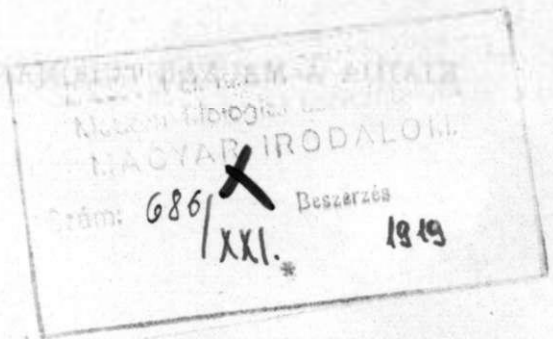

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY

LEVELEZÉS

XXI. KÖTET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1911.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR VÁCZY JÁNOS.

HUSZONEGYEDIK KÖTET.

1829. Január 1. — 1831. Augusztus 20.

BUDAPEST, 1911.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

KANIZSY FERENC

LEVELEI

A HAZI ÉS IDEGENORSZÁGI BARÁTJAIVAL

1827-1857. ÉVI KÖRÖKBŐL

ÖSSZEADTA

DR. V. G. J. J. J.

DR. SZABÓ ZSÓFIA

1857. ÉVI KÖRÖKBŐL

BUDAPEST 1857

BEVEZETÉS.

Kazinczy Ferencz Levelezésének XXI-dik kötete az 1829. év elejétől Kazinczy haláláig írt 434 levelet tartalmaz, s ezek közül 297-et maga a széphalmi vezér intézett családjá tagjaihoz és írotársaihoz; emezek között a rég hallgató Berzsenyit, Külcseyt s Kisfaludy Sándort is megszólalásra bírja s körébe vonzza az ifjú Eötvös József bárót és Szalay Lászlót, mintha életének vezérgondolata, a nemzeti műveltség gyarapítása, a legifjabb írói nemzedék törekvéseiből még ekkor is újabb erőt akarna meríteni. Voltakép tehát a régi Kazinczynak nemzeti életünkre irányzott buzgalma majdnem teljes nagyságában nyilatkozik, hogy az irodalmat a folytonos haladás legfőbb tényezőjévé avassa, írotársait magához kapcsolja s vezéri tekintélyét utolsó loheletéig fentarthassa. És ha észre kell is vennie, hogy az ifjabb írók kezdenek már a *nemzet szívéhez* szólni, holott ő és régi barátai csak a *kiválasztottak értelméhez* szóltak: hivatásának tudata épen oly elevenen munkál benne, mint fogságából való kiszabadulása után. Látja, hogy az Auróra-kör tagjainak költői működése új ösvényt vágott, kritikai harczai a tekintély elvét ostromolják, s az irodalmi közszellem hullámai sokkal mélyebben áthatják a magyarság minden rétegét, mint bármikor azelőtt. De míg egyfelől mindebben a saját küzdelmének eredményeit ismeri föl, másfelől azt hiszi, hogy verseinek s évek óta szünet nélkül javított fordításainak, továbbá az *Erdélyi Leveleknek* s a *Pályám Emlékezetének* kiadásával ellensúlyozhatja az ifjabb írók hatását, a mely — szerinte — a finomabb izlés követelményeit nem mindenben tudja kielégíteni. Örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy Lessingtől fordított művei közül legalább a *Galotti Eméliát* közrebocsáthassa Bajza kiadásában; folyvást sürgeti Toldyt, hogy a pesti könyvárosokkal egyezkedjék a Majláth gr. regéinek közzétételére, sietve fordítja Pyrkernek *A szent hajdan gyöngyeit* és sikerül is a nemzet kezébe adni. E mellett nagyobb eredeti műveit készíti sajtó alá, újabb utazásait írja, az Akadémia munkásságában tevékeny részt

vesz, mintha csak érezné, hogy immár pályája végéhez ért. Buzgón támogatja Dulházy és Szemere Pál folyóiratait, emezét pesti tartózkodása alatt szerkeszti is. Reméli, hogy végre Sallustius- és Cicero-fordításait is közrebocsáthatja s egyelőre legalább értékes tanulmányát adja ki a *Muzáronban*. Még egyszer harczra kél pártos ízlése mellett a Csokonairól írt bírálatában, a mely leghívebb barátjával, Dessewffy Józseffel is összeütközésbe hozza; még egyszer kiáll a sikra, hogy a tekintély elvét megvédje s maga ellen zúditja az ifjabb írókat, a kiknek tüzet annyiszor magasztalja. S pályája végén meg kell érnie, hogy a kritikai szabadság, a melyért felszázadig küzd, az általa megengedett határokat egyszerre széttöri s őt magát sem kíméli. A nagy izgatók tragikumát ő sem kerülheti el, s midőn sírjába roskad, az ifjabb írók mind készen állanak a széphalmi vezér felfogása elleni küzdelemre, a mely a sikert előre is nekik biztosítja.

A magyar szellemi élet fejlődésének itt jelzett adatain kívül Kazinczy magánéletének is megható képét tárja elénk e kötet. Régóta sínlődő anyagi sorsa kilábolhatatlan örvénybe taszítja, családi pörösködése végleges romlását okozza; felesége kétszer is halálos betegségbe esik, gyermekei szétszórva élnek rokonainál, gonosz emberek meglopják, iszonyú aggodalom kínozza családjának jövője iránt, és bár ritka hősiességgel viseli sorsát s néha-néha még ekkor is megfélekedzik anyagi szorongásairól, uzsorásainak fenyegetéseiről: mind többször kitör belőle a panasz, szenvedésben megedzett türelme lázongni kezd, és zaklatott pályájának utolsó három éve a teljes kimerültségnek, az egyre fogyó életkedvnek el nem titkolható keserveit mind szánandóbban mutatja. De még egyszer s utoljára föl villan munkakedve, az ország minden részébe küldözi a cholera-ról s a feje vesztett parasztság kegyetlenkedéseiről írt leveleit; úgy szólván éjjel-nappal tollat tart kezében, igyekszik leküzdeni rémületét s megnyugtatóni családját, midőn a vész őt is magával sodorja. —

Minden jelenség, a mely Kazinczynak a húszas évek végén hazánkban s a külföldön szemébe ötlök, megerősíti régi felfogásában, hogy az emberiség folyvást előre halad, s a műveltség fénye egyre nagyobb területekre szórja jótékony sugarait. Európa forrongó közhangulatát sejtve, a nemzeti jogok biztosítására gondol, s midőn a júliusi forradalom kitör, úgy érzi, hogy a pályája kezdetén tapasztalt küzdelem újra ismétlődik. Guzmics attól fél, hogy egy középkori jövendölés, a mely szerint 1833-ban egy koronás fő sem lesz Európában, közelit a beteljesedéshez, kiválthogy már a vallási har-

czok híret is rebesgetik. Szerinte a népek haladásának két örvénye van: a késedelem s az idő előtti sietés; korunknak — úgy mond — ez az utolsó a vétke. Dessewffy meg a kormányok késedelmében s határozatlanságában látja a veszélyt, a melyek minden tekintetben a legrosszabb következéseket szülik, mert a népek e miatt tesznek «veszedelmes ugrásokat». Cserey Miklós is észre veszi a polgári szabadság fejlődését, de nem bizik sikerében, mert a népek erkölcsi felfogásának megváltozása nélkül a legjobb törvények is hiábavalók. «A nagy szabadság — írja — nagy virtusokat kíván, e nélkül tartótlan.» Jól vélekedik, hogy minden törvény értelmét előbb a közvéleménynek kell átvennie, mielőtt kötelezővé válhatna, mert mit használ a jót leírni s nem ahhoz képest érezni?

Kazinczy az európai eszmeáramlatból a felvilágosodás fényét pillantja meg legelőbb s úgy hiszi, hogy a hatalmas forrongásból a lelki műveltség megizmosodva fog fölszínre törni. Bármily csekély jelenség elég neki, hogy a maga vezérgondolatának igazságát támogassa. Midőn egy Kaestenbaum Márton nevű «tudatlan és fukar zsidó» végrendeletét a zemplénavármegyei közgyűlésen felbontják, s látja, hogy az az ember, a ki egész életében koplalt s rongyos ruhában járt, micsoda tetemes összegeket hagyott jótékony czélokra vallásfelekezeti különbség nélkül, s olvasván a végrendelet bevezetésének e szavait: «Tudom én, hogy az én Jehovám nem néz vallásbeli különbségekre és hogy úgy gyönyörködik azon jóban, melyet én a magam felekezetemhez nem tartozóknak nyujtok, mint ha felekezetem tagjainak nyujtanám» — lelkesedve kiált fel a Mocsáry Antalhoz írt levelében: «Barátom, így hat az ész sugára még a bolondok agyvelejébe is.» «Nem csudálod-e, — kérdi — hogy az ily sugár előtt azok fogják be szemeiket, a kiknek ezt látniok kellene?»

Még tisztább öröm járja át szívét, midőn az 1830-diki követválasztáskor Torna vármegyének nagyrészt ref. vallású nemessége két katolikus követet küld az országgyűlésre; a választás után Szeitovszky János, az akkori rozsnyói püspök, kinyilatkoztatja, hogy ha a vármegye a jövő országgyűlésre két ref. vallású követet választ, ő nemcsak nem ellenzi, sőt abban előre is megnyugszik, s úgy véli, utódja is követi példáját, a mit jegyzőkönyvbe kíván foglaltatni. A püspök beszéde után egy ref. vallású köznemes áll fel s következőleg szól: «Én igaz, kálvinista vagyok, de ha e megválasztott két követ pogány volna is, én mást nem választanék; mert itt nem az a kérdés, hogy ki menjen menyországba, hanem, hogy ki menjen

diaetára.» «Bizony — jegyzi meg Kazinczy e hírek hallásakor — az Isten hatalmas teremteni kövekből Ábrahámnak fiakat, mikor egy kath. püspök szól így.» Ifjúkori emlékei elevenednek meg előtte, s azon szép időkbe látja magát visszavarázsolva, mikor «az ember olyat a két oszlop mellett hallhata». Így nyilatkozik a maga tisztaságában a szeretet vallása, mely a felekezeti sürlődások romjain az egész emberiség szebb jövőjének záloga.

Maga a nemzet is arról győződik meg az országgyűlés tárgyalásából, hogy a várva-várt jobb kor hamarosan felvirad. A házi adó fizetésére a nemesség is késznek ígérkezik. Az új királyról, V. Ferdinándról, azt beszélik, hogy állandóan Magyarországon óhajt lakni. Midőn pedig az új király a koronázáskor kapott nemzeti ajándék felét az Akadémia alaptőkéjének gyarapítására, másik felét pedig a szegény adózók fölsegítésére rendeli: megzendül költőink lantján a dicsőítő óda, s Vörösmarty méltó kifejezést adván a nemzet hálaérzésének, V. Ferdinándot «örömbegő szavakkal» magasztalja, mivel akkor jelenik meg hatalmas példaadásával a nemzet előtt, midőn a csüggedők ezrei zúgják a lesujtó szöveget: «Magyar! te ki vagy törölve.» Költőink a nemzeti nyelv kifejtésére tett áldozat s jogainak elismerése gyanánt fogják fel ez ajándékot s a király és nemzet egy célra törekvésének első sugalmául tekintik. Ennek hatása legott szembetűnőleg nyilvánul Szabolcs vármegye körlevelén, a mely az összes vármegyét követendő példára buzdítja, azt az útastást adván köveinek, hogy «a honi nyelv tökéletesítésére és gyarapítására az egész ország nevében legalább egy millió conventz. forintokat ajánljanak»; hogy az Akadémia alaptőkéjét kétszáz ezer forinttal neveljék, a nyelv külső terjesztését sürgessék, a föld népét neveljék a kor szellemében, a magyar játékszínnek új épületet emeljenek, s míg az elkészülhet, a színészek segélyezésére s kiképzésére «minden megkívántató eszközt megszerezzenek». Kisfaludy Sándor szerint a mohácsi vész óta soha sem volt nemzetünknek több joga bizni jövőjében, mint ekkor, a midőn «az országgyűlésnek végzése szerint a magyar nyelv végtére kenyérvnyelvvé lehetett önnön hazájában». Ezért is kívánja felhasználni az alkalmat, hogy rábeszélje Zala vármegye rendeit: állítsanak Füreden színházat, ő készséggel teljesíti a felvigyázó tisztét.

Kovacsóczy Mihály meg akarván indítani *Nefelets* című zsebkönyvét s támogatására felszólítván a széphalmi mestert is, azt az okát adja törekvésének, hogy soha sem volt alkalmasabb idő nyel-

vünk művelésére, mint az ekkori. «Ha most — írja — nem emeljük nyelvünket, midőn minden részről hathatós rúgók indulnak mozgásba, bizonyára nem leszünk méltók utódaink áldására s méltán felhetünk, ha azt mondanadják: a magyar *volt*.» Kazinczy örömet küld műveiből a zsebkönyvnek, s jól esik neki, hogy a fiatal írók még mindig vezéröknek ismerik; egészen azonosítja magát az irodalommal s a maga megtiszteltetésében «a jó ügy szeretetét» látja; «az ügy iránt hevültek fel, midőn őt szerették». Mily elragadó lelkesüléssel muto-gatja mindenfelé Toldynak Berlinből és Londonból írt leveleit, nem azért, mivel Toldy a Kazinczy dicsőségét külföldön is terjesztette, hanem legfőképp azért, mert nemzetünk csalhatatlan haladását hirdetheti. Tíz évvel azelőtt még kinevették volna, hogy az ily leveleket mindenkivel olvastatja s csak önhiúságának való hüzelgést láttak volna benne. «Most látják, — írja — hogy azon nem magamért örülök, hanem hogy a *nemzet nevét kívívánk homályából*.» «Mi szép az, — kiált fel — hogy nemzetünk nem natio incognita többé, mint honunk nem terra incognita.» Valóban Toldy méltó köszönetet érdemel a hazától, mivel neki becsületet szerzett. Nem kevésbé örvend, midőn azt a hírt hallja Zádortól, hogy Bajzát a nagy Széchenyi maga vezette be a kaszinóba. Azt várja ifjú barátjától Kazinczy, hogy ott nem vádakat hangoztat a nagyok részvétlenségére, hanem felvilágosításokat ad irodalmunknak nemzetápoló szerepére nézve. Akármiben nyilatkozik a magyarság térfoglalása, ő mindent érdeme szerint megbecsül. Midőn gr. Apponyi Antal, párizsi nagykövetségünk, palotájában fényes bált ad s egész Párizst lázba ejti vele: Kazinczy, mint valami rendkívüli eseménynek, siet a hírével azonnal elterjeszteni, mert ez is a nemzet becsületét növeli. Hát még, mikor azt hallja, hogy a herceg-prímás az oltárnál nem német, hanem magyar nyelven imádkozott, mily naív örömmel mondja, hogy «ezt bizonyosan meghallgatta Isten». (4969. 4980. 5065. 5086. 5107. 5141. 5142. 5144. 5149. 5209. 5221. 5224. 5226. 5251. 5255. 5256. sz. lev.)

De mindenek előtt az ifjú írók nagy tevékenységében ismeri föl a nemzeti haladás leghathatósabb tényezőjét, a mely az utóbbi évtizedben oly bámulatosan megizmosodott. S Kazinczy folyvást megtalálja az összekötő kapcsot a maga s az ifjú írók működése között. Nem kerüli el figyelmét egyetlen valamire való tehetség sem, hogy a magyar szellemi élet munkásai közé ne avassa. Ez az ő pályájának egyik legfeltűnőbb jellemvonása, izgató buzgalmánának egyik legnagyobb eredménye. Példáját régi és új barátai egyaránt követik.

Így egészen az ő felfogását tolmácsolja Kis János, olvasván a *Muzá-
rion* legújabb kötetét: «Ki nem mondhatom, — írja — mely édes
érzés hatja el szívemet, mikor olyakat látok literaturánk gyarapítására
új erővel s fiatal elevenséggel fellépni, kikben talentom s tudomány
egyesülve van, s kiktől ugyanazért tovább haladó kimiveltetések után
sok szépet s jeleset lehet reményleni.» Szemere Pál és Guzmics,
Döbrentei és Kisfaludy Károly is Kazinczy hatása alatt állanak, még
inkább pedig Toldy, a ki mesterének buzgalmat s példájának vonzó
erejét a legteljesebben örökli. S a mint Széchenyi *Hitele* a régi
magyar politikai és közgazdasági elvek és intézmények romjain a
nemzeti fejlődésnek célravezetőbb irányait oly merész kézzel kitzüzi,
Kazinczy legott észreveszi, hogy az ő reformatori eszméi megerősödve
és sokkal hatalmasabb arányokban kelnek új életre. Észreveszi, hogy
az ő nyelvi s irodalmi újítása és Széchenyi tervezett reformjai egy-
azon forrásból, egyazon olthatatlan vágyból táplálkoznak: *magyarrá
tenni mindent, a mi szépet, jót és hasznosat a külföld alkotott*, nem
rettegve a korhadó régiség vesztén feljajdulók kifakadásaitól, sem
maró gúnyaik fullánkjától. Mert «ki nyugtot óhajt, harczra kél».
Íme: «kivivánk a szép tusát, s most béke boldogit». «Valóban
— írja Széchenyihez — Nagyságodnak s méltó barátjának, Wesse-
lényinek igaza van, midőn a nemzetiséget nem nézik egynek a fenn-
állóval, a szokottal. Muftit és jancsárt illet az a gondolkozás, hogy
nekünk nem hasonlítani kell másokhoz, hanem másoktól különbözni
és ezért a jótól is idegenkedni.» A haladás minden tényezője közös
a nemzetekkel, tehát magyar is, és azt bizonyára jobb átvenni s
magyarrá képezni, mint csudálni s irigyleni. Ő a nyelvben s a vers-
formákban próbál először minden idegen szépet utánozni, s ez a
tőrekvése még most is, a győzelem kivivásakor, oly elszánt s öntu-
datos, mint a harcz kezdetén volt. A gr. Majláth Antal főispáni
beiktatására írt verssorait olasz formába öltözteti, a melyhez a Fiu-
méből jövő főispán hozzászokhatott s így kellemes meglepetést
érezhet, midőn «azt magyar szóban látja itt». Tíz évvel azelőtt
— úgy mond — az effélet a nagy közönség még figyelmére sem
méltatta volna, most pedig egymásután magasztalják érte a főispán
lakomáján. Majláth György, a személynök, egészen könnyedén s ter-
mészetesen használja beiktató beszédében az új szokat (*alkalom*,
szerevény) és szólásmódokat (*kívívtuk az ülék ostromaiból*), s a köz-
élet nyelve szemlátomást igazodik az irodalmi nyelvhez. A *Gróf
Ráday Erzsi* című epigrammjában Kazinczy a *férj* szó helyett a

hímet használja, mert — úgy mond — a *férj* fogalmába a felsőbb-ség is bele van értve. S az epigrammának minden egyes szavát művészi válogatással, a színek tudatos vegyítésével keresi s kapcsolja össze. Követői stíljében rögtön felismeri az újítást s ügyekszik védelmére kelni, ha kivált olyanok támadják, a kik maguk is szeretnek újítani. Így Bajzának e kifejezését: «de az kegyednek nem megy», az idegen nyelvek hasonló szerkezetű kifejezéseivel, Zádornak pedig a *hegy lába*-féle szólását a képes beszéd festői színeivel igazolja. Az előbbiben úgy érzi, hogy az akarás és elakadás fogalmát nem lehet szabatosabban magyarul kifejezni, az utóbbit pedig a nép képes beszéde eléggé magyarázza.

Mind e mellett fordításainak ismételt átdolgozásaiban maga is kerüli az ok nélkül való újítást, a színek helytelen tarkaságát s a *Galotti Emiliában* azon iparkodik, hogy csak a stilművészetből érthető idegen szólásokat tartsa meg, de ne bosszantsa azokat, a kik «ellene tele vannak panaszokkal, hogy a magyar színt elveszi a magyar beszédől». Bajza fel is akad a mester tartózkodásán s következetlenséget lát régi s új felfogásában. «Nem állok jót érte, — írja a széphalmi vezérnek — hogy az efféle tartalék bennünket később oda ne vigyen, hol azt kiáltják ránk, hogy hátrafelé ballagdogálunk.» Kazinczy elismeri Bajza ítéletének igazságát; ő csakugyan össze akar simúlni ellenfeleivel; hanem azért nagyon szeretné, ha tanítványai a nyilvánosság előtt is biztatnák és bátorítanák, hogy ne hagyja magát; csakhogy a hol engedni helyén van, ott ne ellenkezzék. Nem fél ő most sem a harcztól, noha nyugalomban szeretne maradni, hisz a diadal már biztosítva van.

Guzmics is meg van győződve, hogy Kazinczy gyakorlati példái s elméleti fejtegetései egyaránt biztos zálogai a győzelemnek. Nem szereti ugyan a magyar arczon az idegen mázt, visszaborzad a zagyalék-színektől, a melyek a magyar arczot nevetségessé teszik; de a vélemények s útírányok keresztezését hasznosbnak látja, mint ha a «régii tiszta szegénységben» veszteglenénk. «Te valál az, — írja Kazinczynak — ki majd mindent a maga helyén tudál alkalmaztatni . . . kinek-kinek híven tudád megtartani saját characterél és írói színét.» Az ellenfél kifakadása és gúnya hiába való, az újítás vágya minden akadályt legyőzött, s többé a siker nem maradhat kétes. «Valóban — írja Kazinczy Rumynak — haladunk; meg kell adni, itt is az ideje, hogy haladjunk.» (5036. 5093. 5108. 5112. 5117. 5121. 5131. 5143. 5146. 5176. 5180. 5181. 5196. 5204. 5213. sz. lev.)

Annal szebb jövővel kecsgetteti haladásunknak ez újabb folyamata, minél közelebből érintkezik az irodalomban már kivitt diadal a politikai s közgazdasági téren fölmerült újabb eszmékkel. Ezek természetöknél fogva még hevesebb harczot támasztanak, és szinte az egész magyarság bizik sikerében, ámbár némelyek élénken fájlatják, hogy ez eszmék még inkább pártokra bomlasztják nemzetünket. A «*Hitel* felett — írja Guzmics — mindenütt pálezát törnek. Ez egekig magasztatja, az pokolig legyalázza.» S kik a legmakacsabb ellenségei? Azok, a kik «régi magyarosan» szeretnek élni. Guzmics kezébe Zalából egy «pipás nemes ember» írománya jut, a melynek tartalmát alkalmasint jól kifejezi jeligeje: Szállj le nemes, ülj fel paraszt. Azonban e téves felfogás nemcsak a «pipás» nemes embeereké, a régi vezérellem is jórészt osztozik benne. Ismeretes, hogy Dessewffy *Taglalatában* a régi magyar ellenzéki, most már conservatív lett politika ütközik össze a gyökeresebb reformokra lörckvök felfogásával, a melynek «nagyításait, szélsőségeit és túlságait kell — Dessewffy szerint — a szükséges mértékre visszazorítani, hogy hasznos gyümölcsöket hozzon és hozhasson». Dessewffy azt véli, hogy Széchenyi a magyar politikai s közgazdasági életet a nélkül bírálja, hogy egyszersmind határozottabban megjelölje teendőinket, s így a helyett, hogy a haladást csak meginditaná, mindjárt éretlen neki rohanássá teszi. Nem tagadja, hogy a *Hitel* szerfölkött gazdag eszmékben, szerzője dícséretesen él a szabadsággal, a melyre példás áldozó készségével méltó jogot szerzett; nem tagadja, hogy «felséges mind», a mit Széchenyi akar; de úgy gondolja: «nem érti a módját és a lépcsöket, melyeken azt végbevinni lehessen». S mindez onnan van, mivel Széchenyinek már első nevelése el volt hibázva, s hiányait később sem tudta kipótolni. Mert — úgy mond — hiába útazza be az ember a félvilágot; ha nem ismeri a magyarokat s a magyarok hazáját, sorsát sem tudja javítani. «Mi kár, — írja Kazinczynak — hogy ennek a jóakarátú és oly nagy czélú embernek oly kevés esmeretei vannak hazája minden részéről, és hogy oly kevés józan itélettel bír minden genieje mellett.» Még ekkor Dessewffy nem olvasta a *Világot*, a *Taglalatra* adott választ, s azért mondja, hogy nálánál senki sem tiszteli és szereti jobban Széchenyit, mert érzi: «minő erő fekszik benne, és minő szerencsés tünemény hazánk látatárán». De úgy látja, hogy lángelméje egész a dölyfösségig elragadja, s így akarata ellenére többet árt, mint használ hazánkknak.

Nem szükség bizonyítgatnunk, hogy a régi magyar politika

egyik vezérének a legnagyobb magyar politikai reformátorról mondott imez ítélete alapján téves, mert épen a miatt vádolja, a mi legfőbb erénye s hatásának leggazdagabban nyilvánuló eszköze. Mily egészen másként ítéli meg a széphalmi vezér a *Hítelt*, a melyből egy példányt ajándékba kap szerzőjétől. «Öröm hallani, — írja hozzá — hogy egy lelkes nagyunk így szól, és ha a régi Rómában élnénk, kérni fognám polgártársaimat: rendeljenek supplicatiót a halhatatlan isteneknek, mivel a hazának ily fiat adtak.» (5176. 5193. 5197. 5376. sz. lev.)

A magyar politikai irodalomnak ez újra sarjadzó kritikája részben a XVIII. század vége felé fölzsendült kritikai vizsgálódás, részben a magyar irodalmi bírálat hatását érezteti; amazét eszméire, emezét módszerére és stíljére nézve. Mióta a *Tudományos Gyűjtemény* a szépirodalmi kritika mellett a tudományos művek bírálatára is gondot fordít, s kivált az idegen nyelvű, hazánkat érdeklő történelmi munkák vizsgálatában nem annyira a történelmi igazság, mint inkább a nemzetiség az egyedül uralkodó szempont: a magyar irodalmi kritika is igazodni látszik e szemponthoz, kivált ifjabb íróinknál, a kik bár a széphalmi mestert ismerik vezéröknek, bírálatainak sem irányeszméit, sem módszerét nem követik. Szemere Pál a *Muzáronban* minden értekezést vagy tanulmányt megfelelő bírálatával együtt közöl, hogy a részrehajlás vádját elhárítsa magáról s megőrizze a tárgyilagosságot. De Kazinczy nem ebben látja a folyóirat érdemét, hanem hogy olvasóinkat általában hozzászoktatja a kritikai vizsgálódáshoz s az ítéletalkotás régi vagy új szempontjaihoz. Kazinczy nem magyarázza e szempontokat; de ismeretes, hogy első sorban a nyelv és stíl követelményeit tartja irányadókul s csak mellékesen az író gondolatvilágát. Azonban folyvást sürgeti valamely kritikai folyóirat megindítását s pályája végén is ép akkor hirdeti halaszthatatlan szükségét, midőn Bajza már gyűjti is a kéziratokat megindítandó vállalatához. Kazinczy oly kritikai folyóiratot szeretne, a mely minden magyar művet bírálat alá venne, a külföldiekkel pedig megismertetne bennünket. «Valamíg — írja Guzmicsnak — olyat bírni nem fogunk, mind addig olvasgatásink s dolgozgatásink örök játékok maradnak s nem válhatnak komoly studiummá.»

Jól tudja, hogy nemcsak az olvasókat, hanem íróinkat is meg kell előbb még győzni a bírálat fontosságáról, bár talán az eddigi szórványos jelenségek alkalmasok lehetnek volna e célra. Csakhogy a személyeskedéssé fajult kritikai harcokat épen íróink ítélik el

legjobban s főökának magát Kazinczyt tartják, nem minden alap nélkül. Bizonyos, hogy ő az irodalmi küzdelmeknek mindig pártjokra kelt s nagy fejlesztő hatásukat szünet nélkül hirdette, ez levén a XIX. század első két évtizedében az eszmék súrlódásának egyetlen igazi tere, a melytől a magyar műveltség kialakulását remélhette. «Nagy bajunk az nekünk, — írja — hogy mi a recenziókat s tudományos pereket nem szenvedjük, holott a gyémánt is csak a dörzsölés által kapja meg szikrázó tüzét . . . azt hiszem, hogy irodalmi életünk mind addig nem fog szerencsésen emelkedni, míg recenzióink nem lesznek, mert a recensio mind az íróknak, mind az olvasóknak iskolája.»

Ezt a meggyőződését szeretné Széchenyivel is elfogadtatni, mivelhogy ekkor még Széchenyi a *harcz* nevét emlegetni, annál inkább pedig *harczolni* nem tartotta tudóshoz illőnek. Kazinczy a nyilvános életre hivatkozik. Ha az ország- s vármegyei gyűlés termeiben a megtámadott jó ügy mellett tüzzel is fölkelni nem lehet illetlen: bizonyosan nem illetlen az irodalomban s a tudományok országában sem, csak a küzdelem hangja *nemes* legyen. Közöttünk — panaszozza Széchenyinek — még mindig sokan vannak, a kik restelnek tanulni és mégis «konganak». Ezek a haladásnak legveszedelmesebb kerékkötői.

De a kritikai hang elvadulását nemcsak Széchenyi nem szereti, régebbi íróink sem tűrhetik. Berzsenyi már a Kölcsey bírálatában is «rútul lobbant pert» látott, a melyet a magyar költökhöz méltóan óhajlana befejezni s ezt Kazinczytól várja. «Hadd a cselkövies fegyvereket Cselkövinek (Kölcseynek); — írja — vivj okok ellen okokkal, s a mint lehet, lehelj barátaidba is szelidebb lelket, mert hidd el, azokról ítélni a világ reád is.» Meg sem gondolja még ekkor Kazinczy, hogy Berzsenyi észrevételét mennyire igazolják a következmények nem ugyan Kölcseyre, hanem az Aurora-kör tagjaira nézve, mikor a tanítványok hevessege s hangjuk «garázdasága» ellen felszólalni pályája végén éppen neki lesz kötelessége, a ki egész életében epigrammaival s bírálataival egyaránt a kritika jogaiért harezolt. Érdekes, hogy e kettős fegyverrel támasztott villongás éppen akkor idegeníti el legjobb barátját, Dessewffy-t is, midőn tanítványai szintén fegyverkeznek nemcsak a tehetségtelen ifjú írók, hanem a jogosulatlan tekintélyvel dicsekvő régiek ellen is.

Kazinczy az *Izéhez* című epigrammjában oly író-t gúnyol, a ki egy személyben rossz költő és rossz történetíró. Másfelől pedig

a Csokonairól írt bírálatában Kőlcseynek adva igazat, régi helytelen felfogását az ifjú írókéval (Fáy A., Szalay L.) szembeállítja s kivált Dessewffy véleményét czáfolja, bár őt meg nem nevezi. Mind az epigramm, mind a bírálat egyaránt sérti Dessewffyt; annak fullánkját saját működése ellen látja irányozva, ennek becsmérő ítéletében a lángelme méltatlan üldözését sejtí. Az elsőben bizonyosan tévedett, de a másodikban alkalmasint eltalálta az igazságot s különös módon próbálta a támadást visszaverni. A *Felsőmagyarországi Minervában* közléteszi *Kisfaludy Sándorhoz, Berzsenyihez, Vörösmartyhoz* című versét, a melyben — mint Guzmicsnak írja — «egy kis leczkét adott minden marakodóinknak, kik nem bírnak elegendő finom érzéssel a csipkedés és marás megkülönböztetéséhez»; voltaképp pedig Kazinczy bírálatának élet akarta megtompítani, nem egyenest reá czélozva, de alattomban kétségtelenül őt értve. Az igazi költők — mondja Dessewffy e versében —

Becsülik a régi, a szent barátságot,
Vad elme-szikrának azt jel nem áldozzák. —
Fekete az, a ki barátjába vágott.

Lehetőetlen e sorokból nem látni, hogy Dessewffy Kazinczyt régi barátságuk kigúnyolásával vádolja, s azt hiszi, hogy a maga kiválóságát túlozva, ellenséges kézzel mer fenyegetni olyanokat, a kiket «magos fényébe az ég felfogadott». Kazinczy e versből látja bebizonyítva régi gyanúját. Fáj neki, hogy legjobb, leghivebb barátja, kinek anyagilag is annyit köszönhet, igazságtalanul vádolja. De egyszerűs mind a maga írói önértetét is becsülve, nem mentegeti magát Dessewffy, hanem csak Teleki gr. előtt, a kivel ellenségei szintén el akarták hitetni, hogy az *Izéhez* című epigramm ő reá czéloz. Teleki nyíltan megmondja Kazinczynak, hogy az epigramm szúrását soha sem vette magára, mivel ő verset soha nem írt. Ezzel szemben Dessewffy a Guzmicshoz intézett levelében azt vallja, hogy ismeri Kazinczynak oly levelét, a melyben egyenesen Teleki ellen intézettnek mondja az epigrammot. Kihez írta volna e levelét Kazinczy, Dessewffy elhallgatja. Nagyon valószínű, hogy Dessewffy csak hallott efféle gyanúsításról, de magát a levelet nem olvasta. Telekinek senki sem volt őszintébb tisztelője Kazinczynál, s bár ez magában nem volna döntő érv Kazinczy mellett: az epigramm keletkezésének ideje teljesen Kazinczynak ád igazat, mert mikor az epigrammot írta, még nem is ismerte Telekit.

Dessewffy és Kazinczy kölcsönösen egymást vádolja elhidegüléssel. Dessewffy szerint Kazinczy azért fordult el tőle, mert Majláth grófnak egy versét nem eléggé dicsérte; Kazinczy szerint pedig Dessewffy a Döbrentei sottogásainak engedett. Szíve mélyén azonban mind a kettő érzi, hogy a félreértés régi barátságuk emlékét ki nem írhatja keblökből. Bár Dessewffy azt is hallja, hogy Kazinczy a mult országgyűlés alatt a «leggyalázatosabb híreket» terjesztette róla: gyöngéit nem veszi rovásra, csak azt kívánja, hogy Kazinczy se nehezteljen rá azért, hogy Csokonait, kiben a lángészt megsejtette, védelmezni merte. «Higgye el Kazinczy — mondja Dessewffy Guzmicsnak — hogy valamint mélyen érzem szívemben a magam nyomorúságai mellett az övéit is, hazám hálátlanságát érdemei iránt: úgy ha túlélni találnám, szintúgy mint Csokonait, fognám védeni, ha valaki némely túlságai miatt még a hamvait is megillendő dicsőséget sírjáról súlyos ostorral elkergetni törekednék.»

Dessewffy e sorokat Kazinczy védekezésére írja, a melyet Guzmics közvetít. Azonban Dessewffy kevés hitelt ad barátja érveinek. Szerinte mind ő, mind Teleki szeme előtt lebeghetett Kazinczynak, midőn szóban forgó epigrammját írta; mert Teleki is írogatott régebben verseket, s a *Bártfai Levelekben* helylyel-közzel ő is próbált történelmi adatokat elmondani. A Kazinczy sógorasszonyához intézett franczianyelvű, eddig ismeretlen leveleiben, pedig nem is annyira saját sérelmeit, mint inkább a Csokonai árnyékának méltatlan illetését tekinti neheztelése okául, mivelhogy ő mindig jobban érezte a mások, mint a saját bántásait. E levélről tudomást szerezve Kazinczy, a pillanat hevében alaptalan gyanúsításokra fakad, hamis-ságot, alakoskodást vet barátja szemére s kétszínűséggel vádolja. Dessewffy hasonló váddal illeti Kazinczyt s legalább e tekintetben szintén alaptalanul. A kölcsönös félreértést a közvetlen érintkezés könnyen eloszlatná, ezt azonban személyesen s írásban egyaránt kerülük, s hogy egymás iránti elhidegülésöket némi tartózkodással kimagyarázzák, még több okot adnak a kölcsönös gyanúra.

Volt-e ebben Döbrenteinek valami része, mint Kazinczy állítja; bajos eldönteni. Annyi bizonyos, hogy Döbrentei mesterének mind jellembeli fogyatkozásait, mind a nyelvújításban hangoztatott eszméit s fordításuiból tapasztalt idegenszerűségeit az utóbbi években nem egyszer megróttá a nyilvánosság előtt épen úgy, mint baráti körben. De Kazinczy nemcsak nem marad adósa, hanem szokatlanul éles, akárhányszor ízléstelen hangon s emberi gyöngeségeit tartózkod-

kodás nélkül feltárva, Döbrenteinek magánéletét, házassági terveit, az ifjú írókkal való nem épen sina bánásmódját állítja pellengérré, régi barátait ügyekszik elidegeníteni tőle, mert pesti tartózkodása idején úgy veszi észre, hogy Döbrentei az Akadémia alapítóinak kegyeit keresve, mind inkább fogyasztja abbeli reményét, hogy az Akadémia titkári tisztségét elnyerheti. Kétségtelen, hogy az ifjú írók Döbrentei szerepét gyanús szemmel nézték, részint mivel a maga tekintélyét vitán fölülinek hitte, részint mivel a nyelvújításban Kazinczy ellen fordult. Rebesgették, hogy az ekkoriban megjelent munkáiról (*Kis Gyula könyve, Pali és Minka olvasni tanul*) megjelent szertelen magasztalásokat, a melyek magyar Campenak mondják s a legnagyobb hatású magyar írónak hirdetik, ő maga írta. Kazinczy ugyanezt vallja s az ifjú írókat folyvást tüzei ellene.

Ide járul az a körülmény, hogy Wigand Döbrenteire bízva tervezett lexiconának szerkesztését, s ő a munkatársakat nagyrészt oly írók közül válogatja össze, a kiket az Auróra-kör vagy «már elerőtlenedett bajnokoknak» tart, vagy a kik eddigi működésökkel még semmi reményt sem gerjesztettek maguk iránt. S mióta Bajza *Az epigramma-theoriájában* a magyar epigrammirókat alaposan megbírált és Szentmiklóssy védekezését kemény hangon visszaütösította, Kazinczy pedig pártjára állott: az irodalmi pártoskodások új erőre kaptak. Úgy tetszik, a nyelvújító harc fegyvereit megint kielesítik, a régi s új írók ismét összeütköznek, s Kazinczy most is az ifjak közé áll, a mi sem Dessewffynek, sem a Dunán túli írónak nem lehet kedvére.

A harc csakugyan kitör. Bajza és társai a tervezett lexicon előleges hirdetéseit s kiadott mutatóvanczikkeit a tudomány s írói tisztesség nevében szigorúan megtámadják. Döbrentei és Cserneczky védekezésökben kétségbe vonják a bírálók illetékességét, egész írói működésöket becsmérlik, merő önzést lobbantanak szemökre, nem hallgatván el abbeli gyanújokat, hogy ök maguk szerettek volna Wigand vállalatának élére állni. Szó sincs róla, mind a két fél túlmegy a tisztességes vita határain; de az tagadhatatlan, hogy Kazinczy pártállása e tekintetben nem méltatlan egész multjához. Olvasván Bajzának a Döbrentei válaszára írott feleletét, megragadja az ifjú író tüze s nemes haragja, a melylyel — szerinte — nagy erő és szerénység párosul. «Én nekem — írja — ez szintoly kedves, mint az ő legszebb dalai, melyek felől azt jövendőöm, hogy a maradék is énekelni fogja.» Hanem a Dessewffyre tett czélzás már ekkor

aggodalomba ejti, s legott kész föltevése, hogy régi barátja meghurczolását egyedül Döbrentei okozta. S a mikor Zádor őt is szeretné a harcza belevonni, fel akarván használni azon leveleket, a melyek a Kazinczy és Döbrentei viszonyára világot vetnek: Kazinczy arra kéri Bajzát és Zádort, hogy őt hagyják békében, mert miután Döbrentei Dessewffy-t is védelmére szólította, részvétele az avatatlanok előtt úgy tűnnek fel, mint ha titokban Dessewffy ellen ingerlené a közvéleményt. Dessewffy — a mint látja — oly szorosán össze van forrva Döbrenteivel, hogy a ki ezt bántja, Dessewffy a maga ellenségének nézi. Már pedig — írja — «nekem az a tisztem a gróf eránt, és magam eránt, hogy e gyanúnak csak árnyékát is kerüljem . . . némely tárgy iránt szabad némán maradnunk, s nekem tisztjeim ezt parancsolják». Tudja, hogy ha ő a pörbe beleszól, még jobban magára haragitja Dessewffy-t s ezt mindenkép kerülni óhajtja. De az ifjú írók magasztalása olaj a tűzre. Hiába szeretné most már, ha az elmérgesedett harcztisztességes visszavonulással végződnek. Hiába tanácsolja Zádornak, hogy engesztelésül magyarázza ki bővebben a lexicon ügyében tett első kérdéseit; fejtse ki okait s mondja meg, hogy felszólalásának egyedüli célja nem egyéb, mint hogy «megelőzhesse a történhető s a retteghető hibákat s hizelkedik vele magának, hogy felszólalásának legalább az a haszna lett, hogy a munkások több gondal fognak dolgozni . . . hogy a munkának kíván szerencsés előmenetelt, s hogy ha a szándék teljesezésre jut, annak inkább, mint ő, örvendeni senki nem fog.» A lángra gyúlt tüzet eloltani többé nem lehetett. Kazinczy talán nem egészen tudatosan segített szelet vetni, aratnia kellett a vihart is.

Guzmics Döbrentei pártjára kél s Kazinczy megszólását nem akarja észrevenni; de Bajzát s társait elítéli. Vele szemben Kazinczy kissé tartózkodni látszik az ítélettől: nem egészen javalja harcsmodorukat, de az ellenfélét világosan kárhoztatja. Úgy gondolja, hogy ha Zádor kérdéseire Döbrentei és Csernecky illő feleletet adnak s nem lobbantanak Bajzáék szemére tudatlanságot, sőt kajánságot, s feleletökben nem nyilatkozik «a magával eltölt szív nevetségig menő pöffeszkedése»: a harc az irodalmi tisztesség határai közt marad. De mivel Döbrentei és Csernecky lenéző modora, mind a segítségükre siető Thaisz *Husvétii piros tojás* című gúnyírata, melyben számárnak, czinkefogó fejűnek mondja az ellenfélét, oly fokra tüzelik Zádor és Bajza elszántságát, hogy Kazinczy említett jó tanácsának meghallgatásáról többé szó sem lehet. Bajza is, Zádor is élesre köszörült fegyverrel támad Döbrenteire, a kinek Dessewffy, saját

vesztére, pártját fogja. Kazinczy csak azzal vigasztalhatja magát, hogy végelemzésében e sokaktól nagyon kárhozottatott hareznek is jó következése lesz: a vállalatot több gonddal szerkesztik, s «a kik láták küzdeéseket, ezután őrizkedni fognak a vastagságoktól és a pöffeszkedésektől». Hallván azonban Bajzától, hogy Dessewffy «egy nem igen finom feleletet» készített «Wigand gyámoltalan vitézeinek» védelmére, a melyre Bajza úgy szándékozik válaszolni, hogy «sok esztendőök száma fogja emlékezetéből kitörölni»: maga is megijed a következményektől. Már előre jelzi Bajza, mit várhatni tőle. Gyöngye írónak tartja Dessewffyt, de tiszteletre méltó embernek, a ki «a haza gondjaiban öszült meg, és sok czímmel érdemli, hogy neve a publicum előtt szenny nélkül maradjon»; de ha a «Döbrentéiek charactertelen és Thaiszok nevetlen seregébe» áll és «egy szökevény s világszaló galád németet» (Wigand) véd: legyen készen a következményekre. Válaszának alapgondolatát előre közli mesterével, mintegy előkészítve a küzdelemben kapott legsajgóbb sebekre, de egyszersem megvillantva a harc elvi oldalát is, a mely Kazinczyt is a legnagyobb mértékben érdekelhette. «Ők azt hiszik — írja Kazinczynak — hogy írói respublicában grófi auctoritással lehet valakit elnémitani. Meglássuk, üdvözítendi-e őket ezen hit. Még Magyarorszáiban senki sem keveredett gróffal tolcsatába, én leszek most reá kényszerítve. Fegyvereimet úgy fogom használni, hogy *grófoknak* szolgáljon tanúságul: mint kell s mint illik szót váltani oly emberrel, ki bennünket nem bánta. Nemes vagy báró, gróf vagy herczeg *írói világban egyféle jussal bír*, elsősegeket itt nem születés vagy hivatal oszt, hanem ész, melynek én mindenkor kész voltam s kész leszek térdet hajtani.»

Kazinczy erre Zádorhoz írt soraiban azt az óhaját fejezi ki hogy Dessewffyt kiméjék ugyan, de Bajza «a feddést el ne hallgassa»; minden gúny nélkül, de önérzetesen feleljen: Döbrentéit pedig, a ki «az ő mértéket és határt nem ismerő hitűségával» mindezt okozta, derekasan s kimélet nélkül állítsa pellengérré.

Dessewffy ekkor már kiengesztelődve régi barátja iránt, megmagyarázza: mi indította őt, hogy a küzdelemben vegyüljön. «Nem lehetett — úgy mond — tovább tűrni a gladiátorok minden mértéken túl ment paczkázásaikat.» Szerénységre akarta hát őket tanítani, a melyre az öregnek botlásai emlékezete után, az ifjúnak pedig a bukástól való félelem miatt van szükség. A mint Kazinczy Dessewffy kitamadását olvassa, legott ír Bártfaynének, kérvén: bírja rá Bajzát, hogy «tisztelje a gróf érdemeit, ősz haját, hitvesét, gyerme-

keit». Mind hasztalan. A *Kritikai Lapok* első füzeté megjelenik s függetlenül Bajza válasza Dessewffy gúnyolódásaira.

Kazinczyt azonban a *Kritikai Lapok*ban nemcsak a lexiconi pör érdekli, hanem *A szent hajdan gyöngyei* fordításáról megjelent bírálat is, a melyben Toldy G jegy alatt kiméletlenül megleckézteti a németül író magyar főpapot, mellékesen magát a fordítást is több helyen kifogásolja, főképp pedig azon elvi szempontból ítéli el, hogy verses művet versben kell átültetni. Kazinczyt e támadás készületlenül találja. Érzí, hogy az iljak iránt hiába mutatott meleg barátságot, ők ezt könnyű szerrel áldozatul dobják oly gondolat vitatásáért, a melyet a haladás újabb iránya sugalt. S hamarosan kész a válaszszal, a melyben Nagy Frigyesre, Majláth grófra, Mednyánszky báróra, Kézy Mózesre és Péczely Józsefre hivatkozik, mint a kik szintén nem anyanyelvökön írtak. Másfelől hivatkozik Gessnerre is, a ki eposzt, sőt dalokat is írt prózában. Kijelenti leveleiben, hogy nem maga mellett fog fegyvert, hanem Pyrker akarja megoltalmazni egész tekintélyével. Kazinczy a költő-érseket nagyon is túlbecsüli mind a fordítás előszavában, mind a Toldy bírálatára írt válaszában, a mire a német folyóiratokban olvasott magasztalások is hatással lehettek. Csakhogy a németek hamarosan józanabb felfogásra tértek s Pyrker költői nagyságát megillető mértékére szállították. Kazinczy védekezése épen Toldy szempontjából nem sikerült, s ezért nem csoda, hogy a nemzetiség mellett buzgó ifjú írókat meggyőzni egyáltalán nem lehetett alkalmas. Vörösmarty epigrammával fordult ellenc mindjárt a *Kritikai Lapok* első füzetében s a negyedikben «kétszínűnek, kétszivűnek» mondja, a kinek «nincs hona semmi hazában». Ez és Toldy támadása, valamint Bajzának Dessewffyvel való kiméletlen hadakozása megrendíti a széphalmi mester és az Aurora-kör tagjai közt addig zavartalanul erősödő barátságot. Az előbb dicsért tüzőket most már garázdaságnak bélyegzi s hajlandó Dessewffyt, sőt még Thaiszt is védelmébe venni.

Kazinczy egész pályáján soha sem érzi tekintélyét ennyire megcsorbitva. Úgy találja, hogy az Aurora-kör a nemzetiség uralkodó szempontját csak átareznak használja, hogy a nagyok iránti kegyeletet lábbal tiporja. Tiltakozik tehát a kritikai szabadság elfajulása ellen, s jól esik neki, hogy régi barátait, Kis Jánost és Dessewffyt a maga oldalán érezheti. A *Pannonhalmi Útban* megfékezni próbálja a «köztünk vadúl dúlókat», főképp pedig Dessewffy iránt táplált nagyrabecsülését hangsúlyozza, mert «itt az ideje, hogy ezek a

garázda faragatlanságok valaha némüljanak el». Úgy látja, hogy az ifjú írók mindenek keresztlül akarnak gázolni, a mit a régiek érinteni sem mertek; s «titáni vakmerőségek annyira ment», hogy az egri érseket, az örökös főispánt, a ki «csillagot hord mellén», s bizonyára a hercegprimási méltóság is reá néz, úgy támadják, mint ha «egy nyavalyás szarándokoeska volna», nem gondolván azzal, hogy e támadás neki, t. i. Kazinczynak, a kit addig méltónak tartottak szeretetökre, nagyon is fájni fog. «Becsületes ember — úgy mond — már e tekintetből sem szólott volna.»

Az agg mestert még egyszer elkapja heve; nem bánja, sőt óhajtja, hogy válaszára feleljenek. «A 72 esztendő öreg — írja — és a 27 esztendő ifjú bennem együtt van, s én tudok ölni méltósággal.» A *Pannonhalmi Út* ide vonatkozó sorait felolvassa Szemere társaságában az Aurora-kör tagjainak, de ezek hidegen fogadják s csak annyit jegyeznek meg, hogy felelni fognak. Ezért szívtelenséggel vádolja Vörösmartyt, Bajzát és Toldyt, a kik örömeiket lelik mások meghurczolásában. Legjobban kifakad azonban Zádor előtt s gaztettnek mondja, hogy Thaiszt a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztésétől elmozdították, a miből Bajza még gúnyt is űzött. De Kazinczy hadakozása már a gyengülő harczos elalélt utolsó kardcsapása, mely csak a szándékot sejteti, de a férfias erőt kevésbbé mutatja. Hiába, tekintélyét immár a réginek romjaival nem fődözheti. S ha hizelkedik magának, hogy a *Kritikai Lapok* második füzeté szerényebb lesz, mindez nem egyéb öncsalásnál, a melyhez az ügyét vesztő oly szívesen menekül. S midőn még Bártfay László is, a kinek vendégszerető házánál oly kedves napokat töltött, s a ki anyagilag is segélyére sietett, világosan megírja neki, hogy *a mit a Pannonhalmi Útban mondott s a hogy* mondta, épen nem illő hozzá és multjához, mert olyanokat bántott, a kik ellene mit sem vétettek, s kiket bántani sem önmagára, sem az ügyre nézve nem volt szükség: Kazinczy nem tud más mentséget, mint azt, hogy *nem magáért*, hanem *azon két férfiúért* kellett síkra szállnia, a kiknek mindenike «még ellenkezőjétől is tiszteletet kívánhat». A kötelesség sarkalta, hogy Pyrker és Dessewffy mellett «indulattal» szóljon, mert a mit ezek ellen Toldy és Bajza elkövetett, az «csak mégis istentelenség.» A régi vezér most ugyanazon rozsdás fegyvert kénytelen használni, a melyet régebbi harczzaiban maga is megvetett, s új ellenfeleit ugyanazon vádakkal illetni, a melyeket régi ellenfelei ő reá szórtak.

Ime az eszmék fejlődésének, a közfelfogásnak új iránya, a mely nemcsak az irodalmi, hanem a politikai és társadalmi életben is új vezér után igazodik, elkoptatván a régi tekintélyt. (4999. 5005. 5063. 5066. 5079. 5081. 5082. 5117. 5135. 5136. 5143. 5145. 5148. 5166. 5170. 5179. 5185. 5186. 5196. 5197. 5289. 5292. 5293. 5304. 5321. 5322. 5323. 5326. 5328. 5356. 5359. 5364. sz. lev.)

A régi nagy történelmi emlékek fölidézése s ezzel együtt a nemzeti eszmék erősbulése költészetünket tárgyban és külalakban új ösvényre vezérelvén, az idegen költészet utánzása napról-napra veszti fontosságát. Kazinczy szertelen túlzást lát az Árpád éneklőinek költői eszméiben s a mult nagy alakjainak életre keltésében. Úgy véli, hogy a kik nemzeti tárgyaikkal költészetünket el akarják szakítani a régi klasszikus és németes iránytól, voltaképp a megindult haladás természetes folyamatát gátolják, mert gyűlöletessé teszik nemzeti hőseinket. Nem veszi észre, hogy a nemzet ízlése többé az övét nem követheti; hogy a reformok felé induló Magyarország épen azon nagy történelmi alakok életéhez való kapcsolatában keresi művészi ösztöneinek kielégítését, a melyeket Vörösmarty, Czuczor és Horváth Endre támasztottak fel sírjaikból. Az új irodalom hullámvérései eltemetik Kazinczy költői szellemét, őt magát a mult élő emlékévé avatják, s ő — mint a nagy izgatók általában — csak éretlen túlzást lát az övénél sokkal hatalmasabb új iránynak jövőnket biztosító hatásaiban. Mesterkélt iróniával hirdeti, hogy mint az Akadémia történeti osztályának első vidéki rendes tagja, kötelességének ismeri vizsgálat alá venni: mely tulajdonságai vannak a *becsületes* Árpádnak, a melyekbe mindenki belekapaszkodik, a ki megtanult hősi hatost írni. Toldynak Pyrker elleni támadásában is azt fájlalja leginkább, hogy a németül író magyar főpapban a nemzeti érzés hiányát ostorozza; mert ha — úgy mond — a párduczos, buzogányos Árpádot veszi lantjára, még ha oly rossz hősi hatost ír is magyarul, mint a milyen csodálatosan szépeket írt németül, bizonyára a fulladásig tömjénezi őt a bíráló. Ő maga mint fordító inkább hálát érdemel, mint megrovást, azért, hogy Pyrker művét átültette nyelvünkre, a bírálatra írt felelete pedig talán enyhíti jövőre «e gyűlöletes magyar dühöt a tüzes fejekben». «Még arra visznek ezek a mi tűzagyú ifjaink, — írja — hogy szégyenleni fogom, a mivel kevélykedem». Toldy és társai nemcsak azt veszik zokon mesteröktől, hogy Árpádot gúnyos hangon emlegeti, hanem főleg azt, hogy az Árpád éneklőit kivétel nélkül korholja. Híába védekezik, hogy ő mind

Vörösmarty, mind Horváth Endre és Czuczor érdemeit elismeri s hirdeti; hiába próbálja felfogását azon elkoptatott igazsággal tisztázni, hogy «nem ellensége az a religiónak, a ki a fanaticust veri»; hiába akarja menteni magát azzal, hogy általánosít s az Árpád költőiben mindenkit kigúnyol, a ki «Árpádot a maga sírjából felrángatja.» Mert ki másra czélozhat, ha nem az említett költőkre? S ha — mint írja — senkire sem czéloz egyenest s csak «általában szól azokról, a kik nem éreznek magokban erőt és mégis firkálgatják hexamete-reiket»: mi szükség a legnemzetibb tárgyat a cynismushoz közeljáró hangon emlegetni s éneklőit a gúny nyilaival üldözni a nemzet közhangulatának oly szembetűnő megsértésével? Nem joggal vehették-e szemére tanítványai, hogy a régi vezér a kor új szellemének hirdetőit többé meg sem tudja érteni? Kazinczy dicsekedve beszéli, hogy vármegyéjében sokan köszönetet mondanak neki azért, hogy barátja, Dessewffy mellett «oly fényesen és igazsággal megvívott»; de kérdés: nem többet veszített-e az által, hogy az ifjú írókat ellenségeivé tette? Ha tovább él, bizonyos, hogy a *Pannonthalmi Út* támadásaira úgy felelnek tanítványai, hogy vezéri tekintélyének még romjait sem mentheti meg többé, s magára hagyatottságának gyötrő érzéseit egy-két régi barátjának ragaszkodása aligha enyhíthette volna.

Nincs mit csodalnunk, ha irodalomtörténetiróink általában *lanyha* magyarnak vélik Kazinczyt s véleményöket sok részben e most érintett felfogásával igazolják. Látván, hogy Kazinczy is, eddigi működésétől eltérőleg, a régi táborhoz csatlakozik, őt is ellenségéül tekintik az új Magyarországnak. A conservatív felfogásúak egy gyékényen árúlnak az akkori kormányférfiakkal s nem csinálnak titkot belőle, hogy *a nemzetiség eszméjének folytonos emlegetését veszélyesnek ítéli*. Lám Horváth Endrének is azt tanácsolja egy pár főúr, hogy miután *Árpádja* a bécsi censurán átesett, azon igyekezzék, hogy «csak kevés nationalismus legyen benne». Gyulai Pál írja, hogy Kazinczy az Auróra-kör nemzeti szellemétől már akkor megijed, midőn csak kezd nemzeti lenni. Pedig alapjában Kazinczyt is a nemzeti lélek sugalma vezeti, csakhogy a haladás új eszméiben oly túlzásokat lát, a melyek *az európai közműveltségtől ismét elszakítván a magyarságot* (a mi ellen egész életét áldozza), megint önmagába süllyesztik s a külföldi eszmék megvetésére sarkalják. Érthető hát attól való félelme, hogy az új irány életének vezérgondolatát homályosítja el. (5193. 5300. 5303. 5308. 5326. 5341. sz. lev.)

Ő a magyar és európai eszmék szoros kapcsolatától várja nem-

zetünk újjászületését s jövődönk biztosítását. Minden szavával, minden sorával, szívének minden dobbanásával, elméjének minden gondolatával ezt a célzt szolgálja, s izgató pályájának minden eszköze e hatalmas törekvést gyámolítja. E célért dolgozik most élete végén is oly fiatalos hévvel, mintha még mindig ő irányítaná első sorban a magyar műveltséget, s neki kellene az elalélt nemzetet felráznia közönyéből. Most is ő akarná vezetni az irodalmat s hiszi, hogy verses és prózai műveinek kiadásával még mindig nagy szolgálatot tehet a nemzeti haladásnak. Különösen önéletrajzi munkáit szeretné a közönség kezébe adni, hogy mintegy örökségül hagyja pályája emlékeit, a melyek félszázados törekvéseit tisztázhatják. Midőn 1828 deczemberében Pestre költözik, éjjel-nappal írja a *Pályám Emlékezetét*, a melyről újabban azt tervezi, hogy az *Erdélyi Leveleket* is hozzákapcsolja s együtt bocsátja napfényre. Egy hónap alatt átdolgozza a *Pályám Emlékezetének* első felét s igéri, hogy a második felével is kész lesz a következő hónapban. «Hiszed-e, édes barátom, — írja Guzmicsnak — hogy egy hetven esztendő ember egy hónap alatt 70 ívet írhasson be, s nem papirosról papirosra, hanem alkotgatva, tisztongatva.» Haza utazván 1829 közepén Széphalomra, megint előveszi e művét, júniusban másodszer, júliusban harmadszer dolgozza át, s noha beteg, naponként sajtó alá készít 3—4 ívet. Anyagi zaklatásai sem hűtik le munkahevét, sőt épen az írói foglalkozásban keres enyhületet.

Azzal a reménnyel kecsegteti magát, hogy a *Pályám Emlékezetét* egészen 1829-ig folytatva még ez évben kiadja két kötetben. Vissza sem tér addig Pestről családjához, míg a munkát be nem végzi, mert Szemere Pál közelében akar maradni, a kinek tanácsát híven követi. «Sok jó magvát hintém el a jónak s religiosus érzéseimnek benne», — írja. Guzmicsnak is dicsekszik e tervével, a ki annyira megörül a hírnek, hogy legott anyagi segítségét ajánlja a mű kiadására. Az *Erdélyi Leveleket* most harmadszor küldi cenzurára Zádor kezéhez, a ki Szalay Lászlóval viteti a censorhoz, Drescher Frigyeshez. Szalay azonban nem adja ki addig kezéből, míg az elhíresztelt művet végig nem olvassa és ítéletét az ősz mesterrel nem közli. Ez ítélet egybehangzó a Dessewffy és Teleki grófok régebbi ítéletével. «Ennyi s ily tiszta életet — írja Szalay — nekem rég nem ada senki. Az a finom urbanitas és az a meleg őszinteség, az a, ha így szólhatni, francia atticismus, az a lángoló hazafiság, az a sokoldalúság a művészség szemlélésében, s maga a

miv a mesterkéz típusával előadásban és kivitelben, az a bájoló individualitas s az a hasonlíthatatlan epistolaris stílus, melyet köztünk egyedül a Tek. Úr bír, s mindaz, mit érezni kell, nem fejtegetni, velem egy szép éjszakát átvirasztatának.» Óhajtja, bár minél előbb megjelenhessék, hogy a nyilvánosság előtt is elmondhassa ez ítéletét. Kazinczy természetesen nagy örömmel olvassa Szalay dicséretét, de azt mondja, hogy annyiszor újra dolgozta e munkáját, hogy a most sajtó alá adandó példányt nem is ismeri valójában. A mű 1830. aug. 2-dikán jut Drescher kezébe és szept. elején nyeri meg az engedélyt; de mint már előbb két ízben, most is hiába. A kész mű kéziratát Kazinczy hátrahagyott irományai közt találták. Szerzője még halála előtt is azt tervezgeti, hogy a *Pályám Emlékezetével* s a pannonhalmi, felsőmagyarországi és pesti utazásainak rajzaival együtt három kötetben bocsátja nyilvánosságra.

Szerencsésebb a *Bibliai Történetek* című munkájával, a melyet bár névtelenül még ő maga kiadhat. Első példányát gr. Ráday (Gedeonnénak küldi, kérvén a grófnét, hogy e művet «tegye imádságos könyvévé». «Én úgy hiszem, — írja hozzá — hogy azok a meleg érzéssel írt könyörgések Nagyságod előtt kedvesek lesznek, s megdicsőítve fogom érezni magamat azon gondolatban, hogy azokat az Isten legszebb teremtménye viszi Isten elébe.» (4961. 4965. 4966. 4975. 4978. 5012. 5014. 5192. 5198. 5199. 5203. 5211. 5268. sz. lev.)

Eredeti művein kívül részint még kiadatlan fordításait (Boufflers levelei, Lessing drámái), részint a már kiadottak közül az értékebbeket (Marmontel regéi, Rochefoucauld maximái) új átdolgozásban óhajtja kiadni. El is küldi Pestre barátainak: mondjanak róluk véleményt. Ezek azonban úgy találják, hogy a régebbi fordítások közül még annyi példány van a kiadónál, hogy az új kiadás alig számíthat közönségre és pedig annál kevésbbé, minél feltűnőbbé lett Kazinczynak az a megrögzött szokása, hogy minden művét többszörösen átdolgozza s ezáltal inkább ront mint javít rajtok. Toldy nyíltan megmondja neki, hogy az átdolgozásokban látható változásoknál «semmi nem lehet szerencsétlenebb». «Kikkel — írja — prózai írásaid összevgyűjtéséről szólottam, a legnagyobb félelemben vannak, hogy azoknak egy második kéz használni nem fog. . . . Az az átdolgozás systemája, melyet mindig követél, literaturánkat két annyi munkától fosztotta meg, mint a mennyivel megajándékoztad.» Úgy értesül mesterének egyik régi barátjától, hogy az *Erdélyi Levelek*

is minden újra dolgozással veszlettek becsökből, s hogy az utolsó kidolgozás az elsővel össze sem hasonlítható. «Változtatásaid — folytatja Toldy — igen ritkán hitetik el az olvasóval, hogy szükségesek vagy csak hogy hasznosak voltak, s az ember száz esetben kilenczvennyolczszor kísértetbe jön azt hinni, hogy azok nem voltak egyéb okból megtéve, mint egy bizonyos viszketegből mindent megváltoztatni.»

De annál inkább óhajtának pesti barátai, ha a még kiadatlanokat sajtó alá rendezhetnék. A buzgó Toldy különösen a Majláth gr. regéit vállalja magára, sokat alkudozik Károlyi István könyvárossal; már azon a ponton van, hogy a szedést is megkezdik, de a terv most is meghíúsul. Nem kevésbé óhajtának Kazinczy régi barátai a Sallustius- és Cicero-fordításokat valaha nyomtatva látni. Addig is, míg e fordítások megjelenhetnek, legalább az előszót és Sallustius jellemzését közli Kazinczy a *Muzáronban*. Guzmics el van ragadtatva általa s alkalmat vesz magának, hogy Kazinczy fordításairól a közönség előtt is elmondja ítéletét. Közben gyorsan tisztazza Kazinczy a *Galotti Emilia* fordítását, mihelyt Bajza a *Külföldi Játékszín* tervével megismerteti. Nem kis mértékben hizeleg írói hiúságának, hogy Bajza ez új vállalatot az ő fordításával akarja megkezdeni, s hogy az Aurora-kör e fordítást mind nyelvtani, mind stílbéli szempontból szoros vizsgálat alá vevén, méltónak tartja e czélra. A *Miss Sara Sampson* és a *Minna von Barnhelm* fordítását is elküldi a vállalat számára, de Bajza ezeknek kiadását későbbre halasztja.

E mellett bele fog Kazinczy *A szent hajdan gyöngyei* fordításába is, a mire két okból törekszik. Pyrker műve nagyon megnyeri tetszését, és sajnosan látja, hogy nemzetünk meg van fosztva e remeknek híresztelt mű olvasásától; másfelől az a remény is ösztönzi, hogy sikerül rábírnia Pyrkert a magyar fordítás kiadására, a melytől némi anyagi hasznot is vár. A mű egy részét, a *Sámuelt*, hamarosan lefordítja s bírálatra küldi az érseknek, hogy javalást nyerve, átültesse az egész művet, ellenkező esetben pedig félretegye kísérletét. Pyrker a mutatványnyal nemcsak meg van elégedve, mivel «tulajdon érzeményeit oly rhythmussal találja előadva», mintha csak verses fordítást olvasna, hanem egyszersmind oly magasztalással ír róla, a mely egymagában is hatalmas rúgó Kazinczynál a megkezdett mű befejezésére. Mert — mint Pyrker mondja — a mutatvány olyan, a milyet «hazánk költőinek egyik kedveltje adhatott». «Ügyan-

azért — folytatja Pyrker — valamint e remek fordítás által erántam bebizonyított szíves indulatját köszönöm: úgy nem titkolhatom el egyszersmind, mely igen óhajtanám, hogy *A szent hajdan gyöngyci-*nek többi énekei is minél előbb kiadathatnának.» S midőn az érsek megígéri, hogy a fordítást a maga költségén kinyomatja, a példányokat pedig Kazinczynak ajándékozza: egyelőre minden más munkáját félre teszi, hogy az érsek óhajtatását teljesíthesse. «E szerint — írja Szemerének — éjjelem, nappalom a *Gyöngyöké*; sietek velek, hogy novemberben nekem pénzt hozzon, a mire nagy szükségem van.»

Jóformán két hónap alatt lefordítja s legott sajtó alá adja. 1830 tavaszán elkészül a nyomtatással is, megírja hosszú előszavát, a melyben Pyrker költői művészetét dicsőíti s gondoskodik, hogy a magyar és német lapok elhíreszteljék munkája megjelenését. Barátai közül kivált Helmecezy, Zádor és Szalay vannak segítségére a példányok szétküldözésében; Guzmics egy maga 30 példány eladását igéri. Kazinczy a kath. főpapokhoz, a szerzetes-rendek fejehez s más főrangú férfiakhoz saját ajánlatával küldeti a fordítást, s minden ismerőse készséggel gyámolítja, hogy törekvése anyagilag is gyümölcsöző legyen. Régi barátai magyar és német folyóiratokban méltatják, de azt egyik sem hallgatja el, hogy verses művet versben kellett volna fordítani, mint a hogy a *Hárfa*hoz szóló részt csakugyan így is fordította, megmutatván: mennyit nyerhetett volna költészetünk az egész mű verses fordításával. Kazinczy ez észrevételekre vonatkozólag így mentegetődik Dessewffy előtt: «Hexametereket, még pedig gyönyörű hexametereket prózában adni, bár poétai prózában, nem a legszerencsésebb gondolat; de sem erőm, sem esztendeim, sem gondjaim nem engedék különben.» Kis János igazat ad Kazinczynak s bizonyos esetben megelepszik a verses mű prózai fordításával is. «Hát még — írja hozzá — most is mind egyre rész szerint csinosgatsz, rész szerint szaporítod a régi és új literatúrabeli fordításaidat? E részben nem győzöm soha eléggé tisztelni s bámúlni fáradhatatlan szorgalmadat s lelkednek irigylésre méltó fiatalságát, elevenségét.» Másik levelében hasonlóan csodálkozását fejezi ki barátja lankadatlan buzgalmán, termékenységén s «páratlan elevenségén». «Mennyi új meg új s mi több, ifjú tüzzel és erővel irt munkákkal lepsz meg minduntalan — írja. Lehet-e irigylésre méltóbb író, mint te?» De azt Kis János sem tudja elhallgatni, hogy mind barátjára, mind irodalmunkra nézve jobban

szerette volna, ha Kazinczy eredeti művekkel gazdagította volna irodalmunkat. Azonban — folytatja — «érdemeidet azon formában is, melyben vagynak, nyelvünknek minden eddigi művelője s irodalmi munkánk minden eddigi gyarapítói között teljes meggyőződés szerint legelső helyen látom ragyogni». (4980. 4981. 4983. 4990. 5001. 5025. 5036. 5039. 5050. 5054. 5057. 5061. 5062. 5075. 5078. 5083. 5141. 5143. 5183. sz. lev.)

Valóban Kazinczy munkaereje pályája végén is bámulatos. Nemcsak a maga különféle tárgyú eredeti s fordított munkáit folytatást javíthatja, hanem barátai munkásságát is figyelemmel kísérve, legott segélyökre siet, ha erre szükség mutatkozik. Így szállja meg a gondolat, hogy Berzsenyit harmadszor ő vezesse a közönség elé, mivel mind első, mind második kiadását nagyon hibásnak találja. «Szeretném — írja hozzá — annak a költőnek munkáit, ki a maga kora legjobbainak javaslatait oly mértékben nyerte el, a hogy kevés írónk mind eddig, tiszta és költőjékhöz méltó kiadásban tenni közre: szeretném bizonyosságát hagyni, hogy te és én egymást mindenkor szeretttük.» De Berzsenyi nem hajlandó régi mesterére bízni a kiadást, mert aetheticai elvei az övéitől nagyon különbözök. Szavaiból kiérzik a gyanú, mintha Kazinczy tüzelte volna Kölcseyt a róla szóló bírálatra.

Vitkovics halála után néhány napra már felszólal a *Hazai és Külf. Tudósításokban*, hogy elhunyt barátja műveit ő szándékozik összegyűjteni s kiadni, kéri tehát Vitkovics minden ismerősét: közöljék vele az elhalt költő oly műveit, a melyek eddig nem jutottak nyilvánosságra. Mivel azonban úgy hallja, hogy Toldy és Vörösmarty vállalkoznak a kiadásra, lemond e tervéről. De izgalmas lelke nem tud pihenni. Pesten létekor Heinrich Thugut festőművészszel oly vállalat tervén dolgozik, a mely kiváló emberek arczképét s életrajzát tartalmazta volna, természetesen az életrajzokat vagy képmagyarázatokat ő írta volna, a miért a festőművész hatezer forintot ígért neki. Pestről távozta után azonban hiába sürgeti Kazinczy a művészt, — ez valószínűen hamar belátta a terv merészségét s többé nem is akart vele komolyan foglalkozni. Közben a széphalmi vezért műzsája is meg-meglátogatja, egy pár szép epigrammot, meseterkelt ritornellát ír s belefog a Széchenyihez, Horvát Istvánhoz s Toldyhoz intézendő epistolákba, de csak az elsőt írja meg, de ezt sem végzi be teljesen. (4993. 5005. 5010. 5020. sz. lev.)

Húsz év óta többször emlegeti verseinek kiadását is, de szán-

déka nem igen ölt határozottabb alakot. Toldy 1829-ben külföldi útjában nyomósabban sürgeti mesterét, hogy e tervvel behatóbban foglalkozzék. Ő a szerkesztés munkáját örömmel magára vállalja, dicsekedvén ide vonatkozó ismereteivel s ízlésével, a melyet a különféle francia s angol kiadásokon finomított. Össze akarja gyűjteni Kazinczynak minden verses művét, hogy «egyik a másika által legyen világosabbá; hogy a költő pályájának tendenciája tárva legyen», s egy tanulmánynyal óhajtja bevezetni a kiadást. Ha visszaérkezik hazánkba, kész az egész tervet közölni mesterével s reméli, hogy «majd ad az Isten módot» e szép terv megvalósítására. Kazinczy dicsőségének tartaná, ha Toldy beválthatná szándékát s azt írja neki, hogy versei «készen várják dicsőségeket». Toldy hazaérkezéssel csakugyan felkarolja a kiadás tervét s igéri, hogy mihelyt a versek jegyzékét megkapja, összehívja barátait s együtt állapítják meg a szerkesztés rendjét. Kazinczy 1830. nov. elején Pestre küldi a várva-várt jegyzéket azon óhajtással, hogy szeretné verseit még életében kiadva látni; már meg is választotta a kiadás alakját, betűket s papirost, hogy nem annyira pompás, mint csinos lehessen verseinek kötete. «Tedd, — írja neki — a mit tehetsz; ismerem tudományodat, ízlésedet s téled mindent várok.» Közben az Akadémia alapszabályait a király megerősítvén, Toldy Kazinczynak minden eredeti művét össze akarja gyűjteni, hogy ha az Akadémiában megjutalmazandó munkákról lesz szó, a széphalmi vezérre terelhesse a közfigyelmet. «Kell végre módot találni, — írja Toldy — hogy ezek a művek kijöhessenek, s fogunk is találni. Inkább még a praenumeratio útját választjuk.» Meg is állapítja a szerkesztés módját, a mint az Akadémia 1836-diki kiadásában látható. De ez a mód nem mindenben nyeri meg Kazinczy tetszését s egyéb elvi pontban is különbség van véleményök között. Ugyanis Toldy az egyes műveket úgy akarja kiadni, a mint először megjelentek, mivelhogy «azok historiai bizonyítványok». «A ki ezt keres, — válaszolja Kazinczy — felleli az első kiadásban, s az is historiai bizonyítvány, ha azt láthatjuk, hogy *most* mi gondolkozásunk s ízlésünk.» E mellett Toldy az időrendi egymásutánt óhajtja alapúl venni a német kiadások mintájára. «De én — mondja Kazinczy — a magaméit szeretném a szerint fűzni rendbe, a hogy a bokrétaöntő a maga virágait: oda mindenikét, a hova őket a hely kívánja» Az első kiadás javítására vagy változtatlan megtartására nézve nem Schiller, hanem Matthisson után indul, a ki «igazítgatott, metélt, toldott». De ha Toldy ragaszkodik

a maga felfogásához, Kazinczy nem ellenkezik, csak az előszóban nyilatkoztassa ki, hogy a szerkesztés rendje tőle s nem a szerzőtől való. Bizonyára a kiadó és szerző közti ellentétes véleményt könnyű lett volna összeegyeztetni, ha Toldy meg nem írja *A szent hajdan gyöngyeinek* bírálatát, a mely a mester és tanítványa közti barátság húrját elpattantotta. (5123. 5140. 5223. 5227. 5229. 5247. 5253. 5268. 5297. 5310. sz. lev.)

Ennyi s ily különböző foglalkozás mellett Kazinczy különös figyelemmel kíséri az Akadémia sorsát, a melynek alapszabály-készítő bizottságában ő is közremunkált s a tanácskozások történetét részletes hűséggel megírta. 1828 ápriliában nyújtotta be Teleki gr. az alapszabályokat a kancellárnak, de csak 1830 közepén nyertek királyi szentesítést. Sokan már minden reményöket elvesztették, hogy a király tanácsadói teljesítik a nemzet óhaját. Hasztalanul hívatkoztak az országgyűlés végzésére s a király ígéretére: a húzást-halasztást rossz jelnek kellett tartani. Cserey Miklós attól fél, hogy az Akadémia épen úgy jár, mint a Ludoviceum «Mert — írja — ha azok, a kik uralkodónkhoz legközelebb vannak, s a kiknek a szava legtöbbet nyom, valóban akarnák a magyar nyelvnek tudományokra terjedését s megdicsőülését, régen felállott volna, barátom, a ti Akadémiátok.» A király tanácsadói közt kevés a jó magyar s alig beszélnek nyelvünket, s így nyilvánvaló, hogy az Akadémia *magyar volta* csakugyan koczkán forog. S abból a körülményből, hogy Széchenyi István 1829 elején Angliába készül, azt következtetik, hogy az Akadémia alapszabályait nem egyhamar erősíti meg az uralkodó, ámbar «midőn nádorunk Bécsbe ment fel a császár születése napját innepleni, Széchenyi és Andrássy megkérék a főherczeget, hogy tegyen kérést erre ő felségénél, s ha meglesz, a mit óhajtunk, a nádornak fogjuk köszönhetni». Wesselényi Miklós b. 1829 februárjában visszaérkezvén Bécsből, gyorsan elterjed a hír, hogy a királyi megerősítés immár nem várat magára; de a hír hamisnak bizonyul. Az országgyűlés kihirdetésével abban bizik a nemzet, hogy az országgyűlés megnyitásával együtt kapja vissza a nádor az Akadémia megerősített alapszabályait is. Végre 1830 júliusában tudósítja Zádor Kazinczyt az alapszabályok szentesítéséről, s néhány nap mulva Teleki gr. is közli vele az örvendetes hírt. Midőn Kazinczy Andrássy György gróffal a zemplénnvármegyei főispáni beiktató ünnepélyen találkozik, a gróf e szavakkal közelít felé: «Nem is köszönök az

úrnak, hanem köszönés helyett azt beszélem, hogy ő felsége megállapította a Magyar Akadémiát.»

Nov. 17-dikén tartja az igazgató tanács első ülését a pozsonyi főrendek palotájában gr. Cziráky Antal országbíró elnöklete alatt s kinevezi az Akadémia első rendes tagjait, szám szerint 23-at. Kazinczy először Döbrentei hivatalos leveléből értesül a kinevezésről s mind magára, mind pesti barátaira nézve szívből örül a megtisztelésnek. Nov. 23-dikán kapja meg Döbrentei levelét, de csak feleségének s gyermekeinek mondja el az örvendetes hírt. Nehány nap múlva egy Budai nevű ügyvéd kap értesítést Pozsonyból az akad. kinevezésekről, erre többen meglátogatják Kazinczyt, tudakozván: igaz-e a hír. «Előbb — írja Kazinczy — tagadtam, de látván hogy tudják, mutattam némelyeknek a Döbrentei levelét. Én is szeretem a mit nem lehet nem szeretni; de inkább becsülöm magam, mint hogy az affélét kidoboltassam, hogy csudálják, mely *nagy* vagyok én.»

Kazinczy nem egészen helyesli az igazgató tanács kinevezését, de tiszteli okaikat. Azt hitte, hogy a kik 1828-ban az alapszabálykészítő bizottságban közreműködtek, nem fognak kimaradni. Különösen zokon esik neki Szemere Pál és Fáy András mellőzése, a mit a legközelebbi választásnak mindenestre helyre kell hoznia. Annál inkább örvend, hogy Toldy is a kinevezettek közt van, ő «disze lesz Akadémiánknak». Guzmics is fájlatja Szemere Pál kihagyását, de vigasztalja, hogy Kölcseyről nem feledkeztek meg. Egyébiránt a régi és ifjú írók közt sokan óhajtják az akad. tagságot; néhányan Kazinczy pártfogását is jó előre kérik. Ő azonban azzal mentegődzik, hogy kötve vannak kezei: «A menyországba — írja — sem kívánkoznak annyin, mint oda. Ha száz hely volna is kiadó, mind a százra lesz aspiráns. S a patronusok hatalmasok, — mindeniknek van cliense.»

Némelyeknek nagyon feltűnt, hogy az első kinevezettek közt sok a pap. Toldy is kifakad e miatt Széchenyi és Mednyánszky előtt s attól tart, hogy az Akadémia valódi kolostor lesz. Dessewffy a későbbi választásokkal is elégedetlen. Sajnálja, hogy Georch Illés, Horváth János püspök holmi mende-monda miatt nem lehettek akademikusokká; «hogy a tudós Horvát Istvánt, — írja — mert az egész világot magyarrá akarja tenni, elkedvetlenítettük és elvesztettük, az erős Pethe Ferenczet még tekintetbe sem vevénk». Dessewffy már most számolni kíván a közvéleménnyel, a mely e tudományos intézetünknek bírja a jelenben s jövőben egyaránt.»

1831 elején Teleki gr., az Akadémia első elnöke, Kazinczyt is meghívja az Akadémiának febr. 14-dikén kezdődő tárgyalásaira. Kazinczy január 31-dikén indul Miskolczra Vay Miklós b. adminisztratori beiktatására s innen Pest felé folytatja útját, hová febr. 9-dikén érkezik nagy betegen ugyan, de szívós természete csakhamar legyőzi betegségét, úgy hogy a Teleki lakásán 14-dikén tartott első ülésen már megjelenhet. Ekkor a tagok számba veszik az ország érdemesb íróit és tudósait s a következő üléseken megválasztják a tiszteletbeli, rendes és levelező tagokat. Szemere Pált is rendes tagnak választják, a mivel Kazinczy és Kölcsey óhaja beteljesedik.

Úgy látszik, Kazinczy ekkorra már számot vet azon körülménnyel, hogy az akadémiai titkárság nem neki való, némesak kora, hanem főkép anyagi állapota miatt s egyszersmind azért is, mivel észre kellett vennie, hogy a tagok véleménye erre vonatkozólag nagyon is megoszlik. Némelyek ugyanis Horvát István, mások Kölcsey, ismét mások Toldy mellett emelnek szót, az alapítók pedig Döbrenteit pártolják. Febr. 20-dikán a Kir. Tábla palotájában tartják az ülést, a melyen a titkári tisztség is betöltendő. Dessewffy a szavazás előtt megkérdi Kazinczyt: akar-e titkár lenni. Mert bár — írja Kazinczy — «Döbrentei mindent elkövetett, hogy az ő lehessen», voltak, a kik a széphalmi mestert óhajtották. Kazinczy ugyan azt írja, hogy neki nagy pártja volt, de ez adatához legalább is szó fér. Nem vonjuk kétségbe, hogy régi barátai, Dessewffy s talán Vay Ábrahám is őt akarták, de hogy nagy pártja lett volna, semmi sem mutatja. Ő magának, saját elhatározásának tulajdonítja, hogy nem lett titkárrá. «Megmondám fenn szóval — írja, a Dessewffy kérdésére válaszolván — hogy én az (t. i. titkár) lenni nem akarok; feleségemmel s azzal a sok gyermekkel Pestre nem jöhetek.» Pedig minden valószínűség szerint csak a kénytelen lemondás erényét gyakorolja idézett szavaival.

Egyébiránt az Akadémiáról alkotott régi véleménye gyökeresen megváltozik. Azt hiszi, hogy a kezdet szép jövőt ígér, mert az Akadémia nem akar diktátorságot, nem kívánja, hogy egyformán gondolkozzanak s tiszteletben tartja tagjainak egyéni véleményét. Megszűnik tehát félelme, hogy a Magyar Akadémia a francia példát követi. «Ennek a társaságnak is — írja Wesselényihez — mint minden emberi dolgoknak, nem nagy a kezdete, de idővel jóvá lehet, s nem lesz idő, mely Széchenyit halás tisztelet nélkül emlegesse.» Kis János előtt is ugyane véleményt tolmácsolja: «Valóban

— írja — jól indul a dolog, és az ejtett hibák helyre lesznek hozva.» Ő a legszorgalmasabban látogatja az üléseket, egyet sem mulaszt el s majd mindenikben közremunkál. Mivel az Akadémia márczius 7-diki ülésében elhatározza, hogy az 1831. év első két hónapjában megjelent magyar könyvek jegyzékét megszerzi s a munkákat azon czéllal osztja ki tagjainak, hogy azokból kivonatot készítsenek: Kazinczy a Lassú István és Szalay László műveit kapja; amaz Horatius ódáihoz írt jegyzeteket, emez a *Bimbók* című verseit adta ki. Kazinczy két hét múlva már benyújtja véleményét, a melyben kifejti, hogy nem akart ugyan eltérni az eléje szabott rendeléstől, de lehetetlen volt e művekről, úgy szólania, hogy a saját ítéletét is ki ne mondja. «Elakadván így, — írja — azáltal közelittem tisztem teljesítéséhez, hogy sem javalatimban ne találtathassam nem hiv tömjénezőnek, sem élesnek feddésimben. Véleményemet, úgy hiszem, pirulás és neheztelés nélkül fogná olvashatni maga az író is.» Lassú Istvánt, a ki földrajzi és statisztikai műveivel tett némi szolgálatot a magyar közmívelődésnek, klasszikus író, kivált Horatius magyarázatára képtelennek, sőt még a szöveg kiadását is gondatlannak tartja. A ki — úgy mond — Horatiust a kellő magyarázatokkal kívánja a tanuló ifjúság kezébe adni, alig járhat el helyesebben, mint ha Mitscherlich, Nietsch és Wieland jegyzeteit lelkiismeretesen felhasználja, megválasztván a szükségeset a feleslegestől s «azt tiszta és csinos beszédben» mondja el. Lassú István mindezt nem érti, és ezért Kazinczy kénytelen volna művét elítélni; csakhogy szerencsére a mű nyomtatásának éve még 1829, s e körülmény fölmenti az Akadémiát, hogy belőle kivonat készíttessék. A *Bimbókról* «formalis recensiót» írt, mert ítélete szerint lyrai költeményekből kivonatot nem adhatott. Bírálata felolvasta az Akadémiában, hol kedvezőleg fogadták s azt az útasítást kapta, hogy bírálata tegye félre, mert «talán úgy fejlík ki a dolog, hogy a recensiók el nem kerülhetők.»

A május 2-dikán tartott ülésben *Pannonhalmi Útját* mutatta be az Akadémiának, egy-egy példányát előre megküldvén a két elnöknek. A május 24-diki ülésben pedig a *Bársony czipő* című vígjáték átdolgozását nyújtja be rövid jelentésével együtt. A vígjáték lengyelből való fordítás. Tartalma «az a silány történetecske, hogy egy kapitány egy suszternét szállására csala, s meglepetvén férje által, lepedők alá rejtette el az asszonyt s a susztert arra kényszeríté, hogy az elrejtett személynek a leplek alól kinyújtott lábáról

vegyen mértéket». Kazinczyt bántotta a vígjáték, újra dolgozta tehát azon reményben, hogy az ő átdolgozását «eljárthatják színeinken, s a meg nem romlott olvasó is megolvashatja örömmel, legalább bosszúság nélkül». Ezen kívül ő maga kéri az Akadémiát, hogy a Tessedik Ferencz *Franciaországi utazásáról* ő mondhasson véleményt, bő kivonatot készítvén a munkából. Örült, hogy társaitól azt az ítéletet hallotta, hogy többet, mint ő, még senki sem dolgozott. Feleségének is eldicsekszik gr. Teleki László megjegyzésével, hogy ő az egyetlen, a ki minden ülésben bemutatott valamely dolgozatot. Nagy reménnyel néz az első ünnepélyes ülés elé, a mely aug. végére volt kitűzve. Szándéka volt azon megjelenni, de a cholera esakhamar meggyózi, hogy családját oly fenyegető körülmények közt el nem hagyhatja. S midőn Döbrentei a hírlapokban közli az ünnepélyes ülés elhalasztását, nagy megnyugvással hallja ez intézkedést, úgy sem jelenhetett volna meg tagtársai között. (4961. 4973. 4975. 4978. 5198. 5202. 5207. 5233. 5238. 5250. 5258. 5271. 5285. 5287. 5288. 5295. 5300. 5305. 5329. 5335. 5343. 5344. 5377. 5382. 5391. sz. lev.)

Utolsó Pesten létekor beváltja Guzmicsnak tett régi ígérését s ápr. 7-dikén gőzhajón Komárom felé indul, hogy onnan Győrbe, majd Pannonhalmára térjen. Ifjúsága óta mindig vágyott nagyobb vízi utat tenni, s most az a remény is kecsegtette, hogy Széchenyivel együtt utazhat; ez azonban elmarad. Így ő maga érkezik Pannonhalmára s ápr. 9-dikétől fogva néhány napig a sz.-Benedek-rend szívesen látott vendége. Ajkáról lesik a szót a rendtagok s valódi műélvezettel hallgatják «borzasztóan szép pályája» egyes epizódjait. Visszatérőben megállapodik Esztergomban Rumynál, majd Pesten Szemere Pállal együtt azt határozza, hogy mielőtt családja körébe visszamenne, felsőmagyarországi barátait látogatja meg. S miután Péczelen kipiheni az út fáradalmait, június elején búcsút vesz pesti barátaitól és Szemere Pállal s ennek feleségével Nógrád s Gömör vármegyéket beutazván, a hónap végére jut vissza Széphalomra. Sok régi barátjával, ismerősével találkozott, mint Mocsáry Antallal, Baranyay Mihályival; sok régi emléket felújított, több új ismeretséget kötött, így Kubinyi Ágostonnal, a kinek értékes gyűjteményét apróra megvizsgálhatta, és Szabó Istvánnal, a Homerosz-fordítóval. De az ázsiai veszedelem, a mely miatt a nádor már néhány felsővidéki vármegyét körülzáratott, siettette hazatérését. Szomorú helyzetben találja családját s köréből többé ki nem mozdulhat.

Az utóbbi években szokása ellenére huzamosabb időre is oda-

hagyja családját. Élethivatásának tudata, a műveltség terjesztésének olthatatlan vágya s a barátság kötelekei hónapokig Pesten tartóztatják. Könnyű hevülésű lelkét meg-megkapja egy szép mű, valami szép tett s egészen hatása alá jutván, el-elfelejti tengernyi baját s kész a mások szenvedéseinek enyhítéseért áldozatokra is. A *Spiegel* szerkesztőjének érdekében közbejár Széchenyinnél, mivel «a jó ember az elakadásba jutottakért, bár pirúlva» örömet megalázza magát. A nemes szándékot mindig támogatja, ha mindjárt az utolsó fillerről van is szó. S az élet szebb jeleneteit oly számíttással beszéli el gyermekeinek, hogy az így elhintett mag bő aratást ígérjen. 1829-ben már öt hónapig időz Szemere társaságában s ezt Fáy József özvegyével, Csoma Borbálával eljegyzi; s bárha nyugtalanul várja felesége, nem mozdul, míg tanúja nem lehet barátja boldogságának. «Ily scenákat — írja — csak egyszer látunk az életben, s én örömeim poharát utolsó cseppig szeretem szörbölgetni.» Hazatérte után is sokszor visszasóhajt Péczelre, s még az a gondolat is megfordul agyában, hogy bár nőtlen volna még most is, legalább hátralevő napjait Szemere és felesége körében tölthetné. A Széphalomtól nem messzire lakó rokona, Comáromy Anna, beteg lévén, noha Kazinczy is csak nem rég kel föl beteg ágyából, s a pörében hozott ítélet végrehajtása is közeledik: ezernyi más gondja közt is tud időt szakítani, hogy rokona ápolására siessen s lelki gyönyörrel lássa, hogy a beteg nő ép azon nap érez enyhülést, a melyen meglátogatja. Mennyire rászorulna a segílyre, de azért midőn *A szent hajdan gyöngyeinek* egy példányát a hercegprimásnak megküldi, nem alalmazná vár, hanem csak néhány sort, a melyet örökségül hagyhasson gyermekeire. A dicsőség kábító fénye írói működésében s a mindennapi életben egyaránt delejes erővel hat reá, s egyetlen villanásáért képes dolgozni és szenvedni sokszor hetekig is. *Pannonhalmi Útját* azért is szereti, mert felesége *négyszer* olvasta el. «Nem öröm-e ez nekem? — kérdi. S gyermekeim azokat a religiosus szent érzéseket olvasván, meg lesznek óva az irreligiositás mételyeitől.» Hányszor emlegeti haláláig Szemere Pál ítéletét, a mely szerint az ő lelkének és tollának sajátságait egyetlen más művén sem ismerhetni fel oly mértékben, mint a *Pannonhalmi Úton*, a melyben «tavaszi derengéssel és borongással tűnik fel minden, mint maga a tavasz derengő és borongó napjaiban tett út». Ő maga azt tekinti fő érdemének, hogy olvasói előtt jó és rossz tulajdonságaival együtt «lepel nélkül» mutatkozik. «Nekem — írja Guzmicsnak — elevenség jutott és meleg

sziv, s bennem együvé öntve áll a 72 esztendőös öreg és a 27 esztendőös ifjú. Jól esik-e ez, nem kérдем; engem e mindig ifjú lélek boldogít, s ti szerettek érte, s az nekem elég.» A lelkes olvasó lángot kap tőle, s élvezi a stílen előmlő «ifjú szépséget, könnyúséget s keresett gondatlanságot». A legnagyobb szorongásai között is mily türelmetlenül várja a Nógrádban s Gömörben tett utazása rajzára Szemere ítéletét. Halála előtt egy héttel is ez nyugtalanítja: «Vigasztalhatatlan leszek, — írja hozzá aug. 15-dikén — ha a mai posta sem hozza az uram öcsém ítéletét.» Hát midőn fiának, Emilnek, leveléből arról győződik meg, hogy költői tűz hevíti; hogy verset szeretne írni: mily kimondhatatlan öröm fogja el egész valóját. Mily naiv ellágyulással ígéri neki, hogy megtanítja a vers technikájára s együtt próbál vele néhány verssort írni. Úgy látja, hogy a természet nem tagadta meg fiától a költői tehetséget, azért csak rajta, minél többször próbálja erejét s ne csüggedjen, míg a próba nem sikerül.

1830. febr. 24-dikén útnak indul feleségével együtt Egerbe. A legsúlyosabb anyagi szükség űzi, s az a czélja, hogy a felesége várandó örökségére kölesönt kérjen az érsektől. Kemény hidegben, csikorgó hóban indul el hazulról. A hóra eső esik, ráfagy, s egész útja úgy csillámlik, mintha «üveg lepelt volna el mindent». A természet gyönyörű jelenetei, a rónasággal érintkező Hegyalja s Tokaj tájképe feledtetik vele az út fáradalmait. Szánkója kétszer is felfordul, s felesége a jeges útra esik, ő meg reá. A mint kocsisával s inasával a szánkó fölemelésén bajlódik, a szél kikapja egyik keztyűjét s meszire hajtja a jeges úton. Kazinczy nevetve nézi a szél játékát, keztyűje után szalad s orra bukik. Majd Köröm és Lúcz közt oly fürgeteg lepi meg, hogy tíz lépésre sem láthat s meg nem tudja fogni: mit keres a mérföldekre terjedő pusztán az a sok kútgém, a mely minduntalan szemébe ötlük. Később veszi észre, hogy a hóból kiálló száraz kórót nézte kútgémnek. Elbeszélvén ez utazását Guzmicsnak, hozzá teszi, hogy elbeszélése mutatja: «mint tud ő örök bajai között is örömeket teremteni, mire több szüksége kevesnek van». Az érsek az ebéd alatt Kazinczynét jobbjára ülteti, s ez álmélkodva hallja, hogy az érsek az ő férjét az én *Kazincz*ymnak szólítja. (4962. 4976. 4988. 4993. 5032. 5037. 5059. 5122. 5124. 5217. 5226. 5318. 5333. 5341. 5378. 5383. sz. lev.)

Barátai közül Guzmics olvassa igazán mély meghatottsággal Kazinczy aggodalmait, szenvedéseit. A Gondviselés kemény próbákon viszi keresztül, de maga is edzi türelemre. «Ha — írja hozzá —

példányul adott ő (t. i. a Gondviselés) léged nekünk a művészségben; példányul fogja életedet hagyni a maradéknak. Áldozatul a rénynek csak erőseket választhata ő ki, a gyöngéeknek ostromoltatások czéltvesztett maradna . . . Barátom, neked kemény, de dicső pálya jutott a gondok közt.»

Kazinczy vallásos felfogásában keres enyhületet. Úgy látja, hogy a természetben s a mindennapi életben a viszonzóság elve uralkodik. Ha a Gondviselés sujtó keze oly annyira ránehezedik is: hány öreg dicsekedhetik olyan ép kéz-lábbal, mint ő. Ha az a gondolat fogja el, hogy ő szerencsétlen a szerencsések közt is: megvigasztalódik azon tudatban, hogy neki valódi angyal jutott feleségül, s mind a hét gyermeke egészséges testben, lélekben; hogy ő maga 71 esztendő életére elevenebb, frissebb, mint nem egy 30 esztendő ember; hogy keze-lába ép s «a ragyogni akarás bolondságaitól» irtózik.

Azonban éppen oly távol van a vakmerő elbizakodástól, a pietismus örvényeitől. Életelve: segíts magadon, Isten is úgy segít. A kinyilatkoztatás titokszerűségeit soha sem tudja hinni, s ennyiben maga is vallástalannak tekinti magát. «Hogy hihetném, — kérdi — a mitől az eszem borzad? Hogy hihetném, hogy az igazság Istene azt kívánhatná igaznak tekintetni velem, a mit az ő általa vezéremnek adott ész és okosság nem igaznak kiált, hanem tévedésnek, hazugságnak.» De viszont annyiban meg nagyon is vallásos, hogy teljes meggyőződéssel hiszi a lélek halhatatlanságát; hogy a világot «egy bölcs és jó Isten kormányozza»; hogy a mit Isten ránk mér, azt minden zúgolódás nélkül, magunk teljes megadásával kell fogadni, és az isteni végzés ellen rugódozni «bolond haszontalanság». Ez a hit erősíti, tartja fenn folytonos anyagi zaklatásai, gyötrő aggodalmai között. (5023. 5031. 5109. 5308. sz. lev.)

Nem magáért aggódik, hanem feleségeért, gyermekeiért. Ezek bizonyára keservesen fogják érezni, hogy atyjok nemcsak semmit nem hagyhat reájok, de sőt oly adósságokba verte magát, a melyeket soha sem bír tisztázni. Ha egyedül volna, nevetné sorsát; de midőn naponként látja szenvedni a legjobb asszonyt, kit az Isten valaha teremtett, s nyomorogni gyermekeit, meghasad szíve. S bár még nem mond le minden reményről, hogy pörösködése után sikerül anyagi csapásaiból kiszabadulni: aggodalma mind többször a kétségbeesésig fokozódik. Hány nyugtalan éjt átviraszt, hogy gyermekeit nem úgy nevelheti, mint szeretné, s hogy felesége az utóbbi inséges években minden lelki elevenségét elvesztette. Szorultságában a kevés-

sel előbb nála tartózkodó Rummy Amália pénzecskejét is elkölti s nem tudja visszafizetni a leány többszöri sürgetésére sem, mert — mint Rummy Amália apjának írja — oly állapotban van, hogy ölni és lopni is tudna. Kétszer szenved végrehajtást adósságai miatt, de azért uzsorásai tovább is folyton zaklatják. Utoljára mindenéből kiforgatják, s a mi örök birtoka volt, haszonbérbe kénytelen venni, hogy legalább régi örömei és szenvedései tanyáján maradhasson s napról-napra tengesse életét. Az 1829-dik év szűk termése gabonában s borban még a jövő reményeitől is megfosztja. Marhája mind elpusztúl; egy lova oly szerencsétlenül esik árokba, hogy belevész; hét sertését gonosz emberek elhajtják s kocsiját is elrontják. A föld-rengés újabb kárt ugyan nem okoz neki, de kétszer is megrettenti. Helyzete az örvény széléhez sodorja, s ha idegen kéz nem gyámolítja, koldusbotra jut. Író társai, Horvát István, Bártfay László s mások kisebb-nagyobb összegeket gyűjtenek számára, a mivel legalább pillanatokra enyhítik. Guzmics azt ajánlja, hogy valamely művét hirdesse Kazinczy új kiadásra: barátai versenyezni fognak fölsegítésében. Toldy a maga lakását szeretné átengedni neki, ha az 1831-diki akadémiái ülésekre Pestre jó, szülei pedig asztalukat ajánlják. Ő azonban Szemerénél száll meg most is, mint régebben.

Anyagi zaklatásaihoz járul feleségének kétszeri halálos betegsége 1829 őszen s ismét a következő év tavaszán. Már-már attól retteg, hogy hét gyermekével özvegyen marad. A fenyegető krízis alatt napokig nem mozdul el ágyától, jobbját kezében tartja s úgy várja minden perczen, mikor vesz utoljára lélekzetet. Lassankint mégis fölépül, de egészen kiszárad, s egyenes testtartása is örökre oda van. Előbb bélhurút, majd tüdőgyulladás szegezi ágyhoz, de szívós természetével mégis kilábol betegségéből és továbbra is ép oly gondal pótolja férjét a gazdaságban, mint azelőtt. Kazinczyné önfeláldozó feleség és anya. Gyermeknei nevelése egészen az ő vállaira nehezedik; együtt tanulja kis fiaival a latin nyelv elemeit, s ha Sárospatakon tartózkodnak, gyakorta belátogat hozzájuk s anyai szeretetével igyekszik szűkös helyzetüket enyhíteni. (4961. 4965. 5012. 5043. 5052. 5071. 5080—5082. 5109. 5138 5151. 5171. 5173. 5177. 5214. 5217. 5260. sz. lev.)

Kazinczy anyagi romlásának egyik fő oka az a családi pörösködés, a mely 1819-től egészen 1829-ig, a végrehajtással együtt pedig 1830-ig tart. Az előbbi kötetekből eléggé ismeretes, hogy Kazinczy a felesége örökségét s 1810 óta való jövedelmeit keresi

sógorán, Török József grófon, s hogy mind az eperjesi Kerületi, mind a pesti Kir. és Hétszemélyes Tábla neki ad igazat azon különbséggel, hogy felesége a kázméri tekintélyes birtok harmad részét megnyeri ugyan, de a jövedelemnek reá eső részét csak 1817, t. i. Kazinczyné anyjának halála óta. A Kir. Tábla ítéletét főlebbei a Hétszemélyes Táblához, a mely az előbbi ítéletet helyben hagyja 1829. jan 21. s 22-dikén. Kazinczy sokat lótfut a bírákhoz, részletesen feltárja előtűk a pör tárgyát, s az egyik septemvir azt a nézetét nyilvánítja, hogy ha 1810-től számítanak az osztályra eső jövedelmet, oly zavarba hoznák az egész dolgot, hogy ki nem lehetne többé vergődni belőle. Sógora nem azért tartóztatja 19 év óta két húga osztályát s minden jövedelmét, mintha azt hinné, hogy azok őt illetik, hanem mert szüksége van rájuk. Nagyjából, legalább a papiron, eléri Kazinczy, a mit keres, de ez a 19 év kegyetlen nyomorba dönti; fiait sem iskoláztathatja óhajta szerint, leányait pedig hol egyik, hol másik testvérehez, vagy a Gyulay grófné egyik leányához küldi. «Mint állok, nem tudom, — írja Kis Jánosnak az ítélet kihirdetése után — megtörténhetik, hogy koldulásra jutok, a mi irtóztató. De a bűn még irtóztatóbb, s én rútat tenni soha nem fogok.» «Szörnyűség, — sóhajt fel a Bercsenyihez írt levelében — hogy ily gonosztságot is büntetlenül hagynak törvényeink, holott a ki egy borjúmat, szamaramat ellopja, azt büntetik.»

Kazinczy 1829. jún. 3-dikán ér haza félévi távolléte után, s néhány nap mulva már Eperjesen találjuk, hol a Ker. Táblától az ítélet végrehajtására bírót kér. Mindjárt kezdetben Lánczy Ferencz ottani bírót kéri az elnöktől, ez azonban Zmeskál Józsefet rendeli ki, a ki aug. elsejére tűzi ki a végrehajtás kezdetét. Kazinczy mennél előbb óhajtja s mindenkép siettetni akarja a dolgot, előadván az elnöknek, hogy sógorának «meggyőzhetetlen makacssága mely nyomorba hozta», panaszolván, hogy hét gyermeke éhezik, hitelezői zaklatják s pár nap mulva adósságaiért végrehajtást kell szenvednie. Hanem az elnök hidegen hallgatja s kijelenti, hogy Zmeskált vissza nem rendelheti; különben is — teszi hozzá — mit nyerne vele, ha az ítélet végrehajtása nem aug. elsején, hanem júl. 31-dikén kezdődne. «Azt mondám neki az okosság által tanácslott kénéléssel, — írja Kazinczy Guzmicsnak — hogy egy elgyőtrött embernek az ő tréfája keserű.»

Azonban Zmeskál önként lemond, s Kazinczy pár nap mulva megújítja kérelmét Eperjesen a Ker. Tábla elnökénél, a ki most már

teljesíti Kazinczy óhaját s Lánczy Ferenczet rendeli ki az ítélet végrehajtására. De ez sem foghat hamarább a munkához jól. 27-dikénél, mikor először tesz próbát a pörös felek békés kiegyeztetésére. Kazinczynak szomorúan kell meggyőződnie, hogy sógora ügyvédeknek, kivált Kossuth Lászlónak ravasz fogásai nemcsak a végrehajtást húzzák-halasztják, hanem hogy a bíró is nagyon hajlandó az alperes gróf követeléseit kielégíteni s az egész ügy intézését úgy folytatni, hogy ő a megnyert örökségnek semmi hasznát se vehesse. «Győztem ugyan, — panaszolja — de ez a győzelem annyi, mint a gyenge megverettetés.» Huszadik éve, hogy «éhséget, meztelenséget, gyalázatot szenved», hogy mintegy hatezer forintot költött a pörre, s még mindig kétes az eredmény. Kossuth László előre híreszteli, hogy Török grófnak a birtokra tett költségei, a használat ideje alatti építkezések s egyéb javítások fejében mintegy kilenczvenezer forint követelése van a felpörösökön.

Szept. 18-dikán folytatja Lánczy a végrehajtást, felbecsülik a jószágra tett költségeket, az évi jövedelmek átlagos összegét. De a becslés nevetségesen igazságtalan, a miről fogalmat szerezhetünk, ha tudjuk, hogy a kázméri háznak, a gazdasági épületeknek s a «szertelen nagyságú» esürnek évi haszonvételét összesen csak negyven forintban, a háromemeletes magtárét tizenhat, a 260 frt tiszta jövedelmet adó szőlőét 30, egy köblös őszi vetését 3, a tavasziét másfél forintban állapítja meg a bíró; a marhaállomány harmadrészét szaporodása s egyéb haszna nélkül számítja s egy hétezer forintot érő ingóságot egy fillerre sem becsül.

E szembetűnő igazságtalanság megrendíti Kazinczynak a bíró igazságszeretetébe vetett hitét. Arról győződik meg, hogy Lánczy nem a három forumon megnyert ítéletet, hanem saját felfogását akarja végrehajtani, sőt hogy még mindig a békés kiegyezést készíti elő, a melyet Kazinczy a pör folyamán kétszer, azon kívül pedig számtalanszor ajánlott. Lánczy ugyanis arra kívánja rábírní Kazinczyné testvérét, felpörös társát, hogy adja át osztályrészét bátyjának 12000 frton; az összeg maradjon a grófnál, a ki a kamatok fizetésére kötelezi magát. Másfelől pedig kinyilatkoztatja Lánczy, hogy ha a kázméri birtokot haszonbérbe adják: «ő még az nap hoz egy árendást, a ki hatezer forintot esztendőnkint megadna». Mindebből joggal következteti Kazinczy, hogy Lánczy úgy akarja az ítéletet végrehajtani, hogy «az erőszakos tolvaj nyerjen, nem a meglopott két leány».

A szeptemberi végrehajtás alkalmával azt határozza Lánczy,

hogy novemberben vagy decemberben folytatja a munkát; de a hideg időt, az utak járhatatlanságát s egészsége megromlását hozván fel okúl, csak ápr. 26-dikára tűzi ki a további végrehajtás napját. Azonban ezt a határidőt sem tartja meg, újabb halasztással él s végre május 24-dikében állapodik meg. Ez alatt a több mint félev alatt Kazinczy bizonyítékokat szerez arra nézve, hogy a jövedelem fölbecslése mennyire igazságtalan, s kéri a bírót, hogy a legkiáltóbb hibákat mindenenk előtt javítsa ki. De legnagyobb aggodalmat okoz neki az alperes gróf azon követelése, hogy először az ő költségeit, a melyeket beruházásokra fordított, fizessék ki a fölperesek s csak akkor hajlandó az osztályrészeket kihatítani. Kazinczy kérve-kéri a bírót, hogy mivel e követelés a józan észszel, az ítélet szellemével s betűjével egyaránt ellenkezik: «bírói méltósága érzésében» ez igazságtalan kívánságnak helyt ne adjon. «Most sem kérem egyéb kedvezésre erántam azon egynél, — írja hozzá Kazinczy — hogy kedvezni a sógoromnak ne méltóztassék. Ha ő tízszer fizetne is többet, mint fog, soha ő a mi kárunkat vissza nem fizetné, ki nem pótolná.»

A felpörösök fűhöz-fához kapkodnak, hogy megmentésék, a mi megmenthető. Pénzt szeretnének kölcsönvenni, hogy Török gróf kívánságának eleget tehessenek; de vagy egyáltalán nem kapnak, vagy csak igen nagy kamatra; mert ily bizonytalan természetű birtokra senki sem hajlandó kölcsönt adni. Pedig, ha az ítélet igazságosan érvényesülhet, szép örökséghez juthatnak a fölperesek. Mert a kázméri 250 s osztály által nyert 130, a hegyaljai 50 és irtásos 139 köblös szántóföldön kívül Kázmérban 19 egész és 26 zsellértelek, 60 szekér szénát termő rét, Kolbásán 10 egész, tíz zsellértelek, e mellett urasági kastély, sok gazdasági épület, eselédház, pálinkafőző, koresma, száraz és vízi malom, Mátyásházán egy szőlő, Kovácsvágáson ismét egy koresma és szabad faizás: ez a Török Lajos gr. hagyatéka, a melynek harmadrésze Kazinczynét illette. Nem alaptalanul remélte hát Kazinczy a pör kezdetével, hogy felesége öröksége kisegíti szorult helyzetéből. Most azonban, még ha mindjárt hozzájuthatna is az örökséghez, már nem segíthetne magán; mert húsz esztendeig adósságból kellett élnie, a melynek kamatai újabb adósságokba súlyesztették. Nem csoda, hogy a nagy nehezen megnyert kedvező ítélet igazságtalan végrehajtása keserű kifakadásra készíti, látván, hogy Lánczy «nem a nyomorgatott ártatlanság pártját fogja, hanem a nyomorgató testvérnek enged pihenést». A bíró folytonos halasztásaiból ismét csak arról győződik meg, hogy még mindig a békés kiegyezésre

akarja a pörös feleket szorítani; de Kazinczy nyíltan kimondja, hogy erre saját kárával sohasem lesz hajlandó. A végrehajtás kétszeri munkáját minden elfogadható ok nélkül szakította meg Láczy, hogy az alperes megint haladékot nyerjen. Ime — panasolja Kazinczy — 14 hónapja, hogy a legfelső bíróság az ítéletet meghozta, 8 hónapja, hogy a végrehajtás megkezdődött; hogy sógorasszonya féleve távol él férjétől, a ki a krassóvármegyei Szpatáról négy útát tett Zemplénbe az alperes ügyvédeknek »gonosz játéka miatt»; s ezen felül — folytatja — «halálos betegségéből alig felgyógyuló feleségem, s én, 71. esztendőmet élő öreg a legkegyetlenebb téiben tevénk útát Eperjesre s most ismét a legkegyetlenebb hidegben a farkasok megtámadhatása veszedelme közt, két ízben lett felfordulással egy másik útát ezen baj miatt». «Nézheti-e azt — kérdi — egy ily tiszta lelkiismeretű, ily religiosus férfiú, mint a Tek. Úr, hogy mi triumpháló felek, mi elnyomított testvérek, egy igazságtalan, egy kegyetlen testvér játéka legyünk, miatta gyalázatot, szégyent, szükségét lássunk, pénzt haszontalan vesztegessünk?» Ha igazságos kérelme meghallgatásra nem talál: kénytelen a bíró ellen panaszt emelni. Láczy boszúsan válaszolja, hogy panasztételre nincs szükség, ő szívesen lemond, ha elnöke úgy intézkedik. Kazinczy még csak az utolsó határidőhöz kötött végrehajtásban reménykedik; «de — írja hűgának — ha akkor is rosszul üt ki a dolog, megcsendül belé a sógorom füle, azt magamnak ígérem».

A végrehajtás utolsó határidején három nap alatt összegezi a bíró az előbbi becslések értékét s kimondja a fölpereseknek, hogy egyenkint 12081 frt s 34⁵/₆ krt kell fizetniök s csak ez összeg letétele után kapják meg osztályrészőket. «Oh barátom — írja ekkor Kazinczy Guzmicsnak — megnyerni a pert három táblán és mégis kijátszatni, ez irtóztató mestersége a prókátorságnak.» Előbb, mint láttuk, Pyker érsekhez fordul kölcsönért, most meg gr. Dessewffy Aurélt kéri, hogy a Török családnak a Koburg hercegeken való követelése fejében eszközöljön ki a herceg jószágigazgatójánál annyi kölcsönt, a mennyit az alperesnek fizetnie kell. Kérelme azonban mindenütt siket fülekre talál. Jól tudja Török gr., hogy az eladósdott Kazinczynak és sógorasszonyának mily nehéz lesz a kívánt összeget letenni, de hogy ennek még a lehetőségétől is megfoszsa őket, egyetértve Kazinczy hitelezőivel, vagy «hamis contractusait beváltva», rátábláztatja a kiszakítandó osztályrészre Kazinczy adósságait.

Mihez fogjon most a teljesen megrontott hetvenégy éves Kazin-

czy? Perújítással éljen? vagy könyörögjön sógora előtt? Ezt a megalázást még ha elviselhetné is: biztatna-e sikerrel? «Megtörténhetik — írja Döme Károlynak — hogy könyörögni fogok az udvarnál, hogy hóhéraim kezéből kapjon ki, mert az borzasztó dolog, a mi történik.» De ezt a lépést sem teszi meg. Így tetözi be a hosszú pörösködés anyagi romlását. Nemcsak oly helyzetben nincs, a melyben a pör kezdetével volt, hanem a szó szoros értelmében minden támasz, a javulás minden legkisebb reménye nélkül kénytelen tengetni napjait.

De még e legnagyobb inségében is hű marad magához. A Gondviselés bölcseségébe vetett mély hite megóvjá a kétségbeeséstől; ez az utolsó talizmán, a melynek birtokában szertefoszlott reményeinek romjain is új reményszálakat sző, legalább a jó emberek irgalmában bízik, a kik, ha ő kidől, pártfogásukba veszik özvegyét s árváit. Ily körülmények közt hagyja oda családját 1831 elején, s midőn június végén visszatér Széphalomra: a cholera pusztításai roppant mérveket öntenek. Napról-napra iszonyúbb híreket hall. El van rekesztve az egész világtól, a mi az ő friss benyomásokra vágyó lelkének magában is a legnagyobb csapás. Csak a parasztok és szegény nemesek kegyetlenségei jutnak fülébe. Őt ugyan hasonló kegyetlenségektől megkímélik, felesége mint egy őrangyal jár-kél a betegekhez s nem gondol vele, hogy a nyavalyát családja is elkaphatja. Aug. elején Széphalmon is szedi áldozatait a cholera; Lajos fia is megbetegszik, de anyja kigyógyítja. Azonban Kézy Mózes halála megrettentí Kazinczyt. Míg másokat folyvást vigasztalni törekszik, önmagára nézve mind jobban aggódik. A hihetetlen vérengzések, a melyek napirenden vannak, mintha félszázados pályájának eredményeit összehitprással fenyegetnék.

Kazinczy a közművelődésnek páratlanul lelkes apostola. Gondolatai s érzései mind e végcélra irányozvák. A nyelvújítás forradalma, az idegen költői formák átültetése, a klasszikusoknak hitt külföldi művek fordítása, pályája emlékeinek megőrkítése, az emberekkel való társalgása szóval és írásban mind a műveltség terjesztésének egy-egy hatalmas eszköze. Ez az éltető napfény, a mely törekvésének minden csíráját termőággá növeli. S pályája végén kétszeresen érzi e napfény melegét, kétszeresen látja hatását. Innen van, hogy Szélim agának, egy magyar renegátnak könyveket készlül küldeni, hogy «elhagyott nemzete emelkedésén ott is örülhessen és új hazája fiait megnemesítse». Úgy gondolja, hogy a Gondviselés

azért vezérelte ezt a férfiút török földre, hogy «az európai cultura magvait hintse ki egy nemzet között, mely vesztlegleni szeret, nem haladni». Mi sem természetesebb, mint hogy mikor most a cholera miatti kegyetlen pusztításokat szemléli, a műveltség és barbárság közti nagy ellentét foglalkoztatja vizsgáló elméjét, s pályájának eredményeit szinte megsemmisítve látja. «Hol jobb élni: — kérdi Guzmicstól — Weimár körül-e, hol a kondás is olvas nyája mellett, vagy Skutari körül, hol a basa sem olvas?» Halála előtt negyednappal is e nagy különbségen töpreng a Kis Jánoshoz intézett levelében: «Ugyan, édes barátom, — írja — mikor fogják elhinni közöttünk némelyek, hogy jobb élni Weimár körül, mint Algír táján; hogy *a lélek műveltsége hasznos, nem káros.*» Ő a nemzeti lélek művelődéseért áldozza életét, s midőn 1831. aug. 23-dikán elköltözik az élők sorából, nemcsak a magyar irodalom, hanem az egész magyar közművelődés egyik leghivebb, legtevékenyebb apostolát veszti el benne.

*

E kötettel bevégződik a *Levelezés* kiadása. Kedves kötelességet teljesítek, midőn ez alkalommal a M. Tud. Akadémiának, különösen a Kazinczy-bizottságnak (Heinrich Gusztáv, Bánóczy József, Ferenczi Zoltán s Riedl Frigyes akad. tagoknak), továbbá Ballagi Aladárnak, Bayer Józsefnek és Beöthy Zsoltnak (a kik régebben szintén tagjai voltak a Kazinczy-bizottságnak) és mindazoknak, a kik akár gyűjteményeiket átengedték közlésre, akár a szerkesztésben s a jegyzetek összeállításában támogattak, hálás köszönetet mondok.

A gyűjtemény teljesnek hírül sem mondható. Nehány levelet magam is ismerek, a melyek utólag jutottak tudomásomra. Ha Isten éltet, szándékozom e huszonegy kötetes gyűjteményt még egy pótlékkötettel teljesebbé tenni s az egészet kimerítő név- és tárgymutatóval ellátni. E végre tisztelettel kérem irodalmunk s tudományos életünk minden barátját: *méltóztassanak a netalán birtokukban levő vagy tudomásukra jutott, eddig kiadatlan, levelek nyomára vezetni, hogy a pótlékkötet mennél teljesebb lehessen; méltóztassanak az ily leveleket a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához beküldeni eredetiben, vagy szó- és betűszerinti hű másolatban. Az irodalmi ereklyék sértetlen megőrzéséről s visszaküldéséről a főtitkári hivatal gondoskodik.*

Dr. Váczy János.

4960.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szives idevzlését.

Pannonhalm. Jan. 4d. 1829.

Neked én, tisztelt Barátom, és Szemerének, 's a többi jónak boldog új esztendő't ohajtok. Képedet itt küldöm, mellytől hiszem örökre megfosztani nem akarsz. Rövid időre is nehezen esik tőle megválva lennem. Küldök Sonettemből 3. példányt, Neked, Szemerének, és Vitkovicsnak; de a 3dik sorban *Jótevő* helyett olvassd: *Enyhítő*; a 4dikben *még most is* helyett *gyengéden*. Így van írva egyik, 's utolsó Kéziratomban, melly helyett hirtelenkedésből egy előbb irottat találtam sajtó alá küldeni. Ha így sem jó, vessed őtet tűzre, 's tilts el engem a Sonettezéstől. Nálunk most minden forr; 's azért kedves leszen leveled, hogy legyen min pihennem. Élj boldogul. E' f. 15dikén leszen a Fő választás.

[Eredelije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4961.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
boldog új esztendő't.

Pesten, Január. 8d. 1829.

December' 6dika oltá itt vagyok ismét, édes barátom, 's most egyedül, azaz fiaim nélkül. Szemerénél vagyok ismét szállva, 's egy szobában Thewrewkkel, 's nappal Manschgóval; mert ez éjszakára Balla Károly Várkapitány Úrhoz megyen-által. Meddig leszek itt, nem tudom; míg perem fel nem vétetik, épen nem megyek-el; de úgy hiszem itt azután is, 's még sokáig. Így reményem marad, meglátni Pannonhalmát és Esztergomot, 's kiesbb időben mint most látnám.

Szemere karácson előtt Péczelre ment-ki, 's majd meghala. Igen rosszul leve ott. Ödikben bejött, 's napról napra erősödik egészsége. Nem gondoskodik házasság felől, de én nagyon szeretném ha házasodnék. Nem jó embernek magának lenni.

Én Telekinél egyszer valék annyi idő oltá, Széchényinél egyszer sem, 's a' Nagyok közzül csak három Septemvirnél. Dolgozom éjjel nappal; reggel négykor már ég lámpám, 's nem ritkán éjfélt után oltom-el. Szemere csala rá hogy Autobiographiámat adjam; azt bérekesztém a' Tudom. Gyűjtem. Decemberi darabjában, 's most irom a' többit. A' mit nem vala szabad illetnem, elmellőztem, az Erdélyi Leveleket ide vettem által, mint kiegészítő részt. Fele életemnek kész, a' másik fele kész lesz Februáriusban. Biographiai jegyzéseimet lehoztam, mert Szemere körül akarám azt dolgozni. Hiszed e, édes barátom, hogy egy hetvenesztendős ember egy holnap alatt hetven ívet írhasson-be? 's nem papirosról papirosra, hanem alkotgatva 's tisztogatva. Ha ezekhez veszem, a' mit el kelle hánynom, elmondhatom, hogy miolta itt vagyok, irtam száz ívet.

Lehozám Szallusztot is, hogy általadjam Neked, ha parancsolni fogod, 's két fordításban. Eggyik a' Szallusztói arezot adja, másik az új színt. Ama' jobbikban csak Catilína áll és Jugurtha: e' másikban ezekenkívül a' két Javaslat Caesarhoz, és az épen maradt hat Töredék. Ezen apróbb darabot francia gázló szabadsággal fogom adni; egyéért, mert különbben adni nem lehet, máséért, hogy az Olvasó érezze a' mit Heyne mond (a' Herder' talán X. Kötete előtt a' Poesis és Szép Mesterségek' Osztályában, azaz a' Görög Anthologia darabjainak fordítása előtt.) hogy a' fordításnak sok és különböző, ellenkező nemei vannak. Felidézem Heynének e' sorait. —

De az eggyik Szallusztom csak pompásan lát világot, vagy épen nem. Hadd gyanítassa maga a' külső szépség is, hogy itt kell lenni valaminek, a' mit a' köz rendű Olvasó nem ért. Ha tehát ki akarnád adni, a' mint készülél, csináld, hogy vehessem a' nyomtatási mustrákat *in folio*, és *in quarto*. A' betűknek újöntésűeknek kell lenni.

Megtörténhetnék, hogy azt Beimel fogja nyomtatni. Még úgy is a' Te gondjaid alatt jöhet-ki a' könyv, mert Beimel a' spárga-iveket Neked mindennap megküldhetné. De mind erről csak akkor, ha meglátod a' fordítást, 's én a' betűmustrákat.

Most Novemb. 25d. irt utolsó leveledre, melly nekem utolsó napom volt feleségem' 's gyermekeim' körökben. —

A' Tudós Társaság dolgában papirosra tett előrajzolatokat a' Nádor és a' Magyar Cancellaria javallá, de elakasztotta Nán dor Consiliarius. A' Cabinetben tartóztatják-fel. De minden jót várhatunk. Törvénybe ment, 's meg van ígérve, hogy meg lesz, és senkinek semmijébe nem kerül, oda nem értvén az Alkotókat. Miért ne lenne meg tehát.

Stóai vigasztalásokat adsz nekem: — «az örömet magunk teremjük magunknak». — Barátom, légy atya, 's lássd szenvedni gyermekidet, lássd, hogy őket nem nevelheted, hogy holmijeket elfaldostad, mert élni kelle, 's akkor mondd ezt. Ha magam volnék, nevetném a' bajt. De midőn ezek gyötrődnek, akkor meghasad a' szívem, 's egyedül azért nevetek hogy magamat és a' világot megcsalhassam.

Veszprémi rágalmozód, ki lehet az? Téged bizvást ugathat a' kutya; le nem von. Igaz, hogy az ugatás is kedvetlen. De hogy tegyük hogy kutyák is ne legyenek? Nekem nem fáj hogy Verseghi számárra ültete a' maga érdemes társaival; épen úgy kelle; nem tudák hogy magokat piszkolák-meg; egyikik hasonlóképen érdemes társok pedig, Bacsányi, hogy Faludijában ugyan megadá ám nekem, azzal igen nagy örömemre volt. Lássá a' maradék, mik voltak ők. Biographiám Novemberi darabjában a' Bacsányi neve mellől csak azt törle-ki Szemere, hogy én és Bacsányi egymást soha sem szerettük; 's azt én most ismét el fogom mondani mind Bacsányiról mind Verseghiről; az utolsótól még irtóztam is. Nem emberem nekem a' minek minden szent ha célra visz; 's a' ki a' Verseghi moralitását akarja ismerni, 's neheztel hogy én azt tagadom, hallgasson-ki, 's akkor szóljon. Elhirdetni mely rossz, mely alacsony ember volt az, ok nélkül nem fogom soha; az hozzám nem illik: de a' ki vádol engem ő miatta, kívánhatom, hogy hallgasson-ki, 's akkor szóljon. —

Nem lelem Sonetteted. Kérlek, küldd-meg.

Képed nincs lithographolva, de lesz. Most Th. csak rajzoltat, az enyém kész, de irtóztató. El kelle vetni; egyet sem ereszt-ki Thewrewk belőle, 's újra metszeti. Az ő távollétében gazúl dolgozának a' Németek. — Megküldé e Neked Szeder az én profilemet Richtertől? Az nem szép dolgozás, de igen jó. — Kérlek, édes barátom, pakkold igen sok papirosba olajban festett képeket, 's küldd-le nekem, de csak igen bizonyos alkalommal, 's bízd a' hozóra

hogy deszkáját meg ne pattantsa. Ha sok papirosat teszsz rá, nem dörgölődhetik-le róla a' festés.

Élj szerencsésen.

Szemerének felolvasám leveletem és a' tiédet. Köszönt; ir mihelytt jól lesz. Könyvét vége felé nyomtatják.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4962.

Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak.

Méltóságos Gróf,
nagy tiszteletű Uram!

Az Íris Pesti német Újság-Írója, kivel különben semmi ismeretségem sem most nincs sem soha nem volt, kér és kényszerít, hogy Nagyságodnál érette könyörögjek: — hogy ő szolgál a' Nemzetnek; a' Magyarok felől a' maga fajtájabeliekhez mindég tisztelettel szóllott, 's úgy fog ezután is; az Íris' kiadása által, mellynek kevés hordatóji vannak, magát elszegényítette, hogy a' nyomtatás' költségeit sem tudja fizetni. — Tudakoztam tőle, hogy rajta mint lehetne segíteni, 's azt óhajtja, hogy Nagyjaink hordatnák újságait, kivált ha annak ára 20 forint helyett 30 forintot adnának; de az sem volna rossz, ugymondja, ha neki ajándék adatnék.

Érzem én, Méltóságos Gróf, melly vakmerő lépést teszek, midőn Nagyságodhoz illy kéréssel közelítek; szerény lelkem attól tartóztatna; de jó ember az elakadásha jutottakért, bár pirulva, az illyet is örömet tesz, 's a' bennünket nem mocskoló németért igen is készen, mert az ritka dolog. —

Familiai disze a' Széchenyieknek jót tenni a' szerencsétlenekkel, 's így én csak azért könyörgök, a' mit Nagyságod tenni magától is hajlik. A' német így ezután hála' érzésiből fogja tenni, a' mire eddig csak reménye buzdította.

A' kérést azért tészem levelem által, mert tartok tőle, hogy tiszteletemet ismét olly órában találom tenni, midőn Nagyságod kiment lesz a' háztól.

Ajánlom magamat kegyességeibe, 's maradok örök tisztelettel
Méltóságos Gróf

Nagyságodnak

alázatos szolgálja:

Pesten, Január. 11d. 1829.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. Széchenyi-múzeumában.]

4963.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Vörösmartynak Kazinczy baráti szíves tiszteletét.

Pest, január 11. 1829.

Imhol küldöm valaha a várt fordítást, s óhajtom, hogy ha ez nem valamely mesteri munka is, ne találtathassék egészen méltatlannak javalásodra. Egyedül arra kérek, hogy a hetekig haladást ne magyarázd hidegségre, melyről, midőn felőled van szó, kérdés nem lehet. — A Franz Palacky Redacteur der Zeitschriften des böhm. Nationalmuseums, és a Ritter De Carro orvos leveleit nem lelem papirosaim közt, de fel fogom lelni bizonyosan; addig vedd a mit onnan leírtam. Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4964.

Sárközy István — Kazinczynak.

Nagy Pajom 20a Jan. 1829.

Kedves Eggyetlen Egy A[tyafi] Barátom!

Jó darab ideig vízi betegségbe sinlődött Szegény Kedves Feleségem Chernelházi Chernel Eszter Asszony, e' folyó hólnapnak 17dik napján dél előtt tizenegyedfél órakor, születése napján, melyet 59szer számlált (és így 58 esztendő korában, éppen midőn Terminusokról az ő meg látására haza jöttem volna, ülve a' kanapénn) örökre el aludt: Albert és Kázmér Fiaimnak, Judith és Ersébet Leányainknak, 's minden ezekhez és általok hozzánk tartozóinknak keserves szomorúságinkra. El végezte ez a' jó Lélek, egész békességes türéssel az ő betegségébeli szenvedéseit; de el végezte az Asszonyi Nemnek tükör gyanánt szolgálható Életét is — bé záródtak örökre nagy olvasással gazdag szemei; meg szüntek minden ditsekedéstől vagy maga mutogatásától üres érdemei; az Okosság, a' Hűség, a' Jóltévőség, az Ember Szeretés az ő halálával mind vándorlásra jutottak, melyek hogy ő nálla honnyi tulajdonságok voltak, esmerték kik közelebb velle társalkodtak, de én 42 esztendőig szemmel látó és mindenhai tapasztalásból tudó igaz Tanu lehetek.

Ezeknek a' virtusoknak burokját kéntelenítettünk mai naponn Dél előtt a' Helv. Hit vallást követők Egyházi szertartási szerint,

Isteni Tiszteletet a' Nagy Bajomi Sz. Egyházban, dél után 3 és 4 óraker a' Szentiványi Pusztán lévő Familiánk szokott temetkező helyén oratiót tartván, a' Földbe zární.

Melly szomorú tudósíttásom után a' boldogultat kegyes emlékezetedbe, magamat pedig igaz barátságodba ajánlván, maradok

könyves szemmel 's meg sebhett
de igaz szívvel tisztelő szolgád 's Barátod
Sárközy István mpr.

A' parenthesis nints a' partir Levelekbe. — A' Kanapén körül volt rakva könyvekkel, mellyeket szüntelen gyakorlott: u. m. Kleinman imádságai és egyéb [munkái], a' Conversations Lexicon, Russeau [.] Cont. Soc. Rhode heil. Saagen — Agat...¹

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

4965.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti tiszteletét.

Pesten, Január. 23d. 1829.

Képeket, kedves barátom, a' maga épségében vevém tőled. Ne tarts attól hogy vissza ne menjen. Kevélykedem én azzal, hogy az nálad függ.

Toldi terjeszté-el köztünk a' hirt, hogy a' választás nálatok véghez méne. Nem a' szerint üte-ki a' dolog a' mint én, és mi mindnyájan itt óhajtottuk. Ha nem képzelhetem is hogy társaid rosszul választottak, nem csuda ha annak óhajtám quae homines prima putant, a' kit a' három közzül magát ismerem és annyira szeretek.

Január. 21d. felvevé peremet a' Septemvirátus, 's győztem itt is. Feleségem megnyerte a' magáét, az az osztályrészét, és a' jövedelmeket 1817 oltá. De mi a' jövedelmet 1810 oltá keresénk, 's teljes jussal az Isten' tribunálja előtt. A' Bírák, kik Tribunáljok' felsősége szerint csak Istennek és lelkek ismeretének tartoznak felelni, arra is néztek, hogy ez a' gonosz testvér egészen el ne romoljon, bár azt érdemli. Meglássd, még most sem tér magához,

¹ A levél sarka le van szakadva.

még most sem hagyja abba fortélyait. Én gondolatlanúl, pompásan soha nem éltem, 's még akkor sem élnék, ha a' Szita Úr loteriáját nyertem volna meg, mert minek a' pompa? de a' Sógorom' gazsága és ez a' per elrontott. Soha sem búvok ki bajomból, 's gyermekeim is érzeni fogják a' sullyt, mely engem összetipora!

Olly gyönyörrel olvasod e Te is életemet a' Tud. Gyűjt. XI. XII. Kötetében mint mások? — Látván a' köz óhajtást, folytatom azt, nem említve a' 2387 napi bajt, igen holmi szép scénáját még ezen epochának is. Egész mostanig viszem a' Munkát, mely két Kötetben 1829. megjelen. Sok jó magvát hintém-el a' jónak, 's religiosus érzésimnek benne. Nem térek vissza feleségemhez, gyermekimhez, míg a' munkát be nem végzem; mert azt a' Szemere szemei előtt kell dolgoznom. Ő az én legbiztosabb tanácslóm.

Szemere az innepek előtt kiment vala Péczelre, 's halálosan megbetegedett. Most itt van, 's gyógyúl. Ki is jár ha szép napot hoz-fel Isten; de nagyon gyenge. Olvastuk, 's együtt olvastuk leveledet, Sonettedet, 's csudáltuk lelked' csudálást érdemlő erejét. Az én fülemet két szó csapá-meg benne, *menünk*, és ébrednek *Fel*. A' kettőt két sorban adni nem szabad. Elhagynám a' postpositiót. Szelid és nemes-ézésű Dal.

A' sok *nk*, 8 *k* betű a' 8 első rímekben — azt nem szereti a' Sonett, mert igen vadhang, 's jól esett, hogy a' Görög a' rossznak ebből szót [!] nevet *zaxos*.

Meglátlak, 's Szemerével. Mikor, nem tudom. — Thewrewk még ki nem metszeté képedet. E' napokban indul Bécsbe, dolgoztatni a' rajzolatban kész darabokat. A' tiéd mikor lesz kész, nem tudhatja maga is. — Élj szerencsésen.

Szemere tisztel.

Virág Benedek olly rosszul vala e' hetekben, hogy bizonyosnak látánk halálát. Még fekszik.

A' Karlsbádi ferdőben találtatott egy kő, melyre e' sorok voltak felirva: *Medic. Doct. De-Carro* már 28 nyelvre fordítatá-le, 's kérte Vörösmartit, hogy küldje meg neki magyar fordítását is, mert úgy fogják az *Originalist* kiadni minden nyelvre fordított másaival, a' hogy némelly *Philologusok* a' *Pater-Nostert*.

In Aquas Carolinas. Cecinit Baro Bohuslaus Lobkowitz Seculo [!] XV.

- Fons Heliconiadum merito celebranda cohorti,
 Unde tibi laticet calidi, venaeve meantis
 Sulphuris, aut vivae, dictu mirabile calcis.
 Per terras Siculumæ ignis, qui provocat Aetnam,
 5 Id facit an Stygii forsán vicinia Ditis.
 Has tepefecit aquas? Bajarum litora cedant,
 Atque Antenoreum prospectans unda Timavum,
 Et quae coeruleo consurgit proxima Rheno
 Nobilitata tuo, sanctissime Carole regum
 10 Interitu. Spua, (Áchen mellett) quantas emittit in aëra bullas
 Adspice, quam varie lapides et marmora pingit
 Per quaecunque fluit. Vix ipsa coloribus Iris
 Collucet totidem. Felix per Secula mana,
 Fons sacer, humano generique salutaris esto.
 15 Redde seni validas vires, pavidaeve puellae
 Formosam confer faciem, morbisque medere
 Omnibus, ut patrias accedat laetior oras,
 Quisquis in hac lympha fragiles immerserit artus.

Forrás, mellynek ezer lant zengi dicséretit, honnan
 Jőnek hő vizeid, 's a' mész' és kén' ere benned?
 A' te tüzed 's melly a' Sicilia' térein Aetnát
 Lángoltatja rokon, vagy hevítnek Avernusi szikrák?
 Bájának hátrálj orvos-vize, 's te, ki Timávusz'
 Szomszédjában eredsz, és te, ki dicsőíted a' helyt
 Hol Károly lakozott 's elholt, Germánia' fénye.
 Oh mint lökdösi fel buborékait! oh mi színekkel
 Festi-be mentében a' márványt, és valamit lél!
 A' menny' boltozatán elevenbb színekkel az Irisz'
 Ive nem ég inkább. Folyj boldog, századokon túl.
 Adj az öregnek erőt ismét, add vissza pirossát
 Hervadozó lyánkák' orcájának, úzzd-el az élet'
 Kínjait hogy minden, ki vizedben megfered, innét
 Épen térjen-el, és vígan láthassa hazáját.

1829. Január. 11d.

[Eredelije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4966.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
 idvezlését.

Pannonhalm. Januar. 26d. 1829.

Vetted, nem kétlem, képedet; vettétek Sonettemet. Az első
 reméllem épen jutott kezedhez, 's reméllem, épen fog visszatérni

hozzám. Sonnettem itt nagy kedvezéssel fogadtatott, magasztaltatott; azt hiszem, hogy a benyomást az eléneklés és egyéb helybeli környülmények segíték. De engem csak kettőtök ítélete nyugtathat le [!]. És ti hallgattok! Ki barátim az ítélettel, ha kemény lesz' is az.

Nálunk e f. 15d. esett meg a Főre parancsolt voksolás. Az első helyre (igy kívánta ezt a töbtség) 73 voks, eggyel több, mint a voksolók számának fele, kívántatott. Az első voksolással ezt a számot egy sem nyerte meg; 71 volt a legtöbb. De már a második voksolással 89et kapott az előbbi 71gyes, és ez Rimely Mihály 35 esztendős fiatal ember, 's 7 esztendős Theol. Prof. külömben szembetünőleg nyájas, és az ifjuságnak szerfeletti barátja. — A második helyre már nem kívántatott a töbtség által az az eggyel több voks; 's azért ezt egyszeri voksolással Kováts Tamás a Szerzet mostani Priorja, 46 évű, és 13 esztendős Theol. Prof. 56 vokssal nyeré el. Nagy tanultságu, éles megválasztó ítéletű, egyenes szívű, erős lelkű férfiú. — Gondold el csak mi történt ezzel, mindjárt másod vagy harmad napra a candidatzio után! A Gyűjteményt olvasá, 's ennek utolsó Kötetében a te Pályád emlékét olvasá, mellynek mindjárt elején ugy megháborodott lelke, hogy két lapot, a 75 és 77diket megszagatná. Igy tovább nem adhatá (a példányt az egész Convent olvassa), hanem elhozá hozzám, hogy cserélném fel enyémmel; de enyém csak vásár alkalmával jár; ugyan azért nekem kelle a jó Regens előtt vétkét meggyónnom, 's kérnem, ereszené a magáét folyamotba, 's a megszagattat tartaná magánál, míg enyém elérkeznek. Háborodását ne csudáld, és magad ellen még kevésbbé magyarázzd, a derék férfiúnak; ő neked régtől forró tisztelőd; hozzám irt leveleidnek tanújok, 's nem kevésbbé gyönyörködik benne, mint magam. De te ott olly valamit irtál, 's olly igazán rólunk, mintha egyedül rólunk irtad volna. A ragyogni vágyás, Barátom, szertelen egy vágyás, kiben az vagyon. Egy czikked az én lelkemet is hevületbe hozá: «A jó nem hiszi sat.» 's egy más: «De légyen szabad sat.» «Egy semmi sat.» — De folytatom, vagy inkább rekesztem a candidatzio történetét. Hármat kíván a Felső maga elébe terjesztetni; mondhatom, 's kevélykedve mondom, Szerzetemnek 10—15. illy férfiúi vagynak; és most a harmadik voksolással a te Iszidórod jött lapetre 42. vokssal. Csekély szám a fennevezett nagy mellett; de én csekély érdemeimet, és csak érdemeimet, érzém megtisztelve lenni; 's minthogy egyebet nem ohajték, legkevesbbé ohajtam pedig a fényes nyűgöt, lelkem tellyes nyugalmával

fogadám el a harmadik helyet. — Hogy én kit kívánnék főmnek, azt e leírásból láthatd; azonban ha másképen sülne is el, pörbe a sorssal nem állok, 's megnyugszom a Gondviselés bölcs intézetén. Mindent el tudok türni, csak a méltatlanságot nem.

Én édes Barátom atya nem vagyok, de érzékeny tudok lenni, és igen érzékeny idegen szenvedésre; és soha tehetős sorsot, mint a millyen nekem jutott, ohajtani nem tudok, egyéb, mikor a szenvedőn segíteni kellene. Én nem hiszem, hogy, ha ott állanék, a hol te állasz, a sors keménységét úgy tudnám eltürni, mint te türöd azt, vagy, mint azt türni látszol. Megbocsátod azért nekem a Stoai vigasztalást, bátor ezt én nem Stoából meritém. Mit tegyünk egyebet? Dúsok bírják a földet, de bírják e a menyet is? Das verfluchte krepiren! átkozódék egy Hazánknak földös Naggya. O ha még ez sem tartaná őket féken, mint lehetne velek e földön megférti?! Jó, hogy a szenvedő meghalhat; még jobb, hogy a nyomorgatónak meg kell halnia. Pénzen még a szentséget is meg lehet vásárlani! mondá e napokban egy alacsony gondolkozású, érzésű emberese. Gonosz tanács! gonosz szív! De hagyjuk ezeket. A ki jól kezdte, nem fogja nem jól végezni. — Én téged a tavaszig most már nem várlak; de akkor Kazinczy! ha akkor sem jövendsz! — Leveleidet azonban égve várom. Szemere házasodjék, az Istenért, házasodjék! nem jó embernek magán lenni.

Épen most veszem Januar. 23d. irt leveledet. Örvendek gonosz pöröd végének. Mit a bírák végzének, igazolnunk kell, 's a te szived, 's a' tiéidé bizonyosan jobbak, sem hogy akárkit semmivé tenni kívánnátok. — Melly gyönyörrel olvasom én Pályád emlékét, a fentekből kiveheted. Égek olvashatni az egészet. Én most szegény Révai biographiáján dolgozom csupán Páintnerhez irt leveleiből. Ha te tudnál valamivel felőle tudósítani, szeretném. Horvát Istvántól nem nyerhetek levelet. — Köszönöm egyenes ítéletedet, Sonettem eránt. A *Felben*, és a sok *k*-ban egyezem veled; de a menünk nekem inkább tetszik, mint a megyünk. Nevettem *xaxox*-odat, 's tüstént a *xaxxáw* juta eszembe. Élj Barátom, 's gyógyuljon melletted Szemere. Szeretném, ha e leveletem Sz. kívül mással nem közlenéd.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4967.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Édes Őcsém,

Peremben 21. et 22. Januar. approbálák a' Kir. Tábla sententiáját, de úgy hogy a' Sógorom sem interesfizetést, sem építéseket, sem meliorációt nekünk ne imputálhasson. Mind azok ránk in tertialitate ingyen jőnek. Midőn informálám az Urakat, egyik kimondá, hogy ha az Ipam halála oltá a' napam haláláig (1810.—1817.) számolnák a' computust, olly zavarba hoznánk a' dolgot, hogy ki nem lehetne belőle bújni. A' dolog meg van. A' napam haláláig így egy harmadrészt vonok, abból tudnillik, a' mit a' Sógorom el nem pazarlott, vagy oktanul bár, épített; én a' negyedét kerestem; de a' negyed többre ütött volna mint így a' harmad. Végy részt örömben, és óhajtsd hogy szegény feleségemen 's gyermekeimen könyvedjen-meg a' teher. Öllelek. 29. Jan. 1829.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

4968.

Kazinczy — Bitnicz Lajosnak.

Tisztelendő Professor Úr,

nagy érdemü kedves barátom,

Szemere betegeskedik. Engem szöllita-meg tehát hogy kérjem az Urat, méltóztassék a' Kassai Minervának ezen darabjára glossákat rakni Recensio formában, hogy az Élet és Liter. IV. Kötetében, mellyből már két ív (mint az egész III. Kötet) nyomtatva van, megjelenhessék. Ezt megtarthatja Tisztel. Úr, az Úr, mert Szemerenél le van írva. —

József napkor méltóztassék a' IV. Kötet előfizetését beküldeni, és a' III. és IV. Kötet példányait elvitetni.

A' Tudós Társ. eránt még sincs itt az óhajtott válasz az Udvartól, 's semmi hírünk melly érdemlené a' közlést.

Maradok nagybecsü barátságába ajánlva szives tisztelettel
Pesten Januar. 30d. 1829. az Urnak Professor Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy Fer.

Februar. közepéig Szemere várja a' Recenziót.

[Eredetije a premontrei-rend szombathelyi könyvtárában.]

4969.

Kazinczy — Fáy Andrásnak.

Édes Uram Öcsém,

Én azért jövék hogy Uram Öcsémnek minden képzeletet felül múlt atyafiságos barátságát megköszönhessem, de nem lévén Uram Öcsémet azt máskorra halasztom, most pedig egy tegnap estve hallott újságot azért közlök, hogy Uram Öcsém beszélhesse-el Uri társainak.

Párizsi Követünk Gróf Aponyi egy nagy bált ada ott a' maga házánál. Előre összebeszéle Vendégeivel, hogy Urak, Asszonyok, fiúk, lányok magyar öltözetben jelenjenek meg. Így jelentek meg *mindnyáján*, a' férfiak atiladolmányban, topánkában, lebegő hosszú mentében, buzgányosan, kardosan, az asszonyok fátyollal, a' lányok pártában. Minden Ur, minden Asszony előtt apródja (az az pázsija) lépdelt, kezében vivén zászlócskáját, mellyre az ő Urának, az ő asszonyának czimere vala festve, 's az apród a' maga Űra vagy asszonya ülése megett strázsált. Táncz Magyar, Muzsika a' Biharié, Lavotáé, 's talán Fáy Lászlóé is. Párizs el nem tudta telni ezen spectaculummal, 's a' Király megkéré Aponyit, hogy repetálja ezt a' Tuillériában, melly meg is leve. — Ezt írja a' Párizsból ez ősszel haza jött Tessediknek egy Tisztje a' Követségnek.

A' dolog ollyformán néze-ki mint Maszkenbál, de ha Maszkenbál is, van olly része a' dolognak, a' min nemzetünk örvendhet.

Én ezt tegnap estveli 10kor hallám, 's éjjeli 2 óráig irtam mindenféle leveleimet a' hirrel mert a' posta ma indul Tokaj felé. Szabolcs is fogja tudni, Borsod is, Abauj is, Zempl. is, Erdély is.

Olvassa-fel Uram Öcsém sietve irt leveletem azoknak, a' kik közt van, és örvendjen velem.

[K. és h. n.]

Kivül: 1 Tekintetes Fáj Fáy András Úrnak.

sietve.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

1 A levél zárlatán kettéfört piros pecséf.

4970.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Decemb. 18d. irt leveledet Februáriusban vevém. Ide hozák a' póstáról, holott a' póstát gyakran tekintem-meg. Mit gondolhatál hallgatásomra? Most láthatd, hogy a' vékes nem én vagyok.

«Két embert úgy festél mint az emberi nagyság' ideálját, 's ime jó leveled, 's ezek a' most elsőben látott mellett, pygméusok!» — Ki a' kettő, nem tudom; talán Swieten és Pászthory. De akárki legyen, mind egy. Mérjük kitkit a' maga mértékével, édes barátom, 's lássuk, hol áll a' maga pályáján. A' három' mindenike elérhető a' fő pontot, de nem azon lineában. Swieten nem tudott volna olly poetai munkákat írni mint a' harmadik; de a' harmadik nem volt volna olly lelkes Udvari Követ és olly kikiáltott Paedagogarcha. A' Gyöngyökről azt ítélni a' Rec. a' mit akar; de látni fogod az Élet és Liter. IV. Kötetében hogy ő felkentje a' Múzának. Hogy ő maga recenseálá magát a' Német, talán Lipsiai Tudom. Ujságlevélben, az olly alacsony hazugság, mint hogy én magamat a' Bécsi Annálisokban. Ez a' gaz vád az én Nagyomnak fáj: nekem nem fáj, noha meg nem tudnám olly világosan mutatni, mint az Aszalai János és Kossuth sz.bíró attestátumával (Tud. Gyűjt. Decemb. 1828.) hogy nem loptam öt forintot.

A' két Lembergi Prof. Martinovics Ignátz József Apát vala, az Exfranciscánus, és Fessler az Excapucinus. Miben álla az expediens tanács, elfelejtettem. A' ki hálójába akara keríteni, az a' nyavalyás Dominicánus Szathmári vala, ki tavaly holt-meg Pozsonyban, ott Libror. Revisor.

Szemere köszönt; fenn jár, de el van tiltva az olvasástól, irástól. Most nyomtatják Musárona IV. Kötete 7dik ívét; a' Ildik kész. Az Élet és Liter. hosszú és így alkalmatlan címje itt Musáronná van elváltoztatva. Ebben feleleted a' Hadnagy Szontágh Gusztáv Értekezésére le van nyomtatva. Azon részére Értekezésének, melly a' Magyar Nyelvet és Literaturát illeti, én feleltem. Szemere egy thémát ada-fel *elbeszélésre*, 's a' thémára ezek készítettek darabokat, Képlaki Vilma, pór rege. — Vörösmarty hexameterekben, Eposzt. — Kis Károly, Novella. — Paziázi, Elbeszélés. — Kisfaludi Károly Ossiani szellemben comicum. — Gróf Mailáth, tündéres. —

Virág betegeskedett. Gyógyul. — Az Acemiáról semmi hír. — Széchenyi István e' nyáron Angliába megyen.

Szemere kér, hogy József napkor vitessd-el tőle a' Musárium III. és IV. Kötetét. Intézzd úgy a' dolgot, hogy mind a' két új Kötetet vihessék. — Élj szerencsésen, édes barátom.

Pesten, Febr. 8d. 1829.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4971.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Pest am 8/2. XXIX.

Ihr mich sehr ehrendes Vertrauen sezt mich in nicht geringe Verlegenheit; ich weis nicht recht wie ich das einkleiden soll, was ich zu sagen habe; nämlich dass der Erzählung nicht zu helfen ist.

1. Die Erzählung entspricht nicht der Aufgabe; der Brief, oder die Briefe sollen die Verwicklung herbei führen, das ist nicht der Fall.

2. Die beiden Frauen haben keinen Charakter.

3. Das Verhältniss Lubinszkys zu Szerényiné hat kein Resultat; Die Erzählung bricht ab, wo sie interessant wird.

4. Der Schluss passt nicht zum Ganzen.

Die Erzählung muss also ganz umgearbeitet werden; entweder muss Lubinszki in Situationen kommen, die seinem ersten Auftreten, u. seiner Charakterschilderung angemessen sind, u. dann wird die Erzählung nothwendigerweise viermal so gross oder noch grösser; oder die Erzählung muss auf den Spass mit den zwei Billets gearbeitet werden, u. dann ist von den ersten zwölf Seiten fast gar nichts zu brauchen.

Mein Rath ist: Sie lassen die Erzählung liegen, u. entschliessen sich sie später einmal umzuarbeiten; jezt aber schreiben Sie eine andere für Szemere.

Die angeführten Stellen sind solche, über welche ich kleine Bemerkungen hätte, wenn die Erzählung übrigens dem Zweck entspräche, da aber, wie ich bereits gesagt, das Ganze umgearbeitet werden muss, ist es überflüssig, unbedeutende Reflexionen zu stellen.

Ich hoffe Sie nehmen meine unumwundene Aufrichtigkeit, als Beweis meiner wahrhaften Verehrung, mit der ich ihnen zu jeder Zeit ergeben war, bin, und bleiben werde. Mailáth.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4972.

Kazinczy — Fáy Józsefnének.

Édes Asszonyom Húgom,

Hallom érdemes Lelki-Pásztorától, hogy kedves Asszonyom Húgomhoz megyen. Bátorkodom tehát alázatosan kérni, hogy ha talán kimegyen Bártfainé barátnénkhöz, engedje-meg, hogy ezen tisztelt Asszonyság' örömeiben én is részt vehessek. Én egész nap ágyban akarék ugyan maradni, mert elrekedtem a' tegnapi hidegben, de én Bártfainéhoz és a' hól Asszonyom Húgomat lehet szerencsém látni, félholtan is megyek.

Maradok alázatos tisztelettel

Kedves Asszonyom Húgomnak

Febr. 10d. 1829.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

4973.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Febr. 1829.¹

Kedves Barátom!

Azt irtad vólt hogy Pestre mésszsz, s ahozképest én előbeni leveletem oda utasítottam. Eztis oda indítom. —

Si vales, bene est, ego quidem valeo! — Tudod ki szovai: a pedig jól tudott szállani és írni. Vané a világon akkora mondás, a mely nagyobb költsönös interessét mutasson ki? — Énis valóban irhatom: hogy egészséges vagyok, s igen örvendeném ha Teis egészséges vólnál. E nélkül semmit sem érünk.

Mire mentetek a Tudományos Társaság öszvealkotásában? én attól tartok hogy annyi lesz belőlle mint a Ludovicianából. Hogyis lehetne egyebet gondolni? Mert ha azok a kik Urunkhoz legközelebb vannak, s a kiknek a szova legtöbbet nyom, valóban akarnák a Magyar nyelvnek Tudományokra terjedését, s meg ditsőülését, — régen felállott volna Barátom a Tü Academiátok! — De, — ha az embereket 's az üdönket ismerjük, — hogyis képes feltennünk, hogy az *Udvariak*, — kik között Magyar kevés, de a ki vanis, tsak alig beszéli a' Nemzete nyelvét, — és egészszzen más nyelvbe szokott, — Oszlo-

¹ Kazinczy F. jegyzete.

pot kívánna emeltetni azoknak, a kik nállánál jobban tudnak magyarul? — Igy tehát én e részben keveset reméllek, és csak a gyermekeink v. Onokáink üdejében tartom azt a szép kívánságot végbe vihetőnek; — sőt még akkor sem: mert ha most hamar lábra nem kap a Magyar Nyelv ereje, — más fogja felváltani. Hogy melyik? a Németé vagy a Tóthé? azt nem merem megjövendőlni, mert kétséges; — de mégis azt gondolom, hogy inkább a Tóthé. — Én alhatatosan hiszem, hogy a kik a szokott ideákon kívül nem terjesztik elmékedéseket, (már pedig hányadik terjeszti?) ki katzagnának engemet, ha ezt a vélekedésemet megtudnák; de én ezt neked írom, nem nekik, — s neked mind egy, akár mit gondoljanak mások! — —

A Magyar Nyelvet tökéletességre nem lehet vinni, haneha egy olyan Társaság áll össze, az Órszágló Hatalmasság óltalma alatt, a mely a velünk rokonos Ásiai Népeket össze útazza, s a köztünk elfelejtett eredeti gyökér szókat vissza szerezzé. E nélkül, alkothattunk *új nyelvet, de nem Magyar!* — Nézd meg csak azoknak az utazóknak munkáit a kik ott jártak, — Pallást, Gemelint, Klaprothot, Gombát, — és a Schlötzer munkáját, Allgemeine Nordische Geschichte, — s vesd össze belöllek a mi erre a kérdésre tartozik, — meglátod, hogy a mű nyelvünknek elfelejtett része ott feneklett! — Én erről hólmi jegyzéseket tettem, s ha felállana az Academia, beis küldeném; de én azt tartom hogy az az Academia *igenis Tudományos* Academia léssen, csak hogy *nem Magyar!* — Tarts számot reá! —

Kedves Barátom! Nem bántlaké meg ha két kéréssel alkalmatlankodom? *Egyik* az: hogy, Pesten mulatván, szerezz vagy szereztess számomra legalábbis 3000 szál olyan fekete szőlő veszsőt, a milyennek terméséből Budán a Budai piross bort készitik, és ird meg nekem, mi lesz az ára? — s mimódon kaphatnám meg Aprilis közepéig? — mert ott a szőlőket Martziusban megmettzik. — *Második* kérésem: Hogy mivel egy pálinkafőző Destillatorius Apparatusra vágnám, olyanra mely legkevesebb fával, legrövidebb üdő alatt, legtöbb és legjobb Spiritust ad, — (a minéműek Hermbstadtnek a Pálinka főzésről ki adott Munkájában le vannak írva) — de egyszermind olyanra, mely sokba ne kerüljen, — tehát az üstök nagyok ne legyenek, — hanem csak akkorak, hogy egy télen 500 Posoni mérő rozstot ki főzethessenek, — kérlek tudakozd meg, mibe kerülne egy olyan apparatus, — a fa edényeken kívül, mivel nekem elég fa edényem van. — Ha practice succedált volna a gözzel

való pálinka főzés, — és ha felette sokba nem kerülne, azt leginkább szeretném. — Kérek, ha egyéb dolgaidtól érkezel, tudakozd meg ezeket, és méltóztassál tudósítani rólla. —

Nállunk nagy félelem volt a pestistől, de el múlt. — Újságunk nints, — ha vólnais, én ezen a félen lévő helyen nem tudnám. A tavasz elég újságot szül, azt előre látom. A Muszka és Török között nem könnyen lesz békesség, — s annak a háborúnak következései felszámálhatatlanok. Mü aluszunk. Majd felebredünk. — Akkór jó reggelt mondok neked, most pedig, — mivel késő az üdő, jó éjtszakát — s maradok
 igaz barátod

Klitzén. 14a Febr. 829.

Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4974.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Pest, 1829. Febr. 15.

Tekint. Stettner György Úr kéretik, hogy Döbrenteinnek Moliér után fordított Fösvényét ezen ifju barátunknak Szalay László Úrnak kezébe adni méltóztassék hogy láthassam. 24 óra alatt visszaodom.

K. F.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferencznel» című kiadvány 109. lapján.]

4975.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
 tiszteletét.

Pannonhalm. Febr. 16d. 1829.

A pygméusokká lett Nagyok, nem Swieten, nem Pásztory; hanem Eszterházy Kár. és Széchenyi Fer. 's kivált az első 's e mostani kolosszod lineában is megegyeznek. De értlek Barátom, kitkit saját mértékével kell mérnünk: 's ha E. nagy Pap, 's nagy Magnas volt, P. nagyobb Ember, 's a szépet inkább tudja érzeni, becsülni, mint amaz; 's tapasztalási a világon nagyobbak, 's műveltetése fentebb; 's engednünk kell valamit a kornak is, nemde? — Valóban, Barátom, magam is bosszonkodtam a Lipesei Rec. alacsonyító hazugságán, 's ne hidd, hogy én hittem, mit az ott mond. Vajmi vakmerők az oda dolgozni szokott németek! bé [!] könnyen áll náluk a megpisz-

kolás, leallyasítás! De hiszen ők a tudományos világnak *avrosz* *spec* Aristarkjai, és sokan imádják ítéleteket. Csak a mostan előttem álló Füzetben is miket kell olvasnom! a többi között, hogy a Reformatio olta az egész Európában a katolikusok a tudományokban, szép mesterségekben, sat, semmit sem tudnak mutatni. Ezt írja egy könyvszerző; Recensense ugyan a szép művekre nézve a dolgot bedenklichnek mondja, de már ez előtt nyilván kimondta, hogy a szerzővel tellyesen egy értelemben vagyon; azért nem is recensálja a könyvet, hanem inkább annak ajánlására kivonást tészen belőle. 'S gondold, illy gonosz portékával két kötet van tömve. A Sz. épen semmit sem tartózkodik kimondani, hogy Anglia az Iriandi katolikusokat igazságosan tartja szolgaságban, 's ezt a Rec. dicsérve hagyja helyben. De hagyjuk ezeket.

Az a Dominicanus libr. Revisor! hallám felőle, hogy alatta kevés könyv boldogult, mert a Matheszisben is eretnekséget látott!

Hiszed, kitalálom, miért kívántad tőlem képedet? Biographiádot Te két kötetben adod; az elsőt a fiatal, a másodikat az öreg Kazinczy fogja ékesíteni. Találám? Tedd, édes Barátom, hogy találjam. Én a metszésre magam ajánlok 30. bankó forintot, többet ajánlanék, ha kerülne; de több jó, 's több tehetős ember vagyon hazánkban. Ne neheztelj kérlek egyenes jó szivemre; a gondolat igen igen kedves, 's szeretném realizálva látni. — Öregséged Mássá már kezemnél vagyon; találva vagy, 's igen jól vagy találva.

Nekem az Élet 's Litteratúra czím tetszett, azért mert a könyv céljának megfelelt. A Muzarion jó, de soknak nem fog tetszeni, mert nem értik. Szemere hozzám is bocsátott Jelentésében csak egy kötetről szóll. Kérlek adjátok tüstént tudtomra, a kettőnek árát, hogy elegendő pénzt küldhessek. Folyó Irásaink között ez a legjobbik. —

Ha Széchenyink Angliába készül, tudnia kell, hogy Akademiánkból legalább most még, semmi sem lesz! Kár! —

Thewrewköt a fiatal theoretikus megvagdalta. Mint veszi ezt Török? Fiatalaink korán kritizálnak; 's ezt az ujat sajnálom.

A mi dolgunk úgy hallom jobban áll, mint sem gondolám; de úgy soha sem fog, a mint állhatott, 's állania kellett volna. Deus providebit.

Te mint állasz? Haza mi örvendetést írhatál? Mint könnyített rajtad a pör végzete?

Szemere mint áll egészségével? Házasodjék, de ne hirtelenkedve!

December 18d. levelemnek olly késő érkezése nekem valóban bedenklich. Nem akarom, hogy leveleimnek pontjaira eggyenként felelj. Te írj, a mit írni szeretsz, ez nekem nagyobb nyereség; de említést minden levelemről tégy, mert Unsre Lage ist wahrhaftig bedenklich! Ha én vettem leveleidről nem emlékezném, tégy figyelmetessé. Jele leszen, hogy nem vettem. A Te barátságod, s a tiédhez hasonló, nekem egy 's csak egy örömem, kincsem.

Mint vagynak a tiéd Széphalmon? Mint van Iszidorám?

Az a hallás nekem jót teszen, ha hazug is; de ha hazugnak lenni értem, nem tudom mit, 's miként. A méltatlanság szörnyü, szörnyebb lehet gyümölcse.

Az a te Nagyod, kit te annyira tisztelsz, lehetetlen, hogy Téged ne szeressen, ne becsüljen. Javalld neki, kérd őt, tegye azt az érdemes Kováts Mátyást, Megyéje Papját, most Pesten Dogmaticae Professort, Kanonokká; kérd, tegye. Te nekem ezzel igen kedves dolgot fognál cselekedni.

Levezésed most nekem mindenem.

A candidatzíót jelentő levelemre még nem feleltél! Vetted e?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4976.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja.

Pesten, Február. 21d. 1829.

Lelkünknek megmagyarázhatatlan különlegességei közzé tartozik az is, hogy nem azt csináljuk a' mit szeretnénk és akarnánk és jónak látunk, hanem a' hova bennünket egy ellentállhatatlan hatalom von vagy tol. Ez történt velem is, édes barátom, utolsó leveled' vétele olta. Minden reggel olly szándékkal ugrám ki ágyamból hogy neked fogok felelni; de egyéb gondolat — és kit kíséres több mint engem? — mindég egyebet teve előmbé, — ime leveledre csak most felelhetek.

Mi indíthatá társadat arra hogy a' Tud. Gyűjt. említett leveleit

kitépje, nem tudom képzelni; igen azt, hogy vagy rajta történt valami olyan, vagy vele. Kedvetlen bántattatni, de bántani becsületes embernek még keservesebb. A' bántattatásnak becsületes ember még örül; kedves azt látnunk, hogy ellenségünk gyalázatosnak bizonyítja magát: de hol talál nyugalmat az a' szerencsétlen, a' ki oda ragadtatá magát indulatai által, hogy mást bántson? Haki ezt elgondolja, gazságra soha sem fog vetemedni. Nekem Isten olly tüzes gyermekeket adott mint magam vagyok; nem erőltetek semmit, tudván az erőltetéseknek mi haszna vagyon; de örömet beszélem el nekik életemnek némelly scénáját, azért hogy a' bosszú' marhai örömeinek utalátosságát velek éreztessem. Az így elhintett magv aratást ígér. Bizzunk Istenben; ők is jók lesznek mint én vagyok az, 's mint az anyjok az, 's mint Török Lajos volt.

De, édes barátom, ne higyj, ne higyj szavaimnak; átkozott hypocrita vagyok; rényt predikálok, 's látni fogod a' Musarion IV. Kötetében, melynek 8dik ívét pro correctura ma kapjuk Trattnertől, mint kefelem-meg egy emberünket, a' ki szörnyű embernek képzele 's képzelte magát köztünk. Midőn elnézem dühömet, az anyámnak egy Insurgense jut eszembe, ki közel nyolczvan esztendőskorában nálunk lakott kegyelemből; az, alig tuda lábán állani öregesége' gyengeségei miatt, 's néha jött: «Asszonyom, jobban vagyok, mert belekaptam egy oroszba 's jól megtépásztam.» Így vagyok én is, minekutána Szontághnak Nyelvbeli Értekezésére felelhettem, és egy más Czikkelyben egy más valakinek Anticyrai tobakot tartottam orra alá, hogy tüsskölje-ki pöffetegét. Az én felekezetem egy Zsoltárt e' szókon kezd: Öröködbe, Uram, pogányok jöttek. Azt mondhatom én is, látván mit kezd némelly ember, hogy magát valaminek tekintesse. Nem tudunk, mert nem tanultunk, 's tanítani akarunk. Az Istenben boldogult Péter Szájcz Leo Maria Egerben azt mondá nekem, és ha jól emlékezem, nyomt. Munkája' Olvasójinak is, hogy ő nem olly kutya, a' ki ne ugasson. Kutyához magamat nem örömet hasonlítom; de annyit tudok, hogy mikor hamis Proféták hallatják a' magok Bálami tanításaikat, nem rossz dolog Olvasóinkat kérni hogy nézzék fülöket és farkokat. — Te ha majd veszed a' könyvet, lássd és nevedd, melly istentelenül tudok én szelíd is lenni, minthogy az Epigrammáért és Recenzióért haragusznak.

Midőn a' Palatinus Bécsbe felméne, Gr. Széchenyi és Andrásy elmenének hozzá, 's kérték hogy sürgetné az Academia' ügyét. Meg-

igérte. Már itthon van, de nem tudom mi hírt hozott. Érteni fogod ha meghallom.

Hogy Pápátok meghala, nem lesz többé ujság. Tegnap a' Cardin. egy czédulát járata körül a' Septemvirátuson, mellyben megköveti Vasárnapra hívott vendégeit ob funestum exitum Suae Sanctitatis. — Szerette a' Tudom.-t és Mesterségeket, nyájas volt a' nála összegyűlt társaságokban, 's élte unalmait azzal üzte el magától hogy ablakaiból 's folyosójiról puskázta a' verebeket és galambokat. Ennyit hallottam felőle.

Választástok nekem mint tetszhetik, tudod, ha nem szólok is. Bár a' Szent Péter' thronusán láthatnálak-meg! Úgy csak azért is megjelenék ott, hogy láthassam a' mit egész életemben óhajtottam látni — a' Roma santa-t — úgy hívja az Olasz. — De minthogy a' Szent Róma' thronusához távolabb állasz mint a' Pannonhalmihoz, örvendeni fogok, ha azt hallom, hogy Bécsben megfordíták a' rendet. Amen! Amen! Amen! —

Élj szerencsésen, édes kedves barátom, 's szeress.

Pesten, Febr. 21d. 1829.

Estve. — Wesselényi megjöve Bécsből, 's azon hírt hozá, hogy Ő Fels. megerősíté a' Magyar Tudós Társaságot. — A' kis Napoleon Obristlieut. leve a' Palatinalis Huszár Regimentbe, 's várják Pestre.

Febr. 26. — Tiz nappal ezelőtt írt leveledet e' pillanatban veszem. Megbecsülhetetlen jóságod engem könnyekre fakasztá. Melly öröm illy lelkeket látni mint te vagy, édes barátom! Szemeréhez szaladtam-be, midőn leveled érkezék, ott bontottam-fel azt, 's azonnal olvastam fenn szóval, mert ő nem szeret téged kevésbbé mint én, 's nincs ember a' kit inkább szeressek mint őtet. — P... eránt csaknem megzavar az a' sok egymással ellenkező ítélet, mellyet felőle mindég hallok. Nem akarok Bíró lenni ezen ellenkező ítéletekben; annyit azonban látok, hogy némelly dolgok nem jól esnek. Illyen az, hogy Titel fekete övet hord még ma is, ő, ki díszé a' Nemzetnek, 's igen nemes lelkű ember, míg mások minden érdem nélkül kapják-el a' verest, és a' czifra keresztet azon felül. Ennek P... e az oka nem tudom; de nem hihetem. Ámbár vakmerőség magamat olly dologba avatnom a' mi rám épen nem tartozik, higyj nekem édes barátom, hogy óhajtasodról, melly nekem parancs, még pedig k e d v e s parancs, nem fogok elfeletkezni [!], mihelytt vele leszek; sőt ha válasza, mellyet tőle most várok (Gyöngyeiről lesz a' szó)

nékem kedvező talál lenni, addig is teljesítem azt, míg vele leszek. Ha jó géniusom el nem hágy, merhetem a' veszedelmes lépést; nem kevés izben mertem olytat, 's nem szerencsétlenül. Az én Nagyom engem meg fog érteni, 's becsülni fogja bennem melegségemet. Tegnap Horváth Püspöknél valék estve, Vitkoviccsal és Fáyval, 's egy Pap jöve oda, az talán a' te barátod. Sem maga, sem a' Püspök meg nem nevezte, de gondolom ő volt. Ha ismét meglátom, szóllani fogok vele, 's mint azzal, a' ki általad nekem is barátom. Adná Isten, hogy neki szolgálhassak, de úgy tetszik, hogy az érdem a' ti rendetekben is csak úgy kap jutalmat mint a' világiaknál.

Képeimet tőled nem az a' szándék hozatá-el, mellyet gyanítasz, de óhajtom, hogy gyanításod teljesedést érhessen. Légy gondok nélkül; ez visszamegyen hozzád.

Musáron — III. Köt. Élet és Literat. Rész XI—XIX. — IV. Köt. Rész XX—XXVII. Ez a' két Köt. címje; 's mindenik Kötet ára három forint. Az *Élet és Liter.* cím mind a' címlapon, mind a' könyv' mindenik lapján megmarad. A' Musáron csak azért jó elébe, mert a' felidézés könnyebb az egy névre, mint a' háromra. Kivált a' IV. Kötet igen jó lesz. Ennek most szedik már 10dik ívét.

Széchenyi megyen, de azért elindul Acadeimiánk. Minden órán várják a' Kir. Erősítést.

Szemere fenn jár, sokszor semmi baja. De még gyengélkedik. A' tavasz visszaadja erejét. Én is arra kérem mindég a' mit te tanácsasz. — Köszönöm, 's forró köszönettel, hogy feleségemről, gyermekimről emlékezel. Egészségesek, és Emil 's Lajos fiaimról kedves híreket veszek. Mi lehetett volna belőlök, ha az a' gyilkos még nem ölte volna reményimet. Még most nem tudom, van és marad e valamim, mert zavarba hozott. De én is azt mondom, a' mit te: Deus providebit.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4977.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Szurdokon Febr. 26án 829.

Kedves Barátom!

Nem hazunnan, úti szállásomról válaszlok a közelebb mult Hónap 28án költ leveledre. Ne képzely valami hosszszas útot, hónap othon akarok ebédelni, de ma nem érhetek oda.

Örvendem hogy mind a' két Levelemet vetted: még inkább, hogy válaszból egészségesnek látlak. — Hogy roszt' üdőben nem mészsz ki szállásodról, bölesen teszed, mert az élet s az egészség okos megkimillést kíván.

Örvendem aztis, hogy a pered a Septemviratuson le fojt. Én attól féltém hogy sokáig halad, s örömit nem éred. A menyiben a Te leírásodból arányzom, ha nem éppen a szoross igasság szerint itéltis az a Felséges Itilő Szék, mégis meg lehetz nyugodva. Látom ugyan hogy sok bizattatott az Executorra, — de arról sem teszem fel hogy a törvény principiumai ellen határozzon. A Sógorod költséges épületei, melyeket Maga számára épített, nem a Tiédre, minden igasság szerént az ő részibe jutandók: mert Te nem kérted reá; sőt úgy jó ki, hogy vagy a maga büszkeségétől vezéreltetett, a mi néked terhedre nem fordulhat, vagy meg akarta nehezíteni (előre látva) a jószág ki adását, erre az esetre pedig a Juristák axiomái részedre szolgálnak: *dolus doloso; qui habet commodum, habeat et incommodum.* — Ha a hely, melyen épületei allanak, Feleséged részébe jut, vitesse el a megegyezéseden kívül készült épületeket, — vagy tsupán a materialéi, — és általad vehető hasznai — jöhetnek betsü alá. Tégedet luxusra egy Biró sem kényszerithet.

Az Urbarialis Deputationak megirtt végzéséről tartózkodás nélkül ki adom gondolatomat. A fenn álló Magyar törvény szerént meg nem állhat: mert *Rusticus praeter laboris mercedem nihil habet.* Miként adhatni el hát a Telket, mely nem övé? így az arendatoris eladhatná! — mert mindenik tsak *ususfructuarius.* Ezt még Angliában sem tehetik a *Majorosok, farmerek;* ki véve azokat a kik örökös farmerek. — Igen! de a Magyar Törvény szerént a Nemes ember (*Dominus directus*) nem idegenitheti el az örökségét, a posteritas praepudiciumára, tehát nállunk a paraszt ember, a ki tsupa *ususfructuarius,* még abban az esetben sem adhatná el a telkit, mikor a földes Ur örökös egyezésre (*Emphitenticus Contractusra*) lépett volna velle, — mert nints hatalma reá lépni. — Az *ususfructuariusokról* a Napoleon Codexétis meglehet látni, — ott sints az a hatalmok: sőt a Colonosoknak tsak anyi építés van megengedve, a menyit a Tulajdonos megenged. — Az ilyen változtatások a Jurisprudentiának héjánosságát árulják el! — Mit teszen az az *expressio: proprietate Domino manente?* Elebb definiálni kellene, hogy mi az a *proprietas?* — Ezt a' *juris vocabulumot,* mint sok

egyebet, Franciaországban, — a hol a Jurisprudentia decadençebe jött vólt, — a Revolutio idein nem értették, — és a proprietasnak megmaradását stipulálták Napoleonnal, de magok sem tudták hogy mi az? — Honnan esett ez? Onnan, hogy a Medium aevum alkotmányait, — melyek mélységes böltsésséggel vóltak feltalálva, — és nevezetesen a Feudale Sisthemát (a véle való vissza élések miatt) megutálták, a nélkül hogy értették vólna! — Igen jól megkülömböztették vólt a régiebb Tudósok a proprietast a Dominiumtól, mert proprietassa lehet az Emphythenticus Possessornakis, ha az a kié vólt a *Directum Dominium*, a magáénak örökös hasznát másnak által engedte. Tehettékis azt az olyan directus Dominusok, a kiknek szabadságjokban állott azt megtehetni: de a Magyar Nemes ember, aki nem magának tsupán, hanem a Successorainakis, szerzette a jószágot, — ezt tsak úgy teheté mint primus aquisitor. — Már a fia nem teheti, mert a primus aquisitor nem tsak a fiának, hanem Onokáinakis s világ végéig nyúlható maradékinak, szerzette a jószágot, és ha ő nem tett olyan *Subsequa Collatiót*, már a Successorai nem tehetnek. — Éppen úgy bírja a Magyar Nemes ember a maga jó-szágát, mint a Magyar Király a maga *Ór-szágát*, az az, omnibus justis praeventibus libere uti frui potest, — de sem a Király az Országot, sem a Nemes ember a jószágot, elnem adhattya, Successorainak kárára. — Tudom én azt, hogy tsupa Politica Considerationa véve, az a végzés jótis szülne: mert tehetős kereskedők, és pénzes városi emberek, olyan Colonialis Sessiokot felvásárolván, a mezei gazdaságot pénzel segítvén, a productiót többre vinnék. Igen, de non licet facere malum, ut eveniat bonum. A Magyar Nemes embereknek egyenként való dominii jussát maga a Legislativum Corpus sem ronthatya el; mert a Repraesentansok nem arra vannak meghatalmazva hogy elrontsák, — vagy meg tsonkítsák, — hanem hogy conservályák, és eddig való tsonkulásaitis meg igazítsák! Végezetre: Ez az ujítás más Országok állapottyával jobban öszve férne, de a Magyar Nemzetével inconciliabile, — mert a Magyar Nemzet Territoriuma a Magyarok Eleinek vérevel szereztetet, a minek ára nintsen (mert egy uncia vérit egy Hérósnak egy mázsa arany sem nyomhatya le). Már pedig, ha a meg állana, a Magyar Nemesség (t. i. a Hazát vérrel szerző és üdőről üdöre vérrel őltalmazó régi Hérosoktól maradtott Nép) fel Saeculum alatt birtok nélkül maradna: — ezt könyű által látni, — — — holott pedig Eleink nem azért szereztek ezt a földet, nemis azért ontották

véreket annak óltalmára, hogy *csak legyen itt Ország, akár kié legyen*, — hanem hogy *positíve az ők maradékjaié legyen!* — Azért hogy *legyen Ország*, nem lett volna méltó Ásiából ki fáradni, — mert ezeket a földeket azelőttis bírta valaki, — bírták mások, — hanem azért (a mint Anonimus Belae Notarius megjegyzi), ut eorum quae unitis viribus occuparent, nemo eorum expers fieret! — Ezek fundamentalis Törvények lévén, nemis a Legislatio objectumai, tsupán egy Conquerans (Meghódoltató) tehetne e' féle propositiót!

A Román irást bizd másokra, a Te fejlömuló böltességéd fontosabb tárgyakat kíván! — Ély egésségben: utóbbi Levelemre — a Buda [!] szöllő veszzökröl — válaszódat várom: maradván állandó Barátod Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4978.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Decemb. 6d. ólta én ismét Pesten vagyok, perem miatt, melly Január. 21d. végre a' Septemvirátuson is keresztül ment, 's itt is az én triumphusommal, mint a' Királyi és a' District. Táblán; 's ez mutatja, hogy a' Sógorom' istentelensége nem feje', hanem szíve hibája volt, az az, hogy nem azért tartóztatá 19 eszt. ólta hügának osztályrészét és annak minden jövedelmit, mert hitte hogy az ötlet illeti, hanem azért, mert neki arra szüksége vala. Én így elértem a' mit magaménak néztem, de oda 19. eszt.; gyermekeim nem vették azt a' nevelést a' mit nekik külömben adtam volna, 's én nem csak nem javíthattam sorsokon, melly megtörtént volna, ha jövedelmimet vonhatám vala, hanem magamat kénytelen valék adósságokba is verni, 's Isten tudja mint vergödhetem-ki azokból. Elöttem az csaknem a' legkeservesebb, hogy a' szeretetre legméltóbb asszonyi lélek melly valaha az Istenség' kezéből kijött, lelke' eleven-ségét csaknem egészen elvesztette. Barátom, egy illy istentelen ember' gazsága inkább érdemlené a' büntetést mint a' ki ökröt lop. — De hagyjuk abba azt a' tárgyat, melly minden sebeimet felszaggatja. — Mint állok, nem tudom; megtörténhetik hogy koldulásra juték, a' mi irtóztató. De a' bűn még irtóztatóbb, 's én rútát tenni soha nem fogok.

Osztoznom az Acquisitor-Ípam' *rendelése*, az özvegy napam' akaratja szerint 1810. kellett volna, 's megmutattam, hogy

a' sógorom 1810. anyjától és két húgától olly fogadás alatt vette administratiója alá a' jószágot, hogy az azon fekvő kevés terhet fizeti: de a' hon' legfőbb Itélő-széke mind ezekkel nem gondola, mint a' két alsóbb Tábla nem, 's a' közönséges norma szerint azt végezvén, hogy a' napam' haláláig vétessék minden általa és nem a' fija által tétetnek.

Miolta itt vagyok, a' Nagyok közt keveset forogtam, mert rövidék lévén a' téli napok, 's az idő alkalmatlan, inkább akarék itthon ülni, 's Életemet dolgozám, hogy még ez idén, talán két Kötetben, kiadhassam. Nem tudom, édes barátom, az, a' mi a' Tud. Gyűjt. tavalyi I. II. XI. XII. Köt. megjelent, mennyire nyerhető-meg javalásodat, de mások nagy javalással vevék. Szemere ostromla 1812. olta hogy irjam, de nem mertem, hogy az gögre magyaráztatik. Hetedfél esztendőmről hallgatok, mert azt emlitenem nem szabad. Sok dolgok' emlékezete van megtartva általam, 's ez nekem elég.

A' Magy. Academia felől Wesselényi Bécsből azt a' hírt hozá, hogy ő Fels. helyben hagyta, megerősítette. Mindennap várjuk a' Kir. Leirást, Midőn Nádorunk Bécsbe ment-fel a' Császár születése napját innepleni, Széchenyi és Andrásy megkérék a' Fő-Hercezeget, hogy tégyen kérést eránta Ő Felségénél; 's ha meglesz a' mit óhajtunk, a' Nádornak fogjuk köszönhetni.

Tegnap az a' hír terjede-el köztünk, hogy Kövy meghala. Ma megtudom. Sajnálám. Szeretem őtet minden nyersége mellett.

Majd felejttem, hogy midőn Horáziusi Leveleid annunciáltattak, az én nevem hírem nélkül ment a' tiéd mellé. Barátim tudták, hogy én készen nem vagyok, 's ez által akarának kényszeríteni, hogy hajtsam végre a' munkát. Külömben óhajtom hogy az enyém a' Tiéd mellett jelenhessen-meg, mert érzem hogy melletted állani mindég tisztelet.

A' Martziusi Pesti Vásárkor Szemere a' maga Élet és Liter. czimű Munkájából, most *Muzáron* név alatt, (mert a' régibb czím hosszú midőn reá citatio esik,) egyszerre ad két Kötetet, tudnillik a' III. és IVdiket. Előre figyelmessé teszlek reá, mert úgy hiszem, hogy azt szokatlan örömmel fogod olvasni. Eggy Kötet ára 3 fr. és így a kettőé 6 fr. együtt, papiros pénzben, 's kemény táblájú Kötésben, mint az I. és II. volt. Döbrentei bizonyosan nem fogja örömmel venni, de azt köszönje ön magának, 's magát vádolja, ne másokat.

Téged, édes barátom, arra kérlek igen nagyon hogy méltóztassál tudatni velem mit csinála idősb fiad azon papirosaimmal,

mellyet [!] Te vivél tölem hozzá most esztendeje, 's ha haszon nélkül maradnának tovább is kezében, küldje általad nekem. Ha van mit reménylenünk, tartsa-meg, de sürgesse. Hét gyermekimnek szükségek volna rá. — Éljen igen szerencsésen. Pesten Febr. 28d. 1829.

Főispán Tihanyi Febr. 23d. a' Primás ebédjénél elájúla; azt rettegünk, elhal. De már járja az üléseket; semmi baja.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4979.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Pest, 1829. mart. 10.

Ez órában veszem a' Tud. Gyűjt. Februáriusi darabját. Elborzadtam a' 113. lap megpillantására. Én a' Szerényi' levele' töredékét senkinek nem adtam-ki, 's nem szeretném azt hinni, hogy valaki a' nékem szólló levelet hírem nélkül írta ki, 's nem tudom melly kéz által küldé be a' Tud. Gyűjt.-nek. Méltóztassék tudatni velem, ha a' benyomatott sorokat Szent-Miklósyt küldé-e a' Tud. Gy.-nek; vagy valaki az én asztalomon felkapta az elvetett levelet, 's abból e' sorokat kiírta 's a' Tud. Gy. Redactiójának beküldötte.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczessel» című kiadvány 110. lapján.]

4980.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy.

Pesten Martz. 17d. 1829.

Muszáron szombaton csakugyan elkészült, 's a' Kötő egész éjjel nem alvék, hogy Szemere küldözhesse, szerte az országban, tegnap és ma. Mi sokat kiáltozánk, bár csak Guzmicsnál lehetünk vala, mikor a' könyv kezéhez ér, és azt olvasni fogja, 's a' *fesz és pöff*, 's a' *ballagdogál és keleyet* kaczagásra fakasztgatja! Képzeljük azt, és együtt nevetünk veled, de várjuk is a' hírt, ha neveltél e. Barátom, bosszút becsületes ember magának soha nem enged; soha! de a' pöfeteget csiklandás által fakasztani még, keresztyéni rény. Maga az az újra dolgozott Előbeszéd is gonoszság, és alig ha a' mi emberünk az által nem kapja a' legkeserűbb pillulát, hogy Elő-

beszédének egy részét újra dolgozni *nem lehet*. Mikor az ember vagy nem ismeri magát, vagy ismeri, de mint egy második Catilina dönt, tapos mást, hogy maga toto vertice supra lehessen; akkor valóban szükség volt megkínálni egy szippantás zászpácskával. —

Míg nem tudod, miket űz a' maga mesterségeivel ez a' derék ember, talán nem fogod érteni hogy mind ezeket szükség vala tenni, nem magunkért — mi oly kevélyek vagyunk, hogy nem féltjük magunkat — hanem az ügyért. Nyugtalanul várjuk, hogy űsse ki magát a' dolog, 's lássuk mint hozá dühös haragba (mert ezt szokta tenni) pajkoskodásunk.

Miolta Pesten vagyok, Szallusztot ismét újra leírtam, 's most másodszor írom itt. Épen ma végzém be Catilínát. Most az én Patriarchám' Mózesét tisztázom. A' Szent Hajdan Gyöngyeinek készen kell lenniük Aprilisban, 's Májusban nyomtattatom.

Szemerénk jobban van. Követni fogja tanácsodat, 's érti hogy az embernek magában lenni nem jó.

Nékem néhány napomat boldog napokká tevő a' Párizsi táncz' híre. Olvasád a' Tudom. Gyűjt. Februáriusi Kötetében. Valahol nemzetem ragyog, az engem kikap magamból, bár táncz által.

Én a' Helytartó Tanács véleményén is szeretnék változtatni.

Rendesen mennek a' dolgok még a' Papságnál is, 's nagyon óhajtom hogy az én emberemmel lehessenek. Poppolnak piroslik a' hasa, a' Titelé gyász színét viseli! Illik e ez, holott Títel a' magyar névre fényt vona, még a' külföldön is.

Canning tiszteletére a' francziák emlékpénzt verettek, mint Döbrenteinek Cserei Farkas, de a' mellyet ez régen megbánt. — Egy exemplár Pestre is jött. Északi Amerikában tizezer praenumerans találatott a' Döbrentei — akarám mondani a' Canning' emlékpénzére. Egyik oldalán feje mellyig ruha nélkül, 's az írás GEORGE, más oldalról CANNING. A' tulsó lapon:

LIBERTÉ
CIVILE
ET
RELIGIEUSE
DANS L'UNIVERS.

1827.

és ez a perigraphon; A LA CONCORDE DES PEUPLES.

A' Medaille tokocsában küldetett széllyel mint a' millyenben Asszonyaink gyémántjaikat hordják.

Élj szerencsésen, édes barátom, és ne feledd hogy nékem tőled venni levelet, mindég igen nagy öröm.

A' Primás novo exemplo az oltárnál Martz. 9d. nem *Im Namen* etcet., hanem *Atyának, Fiúnak* etcet. imádkozott. Ezt bizonyosan meghallgatta Isten.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4981.

Kazinczy — Pyrker Lászlónak.

Nagy Méltóságú Patriarcha, Érsek, Főispán,

Kegyelmes Uram,

A' mi Mózesből le van tisztázva, azon alázatos kéréssel nyujtom be itt, hogy Excellentiád méltóztassék vétkes helyeimet megigazítani, legalább megjegyezni. Ez másodszori dolgozásom, az utolsó még hátra van, ott adom meg majd beszédemnek azt az éket, a' mi telik erőmtől. Mindég csodáltam én hova juttaták a' Németek a' magok igen nem szép nyelvöket a' bátor újítások által, 's szeretem nézni, hol állanak egykor, és hol maradtak volna, ha a' francia lihaságot [1] volt volna inkább kedvök követni; de midőn az Excellentiád beszédének szépségei ragadnak el, úgy tetszik, mintha a' Németeknek csak most kezdeném ismerni e' szerencséjüket. Ez utat kell nekünk is követnünk a' Nyelv' kifejtésében, különben elmaradunk. De mi köztünk az illy intést még Iróink sem akarják érteni, Grammaticusaink pedig még kárhoztatnak is. Azt ők lássák. Kevés jót teszünk úgy, ha nem keblünk' javalását, hanem az Irástudókét és Pharizeusokét követjük, 's én még gyönyörködöm, hogy Verseghy számárra ültete a' Mondolat előtt álló rezen.

Ha elnézem, mint hirdettem én új tanítást, 's mint küzdöttem meg annyi ellenkezővel, mint támadtam meg a' francia ömlöngés' bálványozóit, 's mint vádlottak, hogy én veszekedő, garázda, irigy vagyok, hogy kevélyen vezér vágyok lenni, még örvendek sorsomnak. Confessárius lenni, midőn nyomon van a' jó ügy, nem keserű.

Minthogy az egész munkát hexameterekben adni sem korom, sem eröm nem engedi, legalább a' *Hárfához* intézett sorokat adom úgy.

Kérem Excellentiádat alázatosan, méltóztassék a' kézirat minél előbb visszaküldeni, hogy Trattner hozzá foghasson a' nyomtatáshoz, még minek előtte Pestet elhagyom.

Épen bepillanték kéziratomba 's szemembe ötlük az a' Homéruszi szép kép a' *darvakról* — és a' Mirjám episódja, melly engem a' Klopstock Cidlijére emlékeztete. Illy helyeit esodálom én kivált Excellentiádnak — Homér, Tasso, Klopstock ezeket irigylenék. Hígyjen nékem Excellentiád, életemnek legszebb szerencséje közzé tartozik, hogy a' Szent Hajdan' Gyöngyeit fordíthatom s kevélykedem sorsommal, hogy a' történet és az Excellentiád kedvezése azt nekem engedé.

Buzgó tisztelettel maradok

Excellentiádnak

Pesten Marcz. 24d. 1829.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Egyet. Phil. Közlöny* 1904. évf. XXVIII. köt. 702. lapján.]

4982.

Kazinczy — Fáy Józsefnek.

Édes Asszonyom Húgom,*

Arra tarték számot, hogy kedves Asszonyom Húgom a' maga kegyessége szerint meg fog bocsátani dévajkodásomnak, mellyet levelemben üzni merészlettem; sőt arra is, hogy az által hat az Assz. Húgom lelkére, 's megnevelteti, 's örvendek szerencsémnek, hogy a' levél reményem szerint fogadtatott. Mi is dévajkodásokkal töltjük itt az időt. Jobb ez mint a szomorú bölcsesség; ez leveri terhe alatt a' lelket, ama' másik erőt ad a' bajt elviselni. Én ma Bártfainénál ebédlek, kit Assz. Húgom elmenetele olta vagy nem láttam vagy csak egy pillantatig. A' mi nála van, én viszem ki, nem Uram Öcsém.

Kinn lesz a' mi Palink' két kedves barátja is, Horvát és Vitkovics. Ezek is tanúji akarnak lenni az ő boldogságának. Engem legtávolabbról sem csikland az a' viszketeg, hogy elbeszéljem mi készül. Elég ideje lesz azt Vasárnap után beszélni: Nekem elég, hogy a' legjobb ember a' kit ismerek, a' legjobb asszonnyal lesz egygyé a' kit mindenek annak néznek, és a' ki ebben is hasonlítani

* Szemere P. a levél megszólítása fölibe ezeket írta: Pali egy sort küld; de csókot ezret! ez a' Pali sora.

fog megholt bátyjához, mint abban nem, hogy az, a' mint mondják, felette szerelmes ember volt. Azt Assz. Húgom felől fel nem teszem. Úgy e, édes Assz. Húgom, nem az? Az Istenért ne is legyen. Az nem illenék. Vonogassa Assz. Húgom magát, 's éreztesse Palival, hogy Assz. Húgom érzi a' maga becsét.

Én mindég örvendő emlékezem azon boldog scénámra, midőn Sophie első jelentésemkor minden szó nélkül ott hagyta 's midőn bosszankodva járék fel 's alá a' szobában, 's vádlám magam, hogy olly filkó módra tettem ki magam a' szottiznak, e' szóval nyitá rám az ajtót: *Ferencz, hát hol fogunk lakni?* — Sok eszt. előtt egy más valakinek tettem házassági jelentést; tudtam hogy *akarja*; de hallván, látván czifra vonakodásit, felszedém vevém a' sátorfát, 's ott hagyám, igen nagy szerencsémre. Nem értem mire való az olly játék, mikor megvan az akarat.

Pali meghüté magát, 's az éjjel nem jól volt. De meggyógyítja szombat. Nem feltem én ötöt többé.

Higye el édes Assz. Húgom, 's azért higye mert a' Biblia is mondja, *embernek nem jó magának lenni*. Reszkettem, hogy Pali feleség nélkül marad. Már most lesz felesége, 's most csak attól féltem, hogy Assz. Húgom kitepi minden haját, 's pantófli alá ülteti, mint engem szerencsétlen teremést az én kiszáradt Sophiem. — Könyörüljön Assz. Húgom szegényen, 's bánjon szeliden vele. — De erről majd akkor, mikor már viselni fogja a' szolgaság bilincseit.

Jakabfalvi meg nem állá, a' mint hiszem, hogy ne beszéljen valamit Fáy Andrásnak, 's ez szólla Palival, de Pali csak azt mondá Andrásnak a' mit kelle. Ez tehát csak tanácslá, hogy bizony jó volna, ha ezt tenné. Az Andris dicséretére el kell mondanom, hogy ő ezt tanácslá nekem, mert Palinak nem merte, eszt. előtt is.

Már most nevensen Assz. Húgom ezen bohó második levelemre is, 's várjon víg kedvvel, a' hogy mi is megyünk Assz. Húgomhoz. Azt hiszem én hogy nekem is hegedű szó az egész menny felettem.

Maradok gráziájába ajánlva szíves tisztelettel

Pesten Martz. 25d. 1829.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Horvát és Vitkovics nem jönnek ki szombaton. Később valamikor lesznek ott.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

4983.

Kis János — Kazinczynak.
SUPERINT. KIS KAZINCZYHOZ.

Soprony, 1829. Martz. 25d.

— — De mennél szomorúbbak ezek a' te környülményeid, mellyek arra kényszerítenek hogy Birák előtt szerezzd meg gyermekidnek a' mi övék, annál inkább nem győzöm csudálni a' Literatura körül lankadhatatlan buzgóságodat 's elmédnek termékenységét 's páratlan elevenségét. Mennyi új meg új, 's a' mi több, ifjúi tüzzel és erővel írt Munkákkal lepsz meg mind untalan. Lehet e irigylésre méltóbb Író mint te?

Azt kéred, mit itélek Pályád' Emlékezetéről. Nem hiszem hogy Nemzetünk legszebb dicsőségének becsülőji közt legyen valaki, ki azt, ha eggyyszer kezébe került, mohó elolvasás nélkül letehetette. Én régen nem emlékezem valamire, a' mi minden tekintetben olly igen magához bájolt volna. Lajosom is nagy elragadtatással írt felőle mikor olvasta. Készítsd el kérlek mennél előbb végig 's írd minél bővebben. Eggyetlen egy vonás sem lesz benne tisztelőidre nézve interesse nélkül, sőt haszon nélkül sem.

Mostani leveledből tudom legelsőben hogy Horátz leveleit is fordítod. Az én fordításomról azt írja Károlyi, hogy csak egynehány Praenumerans van, 's azért nem nyomtattatja ki. Melly igen óhajtánám hát ennek is azt a' szerencsét hogy a' tieiddel egygyütt láthatna napfényt, annyival is inkább mint hogy az általad fordított Magyarázatok külömben is az enyémhez vagynak varrva. A' te nagyobb érdemednek szebb fénye az én szememnek nem csak nem fáj, hanem igen jóltevő mennyei sugár gyanánt van; mert ha valami, az élesztette bennem eleitől fogva azt a' szent tüzet, melly életemnek olly sok szép órákat adott és ad. Ezen újabb egygyütt megjelenés új bizonyossága lenne a' közönség előtt szives barátságunknak, melly hogy sokakénál tartósabb, fatebitur usque invidia.

Szemere Muzárona ezelőtt egy pár nappal érkezék kezemhez. Melly dicső munka! Tiszteletet 's nagy hálát érdemel kiadója mind bölcs plánjáért, mind a' felvett munkákért. Igy szerkeztetve lehetetlen még az olly vélekedéseket is örömet nem olvasni, mellyek a' mieinkkel ellenkeznek. Legelsőben a' te dolgozásaidon futottam végig 's mindeniken gyönyörködve, de legnagyobb örömmel azon, a' mit a' IV. Kötetben, lap 152—163 írsz. Arról az olly sokszor előfordult

tárgyról summásabban szebbet, 's kimerítőbben velősebbet 's meggyőzőbbet még tudtommal senki sem mondott. De elragadó örömmel forgatám keresztül némely fiatalabbaknak értekezéseiket is. Ki nem mondhatom melly édes érzés hatja el szívemet mikor olyakat látok a' Literatura gyarapítására új erővel 's fiatal elevenséggel fellépni, kikben talentum 's tudomány eggyesülve van, 's kiktől ugyan ezért tovább haladó kimiveltetések után sok szépet 's jelest lehet reményleni. Én azt az irigységet, mellyről minden Literaturákban van panasz, nem csak nem érzem magamban, de meg sem foghatom. Szívemből óhajtom ismerni, 's szeretet és tisztelet' csókjával illetni mind azokat, kiknek valamely jó munkájokat olvasom, 's még jelesebbeket ígérő tehetségeket látom. Ki lehet az az olly világos ésszel okoskodó Szontagh Gusztáv? Ki az az eleven beszélésű 's az Aurorában már többször megjelent Szalay? Ki az a' humoristikus P. M., az Adolf' Írója? Kérlek méltóztassál, ha lehet, tudatlanságomból e' részben kisegíteni.

Az én literaturai dolgozásim most is, mint máskor, fordításokból állanak. Helyzetemben másra nem is könnyen érnék, ha többre érzenék is magamban erőt. Azonban szívemből irtad ki azt hogy az Originalitásra intők intsenek jó példájokkal. Azt is teljes meggyőződéssel hiszem, hogy jobb jó munkát fordítani, mint rossz eredetit írni, 's azért nem szégyenlem a' fordító nevet viselni. Polyclét' utazása készen van, de nehezen talál Nyomatatót. Persiust most nyomtattatom itt Sopronyban magam költségén.

[Szemere Pál másolata a Szemeretár X. kötetében.]

4984.

Kazinczy — Kiss Károlynak.

Tekint. Kiss Károly Hadnagy Úrhoz, Budán. — Pesten Martz. 27d. 1829.

Mínekutána Döbrentei levelemet az Úrnak kedves Uram Öcsémnek felolvasá, 's kedves Uram Öcsém erre engem látogatásával megtisztelni méltóztatott; úgy hiszem, ő nekem nem veszi balúl, ha viszont én is elmondok Uram Öcsémnek holmit, a' mi¹ neki mind magára mind rám nézve jó lehet.

Előre látám én hogy történhetnek holmik, mik miatt levelemet

¹ Az eredetiben tollhiba: *mit*.

még ki is kell nyomtattatnom, 's így annak mását megtartottam. Hogy ki nem adom, arról nem felelek; csak azt jegyzem meg hogy akkor glosszákkal. Én is tudom mennyivel nemesebb némelly bán-tásokat szelid emberiséggel, némellyeket mosollyal, némellyeket csendes megvetéssel elnézni; de azt is tudom, hogy olykor a' leg-szelidebb természet is kénytelen szóllani hogy valaha nyugta legyen, 's én most ez esetben valék. Régolta úzi Döbrentei a' maga sutto-gásit, hol titokban, hol nyilvánkábban, mind ellenem, kit garázdának hirdet, mind mások ellen, kikkel — valljuk meg egyenesen, — távolról sem mérkezhetik össze. Az ő mindenek által ismért két rettenetes indulatja (a' pénz' és czifra' elolthatatlan szomja) ötet arra viszi, hogy készen van mindég feláldozni szíve' érzését is, és két képet visel, hogy a' fejérek közt fejrének, a' feketék közt feke-tének ismértessék; 's így mindegyikénél feltalálja hasznait, és — bár arra mindnyájan álmélkodunk — társai közt fenn lebegni látsz-hassék. Méltóztassék az Úr Uram Öcsém neki e' levelemet meg-mutatni. Fájni fog neki ez is, mint az elsőbb, de én ezt is szük-ségesnek látam az ő meggyógyúlhatására. Egyéberánt higye ő, hogy én benne két Döbrenteit nézek, a' mostanit, és azt a' régít. A' mos-tanit szeretni magamért és másokért nem tudom: de a' réginek, annak a' hajdaninak, megtartom emlékezetét, 's eránta mindég azon tekintettel fogok lenni, a' mivel neki is tartozom. — Maradok meg-külömböztetett tisztelettel.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4985.

Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek.

Édes Asszonyom Húgom,

Szerencsésen megérkezénk tegnap szombaton, dél után három óraker; Pali kegyetlenül átfázva, úgy hogy Keresztúr körül két bundát veve fel: én pedig iszonyúan megdagadt bal pofával; melly miatt fejem még mindég által van kötve, 's kalpagom szobában is feltéve.

Pali tegnap nem jött ide, hanem csak Darvasné Asszonyhoz; én kialvám ugyan magamat a' Pali kanapéján, de már ötkor itt valék, itt vacsoráltam, itt háltam.

A' Pap ide vala kávára invitálva, 's Pali is feljöve Szécsi Fiscális Urral. Elvitetvén a' kává, kivettem zsebemből a' két gyűrűt

's általadám egyiket az egyiknek, a' másikat a' másiknak; ők azt felcserélék, 's én elébb, utánam a' Pap elmondánk áldásunkat, 's a' Pap elment, harangoztat, és mingyárt ki fogja hirdetni.

Méltóztassék kedves Assz. Húgom ezt bejelenteni Méltós. Szirmayné és Ambrózyne Asszonyságoknál. Dél után megyen Hőgyészi, 's így a' Menyasszonynak nem marad ideje Ő Nagyságoknak írni. Assz. Húgom azt a' jót tehetné, hogy a' Menyasszony két gyermekeivel szálljon, addig is míg ők a' hírt anyjoktól veszik.

Uram Őcsémet csókolom, sőt magát is édes Assz. Húgom. Assz. Húgom tudja hogy én Assz. Húgomat mely igen szeretem, tisztetem.

Kedves Assz. Húgom
Péczel 1829. Martz. 29d.
Vasárnap, harangozás alatt.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

Ebéd után.

Ki vannak hirdetve. Jelen voltam a' templomban. Fáy Györgyné 's Ferenczné jelen voltak.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4986.

Szenvey József — Kazinczynak.

Kazinczynak és Szemerének Szenvey
visszonos hazafiúi idvezletét.

Hazám' őszintén tisztelt koszorús Írói! Örülök a' szép alkalomnak, mely régen táplált leg buzgóbb ohajtásainnak egyikét illy meg lepőleg bé tellyesíti; áldom a' szerencsét, mely VELETEK Igen Tiszteletre Méltók valahára őszve vezet! — Vegyétek különböztetett hazafiúi köszönetemet ama' meghívásért, mellyel csekély személyemnek érdemet adtok. — Repülnék még ma Péczelre, hogy én is az Öröm Innepnek egyik választottja vigadjak; de a' Sors — örömeimnek utján örökké árokvetésekkel forgolódik, — 's így ma is akaratom ellen Pestre ragad — Csak holnap reggel térek vissza — Azonban el nem múlasztom azt a' mire nékem Igen Tiszteletre Méltók! szabadságot adtatok — Holnap délre nemes Társaságtokba meg fogok jelenni. — Maglódon Martz. 30kán 1829.

Kivül: Tekintetes, és Igen tudós Kazinczy Ferencz Úrnak,
Több Ts. Ns. Vármegyék' Tábla Birájának (tit.) külömböztetett haza-
fiúi tisztelettel, *Péczelen*.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4987.

Szenvey József — Kazinczynak.

Kazinczynak Szenvey.

Láttalak, ósz Bajnok! láttam vala a' szelid alkonyt
Arczodon, és titkon könnybe borúla szemem.
A' viharok' mérgét — nemesen harczolva — ki álltad,
Már rabod a' vak irigy, — és Tied a' diadal.
Hordozod a' koszorút, — meg vívta fejednek az Érdem;
Büszkén zengi Hazám, Lantosok' attya! Neved'. —
Míg Buda áll, 's Magyar él, Te is élsz 's számodra szívében
Hálás emlékül egy Nefelejtske virít.
Még sok Irigyed van, 's lásd egy vagyok én is azokból:
Fájlalom azt, hogy nincs Téged előzni erőm!

Péczelen Martius 31kén 1829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4988.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Péczelen, Apr. 2d. 1829.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti tiszteletét.

Itt vagyok szombat olta, édes barátom, 's Péczel, a' Rádayak'
és a' mi Szemerénk' lakja nekem egy új történetnél fogva leve
ismét nevezetessé: — az, a' kit én minden más barátim felett sze-
retetek, Vasárnap reggeli templom előtt Martz. 29d. váltta jegyet
özvegy Fáy Józsefné, szül. Csoma Borbála Asszonysággal, 's egy
órával azután ki is hirdettetett. A' mi barátunk eszesebben nem
házasodhaték; együtt leli ifju, kedves külsőjű, kedves módú, tiszte-
letes jegyesében valamit eszes és jó ember óhajthat. A' Gondviselés
nem szokott a' gyarló halandóról elfeledkezni, 's mindnyájunkra
küld bajt, hogy magunkat öröminkeben el ne higyjük. Mit küldhetne
e kettőre, nem értem, hanemha egyikét a' másikatól idő előtt

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

* Szenvey József szül. 1799. — Kazinczy F. jegyzete.

kapná el. A' lépést velek kölcsönös hajlandóság és becsülés téteté 's annak megnyugtató érzése, hogy minden tekintetekben egymáshoz illenek. Virágvasárnapján fognak összeeskettetni. Nekem nagy örömmre van látni, hogy mind itt minden a' ki a' történetet látja, mind Pesten még minden a' ki tudta hogy ez készül, szívesen örvendenek 's egy szájjal lélekkel azt kiáltják, hogy a' legjobb ember a' legjobb asszonyt veszi. — Engem, ki ötödik holnapja hogy távol vagyok házamtól, nyugtalan vár feleségem, 's a' sok gyermek, és még több baj; de itt maradok, hogy tanúja lehessen összekeléseknek is. Ily scénákat csak egyszer látunk az életben, 's én örömeim poharát utolsó cseppig szeretem szörbölgetni.

Elúnván magamat a' két Szerelmes közt, az irigység miatt a' mint hihetd, szobámba vonulék vissza, 's ennek ablakából lévén legkedvezőbb kilátás a' Ráday ház' kastélya felé, lerajzolám azt, 's olly szerencsésen, hogy Pályám egyik lapjára vignettként fogom nyomtathatni. Megérdemlé az a' ház, mellynek szobájiban Literatúránk első gyümölcsei 's már 1741. termettek, hogy a' később maradék által is ismertessék.

A' szomszédban, Maglódon, van egy Sz en v e y J ó z s e f nevű nem öreg ember; 1799b. született. Olvastam Munkáját a' két Zsebkönyvben, Minervában, 's hallám, hogy Schillernek néhány theatrumi darabjait, jámbusokban, 's két Kötet lyricus Költeményeit lefordította, 's vágytam látni. Martzius utolsó és April. első napjaiban áltjőve hozzánk, 's felolvasá egy részét Don Carlóznak, Maria Stuartnak et cet. 's ha csak az öröm, hogy illyet látok, meg nem csalt, ez a' derék fiatal ember epochát fog csinálni Literatúránkban *az izlésre nézve*. Szeretném hallani, Döbr. kiáltozza e még a' maga MERNI KELL-jét, 's ezer meg ezer originális firka felér e egy olly darabbal mint Don Carlos vagy Maria Stuart, ha tudnillik jól lesz adva. Superint. Kis, kinek ma vevém levelét — (e' leveletem Péczelen kezdém, 's itt írom Pesten April. 3d.) — 's ez velem egy értelemben van.

Halljad ítéletét Muzáron felől is. — «Szemere Muzariona ezelőtt egy pár nappal érkezék kezemhez. Melly dícső munka! Tiszteletet 's nagy hálát érdemel Kiadója mind bölcs plánjáért, mind a' felvett munkákért. Igy szerkeztetve lehetetlen még az olly vélekedéseket is örömet nem olvasni, mellyek a' mieinkkel ellenkeznek. Legelsőben a' te dolgozásodon futottam végig, 's mindeniken gyönyörködve, de legnagyobb örömmel arra [!] a' mit a' IV. Kötetben

lap 152—163 irsz. Arról az olly sokszor előfordúlt tárgyról summásabban szebbet — 's kimerítőbben velősebbet 's meggyőzőbbet még tudtommal senki sem mondott. De elragadó örömmel forgatám keresztül némelly fiatalabbaknak értekezéseit is. Ki nem mondhatom melly édes érzés hatja el szívemet, mikor ollyakat látok Literaturánk gyarapítására új erővel 's fiatal elevenséggel fellépni, kikben talentom 's tudomány egyesülve van, 's kiktől ugyan azért tovább haladó kimiveltetések után sok szépet 's jelest lehet reményleni. Én azt az irigységet, mellyről minden Literaturákban, 's legközelebb Muzarion IV. Köt. lap. 10—84. van panasz, nem csak nem érzem magamban, de meg sem foghatom. Szívemből óhajtom ismerni, 's szeretet és tisztelet csókjával illetni mind azokat, kiknek valamelly jó munkájokat olvasom, 's még jelesebbeket ígérő tehetségeket látom». — Eddig Kis, 's kiki tudja, hogy mind az nekem is elejétől fogva megbizonyított érzésem. Így repültem a' Te ölelésedre; így olvastam Zirczet elragadtatással; így kértem a' Pesti öt barátot, hogy ámbár fiaim lehetnének, szállítsanak a' barátság TE titulusával; 's ezt akkor midőn egy valaki ezeket nem leereszkedésből, hanem göggel, mint a' hajdani durva Prókátor a' patvaristáját, Őcsém Uramnak tituláztatá, 's érezteté, hogy ő érdemben is több mint ezek, mint esztendőkbén, 's lopott tekintetekben. Csudálkozva 's bosszankodva kérdezgeté hogy miként eshetik hogy én az Auróra 's Hébe Recensiójában csak a' fiatalokat magasztalám; nem hiheté miért nem őtet is; 's egyik levelében számra vona, hogy a' velem közlött Ossziáni Költeményét válaszomban hogy hagyhatám szó nélkül. Megolvasván a' Muzáron IV. Kötetét, meg fogja érteni. — Rá ijeszték mint a' rossz puskás a' nyulra. — Még többet fog suttogni, titkon, azt mondod. Azt úgy is tette volna; 's most még többtől retteg, 's nem mer. Ha mer, szolgálatjára leszek. — Élj szerencsésen, édes barátom.

A' leghitelesebb hírek után írhatom, hogy a' Felség a' Magyar Academiát még meg nem erősítette.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4989.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

A' magyar Clavigónak.

Te engem úgy huczolgatsz mint Nyelvtöröt, mint Czivakodót. Hiszem hogy igazán Nyelvtörőnek nézsz; ismerlek, 's vártam azt

tőled, de az engem nem bánt: hogy irigy Czivakodónak nézhetnél, nem hiszem; ismered forró keblemet, melly az igaz érdemet, ha ifjú, ha szegény emberben találja is, örvendve vallja érdemnek, 's az ilyennek még kevélykedik barátságával; az efféle vádat *eredeti bűnöd* téteti veled, melly hajlékonyá tész azt a' szint játszanod, a' mit *ezéjaid* kívánnak, a' ritkán tiszták. Téged elszédíte az a' magad által is reményleni soha nem mert nagyság, hova mesterségeid juttatának el, nem érdemeid. De miként feledheted te, hogy az én hajlandóságom nélkül legfeljebb is egy falusi Papocska levél vala, nem nagy talentumod 's talán még kevesebb tudománykád többet nem igen ígérhetének; vagy mint testvérid Vas- és Bors-áros? Minekutána Septemberben rád ordítám a' mit szemtelen garázdaságod belőlem kisajtott, most pedig nyomtatásban rád hányt szabdalásim rád ijeszthetének, nem tartok többé hogy pályámon beléd lehessen botlanom: de *tőled* annál inkább várhatom, hogy a' mit ellenem rég ólta üzsz, 's már Pozsonyban is, most még dühösebben fogod. Itt vagyok tehát, elszánva mindenre, nevezetesen arra, hogy véres betűkkel festem homlokodra a' mit érdemlesz, ha elégtételt nem kapok — azt a' fogadást, hogy gaz suttogásid nekem és azoknak, a' kiket én tisztelek, szeretek, békét hagynak.

Pesten, Ápril. 2d. 1829.

Beaumarchais.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

4990.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Pesten April. 4d. 1829.

Tisztelt kedves barátom,

Én még is Pesten vagyok, de nem sokára indulok haza felé, meglátni öt hónap óta utánam váró feleségemet, gyermekeimet, 's dolgaimat oda vinni, hogy tudhassam mint hagyom őket, ha előbb utóbb, 's már sokára nem, árván maradnak. Úgy sejttem, sógorom most is fortélyokkal fog élni ellenem, 's rá térek arra a' mit Götthe tanít in dem Coptischen Lied:

Thor ist der Bessrung der Narren erwartet.

De hagyjuk a' mi lelkemet elkeseredéssel tölti el, 's készülünk nyugodt lélekkel viselni a' mit ránk mére a' Gondviselés.

Fiadnak és Magadnak kimondhatatlanul köszönöm a' mit érettem tettetek. Gróf Erdődynét admoneáltatni fogom. Bár a' Német

Agens bízathatna valamivel. Méltóztassál fiadat, kit barátságosan tisztelek, arra kérni nevemben, hogy csak azt tudassa velem, hogy ott lehet e reményleni valamit. Az írásokat végye osztán kezéhez 's adja által Barkasinak, ki azokat nekem visszaküldi.

Hogy *Pályám* megnyeré javalásodat és fiadét, azt a' beszélt dolgok interesszantságának köszönhetem, nem a' dolgok elbeszélé-sének, ha hiszem is hogy Te és ő óhajtjátok hogy tollam nyerhessen javalást. Decemberben és Januáriusban azt dolgozám itt bővebben és tovább. Februáriusban a' Muzáronba felvett dolgok foglalának el; Martziusban a' Pyrker Patriarcha' Szent Hajdanának Gyöngyei és holmi, a' mire reá illik a' Horatziusi *Aliena negotia curo excussus propriis*, a' mi nekem örökös veszedelmem. De az afféle apróságoknak is van haszna, 's a' mi ügyünket előviszi, ha magunkra fényecskét vagy hasznót nem hoz is, méltó a' jók' törekedésire. A' legutolsóbb hetekben pedig a' Szemere betegeskedései zavarának meg. Tudod hogy én ezt a' tisztalelkű 's igen nemeslelkű, 's nem látszani hanem lenni szerető embert kimondhatatlanul szeretem. Az végre megtevé a' minden barátjai által nagyon óhajtott lépést, 's múlt Vasárnap Martz. 29d. jegyet váltá özvegy Fáy Józsefné, szül. Csoma Borbála Asszonyssággal, a' Fő-Ispán Szilasy tavaly megholt veje testvérevel. Ebben a' lelkes, kedves külsőjü, kedves módú, ifju személyben mind felleli a' mit óhajthata, 's valamint ötet szereti minden, úgy jegyesét is minden, szíve' nemessége, 's azon bölcsesség vagy szerencsés lelki complexio miatt, melly vele nem a' ragyogást, hanem a' nyugalmat tekinteti boldogságnak. Péczelen laktak mind ketten, 's közel roko-nok. A' ki őket ismeri, meg nem mondhatja, Szemere nyer e többet feleségében, vagy ez őbenne. —

Tegnap előtt jöttem vissza tőlök, 's már vette itt talált leveled' mását, 's örvend javalásodon. Ő és én egyformán nem kapunk a' dicsértetésen, de annál inkább az ollyak javalásán mint TE. A' mit itten a' derék ifjak' szeretete felől mondasz, épen úgy érzése az én szívemnek, mint azok valának a' tied is, a' miket én Szontagh' Értekezésében a' fordítások' haszna és a' silány Originálok' kára felől mondtam. Mint örvendek én, édes barátom, hogy lelkeink olly sok pontokon barátságosan találkoznak elő, midőn az én gondol-kozásom másoknál még eretnecség! 'S ezek a' fesz és pöf emberei még azt hiszik hogy nekem ment el az eszem. Midőn én a' Kassai Minervában egy énekedet és a' most ragyogó ifjakét magasztalám, égy valaki, kiről a' Muzáron' IV. Kötetében olly sokszor van gonosz

kíméléssel szó, megtámadá Szemerét, hogy mi lele engem, hogy én CSAK ezeket a' fiúkat magasztalom (az az, hogy nem ötet is). — Nem, édes barátom, énbennem is van önszeretef, 's nyilván szoktam kiáltozni, hogy megcsalja magát bennem a' ki azt hiszi hogy én ötet, bár az TE légy és SZEMERE, inkább szeretem mint önmagammat; de olly önmagát szerető, becsülő, imádó boldogot mint ez a' nevetlen ember, még nem láttam, 's kötelesség vala végre valahára megkefélni, 's felverni veszedelmes álmokórságából. — A' boldogtalan, társai taposásokkal keresi azt hogy mások felett lebegessen, et quia ei bonae artes desunt, azt suttogások által. — Ezután tectior lesz, nem rector. De poltron lévén egyszersmind, ezután lassúbban fog suttogni, 's mi már az által is nyerénk valamit. — Hozzá irt leveleimet (mind össze kettő ezen dologban) megtartottam másolatban, 's fenyegettem, hogy kiadom, 's glosszákkal, ha viczkádozik. Nem *csak magamért* fogtam rá az ostort, 's ámbár az illy lármás scénák kedvetlenek, örvendek hogy megtettem.

Most kérdésidre: — Szontágh Gusztáv Granadéros Hadnagy most Szebenben, Generalis B. Mariássy mellett Adjutáns. — Szalay Beniámin annyi mint Kisfaludy Károly; Szalay László pedig egy Budai Kamarai igen derék 'Tiszt' özvegyének iskolában járó szeretetre igen méltó fija, mintegy 18 esztendő. P. M. betű Paziázi Mihály ifjú Prókátort jegyzi; szülei megnevesedtek; Vallása görög. Már Patakon tanultában ismertem. Kedves asztalosa vala Somosy Professornak.

A' mit Sallust felől mondék a' Muzarion IV. Kötetében, sőt az is a' mit Gusztávunknak mondék a' Nyelv dolgában, mind azt Schédius az utolsó betűig készen és önként aláírja, úgy mondá, csak ezt nem *εσοτημα* [!] *τυφλου*. Mert az Aestheticusok tovább mentek már. — Igen, de a' ki jó Munkák körül képi izlését, Aestheticai Metaphysicálás nélkül is eltalálja az igazi Szépet, 's a' ki ehhez érzést nem viszen, azt a' Metaphysicázást érteni soha nem fogja.

Horázi Epistoláim közzül nehanyat Hébe veve-fel. Isten tudja mikor készülhetek el én mindenikével. De csak azért is óhajtom, hogy a' TE karjaidon jelenhessek-meg; mert az én pályai életemnek TE vagy minden ragyogása és az én Szemerém. Éljen szerencsésen, édes barátom.

Kövi itt van. a' Septemviratus tegnapelőtt választatá el leányát férjétől.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4991.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak

Kazinczy Ferencz

szíves tiszteletét, baráti idvezletét.

Sietve jelentem, édes barátom, hogy a' mi Szemerénk ma 11 órakor dél előtt házassági eskét elmondotta, és hogy az ebédnél a' TE egészségedet és a' Vitkovicsét, kik ifjuságának is barátjai valátok, a' Téged minden mások felett illető tisztelettel ittuk. Az élet' Istene tartson meg tégedet a' haza' dicsőségére, és mind azoknak örömére, a' kiknek a' Te páratlan nagyságod kevélységek. Péczel, Apr. 12d. 1829.

Kivül: ¹ Tekintetes Horvát István Úrnak, a' Széchényi Országos Könyvtár Őrzőjének. *Pesten, Űrményi ház. Udvar 2.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4992.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics

szíves tiszteletét.

Pannonhalmán April. 12d. 1829.

Ugy olvasám a Muzariont, édes Barátom, hogy most örömtől, majd bosszúságtól ragadtatva tenném egymás után le. Megvallom az elsóban (III.) igen kevés van, mi kielégített, mi ne bosszontott volna. Az Anthológiák jó gondolat; 's Vilmának mese meséjít, csak az elhunyt kedvéért nem utálok; de Muzarionban nem jól állanak. A sok szavu Ugod, a sötét, nincs művészi becs nélkül. Huba megérdemlé Rostáját, annál inkább, hogy a betű és szellem rüt kontrasztban állanak egymással. A Síró Hegynek, Adolfnak és Gr. Majláth tündérjeinek, nem kétlem lesznek olvasóji, csak épen azok között lehetnek kevesen, kiknek a Muzarion van szánva. 'S mit akartatok az Istenért azzal az éktelen Példával? Nem vala e azt elég nyolczszor könnyen adni magyarul, mit a német gög négyszer adott? Ki lehet ennek az éktelen munkának kovácsa? Én két lapot nem tudnék vagy csak leírni is józan ésszel. — A mennyit vesztett

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét, a melyen Kazinczy F. monogramnja látható.

előttem a Muz. III. Kötete, épen annyit, sőt jóval többet nyere a IV. Itt mindent a maga helyén, a maga alakjában találtam. Én Szonthag [!] Kézirását csak futólag nézhetém által csoportos foglalatoságim miatt; csak azokra ügyeltem, miket a H. R. Sz. eránt irt elég fennen, 's göggel; ezekből is csak azokat szemeltem ki, miket Cs. ellen mondott. Most figyelmetesebben olvasám a többit is. Elírtódtam hallatlan, 's tudatlan mondásán: «Másolás, utánozás soha nem teremt nemzeti litteratúrát.» Ugyan hát mutatna egy, csak egyetlen egy nemzeti, de csinos, mívelt litteratúrát, melly másolás, utánozás nélkül kapott-fel tudunkra, a Classzikai tetőre? Itt is nagy vagy Te; de én Téged Szallusztodhoz irt Előbeszédedben csudállak, 's tartlak felérhetetlennek. Itt láttatod Te ('s hogyan láttatod?) az írói kharaktert, érdemet. Ki azt nem érti, 's nem érzi, soha ne fogjon tollhoz, vagy ha fogott, örökre tegye azt le. —

Szemere tehát a fecskével párosodik! sőt párosodott már, 's talán épen most, mikor e sorokat írom, délutáni 6 órakor. Szivemből ohajtom, 's kérem Istenünktől, hogy a boldogságot, mellyet te tudva jövendelsz, telljében sokáig hörpölje. Férfiasan állá ki az özvegység évét; megérdemli, hogy Vilmája áldást kérjen a párra Istenétől.

Szenvey dolgozásai már régtől felfüggesztve tartják figyelmemet; tiszta ő 's lelkes. De hogy ő epochát csináljon, 's pedig az izlésre nézve, nehéz, vagy szavadra is, hinnem. Az izlésben köztünk epochát Te csinálál, édes Barátom; 's hogy ezt egy új váltsa fel, 's most váltsa fel, sem hiszem, sem ohajtom. Lám ezt sem tudják sokan még ma is megemészteni; felvenni, benne 's vele élni, még kevesebben.

Egy emlékeztetés a' *Te* titulus által. Én aggalommal fogadtalak Téged, édes Barátom, Pesten. Nem tudám, mint fogadjalak: a levelezés hangjával e vagy a tiszteletével? Magam sem tudom, hogyan történt, hogy minden visszatetszés nélkül az első mellett maradtam. Én azt szeretném, ha mindnyájan ehez szoknának Magyaraink, annál inkább, hogy ha a sok hideg urazással nem akarunk élni, nyelvünkön ide illő harmadik személyt nem találunk. Döbrentey Kegyed-ét nehezen kapjuk fel. 'S volna e a Te-ben valami tisztelettel meg nem férhető?

Te tehát haza készülsz, a nélkül, hogy Pannonhalmot meglássd! Meddig csalogatsz még? De, ha hazatérted nődre 's gyermekeidre nézve kívánatos, mit én régen gondoltam, ez a kötelesség előttem a legszentebbik. Menj azért; vigasztald meg, kiket csak Te vigasz-

talhatsz. De ha még egyszer Pestre jövendsz, első gondod Pannonhalma legyen. Csókollak Téged, 's Szemerét. Tisztelem honnosaidat.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4993.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Tisztelt kedves barátom,

Engem az a' kevélység szálla meg, hogy hazánk tölem vegye Verseidnek harmadszori kiadását, 's nagyon kérlek, ha mi nyomtatlan dolgozásaid vannak, és ha miket az első 's második kiadásban kitörél, megigazítál, méltóztassál nekem megküldeni. Mind az első, mind a' második Kiadás tele van hibás interpunctióval, olykor hibás orthographiával is, 's szeretném annak a' lelkes Költőnek munkáját, ki a' maga kora' legjobbainak javalásokat olly mértékben nyerte el, a' hogy kevés Írónk mindeddig, tiszta és Költőjükhöz méltó kiadásban tenni közre; szeretném bizonyosságát hagyni, hogy Te és én egymást mindenkor szerettük. Kérlek tehát, ha mid van, a' mit Verseidhez adni, vagy a' régiekben változtatni akarsz, küldd meg nekem Pestre, pecsét alatt, ne is tudatván itt senkivel, mi az a' mi a' nyalábban áll. Az én nevemmel megjegyzett boritékra csinálj egy új boritékot, 's arra írd az *Agens Tekint. Szathmári József Úr' nevét, Pesten, a' Báró Brudern házához, álltaellenben a' postával.* Ez az Úr' a' csomót csalhatatlanul kezembe juttatja.

Én eszt. olta tizenegy holnapot töltöttem Pesten, perem miatt, mellyet Eperjesen 1825., a' Kir. Táblánál 1828., a' Septemvirátuson pedig ezidén Január. 21d. sógorom ellen megnyertem, tizenkét esztendei ususfructussal ugyan, de elrontván magam és gyermekeim sorsainkat. Hetvenedik esztendőmet töltöm, 's nem tudom mint állok; sógoromnak istentelensége zavarba hozta dolgaimat. A' mi időm még hátra van, leginkább arra lesz szentelve, hogy bajaimból kifejtözhessem, 's gyermekimet vagy minden baj nélkül hagyhassam, vagy minél lehet kevesebbel. Szörnyűség az, hogy illy gonosztságot is büntetlenül hagynak törvényink, holott a' ki egy borjúmat, egy szamaramat ellopja, azt büntetik. Bocsáss meg panaszimnak; elkapott fájdalom hét gyermekem emlékezetében.

Régen semmit sem tudok egésséged felől; csak másoktól hallok, de homályosan, hogy alkalmasan kigyógyulál. Élj igen szerencsésen, édes barátom, tisztelőidnek öröme, Literaturánknak 's

Hazánknak örök dicsőségére. Én kevélykedem azon szerencsémrel
hogy fényedet láthatám, hogy engem szerettél.

Pesten April. 14d. 1829.

örök híved :

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

4994.

Kazinczy — Högyész Juliannának.

Édes Kisasszony,

Az orvosságot magam csináltatám meg a' Kigyó-útczai Pati-
kában, 's küldöm azt a' Recepttel és a' nékem ott visszaadott
5 krral. Bár ez a' Tekint. Asszony szenvedésein enyhithessen ; bár
az az örömem lehetne hogy mondhassam : eszköz voltam egygy illy
tiszteletes Asszonyság' 's két szép és jó gyermek' anyja 's nevelője
egészségének helyre állításában. —

Szombaton estve értem jó az én boldog barátom, 's így az
innepekben szerencsém lesz jóvá tenni vétkemet, hogy a' kisasszony'
nálunk léteben magamat az álom által elnyomatni engedtem. Öreg
embertől azt könnyebben el lehet tűrni, mint ha ifju tenné.

Szíves tiszteletemet az egész háznak. Tartson meg engem
kedves kisasszony kedvező emlékezetében míg szerencsém lesz ismét
meglátni.

Pesten April. 14d. 1829.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

kivül : à Mademoiselle Mademoiselle Julie de Högyész. à *Pécel*.
egygy orvosságos üveggel és 5 krral.

[Eredetije a Szemecrtár X. kötetében.]

4995.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Pesten, Apr. 17d. 1829. nagypénteken.

Tisztelt kedves barátom,

A' mi Szemerénk mult Vasárnap Apr. 12d. az én jelenlétemben
esküvék össze szeretetre méltó jegyesével. A' mit utolsó levelemben

† A levél zárlatán ép piros pecsét.

neked azon Asszonyosság felől irtam, most újra el kellene mondanom, még pedig nagyobbításokkal; soha Szemere jobb lelket, magához illőbbet nem választhata. Kimondhatatlanul tetszik az nekem, hogy ők nem nézik mindenben, mit kíván a' rend, hanem inkább mit az ész vagy szív. A' Szemere' házáól mentek a' már kiüresedett, de egyszerre el is tölt templomba, 's a' Szemere' házáól evénk meg az ebédet minden vendég nélkül. Mert ha Horvát István és Vitkovics kihozattak volna, a' Péczeli atyafiak és birtokos társak nehezlették volna meg nem hivattatásokat; 's a' mi gondolkozásunk szerint *ezt a'* napot a' boldogítottaknak jobb magokban tölteni mint lárma közt.

Superint. Kisnek vettem levelét Muzáron eránt. Nagyon meg van elégedve vele; szereti, hogy a' két ellenkező tanítás vagy dolgozás egymás mellé állítatik 's egyike a' másika mellett inkább kitündöklök, 's a' mit Szontaghnak a' Nyelv' dolgában feleltem, szereti, magasztalja, mind annál a' mit valaha e' tárgyban olvasott, jobbnak állítja, 's kimerítőbbnek. Ilyen formát mond Schédius is, 's hogy szavaival éljek, vaktában ír mindent alá, a' mit ezen philologiai értekezésemben és Szalluszi Programmámban tanítottam, egyedül ezt az egyet nem szereti:

εροτημα [!] τυφλου

mert az Aesthetica már ma megmondja mi a SZÉP. — De hát az Aesthetica' theoreticusai honnan abstrahálák azt? és nem azt kiáltja e a' tapasztalás, hogy az a' fő dolog, hogy lelkeinket és szemeinket a' SZÉP vizsgálása 's studiuma által élesítsük? Nem tiltom én, hogy aestheticázzunk, de azt kívánom hogy a' görög exemplárokat csudálgassuk (görög = régi és új Classicusok Munk.) — a' görögöt itt egy Horáti emlékezés hozá tollamba.

Szemere nagyon kér, 's én együtt vele, hallassd ismét magadat akár Szontágh ellen, akár ellenem; válassz tárgyat a' Muzáron' két Köteteiből, magyarázd ki, mit monda jól vagy rosszul. Döbr. nem tudom olly kész lesz e ezután is tanítani mint írjunk, mint eddig; gondolnám, nem fog úgy taposgatni másokat mint eddig, 's suttogásait ezután csak titkon teszi, bár mérgesebben. Az is jó; legalább nyugtom lesz ha nem tudom.

Ez utolsó levelem hozzád innen. Novemb. 26d. oltá nem látam azt a' szeretett asszonyt, 's azt a' csoport gyermekeket. Bár ez idén meglássalak! Élj igen szerencsésen. —

Szontágh ellen szölván megmutattam, hogy tudom tisztelni

ellenkezőmet, ha azt érdemli. — 'S mit mondál az Előbeszéd' újra dolgozására? a' kétszerire?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4996.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Pest, 1829. Apr. 18.

A' megígért leveleket még le nem másolhatám, de az innepek alatt fogom, 's teljes bizodalommal hagyom azon tisztelt és szeretett férfinak kezeiben, kit kevélykedve nevezek barátomnak. Én mingyárt indulok Péczelre 's ott töltöm az innepeket. Az alatt Szallusztomat hagyom kedves barátom Uramnak kezeiben azon kéréssel, hogy ismert szorgalma szerint méltóztassék fordításomat megolvasni 's a' textussal összehasonlítani. A' sokszori leírás által még az is megtörténhetett, hogy kihagytam valamit. Külön papirosra szeretném feljegyezve látni a' mi igazítást kíván. Szalluszt nekem örök szerelmem, 's ismerem fordításom' fogyatkozásait, de hiúság és szenteskedés nélkül mondom ki, hogy azt is tudom, mi van jó az én fordításomban. Az csak még is más, mint a' szerencsétlen hűségű Woltmanné.

A' legforróbb tisztelet' 's barátság érzésével maradok. Szíves köszönetemet a' Nádasdi beszédéért. Az kedves kincs nekem.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 111. lapján.]

4997.

Szenvey József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Szenvey József
leg szívesebb Idvezletét.

A' fő-szaggatás ez a' tegnapelőtti igen nagy széltől eredett, külömben is gyakori nyavalyám szobámba fogva tart, 's ama gyászos környülmények közzé helyeztet, mellyekben elmém el tompúl, lelkem el csügged; szóval: az élet' unalmát érezni szoktam. — Igy tehát szándékom, hogy a' máj délutánt Péczelen töltssem, akaratom ellen meg hiúsodik. — Mivel pedig Tekintetes Uraságodnak e' napokban lejendő haza utazását értettem, 's reményem nincs ezen idő alatt a' kívánt személyes öszvejövetelre, fogadja tőlem szívesen e'

nehány sorokba szorított érzékeny bucsúmat. — Utazzon az Egek' oltalma alatt szerencsésen! Vajha minél előbb viszont láthatnók a' Péczeli barátság' őszinte kebelében! — Én életem' boldogabb órái közé számítom azokat, melyeket Martius 31kén, Aprilis 1sőjén és 21kén a' szép lelkű Szemerénél töltöttem. — További óhajításom az, hogy tartson meg szíves hajlandóságában és emlékezetében 's helyeztessen engem azon őszinte Hazafiak' sorába, kiknél Széphalom az emlékezetnek bájjvidéke lett — kik annak tisztos Összét Kazinczyt, — dicsekedve nevezik, és érdem alázó kajánkodás nélkül szerény lélekkel gyönyörködnek Dalnokkoszorúján. — Maglódon April. 23kán 1829.

A' Magyar tánczot fordítás végett el várom. Jelentem tiszteletemet T. Szemere Úrnak, szeretett Hitesének csókolom kezeit. Lesz idő, melyben hozzám mutatott nemes házi szíveségöket bővebben meg fogom köszönhetni. — A' Tud. Gyűjtemény' utolsó Kötetét a' Koszorú két ívével egy két napra olvasás végett alázatosan kérem.

Kivül: Tekintetes Nemes és Tudós Kazinczy Ferencz Úrnak, Több Tek. Ns. Vármegyék' Tábla-Birájának tit. külömbötötett tisztelettel. *Péczelen* Tek. Szemere Pál Úrnál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4998.

Cseréy Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Valld meg igazán, hogy utóbbi levelemben kifejezett vélekedéseim nem találták el tettzésedet, — mert azólta egészszen elhalgattál. Akárhogy légyenis, én újra felszólítlak, — beszélni akarok veled papirosson, addigis miglen honnyodban felkereshetlek. Talán már haza jöttél Pestről, — s azért már Széphalomra utasítom ezen Leveletemet.

Most itt múlatok, a kisebbik leányomnál, a kit ismersz, — itt van a nagyobbikis, — itt vólt az Ünnepeken mind a kilentz Onokám, — tsak a fiam s nagyobbik Vöm hejával vóltunk, — külömben tellyes Háznép. — Kiki elé adta nemesebb foglalatosságait, melyekkel üdejét üressebb óráiban töltötte; — mert a leányaim léli üdőben, mikór a Gazdaasszonyi foglalatosság inkább engedi, —

¹ A levél zárlatán kettőtört piros pecsét.

sokat olvasnak, — s fordításokat tesznek. Én meglegedést találok munkájokban, és hogy annyivalis tellyesebb legyen meglegedésem, a Tiédnek meg szerzésével kívánám tetézni, — ide foglalok két darabotskát, például, az ők fordításokból.¹

Ide jövő útomat Vármező felé vettem. Ez egy tágas Oláh helység, Krasznán innen, a Meszesnek innetső allyában; Bebekiano Csakianus Successorok birják, — kik közzül való vagyok magam is; — és mivel a nemrég' meghalálozott Nénémről B. Lusnitzkinéről alkalmas részetske szállott reám ottis, azt akartam meg tekinteni. A falun fejl, a hegy lapján, egy igen régi várnak vastag fundamentomai találatnak, melyről semmi emlékezetet sem találok a historiákban. A falak, a mint láttzik, kőből voltak építve, a börtözetok pedig (melyek régen öszve omólva hevernek), téglából. — A téglák nagyok, Római szabásuak, de a rajtok találató irás Oláh betűkkel van írva. Ez egy szép datum az Anonimus historiájának erősítésére. — Az Oláhaink éppen nem Római Telepítőmények maradványai, a mint sokan hibáson álitják, s ökis hiszik, — mert a Trajánusz által Dáciába telepített Római Coloniákat Aurelianus ki szállította volt Dacianak minden részeiből, — s által bótátotta volt Daciát a Gottusok kezére 274dik esztendőben. Hogy nem Római Coloniák maradványai a mü Oláhaink, abbólis ki tettzik, hogy nem deák hanem Görögöktől vett és valamennyire elváltoztatott tulajdon betűkkel élnek, s éltek Századoktól fogva, melyek a Vármezei téglákonis láttatnak: COHĦNV. Az a kérdés tehát, hogy miféle Vár volt ez? Mitsoda Nemzetnek vára? — Felelet a Blakuskoké. Anonimus, vagyis a Béla Király nevezetlen Titoknokja, a ki ellen Schlötzer (Edertől s más Szászoktól inditva), Piringer és mások, ki költek, — azt írja: hogy Tuhutum (vagyis Tühót) a Magyaroknak egyik Fő Vezére, engedelmet nyervén Erdélynek meghódóttatására, a Meszes kapuin jött bé; — az Almás vize mellett Gelut (vagyis Gyálut), a Blaccusok Vezérít, meg verte, s Gelu vagyis Gyalu váráig kergette, a Kapus vize mellé, azután pedig alkura ment velle. — Ezt bizonyították a Vármezei téglák inscriptióji. — De már az a kérdés, miféle Nemzetség volt a *Blaccusok* Nemzetsége? Némelyek, etimologice, — ex nominum Familitudine, — azt erősítik, hogy Római Colonia volt, *Flaccusról* neveztetve, — de semmivel sem bizonyithatták. Én ellenben azt mondom, hogy a

¹ Nincs a levél mellett.

hajdani Dácusokkal egy eredetű Nemzetség volt, melyet a Dácusok hívtak magok közé, — vagy talám ők magok, a Gottusok elköltözése után, nyomultak ide. Chalcondilas nevű Bizantiumi Historicus azt írja: *Pindum montem, quem Blacci incolunt, quibus eodem cum Dacis lingua est, nequidquam ab iis differunt, qui Istrum accolunt.* Váltak tehát Erdélyben is Blaccusok, és pedig a Meszes allyátis lakták, a kikkel Tuhutumnak, Tuhót vagyis inkább Tühót Vezérnek, meg kellett ütközni, mihent bé jött Erdélybe; és ezek nem Római eredetűek, hanem a Dácusokkal egyszármozásuak voltak, kik a Római Coloniáknak ki költöztetése után származtak ide, — már akár az Ister, akár a Pindus mellől; s mivel a Napkeleti Római hatalomnak voltak Szólga népei, meg elegyítették, — mint minden elnyomatott Szólga nép, — a nyelvöket az Uralkodójok nyelvével, — de a Görögöktől vett, — noha elváltoztatott — betűiket meg tartották. — A Magyarok meglepven ezt a Tartományt, meg győzték őket, — Geluval, a megverettetése után megbékéltek, s ötet, maradvány népetskéivel, magok közé vették, — de már a többit, vagy fegyverre hányták volt, vagy Szolgaságban marasztották, — mert hogy a Magyarok bé telepedése után ők a földnek Urai lettek volna, nints semmi nyoma a régiségekben. —

Meg nem álhattam hogy ne közölyem veled ezen észre vételemet. Igazíts meg ha hibázom.

Hát a Tudós Társaságotok mikor születik meg? Félek nehogy igen sokáig múlasson a szándék méhében, — vagy időtlenül ellegyen. Lelkemből fájlalnék!

Tarts meg szíveségedben, mert én állhatatosan maradok
igaz barátod

Cserei Miklós mpr.

P. S. A leányaim tisztelettel köszöntetnek.

[Vár]falván 24a Apr. 829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4999.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicshez Kazinczyja.

Pesten, April. 27d. 1829.

Szemerének menyegzője miatt, melly ötet April. 12d. a' szerezetre legméltóbb asszonyi lélekkel egyesítette, több napokat töltvén

Péczen, leveledet, édes barátom, csak tegnapi beérkezésünkkel veheténk. Én együtt vevém azzal Kisét és Szent-Miklóssyét is, és még hármat azonfelül, három tudós férfitől, kiknek tisztelem tudományait, de a' kiknek izlésektől az én izlésem igen is nagyon különbözik. Ezen leveleknek mindenike Muzáron felől hallatja ítéleteit: Te javalva, úgy a' mi Szent-Miklóssynk; Kis szinte magasztalásokkal, azok pedig, kiknek neveiket becsület és barátság titkolnom parancsolják, csaknem mindent gáncsolva, feddve, 's leginkább azt, a' mit Muzáron tőlem veve föl.

A' mi barátunknak nyereség hallani a' mások ítéletét Muzárona felől, akár javalás legyen az, akár feddés, vagy épen vád; 's ő azt minden változtatás nélkül viszi be Litteraturánknak e' kised Archivumába, hogy a' később kor, sőt már ez a' mostani is, lássa, mint küzdének az eggyesek a' masszával, 's ez a' derengés mint hozza fel végre a' szép napot, mellyet még mindég hajnalgani, 's csak hajnalgani, látunk. Neki céljaira 's plánjába tartozván hogy maga ne szóljon, reám bizá, hogy a' mit említett leveleitekben közlésre vagy czáfolásra méltónak tekintek, a' következő kötetre dolgoznom fel; ő azt veled és némelly másokkal fogja ismét közleni, hogy ti viszont az én állításimat vegyétek vizsgálat alá, 's a' Muzáron Olvasói így tárgyainkat minél több oldalairól nézelhessék.

Halljad legelebb Kist: — «Muzáron ezelőtt egy pár nappal érkezek kezemhez. Melly dicső Munka! Tiszteletet és hálát érdemel annak kiadója mind böles plánjáért, mind a' felvett dolgozásokért. Így szerkeztetve lehetetlen még olly vélekedéseket is örömet nem olvasni, mellyek a' miénkkel ellenkeznek. Legelsőben a' te dolgozásaidon futottam végig, 's mindeniken gyönyörködve, de legnagyobb örömmel azon, a' mit IV. K. 152—163. lap. irsz. Azon olly sokszor előfordult tárgyról summásabban szebbet 's kimerítőbben velősebbet 's meggyőzőbbet tudtommal, még senki nem mondott. — De elragadó örömmel forgatám keresztül némelly fiatalabbak' Értekezéseiket is. Ki nem mondhatom, melly édes érzés hatja el szívemet, mikor ollyakat látok Litteraturánk gyarapítására uj erővel 's fiatal eleven-séggel fellépni, kikben talentom és tudomány eggyesülve vannak, és a' kiktől ugyan ezért, tovább haladó műveltetésük után, sok szépet és helyest lehet reménylenem. Én azt az irigységet, mellyről minden Litteraturákban, legközelebb IV. K. 10—84. körül is van panasz, nem csak nem érzem magamban, de meg sem foghatom. Szívemből ohajtom ismerni, 's szeretés' és tisztelés' csókjaival illetni mind

azokat, kiknek jó dolgozásait olvasom, és még jelesébbeket ígérő tehetségeiket látom.» — Így Kis a' hon' lelkes ifjairól, kik bennünket öregeket és náloknál öregebbeket megpirithatnának, ha az ügy híve pirulhatna a' hol örvendnie kell; — így az a' tiszteletet és örök halát érdemlő társunk, ki kevés híján fél század oltá, szemeinek 's egészségének örök gyengélkedéseik mellett is, olly hiven szolgálá ügyünket, a' hogyan Litteratúránk egész körében nem még inkább senki — haladva mindég a' pályán, készen mindég tanulni másoktól, de mindég elég erővel birva, barátitól sem venni által a' mi saját keble érzésivel ellenkezik; 's olly nemü dolgozásokra is terjesztvén ki gondjait, mellyek neki pályájára nem tartoztak, 's így fényét nem nevelhették, de a' mellyeknek megjelenését a nemzet' java kívánta. És még Kis így, nézzd körül magadat Iróink' számában, 's lássd Figurántjainkat, kik leglelkesb ifjainkhoz kevély kegyelemben ereszkednek alá, 's nekik leczkéket tartanak, kétségen kívül abban lelvén elsőségöket, hogy ők ezeknél korábban születtek. Mert miben másban?

Nincs különben, mint Kis mondja: — az a' mód, mellyen Szemere akar korára hatni, bizonyítja mind tiszta látását, mind egyenességét 's alaktalan szerénységét, mellyek neki az írói pályán mint az életben kitündöklő 's közönségesen elismert tulajdonai. Nem nézi ő czélnak magát, az ügyet csak eszköznek a' mi ötöt ragyogtassa, nem eltanultatni, hanem kitaláltatni akarja tanításait, 's szólani gondolkozó fejekhez vágy, nem engedni minden benyomásnak készekhez. És hogy nagy mértékben érzik igyekezete becsét az olvasók, már onnan is látni, hogy Muzarionnak itt egyszerre megjelent és együtt árult III. és IV. Kötete számosbb vevőket találta, mint a' két első, melly Élet és Litteratura czím alatt jelent meg, holott nekünk csak az szokott kedves lenni, a' mi új bár nem jó 's a' jó nem kell ha nem új. Ezt látánk Igaz Sámuelnek Zsebkönyvében, mellyet midőn megjelent, három hét alatt újra kelle nyomtatni, mert minden példányai el valának kapva: Aurórákat pedig csak lelkes kiadójának áldozatai 's nyelvünk némelly pártfogóinak buzgóságok tartja fenn.

En előttem Muzarionnak különösen az az érdeme van, hogy velünk a' kritikát meg kezdi kedveltetni, 's azon egyenessége által, hogy a' maga felől hozott, nem mindég kedvező, ítéleteket is közli olvasójival, és midőn nem ő szöll, hanem az Irókat szöllaltatja, 's minden feddés és javallás nélkül, 's így ezek önmagok szállítják

önmagokat vagy fel vagy le, elkerüli a panaszt, azt a' keservest! hogy a' Recensens barátságból dicsér, idegenségből sujt, sőt hogy a' Recensens személye egy az Iróéval, 's az önmaga tömjényezi magát. Hogy legyen Folyóírásunk, 's olyan, melly nem egy két munkát vegyen ítélet 's szoros ítélet alá, hanem minden munkát, a külföldiek közzül pedig a' nevezetesebbeket velünk megismértesse, arra ugyan halaszthatatlan szükségünk van: 's valamíg olyat bírni nem fogunk, mind addig olvasgatásink 's dolgozgatásink örök játékok maradnak, 's nem válhatnak komoly studiummá.

A Kis javalása mellett elmondom említett Levelezőim gáncsait is. — Ezek nem értik, oktató munka akar e lenni Muzarion vagy mulattató; 's ha oktató, mit keres itt egy Vasorrú Bába (itt Tündér Ilona cím alatt), mellyet a' mint ezek hiszik, még a' pór nép kezéből is ki kellene kapni, mint ostobaságot és superstitiót terjesztő mázólást: — ha pedig mulattató: mit akart legyen Szemere azzal, a' mi a III. Kötet végében hatvanhárom lapon végig egy propositiót kétezer háromszáz ötvenöt variatióban ad. — E' panasz olly közönséges, hogy egykik Megyénkből, melly azzal dicsekedhetik, hogy Muzariont igen számos példányban hozatá meg, már megérkezék a fulminatio, hogy ők többé Muzarionnak következő Köteteit hordatni nem fogják, mert nekik *Vasorru Bába*, és az a' *semmi tisztelettel nincs szüéléji eránt* hetvenhárom lapnyi változtatásokban nem kell. — Tiszteljük kinek kinek ítéletét; derék portéka az, midőn az ember maga itél és nem követi vakon a másokét; de a' ki nem csak itélni, hanem jól itélni is akar, annak elmélkedni is szükség a' megítélt tárgy felett. Midőn a' Typographus Szemerének a' kirakott ívet megküldé, hogy a' Corrector a' Betűszedő botlásait jegyezze ki, 's a' kirakott ív a kézirattal összehasonlitatott, Szemerének két cselédje, ki ezt a' *semmi tisztelettel nincs*et örökké hallá ismételtetni, kiszalada 'a szobából 's eldőlt nevében, hogy micsoda könyv lehet az, a' mellyet az ő Urok csinál; hiszen azt a' moralis tanitást elég volt volna csak egyszer mondani. — 'S míg a' két cseléd így kaczagott, a' Szemere barátjai nem győzék csudálni, hogy a' mit Jenisch (lásd a Könyv utolsó lapját) csak négyszer tudá variálni németben, azt a magyar 2355szőr variálható. Én úgy hiszem, hogy a' Szemere philologus barátjaival szebb egy sorban állani, mint a kaczagó két cseléddel; és bár ez a' példa a' Muzarion Olvasójit ezután arra emlékeztethesse, hogy saját látásoknak is higgyenek ugyan, de higgyenek valamit annak is, a' kit a

Kisek nem néznek figyelmekre egészen méltatlannak. — A' Vasorrú Bába' mentségére nem szállunk semmit. Bajos dolog mindent mindennek magyarázni. A' jobb Olvasók itt csudálni fogják, hogy Gróf Majláth, a' mi leglelkesbb Regélőnk, ezt a' bohó történetet a' maga genialis előadása által mint tudá mind azok előtt tenni kedvessé, a kiknek lelkek van. Hát az a' józanok által botránkozásnak és bolondságnak nézett LEVÉL, mellyet Majláth huszonnégy óra mulva azután, hogy annak költésére Szemere által megkéretett, neki meg is küldötte; mint bizonyítja az a' csudálásunkat érdemlő férfi' nagy talentomait, nagy olvasását! Bizony az autopsia némellyeknél nem áldás, hanem baj.

Egyik Levelezőmnek az a' nagy panasza van Muzarion ellen, hogy az, felfejtés nélkül adván az egymással ellenkező vélekedéseket, az elkészült Olvasónak hasznára nincs, az el nem készültet csak megtéveszti. — Kinomban légyen szabad vallást tennem, hogy ez a' váratlan feddés, mellyet a' Kis ítélete eléggé megszegyenit, engem a Buridan lomhárjára emlékeztet — (vulgáris neve a' daczos állatocskának bántja a' kényeske füleket, 's így annak a' német *Saumthier* után, kénytelenek valánk ezen új nevet csinálni) — melly felől Tanítóink a' Philosophiában azt beszéllék, hogy az éhen dermede meg rétközepen, mert nem lele elég okot, miért harapjon ösvényének inkább jobb mint bal oldalán a' legkövőbb fíbe. —

Ha Muzarion arra szoktatja majd Olvasójit, hogy figyelemmel olvassanak, 's gondolkodjanak azon a' mit olvastak, 's a' mit első olvasással meg nem értettek, olvassák, míg megértik, panaszok meg fog szünni. Ki akarjon úgy szállani, hogy minden értse! ezt kiáltja fel kínosan egy helyt Herder.

A' legkeményebb leczke az említett nevetlenek leveleiben nekem száll. Kérnek, szünjek meg már valaha olly dolgokat tanítani a miket senki sem hiszen, ('s ilyen az, a mit a nyelv dolgában mondék, ilyen a mit Szalluszt felől, ki, minden magasztalásaim mellett, árnyéka sem lehet Cicerónak és Tacitusnak, 's előre rettegnek Szallusztomtól.) — 's ne leljem gyönyörüséget annak marczonglásában, a kit míg éle, tömjéneztem, a ki erántam sok helyt bizonyita figyelmet, és a ki első disze a nemzetnek 's közönséges szerelme. — Az elsőbb leczkék tölem hosszab feleletet kívánnak, 's azt fogom adni: itt csak egy két szót az utolsóira.

Csokonaynak dicső oldalai vagynak, de vagynak igen nem dicsők is; 's a ki benne a dicsőket melegen magasztalja, 's a nem

dicsőket feddi, 's óhajtja, hogy bár élne 's törölhetné le szennyeit, az neki hivebb barátja, mint a kik még mocskait is imádgatják. Szólljanak ezek az ő imádóji, lehet e olvasni pirulás nélkül, a mit egy nincs epigrammom, mellynek egyik sorában *Csombók Jankó* 's *Csombók Sára* fordul elő, emleget, 's azért emleget, hogy hivatlan barátjai szünjenek meg valaha már azokat vádlani, kik a Csokonay verseiben mindent nem csudálhatnak. Épen az olly tekintetű Iróban kell kimutatni a vétkest, a millyen Csokonay volt. Az illyenek kényszerítnek engem itt még egyszer elmondani, hogy az a *Földiekkel játszó*, mellyet olly sokan a magyar Költés legelső diszének néznek, igen rendes egy Óda!

Szent-Miklóssy nem bántásnak veszi a mit én itt Csokonayval tevék, hanem baráti szolgálatnak, 's buzdít, tüzel, kér, hogy dolgozásiban töröggessem ki, a mit ő maga tenne meg ha élne, 's nem azt veszi rossz neven hogy töröltem, igazítottam, hanem hogy többet nem töröltem. Abban tér el az én ítéletemtől, hogy mig én minden dolgozásai közt azt a lelkes pórdalt tartom legszerencsésebbnek, melly e szókon kezdődik: *Ama' setét nyárfák alatt*, — ő a *Csikóbőrös kulacsot*. — «Melly eredetiség, melly nemzeti karakter van ebben! ugymond. Az a vidám kedv, szeszél [!], busongás, szinte a szilajkodásig csapongó dévajssággal kellemes természeti összeolvadásban! 's az az utólérhetetlen, könnyű, nem keresett popularis hang, olly igazán lekapva a magyar ajakról, melly Csokonaynak annyira sajátja, melly kifejezhetetlen kedvességet és interesszét adtak a maga nemében egyetlen darabnak.»

Szent Miklóssynak igaza van; én egy hiten vagyok vele, és a mit a darab magasztalására mond, azt én azzal toldom ki, hogy itt még a dalon végig vitt idea is sajátja Csokonaynak, nem úgy mint az említett pórdalban és az Evan-Evoeban, mellyek német dalok után készültek, vagy az *Igyunk, barátim, a komor* — melly az *amici, amici e in tavola* — olasz dal után. De a Csikóbőrös magát már csaknem elúnatja; a mi kedves dalnokunk abban el nem rejthető, hogy virtuositása bebizonyítására kénytelen vala maga magát ingerleni; a Nyárfást el nem unjuk, noha csak nem olly hosszú mint a Csikóbőrös. Miért? Én úgy hiszem, egyszersmind azért is, mert szerelmest látni kedvesb, még a Terniersek és Ostadék táblájin is, mint kancsóskodót. A Nyárfásban érzett érzés hangzik: a Csikóbőrösben szerepeskedő, 's a tréfa itt hideg.

Quintiliannak egy magasztaló szavát itt feddővé kell változtat-

nom. *Ille se profecisse sciat, cui Csokonay non valde placebit.* — Még a hol jó is, mázolás, lelkes mázolás a jobb helyeken (kivé-
vén az általam magasztaltakat), de valóságos mázolás. Hol áll az
a Művészségben a ki Ostádot nem csudálja? de hol az, a ki Ostádot
szereti mindenek felett?

[Guzmics másolata a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5000.

Kazinczy — Heinrich Thugutnak.

Ew. Hochwohlgeboren,

Ich gehe mit dem Gedanken um, eine Suite von Ungarns —
Buckmäckern will ich sie lieber aus Bescheidenheit, als Gelehrte
nennen, — herauszugeben, und damit diese kleine Gallerie nicht
bloss einen historischen, sondern auch artistischen Werth habe, so
würde ich dazu Ew. Hochwohlgeboren gewinnen; ich kenne Ihre
Lithographie nicht, aber wer bewundert mehr Ihre Kunst in Oel
und Aquarell, die ich zu sehen glücklich war, als ich? Ich habe
das Portrait des Grafen George Károlyi nach Ender durch Kriehuber
auf Stein gebracht ausgeliehn, um es Ew. Hochwohlgeboren vor-
weisen zu können. Ich wünschte zu dieser kleinen Sammlung, welche
ohngefähr aus 12 Blättern bestehen sollte, ein Format wie das von
dem bekannten Portrait des Ministers Georg Canning mit dem Brief
in der Hand, oder das herrliche Stück von der Mlle Noblet, welches
Sie mich das letztemahl sehen liessen.

Ich bitte Ew. Hochwohlgeboren mir einen Überschlag machen
zu wollen, was die Lithographie (Papier u. Druck hin nicht gerech-
net) von diesem kosten würde, damit ich mich darnach richten
könne. Wir würden den Anfang mit dem Portrait des Prof. Révai
machen, von dem Hr. Bibliothekar Horvát ein schlecht gemachtes
Portrait hat, wo also Ew. Hochwohlgeboren Ihre Zuflucht zum
Idealisiren nehmen müssten. Das 2te Stück wäre das des Bibliothekars
Herrn von Horváth [!]. Auch Ferenczy würde Platz in der Sammlung
haben, der also Ew. Hochwohlgeboren gleich zum Stein sitzen könnte.
Und das wären die allerersten.

In einigen Tagen verlasse ich Pesth, und ich bitte also Ew.
Hochwohlgeboren zu erlauben, dass ich Morgen Dienstag den öten
May bey Ihnen erscheinen kann, um an meinem Kopf arbeiten zu
können, und Ihre Antwort auf diese Fragen abzuholen.

Mit allen Gefühlen der innigsten Hochachtung beharre ich
 Ew. Hochwohlgeboren
 Pesth den 4ten May 1829.

gehorsamster Diener
 Franz Kazinczy mpr.¹

[Eredetijét a M. N. Múzcumba küldték lemásolásra.]

5001.

Szenvey József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Szenvey József
 szíves idvezletét.

Épen, midőn Péczelen T. Szemere Pál Urnál volna szerencsém ebédelni, érkezett T. Uraságodnak Szemeréhez szálló levele, mellyben egyebek közt engem a' Pyrkeri Hexametrumok' átfordítására sürgettet. — Őszintén megvallom, hogy régen tellyesítettem volna ebbeli szíves kivánságát, hanem a' Hárfához való Hexametrumok kétes értelme végett felakadtam. — Akartam a' múlt napokban ez iránt írni — de T. Uraságodnak el utazását mintegy bizonyosnak hittem. — És így a' dolog' ellenkezőjét tapasztalván, igen igen örülök. —

Én Pyrkernek «Szent Hajdan' Gyöngyeit» soha sem olvastam, és így a' Hárfához való Hexametrumok is, mellyek — úgy vélném — az Olvasót az Egészbe avatják — homályosak előttem — Pyrker ezen Hexametrumaival nem annyira az Ó Testamentomi időre, mint a' Francia Revolutiónak rettentő századjára látszik czélozni. — Halljuk csak :

«... und horche beklommen dem säuselnden Lüftchen:
 Ob mich, heraus aus der Gegenwart umnachteter Öde,
 Mit erbarmender Huld, auf die Pfade der schöneren Vorwelt
 Führt ein Himmeln entschwebender Freund, und die Trauer ver-
 scheuche,

Die in dem Busen mir wohnt?»

Itt Pyrker nyilván jelenti szívének szomorúságát a' Revolutiós környülményeken, és a' borzasztó jelenkorból leg alább képzelettel a' régi szebb világba által helyheztetődni óhajt.

Ismét tovább:

¹ A levélre idegen kézzel ez van írva: An Thugut Heinrich akademische Historienmaler.

«Zeit voll Graun's! — erst stemnten in dir mit Kraft und
 Gemeinsinn,
 Dem Siegtrunk'nen kühn sich entgegen verbündete Völker;
 Dann das Einzelne nur!»

Nem Napoleon — a' hódító — érdekeltetik itt, ki ellen kezdetben több Fejedelmek öszve szövöttek, de az időnek haladtával többnyire mind le győzöttetvén, csak a' Muszka állott még, mint nem hódulandó?

Ismét tovább:

«Doch, endlich scholl des Gerichtes
 Donnerposaune: vom Hauch erstarrenden Frostes stb.
 — — — — —

Nyilván a' Muszka Országi Hidegre czéloz, melly Napoleon' hadi erejét semmivé tette. — A következő többi versek is a' jelenkor történeteit tárgyzák. Végre ezen szavakkal:

«So, dass, ein Gottesmann, wie Moses und Samuel: Sie, die
 Herrlichsten Führer des Volks! — wie Helias und Elisaeus
 Glühenden Muths
 Kommen sollte» —

Pyrker szinte a' jelenkor' romlottságát érti, 's mondja, hogy újra egy Mózesre, Sámuelre, Illyésre vagy Elizeusra volna szükség és csupán ezek vezethetnék az elfajult — Istentől eltért — emberi nemzetet ismét a' jámborság, Isteni félelem és vallásos szeretet ösvényeire vissza — — —

Méltóztasson ugyan azért engem egy két sorokkal felvilágosítani, mint a' ki a' Munkának szövödékeit ismeri, 's a' Hárfához való Hexametrumok czélzásait is tökéletesen tudja. — Én nem akarom haszontalanul dolgozni — mert csakugyan — ez vagy amaz értelem mellett a' munka más más fordítást kíván — A' Fordítás kezdő sorai imezek nálom, mellyeket még az átvétel' napján készítettem:

Ismét zengsz körülem, szent Hárfá! az esti biborban,
 'S repdes arany húrod tündérvjátéka fülemhez? —
 Melly hatalom zendít e' lágy szomor innepi csendjén? —
 Ime könyüm meg ered! rezzelve tekintek utánnad,
 'S a' szeliden susogó szelletre szorongva figyellek:
 Száll e egy Ég' avatottja felém, ki ez undok időszak'
 Éjji magányából kegyelem lágy karjain engem

A' szebb hajdankor' kies ösvényére vezessen,
 És el emelje az éltes gyászt, melly keblemet üli? —
 Ó valamint ősszel, ha az éjszak' vad szele ordít,
 'S a' ligetekre jeges szárnyával csapkod — azonnal
 Bús kora tél közelít — hó felhők' rongyai hullnak —
 A' föld sírkert lesz, 's mindenfelől el hal az élet;
 Úgy sanyarúlt el ezen rettentő Század' iramtán
 Szerte az emberi nem — reptét az időnek előzve! —
 Rémes idő! Eleinte hiven frigyesülve szegeztek
 A' Győző ellen magokat nyers bajnoki népek,
 Majdan az Eggyes csak! — De csudáld, végtére az Isten'
 Kürt szava meg dördült: merevítő éjszaki fagytól
 Tabora döntve feküdt az enyészet' néma vidékén,
 'S a' rabság éjjét diadal fényárja elüzte.
 Szívünk szebb napokat s. t. b.

Nem mondom hogy a' fordítás egészen hív — de az eredetinek értelmével leg alább meg egyez.

A' Herceg' képét Gedellőről okvetetlenül meg kapom a' napokban; — és jövő Szeredán, mellyen Pestre szándékozom jönni, szerencsém lesz azt talán több példányban kézhez szolgáltatni — és ott személyes beszéddel el végezni azt, a' mit az idő és levél' szűk határa meg nem engednek —

Ajánlom magamat T'ekintetes Uraságodnak állandó szíves emlékezetébe, 's vagyok külömböztetett tisztelettel az, a' minnek Tek. Uraságod előtt láttatni kívánok. Péczelen Majus 6kán 1829.

Mi holnap után Pesten leszünk. Óhajtjuk, hogy Kedves Uram Bátyámat friss egészségben tisztelhessük. Péczel, Majus 9d. 1829.

Pali és né.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5002.

Carro János — Kazinczynak.

Monsieur,

Je m'empresse de vous envoyer ci-joint mon Commentaire sur l'Ode de Lobkowitz, en vous remerciant sincèrement de votre version, que le petit nombre de connoisseurs de la langue hongraise, que nous avons ici, trouvent excellente, digne de vous et de l'original. Le nombre des hongrais qui fréquentent Carlsbad, n'est pas considérable, mais je

¹ Az utóirat Szemere Pál kezeírása.

suis bien flatté de leur offrir deux bonnes versions. J'espère compléter celles qui me manquent, dans le courant de cette saison Carlsbad étant une polyglotte vivante et ambulante, et où l'on rencontre chaque année de savans de diverses nations.

Mon opuscule parvît aussi en allemand, mais j'ai pensé que vous liriez plus volontiers l'original.

Agreéz, Monsieur, l'assurance de ma considération très distinguée. Carlsbad ce 26 mai 1829.

Le ch^r. Jean de Carro M. D.

Monsieur François Kazinsky [!].

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5003.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom!

Ámbár úgy hiszem hogy a' Tekint. Asszony Újhelyből tudósíta szerencsés utazásunk felől, én is kötelességnek tartom azt tudodra adni, 's csak azért is, hogy neked az által, a' mit mellé kell tennem, örömet csináljak. Sok izben emlégetvén az úton: «Mit fog most az én Laczim csinálni?» ezt is szokta mondani nekem: «Úgy e hogy búcsúzásunkkor Laczi szokatlanul meg vala illetve?» 's ezt, megilletve lévén az édes emlékezet által önmaga is. — Én nem tudom, édes barátom, kinek hívták azt az okos embert, a' ki a' házasságot fel találta, de annál ugyan okosabbat senki sem találhat-fel. Jó dolog, ha jó! — Azt az örömet, a' melyet te adtál búcsúzóba a' Tekint. Asszonymnak, nekem is ada a' feleségem 's leányom, a' mint megérkezém, 's elő fogom neked beszélni a' scénát csak azért is, hogy magamnak adjak vele örömet. — Patak és Újhely közt búcsút vevék a' Tekint. Asszonytól és Wékeytől, 's gyalog mentem által a' hegyeken, mert míg szekeren Újhelybe, addig gyalog haza érheték. A' kertemén jöttem keresztül, 's azon szoba ablakában, a' hol Te, édes barátom, engem ágyban fekve, 's fejemet rókaprémmel beburkolva 's kendőkkel általkötte találál, Zseni felsikolta: «Papa! Papa!» feleségem pedig a' kandalló mellett, Június 3d.!!!, felugrék, 's pitvaromban feleségem leányom sírva rohantak nyakamba. Én is elmondhatom: régen nem láttam Sophiet, olly heves, olly lágy megindulásban. Bálint és Lajos fiaim a' harmadik szobában tanulák leczkójiket, Emil pedig Praeceptorával méne-ki. Nem képzelhetd, édes barátom, melly változás! Emil jóval hosszabb nálamnál; még

decemberben nem ért vala utól! Antonín is nagyon megerősödött, Bálint és Lajos is húzalkodnak, 's derekasan tudják a' conjugatiókat. Thalie Regmeczen volt, Phigie Kassán van, 's képzelhetd mennyire halada onnan, hogy már communicála is.

Útunk felől akarék szóllani, és így visszatérek oda, 's elmondom, hogy az Istenek ez egyszer meghallák könyörgésemet: — az egész úton nem vere eső. — Minden alkalmatlanságot el tudok túrni békével; meleget, hideget, szelct, port, rossz szállást, éhséget, szomjúságot: de nem az esőt; abban az útas, a' cseléd, a' ló szenved.

Még nem léptem ki udvaromból, csak kertemet, oljaimat jártam be, 's tegnap egész nap feküdtem és fekvé irtam leveleimet. Így újságot nem írhatok e' földről, mert nem is tudok. De minthogy egyik vagy másik barátod talán házasodhatik; jó lesz tanácsképen számára tudatnom veled, hogy valami gróf Porcia nevű Tiszt elvevé a' báró Geizler leányát olly Contractusra, hogy míg az osztály ideje valaha eljő, a' leánynak tartozzék fizetni atyja esztendőnként két ezer forintot. Megköttetvén a' Contractus, a' leány keze többé nem izzad.

A' mi kedves barátunk Fenyéry tőlem levélben veve búcsút, mivel magamat nem találá. A' Tudom. Gyűjt. egyik Kötetét, 1824. elsőbb fél eszt., kívánja vissza. Szalay László azt tőlem elvitte, és már régen. Ma indul a' pósta először megérkezésem előtt, 's így én Szalaynak írok. Lakik ő a' Kisfaludy Károly során Nro. 15. a' felső emeletben. Ha Fenyéry ott elmegyén, 's nem restelli a' felmenetelt Szalayhoz, kérném, szóllítsa meg maga is.

Toldynknak azt izenem, hogy Kézikönyve eránt nagy örömmel tészem meg a' mit kívána, de légyen békével; még most nagyon el vagyok foglalva. Ha majd megkapja a' fekete pallástot, reménylem, valamellyitek megírja. Mondjad neki, édes barátom, hogy én a' hydrát teljes érdeme szerint szeretem, tisztetem, 's őtet pedig különösen is. Ezt nekem ő és társai valami nagynak vehetik, mert deo gloriam, et fateare veritatem: a' hydrának olly férfi tartja a' kengyelt, a' kinek nem volt nehéz ezektől elpártoltatni. Nagy ember az, úgy mondja maga magáról; és hogy nagy, onnan is bizonyítja, hogy olly barátjai vagynak, a' millyekkel egy literátor sem dicsekedhetik.

Feleségem 's gyermekeim tisztelnek, 's köszönik mind azt a' megbeesülhetetlen jót, mellyel erántam most is valál, mint mindég. Élj szerencsésen, és midőn társaink, azok az általam szívesen szeretettek, nálad lesznek, emlékezzetek rólam. Csókolom őket sorról

sorra, föröl főre, az öregedni kezdő Helmecczin kezdve a' pallástos legifjabbig, 's ide értem, a' csokolás alá tudniillik, Waltherr és Tänzer urakat is. Az elsőbbit kövessd-meg hogy barátságát meg nem köszöntem; szívem azt cselekedte 's cselekszi. Élj szerencsésen még egyszer. Örök híved Kazinczy Ferencz mpr. Széphalom, Jún. 6d. 1829.

Palinénak ma írok; ezzel együtt megyen hozzá levelem; 's azért Palinénak, mert ő a' Secretárius. És osztán azért is, mert Palinét úgy szeretem mint Palit. — Míg ferschlágom kezemben nem lesz, szüntelen fogok rettegni, hogy azt valami szerencsétlenség érhetné. —

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5004.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Hat egész hólnapi és nyolcz napi távolylétem után én ime ismét itthon vagyok. Hogy ott nem örömeim tartóztattak oly igen sokáig, könnyü képzelned, noha örömem ott nekem elég volt: de tudni hogy az enyéme itt bajban vannak, 's nem jöhetni, az minden örömit elkeserítheté. Imre öcsémet nem gyakran láttam; Pest és Buda szomszéd városok, de az ember ott nem könnyen látja egymást, mert a' kit keres, nincs otthon. Én őtet még is otthon találtam vagy háromszor. Benne az az örömed lehet, édes Húgom, hogy őtet a' jók szeretik. Bár Péchy Imréhez vihettem volna el, kiben megbecsülhetetlen tulajdonság az atyafi szeretet még Budán és Pesten, 's a' Palatinus közelségében is, ki eránta sok kegyelemmel van. Minden szombaton én ott ebédeltem. Az nap magának akara mindég élni, 's ollyakat híva ebédre, a' kikkel szabadon lehet. Ivánkéné lyánya a' maga két lyányaival kevés napokkal az előtt hogy Pestet elhagyám, látogatására jöve az atyjának, 's így vele ismét megismérkedém.

Most Pesten semmi hír; de félnek hogy Urunk kénytelen lesz hadba keveredni a' Moszkvák ellen. Moldvában nagyon dühösködik a' pestis. A' katonaság mindenfelé a' határszélekhez vonattatik. Ez mind az a' mit mondani tudok.

Horváth János Püspök és Helytartói Tanácsos erántam sok szeretettel viseltetik. Eggy nap nála találám Consiliárius Lovászt, a'

ki midőn engem neki a' Püspök megneveze, figyelmet mutata erántam. Ha tudtam volna hogy Imre öcsém az ő birojában dolgozik, neki vetemedtem volna, hogy ajánljam Imrét, de azt nem tudtam. Örömmel hallom, hogy a' Consiliárius Imrét szereti.

A' Dietális Deputátiók szorgalmatosan dolgoznak, de azért vége nem lesz munkájoknak ez idén.

Feleségem tisztel édes kedves Húgom, gyermekeim csókolják kezeidet. Őket mindnyájokat én is szívesen csókolom. Éljetek mindnyájan igen szerencsésen.

A' Tornai Fő Ispán az innepekben ad lakodalmat két unokájának Jakabfalvy Andrásnak és Csoma Joannának. Ugyan az nap ad két cselédjének jubileumot, kik ötvenhárom esztendő tölthettek szolgálatjában. Megbecsülhetetlen kegyességgel volt erántam a' Fő Ispán, a' Fő Ispánnénál pedig tiszteletesbb asszonyt talán nem is ismerék.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5005

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Jun. 15. 1829.

Tisztelt Barátom!

Nem kevélység vona Téged régi barátod felé, hanem a' legistenibb lélek — a' Szeretet, melly csak azért öltözik néha az önség' alakjába hogy halandó szemeink előtt magát kedvesebbé tegye. Ime, tehát bizonyossá teszek én is az eránt, hogy a' mennyire illy tört mart ember mint én még szerethet, szeretlek, 's szivemből örvendek hogy véleményi háborunk nem oltá el egészen erántam való régi hajlandóságodat, 's szivemből ohajtom, hogy ugy költözünk innét mint jóakarók, de igen reménylem is hogy ugy fogunk költözni, mert reménylem mindenikünk távul van azon nagy erőtlenségtől hogy a' véleményi ellenkezőt a' személyes ellenségtől megváltoztani ne tudná vagy ne akarná.

Ezt vártam Tőled, ezt várd Te is éntőlem 's ezt illik, ugy hiszem, minden józan Irótól várnunk és megkivánnunk, mert a' Literatura nem arra való, hogy egymást magasztalgassuk, hanem arra hogy az Igazságnak áldozzunk. Ki volt Herdernek olly imádója mint Jean Paul, 's ki rakta ugy le a' Herder által magasztalt formákat, mint Jean Paul? De nem volna e Herder nagy bohó ha

azért Jean Pault úgy nem ölelné mint jó barátját 's Elysiónnak egyik legfőbb lelkét? 's nem lett volna é Jean Paul nagy gubó, ha Herder' kényének az Igazságot feláldozta volna?

Így állunk mink, ha szabad magunkat azon nagyokhoz hasonlítanunk. Én Téged, mint Poetát, igen nagyinak látlak, mint Aestheticust pedig, sok principiumokban nem szerethetlek, a' mi nagyon furcsának látszik ugyan, de valójában úgy van; 's ha úgy van, kívánhatod é Aestheticussá üstököltetett barátodtól, hogy hallgasson avagy hazudjon? Távul legyen hogy Felőled illy kívánságot föltegyek, holott Te mondád azt, 's igen böltsen mondád, hogy a' tolltsaták' haszna incalculabilis. Hanem azt igenis megkívánhatod hogy tsatánkban erántad való köteles tiszteletemről el ne feledkezzem; de bizonyos légy abban, hogy nem is feledkezem; nem tsak azért mivel én igen nyilván látom azt hogy az illy tsata tsak azoknak árt leginkább, kik azt, a' mi józan Kisünk szavai szerint, gladiator marakodássá alatsonyítják; de azért is, mivel én Téged minden véleményi antagoniánk mellett is igen szeretlek, 's igen óhajtánám, hogy a' rútúl lobbant pernek hozzánk illőbb befejezést adhatnánk. De épen így bátorodom Tőled is kikérni, hogy ha még kedved leend ellenem vitázni, hadd a' cselkövis fegyvereket Cselkövinek, vivj okok ellen okokkal, 's a' mint lehet lehej barátidba is szelidebb lelket, mert hidd el, azokrol itél a' világ reád is.

Munkáim kiadása eránt tett szíves ajánlásodat igen nagyra betsülöm és köszönöm! De mivel írásaim több principiumaiddal ellenkezetben állanak, kénytelen vagyok magamat ezen jótéteményedtől megfosztani; mert mi lenne az egyéb a' hideg világ' szemei előtt, mint affectatio? a' mit pedig távoztatnunk illik. — Élj boldogul, nagy érdemű Férfú, uri Kedveseiddel együtt, 's tisztelj meg engem ezután is régi bizodalommal.

Bersenyi Dániel mpr.

[Erodetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

5006.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Széphalom Junius 20. 1829.

Édes barátom,

Nem elég volt hogy az Urat kifarasztám Pesten, innen is alkalmatlankodom. De a' ki azt ott vette szívesen, a' hol magam

is eljárhattam volna dolgaimban, nem veszi most rosszul, midőn idegen segédre szorúltam.

1. Szemerének általadni ide zárt leveletem.

2. Stettner György barátom nekem egy levelkét küldte Pesten töltött utolsó estvélnél, hogy a' Tud. Gyűjt. egyik Kötete nálam maradt. — Azt az Úr elvitte, 's talán eddig vissza adta. Kérem az Urat tudósítson meg van e a' könyv, 's vissza ment e.

3. Tudni akarám Toldy barátom meg kapta e a' Doctori Grádust, 's mikor kapta meg? Tisztelje az Ur mind ezt a' szeretetre méltó barátomat, mind minden társait.

4. Vörösmarty Úr akarja e, hogy 1804diki képem nem fél arczban, hanem egész arczban leküldessék. Ha azt Lenhard olly szerencsével metszené mint a' Draskowicsét festette, leküldeném. Az igazán jó. Egyéb képpel nem szolgálhatok.

5. A' Tekint. Assz. az Úr tisztelt Asszonya anyja nem fogadna e szállásra, asztalra egy tanulót? 's ha igen, mit kellene fizetni tőle holnaponként vagy esztendeig? Megigértém hogy ez eránt kérdést teszek az Úrnál, 's kérem válaszát.

6. Végyen választ az Úr kérem Tekint. Biblioth. Horvát István Urtól az itt a' tulsó lapon¹ következő kérdésekre, és írja meg nekem.

7. Thewrewk hogy vevé leveletem, és enyhül e már igazságtalan haragja?

Itt a' 8. és 9. pont édes barátom; az a' legfőbb:

8. Szemerének szobájában maradt ruhám, irásom, ágyam, könyveim, képeim, egy nagy ferslágom, 's nem lehetek nélkülök; Richter képirónál pedig

9. egy másik ferslágom készül. Ha a' Szemere szobájában maradt ferslág még ott van, adassa által azt az Úr (a' Széchy György Fiscális vagy Balla Károly Vármegeye Kapitánya segédjével) Liedemann nevű Kereskedőnek, kinek boltja a' Váczi úca déli szegletházában vagyon, olly kéréssel, hogy mind ezt a' ferslágot mind a' Richternél valót (Halpiacz a' Duna partján, egy Färbernél, Richternek ablakai a' Dunára nyílnak az első emeleten) első biztos alkalommal küldje az én adresszem alatt Kassai Predik. Terhes Sámuel Úrhoz. Engem pedig első postával tudósítson az Úr, ott e még a' Szemerénél hagyott ferslágom, vagy már elvitték. 'S ha elvitték, ki vitte és mikor. Nagyobb csapás rajtam nem eshetnék

¹ V. ö. a következő levéllel.

mint ha az elveszne. Éljen szerencsésen édes barátom, 's fogadja előre köszönetemet azért a' mit kérésemre tenni fog.

hív barátja
Kazinczy Ferencz mpr.

Adressem: à Mons. François de Kazinczy. par Erlau. Ujhely. Széphalom.

[Eredetije a Szemceretár X. kötetében.]

5007.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tekint. Horvát István Urat megkéri Consil. Kriebel ezen kérdések eránt teendő feleletéért.

1. Beküldött Munkáji MSban be vannak e már adva a' Muzéumba.
2. Mellyik a' legjobb képe a' Magy. Koronának?
3. Kik az Ürményi Maxim. és a' Miller de Brassó haeresei, hogy nekik a' Synchron. Tabellákat megküldhesse?
4. Ki most a' Nemz. Muzéum Directora?

Én pedig tisztelt barátom arra kériek, hogy nekem a' mi Szalay Laczink által irassd meg, kinek hívják az Esztergomi Plebánust Vezeték 's kereszt nevével és titulusaival. Nincs itt levele, 's írni akarok neki is, Ő Exc. Kopácsi Püspöknek is. — Éljen szerencsésen, és fogadd el szíves tiszteletemet 's köszönetemet minden barátságaidért. Tiszteletemet a' Tekint. Asszonyinak is. Árpádotat, Gyuládat csókolom.

Jún. 20d. 1829.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5008.

Perger János — Kazinczynak.

Pest 20a Juny 829.

Tekintetes Táblabíró Ur

Különös tisztelettel való drága Jó Uram!

Esmervén a' Tekintetes Urnak a' Magyar Litteratura eránt buzgó igyekezetét, Hazafiui Magyar Lelkét, valamint tapasztalván erántam

érdemem felett ki mutatott szives jó indulatit, bátorkodtam a' Tekintetes Urat alázatosan megkérni, hogy az ide mellékelt Hirdetménybe¹ foglalt köz hasznú munkára az Előfizetéseket elfogadni, 's azt előmozdítani méltóztasson, reméllem részemről is lehetek valaha olly szerencsés hogy velem közlött kegyességét, 's szives jó indulatit jövendőben meg érdemelhessem. Ki is egyébbr eránt Uri becses jó indulatiba, 's kedvezéseibe ajánlott, egész tisztelettel maradok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Perger János mpr.

P. S. Ha mi Posta költség léend, méltóztassék az Előfizetésekből ki fogni.

T. Kazinczj Ferenck Urnak.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5009.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét, idvezlését.

Pannonhalm. Jun. 28d. 1829.

Mennyit nem iránk már! Miolta Te, tisztelt Barátom, Pestet oda hagyád, leveledet nem vettem, 's Te az enyémet szint ugy nem olvastad. Nem tudom azonban, az én utolsómat, melly épen akkor indula tőlem hozzád, mikor a te utolsó indulhatott én hozzám, Pesten vetted e vagy másutt, vagy sehol sem. Ott én, ha jól jut eszembe, tettem egy két szót Muzarion felől. Azolta Te nem irtál, hihető, csoportos foglalatosságid miatt, mellyek olly hosszú távoléted alatt váraokoztak reád. Én sem irtam azolta, 's ennek nem egy oka volt: vártam előszer, hogy Te fogsz engem házi dolgaidról, hogylétedről, tudósítani; vártam, hogy a mi dolgunk is fog el dülni jobra [] vagy balra; felszóllításod végre, hogy tudatnám nyilván ítéletemet a Muzarion eránt, megvallom, nem kevés aggódást szerzett, kivált miolta tudom, hogy az irtózatos Példa Szemerénktől magától vagyon. Én ez eránt ítéletemet ugyan vissza nem huzom, de nyilván sem mondom ki, mert a jó Szemerét még inkább irtódom megbántani, mint a Példát olvasni. Majd csak nem ezt kell vallanom az egész III. Kötetről. Én a meséket, a tündéreket, megszeretni

¹ Megvan a levél mellett.

nem tudom; és a Muzarionban épen nem itélhetem azokat helyöken állani. A IV. Kötethez igen sok jót sok szépet tudnék mondani, 's akarnám, hogy ez a III-tól válva jót [!] volna ki. Mit tegyek hát, mond meg! Mutassd ki a közép utat, mellyen induljak? a III. felől hallatnom szavamat, önérzésemnek és idegennek sértése nélkül.

A mi dolgunk maiglan függőben vagyon; tellyesen megegyezőzők azonban a tudósítások, hogy az leszen Főnk, a kit én is akarok, de a Felsőég mind eddig nem hallatja szavát. Tudom én, hogy fontos dolgokban nem jó a hirtelenkedés; de egy számos tagú Társaság kinevezendő Fejével illy sokáig késni, nem jót szül; nálunk pedig annál károsabb, hogy már 12 év oltá Fő Apátur nélkül kormányoztatunk, egy igen jó Regens által ugyan, de a csupán csak jó ember csupán csak jók között tarthat számot pontos engedelmességre.

Én végzém Révaink Pályáját, melly most Horvát István bírálása alatt vagyon, a Hellen Litteratúráról több éveken által tett jegyzeteimet dolgozgatom ki, hogy egyik Folyóírasunkban közöljem, ifjainkban szeretetet gerjeszteni a Hellenek eránt, 's azt az ohajtást támasztani, hogy vajha Hellasz nyelve egyarányban tanítatnék iskoláinkban Rómaéval, melly utolsónak Litteratúrája az elsőjének ismerete nélkül igen tökéletlen és lélektelen áll előttünk. Ezt én Minervához szántam, de halljad mi történt! Pesten létünkör Gr. Desseöfy megszóllított, hogy Minervát ne hagynám el. Én ígérém, hogy mihelyest Theológiámat végzem, fogok hozzá dolgozni. Két eszlen-deig folyvást fogva tartott az a munka. Ez alatt Ellinger is megintett, hogy írnek már egyszer valamit. (Minervát ő nekem ingyen küldé.) Erre mind a Grófnak mind Dulházynak irtam, 's ígértem, hogy fogok dolgozni, 's hogy különösen a Hellen Litteratúrával fogom Minervát megajándékozni. Azonban Ellinger az idei Minervát elfogta tőlem. Megpanaszlám ezt a Grófnak, 's kijelentém, hogy ha az az ember nem szép tettét jóvá nem teendi, néki küldeni semmit sem fogok. Nekem pénz nem kell, de a könyvet, mellyhez magam is dolgozom, pénzen megvásárlani nem fogom.

Te mit csinálsz? Mikor örvendhetünk Szallusztodnak? Erdélyi Leveleidnek? Autobiographiádnak? Ha sokáig késel, majd sarkadba hágok, 's lefordítom Szallusztodnak declamatzioját Catilina ellen. Sok van abban, a mi reánk illik; szeretném, ha Fordításban tőlem jönne, mig minekelőtte a tiéd megjelenik, majd ujjal fognák ismerőseink mutatni: Heu est! —

Mint van Nagyságos Nőd? mint Iszidórám? s a többi tiéid? Mire mehettél Sógoroddal? — Inkább szeretlek, tisztellek, semhogy ezekről ne szeretnék tőled valamit olvasni. — Élj szerencsésen.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5010.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Az én kedves Berzsényimnek.

Édes barátom, Junius 3dikán érkeztem hat egész holnapi távollétem után haza, 's azolta kétszer jártam meg Eperjest, Assesort kérni a' District. Táblától executióra Sógorom ellen, ki hét gyermekimet 19 eszt. olta hóhérolja, 's annyi bajom, annyi dolgom van, hogy azt sem tudom hol állok, mit csinálok. E' pillantatban veszem leveledet, 's szeretetet látok benne, 's épen ezt óhajtottam. De mi tehát az a' mi kettőnket elválaszt? Higj nekem, nem tudom.

Barátok gondolkozásának, izlésének szabad ellenkezniek, de nem soha szíveiknek. Ez a' te érzésed is, mellyet leveled fejteget. Hogy Te a' scandált rimes sorokat leonínus formáknak nézed, azt tudom; de én nem emlékezem hogy veled csak egy sorban is perlettem volna. Kölseý sok eszt. olta egészen elhidegedett erántam, a' mit sok ideig nem is tudtam. Mindég úgy irtam neki mint a' kivel nekem, és a' kinek velem baja nincs, 's hogy nem felelt, azt nem szívének tulajdonítottam, hanem makacs szeszének. A' mit az Élet és Liter. I. Kötetében Vályi Nagy Ferencz miatt teve, az osztán örökre megpattantá köztünk a' húrt, mert ő engesztelhetetlen neheztelésű ember. Én vele ellened soha sem fogtam kezét, és a' mit tett, hírem nélkül tette.

Vedd e' vallástémet tisztelem' 's örök barátságom' jeléül, 's engedd nekem azt a' szerencsét, hogy Verseid, azokkal egygütt, mellyek nyomtatva nincsenek, legalább a' kiadottak közt nincsenek, általam adathassanak ki még egyszer! — Élj szerencsésen, édes barátom.

Széphalom Júl. 3d. 1829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

5011.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, julius 4. 1829.

Fogadja el a Tek. Úr köszönetemet azon nem érdemlett figyelemért, mely szerint Bártfaytól dolgaim állásáról tudakozódní méltóztatott. Sietek arról tudósítást tenni. Junius 24-kén szemorvosnak, 30-kán med. Doctornak esküttem fel, s így pályám alapjai megvannak vetve.

Gróf Mailáth a Tek. Úr által fordított regéket egy második kötettel megtoldva szándékozik kiadni, melyet ő maga ír magyarul. Ezt azért közlöm, hogy e felől való észrevételeit velem tudassa a Tek. Úr, rám lévén bizva Mailáth által a dolog.

A Tek. Úr Bajza *charakteréről* kimelés nélkül szólt azért, mert egy lelketlen emberrel úgy bánt, mint szabad és kell bánni, midőn úgy bántatunk, mint nem illik. Sajnos volt látnom hogy a vak imádó nagyobb becsben áll a Tek. Úr előtt, mint a nyílt ész. Bajza azt nem érdemlette Kazinczytól, de Bajza karaktere magasabban áll, mint hogy hozzá ily vád férhessen.

Az Isten tartsa meg a Tek. Urat a legjobb egészségben. 20-kán nehezen leszek már itt, s így sok szerencsét akkorra is, midőn azt magam nem fogom kívánhatni.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5012.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy szíves tiszteletét.

Június 3dikán értem haza, édes barátom. Patak és Ujhely közt kiszállék a' szekérből, hogy gyalog jövéen által a' hegyeken, minél előbb láthassam meg az enyéimet; mert míg a' szekér Ujhelyt éré, én gyalog itt valék. Kertemen jöttem keresztül. Eugenie lányom anyjával űlt egy szobában, 's ő látá meg legelőbb. Felkiálta örömében, 's feleségem, lányom, a' legnagyobb örömmel szöktek előmbe. A' többi gyermekem azután jött. Sokáig valék oda, mert Emil fiam azalatt ennyivel haladá felül kis növésemet. |—————| A' te lányod is megnőtt, 's megtölt. Lajos fiam Novemberben nem tudá olvasni: most conjugálja mind a' négyet.

Június' 9dikén már Eperjesen voltam, mely hozzám másfél napnyira fekszik. Felküldvén a' Septemvirátus' Sententiáját, Lánczy Assessort, a' Septemvir testvérét kértem tőle Exequensemnek. Nem őt adá hanem Zmeskált; ez pedig kimondá Prokátoromnak, hogy Augustus előtt nem jöhet. Kértem a' Praesest, gondolja meg mely nyomorúságokba hozza a' Sógorom meggyőzhetetlen makacssága, hogy hét gyermekem éhezik, hogy 19 eszt. oltá feleségem egy fillért sem von, hogy ostromlatom hitelezőimtől 's Junius 15d. exequálnak egy adósságomért. Azt mondá hogy ő Zmeskált vissza nem hívhatja, 's hogy mi különbség van a' közt, ha nem Aug. elsőjén, hanem Júl. 31d. lesz a' Kázméri Executio? Azt mondtam neki az okosság által tanácslott kémeléssel, hogy egy elgyötrott embernek az ő tréfája keserű. — Eljövék Eperjesről, 's nem nyertem semmit.

Zmeskál most önként monda le functiojáról, 's én 13dikban másodszer Eperjestt valék, 's megkapám Lánczyt. De annak csak a' Terminus utolsó napján adák ki a' pert. Így az Executio Július 27dikére halasztott. Ha a' Praeses őtet küldé vala ki, midőn Pesti leveletem vette, insinuáltathatott volna az, 's most már executióm állana a' Sógorom ellen.

Engem itt mindenemmel, házammal, embereimmel, földjeimmel, rétjeimmel és ingó 's ingatlan holmimmal exequálnak, 's most mind azt arendában bírom, míg az Isten rá segéll, hogy a' pénzt letehetem. Ezt köszönhetem a' Sógorom istentelenségének.

Mit mond Sógoromnak a' lelki isméret ha meghallja hogy e' gyalázaton is által kelle esnem? Rossz ember nem tudja mi a' lelkiisméret. Azonban most azt hirdeti hogy ő Amicát keresett mindég, én nem akartam. Ezt a' per meghazudtolja, azt bizonyítván, hogy én kétszer kértem Amicát a' *perben* is; ő pedig azt vitatá, hogy leánytestvéreinek semmi jusok, 's ajánlott Amicámat el nem fogadta.

Én beteg, fekvő beteg vagyok, az aranyérben, 's elveszett minden erőm.

Júl. elsőjén 19 minut. estveli 9 előtt ajtóim csattogtak, 's ágyam renge mint a' bölcső. — Mi ez? kérdém a' szomszéd szobában levő feleségemtől. Az olvasott, karját a' falnak értetvén, 's érzé, hogy az keményen lökődik. — Földrengés volt kevés percz alatt két ízben. Már van hírünk, hogy volt Szathmárban, Szabolcsban, Sárosban.

A' Muzáron Recensioját felhoztam, hogy újra dolgozzam, 's jól esett hogy felhoztam. Itt is minden bosszankodik a' *Nincs tiszt-*

telettel szül. eránt miatt. Grammaticai apróság! de érdemi a' tudást, hogy mi 2355ször variálhatjuk, a' mit a' német csak 4szer. Nem azért van minden nyomtatva hogy olvassák.

A' tündéri Románok is a' Poesis narrativa osztályához tartoznak. Nem philos. józansággal kell olvasni, mert úgy ostobaság' vehiculuma lesz, hanem mint Mivészi munkát. 'S ki nem csudálja a' Vasorrú Bábában és a' Levélben Mailáthot? — Breughel vásznan feste boszorkányokat, 's lélekkel.

Én Júniusban másodszer dolgozám Életemet, most harmadszor. Beteg vagyok, de mindennap irok három ívet, néha négyet. Azután Szallusztomat fogom végig nézni, 's Szallusztot Catiliniáriáimmal, Miló Dejotarus, Ligárius és a' II. Philippicájával ereszttem ki, hogy lássák a' Nyelv különbségét a' Szall. és Ciceró fordításaiban.

Horvát János Püspök nekem azt monda felőled hogy te bizonyosan Apát léssesz, nem tudom hol. De én téged Pannonhalmán óhajtottalak annak. Legalább azt óhajtom, hogy olly Apát legyen, a' kit Te is akarsz. — A' Jászai Praemonstratensisek is Prépost nélkül maradának, 's most függőben vannak ők is.

A' mai postával érkezett hírek szerint az én Schédelem (Toldy) Jún. 26d. szemorvosnak esküdött fel, Június 30d. Med. Drnak, 's az utóbbik nap deákul is, magyarul is disputála, a' mi példa nélkül volt eddig.

Mi történik Minervával, nem tudom. Dulházi és Terhes panaszkodnak Ellinger ellen, hogy ő maga a' Redactor, a' mihez nem tud, úgy mondják. Bár mindég tudna a' Redactor. Élj szerencsésen, édes barátom.

Júl. 7d. 1829.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5013.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Tisztelt kedves barátom,

'S mit mondasz Te arra, hogy én a' Te Január. 20d. hozzám írt, megbeesülhetetlen leveledet válasz nélkül hagyhatám? De talán tudod fiadtól, kit Pesten felkerestem 's helyetted összecsókoltam, hogy nem valék ide haza. Igen is édes barátom, én Novemb. 26d. mentem le oda, és Június 3d. értem haza, 's feleségem a' leveleket azért nem küldé utánam, mert naponként várt, 's tartott tőle, hogy

ha leküldi, én pedig feljövök, elveszhetnének. Fogadd tehát szíves részvételemet a' csapáson melly ért, bár későn küldöm. A' jót mindég hamar veszjtük, ha veszjtük: de gondold meg, 's adj halát Istennek érte, hogy feleségedet csaknem félszázadig birtad. E' szerencse kevés halandónak jutott.

Hogy hitvesed egyyike volt a' maga diszének, mindentől halottam; tisztelettel, 's nagy tisztelettel szólla felőle minden a' ki ismerte, 's a' hív férj magasztalása nem mindég gyanús; noha a' világ annak szereti nézni. Az Isten pótolja ki örömidet, mellyeket benne elvesztél, gyermekidben.

Feleségem a' maga Successionális perét mind Eperjesen, mind a' Kir. Táblán, mind a' Septemvirátuson megnyerte, 's Júl. 27d. fogja szenvedni az Executiót 12 esztendei ususfructussal. Engemet elronta egészen, és a' mit kapok, nekem vissza nem fizeti veszteségemet. Mondd meg, mint lehete az én ipam, az az áldott ember, illy igazságtalan és makacs embernek atyja? Betegen 's fekve írom e' leveletem. Engedd hát berekeszthessem. Élj szerencsésen. Meglátlak e valaha?

Júl. 8d. 1829.

Renge e nálatok a' föld Július elsőjén? Itt igen 19 minútumkor estveli 9re. Ugy Szathmárban, Szabolesban, Sárosban. Nem teve kárt, de felriasztá az embereket. Alattam két izben hintála az ágy. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

5014.

Kazinczy — Toldy Ferencznek és anyjának.

Szívesen szeretett 's tisztelt barátom,

Örvendve értem leveledből és a' Szalayéból, melly a' Tiéddelel egyyütt érkezik, hogy elérted nagy céljaidat 's nagy fényben; Szalay azt is írja hogy első példával deák és magyar nyelven tartád disputatiódat. Valamit a' Szerencse a' maga legérdemesebb Kedvenceinek adott, adja meg néked is, 's tégyen hosszú életüvé, hogy nevedre és a' hazáéra minél nagyobb és több nemű fényt vonhass. Barátom, te még illy ifju, mit tevé már, 's mit fogsz még tehetni 's tenni. Oh ha majd nem lézsek is, hidd, hogy a' sirban is örülni fogok ragyogásodnak, 's örvendeni hogy téged láttalak, kevélykedni hogy szerettél.

Azt irod édes barátom, hogy én Bajza' characteréről kimélés nélkül szóllek, mert Szent-Miklóssyval összeakadt. — Melly istentelen az, a' ki az efféle hírekkel az egymást szeretők' boldogságát megháborítani gyönyörködik? — Én nem örömet teszem magamat bírójává barátimnak, 's a' hol gyengeségeiket rettegem látni, ott inkább elfordulok mint hogy azt ítélgessem. Szeretem Szent-Miklóssyt, de Bajzát is nagyon szeretem, 's úgy hiszem hogy itt Szent-Miklóssym tette az első lépést, honnan osztán a' többi következett. Tüzesebben kele ki Bajza ellen mint illet, bár a' Bajza' ítélete neki fájhatott volna. 'S mikor valamelly munka érdeme vagy hibája forog szóban, tartozunk e nem a' dolog' becse szerint szólani? Hallám olvastatni a' Bajza' tüzes feleletét, de azt magam nem olvastam; nem szeretek ott forogni, a' hol az egyik fél a' másikat megtámadja, 's a' másik a' megtámadónak úgy felel, a' mint érdemi. E' szerint mit teve Szent-Miklóssy, mit teve Bajza, nem is tudom. Ítéld meg hát, mint érdemel hitelt a' mit néked mondának, hogy én a' B. characteréről kimélés nélkül szólhattam. Én Bajzát úgy is mint Író, úgy is mint Embert nagyon szeretem, 's nem hiszem magam felől hogy felőle *kímélés nélkül* szólhatnék, még ha ő azt *érdemlené is*. Köszönöm, 's nagyon köszönöm hogy a' vádat velem tudattad, 's kérlek, méltóztassál ötet, ha meglátod vagy neki irsz, megnyugtatni. Hogy én néki igen kedves emlékezetét hoztam el, azt a' mi Bártfaynének elmondhatja.

Nem jó emberek a' hírhordók. Egy valaki kinek nevét nem teszem papirosra, vastagon íra rám hogy *én az ő characteréről rosszul szóltam, hogy ő miért beteg*. Ezek az ő tulajdon szavai. 'S a' vétket épen akkor veték nyakamba, mikor az ember eránt figyelmet siettem bizonyítani. Az életnek olly sok baja van, hogy nem szükséges szaporítanunk. — Higy nekem, álmélkodva olvasám vádatat leveledben, 's nagy megnyugtatósomra van, hogy magamat tisztának érzem. Ha én ötet olly szeretetre-méltónak nem ismerném is mint találtam, ha én néki hálával nem tartoznám is, mint valóban tartozom; a' TE barátságod tartóztatott volna hogy felőle kimélés nélkül ne szóljak.

Június 3d. értem haza, 's azolta kétszer kelle Eperjesre járnom, hogy Birót kapjak az Executióra, melly Júl. 27dikére van rendelve. És még is ezen idő alatt ötven ívet irtam tele. Életemet dolgozom sietve. — Megengedj hogy Kézi-Könyvedet akkorára halasztom, mikor ezzel készen leszek.

Ferslágom még is Pesten van, 's abban a' Gróf Mailáth Regéji magyarul és németül. Mihelyt feljő a' ferslág, végig futok a' Regéken, hogy holmit kisímithassak, 's leküldöm a' Grófnak, de kikötvén hogy híremmel essék a' nyomtatás' formátuma, papirosa, bettűji. Jelentsd szíves, szíves tiszteletemet, és azt is hogy Bártfaynékn vinni fogja a' mit Mélt. Farkasné asszonyságnak a' Gróf jelenlétében ígertem.

Én fekvő beteg vagyok, de azért foly a' munkám. Fekve írom ezt is. — Tisztelem barátinkat, Literatúránk díszait, és annak és ezeknek megbecsülhetetlen barátjokat Forgó Urat. — Barátim szeressétek egymást inghatatlanul; én azon leszek, hogy a' mivel megajándékozottak, soha el ne veszítsem. Édes nékem azon órák emlékezete, mellyeket társaságokban töltöttem. Kisfaludynak mondjad hogy festése előttem örök kincs lesz; ne sürgessd; elvárom én bár meddig; elég nekem hogy tudom hogy fogom bírni.

Most pedig, édes barátom, vedd vég búcsúmat. Ha majd szent helyeken forogsz, emlékezzél rólam is. Kérni fogom Istent, hogy hordjon mindenütt szárnyainak árnyékában, és hozzon minél előbb haza. Bár még megláthassalak! Élj igen szerencsésen, és szeress, változás nélkül.

Széphalom Július 8d. 1829.

Gnädige Frau,

Erlauben Sie, erlaube mir es Ihr verehrter Herr Gemahl, dass ich an Ihrer mütterlichen und väterlichen Freude Theil nehme. Ihr würdiger Sohn, dessen Freundschaft mein Stolz ist, hat Ihnen Ihre älterliche Sorgen belohnt, belohnt durch den pompösen Akt, mit welchem Er seinen Doctorhut errang. Gott lasse Sie beyde seinen weitem Sieg ersehen, und bringe ihn in Ihre Arme bald zurück.

Ihr unterthäniger Diener
Franz Kazinczy mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5015.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Visszakapván másfél holnap olta nem birt barátnédát, Neked, édes barátom, nem lesz időd az én leveleimet olvasni. Csak tiszteletem 's hálám jeleit fogadd-el tehát, és midőn barátink körében

lészesz, köszöntsöd őket mindnyájokat, 's kérd hogy engem kedves emlékezetekben megtartani méltóztassanak.

A mi kedves Toldynk tudatá velem hogy pallástját megnyerte, Szalay László azt is, hogy azt nagy fénnel nyerte-meg, s nem csak deákul, hanem magyarul is disputála, 's ezt első példával. Örvendtettem magának is, szülejinek is, 's levelem úgy hiszem kezébe ér míg Pestet elhagyja. Hordozza a' jó Szerencse a' derék ifjút, hogy dicsőséggel megrakva jöhessen karjaink közzé.

Ő engem azzal vádola hogy Bajzának characterere felől kimelés nélkül szölkék, ellenkezőjének adott felelete miatt. Kedvetlen textusról soha nem kell szölkenni, 's én a' Szent-Miklóssy és Bajza közt történeteket szeretném ha soha nem történtek volna. Mit mondánk, és melly szókkal mondánk, azt kevés ember fogja tudni; én sem vitatok tehát semmit: csak azt engedjétek mondanom, hogy minekutána Bajzát nem csak igen nagyon becsülöm, hanem igen nagyon szeretem is, 's minekutána én azt a' vitát *meg sem olvastam* — nem hihetem magam felől, hogy Bajza felől bántva szölkhattam volna. Nem jó dolog a' hírhordás, ha az elmék felingerlésére esik. Téged hívlak bizonyosságul, édes Bártfaym, hogy én a' te házadhoz járó barátit ügyünknek tettetés nélkül szeretem. Ezt hidd, kérlek, és ezt hagyd hinnek. Eljétek mindnyájan igen szerencsésen. Júl. 15. 1829.

A' Heinrichnak szölkő levelet méltóztassál a' Pesti póstára adni.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5016.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László barátomnak,

Nagyon köszönöm édes barátom az Úrnak mind hogy kérésimet a' hol lehete teljesíté, mind hogy azonnal tudósított. Valóban ferslágom eránt nagy gondokban voltam. Küldje az Úr Liedemann által Kassára, a' Predikátor Terhes Sámuel adresze alatt. De úgy hiszem, a' ferslág eddig nincs Pesten. — Eltilta az Ur édes barátom hogy az Urnak frankirozva ne írjak. Nem fogok tehát. De attól nem tilthat el hogy a' mi költségbe péld. ok. kérésim kerülhetnek, ('s illyen az hogy a' ferslágot Liedemannig kelle vitetni) az Urnak visszafizessem. Ezt tehát, tudassa kérem, velem.

Hát Richter mit csinál a' képekkel? Köszöntse az Úr ötet édes barátom, a' legszívesebb barátsággal.

Rosszúl vagyok; nem is tudom jól mit írok.

Toldynak akkor vettem levelét mikor az Úrnak. Szívesen örvendek dicsőségének. Éljen igen szerencsésen, édes barátom, 's fogadja el köszönetemet minden barátságaiért. Július 15d. 1829.

A' Tud. Gy.-hez indulni fog képem, ha jobban leszek.

Prof. Kövy felől az a' hír, hogy belső részeit ütötte meg a' guta. Minden órában várják elaltát. Az Orvosok már levonták róla kezeiket.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5017.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Perem miatt a' Sógorom ellen, (mellyben valaha végre triumpháltam, 's mind az Eperjesi Táblán, a' hol az folyt, mind a' Királyi Táblán, mind a' Septemvirátuson,) én tavaly és ezidén tizenegy holnapig ülök Pesten, 's legközelebb Novemb. 26d. oltá Jünius 3dikáig nem láttam feleségemet és ezt a' szánakozást érdemlő hét gyermeket, kiket a' Sógorom megmagyarázhatatlan makacssága és igazságtalansága hóhérol. Huszadik esztendeje annak, miolta ő feleségem birtokát bitangolja, 's a' helyett hogy én onnan egy fillért sem kapék, kénytelen voltam a' perre költeni, 's rontani magamat. — Ez a' hosszas távolylét cselekedte, édes Lotti, hogy Nagysád olly rég oltá nem vevé leveletem, sőt hogy haza jöveteleimmel itt talált Martziusi kegyes irására sem feleltem. Pestről is írhaték vala ugyan, de ott úgy el voltam foglalva, öröm és dolog által, hogy Nagysádat csak lelkemben emlegethetém. Hogy azt el nem mulasztottam, tudja Nagysád, ha hallgattam is; mert hol feledhetném én azt, a' kit olly igen tisztetek, szeretek? Miolta haza jövék, kétszer járam meg Eperjest, sürgetni Sógorom Executióját, ki látja hogy a' pert elvesztette, 's testvérenek még sem teve barátságos ajánlást. — Tisztelt Lotti, hogy lehet olly szüléknek mint Török Lajos és Rogendorff Aloyzia volt, olly fijok, hogy lehet olly testvérnek mint Sophie illy bátyja? Ez olly titok, mellyet én nem értek. — De engedjen meg Nagysád fájdalmanak, az ott is kiömlik, a' hol el akarjuk fojtani.

Süsiét és Török Lajost, azon egy nap, Junius 23ika ragadta ki az élők közzül. Nem virradt fel az még úgy, 's nekem soha sem fog felvirradni, hogy gyászosan meg ne innepeljem. — Tudják e a' megholtak, mit csinálunk itt, azt nem kérdem. Nekünk tisztünk őket holtok után is úgy tekinteni, mint Boufflers iratá koporsó kövére :

Barátim, gondoljátok, hogy csak alszom.

Örömet leírnám Nagysádnak az egy sorból álló verset, de elfelejtettem. Ha talán Nagysád tudná, kérem írja meg. Csak arra teszem figyelmessé Nagysádat, hogy utolsó levelének papirosa ivá a' tintát ; néhol el nem tudám olvasni sorait.

A' Gróf Bethlen Imre Ó Excell. Pestre férjhez ment Kissasszonyát nem volt szerencsém találni, noha sokat kerestem. Falun vala. Kérem Nagysádat, jelentse ezt Ó Exeajoknak a' legszívesebb tisztelettel; de azt is jelentse, a' mit Ó Exejának már megírtam Pestről, hogy Mélt. Szilassy Fő Ispánné Assz. szül. B. Inczedy Kata, egyike az én leginkább tisztelt Asszonyaimnak, a' Grófnét nagyon megszerette.

Özvegy Gróf Teleki Józsefnét 's leányát, a' jövendő Rádayné, a' Reform. Templomban látám az én C l e y n m a n n o m predikatioja alatt, kinél én szívem szerint valóbb Papot soha nem hallottam, soha nem ismertem. Az ő vallása az én vallásom, 's csupa láng; lehetetlen őtet figyelem és öröm nélkül hallgatni; a' templomon kívül pedig nem *Pap* többé, hanem csak *ember*. Azonban tavaly a' Communiót osztogatva az asszonyoknak, 's látván hogy én B. Bánffy Lászlóval, a' Wesselényi leány férjével, az első székből Bethlen Gábor felől beszélgetek, rám kiálta: *Ich bitte*. — Nem tűri a' templomban a' beszélgetést, 's jól teszi.

[A levél vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5018.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, julius 18. 1829.

Vettem a Tek. Úrnak szívesseggel teljes levelét. Köszönöm azt, a legforróbb köszönettel, s azon meleg részvételt mindenben, mi engem illet. Reményem s óhajtóm, hogy válaszom már jó egészségben találja.

Mit nem adnék érte, ha Mailáth Regéit soha sem láttam volna! Ámbár öt közülök már ki volt nyomtatva, még is szereztem nekik nyomtatót, nagy ügygyel bajjal — s akkor mikor az első iv már szedetett, fogja magát Szemere, s a javát Muzárona számára kiírja! Most már lehetetlen volt Károlynak a könyvet kiadni, mert alig marad benne három új. S az egész dologban ki szenvedett? Nem más mint én; mert a Handbuch a Kazinczy czikkelyben mint kész munkát hozza fel. Szerencsémre még eddig senki sem vont kérdőre *publice* (privatim igen is). De mit feleljek a publicum előtt? Elmondjam-e, hogy Sz. meglátván a Kazinczytól egészen nekem «mint tulajdont» általadott könyvet, kifosztogatta hírem nélkül, s bele nyomtatta *instantanee* a Muzáronba? S ezt az a Sz. tette, ki ezelőtt másodfél évvel, mikor actiákra akartam a könyvet kiadni (mert semmit sem hagytam próbálatlanul), azt mondta, hogy ő nem csak actiát nem vesz, de példányra sem praenumerál, hogy elő ne segítse a könyv kijövetelét, mert Mailáth tőle megtagadta az Élet és Lit. II. kötete recenseálását. Én mindezeket megmondtam volna Szemerének, s készültem is több ízben azt tenni, de beteg léte tartóztatott. Nem tudok jobb formát adni a dolognak, mint ha a Tud. Gyűjteményben azzal mentem a könyv ki nem jöttét, hogy Mailáth készül Regéjít újakkal megtoldva kiadni. De lesz-e ebből is valami? Ismét én vagyok megkérve, hogy szerezzek nyomtatót. Mikor fogok én ezektől a bajoktól ment lenni? Most Mailáthnak irkáljak megint itt-létem utolsó órájáig? A Tek. Úr a papirost, betűket, formátumot akarja látni. Ki fogja ezeket közleni távollétem alatt? Oh mért nem határozta el magát a Tek. Úr taval, mikor a próbaívet megküldtem! minden jól volt volna. Csinálja ki ezeket most a Tek. Úr Mailáthtal, íme az adressze: per Pressbourg, Tynau à Veszele.

Bajza, ki tegnap érkezett meg, tiszteli a Tek. Urat, s rám bízta, hogy a Tek. Úrral közölném plánumát ily czímű gyűjteményének:

KÜLFÖLDI
KLASSZIKUS JÁTÉKSZÍN
TÖBB TUDÓSOK ÁLTAL.

melynek minden kötete egy egy drámát foglalna magában. Emília Galottival óhajtaná kezdeni, s kéri a Tek. Urat, méltóztatnék azt Bártfayné asszonyságnak általadni. Verlégere még nincs, de reménylem fog találni, s hogy legalább harmincz csinos példánnyal szolgálhat honoráriumúl. A külsőre majd fogna ügyelni. Egy évben négy

kötet jöne ki. Az első még ez idén. Szenvey is fog részt venni, s mások.

Kisfaludy tiszteli a Tek. Urat, s azt izeni, hogy képe, melyet Heinrich festett, már kész. H. húsz aranyat kíván érte. Ha a Tek. Úr megegyez benne, Kisfaludy a maga számára kiváltja. Erre kérem a választ.

Én még e hónapban indulok Prágába, onnan Karlsbadba megyek. Bajza majd fogja tudósítani a Tek. Urat utazásaim felől.

Szüleim tisztelik a Tek. Urat, valamint én is, ki kegyes emlékezetébe ajánlott vagyok stb.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5019.

Szögyény Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Kedves Bátyám Uram!

A Kázméri és Kolbási Propositionalis pört Executioval el végeztük, a Pör nállam nintsen, hanem mivel még nem referaltam, bizonyosan a Mlgos Fel Peres Urnál vagy Fiscalissánál vagyon, de minden napi operatumunk az executio alatt a mi történt, a pörhöz tsatolt protocolumba foglaltatik, mellyből az egész executio folyamotya ki tevezhetik. Egyébb iránt nagy betsú Uri favoriban ajánlott meg külömbösztetett tisztelettel maradok Szögh 23k July 1829.

Drága Kedves Bátyám Uramnak

alázatos szolgálja
Szögyény Ferencz mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5020.

Kazinezy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Ezen levelemben két *erszényemet-illető* kérést tészek ahhoz, a' ki segíteni rajtam *akar is, tud is*. 'S minthogy az illynemű dolog még a' barátok előtt is titok akar maradni; kérélek méltóztassal a' dolgot senkivel ne tudatni, 's ha leveletem akkor bontod fel, mikor ők jelen vannak, hajtsd össze, 's tedd félre, míg magadban lészesz, 's tanú nélkül olvashatod. —

1. Heinrich Úr magától teve nekem ajánlást, hogy együttl adjuk ki lithographolt képeket; ő a' fejeket fogja *festeni* 's Párizsba útazik, 's Engelmann által lithographoltatja olly formán mint a' *levelet kezében tartó* Canningé: én adjam a' textust; 's ő nekem hat ezer forintot ad. Két ízben irtam neki innen, 's egy sor feleletét sem vehetem. Kraynik Imre öcsém a' Loc[umtenenti]ale Consilium mellett szolgál, 's Budán lakván, rá bízám e' dolgomat; de most haza jött Göncz-Ruszkára, és így nekem e' szolgálatot nem teheti. — Sok dolgod van, barátom; de még is kérlek, gondold-meg, hogy e' dolgomban ügyesebben eljárni egy barátom sem tud, 's mihelyt vagy dolgaid vagy talán még egésséged is (a' Tekint. Asszony Új-helyben levén ezért reszkete) engedni fogják, menj Heinrichhoz, járj végére, mit akar? tetszik e még szolgálatommal élnie? 's fogadd neki, hogy én mindent teszek, valamit tőlem kívánni fog, 's tudósits szándéka 's végezése felől.

Heinrich felől szölván ezen czikkelyben, ámbár a' kérés itt véget ért, engedj egy jelentést. — A' mi kedves Toldynk utolsó postáival vett levelében azt írja, hogy Kisfaludy Károly szeretné hűsz aranyon magához váltani Heinrich által festett képemet, hogy az övé maradjon. — Én az ajánlás által nem csak megkönnyítve, hanem meg is tisztelve érzem magamat. A' legforróbb köszönettel állok tehát reá, egyedül azt kérem, sőt várom a' Kisfaludy' barátságától, hogy engedje majd párját vétetnem. Téged pedig, édes barátom, arra kérlek, hogy Heinrich Úrral szölván, tégy szót a' kép átengedése felől Kisfaludynak, világosan éreztetvén Heinrich Úrral, hogy én ezt barátságból teszem, és épen nem azért, mintha a' munkával megelégedve nem volnék, mellynek egész becsét ismerem. 'S helyre hozván így becsületedet Heinrich Úr előtt, tudósits kérlek, melly öltözetben adá a' képet, 's micsoda színből a' mentét. Szándéka elébb aranyba szegett fekete tafota cravát volt, a' mitől én irtózom; bajúsz is kell az afféléhez — végre bugyogó feje kerdőt ígért, és egy prémes phantasiai-mentét.

2. Nyerni akarnék valamit lithographolandó darabjaimon, de hogy Ponori Thewrewk Úrral összeütődésbe ne jöjjenek. Épen ez a' tartalék int, hogy magam ne tégyek kérdést Kriehúbernél, mert megtörténhetnék, hogy úgy Thewrewk megtudja, 's nem értvén mit akarok, a' maga gyönyörű nevelési lónusával kipattan. — Tedd nekem azt a' barátságot, írj Nagy Károly Úrnak, nevemet még ezzel sem tudatván, — szöljön Kriehúberrel, hogy ő melly áron litho-

grapholna egy képet (kézzel), oly szépségű munkában, a' millyet adni ő legnagyobb gondjával tudna, és a' melly az Engelmann által lithographolt Canningé mellett elállhasson. Magassága a' képnek kilencz hüvelyk, szélessége $11\frac{1}{2}$ (9 und $11\frac{1}{2}$ Zoll). — 'S hány tiszta nyomtatványt remélhetnék, 's a' nyomtatványok ára auf das weisseste und fleischigste Papier mennyit tenne.

'S ez volna második oeconomicus kérésem.

Már most még egy pár más kérés, és jelentés.

1. Az aranyér engem csaknem úgy kínoz, 's Júl. 4dike oltá mint Palit. Elvette minden erőmet. Még a' rhebarbara sem segít.

2. Ma péntek, 's hétfőn kezdjük az executiót Kázmérban.

3. Utolsó postával jelenti Toldynk, hogy Bajza várja Emília Galottimat. Betegen is neki állék, 's ime a' négy Felvonás le van tisztázva, 's estig kész leszek vele, 's küldöm még Augustusban a' Pestre menők által. Hallád talán Toldytól, a' mit Toldy ira nekem, melly veszedelembe ejte engem egy haszontalan mendemonda. Azt mondák, Toldynak e vagy Bajzának, hogy én kéméletlen szöllék Bajza felől a' Szentmiklóssy pere miatt. — Én ott a' vétket Sz[ent]-miklóssynak adom, 's Bajzát mint Irót és Embert inkább szeretem, mint hogy fölöle kéméletlenül szöllhassak. Én ha gyengeséget látnék is azokban, a' kiket úgy szeretek mint a' szent kört (Kisfaludyt, Vörösmartyt, Stettneret, Schédelt, Bajzát, Helmeczyt), hallgatnék sajnálkozva, de kéméletlenül bizonyosan nem szöllanék. Emiliám most jobb mint akkor volt, mikor Fenyérink látta.

4. A' Grasalkowics két képe megérkezett, 's szerencsésen.

5. Palinak, ki talán még is Füreden van, első postával.

6. Kérlek, édes barátom, ha a' Vármegye' háza előtt elmégy, tekintsd meg: ott e még ferschlágom. — Szalay Laczira van bizva hogy küldje Liedemann által Kassára a' híres Terhes Sámuelhez.

7. Bár valaki azt tenné a' Simó által festett képemmel, a' mit Kisfaludy a' Heinrich által festettel. *Hív*, de melly *fagyos*.

Wie sind Sie in Pesth angelangt, meine Gnädige Frau? und wie haben Sie unsern Laczi, wie unsere Freunde gefunden? Ich wünsche, im vollen Wohlseyn. O wie möchte ich das dicke Weib, das sie bey unserer Barthos zwey Stunden tödtete, noch jetzt zerreißen! Zseni hat an Virginie geschrieben wegen dem Amulet,

das wider den Rothlauf schützt. Ich wünsche, dass diess Ihnen meine Gnädige Frau nie mehr ungelegen sey.

Élj szerencsésen édes barátom. Júl. 24d. 1829.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5021.

Guzmics Izidor — Kazinczyna.

Kazinczyna Guzmics
idvezlését.

Füredről Jul. 24d. 1829.

Itt vagyok, édes Barátom, kellő forrásánál az életnek, közepén egy nagy szép sokaságnak, társaságában két a világon legjobb barát-nak, de a kikkel együtt lenni vigabb környülállásaikban szeretnék. Vitkovicsot úgy találám itt, mint a ki nagy bajt kevés gonddal tud viselni; mint a ki meghalni is nevetve tudna; Szemerét, a mindenre felette érzékenyt, mint a ki kis bajból is szeret nagyot csinálni, 's mindég belsejével bibelődik. Én magam úgy, mint a ki falak között inkább képzölt, mint való bajait ugyan azon falak között hagyta, hogy az élet kéjét érezze. Vitkovics és Szemere napról napra javul-nak, vidámulnak, 's én most velek, majd közel hozzájok tudom feledni a honn hagytaikat. E folyó 18d. egy kissé kedvetlen helyhe-zetben voltam. Tudtam én, 's tudták barátink is, hogy Döbrentei volt nevendékjével ezen fog áltutazni, 's egy napot itt tölteni; 's tudtam azt is, Szemere mint áll vele. Én, ki a munkás magyart, ha velem nem mindenben eggyez is, eggyenlőleg tisztelem, szeret-tem volna a kettőt közelebb látni egymáshoz, 's féltém, a litteratori tüzet ismervén, valami kedvetlen jelenségtől. Akartam, hogy Szemere vele, bármi hidegen is nyájasan szóljon; de ő kész volt az ellent kerülni, semmint vele szembe állani; 's a nap úgy ment le, miként feljöve. Tetszett Vitkovics elméssége, ki oda szökellvén, hol Döb-rentei 's én állánk, futólag monda D. hez: Jó hogy közöttünk vagy, különben a közönség azt gondolná, hogy minden magyar litterator döglik. Én még azon este hálásra Tihanyba kocsiztam; Döbrentei Grófjával más nap délre utánnam hajtott, 's ebédelvén velünk, ált-viteté magát a Balatonon, Somogyon által Erdélybe lévén utja. Ohajtnám, édes Barátom, ne volna közöttünk személygyűlölet; 's ha már szeretni nem, türni tudánk egymást; 's tartanók meg azt a tőled szentül szabott törvényt, hogy az ügyet különözzük meg a

személytől, 's tudjunk ennek akkor is baráti lenni, mikor azt üldözzük.

Szemerétől értem, hogy Te Musarion becséről akarsz bennünk tudósítani, 's ebéli értekezéssel engem is megtisztelni. Ohajtva várom javallatodat, mellyek, reméllem, utolsó levelemben jelentett kívánatomnak eleget fognak tenni. Éljj szerencsésen édes Barátom, tiéid között, ki naponként élsz barátid emlékezetekben.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5022.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak örök barátja Kazinczy
szíves tiszteletét.

Négy nappal ezelőtt Füredről irt leveledet, édes barátom, azon szobában veszem, hol 25 eszt. előtt feleségemnek házassági első jelentésemet tevém, és a' hol ő asszonnyá lett, 's azon fatális executió alatt, mellyre nem hittem hogy valaha szükségem lesz. Itt, e' szent helyen esküszöm hogy én soha a' Sógorom ellen hamis lélekkel semmit nem követtem el, sőt tiszta vagyok Isten és saját lelkem előtt; de ő én erántam elejétől fogva máig egyéb volt, és ma is az, a' ki eddig. Prókátori játék minden, kik azt tartják hogy hosti in hostem omnia licent. Ma elvégzük mostani ittlétünk foglalatosságát, de Septemberben ismét összegyűlünk. Győztem ugyan a' perben, de ez a' győzelem nem sokkal jobb mint a' gyenge megverettetés.

Ha Te, édes Barátom, Fűreden csak örömet keressz, örvendek hogy ott vagy, 's sajnálnálak ha a' szükség kergetett volna oda a' mi Szemerét és Vitkovicst. Bölcs embernek mindég elég, ha neki az Istenek egészségét [!] és pénzt a' mennyire szüksége van, adtak: aequum animum sibi ipse parabit. Képzelem melly örömmel élél te ottan, a' mi szeretetre olly igen méltó, 's fenekig tiszta két barátunk' társaságában. Ha pedig Himfyt is ott találtad, vagy meglátogathatád, úgy nem csak örvendek örömidnek, de irigylem is szerencsédet. Melly kedves nekem csak azzal is dicsekedhetnem, hogy azt a' halhatatlan embert láthatám, mint hasonló lelkü testvérét Károlyt, és ennek szorosbb barátit. Így már elmondhatom, hogy látván ezeket, Faludin, Ányóson és Berzsényin kívül mind láttam a' kik pályánkon örök fényben ragyognak.

Nem akadok fel rajta, hogy a' mi Szemerénk, ha talán nem kerülgeté is egy valakinek elhízott arczát látni, de annak láthatására nem igen toladokott. Minek a' hamis lelküsködés? minek ott szeretetet mutatni, a' hol alkalmasint elhülénk egymás eránt, 's szerethetjük e a' kit lehetetlen becsülnünk? Javallod hogy megkülömböztetem a' személyt és ügyet; de valld meg egyszersmind, hogy vannak esetek, hol még haragudni is szabad, csak a' harag igazságos legyen, és osztán nemes. Azt a' bolondot, a' kinél a' maga úri személye a' czél, az ügy pedig csak eszköz a' dicső czélra, és a' ki annak az ő fő czéljának még az ügyet is kész feláldozni; azt a' fényt és pénzt vadászót, a' ki hogy e' kettőt elérje, gondolkozásáról is lemond, 's azt szolgálja a' mit gyűlöl, — az illy alacsonyít lehetetlen szeretni, mert lehetetlen becsülni. Kilesi az ember mit akarnak a' kik neki valamit adhatnak, 's úgy szól a' hogy ezek szeretik, és hogy czélját érje, összetapossa barátit. Erre csak szóval adhatok magyarázatot.

Kövy Júl. 23d. megholt.

A' Muzáron Recensióját, melly egy hozzád szóló levélben van feldolgozva, a' mi Szemerénk Pestre vissza térvén Bártfaynál fogja találni.

Olvastad e a' *Kis Gyula Könyvét*? En azt elég drágán megvevém. — Nem szeretném ha azt én írtam volna. Az ember nem tudja, mi az, és mi akara lenni. Élj szerencsésen, édes barátom, és szeress. — Kázmérban, Július 28d. 1829.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5023.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Balaton-Füred, Jul. 30d. 1829.

Leverő volt nekünk, itt javuló barátidnak, az a levél, mellyet Jul. 7diken eresztél hozzám. Téged a Gondviselés kemény próbákon viszen által; de lelket is erőset adott azoknak kiállhatásokra. Ha példányul adott Ó Téged nekünk a művészségben, például fogja életedet hagyni a maradéknak. Áldozatul a Rénynek csak erősöket választhat Ó ki, a gyengéknek ostromoltatások czélt vesztett maradna.

Ledül az aldozat, 's ezren erősödnek utánna a Rény nehéz pályáján. Barátom! neked kemény de dicső pályá jutott a halandók között.

Az azonban nem jól esik, hogy erőtelen beteg létedre sem szünel [az] irástól: tünnünk kell, mit el nem fordíthatunk; de keresett dolgokkal bajt nevelni 's nyújtani nem szabad; a megpihenés munkás embernek félig gyógyulás; hanemha Te dolgozva pihepsz. Miért nincsenek Neked épen olly tehetős barátid, millyen jó szívűek vagynak?! De a Rény kevesbbé fényes ott, hol a bajok orvosolhatók. Hírdessd kérlek egyikét munkáidnak; barátidnak ez szép ut lesz a vetélkedésre.

A Muzarion tárgyairól most semmit, míg nem veendem, mit nekem szánál.

Szemere igéri nekem, hogy D...it is meg fogja jó szívével szelidíteni. Adja Isten, hogy eggyek lehessünk.

Itt mind Szemere mind Vitkovics napról napra javulnak. Pali, ki eddig nem vón tollat, most nőjének irogat minden elerőtlenedés nélkül. Auguszt. 12dikére várja ide a jó Asszonyt, hogy vele utazhasson haza. Itt maradok addig én is.

Isten segítse ügyödet, tekintse békével tünni tudó lelkedet; 's adja meg erőddel függetlenségedet, hogy láthass még e földön derült napokat. Tisztelem nemes szívű házadat, csokolom Iszidórámot.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5024.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Nem győzöm áldani Istent hogy Assessoromná Lánczy Ferencz Urat adta, Prókátoromná itt Képes Sámuel Urat, az Erdődy Fiscalisát. A' mit Aszalay elronta, örökre el van rontva; de Képes legalább fel fog vigyázni, hogy többet ne veszítsek mint illik.

Lánczy Úr sem eggyik félnek nem kedvez, sem a' másiknak, 's Birónak az a' kötelessége, én pedig magamra nézve is azt akarom. Válgon átokká rajtam és gyermekeimen a' mit lopni akarhatnék; de a' mit igazsággal kívánhatok, azt ugyan nem engedem. Huszadik esztendeje hogy kínoznak; hogy éhséget, meztelenséget, gyalázatot szenvedek; hogy a' perre költök.

Pepiné maga volt ott férje 's gyermekei nélkül, de ki hozá Kassáról Stiller Leót, azonfelül Kossuth László is ott vala. Én maga-

mat természetesen viselém, gorombaság, ingerlés és szégyellősködés nélkül; belé szóllottam a' canapén és az ebédnél beszédjeibe; de ő kerülgeté szememet, a' mit én nem akartam tudni. Közzénk ki nem jött, hanem Stiller Leo declarálta hogy a' Gróf valamivel többet is kész adni a' lyányoknak, csak purizálhassa a' jószágot. Erre én declaráltam, hogy én ennyit szenvedvén és költvén, a' gyermekeim birtokát pénzen el nem adom. Ha az kellett a' Sógornak, emlékezhetik mit ajánlottam én neki régen, 's írott levélben, hogy nekem szerezzen annyit érot akárhol csak jó helytt és nem messze, 's én neki hagyom a' Kázméri részt. Még csak nem is felelt, 's így már most menjen az Executio.

A' jobbágyokat, zselléreket, földeket conscribálánk; az Arendák felől hamisan ment minden vallás. Azt ki kell sütnöm.

A' Bíró September 10dikére halasztotta a' folytatást.

Ezeket sietve. — Hogy Bárczay Pál igen szép halállal hala meg, eddig tudod. Prof. Kövy is oda van. Júl. 23d. holt meg hosszas betegsége után. Nagy ember dőlt ki benne. Éljen szerencsésen, édes Húgom. Az Isten árássa rád minden áldásait.

Augustus elsőjén 1829.

Kivül: a' Madame Madame de Kraynik née de Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5025.

Kazinczy — Szemere Pálnénak.

Széphalom Aug. elsőjén 1829.

Édes Asszonyom Húgom,

Az a' eselédem, melly Asszonyom Húgomhoz Kázmérban írt levelemet vitte postára, onnan nékem azt hozta ki, mellyben Assz. Húgom nekem a' többek közt a' Consiliár. Bárczay Pál halála felől is ír. Nem képzelheti kedves Assz. Húgom melly igen kedves vala nekem azt látni, hogy Assz. Húgom és az én kedves Palim, kit én minden barátim felett szeretek, nyughatatlanok voltak levelem után. De itt én nem vagyok vétkes, édes Assz. Húgom. Pali és Assz. Húgom a' Budai ferdőből Füredre készültek. Az illy készülteket sok előre nem látott környüflálás vagy egészen elmulasztatja, vagy

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

legalább elkéslelteti ; 's én úgy hittem hogy Assz. Húgom Palit nem csak felkiséri Füredre, hanem ott is marad vele. Látja ezekből, édes Assz. Húgom, hogy nem tudván igazán az Assz. Húgomék hollétét, nagy okom volt hallgatni. Mert hogy leveletem vagy Füreden vagy Pesten más váltsa ki 's megolvassa, azt nem óhajthatom. De ez a' kedves feddés nekem azt mutatja hogy Pali 's Assz. Húgom engem szeretnek, 's ez nekem elég. Méltóztassék édes Assz. Húgom hinni szavaimnak, minekutána Assz. Húgom a' Palié, én nagyon szeretném ha a' sors lakásomat Pest mellé, 's bár Pestre tette volna. Most az mind késő, 's én itt akarok élni, halni ; de szeretném ha távolylétünkért leveleink adnának pótolékot, 's oly gyakran mint a' szerelmesek közt.

A' mit a' mi Palink a' napától szenvedé, arra nincs szóm, mert nem tudom, igazságos e a' kívánsága. De ha igazságos is, csudálkoznom kell rajta, hogy egyy beteg embert, hogy egyy beteg vót, hogy egyy beteg atyafit az tuda meg keseríteni, a' ki arra nem szorúlt. Szánom Palit szívesen, hogy onnan még a' halál sem tudá elszakasztani. De nem mennyország volna e az élet, ha benne ördögökkel nem volnánk körülfogva.

Hogy annak a' pénz és csillogás bolondjának fájt a' mit kapott, annak ugyan szívesen örvendek. Érezze, mint esik a' bántás. Vak szerencséje, melly ötet kikapá a' Specerey händlerék és vasárosok' sorából, ezt az embert elszédítette, 's így az érvágás neki szükséges volt. Nem csuda az hogy neki fájt a' leczke ; akármit mondjunk, kegyetlenség volt újra dolgozni az Előbeszédet, 's éreztetni, melly oktalanság volt azt mondani, hogy nincs feljegyezve, hogy Yorick meg nem tette Elizát. De ha kegyetlenség volt is, azt tennünk vele nagyon szükséges volt. Bár próbálja ezután játszani köztünk a' Mestert. Hát az a' Trallárumos Nevelő könyve. Az ám még a' könyv. Ha rossz kedvem van, előveszem, 's jó ízűt kaczagok. Szörnyiség az, hogy az ember oly fenn hordja a' taréjt, 's így prostituálja magát.

Én nem hiszem hogy Uram Öcsém Sonntaghal [!] ne tudatta volna mit szándékozik tenni az ő dolgozásával. De ha nem tudom mit csinált volna is vele Uram Öcsém, szeretném tudni, mi köze ahhoz Gábor Deaknak ? hanemha talán [az fájt neki hogy el van hagyva a' *tisztelő sok epithétum*, a' mit ez a' mi emberünk nagyon szeret ; látjuk képén is. Már a' mit én Sontagnak az Originálok' haszontalan sőt káros volta felől mondtam, annyival inkább pedig

az Erd. Muzéumban kitett jutalomra, ezt a' dölyfös embert megpukkanthatta volna, 's nem esudálom hogy bennünket kettőnket infámis embereknek declarált. Annál szebb lesz, ha majd megolvassa mit ír Kis Superint. nekem az én Anti-Sontaghom és a' Gábor Deáki Originálok felől. Nagyon szeretnék a' jó Urnak felelni azokra a' mik az Élet és Lit. II. kötete végében tőle mondattak nekem a' Sonettek 's a' Nyelv felől. De feleletemnek tréfásan kellene írva lenni. Én, édes Palim, olly szándékkal vagyok, hogy Gábor Deáknak a' háját akármibe kerül megfogyasztom. Könnyű lesz az minekutána tudom neki mi fáj.

Édes Uram Öcsém, be szeretnék Pestre menni megint. Ott veszek én életet Uram Öcsém körül. Itt elől a' sok baj. Simótól megvevé képeket a' typogr. Károlyi 15 ezüst frnton. Gondolom ezt metszik a' Tud. Gyűjt.hez. — A' Heinrich által festett képeket Kisfaludy Károly vette meg 20 aranyon. — Addig festetem magam, hogy a' sokból végre teremtek egy jót.

Térjünk vissza Gábor Deákra, 's hadd mondok el a' Horváth Ferencz Insurgensünk szavával: Tek. Asszony jobban vagyok, hogy megtépáztam az ebatta bűdös Oroszát. — Valóban nekem gonosz örömöm van azon hogy az a' fertelmes lelkű dühödt ember, annyi holnapok után is, olly tűzben volt. Csuda hogy mikor a' Muzáriont olvasta, és azzal együtt leveleimet, úgy nem jára mint Gombán a' Consiliarius. Neki legtanácsosabb volna többé semmit nem írni, a' mint szándéka volt.

Eddig Uram Öcsém is tudja hogy Kövy Júl. 23d. megholt. Szívesen sajnálom halálát. Ő nekem szíves barátom volt.

Uram Öcsémnek Fáy András Urnak vettem igen kedves levelet, Guzmics pedig talán közlé is Uram Öcsémmel a' mit hozzá válaszul vive a' tegnapi posta.

Én most végzem a' Pyrker Gyöngyeit, Életemet, Sallustot és Cicerót készítem egymás után vévén elő, a' mint elfáradok benne. Assz. Húgom írja hogy ferslágom már nincs Pesten. De Kassáról sem vettem megérkezése felől hírt. Abban sok holnim van, a' mi nélkül nem dolgozhatom Életemben.

A' Gróf Teleki' Eszteres-Elegiáját nem a' Muzáriomba, hanem a' Kassai Minervába szeretném tenni. Irja meg Uram Öcsém kívánja e Muzáriomba?

Édes Assz. Húgom, én az Assz. Húgom leveleit mindég kincsnek nézem. Azok egyszerre derítik fel lelkemet. Tudja Assz. Húgom

mint szeretem Palit, mint szeretem Palinét magáért is, az az Palit nem tekintvén. De az Assz. Húgom leveleit inkább szeretem fizetni a' postán 25 krral, mint *ötvennel*. Assz. Húgom oily vastag papirosra írta utolsó levelét hogy érte 25 kr. helyett 50 krt kelle fizetnem. Vegyen Assz. Húgom a' leveleihez ne velint, az drága, hanem ordinár. vékony papirost. Bocsásson meg kérésemnek, de minek gazdagítsuk a' póstát? Bár minél előbb vehetném ismét levelét, 's bár azzal a' hírrel hogy Füred a' mi kedvesünket teljesen helyre állította. Éljen szerencsésen, édes Assz. Húgom, édes Palim, Zsenivel és Berczivel; Sophie szívesen tiszteli mind kettejeket. Én magamat ajánlom megbecsülhetetlen kegyességeibe,

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5026.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

BAJZÁNAK.

Széphalom Augustus 2d. 1829.

Mindenkor gyönyörűségemnek néztem volna teljesíteni, édes barátom, kíványodat, mindenkor kevélységemnek hogy a' Te karjaidon jelenhetek meg; de azt kivált akkor tészem örvendve, mikor egy kedvetlen történet azt a' hazug vélekedést támasztá fel a' szent körben, hogy én erántad nem az vagyok a' minek láttatni óhajtottam. Úgy hiszem, hogy a' magam igazlására e' részben nincs okom; tiszta vagyok Isten és saját lelkem előtt; de minekutána a' gonosz gyanút, melly eránt a' mi kedves Elútazottunknak bővebben irtam, elterjesztette valaki, nem lehete itt is elhallgatnom. Gyilkosom az nekem, a' ki engem illyennel vádol. Ismerem én a' TE érdemeidet, ismerem a' Kisfaludiét, Vörösmartyéért (!), Fenyériét, Toldiét, ismerem a' Helmeceziét, és én töletek magamat semmi gaz rágalom által elszakasztatni soha sem engedem.

Gondosan végig futék kéziratomon, de hibát még is ejtheték. Azért olvassátok meg ti is, 's kivált a' mi mély tudományú Fenyérink, 's *nem akart* botlásaimat alkalmaztassátok *akart* sajátágimhoz.

Vegghia lap 25. estveli társaság. De ezt nem kell magyarul adni, épen azért, a' miért Lessing is az olasz nevet tartá meg.

Fesse az Olvasónak, hogy az olasz földre tette által a' Theátrum' hőse, és olaszok közzé. Döbrentei ugyan protestálna ellene, mint a' hány a' harang ellen protestált. De Döbrenteinek nem tetszeni nem mindég rossz.

Élj igen szerencsésen, édes barátom. Nec portae inferi prae-
valeant amicitiam nostram.

Jegyzések Fenyérinek némely jegyzéseire.

1. Komornok : Elfogadom. Mint pohárnok, asztalnok, udvarnok.
2. Lap 4. sor 4. meg' cum apostropho. meg' = megint, és.
3. Én külömbséget teszek a' - - - és — jelek közt. Ez — pausa, ez - - - azt mutatja, hogy *nem akarva* akadt el.
4. Mind eddig csak én vonom egy szová az illyeket: *énbennem, őtőle, mivelünk*. — Mások ezt így írják: én bennem, ő tőle, mi velünk. Miért én amúgy, nem kíván magyarázatot.
5. Fenyéri megjegyzé ezt: *illene* mint hibát.

ille**K**, ille**SZ**, ill**IK**.

a' gyökér a' harmadik személy, és így illen**ÉK**, nem illen**E**. Igen, de illen**ÉK** úgy volna jó, ha az ige M-es ige volna: illem, illed, illik. A' K-ás igékben az első személy decidál. Vide Propositiones Révái, p. 29. ubi nyúl, non nyúLIK, et tamen dicitur nyúLIK.

6. Idvesség, nem idve**ZSég**. — Fenyérynek szívesen köszönöm az intést. Igaza van; én vétettem.

7. Négyszemközt. Én egy szová olvastom.

8. Bánom valamivel. Ezt én soha nem hallottam.

9. Szóll, beszéll, segéll, quia *szó(v)* cum *van mobili*; quia *beszéd*, *segéd*, unde *szóvtani*, *beszédleni*, *segédleni*.

10. Kis, ergo kisebb. — Így csinála Rájnis a' jó-ból *jóbbot*. De lásd mit mond Cicero a' hibás PulCHer és a' nem hibás pulCer felől.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5027.

Kraynik Alajos — Kazinczynak.

Ér-Semlyén Aug. 5én 1829.

Drága kedves Uram Bátyám!

Az ide zárt irományokból bővebben által méltóztatik látni, minémű foglalást tett Eröss István Úr az Uram Bátyám kaszállója-

ból; — ő ugyan tettének azon okát állítja, hogy a' Szász Ingenieur munkája szerint azon darab az ő rátájában esett, 's meg is lehet ez, 's nem is, mivel Keserűbe minden birtok a' leg nagyobb zavarodásba vagon, kétszer méretettvén fel a' határ más más Ingenieur által, 's mindenike által másképpen; A' földes Urak' egy része az egyik munkát, más része a' másikat fogadván el, képzelhető: hogy ott el határozott birtok nincsen; — csekély vélekedésem szerint itten csak az Usus szabhat határt. Az ide kapcsolt Irományokból úgy látezik: hogy az Usus Uram Bátyám igazára mutat, de az elfoglalt darab olly csekély, hogy talán jobb volna barátságos úton a' kérdést el dönteni, mint mindjárt a' törvény szoros rendszabásaihoz ragaszkodni, 's ezen módra leg többet használna: ha édes Uram Bátyám T. Eröss István Urat levelével meg keresné. Én ha valamiben szolgálhatok Uram Bátyámnak: szerencsémnek fogom tartani.

Julius 31én Álmosdon meg haláloza szegény Gulácsy Antalnénénék; betegsége meg viz ital által történt meg hűtésből származván, hat napokig tartott, 's isszonyú kinok közt múla ki. Az Öreg Septemvirt nagyon meg illette hűgának el hűnyta, de mi is minnyáján nagyon sajnályuk.

Eddig hallotta édes Uram Bátyám, mint tetézé be G. Rhédey Lajos fesletségeit, törvénytelségeit a' Bereghi restauratióval; — kutyából csakugyan soha se léssen szalona; — ezen tette már maga meg érdemlené a Cassiroztatást, Rhédey Jósi vejével való bánása pedig (kire filiam sponsam nurum reá tolván valóságos Örülté tette) az akasztófát.

Ezen a' földön semmi ujságaink nem történnek, a' földindulás már elég régiség, ámbár ez avúlni nállunk tellyeséggel nem akar, a' mennyibe 1° Juliustól olta ritka harmadnap mulik el, hogy kissőbb 's nagyobb rázkodtatások ne történyenek, valamint ez éjjel is vólt. Ennek leg nagyobb ereje az Érmellyéken dühösködik 's leg főképpen Vasad, Gálos petri, Enderéd, Dengeleg, 's Iriny vannak ki téve a' pusztításnak; — a' nép el van rémedve, kint laknak ponyva sátorokba, a' mennyibe veszedelmes a' házba való maradás. A Petribe lévő Draveczy nagy kastélynak fele földig omlott, a' nevezett falukba minden jobb épületek lakhatatlanok, számtalan házak öszve omlottak, igen sokan meg sebesitettek 's azon helységekbe egyetlen egy használható Templom sem maradt. Bár az Isten meg szüntetné ezen ostorát.

A' Méltóságos Aszszonynak kezeit alássan csókolván, Feleségemmel együtt Üri malasztiban zárt, kedves véreim szíves ölelések után, mély tisztelettel maradok Drága 's kedves Uram Bátyámnak
alázatos atyafi szolgája
Kraynik Aloiz s. k.

[Eredetijé Becske Bálint birtokában.]

5028.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Vörösmarty Mihálynak Kazinczy Ferencz baráti forró tiszteletét.

Széphalom, aug. 9. 1829.

Fáy András leveléből tudom hogy Simó által festett képeket tek. Károlyi István úr váltotta magához. Úgy hiszem, azon szándékkal, hogy ez metszettessék. A kép valóban hív; csak azt óhajtánám, hogy a metsző a szemeket tegye kevésbé meredtekké. Azok talán nagyok. Kérlek, tisztelt barátom, ha a kép valóban metszetik, minekelőtte teljesen elkészül, küldj fel nekem abból egy nyomtatványt, hogy róla ítéletemet adhassam.

Tiszteletemet tek. Károlyi úrnak, és a szent körnek, oda értvén a kedves útaxót is — a mi Toldynkat. Kísérje őtet Rafael minden gondjaival. Éljen szerencsésen tisztelt férfi, disze, öröme, kevélysége a jóknak.

Reményelem, mert óhajtom, képem alatt nem fog semmi egyéb állani mint nevem. Az érdemeit becsülője,* épen nem.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

5029.

Kazinczy — Horvát Árpádnak.

Horvát Árpádnak

Kazinczy Ferencz.

Széphalom August. 10d. 1829.

Te már gyermekkorodban kezdesz gyűjteni, 's ezzel mutatod, hova indulsz. Engedd nekem azt az örömet, hogy a' világnak és a'

* E szép phrasis állt Döbrenteinek gr. Gyulay Lajos által kiadott arczképe alatt. — Kazinczy Gábor jegyzete.

csillagos égnek e' két golyójival gazdagíthassam gyűjteményedet. Lesegessd a' belsón, merre vive fákyát nekünk nagy atyád, hogy eleink eredetére 's útjaira akadjunk; és ha majd felserdülsz, a' külső nézése mellett olvassd meg a' Scipio' álmát, Ciceróból, 's azzal gerjeszgesd lelkedet azzá lenni a' tiednek, a' mi nekünk atyád volt. — Élj kedves gyermek, 's teljesítsd be minél előbb reményinket.

[Eredetije Horvát Árpád birtokában volt.]

5030.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Aug. 13d. 1829.

Édes barátom, két órával ezelőtt megérkezett ferslágom Kaszáról, 's épen benne minden. —

Terhes beteg, 's nem tudósítata, hogy a' ferslág nála van. Irtam neki, sem választ nem kaptam, sem izenetet. Képzelteti az Ur rettegésemet. Akkor újra irtam, 's káplánja felel, hogy a' ferslág igen is ott van Július 17d. oltá. Más nap tehát mingyárt küldék érte, 's ma szekerem elhozá. Köszönöm az Urnak és Szécsy Fiskális Urnak gondoskodásaikat 's megbecsülhetetlen barátságokat.

Engedje az Ur hogy most is alkalmatlankodjam egy két kéréssel.

1. Méltóztassék megtudni Tek. Vörösmarti Urtól, ha Bárfay barátom nem beteg e. Van három s talán négy hete hogy igen sürgető levelét várom, 's nem ír. — Simó Ferencz által festett képemet talán a' Tud. Gy.hez metszik. Ha igen, kérje az Ur Vörösmarty Urat, hogy küldjön nekem egy próbanyomtatványt, hogy ítéletemet adhassam eránta míg elkészül. — Jelentse azon felül, hogy a' Tud. Gy.nek ez idén csak III. IV. és V. Kötetét kaptam, nem a' többit. Ha a' többit Tek. Bárfay Urnál tétetné le Vörösmarty barátunk, lenne alkalom melly elhozza, 's Károlyi István Urat nem terhelném a' postaköltséggel.

2. Richter Urnak e' leveletem általadni 's tudósítani feleletéről.

3.) A' Hatvani kapunál egy szegletházban van a' fekete elefánt. Ugyan azon soron a' Magyar úczában az első vagy második háznál lakik Simó Ferencz Ur. Látogassa meg az Ur, de reggeli nyolczig, mert akkor kimegyen, 's kérje, hogy a' Gróf Teleki József képét plajbásszal, számomra adja által az Urnak. Megígérte azt. —

A' kép papirosra lesz téve 's plajbásszal, és így csak annyi mint az a' darab papiros, mellyre e' soraimat írom, és így nem lesz alkalmatlanságára az Úrnak áltvétele; 's talál az Ur arra módot hogy nekem elküldhesse.

Az Ur eltíltá a' levél frankozásától. De meg fog bocsátani, ha azt most általhágom, 's azért, hogy mikor én Richternek írok, nem igazság, hogy az Ur váltsa ki a' levelet. Másszor nem fogom ezt tenni. Ajánlom magamat barátságába.

Alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Elfelejtém az *Anacharsist*, 's azért mert felverének azon hírrel reggeli álmamból, hogy a' Levélvivő indulni akar Ujhelybe a' postára. — Örvendek az Ur dicsőségének. De arra kérem, hogy a' mit kiadnak, láttassa az Úr Vörösmarty Urral és a' többiekkel. Jó a' tanács, kivált fiatal embernek, 's az illetet a' Szerénység nagyon ajánlja; de nem azt tanácslom ezzel, hogy vakon kövesse az Ur; sőt azt tanácslom inkább, hogy ki kell ugyan hallgatni, de szabadon követni vagy nem követni. Gaal József Urat szives barátsággal köszöntöm.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5031.

Kazinczy — György Józsefnek.

Széphalom, Aug. 15d. 1829.

Tisztelendő Úr, kedves barátom!

Az Úrnak Novemb. 19d. hozzám irt levelét — fogja e ezt hihetni? — tegnapelőtt vevém. November 26d. mentem Pestre, 's Junius elsőjén jöttem el onnan. A' feleségem szüntelen várván, az érkezett leveleket feltartóztatta, végre utánam küldötte, 's azok engem már nem találtak ott, 's ismét visszaküldettek ide.

A' tudva való dologban tehát nem szolgálhatok, mert annak már vége van. Minthogy levélben bizonyos dolgokról nem szabad szólni, mert az ember nem tudja a' levelet előbb utóbb ki fogja olvashatni, egészen hallgatok róla. Csak azt engedje mondanom az Ur, hogy Pesten sokszor kiáltottam, sokszor hirdettem ezt: Minden Papok közt, a' kiket valaha hallottam, nekem Cleynmann és György József az e g y. — Hallám ott a' Franciscánus Stanislaust is, vezeté

neve Albach, sőt szobájában is meglátogattam, 's nagyon becsülöm és szeretem. De én a' tüzet szeretem mindenben. Cleynmann mellett lehetetlen nem figyelmeznii; ő ragadozza a' lelket, és soha sem beszél olyat a' mit nem hiszen. — Superint. Báthori Úrral sokat ebédeltem, de Cathedrán nem hallottam.

Mind az Eperjesi, mind a' Királyi, mind a' Septemvirális Tábla triumpháltatá feleségemet a' bátyja ellen, ki ennek 12 eszt. oltá egy fillért sem ada, 's osztályrészét elfoglalva bírta. A' Sententia mind az osztályrészt, mind az usus fructust ide ítélé; de az usus fructusnak negyed részét sem kapom meg, hat ezeret költöttem a' perre, 's adósságokba vertem magam, hogy 7 gyermekkel élhessék. Júl. 27d. elkezdék az Executiót, 's Septemb. 10d. folytatni fogjuk. Ha Octób. 27d. bé nem rekeszteném 70dik esztendőmet 's ha 7 gyermekem nem volna, ezt mind könnyű volna túrni. — De így végyen az Úr össze mindent 's mondja meg nem én vagyok e egyyike a' legszerencsétlenebb teremtéseknek.

Azonban ne gondolja az Úr, hogy engem az én Theodicaeai hitem, melynek világánál a' dolgokat nézni egykor szeretém, elhagyott. Nem tudom, ha úgy van e? mit *tud* az ember? De látok rendet ebben a' Mindenben, látok visszafizetést; látom azt magamon is: — ezen esztendeimben ez a' még ép test, ez a' még eleven lélek, feleségem, 's 7 léleken testben ép gyermek! — Ki dicsekedhetik viszont annyi örömmel mint én.

Ha Patakra bémegeyek, örülve fogom meglátni annak a' fíját, a' kit én úgy is mint Papot, úgy is mint Embert, úgy is mint barátomat szeretni meg nem szűnhetek.

Éljen szerencsésen, édes barátom. Feleségem tiszteli az Urat és az Asszonyt. Ajánlom magamat becses barátságába

Tisztelendő Úr, az Úrnak alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

Kivül: Tisztelendő György József Szathmár-Németi Reform. Predikátor Úrnak, több Tek. Nemes Vármegyék' Táblabírájának.
Szathmár-Németi.

[Eredetiye György Lajos losonczy főgymn. tanár birtokában.]

5032.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti tiszteletét.

Széphalom, August. 17d. 1829.

Illik a' TE gondolkozásodhoz, a' TE érzésidhez, a' TE barátságodhoz, nemes lelkű férfi, olly melegen venni részt az engem érő csapásokban, mint utolsó leveled bizonyítja; 's ámbár akarnám, hogy a' jók fájdalom' érzései nélkül gondolkozzanak rólam, örvendek még is hogy együtt szenveded velem szenvedésimet. Azok valóban nagyok. A' Sorsnak meg kellett volna erántam már 1801ben enyhülni, 's ime mindég csapkod. Ha csak magam szenvedném verdesésit, nem panaszkodnám; de vedd feleségemet, vedd hét gyermekimet, kiknek sem azt a' nevelést nem adhatom a' mit adtam volna, ha ezek nem érenek vala, sem azon örömeiket, mellyekre számot tarthatnának. — De engedd hogy elfordúljak sebeim' látásától. Azokat felednünk kell, mikor lehet.

Septemb. 17d. 1829.

Eddig írtam volt ma egy holnapja válaszat hozzád, édes barátom; 's a' sok baj félre tételét azt velem, 's nem engedé hogy máig elővegym. Hideglelős valék magam, hideglelős feleségem, Emil pedig és Antonin legidősbb két fiaim nem csak hideglelősek, hanem inhideg' betegek. Én és anyjok ismét kigyógyulánk, de a' két fiu még mindég olyanok, mint a' légy ősz felé. Betegek csaknem minden cselédim is, 's így feleségemnek, ki külső 's belső gazdaságomat maga viszi, (mert engem elfoglal a' per és a' Creditoraim' zaklatása, 's a' literárius dolgozás, mellyet most haszonra is akarok üzni,) annál több a' baja.

Az Egri Érsek a' Salzburgi ferdőkből, Gasteinből küldé vissza még Júliusban a' Szent Hajdan Gyöngyeinek fordítását, öt lapnyi igazításokkal. Én a' nyalábot September 4dikén vettem, 's minden erőmet és időmet, a' mit hidegleléseim el nem rablottak, a' Munka kisimitására fordítottam. Ime tizenhárom nap alatt leírtam 203 lapot, 's már csak a' Makkabék vagynak hátra. Azok is le vannak fordítva, de le kell tisztáznom, 's akkor általküldöm az Érseknek

még egyszer, hogy tekintse végig, 's küldöm a' Nyomtatóba. A' költséget hozzá az Érsek adja 500 példányra; 's ezt a' nélkül hogy én kértem volna, 's nekem hagyja az exemplárokat. Én százat az Érseknek küldök, 's azon leszek hogy barátim 300nak eladását magokra vállalják. Előtted nincs titkom: Meg akarom kérni Villax Ferd. Urat, mint azon Szerzet nem tudom mely nevű fejét, mellynek az Érsek is tagja volt hogy ötven példányt vegyen meg; tőle illő lesz azt ajándékban osztogatni el lelkesebb Vendégeinek. Ugyan ezért kérlek, taníts meg első leveledben,¹ mi a' Ciszterciák Magyar Országai fejének a' titulusa, és Méltóságos e, vagy Fő-Tisztelendő. — Eszes embernek a' czím csak hang; de az eszes ember is kénytelen ahhoz szabni magát, a' mit a' rend kíván. — Téged arra kérlek, hogy ezen egész tárgyat hallgassd el, és vedd a' barátság' rózsjája alatt mondottnak.

Tegnapelőtt kedden feleségem utánam jöve a' tőlem három fertálynyira lakó Comáromy Nánihoz. Septembernek 14dikén Abaujnak Restauratiója vala, 's testvér bátyja, Abaujnak Subst. V. Ispánja, 's ennek igen tiszteletes hitvese, bemenének Kassára, 's a' beteg Nánit két frajczimer, és egy élteske asszonycseléd gondjaira hagyák. Az én nagyanyám ezen familia tagja volt, 's én velek testvéri barátságban élek, Náni pedig nekem sokat is köszön, mint én neki. A' feleségem testvére megérkezett Krassó Vármegyéből a' Kázméri Executióra, melly holnap kezdődik megint, 's ezt itt nem hagyhatánk a' háznál; nekem vagy feleségemnek itt kelle maradni. E' szerint Vasárnap 13dikban feleségem és én áltmenénk az 5 hét olta fekvő beteghez; feleségem a' testvére miatt haza jött, én pedig ott maradtam keddig. Képzeled édes barátom, melly jól esett nekem azt bizonyítani egy beteg barátnémnak, hogy én róla gondoskodtam, 's bátyja 's ánya távollétét kipótolni, mihelyt betegségem tágult, és a' meddig az Executio közelítése engedé, kész voltam. A' szegény beteg azon nap olta érze könnyebbülést, bizonyosan nem én miattam és feleségem miatt; de az olly történeteket az ember hajlandó egy részben annak is tulajdonítani, a' mit szeret. Azalatt bátyja, a' Diétai híres Követ, első V. Ispánnak választatott meg, 's a' hír a' betegre jöltevéleg hatott.

Midőn feleségem kedden értem jött, mondja, hogy egy akkor

¹ Az eredetiben tollhiba: levelemben.

nap érkezett levelemben Fáy András jelenti egy Pesti barátom megholtát. — Szemere? kérdém elijedve. — Nem. — Barátom, olly igazságtalan valék, hogy hallván, hogy nem Szemere, mindent csendesen értettem. Végre kimondá, De midőn kimondá, összeszorúla szivem, 's nem tudék szóllani. Ez az igen derék, ez a' tiszta lelkű, ez az ügyünket olly szentül szerető ember is oda van tehát, és olly korán. 1778. Aug. 26d. született. — Ma irok Kulcsárnénak, 's kihirdetem, hogy minden Munkáját összegyűjtöm, 's kiadom. Becsületes ember örömét leli abban ha megholt barátja sírjére virágot vethet.

Fáy írja hogy Szemerém ismét rosszul van, 's Helmecezi ír meg feleségének a' Vitkovics halálát, hogy Pali meg ne ütközzék a' hiren, 's egészsége succussiót ne szenvedjen. — Barátom, melly széplelkű ember hal ki, ha Szemere hal ki, 's mit veszünk, ha nem dolgozhatik! — Be szerencsés ő, hogy ezt a' derék Asszonyt elvevé. Mit tenne most ha feleségtelen volna, mit, ha valamelly fiatal leányt vett volna el! —

Sietnem kell bevégezni levelemet, mert az Executióra tartozó irásokkal még kész nem vagyok egészen. Élj szerencsésen, édes barátom, és maradj nekem az, a' mi vagy. Szeretném tudni miben nem vagy az én értelmemen, nem mintha nem túrném hogy más nem úgy gondolkozik mint én — hanem mivel a' te gondolkozásodat ott is tisztelem a' hol nem javallhatom. Jó az, hogy nem mind gondolkozunk egyformán. Kérlek tudassd azt velem.

Septbr. 17d. 1829. délben.

Képzeld egy szerencsétlenségemet. — Aurórában vagy Urániában megjelene egy francia izlésű Epigrammám.

Poeta vagy, 's Historicus —

Mi vagy nagyobb, biz én nem értem etcet.

's valamelly rossz ember elhítenni igyekezett Gróf Teleki Józsefet és Dezsőffit, hogy rájuk van a' czélzás, mert egyik sora ez:

Illustritásod meg nem sértem.

Teleki soha nem ira verset, Dezsőffi soha nem Historiát, 's az Epigrammát 20 eszt. előtt írtam. Lehete e tehát rájuk czélzás? — Telekinek ma irok: Dnek nem irok.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5033.

Bártfay László — Kazinczynak.

Pest, August. 18kán 1829.

Nagy érdemü férfiú,

Szívesen tisztelt barátom!

Mivel Bécsből ez óráig semmi válaszom nem érkezik, azt kell hinnenem, hogy levelem Nagy Károly Urat ott nem lelé: mert hogy elveszett volna, a' Bécsi posta-járás pontossága mellett nem gondolhatom. Erősíti most már gyanúmat az is, hogy Gr. Károlyi Lajos, mint az óta hallám, a' Schveitzba utazott a' már előbb oda ment felesége után, 's így könnyen távozhattott el Nagy Úr vagy Klauzálhoz Tót-Megyerre, vagy hivatalos járatban lehet Hg. Kaunitz jószágain Auszterlitz táján, különben hallgatását nem magyarázhatom meg magamnak. Mihelyt ír, azonnal tudósítva léssz tisztelt barátom; most megnyugtatósodra egy-két szót a' többi felől.

Van tíz napja, hogy Heinrich Urral szólottam. Vevé leveleidet, 's azt mondá, hogy felel. Kimélve hozám elő a' portrait általengedését 's hogy ez csak barátságbol történik 's a' t. — H. Úr erre azt válaszolá: Das Original gehört auf jeden Fall dem Herrn von Kazinczy: Copien werde ich vermuthlich mehrere machen, da ich merke, dass mehrere Herren es zu besitzen wünschen. — Egyéb iránt a' kép még akkor nem vala kész 's így nem írhatom meg, melly színű 's szabású ruhában fog adatni, annál inkább, mivel úgy érthettem ki H. Úr szavaiból, hogy e' részben még nincs egészen elhatározva.

A' szándéklott lithographolás felől csak tartózkodva ejték 's általján egy pár szót, mert azon választ, ich werde dem H. v. K. persönlich schreiben, ollyba vettem, hogy e' dolgot még most nem szeretné sokaktól tudatni.

Későbbi leveledből látván, hogy a' Simó' festéséről már tudósítva vagy, én folytatólag csak azt írom, hogy a' képet Trattn. Károlyi 15 pengő fton magához váltá, de mivel Drescher Úrnak (a' mint Károlyi maga beszélé előttem) igen nagyon megtetszett, ennek ajándékozá 's az óta ott van.

Emilia Galottit magam adám által Bajzának. Egy napig tartám magamnál 's megvallom végig olvastam. Ítéletemre nincs szükség,

tisztelt barátom! — de én a' Te munkáid felől nem is tudok itélni, csak érezni: érzésem pedig mindenkor kedvező bírád.

Richtertől azt izené az Asszony, hogy beteg; ha azonban megjobbúl míg az Újhelyiek itt mulatnak, a' Verschlagot majd elküldik. — Ezt emlékezetbe hozatom Mátyás deákom által.

Szalay Laczival is szólottam. Portékádat mintegy négy hét előtt Hallbauer itteni kereskedő útján Kassára küldé T. Terhes Sámuel Urhoz igazítva. Így mondta előttem.

Kedves feleségem, ki a' legszívesb idvezlését jelenti, nem tudom hol hallotta, hogy Palink Füredről már visszajött. Bár egészsége javult volna meg, mert a' Császár-fürdő, a' mint látszott, nem sokat használt. — Vitkovics is nagyon rosszul volt oda által; ezt tudom itt van, mert tegnap előtt az útszán láttam. —

Sietek bezárni rövid soraimat, mert a' reám várakozók is úntatnak, a' posta ideje is itt van. Engedd tehát tisztelt barátom, hogy magam' nagy becsú hajlandóságidba ajánljam, 's lélekben a' legszívesben öleljelek. A' Méltóságos Grófnénak kézcsokomat, Emilnek, Antoninnak 's mindnyájotoknak idvezlésemet.

tisztelő barátod

Bártfay mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5034.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Tisztelt barátom,

Köszönetemet jövök tenni egy igen nagy örömért, melyet nékem adál — nyomtatott munkádban adál. Ismét megolvassván azt ide haza, kivonást csináltam belőle, 's küldöm azt Kassára Ellingernek, hogy Minervájában közölje. Nincs néked szükséged a' tömjénre, de Olvasóinknak van szükségek hogy a' Munkát ismerjék.

Barátom, milyen öröme volna most atyádnak, milyen öröme volna Pataki barátodnak, ha fényedet láthatnák. Fénylesz TE, és a' te tiszteletemet is érdemlő társad, Széchenyi, irás nélkül is; de én örvendek, hogy irás által is fényletek. A' tett' emlékezete fenn áll ugyan mindég, de az idő ködbe borítja: irástok századok múlva is szóll a' szivekhez.

A' mit lap 35. mondál, óhajtanám hogy értsek meg valaha Literatúránk és nyelvünk' barátja is. Én citálni fogom nekik ezen

šdat, és az 51dik lap *Laissez nous faire*-jét. Azt lehetne hinni hogy makacsság az én bennem és veszekedni szerető vad természet, hogy én abba az én perembe belé fáradni soha nem tudok. De mondhatnám el csak Néked, mi történt most is Pesten, 's lát-nád, hogy jobbat mint ez a' veszekedés nem tehetek. *Laissez nous faire!* ezt kiáltozom mindég, 's ötven eszt. oltá; de ők ezt nem hiszik, 's az olly emberkéink, a' kiknél a' Nyelv és Literatura nem czél, hanem csak eszköz, *egy kis pénzt és egy kis fényt csinálni magunknak*, mindent mondanak a' mit ez az ő czéljok kíván, 's addig mondják, míg végre el is hiszik. — De az a' Pesti történet, melyet fenntebb említék, nem egy ilyenre czéloz.

Élj szerencsésen, tisztelt, szeretett barátom, 's fogadd el forró hálámát ajándékodért és azon örömért melyet az nekem adott. Feleségem szívesen tisztel. Alázatosan kérlek, mutassd be mély tiszteletemet Ő Nagyságának. Örök hív tisztelőd Széphalom Augst. 24d. 1829.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

5035.

Nagy Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Ur

Nagy tiszteletű Régi Barátom!

Mind egészségem, mind más környül állások parancsolták, hogy Pestre vegyem lakásomat, 's a' Várost, mely azon szép Epistola szerént Servétet tűzre hányta, hagyjam el. Azt mondják mindenek, hogy elébb kellett volna ezt tenni. Tudtam én azt; de az ember nem parancsolhat a' környül állásoknak. Nem is akarok már én ragyogni; mert a' nagy fény sok bajjal jár. Időmhöz 's erőmhöz kevés dólgot vállalok 's azt jól végezvén többet használok. Mint-hogy azomba ide való Pereim miatt egy ideig ide lejövök; a' Tekintetes Ur Perét magam Neve alatt ezután is megtartom. Pestről is dólgozhatok benne; mert domesticus Perem van. Becses Levelét, mely már esztendőök oltá nem gyönyörködtetett, a' Terminusok alatt Debreczenbe, a' Juristitiumok alatt Pestre *in dem Ullmannischen Hause auf den Neuen Marckt* méltóztasson útasítani. A' mi kevés időnk még hátra van, töltsük a' régi barátság köribe. Ha környül-állásim nem engedték is, hogy a' Literatura egén csak 6od rangú

csillag lehessenek, mint annak kedvellője talán az obscura stellák közt helyt foghatván, még nagyobb tiszteletet nyujthat mint sokak, Literáturánk fényes Napjának, 's Nagy Kazinczynak az Eötet Debreczenben Aug. 28-n 1829

hóltig tisztelő 's szerető Barátja
Nagy Gábor m. k.

T. Kazinczy Fer. Urnak.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5036.

Guzmics Izidor[†] — Kazinczynak.

Kazinczyhoz Guzmics.

Pannonhalm. Auguszt. 28d. 1829.

Füredi együttlétünkben, hol Te, tisztelt barátom, mindennapi tárgya valál szives beszélgetéseinknek, mondá nékem jó Szemerénk, hogy Te engem egy irással készülsz meglepni, melly Muzarion közelebbi köleteit illetné. Ezt én Füredről hazatértem után heted napra ugyan Füredről 's Szemerétől vevém, azon megkéréssel a Muzarion kiadójától, hogy hozzá szívem szerint szállanék. Nektek, 's a közügynek mit tudnék én megtagadni? Hazánknak, 's barátinknak élnünk int Róma bölcs szónokja, 's parancsol a tartozás, 's a jobb lélek sugallata.

A te iratod, tisztelt hazafi, különféle, itt 's ott ellenkező ítéleteket ad fel, mellyek Muzariont magasztalják és alázzák, gáncsolják és igazolják; magad a magasztaló 's igazoló részen állasz, 's nem kételkedel, levelemben jelentett csekély véleményemnél fogva, hogy veled ott állok én is.

Hogy iratainkat mennél többen ítelve olvassák, kívánnunk kell, 's rajta örvendnünk. Az irat adója magát, azonnal hogy iratát közre bocsátá, a megítélésnek alája veté, 's a hozott ítéletet sem vakon tisztelnie, sem göggel megvetnie, de figyelemmel hallgatnia, 's vizsgálnia illik. Az ítéletek egymást kergetik: Te megítélted Csokonayt, 's ez a te ítéleted ismét megítéltetett, 's ez az ítéletet ítélő ítélet új ítéletet vonz magára. Így megyen ez vég nélkül, 's még így megyen, tudjuk hogy élünk, 's ébren vagyunk, 's ha zavarban is, tisztulunk, haladunk.

A szép művészség ítélőjiben legközönségesb vétek az egyoldalúság, a felszezség. Nem szóllok azokról, kik nem annyira a

művnek mint a személynek, kitől a műv származott, baráti vagy ellenségi: ezek a személyt nem a művet itélik, s ha ezt is, azonnal készen vannak vele, mihelyest tudva a művész előttök. Egyebünnen is származik félszégesség, és pedig igen gyakran. Legtöbbször a tárgyat tekintik, és nem a tárgy eléadását; a művet individualis izletökhöz, vig, komoly vagy épen komor kedvökhöz, öntetszésökhöz szabják mint lydiai köhöz, nem inkább a nagynak, jónak és szépnek közönséges fő ideájához; és nem inkább, nem ugyan az egyes iskolai szigorú regulákhoz, de még is a közönséges, a művészség természetéhez elkerülhetetlenül szükséges, főtörvényekhez, mellyeket a régiség, kezét fogva a természettel, megszentelt, mellyek ellen nem eposz az epikon, nem drama a dramatikon, bármí bájoló formába legyen is öntve. Soknak megnyeré már kedvezését a munka egyedül azért, mert vig vagy komoly; mindennapi vagy fenséges; hogy a vig, a komoly, a mindennapi, a fenséges, mint adatott? megfelel e ez és az közönséges ideájának? ezt csak kérdezni is kevesen tudják, még kevesebben megítélni. Így van a dolog a formákkal is, a műv mechanikájával: soknak elég, ha pityergő elegia, vagy fendurrogó hexameter, vagy echózó rímek csiklándozzák, bájolják, vagy boszszontják fülöket. Töbnyire feledve van a művnek czél, idő, hely 's egyéb környülmény arányossága; pedig tudjuk, mennyit teszen a magában csekély dolog is a maga helyén, idején, czéljával egyezőleg; ellenben mennyit vesz e nélkül a magában legszerencsésebb műv is. Az is nagy és közönséges félszégesség itélöinkben, hogy egyes ideákat, szavakat, szöllásokat, képeket, fognak fel a nélkül, hogy az egésznek lelkét felfogták volna, 's azokat chez mérve bírálják meg. Nem az egyes ideák, szavak sat. szépek vagy rútak, hanem az egészhez illés vagy nem illés teszi azokat illyenökké, 's az egésznek harmoniája vagy disharmoniája határozza el a művészi becset.

Ezek mellett soha sem szabad a jó kritikusknak figyelmét elvonni a Litteratúrának állapotjától: tudnia kell, 's felvennie gondosan, hol áll az mostanság? honnan indult ki, meddig jutott, merre 's mi uton veszi menetét? Miben gazdag, miben szegény, miben szükölködik mind eddig? Figyelemmel kell tartania a külföldi, különösen a szomszéd Litteratúrának állása pontját, emelkedésének eszközeit, akadályait; és mind ezekkel összevetni a bírálás alá vett művet, 's ezek szerint határozni meg érdemét.

Ezek szerint akarnám én bírálva látni a magyar műveket, 's különösen az Élet 's Litteratúrát, melly most már Muzarion nevel

visel homlokán; 's mind azt a bírót leszállítva bírói székéről, 's oda utasítva, hogy tanuljon elébb, a ki ezeknél fogva bírálni nem tud.

Ezeket vizsgálván, gyakorolni inkább mint érezni kellene rettegünk a bírói pálczát. A sok, ki értelmes érett, ki értetlen éretlen, ki szerény és igazságos, ki indulatos és igazságtalan kritikus, épen ugy rontja a jó ízlést, mint a sok szakács az ételt.

Szeretném ha köztünk a jók törvényökké tennék: minden dolgozásnak kritikát szerezni, 's azt ezzel együtt adni: nem kritizálni felszólítás nélkül, hanemha a felszólított kritikus olesárolja a jót, javálja a roszt; az írónak magának nem védeni magát, hanem ügyét más kritikusra bízni.

Szemerc, a Muzarion atya és Szerkeztetője, a legbiztosb utat választá, mikor a gondosan kiválasztott műveknek maga választ bírakot, ki ismervén a magyar tanult 's író közönséget, választásában nem könnyen hibázhat, 's hogy nem kedvezőket keres, eléggé mutatja Zrinijének csudálást, követést érdemlő kritikája. Jó az is, hogy többeknek meghallgatja 's beveszi véleményeiket, melyek ha gonoszok, annál kártékonyabbak, ha szájról szájra repkednek, de nyomtatva nincsenek, nincsenek okoknál fogva visszautasítva, ha jók, bizonyosan megérdemlik, hogy nyilvánosokká tétessenek.

Te, tisztelt Férfiú, azt kívánod tőlem, hogy állításaidat a többek között én is bírálnám meg; Szemere azt, hogy kifejtegetném, mint állanak Folyóírásaink, a Tud. Gyűjtemény, a Minerva? Ezek eránt mely eránya tartoznék lenni Muzarionnak, 's mely eránya van? Inkább tisztellek mindkettőtöket, semhogy kívánságtoknak engedni ne akarjak; ti lássátok, véleményem kimondásával mit nyertek, mit nyer Litteratúránk.

Te tudod, dicső Férfiú, tudják azok, kik mindkettőnket figyelemben tartanak, mennyire egyez kettőnknek vélekedése nemzeti Litteratúránk ügyében: hogy én Téged itt mint mestert régtől tisztellek, 's követni törekszem. De azért, sem ha egyezünk, az igazság, sem ha nem egyezünk a tisztelet, sértve nem lehet, mihelyest az egyezés okos, a nem egyezés nem különben okos, de szerény; sőt többeknek egyezésök szerez az ügynek hitelt; a nem egyezés a személyeknek függetlenséget.

Nékem kevés, igen kevés könyv tetszék még ugy, hogy egészen tetszett volna. A ki egy egész könyvben, a ki több kötetből álló, különféle, többektől adott, 's feldolgozott tárgyú munkában mindent

javal, mindent magasztal, vagy gondatlanul tett olvasását, ítélete csekélységét, vagy hizelékenységet árulja el.

A mi fiatal íróinkat illeti, ki ne örvendjen ezeknek? ki ne ohajtsa, hogy az ősz bajnokoknak nyomdokokba lépve felebb haladjanak? hogy azoknak tetteikre fényesbekkel vessenek homályt? A ki veteranusaink közül ezeknek ragyogásokat kaján szemmel nézni, koszorújokat irigyelni tudná, az ugyan semmiképen el nem kerülne igazságos ítéletünket, hogy csak magát, soha nem a közjót, szerette, kereste; ki ezen alacsony lelkiségével legméltóbbá tenné magát arra, hogy neve soha a jók között ne említették. De fiataljaink is legyenek szerények: soha ne feledjék azt az időt, melyben a legcsekélyebb áldozat is nagy volt, mely ha nem tétetik, ők így ragyogni nem fognak. Nincs rútabb az irigykedő atyánál, és hálátlan fiúnál. A megaggott író ne tolja az ifjúság nyakára tanultságát, de illik azt az ifjúnak felkeresni, kívánni, elfogadni; az ilyen ifjut az öregnek ölelni, vele mindenét szívesen közleni, 's reá hagyni, mit tartson meg abból, mit vessen el. Munka illik az ifjúnak, oktatás, tanács, ítélet az öregnek. Ez volt szava a régi bölcseségnek, ez legyen a mainak is; ez a természettől megszentelt örök rend, melyet csak elfajultak tapodnak.

Ítéletem nekem, melyet Hozzád irt levelemben röviden kimondék, Muzarion III. IV. Kötete eránt, ez: Mennyire a III. felre-csap céljától, annyira célját kimerítő a IV. — Mi célja a Muzarionnak, ezt címjéből, és az első köteteknek foglalatjokból kitalálni nem nehéz. Címje ezen Gyűjteménynek elejétől Élet 's Litteratúra. Többen fenakadtak e' czímen, mint nem eléggé világosan, érthetőn (*Élet 's Litt. II. K. 413. l.*) 's az *Élet* alatt Biographiákat vártak; de a megjelent, 's megolvasott I. köt. láttatá, hogy az *Élet* az életben, különösen a tudományos életben előforduló dolgokat, levelezéseket, jeles gondolatokat, mondásokat, vetekedéseket jelent; a *Litteratúra* ellenben jelesb műveket, és kritikát tárgyz. Az új, görögös *Muzarion* rokon a Litteratúrával, 's az Életet kizárja, és azt az ideát adja, melyet a Litteratúrának tulajdonítánk csak most. Ha a két első kötet foglalatját tekintem, azt kell hinnem, hogy Muzarion fentebb rendű, tanult, mívelt olvasóknak vagyon szánva, 's különösen a szép művészség barátinak. Ennél fogva itélvén a III. kötetet, meg kell vallanom, hogy sem Vilmának meséji, sem Gr. Mailáth regéji, tündéres románjai, nem a Muzarionba valók, bár

milljen legyen is különben becsők. Az elsők alacsonyabbak, sem hogy fentebb rendű, tanult, mívelt olvasókat mulassanak; az utolsók hihetlenségek miatt sem az Élethől meritve nincsenek, sem arra nem munkálnak, sem a mai gondolkozásmóddal meg nem férnek. De az elsőkre nézve azokat, kik az efeléket nem ok nélkül fonóházakba utasítják, megengesztelheti Szemere eránt a lelkes asszony boldogult árnyéka, 's az a gyönyörű Szonett, melly olly szépen 's méltán áll Bájviolája mellett, mint a két szerző, nő és férj, állanak. Az utolsóknak hihetlenségeket feledtesse velünk a ritka ecset, az a kellemetes, gondos előadás, az a vidám elevenségű festés, mellyel Hazánk-nak egy munkás Grófja kívánta honni Litteratúránkat ritka példával emelni; kiről hozott ítéletedet, hogy ő a mi leglelkesebb Regélőnk, enyémnek is vallom. Ne nézzük mindég a dolgot, sőt a dolgot soha se nézzük egyedül: az előadás adja meg a művésznek becsét. Nevetséges a Béka-egérharcz, de a ki ezt jól festi, nem kisebb művészi becse azénál, ki az Ilion falai alatt küzdő Isten-embereket festé.

Az a végtelen Variatio, az a Példa, mellyet Hozzád irt levelemben én is rettenetesnek neveztem, 's csinálójától még a józan ész is megtagadtam, tudtomra, még senki javalatát sem nyerte meg. Te nekem azt irád, hogy nem azért van minden írva, hogy olvassuk. Értlek én Téged: láttatni akarátok magyar nyelvünk ezer és ismét ezer és háromszáz ötvenöttszeri fordulhatóságát ugyanazon egy feladásban; 's lecsapni a német Jenischnek gögét, ki azt hiteté el magával, 's azt akará másokkal is elhíttetni, hogy már elég, sőt hasonlíthatatlan fordulásu a német nyelv, ha azt az egy feladást négyszer engedé, minden hozzá tétel 's erőszak nélkül adatni. De most már azt kérdezem Tőled, azt Szemerétől, azt Szemerének ezt is javaló barátitól, ha a gög lerántására, nyelvünk engedékenysége kimutatására, szükséges, érdemes volt e a négyszer variált feladáson 2355-szer feszíteni az elmét, koptatni a tollat, koptatni a vasbetűket, erőltetni a Corrector szemét, vesztegetni legalább is 500szor a 63 lapnyi papirozt, 's a kétkedő olvasót fárasztani, hogy lássa, ha ugyancsak vagyon e a feladás hozzátétel, erőszak, ismétlés nélkül annyszor változtatva? Mit itélnétek arról a Fejedelemről, ki négy ellenséges katona ellen 2355 fegyveres embert állítana ki? Nevetnétek valóban velünk és a szolgálkkal együtt, vagy bosszondónátok. A felesleg nagy erő maga magát nyomja le. Ha Szemere a feladást ötszer adja, eleget tón barátinak, nem barátinak, 's czélt ér; ha nyolecszor, sokat ad, 's a gög le van tiporva. — Azt mondá

nekem Szemere, azt irod Te, hogy ez a két utolsó kötet több evőt találta, mint a két első. Hiszem, 's örülök rajta. De én ezt a szerencsét a két első elhiresedett érdemének tulajdonitom. Majd ha az Vdik is olly nagy, vagy még nagyobb, szerencsáját teszi, hinni fogom, hogy a III. és IVdik is kedvezésben vagynak; de soha sem azt, hogy a III. nyere különösen köz kedvezést, a IVdiknek fogom én ezt a szerencsét tulajdonítani, mellyre ideje már általtérnem, mint ollyanra, melly engem, és sok másokat csudálásra, örömrre ragadt.

Egész élet, a nemes munkásságnak, küzdésnek pályája, nyílik itt meg előttünk. Itt látjuk, 's a hazafiság örömbevétől részegedve szemléljük, csudáljuk, mint fejlenek itt ki az erők; mint állanak a legjobbknak műveik, itéleteik egymásnak ellenébe, ezek is azok is bizakodva a Nemzet javalatát, a diadalmi koszorút elnyerhetni. Boidog Nemzet, mellynek választott fiai illy bizodalommal lépnek fel anyai színe előtt!

Szalay Benjamin, a mindég kedves vig szeszletfi Kisfaludy, áll a sorompón, nevetséges Hősével, Fercsivel; kedvre gyujtva a nézőt tovább nézni, 's beereszkedni a vivás tellyes közepébe. Következik a kötábla, magasra függesztve, tele irva a nemes küzdés törvényeivel, mellyeket az ingerlő és ingerlett hősöknek tisztelniük illik; mellyeknél fogva a gyávább néző is könnyen átláthassa, ki nagy a küzdésben, ki alacsony.

'S ime két Hős, a nemzet tiszteltjei, Kazinczy és Kölcsei egymásra nem irigyek, sőt viszont barátságokban kevélyek is, lépnek ki nemesen vívni meg. A Bíró elfátyolozva, a bekötött szemü Themiszként, mindkettejét, bár külön tekintetekből, koszorúra itéli méltónak. De a mi ezt követi, fájdalommal tölti be a résztvevő nézőt, kedvetlen scénára emlékezteti őt vissza a még kedvetlenebb jelenet. Akhillt 's Agamemnonnt látsz itt egymás ellen indulatoskodva szikrázni, a közügynek tetemes kárával. Vajha ez legyen a régi bossznak végső kiöntése! 's a Haza esdeklő geniusza békéltesse valahára össze az egyformán dicsó, egy mértékben nagy, tisztelt Hősöket. — Bajza, a fiatal Hős. röviden, világosan, 's igazán adja elé a kis Epigrammának születését, nevedekését, csinosodását Hazánkban, következéséül azon theorianak, mellyet egyebütt adott, 's Kazinczynak nyujtja a koszorút. Kazinczy ellenben szoros igazsággal itél meg egy ifjantan elhalt bajnokot, ki ha más környülmények közt tovább él, szép győzelmeket fog talán arathatni. — Egy bajnok

érkezik új czímmel, ki eddig nemesen futotta pályáját, most rostával jelen meg, bírói tisztjét akarván jelenteni. Ez, a neki tulajdon humorral, sok igazságot csipős kacajjal mond, melyekre most a vívó, majd a néző sereg vonja félre száját. — Ezzel végződik az első scéna.

A második scénát egy parányi levél, mely előbbi küzdésre emlékeztet, nyitja meg. 'S íme egy új Hős, dicső fegyverrel, dicső tollal, bizodalommal magához, bizodalommal ügyéhez, bizodalommal a közönséghez, lép a dicspályára. Vele négyen vívnak meg, kik között a sok koszorús Kazinczy dicsőn rekeszti a viadalt. A rettenthetetlen Hős, a nélkül hogy magát meggyőzöttnek lenni higgye, hátralép, dicsőségét a viadalban inkább mint győzelemben találván; 's a kit ellenjei meg nem győzlenek, maga győzte magát meg. Ez a győzelem ugyan szebb a világ minden hadán vett győzelelemnél; de mi mindnyájan sajnálnánk, ha egy illy nemes szerénységű Férfiú úgy lépett volna le a pályáról, hogy soha arra fel ne lépjen: az igazság 's tudomány országában az illyen visszalépés káros, hol, ha szép győzni, nem szégyeny [!] meggyőzetni is: itt is ott is a közügy boldogul. — Ez a gyönyörű, hasonlíthatatlan viadal valamint kezdé, úgy rekeszti is a scénát, 's kár lett volna itt többet mutatni.

A harmadik scénát Kazinczy foglalja el, kedvenczével, Róma Írójával, Szallusztal, kit tőle nyelvünkön olly esenyen [!] várunk. Azt vélnéd, maga Szalluszt beszél magáról, annyira ben van ezen beszédben a Szallusztí szellem és szín. Itt látod Róma három nagy Íróját Cicerót, Tacitust és Szallusztot szemközt állítva, úgy festve, a hogy író festve még kevés volt; vonz a tárgy, ragad a tárgyat festőnek csuda ecsete.

A negyedik scéna régibb 's újabb nyelvbajnokok nemes versenyjeiket mutatja fel. Mulató és oktató scéna.

Az ötödikben ragyog egy Köttemény, Samuel, a szent Hajdan Gyöngyeiből, melyeket Nagy Méltóságú Felső Őri Pyrker László Patriarka és Egri Érsek Ő Excellentiája íra, a neki tulajdon ritka költői szellemmel, 's ezt itt a Gyöngyökbe forrón szeretett Kazinczy adja poetai prozában magyarul, azon hűséggel, azon könnyúséggel, melly fordításait billyegzi, nem csak a dolgot adni, de az Irónak sajátságait is remekül átalhozni. 'S ez a classzikus fordítónak érdeme; 's csak ekkor mondhatjuk, hogy az Író is így irt volna magyarul, ha magyarul ír.

A hatodik scéna apróbb, hason tárgyú 's szellemű versezeteket mutat: Zrinyit, a hőst, Zrínyi Miklóstól; Keményt, Gyöngyösitől; Árpádot, Rádaytól; Zalánt, Vörösmartytól. Mindegyik magán hordozza korának színét, és a Költő sajátosságait. Az eféle példából láthatni, mennyit haladott nyelvünk, 's Litteratúránk, 's elgondolhatjuk, mennyit fog ezentúl haladhatni.

A hetedik egy borzasztó regét nyújt: «A fal közzé zárt» levelekben, a XVII. század közepéből Gr. Mailáth Jánostól. — Ezt követik a nyolczadikban: egy Bevezetés a Japáni Történethez, 's ez és maga a Történet között Kovácsóczynak [!] egy szerelmes dala; 's most a Japáni Történetecske maga, Kazinczytól, alkalmas leczkéül a féltékenyeknek, mellyhez hasonlók már a III. kötetben adattak. Ugyan azon Történet Balladában, rimes Jambuszokban; 's ugyan az Kazinczytól a próza nyelvén. Végre Gibárt és Irma nevek alatt ugyan azon tárgyú Románca, ugyan Kazinczytól, trochaeuszokban. Az egy tárgynak ennyi alaku változásai mind nyelvünk könnyű fordulásait, mind a két Irónak erejét, nyilván mutatják, mind pedig példányul szolgálnak és serkentésül ifjainknak.

Függelékül lep itt meg bennünk Horvát Istvánnak, példátlan olvasottságu, majd nem hihetetlen combinatiojú Irónknak mélységes Értekezése a Kaján szóról, elkészítésül ez is, mint több más azon várva várt nagy munkának fogadásához, könnyebb értéséhez, 's hitelességéhez, mellyet ez a fáradhatlan Férüu Nemzetünk eredetéről fog a világ ítélete alá bocsátani.

Valóban a Muzarionnak ez a Kötete Litteratúránk dísze, kevelysége.

Mit Te, Barátom, Szontagh társunknak feleletül a nyelv dolgában mondasz, oly nyilván értelmű, oly tellyes igazságu, hogy semmit sem kételkedem Kisünkkel azt mindenek felett javalni; 's szeretném tudni, mi lehetne abban, a mit senki sem hiszen? — Ez a tárgy már annyira ki van, 's különösen általad van kifejtve, felvilágosítva, hogy a pusztá ellen- 's hatalommondások: «nem jó; nem szabad; vész a nyelv tisztasága», sat. figyelmet sem érdemelnek. Miért nem tekintünk jobban be a minden Litteratúrának történetébe? Vagy csak a szomszéd német Litteratúráéba is? Miért nem vetjük ennek a két utolsó 's a két felsőbb században adott műveit össze, hogy látnók, mint szeplősödött, mint romlott az a nyelv, melly épen azon az uton, a mellyen most a miénk

halad, jutott a tökéletnek azon polczára, a mellyen kevés állott még? Vagy azt gondoljuk e, hogy a *Hellenek* Hellasz gyönyörű nyelve, 's ennek a gyönyörű nyelvnek a maga nemében egyetlen Litteratúrája, a minden későbbi Litteratúrának anyja, a teremtés oltá volt olyan, a millyennek látjuk tökélete főpontján? vagy magából, egyedül magából, minden külforrások, idegen segédszerek nélkül fejtett ki, 's nyert halhatatlanságot? Csak a vak hiheti ezt, kinek a Hellen nemzet előtt nem világított nap. Kiüríté ez a munkás nemzet Kelet minden tárait, 's az elrablott gyöngyöket kéje szerint úgy füzte magára, hogy idő lefolytával egészen honnosiaknak látszanának. Hát Róma nyelvére 's Litteratúrájára mi vont fényt? Fosszuk meg ezt Hellasz gyöngyeitől, 's úgy fog pusztán állani, mint álla vadságának korában. — Ki kívánjon minden írónak, minden írásnak egy tollat, egy arczot, egy szint, egy izlést? Mellyik Litteratúra nyujt erre az egy-formaságra példát? Nincsenek e a világ minden íróinak külön sajátágaik, 's a kinek nincsenek, több e az mázolónál, majomnál? 'S szép, kedves volna e ez az egyformaság? Az egész természet ellene kiált. — Jó eredeti magyar munkákat csak az a kor várhat, mellyben a nyelv kifejtve, magát kiforrva, egyes próbák által kimívelve, akármilyen ideáknak, tárgyoknak, érzéseknek szép, tellyes kinyomásokra készen áll, mellyben nem mérész kapkodások adják a tollat kezünkbe, nem ide 's oda hanyatló lélek vezeti azt; hanem a szüntelen studium készít írókat; magába szállott lélek, 's egy tisztán feltűnt nemzeti Geniusz vezérli őket. — De hagyd, tegyek én is vallást: Az a sok idegen máz a magyar arczon nekem sem tetszik, nem tetszhetik, pedig nem egy magyar író mutathatnék, a ki minden kémelés, megválasztás nélkül, tiszta Hellen, Hellen-német, Német-Francia, Olasz-Angol színeket úgy zagyvával össze, 's mázol magyar munkájára, hogy az alakot egészen nevetségessé teszi. Te valál az, ki majd mindent a maga helyén tudál alkalmaztatni: nálad másként beszél a Magyar, a Francia, a Német, az Angol; más és más színben vannak fordítva Osszian, Gessner sat. Kinek kinek híven tudád megtartani saját karakterét, és írói színét. Többen neheztelve vevék, és kisebb nagyobb kimeléssel fakadának ki, hogy eként rontod a nyelvet, 's gonosz példát adsz a fiatalságnak. Követőd a keserű vádokat azzal gondolák leg-sikeresebben megbosszúlhatni, ha feddett, kigúnyolt helyeidet minél gyakrabban, 's szembetünölegebb halmozzák össze, és még máshelyt kerestekkel is szaporítják az új színeket. 'S íme ez tevé őket igazán

nevetségessékké még azok előtt is, kik a helyén 's esinján álló idegen színeket becsülni tudták; ők akár magok beszéljenek, akár más, magyart vagy idegent, beszéltesse, minden megválasztás nélkül aggatják az idegen mismást munkájokra. Innen a bémázolt váz, a képtelen zavar. A minden Litteratúrának tanulása, a mindennek vak majmolása, teszi azt, hogy mostani Litteratúránk zavarnak látszik. De én is jobbnak látom ezt, mintha egy mozdulhatatlan tiszta szegénységében állana. Azonban mivel erről a tárgyról magam is különösen 's bővebben akarok szólni, kimutatván a tévedés okát, s az utat, mellyen visszaléphessünk, hogy nagyobb erővel, 's biztosban haladjunk, itt többet nem mondok. Valahol helye mindennek van, de nem mindennek mindenütt.

Hogy Cicero többeknek tetszik mint Szalluszt, nem csudálhatjuk: Cicero bőségben áradoz, könnyű, világos, folyó; a dologban helyhezi inkább az erőt mint a beszédben: úgy ír, a mint szóllana, 's a mint akarná, hogy mások is szólljanak. Bő, periodusokkal rakott beszéde, ritkán engedi őt sententiosusnak lenni. Szalluszt minden erőt a beszéd-től függeszt fel; nem ismert saját szépségeket hinteget; úgy ír a hogy nem beszélt, 's a hogy nem akarhatja, hogy mások beszéljenek. Rövid, csak igen ritka periodusu beszédében egymást érik, meglepve szüntelen az olvasót, a legválogatabb mély értelmű sententiák. Szalluszt az a Római prozaisták között, mi Horátz a költők között. Kinek a kevés szavú, mély értelmű, magas szellemű, sententiosus Horátz kevésbé tetszik mint az áradozó, könnyelműleg szökdelő, indulatokban merengő Ovid, annak Cicero fog Szalluszt felett tetszeni. Ne feledjük, hogy iskoláinkban a *Pater eloquentiae romanae*, Cicero eránt majdnem isteni tisztelettel töltenék el; Szallusztról vagy semmit sem hallánk, vagy kevés jót. Az a hiszel [!] hogy csak az ír jól deákul, a ki ciceroniane ír, korán elfoglalá itéletünket. De azt nem tudom nem csudálni, Tacitus barátja mint lehet barátja inkább Cicerónak, mint Szallusznak.

Csokonay imádójának körömben én senkit sem ismerek. Egygel valék, a ki őt első költőnek hitte; de ez nem e földön született. Az ő ízlése nekem nem ízlésem. *Földiekkal játszó*ját szeretem komor kedvemben én is énekelgetni, de Ódának, a szó művészi értelmében, soha sem tartám, 's nem tarthatom, míg azt szabad, kell hinnem, hogy Horátz és Berzsenyi Ódákat irtak. Azt azonban

nem javalhatom, hogy valaki költőményeit kijavítgatva adja: baráti ezt a merőnek rossz neven fognák venni; a merőnek baráti pedig azt fognák ohajtani, hogy idegen műv javitgatása helyett maga adna jobbkat. Maradjon kiki az a mi volt, 's maga ép sajátóságában állja ki a minden kornak ítéletét.

Szemere kérdésére talán maga Szemere tudna legjobb feleletet adni. Ő mind a Tud. Gyűjteményt, mind a Minervát nem ismeri kevesbbé mint akárki más; Muzarionját pedig senki nem úgy, mint ő. A Tud. Gyűjtemény minden Gyűjtemény; kiterjeszkedik a tudomány és mesterség minden ágára, minden ember talál benne a mit maga hasznára fordíthasson; de fordításokat, idegen elme szüleményeket fel nem veszen. Ennek célja azért a nemzetnek minden tárgyú 's águ művelése, a szorgalomnak, tanultságnak, szép és hasznos mesterségeknek, a földművelésnek előmozdítása, közvetlenül magából a nemzet kebeléből, a magyar elmék találmányaikból, szerzéseikből. Hason célzásu a Minerva, csak hogy ebben kevesebb gond fordítatik az élet hasznaira, mint az elme és szív művelésére, 's fordítások is felvétetnek. A Muzarion a szép művészségnek látszik egyedül szentelve lenni. Eddig azonban csak a szép Litteratúra volt foglalatja; ohajtnám, hogy a musikára, a kép-rajzolásra, írásra, faragásra is terjesztené figyelmét, mely mesterségek már Hazánkban is kezdenek gyakoroltatni 's honnosítatni.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5037.

Kazinczy — Szemere Pálnénak.

Édes Asszonyom Húgom,

Miért nem vagyok én feleségtelen, gyermektelen ember, hogy szedhetném fel magamat, 's lakhatnám Assz. Húgomnál és a' mi kedves Palinknál, 's azt az egynehány esztendő, a' mit még élhetek, tölthetném kedves Assz. Húgomnak és az ő társaságokban! Be kedves nekem visszaemlékezni arra, hogy tizenegy holnapot nála tölthetek, egy szobában, a' mit soha nem reméletem; minekutána mind addig legfeljebb egy napot, egy két órát élheténk együtt. Jól esett hogy Pestre menvén megbetegedtem, 's így ő engem kénytelen vala amonnan elfogni.

Örvendve hallom Assz. Húgomtól, hogy egészsége Füreden helyre állott. Az elmúlt holnapban én is az ő bajától féltém, 's hidegle-

lésem forróságában a' megőrülésig kinzott el az eszem; azt hittem hogy egészen megbolondúlok. Nem tudok olyankor megmenekedni holmi zavart gondolatoktól, 's nem csak a' paroxysmusban, hanem különben is, alkalmatlanná lettem a' gondolkozásra, dolgozásra, a' mi nékem egyyetlen egyy örömem, enyhülésem annyi baj közt.

Édes Assz. Húgom, neantelen öröm, de valóban örvendek hogy az Alpensängerek azt a' pöföt megpufogtaták, 's óhajtom hogy a' hír igaz hír legyen. Becsületes ember az olly szerencsétlenségnek nem örvendhet, de ha meg van, én róla le nem szedhetem. Ismerem a' mi kedves barátunk lelke' nyugodalmát, 's képzelem hogy csendesen nézte annak a' magával nem bíró rossz és bolond embernek a' hidegségét. Én neki szelidítő levelet akarek már írni; de jobbnak látom abba hagyni azt. Bolondság javulást reményleni a' fényre és pénzre szemtelenül törekszötől. 'S minek keresni azt hogy vele jól lehessünk? Hagyjunk neki békét, hogy békénk lehessen tőle; az elég. Nekem ugyan az ő barátsága soha sem kell többé. Hogy a' Muzarionban kikapta a' magáét, annak ugyan szívesen örvendek. Az és az Alpensängerek meg tanítják hogy ne törekedjék olly szer-telenül mások felett lebegdegelni. Nem hogy hasznát vegyem, hanem csak hogy örülhessek neki, méltóztassék nekem megírni Assz. Húgom, igaz e a' hír az Alpensängerek felől, vagy ha igaznak hirdeti e Pest. Mert egyy pöfnek csak a' hír is jó lezcke.

Éva András édes mosolygásokkal jött nekem e' napokban. Hogy még inkább mosolyogjon, előhozám neki a' Péczeli szép lány-kákat, 's azonnal elválánk, mert a' grádicson történt összeakadá-sunk. De Assz. Húgom semmit nem ír nekem azoknak férjhez mené-sek felől, holott említi a' menyecske Apafi Tercsát. Ur Isten, mikre is szorúlhat az ember!

Az én kedves Fáy Erzsimet méltóztassék Assz. Húgom fő helyen tisztelni nevemmel. Kedves nekem arról a' szeretetre méltó-szenvedőről emlékezni, és azt hinni hogy ő is szeret engem. Az Isten árássa rá minden áldásit. Ugyan azt kérem Assz. Húgomtól Mélt. Szirmayné, Ambrózy Náni és az egész Ambrózy ház eránt.

Levelem ma rövid, mert mingyárt megyek egyy házhoz hányt-atót venni hideglelésem ellen. Éljen szerencsésen édes kedves, igen kedves barátném, 's csókolja össze képemben a' szeretetre legmél-tőbb, a' fesztől pöftől egészen üres embert.

Ujhely, Szeptb. elsójén 1829.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5038.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics.

Pannonhalm. Sept. 1. 1829.

Engem Füredre nem az a végső szükség kergete, melly Szermerét és Vitkovicsot; bajom alább áll, de annyira még is, hogy, ha idő közben nem oszlatom, munkásságomat ott ott megakasztja, kedvemmet szegi, 's ha így marad, rémüléssel tölt el, hogy erőt veszen lelkemen; 's én gondos, talán kelleténél gondosb vagyok, a rosszat megelőzni.

Fellette megörvendezettett hozzám utasított iratod a Muzarion ügyében. Ezt már Füreden vártuk, 's megkaptuk volna még ott létemben, ha egy tanító társam, kinek talán szükségesb volt a cura, mint nekem, az alkalmatossággal előbb nem érkezik, mint rendelém, mellyen haza kelle jönnöm. De Szemere elég szorgos volt azt csakhamar utánam küldeni. Most már ennek áltvisgálásán gyakorlom új erőmet, 's örömmel tapasztalom, hogy a dolog megyen, 's vígan megyen; annál vígabban pedig hogy veled gondolkozom, melly egész társalkodássá válik. Hogy veled mindenben egy vélekedésen legyek, ezt Te, lelkes Férfiú, nem kívánod; hogy a fő ideákban egyezem, előre felteheted.

Mindenkor csudálkoztam azon, mint lehetnek Csokonaynak imádóji. Az ő izlése nekem nem izlésem; 's benne gondos írói épen nem találok. *Földiekkal játszóját* én is szeretem komor óráim között énekelgetni; de Ódának, a szó technikus értelmében, soha sem tartottam; vagy hát Horatz nem irt Ódákat.

Cicero barátjait, mint Szalluszt becsmérőjít, nevetem. Ők nem tudják, miben áll az írói érdem. Elöttem írói érdeme Tacitusnak is nagyobb mint Cicerónak, de olvasása fáraszt, mikor Szalluszté ragad; Cicerónak bősége unaszt. De azt csudálom, mint lehet Tacitus barátja, inkább barátja Cicerónak, mint Szallusznak. A többit majd elmondom.

Állapotod, édes Barátom, szüntelen aggódásban tart engemet; 's azért minél gyakrabban tudósítást ohajtok tőled. Szemere 's Vitkovics hogylétek reszkedtet: mind a kettő szép szívvel bír; 's mikor az első munkás lelkével, ritka gondolkozásával, meglepő 's győző itéletével, gyengéd érzéseivel emel bennünket, akkor a másik vidám

kedvével, dévaj leleményeivel az élet víg körébe vonz le. Mennyi veszteségünk lenne e két férfiúnak enyészteben! Minket most is a bizonytalanság szenvedt. Auguszt. 16-án volt nálunk Vagner, az új Prépost. Szép lelkű, nyájas képű és kedvű férfiú; úgy látszik, a jobb részen áll ő is, 's a hol ő áll, ott a győzelem. Tegnap Bécsben kelle lennie; 's ettől az időtől fogva kezdünk újra remélni, hogy ügyünk végéhez jut.

Isten tartsa fen kedvetlen gondjaid között lelked nagyságát.

[Eredetije a, sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

.5039.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Széphalom Septbr. 9d. 1829.

Édes Uram Őcsém,

igen kedves barátom,

Az Ujhelyi Piaristák Rectora Provincialis választásra indul holnap Pestre; ő viszi ezen leveletem. Sietek, és így levelem össze vissza lesz hányva, még inkább, mint lenni másszor szokott.

Rumy tőlem bizonyos dolgozásait kéré Siposnak. Ez miatt végig kelle hánynom 4 ölnyi hosszúságra 's két lábnyi magasságra nyúló kézírásim csomójit. Ujságaim kötetlen állanak, 's a' mint leszedetém az Almariom tetejéről, kötelekek elszakadt, 's zavar leve minden. — Midőn egy csomót felemelek, ime *Szemere Pál* tűnik szemembe egy nyomtatvány alatt. — Mi ez? Alcaicusok! — A' Lónyai Gáborhoz irt Óda, és a' Csokonai halálára irt hat sor. Ezt azért sietek megírni, hogy ha megnincs Uram Őcsémnél, leírom, 's közlöm. Az eszt. szám nincs mellette, de azt Uram Őcsém hihetőleg 1804 vagy 1805 írta.

Ő Exc. az Egri Patriarcha-Érsek kinyomtatattja a' Szent Hajdan Gyöngyeit, 's nekem hagyja az 500 nyomtatványt. E' szerint éjjelem nappalom a' Gyöngyöké; sietek velek, hogy Novemberben nekem pénzt hozzon, a' mire nagy szükségem van. Budán az Univ. Typogr-ban fogom nyomtatattni, és bár soknak kellene kedveskednem az ingyen kapott exemplárból, törvényül teszem magamnak, hogy *egygy exemplárt* sem adok ingyen. Így senki sem panaszkodhatik; barátim keveset nyernek, én pedig többet nyerek.

Engem elhagya a' hideg, de igen elgyengített. Emil és Antonin olyanok mint a' veszni indúlt légy; minden cselédim hideglelősek,

az elsőn kezdve az utolsóig. — Emíl azonban Bálint és Lajos fiaim-mal Patakon van. Antonín kénytelen vala itthon maradni.

Menzárosné Mikóházán, az én igen kedves barátném, olly rosszul van, hidegben elébb, azután vérhasban, most Contractióban, hogy látogatójítól halálos búcsút vesz. Ah Uram Öcsém, ha azt is elvesztem! Ő volt az a' kit e' tájon legforróbban szerettem.

Sept. 14d. Restauratió lesz Kassán, 's Comáromy István ellen erős összeesküvések. Féltém azt az igen derék embert. —

Az én Execútióm Kázmérban ezért tovább halasztatott 8 nap-pal. 18dban fogjuk continuálni. Itt lesz a' tél; hó alatt Indzsínér nem dolgozhatik. Nehéz a' teher a' mit rám rakott a' gondviselés.

Nyugtalanul várom az Uram Öcsém kedves Secretáriusa leve-lét, kinek kezeit csókolom, hogy hallhassam mint van Secretáriusné Asszonyom, mint van Uram Öcsém, 's dolgozhatik e már, és ha igen, mit dolgozik, mikor jő ki a' Muzáron' 5dik kötete, a' bölcsek bossz-zantására. De mit csudálkozom az exotericusokon és a' kit mi is az Alpensängerek is megpufogatánk, mikor Füreden múltott bará-tunk sincs meglegedve a' példával és a' tündér regékkel?

Édes Palim, kérje Szenveyt hogy fordítsa le a' Pyrker hexa-metereit a' Magyar tánczról. Köszöntse őtet nagyon.

Szeretném ha Uram Öcsém arról is tudatna valamit velem, a' ki nem akar eszköz lenni.

Igaz e, hogy az Alpensängerek megpüfögeték a' bűdösbanka-nyaktekerceset? Mert úgy bánik épen taréjával mint a' bűdösbanka, 's úgy tekergeti nyakát mint ez.

Édes Assz. Húgom, ajánlom magamat kegyességeibe. Higye hogy e' falak közt az Assz. Húgom neve sokszor hallatszik. Sokszor sóhajtom azt.

Ne higyen Pali annak is, a' kit egy bizonyos háznál legjobb-nak néz. Kétszínű. Nem azt mondja itt a' mit Pesten. Nem láttam miolta haza jött: de hallom.

Ezt Palinak *intésül* — nem *bosszantására*.

[Eredetije a Szemecrtár X. kötetében.]

5040.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay Lászlónak Kazinczy Fer.
baráti idvezletét.

Széphalom Septbr. 9d. 1829.

Mint fűzi az embert az emberhez a' szeretet és kölcsönös szolgálat, ha az jeffélet nem hideg calculusból tesszük, hogy általok a' segélten gázoni annál több just szerezhessünk, hanem azon szép érzésből, hogy jót teheténk azzal a' ki vagy távolylakása, vagy más baja miatt nálunk nélkül elakadt volna! Az Úr magát édes barátom ezért is látja Szemere által és általam annyira visszaszeretve; mert mint feledhetnénk mi azt, mit téve, és melly készséggel az Úr, nem gondolván sárral, hideggel, éjszakával. Én most is, mint mindég, alkalmatlan leszek. — De elébb a' kérdésekre.

Censura 1790 volt, és semmi munka nem jelenhetett meg akkor is az ő javalta, legalább engedelme nélkül. Orpheust Juris. Nat. Prof. Novák István censurázta.

Gróf Batthyáni Ignác Jezsuita volt, de eltöröltetvén a' Szerzet, világivá leve. Az eltöröltöttek inkább akarák, hogy világi ruhában maradjanak az ő Novitiusaik Loyolisták, mint hogy más szerzetbe lépjenek. Batthy. addig tanult, míg *kitanulta* a' mit a' Jezsuitáknál *bétanult*. Az 1790diki Dietán hatalmasan perorála a' Protestánsok mellett a' Clérus ellen. Azután testestül lekeztül élt Napoleonban, 's néhány könyvecskéji vannak az ő magasztalására. Utolsó napjaiban Antinapoleon volt midőn láttam, vagy mivel félt a' fülelőktől, vagy mivel republicanus lelkével nem szerette hogy Koronát visel. Mikor ott 1814 láttam utolszor, már így beszélt. Vagy mivel az öreg embert végre elhagyja az esze, mint a' testi ereje: vagy mivel olly helyen szólt a' hol rossz fülek is hallák. Én olly helytt hallgatnék inkább.

Most a' kerést.

1.) Megtekinteni Richtert, és tudósítani engem, beteg e még? képeim ott vannak e még, vagy már Tekint. Bártfay Urnál (Üllői úca, Gróf Károlyi ház) 's erről is tudósítani.

2. Simótól átvette e az Úr a' Gr. Teleki képét. Ha igen, találjon valamelly elvetni való könyvet, mellybe a' kép befér 's adja

által Tek. Bártfay Urnak. Az Ujhelyi Piaristák Rectora, ki kevés napok mulva visszatér, elhozná.

3. Budán Püspök Horváth János Locumtenentialis Consiliarius Urnak, ki áltellenben lakik a' hajdani Francisc. Klastromával, áltadni Bártfay Urnál letett nyalábocskámat.

4. A' Budai typographiában áltadni az ide zártat, és rá míg az Ur még ott van, bevárni a' feleletet.

Sietek édes barátom, mert hanyatlik a' nap, pedig a' levélnek még ma Ujhelyben kell lenni. Éljen szerencsésen. —

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5041.

Kazinczy — Waltherr Lászlónak.

Tekintetes Waltherr László Urnak Kazinczy Ferencz
baráti szives tiszteletét.

Pák Urnak gyönyörűen nyomtatott munkáját megtekintém ugyan, de minthogy a' tárgy előttem nem csak nem kedvelt, hanem szintén utált is, 's azon mértékben, a' mellyben a' fiannak igen kedves; azt azonnal annak ajándékozám. A' vadászat tudománya is egy része az emberi ismereteknek, 's így örvendek, hogy munkát, és illy jelest, bírunk; a' nemes lelkű ajándékozónak pedig szívesen köszönöm figyelmét, valamint a' feje 's szive miatt annyira tisztelt küldőnek, hogy nekem alkalmat nyujta, ezt itt szóval is elmondhatni. — Éljen szerencsésen, tisztelt kedves barátom, 's szeressen, mint eddig. Az nékem kevélységem. — Széphalom Septbr. 9d. 1829.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: Irod. Levelek.]

5042.

Kazinczy — Pák Dénesnek.

Pák Dienes Urnak Kazinczy Ferencz szives idvezlését.

Tek. Waltherr László Ur engemet is megajándékoza a vadásztudománynak egy gyönyörű példányával. A legszivesebb hála érzésivel köszönöm az Ur figyelmét és megemlékezését s szinte pirulok, midőn szivem azt kiáltja, hogy azt nem érdemltem. Én a vadászathoz nem értek; de örvendek, hogy Literaturánk e részben is gazdagitva van s látom én, hogy a könyvből nemcsak azt lehet

tanulni, hogy a vadakat mint sujtogassuk, nem annyira mivel ártalmások, hanem nyalánkságból.

Megtörvén az Ur az utat és bizony csak a nyelvre is igen dicséretesen, arra kérem az Urat, hogy ne szűnjön meg járni a pályát és dolgozzék untalan.

Szerencséltesse Isten az Urnak minden szándékát, s adja, hogy a mit a kis Léni *nagynak* nevezze, egy szép klárizsajakhoz nyomhassa. — Széphalom Szeptember 9. 1829.

[Megjelent a *Budapesti Hírlap* 1894. évf. jan. 21-diki számában.]

5043.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Theurer geliebter Freund,

Ihr letztes Schreiben erhielt ich im Gewühl meiner Activen Execution in Kázmér. Da es mir in der Sitzung übergeben ward, so warf ich es in einen Bund von Prozessual Schriften hinein, und da der Exequent, Hr Assessor der District. Tafel von Eperjes* dann die Continuatio Executionis auf den 10ten Septbr. — seither aber, wegen der Restauration in Abauj den 14. Septbr, auf den 18ten hinüberlegte, so kam mir der verloren gegangene Brief sehr spät in die Hände. Nehmen Sie diesen Umstand und meine durch ein hier grassirendes gefährliches Herbstfieber [verursachte Saumseligkeit im Schreiben] statt einer gerechten Entschuldigung an.

Ich danke Ihnen gerührt für die freundschaftl. Theilnahme an meinem Schicksal, das gewiss äusserst traurig, ja verzweifelt ist. Gewinnen *musste* ich den Prozess und habe ihn in Eperjes, bey der kön. Tafel u. bey dem Septemvirat. Aber da mein Schwager *stark* genug war, über eine gewisse Frage sich durch ein *ehrliches* perjurium durchzuschlagen, so erhalte ich statt 19 Jahre ususfructus, nur 12 Jahre. Ich habe mich ganz ruinirt, denn ich musste mit 7 Kindern leben, und bin selber Bruder von 7 andern Brüdern. Aber ich werde mich erholen, sobald meine Frau ihren Erbtheil erhält.

Trösten Sie unsere Malie, Freund, wie Sie können; ich versichere Sie, dass ich in einer Lage bin, wo ich stehlen und morden könnte. Bis 1. Januar habe ich gewiss Geld; dies ist keine eitle

* Ich vergass den Namen beizusetzen: Herr Franz Lánczy Bruder des Septemvirs, Grundherr in Abauj.

Hoffnung, und dann hat es Malie auch von mir. Könnte ich leihen, würde mir die Schwester meiner Frau, in deren Namen ich den Prozess auch geführt habe, ich Vater von 7 Kindern sie Mutter von *keinem* [Geld leihen], so würde Malie nicht warten. Gott weiss es, dass ich bis Januar nichts kann. Dann erhält sie es aber aus den Händen des Hrn von Bártfay.

Mit Sipos's Papieren war ich verhext. Drey ganze Tage suchte ich alles durch, wiewohl ich äusserst schwach wegen meinem Fieber bin. Als ich alle Hoffnung schon aufgab, liess ich mir den *allerletzten* Bund hergeben, u. — sieh da, das war es. Ich schicke Ihnen sogar das, was Sie nicht verlangen, bitte Sie aber mir alles wieder zurückzustellen sobald Sie es nicht nöthig haben, und wünsche Ihnen einen gelinderen Censor, als die Schrift in Siebenbürgen fand.

Der Rector des Ujhelyer Piaristen Collegiums geht morgen. Heute habe ich noch viel nach Pesth zu schreiben. Leben Sie also diesmal wohl. — Denken Sie an mich, wenn Sartoris Convers. Lexicon wieder erscheint, wenn ich das Werk auch bis jetzt nicht angezeigt habe. Sie stellen sich nicht vor, wie sehr ich sogar an Zeit *arm* bin.

den 9ten Septbr. 1829.

Alexand. Kövy starb nicht den 24. Jul. wie die ungr. Zeitg. irrig sagt, sondern den 23. Jul. in Patak. —

Den 6ten Sept. waren seine Exequien, den 7ten hielt sein Successor seine Oratio Introductoria, Hr. Johann v. Kortvay, jurat. Advocatus.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5044.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 9ten Septbr 1829.

In diesem kürzern Brief erhalten Sie nur die Nachricht, dass Sie aus den Händen des Herrn Ladisl. v. Bártfay, (Pesth, Üllőerstrasse, Gegend der reform. Kirche, Haus Graf Károlyi) die philosoph. Aufsätze von Sipos erhalten werden. Dieses Päckchen nimmt morgen der Rector des Ujhelyer Piaristen Collegiums nach Pesth, und

mein Briefchen gibt Hr. v. Bártfay in Pesth auf die Post. So sind Sie sicher, dass Ihr Bevollmächtigter nicht umsonst anfragt.

Leben Sie wohl, mein theurer geliebter Freund.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5045.

Fáy András — Kazinczynak.

Drága kedves Uram Bátyám!

Nagy megilletődéssel írom, hogy Vitkovics Mihály barátunk — nincs többé! Ma délelőtti 11 órakor végezte szegény pályáját! Nyavalyája vízi betegség volt. Doctora Kovács Mihály, a' ki talán nem is egészen találta el baját. Testamentomát tulajdon kezével írta meg ez előtt harmadnappal, már reszkető kézzel, 's azt tegnap velünk barátival solennizáltatta. Testatáriusi a' Testvére* gyermekei. Azt reményelem tudja kedves Uram Bátyám, hogy a' Feleségének tartatott személy, neki nem volt Felesége. Minden ember sajnálja ezt a' jó embert, 's kivált natiója igen szánja. Szemerének nem adjuk egyenesen tudtára a' kedvetlen hírt, hanem előbb Helmezczy ír a' Feleségének. Pali még most is betegeskedik, Füred eleinte látszatott neki használni, de később orczája rángatózásit ismét vissza kapta.

Nálunk 30-a Sept. lesz a' Restauratio. Kovács, Dubraviczky és Földváry vagynak leg inkább menendőben a' V. Ispányságra. A' Calvinistaság engem is eléggé ostromol. Igen becsülöm megtiszteléseket, de többé tolakodni nincs kedvem, 's valóságos borzadásom van minden hivataltól, 's egészségem se eléggé erős hozzá.

Én alázatos tisztelettel maradok Pesten 9-a Sept. 829.

Kedves Uram Bátyámnak alázatos atyafi szolgája
Fáy András mpr.**

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

* Budai Rác Pap. — Kazinczy F. jegyzete.

** Ez a levél egy félv nagyságú papírra van ragasztva, a melyet Vitkovics küldött 1829. elején Kazinczynak; egyik lapján ugyanis ez olvasható: Uj Esztendei Jegyke. 1829. A másik lapján Vitkovics kezeírással a következő epigramm:

Kazinczihoz.

Fut, fogy az élted, időd, 's hajad őszbe vegyüle, Kazinczim!
Nincs Lili, a' ki piros kelyhet elődbe tegyen.
Nincs, ki sziszegne veled titkon, 's kart nyitna öléhez,
'S rózsáját poharad' nedvibe mártsa bele.

5046.

Kazinczy — D'Ellevaux Jánosnak.

Lieber Bruder,

Deine Marie wird dir geschrieben haben dass sie glücklich angelangt ist, u. so habe ich nichts beyzusetzen, als dass wir uns sehr freuen Sie jetzt eben so frisch zu sehen, als wir sie das letztmal mit Zittern für ihr Leben entlassen haben. — Uibermorgen ist Restauration in Kaschau, also musste der Termin der Execution transferirt werden auf d. 18ten Septbr. — Was Kossuth der Marie gesagt hat, dass wir dem Bruder neunzig tausend zahlen müssen, ist allerliebste gesagt; aber die 90,000 werden sehr verschmelzen. Wie viel wir zahlen müssen, und was die usus fructus beträgt, weiss man noch nicht, und bis wir das nicht wissen, sagt kein Engel, wer dem andern schuldig ist. Alles ist noch ungewiss, weil da Marie weder erschien, noch einen Plänipotentiär hier hatte, konnten wir in Julius nicht vorschreiten.

Es war die Rede, dass Pepi den blinden Onkel bezahlt hat, und er erkannte, dass der blinde von ihm statt 10,000 Silbergeld 2000 alte Bankozettel angenommen hat. Dann persvadirte [?] den Pepi dem Onkel noch mehr zu zahlen, u. Pepi hat ihm noch 6000 fl. gezahlt. Der Richter Herr von Lánczy acceptirte diese 6000 fl. zu unserer Last nicht, weil Pepi frey war der exhortation der Tafel zu folgen, und nach dem Patent die Schuld getilgt war. Dies ist was Marie haben will, dass ich dir erzähle. —

Pepi rechnete uns 50 fl. auch an, die er bey einer Restauration oder einer andern Feierlichkeit dem Comitát *geschenkt* hat. Wirklich nicht viel Grossmuth fünfzig Fl. dem Comitát zu schenken, aber davon 34 Fl. auf die Schwestern werfen zu wollen. Seyn wir gefasst, dass wo man uns nur zwicken kann, zwicken wird. Darum sind wir aber da, dass wir wachen.

Ez mind fut töled, szerelem' gyors szárnyira kelvén,
És híved ki maradt? — A' Szeretet 's Tudomány.

Pesten Januarius 1sőén 1829.

Vitkovics.

Ez alá Kazinczy F. a következő jegyzetet írta: Meghalt a' tisztelekű férfi ezen eszt. Septb. 9dikén Pesten.

Lebe wohl, lieber Bruder. Gott bringe dich gesund in unsre Mitte. Den 11. Septbr. 1829.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5047.

Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek.

Édes Asszonyom Húgom,

A' szegény Vitkovics halála rám rezzente. Magam és feleségem már keresztül esénk a' bajon, de Emil és Antonín olyanok mint a' veszni való légy, — és képzeli kedves Assz. Húgom mint rettegek az én kedves Szemerémért. Előre látom én mint fogja ötöt az a' képzelet megadni, hogy a' kivel együtt vala Füreden, nincs többé. Ha Palit találok elveszteni, az rajtam elviselhetetlen csapás lesz. Kérem Asszonyom Húgomat, tegye körülte mind azt [!] az atyafi és baráti szolgálatokat a' mit tehet, 's derítsék fel elméjét. — A' szegény Paliné még e' földről is hallhat kedvetlen híreket: Wladárné, 's a' fija, *hatod magával* beteg; a' lyánya Pongráczné pedig szülési fájdalmokat [!] szenvedvén, valamelly zsidó accoucheur szolgálatjával akara élni; az a' gyermeket halva mondá lenni, 's széllyel metélve szedte ki az anyja méhéből, pedig a' gyermek élt. — Comáromy István tegnap Első Vice Ispánnak kiáltatott ki, de a' vótumokat is megszámlálák. Füzeséri Sepsi Plebánus és Domokos Fő Szolgabíró mindent elkövettek, hogy Puky Antal legyen első V. Isp., de Comáromynak kimondhatatlanul több vótuma volt. Vitéz második V. Ispán leve, Puky Antal pedig Fő Notárius. Még eddig csak ennyit tudunk a' Restauratio felől.

Hogy Jakabfalvi Ferencz lépjen előbbre, senki nálamnál inkább nem óhajtja; az derék ifju 's magának tekintetet szerze. — Mint van Uram Öcsém, mint a' kis leány, a' két kis fiu? mint van a' Mélt. Szirmay és Ambrózy ház, 's emlékeznek e még rólam egykori kegyességekkel? Méltóztassék kedves Assz. Húgom tisztelni mindnyájokat nevemben, 's ezeknek 's magának ajánlani kegyességeibe.

Septbr. 16d. 1829.

alázatos szolgálója

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: à Madame de Jakabfalvy, née de Fáy.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

* Am 17ten 7the gehe ich erst nach Kázmér. Den alte [!] Wécsey hat der schlag getroffen. — D'Ellevaux J. F. E. jegyzete.

5048.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifjeleniának.

Édes Fizesim,

Valaki hallja, hogy téged Ó Nagysága a' Grófné elvive magával, örvend nagy szerencsédnek. De hogy valóban szerencsés vagy, azt senki sem érezheti inkább mint én, 's az anyád, és testvéreid, és magad. Légy rajta édes lyányom, hogy a' Grófné meg ne bánja kegyességét mellyet veled közöl, teljesítsd mindenben parancsolatit, és mutassd háladosnak az által magadat hogy mindenben igyekezzél megnyerni kedvét és kegyességét.

Mind én, mind anyád felgyógyúltunk hideglelésünkből; de Emil és Antonin még is rosszul vagynak sokszor. Emil, Bálint és Lajos Patakon vannak a' Collégiumban; Antonint lehetetlen volt beküldeni, míg jobban lesz. Zseni ide haza volt, de egy héttel ez előtt a' hűgomhoz ment Krajniknéhoz, Thaliét pedig Lónyai Gáborné vitte el magával Palágyra Consil. Kárnerné hűgomhoz, a' ki testvére Kazinczy Istvánnak. — Nálunk minden beteg; Kertészünk, kocsisom, béresem, pásztorom, szakácsném, szobalyány minden, minden.

Delvóné nénéd, a' Mama testvére, feljött Krassó Vármegyéből a' Kázméri Executióra, melly ott holnap fog tartatni. Nálam van egy hét oita. Ó is örül, hogy az Isten neked olly jó házat adott. Erdélyben magyarul is, németül is, oláhul is meg fogsz tanulhatni; itt ez a' sok tót cseléd elrontotta nyelvedet. Az lesz legnagyobb örömünk édes Fizesim, ha azt halljuk meg, hogy Ó Nagys. a' Grófné veled meg van elégedve, és ha majd később magad fogod nekünk megírni, hogy mit tudsz már.

Anyád 's testvérid csókolnak, 's kérnek hogy légy jó, 's magadat a' legkissebb cseléddel is szeretted. Nincs bolondabb ember senki mint a' kevély, még ha arra oka van is, noha az senkinek nincs: de mikor a' szegény a' kevély, az osztán az igazi bolondság. Ne felejtse hogy te a' Grófné házában idegen vagy, és csak kegyelemben élsz ott; 's ha azt nem felejtöd, minden fog szeretni. — Tartson meg Isten édes lyányom, mindnyájunknak öröme.

Septemb. 17d. 1829.

[Eredetiye Becske Bálint birtokában.]

5049.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Nagyságod csudálkozni fog, mint történhetik az, hogy midőn engem egy új kegy emlékeztethet Nagyságodra, én akkor egész holnapig hallgathatok. De hányszor vagyunk Urai a' körülállásoknak, és hány esetek bizonyítják, hogy vétkeseknek látszhatunk, midőn még dicsekedhetünk is hűségünkkel! — Feleségem leghamarább gyógyula ki hidegleléséből, ötet én követém: de két fiam Emíl és Antonin nem hiszem hogy vagy életekkel vagy hosszas sínléssel ne fizessenek meg vissza nyert bágyadozó egészségekért. Emíl, Bálint és Lajos csakugyan bemenének Patakra: a' két kicsiny egészségesen mint a' makk, de Emílt csak az a' rettegés vitte be, hogy tanulásában elmarad. Antonint kénytelen valék a' háznál tartani még.

És osztán tisztelt kedves Lotti, ada nekem a' Sors eleget, a' mi miatt felejthetem legszebb örömit, legszentebb kötelességimet is. Mig én betegeskedém, Mikóházán Comáromy Náni betegeskedék, 's nehezebben mint én. Öt hete miolta fekszik, 's nem ágyban, hanem a' szoba' deszkáján, hogy ne kellessék a' szűk helyen forgatni; 's annyi idő ólta étek és álom nélkül. Abauj Vármegye Septemb. 14dikén restaurála, 's testvér bátyja a' második Vice Ispán 's ennek hitvese Bárczay Borbála, leánya Dánielnek, bemenének Kassára, már 11dikben. Én tehát, ki addig a' szegény beteg barátnémat csak leveleim által látogatám meg, feleségemmel együtt általmenék hozzá, 's én úgy, hogy mivel testvére 's ánya ötet két szobaleány és egy öreg asszony gondjaira bízták, én viseljek rá gondot míg dolgaim engedhetik. Ott valék tehát három nap, de ekkor, közelítvén már a' holnap tartandó Executiónk Kázmérban, kénytelen valék hazajönni. A' szegény beteg valóban az én otlétem alatt leve jobban. Régi álmatlansága után éjjel is nappal is el kezdte aludni, 's valamiit már enni, 's lábait megmozdithatá. Melly örömet múltattam volna ott tovább is, ha bajaim engedték volna.

Ezen Restauratio Nagyságodat interesszálni fogja legalább a' mi kedves Bárczay Ferenczünk háza miatt. — Úgy hitte hogy Vice Szolgabíró József fija Első Szolgabíró lesz, de a' Fő Ispán nem candidálá. A' nép azonban ötet a' nem candidálás mellett is felvevé akarátja ellen vállaira, 's kívánta a' candidálást, de a' mire a'

Fő Ispánt semmiképen nem lehet rá bírni, nyilván a' Vallás tekintete miatt, mert Reform. lévén Comáromy István első V. Ispán is, a' Fő Notárius is a' Consil. Puky fija Antal, 's azon felül a Fő Szolgabírók közül kettő, a' Fő Ispánnak vigyázni kelle, hogy a' Cath. Státus a' dolgot ne sokallja. Így lévén, Bárczay József magát a' Vice Szolgabíróságban megmarasztatni nem engedte. Ellenben testvére Mihály most lépe hivatalba, 's Vice Szolgabíró leve. Erdélyi fülnek rendes az, hogy tekintetes emberek viselik a' Fő és Vice Szolgabírói hivatalt, de a' Vármegye szolgálatja nálunk nem az a' mi Erdélyben, 's nekünk hat lovon járó Esküdteink is vannak.

A' Cons. Puky fija szemtelenül akará kitolni a' maga érdemes V. Ispánját Comáromyt, 's belé tört a' kése. Én gyűlölöm a' szemtelenül tolakodókat, a' kik pedig a' jókat akarják kitolni, hogy magokat előbbre vigyék, azokat ölném is, ha lehetne. Eggy bizonyos ember a' kit Nagysád ismér — Budán — nem tenne annyi sok bolondságot, ha az a' szemtelen előre tolakodás és pénz' szerelme nem gyötrenék. — De ő lássa mit csinál, az az ő dolga.

Kérem Nagysádat alázatosan, méltóztassék kedves testvérét Gróf Kún Lászlóné Ó Nagyságát és a' Gróf Urat nevemben tisztelni és a' hátatlanság vétke alól felszabadítani addig is, míg magoknak irhatok. Holnap lévén az Executióm Kázmérban, képzei Nagysád mennyi gond van rajtam.

Maradok örök tisztelettel Nagysádnak

Szeptembr. 17d. 1829.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5050.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics

idvezlését.

Pannonh. Octob. 7d. 1829.

Vitkovicsunk halála engem is megrezzentett, bátor hihetőleg volt előrelátva. Benne mi mindnyájan sokat vesztenk, Pesti társaink legtöbbet. Szemere miatt rettegek, könnyen érdekelhető ő, érzékeny, és itt félénk. Megküldém néki a Muzarion ügyében hozzám intézett iratotat, késérve enjegyzeteimmel. Én a' tündéres Meséknek, 's

annak az irtóztató Példának, mint már írtam, barátjok lenni nem tudok, egyebekben tökéletesen egy értelemben vagyok veled. Én a te derék iratodon, és a Muzarion két kötetén úgy mentem által, hogy majd mindenhez szóllanék valamit, 's pedig, a mint Szemere kíváná, szívem szerint.

Igen örvendek, hogy a Hajdan kor Gyöngyeit Te fordítottad; 's tisztelettel érzem magamat azon nagy Férfiú eránt eltelve, ki a nyomtatás költségeit önként vállalá fel. Semmit sem kétkedem, hogy Barátid annyit, mennyit kívánsz, el fognak széleszteni. Hozzám bizvást küldhetsz 30 Példányt; ennyit elvállalok; ha megszorúlsz, többet is küldhetsz; a mit magam helyben el nem adhatok, szétküldöm városainkba.

Villaxnak canonicus titulusa Fő Tisztelendő, de közönségesen nagyságolják őt, mint minden keresztes papot, barátot. Jól fogsz cselekedni, ha a boritékot latánul küldöd, 's irod: Reverendissimo ac Amplissimo (ez vagy on Schematismusokban is) belől pedig nagyságolod a szerint, a mit Pesti tisztelkedésünk alkalmával mondogatni szoktál: *honore nunquam peccatur*.

Mosolygám új szerencsétlenségedet, melly előttem már régen tudva, sőt már feledve is volt; 's azt gondolám, bár e volna minden szerencsétlenséged! D...fi panaszkodva, 's kérdezőleg, találgatólag, írta ezt meg nekem. Én válaszomban lehetetlennek állítám lenni, említvén azokat, miket Te hozzám Ő fölöle magasztalólag irtál. Sajnálhatni, hogy nagy Férfiak elég gyengék hasonló gyanúnak helyt engedni. Eszembe jut itt Kisfaludy Károly hasonló panaszja Urania ellen. Egy költött levél circulált Pesten, melly azt hirdeté, hogy Szeder és Beimel Aurórát megrontani szándékoznak. «Bár megronthatnák, mondám az előttem panaszlónak, Litteratúránk sokat fogna nyerni, ha bár mi jónál is jobbat mutathatna; de még a költött czél megközelítve sincs.» Szederben illy alacsony aemulatiót senki fel ne tegyen.

Mi már torkig vagyunk várakozással, 's napról napra süllyedünk.

Szemerének, mivel tölem is akart valamit a Muzarion jövődő kötetében, ajánlám Uraniából Etelkát, Kölesei Krizisével, és Sonettemet a tiéddel, melly utolsót, ha felveendi, újra dolgozom javalatod szerint.

Élj szerencsésen a tiéddel.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5051.

Gr. Teleki József — Kazinczynyak.

Szirák Octob. 21d. 1829.

Tekintetes Tábla Bíró Úr! Terhes és hosszas ideig tartott betegségem oka annak, hogy a múlt September hólnap 11d. napjáról irt becses levelére mind eddig nem feleltem. Az én természetem az, hogy az emberekről rosszat ne gondoljak mindaddig, még arról meggyőző bizonyosságaim nincsenek, de különben is akarattal senkit sem sértvén meg, másról sem tészem fel, hogy engem ok nélkül kívánjon sérteni. Ezt annyival kevésbé tehetem fel a Tettes Tábla Bíró Urról, mivel mindig úgy tiszteltem, mint Magyar Tudományosságunknak, mellynek én is örömet szentelem egy darab időtől fogva fájdalom igen csekély nyugvó óráimat, egyik fő Bajnokát, a minek több ízben adtam nyilvános próbáit. Így minden reám való alkalmaztatás nélkül olvastam a Poetáról és Historicusról is epigrammáját, de soha sem is hallottam, hogy azt valaki reám alkalmaztatta volna, a mi annyival kevésbé történhetik is meg, mivel én Poéta soha sem voltam, tanuló koromtól fogva verset nem írtam; és bár némelly apróbb historiai darabok tölem megjelentek, sőt egy darab időtől fogva egy nagyobb történeti munkában fáradozom is, a Historicus névre számot nem tartok. A mi az anyám reá fogott megsértését illeti, ehhez bővebben nem szólhatok, mivel a vád tárgyáról semmi tudományom nincsen; azt mindazáltal egész bizonyossággal mondhatom, hogy az anyám soha sem hallotta senkitől is, de nem is gondolja, hogy a Tek. Tábla Bíró Úr sértő szavakkal illetett volna, vagy akár ötet, akár házunkat megbántani szándéka lett volna. E szerént nyugodt elmével lehet a Tekintetes Tábla Bíró Úr, és levelében kinyilatkoztatott aggodásainak véget vethet, mellyek után magamat tapasztalt szívésségébe ajánlom.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

5052.

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Tisztelt kedves barátom,

Jó embernek soha sem hal meg a' barát; él az az ő szívének még a' sirban is; és minthogy már maga nem tehet semmit a' mi

ötet kedvessé tehesse a' jóknál, a' hátramaradt barátoknak tiszte az ő képét viselni. — Ez az érzés indíta engem, édes barátom, mingyárt akkor midőn a' Fáy András' leveléből a' mi Vitkovicsunk' halálát megtudám, azt a' jelentést tenni, mellynek Te javallásodat adni méltóztatol. Örvendek ennek, 's óhajtom hogy minden egyéb lépésimet is javalhassad. Ember vagyok én is, tisztelt kedves barátom, 's vétkezek és vétek: de valóban rossz ember nem vagyok, 's készebb veszni, mint rútat tudva tenni. Ezt leveled' utolsó soraira. Gyáníthatám azt mindég, 's örvendek hogy bizonyossággal tudhatom. — Melly kevesen maradánk! —

Nagyon köszönöm hogy a' Vitkovics' maradványait Fáy András barátunkhoz küldöd számomra! Kérlek ne halasszd. — Testvére a' Budai Pap, nekem még nem felele.

Hogy vannak kedves gyermekeid, kiket szerencsém van ismerni Pesti szállásodról, és Péczelről az egyikét?

Tizenegy holnapot töltvén Pesten, én valamint a' District. Eperjesi Táblán, úgy a' Királyn és Septemvirátuson is triumpháltam, 's már hozzá [kezdünk] az Executióhoz, de mentsen meg minden jó embert Isten a' prókatori szökésektől. Édes barátom, én, hét élő gyermek' atyja, egészen meg vagyok rontva, 's utolsó esztendei életemnek nagy nyomorúságokra vagynak kárhoztatva; eggy haramia nem tehetne velem többet, mint a' Sógorom teve és teszen. Melly kinézés szegény gyermekimre! De adjuk meg magunkat zúgolódás nélkül azon bölcs kéznek melly mindent igazgat, ha összetapostatunk is. Élj igen szerencsésen, 's légyen a' te estvéd olly szép mint a' melly borúlatos az enyém.

Széphalom Octób. 22d. 1829.

hived

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5053.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László Úrnak.

Handgasse Nr. 15. 2ter Stock.

Édes barátom,

Semmit sem tudok a' Richter Úrnál maradt portékáim felől, valamint arról nem, ha maga ez az általam szívesen szeretett ember jobban van e 's Pesten tölti e a' telet? —

Ne vegye az Úr rossz neven, ha arra kérem, hogy tekintse meg, és tudósítson magáról és portékáimról.

Hát Simó általadá e az Úrnak a' Gróf Teleki képét plajbással dolgozva papirosra? Azt nekem megigérte volt.

Ha Pestnek valami literar. újsága van, kérem az Urat, tudassa velem. Kész e már Auróra? Éljen szerencsésen édes barátom 's tartson meg kedves emlékezetében.

Octób. 25d. 1829.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5054.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Széphalom, Octóber' 27dikén, 1829.

Ime, édes barátom, beléptem életem' 71dik esztendéjébe. Tekints vissza velem elmúlt napjaimra, 's kérdd mint javítottam sorsomon hogy gyermekeim ugy örvendhessenek állapotjoknak a' mellyben őket én hagyom, mint én annak, a' mellyben őseim igyekezeteik után én maradtam. Nem csak nem neveltem a' mit nekem ők hagytanak, hanem azt is megfogyasztottam, 's míg a' feleségem' örökét kerestem Bíráim előtt istentelen testvére ellen, eladtam, elköltöttem minden vesztegetés nélkül, a' magamét. Borzadok attól hogy illy éltes vagyok, 's sok esztendőket többé magamnak nem ígérhetek. — De árváimra gondja lesz Istennek, 's ő támaszt barátokat, pártfogókat nekik.

Ez az Octóber nekem ezen gondokon kívül is gyilkoló holnapom volt. Azon ponton állék, hogy feleségemet, életem' boldogítóját, elvesztem. Octób. 7d., 8d., 9d. ágya körül állék, tartottam jobbját, 's ugy vártam minden perczen, hogy még egyszer vesz lélegzetet, 's hátra dől, 's elalszik örökre. — Barátom az illy scénákat nem beszédből, nem olvasásból, hanem tapasztalás után kell ismerni. Ez az egyedül irtóztató a' természetben. — Orvosa nem hitte hogy meglátja többé. — A' nyavalya' német neve Gedärm-Entzündung. — Életben maradt, de olly gyenge, hogy még retteghetek elvesztéséért, retteghetek attól is, hogy nyavalyája sokáig fog tartani. — Nem

vagyok én annyira elkényeztetve, hogy a' magam bajomat tekintsem a' mindenkénél nagyobbnak, 's felejtsem a' jót, mellyet nekem az isteni gondviselés adott: de szeretném még is tudni, hol az, a' ki illy elakadásba jutott mint én?

A Sz. Hajdan Gyöngyeit holnap küldöm a' Patriarcha Érseknek. Septemberben és Octóberben azon dolgoztam, 's azért is hogy felejtsem az engem öldöklő bajokat. — Most majd a' Majláth Regéjén futok végig, mellyeket még 1825. fordítottam, 's azt is küldöm nyomtatás alá. Én a' Majláth' teremtő lelkét, könnyűségét, simaságát, és azt a' nagy világ' tónusát, mellyet ő belé vive dolgozásaiba, nagyon tisztetem, csudáлом, irigylem.

Szemere megszóllított, hogy sürgetném én is nálad a' feleletet arra, a' mit én mondék a' Muzáron felől, 's kérlek, édes barátom, teljesítsd a' mit Szemere vár. Azt ő nekem szándékozik ismét általküldeni, hogy ha lesz reá mit mondanom, elmondhassam. — Némelly barátink nem tűrik az ellenmondást és a' pert, 's azt garázdaságnak 's egyébnek nevezgetik. Mit mondanak hát arra, hogy Dietáinkon 's a' Vármegyék Gyűlésein néha zajongva is mennek a' tanácskozások. Nékem még az is rossz néven véteték a' mit Csokonay felől a' Muzáronban mondtam. És bár megszóllitana a' kinek ellenem panasza van, míg most mentségemet nem hallva kárhoztatnak. Ez a' szerencsétlenség ére engem azzal a' férfival is, a' kit én olly forró szívvvel szerettem és szeretek, a' ki nekem kevélységem volt és örök kevélységem marad — Gr. Dezsóffy Józseffel. Elnyel a' szégyen mikor azt látom, hogy annyi megtisztelő barátság, annyi jótétel, annyi felsegélés után engem ez az egyetlen eggy, ez a' nemeslelkű ember néz hitetlennek, hálátlannak, a' barátság elárulójának! de tisztaságom érzése, és az a' gond, mellyel a' Grófnak kárommal is tartozom, hogy mentségem ötöt meg ne bántsa, hogy neki kedvetlent elő ne hozsak, — eltilt attól hogy szólljak. Eljön az idő, melly megbizonyítja hogy én nem felejtettem, Dessóffynek mivel tartozom. —

Még Pesten valék, midőn megérkezék a' Kassai Minerva idei első Kötete, 's barátink figyelmessé tevének a' Grófnak azon Versezetére, melly Kisfaludyhoz, Berzsenyihez, Vörösmartyhoz van intézve, 's ezeket vigasztalja a' szenvedett bántásokért. — Vörösmarty és a' többiek nem érték hogy Vörösmarty mint vigasztaltathatik, holott ötöt soha senki nem bántotta. Továbbá az ugyan-ott emlegetett *Hangzatkán* akadának fel némelly barátink; de én el nem tudám

hitetni magamat, hogy az a' nyil ellenem légyen ellőve; míg végre egy valaki bizonyossá teve, hogy Gróf D. magát egy Epigrammám által érzi megbántva. 'S képzeld, melly Epigrammám által! Imhol van:

Poeta vagy 's Historicus.

Toldi Handb. der ungr. Poesie. II. K. lap —

's hol dolgozott Gróf D. historiai nemben? 's ha nem dolgozott, mint hihetik hogy az az Epigramma ellene van ellőve? 'S mondjak e egyebet mint azt hogy ez az Epigramma 18 esztendős, hol a' Grófot még inkább nem bánthattam. Nénellyek ugy hiszik, hogy én itt nem Gróf D. hanem Gróf T. ellen üzém tiszteletlenségemet. Tetszik nekem hogy nem tudják, mellyike ellen? De T. viszont verset nem írt soha, a mint ugyan én tudom. Végre arra a' gondolatra jutok hogy az egész vád ellenem onnan jó, mert az Epigrammában ez a' sor is áll:

Illustrításod' meg nem sértem.

Tegyük hát *Celebritásod.* Én esküszöm az Istenre 's hazám boldogságára, Nyelvünk 's Litteratúránk boldogulására, hogy meg sem álmodám midőn azt írtam, hogy érte D. vagy T. neheztellessenek.

Barátom, köztünk gonosz emberek is vannak, kik az illy szikrákat vagy magok lökik szívekbe, vagy azt lánggá fúvják. Azt azok cselekszik, a' kik szeretnének ragyogni, 's nincs mivel. Nem *kell* világosabban szóllanom. — A' posta ma indul, sietek, hogy leveleim el ne maradjanak. Élj igen szerencsésen.

Te talán nem tészesz magadhoz illetlen lépést ha e' leveletem Gróf Dnek küldöd in originali, — azoknak következésében, a' miket Gróf D. maga panaszia neked.¹ Az a' Grófot megcsendesíthetné — a' megcsendesítés pedig jó emberhez nem illetlen. Én pirúlok magamat illy fertelmes vád ellen menteni, mint ha azzal vádolnának hogy loptam.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ Az eredetiben tollhiba: *neki.*

² Ez az utolsó kikezdés Kazinczy eredeti kéziratában a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.

5055.

Sárközy István — Kazinczynak.

N. Bajom 29 Oct. 1829. de expedialhattam tsak 4 Nov.

Tiszteletre méltó Kedves Barátom!

Hogy néhai példa nélkül való feleségem halálát jelentő Levelemre későbbben kaptam condolentialisodat, azt én néked annyival kevésbé tudnám vétkül tulajdonítani, mennél jobban esmérem szivedet 's Lelkedet, de tudtam el-foglaltatásodat is. Ezeken kívül pedig, tudom tavaly születésed napja előtt 9 nappal írott Leveledből azt is, hogy ilyen koru Embernek, nem is mindég volna valakinek Jussa, olyyat hibául tulajdonítani; a' mi ő véle hajdan meg nem történhető volt, ha későbben meg esne is. — Értem a válasz adásban való hátra maradást. — De kérek ne tagadd meg töllem is ezt a' költsönös engedelmet, ki náladnál öregjebb [!] vagyok. Mert én 22da Apr. A. C. el töltvén 70 esztendőt, azolta már most a' 71diket számlálgatom; Te pedig a' héten mult kos eresztéskor, (így hívják nállunk a' Pásztorok Demeter napját, ámbár a' merinoszokra nem quadral) lettél csak complete 70 eszt. — ugy e? Örülök hogy ilyen közel vagyunk egymáshoz Esztendeinkre nézve! de bezzeg nem vagyunk lakásra. Bár tsak az Isten hozná közelebb a' Te házadat az én házamhoz — vagy vezérelne valaha hozzám. De ennek mentül elebb kellene meg esni, mert el találjuk egymást szalasz-tani. — Hadd mutathatnám meg el-vesztett Páromnak Donát által véllem együtt le-másolt portraitját. — Kiről azt mondá e' napokba egy 80 Esztendőt meg halladott Úr, Aulicus Consil. Kováts Antal Emer. Ord. V. Ispányom 's mondhatom Barátom, 's Compossessor Társom, de nem itt lakos — hogy Partir Leveleimbe mind kevés a' mit irtam — pedig az ő felesége is olyan volt, hogy bóld. Feleségem Te s tu Barátjai közzé számlálta — 's így tudja mi a' Jó Feleség, 's mit vesztett. — Olyan competens Biró ő mint bólt Salamon a' vigaság és gyönyörüségek le írásában — —!!!

Hadd mutathatnám meg az én Bibliotekátskámat, hadd mutathatnám meg Kaposvári Lese Cabinetünket, mely szemlátomást gyarapszik, már nem tsak repülő írásokkal, de nagy érdemű 's az ujjabb qualificatiohoz szükséges könyvekkel is gazdagszik. Mely a' Somogyról el-törli hajdani Losontzi István motskát: Somot, almát, körtvélyt etcet. mert itt bizony maga is tanulhatott volna eleget a'

jó öreg — esmértem ötét. Hadd mutathatnám meg most épült ujj Vármegye Házunkat, melyről a' Bétsi Aedilis Directio azt mondotta, hogy még az Országba nints akkora, ha elkészülhet. El készül pedig reménylem a' jövő Esztendőben, ámbar még felénél több el-sints a' régiből pusztitva. Mert minden nap több dolgozik Kőmives, Áts, napszámos a' Rabokkal egygyütt 300nál — így el-lehet gondolni miképp ég. Juliusba kezdvén hozzá, már egyik szárnya, a' földszint valón kívül, két emeletre kész (de lehet mondani 3ra, mert a' földszint való is oly magas. hogy az alsó ablak alsó részét a' földről nem érem el) az utzára, mely ha élnek, engem fogadna szállóul — Most interimaliter egy, ez előtt két esztendővel épült Flanqueba van 4. szobám, konyhám, speiz, cselédszobám Meizner fűtésre. Melybe hogy egy telet egésségbe ki huzhattam, mindenek tsudálják. Mert még esztendő mulva se lessz a' vastag és hirtelen épült fal úgy ki szárodva mint kellene. Csak az a' nyereségem hogy a' felső emeletbe van, de a' mely az ujjabb épületbe lejendő föld szin szállásommal horisontaliter fekszik. —

De egyebet is ohajtanék mutatni! melyre egyszer Aristaenetusból citáltam egy két szót — — Különösen pedig ohajtanék véled Csáktornyára repülni, és ott Zrinyi Kastélyát vagyis Várát és abban egy emblematicze festést a' Plafondon meg mutatni, mely már most viaszos festékekkel is be van véve, és nem szükség az embernek nyakát majd ki szegni a' fel nézéssel etcaet. Fogadom hogy meg nem unnád, de nem is unhatnád magadat — sőt én tovább élnek 10 esztendővel, Te is meg fiatalodnál a' gyönyörűséggel szemlélt Tárgyak közt. —

Kázmér fiam örömmel irta le Levelébe azon véletlen szerentséjét, mellyben véled egygyütt lehetett, de talám mégis igen rövid ideig tartó volt, mivel elől nem adhatta a' Planumot, mellyet neki irtam, a' Te fogadásod és hozzám lejendő convoyrozásod — vagy ha maga nem késérhetne, méltatásod eránt — mert erről halgat.

Itt nem volt, értem N. Bajomot és Kaposvárt, az idén föld rengés, hanem egy részén a' Vármegyének tapasztaltatott, mely a' Balatontól jött és a' Sió mellett dél és nap kelet közt által ment Tólnába — de nem valami nagy, rémittő, és azt se tudom mely nap, de Julius elein. — Külömben máskor is meg szokott 10—12 Esztendőbe egyszer látogatni. Már többre nem érkezem — Majd talám többször ha Hivatalomat le teszem — De még valamiről várnom kell. — Élj egésségbe és gyönyörködve —

nem Nádasdi, hanem Nadasdi, Pozsony Vármegyében, a' Csalóközi Alsó Járásban, Görög mapájában az Vdik Járás numerusán.

Majd elfelejtém

Az én Albert fiam felcsége Testvérje Chernell Klári tavaly Conscriptión Vas Vármegyébe volt Jármí Imre Ur most Szabolts Vármegye Ord. Fiscusához menvén Férhez [!], Laskodon lakik — Ha arra utazol, látogasd meg, egy jó qualificált Személy — Jármí Imrét pedig szeretem hogy Atyafiságba keveredett, mert derék fi. Vólt nállam, bár többször!

Éppen most kaptam meg *Lingárd John*nak Anglia Historiáját mely még nállom nem vólt, és csudálom hogy 1827-től fogva még hírét sem hallottam — — Ha elébb kaptam vólna, némely részét e' részbe tett irásomnak másképp vagy bővebben adtam volna ki — vagy irtam volna — mert ugy tetszik hogy már panaszkodtam meg nem engedéseért hogy nyomtatódjon etc.

Sok politicumokról és Statisticumokról lehet szóllani, de tudod hogy ez nékem nem szokásom; pedig hejj' be sokra nyitot ajtót e' mostani békesség! — — — Adja Isten, hogy oly so[k] jó hasznával élhessünk mint az Ujjság írók kíványják!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

5056.

Kazinczy Ferencz — Kazinezy Andrásnak.

Édes Öcsém,

En ezt a' csomócskát más alkalmatosság által is elküldhettem volna Mélt. Gróf Teleki József Urnak: de óhajtottam hogy Neked 's József öcsémnek, ki együtt lesz veled Jurátussá, alkalmatosságok legyen ezzel az Urral megismérkedni. Kérlek tehát József öcsémnek adj hírt, és a' csomót vigyétek-álat. Hogy magyar ruhába kell öltözve lennetek akkor, azt nem is említem. Ajánlottalak ezen felül

Bibliothecárius Horvát István, és Curiális Prokátor Vitkovics Mihály Uraknak és egy ifjú, de nagy elkészülési Prokátornak, Ponorí Török Józsefnek, ki nevét így szokta írni *Thewrewk*. Ez elviszen benneteket, ha akarjátok, Bibliothecárius Horvát Urhoz, és a' pénzben is könyvekben is gazdag Jankovich Miklós Úrhoz.

A' Kazinczy név benneteket Pesten sokaknál fog ajánlani, 's nagyon kérlek, Vitkovics Urat felkeresni el ne mulassatok. József öcsémet csókold nevemben, 's kérd, hogy idejét fordítsa haszonra. Pesten mindent lehet tanulni. — Urad atyádat 's Asszony-anyádat tiszteld nevemben. Élj szerencsésen, édes öcsém. Az Isten atyai jobbjá lebegjen feletted.

Széphalom Novemb. 2d. 1829. [!].

[Eredetije Szilágyi Sándor birtokából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5057.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
baráti idvezlését.

Pannonhalm. Novemb. 2d. 1829.

Sietek ohajtásom tellyesedését neked megírni, tisztelt Barátom; Fő Apátunkká az lón, kit én 's a józan rész ohajtánk, Kováts Tamás, kiben a' jó szív, nyílt kebel, 's finom ész párosodva vannak. Feledd azért egy kiség bajaidat, 's örülj az én öröömönek. Szerzetünk, ha mostani betegségéből felgyógyul, emelkedni fog ez alatt a férfiú alatt. Most a nagy rész zavart, csüggedt; mi feledni akarjuk 's tudjuk a nem jól történeteket, hogy sziveket nyerhessünk. Szegény ember sorsát jó Isten vezeti.

Szemerének én az Augusztusi vásárkor megküldém kéziratodat a magaméval együtt; ő nem felelt; azt sem tudom mint áll egészsége. Isten erősítse a szép lelkű férfiut, hunytával sokat, igen sokat vesztenénk, kinek már csak gyengélkedését is mélyen érezzük.

Sopron restaurált Kis Martonban fényesen, ünnepileg. Nagy Pál, Hazánk Grachusza Vicze Ispán akart lenni; Széchenyi István tőle kitelhetőleg tevé ki mellette magát a Herczegnél. Mind hijában, a Herczeg nem candidálta, 's úgy látszott, hogy a Megye sem kívánta, félévén a hajthatlan lelkű embert. Nagy rajta üte a Herczegen, meg-ereszté tüzes nyelvét, 's vétkei közé szeme közzé minden kémelés nélkül lobbantá. E tettét töbnyire baráti is gáncsolják.

A Cardinalis Primásról az a hir futamodott, hogy a szél meg-üté, de segítettek rajta. Rövid nyakú, kövér, vér[m]es ember, könnyen elhalhat. Roppant építése kedvéért én neki még több évet ohajtok. Ha ő kihal, nem fog e azonnal helyébe lépni a Te imádott Érseked? Én ezt ohajtnám.

Siess a Hajdan Gyöngyeivel, hogy még ez idén vehessük. Én minden jót várok. Élj bajaid közt is békében, nyomd azokat szebb örömeidnek érzésekkel le. Tisztelem Nagyságos Nődet, 's gyermekeidet, különösen Iszidórámot.

Már bepecsétlém e levelet, mikor Sztankovics Győri Kanonok, fordításaidnak, mint már irtam, nagy kedvellőjök, lépe be hozzám; elmondám neki, hogy a Hajdan Gyöngyeit készülsz fordításban kiadni; ő javalta cselekedetedet, egyszersmind azt a tanácsot adja, hogy a Patriarcha képével együtt adnád. Sokba nem fog kerülni, ha a Tunisziasz előtt álló képnek Reze meg vagyon; különben sem kételkedem, hogy a Patriarcha ezt a költséget is felvállalja.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5058.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Anyai örömhöz, melyet Néked a' Restauratio ada, én még nem gratuláltam. Hogy szivemben gratuláltam, bizonyosan tudod. Az Isten tartsa meg ezt a' szeretetre olly nagy mértékben méltó fiadat, és engedje hogy nem sokára még nagyobb megtiszteltetését láthassuk. Látja melly szeretetben van minden rendüeknél, 's nem fogja felejteti hogy sok testvére van — nálad kilencz édes Klárim, és minthogy én az én gyermekeimet is a' tiednek nézem, nálam hét; az mindössze tizenhat. Éljen József öcsém ennek a' tizenhatnak javára és díszére.

De egy Fő-Szolgabírónak már felillenek a' feleség, óhajtom tehát hogy arról is gondoskodjék.

Magam felől keveset írhatok, 's jót és örvendetést épen nem. — Octóberben egy hajszálon múlt hogy özvegyen nem maradtam. Sophie *bélgyluladást* kapott és Octóber 8dik napján úgy volt hogy midőn jobbát jobbomban tartottam, csak azt lestem hogy mikor esik le az álla 's szeme mikor fordul fel. Az Orvos úgy méne el tőlünk hogy nem reménylé megmaradhatását. Delvóné meg nem tudta szüntetni sirását. Már járkal a' szobában, de előre görbedve, 's a' bélgyluladás jobb czombjában okoz neki irtóztató kinokat, hogy néha egész éjszakákat nem alszunk.

Fizsi már Gróf Kúntól ír. Együtt neveltetik a' Gróf Was

Györgyné kis Gizela leányával. Ez a Wasné második gyermeke a szegény Gyulainénak. Fizsi nagyon szerencsés; megszabadúla a mi szegénységünkől, 's ott olly nevelést kap, a' mit itt nem kapott volna.

A' Klavirmesterné e' napokban itt volt. Szüléjit látogatta meg Ujhelyben. Beszélé hogy te édes Klárim mint mondád neki, hogy még ezt a' kis atyafit nem láttad. Erre Bálint megszóllala, hogy még ötet sem látta Kraynikné Néni, pedig ő is kis atyafi, 's megígértem neki, hogy mihelyt hozzád megyek, ötet is viszem. Emil, Bálint és Lajos Patakon voltak a' múlt diligentiakor. Antonin beteg volt, de most szüret után mind a' négy megyen. Kimondhatatlan örömmel írhatom, hogy Emil idehaza is szüntelen ír és tanul. A' két kicsiny igen jól indul. Lajos eszt. előtt még nem ismeré a' betűket: most olvas, ír, és tudja a' négy Conjugátiót; 's azt Sophienak köszönheti, mert Sophie félvén hogy az ő kedves fija sokat fog szenvedni ha nem fog tudni, maga is megtanúlá a' deák Conjugátiót, és úgy tanítá a' gyermeket többnyire éjjel.

Emil három ujnival nagyobb mint én. Antonin is nagyobb nálamnál, és így az én fijaim nem lesznek törpék. Bálint egészen a' Zseni arcját kapta. A' ki látja, kitalálja, hogy testvére Zseninek.

Thalie itthon van. Vasárnap megyen vissza Kárnernéhez. Soha olly változást. Thalie úgy megért, a' hogy nem reméltem volna.

Csókolom az én kedves Málimat, 's kérem hogy József öcsémet csókolja össze az én nevemben, 's mondja neki hogy kevélykedve gondolkozom róla, nem hogy Fő Szolgabíró — vannak olly Fő Szolgabírák, a' kikkel az ember nem kevélykedhetik; hanem hogy olly dicsőséggel választatott meg.

Az Isten árássa read minden áldásait, édes kedves Klárim, és mind azokra a' kik tied. Sophie 's Delvóné tisztelnek, a' gyermekek csókolják kezeitet.

Nov. 3d. 1829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5059.

Kazinczy — Névtelennek.

Megbecsülhetetlen, kedves barátom,

Fiad' szerencséjéhez én még nem gratuláltam: de hogy gratuláltam szívemben, azt nem szükség mondanom, mert azt tudod. Édes barátom, adja Isten, hogy Mihály fiad a' hivatal viselése által

is diszére légyen familiádnak. Az olly házak' gyermekeinek kötelességek szolgálni, 's csak azért is hogy fogják el a' Merdujkák helyeiket, hova azok szemtelenséggel tolakodnak. Ne engedje Isten hogy fiad a' szolgálatba belé újon.

Gyermekeimtől hallom melly gyönyörű scéna vala az, midőn te Krayniknének 's Kraynikné neked gratulála, 's egymást sírva csókolátok meg. Boldog vagy édes barátom, hogy gyermekeidet már statiójokban láthatod, míg én, a náladnál sokkal öregebb, azt látom, hogy még mindenik gyermekem alatta van a' lineának, és a' két utolsó most tanulja a' Conjugatiókat. De él az Isten, 's ha én oda leszek is, él atyjok az egekben. A' mit én szenvedtem életemnek második felében a' mai napig, az nekik lesz kipótolva, úgy hiszem erős hittel. Ne kérdd, dolgaim mint állanak. Marhával van dolgom, sőt vérengző fenevaddal. Minden szemérem, minden pirulás nélkül teszi az égre kiáltó gonoszságot még ma is. Élj szerencsésen, édes barátom. Nincs áldás a' mit neked és a' tiednek teljes szívemből ne kívánjak.

Novemb. 3d. 1829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5060.

Kazinczy — Csatári Imrének.

Isten áldja meg Kendet Csatári Imre!

Minekutána látom hogy a' Zsidó magát erántam hűségtelenül viseli, kénytelen vagyok mindent kivenni a' kezéből, és azt a' Kend gondviselésére bízom. Kend tehát minden haladék nélkül, a' Kescrtüi Nemesség Hadnagya jelenlétében végyen által tőle mindent, feljegyeztetvén hogy hány köből kétszerest, gabonát és tengerit vett által. Az idei magvas kendert is vegye által Kend, 's légyen gondja mindenemre, a' mire eddig a' Zsidónak kellett volna felvigyázni.

Wallerstein Dávid az anyja ötven forintból álló adósságát mellyel az nekem tartozott, magára vállalta, és ezen adósságban nekem egy ólat, két ablakot, egy kis almáriomot számol fel. Azokat az, a' kit még ez idén leküldök, meg fogja becsültetni 's a' mi nekem hasznot ad, ezen becsü szerint acceptálok; a' mire nekem szükségem nincs, és hírem nélkül csináltatta, elviheti. Kend előre gondolkozzék, hogy a' házba egy becsületes ember menjen, a' kivel bajom ne legyen.

A' taksákat és a' széna árát szedje be Kend minél előbb, hogy akármikor megyen oda az emberem, készen találja.

Sem életet, sem tengerit el ne adjanak, míg az emberem lemegyen. A' szuszékot 's az életet benne vitesse Kend magához, a' tengerire pedig vettessen lakatot, 's tekintse meg mindennap. Úgy is Hadnagy Uram fel fogja jegyezni mennyi a' tengeri, és így a' Zsidó felelettel fog tartozni, ha a' tengeri meglopattatnék, minthogy a' góré az ő udvarán van. — Tarisa meg Isten Kendet 's háza népét 's mindnyájokat jó egészségben. — Széphalom November 3d. 1829.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5061.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tekintetes Bártfay László Úrnak.

Széphalom, Nov. 6. 1829.

Tisztelt kedves barátom,

Nem rendében van a' dolgoknak addig kérni valamit, míg a' pénz kézben nincsen; de minekutána a' pénz bizonyosan kézben lesz, 's már Januáriusban, 's engem a' szükség szorít, 's a' megvétele annak, a' mit birni óhajtok, neked kedvetlenséget 's bajt nem tehet; bátorkodom tenni a' kérést, barátságodtól mindent várván. — Pyrker és Mailáth után Sallustiusomat akarom kiereszteni, (még pedig követvén a' te általam bölesnek ismért tanácsod szerint: elhagyván a' mi sokakat elriasztott volna); 's arra négy munkát kell előbb bírnom. Magam semmi bipliopolával nem vagyok 's lenni nem akarok nexusban, mert óvom magamat a' könyvvételtől; de vagy Te, vagy a' mi Helmezcynk, Eggenbergertől vagy Kiliántól ezeket számomra megvehetitek, bizonyosak lévén, hogy a' Pyrker exemplárjainak árából, melly hogy a' Te kezedhez gyűlhessen, arra újra megkérlek, a' pénzt a' bipliopolának meg fogod adhatni. Kérlek tehát hogy vagy Te, vagy Helmezczy nekem a' következő Munkákat megvenni méltóztassatok:

Sallustius, Edidit Dr. Gerlach, Basileae 1823.

Oeuvres de Salluste, trad. par Dureau de la Malle, Paris, 1811.

Salluste, traduction de C. L. Mollevaut, Paris 1813.

Salluste, trad. par le Brun, Paris 1809.

A három utóbbi kevés áru, de Gerlach közel 30 forint papirosban. — Azonban erre mulhatalan szüksége van az én dolgozásomnak. Kérlek tehát hogy ára által magadat el ne rettentessd; sőt még toldd meg az által, hogy *fél bőrbe* költessd be, és első alkalommal nekem küldd-meg. Mihelyt ezeket megkapom, Manuscriptumom nyomtattatni fog.

Ne vedd alkalmatlanságnak kérésemet, édes barátom, sőt lelked nemessége szerint lelj örömet abban, hogy egy sorsa által üldözött embernek segédjére lehetél.

Eddig kezedben a' Mailáth Regéji és a' Tekint. Asszonyok Estétől szerzett amulett a' folyosó ellen. Zelinkánk vitte le mind a' kettőt. Óhajtom hogy ez éreztesse a' maga jöltevő erejét a' tiszteletre legméltóbb asszony körül, kinek kezét a' legszentebb hűséggel csókolom. Feleségem négy napja már hogy öltözik és fenjár a' szobában. Gyomra és két czombja tele van flastrommal. A béggyuladás ezt szükségessé teszi. — Éljetek mind ketten szerencsésen. Tiszteletemet minden barátoknak. Nagyon óhajtom, hogy képeimet Heinrichtől Kisfaludynk váltsa-ki. Mondd ezt neki.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5062.

Kazinczy — Kraynik Imrénék.

Édes Öcsém,

Az ide zárt levelek általadásával rész szerint szükségből alkalmatlankodom, rész szerint hogy Néked csináljak igen nagy örömet.

Nro 1. a' Heinrich Képiróhoz szöllő. — Ez a' tiszteletet érdemlő *Művész* egyszersmind tiszteletet nagyon érdemlő *ember*, 's érdemlené hogy ismeretségét keressd, ha nem festene is. Sok Excellentiája van az Istennek olyan a' kihez én tisztelet érzése nélkül mennék: de Heinrich több mint sok Excellenz. Megirtam neki hogy te édes öcsém fija vagy a' testvéremnek, 's megkértem hogy láttassa veled az én fejemet és a' Gróf Brunsvik gyönyörű képét. Mind ez mind az mesteri műv; ha szemed talán ki nem látná azt rajtok, a' mi bizonyosan a' te hibád volna, őrizkedjél legalább azt hogy nem látod rajta a' mit én, Heinrich Úrral éreztetni. Az ötet leverné. Menj hozzá olly napon, mikor az eget fellegek és köd nem vonják be, mert olyankor nem jó képet nézni. Dél előtt 11 óraker

lesz otthon. Ha nem talárod, ott ne hagyd a' levelet : addig járj rá, míg fel talárod.

Nro. 2. Fő Ispán Szilassinének szóló leveletem add a' Loc[um] t[enen]t[ia]lis Secretarius fíjának, 's tiszteld ezt forróan nevemben.

Nro. 3. Tessedik Úrnak szöllő levelem nem kíván magyarázatot.

De ezen kívül arra kérlek, menj a' Pesti Universitas Budai typographiájába, nem Sághy Urhoz, hanem a' Factorhoz, 's add neki ide tett czédulámat, hogy feleljen rá.

Ennyiből áll kérésem.

Feleségem öt nap olta jár fel, minekutána Octóberben egy halálos Gedärm-Entzündung Bélgyuladásnak nevezett nyavalyát álla ki. Octob. 8d. azt kelle lesünk, mikor fordul fel a' szeme 's álla mikor esik le. Képzeld el mit szenvedénk. Delvóné szünet nélkül sirt, én meg voltam fásulva, Zseni szótlan szenvede. Az Isten megtartá nekünk. Sokat szenvedtünk mindnyájan miolta Pestről haza jövék.

Az executiót Kázmérban holmi prókatori fertelmes fogásokkal tartóztatja a' Sógorom, ki még most sem tér lelkébe, 's űzi gonosz-ságait. Delvóné ezért mulat itt Sept. 10d. olta.

Most Thalie is itthol van, de holnap vissza megy Ungvárbá Kárnerné hűgomhoz. Nem képezed ez a' lyányom melly érett lélekkel jött 2 hét előtt haza.

Emílről pedig nem szállhatok elég dicsérettel. Haza jövéen szüretre Patakról, szüntelen tanul és ír, 's még a' vadászást is felejtí.

Élj igen szerencsésen édes Öcsém. Csókolunk mindnyájan. Mehoffer Urat köszönts d nevemmel, 's mondjad hogy sajnálom hogy látván ötet nem tudtam kit látok. Összecsókoltam volna a' szép-ézésű embert, 's fogom ha Aprilisban ismét Pesten leszek.

hív atyafi barátod

Nov. 7d. 1829.

Kazinczy Ferencz mpr.

Nro. 1.¹

1. Man wünscht zu wissen ob die Offizin der Universität die Schrift Nro 1. besitzt?

2. Ob Nro 2. doppelt durschossen gesetzt sey ; denn die Zeilen sind dort mehr schütter als man es wünscht.

¹ A Nro 1. és 2-vel jelzett jegyek valami schematismusból kivágott nyomtatási minták.

3. Ob die Lettern von Nro 1. u. Nro 2. von dem nemlichen Guss und Schnitt sind. Die Offizin wird bald gebeten eine Arbeit zu übernehmen u. dazu wünscht man die Lettern des Nro 1. u. nicht Nro 2. u. die Zeilen durchschossen aber etwas weniger als Nro 2.

Nro. 2.

1. Man wünscht zu wissen, ob die Universitäts Buchdruckerey in Ofen Lettern wie Nro 1., das ist eben aus dem Schnitt, aus welchem diese Lettern genommen sind, (u. also nicht von der nemlichen Grösse sondern aus dem nemlichen Guss) habe?

2. Man wünscht zu wissen, ob die 6 Zeilen von Nro 2. einmal, oder doppelt durchschossen sind?

3. Man bittet den Herrn Factor um die Güte, dem Überbringer dieses sagen zu wollen ob die *ung. Übersetzung* von dem Werke Sr. Excell. des Herrn Patriarchen Erzbischof von Erlau: *Perlen der heil. Vorzeit* schon gedruckt werden, und wenn sie schon in der Arbeit sind, einen Aushängebogen vom 1. Bogen dem Überbringer zu geben. — D. 9. xbr. 1829. Kazinczy.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5063.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Bajza tiszteletét.

Mintegy három hónapja, hogy a' Tekintetes Úr' becses levelét 's Galotti Emiliáját vettem. Emezért szíves köszönetemet, amarra pedig válaszomat — fájdalom, igen késő válaszomat — méltóztassék ezennel elfogadni.

A' drámai gyűjtemény' kiadása iránt — melly felől elütazott barátom értesíté a' Tekintetes Urat — Eggenbergerrel voltam alkuiban, de mivel öszveegyezni nem tudtunk, a' dolog függöben maradt 's mind eddig nem vagyok eltökélve, mi tévő legyek. Ha ezzel is az történnék, a' mi sokával a' magyar írói legjobb szándékoknak olly gyakran szokott, hogy tellyesedést nem érne, legyen a' Tekintetes Úr megnyugodva iránta, hogy kézírata nálam jó kezekben 's gond alatt van, 's tudta 's akarátja nélkül vele semmi történni nem fog, a' melly időben pedig parancsolja a' Tekintetes Úr, kezéhez szolgáltatom. Szándékom az vala, hogy minden évben négy olly Külföldi

drámát adjak, melly a szorosabb értelemben vett classicaei czimnek belső becsére nézve megfelelően; fordítási tekintetben pedig olly tökéletes legyen, millyet csak mostani nyelvünk adni képes. Úgy hittem, hogy a' kéziratoknak nem leszek szükében, ha a' Tekintetes Úr által dolgozott három lessingi darab mellett — mellyeknek megnyerhetésök iránt reményem volt — a' Szenveytől fordított 's már meg is ígért schilleri drámákat is használom. Összehasonlítván azonban Don Carlosz', Stuart', 's a' Braut von Messina' némelly helyeit, azt leltem, hogy ezen fordításokat a' classicus czím alatt használni nem foghatom. Szenvey a' schilleri drámáknak, mellyeket láttam, egyikében sem adja vissza a' schilleri lelket 's úgy látszik, hogy ő ezen darabokat nem fogta-fel egész jelentésökben; nyelvének azon felül sokat kell változnia, sokat tisztúlnia, meddig csak közelíteni foghat is ahhoz a' praecisus, ahhoz a' karakteristikai 's a' szív minden mozdulatit vissza ábrázoló schilleri beszédhez. Lehetetlenséget nem kívánok, de azt hiszem erős hittel, hogy a' schilleri drámákat nyelvünknek már ezen kora hasonlíthatatlanul jobban adhatja, mint Szenvey által adva vannak. Azt a' Szenveytől kedvelt széllyel bugyborékoló beszédet épen a' schilleri Musa türheti legkevésbbé. A' Szenvey' Schilleréről tehát le kelle mondanom, a' mi még inkább vala ok, hogysem az Eggenbergerrel történt alku, hogy szándékommal felhagyjak, vagy legalább fel-függessem azt. Mert ha elkezdem, ki fog kézirrattal segélni? Melly kevés nálunk a' jó író! 's melly kevés van ezen kevés között is, kinek ideje 's béketürése legyen valamelly classikus művet studiumává tenni! Pedig úgy hiszem, hogy az illy studium nélkül egy shakespearei és calderoni, egy göthei drámánál nem messze megyünk. — Azonban mind ezek mellett is el fogok a' jó ügy miatt követni mindent, a' mi csak elkövethető leszen. Talán még barátimat oda vezérlem, hogy őt hat jó fordítással segélni fognak 's azon esetre a' Tekintetes Úr' Mis [!] Sáráját és Minnáját is előre egész bizodalommal kérem. Kisfaludy Károlyt és Stettner már megnyertem, úgy hiszem haza jövelele után Toldy sem fogja magát visszavonni, 's még egy kettő. Négy őt jó többet ér mint száz ros. Néhány napok alatt elválík mi lévő leszek 's akkor engedje majd meg, a' Tekintetes Úr, hogy Stettner a' maga grammatikai, én pedig fordítási, észrevételeinket Emilia Galotti felett, a' Tekintetes Úrnak elmondhassuk.

Azon dolog felől, mellyet a' Tekintetes Úr' levelének eleje érdekel,

nem akarok tudni. Velem az csak Toldy' elmenetele után közölte-
tett, 's bár ne akkor is. Gyűlölöm azt, midőn férfiak asszonyi
mende-monda után indulván, alapos ok nélkül egymás nyugalmát
felzavarják. Ha való volna is, a' mit most annak tartanom nem lehet,
igazságtalan dolog volt volna a' Tekintetes Úrra neheztelnem azért,
hogy véleményét nyíllan 's baráti körben megmondotta. Azt tenni
mindenkinek szabadságaihoz és jusaihoz tartozik. Szentmiklósynak
én úgy feleltem — lelkismeretem mondja azt! — a' mint érdem-
lette. Ő nem tudta megemésztetni az ítéletet, melly költői productumai
felett általam a' publicum előtt elmondattott; 's oly hangerővel felelt,
mellyre őt értekezésem' szavainak egyike sem szabadíthatá-fel, 's így
önmaga adott just arra, hogy vele úgy bánjam a' mint bánni nem
egészen illő, nem egészen kedvem szerint, de szükséges volt.
Quo casu interrogaris, eodem responde, ezt mondja az iskolák'
bölcse, 's a' tanács nem rossz, nekem legalább az effélékben mindég
ösztön szavam 's vezér maximám volt. Ha a' Tekintetes Úr azt
vélte, hogy feleletem nem sugallta tiszta lélek (mint a' köztünk
elterjedt rege tartja), annak sok okai lehetnek, lehettem ön magam
is, ki talán nem eléggé érthetőleg mondtam-el a' mit elmondani
akartam a' feleletben. Lehet az is, hogy a' Tekintetes Úr a' censor'
elszabdalásai után a' Szentmiklósý' czáfolatát nem olvashatván a'
maga saját 's eredeti szépségében (úgy miként most, az én kíván-
ságomra, a' Minervában ragyog), nem tudhatta, mi okozta legyen,
hogy én Szentmiklósynak oly nyersen, oly minden tartózkodás
nélkül beszélgettem. Történt legyen akármit a' dolog, annyi
bizonyos, hogy a' Tekintetes Úr' saját jusával és szabadságával élt,
midőn baráti között — 's ha más helyt is — feleletemről vélemé-
nyét hallatta, 's legyen a' Tekintetes Úr elhítetve, hogy én a' más'
jusainak és szabadságainak sokkal inkább tisztelője vagyok, hogysen
valakinek ítéletéért nehezteljek. — Íme, bírom Szentmiklósynak
újabb replicáját is — mert jónak látta ismét felelni — 's ohaj-
tanám, hogy kijőne (a' mint hihetőleg ki is fog); legalább a'
publicummal éreztetnem lehetne, hogy én Szentmiklósynak simáb-
ban is tudok felelni akkor, midőn ő *intra terminos decentiue* marad;
az ügynek javára pedig láttathatnám (mert fegyvereket maga nyújt
kezembe), milly fonákül ítéletet ő, 's mint nem gondolkodott tellyes-
séggel a' dolog felett, mellyről oly magahíttan replicáz. Ez az
olvasóknak ezer meg ezer javalló 's ellenkező véleményeiket fogná
ismét maga után vonni, 's én bosszankodjam e mind ezekért?

Legyen tehát meggyőződve, a' Tekintetes Úr, hogy indulatom a' Tekintetes Úr iránt most is ugyan az, s még [!] nem változott, melly mindenkor volt. Pest, November' 16d. 1829.

lakásom van Comitats-Gassel 588.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5064.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Iffeniának.

Édes Fizsim,

Köszönöm hogy rólam emlékeztél, de Bálint és Lajos azt a' jegyzést csinálak betűidre, hogy azok olly hosszúak mint magad vagy, 's Lajos kevélykedve emlegette hogy ő apró betűket ír, pedig eszt. előtt még nem tudott írni. De nagy e a' betű, apró e, az mind eggy, csak jó legyen a' mit írunk.

Anyád és minden testvéreid valaha egésségesek. Sokat betegeskedének ez ősszel. Thaliet elfoglalá a' gyermektelen nénje Consiliárius Kárnerné, szül. Kazinczy Honoráta, 's Lónyai Gáborné, Kazinczy Ottilia. Zseni itthon van, a' négy fiú pedig Patakon. Emil olly szorgalmatosan tanul, hogy a' puskát is felejtí, Antonin betegése miatt pedig csak szüret után meheti bé Patakra; Bálint és Lajos mind tudják a' Conjugatiókat, 's Lajosnak igen jó feje van.

Utolsó nap csapodárkodva kérte az anyját, hogy akkor éjjel vele hálhasson, 's sirt mikor ment. De Patakon felejtette a' sirást kivált hogy Vay Laczival lehete, a' Kazinczy Sophie fíjával.

Az anyád testvére Delvóné feljöve a' Bánátból, 's itt van férje is a' Kázméri Executio miatt, melly bár véget érjen valaha. De az anyád testvére még most is makacsodik.

A' Klavirmesterné itt volt. Szüleihez ment Újhelybe. Kedves volt az anyádnak tőle hallani mint méne veled Kérbe. A' szegény Szerencsyné folyvást beteg; félek hogy e' télen elvesztem azt a' 40 esztendő barátnémat.

Édes Fizsim, légy szerencsés, és becsüld meg azt a' szerencsédet hogy a' Méltós. Grófné 's a' Méltós. Gróf hazokhoz által venni méltóztattak. Magyarúl jobban fogsz tudni, mint midőn oda mentél, 's szeretném ha oláhül is németül is megtanulnál. Az anyád 's testvéreid csókolnak. Novemb. 19d. 1829.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

5065.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László Úrnak.

Széphalom Novemb. 19d. 1829.

Érdemes barátom, Szíves köszönetemet az Octób. 27diki emlékezetért. Az Urak megtisztelése nem egyéb mint a' jó ügy' szeretete; az ügy eránt hevültek fel midőn engem szerettek. De ha az emlegetésben személyemnek része nem volna is, szeretném az Urakat az ügy' szeretetéért.

Kérem az Urat adja által ezt Richternek. Örvendek hogy munkát kapott, 's alkalmat fénybe jutni; az könnyít az ő terhein. De elfelejté az Úr megírni hol tölti Richter a' telet, Pesten e vagy Váradon, a' mint szándékozott.

K Berzeviczy Gergely még Juratusi esztendeim előtt barátom volt. Jó fej, nagy tűz, igen jól tanult Késmárkon a' leginkább Magyarországi Históriát tudó Podkoniczky Prof. alatt, 's egyetlen gyermeke lévén gazdag anyjának (atyjától volt testvére) nagy culturát kapott, francziául jól tudott, 's derekasan játszott a' Violinen. De ő nemcsak jó fejnek akara ismértetni, hanem világ' fíjának is, 's igen szabadon viselé magát a' szép asszonykák körül. Látta Göttingát, Londont, Párist. — II. József ha megszerete valakit, egyszeri látás után hivatalba tette. Így Báró Podmaniczky Józsefet első látására Fiuméba Rathnak, 's Berzeviczy ezt hallván, fel sem tette, hogy József ötet egyszerre Consiliáriusnak nem. De József hihetőleg vette észre, hogy ez inkább akar ragyogni a' hivatalban, mint dolgozni, 's a' B. kéréseit megtagadá. Erre B. elfakada sirva, 's azt mondá hogy ő olly reménnyel költött annyit külföldi lakása alatt, hogy Ő Fels. parancsolni fog vele. Erre József megfogta a' B. frakkján a' gombot, 's ezt kérdé: Bringen Sie die Knöpfe von London? — Ja, ja, Maj. felele B., de engedje meg Felséged, hogy azt a' jegyzést tehessem, hogy itt nem a' gombról foly a' beszéd. — József nem vette balúl az igen merész szót, de B. applicálva nem lett. (A' frakkon annyi gomb vala, mint betű a' Berzeviczy névben, 's az első gombon B., a' másodikon E, harmadikon R, negyediken Z. Valóban a' Császárhoz más frakkban kell vala menni.)

B. most az Excell. Lovász Sigmond körül kezdte szolgálni, ki akkor Belgrád alá gyűjte gabonát a' seregnek. B. ennél gavalléroskodott. Onnan a' Helytartói Tanácsnál Concipista leve, 's Nyolcz eszt. alatt sem jöhetete vagy Actualitásba, vagy Secretáriusságba. Anyja elúná a' pénzeléset, és öreg lévén nem akara egyetlen fija nélkül lenni, 's kívánta haza jöttét. Ő tehát elhagyta Budát.

Sch... Budai Ágensnek egy szép felesége volt, 's Sch. megtiltá B.nak az Asszonyhoz járást. Egy estve muzsika volt a' Várbeli Kávéház előtt, a' Hauptwach szomszédjában. Schné és igen sok Asszony székeken ültek. B. nem hitte hogy Sch. megsértessék, ha tilalma ellen megáll az Assz. előtt, és úgy szól vele a' tömött sokaságban. De a' brutális Sch. mellé vonakodott, 's Bt pofon csapta, B. kikapá a' pálczát valaki kezéből, és elpufogtatá a' Sch. széles és kövér vállát. Társai brávót kiáltának.

A' Vármegyében is híjába kerese hívatalt. Ez a' külföld látásával paradírozni szerető embert még inkább elszelesítette, hogy világosan azt tanítá, hogy az eszes ember nem magyar, hanem világ' polgára, 's gáncsolt mindent a' mit ide haza látott; nem tudott magyarul jól, csaknem olly rosszul tudott deákul, és így ő nem magyar volt, hanem deutscher Weltbürger.

Én leveleztem vele, de mindég barátságos harcban. Hogyan egyezhetett volna a' Cosmopolitával a' tüzes Nationalista? Végre B. még arról álmodozék, hogy unióljuk magunkat a' Vallásban, 's ne legyen Protestans és Catholicus, hanem mindnyájan csak kereszténynek. Figyelmessé tevém, hogy a' Catholicus semmit nem enged soha; az a' dogmák változhatlansága mellett marad; az eszes ember, akárminek hívják, azon egyet hisz: a' nem elmélkedő, pedig a' sokaság illyen, soha sem fog uniólatni; és így arra törekedni kár.

De B. egy munkát ira, 's Censúra nélkül kiadta. De Conditione et indole rusticor. in Hung., 's az tele van a' leghazugabb dátumokkal. Én recenseálám, 's hírem nélkül a' Recensiót felküldé Rummy Hormayrnek, 's ez kiadta nevem nélkül. A' Tud. Gyűjt. Recensiómért az édig magasztala, mert nem tudta, hogy az enyém. B. pedig rám megharagudott, 's megszűnt lenni barátom.

Valamit religiositása felől. A' Protestánsnak nem kötelessége communicálni, noha tiszteli a' communiót. De a' legszabadabb életű B. minden húsvétkor communicála, még pedig szoros exercitium után. Még élt, midőn Sartóri Fer. Bécsben, Redactora egy Ujságlevélnek, meghallá hogy B. megholt, 's nyomtatásba ereszté Bio-

graphiáját. A' Protestánsok nevelték ezt a' nem protestáns gyónást, mert a' protestáns tanítások szerint a' Communio non est ad remissionem peccatorum.

1802. elvette az atyai (nem eggyzersmind anyai) testvérének Berzeviczy Sigmondnak leányát. Ennek elhalván mind atya, mind anyja, a' gyermeket a' Gergely anyja vette nevelésébe. Az asszony elholt a' hírre, hogy fija ezt el akarja venni; nemcsak azért mert a' leány atya mindenét eltékozlotta, 's igen nevetséges ember volt, hanem mivel a' dolgot még a' protestáns szabadság és Királyi Dispensatio mellett is incestus formának nézte. Mátkák voltak, 's én a' háznál voltam, mint vendég. Gergely az asztalnál egy Budai Consiliariusné felől szóllott, 's approbatióval, hogy az *szerelmeskedései által* gazdaggá tette az urát. A' Gergely anyja elborzadt a' szóra. Mit ígér az olly jegyes, a' ki a' *házassági hűség*ről jegyes korában így szóll.

Még csak azt kell mondanom, hogy a' de conditione rusticior. in Hung. Írója a' leggyűlöltebb Földes Úr volt; nyúzta jobbjáit. Ilyenek a' Cosmopoliták.

Ezeket szabadon írom, mert látom hogy örömmel fogja az Ur hallani a' mit óhajt: de bizom az Ur lelke' nemességéhez, hogy vele vissza nem él, és sem nekem nem csinál bajt, sem egy sok jóval dicsekedhető embert sirjában meg nem piszkol. A' holt kémélést kívánhat.

Köszönöm a' kedves híreket. Nem képzelhetem az Urak Anacharsiszát miért tiltá el a' Censor. Bár hamar megláthassam Aurorát.

Vitkovics, a' Tabáni Pap, nekem nem felel, 's kénytelen vagyok újra megszóllítani, hogy testvére Munkájának kiadásában segédemre legyen. — Éljen szerencsésen, édes barátom.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5066.

Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak.

Méltóságos Gróf,
nagy tiszteletű kegyes Uram!

Nagyságodnak örök ragyogású tette nekünk, kik a' Nyelv körül szolgálunk, tisztünk kétevé, hogy valami Literatúránk' mezején tör-

ténik, azt Nagyságodnak bírósága alá terjesszük. Ez engem arra bátorít, hogy kiszabadulván egy gyalázatos vád' terhelése alól, a' szerencsés változást Nagyságodnak tisztelettel bémutassam. A' jók az illetet mindég részvétellel hallják.

Toldy, ki akarván adni a' Magyar Poesis Kézi-Könyvét, magához kíváná Verseim' nyalábját, 's abból egy Epigrammot is kivete, melly e' szókon kezdődik: *Poeta vagy 's Historicus*. Annak egyik sora ez: *Illustritásod meg nem sérti* — 's innen nem tudom kibem, gyanú támada, hogy én a' nyilat vagy Gróf — — — vagy Gróf — — —¹ Urakra löttem el.

Tetszett nekem, hogy vádlóim nem tudják mellyikre a' kettő közül, és hogy midőn olly valakit bántottam, a' ki Verset is ír, historiai darabokat is, ezek olly két férfiaiakra tévedhetének, kiknek egyyike verset nem írt soha, a' másik historiai dolgokat nem soha; mert így tisztaságomnak nem kelle mentség. Az egyyik Gróffal nem lévén szorosbb összeköttetésben, 's így tartván attól, hogy nála a' hír kedvetlenséget szülhet, jónak láttam magamat menteni, 's azt vevém nyugosztalásomra válaszul, hogy a' vádat soha nem hallotta, és hogy maga soha sem hitte hogy az Epigramma ötöt bántaná. De szoros összekötetésben lévén a' másikkal, a' ki tudja hogy az ő szeretete az én életemnek nagy kevélysége, úgy nem néztem magamhoz illőnek meghazudtolni a' nem csak igazságtalan hanem elmétlen vádat is, mintha azzal volna szerencsétlenségem vádoltatni, hogy *loptam*. — Íme az idő Ennél a' köztiszteletű nagy embernél is tisztának bizonyíta, mert valóban az vagyok. — Az én Epigrammám hűsz esztendős, és egy olly valaki ellen van ellőve, a' ki nem ír magyarúl, 's rosszul ír verseket, 's hamis lélekkel ír historiai darabjait. — A' két Grófra az *Illustritásod* téveszté vádlóimat; azt tehát *Celebritásodra* változtatom el, 's így a' gyanút elnémitom.

Valóban bölcs és nemes lélek' tanítása az a' mit nekünk Nagyságod ada, hogy a' *harcz* nevé tudományok körül forgóknak emlegetni, 's annál inkább *harczolgatni* illetlen. De Nagyságod bizonyosan nem veszi illetlennek, ha a' köz ügy' védelmében felmelegülve szóllunk, mint azt nem, ha valaki az Ország' és Vármegyék' Gyűlésein a' megtámadott jó ügy mellett tüzzel szóll, csak nemességgel szólljon. A' ki magasztalja a' Csokonay' igaz érdemeit, de kimutatja hől vala nem szépen szólló, nem bánt illetlenül, 's

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

nékem ez is vétkül vétetik, a' mit elismerni makaesség nélkül nem tudok. Vannak közöttünk némellyek, Méltós. Uram, a' kik restelnek tanulni és még is konganak. Az illyeknek is jó kimutatni a' mit vagy nem látnak vagy látni nem akarnak, mert gátolják a' nemzeti erő' kifejlését. Én midőn csak személyem bántatott, soha nem szóllottam: igen mikor személyem össze vala fonva az ügygel. Eggyüvé kötetem polemizáló (harczolgató) levelezésimet, 's azokat kész lészek mindég Nagyságodnak bírósága elé terjeszteni. Kitetszik onnan, amazok bántak e lélek' nemességével, vagy én, kit garázdasággal vádolnak.

Méltóztassék Nagyságod ezen mentségemet azon mély tisztelet' jele gyanánt venni, mellyel változhatatlanul maradok

Nagyságodnak

Széphalom, Novemb. 20d. 1829.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. Széchenyi-múzeumában.]

5067.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Úr,

Különös tisztelettel való Uram Bátyám!

Valamint most a terminusok alatt, mivel a Praesesünk sincs ithon, Bécsbe mulat, úgy 15dik December után való napokban is a kivánt executióra tellyeséggel nem mehetek, mert terminusok végével minden Assessornak, az executióknak ki-osztása tekintetibül is, it jelen kel lenni. Azután az ünnepek következnek, azokat nyomba elfoglallya az új esztendő, a midőn mind a Birák, mind a Felek a cselédek iránt szoktak szorgalmatoskodni, 's ehez képest hamarabb meg nem eshetne, csak a jövő terminusok elein, ha valamely pogány idő nem lesz, mert azon hidegtelelés béli alteratióim, mellyek a Kázméri utolsó szerencsém alkalmatosságával háborgattak, még most sem szüntek meg-egészlen.

Kételkedek benne, hogy ha mingyárt el is megyek a kivánt executióra, hogy azt tökéletes végére hajthassam, mert maga a Sententia igen nagy nehésségre ad okot, a midőn azt rendeli, hogy *az Al-peres Gróff tulajdon épülettyei, és javításai becs szerint kifizetetesenek. Mivel pedig Gróff eő Nsága, a mint észre vehető képen*

ki teszik, a dolgot inkább hátráltatni akarná, bizonyosan azt is meg-fogja kívánni, hogy előbb ki fizetessen minden praetensiojából, ellenkező esetre ki tudja ha oppositóra nem fog é a dolog kerülni; de most a téli napokban az Indsellér se mérhet. Azért nem reménelem, hogy az oda való menetelemmel is tökéletes végét érhessük a dolognak, én tehát most Albákat nem is küldök, hanem ez iránt való újabb értekezéseink után fogom el-küldeni. A ki az alatt is drága Úri favoriban ajánlott, áthatatos igaz tisztelettel maradok

a Tettes Úrnak

Drága nagy jó Uram Bátyámnak

Eperjesen 21. Nov. 829.

alázatos szolgálja

Lánczy Ferencz mpr.

Kivül: Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium Incl. Comitatum Tabulae Judriae e Primariis Assessori etc. etc. Domino mihi singulariter colendissimo.

Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5068.

Rátkay Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Tegnapi napon hozzám utasított Úri Levele következtében, a Felső-Regmeczi Birókkal a Mátyásházi Határban helyeztetett Mlgos Gróf Török József Úr Eö Nagysága birtokában lévő dézma adó szöllejét körül nézetvén, az itten küldött Bizonyág Levelet¹ adták ki rólla; — Ha nem elégségesnek találni méltóztatik a Tekintetes Úr ezen betset; akkor Sz. Bíró és Eskütt tehet Törvényesebb betset, arra az esetre részemről csekély hivatalbeli szolgálatomat ajánlom. — Úgy gondolom hogy a Bets Levelet ki adó Birák amennyiben más határon hidegbe munkálkodtak, két váltó forintot meg érdemelnek. Uri gratziájában ajánlott alázatos tisztelettel vagyok F. Regmetzen Nov. 23án 1829.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úrnak

alázatos szolgálja

Rátkay Pál mpr.

Kivül: ² Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak, több Tettes Nemes Vármegyék Fő Tábla Birájának alázatos tisztelettel adassék

Széphalmon.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

¹ Nincs meg.

² A levél zárlatán keltétört piros pecsét.

5069.

Bertalan Imre — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

A' mint méltóztatott parantsolni, Vallerstein Dávidtól a' buzát szuszikostól együtt magamhoz vitettem, a' Nemesek Hadnagyja Conscriptio, és jelen-léte mellett, — a' rozsnak köble 21re, a' kétszeresnek pedig köble 5re ment, — a' Tengeri 257 véka, a' melyet lakatra is vetettem, — a' magvas kendert találtam 102 kévének. — Dézma-bor vagyon 5 cseber. — Hogy ezeket pedig jobb móddal adhassam el, mentül hamarébb méltóztasson küldött embere által a' Tekintetes Ur tudósítani, hogy akkor hamarjában kívántatván ezeknek az el adása, késő ne legyen az eladás; mert akkor fele árann kívánják. — A' Semjéni erdőben lévő fájáról is méltóztasson ugyan akkor valami parantsolatot adni, hogy el adhatomé pénzen vagy sem? — Az 50 frtról hasonlóképpen ennyit jelenthetek, hogy Vallerstein Dávidtól el küldötte volt az Édes Anyya, és azon módon vissza hozta, 's a' maga szükségére fordította, hogy ezzel is mi tévő légyek, a' midőn nintsen egyebe egy Riska tehenénél, tanácsát ki kérem a' Tekintetes Urnak. Mellyeknek alázatos jelentése mellett, magamat Földes Uri szívésségébe ajánlvánn, maradok

A' Tekintetes Urnak

Ér Keserübenn Decemb. Hónapjának 2k napján 1829

alázatos szegény szolgája

Ör. Bertalan Imre mk.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5070.

Gr. Széchenyi István — Kazinczynak.

Édes Kazinczym

November 20ikán irt becses sorait csak most vettem. Bizonyos vagyok, hogy velem együtt igen számos tisztelői soha nem hitték, és soha nem fogják hinni, hogy azon toll, melly árva Anyaföldünk Literaturáját annyira előmozdította, valamelly érdemes Hazánkfiát sérteni képes lehetne. S így minden Jó és Derék személyes megsértéstül nem tarthat, 's Kazinczy neve a vádtul nem csak ment, hanem azon határtalanul felebb emelkedett! Ha egyébaránt valaki sértve találná magát, csak annak jele, hogy gyenge oldalát meg ütve érzi, — 's így azon oldalt erősítheti.

Örülök egéssége jó létén, 's arra kérem, iparkodjék azt fentartani, mert Ön tanácsira és hazafiui munkalodására még nagy szük-

sége van Hazánknak, 's kivált Tudós Társoságunknak [!], mellynek az Udvar által való Keresztelését — mert szülve már régen van — vártan várjuk.

Isten áldja mennyei meglelégedéssel magyar homlokát melly körül olly szép koszorúkat látok füzve.

Tartson meg emlékezetében és barátságában nagyra becsült Földim Széchenyi István mpr.

Pest Decemb. 6ikán 1829.

[Eredetije a M. Tud. Akad. Széchenyi-múzeumában.]

5071.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Még élek. Ezen kezdem leveletem, mert hallgatásom azt hitet-heté el veled, hogy már megholtam; hogy elhülhettem erántad, azt lehetetlen volt gondolnod.

De ne kérdd mint élek, mert arra felelnem kin. Irtóztatóság az, hogy törvényeink annyi rést engednek prokatoraink istentelenségének, hogy az erőszak az igazságon vagy triumpháljon, vagy a' pert húzhassák.

A' mint megjövendőléd, én a' Septemvirátuson is triumpháltam, mint a' Kir. Táblán, és elébb Eperjesen. De a' gonoszság nem szűnt meg, velem játszani azolta is. Bírám testvére a' Békés Várm. Fő Ispán Septemvir Lánczy Úrnak, ki az nap leve Abaujnak honor. Fiscálisa, a' mellyben én honor. Notáriusa 1784. Octób. 13d. Ő Septemvir leve, Fő Ispán leve, 's a' Szent István kis keresztjét viseli: én sem septemvir, sem Fő Ispán nem vagyok, 's a' magam nagy keresztmet viselem.

Lánczy Ferencz Ur, Assessora a' Distr. Eperjesi Táblának, már Júliusban elkezdé az Executiót, azt Septbr. 18d. folytatta, 's most Decemberben jó ki majd harmadikszor. — Ez a' sok baj, magamnak 's gyermekeimnek betegeskedése, és a' feleségemé, ki Octóberben a' Gedärm-Entzündung bélgyulladás által már halál torkában volt, annyira elfoglalának, hogy még Neked is adósod maradtam a' válasszal.

A' Tudom. Társaság, igazabban szóllván a' Magyar Tud. Társaság, melly eránt a' tavalyi Consultatio Actáji még tavaly Aprilisben beadattak, még mostanig sincsen Ő Fels. által állapítva. Az Ország

határozása a' Királyi javallással beméne a' Törvénykönyvbe, 's a' Király ígéretet teve, hogy még Diaeta előtt sanctionálni fogja, 's így nem kételkedhetünk hogy fogja, de még csak fogja. Hogy meglegyen a' mit óhajtasz, az az én gondom lesz, ha tudnillik szavam lesz hozzá.

A' Deputátiók e' holnapban ismét összeültek, Gróf Dezsőffy azonban dispensalva van Januáriusig a' Nádor által; talán addig elő nem veszik azt a' Czikkelyt, mellyben ő áll.

A' ki a' Pesti luxust lovakban, hintókban, öltözködésben, cselédekben, 's a' Lucullusi lakomákban elnézi, nem képzelheti hogy az az Ország, a' mellyben Pest fokszik, szegény lehessen. És melly szegények vagyunk. Nekem minden szarvas marhám kidöglött, aratásom igen rossz, szüretem a' millyet egy egész század alatt se adjon Isten, a' szőlőket elverte a' jég, 's az a' rossz időkben elrothadott *éretlen korában*, és így a' hol 50 hordó terme másszor, most nincs 5, 's a' betegséget, hideglelést és vérhast, senki nem kerülhető el, nagy öröme a' Doctoroknak 's Patikáriusoknak. Vegyük hozzá a' földrengést, mellyet én is érzettem; Júl. elsőjén hintála alattam az ágy; de nekem kárt nem teve. Igen, és nagyokat Szathmárban.

Az Orosz háboru sem hagyta bennünket rettegés nélkül. De annak vége. Bár ránk rossz követkevései ne légyenek.

A' Cancellárius Gróf Reviczky, minekutána mindenféle olly sok nem szép Restaurátiók történtek, igen szépen restaurála Borsodban. Én elejétől fogva azt hittem, hogy a' hol a' Fő-Ispán meglegészik a' candidatiobeli hatalommal, 's nem akar candidálni is választani is, a' Restauratio általjában jól sül el, ha egy vagy más Tisztviselön esik is kedvetlenség. — Bereghben Gróf Rhédey Lajos, elébb Bihari Administrátor, megválasztatá Lónyai Jánost első Vice Ispánnak, 's látván hogy az általa protegált Pogány József nehezen választatik meg másodiknak, nem candidála második Vice Ispánt, hanem azt kívánta hogy Pogány kiáltassék ki, 's minthogy azt a' Rendek nem akarák, félbe szakasztá a' Restaurátiót, 's most Commissio van Bereghben. Bár azoknak az investigáló Commissióknak haszna volna, 's büntetletnek a' bünös, hogy példa legyen másoknak.

Egy Háge nevű Pozsonyi vagy Senátor vagy valami a' városnál, jegyet váltta valamely leánnyal, 's szállást fogadott. Még egy két szobára vala szükség, 's az volt, de ki vala adva valamely örömeleányának. Háge tehát elméne ehhez 's kérte, költözködjék máshova; ő neki 10 fntot ad. Midőn a' lyánytól leménc, a' gradicson

összeakad Pálffy Ferdinánddal, egy más Pálffival és egy Zichivel, kik az örömlánykának akarák tenni udvarlásokat. Nem tudom min összekapnak, 's Ferdinánd Hágét hunczfutnak titulázza. Häge a' szóra Pálffy Ferdinándot pofon sújtja. Erre a' három Hágénak áll, és addig veri, hogy Häge megholt. Teste felbontaték, 's két becsületes Orvos attestálja, hogy a' guta ütötte meg. A' dolog fülébe méne a' Császárnak; lement a' parancsolat hogy a' test vétessék fel a' sírból, 's anatomizálják. Kísült a' két Orvos gazsága, 's azonnal fogva vitettek. Mi lesz a' többivel, megmutatja az idő. Ez a' legújabb história.

Élj szerencsésen, tisztelt barátom, 's higyj mindent, csak azt ne, hogy Erántad valaha megváltozhassam.

örök hived

Kazinczy Ferenczmpnr.

Ird meg nekem, melly eszt. és melly nap születlél.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5072.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Schedel Ferencz.

Berlin, Deczember' 8. 1829.

Mínckelőtte utamat innen tovább folytatnám, a' mi talán egy hónap után fog történni, engedje-meg a' Tek. Úr, hogy röviden tudósítsam a' már megtetről annak bizonyosságára, hogy a' távolban is híven megemlékszem egykori Mesteremre.

Július' utolsó napján hagytam oda házamat, hazámat 's vele mindent, a' mit lelkeim tisztel, szívem szeret és óhajt; Bécsset pedig öt napi mulatás után, 's Morávián keresztül egyenesen Prágának tartottam. Csehországban minden városokában régi *cseh* emlékekkel teli templomokat és temetőket találtam 's itt búsultam hogy nekünk [!] nem csak kevés nyomai vagynak a' régi kornak, de hogy *magyar* sírköveink nincsenek is; épen úgy irigyletem a' Prágai muzeumban a' cseheknek literatúrai régiségeiket a' 10d. 12d. 'stb századokból. A' könyvtárnok, Hanka úr, a' legnagyobb szivességgel fogadott 's nem átalotta a' fáradságot, nekem a' czéhbelinek, némelylyeket ex tempore le is fordítgatni. Valóban a' cseh nemzetnek mindig több poetai lelke volt mint nekünk. Némelly poetai régiségeket ki is adott, Szvoboda úr' német fordításával együtt. Ha rá fogok

még érní, írok valamit az ó-cseh literatúráról. Ki festi-le érzéseimet, Tek. Úr! mikor Wallenstein' palotáját jártam össze, dolgozó és háló szobáját, a' lovagtermet (Rittersaal) és tündér kertet, fürdő-barlangját, kápolnáját 'stb. Minden még a' legjobb állapotban — ha mi így ballaghatnánk fel 's alá R. T. csarnokaiban! Prágánál kevés hely és város interesszansabb hisztóriai tekintetben, de a' szépművek' kedvellője is léel eleget, 's hosszas volna, ha mindent eléhordani szándékoznám, a' mi azon hat nap, minden léptemen meglepett, a' mellyeket ott töltöttem. Carlsbádban olvastam de-Carro' könyvecskéjében a' Tek. úr' és Szemere' tudvalévő fordításait. »Hogy Kazinczy nincs itt e' tündérvilágban!« így kiálték. Innen Tepliczbe mentem, melly vizei által nem kevésbé híres. A' behatás, melly itt várja az útazót, annyival kedvesebb, mert az alpeszi Carlsbádból elmenvén, itt valóban olasz tájékban találja-magát fel, ha nem *egészen* olasz ég alatt is. Most a' buján termékeny szép Szászország vett kebelébe; 's majd az Albisz' hasonlíthatatlan bájos vidékei, majd a' szép Drezda a' maga művészetremekjeivel ingerelt; de legnagyobb gyönyörűségem volt kétszeri mulatásom Tiecknél, kihez invitálva voltam, 's ki nem sajnálta Shakespeare' Viharját előadni kedvemért, 's én meg voltam győződve hogy a' hir nem hazudik, midőn Tiecket a' declamációban *nagynak* nevezi. Göthének születése' napja volt, 's ennek üdlésére Faustja adatott, mint soha többé nem fogom látni. Lipésében ez ízben csak egy napot töltöttem és siettem Weissenfelsbe, hol Müllnernek, a' Schuld' apjának sírját mutattattam-meg magamnak. Lützellénél a' kő, hol a' svéd Gusztáv esett-el. De a' legszebb napok Weimárban vártak rám, hol Göthe udvariasan (in bona signif.) fogadott, 's félórát hagyta magánál töltenem. Álltam a' nagyherczeg' és Schiller' sírjoknál, úgy a' Herderén 's a' Schiller és Wieland' házaik' küszöbjein. Excursiókat tettem Weimár' legközelebb igen szép körületeibe és Jénába, hol Schiller' kertje vonzott. A' híres Eichstaedtnék egy szépen concipiált de rüt szász ajakkal elmondott latán beszédét hallottam. Szükségtelen emlitenem, hogy mindenütt megismerkedtem híres orvosainkkal, az intézetekkel 's professorokkal; Jénában Lüdenel is. Erfurtban ott jártam, hol Luther kelt és járt, tisztelettel léptem azon czellába, hol a' nagy Augusztinus szenvedett és elmélkedett 's az egyházba, hol szavai dörögtek. Gótha' cabinetjei, parkja, de kivált narancskertje tetszetek, de jobban örültem, midőn Eisenachot elhagyván a' Wartburgra mentem-fel, hol a' Reformátor, mint Ritter Georg rejtőzködött az Aacheni birodalom gyűlése után. A' kápolná-

ban, hol ő a' várnépnek prédikált, megpillantottam a' magyar czí-
mert. Valóban dobogó szívvel kérdém a' castellán' szép fiatal leány-
kájától, ki a' várban körülvezetett, 's ki eljövetelem óta először
emlékeztetett azon gyönyörűségre, mellyet illy fiatal ajak' csókjai
adnak — Hogy jó ide a' magyar czímer? Szép gyermek! az én
hazám' czimere? Ej, uram, hiszen a' thuringiai márkgrófné, a'
Sz. Erzsébet, magyar volt; 's talán csak tudja, hogy a' th. mark-
grófok régenten itt laktak. Eszembe jöve a' magyar királylány, 's
hogy Marburgban van eltemetve, 's fel lön téve, hogy M-ba elmegyek.
Wartburg' tája, 's a' thuringiai hegységé az isten' világának bizo-
nyosan egyik fő szépségű része; innen gyalog jártam-meg Altenstein,
Liebenstein és Meiningen nagy nemű romános szcenáját, mint egy
aventureux, 's voltak is aventurejeim, mellyeket lábam és szívem
érezett. Az utolsó városban, melly mostani igen jeles hercege alatt
nagyon emelkedik, gyorsszekeret fogadtam Bajorországba. Würzburg-
ban (mint egyebütt is igyekeztem a' Handbuch által Literaturánkra
figyelmet fordítani) az Universtitás' egyik professzorának Handbuchot
adtam, hogy a' philos. és orvosi társaságnak (melly, elsőbb czímjénél
fogva a' széptudományokra is kiterjeszkedik), benyújtsa. Innen Hei-
delbergába mentem a' német természetvizsgálók és orvosok' gyüle-
kezetére. Itt számtalan nagy emberrel ismerkedtem-meg, úgy szólván
Európa' minden részeiből. A' praesidens annyira megörült, hogy
végre magyarországi orvos is jött, hogy azon beszédben, mellyel a'
gyűlést elkezdte, érintette is. Az Universtitás bibliothekájában egy
német kódexet találtam, melly Magyarország történeteit adja elő
Mátyásig, 's mellynek megismertetését tölem a' Tek. Úr tán olvasta
is már a' Tud. Gyűjteményben. A' Heidelbergi gyönyörű várban a'
híres nagy hordónál sokkal inkább, meglepett Ottó királyunk' szobra,
egyéb Pfalzgrófokéji között. Mannheimben megnéztem Kotzebue'
házát; 's itt láttam először a' Rajna' vizét is, sőt által is mentem
rajta, hogy azon a' nevezetes földön is lettem legyen, melly annyit
forga kérdés alatt a' franczia háborúban. Elmentem volna Wormsba
's Majnai Frankfurtba is, de ez esztendőre marad. *Nórimberga* von-
zott nagyon, 's ha most nem menék oda, nem láttam volna soha,
mert esztendőre Münchenbe menvén a' Schweizből, nagy kitérés
volt volna. Legszebb napjaim közé tartoznak azok, mellyeket Nórim-
bergában tölték. Ez még most is a' régi, 's sehol sem érzi az utazó
magát oly tökéletesen a' német középkorba visszavarázsolva. Voltam
Hanns Sachs és Dürer' házaikban, az óriási gót egyházakban; cso-

dáltam a' német szorgalom *mindenféle* munkáját, 's a' *német* művészség' remekjeit, mellyek, úgy tetszik, mind oda gyűltek, hogy egyetemben hassanak a' nézőre. A' derült Erlangában Beregszászinkra emlékeztem; Koburgban pedig Koháry' leányát láttam, kinek temérek jószágai most egy idegenéji lettek, mi által? Házasság által. Hildburgshausen és Schmalkalden lettek most figyelmem' szegény tárgyai; de az utóbbiban Luther is megjelent, midőn német hercegi védjei az itteni várban a' híres Schmalkaldeni frigyét kötötték. Keresztülutazván magát a' thuringiai hegységet, sokszor visszaemlékeztem a' természetnek azon scénájira, mellyeket a' déli Szepességben csudáltam, midőn azt 1824-ben jártam-meg. Góthán, Erfurton és Weimáron keresztülmentvén, ismét Lipcsében mulattam, de több napokig. A' Michaelismesse legnagyobb virágában volt; meglátogattam az orvosokon kívül a' philolog Herrmannt, ki de metris Pindari irt, Krúgot a' philosophot 's Pölitzet, a' politikust és historikust. Paulust, a' dühös Calvinistát, de leghumánusabb, sőt szeretetre méltóbb embert a' világon, még Heidelbergában látogattam-meg, a' mit elfelejték mondani. A' legszívesebben fogadott, 's hazánkat illető kérdései ezek voltak. Lipcséből Hálába mentem. Ott hallottam először itéletet physiologikus munkámról, 's kitől? — a' *világ*-szerte híres Sprengeltől. Magyar borra invitált, 's familiája' körében a' legszebb estvét töltöttem. A' nem-orvosok közt, kiket meglátogattam, az öreg Consil. Schützöt kell említenem, az Allg. Literatur-Zeitung alapítóját 's folyvást főszerkesztetőjét (ámbar tul van már a' 80 éven, még tanít, reggeli 5 órakor már ír, maga csinálja a Lit. Ztg' minden ívének utolsó correcturáját, 's így eddig már 12.000 ívét; *minden* érzékei még tökéletesek), 's egykor Schiller' collegáját Jénában. Továbbá a' magát túlélte Lafontaint, Prof. Grubert, a' Wieland 's a' nagy Encyclopaedia kiadóját (Ersch taval halt-meg); végre Madame Robinsont, Talvi név alatt a' szerbus dalok' jeles német fordítónéját. Wittembergában Luther' bronz szobrát (Shadow' ['] műve), Luther' hallgatócsarnokát (Hörsaal), hol qua Theol. Prof. tanított, a' tempomot hol prédikált: és sirját — végre Melanchthon' házat nézegettem nagy örömmel. Álltam a' helyen hol az utóbbik meghalt ('s Nóríbergában, hol tanított; ugyan Nóríbergában 1826ban állítottak neki szobrot) 's kertében még most is látszik kőasztala, hol egy nagy fa árnyékában szeretett tanulgatni. Potsdamot a' nagy Friderik a' szebb városok' egyikévé tette, de unalmas. A' Charlottenburgi parkban egy szép délutánt töltöttem; itt láttam Claurent, a' német

szépek' istenét a' románban. Az igazán királyi Berlin mindent nyújt, mit az ész 's a' mesterség nyújthat, de fájdalom! a' természet semmit sem tett kedvéért. Igaz, most úgy is tél vagyon, de csak legalább kopár vagy hóval fedett hegyeket látnék, csak hegy legyen! A' Budamelléki fi nincs elementumában ott, hol *hegy* nincs. Sehhol nem kinzott a' honvágy annyira, mint itt e' sik országban. Most tapasztalom hogy igaz, mit a' psychologusok mondanak, hogy a' hegyilakó ott emlékezik legforróbban vissza hazájára, hol nincsen hegy. Különben az itteni nagy intézetek 's az universitás nagy interestjét gerjesztettek bennem, 's legtöbb időmet ott töltöm. Lipszében levelet kaptam hazúlról, hol azt írják, hogy az orvosi kar, tagjává választott; Berlinben pedig a' Würzburgi bajor-királyi philosophisch-medizinische Gesellschaftnak levelét vettem egy diplomával, mellyben annak correspondens tagjává vagyok kinevezve. Meg kell vallanom, hogy a' hol megjelentem a' külföldön, a' legszívesebben fogadtattam, sőt, ha szabad e' szóval élnem, érdemetlen *figyelmet* is tapasztaltam mindenütt — 's így Berlinben is. *Szép* társaságokba is vagyok sokszor hiva, de *tudós* társaságban is megjelentem kettőben; a' Humanitätsgesellschaftba 's a' királyi medicinisch-chirurgische Gesellschaftba voltam már invitálva, 's mint vendég ebben is, amabban is már két ülésben voltam jelen. Drezdában is volt szerencsém a' Praeses által a' Societas physico-medica-ba bemutatgatnom, sőt némelly úti orvosi tapasztalásaimat előadnom is. Elgondolhatja a' Tek. úr, ex tempore! ugyan volt trémám, de csak hamar felleltem magamat 's felkötöltem g—ámat, a' hogy lehetett. Valami 4—5 hét múlva elhagyom Berlint; utam: Brandenburg, Magdeburg, Göttinga, Cassel, Marburg, Giessen, Frankfurt, Mainz, Coblenz, Bonn, Cöln, Aachen, Jülich, Lüttich, Brüssel, Gent, Brügge, Ostende, London, onnan Párizs (3 hónapra), Genf, Lausanne, Bern, Basel, Freiburg, Strassburg, Stuttgart, Tübingen, Ulm, Augsburg, München, Salzburg, Linz, Bécs, 's így a' drága hon! Augusztus' elején otthon leszek. Az idén 303 mértföldet utaztam — de ez többet fog tenni! Mindazáltal tartson-meg a' Tek. Úr *minden* távolságban szeretetében úgy, valamint én maradok mindenütt régi híve S. F. mpr. (Nem tudom, megnyerem e az engedelmet a' Würzburgi diploma' elfogadására. Bártfay egy csinos kis episztolával tisztelt-meg; én is episztolával akartam felelni. De nem ment. Az élet azt mondja: Recipe etc.)

Lakásom Kaiserstrasse Numero 25, I. emelet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

5073.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Édes Öcsém,

Egy holnappal ezelőtt Szögyényi Ferencz Úr, fija a' volt Vice Ispánnak, Pestre méne le, 's egy kisdéd pakétocskát vive le hozzád, a' Gróf Brunszwik háznál a' Kristinavárosban lakó Heinrich nevű Festőhöz, Tessedik Ferencz Urhoz, és Fő-Ispán Szilassinéhez. Mint-hogy válaszodat nem vehetém, nagy félelem száll meg, hogy a' leveleket nem vetted. Kérlek, ha Pestre által mégy, keressd fel ezt az Urat, 's kérd, hogy a' levelet neked adja által. És minthogy megtörténhetnék, hogy nem leled otthon, készíts hozzá egy levelkét, mellyben neki e' kéréseket teszed, 's hagyd szállásán. Úgy ő neked postán felelhet Pestről Budára, 's meg fogod érthetni mi történt a' levelekkel.

Azon levelemben arra is kértelek, hogy menj el a' Budai typographiába, az az, az Universitáséba, 's ott kérdezzd meg annak embereit holmire. Azon kérdéseket külön papirosra tészem itt, hogy kezekbe adhassd.

Én a' feleségemmel ezen holnap első napján a' legkegyetlenebb hidegben Eperjesen valék Assessor Lánczy Úrnál, megkérni hogy az Executióra jelenjen meg. Martziusnál előbb ki nem jó.

Nem sokat interesszálhat, de megeshetik hogy ismered az embert, és így hadd mondom el, hogy a' Lasztóczon lakó Dobos János, unokája a' Kazinczy Danielné, szül. Szirmay Therézia Regmeczi Tisztartójának, tiltott szerelemben élvén Ecsedinek özvegyével, a' Jesztrebi Kossuth László leányával, — megintetvén hogy vagy vegye el vagy hajtsa el, — Decemb. 3d. copuláltatá végre magát.

Élj szerencsésen édes öcsém. Ajánlom magamat atyafiságos barátságodba. Decemb. 9d. 1829.

hív atyafi szolgád

Kazinczy Ferencz.

Sophie Lasztóczon van, Zseni K. Józsefnével Petneházára ment disznót öletni Józsinak, Thalie Karnernénál, a' négy fiu Patakon, Fizsi Erdélyben.

Kérlek édes öcsém, a' melly árkus nyomtatványt neked az Univ. Typographiában adni fognak, küldd meg nekem postán. —

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5074.

Vallerstein Dávid — Kazinczyanak.

Méltóságos Úr Kegyes Földes Uram!

Le irhatatlan változással kellet szenvednem, a mint a mult ősön a Mlgos Urfi itt nállunk Ér Kesserübe meg fordult, és némely hibás indulatnak által úgy meg vesztegetődöt, hogy azon meg vesztegetésnél fogva a mint informálva volt Idősbbs Csatári Imre által, a Szenatermésbe mind magának, mind a Mlgos Urnak nagy kárára volt, mivel itten volt Széna termés 9 Széna Boglya, a melyet a fent irt Csatári a Mlgos Urfi előtt 5 Boglyás szekerre vitt és elis atták 20 V. forintoké[rt], a mi most 40 és 50 frtokat is megérne, a mely eladásra itten Tettes Fráter László Úr is azt mondotta, ha szalma volna is, meg adnék annyit érte; én részemről kerestem vevőt a Szénára, de már késő volt, mivel Csatári a Sógorának kívánván kedvezni, meg marat az első vevőnél, ámbár többet attak volna érte.

A Buza termés a részen kívül volt 38 Köből, ebből elvetettünk 8 köből 1 vékát, attam az erdő Kerülőnek 1 vékát, Semjéni Buza Kerülőnek $\frac{1}{2}$ vékát, és így maratt 29 Köből $1\frac{1}{2}$ véka. Tengeri Termés van 166 véka csús. Ezen kívül egy köblös földet fent irt Csatári Imre a Mlgos Uraságét be vetet, felébe Zabot magának, felébe Tengerit a Mlgos Uraságnak, és hogy néki a Tengeriből semmi rész sem ment, rosszul mivelvén, 7 és $\frac{1}{2}$ véka termet csütül az Uraságnak, az ugy nevezet Papp Rétyyénél egy darab közös Kaszálló lévén Tettes Dercsényiné Asszonysággal; magam ki mentem az öreg Csatáryival a Sarjut nézni, mikor már kaszálni való volt, hogy kaszályák le, de le nem kaszálta, azt állitván, hogy nem kaszálni való, és a mint más embereket szerzettem, hogy le kaszályák, a fia azt mondotta azon embereknek, hogy rendrül is meg fogja étetni; az után a Mlgos Dercsényiné Asszon Arendássa le kaszálta s elis vitte magának ezen ellenkezés közöt; a több Majorság Kaszállót is a mint ki attam kaszálni, Csatári Imrének ugy attam, hogy a nádlást is kaszályta le, de a nádlást mind ot hatta, csak a hátas kaszállókat kaszálta, holott mások azt is le kaszálta volna 's több haszna let volna a Mlgos Uraságnak. Mégis a Mlgos Urfi előtt annyira be vádolt, hogy azon kedvetlen parancsolattját hallottam Csatári Imréül a Mlgos Urnak, hogy mindeneket a mi kezem alatt volt Termés, agyam által eő nékie, a mint hogy által is mértem a Buzát, a Tengeri ugyan itt vagyon Góréba, és nem általlya avval kissebíteni a Mlgos Grófné eő Nagyságát, hogy it a Grófné nem parancsol, mivel ez a Jóság a Mlgos Úré, azért a conventiom sem lehet állandó. De Mlgos Uram nem irom ezeket vádlás képpen. Méltóztasson Tettes Krainik Urat Csatári eránt meg kérdezni, meg fogja mondani érdelemlet conduittját, a mit pedig én irtam rólla, arra bizonságokat is állitok, és a Szalmát is el hordotta az Udvaromrúl, el tiltot a fátul is, hogy

ne hozzam magam szükségére. Mely bizonyos okból mély alázatossággal esedezem a Mlgos Ur előtt, mint a ki igyekeztem a leg hűségesebben minden terméseit be takarítani. Méltóztasson azt nekem szegén szolgájának hűségemér meg engedni, hogy az Mlgos Grófné által adot conventiom szerént az esztendőmet ki tölthessem Nagyságodnál, és meg ígért fizetésemet meg nyerhessem, ne hogy idő előtt mint hibás ember a szolgálatul ki tétessem, és a mit az Atyám halála után az adósságba a Mlgos Urnak által attam, u. m. Istállót, Ablakokat, Almáriumot, a mennyibe acceptalni akkor méltóztatot, meg kappni; a másik szobába pedig ablakokat 3 forintér vettem, mivel a Mlgos Grófné parancsolt volt, hogy cselédet és marhát fog le küldeni, ezt is acceptalni méltóztasson. Mi illeti a Tavalyi felébe termet kendert, annak az Anyám a virágossát mind által atta, a mint a Mlgos Urfi itten volt egy emberrel, a vitte elis, és így Csatári ezt hibásan atta elő, a kisebb szobába egy embert fogattam, hogy a ház körül hasznát vegyem, és Csatári azt is meg tiltotta, hogy nekem semit se tegyen, magának dolgoztattya. Instálom azokáért a Mlgos Urat, méltóztasson ez iránt parancsolni Csatárinak, hogy ezen embernek hadjon békét. Ujjítom hát végtére is a Mlgos Ur előtt alázatos esedezésemet, hogy a mennyibe mind ezekbe igasságom vagyon, méltóztassék a conventiomat meg adni s engemet kívánt szolgáltyában Sz. György napig meg tartani. Azontúl nem fogom Instálni, hogy én is kereskedésemet úzhessem. A Szalmának is vissza hozását Csatári által instálom, a mellyet a Mlgos Grófné is nekem ajánlot. Melyre való kegyes és vigasztaló válasszát a Mlgos Urnak ohajtva minél előbb el várom és hogy a Tűzi fát is Semjénbül el hozathassam, mellyek után alázatos mély tisztelettel vagyok

A Mlgos Urnak

leg kisebb Szolgája

Kesserü 9k Xbris 1829.

Vallerstein Dávid.

Kivül: ¹ Méltóságos Kazintzi Kazintzi Ferentz Urnak, Tektes Zemplén s több Nemes Vármegyék nagy érdemü Tábla Bironak [.] megkülönböztetett tisztelettel ajánlom. p. Debretzen, Tokaj, Ujhely—Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5075.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy

szives tiszteletét.

Már van hírem, édes barátom, hogy leveletem közléd; de az haszontalan volt. A' beteg elme nem fogad el semmi felvilágosítást,

¹ A levél zárlatán kettőtört piros pecsét.

's maga magát csalogatja. Rútat én tenni nem fogok, sőt elmond[h]a-
tom a' mit Nepos Themistoclesről mond, ha jól emlékezem: *ista*
contumelia eum non fregit, sed erexit. Azonban moralitásom vétetvén
gyanúba, szólni fogok a' Muzáron' Olvasójihoz, nem felőle, hanem
felőlem. Olvassd az egyik cikkelyt:

«Találgaták, tapogatóztak, ki van itt bántva; tudni akarák azt
magamtól, és sokan. Szép érzésű ember úgy nem fog leskelődni az
után, a' mit beféd előtte házi gazdája, mint az után nem fog fülel-
getni, a' mit előtte embereinek sugva mond, 's kérdé e valaki
Martziáltól, ki az az ő Fidentínusza 's Cosconiusza? De a' talál-
gatók, tapogatózók nem állanak meg itt; vádlottak, 's nem csak a'
legigazságtalanabb váddal mely magát valaha hallatá, hanem a' leg-
képtelenebbel is egyszersmind. Tisztaságom' büszke érzésében nem
látám magamhoz illőnek hogy magamat egy gyalázatos tett gyanúja
ellen védjem. Érdemlik a' büntetést, 's elnémülok; 's tisztelettel for-
dulván el a' tiszteletemet oly nagy mértékben érdemlő gyanítottól,
dévajkodva felelek vádlóimnak, mert ők csak ezt érdemlik.»

Nekik tehát azt mondom, hogy ha nem én írák vala az
epigrammát 's tőlem kérdeznék, mit gondolok, ki ez az Izé Uram,
feleletem ez volna: Minthogy itt olly valaki felől van szó a' ki verset
is ír — (Handbuch II. K. 44 lap, sor 9. Silány *versed*) — és rosszúl,
történetet is ír, 's azt is rosszúl, én Íróinknak egész kised seregében
mást gyanítani nem tudok, mint — Perecsenyi Nagy Lászlót. Mert
a' három praedicátum, mindenek' ítélete szerint, őreá illik leginkább.

«De hogyan juthatna ő azon megtiszteltetésre, hogy rá löjjenek
nyilat? hogyan illik őreá az *Illustritás?* mely most *Celebritás* által
van itt felváltva, együvé? — Igen jól, a' mint ugyan nekem látszik,
mert nyilván van hogy az Epigrammatista büntetni akará ugyan
delinquensét, de nem akará, hogy erre rá ismerjenek. Oly ruhát
vete tehát rá, melyet viselni nem szokott.»

«De hát az az *Izé?* — Izé annyi mint Valami vagy Valaki;
's a' szóval akkor élünk, mikor a' kívánt szó nem jut eszünkbe,
vagy jut ugyan, de nem akarjuk kimondani. A' czím lehetett volna
Eggy valakihez. De amaz jobban illett a' dévajkodó Epigrammhoz.»

«A' Kézi-könyv a' 9d. sort hibás interpunctióval adja; a' *Besz-
kédi* szó előtt és után nem kellett volna comma. Commájival ezt
teszi a' sor: *Te B., a' te versed fagy;* commáji nélkül: *Versed fagy,
mint a' Beszkédi hegyeké.* Ha a' *B.* vezeték névként állana a' 9.
sorban, úgy ez állana az epigr. czímjén is. (Beszkédnek hívja a' tót

a' Tátra alantabb hegyeit, mellyek Zemplényt, Ungvárt, Sárosst Galiciától elválasztják.»

•Mennyi bajt csinálnak az emberek magoknak és másoknak ok nélkül.»

«Én mindég inkább éreztem a' másokon elkövetett méltatlanságot, mint a' mit rajtam követtek el — ugymond egy francia levélben a' nemeslelkű, de megtévedt halandó — 's innen van az, hogy inkább bánt 'a Csokonay ellen elkövetett igazságtalanság, mint az a' másik epigramm, még ha annak tárgya én volnék is. Ha ez a' Poetánk, a' ki olly gazdag oestrumban, itt meg ott megbántja is az izlést, mindenütt annyi zsenit szikráztat, hogy az érdemlett dicsőségtől semmi epigramm nem foszthatja meg a' maradék előtt. Akkor írni tehát ellene versben és prózában, midőn ő már nem él, a' helyett hogy a' jó izlés ellen elkövetett hibáji fedezetnének fel elégséges okokkal; az kegyetlenség; azt nyomtattatni felőle hogy a' halál elkapta gyalázatja elől az Arpádiással, még több mint kegyetlenség? hol veszi Asszonyom a' te Sógorod azt a' *kevély bátorságot*, hogy egy Poemát condemnáljon, mellyet a' Publicum nem látott?» — mintha abból, a' mit Cs. ada, nem láthatnánk, nem következtethetnénk, hogy ő, ki csak dévaj szeszélyiben vala igen nagy, heroicumot nem adhatott volna szerencsével? Elmondám azt is, de bántás nélkül, hogy Egyiptusban a' holtak, a' Római Censzorok által az élők büntetettek; elmondám, hogy a' *fari quae sentias* mindnyájunknak jusunk, 's mi szükség rám neheztelni, mikor a' Muzáron kész felvenni az ellenkező állítást. —

És ez legyen elég. — Halid ismét fogadásomat: Én rútat tenni nem fogok.

Tegnap vevém a' nagy Széchenyi levelét. A' Tudós Társaság, melly régen megszületett, még sem kapta meg a' keresztelest, — ezt írja, noha válaszában a' textus vádam és védelmem volt. A' mit neked itt a' két lapon mondék, becsületem kívánta hogy mondjam; de én a' sebet nem fogom piszkálni.

Tudod e *unde istae lacrymae*?

Executióknban még sem boldogúlok. Nov. 30d. — Decemb. 3dikáig Eperjesre jártam Birámhoz. A' Sógorom azt kívánja, hogy az ő praetensióji 38,000ben fizettessenek ki asztalára a' supputatio előtt, hogy ő osztán 28,000t, sőt talán mind a' pénzt, megesvén a'

supputatio, nekünk visszafizesse. Ezt azért, mert látja melly nehéz annyi pénzt összezsínálni, 's ennek ürügyével igyekszik részünket tovább bírni.

A' Szent Hajdan Gyöngyeit másfél holnap előtt leküldém halhatatlan Írójának. Eddig nyomtatják Budán. Mellette lesz Viviáni által festett 's metszett képe. Tegnap olvasám az Ujságban, hogy Báró Barkóczy László valaha végre megkapá a' veres övet, a' mit én ugyan *Neki* köszönök. Igen nemes lelkü ember ez a' fiatal Kanonok. Éljen szerencsésen, édes barátom, 's szánd szenvedő barátodat. Decemb. 12d. 1829.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5076.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét, idvezlését.

Pannonhalm. Decemb. 13d. 1829.

Kettős leveledre vagyok adósod, édes Barátom. Az elsőre válaszolni csak akkor szándékoztam, ha majd a Gróf választ veendem; lássam, 's tudassam veled, mit teve az igen nemes szíven az igen szép levél. A levél, néhány sorral tölem késérőleg, Novemberi vásár alkalmával Károlyi Urhoz volt utasítva, 's Károly [!] visszairt, hogy kézhez szolgáltatta azt. Ekkor irtam, 's már harmadszor haszontalan, Szemeréhez is. Feleletet innen is onnan is hijában várok; 's tőled már a második levél érkezett. Nagyon aggódok Kéziratink miatt; de el nem veszhettek; Oszvöld Theol. Professzorra voltak bízva, 's ő bizonyosan megadta. De én azokat nem Augusztusban, hanem Sept. végén küldém. Meg irtam kétszer Szemerének, kinél keresse, ha történetből még sem kapta volna; 's arra az esetre, ha eltévedtek, én a tiedet lemásoltam magamnak, 's ezt küldöm meg; a magamé csak töredékben van nálam, 's most lehetetlen időt vennem újra feldolgozni.

Sajnos, hogy nagy emberek, tapasztalt Férfiúk annyira könnyhiszelműek, egyet 's mást magokra érteni, 's a próbált barátot gyanú alá venni. Igen örülök azért, ha a magát megbántottnak vélt gyanújából tisztul; ezt mind a ketten leginkább érdemlitek.

Nagy nyereség leszen a Hazának P. képét a Sz. Hajdan Gyöngyeivel birhatni; nagy a fordításra nézve is; kedvesb leszen így, 's kapósabb.

A mi Sztankovicsunk két hete hogy elhagyott bennünk; inkább tiszteltem, szerettem a szép lelkű Férfiut, sem hogy neki egy Istenveledet ne mondjak; 's minthogy ő neked is tisztelőd, ide irom hamar készült Jambuszaimat; Szonett fogott lenni, ha az idő engedi vala.

Győrött lakik egy Timár, Wurda, ennek tíz magas, szép termetű, mívelt, lángezü, jó vérű férfi gyermeke, 's egy leánya (dévajságból szokták ők mondani: tizen vagyunk férfi testvérek, 's mindenkünknek van egy lánytestvére). Ezek már mint kinőtt, kitanult fiatal emberek, két pap, két timár, sat. majd mind jó musikusok, 's énekesek. Az egyik pap, Theol. Prof. a Pesti Seminariumban iskola társam, azolta tartós jó barátom, testvére által ezen verseket négy szavu énekre teteté, 's így négy Wurda énekkel lépé meg a Praelautust, végvacsorája alatt. Tudnod kell, hogy Sztankovics az éneklő karnak nagy barátja, maga is tanult énekes, hetenként Acemiát tartott. Megbocsáss fetsegésimért; igen szeretem ezeket a derék embereket, 's szívemnek jól esik, hogy nekik valami kedvest tethetem, 's az is, hogy veled közölhetem. Lássd, többnyire csak német énekek zengnek az illyes társaságokban, most pedig magyar zengett.

Örvendek örömidnek, mellyeket a Pesti tudósítások szültek neked; Te érdemes vagy illyenekre, és sokkal nagyobbakra.

N. Pált én tettéért nem vádolhatom: ő az Ország Gyülésén többet mondott, most hevében valamivel disztelenebben, de felhevülése nem volt ok nélkül. Azolta, hogy levelemet irtam hozzád, volt szerencsém egy barátjával beszélteni; ez azt mondá, hogy N. bizonyossá tevé az első V. Ispányt, Niczkyt (kit ő tevé egykor V. Ispánnya) hogy ő csak candidaltatni kíván, hogy Vármegyéjében ne lássék megvetve, kit az egész Haza tisztel; de a V. Ispányságot elválalni nem fogja. (Ez igaz e, vagy a mit ugyan egy hitelesnek látszott ember után irtam, megmondani ki tudja?) Niczky hallgatta e ezt el, vagy a Herczeg nem hitt Pali szavának? ismét bizonytalan. Elég hogy Pali megvetve érzé magát, 's ez fáj. Gondold el, ugyan ez a barátja mondá, magának N.nak szája után, hogy a Herczeget viadalra hitta ki. A Hercz. alacsonyságnak tartá egy közönséges nemes emberrel megvívni (itt jött ki a niederträchtiger szó Pali száján). A dologban az volt nevetséges, mint maga N. mondá, hogy vissza

menvén Sopronba, 's kardját leoldván, vette észre, hogy kardjának csak markolatja volt a hüvelyben, nem a vas is. Szép scéna lett volna, ha történetből a Hercz. elfogadja a kihívást.

Örvendek Feleséged felgyógyultán; Neked pedig az Executio folytatásához sok szerencsét kívánok.

Én kis csónakban biztosban ülök, mint nagyban; 's csak az a kérdés, ki mekkorát képes kormányozni. Tekintvén a Szerzet környülményit, én tudom, hogy a kicsinyben többet használhatok. De én megnyugodtomban most már semmi efélével nem gondolok; Isten után, kinek gondviselése eránt a mi dolgunk által uj meggyőződést nyerek, Tamásomra bízom magamat. Ő jobban tudja nekem mi jó, mint magam. Minden örömem könyv és jó szivek, 's ezek között a tiéd különösen. Élj a tiéiddel szerencsésen.

ISTEN VELED.

Az Istenek ragadnak el tőlünk
 O Sztankovics magokhoz. — Itt hagyod
 Kiket szerettél, 's kik szerettének
 Téged viszont, Győrnek vidám lakójit.

Menj, vár bírói széked, érdemed
 Méltó jutalma, várnak a pörök,
 Várnak Themisznek felkent Papjai,
 Segédül a nehéz ügyhez, közikbe.

Való, sok arczot mos keserv könnye,
 Az áltkarolt barát, 's a jól gyámolt
 Szükelkedő, éretted összesír;
 'S az énekes kar hosszan rí utánnad.

De bú 's öröm vegyítve játszik itt:
 Bús a rideg szív, 's a gyámoltalan;
 Öröm derül ám arczán a Honnak,
 'S a Hon szerelme felderíti ezt 's azt.

Menj Sztankovics! Hazánknak ügye hív,
 Menj! — Nem lehet Hazához hűtelen
 A hű barát, 's az érzékeny Gyámoly. —
 A jók fohássza leng körül utadban.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5077.

Kazinczy — Láczy Ferencznek.

A' Sógorom D'Ellevaux János Úr Decemb. 16d. visszatérel Krasso Vármegyébe, minek utána az Executio' bajai miatt egy teljes holnapot itt mulatott. Felesége itt maradt, 's mindaddig itt fog maradni, míg az Executio Kázmérban véget ér. D'Ellevaux hoza pénzt, 's abból kitelhetett a' mit mi a' *Sententia által világosan parancsolt supputatio után fizetni* talán tartozunk; de nem hoza annyit, hogy azt tegye a' mit a' Sógorunk kíván, hogy supputatio előtt fizessük elébe az ő egész praetensióját, 's akkor megessvén a' supputatio, ő a' superfluumot nekünk visszafizeli. Ez nem csak a' Sententiával, hanem a' dolog' természetével is ellenkezik; mert a' hol a' két fél közt ugyan-azon tárgyban computus van, ott a' nagyobb summából ki kell venni a' kisebbet, 's az adós csak azt fizeti, a' mi az ő summáján felül supernatál: de minthogy nekünk a' Tekint. Úr azt tanácslá, hogy a' sógorunknak tegyük kedvét, rajta voltunk, hogy a' Tekint. Úr eránt tiszteletünknek e' bizonyágát is adhassuk. D'Ellevaux tehát vevőt keresé rátájának; de olly jószágot, a' mi kéznél nincs, és a' mi eránt opponálhatnának, senki nem veszen. Így kölcsön keresé pénzt, 's egy helyt talált, de iszonyú conditióval, 's azt kívált azért nem vette fel, mert ha oppositio találna történni, hijába verte volna magát bajba.

Ezen elakadásunkban, minthogy Képes Sámuel Fiscális Úr hetekig nem vala Ujhelyben, tanácsot D'Ellevaux sógorom más Prókátoroktól kére. Azoknak értelme az volt, hogy parancsoltassuk a' Tekint. Eperjesi Táblával vagy a' Cancellariával, hogy a' Tekint. Úr az Executiót tegye a' Sententia' szoros értelme szerint.

A' Tekint. Úr tudja melly tisztelettel, melly bizodalommal voltam én a' Tekint. Úr' személye eránt mindég; tudja, hogy már a' Sententionális felküldésekör a' Tekint. Urat kértem ki Exequensemnek; tudja hogy Júniusban kétszer mentem azért Eperjesre. Az vagyok most is a' ki voltam, 's a' helyett hogy a' Prókátorok' tanácsát követném, magát kérem meg a' Tekint. Urat, méltóztassék sógorunkat Birói méltósága teljes érzésében igazságtalan kívánságától elmozdítani, 's az Executio' szoros értelmében véghez vinni.

Hálás tisztelettel megismerem én hogy a' Tekint. Úr sokat teve a' mi kárunkra, kedvezvén az Alperesnek, hogy az oppositiot elmellőzhesse. De mi az oppositiohoz el vagyunk készülve. Attól a'

ki annyi eszt. olta nem tére oda, a' mit a' szoros igazság és a' testvéri nexus parancsol, 's most is vexával él, hogy mint malae fidei possessor a' miénkben tovább maradjon meg, minden rosszat várunk. Jobb ha most opponál mint ha később.

Ezen szerencsétlenül össze keveredett dologban idő kell arra hogy a' Tek. Ur magát kérésünk' teljesítésére vagy nem teljesítésére elhatározza. A' válasz után tehát Január. 2d. fogom indítani emberemet Lánokra. Méltóztassék azt a' háznál hagyni, ha Úri lakásától távozni találna.

Maradok 21. Decemb. 1829.

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

5078.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Édes Őcsém,

A' legszívesebb köszönettel köszönöm megnyugtató tudósítási-dat. Kedves volt nekem azt hallanom hogy a' Heinrichhoz, a' Tessedik Úrhoz, 's a' Méll. Fő-Ispán Szilassyné Asszonyhoz írt és Ujhelyből Szögyényi Ferencz Ur által levitt leveleim kézhez jutottak; kedves hogy képemet Heinrich Úrnál láttad; de legkedvesebb az hogy a' Szent Hajdan Gyöngyei végre valahára nyomtattnak. A' te leveled mai postával érkezett, 's azonnal írtam Ő Excejának a' Patriarcha Érseknek, hogy siettesse képét is, melly a' könyv elébe jó, 's izenjen a' Budai Typographiába, hogy igyekezzenek a' Munkát még Februariusban elkészíteni, hogy a' Könyvkötőnek elég ideje maradjon az exemplárokat a' József napi vásárig bekötni. Én azoknak egytől egyig vastag táblákat adatok, 's körül metszetem; 's arra több idő kell mintha csak brochirozva volnának. 'S hogy a' Typographia Curátorát Tek. Sággy Urat erre megkérde az én nevemben is, arra nagyon kérek.

A' Typographiában esonkán adták a' feleletet, mert azt is akarám tudni, és nagyon, ha az a' négy sor,¹ mellyet ezen mostani levelem elejére ragasztottam, einmal durchschossen e vagy doppelt durchschossen. Ennek tudására igen nagy szükségem van, 's kérek azon barátságra, hogy tedd meg ott a' kérdést; és ha ez doppelt durchschossen talál lenni, kérj tőlök egy oly lapot.

¹ Nyomtatásminta.

melly ezen betűkkel einmal durchschossen van nyomtatva, hogy lássam, miként jön az ki.

De ezen felül még az volna óhajtásom, hogy a' Szent Hajdan Gyöngyciből kérj egyg arkust, és azt nekem első postával küldd fel. Enyém lévén a' fordítás, nagyon vágyok látni, millyen lesz a' nyomtatás. 'S bár azt nyerhetném meg, hogy az elkészült arkusoknak mindenikéből kaphatnál számomra egyget egyget. Ne kéméld erszényemet a' postától; örömet viselem azt, 's hidd hogy bár melly nagy lesz a' pakét, nekem vele igen nagy örömet csinálsz. Itt ismétlem kérésemet, hogy kérd őket, siessenek a' Munkával hogy Februáriusban kész lehessen. Mondd meg, hogy ehhez még egyg vagy két arkusnyi Toldalék fog menni.

Örvendek hogy érzéseink egyeznek a' Heinrich Úr által festett kép eránt. Én épen azt itélem felőle. Heinrich Ur lelkes Mívész, 's Munkáji érdemlik hogy a' Belvederben függjenek. — Add által hozzá szöllő leveletem, 's vedd által a' mit kérek, 's tartsd magadnál, csak legkedvesbb barátiddal látatván.

Fiaim mind a' négyen itt vannak, Zseni Regmeczen, Thalie Karnernénál, Fizsi Erdélyben. Exequens Assessoromnak szertelen jósága nekünk sok bajt csinál. De arról hosszú volna a' magyarázat. Aligha kénytelenek nem leszünk panaszolkodni. Nem a' Sententiát exequálja, hanem a' maga gondolatját. A' ház, az oecon. minden épületek és a' szertelen nagyságú csűr esztendei haszonvételét 40 fntban, a' 3 contignatióju granáriumot 16 fntban defügálta, a' 260 fnt purum lucrumú szőlőét 30 fntban. —

A' mi tájunkon nincs egyéb ujság mint az, hogy Dec. 13. meghala Péchy Imréné, a' Rolly József méltó leánya.

Élj szerencsésen édes Öcsém. Feleségem 's gyermekeim csókolkonak. Ajánlom magamat becses barátságodba. Decemb. 25d. 1829.

Mélt. Veres Sándorné Asszonynak jelentsd alázatos tiszteletemet 's köszönetemet kegyes emlékezetéért, 's mondjad, hogy ámbár a' mi kedves Vikink megholt, én sem őtet, sem az övéit nem felejttem. —

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5079.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró Cs. Kir. Kamarás Úr,
nagy tiszteletű Uram,

A' közelítő új esztendőre hozom én is forró óhajvásimat a' Méltóságos Báró Úrnak. Tartsa meg az élet' Istene a' Méltós. Úr napjait igen hosszú időkgig a' legépebb egésségben, a' legörvendetesebb állapotban, 's árássa Reá és igen jó 's igen szép gyermekeire 's unokájira minden áldásait, 's fényes házának teremtsen ismét egyg áldott emlékezetű Prónay Lászlót. Lebegjen ezen annak a' Nagynak, Jónak lelke örökké.

Én ez idén ismét Pesten mulaték, hogy feleségem' perét a' Septemvirátuson is triumpháltassam, melly meg is leve, de a' perlekedések nem a' perlekedőket hizlalják, hanem a' Prókátorokat. Annyi idő alatt ki kell vala mennem Almásra, kiélnem magamat a' Méltós. Úrral, kedves gyermekeivel, kikhez a' Rádayak emlékezete is csatol, Fizsivel, és a' Méltós. Úr kertjével. De az én Szemerém, kinél inkább senkit nem szeretek, mert gondolkozásai, érzései, ízlései az enyének, olly állapotban volt, hogy elhagynom nem leheté. Melly szerencsés ő hogy bölcsen választott feleségében feltalálá a' mire szüksége volt; romlott egésségében gyámolító nélkül el nem leheté tovább. — Ha lemegyek ismét Pestre, kipótolom veszteségemet, 's Almást bizonyosan meglátom.

Szemere ezen betegeskedése alatt Orvosától el vala tiltva nem csak a' dolgozástól, hanem a' gondolkozástól is; 's minthogy Muzá-ionát nyomtatták, 's a' munka nem volt készen, Szemere velem dolgoztatá a' mit külömben maga fogott volna. A' mit a' IV. Kötetben a' lelkes Szontághgal barátságosan ellenkezve, a' Nyelvről mon-dottam, azt Superint. Kis Úr teljes javalással fogadta, 's azt írá nekem, hogy valamit ott mon-dottam, az néki is hite; én úgy hiszem, hogy a' mit Sallustius felől mon-dottam, és osztán Csokonay felől, szintűgy érdemli a' javalást. Azonban én távolv vagyok attól hogy óhajtsam vagy reményljem hogy minden az én értelmemre térjen által. Kiki a' maga szemével lát, és hogy ezen vagy azon értelemben vagyunk, ezt vagy azt tartjuk szépnek vagy rútnak, annak nem az akarat, hanem a' Subjectivitas az oka; nekem elég, ha gondolatomat 's érzésemet szabadon kimondhatom. Csokonaynak örömmel adtam meg valamit érdemle; a' dévaj nembn ő egygyetlen közöttünk, 's

ki tagadhatná igen nagy könnyűségét? de lehet e tagadni hogy az ő munkáji tele vannak undok mocskokkal a' jó ízlés ellen? 's mi a' legnagyobb zseni is, ha a' jó ízlés ellen vét? A' Muzáron Vd. Kötetében én erről ismét fogok szólni.

Nagy bajunk az nekünk hogy mi a' Recenziókat és a' tudományos pereket nem szenvedjük, holott a' gyémánt is csak a' dörzsölés által kapja meg szikrázó tűzét. A' mit más nemzeteknél olly nagy hasznúnak ismernek, mi teheti hogy mi hasznosnak nem nézünk? Én pedig azt hiszem, hogy Literatúránk mind addig nem fog szerencsésen emelkedni, míg Recenzióink nem lesznek, mert a' Recensio mind az Íróknak mind az Olvasóknak iskolája.

Báró Wesselényi kiadta Munkáját a' Lovakról, 's egy igen bölcs intést ad benne az Íróknak, midőn a' Lovas-gazdáknak szöll: — A' francia uralkodás a' kereskedés' dolgába akara avatkozni, 's a' kereskedők ezt felelték: «*Laissez nous faire,*» — A' Nyelvet az Írók adják, 's a' Recenziók arra szorítják az Írókat, hogy több gondal dolgozzanak.

Ismerem a' Méltós. Báró' lelkét, 's tudom mint örvend emelkedésünknek. Ezért bátorkodtam gondolkozásomat bölcseségének elébe terjeszteni. Mások, merő pedanteriából a' correctiót keresik, mint esküdt Puristák. Az is egyik érdeme a' beszédnek, de mindég igaz marad a' mit Boileau mond:

Et trop d'exactitude est le talent des sots.

Maradok változhatatlan tisztelettel

A' Méltós. Báró Úrnak

Széphalom Decemb. 26d. 1829.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon: ¹

Méltóságos Báró Prónay Sándor Csász. Kir. Kamarás Úrnak
Pesten. Almás.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

5080.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Fogadja el Nagysád szíves óhajtásimat a' közelítő új esztendőhöz. Árassza ki Isten Nagysádon, és mind azokon a' kik Nagysád-

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

hoz tartoznak a' maga legjobb áldásait, 's adja meg Nagysádnak azt is, a' mit maga nem óhajtott.

Én a' perem miatt Novemb. utolsó napján Eperjesre jártam, 's ez nap Kassán háltam. Sophie velem volt. Mihelyt Kassára beértem, azonnal mentünk Mélt. Szerencsyné Asszonyhoz. Fenn volt, már tökéletesen felgyógyulva inhidegleléséből, mellyben az ősszel hat ízben recidivázott, de mind látásában, mind hallásában nagyon elgyengült. Negyvennégy esztendeje annak, hogy ez az imádást érdemlő Asszony erántam kegyességgel viseltetik, 's ifju esztendeimnek ő vala Védangyala. Ezen vallástéteimből megítélheti Nagysád, mint kelle magamat érzenem, midőn ötöt megöregedve, összeroskadva, nem minden szavainkat értve, és szemeivel gyakran pislongva láttam. Énelőttem alig van valami becesebb mint a' hosszú élet, de csak úgy ha lelkünk testünk ép; senyedni az öregségben nem a' legkívánatosbb állapot. De ha a' régi világban tűzszekeren mehetett ki az életből holmi vén Pap; miért nem eshetik az meg még most is az olyaknál mint a' mi Therezünk? Az a' halál borzasztó dolog.

A' mi Bárczay Ferenczünk azt bizta rám, hogy Nagyságotat kérjem meg, méltóztassék imádott anyjának a' képét, melly övé volt valaha, neki megküldeni, hogy párját vehesse. Igéri hogy magát azt Nagysádnak ismét visszaküldi. Mond valamit levelében, hogy azt már Gróf Teleki Józsefné, az az Szerencsy Fanny, általvette, de ezt olly homályosan mondja, elkapván a' gondolat, hogy tisztán megérteni lehetetlen. Kérem Nagyságotat, teljesítse ennek az igen nemes lelkű barátomnak kérését; a' képnék csináltasson egy asztalossal tokot, hogy a' hozás alatt meg ne ázzék, és parancsolja meg hogy az a' képet szegezze a' tokhoz, hogy ne lötyöghessen. A' diligece szekér legbizonyosabban 's leghamarább elhozza. Az adreszt méltóztassék Kassára tenni, magához Bárczay Ferencz Úrhoz.

A' mi tájunknak nincs nevezetesbb újsága mint az, hogy Vay Ábrahám és Lónyay Gábor egygességre léptek. A' dolog ez: Lónyay János, második fija a' hies Gábornak, Vay Ábrahámnak Eulália leányát, kit közönségesen Lillának neveznek, 1827. Decemb. 26d. napján elvette. Gyönyörűen nőtt ifju, de beteges. Vay nem csak nem sürgette az esketést, sőt kétszer a' mikorára az esketés ki vala rendelve, nem is engedte meg; azt kívánván hogy az ifju gyógyuljon fel. Végre harmadikszor az esketés véghez ment. (Superintendens Szathmáry Úrtól tudom, ki őket összeeskette, hogy ez így volt.) Az új házás mindég beteg volt, és mindég rossz kedvű, mint az lehet,

a' ki czélját éri, és még is boldogságaival nem élhet. A' 16 esztendőös vig menyecske négy holnap mulva megholt; felbonták a' testet, 's akkor láták mi vala baja, szive e, vagy valamely más része nem tudom melly részéhez ragadt. Ötöd nappal halála előtt Lónyai minden jószágát a' testvér bátyjának adta arendába három ezer forintért, holott az negyven ezret behoz esztendőnként. Vay a' Cancellariához folyamodott, 's ezt követé az eggyesség százöt ezer forintban, mellyet Gábor Lillának tíz eszt. alatt kénytelen interestestül kifizetni. — Illy historiákat csinálnak a' prókátorok a' magok hasznokért.

Tudni fogja Nagysád hogy én minden fórumokon triumpháltam a' Sógorom ellen. De az még most sem szűnik meg gyalázatos játékait üzni, 's aligha históriáim nem lesznek még. Képzelve Nagysád az én esztendeimet, vegye hozzá gyermekeim számát, 's ítélje meg, melly fija van a' legnemesebb lelkű atyának. Előlte a' rossz ember egész életemet, sőt a' gyermekeimét is, kiket irtóztató sors vár. De türjük békével míg a' mérték bételik.

Nem tudná nekem megmondani Nagysád, hogy Gróf Teleki Jánosnak Anna leánya micsoda *Hollakihoz* ment férjhez, Báró volt e ez a' Hollaki vagy nem, és mi volt kereszt neve. — Gráziául venném, ha ezt Nagysád Kolozsvárt megtudná, 's nekem megirni méltóztatnék.

Ajánlom magamat gráziájiba 's maradok örökös tisztelettel
Nagyságodnak December 26d. 1829. alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5081.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 26. Xbr. 1829.

Mein theurer geliebter Freund,

Nehmen Sie meine frommen Wünsche zu dem sich annäherenden neuen Jahr. Gott lasse Sie und die Ihrigen in vollem Maasse glücklich seyn, denn wahrlich, auch Sie haben wenig Ursach ihres Glückes sich zu rühmen, wie ich.

Was Sie mir über Malie schreiben, ist höchst niederschlagend, kein Wunder, wenn sie sich zu die ascetischen exercizien im Kloster nicht angewöhnen konnte. In protestantischer Religion geboren und

erzogen, muss ihr so etwas höchst lästig vorgekommen seyn, denn religiöse Gebräuche sind nicht wie ein Kleid, welches man ablegt, um mit einem neuen einzutauschen, besonders wenn das neue weniger lax, ja zu knapp ist. Dass sie aber nie sich gefallen wusste, selbst da nicht, wo sie [es] gut hatte, und wo man ihr mit Schonung, ja mit Liebe begegnet ist, wie dies die Szirmay Pál sagt, das ist ein Keim ihres Unglücks, das Ihnen Sorge machen kann. — *Herr von Bártfay, Pesth, im Gr. Károlyischen Haus, Üllöer Gasse*, wird sie auszahlen, aber nicht im Jänner schon, wie ich geglaubt habe — denn die Übersetzung der Perlen der heil. Vorzeit wird erst Anfangs März erscheinen, und wahrlich ich habe dazu keinen anderen Fond. Ich habe darum Hrn. von Bártfay schon ersucht und da mir diese Arbeit etwas Geld bringen wird, was mir noch keine brachte und mir nichts mehr am Herzen liegt, als dass Malie bezahlt werde, so wird es auch gewiss geschehen.

Den Process wider meinen Schwager habe ich bey allen drey Tribunalen, sogar bey dem Septemvirat gewonnen; aber Process führen macht nicht die Prozesseführenden, sondern die Procuratoren fett. Mein Schwager macht auch jetzt Sprünge, und mein Unglück ist, dass der Exequent ein Mann von erprobter Rechtschaffenheit und juridischer Gelehrsamkeit ist, aber aus Zartgefühl unfähig etwas unangenehmes zu thun. Die Execution begann den 28-ten Jul., den 18. Sept. ward sie continuirt und es ist so viel als Nichts gethan. Der Schnee erlaubt die weiteren Fortschritte nicht, und der Exequent ist kränklich. Traurig für einen Menschen, der sein 71. Jahr betreten hat und für sieben Kinder sorgen muss. Fast vergeht kein Tag, wo ich an diesen unangenehmen Dingen nicht arbeiten sollte, und dies ist die Ursach, dass ich mit der Recension des Convers. Lexicon noch nicht fertig bin. Sobald dies möglich sein wird, soll sie erscheinen. Sind über die 7 Bände nicht neuere fertig worden? Vergessen Sie dann auch mich nicht. —

Kennen Sie Kriebels Werk: Darstellung der Weltkunde (synchronistische Tafeln) in fünf Heften. Wien 1823. Eine herkulische Arbeit, wenn er auch herrliche Vorarbeiter gehabt hat. Schade, dass Kriebel in diesem letzten Heft die uns näheren Begebenheiten so gedrängt durchlief. Ich hätte gewünscht, dass dieser letzte so stark ausgefallen wäre, wie die vier ersteren zusammen. Unterdessen freue ich mich, dass dies die Arbeit eines Ungarn ist. Sie macht uns Ehre. Wann werden wir so etwas im Ungarischen haben?

Ich muss Sie mit ein paar drolligten Geschichten bekannt machen. — Kölchsey sprach über Csokonays Verdienste und Fehler im Tudom. Gyűjtemény 1817. 2tem Heft, und Leser, die allen tadelnden Recensionen feind sind, konnten das nicht verschmerzen. Csokonays Arbeiten sind genialische Sudeleyen; und er starb früher, als dass er seine grobe Sünden hätte ausbessern, seine schlechte Stücke auf ewig vernichten [können]. In dem 1Vten Band von Szemeres Muzárion 58—74 sprach ich ganz wie Kölchsey, gab aber sechs Lieder von ihm, hier und da mit leichter Hand gebessert, und sagte von diesen dass sie Meisterwerke in der Gattung von Volksliedern sind und dass Cs. ein wahrer Tenniers und Ostade sey. Mein Ton war ruhig, schonend, wo Cs. es verdient hatte, Weihrauch spendend. Nun erhob sich wider mich das ganze Heer von Cs's Anbetern, und — nehmen Sie das! — sie sagen, Cs. an mich [!] zu rächen befehle ihnen *patriotismus*. — Als wenn patriotismus befehlete,* dass man Sudeleyen loben und anstaunen soll. Auch soll ich der Unmensch seyn, der todte wie lebende zernagt. Ich mache Sie zum voraus aufmerksam auf meine Apologie, die im 5ten Band der Muzárion erscheinen soll. Ich führe dort das Wort den Recensionen, welche die Schule der Büchermacher und der Leser ist. Endlich werden wir uns doch bequemen Recensionen Platz zu geben. — Um Cs. näher zu kennen, nehmen Sie das:

A' halhatatlanság felette
 Örök templomát építette,
 A' melyben megholt a' halál.

Wie gefällt Ihnen dieser gestorbene Tod?

A' nyakadnak ne légy olly magasztalója;
 Illene rá a' cseh ló *nyakravalója*.
 Rózsaszínnek se mondd vereses pofádat,
 Mert én *veresebbnek láttam eggy kutyádat*.

Ist das Poesie? —

Mondjátok meg, Nympha nem fördött e benne, (im Bach)
 Mert úgy tán *nagyon is fűszerszámos lenne*.

Er fand einen witzigen Einfall darin, dass die Nympe sich im Bach badend per posteriora ausgeleert haben möchte, dass also der Bach wohlriechend ward.

* E szó fölé Rumy K. Gy. ezt írta: befähle.

Noch ein Unheil kam über mich wegen ein [!] epigramm, das Toldy in seinem unschätzbaren Werk Handbuch der ungr. Poesie. II. B. S. 44. aufnahm. Ich lachte da frey über einen elenden Skribler der Geschichte und auch Verse schrieb, und beides schlecht, und ein sehr edler Mann kam auf den unglücklichen Gedanken, dass dort er gemeint seyn könnte. Und da ich einen Menschen lächerlich machte, auf den diese drey Praedicate zusammenpassen, dieser aber nur in Einen [!] der zwey genannten Gattungen arbeitete und mit vielem Glück arbeitete; so lässt er sich den Wahn doch nicht nehmen. Man möchte unwillig die Feder wegwerfen, wenn man solche Vorfälle vor sich sieht.

Kortvay, successor des Kövy, soll sein neubetretenes Amt so vortrefflich führen, dass man Kövy leicht vermisst. Kövy war zum Lehrer geboren, und verdient Lob, denn er hat bis zu seinen letzten Tagen studirt. Viele hören auf, sobald sie die Stelle erhalten haben.

Leben Sie wohl, mein theurester Freund!

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5082.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét.

Fogadd el szíves óhajlásimat a' beállandó új esztendőre. Az Isten távoztasson el tőled minden veszedelmet, bajt, kedvetlenséget, 's árássza reád minden áldásit, hogy légy úgy a' legszerencsésebb ember a' hogy a' legnemesebb lelkű vagy. 'S midőn ezt Néked kívánom, érted hogy a' kívánságba bé van rekesztve a' Tekint. Asszony is, és kedves gyermekeid.

Vitkovicsunknak ezt többé nem kívánhatjuk, ötöt közzülünk kikapta a' halál. Nem értem egészen magamat, mint esik, hogy én az ő halálát sokkal érzékenyebben vettem mint sokakét, a' kik nekem bizonyosan igen kedvesek voltak. Ezeknek halálokra ezt mondám: Et quod vides perisse, perditum puta; de a' Vitkovics kidöltére nem tudtam ezt mondani, talán mivel elválásunkkor ezt megjövendőlnöm nem lehetett. Emlékezem hogy 1809. felszöllitott, hogy ha a' háború ötöt el találná temetni 's engem fenn hagyna, tartsam fenn emlékezetét, 's siettem hírül adni hogy dolgozásait

kiadom, nehogy más által megelőztessem. Látni fogod azt minekelötte nyomtatás alá megyen, édes barátom, mert ha egyéb és nagyobb dolgaidd miatt holmivel nem terhellek is, ifjuságod' barátjától nem fogod sajnálni azt az egy két órát, melybe annak megtekintése kerül.

Köszönöm a' Jászokról írt Értekezésed' nyomtatványát; én annak Kivonását akarom egyik vagy másik Folyó-Írásunkba adni, de csak ha ezt te megolvastad. Első szavai ezek lennének :

«Cassandrának az a' szerencsétlensége volt, hogy jövendőléseit, ámbár Istentől jöttek, 's igazoknak bizonyítá a' következő idő, senki nem hitte. Ugyan ez a' szerencsétlenség éri a' jelenvaló Értekezés széles tudományú Íróját, 's ugyan azon okból, a' miért Cassándrát; kiki a' maga horizonáig lát, 's a' ki alatt áll, nem addig a' mint a' ki tetőn. H. nem mond a' régiség' homályában történekről semmit magából, hanem mindent mások után, 's így a' vétek, ha az, onnan ered, hogy hibásan esnek a' combinációk, vagy a' gáncs onnan, hogy a' bírálók nem látják a' mit látniok kellene.» etc. — Valóban, édes barátom, igen rendes, mikor az Író azt hiszi maga felől, hogy ő Pápai infallibilitással bír: de az is rendes ám, mikor a' gáncsoló hiszi azt maga felől. Erre magamat hozhatnám fel például; rútúl járék a' Csokonay magasztalása 's feddése miatt Muzáron IV. K. 58—74 lap, 's a' feddőknek most dolgozom épen egy új bosszantó leczkét. De a' dolog nem érdemli hogy róla szölgjak.

Külömben engem a' Pesten megnyert per Executioja foglal el egészen. A' feleségem' testvére még a' Septemvirátus Sententiája után sem szűnik meg tizni istentelen játékaikat. Az Eperjesi Tabla Assessora Jul. 28d., másodszer Sept. 18d. jelene meg, hozzá fogott a' munkához, és ott vagyok a' hol voltam. Megnyertem az usus-fructust is, 's mind a' dolog természete mind a' Sententia világos szavai supputátiót kívánnak; de a' Sógorom azt az absurdus kívánságot teszi hogy az ő praetensióji számláltassanak fel az asztalra, 's akkor tétessék a' supputatio, 's ő a' két asszonytestvérnek azonnal visszafizeti a' supernatans summát. Ezt ő azért, mert tudja hogy annyi pénzt össze nem csinálhatunk, 's így a' jószágban akar filni tovább is. Biránk tiszta lelkű és híres tudományú Úr, de szelidebb mint óhajtjuk, 's még eddig ki nem meré mondani világosan, hogy ő ezt az igazságtalan kívánságot félre löki.

Igy én, ha valaha, most jutottam kegyetlen elakadásba; gyermekeim sem élhetnek Patakon, mert nem tudom fizetni. Az Egri

Érsek nyomtattatja a' Szent Hajdan Gyöngyeit Budán az Universitás' mûhelyében, 's az exemplárokat nekem hagyja; de a' Munka csak a' Józsefnapi vásárra készül el, 's néhány hét kell míg belőle pénzt láthatok. Kérek mindenre, szánd meg szörnyű elakadásomat, 's esináld hogy 200 az az kétszáz forintot Váltócedulában kölcsön kaphassak, mellynek fizetésére assignálom előre a' könyvekből bejövő pénzt. Nem alkalmatlankodnám ezzel Néked, ha másképen tudnék bajomon könnyíteni. Forgó Úr tavaly nékem 180 fntot ada kölcsön, 's megküldém, mihelyt haza értem. Megkértem most is, de válaszát nem vettem. Te, a' ki önmagadtól segítél rajtam, tedd azt most kérésemre. Higyd el, barátom, ha nem segítesz, olly zavarba jövök, a' millyenben még ritkán 's talán épen nem voltam.¹ Élj szerencsésen, és engem tarts meg megbecsülhetetlen szeretetedben. Széphalom Decemb. 28d. 1829.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5083.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy

baráti szíves tiszteletét.

Vége az esztendőnek, édes barátom, 's illő végig tekintenem az elmúlt tizenkét holnapra. Melly csapások értek engem! De melly örömek is. Ne legyünk hálátlanok a' Gondviselés eránt, 's az öröm emlékezeiteiben feledjük a' bajokat.

Szemere megkapta az én írásomat és a' mit Te adál hozzá. Ezt kelle legelőbb Neked mondanom, megnyugtatósodra.

Te nekem Sztankovicshoz írt Jambusaidat küldéd meg; én Neked a' Szent Hajdan' Gyöngyei előtt álló hexametereket küldöm itt. Maga a' fordított Munka már nyomtattatik Budán, én ezeknek (a' hexametereknek) lefordításával elkéstem, 's csak tegnap tevém postára az Érsekhez. Nyugtalan várom válaszát hogy lássam mint elégedett meg velek, és mit kíván benne változtatni. De nyugtalan azt is, hogy Te mit ítélsz felőlök; mert higyj nekem, édes barátom, én benned nem csak az igen nemes lelkű 's a' nagy tudományú embert tisztelem és szeretem, hanem azt is, a' kinek beszédén *igen sok báj*

¹ Horvát István 1830. jan. 11. és 1830. márcz. 30. kelt nyugtatóvány szerint, a melyek eredetiben megvannak a levél mellett, csakugyan átadott 200 és 350 forintot gr. Telcki Józsefnek, hogy ez összegek Kazinczynak küldessenek.

van. — Tudom én melly helyek ezen hexameteireimben gyengék: Illyen ez a' 2dik lapon: *Fényt hagyja hajházni, 's mindennek nézni magunkat*, ezt szerettem volna világosabban mondani. Németül ez így van:

Pflanzt in die Herzen

Liebe zu schnödem Gewinn und Empfindungen

Niedriger Selbstsucht —

de nem tudám megigazítani.

A' te Jambusaidra azt jegyzeném meg, hogy az utolsó láb-
nak *mindég jambusnak kellene lenni* tudnillik a' 10 syllabájú sorok-
ban (nem a' tízenegyesekben.) Lásd a' P'haeder' senáriusait. A' több
láb állhat spondeusból is, de a' sor annál szebb, minél több benne
a' jambus. A' dactylus és anapaestus ugróvá teszik a' grávis
szchémát. — Vannak jambusi sorok, hol az utolsó láb spondeus
vagy trocheus. De ott minden sor spon. vagy troch. syllabán vég-
ződik. Az illyen szchémájú versek skázonoknak neveztetnek. —
Ezeket csak a' szchémára nézve mondom. Mert Verscid' belső érde-
mekre nem mondhatok egyebet mint minden jót. Az illy daraboknak
nem kell pipere. A' búcsúzás' kínjait érző szív felejtí azt. Illyenkor
a' szív' melegsége az egyetlen érdem: azt pedig versed egészen adja.

Felejtém feljebb mondani, engedd hát itt jelentenem levelednek
egyik kérdésére, hogy a' kép magyar aláírással lesz a' könyv előtt.

Minapi levelemben talán már írtam melly glossákat csinált a'
tévedéséből kiszabadulni nem tudó 's fájdalma micsoda
vastag kicsapásokat enged magának mind a' mellett hogy azt
franciásan megeczukrozza. Én inkább szeretem a' magyar egyenes-
séget. Baranyi Gábor, a' maga ideje vadságában, mikor megharagudt,
így káromkodék:

Máramarosi kurtafarkú disznó teremtette —
de az ember legalább tudta hogy Bar. haragszik, 's azt is
tudta, hogy az elmúlik, 's vége. De mikor az ember azt
látja hogy a' haraguvó *szégyenel haragvónak látszani*, és még
is teszi *a' mit szégyenel*, kísértetbe jó megvetéssel és hideg
szánással nézni a' ki annyira nem bír magával. — Azonban
legyünk békevel, és higyjük azt, hogy ő bizonyosan egyike
a' legjobb embereknek, 's felesége egyike a' legnemesebb teremtési
asszonyoknak, 's minden hibájok az, hogy ennek szertelen irritabi-
litású inak jutottak, amaz pedig, mindenben nagynak érezvén 's talál-
tatni látván magát, annyira hozzá szokott magát ragyogónak látni,
hogy elretten a' feje felett hirtelen elmenő felleg' árnyékától is, 's

itt gyenge volt azt hinni, hogy más csapdosztatván meg, ő csapdosztatott meg. De illetet annál gyanítani, a' ki őtet kevélykedve nevezte barátjának és még most is híven szereti, feltenni, gyanítani, csak még is irtóztató megtévedés.

Hogy ürügye legyen garázdálkodni, Csokonait állítja megsértettnek. Nincs szennye, nincs mocska. Lássuk hát. Végig forgattam. Mint tetszenek ezek :

A' Halhatatlanság felette
 Örök templomát építette,
 A' melybe *megholt a' Halál.*

Pozsonyi Kiadás lap 29.

lap 104.

Könnyezzen a' góhér 's *banderista bakar,*
Mellyet most az agyag' fült szobája takar.

bakar, bakator (Biharban, veres színű szőlőgerezd); 's mint az banderista? A' mint a' banderista homályosítja el a' nem banderistákat a' maga szépségével, úgy a' bakar az egyéb szőlőnemeket. A' második sor ezt teszi: Mint engem fed a' hideg ellen a' fűjtött szoba, úgy a' bakart a' tőkéjére hányt föld. (Mert mi telre befedjük szőlőtőkéinket.)

l. 105. Kikkel a' Noétól beplántált Hegyközön

Bárkát, vagy is *borkát* (rosszacská bort) rakat a' borözön.

De a' koronát! a' koronát! — l. 107. folyók, patakok,

Mondjátok meg: Nympha nem fürdött e benne,

Mert úgy tán nagyon is *fűszerszámos* lenne.

az az, a' ferdő Nympha a' vízbe *kakála!!!*

És még is megbántása Csokonainak, hogy én azt mondám hogy a' nyerítők' javulásának, tapsainak szomja vele szennyeket, mocskokat követtete el.

De legyünk nyugalomban, 's ne engedjük hogy egy tiszteletet érdemlő ember gyengesége feledtethesse velünk hogy ő tiszteletet érdemel.

Élj szerencsésen édes barátom, 's maradj nekem az új esztendőben is a' mi eddig voltál!

Decemb. 30d. 1829.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5084.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Szemerének.

Uram Öcsém még asszonyi Biographiákat is akar felvenni az Élet és Liter. kötetekben, mint péld. a' Gróf Sztáraynéét. Miért? a' Személyért e, vagy az előadásért?

Ha ez utóbbikért, úgy ez is érdemlené a' felvételt: ha az elsőbikért, úgy B[ossányi] S[usanna] annyi gyermekek anyja és olly lelkes és tisztas assz. is érdemlené. — Ha felveszi Uram Öcsém úgy még igazítani, bővíteni fogok rajta.

Kazinczy
Decembr. 30. 1829.¹

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5085.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

Viszonozom az Úrnak szíves kívánását, 's óhajtom hogy az Isten a' beállandó új esztendőben tartsa meg az Urat, a' Tekint. Asszony öröme; őrizze minden kedvetlenségtől, sőt árássa rá minden áldásait. Lássá az Úr szeretve magát minden jóktól; mert az életnek az a' legszebb öröme. Kérem az Urat, adja által szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonynak, 's ajánljon engemet becses indulatiba.

Nagyon köszönöm az Úrnak a' híreket az Uránia felől. Én sem azt nem ismerem még, sem az Aurórákat nem láttam. Auróranak minden jót óhajtok; az olly lelkes ember mint a' mi Kisfaludy Károlyunk nem adhat rosszat. Egyéberánt én most is régi hitemben vagyok, hogy az nem kárára van az ügynek, hanem hasznára, ha több oldalokban jelen meg valami. Minerva sem mérkezhetik össze a' Tud. Gyűjteménnyel és még is van haszna.

Most leginkább a' Vörösmarty Keleti Regéjét óhajtanám látni. Két legifjabb gyermekeim Bálint és Lajos eltelhetetlen örömmel olvassák a' Muzarion III. kötetében a' Szemere Pálné Rózsikáját 's

¹ Kazinczy F. e leveléhez mellékeli az *anyja emlékezetét*, javításaival együtt.

ugy hiszem hogy azok a' Keleti Regék is kedvesek lesznek nekik, mint magamnak.

A' Csokonaisták szeretnék kivájni szememet azért a' mit a' Muzár. IV. K. idolumjok felől mondtam. Mint tetszik az Urnak ez :

A' Halhatatlanság felette

Őrök templomát építette,

A' mellybe *megholt a' Halál.*

Szép ! igen szép ! — Hát ez :

Könnyezték a' góhér 's *banderista bakar*

Mellyet most az *agyag' fült szobája takar*

az az a' banderisták piros nadrágában ékeskedő, bakar nevet viselő piros szőlőgerezd, mellyet most a' tél hidege ellen úgy véd a' tőkéjére hányt föld, mint engemet a' fűtött szoba. — Szép ez ! — nekik.

'S ti folyamok és patakok

Mondjátok meg : Nympha nem fürdött e benne,

Mert úgy tán *nagyon is fűszerszámos* lenne.

az az : a' Nympha *belé mocskolt* a' folyamba, 's a' patak bűdös a' Nympha mocskától. — De az illy alacsony és undor elmésségek szépségek.

Recenziót ! Recenziót ! hogy Író 's Olvasó érezze mi szép.

Éljen szerencsésen édes barátom, 's tartson meg engem szeretetében.

Decembr. 30d. 1829.

Ide teszek egy szelet papirost. Kérem az Urat adja által.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5086.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencznek Kazinczy Ferencz baráti szives és hálás tiszteletét.

Széphalom Decemb. 31d. 1829.

Nagy érdemű, nagy fényű barátom ! Bépecsételve álla levelem a' Tekint. Asszonyhoz, szives kívánságimmal az új esztendőre, 's azon kéréssel, hogy a' levélbe tett papiros szeletet első levelébe mellyet el fog indítani, bérekeszteni méltóztassék, midőn tegnap márgyertyavilágnál vevém Berlinből, Dec. 8dikán írt megbecsülhetetlen

leveledet. Édes barátom, örvendek Magadnak, de örvendek a' Hazának is, hogy ezen útat tehetéd, magadat isméretekben meggazdagíthattad, 's a' Nemzetnek a' külföldön becsületet csinálhatál. Bár, édes barátom, Utazásodat kidolgozni 's nyomtatásban kiadni méltóztatnál. Mi, kik azt az útat nem teheténk, Néked köszönnénk, hogy a' Te tapasztalásidban részesülhetünk. Az nem lenne olly száraz, mint a' mit a' Tudom. Gyűjteményben olvasgatánk.

Levelednek sok helyein sikoltottam fel, de sehol nem annyira mint midőn írod, hogy Göthénél tölthetél fél órát, meleg nyájassággal fogadtatva. Irigyletem azon szerencsédet is hogy a' Luther cellájában lehetél, mert ha a' theol. kérdésektől borzadok is, tiszteleni azt a nagy lelkű, azt a' hős lelkű embert. Bolondságai a' század' bolondságai voltak, 's azokon is keresztül kelle esni. — Reményem Göthével beszéllél Nyelvünk 's Literatúránk 's a' Széchenyi, Vay, Andrásy és Károlyi hőstette felől; 's bár előtte valamit declamálál vala magyarul hogy ő ítélhetne utánad Nyelvünk' hangzásáról. Bár Tiecknél 's még a' szép asszonyok' körében is szóllhatnál Nyelvünk felől. A' külföld nem egyedül abban csalatkozik, hogy más a' mi Nyelvünk, más a' tótoké. Kivált azt szeretném édes barátom, ha nekik hexametereket pattogtatnál el. Tedd ezt majd Londonban, Párizsban, és valahol helye lesz. — Engedd ne felejtsem az a' kérést melly lelkemen fekszik; festessd és lithographoltassd magadat Engelmannel, feltétetvén a' Festő neve mellé *peint à Paris, 1830*, hogy az is documentálja ott műlatásodat.

Én és házam népe ez ősszel sokat betegeskedénk, 's Emilt még is leli a' hideg és sérvése van. Én azonban elvégzém a' Sz. Hajdan' Gyöngyeit, 's azok Budán nyomtattatnak már. Emília Galottit újra letisztáztam, most Sara Sampson és Minna von Barnhelm vannak munkában, Sallustiust Pesti útam olta is újra dolgoztam, Biographiámat folytatom. A' mit Muzáronban Csokonay felől mondtam, rám is iszonyú veszélyt vona, 's onnan, a' honnan nem várád; 's onnan azért is, mert elhitéte magával, hogy epigrammom, Handbuch II. 44. lap reá van írva, holott ő történetet soha nem írt. Nem megbántott kevélységből, hanem mivel úgy hiszem, hogy mikor a' tanácskozás helyén tett szavunkkal ellenkeznek, vagy meg kell vallanunk hogy vétettünk, vagy ha nem vétettünk, vitatni kell a' dolgot, újra fogok szóllani Cs. felől, 's megmutatom, hogy ő úgy nem született Arpadiást adni mint harangot önteni, és hogy ő olly firkálású ember volt mint a' németek közt az Istenben boldogult Kotzebűe. De mind ezt nyugalomban

teszem. — Barátink felől semmit nem írok, mert azt magok fogják tenni; magamról semmit, mert nem tudnék mit. És így ide írom a' Sz. Hajdan Gyöngyeinek hymnuszi szárnyallású praefatióját. — Az Isten Angyala védje minden léptedet.

A' HÁRFA.

'S nékem az estalkony' csendében bánatot és jajt
Zengsz e megint arany hurjaidon, szent Hárfa, fülembé?
O mi repítget elő kebledből fájdalom' hangját?
Orczájmon végig hév könnyek hullnak, alélva
Hallgatom a' szellők suhogását, ha nem közelít e
Egy mennybéli Követ, könyörülő kegyvel hogy engem
E' bús mostanból a' szebb múltakba vezessen,
'S szétoszlassa borúm', melly aggó lelkemet űli.
Mint mikor a' deres ősz' elején egyszerre riad fel
A' tél férgetege; recseg a' tölgy, ágai törnek,
Húll a' zúzos eső, a' hó pilléji repülnek,
Éjjé vált a' nap, 's mindenszerte elhal az élet:
Úgy sietett, megelőzve korát, e' gyászos időkben
Elgyengült vénségre hanyatlani az emberi nemzet.
Romlott, undok idők! legelébb a' gyáva ravaszság,
Majd az erőszak akart diadalmat nyerni; csörögtek
A' rabság' vas lánczai már; de mi végre kivivánk
A' legszebb viadalt, 's a' baj' pálmája miénk lett.
Elszédíte az öröm, 's jobb korrallá biztata; jaj de
Mint a' csillagos ég' boltján ha kilobban az álfény,
Szórja szikrázza tűzét, szalad, és — nincs; hirtelen elhunyt
Csalfa reménységünk. Ah hosszasan űzte dühét már
Rajtunk a' vétek! csüggedve, remélve, hol a' tűz
Gyúlasztott nem jó bátor tettek, hol a' rest
Félelem ijesztett nem tenni meg a' mi szabad volt.
Ez rántott el az Istentől, ez szegze le földhöz,
Fényt hagyta hajházni, 's mindennek nézni magunkat.
Jöjön elő mennyből Mózes, vagy Sámuel, ők, a'
Nép' vezetői, vagy Illyés, lángszekerében,
Jöjön Elizéus most is, felhevíteni keblünk',
A' nagyot, a' szépet, 's a' jót gyúlongva szeretni;
Vagy te, dicső asszony, hét hős fiaiddal! erős volt
Lelked, erős az övék Jehováért veszni, 's az ádáz
Vérezőnek, örök fényben, megalázni hatalmát.
'S énekem, oh ti dicsők, titeket fog zengeni? Már viz
Szent öröömöm, mivel az nékem juta. — Szállj le, faladról
Hárfa, tehát, 's kísérd dalomat; 's haki hallja, siessen
Felmelegülni megint, 's a' szív' érzését, atyáji'
Vallását, 's a' rényt, 's az hont, melly szülte, szeretni.

Ennek legalább az a' haszna lesz, hogy ha prosodiánk felől lesz szó, felolvashatod, ha könyv nálad nem lesz is.

Ha Balog Pál Úr veled talál lenni mikor ezt veszed, köszönts barátsággal. Az az Úr jó darabokat ada Zsebkönyveinkben. — Élj szerencsésen tisztelt szeretett barátom, és ha majd Londonban és Párizsban lészesz, emlékezzél meg, hogy barátod felejteni fogja bajait, ha leveledet veheti. Fekete Gáspár Urat a' Párizsi Követnél köszönts nevemben. Nem régen kértem meg hogy számomra írasson ki valamit Sallustra nézve. Legyen gondod rá hogy vehessem. Ölelem kevélykedő barátsággal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5087.

Kazinczy — Lánczy Ferencznek.

Decemb. 21d. tettem aláz. kérésemet hogy a' Tek. Úr sógoromat igazságtalan kérésitől elmozdítani, 's az Executiót a' supputatio' megtételével folytatni méltóztassék. Még nincs hírem, hogy a' levél a' Tek. Urnak kezéhez jutott e? 's minthogy megtörténhetnék hogy azt a' Tek. Úr nem vette, jónak látom e' levelembé rekeszteni.

Magára provocálok én a' Tek. Úrra, hogy én a' Tek. Urat semmi kedvezésre soha nem kértem. Az Exequens úgyis nem *elítélő*, hanem a' már hozott ítéletet *executióba vevő* Bírāja a' lefolyt pernek. Most sem kérem egyéb kedvezésre erántunk azon eggynél, hogy kedvezni a' Sógoromnak se méltóztassék. Ha ő tizszer fizetne is többet mint fog, soha ő a' mi kárunkat vissza nem fizetné, ki nem pótlaná. Mi neki Compromissumot, mi neki még a' perben is Amicát ajánlottunk. Nem fogadta el, hogy erőszakosan bírhasza a' miénket. Most ő keres Amicát, 's csak azért hogy kevesebbet fizessen mint tartozik. Mi értjük azt, 's elfogadni soha nem fogjuk. Légyen meg elébb az Executió, 's akkor szálljunk az eladásról, a' mit ohajt.

Mártzius előtt a' rettenetes télben sem a' hideg idő, sem a' hó, sem a' Tek. Ur egészsége nem engedi az Executio megtételét, de előre szükség tudunk, az előbbi levelünkhöz képest, ha a' Tek. Úr igazságszeretetétől 's kegyességétől remélhetjük e, hogy a' supputatiót a' dolog természetéhez képest és a' Sententia értelme szerint megteszi, 's a' sógoromat azon képtelen kívánságától hogy mi az ő praetensiójít a' supputatio előtt elébe fizessük, elmozdítani méltóztassék.

tatik; 's aláz. kérjük a' Tek. Urat, hogy bennünket ez eránt Ūri levele által bizonyossá tenni méltóztassék.

Maradok 3. Januar. 1830.

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

5088.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Ūr,

Drága nagyon jó Uram Bátyám!

Mind két rendbéli becses Ūri levelét kezemhez vévén, válaszul emlékeztetem a' Tekintetes Urat, hogy a dolog tökéletesítése rajtam nem múlt, mert a két izben ki rendelt határnapra nem csak megjelentem, de méglen munkám meg kívánta, ot is mulatam, és csak közös meg egyvezéssel oszlottunk el, 's az épületeknek becse is csak a' Mester embereknek hijánossága miat maradott félben; munkállódtam pedig úgy, a mint Isten tudnom adta és lelkem ismérte hozta magával, mert én bírói foglalatosságaimba a' kedvezést nem ismérem, nem is akarok iránta semmit tudni, ugyan azért világosan, és egyenesen a Tettes Urnak kintelen vagyok tudtára adni, hogy mivel ez terhes örökösödés, addig, méglen a' kölcsönös követ[el]ések' nem csak egyben vetésével, de valóságos ki elégítés által is, a jószág minden tehertül szabaddá, és közönségessé nem tétetik, azt az alatt se sorsra vetni, sem osztani a természetes igasság, és az el-ítélésnek foglalattya nem engedi, mert külömben apa előtt való fiú volna: de a' józágnak a' tehertül való fel szabadulása után, a' midőn az osztály véghez megyen, a ki többet, avagy kevesebbet fog az épületekbe részesülni, akkor léssen helye a' summák' ki egyengetésének. Azért méltóztasson valamelly más módot fel-tanálni és engemet tudósítani, hogy azon esetre, ha csak ugyan az executiót folytatni lehet, az idéző levelet annak idejébe ki szolgáltatthassam. Mellynek hivatalos jelentése után Drága Ūri kedvezéseiben ajánlott állandó igaz tisztelettel maradok

A Tettes Urnak

Drága Uram Bátyámnak

A. Lánczon 5a Januar. 1830. alázatos szolgája

Lánczy Ferencz mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5089.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Bajza tiszteletét.

Azon levélre, melyet Augustus' 15d. volt szerencsém a' Tekintetes Úrtól venni, November' 16d. feleltem, az az három hónap múlva 's így elég késő, 's elég okot szolgáltatva azon büntetésre, hogy a' Tekintetes Úr' választát egész a' mai napig ne vegyem. Azonban mind e' mellett is kénytelen vagyok azon bátorságot venni, hogy a' Tekintetes Urat ezennel feleletre provocáljam. A' *drámai gyűjtemény*' kiadására, tudniillik, minden készüléteket megtettem, 's hogy a' nyomtatás még el nem kezdődött, a' Tekintetes Úr' válaszának elmaradta okozá. Méltóztassék tehát velem tudatni minél előbb, szabad leszen e Emilia Galottit kiadnom, 's ha igen, hajlandó e a' Tekintetes Úr figyelmet fordítani azon észrevételekre, melyeket Stettner barátom grammatikai, én pedig fordítási tekintetben a' munkára nézve tenni kívánnánk? Vagy pedig szóról szóra 's minden további változtatni akarás nélkül úgy kívánja nyomtatni a' Tekintetes Úr, miként a' nálam lévő kézirat mutatja?

Ohajtanám tudni továbbad — saját megnyugtatósomra — mit vél, a' Tekintetes Úr, azokra nézve, miket én a' közöttünk támasztott kedvetlen hírek iránt írtam volt? Úgy hiszem, hogy ott semmit sem mondtam, a' mi neheztelésre ok lehetne, és így reménylem a' Tekintetes Úrtól, hogy azon leveletem válaszára méltatlannak tekinteni nem fogja. Pest, Januarius' 12d. 1830.

Kivül: ¹

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak,
több Nemes Vármegyék' Táblabírájának.

Sátor-allja-újhely
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

5090.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László Úrnak.

Széphalom Január. 15d. 1830.

Édes barátom, Gyönyörűséggel hallom hogy az Úr szorosán csatolja magát a' mi kedves Szemerénkhez. Jobb választást nem tehete, 's minekutána magát attól a' szeretetre méltó embertől 's attól a' szeretetre méltó asszonyságtól kedvelve látja, ezt maga a' hála is kívánja, hogy az Úr e' szerencséje mellett állhatatosan megmaradjon. Az Úr házánál valami zsidó van, a' ki minden holtnapban feljő Patakra. Kérem az Urat, tudassa velem, *kihez jő az Patakon?* hogy használhassam azt az alkalmatosságot, 's küldhessek holmit, és általa vehessek holmit.

Férjhez méne e már Kulesárné a' Mészároshoz, és a' mi Kisfaludink megnyerte e az ujságírást? Tiszta szivből óhajtom azt a' hasonlíthatatlan férfinak.

Woltmann németre, Panckoucke francziára fordítá Tacitust. Járjon végére az Úr, kérem, mint adják a' Woltmannét, 's ki jött e már a' Panckoucké, és hogy adják. Éljen szerencsésen, édes barátom. Ajánlom magamat becses barátságába.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5091.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.*Pannonhalm. Januar. 18d. 1830.*

Megbocsáss nagy Érdemű Barátom, hogy szép leveledre későcskén felelek. Fő Apátunknak gondolatunknál korábbra rendelt ünnepi beiktatása, melly Febr. 14d. fog történni, felette megszorított. Egy versezetbe kaptam, 's ezt ez időre végeznem is kellett, hogy nyomtatásban láthasson világot. A Szerzet történetét irtam le hexameterekben, *Pannónia Századjai* czim alatt, olly formán, mint Zircz Emléke van írva. Hogy ezt el nem értem, érzem; de ha több idő engedtetik, jobb fogott lenni, mint a millyen most. Sokat nem csinos-

gathattam rajta, 's a végét össze is kelle huznom, hogy végezhessem. Majd megküldöm neked is.

Mit te az izetlen ügyben cselekszel, egészen helyben hagyom ; szó nélkül hagyni csak azért sem kellett, hogy embereink olly merőleg ne találgassanak ; legyenek inkább annyi méltánysággal, nem keresni mindenütt bizonyos személyesértést, hol az író sujt, 's nem egyet sujt, hanem sujtja mind azokat, kik magokat sujtva érzik, 's azokat is, kik nem érzik, de érdemlik. Én a tudományos világban a vétkeseknek büntetésökül ezt a módot tartom legkémielőbbnek, nevezni, 's korbácsolni a vétket, elhallgatni a vétkest. Eddig sem leveledet vissza, sem eránta választ nem kaptam ; jele a bizonytalan tűnődésnek. De unde istae lacrimae? gyanítva sem tudom.

Barkóczynak örülök ; én őt mint Seminaristát (eszteendőig valánk Pesten együtt) jó, igen jó fiatal embernek ismertem, 's buzgó magyar-nak. De nekem, mint theologusnak, Eger nem barátom.

A hexameterek lelkesek, 's szépen fordítottak. Nekem a magad által kijegyzett sem fogott volna nem tetszeni ; én elég világosnak találok, 's az értelem benne nincs tévesztve. Csak egy csekély, grammatikai észrevételem van a 2d. vershez: *húrjaidon*, a második személy nem veszen fel jöttát a nevekben. — Miket te jambuszaimhoz jegyzetül irsz, jól tudom ; de én azt musika, vagy ének alá 's hamar készítettem ; vigyáznom kelle inkább a tagok egyszámúságokra, mint a Jambusz szoros törvényére ; azért jambuszokon 's Spondeuszokon kívül egyéb lábokat nem vegyithettem. Nyomtatás alá tudtom nélkül adta valaki, most sem tudom ki.

Csokonairól ítéletemet a Muzarionhoz adott szőlásomban világosan kimondtam. Csudálom, mint tarthatják őt olly nagy-nak, olly feddhetetlennek. Hiszen, millyen fogott lenni Arpadiássá, annak elgondolásához nem felette éles elme kívántatik. Megitélnünk pedig szorosban épen azokat kell, kik vulgo csudáltatnak, és sokban hibások, hogy legalább hitvány kövecseik igaz gyöngyök gyanánt ne keljenek.

Nincs bizonyosb, mint hogy jövő nyáron Diéta leszen ; semmit sem kételkedhetünk, hogy akkor a Tud. Társaság is meg fog kereszteltetni.

Sógorod új praetensioját nem értem. Te talán csak nem tartozol neki 38,000 forinttal!

Horvát Endrénk miolta Tétet Pázmándaal felcserélte, egyre nyavalyog ; erős fájdalmak szaggatták elsőbb' derekát, azután lábát ;

most a rossz gyomrába vette magát. Félttem életét. De Árpádján folyvást dolgozik 's ma holnap végzi. Te élj boldogul a tiéiddel!

A Gyöngyökből rendelj hozzám 30 példányt; 's ird meg a pénzt hova küldjem 's mi uton.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5092.

Kazinczy — Heinrich Thugutnak.

Hochwohlgeborner Herr,
verehrter Freund,

Ihr Herr Bruder wird Ihnen vergessen haben mein in seinen Händen gelassenes Heft zu übergeben, und das ist meine Schuld. Aus Angst, dass jemand Sie suchen, und dieses Heft am Tisch erblicken, und aus Neugierde mitnehmen kann, fand ich gut, es nicht auf dem Tische zu lassen, sondern steckte es unter die Polster Ihres canapés. Ihr Herr Bruder sah es nun mit Ihrer Rückkunft nicht am Tisch, und ward durch nichts erinnert, es Ihnen zu übergeben. Sie lesen nicht ungrisch; aber die deutsche Antwort auf meinen Aufsatz in ung. Sprache wird Sie von den Sachen welche in Frage standen unterrichten. Ich bitte Sie es nun hervorzuziehn aus den Polstern des Canapés, und es meinem geliebten Neffen übergeben zu wollen.

Wie brenne ich vor Begierde Sie, edler Mann, Sie verehrungswürdiger Künstler, wieder zu sehen, Ihre Arbeiten zu bewundern, u. zu wissen, was Sie seit May gepressen haben! Hätten Sie eine Copie von dem Gr. Brunswikischen Bild, das sollte lithographirt werden. Ungarn sollte kennen, was es in Ihnen besitzt.

Ich beharre mit den innigsten Gefühlen der Verehrung, Freundschaft und Liebe.

Ew. Hochwohlgeboren

Széphalom, d. 21. Jänner 1830.

gehorsamster Diener

Franz Kazinczy.

Kivül: An des Herrn Thugut von Heinrich Hochwohlgeboren.
Ofen. Christinastadt. *Haus Graf Brunswik.*

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5093.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajza Józsefnek

Kazinczy Ferencz szíves baráti tiszteletét.

November 16d. írt levele az Urnak, nagy tekintetű kedves barátom, azt várata velem, hogy mivel Eggenberger a' szándékot segélleni nem akarja, az egészen elakad, 's így történt hogy én a' válasszal, mellyet ezek szerint szükségesnek nem itélék, adós maradtam. Arra kérem én az Urat, és azokat, a' kikkel az Úr szorosabb egyességben él, hogy ha egy vagy más tettemen felakadnak, higyenek 's gyanítsanak mindent, a' mit a' dolgok mutatnak, de ne soha és semmi esetben elhülést, irigységet, önhasznot. Örömet, kevélységet lelem én abban mindég, hogy engem Bajza és társai szerettek.

Emiliának letisztázása alatt (a' könyvek' tolvaj kölcsönözöji elhordták tőlem ezt, Miss Sárát, Minnát és Náthánt) fordítasomat nem vethettem össze az Originálissal, 's csak az vala tehetségemben 's módomban, hogy beszédemen javítsak, 's megtartsam ugyan a' *festő* idegen szöllásokat, vagy a' miket Stylisticai okok ajánlhatnak, de ne bosszantsam *ok nélkül* azokat, a' kik ellenem tele vannak panaszokkal, hogy a' magyar színt elveszem a' magyar beszédől. Stettner barátunknak ólommal tett jegyzéseit használtam, 's a' hol nem használhattam, péld. bánOM (in sensu K), bánOL, bánIK, mellyet az én egész környékem így mond bánOK, bánSZ, bán-IK, elmellőztem, 's az ideát más szóval tettem ki. — Gróf Károlyi István úrnak Radványi Tisztartója [!] által még e' holnapban küldöm Bártfay barátunkhoz az Úr' számára Miss Sárát és Minnát is, 's arra kérem az Urat és Stettner barátunkat, hogy mivel ezek, mint Emilia is, a' letisztázás alatt a' magok német Origináljokban nem voltak szemeim előtt, vegyék magoknak azt a' fáradságot, 's hasonlítsák össze a' fordítást az Originálissal, 's tudassák velem mi kívánja hogy másként adjam.

A három közt Lessing legtöbb gonddal dolgozá ki Emiliát. Sárában hosszú dialogusok vannak, és fárasztó eszeskedések. Minnában pedig sok helyt esetje vastagon fogott. Az a' francia gyermeki gyűlölséggel van a' német Író által nevetségessé téve, a' hogy mi szoktuk német Uramékat. Én az illy helyeken holmi szabadságokat vettem ki magamnak.

Steltner és Bajza az én dolgozásim felől szabadon mondhatják mindég a' mit akarnak. Kémélve kell ugyan mindég bännünk baráttinkkal, de az nem barátság hanem conspiratio az ügy ellen, ha ki nem mondjuk a' mit a' dolog és az idő kíván; 's kívánja e a' barátság, hogy énrólam azt mondja valaki, hogy én szálas termetű, tömött üstökű ember valék. etc. Szóljon felőlem kiki, mint én Csokónay felől a' Muzáronban 's még köszönni fogom neki.

A' tudva lévő cikkely felől higyen nekem az Úr édes barátom, hogy nem csak *nem akarok* emlékezni, de nem is *emlékezem* többé. Hála az én Isteneimnek hogy rettegésem haszontalan volt, és hogy engem az Úr mindég szeret.

A' mi kedves Toldynktól gyönyörű levelet vevék Berlinből. — Ajánlom magamat becses barátságába.

Január. 22d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5094.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Széphalom Január. 27d. 1830.

Édes barátom,

Az Úr jósága engem arra vetemít, hogy mindég terhére légyek, míg egészen kifárasztom, 's eltol magától.

A' Gróf Károlyi István Radványi Tisztartója [!], (két órányira fekszik tőlem Radvány) holnap indul Pestre Bártfay Úrhoz, ki Pesten az Üllői úczán a' Gróf Károlyi György házában lakik. Az viszi e' leveletem, 's a' választ felhozza, ha nem késik sokáig az Úr, azt Bártfay Urnak általadni.

Kérem az Urat, a' maga Auroráját és Urániáját pro anno 1830 pakkolja be, 's pecsét és az én adrezsem alatt adja által Bártfay Urnak. A' Pestre menendő Ujhelyi kereskedők által Febr. utolsó napjaiban vissza küldöm, 's kár és mocskok nélkül.

De édes barátom, még egy kérést. — Thewrewk egy parányi papirosskatulyában kész író-tollakat vásárolt egy boltban a' Kis Híd úczában. Én tollakat szelni többé nem tudok, szemeim gyengék ahhoz, 's ezután ezen bótból kell szednem tollaimat, mert nálam sok fogy el. Kérem az Urat, ejtse módját hogy nekem vagy száz illy tollat vetessen, 's küldje fel most ezen alkalommal, tudtomra adván hogy érte mit fizete, hogy árát megküldhessem, 's tudhassam

mit kell másszor küldenem érte. A' tollak szára el van vagdalva 's nyél van mellé téve, mellyet az elvagdalt tollba szúrnak. Ezt azért magyarázom, hogy az Úr meg ne tévedhessen. Cselekedje ezt az Úr, édes barátom, és jutalmul végye azt az érzést, hogy egy vak ember bajján segite.

Ne feledjen tudósítani kinek hívják azt a' Pesti zsidót, a' ki minden holnapban Patakra jó, és kihez jó az Patakra; hogy ha lesz valami Pestre küldendőm, Patakon letehessem.

Éljen szerencsésen édes barátom, ne nehezteljen hogy alkalmatlankodom.

hív barátja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5095.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy

szíves baráti tiszteletét.

Igyekeztem végig olvasni a' mit itt veszen az Ur, édes barátom, de csak Miss Sárán sem tudtam végig menni, elfoglalva bajaim által, mert Telek Ur holnap már indul Pest felé. Lesz arra időm hogy ezt még megolvashatom, 's megigazíthatom; nekem elég hogy bizonyíthatom készségemet mindenben a' mi kevés erőmtől kitelik.

Ez a' Kötet harmadiknak van destinálva azon öt Kötet' sorában, mellyet még ezidén készülnök egymás után kiereszteni. Egyenként akarám árultatni a' X Kötetet is 1815., de nem boldogulhaték János-Tamással. — Az első Kötetet e' holnapban tisztázám le, Februárban a' Yorick Ér. Utazásit fogom, 's Martiusban készen leszek mind az öttel. 'S akkor lesz ideje hogy gondoskodjam kieresztések eránt.

Éljen szerencsésen, igen nagy tekintetű kedves barátom. Tartson meg engem megbecsülhetetlen szeretetében. Sz. Január. 27d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5096.

Kazinczy — Waltherr Lászlónak.

Tekint Waltherr László Úrnak

Kazinczy Ferencz tiszteletét.

Bátorkodom familiám levelei közzül három irhadarabot az Úrnak azon bizodalmas kéréssel által küldeni, hogy azokat Fő-Tisztel. Fejér

György Úr' számára leírni, 's a' másokat Ennek általadni, az eredetieket pedig nekem visszaküldeni méltóztassék. Tudom melly kevés ideje vagyon az Urnak is egyébire mint a' mi hivatalára tartozik, de azt is tudom hogy a' köz jó soha sem találja nem késznek, és hogy az illynemű kérések alkalmatlanságára nincsenek. Ajánlom magamat nagy becsű barátságába, 's maradok szíves Tisztelettel. Széphalom Január. 27d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5097.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Ki tudhatja inkább mint én, hogy Neked hivatalod nem enged sok üres időt. Nem Téged kérlek tehát, hanem a' Tekintetes Asszonyt, hogy azokra a' mik itt mennek, gondod lenni méltóztassék; Téged csak egyre kérlek — arra, hogy a'

Curia felső szomszédjában boltot-tartó Fellner József Órásnál méltóztassal beszóllani. Nála egy zsebbeli repetir arany órárn van; (az is aranyos benne a' mi más órákban fejez zománcz, az az, az órák és minutumok számával jegyzett tábla) külső tokja igen setét meggyszínű lakkírozás. Mikor eljövök Pestről, nem vala készen az óra, 's azért nem hozhatám el. Van ott még egy asztali órárn is, mellyet egy hétben csak egyszer kell felvonni. Minthogy szóbárn nedves, a' húr, melly az órát mozgásban tartja, mindég megereszkezik, 's elszakad, arra kértem Fellnert, hogy az órát végye lánczokra (húr helyett). Az óra Rómából jött, 's a' feleségem nagyatyjáé volt, 's így tokját 's azt a' mit a' szem az üvegén által rajta láthat, szeretném úgy bírni a' mint van, ha a' belső mechanismusa más lenne is. De mind ezen Magyarázatok csak oda mennek ki, édes barátom,

hogy ha Fellner a' kis órámat kiadná, megtartván magánál az asztalít zálogképen — vennéd által, és küldenéd-fel Telek Úr által: ha pedig nem, hagynád ott az asztalít, és váltanád ki a' kicsinyt, 's küldenéd fel Telek Úr által, — vagy legalább tudakozzd meg, mi jó érte, 's kérd Fellnert, hogy az órát senkinek ki ne adja mint neked. — Ez a' kis óra valaha a' Mária-Theresia kezében is volt; a' Császárnétól azt a' napam vette ajándékul, mikor menyasszony volt. Ez minden kérésem. Sietve öllek meg a' tiszteletnek 's szeretetnek minden érzésivel. Élj szerencsésen. Január. 27d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5098.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

A' Péczeli Decemb. 27d. írt levelet a' Vitkovics Biographiája töredékével Január. 29d. reggel vevém Patakról, estve pedig azt a' mellyben az Úr nekem a' Virág Benedek halálát adja tudtomra. Szegény Virág! Nem csudálom hogy 78 eszt. korában hala el; örökké nem élhetünk. De az Isten neki csendes kimulást adhatott volna, mert egész élete csendes volt. Virág tiszteletes ember volt volna, ha soha nem írt volna is. Míg mások mindent elkövetnek hogy Urakká tehessék magokat, 's készek meg is tagadni érzéseiket, gondolkozásaikat, ő kész volt szegénységet szenvedni, 's felejtve lenni, de meggyőződését soha és semmi bérért meg nem tagadta. 'S halálíg az ügynek élt, mindég szerette a' Szentet. Ha az idő más ízlést hoz is ránk, Virág mint *Ember* mindég tiszteletes marad — munkáji közzül én a' Horázból fordított Szatírákat és Epistolákat csudálom leginkább.

Ügyünk Pesten lakó barátjai az ő megtisztelésére bizonyosan tesznek valamit. Bár tennének. Boldog a' ki érte életében tehete valamit, boldog a' ki most tehet.

A' mit az Úr édes barátom egy valaki *ellen* legalább *felől* mond, előltem tudva volt. Szörnyű megtévedésben van az az igen nemes gondolkozásu, igen nemes érzésű halandó. Elhitette magával hogy én őtet Sicáriusi módra bántottam a' mi nekem eszembe sem juta soha. Nem szöllita meg, hanem maga üte lármát panaszaival. Tiszteltem fájdalmát, barátjainak kik előtt panaszkodott, megmagyaráztam megfoghatatlan tévedését, de azt is megmondtam nekik hogy én magamat olly gaz tett miatt, mint a' mellynek gyanújába veve, sőt érette vádol, 's érette rajtam bosszút áll, menteni magam úgy nem fogom soha, mint azért nem, hogy *loptom*. Hála Istennek én tiszta vagyok Isten előtt és lelkem előtt, és mindazok előtt a' kik a' dolgot tudják.

Horányi felől nem szabad papirosra tennem a' mit az Úr tudni vágy. Ha Isten egyyüvé hoz, emlékeztessen az Úr 's elmondom. — Külsőjéről csak ezt: Piarista talárisa soha sem volt kikefelve, kiporozva, 's hasán végig volt öntve tobákkal és a' leves foltjaival. Kerek kalapja nagy karimájú, 's a' fogdosás által kijött formájából. Orra mint egyy

nagy ugorka. Bőre kásás. Szemét száját az öregség és kövérség kivette formájából. Szerete méreggel szóllani a' rosszak ellen, 's bátor kimondani a' mit igaznak hitt, ha feje utána vezett volna is. A' Memoria Hungaror. tele van czifra haszontalanságokkal, gyilkolja az embert a' hosszú beszéddel és a' szörnyű orthodoxyával.

Kérem az Urat ne felejtse Péczeli levelében tett ígérését, és sürgesse Simót a' Gróf Teleki József képe eránt. De Simó azt nekem barátságból ígéré, és így szorososan ne fogja az Úr.

Tekintse meg az Úr, kérem, Richtert. Meg nem foghatom én, mi annak az oka hogy az az egy pár kép nyolcz holnap alatt sem tud elkészülni.

Nem esik e az Urnak alkalmatlanságával a' tollak megvétele, 's bár úgy pakkolná be az Ur egy csomó papirosba, hogy össze ne zúzottassanak.

Igaz e hogy az Úr házánál van valami zsidó, a' ki minden holnapban feljö két ízben Patakra? 's kinél száll meg Patakon? Az által holmit küldhetnének egymásnak.

Kérem az Urat az ide zártat adja által Tekint. Bártfay Lászlóné Asszonyságnak.

Fogadja el édes Laczim szives köszönetemet megbecsülhetetlen barátságáért, 's higgye hogy én egészen érzem, mennyi örömeket ada nekem az Úr.

Széphalom Január. 31d. 1830.

szives barátja
Kazinezy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5099.

Cserey Miklós — Kazinezynak.

Kedves Barátom!

Meddig kételkedjem még életemről, egészségéről, vagy megnem változott jó indulatomról? Már 4 Levelemre nem vettem válaszodat. Én most ide költöztem, telelni, — alkalmas jószágotska — jutván egy magvaszakadt Onoka Nénémtől. Dolgaim igazításával, olvasással, irkálással, el telik a tél.

Innen nints mit irjak Neked újságul, hatsak azt nem írom, hogy, a Muszka Tisztek beszédjeihez képest, a vélek való hadako-

zástól félhetünk. Igaz hogy nem reájok bízták, de, a régi mondás szerént, vox populi vox Dei, — nállok pedig a Populus a hadinép.

Éppen a Pallás és a Klapróth útazásait egyengetem öszve, — s ha meg tudnám egyeztetni, szándékoznám Kőrösinek irni, — noha nem ismerem személyesen, — s figyelmetessé tenni hólmire.

Itt a mult éjjel esett meg a Rekruta fogás, — vagyis az ember-vadászat, — Bizony rendes dolog! Mű az Ásiaikot [!] Barbarusoknak tartjuk, — igazán barbarusokis egyebekben, de hát mű ebben nem vagyunké? — Azonban meg állapotodott tartás, hogy az Órszágot azok tartoznak, életök veszedelmével, óltalmazni, a kik bírják; és a rabszolgák tsak anyiban vétetnek fel segítségül, a mennyiben ők *másoknak tulajdoni*. — Nállunk azt hirdetik, hogy a paraszt ember *szabad*. De mit teszen ez? tsak azt, hogy egyik Jószág birtokossának helyéről a másikéra költözhetik. — Ugyan ezé a *Szabadság*? — Ha soha sem költözhetnék is, *szabad* volna ő, mihent többre nem kénszerithetnék, mint a mennyivel Hazabeli sorsához képest, köteles. — A mű Eleink, a kiket mű magunkhoz képest ostobáknak képzelünk, megismerték, hogy nem a földműves és jószágtalan parasztok, hanem *ők maguk*, tartoznak az ellenség ellen felkelni; és ha többed magokkal tartoztak, — vagy zászlót ütöttek fel, vagy Szabadosokat állítottak, a jószágokban; a kik békesség idején szolgálai munkával nem tartoztak. — A mű törvényeink a birtoktalan embert a fegyver viselésre nem kénszeritik, — sőt Erdélyben, még Maria Therezia údejebeli törvényünk van arról, hogy szabad jó akarattján kívül senkit sem lehet katonáskodásra erőltetni: — és ezt 1809ben meg ujítottuk, — az erőszakos fogást eltörölvén. — Ugyan akkor Articulust alkottunk, hogy a Nemesség békesség údeje alattis gyakoróltassék a fegyverben. Egyiknek sem következett meg tartása. — Mitis érünk mű az erőltetett katonákkal, ha olyan ellenséggel leszsz bajunk, a kit tsak Nemzeti energiával lehet vissza nyomni? Ezek münket megnem óltalmaznak, — magunkat pedig nem tudjuk óltalmazni. — Ezeket tsak Noked.

Kértelek vólt, hogy a Magyar Tudományos Társaság vagyis Academia lépéseiről tudósíts, de meg nem nyertem. Vajha szerencsések lennének munkáikodásai!

Országos Gyűlésetek mikór leszsz? Mit lehet várni tőlle? — Fel pendittié vagy alább nyomja Nemzetünk állapottyát?

Válaszodat már meg ne tagadd, — ha élsz és egésséged meg

van ; — ha pedig a Sórs megfosztott Tölled, tisztelt Hütessed kegyességéből várok egy két rend feleletet, maradván igaz barátod

S. Szentivány 1a Febr. 830.

Cserey Miklós mpr.

Kivül : ¹ A Monsieur Monsieur François de Kázintzi [!], Segnieur de N. Kázintz, — mon cher ami. p. Clausenburg, Debretzin, Ujjhely à *Széphalom*.

[Éredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5100.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Érdemű Kedves Barátom !

Közel tiz hónapja már, hogy utolsó beces leveledre felelettel tartozom, de hibás következtetés volna ebből az, a' mit Te bizonyosan nem is következtetsz, hogy tiszteletem és szeretetem Erántad enyészik. Nem, Barátom, egygyiket sem változtathatja meg bennem, vagy inkább soha nem gyengitheti sem idő, sem távollétel, sem egyéb akármilyen is. De az én természetem, időm jártával, mind inkább inkább magába öszvevonul 's magányosan éli az elmúlt szép napokra 's a' távollévő kevés kedvesekre emlékezés' örömeit. Nem is hiszem, hogy levelek többször forognának kézben és emlékezetben, mint nálam a' Tiéid, kivált az utóbbiak. Azonban már egyszer ugyan tsak ideje Veled is tudatnom ezt és hogyan mikép létemet ; annyival is inkább, minthogy én is már nagyon óhajtom tudni a' Te hogyan mikép létedet.

Nekem időmhöz és sorsomhoz képest még mind eddig van okom a' megelégedésre. Gyermekeim, ha fényes kilátás nélkül vagynak is, legalább jók és egészségesek ; a' magam egészsége is nem szinte erős ugyan, de türhető. Hivatalom vagy inkább két hivatalaim kötelességeihez, mellyek dolgot mindenkor adnak, még mindeddig meg lehetőszen hozzájok láthatok ; üres óráimban, ha ritkábban is, csak ugyan társalkodhatom Múzáimmal is. Szemeimnek Előtted esmeretes gyengesége is a' legszükségesebb munkákra még mindeddig csak ugyan elegendő erővel bír. De már kedves leveledre térek.

Lajosom Bécsből ez előtt egy héttel Januarius 26-dikán a' többek

¹ A levél zárlatán széttört piros pecsét.

között ezeket ír: »Schönauer prokátort több ízben megszóllítottam »és megszóllítottam Kazinczy Urnak nála levő irományainak által- »nézése eránt, hogy rólok ítéletét megmondhassa; annál inkább is, »minthogy ezen dolog elintézése valaha az ő kezei között levén, »annak minden csinnyát kitapogathatta. Még nints egy hete, midőn »azt mondotta Sollicitatora, hogy most már végre kikerestetett általa »minden ezen tárgyhoz tartozó régibb irományokat 's így legalább »reménylhetem serkentéseimre könnyebben hajlását« E' szerint itt is igen nehezen és lassan mehet elől a' dolog. Félek pedig, hogy még a' sógoroddal sem értél kívánt véget. Fájdalom, mennél tovább élünk, annál több oldalról tanuljuk esmerni az emberi rosszaságot.

Mennél inkább örültem azon, a' mit az általam olly igen betsült Szemeréről irtál, annál nagyobb részvéttel hallottam felőle a' mult September elein Pesten létemkor, hogy nagyon beteg és hogy egészsége' gyengélkedése miatt hivatalát is le akarja tenni. Magát hijában kerestem, mert, a' mint mondták, éppen betegeskedése miatt akkor is Péczelen tartózkodott. Azolta semmit sem tudok felőle, 's azt sem tudom, ha Muzarionját folytatja-e vagy nem.

A' Fesz' és Pöf' emberei tegyenek a' mit akarnak, ők minket édes Barátom, a' mi gondolkodásunkban meg nem tántorítanak; 's mi is fogjuk tenni, a' mit jónak tartunk, olyan meggyőződéssel, hogy lelkiismeretünk már magában is elég jutalmat ad, 's ollyan reménnyel, hogy az Értelmesek és Jók is helyben hagyják tettünket ha esmerik. Én részemről követem most is, midőn dolgaim engedik, elébbeni szokásomat a' Literatura dolgában: szedegetek, fordítgatok, calamo ludo; mert azt hiszem, az efféle irkálás nints minden haszon nélkül. Semmi kétségem sints benne, hogy Te is a' Te ditséretes és olly igen hasznos szokásodat ne kövessed, a' mennyiben egyéb környülményeid engedik. Vajha ezekről kedvezőbb tudósításokat vehetnék Tőled, mint a' millyeneket már egy idő óta vettem. Vajha rész szerént elvégzett, rész szerént félben lévő dolgozásaid kívánt czélra juthatnának, 's ne maradnának az elsőbkek rejtekben, az utóbbiak elvégezetlenül, 's ne kéntelenítettnek Literaturánk mind a' két esetben alig kipótolható kárt vallani!

Hogy leveledben egynehány szép reményü fiatal írőkkel meg-esmerkedtettél, azt annál szivesebben köszönöm, mennél buzgóbban óhajtom, hogy jóra való Tudósaink és Íróink száma szaporodjék. Külömben is fogynak közülök az Jelesebbek: Kövi már elköltözött,

's a' szeretetre méltó Vitkovics is, kit a' legjobb lelkük közé számláltam.

Én most Magyar Költőkből válogatott daraboknak öszveszedéséről és kiadásáról gondolkodom a' Deak iskoláinkban tanuló kisebb és nagyobb Ifjuság' számára, mert mindennap látom, melly igen szükséges volna egy efféle gyűjtemény, melly a' jó izlést előmozdítaná, vagy legalább a' rossznak terjedését gátolná.

De az ilyen öszveszedésben és válogatásban is sok nehézségek vannak. Nagyon kedvesen venném, ha gondolatodat az ilyen munka' plánja eránt velem közleni méltóztatnál. Isten hozzád édes Barátom! légy tökéletesen meggyőződve, hogy szeretetem és tiszteletem Erántad változhatatlan.

Soprony Februarius 3dikán 1830.

Kis János.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5101.

Kazinczy — Lánczy Ferencznek.

Febr. 4d. 1830.

D'Ellevauxné Test[imonia]list vett Zemplénytől hogy intabulált adóssága sem magának, sem atyjának vagy anyjának nincs. Hogy ez mellett kaphasson pénzt, méltóztassa T. Assessor Úr attestálni, hogy a' jószág 29 $\frac{1}{2}$ egész telkes gazdából, több mint harmincz zsellérből, 660 allodialis földekből áll, a' rétek és 32 Sectióra osztott erdők Indzsinéri munkát kívánnak, 's Delvóné mind ebből egy harmad részt kap, cum usufructu ab 8a Aug. 1817 ei in tertialitate adjudicato.

Azonban még így is megtörténhetvén, a' mit a' T. Úr megjövendőlt, hogy ennyi pénzt nem kapunk az egész tájon, újra kérjük, méltóztassék sógorunkat igazságtalan kívánságától elmozdítani.

Ő azt kívánja, hogy az ő praetensioja fizetessék le az asztalra, 's akkor essék a' supputatio.

Mi [azt kívánjuk], hogy az ususfructus erutioja, melly el sincs végezve, menjen véghez, akkor vétessenek elő az ő praetensioji 's essék meg a' supputatió. 'S a' melly fél a' másiknak tartozik, fizesse. Így szakasztassék ki osztán a' rata, nem elébb.

¹ Csak a névalírás Kis J. kezeírása.

Erről méltóztassék a' Tek. Ur bennünket ezen emberem által várt levelében bizonyosokká tenni.

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

5102.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Rég olta nem vevéd levelemet, kedves barátom, de azért nem hitted, hogy rólad sokat nem emlékeztem, 's képzelted hogy Január. 7d. kértem Istent, hogy árássa rád minden áldásait. Többet kértem : azt is kértem hogy teremtsen sok hozzád hasonlókat. Bizony az én életem sok és nagy örömeiktől volt volna megfosztva, ha úgy menénk vala el egymás mellett, hogy a' Sors bennünket össze ne hozzon.

Vitkovics után ime oda a' tiszteletes Virág is, utolsó leveled pedig azzal ijeszt, hogy Endrédet is elveszthetjük; én legalább szavaidnak más értelmet nem adhatok. — Virág nagy veszteség; de ki csudálkozhatik azon hogy egy 78 esztendő ember végre elhal? Örökké csak nem élhetünk. De bár az az anyagi ártatlanságú ember, kinek nem kelle ragyogás, hanem csak *nyugalom* és *szabadság*, életéhez hasonló véget érhetett volna! Holt volna meg olly csendesen, a' hogyan élt. Bártfayné barátném nekem ezt írja : — Január 22d. víg volt, nem volt semmi baja, kinn járt; úgy fekvék le mint mindég. Jan. 23dban gazdasszonya, sokáig zárva látván reggel ajtaját, kopogtat, szóll, de feleletet nem veszen. Hallgat az ajtón, 's hörgést hall. Felrepsztk az ajtót, 's Virág a' szoba' közepén fekszik haldokolva. — Horvát Istvánnak azonnal hirt adnak. Az jött, de ki segíthet gutaütött öregen? Éjjel Jan. 23d. 10 és 11 óra közt szünt meg élni. — Szemere Pálné írja, hogy Január. 25d. temetett.

Virág előttem nem kevésbé tiszteletes ha csak embernek nézem, mint midőn Írónak. Barátom, tántoríthatatlan lelket visele azon két bolondság ellen mellynek az egész világ hódol, a' fény és a' pénz szerelmének; 's előtte szent vala mindég a' szent. 'S írásain kitetszik hogy ismerte 's szerette a' Római Írókat, kiket némelly zeherje emberünk, ki magát valaminek nézi, meg sem ért. Való a' mit egy nagy ember jegyze meg írásairól: Tiszta beszéd, de minden tűz nélkül; nagy részben való. De ha soha semmit

nem adott volna is, mint a' Horázból fordított Satirákat és Epistolákat, halhatatlan dísze volna a' Nemzetnek. Én neki minden munkáji közt azt a' fordítását irigylem leginkább. A' Horázt Ódájiban sokat elhadara.

Kit fog most kikapni számunkból a' halál? mert az az ifjakon épen úgy kap, mint rajtunk öregeken. — Rettegek az én Szemerémért. Mindég kérem, szálljon Orvosaival, 's rakasson pióczát vagy füle mellé vagy hátára, vagy — —. Neki az a' baja, hogy vére sűrű; onnan jó rheumája is (!) aranyere. Épen így szenvedte Ujhelyben egy nekem igen kedves barátom Majór Barthos Úr. Négy esztendeig megszűnés nélkül itta a' Patikát, 's haszon nélkül. Végre fejére ragasztának 4 pióczát, 's oda leve a' fájdalom, mint e' szóra: Kelj fel, és járj. — Tudod e, hogy Januariusban Paliné szánon akara bemenni Péczelről Pestre; lovai elragadták, szánát felfordíták, magát, Fiscális Szécsy Urat 's a' szobaleányt kirepíték; a' kocsist pedig, ki a' lovak közzé esett, *megölték?*

Az Érsek írja, hogy a' Sz. Hajdan Gyöngyeinek első nyomtatott iva már kezében van. Én azt még nem láttam. — Meghatározni a' könyv' példánya' árát még nem tudom.

A' 38,000 forint eránt kérdezz. — Elmondom röviden. — A' Táblák ide ítéltek a' rátát és az ususfructust. De az Alperes még sem szeretné részeinket kiadni. Tudván hogy ennyi pénzt össze szerzeni nem könnyű, és nem uzsora nélkül, azon istentelenséget követi el tehát, hogy titulo meliorationum 38,000 fntot kíván, 's azt akarja, hogy neki fiztessék le a' pénz az asztalra. Akkor vegyük számba, mivel tartozik viszont ő nekünk titulo ususfructus ab anno 1817. 8 Aug. 's ő, a' mi a' supputatio szerint neki nem competál, nekünk azon órában, a' mellyben a' 38,000 neki elébe fiztetett, vissza fizeti. — Ez világos vexa, és ellenkezik mind a' Sententiával, mind a' dolog természetével, mert a' hol *azon tárgyban* a' perlekedő felek egymásnak kölcsönösen tartoznak, ott a' fizetés előtt kell meglenni a' supputationak. Mi volna abból, ha mi nyertes Felperesek azt mondanánk: — Az Executio az usus fructus eruitióján kezdődék. Az nekünk ennyi 's ennyi ezret ad. Sógor fizessd az asztalra. Akkor vegyük calculusba mit tartozunk mi neked letenni titulo meliorationum, 's az asztalra lefizetett summádból vissza adjuk a' mivel neked tartozunk. — Olly kézzel tapintható, fogható ez, hogy erről kételkedni nem lehet.

Gyergyát gyújték reggeli 3kor, 's ezen levelemet fekvé írom.

Ahhoz hozzá vagyok szokva, 's nekem nem alkalmatlan. Két térdem az in folio bekötött könyvvel pulpitusom. De szemem elúnta a' munkát, mert Szemerének is hosszú levelet írtam már. Tehát élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten tartson meg nekem Tégedet. — Febr. 5d. 1830.

A' hurjaidra, — karjaid brachia tua, párja, mint csókjaid. etcet. etc. A' mi vidékeinken hú*ra*idat minden hibásnak venné.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5103.

Zádor György — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű Jó Uram!

A' mult évi nov. 28d. T. Bártfayné asszonysághoz írott levelében hozzám intézett becses parancsa' következtében ide mellékelve közlöm¹ egész terjedékben, a' mik a' tudva levő Török perben a' tavalyi Husvét utáni Törvényfolyamattól fogva történtek. Várakozásához képest illy későn azért, mivel Tekintetes Ur' levele a' Kerepesi postán fennakadt, 's csak ez előtt egy pár nappal jött kézhez.

Nagyon örvendek, hogy Bajza barátom' játékszinének első kötetébe Gallotti Emiliát megnyerheté. Épen most teszem reá Tekintetes Ur' kívánsága szerint jegyzeteimet azon egyenességgel, mellyet Tekintetes Ur' megtisztelő bizodalma érdemel, de egyszersmind olly szerénységgel, melly akárkitől sem kívánja, hogy javalatait önbelátása ellenére törvénynek ismerje. — Bajza barátom minden esetre tisztelni fogja Tekintetes Ur' akart sajátságait, 's csak azon változtatásokat fogja tenni, mellyeket Tekintetes Ur önnön javaland.

Most jelent-meg Gróf Széchényi István' új munkája: «a' Hitel»: a' legélesb ész 's legtisztább szív' műve, tele a' legszentebb igazságokkal 's a' legüdvesb javallatokkal. Mindenektől köztappsal 's a' Nádortól is nagy javalással fogadtatott. K. K. által, kire Gr. Széchényi néhány példányokat barátai közt leendő elosztás végett bizott, Bártfay barátunknál Tekintetes Ur számára is leszen egy példány letéve. — K[isfaludy] egy új politicus ujságot szándékozik a' jövő évvel megindítani, 's legjobb kilátásaink vagynak, hogy szándéka sikerülni fog.

¹ Megvan másolatban a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. számú kötetben.

H[orváth] E[ndre] a' mint hallom, Árpádiászat elvégezte; 's most vizi betegségben sinlődik. G[uzmics] a' «Gyűjtemény» számára Révai' életrajzát küldötte-be. V[örösmarty] a' napokban fogja sajtó alá adni «Kont» szomorújátékát. K[isfaludy] a' téli betegeskedése közben Balládokat és Románczokat irt 's most Csák szomorújátékát készíti. — Szemere ugy hallik, gyógyul, 's tavaszra Pestre készül lakni jönni, 's most az ifju Sz[alay]val recenseáltatja Muzáriot; mivel Tr. reá nem ért. Schedel folyó hónap 1jén indult Berlinből Hamburgnak. Döbrentei paedagogiai könyvekkel foglalatoskodik, 's talán a' Wiegand által hirdetett Conv. Lexicon' redactiójával. A' Tekintetes Urral ugyan gonosz játékot űzött az «Izéhez» irt Epigramma' elmagyarázása által! Éljen Tekintetes Ur boldogul 's tartson-meg becses emlékezetében. Ki tisztelettel maradok Pest (Mészáros utsza 692) Febr. 8d. 1830.

alázatos szolgája
Stettner György.

U. I. Nóm szives tiszteletét izeni. — Hallotta e Tekintetes Ur, hogy Sz. M. A. egy Almanachot készül, D. segédével, 1831re kiadni? V. is meg van reá hiva. Lesz hát Almanachunk három is, csak vevők legyenek.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 112—113. lapjain.]

5104.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Feö Tábla Biró Ur,

Drága nagy jó Uram Bátyám!

A Nagy Kázméri és Kolbási Józszágnak mennyiségét méltóztatott magának, annak általam lött öszve írása alkalmatosságával fel-jedzeni, de hogy annak valamelly hitelessége lehessen, én it is nagyábúl fel-jedzem.

Nagy Kázméron egész telkes ember 19 és fél, zsellér 26. Régi szántó földek 249³/₄ köblösek. 60 szekér szénát termő rétek. Curialis fundus, melyen régi Kastély és több ősi épületek vannak. Két nagy kiterjedésű kertek. Más külön fundusokon több rendbéli eseléd házak. Pálenkaház. Kocsma proportio szerint el-igazítva, vízimalom két köre. Ismét proportio által nyert szántó földek 130²/₄ köbl.

Kolbásán egész telkes ember 10. Zsellér 10. Kocsma jövedelme proportio szerint regulázva. Malom e...¹ kerékre a több Földes Urakkal közös.

Hegy allya pusztában régi föld 50 köblös. Ortás földek 139 köbl. Vizi malom 2 kerékre alkalmaztatva.

Kovács Vágáson. Egy Kocsma, és szabad fajzás.

Mátyás házán. Egy szálló.

El vagyon marasztva a felsőbb ítéletek által is Mgs Gróff Török Al-peres egész jószágának haszon vétele helyre hozásában és 1818dik esztendőbeli Jan. 1ső napjától fogva: melly haszon vétel mihelelt tökéletesen általam megállapítottik, és a Mgs Al-peres Gróffnak viszont való és szintén meg-ítéltetett Követ[el]ései hasonlóképen meg fognak állapitattni, egybe vettvén ezek, és egymás között helyre hozatván, ezen egész jószágának két harmad része a Fel peres Urnak és Aszonynak sors szerint ki-fog hasitatni. Ezen jedzésem bizonyosság levél helyet szolgálván, drága Űri kedvezéseiben ajánlot alhatatos igaz tisztelettel maradok

Tekintetes Tabla Biró Űrnak

Eperjesen 8k. Febr. 830

alázatos szolgálja

Lánczy Ferencz

Exequens Assessor.

Kivül: Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium Incl. Comitatum Tabulae Iudriae e Primariis Assessori etc. etc. Domino mihi peculiariter colendissimo.

Szép-halom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5105.

Kazinczy Bálint és Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifjéniának.

Széphalom Febr. 10d. 1830.

Édes Fizsim! A' mi téli examenünk meg volt, és így egy hétre haza jöttünk, holnap vissza megyünk Patakra. Atyám mutatta a' te leveleidet. Lajos nagyon nevette hogy te milyen nagy betűket írsz. Lám mi mind a' ketten milyen kis betűkkel írunk. Delvoné néni September oltá it van. várja a' Kázméri executiót. Zseni és Talie Ungváron töltik a farsangot. Emilt ős óta mindég leli a' hideg, meg nőt mind ő mind Antonin; nagyobbak mint az atyám, még pedig

¹ A szó helyén az eredeti ki van szakadva.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

sokkal nagyobbak. Pedig én sem leszek olyan kicsiny mint eddig gondolták. Hát te nem nősz e olyan nagyra mint egy lajtorja? No most Isten hozzád édes Fizsim. Szeress bennünket mint mi téged. De ha irsz nekünk, oláhul ne írj, mi ugy nem tudunk. Csi izese znas poszlovenszki mi fse ták hutorime Bucz zdrava moja lyuba Fizso.

Kazinczy Bálint. m. k.

Édes Fizsim, A' két Pataki diakocska jelét akará adni hogy téged szeret, 's im küldi ezt a' levelet. Magok kezdték írni, de osztán elakadván, az én segédemre szorúltak. Lalónak a' Praeceptor igen véknyan szelte meg a' tollát, és így rosszabbúl írt mint más-szor; de ez is elég attól a' ki még tavaly illyenkor nem ismerte a' bettíket. Mind ő mind Bálint egy Classisban vannak, 's jól tudják a' Conjugatiókat. Kivált Laló felette eleven gyermek; soha sem tud csendesen állani, ülni. Az Anyád egészséges és köszönt, arra kér, hogy magadat viseld jól, 's igyekezz a' Mélt. Gróf és Grófné' kegyességét megérdemlenni. Ne hidd hogy jó helyen nem vagy azért hogy idegen helyen vagy, ne hidd hogy annak kell meg lenni, a' mit te óhajtasz. Senki sem éri el azt hogy meg legyen a' mit óhajt, 's ahhoz kell szoktatnunk magunkat hogy a' kedvetlen dolgot is túrjük. Mikor az anyád Klastromban volt, az atyját csak háromszor látta, az anyját csak a' kilenczedik esztendő végével, és még sem holt meg, 's az alatt míg te a' legtiszteletesebb helyt vagy, az anyád kinokat szenvede a' Klastromban, 's a' szoba deszkájit súrolta, nem büntetésből, hanem mivel úgy kívánta az iskolai törvény. Megbecsülhetetlen szerencséd az neked hogy Ő Nagyságoknál vagy, 's én semmit sem óhajtok annyira hallani mint azt, hogy téged Ő Nagyságok és minden a' kik közt forogsz, szeretnek. Lónyai Gáborné az az Kazinczy Ottilia Zsenit Ungvárra vitte Consil. Kárnernéhez Kazinczy Honorátához, 's így most Zsenie is Thalie is Ungváron farsangolnak. Emilt régen leli a' hideg, de most jobban van már, mert az anyád gyógyítja, 's ma egy nyúlát lőtt. Antonin ide haza tanul Székely József Praeceptorától és tőlem. Élünk mindnyájan, csak a' szegény Samu Zsidónk hala meg, a' ki a' nagy fogadóban lakott. Élj szerencsésen, édes Fizsim. Az Isten áldása legyen rajtad. A' Bálint és Laló levelein tudom sokat fogsz nevetni. Tudsz e már oláhul? Mindent kell tanulni a' mit lehet; pedig oláh nyelvet lehet Dédácson. Áldjon meg az Isten, hogy jó légy, és minden szeressen.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5106.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Febr. 12d. 1830.

Édes barátom,

Meg vagyok szállítva hogy a' mi itt megyen, küldjem meg a' Tud. Gy.nek, a' Kulcsár ujságának, és a' Röslerének. — A' Magy. Kurírnak már megküldém ; itt az Urat kérem meg, írja le ezt Kulcsárné számára ; a' mi megyen, adja a' Tud. Gy.nek ; Rösleret pedig tegye figyelmessé a' Kulcsárné Ujságának ezen Czikkelyére, 's forditassa le ő is 's tégye közönségessé.

Nem örömet hazudok még ártatlanul is, 's elmondám, hogy ez a' magasztalt ember lelki művelés nélkül vala ; de azok, a' kiknek akarátjokat tisztelnem kell, úgy kívánák hogy ezt hagyjam el. 'S így kénytelen valék engedni. Ez tudatlan és fukar zsidó volt ; koplalt, rongyosan járt, mindég sopánkodott hogy el nem tud élni öregségében. — A' 20,000 frt. fundátiót talán csak azért tette, hogy a' Megye el ne hagyja veszni a' mit ő keresse. Nem kapott a' híren. Csak az fájt neki, hogy el talál veszni, a' mit kikoplalt. Én vele soha nem szóllottam és soha vele dolgom nem volt. De a' disznó derék állat, ha csak halálával ad is hasznot. Bár sok illy disznaink volnának.

A' Radványi Tisztartó még nincs. Bár jönne 's hozná nekem a' sok holmit. Ha igaz, hogy az Úr szállásán egy Zsidó van, a' ki Patakra jár, vegye az Úr hasznát, 's vétesse barátaimmal, 's tanítsa meg azt, hogy a' mit hoz, tétesse le Prof. Somosy János Úrnál.

Tisztelje az Úr nevemben Prusinszky Urat, és mondja meg neki, hogy Hartstein Pataki zsidó egészen banquerout. Nem fog soha fizethetni, 's a' hamis Contractusok csinálása miatt Crimin. perben áll. Sajnálom ezen barátomat, de lehetetlen segíteni. A' derék Bátor Eötvesnek minden szépet.

Richter és Simó ad e valamit? és mikor már egyszer?

Szegény Virág! —

Éljen szerencsésen édes barátom. Ne vegye balúl alkalmatlanságomat.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5107.

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Tisztelt drága barátom,

Dr. Balogh Úrnak utazását, a' Tud. Gyűjt. ben, ismerem, 's nagyon hiszem hogy tanult ember, de Orvosi tudományai felől nem ítélnék, mert ahhoz nem tudok. Hajlok jónak lenni a' homoeopathiai gyógyítást ex praejudicio, hogy úgy gyógyít Dr. Forgó Úr is, kit nagyon szeretek; de az csak hajlás, és részre-hajlás, a' mi midőn mint Birák ítélünk, mindég vétek. Én talán azért nem szeretném magamat homoeopath. orvosra bizni, mert azt rettegném, hogy új lévén a' találmány, az Orvos nem egészen bizonyos a' maga dolgában. Egyéberánt hogy gyermekeiden Dr. B. Ur segíte, annak szívesen örvendek, sőt azt Dr. B. Úrnak magam is köszönöm. Nagy öröm a' jók' szenvedésein könnyíteni.

A' Pope fordítását még nem láttam. Superint. Báthory Gábor Úrnak ítéletét, valamint a' Schedius Prof. Úrét is, tisztелеm. De mindég félek mikor nagy Úr kívánságára hallatja valaki a' maga ítéletét. Némelly a' dolgot tekinti a' fordításban, 's nem gondol a' nyelvvel; mások a' dolgot is keresik, de a' nyelvet is, leginkább pedig azt, hogy a' másolat az légyen magyarban, a' mi az original a' maga nyelvén; így különbözhetnek, sőt ellenkezhetnek az ítéletek, és még is mindenik ítélet helyes lehet; mert különböző szempontokból tekintve minden tárgy más meg más figurát ad, az egy sphaerán kívül. — Én kevés embert tudok a' Magyar földön, a' ki az én ízlésemnek jól tudná fordítani Pópot. Ha beszéde bugyogó laxitású volna, én ugyan meg nem olvasnám, mert Pope nagyon tömött.

A' *rokonszenvre* és *ellenszenvre* azt kérdeném, ha kell e minden terminus technicusnak magyar név. De Prof. Bugát Úr erre azt felelné, hogy jobb nevet adni neki, mert úgy lesz neve; 's nem lesz, ha nem adunk. Így leve sok szónk, melyet elejénte senki sem akara érteni, 's most minden ért. — Sem azon nem akadok fel hogy a' *szenvedek* verbumnak substantívumi jelentésű gyökeret csinált a' megkurttítás által. Componálandó szóban nem jó a' hosszú szó, 's fülünk hozzá szokik De az Organon der Heilkunde nekem is érthetellen így

Gyógyművészség vagy Életmive.

mert az Organon egyebet jelent.

A' Károly Hercegné temetése felől itt is beszéllek a' mit írsz, tisztelt kedves barátom. — Nem illik az afféle a' mostani Század' lelkéhez. 'S te és én a' magunk mixtum matrimóniumunkban elfekheténk egy ágyban feleségeinkkel: szeretném tudni, miért nem egy temetőben? Az illyet nem szeretem én a' ti vallástokban, holott a' tiszta Catholicismust szívesen tisztetem.

A' hír helyett én is egy hirt. — Pelejtén Zemplényben lakott egy *Kaestenbaum Márton* nevű tudatlan és fukar Zsidó. Ifjúságában az házról házra hordá portékájit 's abból élt a' mit így xronként kerese. Hozzá szokott a' koplaláshoz, a' rongyos ruhához, 's 80 esztendőskorában is úgy éle mint szegény ifjúságában. Mindég azon panaszkodott hogy nem tud elélni egy napról más napra. Én vele soha nem szóllottam, és csak az Ujhelyi úczán láttam botorkázní. — Az most Nov. 28d. megholt, 's lepecsételve hagyott Testamentomát a' Gyűlésen kívánta felbontatni 's felolvastatni. — 20,000 frtot hagyta a' Megye által felállítandó pium Institutumra, 10,000 fntot a' Rabbínusok fizetése javítására; 100,000 fntot egy zsidó oskolára, 100,000 fntot az atyjafijainak, 32000 fntot azon költségekre, mellyek Testamentomának fenntartására szükségesek; 100 fntot az Ujhelyi Cathol. Ispotálnak, 100 fnt a' Kálvinistákénak, 100 fntot az Oroszokénak. Tette a' Testamentomot 1825, 's azolta substantiája 298,000 flra hága fel. Özvegy volt és gyermektelen. — Ez a' praeambulumban ezt mondja:

Tudom én hogy az én Jehovám nem néz Vallásbeli különbségekre és hogy úgy gyönyörködik azon jóban, mellyet én a' magam felekezetemhez nem tartozóknak nyujtok, mintha felekezetem tagjainak nyujtanám.

Barátom, így hat az ész sugára még a' bolondok agyvelejébe is. Nem csudálad e, hogy az illy sugár előtt azok fogják be szemeket, a' kiknek ezt látniok kellene. Megszóllítanak hogy ezt tudassam az Ujságírókkal, 's íme ezen levelemmel egygyütt megyen hozzájok levelem.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom minden gyermekeiddel, kiket mint magadat szíves tisztelettel csókolok.

Széphalom Febr. 12d. 1830.

örök híved

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5108.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek tiszteletét Bajza.

Itt veszi a' Tekintetes Úr észrevételeimet a' fordított Galotti Emilia iránt. — A' számok, mellyeket mindenütt gondosan felraktam, a' kézirat' lapjainak számai. Úgy hiszem hogy a' Tekintetes Úrnál még megvan az előbbeni kézirat, melly tavall itt kezünkön megfordúlt. Annak lapszámai nem igen fognak különbözni emezéjítől, melly nálam van, mert mind kettő egy kéznek írása, 's reményem, hogy idézett számaim baj nélkül elvezetendik a' Tekintetes Urat a' megjegyzett helyek' keresésében. Küldeném magát az originált, a' németet, de magamnak nincs meg, 's kölcsönözött példányból tevém az öszve hasonlítást.

A' fordításra általában azt jegyzem-meg, hogy igen megismerni rajta azon czélt, mellyet a' Tekintetes Úr magának felteve: — «Nem bosszantani azokat, kik ellene tele vannak panaszokkal, hogy a' magyar színt elveszi a' magyar beszédétől.» — Sallangos magyarkáink is érdemlik néha néha, hogy őket figyelmezzük, hogy panaszait kihallgassuk, csak hogy ez aztán ne legyen *igen*, ne általmával saját magunknak, vagy épen a' művészségnek is. Itt ugyan még az a' szerencse, hogy csak a' gyakorlottabb szem ismer rá a' tartalékkal — hogy ne mondjam talán félénken is — készült fordításra, de nem állok jót érte, hogy az efféle tartalék bennünket későbbben oda ne vigyen, hol azt kiálltják [!] ránk, hogy hátra felé ballagdogálunk.

Orthographiája, a' Tekintetes Úrnak, sajátosságai, akarva 's nem elhibításból tett grammatikai eltérései, hiven meg lesznek hagyva. Bár ezt tennék a' Minerva' 's egyéb időszaki írásaink' redactorai is azon írókkal, kik nem gondatlanságból, vagy tudomány' szűkeből különböznek. Nem szeretem, midőn az író kivéttetik magából; tudni nem csak azt kívánjuk ki *mit* ada, hanem azt is, *hogyan* adta minden tekintetekben. Nincs nevetségesebb dolog, mint arra törekedni, hogy minnyájan 's mindenhol egyképen írjuk-le szavainkat. Szándék, melly czélt soha érni nem fog!

Miss Sárát és Minnát vettem; fogadja érték a' Tekintetes Úr szíves köszönetemet. Azt nem tudtam, hogy a' Tekintetes Úr ezeket kiadni szándékozik, 's ha tudám, vakmerő dolog volt volna őket kérnem: 's minekutána most már értésemre esett, arra kérem a'

Tekintetes Urat, hogy ne fossza-meg magát tőlök. — Én eléggé lekötelezve érzem magamat azon készségért, azon szivességért is, mellyet elküldésök által a' Tekintetes Úr irántam mutata.

Azon szomorú hírt úgy hiszem fogta hallani a' Tekintetes Úr, hogy Virág Benedeket eltemettük 's talán azt is, hogy Horvát Endre nem a' legjobb egészségben érzi magát, 's aligha el nem hagy benünket. Arpadiasa kész, de nem 24, (mint ígerte) hanem 12. énekben, 's kivánná kiadni, ha költsége volna. Gróf Széchenyinek kijött nagy becsű munkája a' «Hitelről». Még nem volt magyar könyv, melly felől a' publikum' itéletét tudni annyira ohajtottam, mint ez.

Útazó barátomnak szülei általam tisztelik a' Tekintetes Urat, 's felette lekötelezve jelentik magokat mind rólok való megemlékezéséért, mind pedig azon szivességéért, mellyel a' Tekintetes Úr fíjak iránt viseltetik. Ő Februarius' elsőjén indult Berlinből Koppenhága felé; Augustusban már itt lesz, mint tagja is néhány tudós egyesületeknek, ha a' kormány, melly alatt nyögünk, gátolni nem fogja.

Ajánlom magamat a' Tekintetes Úrnak szives emlékezetébe. Pest, Februarius' 12-d. 1830.

Észrevételek Galotti Emiliához.

A' czím Emilia Galottit mond; nem kellene Galotti Emiliát mondanía? Ezt védhetik okok, amazt alig.

Ha gróf Appiani, mért Contessa Orsina?

Lap 4. «Prinz. Der Orsina? Legt ihn hin.» Ez a' legt ihn hin, a' fordításban nincsen, pedig elmaradnia nem igen lehet, mert az utána következő «Ihr Läufer wartet» egyedül e' miatt van mondva. Ha amaz elmarad, ennek is el kell, vagy nem lesz logikai rend a' beszédben. Ezen felül az a' *legt ihn hin* karaktert is fest 's mutatja mingyárt a' dráma elején milly egykedvűleg (gleichgültig) van a' fejdelem Orsina iránt.

— 5. Fejdelem. «Nem értem sokat, de soká!» Ez az *értem* talán elmaradhatna. Értelmet zavar. Semmi baj, hogy ott van a' «meine.» Vagy tán *mondommal* és *vélemmel* lehetne adni.

Ezután: «Talán a' képben ismét feltalálom, a' mit nem már magában» kimaradt ez: «Ich will es aber nicht wieder finden.»

— 6. «Lépjjen ide, Fennséged!» Lessingnél: «Treten Sie so!» Ez a *so* nem *ide*. Talán: *álljon így, Fennséged!*

- Lap 7. Conti. «Ich bin zufrieden, sagte die Gräfin, wenn ich nicht hässlicher aussehe.» Magyarúl: «Ám, mondá a' grófné, ha nem vagyok még utálatosabb, mint itt a' képen.» Úgy tesz nem eléggé jól, mert az az *ám* nem teszi 's nem teheti az *ich bin zufriedent*. Olvasásra még hagyján, de theatrumi előadásra épen nem alkalmas az illy beszéd.
- 12. *Staats-interesse* nem *kabinéti tekintet*.
- 12. «O vermengen Sie mich ja nicht, mein Prinz, mit der Närrin, deren Wort ich führe — aus Mitleid führe.» Magyarúl: «Ó ne téveszszen össze, Fennséged engem és e bohót, ki mellett szólok.» Kimaradt az *aus Mitleid führe*; a' minek kimaradnia nem lehet, mert utána ez jó: «Mert valóban tegnap szertelenül megillette.»
- 13. «Bei alle dem ist er doch ein sehr würdiger junger Mann, ein schöner Mann, ein reicher Mann, ein Mann voller Ehre.» Mind ez magyarúl így: «Mind *az* mellett Appiani igen érdemes, sok és nagy tulajdonú fiatal ember.» Ennyi czímnnek, ennyi dicséretnek erejét talán ne vennők-el, mellyeket a' fejedelemmel Lessing bizonyosan nem ok nélkül mondata.
- — Murmelthiere nem *ürge*. Ürgét *tánczoeskákra tanítgatni*, mint a' fordítás mondja, nem is lehet.
- 14. «Das Geschlecht der Galotti ist grosz» — Lessing a' *grosszal* nem *szaporát* akar mondani, hanem széles, kiterjedett familiát.
- 20. «Oberster» — Ez már még is igen van! 's a' mértékletes puristát is fogja sérteni. *Rény* helyett, csaknem mindenütt, *erkölcs* mondatik, pedig én azt hiszem, hogy a' rény kevésbbé fogná (most már!) az olvasót bántani, mint fogja minden bizonnal az *Oberster*.
- Nem Galotti Odoardo? Odoardo Galotti helyett.
- 22. *Késelés* helyett nem gyilkolás, vagy mi? *Mordthat* nem *késelés*, 's ez a' *késelésed* egyébiránt is tévesztőleg 's fonákül fogja a' theatrumon verdezni a' fület.
- 23. «Egyéb úri gráCziái között» németül: «hatte ja die Güte,» talán kegyelmei, kedvezései vagy adományi.
- 24. «A' *pisztolt*» jobb lesz eredetileg *pisztolnak* irni.
- — «Angelo.» Kenn ich ihn nicht? Hab ich nicht unter ihm gedient? Magyarúl csak ez: «Mintha nem ismerném!» Az a' mi elmaradt, mondja-meg az olvasónak, honnan ismeri

- ő Galottit. Lessing nem az az író, ki valamit hiába mondatna, kivált Galotti Emiliában nem az, hol minden, még olly csekélység is czirkalommal van kimérve, és czirkalommal mérten motiválva.
- Lap 24. «Kaum kann ichs erwarten *diesen würdigen jungen Mann* meinen Sohn zu nennen» «Alig győzöm várni hogy gyermekemnek nevezhessem.»
- — «Mit nevezsz te elveszésnek 'stb. Itt igen sok a' hogy, egy elmaradhatna belőlök.
- 25. A' *Vegghia* itt Vegghia, a' 8d. lapon pedig *esti társaság*. Ha itt Vegghia, mért nem amott is?
- — Wollüstling nem *lator*. Lator egyéb. A' Wollüstlinget e' helyt jobban adná a' *búja, fajtalan, folyár*, még tán a' *kaczér* is, ámbár ez csak Coquettet jelent.
- 30. Az Einfall-t, melly itt «szökevény gondolat», mi néhányan már *ölettel* is merénk megjegyezni, 's úgy hiszem nem rosszúl. Azonban e' helyt (mindenütt nem!) a' szökevény gondolat is jó szolgálatot teszen.
- 31. «De gyermekeim egyet tévén 's mást nem mulatván» erőtetett!
- 32. «Nem mindég inkább kedveléd e a' gyöngyöt, mint a' köveket.» Ez után kimaradt ez: «Freylich, meine Mutter, freylich!» Kimaradta által nem sokat veszt ugyan a' dolog, de minek önkényt okot adni az Aristarchus' akadozásira?
- 34. «A' Fejdelem kénytelen a' massai fejdelemhez közelítő menyegzője miatt annak fejedelmi leányával egy felhatalmaztat éreszteni.» Igen darabos! — 'S az az *ereszteni* felette rossz helyt áll.
- 36. A' *martalék* nem eléggé erős, hogy *sclavót* jelenthessen.
- — «Weil ich eben heut' eine Verbindung vollzöge, die mein ganzes Glück ausmache.» «Mert azon szövetségben, melly ma vár, egész boldogságomat találom.» Jobb lesz *szövetkezés*. Ez actionis, amaz effectus substantivum 's ide az első kell.
- 37. «Gutherziges Ding:» «Nyavalyás izé.» Ez nem eléggé szerencsésen van mondva. A *gutherziges Dingben* metsző czélzása van Appiáninak, 's annyit akar mondani, mint *színlett jószívű! álnok érzékenkedő!* Marinelli nem akar vele bajt-vini; nem azon ok miatt, mellyet mond, hanem, mivel

gyáva 's szepeg, hogy ellensége keresztül szalasztja fekete lelkén kardját.

Lap 48. «Lásza, mire mehet négy szem közt» ez után kimaradt: «Alles was ich zu thun habe ist, zu verhindern das [!] sie nicht gestört werden.»

— 54. «Prinz. Freylich das ist natürlich!» Magyarúl: «az igen méltány, igazságos tett vala.» Ez felette rosszúl van adva; itt az ecset hasonlatlanúl vastagabban fog, mint Lessing akarja. A' *sehr natürlich* csak azt teszi: az emberi természetben fekszik, hogy ember a' maga barátjáért boszúra gyúladjon. A' *méltány, igazságos* tett ellenben annyit mond, mintha a' fejdelem tökéletesen javallaná Appiáni' meggyilkoltatását, a' mi a' fejdelem' karakterébe felette fekete vonás volna, pedig Lessing csak *ingatag, gyönge* embert akar belőle csinálni, nem *roszat*, nem undok Marinellit. — E' helyt jut eszembe kérdeni azt is, miért Marinelli, hosszú é-vel?

— 59. «Minő szemeket csinál?» Talán *mereszt*? A' csinál inkább fogja bosszantani az orthologia' makacs barátit, a' Döbrentei' tévelygő nyáját, mint bár mi más. 'S nem egészen ok nélkül!

— 68. «Szivem *szögöd*-meg» nem értem! Nincs e a' szó hibásan leírva? —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5109.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Febr. 13d. 1830.

Tisztelt barátném,

Nagysád utolsó levele az én lelkemben egy rettegést támaszta, melyet egy hét oltá nem tudok elcsendesíteni. Sokat forgattam magamban, ha szőljak e rá; elébb tartóztatott tisztelem és annak meggondolása hogy az sem nem lehetséges, sem nem szükséges hogy mindnyájan egy gondolkozásban legyünk; de tovább meggondolám, hogy Nagysádnak szolgálatot tehetek ha szőllok, 's hogy sok kegyességeit legalább ezzel hálálhatom meg; 's ez a' tekintet nem csak felbátorita, hanem szinte kötelességemmé tette, hogy szőljak. Végye Nagysád tisztelem' 's hűségem' jeléül hogy szőllok.

Úgy tetszik, édes Lotti, hogy Nagysádnak lelkét elszomorítá a' mi Angyalunk' halála, 's ezen elszomorodásában felejtí hogy föld' lakosa, 's talán sokat occupálja magát az egekkel. Ha ez így találna lenni, én Nagysádnak nem jövendölhetnék egyebet mint szerencsétlenséget.

Én religiósusabb 's eggyzersmind vallástalanabb embert magamnál nem ismerek. Vallástalannak magamat abban nevezem, hogy a' mit mások olly erős hittel hisznek, én hinni nem tudom. Hogy hihetném a' mitől az eszem borzad? hogy hihetném hogy az igazság' Istene azt kívánhatná igaznak tekintetni velem, a' mit az általa Vezéremmé adott ész és okosság nem igazságnak kiált, hanem tévedésnek, hazugságnak. Valóban az Isten azt nékem tiszteletlenségnek nem veszi.

De ha ezekben vallástalan vagyok, melly religiosus vagyok akkor, midőn teljes meggyőződéssel hiszem hogy ha a' test elhal is, a' lélek fennmarad és el nem hal; midőn azt hiszem, hogy az emberek' dolgait egy bölcs és jó Isten kormányozza; midőn azt hiszem, hogy a' mit ő reánk mér, azt, bár melly keserves, zúgolódás nélkül, tisztelettel, 's teljes magunk megadásával kell fogadni; midőn azt hiszem, hogy szabad sírni, szabad fájdalomnak nézni a' mi fáj, de hogy az isteni végzés ellen zúgolódni tiszteletlenség, rugódozni pedig ellene bolond haszontalanság. Ebben áll az én religiositásom, édes Lotti, és ha ez vakság volna, úgy én vakabb vagyok mint az a' vad oláh, a' ki azt hiszi hogy elviszi az ördög testestül lelkestül, ha vaját kóstol az nap, mikor neki csak olajat szabad.

De még a' religiositásban is megtévedhet a' tévedésekre született emberi elme, 's észre sem vesszük midőn a' mindenkori Isten és mennyország felől fűzött elmélkedés bennünket a' Pietismus örvényébe süllyeszt. Akkor vége van mindennek. Isten azt kívánja hogy küzdjünk a' bajjal, nem hogy magunkat általa leverettessük. A' Pietisták azt hiszik, hogy az Isten csudásan fogja őket kikapni a' veszélyből, 's ezen hamis hitek által magok ölik el erejüket: az igaz religio azt kívánja hogy ezt az erőt ne elveszítsük Istenhez ragaszkodván, hanem hogyaz erőt magunkban neveljük, 's az által is neveljük, hogy szemünk előtt tartjuk az Istent és azt az ő bölcseségét, mellyel ezt a' világot 's az emberiség 's az egyes emberek' dolgait kormányozza.

Kit vete Isten keservesebb próbákohba mint engem? Sógorom velem azt teszi még ma is a' mit haramia tehet a' jámbor utassal, 's a' mi saját szenvedésimmél több, szenvedni látom gyermekimet, kik az öröm *esztendejiben* szenvednek és nem örülnek. — Ha ez

nem verheti le a' lélek' erejét, nem tudom mi verheti. Mit csinállok hát én? — Dolgozom hogy felejtsem bajomat, lopva lopom az örömet valahol kaphatom, 's midőn az a' gondolat fog el, hogy a' szerencsések közt én szerencsétlen vagyok, azt nézem el, hogy nekem egy Angyal juta feleségül, hogy 7 gyermekim közt egy sincs testben vagy lélekben nyomorék, hogy én életem 71dik esztendejében frissebb, elevenebb vagyok mint sok 30 esztendős ember; hogy elmém, szemem, kezem, lábom ép, a' mit a' gazdagok irigylenek; hogy én távoly vagyok a' ragyogni akarás' bolondságától, a' mi ezeket gyötri. — Így küzdöm [!] én, édes Lotti, a' baj ellen, 's míg feleségem és gyermekeim életben lesznek körültem, csendesesen viselem keresztmet. Az rémít el, hogy öreg vagyok, 's előbb halok ki mint gyermekimet a' bajból kifejthetem. Szegényül élni nekem nem kin: az kin, mikor gyakran egészen elakadok.

Mint kellene a' Nagysád lelkét felderíteni, nem tudom, Nagysádtól távoly lakván. Itt tehát a' csaknem negyven eszt. oltá szenvedő nem tanácsolhat egyebet mint azt hogy keressen örömet valamiben és valahol lehet, 's igyekezék felejteni bajait; ragaszkodjék azon vigasztalásokhoz melyeket a' Vallás nyújt, de őrizkedjék a' Pietismustól. Én a' templomba járást és mindennapi könyörgést nem szeretem; az sokára szokásból esik és reflexio nélkül; csak mondja az ember a' könyörgést, de eszmélet nélkül. Ellenben mindég elmélkedem arról a' mit én nézek Religiónak, 's nem felejttem hogy Isten látja minden gondolatomat, szándékomat, tettemet.

Pyrker Egri Érsek és Patriarcha egy megbecsülhetetlen könyvet irt: Perlen der heil. Vorzeit. Ennek fordítására engem szállita fel ez a' páratlan nagyságú Ember, 's fordításom most nyomtattatik Budán. Ez német hexameterekben, a' legszebb 's tanult nyelvben, a' legszebb poetai képekben festi a' Religiót, 's a' lelkes Olvasót itt minden ostromolja. Nékem ez a' könyv az imáds. könyvem. Poetai Munkát poetai nyelvben kelle adnom, 's a' mi magyar Olvasóink az olyat nem tudják goutirozni. Nem tudom tehát mint fog elfogadtatni. De a' dolog miatt óhajtánám hogy sokan szeressék, és senki nem inkább mint az én tisztelt barátném. Éljen szerencsésen, édes Lotti, 's szeressen mint eddig.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5110.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Széphalom, 1830. febr. 18.

Fogadja el az Úr szíves köszönetemet kérésem' teljesítéséért. — E' napokban holmit keresgélvén könyveim és csomóim között, 's emlékeztvén hogy az Úr holmi apróbb jelentéseket 's Ritkaságokat gyűjtöget, félre tettem az Úr számára holmit, mellyet venni fog, mihelyt alkalmam akad leküldhetni. Becsületes ember azt tartja a' mit a' Görög: *μισω μνημονα συμποτην* 's szégyenleném ha az Ur azt gondolná felőlem, hogy én e' csekélységekkel akarom 's reménylem lefizethetni sok rendbeli tartozásimat; de hogy ezeket szíves tiszteletem' 's hálás barátságom' jeléül elfogadni méltóztassék, azt még kérem is.

Örvendek ha a' mi kedves barátunknak kedvét tölthetem Emiliámmal. Töröljön az Úr mindent a' mit nem jónak lát; én épen azon szabadsággal fogom elfogadni vagy magamtól eltolni. Az Ur az és Guzmics, a' kiknek leginkább óhajtom hallani vélekedéseiket. Külömben azt hiszem, hogy a' saját arcz jobb mint a' közönséges.

A' Széchényi' dicsőségének és ajándékának eggyeránt örvendek, 's kérem az Urat legyen gondja rá, hogy a' nékem szánt exempl. el né vesszen. Az a' derék ember, a' kihez írt levelem' mása az Úr kezében van, senkinek nem ada közlülünk a' Lovakról, de igen Super. Kis Úrnak, és talán a' Fespöf barátjának Endrének, 's már akkor gyanítám gonoszságát, most pedig nem gyanítom, hanem hiszem. — Szeretem, hogy azt a' levelet írtam. Veszett kutyanak ugyan legjobb kitérni, de az sem rossz, ha megsrétezzük. Így csak titkon bánt, a' mit el nem kerülénk vala ha meg nem sréteztük volna is. Hadd tudja hogy nekünk soha nem kell többé.

Ha paedag. munkáji olyanok lesznek, mint a' tavalyi, ugy maga kiáltja ki magára, hogy a' neveléshez sem tud. Vallyon elmondja e a' Conversations Lexiconban, hogy ő egyik fejedelmünk a' hexameterben?

'S melly gondolat az, hogy ő Aloyzzal szövetkezék össze? — Van egy bizonyos ok, mellyre nézve szeretem hogy ez történt.

Hogy a' mi Kisfaludink felgyógyula, 's hogy megkapja az Ujság-írótságot, annak nagyon örvendek, de azt is óhajtom, hogy ő az ujság-írást találjon egy lelkes és jólelkű segédet, maga pedig maradjon a Vers és Festés mellett, mire ötet a' természet szülte. Felejtethetlen

nap az nekem, mellyen én, ma két esztendeje legelőször láttam az Urat, édes Barátom, Vörösmartyval és Toldyval, holnap pedig Kisfaludit és Bajzát. Higyje el az Úr, vigasztalhatatlan volnék, ha az Urak látása előtt kapott volna ki a' halál.

Igen is édes barátom, annak a' dühös embernek köszönöm én, hogy az a' nagyon nemes lelkű ember magára vevé az órá semmiképen nem illő Epigrammot. Nagy, igen nagy okom volt azt hinni még minek előtte magamat tőle a' levél által elszakasztottam. De kénytelen vagyok mondani, hogy az a' jófejű és tisztalelkű ember olly tetteket teve, a' miket tőle nem vártam. Versekbe is kiönté nehez-
telését 's mindent eltölte a' gyanúval. Tiszteltem megtévedését 's tisztelném ötét, ha azt tenné is a' mit az Alpensängerek a' fesz és pöffel. De a' sok sok. Átalván maga mellett szállani, egy rettenetes francia levélben azt mondja, hogy ő nem az ellene írt sületlen epigrammért (plat) haragszik, hanem a' Csokonay megbántásáért. Hát Csokonay parasztok dalosa e? Honnan veszem én azt a' kevély merészséget (orgueilleux courage) hogy munkáját, mellyet Cs. dolgozni el sem kezdte még, rossznak kiáltom ki? Igazságos és szerény ember per nékem úgy látszik és csekély ítéletem szokta magát enuncziálni. Ő magyar, és így kénytelen Cs.nak pártját fogni. — Hol az a' psychologus, a' ki ezt velem megértesse? Én illyeket ettől az anyagi lelkű embertől soha nem vártam. — Homo sum agrestis, 's nekem kedvesebb, ha egy becsületes Magyar összeremtettéz, mint midőn illy francia nyájasságokat kell látnom, a' hol méz van a' szájban, méreg a' szivben.

El akarom kinzani az Urat, édes barátom, azzal hogy Marmonteli Regéim kötetét méltóztassék megolvasni, míg sajtó alá eresztem. Mellettek van a' Boufflers Levele és a' La Rochefouc. Maximáji, 's a' Regékhez két új jött.

Éljen szerencsésen, édes barátom, fogadja el szíves köszönetem megbecsülhetetlen szeretetéért. A' Tekintetes Asszonyt 's az Ur' kedves Sógorát szívesen tiszteltem. A' kis lyánkának nincs oócse? Kivánom hogy legyen.

Vörösmarty barátunkat illetné az a' dicsőség, hogy a' Virág minden Verseit egyetemben adja ki, 's újabb renddel. Nekem legkedvesebb ezek közt a' Horátz Serm. és Epist.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 114—116. lapjain.]

5111.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
idvezlését.*Pannonhalm. Febr. 20d. 1830.*

Fő Apátunk beiktatása napját követő napon vettem leveledet, nagy érdemű Barátom. Hogy tőled feledve legyek, bár leveled késsék, soha fel nem teszem; de azért ohajtom még is, hogy leveleid minél sűrűbbek legyenek, ezekben élem én legszebb örömeimet, melyekre annál nagyobb szükségem vagyon, mennél inkább tapasztalom az egyedülségnek közelítését; hullanak, 's hullni készülnek, kikkel megtudánk osztani rokon érzéseinket, 's a helyökbe lépőknek nehéz kitudni, 's ha kitudtuk, még nehezebb a magunkéival eggyesíteni, gondolkozásaikat. Ez a 42dik leveled hozzám; mennyi ok a kevélykedésre! Ha Te örömeidet szedsz az én ismeretemből, mennyivel többet szedek én a te barátságodból? Mennyi öröm már csak az is nekem, hogy Neked, dicső ember, én kicsiny embercse örömeidet szerezhettek! O valóban a legtisztább öröm az, melly a jók társaságából harmatozik keblünkre. Azért leszen énnekem az az értekezésem mindenkor a legkedvesebbik, mellyel a te barátságodat, ha nem érdemtettem is, de megnyertem. Tartson Isten még sokáig bennünket egymásnak. Tartsa meg nekünk a mi jó Szemerénket, a nemes, szép szívű Palit. Tőle eddig nem tudtam venni levelet, most egymás után kettővel lepett meg; mindenikében teljes meglegedését jelenti a Muzarion eránt közlött véleményemmel, 's Pali hizelkedni nem tud, nem akar. Egyszermind Kritikát kíván tőlem Önkritikájára, mellyet Döbrentei Barcsaiára irt. Csiklandós portéka; de kedvét nem szegem. Én a mit érzek, tudom sértés nélkül adni, 's haki így is sértve érzi magát, az igen kényes nebánts virág. Én Döbrenteivel jól állok, 's állani akarok, míg Ő nem akar nem állani. Az én hivatalom kötni, és soha nem bontani.

Virágunkon illetődtem, 's ki ne illetődjék egy olly kedves Veteranusnak eltűntén? De ő megértt a halálnak; 's ha már egyszer [az] embert eléri a tehetetlenség kora, menjünk! mit ácsorgunk, unatkozunk itt? mit ácsorogtassuk rajtunk a kíváncsi szemeket? Menjünk, hitünk szerint, új pályát új erővel kezdeni. — Endrénk nem javul, sőt hanyatlani látszik; 's ő még élhetne unatkozás nélkül. — Szemerénket én a tűnődéstől félttem leginkább 's a csüggedéstől. Vajha

a társalkodást jobban örvendné, 's gyakrabban megújított szelid vigasságokban feledné baját. Patika rajta nem segít, ront. Sajnálom Nője esetét, de hogy baja nem történt, onnan gyanítom, hogy Pali irván felőle is, semmit az esetről nem irt. Szegénynek Vilmája is Péczel-Pesti utjából hozta magával a halált. Bár neked is tanácsolhatnám, ne virrasztgatnál annyit; korod több nyugalmat kíván; bár én olly korban, millyen a tiéd, embert annyi clevenséggel, elme 's lélek derültséggel, 's annyi bajjal küszkedve, nem ismerek.

Végre a Gr. válaszolt, vagy inkább a Gr. tüstént adott válaszáat csak most Febr. elején vettem. Nem csak, de még két levél mássát, egy németét, tőled Mariehez, 's egy francziáét magától a Grófnéhoz. A Gr. megvan győződve, hogy az epigramma nem őt vágja; de nem arról, hogy nem T[ele]kit. Ezt ő egy leveledből akarja tudni, mellyet Te írál, 's ő olvasott. Utób, ugy mond, Gr. Gvadányi ellen intézettnek vallád az epigrammot. (Te nekem Perecsényit irtad.) Én szeretném, ha Te senki ellen sem intézted volna különösen, vagy legalább egy ellen intézettnek lenni ne vallanád, hanem inkább általljában mindenek ellen, a kik historikusok is, költők is, egyformán rosszak. Neheztelése a Grófnak Csokonain nyugszik. Én neki Cs. eránt megirtam itéletemet, 's azt is, hogy szabad, sőt ebben az esetben szükséges is a holtak poetai becséről szóllani; de hogy erkölcsi kharaktere bántását helyben én sem hagyhatom. A Gr. azonban a te érdemeidet tudja becsülni, 'sat. — Én, édes Barátom, ki az eféle izetlenségeket nagy Férfiak között fájdalommal nézem, azt javallnám Néked, hogy minekutánna Te, a gyanakodást, 's ők a-te ellenmondásodat mellékes utakon már tudjátok, irnál egyenesen mindkettőnek, 's a dolgot ugy intéznéd el, hogy köztudássá ne váljék. Az eféléknek közhirdetésök csak botránkoztatja, bosszontja a közönséget, szomorítja barátinkat, ellenjeinket gyönyörre indítja, 'sat. Azonban Te tudod, mit cselekszel, méltatlan dolgot cselekedni nem fogsz, tudom. Én a dologba mélyebben ereszkedni nem akarok. Ha oltó nem lehetek, gyujtó lenni tellyességgel nem fogok.

Te nekem a Hajdan Gyöngyeiből, mihelyst kijönnek, 30 példányt fogsz küldeni, vagy inkább rendelni. Én Neked egy pár Szonettet, és egy historiai Epicont: *Pannónia Századjai* czím alatt. Ird meg a Gyöngyök árát, mihelyst meghatározva leszen, 's a módot, mellyel a pénzt 's verseimet veheted. Hová? kihez? miként? küldjem? Isten tartson.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5112.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1830. Febr. 21.

A' mi ezen kötetemben áll, Januáriusban 1830 dolgoztam újra, mert magam is érzem, hogy az előbbi kiadást sok olly idegen szóllás tarkította el, mellyet nyelvünk elfogadni soha nem fog. Ha ezeket jegyzette volna ki Endre vagy Gábor, megvallám vala, hogy igazok van, de ők a' helyett mikrologiákat vetettek szememre; péld. hogy az *ő* és az *az* különböző jelentésűek; az egyik personale pronomen, a' másik reale, következképen nem jó: Nem gondolok *vele*, hanem Nem gondolok *azzal* 'stbb.

Kérem az Urat, édes barátom, méltóztassék néhány óráját ennek megolvasására vesztegetni, 's kijegyzeni a' mit vagy nem jól mondottam, vagy jobban mondhatok. Én ezt egyszer sem olvastam meg még 's képelem hogy az exemplar tele lesz mindennemű hibával. — Csak az Atyak' Iskolája és Tódor és Flóra itt új, 's az utóbbikat sok szelidítésekkel adom, hogy a' Censor el ne tiltsa megjelenését. Visszavárom idővel, hogy magam tekinthessem meg, minek-előtte sajtó alá jut, 's előbeszédét megírhasam.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczczel» című kiadvány 117. lapján.]

5113.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt barátom,

Alázatosan kérlek, méltóztassál mind ezt Fenyéry barátunknak ajándékként általadni. Egyedül Kézírásomat várom vissza. A' Szemerének szólló nyalábocskát elviteti ő maga. — Most élj szerencsésen. A Tekint. Asszony kezeit forró tisztelettel csókolom. Minden barátidnak ezer meg ezer szépet. Február 22d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5114.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Telek úr ez előtt egy órával küldé által a mit nékem Tóled hoza. A' feleségem testvére Delvóné, ki September 10. oltá nálam

van, 's várja a' Kázméri baj végét, holnap reggel küld egy csomó prókatori irásokat egy helyre, 's velem dolgoztat egy Deductiót, 's sürget mint az asszonyok szoktak, a' kik mindent nagyon és hamar akarnak, 's meg nem foghatják hogy az mint ne lenne meg olly hamar, a' mint ők hiszik hogy meglehet, eljede látván a' nagy csomót, hogy az sok időmet fogja az ő munkájától elvonni; de azzal én bizony nem gondolék, hanem körülfutám Sallustiust hogy lássam, ez miben különbözik más kiadásoktól. Csak azután olvasám meg leveledet és a' Waltherr Úrét. — Nevettem itt is a' Paliné bosszankodásán. Hiszen én a' levelet nem Kerepesre adresszáltam, hanem betűről betűre így: Tek. Sz. P. Úrnak Pesten Nagyhid-úcza, Fáy ház. Péczel. 'S ebben most sem látok vétket: abban látok inkább, hogy a' mi kedves barátnénk elébb nem igazítá meg hibámat, ha hiba volt. De hogy ne hidd hogy a' feddést nem tűröm, ime vádlom magamat hogy Palitól ezt, vele lévén olly sok ideig, meg nem tudakozám. Csak azt szeretném tudni, hogy miért nem történt eddig ez a' confusio, és csak most. Legjobb azt hinnem hogy sem Pali és Paliné, sem én nem vagyunk vétkesek, 's elmondhatjuk az Evangéliom szavaival: «Sem maga nem vétkezett, sem az atyja, hanem tetszett Istennek (a' Pesti postának) magát a' szerencsétlenségben megdicsőíteni.»

Midőn arra kérélek, édes barátom, hogy Sallustot köttessd be, nem tudtam hogy bekötve árútatik. Így örvendek hogy bé nem köttetéd. Fogadd szives köszönetemet meghozatásáért. Bár, míg az árát megadhatom, azt hihetnéd, hogy ez az én dolgozásomon sokat javíta.

Csomóm le vala pecsételve, mikor Telek Úrtól oda küldött emberem megérkezik, és így ezt csak kívülről ragasztom hozzá. Élj szerencsésen, édes barátom. A' Tekint. Asszony kezeit és a' derek Waltherrt csókolom. Febr. 22d. 1830.

A' *Buchhalter* azt mutatja nekem, hogy jó kedvedben írád leveledet. A' Görögök bölcs emberek voltak, midőn a' helyett hogy mi egymást *aláz. szolgája* formulával köszöntjük, ők egymást ezzel: *χαίρε!* (Gaude). Boldog a' ki örülhet! Ebben még is van ész: abban az *aláz. szolg.*ban semmi sincs.

Szemere Palinak így subscribálá magát de Carro: le Chev. de Carro M. Dr., minden tres humble serv. nélkül. Azt jó volna felkapnunk.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5115.

Zádor György — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,
Különös kegyű jó Uram,

Ma vettem Február' 18diki becses levelét, és sietek, számomra félre tett szives ajándékiért, alázatos köszönetemet jelenteni. Az alkalom, melly ezen soraimat 's Emiliára tett jegyzeteimet viszi, holnap indul, 's én most épen úgy el vagyok foglalva, hogy ezeknek letisztázásokra sem jut időm. Nőm és sógorom alázatos tiszteletöket izenik 's én magamat meghálálhatlan kegyeibe ajánlván örökös tisztelettel maradok Pesten, Február'. 26d. 1830.

alázatos szolgálja
Stettner György mpr.

Jegyzetek Galotti Emiliára.

1. Eggy : egy, egyéb, egyedül, egyetemben, egyenes, egyenlő, 's a' MS. 37d. lapján is *egymás egy gy*-vel iratik.
 2. Közül, közzé : közül, közé, mint fölül, fölé, körül, köré 's a' t.
 3. Hívják, 's a' 21d. l. jöjjön, a' 18d. l. jön ellenkezések ... : hívják, jöjön, mint lőjön, szőjön 's a' t. az ugy nevezett nyugvó *v* betű szintűgy igékben (verba) mint nevekben (nomina) csak két magánhangzó közt mozdúl meg p. o. hí-ja, hí-v-od, hí-v-om, lo-v-a, lo-v-ad, lo-v-am; a' h, j, v, euphonikus betűk egymással felcserélhetnek ugyan, de össze nem ütközhetnek, 's hívja szintollyan hibás mint lovja 's a' t.
 4. Rossz, bosszú, melly (pectus) : rossz, boszú, mely csak azért is hogy a' mellytől (qui, quae, quod) megkülönböztessék, 's a' szükségtelenül kettőztetett betűk megkiméltessenek.
 5. Hogy (wie) : hogy' apostrophphal e' helyett: hogyan?
 6. A' művésznak dolgoznia kell akarni : *dolgozni kell akarnia*, mert a' *kell* az akarni-ra vitetik.
 7. Nézell, szól, beszáll, segáll, lépdell, kedvell, 's ismét, eltökélés, csípdell, für-
- Ezen igék gazdálkodásból, de etymologiai ok miatt is helyesebben iratnak egy l-lel, mert az elő (incipiens) participium' gyökérigéjéből: el-elsz-elek = incipit, incipis, incipio vannak

- dal, remél, 's a' t. össze téve, néz-el (intuetur-incipit), szó-el = ellenkezések. szól (vox incipit), besze-el = beszél (sermo incipit), sege-el = segél (auxilium incipit) mint: béke-el = békél, mese-el = mesél, csere-el = cserél 's a' t. Nincs tehát szükség reá, hogy a' szól-ban a' szó' nyugvó v-jét megmozdítsuk, mert úgy sza-v-al (vocem dat, votisat) ige származik; sem hogy a' segél, beszél igéket a' származék seg-éd, besz-éd szavaktól származtassuk, mellyektől különben is segéd-el, beszéd-el, igék származhatnának, mint ebéd-ből ebéd-el, véd-ből védel vagy védl (defendit), mellyek helyett viszont hiba volna ebéll-t és véll-t írni.
8. üdő (tempus) : idő, ez idén (hoc anno). Üd = salus. üdnap-
9. gyanítat és l. 10. üd-nep, ün-nep = Feyertag, üd-el, üdl, üll = fizettet, 's fizettetik er feyert.
ellenkezések : gyaníttat, fizettet; a' t-ben végződő igékből mindég *tet, tat* végzetekkel származnak a' factivumok 's passivumok.
10. távoly : távol. Szokták nekik a' hivatalt 's hitelt is hivataly-lyá 's hitely-lyé lágyítani, de miért? okát nem látom.
11. azólta : azóta. A' keleti nyelvekben *óta* időt jelentő szócška.
12. különben és l. 17. különben, azonban. Ha ugyan nem a' fülnek azonban,ellenkezések: hanem a' szemnek kell irnunk.
- 13 zseni : genie. Különben jó lesz, a' mit Thaisz-Döb-renteinél roszalunk is: szimmétria, szubstancia, funkció, kriminális 's a' t.
14. higyjen : higyen — hisz, vigyen — visz, tegyen — tesz, vegyen — vesz 's a' t.
15. ön magadtól, ön magamnak : tenmagadtól, enmagamnak.
16. bánok veled : bánom veled. Örök változhatlan törvény ez az igékben, hogy a' principium regens mindég a' 3a sing. praes. Indicativi, azaz a' gyökér. A' melly igék itt *ik* végzetet vesznek fel, azok az egyes első személyben a' k betűt sohol meg nem szenvedik. — Bánik vele: tradat. Bán valamit: poenitet illum etc.
17. lagziskodás, lélegzés, menyegző : lakziskodás (lakodalom), lélekezés, menyekző. Meny (nurus), menyekszik, menyekező = menyekző. Had, hadakozik; ügy, ügyekszik 's a' t. Ismétéljük a' 12d. jegyzetet.

18. pajkosbb, siralmasbb : pajkosb, siralmasb. Kettős b-ét a' comparativusban csak a' magánhangzó vagy a' syllabica formatio kíván mint sárga — sárgább, fekete — feketőbb vagy pajkos-abb, siralmas-abb 's a' t.
19. egy csecsős? lár-
vácskával l. 13. ... : a' *csecsős* szót nem értem.
20. legkissebbike, leg-
kissebbet : legkisebbike, legkisebbet. Bár mit mondjon Cicero pulcherről és pulcerről, kis-ből kissebb soha sem lehet; vagy pedig helyes a' bölcsesség, szüzesség, helyessen, ékesen, inassa, kocsiassa, 's a' t.
21. osztán : aztán, azután; hogy a' gyökér fenn tartassék.
22. a' melly portékát
első kézből nem kapja
az ember, a' másod-
diktól veszi l. 16. : a' melly portékát első kézből nem kap az ember; (azt) a' másodiktól veszi.
23. eránt : iránt, aránt és eránt közül lehetvén választani, az első euphoniai tekintetből legjobbnak látszik.
24. szélyel tekint : szélllel tekint; szél = margo, szélllel = versus marginem.
25. álmélkodva : ámétkodva, az ám gyökérből, honnét ám-úl is és ámit, helyesebb származtatásnak tetszik, mint a' Dugonics állvamélyengondolkodni-ja.
26. néhány : néhány, egy gyökérből a' néki, némi, némelly, néha és néhollal.
27. utolsó : utósó, mint középsó; első (elő-só) 's hátulsónak már gyökerökben meg van az l betű.
28. l. 23. Mikor megy
utána (Odoardónak)
a' násznép?... Dél-
tájban . . . Anyja,
lyánya 's a' vőlegény : talán: Anya, lyánya 's a' t. mert hisz' az anya nem Odoardóra vitetik.
29. egy két jó emberek
. . . jő ki, bünteté-
sek 's a' t. l. 46.
szükségek lesz l. 77.
béreket l. 79. kette-
jeknek, kettejeket l.
85. és ismét: szeren-
csétlenségök, sérel-
mök l. 66. ellenke-
zések. : Ezen birtokos ragasztékot mindenkor ökkel

iratni az etymologia, analogia 's értelmesség is (nehogy a' plural. nominatívval össze zavartassék) parancsolja. 'S a' ki *tölök-et, belölök-et, felölök-et* mer írni, nincs a' *kezők-től* 's *fejők-től* is mit irtóznia.

30. lovan, alkalman l. 35: lovon, alkalmon. A' locativus casus' végzete *on*; a' régi oklevélben mellyet Koller kiadott: *Tápé-on* (ma *Tápén*), *Vörösmartynál* is: *fion*. 's csak a' vékony magánhangzók nál változik *ön-re* 's az evvel rokon *én-re*; *en-re* pedig, melly az *an*-nak felelne meg, mint *nak* a' *neknek*, itt sem soha is.
31. kapassd, tévesszd, vezessd, bízd: kapassd, tévesszd, vezessd, bízd. A' syllabica formationál kapassad, tévesszed, vezessed, bízzad, egyik *s*, *sz* és *z* a' gyöker betü, másik az Imperatív' jegybetüje, a' *j* helyett áll, mintha volna: *kapat-jad*, *vezet-jed*, *bíz-jad*; de ha az Imperatív' 2d. személye asyllabice képzetik, akkor a' *j* mindég kihagyandó. p. o. *tud-jad*, *enged-jed* helyett: *tudd* 's nem *tudjd* 's a' MS. 24d. lapján is *engedd* 's nem *engedjd*, így *írd*, *kérd*, *vágd*, *hagyd*, *törüld*, azért is *kapassd*, *tévesszd*, 's a' t.
32. honn ur lehet l. 25. benn l. 33.: hon, ben. különben hazát is *honn*-nak kell írunk, és *kertbenn*, *Bécsbenn* is helyes lesz.
33. l. 25—26. ma nem *akarnálak* veled kedvetlent hallani: *akarnék* 's a' t. mert a' *tés* forma, vagy nyilván vagy titkon mindenkor a' *te* névmás' accusatívját kívánja, p. o. *látlak* (*téged*), *akarlak* (*téged*) látni s' a' t.
33. sullyát, sülyedni: sulyát, sülyedni. *Súly*, *súlyos*, *sulyok* (*suly-ök*: *pondus-causa*); *suly-ad*, euphonic: *süly-ed* = *pondus dat.* *Balassa Bálintnak* némelly kiadatlan versében még az eredeti alakban *látam*: *sulyaszt-ot*, *sülyeszt* helyett.
34. jönni: jöni, mint *szöni*, *löni* 's a' t.
35. ollykor (dann) l. 29.: ollyankor, ezek eredetileg ugyan egyet jelentők, de ollykort a' szokás már *dann und wann*, *manchesmal*, *zuzeiten* 's t. e' f. kifejezésére szorította.
36. könnyet: könyet. *Köny-nyü*, — *könyv* = *Zähre, Thräne*; *könyvü* = *leicht*.
37. szolgálat tevődik l. 36.: tétetik.
38. ferdő: fürdő. *Füred*.

39. hódoltatás : hódítás.
 40. elékbe : előkbe vagy elejőkbe. Elembe, eledbe, elébe, elünkbe, etetekbe, *előkbe*. Előmbe, elődbe, elejébe, előnkbe, előtőkbe, *elejőkbe*.
 41. kétlje : kételje.
 42. alkodtassék becsületes ember' vállára
 l. 51. : alkodtassék? ezt nem értem.
 43. belőlről : belülről, mint kívülről, fölülről, alulról.
 44. mihelytt, e' helytt, és ismét: önkényt (sponte), öltalt, ellenkezések.
 45. esküdjön : eskügyék — esküszik; fekügyék — feküszik; alügyék — aluszik.
 46. illesz : *illel*, mert ennek *illik* a' gyökere. Az *ik-es* igéknek minden kivétel nélkül ez a' paradigmájok az egyes számban.

Indicativ.

Praes. ik — el v. öl — em v. öm.
 Imperf. ék — él — ém —
 Imperativ. jék — jél —

Conjunctiv.

- Praes. jék — jél — jem —
 Imperf. nék — nél — ném —
 47. kémjeim... és több Futur. endik — endel — endem 's a' t.
 helyeken a' birtokos ragasztékban a' j betü szükségtelen.
 48. azza nincs a' mije
 soha nem volt... .. : aza, mint gaza, igaza 's a' t.
 49. szívem *szögöd*-meg: *szögöd* mit tesz?
 50. gonosz öröm, talán Schadenfreude? ez: káröröm.
 Febr. 26d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5116.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Egerben Febr. 28d. 1830.

Edes Öcsém,

Kezemben van a' Zrínyi képe felől irt nekem igen kedves holmi, 's nagyon köszönöm barátságodat. Nagy gondoktól szabadítál meg.

Én tegnap érkeztem ide feleségemmel. Ő Excja az Érsek mutatá nekem a' Szent Hajdan Gyöngyeinek első ívét; de ezen eggynél többet Ő Excja sem látott; én pedig csak ezt sem tegnapig; mert a' Typographia nekem egy lapnyit sem küldé. Ne kérj tőle nyomtatványokat számomra, de kérlek menj oda, 's mutattassad elő magadnak hány ívet nyomtattak le már, 's jegyezzd-fel annak utolsó lapja számát, 's a' Columnnentitelt, 's az utolsó paragraphus első sorát illy formán:

Az elkészült utolsó lap péld. ok. 288 — a' Columnnentitel: Illyés, vagy Elizeus, vagy a' Makkabéék. — Az utolsó lap paragraphusa kezdődik e' soron

'S a' Typographiában azt mondják hogy a' Munka . . . árkusból fog még állani, 's készen lesz ekkor 's ekkor.

Még mintegy 4 árkus fog hozzá járulni mint czímlap, Praefatio és Toldalék.

Ne vedd rossz neven alkalmatlanságomat; nem kérhetek meg Budán erre senkit, 's nagyon vágyok tudni mikor lehet készen a' Munka, 's mennyi van már lenyomatva.

Elj igen szerencsésen. Elüté a' 12töt 's alig lát szemem.

Holnap délután talán indulok haza felé, nagy örömmel, a' mit nekem Eger ada, de sok bajra.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5117.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Nem emlékezem — mert csuda e az ha én annyi baj közt mindenre nem emlékezem? — ha néked megköszöntem e már, hogy tellyesítéd kérésemet, 's a' Mollevaut Sallustját megküldötted? Hiszen az én életem csupa ide oda kapkodás. De ha megköszöntem is, fogadd újra igen szives hálámat. — Megengeded azonban, 's ez nem a' Te vétked, hogy mons. Mollevaut felette könnyedleg bána a' maga Auctorával, mint minden franczia társai, kiknek elég felkapni a' gondolatot, 's azt tiszta francziaságban nyomni-ki, nem gondolván a' fordított Író characterével. S ime a' mi Puristáink azt akarnák hogy mi is ugyan-ezt tegyük. — De ha Mollevaut Úrnak sok örömet nem köszönhetek is, köszönöm a' Barbier du Boccage abroszkáját 's Geographiai szótárját, 's annak hasznát akarom venni.

Az a' jelentésed [!], édes barátom, hogy Egerből hozzád küldött, de inkább Fenyérynek szólló csomóm kezdedben van, kimondhatatlanul örülök. Valamikor valami csomóm indul, mindég reszketek, hogy el talál veszni, 's azért olly nagy az öröm, mikor bizonytalanságomat eltünteti az érkezett hír. Kérd, kérlek, Fenyéryt és Bajzát, kérd magadat, hogy lopjatok annyi időt, a' mennyi annak az oda tett Kötelemnek megolvasására kívántatik, és jegyezzétek-ki a' helyet, melly igazitást kíván. Fenyéry és Bajza igen sok jó fedést tevének nekem Emiliára, 's nekem senki sem tesz kedvesebbet mint ha botlásimra, tévedésimre tesz figyelmessé. Az ollyat csak a' Feszpöftől nem szeretem hallani, nem mivel bánt az hogy Krippel will immer voran — bizvást! — én hátul is megférek; hanem azért, 's egyenesen azért, mert én természetem szerint

iszonyodom a' bolondok látásától, míg mások abban még mulatásokat lelik.

Azt irod, édes barátom, hogy tüzek készülnek, 's ha roppan, nagyot roppan. Ne adja Isten hogy a' roppanás nekem szólljon; szeretnék nyugalomban maradni. De az sem mindég rossz ha roppan. Attól tartok, hogy az a' nemes lelkű, az a' valóban nagy ember tesz velem és magával valami kedvetlent. Rettenetes megtévedés! Elébb maga hitte, 's ezt epével jelentette ki; azután gyanúja T-n lebegett; de feleszmélve ezt kérdé: hogy bánthatná Kálvinista a' Kálvinistát? utóljára azt mondá, hogy nem magáért neheztel, hanem a' való nevével megnevezettért, mert ő magyar. — És így Berei Farkas Andrásnak a' Verseiről sem szabad elmondani, hogy rosszak. Hisz az is magyar. Képzelem én hogy ha roppan, nekem roppan; hiszen oda mutat mysticus jelentésed is. Achillnek is volt olly helye, a' hol fogta a' fegyver, pedig én nem vagyok Achill. De minden attól függ, hogy tudjuk hova millyen felelet illik. Én bizonyos vagyok benne, hogy a' diadal enyém lesz. — Bacsányi ugyancsak megadá nekem, 's én nem is feleltem rá. Kérlek, ha majd ideje lesz szóllani, ne késsél tudósítani. Előre fogadom, hogy a' Nagy és Jó, de megtévedt ellen szóllani tiszteletlenül soha nem fogok.

Kázméri executióm Apr. 26dikán kezdődik, most már harmadszor. Iszonyúság az, édes barátom, a' mit velem a' Sógorom istentelensége csinál, és az egy valaki indecibus caractere, mellyért még a' Sógorom emberei is kaczagják. Tudni fogod mi történik ott. — Hogy enyhítse az ellene lángoló köz neheztelést, azt mondja,

hogy én könyvre, képre, feleségem Szent Erzsébeti módra vesztegetünk. Könyvet sok eszt. olta nem vásárolgatok, képet vettem; de hát azt tudják e az én vádlóim, mint számolhatok magamnak a' képvételért? Ich habe das von mir durch nicht leichte Entbehrenge erkauf. A' ki engem e' részben ítél-meg, igazságtalan; arról ítél a' mit nem lát. —

Az Érseknek ma küldém meg Praefatiómat póstán, most talán harmadikszor. Nem ő parancsolá az újra dolgozást; önként tettem azt, mert újabb dátumokra akadtam. Benne lesz Biographiája is. Szül. Lánghon Fejér. Várm. 1772. Novemb. 2d. Ányós és Virág Benedek tanítóji voltak.

Feleségem és D'Ellevauxné nagyon tisztelik a' Tekint. Asszonyt; Zseni Regmeczen van, Thalie Kárnernénél. Neveitek sokat hangzik [!] itt meleg tisztelettel. Éljen szerencsésen édes barátom.

A' Tek, Assz.t kérem aláz. fizessen Szalay Lászlónak értem 2 az az két forintot papirosban.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5118.

Kazinczy — Lánczy Ferencznek.

Tekint. Assessor Úr etc. etc.

A' közelítő tavaszi napok meg fogják végre engedni a' Tekint. Úr egészségének, hogy az Executio folytatása végett Kázmérba kijöhessen, 's így feleségem 's ifjabb testvére aláz. kéri a' Tek. Urat, hogy e' végre napot rendelni, az Insinuatóriát nekem ezen emberem által kiküldeni 's annak idejében Kázmérban megjelenni méltóztassék. Az ember hazajövele elfoghat három napot; itt is kell pedig annyi; mert én nem fogok ugyan késni annak megadatasával, de baj mindég történhetik. 'S így aláz. kérem a' Tek. Urat, méltóztassék az Executio' napját ezekre figyelmeztvén tenni fel az Insinuatóriában, hogy a' quindena kiteljék.

Miből fog ezen újabb kijövetel functiója állani, az ugyan egyenesen a' Tek. Úrtól függ, mint Exequens Biránktól; de arról gondoskodnunk nekünk is köteleességünk. Meg fogjuk bizonyítani hogy az usufructus bediktálásába némely hibák csúsztak, a' sógorom' javításai és építései egy részről, más részről az ő rontásai, meg sincsenek becsülve. E' szerint úgy hisszük hogy a' Tek. Úr ezen csonkaságok kipótlását fogja munkába venni, 's számba vévén mit kívánhat a'

felperes az Alperestől 's az Alperes mitőlünk, a' Sententia értelméhez képest neki és nekünk kötelességgé teszi, hogy egymást elégítsük ki, 's midőn ez meg lészen téve, rátáinkat kiszakasztja 's nekünk általadja. Mi soha egyebet nem kívántunk 's egyebet kívánni soha nem fogunk; 's kívánságunkat, melly tökéletesen eggyez a' Sententiával, a' Tekint. Úr, úgy hisszük, igazságosnak fogja találni, 's teljesíteni fogja.

Mint támadhatott ezen mi igazságos kívánságunk mellett közöttünk zavar, 's mint juthatának a' sógorom' két Prókátorai azon képtelen gondolatra, hogy a' *becsű megtétele előtt* azt kívánják hogy mi 38,000 frtot számláljunk a' sógorom elébe, ő ezen pénznek öelébe leendő lefizetése után azon pillantásban fogja nekünk kifizetni az ususfructust, nem értem, és senki sem érti a' ki hallja, mert ez mind a' dolog természetével ellenkezik, mind a' Sententia világos és kétségbé vehetetlen szavaival, értelmével. Azonban még is igaz hogy a' Tek. Úr nekünk nem Bírói parancsolás, hanem csak tanácslatképen azt hagyta meg, hogy Sógorunk' akarátjának engednénk. Neveli a' dolog hihetlenségét hogy a' Tek. Úr midőn bennünket arra buzdíta, megjövendőlé eggyzersmind, hogy ennyi pénzt sehol össze nem szerezhetünk. Érzettük mi hogy az nekünk csak tanácslat és nem parancsolatképen mondatott; érzettük hogy ezzel nem tartozunk; de igyekeztünk eleget tenni a' Tek. Úr intésének, de haszontalan, a' Tek. Úr által is lehetetlennek ismert dolgot nem tehetjük lehetővé. 'S így nem tehetünk egyebet mint azt, hogy a' Tekint. Urat aláz. megkérjük, méltóztassék megjelenni, 's a' Sententiát annak értelmében végre hajtani.

Sokat elmélkedünk mi azon, hogy a' Tekint. Úr világszerte ismeretes igazságszeretetétől miként telhetett ki az, hogy nem a' nyomorgatott ártatlanság pártját fogja, hanem a' nyomorgató testvérnek enged pihenést, 's nem gondolhatunk egyebet mint azt, hogy a' Tekint. Úr bennünket inségünk meghosszabbítása által amicára akar kényszeríteni. Az amicáztatás bizonyosan tiszteletre méltó foglalatosága minden becsületes embernek; de engedje meg a' Tekint. Úr kimondanom, hogy a' Bíró tiszte nem az hogy a' feleket amicára kényszeritse, hanem hogy a' Sententiát exequálja; engedje elmondanom, hogy a' két Felperes az Alperest sok izben emlékeztette testvéri érzésekre, hogy az Alperest a' perben kétszer, a' peren kívül számtalanszor kínálta meg amicával, 's ő azt soha el nem fogadta. Igazságtalanul birta ő rátájokat, erőszakkal vonta el annak jövedel-

meit, húzta a' pert, 's őket temérdek költségekre kényszerítette; 's most azért akar amicát, hogy ezek abból is veszítsenek a' mit nekik a' Sententia ide ítelt. Látja a' Tekint. Úr ezekből, hogy ez az ő amicázása csak a' mi megrontásunkra czéloz, 's így mi tisztelettel 's minden pirulás nélkül declaráljuk, hogy *kárunkra* amicázni soha nem fogunk.

Utolsó tisztelt válaszában a' Tekint. Úr nekünk tulajdonítja, hogy a' Júliusban és Septberben próbált Executio eloszlott. Nem a' Tek. Urat akarjuk *vádolni*, hanem magunkat *menteni*, 's bizunk a' Tek. Úr kegyességéhez, hogy e' *mentségünket* bántásúl venni nem fogja: — mi csak akkor jövének el Kázmérből, 's nyugalomban és panasz 's vad kifakadások nélkül, midőn a' Tek. Úr már estve forspontot rendeltete, hogy az *onnan hazúlról praefigált* Ungvár Vármegyei Executióra mehessen. Mi magától a' Tek. Úrtól tudjuk hogy az Alperes testvér' felesége a' Júliusi Executio előtt dilatiót kívánt, 's a' Tek. Úr megmondotta hogy azt nem teheti, mert én az Executiót sürgetem, hanem *kijő Kázmérba és semmit nem csinál*. Külömben is a' szétoszlás nem a' felektől függ, hanem a' Bírótól. Mi csak akkor jövének el, mikor a' Tek. Úr maga is eljőve. Nem vesszük mi azt rossz neven Tekint. Úr hogy a' Tek. Úr az Ungvári Executio miatt mind a' kétszer 48 óra múlva hagyott el bennünket. Engedünk mi valamit a' Tek. Úr tetszésének, szükségének. De kérjük egyszersmind, méltóztassék megfontolni, hogy ime 14 holnapja hogy a' Septemvirátus a' Sententiát hozta; 8 holnapja miolta a' Tek. Úr kiküldetett; 6 miolta a' Sógorasszonyom az Executiót itt várja, hogy D'Ellevaux Sógorom egy holnapot tölte itt az Alperesi Prókátorok gonosz játéka miatt, 's négy útat teve ide a' Banátusból; hogy halálos betegségéből alig gyógyuló feleségem, 's én, 71dik esztendőmet élő öreg, a' legkegyetlenebb télben tévénk útat Eperjesre, 's most, ismét a' legkegyetlenebb hidegben, a' farkasok' megtámadhatása' veszedelme közt, két ízben lett felfordulással, egy másik útat ezen baj miatt. Nézheti e azt egy illy tiszta lelkiismeretű, illy religiosus férfi mint a' Tekint. Úr, hogy mi triumpháló felek, mi elnyomoritott testvérek, egy igazságtalan, egy kegyetlen testvér' játécai legyünk, miatta gyalázatot, szégyent, szükségét lássunk, pénzt haszontalan' vesztegessünk?

Tekint. Úr, az Isten a' Tekint. Urat azon polczra állította, hol a' nyomorgattaknak pártjára keljen, 's a' Tek. Úr itt nekünk nem *ítélő*, hanem az *ítéletet exequáló* Bíránk. Magára a' T. Úrra provo-

cálok én, és a' mindentudó Istenre, hogy én a' Tek. Urat soha sem kértem kedvezésre, hanem csak arra, hogy tégyen szoros igazságot és minél előbb, mert rég olta szenvedek. Hét gyermekeim' nevekben kérem erre a' Tek. Urat most is, és most is csak erre kérem: Jöjön, 's hajtsa végre az Execútiót a' Sententia' szoros értelmében, 's ne tanácsolja tovább a' mi nem igazságos, a' mi lehetetlen. Nem csak feleségem nevében szólok, hanem a' feleségem' testvéréében is, ki e' leveletem olvasta. Ennek én felperes társa vagyok, feleségem képét törvényesen viselvén; ettől én magamat el nem szakaszthatom. Kénytelen vagyok tehát D'Ellevaux sógoromnak nevében a' T. Úrnak azon tisztelettel, mellyel mind hivatala mind személye eránt viseltetem, 's fájdalmasan declarálni, hogy ha igazságos kérésünk kihallgatást nem talál, mi kénytelenek leszünk panaszt tenni. Érezze a' Tek. Úr, hogy ez nekünk, 's különösen nekem, ki a' Tek. Urat magam kértem exequens Birámnak, felette kedvetlen: de elakadván a' legigazságosabb kérésben, romlásunkat nem nézhetjük.

Teljesíteni akarván a' Tekint. Úr tanácsát, pénzt keresénk, 's minthogy előadásunk, hogy illyet kívánhat egy testvér a' más testvértől, 's még inkább az, hogy a' Tek. Ur kötelességünké tette, hitelt nem talál, kénytelen valék a' Tekint. Úrhoz Decemberben írt leveleimet 's az arra [!] vett választ láttatni. Egy igen nagy tekintetű Úr azt kíváná tőlem, hogy vegyek írva tett Declarációt a' Tek. Úrtól az eránt, hogy mennyi pénzt kíván a' supputatio előtt kifizettetni magának a' Sógorom, és hogy a' Tekint. Úr megelégszik ennek az igen gazdag Úrnak írva adandó Declaratiojával, hogy a' sógorom által kívánt pénzért jól áll; 's így aláz. kérem a' Tek. Urat, méltóztassék ezen két pontú Declarációt, az Insinuatóriát, és azt a' megnyugtatóst nekem megküldeni, hogy a' sógorom' praetensióját az ususfructus summájából a' Sententia' értelméhez képest supputatióba veszi. D'Ellevaux várja ezt, kitől én magamat sem el nem szakaszthatom, sem elszakasztani nem akarom; mert az ügy bennünket összekötött. Maradok

A' Tekint. Úrnak

Széphalom Martz. 11d. 1830.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

5119.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Fenyéry Gyulához.

Martzius 13d. 1830.

Hogy minden Írónk más meg más Orthographiával él, az jól csak nem esik, mert gyanút támaszt, hogy a' dolog egész világosságra nem jutott. Igyekezünk kellene, hogy valaha már közelítsünk egymás felé. 'S mint tehetnénk azt jobban, mint ha magunkat azokhoz csatoljuk a' kiket egy Literatúránknak kedvező történet Pesten egyyüvé hozott, és a' kik, egymást kölcsönösen felvilágosítván, holmiben már megegyeztek. De vaktában, áltlátott okok nélkül, 's még inkább saját érzésünk ellen tenni semmit nem szabad, 's hol a' nemzet, mellynek Íróji mindent eggyeránt írának? *Saeculum* és *seculum*; *ceteri* és *caeteri*; *adtinet* és *ottinet* — *disoit*, *disait*; — *bei*, *bey*; fordern, fordern [!] etc. A' pedanteriát úgy kell kerülnünk mint a' zabolátlanságot. Az is baj ha a' nagyot kicsinységnek nézzük; az is, ha a' kicsinységet nagynak.

Orthographiánk főtörvényei ezek lehetnének:

1. *Az Írás képe a' Szóllásnak* 's a' kettőnek egymással ellenkezni nem szabad. Nem csak fülnek irunk, hanem szemnek is, mert mind a' kettő az érthetőség' kedveért van. De a' szem ne lásson ellenkezőt mint a' fül hall. Azonban vannak esetek, hol a' különváltaknak közzéjek kell lépni. Nem *vetj* tehát, hanem *vess*; nem *hiszj*, hanem *higyj*; — nem *möndgy* 's *mongy*, hanem *mondj*.

2. Nem szaporítani kell a' betűk számát, hanem a' hol kár nélkül lehet, fogsasztani, 's —

3. nem keményíteni a' hangot, hanem a' hol azt engedi a' logikai jelentés, szelidíteni. — Nem *királyja*, *törvényje*, hanem *királya*, *törvénye*; nem *édessen*, hanem *édesen*.

4. Mindent a' Grammatikai derivációk 's compositiók szerint kell írni; de nem kell felejtenuünk, hogy vannak anomalonok is, és hogy Cicero a' *pulcherrel* jó intést ada.

Ezek után álttérek a' velem közlött jegyzésekre.

1. *Eggy* e, vagy *egy*? — Ezt kérdem, mint prononciálja a' magyar az *inumot*? úgy e mint ezt: *hegy*? vagy mint ezt: *meggy*?

De 1. unitást dualismussal!

2. minek szaporítani a' bettít?

3. *Egyéb, egyedül, egyetemben* nem iratnak két gével. (*Egyéb* nem tartozik az *eggy* familiájához; sem az *egymás*, vagy *egyenes*.)

Én úgy hiszem, hogy az *eggy* tovább is *eggy* maradhat, 's az, hogy a' régiek *egynek* írták, nem mutat egyebet, mint hogy restellették a' két bettít írni. Mig kettőztetve mondjuk a' hangot, kettőztetve kell írunk. Ha majd arra megyünk hogy a' szót *eggy* gy-vel mondjuk, 's jámbus láb' hangján ezt: *eggy úr*, akkor azt elég lesz *eggy* gy-vel írunk is.

2. *Közzül, közzé.* — *Azzá*, és így *közzé*; 's a' *közzül* annyi mint *közbül, közből* — úgy mondja Rájnis.

3. *Hívok, híssz, hí, hitt, híni*, mint *jövök, jössz, jő, jött, jöni, löni, nőni* — elfogadom, 's örömmel.

4. *Rossz, bosszu, melly* (pectus) — jobban *rosz, boszu, mely.* — Ezt egyedül azért, hogy a' relatívum pronomentől megkülömböztetések, nem szabad. Sokat el kellene ezen okra nézve változtatnunk. — 'S miért volna rosszabb a' *rossz*, mint a' *hossz*? 'S mi lesz úgy Nyelvünkben, ha a' három betűs két hangukat a' pronunciációnak ellenére egyhangúakká olvasztjuk?

5. *Hogy*, az az *hogyan*, apostrophust kíván.

6. *A' Művésznek dolgozni kell akarnia.* — Tollam botla meg akaratom ellen.

7. *Szól, járdall, beszél.* — Semmi eránt nem vagyok nagyobb habzásban. Ezekről alább.

8. Hogy a' tempus *idő* legyen, nem *üdü*, nem bánom; még inkább nem, hogy mind a' két alakját megtartsa. De miért legyen a' *salus üd* és nem *üdv*, holott van *üdvözleni*, 's ez nem keményebb mint a' *kedv, redv, nedv*? — Osztán az *ü* archaiszal, 's használ néhol.

9. *Gyaníttat*, kérdésen kívül.

10. *távol.* Szeszélyeskedés, melly nekem magam sem tudnám miért, tetszik. Hasonló ez bizonyos értelemben ahhoz, a' mit *ἀπαξ λεγόμενον* nak mondanak.

11. Révai vitatja az *azóta* szót, mert a' keleti nyelvekben nincs *l* bettí. Legyen szabad, nem tudni mint mondák a keletiek. — Fülelem ehhez nem szokhatik; olyannak nézi ezt, mint ezt: *kiát* (kiált).

12. *Különben* és *külömben*. Mint *impius, impius*.

13. *Génie*, vagy *Zseni*. — Eredetisen *génie*. De némelly idegen indigenátust kapott, kap, vagy kapni készül. — Mi lesz abból, ha mindent megbajuszozunk: *szimmetria*, *kriminális*, *Deczember*?

14. *Higgyen*, mert úgy kívánja a' fül. — Viszek, *vígy!* úgy hiszek, *hígy*-et ad. De ki szólla így?

15. *Enmagam*, *tenmagad*, — jobb mint *önmagam*, *önmagad*.

16. «*Bánok veled*» — soha én ezt úgy nem hallottam, mint ezt nem: *járom veled* (a' mezőn, úczán). A' principium regens a' 3d. személy. De ott az *ik* néha csak irregul. függelék. — Az én törvényem ez:

Verba in K (adoK) non habent *ik* regulariter.

Verba in M (eszeM) semper in *ik* exeunt.

Illek, illesz, illIK, nem *ill*. ita vult usus; nyillok, nyilsz, nyillik. A' hol az első személynek Kja van, de a' harmadik felvette a' czondrát, ott én az egyéb tempusokat nem a' rongyból szeretem származtatni.

17. «*Lakzi*, *lélekző*, *menyekző*,» — Én ezeket nem szeretem. Jó lesz e *szakgat*, *nyakgat*? A' Grammatica ne legyen siket, 's jól lesz a' dolog.

18. «*Lelkesb*» — elfogadom.

19. *Csecsős* — gyermekek' szava a' szép jelentésére. — Itt és Túlatiszán ezt akkor hallatjuk, mikor azt nevezük nevetve szépnak, melyet csak a' gyermek nevezne annak, mert a' jobb ízlésnek nem az.

20. *Kis*, *kissebb*. — Mi indítson minket arra hogy minden irreguláret kitiltsunk a' Nyelvből? — Rajnis, a' *jó* felett accentust látván, *jóbbot* akara csinálni, de azt azért irregulariter accentus nélkül mondá minden.

21. *Aztán*, *osztán*. Amaz jobb a' Grammaticusnak, ez a' szokás tisztelőjének.

22. pOrtéka, nem pArtéka.

23. *aránt*, *eránt*, *iránt* mind hárma jó a' maga helyén.

24. *Széllal szórni* — talán jobb mint *széllal*. De ki szóll így? Az *αριβεια* derék dolog, de a' pedantismus nem derék dolog. A' mit meg nem tudunk kedvelni, ne vegyük fel, mert örökké idegen marad.

25. Ámélkodva — mért *ám*. — Ez maradjon Dugonicsnak.

26. *Néhány*, nem jó; *néhány* jó. — De ok e az, hogy a' *néhány* a' *néhogyhoz* hasonlít?

27. *utolsó* jól van mondva, ha jól *hátúlsó*.

28. *Anyja, lyánya.* Mint *nagyja, aprója, papja, katonája.* A' felhevült író felejtheti a' syntaxist, 's proverbialis móddal szólhat.

29. *Emberök, fejök,* nem az értelmességért jobb, hanem hogy fogyjon a' sok E betű. Az értelmességnek nem árt, hogy *lovok, juhok* nem különböznek cum et sine suffix.

30. *lovOn, alkalmOn,* jók.

31. *lászd, bízzd, közzt, értte.* én hoztam be, most én vetem ki, mert nincs *vonnd, verrd.*

32. *honn, fenn.* — Nem olyan ez mint DebreczenbeNN, mely annyira nem beNN, hogy még *benek* is mondják, in quiete pedig, nem in motu.

33. «*Sulyok* és így *suly,* nem *sully*». — Én azért is két lt adok neki, hogy fesse a' sullyt, a' nehezet.

34. *jöni* szebb mint *jönni.* De lehet hely hogy ennek is lesz haszna, veszek *venni* — *jövök, jönni.*

35. ollykor }
36. könny } Jók.

37. szolgálat *téteik,* jó ; *tevődik,* rossz.

38. *fered, föröd,* jók.

39. *hódoltatás, hódítás.* A' hely most ezt, most azt teszi jobba.

40. *elejökbe.* jó.

41. *kételje* ex *kételem.* Ex kétlem, *kétlje.* Ez nem nehezebb szó mint *reménylje, szégyenlje.*

42. *alkodtassék.* Rossz.

43. *belülről.* jó. Jó e alúlról?

44. *Mihelyt.* jó.

45. Révaival már baráti vitám vala a' *nyugszom* és *nyugodok* szó eránt, melynek utóbbika defectivum. Nincs *nyugod* in 3. pers. Indicat. praes., de jó apostroph nélkül *nyugodj.* Ennek hosszú deductio kell.

46. *Illel,* illy szó nincs. Lásd Nro 16. jól : *illesz.*

47. *kémjeim* nem rossz ; mint *csókjaim.* De *kémeim* is jó.

48. *azza,* propter *emphasim.*

49. *Megszegni a' szívet,* megtörni. Törvényszegés.

50. *gonosz öröm,* nem *káröröm.* Az utolsó jól áll oktató írásban, de nem itt.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5120.

Lánczy Ferencz — Kazinczyna.

Tellyes Bizodalommal való Tekintetes Tábla Biró Úr!

Már kegyeremnek nagyobb részit meg-ettem, és húsz esztendőös koromtól bírskodok, de még olyan Peres Félre nem akadtam, a ki engemet olly Benevolumokra kintetet volna; Hála Istennek, Lelkem esméretét is helyén érzem, tudok is annyit, a mennyit az Isten tudnom adot. Én semmi gratziának nem tartom, hogy a Tettes Úr részére exequens Birónak kiküldtettem, fel se válaltam volna, ha kötelességem nem hozta volna magával, ellenem panaszt tenni nem is szükség, mert én ezen szép Provinciát szivesen önkint is másnak általengedem, és nyereségül veszem, ha a Mgs Praeses velem dispensálni méltóztatik. Micsoda kérdések már ezek? a mellyekre a Tettes Úr magának feleltetni kíván, hogy először mennyit kíván magának az Al-Peres supputatio előtt fizettetni? Erre maga magának is meg felelhet a Tettes Úr, hogy supputatio előtt, nem lévén még meg határozva a resultatum, nem tudhat még mennyit kívánni; arra pedig, hogy el-fogadja é az Al-Peres pénz helyet a kezességet? csak az Al-peres felelhet meg, mert rajta ál, nem pedig a Biróságon. A terminust a hó-olvadás, következés képen a következő áradások, és sarak miat nem tehetem hamarébb, csak Aprilis Hólnapnak vége felé. Azért azon hólnapnak 26kára határoztam meg, s az idéző Levélnek fejezettyét is ide rekesztem, és drága Úri kedve[zé]seibe ajánlott szokott tisztelettel maradok

A Tekintetes Úrnak

Eperjesen Mártz. Havának 14k napján 830-ban

alázatos szolgája

Lánczy Ferencz mpr.

Assessor.

Kivül: Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium Incl. Comitatum Tabulae Iudriae e primariis Assessori etc. etc. Domino mihi singulariter colendissimo.

Bányácska.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

5121.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajza Józsefnek Kazinczy Ferencz
baráti szives tiszteletét.

Boocsánatot, édes barátom, hogy az Úrnak Febr. 12d. irt leve-
lére csak most felelek. Egri útam, honnan egyg hét előtt jöttem
haza, oka késedelmeknek.

Jegyzések a' Jegyzésekre.

Galotti Emilia magyarosan, *Emilia G.* olaszosan van mondva.
Jó mind ez mind az; de ez már annuncialja, hogy a' leány olasz,
és nem magyar. Toldi nem *Franz K-t*, hanem *K. Ferenczet* mond
a' Kézikönyvben. Ki viszi annyira a' maga Purismusát, hogy németül
írván, Michel Engelt, Wilhelm Shakespeárt 's Franz Petrarchát
mondjon a' *Michel Angelo*, *William Sh.* 's *Francesco P.* helyett?
Bethlen Gábor a' német Iróknál is *Bethlen Gábor* volt, 's örülhetett
neki. — Gróf Appiani és Contessa Orsina úgy állhat ellenkezésben
magyarban mint németben.

l. 4. *Legt ihn hin. Tegyétek oda*, vagy szép hungarismussal:
Tegyük amoda, v. amaz asztra, v. le. — Ezt tollam felejté ki.
Érzem hogy el nem maradhat.

l. 5. deleatur *mondom.* «Nem sokat, de soká.»

l. 5. addatur: De nem akarom ismét feltalálni.

l. 6. ponatur: álljon így F[ejdelem], pro *ide.*

l. 7. Megelégsem, mondá a' Grófné, ha —

l. 12. ponatur: országlási tekintetek

l. 12. addatur: szánakozásból szólok. — Kimaradt, de csak
azért, mert a' német Originál nem vala kezemnél a' letisztá-
zás alatt.

l. 13. Mind a' mellett Appiani csakugyan igen érdemes, sok
és nagy tulajdonú fiatal ember, szép ember, gazdag ember, derék
ember.

— Murrelthiere. — Van e név rá? Ha van, elfogadom.
Tánczra tanítani a' magyarországit nem lehet, de képzeljük hogy
az olaszországi más nem.

l. 14. Túlatiszásan a' *szapora* nem csak *hamart* teszen, hanem
sok tagokból álló egészet is. *Széles kiterjedésű* hosszú beszéd. De ha
a' *szapora* nem jó, töröljük ki.

l. 20. Hát hogy nevezzem az Oberstert? Ezredesnek? Herr Oberster? Ezredes úr? Protocollban álljon Ezredes: de folyó társasági beszédben!! Hát a' Generalist is el kell e hagyni?

Ibidem. *Rény* tehát, valahol helye lesz. Örvideni fogok az igazításnak.

l. 22. *gyűlkolás pro késeles.*

l. 23. *kegyelmei* tehát.

l. 24. *pistol.*

— — 'S nem ismerem? Nem szolgáltam alatta?

— — hogy ezt az érdemes ifju embert — — —

— — elhagyni a' sok hogyból a' mi elmaradhat.

l. 25. 'S mi vétek az hogy itt *Vegghia*, l. 8. pedig *esti társaság?*

— — Wollüstling. Álljon hát *buja* (ezt én és az én tájam hüjanak mondja, nem bújának). De szeretném ha substantivumunk volna a' szóra; ez adjectivale substant.

l. 30. *ötlet* — örömmel láttam legelébb a' Bártfay regéjében, 's örömmel fogadom el.

l. 31. egyet tévén 's mást nem mulatván — Bizony erőltetett; de hogy adjuk proverbialiter? Örömet elfogadom az igazítást.

l. 32. Igen, Anyám, igen!

l. 34. A' Fejdelemnek egy Felhatalmaztat kell küldeni a' Massai Fejdelemhez közelítő menyegzője miatt annak Herczeg-asszony leányával. Igy talán jobb lesz. K. mutatur non raro in G.: szagat non szakgat, lélegzés, nyaggatás, faggatás.

l. 36. hogy a' *martalék* nem minden helytt áll jól *skláv* helyett, érzettem. Igaza van az én barátimnak midőn azt mondják hogy elijesztetem magamat ellenkezőimmal.

l. — Szövetkezés, pro szövetség.

l. 37. Guthertz. Ding. — Itt a' Dingben van a' sully, a' megvetése, 's azt szerencsésen adja az *izé*, 's ez metsz igazán az udvari nagyságában kevély bohón. A' szinlett jószívű, az álnok érzékenkedő ront, nem javít.

l. 48. Minden gondomnak annak kell lenni, hogy ne engedjem, hogy rájok menjenek. De két *nak* és két *hogy!* — Talán: Azon kellennem hogy eltávoztassak tőlök mindent, a' ki hozzájuk akarna jutni.

l. 54. Igen; de hogyan adjuk hát? Freylich, das ist natürlich. (Marinéllinek prononciálja az olasz, e ante U accipit accentum).

- l. 39. *mereszt* excellenter. Nagyon köszönöm.
 l. 68. Szívem szögöd meg. törvénytörés = törvénytörés.

Az én igen becsült és igen szeretett barátom nekem felette kedves dolgot tevé botlásaim' kimutatásával, valamint Fenyéry barátunk azon levelével, mellyre ezzel együtt mégven postára levelem. Bár azt nyerhetném meg e' kettőtől, hogy Miss Sárámat 's Minnámat 's a' Marmonteli Regéket is így vennék bírálásaik alá.

Éljen igen szerencsésen, nagy érdemű barátom. Ma egész nap leveleket írok, 's még sok van irandó. Be kell tehát rekesztenem. — Méltóztassék az ide zárandót a' mi tisztelt barátnénknak általadni, 's minden barátinkat Helmecezyt, Kisfaludy Károlyt, Vörösmartyt tisztelni. Széphalom Martz. 15d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5122.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
 tiszteletét, barátságos idvét.

Széphalom Martz. 15d. 1830.

Negyedik levél a' mit hozzád ma kezdek, hogy Egri mulatásomat 's Egerbe tett útamat Neked fessek, 's hármát már el kelle vetnem, mert többet találtam mondani mint a' mit a' tisztelet, hála 's szemérem engednek. Élő szóval mindent elmondanék, mindent; — mert nem barátság az, a' mi barátja előtt, a' mi ennek is örömet adhat, elijesztve holmi tartalékok által elhallgatja; 's nekem nem vétkem a' bizatlanság, igen a' gondolatlanságig menő bizodalom, mit még nem barátim is kénytelenek dicsőségre megvallani; mert én ugyan utálok 's borzadással nézem a' magasztalt hideg okosságot: — de papirosra tenni holmit nem szabad, mert scripta manent, 's azt nem csak baráti szem olvashatja. De a' Praeambulum hosszúra terjedett. Fogjunk hozzá.

Febr. 24d. feleségemmel útnak indulék. Hallván hogy Eger és Pest körül még több a' hó mint körülém, szántalpra tétetem fel kocsim fedeles korbáját hogy szél és hó 's talán eső ellen is, ment lehessenek. Melly szép scénáját látám a' természetnek egész útam alatt! 's én, ki Festő vagyok, noha (a' Lessing' szava szerint) karom nem

az, melly örömekeket értem itt. A' hóra valami kevés eső esett, 's az eső hirtelen megfagyott. Innen a' hó hártját kapa, melly úgy csilámlott mintha üveg lepett volna el mindent. Képzeld így a' Hegyalja' gyönyörű hegyeit, képzeld a' még gyönyörűbb Tokajit, mellynek lábainál egész Máramarosig, Erdélyig, Belgrádig 's a' Jászokig terjed el, imádvá ezt, a' legegyszerűbb rónaság; 's képzeld ezeket 's az Egrieket reggel és estve rózsafényben. 'S a' természet' szépségét a' történetek is érdeklővé tették. Kétszer felfordulánk, 's szerencsénkrebaj nélkül, 's ha testesebb volnék mint vagyok, oda öltem volna húsatlan feleségemet. A' mint egy helyt felfordulánk, 's kocsis, inas, és magam felemelénk a' szánt, a' szél kikapta kezemből kesztyűmet, 's vitte a' hóhártján. Utána szaladék, 's orra buktam. A' töreletlen hó ropogott lábaim alatt, 's nevetve nézém hogy a' szél a' kesztyűt olly könnyen fúvá tovább, mint az erdők' száraz leveleit. Köröm és Lúcz közt olly fergeteg boríta el, hogy tíz lépésnyire sem láthaték, 's kútgémekeket látván mindenfelé, meg nem tudtam fogni, mit keres az erdőtlen 's mértföldekre terjedő pusztán annyi kútgém. De egy két pillanat alatt ráismertem hogy a' kútgém egy letört ágú kóró volt. Két dologtól rettegtem: farkastól és zsványtól. Rettegésem ok nélkül vala. — Barátom, e' kicsinységeket neked más nem beszélné el; de én úgy hiszem hogy Te ezt örömmel fogod hallani. Eggyzersmind Néked azt mutatja hogy én mint tudok örök bajaim közt magamnak örömekeket teremteni, mire több szüksége kevésnek van.

Febr. 7d. értem Egerbe, szombat napon, a' minek nem örültem, előre elképzelvén hogy más nap a' sok imádság miatt dolgomhoz nem láthatok. Ott lévén utolszor, Kis Prépost Durcsák Ur vendégévé hívott meg, ha ismét Egerbe jövök; az ő háza fogadó. Megállék tehát kapuja előtt 's egyedül mentem fel hozzá, hogy megszálljak ott, ha üres helye van, mert télen, nem mindennap fűtött szobában, a' fogadóban szállani bajos. Mihelyt megpillanta, kérdé hol vagyok szállva, 's szánomat béparancsolá. Én feleségemet neki hagytam, 's mentem az Érsekhez.

Setétedni kezdte, de még nem kelle gyertyákat gyújtani. Nagy előszobája' egyik szögében három cselédjét szállítam meg hogy jelentsenek be. Sem nem mozdultak, sem nem feleltek. Azon pillanatban hátam megett megnyillott egy ajtó, 's az Érseknek egy vendége kék köpenyegben kijöve az Érsektől. Arczát nem láthatam az alkonyfény miatt, de a' köpenyeg alól kicsillámlott a' kereszt.

Megújítám kérésemet, 's azok felelének hogy a' ki kiment, az Érsek vala; ilyenkor szokott [!] kijárni magát. (hogy nappal dolgozhasson.) — Egy óra mulva jöhetek e? — Igen. Elmentem. — Midőn megjelenék, 's a' eseléd béméne az Érsekhez, az Érsek kijöve hozzám, 's áltmarkolt tenyérrel vive szobájába. — Dicsekedném kegyességével, ha ez a' nagy ember Érsek nem volna is; dicsekedném ezzel, ha egy falusi Káplán volna is a' Gyöngyök' Éneklője. Tudom mi egy Patriarcha Érsek, de én ebben a' nagy emberben inkább nézem a' nagy Író, ki felől a' külföld' Recensensei azt mondják, hogy felülhaladta Klopstockot és in der Tiefe des Gemüths und in der Zartheit der Behandlung *minden* Írójot az új időknek, úgy hogy Sophocles mellett állhat. Olvasni fogod Praefatiómat.

Remélem Excd vette a' két utóbbi postán küldött hativnyi eveleimet. — Az egyiket igen. — Elrémültem, mert kedden az utolsó Újhelyben fel volt adva, 's az útra csak másfél nap kell. Ha elveszett a' levél, oda a' keserű munkával megigazitott *Hárfa*. — Talán hétfőn reggel megjő, mondá az Érsek; 's itt elkapta egy gondolat, melly vele fordításom felől folyó beszédünket félbeszakasztatá, vitt az oldalszobába, 's láttatá velem egy mintegy kétlábnyi magasságú Keresztelő Jánosát, Carárai márványból, 's elragadtatással szólla a' kis szobor' nagy szépsége felől. Én elnémúlva állék, mert igen szép, de igen hibás. Az Érsek meg nem sejté hogy hallgatásom a' nem javallásból ered. Kénytelen valék végre megszólalni. De Kegyelmes Uram — a' proportio el van tévesztve; ha ez a' Keresztelő János felállana, fél embermagassággal volna hosszabb mint lennie kellene. — *Lám, lám, a' Művészi szemet!* kiáltá az Érsek, örülvén hogy eltaláltam; a' figura igen vékony; a' Casagrande emberei, a' Mester távollétében, eltéveszték a' mértéket, 's innen a' hiba. — Ott vacsorálék, 's hallván hogy feleségem is velem van, ebédre parancsola.

A' feleségem nem felejtheti hogy az Érsek melly grásszal (francziául *grace* = grátziával, *kellemmel*) jöve előnkbe, 's mint ereszté le válláról téli ruháját, mellyel kívülről jöve; affectatio nélkül. Maga a' külső is mutatja a' nagy Urat, mint munkáji a' széles tudom. lelkest. Ebédnél feleségem ült jobbjá mellett, 's így én baljához nem ülhettem. Oda Olasz születésű Katona Tiszt üle. Az Érsek inte nekem hogy üljek ez mellé, de úgy én az Érseket nem hallhatám, nem láthatám vala, vagy csak nyakamat kiki-nyújtva 's jobbnak láttam szemközt fogni helyt vele Secretáriusa Lengyel Miklós

fiatal Pap mellett. Így szállhaték néha az Érsekkel. Beszéllé hogy Anyóst még [mint] gyermek ismérte, és hogy ez haldokolva őt megajándékozta egy Officium Rákóczyanum című, általam jól ismért könyvvel. A' szegény Anyós 6 rimes scandálatlan sort íra be a' nagyreményű gyermeknek. — (Anyosnak én egy originális levelét bírom, egy velem rokon Katona Tiszthez, mely Biographusának 's a' Psychologusnak kedves lehet.) — Virágról nem volt szó. — A' feleségemnek ezt mondá az asztalnál, hol magyarul, hol németül szölván, «Wir Versemacher, ich und mein Kazinczy», 's ezt Néked, édes barátom, kevély örömmel mondom cl. De nem is többet. Legyen ez elég. Az Érsek most egy nagy Basilicát fog építeni, mert a' mostani inkább látszik Orosz Czerkónak, mint Érseki Templomnak. Nem lesz kupolája, nem lesz tornya. Áltellenben a' Lycéum királyi pompájú épületével áll egy domb. Eszterházy Károly ott akará elhányatni ezt a' Czerkót, 's helyébe olly templomot építeni, melly méltólag állhasson a' Lycéum mellett. II. József azt mondá hogy a' helyre militáris czéloknak van szükségek. — A' rajzolat három táblára ki van metszve, 's egy exemplárt elhoztam. Az Érsek látta Rómát, 's így nem kérdés, ha jó lesz e, de a' külső nem templomot annunciál. — Kanonok Lonovicsot itt láttam először. Ez a' fiatal és igen szép növésű, arczú, módú Kanonok Püspök lesz. Sallustnak sok helyét könyv nélkül tudá. B. Barkóczy Kanonokot régen ismerem. Egy Megye' fija velem. — Külömben két szép ismeretséget tettem még: Mathes. Prof. Goczig Károly, és a' Titel successorával Mahovszky Józseffel, a' Speculában. Megszeretém e' kettőt, de kivált ezt, meleg szivéért.

Most már leveledre: — Barátom, az a' veled közlött franciaia levél! Elkeseredem az emberiség ellen mikor illyet látok. Nincs nemesebb lélek mint azé a' *kettőé*, de az egyyiknek igen irritabilis idegeit az egész világ ismeri. Behúnyom tehát szemeimet szíves tisztelettel. 'S a' másik azt mondja most, hogy egy levélből tudja hogy T— volt értve. Eddig nem T—t mondotta. 'S T— irt evalaha *verset*? Hiszen ez kézzel tapogatható tévedés. Hagyjuk az emberiségnek azt a' vizsgálatást, hogy midón rá ismer hamis lépésére, ott keressen mentséget a' hol nem lehet. Ők csakugyan a' legnemesebb művei az Isten kezének. 'S ez legyen elég rólok. Higgy nekem, utálnám magamat, ha vétkes volnék. Élesség bennem van, 's a' mit *Sugallómmal* mondatok (Töv. és Vir. és Toldi Handb.) igaz: de hogy

barátom szívébe döfjek nyilat, mint egy gaz sicárius, az énhozzám nem férhet. — 'S most sem nem ő, sem nem T., hanem Csokonai! Erkölcsi characterét bántottam? Barátom, ha kidöltöm után 25 esztendővel fog valaki az én erkölcsi characterem felől szóllani ezen kémelő sanyarúsággal, én meg fogom azt köszönni a' sírban is. S melly erkölcsi character az?

A' mit Gábor felől irsz, nékem is érzésem. Külömben azt mondom a' mit Rousseau: «Inkább szeretem nyugalمامat mint hogy valakivel rosszul lenni, gyűlölködni tudnék». De a' bolondokat szabad kikerülni 's magunktól eltiltani. Én Gáborral csak nyugalomban akarok lenni. Bántani soha nem fogom. Magam egyszerű, nem szeretem a' pöffetegeket, 's a' kik szemtelenül törekednek fényre 's pénzre. — Azt tanácslod hogy írjak *amoda*. Az csak ingerlené őket. Nem ismered: én igen. Jobbnak látom csendesesen lenni, de meleg tisztelettel érántok. A' ki *pirúl*, nem hajlik. Idő kell, és csendes türés, 's így magokhoz térnek. — A' Gyöngyökből az első iv ki van rakva, de nincs lenyomva. Husvétra elkészülnek. Élj igen szerencsésen.

Gaz tettet követni el barátunk ellen, 's ellene Epigrammot írni, bizonyosan nem szabad. De hát illyennel vádolni az ártatlant?

Olvasál e valaha illy zavart, mint ez a' levél? De nincs időm újra írni.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5123.

Toldy Ferencz — Kazinczyna.

Kazinczyna Ferencznek tiszteletét Schedel Ferencz.

London, Márczius 15. 1830.

Még Berlinben vettem szíves leveledet; de az ott töltött végső holnapi elfoglaltságom, 's attól fogva ekkédi vándoréletem, nem hagyának időt a' feleletre. 'S most hogy neki ültem, mennyit nem irhatnék! De elégedjél meg ezen kevéssel: a' többit tán nyomtatva fogod olvasni. Magdeburgon, Göttingán, Casselen, Bonnon, Colónián, Aachenen, 's Brabant' és Flandria' minden városain keresztül — mindenütt a' szükséges mulatással — a' tengert értem Ostendénél, 's ott e h. 6. hajóra szállottam reggel, 's estve szerencsésen érkeztem meg Angliában, Marget nevű tengeri városban, 's más nap estve a' legszébb vidékeken keresztül Londonban. Itt Bowring úrban, verseink?

angol fordítójában, a' legszívesebb barátot találtam, kinek minden-gondja az, hogy napjaimat a' leghasznosabban töltssem. Általa bé-vagyok vezetve a' legszebb körökbe, tudós társaságokba, minden-hova hol nevezettest láthatni 's mindenütt úgy vagyok fogadva, hogy, ha minden városokból, hol mulattam, édes emlékezeteket vittem magammal, innen bizonyosan a' legédesbeket fogom. Ámbár csak ezen hónap' végéig maradok itt, még is, reménylem, hogy Londont jól fogom ismerni, 's meglehet, ha irok valamit utamról, a' londoni út lesz az első. Belebb az országba nem megyek, mert eddig is már iszonyú sokat költöttem; de egy pár excursiót még is teszek, Windsorba, Greenwichbe. Mig pedig ezen leveletem megkapod, már Párizsban leszek, hol ügyedet Feketénél híven fogom mozdítani, 's róla a' maga idejében tudósítást adni.

B[owring] munkája a' m. poézisról Eszterházy Pálnak van ajánlva, 's egy hozzám írt sonettel kezdődik. A' hisztóriát követik 25 költőkből választott darabok, 's 65 népdal' fordítása. A' választás nem mindég szerencsés, a' fordítás többnyire. Itt, hol az embereknek soha eszökbe sem jut, hogy magyar van a' világon, B. által terjed igyekezetünk' ismérte. Munkája már valami 15 angol újságokban van ismertetve, 's ezeknek olvasóji számtalan ezrek. Imitt, amott darabok is vannak belőle közölve, 's ezek közt némellyek Tetőled is. Egy Barrow nevű tudós angoltól hallottam a' Békákat felolvasni, melynek fordítása remek, 's ő a' darabot igen jelesnek találta. Vannak pedig fordítva a következők: Tanítvány. Borz. Békák. Az ő képe. A' sajka. Milliók között. A' kötés napja. A' Hexameter és Pent. Minnyi, Cupido és oroszlyán (egy recensio ennek originalját a' görög anthologiában találta). Neved alatt ezen mottó van: Omnia cantat, omnia ornat, és — de ne ne vess, mert B. a' satirát értette, hanem ezt a' sort azért szakasztotta ki belőle, hogy több-oldalúságotra emlékeztessen: «Poeta vagy 's historicus.» Azonban nem tagadhatom, hogy annak, ki ama Izére emlékezik elevenen, egy kissé furcsa. Kisfaludy Károlynál ez [van mottóul]: Par nobile fratrum, — 's így sok másnál igen jó. — Én megint fordítottatok velem, 's lehet, hogy egy második kötet is létszen. De ennek számára nagy gonddal válogatom ki neki a' darabokat, 's ez a' 2d. Kötet, ha elkészül, bizonyosan igen jó lesz, 's az elsőnél több diszt fog reánk deríteni. Ő hajlandó Kisfaludy vigjátékaiból is egy kötetet elkészíteni.

Tudom, nem kevéssé fogsz a' következő hírek örülni. Eszterházy Pál' 13 esztendősi fíjának nevelője egy bizonyos Mayer,

vasvármegyei fiatal ember, jeles hazafi, 's a' szüléknek tökéletes bizodalját bírja. Ez a' mi kised Miklósunkból, kinek az isten jó főt és jó szívet ada, hazánkknak egy jeles polgárt, 's nyelvünknek bizonyosan egy egykori nagy pártfogóját neveli. A' kis Eszterházy, mikor B.-től megtudta, hogy Londonba jövök, azt mondta hogy nagyon szeretne látni, mert B. és Mayer ki tudja mit beszéltek neki rólam; 's így B. múlt csötörtökön egy soiréet adott, hol a' kis Eszterházy is jelen volt. Mikor beléptem, Mayer mingyárt magyar szóval és barátsággal 's a' mint látszott örömmel, köszöntött; Eszt. pedig nekem jött, kezemet megszorítva, 's magyarul köszöntve. Mikor azt kérdeztem tőle, mikor volt utólszor M.országban, ezt felelte: «Még én nem voltam M.országban, Ratisbonnban születtem, 's most mindég itt vagyunk. De azért magyar vagyok, mert uramatyám is az; és ugyan szeretem a' magyarokat.» Mikor elment azt mondta: «Ugyan látogasson meg édes S. Úr! Tíz órakor van a' legjobb idő; azután fogok valamit fordítani is magyarra. «Ő éneklí a' Földiekkel játszót is, és megígérte, hogy ha eljövök, klavír mellett fogja producálni. Vasárnap reggel meg akartam látogatni, de nem volt otthon, este pedig hozzám jött maga a' nevelővel. Azt mondták, hogy a' Herczeg (a' követ) szívesen fog látni. Holnap van szándékom oda menni.

Nyelvünk' hangját sem Goethe, sem Tieck, sem Schlegel nem hallották, mert nem kívánták, 's nem leshettem-meg az alkalmas szempillantást, 's tolongó nem akartam lenni kincsünkkel. De hallották soka mindenfelé. Januárius 29. Berlinben, az angolházban Berlinnek több (valami 20) tudósai előtt tartottam egy előadást nyelvünk' alkotmányáról; 's akkor szoltam prosodiánkról is, és felolvastam mindenféle rimes és rimetlen mértékelt verseinket. A' Bowringnál volt társaságban lesték hazámfiaival való beszédemet, 's kedvező észrevételeket tettek itt is, mint mindenhol. Örülök annak is, hogy számtalan ismerkedéseim által leltem alkalmat, sok jót mondani nyelvünkről és rólunk; nem sok tűzzel teszem; az utazó magyar nem lehet egyéb mint szerény, de úgy tartom hogy hiszik, a' mit mondok.

Még egyet, Tekintetes Úr, minekelötte ezt bevégezném: a' mi nagyon szívemen fekszik. Sokszor kértelek, gyűjtenéd össze minden eredeti verseidet. Nálunk csak az tartatik poetának, ki in massa lép fel; 's valljuk-meg, hogy a' csupa olvasó nem könnyen ismerkedhetik-meg a' költővel, ha darabjai úgy el vannak szórva, mint a' tieid.

Együtt kell lenni mindennek, hogy egy a' másik által legyen világosabbá, hogy a' költő' pályájának tendenciája tárva legyen. Ehhez azt ragasztom, hogy a' kiadó én szeretnék lenni. Ha darabjaid mind Pesten lesznek haza jövetelemtör, elő fogom terjesztetni azoknak elrendeléséről való vélekedésemet, 's a' mit te azután jönak fogsz találni, azt teljesítendem örömmel. Láttam számtalan francia és angol kiadásokat utaztamban, 's reményilem, a' nyomtatással meg fognál elégedni. Majd ad az isten módot rá; velinen szeretném egészen 's képpel; előre bocsátván verseidről egy értekezést. Ne késsél, az idő itt van. Lehet hogy többi barátink is azt teszik a' magok munkájikkal. Éljen igen boldogul.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

5124.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emílnék.

Édes kedves fiam,

Kimondhatatlan örömet adott nékem a' te utolsó leveled, mert ez a' törekedés azt mutatja, hogy nevedet ismeretessé akarod tenni. Az hogy nevünk nyomtatva légyen, csekély öröm, de az, hogy bennünket a' jök jönak, nemesnek ismerjenek, épen nem csekély öröm. Kisfaludy Károly az Auróráat csak Augustus körül adja nyomtatás alá, 's addig még csinálhatsz valamit, a' mi érdemes lesz a' felvételre. Attól függ minden, hogy az Aurórákat, Hébéket olvasgassd, hogy a' modulatio füledben zengjen. Akkor osztán menni fog a' munka, de addig soha nem.

Az emberi szívnek *szeretem* a' virága, 's a' Poeta azt szereti festeni, még ha öreg is. Ki kell tehát lesni, melly scéna érdemli a' dalt. Fialtal Poetától semmit sem vár az Olvasó inkább mint *vágyást*, meglátni a' szeretett lánykát; vagy *bánatot*, hogy nem láthatja. Erre keress képeket. Próbálni kell, míg elsül, 's nem kell akadni fel rajta, ha hűsz darab el nem sült is. *Sedit, qui timuit ne non succederet*, azt mondja Horátz. (a' helyén maradt, 's nem ment az elő, a' ki nem bizott magához, hogy elsül a' munka.) Bár Szemerében is meg volna ez a' vágyás, 's egyitek a' másikat tüzelhetné. Nincs jobb mód a' boldogulásban, mint ha két barát törekszik egyg czél felé, 's egygik a' másikat segéli.

A' vers Mechanismusára megtanítalak, ha Hűsvétra haza jösz, 's egygütt próbálgatunk holmit. Te öt hat esztendősz korodban egyg

rímet csináltál, és egy verset. Az mutatja hogy a' természet töled el nem vonta a' poetai talentomot. Mívelni kell tehát, 's menni fog.

Kutyáid élnek. Ma egy *veszettnek mondott* kutya jött ide marakodni, 's Székely rá lőtt, de botokkal verték agyon. Kőrös bogarakat adának nekik, hogy ha az volna, kigyógyuljanak. Zseni látta a' kutyát, 's azt mondta, hogy az csak gazdájától elmaradt kutya volt.

Lánczy Assessor Úrtól ma kaptuk meg az Insinuatoriát, hogy April. 26dikán lesz Kázmérban. Adja Isten hogy valaha végezze el, és jól. — Élj szerencsésen, édes Emilem! Bár azt a' hirt vehessem hogy elhagyott a' hideg, és már nincsen bajod. — Martz. 16d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5125.

Kazinczy — Képes Sámuelnek.

Különös tiszteletű Drága jó Úram,

Fiscális Ur!

Minden magyarázatok nélkül közlöm Correspondentiámat az Exequens Biránkkal, mert a' leveleknek magyarázatra szükségek nincsen. Az utolsó válasz nem nyugodalom' szava, de a' ki elnézi mi történt velünk, nem veheti rosszon [!], hogy magának annak panaszkodunk, a' ki tehet bajunkról, ha akarja.

Meg lévén tehát határozva az Executio folytatásának napja, aláz. kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék magát védelmüinktől el nem vonni. — April 26dikán kezdődnek a' Sedriák is, 's azokon az Urnak Fiscális Urnak jelen kellene lennie, de tegye, alázatosan kérem, hogy meg ne romoljak, melly bizonyosan megtörténnék, ha az Úr Fiscális Úr meg nem jelenhetne.

Hadakozónak csak akkor mehet jól a' dolga, ha előre kérdegeti magától, mit fog ellensége most csinálni, legalább próbálni, 's mint őrizkedjek annak megjárásodtatásától. Elmondom tehát én, mit képzelek, mit várok, 's alázatosan kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék ezt elképzelni, elgondolni, 's tévedéseimet nékem kimutatni.

Én úgy hiszem, hogy a' Bíró kijő, 's megigazítván a' mi hibák az ususfructus kivetésébe csúsztak, 's megbecsültetvén a' Sógorom' javításait, rontásait, meghatározza mind az ususfructus, mind az alperes' praetensiója summáját, 's ezzel szét oszlunk, hogy a' ki a'

másiknak tartozik, az Executiónak aprilisi actusából praefigálandó terminusra jelenjen meg a' pénzzel. — Nem lehetetlen, hogy akkor (t. i. aprilisban) általesvén az itt említett két summa' meghatározásán, megteszi a' supputatiót is. De bár ne tegye meg azt, tudván mennyire ment az ususfructus, és mennyire a' javítások' ára, mi magunk is megtehetjük, az új terminusig a' kis summát kicsinálhatjuk. Én azt várom Bíránknak egyenességétől, lelki tisztaságától, melly felől soha nem kételkedtem, hogy most többé nem fogja kívánni, a' mire eddig tanácsolgata, hogy a' szertelen summát az alperesnek számláljuk elibe, 's a' Sententia értelméhez képest a' supputatiót megteszi. Látja most hogy mi *káros* amicára magunkat kényszeríteni nem fogjuk.

De tegyük fel hogy most is deferálni akarna az alperes' kíván-ságának, minek utána ez azt kívánja, hogy mi néki a' pénzt suppu-tatio nélkül számoljuk elébe — tegyük mi is véle a' mit ő akar tenni velünk, 's kívánjuk tehát hogy fizesse a' bonificatiók suppu-tatiója nélkül előnkbe az ususfructust. Tudom mit mondhatna, azt hogy más a' ki in possessorio van, más a' ki in petitorio. De én úgy hiszem, hogy nekem szabad az ususfructust kívánnom, ha a' rátámat nem kívánnám is.

Egyébiránt én azt ohajtom hogy az ususfructus minél nagyobb summát üssön. De azt mondják, ugy opponál ha az nagy summára lép. — Én is hiszem hogy opponál, ha kis summára lép is az ususfructus, 's jobb ha az ususfructus nagy summája mellett opponál, mert az ad correctionem bajos historia 's időt emészt.

Henzelmán Úr azt írja, hogy az Eperjesi Tábla Bíráji az ususfructust per grana et secundum tarifam nundinalem vetik fel. Melly különbség ezen calculus és az között, mellyben Septemb. calculátott minden!

Annak megbizonyítására hogy az ususfructus eruálásában tetemes hibák mentek be, én inquiráltatni akarnék, hogy azt Apri-lisban az Exequensnek beadhassam.

Mind ezekre nézve kérem az Urat Fiscális Urat alázatosan, méltóztassék nekem a' túlsó oldalon irandó kérdésekre felelni, 's nem most mingyárt, hanem 48 óra alatt. Feleségem Patakra mégyen kedden vagy szerdán a' fiaihoz 's elhozza a' kért választ.

Maradok becses baráti indulatiba ajánlva

az Úrnak Fiscális Úrnak

alázatos szolgája

Széphalom Mart. 20d. 1830.

Kazinczy Ferencz.

Lelkére kötöm Fiscális Úrnak, hogy az Exequensnek írt és tőle

válaszúl vett leveleket senkivel ne láttassa. Azt az Exequens nékem balúl venné. Én neki a' legutolsó levelére negyed nap mulva feleltem, tisztelettel, bizadalommal, nem *követgetéssel*, 's megköszöntem hogy kiküldé az Insinuatoria albáját, mellyet íme ide rekesztek.

A levél két első lapján tett kérdések.

1. A' Bíró megjelenvén April. 26dikán az Executió continuálására: megállapodik é vagy nem az ususfructus és az alperes praetensiójnak meghatározásán, és a' pénz' letételét most fogja é kívánni, vagy annak meghatározására új napot rendel?

2. Ha azt kívánná hogy most fizesse ki a' tartozó fél a' másikat és ha az ususfructus csekély summára lett meg szabása minket találna szorítani fizetésre, 's a' Bíró supputálni nem akarna, mit csinálunk? Kívánhatjuk é mi is a' sógortól, hogy fizesse supputatio nélkül előnkbe az egész summát, mint ő kívánja ezt mitőlünk? — Én úgy hiszem hogy mi ezt kívánhatjuk tőle, mint ő mitőlünk.

3. Nem lehet é 's nem kell é tőle félni, hogy a' Bíró előbb állapítja meg az alperes praetensiójít, mint az ususfructust? Septemberben az ususfructust eruálta előbb, és így úgy hiszem ezt fogja most is.

4. Mit tegyünk, ha nem a' Henszelmán által írt norma szerint akarja ejectálni az ususfructust?

5. Kell é inquiráltatni a' Septemberi operatióba becsúszott hibák iránt?

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

5126.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek.

Édes fiam,

Itt küldöm a' Handbuch második Kötetét és a' Szemerének által adandó levelet. Ennél jobbat nem küldhetek, 's a' mit Szemerének írok, neked is írom. Ha Szemere veled 's te Szemerével közleni fogod a' mit egyitek vagy másitok megszeret, 's ha egyitek a' másiktól tüzet kap, ha egymást nem irigységgel nézitek, hanem szeretettel, 's örülve a' másik ragyogásának, minden jól lesz. 'S melly alacsonyság volna irigykedve néznetek egymást! Csak az olly faragatlan emberhez illik mint a' kit az anyád fog megnevezni neked, haragudni arra, a' kit kénytelen magánál többnek ismerni. Én arra

kérem Istent, hogy te és a' te Szemeréd holtotokig barátok maradjatok.

Kazinczy József bátyád tegnap vala itt, 's hirt hozza, hogy atyjának 's anyjának engedelmével Martzius első napján gyűrűt váltta Bay Ceciliával, Surányban, Bereg Vármegyében. Nem ismerem mátkáját, de örvendek a' hírnek. Adja Isten hogy szerencsés lehessen, 's hiszem hogy okosan választja, 's szerencsés lesz. — A' Kázméri Executio April. 26d. fog tartatni.

Bár azt hallhassam édes fiam, hogy valaha már megszabadulál hidegleléseedtől! Rajta kell lennünk, hogy az elhagyjon. Az Isten őtalma lebegjen feletted. Martz. 21d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5127.

Kazinecy — Kraynik Imrének.

Édes Öcsém,

Ismét alkalmatlankodom, de bízom barátságodhoz, hogy azt nekem épen úgy nem veszed balúl mint az előbbieket. Add meg kérlek ezt haladék nélkül, 's tedd Praefatiómat mingyárt postára. A' taxája nagy lesz; de azt én fizetem, 's igen nagy örömmel.

Most pedig egy nagy újságot.

Kazinczy József öcsém a' testvérével Málival 's Rhédey Józseffel József napján valának nálam, 's Máli az atyja 's anyja parancsolatjából jelenté, hogy Józsi ezeknek megéggyezésekkel Martzius elsőjén jegyet váltta Beregben, Surányban

Bay Ceciliával.

A' lakadalom Júliusban lesz meg. A' leányt nem ismerem, igen nagy bátyjait, 's szívesen óhajtom hogy az Isten őket 's maradákaikat tegye igen szerencsésekké.

A' mi kedves Klárink e' napokban Zsenivel Ruszkára akarának menni, de már olvad a' hó, 's vizek vannak; 's a' szegény Klárinak mindég betegek a' gyermekei. Ez a' két ok visszatartóztatá!

Nem kérdem hogy az téged interesszál e, 's így elmondom — interesszálja az még az idegeneket is, hogy ne tehát véreimet, barátomat. — A' Kázméri Executionnak harmadszori terminusa April 26dikára van praeligálva. Júliusban vala ez és Septberben, először

és másodsor, 's ekkor haszontalan: most reményilem közelébb érünk végéhez. De ideje is már hogy ez az istentelenség, ez a' pogányság és marhaság véget érjen.

Élj szerencsésen, édes öcsém. Ajánlom magamat atyafi barátságodba. Egyedül feleségemmel 's Antonín fiammal vagyok itthol. De fogadd el mindnyájunknak ölelését. Marz 22d. 1830. reggeli négy óraker, ágyban. —

Szerencsétlen barátodat, ki eránt magad olly nemesen viseled, ölelem.

Res est sacra miser!

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5128.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram Fiscális Úr,

Tegnapi levelem elmenetele után akadtam ezen Maculátumra. Megtörténhetvén hogy a' Sógornak megadandó Insinuatoriában az ebben előforduló dátumoknak említetni kell, azon kéressel küldöm ezt által az Urnak Fiscális Urnak, hogy az Insinuatoria' formuláját feltenni és holnap a' feleségem által nekem megküldeni méltóztatás. Nagybecsű indulatiba ajánlván maradok

Az Urnak Fiscális Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Martz. 22. 1830.

Illustrissime Domine Comes,

Qualesnam in Causa Successionali Divisionali Comitum Sophiae et Mariae Török de Szendrő, prioris Francisci Kazinczy de Eadem, posterioris Joannis D'Ellevaux de Szpata et Lopusnyik conthoraliū contra Illustritatem Vestram Anno 1819. die 5 Maji coram Incl. Tabula Districtus Cis Tibiscani Regia Judria mota, et hic finaliter decisa, sed per Partes collitigantes ad Excelsam Curiam Regiam appellata et coram Incl. Tab. Districtuali 1825. die 1. Febr. et mox coram Incl. Tab. Regia Judiciaria 1828. die 21. Junii, denique coram Exc. Tab. Septemviri anno 1829 die 22. Januarii publicatae fuerint

Sententiae, ex genuinis earundem paribus hic sub ./. .//. .///. subnexis apparet.¹

Cum autem judicia inoperosa forent, si ea quae in judiciis definiuntur et executione mediante terminanda praecipiantur, in effectum non deducerentur: ideo in sensu praeprovocatarum sententiarum ego per Incl. Tab. Regiam Judriam Districtualem ex fine executionis exequendorum exmissus Illustritati Vestrae terminum in diem 27mam et subsequos mensis Julii anni curr. 1829. ad Possessionem Nagy-Kázmér Comitatus Zempleniensi ingremiatam, inde vero loca alia sub ictum executionis hujus cadentia praefigo, ut adveniente termino iuribus suis invigilare queat. Sign. Eperiesini 14a Mart. 1830.

Illustritati Vestrae

Humillimus Servus.²

[Erodetije Becske Bálint birtokában.]

5129.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest, 1830. mart. 23.

Mind e' korig nem érkeztem megköszönni legközelebb küldött kedves ajándékait: méltóztassék érettök szives hálámat ezennel elfogadni. Mind a' könyvek, mind az apró darabok is, gyűjteményem' legbecsesebb kincsei közé tartoznak. Ma vevém Mart. 13d. levelét, 's ebben a' Tekintetes Ur, irántami szivességeit újabbak ígérétevel tetézi. Vajha alkalmam adódnék, ezen kegyeket csak néminemüleg is megérdemelhetnem. Diogeneszt 's az Otrókocsi' és Dr. Thomász' munkájikat nem birom. A' küldött kézirati versek' 's az Özvegy Magyarország' szerzőjét ohajtanám ismerni.

A' miket javalatimból elfogadni méltóztatott, azokat Emilia nyomtatásánál használni fogjuk: az akart sajtóságok pedig illetlenülül fognak maradni. Teljesíteni fogom 'Tekintetes Ur' kívánságát, a' többi Lessingi darabok 's Marmonteli Regék' köteteiknél is, 's örömmel álnézném a' Szent Hajdan' Gyöngyeit is, ha a' kézirat valahogy kezembe juthatna.

Döbrentei, Wiegand' és Cserneczky neveikben adott feleletével, kényszerít annak bebizonyítására, hogy nem gondolatlan szó vala, a' mit róla 's consorsairól a' Magyar Conversations Lexicon iránt

¹ A melléletek hiányzanak.

² Aláírás nincs.

tett kérdéseim 3dik pontjokban mellesleg mondtam. Bajza is hallatja szavát ezen ügyben. Ide zárom felszólamlását, kérdéseimmel 's Döbrentei' feleleteivel együtt. Éljen Tekintetes Ur boldogul, és szerencsésen.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 129. lapján.]

5130.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

Köszönöm a' tollakat. Nekem néhány forintom van Tekint. Bártfay Lászlóné Asszonyságnál, méltóztassék kérem ott magát kifizettetni, 's nekem balúl nem venni hogy oda fírasztom.

Én, édes barátom, mindig inkább szeretem jó ifjainkat mint öregeinket. Belőlünk öregekből már nem lesz több mint vagyunk: az ifjaktól sok lehet, ha törekednek. Meg nem tudom fogni, mint eshetik, hogy más e' részben nem így érez. De másnak arra szint úgy lehetnek okai, mint nekem vannak, hogy nem úgy gondolkozom mint ők. Legyen szabad nekik is nekem is úgy gondolkozunk 's érzeünk mint tudunk.

A' Szent Hajdan' Gyöngyei Aprilisben nyomtatva lesznek.

Hát Richter, hát Simó teljesítik e valaha kérésemet 's ígéreteket? Tíz holnapja hogy eljöttem Pestről, 's rájuk nézve ott állok a' hol akkor.

Éljen szerencsésen édes barátom, 's higye az Úr, hogy az Úr becses barátságának egész érdemét úgy érzem a' mint illik.

Sietve Mart. 26d.

1830.

Bártfayné Asszonyságot megkértem hogy a' 2 frtot az Urnak fizesse ki. Ne nézze az Úr azt szégyennek. Fialat embernek kevés pénze szokott lenni.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5131.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1830. Martz. 26.

Nagy megnyugtatósomra van az nekem, édes barátom, hogy Egerből útnak indított csomómat kéznél lenni tudhatom. Rongyaimon

kivül abban állanak Marmonteli Regéim is. Bár az Ur annyi időt lophatna el magától, hogy azt végig olvashatná, 's jegyzéseit felrakhatná. A' mi Bajzánk azt jegyzé meg Emiliámra, hogy azon nagyon kitetszik az a' törekedés, hogy ellenkezőimmal összesimulhassak, 's az intést szívesen köszönöm. Nagyon kedves volna nekem ha az Ur és Ő nekem kiáltva kiáltanak, hogy ne hagyjam magamat (így szokták a' csatázóknál), de a' hol a' magam hagyásának van helye, hogy engedjek. Önérzésem ellen semmit sem szabad tennem, 's azt barátim sem kívánják: de higye nekem az Ur, higye a' mi Bajzánk, hogy én a' Fenyéry és a' Bajza ítéleteit érdeme szerint tudom is akarom is becsülni.

Készen várja az Urat nyomtatott Diogenesemnek egy példánya, 's küldöm mihelyt rá alkalmom lesz. Ez a' Péczelre gyalog menő Legátus nem viheti.

'S minthogy az Ur rongyokat gyűjt, hozzáfogtam autographiai gyűjteményem duplumait az Urral megosztani. Mint gazdagodnánk az effélékben, ha egymásnak azt adnánk a' mit kárunk nélkül adhatunk. Nagyon kérem az Urat, gyűjtsön és gyűjtessen barátjaival efféléket, 's nékem is. Én mindenben szegény vagyok, de ha rendbe szedhetem autographiai gyűjteményemet, akkor fogom látni magam is, melly gazdag vagyok ebben.

Barátinkat tisztelem. Méltóztassék megmondani Kisfaludy Károlynak, hogy a' Josephine neve napján inneplettem az ő születése napját is. Az élet Istene tartsa meg őtet a' nemzet örök dicsőségére sokáig.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczczel» című kiadvány 130—131. lapjain.]

5132.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Pannon halmán Martz. 28d. 1830.

Egri utadat gyönyörrel olvastam, de végig tartó aggodások között, ne talán a veszélyes téiben, 's a gonosz utakon bajod történt legyen. Bizton utaztál, 's azért szerencsésen: mert, meghagyá Isten Angyalinak hogy őrizzenek meg téged a te utaidban. A dűlés szerencsés volt, mert nem szerencsétlen, 's nem minden multság nélkül.

Illyenkor van miről beszélni, van min örülni is. Így az ut unalma, melly nekem türhetetlen, oszlik. De hát hova lett keztyűd végtére? ezt nem irád meg. Ha czernából volt vagy fonálból, még papiros lehet belőle, 's rajta vagy én neked, vagy te nekem kedves dolgokat irhatunk. Az orrabukás hihetőleg elrezzentett további kergetésétől, 's az szabadon röpkedett a simafényű hó felett. Hogy te csekélységekben is örömeket, és szép örömeket tudsz lenni, tudom; de Te áldd érettek természetedet, 's ezen természetedért Teremtődöt. Én azonban Neked szebb örömeket mutatok.

Ugy látszik, rosszul értettél engemet, vagy én nem értem leveledet. Én nem irtam, hogy D. Csokonait tartja Epigrammád hősének; hanem, hogy neheztelve vevé tőled Cs. megbirálását a Muzarionban. De hagyjuk ezeket. A Grófnak három levelére adott válaszom ismét választ nyert. Már nem gyanakszik. Érzékeny szenvedéseid eránt; 's én talán nem hazudtam, nem költöttem, hogy visszairásomban ezt a nem érdemlett vádot mondtam minden szenvedéseid között a legérdeklőbbnek. Tiszteli nagy lelkedet, mellyel türni tudsz. Sajnálja, hogy könnyhiszelnű vagy. 'S ezt barátom, egyenesen kimondom Neked, magam is sejditem. Te szeretsz leveleket adni venni. Neked Pesti fiatal tisztelőid sokat irnak. Nem eshetik e meg, hogy ezek közül némellyek az ő személyes nézleteiket mint valóságokat úgy adják neked által? Egy ezek közül így szólla vagy ira: »Vakaródzik, kinek viszket«. — Édes Barátom, az illy fecsegés a fél gyanút képes hamar valóvá tenni. Barátod szájából jött ki, 's ez sokat nyom. — A Gr. hozzám irt 's vele közlött leveledből azt látja, hogy Te Gábor ellen gyanakszol. Erről így ír: «Ez vala legelső, ki hihetetlennek állította az Epigramnak *rám* czélyozását; és még az sem volt előtte elegendő ok, hogy S. azt irá: vakaródzik sat.»

Én az egész dolgot így magyarázom: tanakodtak a mindent kitalálni szeretők az Epigramma embere felett. 'S egyik D. másik T. nevet találá mondani az Illustritás miatt; 's utánnok mondták a majmok, 's oda is elhatott, a hová nem kellett volna hatnia; 's mert talán egyik megbizott leveleződtől jött ki a szó, hitelt nyert. Már minekutánna ezek a jeles Férfiak, a te tiszteletednek is tárgyai, feledik a dolgot, feledned illik Neked is, és nem szaporítnod, azoknak is, magadnak is, a keserű érzéseket. — Gábor eránt szeretnélek hajdani hajlandóságodra visszatérve látni. Fogyatozás, hiba nélkül nincs ember. Ha személyes hibákért kell valakit nem szeretnünk, megvetnünk, nem leszen, ki eránt kibuzoghassák magokat szíveink.

Édes Barátom, pályád lesiet; érdemekkel tellyes az, tellyes koszorúkkal. Hagyd azt olly tisztán a maradék előtt ragyogni, mellyben semmi homály ne sötítelje [!] nevedet. A szeretet tegye fel neki a legfényesebb koronát. Szép erő, engedni gyöngének. 'S gyöngéje mindnyájunknak van.

Igen tetszik nekem a Patriarcha Érsck veled bánása. Örülök illy szép ismeretségednek; 's elég okom ez eránta tisztelettel telnem el. Én Neked az alatt, hogy oda utaztál, megküldém Károlyihoz Pannonia Századjait az Esthajnallal, és Kelő Nappal együtt. Ez a kettő elválaszthatlan testvér, azért kelle az elsőt újra adnom. Ebben most csak egy javítást tettem javallatod szerint; a többit akkor fogom, ha majd Kelő Napomról veszem ítéletedet, 's együtt Muza-rionhoz megküldöm, és a te ítéletedet. Ha az Installazio későbbre halasztatik, bizonyosan tökéletesbbek fognak lenni Századaim; 's kezdem bänni, hogy így adtam ki. De már megvan.

Tudsz e te valamit Brasszoi Bergler István Homér kiadásáról? Budai Eszaiás mindenek felett dicséri; a kiadás esztendeje 1741. Ezért arannyal fizetnék.

Győrött a tél közepén egy különös ember tartózkodott másod magával. Sok baj volt vele; 's neki talán legtöbb másokkal. Hosszu időt töltött a Fogadóban, 's fizetni nem tudott. Hozzánk egy Kellner és Hajdu késérte. Pénzt kért. Kapott, de nem eleget. Ő magát Gergely Máténak, Vármegyének Tisztb. Szolga Birájának mondá. A város Birája unszolá, írna Haza, ő kész a maga költségén stafétát küldeni. Nem akart. Nem volt e itt egy becsületes ember neve megbecstelenítve valami csavargó által? Te tudhatod. Mi történt utób vele, nem tudom. Irj, és élj. Nődet és Nőd testvérét tisztelem. Iszidórámot 's gyermekeidet csókolom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5133.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Estve van, reggel olta írom e' leveleimet, és a' miket azon kívül másfelé kívánt az idő, 's hideglelés barátod ki van fáradva. Pedig Neked sokat kellene írnom. Kérlek, ne vedd rossz neven sem alkalmatlanságomat, sem a' zavart, melly minden soromból fog szöllani.

De hadd kezdjem azon kérésen, hogy leveletem a' Tekint. Asszonyon kívül senki ne lássa, 's még most róla ne is tudjon semmit.

Ő Exc. Pyrker úr nyomtattatja a' »Szent Hajdan Gyöngyeit«, 's az exemplárokat nekem hagyja. Nem élek vissza kegyességével, 's nem nyomtatok többet mint 500 exemplárt: 50t velinre, velencei szép nem velinre 450. Ebből viszont én adok Ő Excjának 25 exemplárt velinre, 75t a' más rendű papirosra = 100, 's háromszázat pénzzé kell tennem. Barátom, itt a' te segédedre van szükségem. Actiakra kell osztanunk, 's az ügy barátjai, vagy az enyimek, legyenek munkások, hogy 300 exemplárt pénzzé tégyenek. A' negyedik százat (mint mondám) Ő Excja kapja, 100 nálam marad bizonyos célra.

Egy példányt bekötve hét forinton adatok-el. Abból te ki fogsz annyit hogy két képet kimetszethessünk. Nagy Károly Úr a' 290 ezüst forintra prositot kiált, 's méltán, mert 725 papirosban sok pénz. De uzorával fizeti-vissza magát. Barátom, szükségem van a' segédre. Ne vond-el tőlem tanácsodat, fáradságodat; sőt ha majd azt kívánná az idő, hogy a' kőbe metszendő rajzolatért fizessek, fizessd-ki azt előre. Nem lesz a' sok, nem leszek terhedre. De a' Te segéded nélkül nem indulhatok el. Pénzem majd kezdedhez gyűl, 's akkor kérni foglak hogy fogd-ki.

Mínthogy az idő késő, 's még a' Rectornak is írnom kell, bérekesztem. Isten hozzád, és mind azokhoz, a' kik hozzád tartoznak.

Rumynak a' levelet tedd postára, de nyalábjáért ő fog küldeni, 's Credentionálisát előmutatja. -- Azon az én írásomra rá ismersz, 's meg nem csálhatnak.

Olvassd meg a' Szalaynak írt levelet, 's add által neki a' Püspök csomójával.

Öllem, 's tisztelettel, barátsággal, hálával.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5134.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak [?].

Tisztelt, kedves barátom,

E' pillanatban veszem a' hírt Kraynik Imre öcsémtől Budáról, hogy a' Szent Hajdan Gyöngyei készek, 's minden pillanatban elhozhatom. Nincs emberem, a' kire a' dolgot bízhatnám, 's néked alkal-

matlankodni nem bizatlanságból nem merek, hanem azért, mert tudom melly nagyon el vagy foglalva dolgaid által. De arra még is nagyon kérlek, 's bizom barátságodhoz, hogy kérésemet teljesíteni fogod, hogy válassz ki ismerősseid közzül valakit, a' ki exemplárjaimmal bajlódjék. — Fenyéri, Bajza, 's a' Fenyéri sógora Thalys, nem fogják megtagadni barátságos szolgálatjokat attól, a' kinek erre olly nagy szüksége van, mert távoly lakván Pesttől, dolgaihoz maga nem láthat. — A' nyomtatás ára le van téve, 's az exemplárokat mindég által lehet venni; de azért ez a' fáradság pénzzel jár; mert csak a' szekeresnek is kell fizetni, a' ki az exemplárokat Budáról Pestre hozza. Kihez folyamodhatom e' részben, egyébhez mint hozzád? Ha csak tíz exemplár adatik is el, pénzed vissza van fizetve, édes barátom. Kérlek tehát, tégy mindent, hogy céljaimhoz juthassak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5135.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti tiszteletét.

Aprilis' első napján, édes barátom, kértem Istent, hogy szivednek minden óhajtásit teljesítse, sőt adja meg Néked azt a' jót is, a' mit óhajtani nem mersz; a' mit nem óhajtasz. Én a' Te szivednél nemesebbet még nem találtam. Hagyj elnémúlnom e' szavaim mellett.

A' hó itt meleg szelek 's meleg esők nélkül múlt el, 's így kárt nem teve. Vizeink nekünk is voltak, hogy egy két nap a' szomszéd helyekre sem meheténk, 's a' posta elakadt. De legalább nem sepré el faluinkat, embereinket nem ölte el, 's már poros úton járunk.

April. 3d. vevém azt a' mit Döbrentei felele Fenyérinek, és a' mit Döbrenteinek Bajza. Addig pörök felől semmit nem tudtam. Döbrentei rendesen megmagasztalá magát az Otto Wigand szája által, 's kénytelen vagyok vallást tenni, hogy Literatúránkban olly járatlan vagyok, hogy sem azt nem tudtam soha, hogy Döbrentei köztünk olly magas polczon áll, sem azt nem, hogy ő nekünk Campénk, mert a' Gyula' könyvét én középszerű munkának sem tudtam ismerni. Ellenben a' Bajza' feleletét csudálom, irigylem. Melly tűz és melly nyugalom! melly szép harag és melly szerénység! melly nemesség és melly erő! Énnékem ez szint olly kedves mint az ő legszebb dalai, mellyek felől azt jövendőöm hogy a' maradék is énekelni fogja.

De reszketek, hogy azon űban, hol a' *Hitel* halhatatlan Íróját hozza elő, a' meg nem nevezett Írók között lesz egy valaki, a' kivel nekem bajom nincs, de a' kinek velem baja van, 's talán a' Döbrentei sottogásai miatt. Nagy okom van ezt hinnem. Ha Bajza ezt találta volna meg nem kímélni, felette sajnálnám, 's nem csak azért sajnálnám, mert gyanakodásnak eredvén egyszer, azt fogja hinni, hogy ezeket *tudtam* vagy talán ezekben *részem is van*. Mit nem hiszen a' ki gyanakodásra süllyedt! — hanem azért is, mert én őtet szeretni meg nem szüntem, sem megszűnni soha nem fogok. Tévedésben van, de ő Istennek kérdésen kívül igen nemes teremtése, és sok tekintetekben igen tiszteletes; egyebet érdemle mint azt hogy élete — maga vagy mások által — elkésérítessék. Eggyet óhajték vala bánásában; azt, a' mit Bajza cselekszik: ha haragszik, mutassa hogy haragszik, 's ne affectálja a' magát-felejtőt. De megczukrozni a' franczia levelet, mellyből azonban kitör a' vastagság, de úton útfélen panaszolkodni, az ártatlant vétkesnek kiáltani, 's alacsony kifakadásokra lobbadozni, az legalább rosszúl áll a' franczia simaság mellett, 's magával nem bíró gyenge emberre mutat. Én ezeket tudom, 's nyugton vagyok, mert Isten és az én lelkem előtt tisztán állok. Mint örvendek, édes barátom, hogy ezen szerencsétlen catastropha olta hallgaték, 's tiszteletből, hálából, büszkeségből hallgaték. Minden összeütődéseimben én valék az első a' ki békére jobbot nyújtottam; 's ezt azért, mert ha én vétettem, az én tisztém vala jóvá tenni a' vétket: ha más vétett ellenem, úgy nekem könnyebb volt megtennem a' lépést, mint a' kit a' pirulás tartóztata. Megelőzvény így *mindég* az ellenfelet, csak ott nem tettem meg azt, a' hol az Idvezítő szavaként azt úgy nézhetém mint a' publikanust, azaz, a' hol az ellenfelet annak vala szabad nézmem, a' ki nem méltó hogy szeretetét keressem. De az a' kiról szöllok, nem e' számba való.

Mint vagy Te, édes barátom? Hidd hogy lelkem sokat lebeg körülöd. Szeretném tudni új Apátotok vissza adá e Szerzeteteknek a' nyugalmat, 's Te kényed szerint vagy e? Küldj nekem egy. vagy két nyomtatványt tiszteletére írt Verseidből, 's azt pecsét alatt tétesd le Bártfay László kedves barátomnál a' Gróf Károlyiak' palotájában, vagy, a' hol lakása van, az Üllői úczán, a' Gróf Károlyiak' házánál. De minek fáradsa oda a' hozó, holott Tek. Bártfay Úr az említett palotában is megjelen, vagy onnan hozzá kiviszik? — Élj igen szerencsésen.

Széphalom April. 6d. 1830.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5136.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1830. apr. 6.

Nagyobb dicsőséggel mint Bajza a' fesz' és pöf' emberét, Apollon sem verte le az undok Pythont, 's örvendek diadalának, 's úgy irigylem ezt a' gyönyörű tüzes megszállalást mint gyönyörű dalait, Literatúránk' kevélységét. Melly tűz és melly nyugalom, melly szerénység és melly magába-bizakodás, melly nemesség és melly erő! Ha az az összeférczelt *Conversations-Lexicon* kontármív lesz is, köszönjük neki hogy ezt a' gyönyörű megszállalást okozta.

Nem csináltam belőle titkot, sőt akartam 's akarom hogy tudva legyen, hogy én azt a' pénzt és pillogást éhező és szomjúzó balgatagot nem szeretem, hogy bolondságait gyűlölöm; de belőlem, midőn diadaltoknak örvendek, nem gyűlölség szól, hanem a' jó szeretete 's a' bolondság és vak dölyf 's a' ravasz fordulások' útálása. — Mint von felébe be egy nagy embert az *Ügyésznél* fogva, csak azért hogy támaszt kapjon, felejtven hogy ez a' nagy ember 1828. ezt mondotta: Ha jó nem volna is, el van fogadva, és így jó. — Azt sajnálom, hogy egy valakit magához csatolván, ez kap kedvetlen dőféseket; mert nem tudom ugyan kik azok, a' kik a' *Hitel* tiszteletre olly igen méltó Írója után következnek, de félek, hogy ott EZ is fog állani. Ha gyanakodásom meg nem csal, szerencsétlenségét ennek a' rossz embernek fogja tulajdoníthatni, a' ki szent czímet bitangol, hogy hiúságának 's fősvenységének áldozhasson. Bár egész mértékben érje utól a' mit neki a' mi Bajzánk jövendő!

Wiegandot meg kellene kérni, hogy nevét ne kölcsönözze ennek a' haszontalan embernek, 's ne kaczagtassa ki magát az által, hogy ötet magyar Campénak hirdeti. Jó volna a' Yorick és Eliza tiszta magyarságú fordítását is felhozni a' vétek súlya mellett. Soha sem tudtam én, 's sem most nem, sem soha nem, hogy ez az ember tudós ember, hiszen én azt hittem, hogy deakul sem tud; 's íme most látom, hogy görögül is tud. Lám, édes barátom, mit teve az a' te áldásod, hogy a' Szent Lélek árassza reá kegyeit. Meg van, még azt is tudja, hogy a mysterium görögül is *μυστηριον*. És így visszavonom szavamat, 's hiszem és vallom, hogy ő tudós ember.

A' küldött nyomtatvány (a' Csern. Uram felelete 's a' Figyelmeztetés) elveré rólam a' gondok ördögét, mint Saulról a' Dávid Hárfája, 's kérek, hogy nekem mind azt a' mi e' perben kijött vagy

kijő, megküldeni méltóztassatok. Éljetek szerencsésen, nagy fényű férfiak, tisztelt szeretett barátim.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 132—3. lapjain.]

5137.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Bajza tiszteletét.

Vettem a' Tekintetes Úrnak jegyzéseimre tett viszonyjegyzéseit, 's bátorodom reájok röviden a' következendőket válaszolni.

Emília Galotti fog tehát maradni a' Tekintetes Úr akaratja szerint, mellyet tisztelek 's tisztelni tartozom, de valahol a' könyvben mint kiadó *én* beszélendek, mindenütt *Galotti Emiliát* fogok mondani, mert ama' másoknak helyes voltáról a' Tekintetes Úr' okai meg nem győztek, 's magam sem tudom magamat meggyőzni, 's ha valaki miatta ellenem támadna, védeni nem tudnám. A' Wigando-Döbrenteanusok pedig most minden alkalmakat keresni és használni fognak, hogy belém akadozhassanak, mert a' mit felőlök a' Minervában mondek 's nem sokára megint mondani fogok, soha sem birják megemészteni. Azért a' Tekintetes Urat jó korán figyelmessé teszem reá, hogy mind emennek védelme mind pedig a' *gróf*' Appiani's *Contessa Orsina*' és a' *Vegghia*' 's *esti társaság* összeegyeztetése — azon esetre, ha majd szó történik miattok — a' Tekintetes Urat fogja illetni. Egyéb sajátságok, a' most mondottakkal együtt, hiven meg lesznek tartva. A' könyv a' jövő pesti vásárra megjelenik. Elrendelése ez: Czimén leszen *Külföldi játékszín. Több tudósokkal kiadja Bajza. I. kötet. 1) Galotti Emília. 2. A' gyűrű. Pest, Trattner' és Károlyi' betűjével, 1830.* Ezt követi az *Előszó*, utána jó Lessing' szomorú-játéka ezen czimlappal: *Emília Galotti, szomorújáték németből Lessing után Kazinczy Ferencz.* A' darab' végén Lessing' rövid biographiája, 's Galotti Emiliáról néhány kritikai észrevétel. Ez után jó egy vig-játék illy czimlappal: *A' gyűrű, vigjáték, németből Schröder után Bajza.* Schröder' rövid biographiája, 's a' *gyűrűről* néhány észrevétel.

Méltóztassék a' Tekintetes Úr azon szívésséggel irántam lenni, hogy ha észrevételei volnának még vagy ezen elrendelésre, vagy egyébre nézve, azokat velem közölje.

Itt veendi a' Tekintetes Úr utazó barátomnak londoni levelét

is, mely tegnapelőtt érkezett hozzám. Ajánlom magamat szíves emlékezéseibe. Pest, April' 6-d. 1830.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5138.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Ime kilencz holnapja hogy nem láttalak, 's Isten tudja mikor foglak megint. Ennyi gond, ennyi baj közt alig tudom mihez fogjak, 's zavar minden életem. Zseni elmondja a' mit felőlünk tudni vágysz.

Megírtam bizonyosan, hogy Octoberben Sophie bélgyulladásba esett. Olly rosszul volt, hogy már csak azt vártam hogy bé kell fognom a' szemét. Az Orvosok azt mondják, hogy ezer közt sincs eggy, a' ki abból kigyógyuljon. Pedig hogy Sophie kigyógyult. Minden szerencsém az, hogy Delvóné itt volt, mert ő is ért a' doktorkodáshoz, 's ő segíte elebb, azután Orvosért küldénk, 's még idejében. De azolta egészen kiszáradta, 's előre görbült. És még is December első napján ő és én Eperjesen valánk, Martzius utolsó napjaiban Egerben. Épen ezen két idő pontban volt a' legkegyetlenebb tél. Egri útamban kétszer fordula fel száhkánk, 's egyszer a' Köröm és Lúcz közt fekvő nagy pusztán elővett a' legsetétebb köd, hogy tíz lépésnyire sem láthatánk. Képzelheted mint járhattunk volna ha előkapott volna a' farkas vagy valamely zsivány. De az Isten megőriz engem minden bajtól, csak azt nézi el, hogy a' Sógorom kinozhasson. Meddig fogja azt még, megvállik. A' dolog nem ollyan hogy papirosra lehetne tenni.

Mit ad Isten April. 26d. előre nem tudhatom. De ha akkor is rosszul út ki a' dolog, megcsendül belé a' Sógorom füle, azt magamnak ígérem. Szörnyű ember, 's az egész világ ismeri már, 's engem szán, ötlet nem szánják.

Hallom édes kedves Húgom, hogy a' te házad' tagjai is betegeskednek, 's mindenfelé. A' szegény Kláridat ki ne szánná azzal a' beteg sok gyermekkel. 'S a' szegény Laczidat. Ne engedje Isten hogy házad szomorúság érje.

A' Promotiókat tudod. Zemplény nagy embert kapa Fő Ispánnak. Az olly nagyra mehet mint Reviczky és az ifju B. Eötves, mert ifju 's igen nagy elméjű, igen nagy lelkű. A' Tornai Fő Ispán Szent István keresztjét kapta.

Imre öcsém el van szomorítva, mert máshonnan hozának

közzéjek most is embereket. A' szolgálatbeli előmenetel is inkább függ a' szerencsétől mint az érdemtől, 's az ilyenre el kell készülni mindennek a' ki szolgálni akar. Hány rossz megyen elő, 's hány jó marad hátra! De ez igen szomorú vigasztalás.

Élj szerencsésen, édes Klárim, és ha elszomorít az a' gondolat hogy némelly gyermekeid elakadtak, örvendj József fiadnak, kinek nincs ellensége, és a' kit ellensége is tisztel és szeret. — Sophie és Delvóné tisztelnak, csókolnak. Én magadat is, kedves gyermekeidet is forróan öllelek.

Apr. 7d. 1830.

[Eredetije Kraynik Ödön birtokában Göncz-Ruszkán.]

5139.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Méltóságos

Gróf Dessewffy József Úrnak

Kazinczy Ferencz

hálás tiszteletét.

Kegyességeid, mellyeket velem Te és a' szíve, lelke, 's nagy kimiveltetése által igen tiszteletes Asszony még neheztelésteknek szomorú ideje alatt is éreztetétek, újabb bizonyosága magas lelketeknek, mellyet nálamnál inkább senki nem ismérhet, senki nem tisztelhet. Fogadd el, dicső Ember, mind azokért a' legforróbb halát. Mig az a' köd, mellyet nem tudom melly gonosz istenség támaszthata, tartott, hallgattam, — tiszteletből Erántad — és, miért ne légyek egyenes megvallani? azon büszkeségből is, mellyet tisztasága' érzése a' szerencsétlennek mindég ad: most, minekutána még Döbrentei is kénytelen nekem azt a' bizonyoságot adni, hogy a' szóban forgott Epigrammát még az ő Erdélyben lakása alatt irtam, szólhatók. Orgyilkosul támadni meg, a' kit a' tiszteletnek, halának, szeretetnek minden érzéseivel szeretünk, 's azt nevetség' tárgyává tenni, gyalázatos tett, gaz tett: de viszont az is fáj, midőn az illy vádat nem érdemlettük, és vele még is terheltettünk, és midőn az illy vádat elhíresztelve látjuk magunk felől. Tiszteltelek, de magamat is becsültem, 's úgy szégyellém a' mentegetőzést, a' mint Guzmicsnak is irtam, mintha azzal vádoltattam volna, hogy loptam. — Tisztának ismersz, 's az nekem elég.

De Te Csokonai miatt is neheztelél, 's ez eránt a' Szabadság' férjijával szabadon szólhatok. — A' *fari quae sentiat*, nekem nem

inkább igazom mint mindennek másnak: de nem is kevésbé. Ha nem jól ítéltem, könnyű megezáfoltatnom. Én Csokonayt nyugalomban feddém, nem irigységből, nem gyűlölségből, 's vétkeit azzal mentém hogy hamar elhott, 's pórdalait az az a' pór nép' izlésében írt, nem pedig pór népnek írt dalait, magasztaltam, csudáltam, irigylettem; Csokonait e' pályán utólérhetetlennek hirdetem. Hol itt akár Csokonainak akár másnak a' bántása? Ha énfelőlem, 25 eszt. mulva azután hogy kidőlök, így fog egy újabb Recensens szólani, én előre megköszönöm neki kímélő sanyarúságát.

De én Csokonay ellen Epigrammát is írtam, még pedig élelt. — Boileau még Corneille ellen is írt, 's Göthének és Schillernek ismeretesek Xeníáji. Az tehát a' kérdés, ha az a' szép Crimen Raptus és a' mit neki a' rim miatt mind elébe raktam, érdemlé e a' vesszőzést, 's a' Csombók Jankók és Csombók Sárak, kik Csokonaiban élnek halnak még ma is, érdemlék e hogy eszméletre hozassanak. — Ne vedd tiszteletlenségnek hogy ezeket Elődbe terjesztem; ha más nehezelt volna rám ezért, hallgatnék.

A' te szereteted nekem kevelységem volt, 's örökkön az marad, 's én magadat a' Meltós. Grófnét, Comtesse Virginiet, 's azt a' három másatlan ifjat, utolsó lehelletemig fogom áldani. Élj olly igen szerencsésen a' hogy ragyogó érdemeid által élni méltó vagy. — Széphanom, April. 9d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

5140.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy tiszteletét.

Újhely April. 11d. 1830.

Azzal, hogy a' Wigand' emberei velem mit tennének, keveset gondolok; nekik nem tetszeni nem legnagyobb szerencsétlenség a' mi bennünket érhet. Azt forgatom inkább, hogy Kiadóznak kedvetlen lehetne ugyan-azon Kötetben kétféleképen szólania, írnia. Felhatalmozlak tehát, tisztelt szeretett barátom, úgy adni mindent, a' mint magadnak tetszik; egyedül azt kötöm ki, hogy ezt: *BánoM*, a' hol én *BánoKot* mondok, cseréld fel más valamelly szóval, 's

az nem lesz nehéz, ha nem magát a' szót, hanem az egész szólást öltözteted más szódba.

Ha ki lesz rakva az első ív^e Emiliából, kérlek, láttass velem egy két lapot, hogy a' formátumot, a' betűket, a' papirost ismerhessem.

Köszönöm a' Londoni levelet. Ha neki talán még irtok, jelentsd, hogy Verseim készen fogják várni dicsőségöket. Bár azt érdemeljék! — Kedves nekem, sőt szent nekem a' mi Toldynk' emlékezete, 's Berlini és Londoni levelét kevélykedve mutatom a' jóknak, 's örvendő látom, hogy ezek érzik a' Toldy' becsét. Nemzetünk csalhatatlanul halad. Tíz eszt. előtt engem még nevettek volna, hogy az illy levelet fitogtatom, 's azt mondották volna, hogy hiúságom szúrdall, tudatni, mit tevé velem Bowring: most látják hogy azon nem magamért örülök, hanem hogy a' nemzet' nevét kivivánk homályából. — Áldom sorsomat hogy Toldyt nekem barátommá tevé, 's titeket, éltem' nagy kevelységei! — Éljetek mindnyájan szerencsésen. —

Levelednek egyik végét a' postán valahol kivonák, látván nyilván hogy úgy egészen el fogják olvashatni. Összegúszolva jött az, a' kivonás és visszatolás által, kezemhez.

Soha még a' Szent L — kegyelme rútabbul nem jára mint Gábornál; mint egy czivakodó makacs gyermek azt kiáltja, hogy neki bizony nem kell; tartsa magának a' ki neki kívánja. — Miként is lehetne szüksége rá annak, a' ki minden bölcseséget olly nagy mértékben bír?

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5141.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Újhely, apr. d. 12. 1830.

Tisztelt kedves barátom,

Gróf — végre hiszi hogy *Poeta vagy 's Historicus* epigrammom nem ötet bántotta — úgy írja nekem Guzmics, — mert Döbr. bizonyoságot tevé előtte, hogy én azt neki még akkor küldöttem meg, mikor ő Erdélyben lakott. A követk[ező] levélnek tehát nem kell magyarázat; tudod hogy büszkeségem eddig meg nem engedé hogy

magamat c' gyalázatos tett vádja ellen mentsem. Egyedül azt jegyzem meg, hogy leveleimet hozzá eddig azon Compellatióon kezdém, mellyel ezen levelem első sorában téged szöllítalak meg; de most jónak láttam Római módra tenni a' megszöllítást, azt adván tudtára, hogy ha nem akar az lenni a' mi volt, vagy inkább ha neki parancsoltatnék az, nője által, hogy az ne legyen, én *resigno quae dedit*. — (Horat.)

Méltós. Gróf — — — Úrnak K. F. örök tiszteletét.

Kegességeid, mellyeket velem Te . . . [stb. mint az 5139. számú levélben.]

'S a' levél ma apr. 12d. már kézhez ér, úgy hiszem.

Bajza nekem megküldé Toldynknak Londonból hozzám írt levelét. Képzelhetsz melly örömem vala rajta, 's melly örömem lett volna ha Verseim ángoly fordítása felől nem volt volna is emlékezet benne. Mi szép az, hogy nemzetünk nem natio incognita többé, mint honunk nem terra incognita. — Egy Recensens engem plagiáriusnak néz, mert *Ámor az Oroszlánon* című epigrammom megvan a Görög Anthologiában. Azt én valóban nem tudtam, 's kedvesb compliment engem nem érhet mint az, hogy azt mondám *magamtól*, a' mit már egy *Görög* monda. Én az *egész* Anthológiát soha sem láttam, csak egy olly munkát ismerek 's bírok, mellyben annak mintegy 150 Epigrammjai vannak. — 'S ez egy kérést tétet velem hozzád, édes barátom, — méltóztassál nekem Kilián által meghozatni: Anthologia Graeca. Edidit Jacob (vagy Jacobs — öreg ember felejtí a' neveket), 's az esztendőre nem emlékezem, sem a' helyrehol nyomtatott. Ez engem új epigrammok írására fog gyúlasztani, 's ha jót adhatok, a' Te érdemed lesz. De tedd, hogy hamar megkapjam.

S már most a' nagy kérést.

Sághy nekem azt izené hogy a' Sz. Hajdan Gyöngyei a' csonka héten készen lesznek. — Most hát kénytelen vagyok neked lenni alkalmatlan, mert nincs senki, a' ki kérésemet hivebben és értelmesebben teljesíteni tudná 's akarná. Téged, édes barátom, elől terhes hivatalod, de te parancsolni fogsz másokkal, 's a' dolog jól megyen, ha te parancsolsz. Szalay Lacziban (Handgasse Nro 15.) alkalmatos és kész segédre találsz.

Első dolgod az volna, hogy szólanál magad Sághy Úrral, 's tudnád meg, a' szerint nyomtattak e mint én kívántam.

	expl.
Nemesebb Velencei papirosra	50
Csekélyebb Velencezeire	450
	500

'S ha így nyomtatták, úgy az Érseknek a' typographiában marad	25 szebb
csekélyebb papirosra	75
	100 expl.

nekem pedig 25 szebb, 375 csekélyebb papirosú. Ezekkel bánj így:

Köttesd be mind a' 400 explit a' maga boríték czím-papirosába, lapos háttal, ki nem vagdalt lapokban, meghagyván, hogy a' hajtogatás nagy gonddal essék, és az első 's utolsó lapokat bé ne piszkolják, mint a' kontár kötők szokták.

	szép papi- ros	cseké- lyebb
1. <i>Ajándékba</i> Bártfaynak, Szemerének, Helmezynek, Kisfaludynak, Vörösmartynak, Fenyérynek, Toldynak, Bajzának, Telekinek, Széchenyinek, gróf Dessöffy Józsefnek, püspök Kopácsynak, gróf Mailáth Jánosnak	13	—
2. <i>Ajándékba</i> : Horvát István 1		
Dr. Forgó György 1		
Sztrokay és Sup. Kis 2		
Fáy András, Jakabfalvy Dániel 2		
Waltherr, Markos, Pák 3		
Klauzál, Nagy Károly 2		
Jankovics, Prép. Fejér, Sched[ius] 3	—	20
Thaly és Farkas Károly 2		
Rumy 1		
Szalay, Tretter, Krainik 3		
3. Villáx Zirci Apátúrnak	—	50
4. Guzmicsnak	—	30
5. Ocskay Antal Váradi kanonok Bécsbe	—	30
6. Popol Váradi kanonok és exhortator	—	10
7. Báró Szepesi Ignác Pécsi püspök exc.	—	20
8. Nekem felküldeni	12	75
9. Marad Pesten és a' Vármegyékben eladni	—	140
Summa	25	375

Elijesztél, édes barátom, hogy hat ft. drága lesz. De az Érsek neve szerez vevőt 's minekutána csak 140 expl. eladása fekszik rajtad és barátinkon, 's a' Kis Gyula Könyve négy fr. tíz krajczáron kél, reménylem ezt a' 140-t Pesten és a' Vármegyékben így el lehet adni. A' sok követ most Pesten van, 's egyik vagy másik barátunk ismeretes velek, 's szolgálhat nekem. Osztán valamely könyvárossal ki kellene tétetni a' könyvet az úczára, hogy az elmenők lássák, 's hírt adni a' Kulesárné 's a' Budai német újságokba.

Villaxnak, Guzmicsnak, Ocskaynak, Popolnak, a' Pécsi Püspöknek írni magam fogok. Nem fárasztalak azzal, hogy nekik írj.

A' pénz kezredhez megyen. Ebből fizessd ki majd

1. A' szekereseket.

2. A' kötőt.

3. Szallusztot (Gerlach, Mollevaut) és az Anthológiát.

4. Fellnert az órást.

5. Rumyt 150 frtig.

6. Horvát Istvánt 200 frtig.

és valami egyéb költségem lesz. Csak arra kérek, hogy az exemplárokat (bekötve) mind másoknak, mind nekem küldd minél előbb. Minél előbb jó a' pénz, annál jobb. Tudod mennyi szükségem van, 's Június első napjaiban 400 forint interest kell adnom. Horvát Istvánt hagyd utolsóinak a' fizetésben.

Élj szerencsésen, édes barátom. Tegnap husvét első napján a' Főnotárius és a' Bodó ebédjét deprecálám, és nem híva mentem a' mi barátnénkhöz, barátunkhoz, nekik annál nagyobb örömökre, mert semmi vendégek nem volt.

Válassz papirosat a' Sz. Hajdan boritékjához, 's a' typographiában hagyd meg, hogy ezt nyomtassák a' cifraság közepébe:

A SZENT HAJDAN

GYÖNGYEI

FELSŐ-EÖRI

P Y R K E R L Á S Z L Ó

PATRIARCHA EGRI ÉRSEK

EXCELLENTZIÁJÁTÓL.

Ne feledd az Anthológiát.

Ugyan csúfúl jára a' Szent L. kegyelme Gáborral. Megmondá Fenyérynek, hogy neki bizony nem kell. Tartsa magának.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5142.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest, 1830. apr. 12.

Ma vettem folyó holnap' 6d. költ becses levelét, 's nagyon örvendek ügyünkben való részvételén. Itt küldöm a' Bajzának jött hármas feleletet, tele humanitással, urbanitással. Küldöm Wigand' figyelmeztetését is, mellyben Conv. Lexicona' dolgozójit nevezi meg. Ha lehetséges lesz, a' korábbi jelentéseket is, az ezentúl e' tárgyban kijövendöket pedig minden esetre meg fogom szerezni a' Tekintetes Úr' számára. Az én válaszomat Döbrentei feleleteire most nyomtatja Ellinger Kassán. Mert az ellenfél az ide való Censort annyira megvette, hogy neki mindent, nekünk pedig semmit sem enged kinyomtatni. Rendelést fogok tenni, hogy a' Tekintetes Úr mindjárt Kassáról kaphassa válaszom' példányait. Döbrentei engemet is érdekel újabb nyilatkoztatásában, 's nem csak írói, hanem polgári személyemben is. Ez arra veve, hogy az ő írói pályájának monographiáját adjam 's nagyon óhajtanám a' Tekintetes Úr engedelmét nyerni arra, hogy az ide tartozó oklevelek között a' Tekintetes Úr' vele volt Baját is, melly nálam van letéve, egész terjedelmében kinyomathassam. Ez iránti határozását az első *postanappal* kérem. Ajánlom magamat szives kegyeibe.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 134. lapján.]

5143.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
tiszteletét.

Újhely April. 13d. 1830.

Olvasd levelemet, édes barátom, mellyet Gróf — —' hoz írtam, és a' mellyet ő ma már veszen. Melegen írtam, de tartózkodással;

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

itt úgy kelle, mert az nem lehetetlen, hogy a' házi csendért nem fogja tehetni a' mit különben tenne. Rajta áll tehát, a' szerint legyünk e mint eddig valánk, vagy nyugalomban 's egymásnak jót akarva, de távolý egymástól. Én mind erre mind arra kész vagyok, és soha eránta tiszteletlen, soha eránta hideg nem leszek.

Méltós.

Gr Urnak

K. F. tiszteletét.

Sz. Ápril. 9d. 1830.

Kegyességeid, mellyeket velem te — — — [stb. mint az 5139. számú levélben.]

Elment a' levél, és ma már kézhez jut. — Igen is, édes barátom, a' ki pletykán indul el, a' ki pletykát szeret, annak nyugalma soha nem lesz; igen is hogy szép kevélységű embernek a' nem érdemlett bántásokat könnyű elnézni minden szó nélkül, teljes nyugalomban: de az is rendes, mikor valaki valakit rúttól bánt, 's az készebb annak nyugalmas szenvedését pletykákon kapásnak hirdetni, mint tévedését meg vallani; az is rendes, mikor az ember haragszik 's francziásan a' simát játsza, bosszút enged magának és még is szelidnek akar tekintetni. Én, homo agrestis, ha haragszom, mutatom hogy haragszom; ha más (péld. Döbr.) elúnatja velem magát, 's nem akarja érteni hogy az nekem fáj a' mit csinál, kifakadok, hogy szeppenjen meg, 's hagyjon békét, 's békét hagy. Én ezt jobbnak, magamhoz illőbbnek látom mint azt a' franczia alakoskodást, hamisságot.

Hát arra mit mondjak, hogy némelly ember ószhajamra emlékeztet 's azt hiszi, hogy illetlen magamat fiatal emberekkel állítani egy sorba? — Alig értem az illyet. Ugyan olvasd meg a' Bajza' *Figyelmeztetését*, és mondd meg, nem csudálod e ennek a' derék ifjú férfinak elhatározott, nemes heroismusát, nem csudálod e compositióját (logikai tekintetekben), nem örvendesz e magyarságának. Kikre van a' célzás ott, a' hol elhallgatja a' neveket, divinálni nem tudom; 's már ott a' hol személyes idegenségek fognak szóban, senkivel nem akarok sem active, sem passive kezöt fogni; lássa kiki mit csinál. De kérdem, érdemlette e a' Fenyéri' kérdése azt a' vad kifakadást, a' *kajánság* emlegetését, 's rendes hogy Gábor maga felől

olly sok szépségeket mond. Többek közt hogy az ő *Kis Gyulája* olly Campeii érdemekkel bír, azt valóban eszemmel fel nem értem. — De lássák a' küzdők mit tesznek egymással. — Bajza non sine dis, animosus infans.

Toldy nekem Londonból ír Martz. 15d. Bowring, ki egy Kötet Magyar Verseket Ángoly fordításban ada ki, nagy megkülönböztetéssel fogadá. Abban nekem mintegy 12 darabom vétegett fel, 's Brekekéim approbatiót nyertek. Minden magyar Költő nyere egy Mottót; nekem ez juta: *Omnia cantat, omnia ornat*, a' többit nem írja. — Követünk Herczeg Eszterházy Pálnak Miklós XIII esztendős fija, Vas várm. születésű Májer nevű nevelőjével Toldit magyar nyelven köszönté, vele magyarul beszéllgete. A' kis Herczeg Régensburgban született, és Magyarországot még nem látta, de azért folyvást szóll magyarul. Toldy eddig Párizsban vagyon, 's még ezidén itthon lesz.

Egy szerencsétlen ember eránt tudakozódol. Igen is, ő az, a' minek magát mondotta. Nagy memoriája van, egész lapokat el tud mondani abból a' miket olvasott; de atyja elkártyázta mindenét, 's ez a' vétek erre is örökségként méne által, 's szeret másokat étetni, itatni gondolatlan hospitalitással házánál és kávéházakban. Nem jó játékot játszván vagy háromszor (holmijének eladogatása által), végre arra szorúlt, hogy házasság által állítsa talpra magát; de nem vagyunk igen ifjak 's fülünk nagyot hall. Nem bánja ha keresztelt zsidó' leánya lesz is, csak pénze legyen. — Ezt kérdésidre.

A' Szent Hajdan Gyöngyei e' héten készen lesznek, de a' Praefatiót magam akarom itt álltekinteni, 's ez azt teheti, hogy a' megjelenés e' holnap vége előtt el nem készül. Nagyon óhajtom, hogy fordításom a' jók javaltát megnyerhesse. De mit mond arra az olly Grammaticus, a' ki azt hiszi hogy ezek: a' *hegy' lába, dereka, homloka*, nyelvrontás, és hogy ezek így jók: a' *hegy' alja, közepe, teteje*. Hát metaphorázni sem szabad? — A' grammatika az ólomból vert embereket pedántokká teszi, 's az rossz dolog. — Élj szerencsésen!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5144.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest, 1830. apr. 15.

Legközelebbi levelemben arra kérém a' Tekintetes Urat, méltóztatnék megengedni, hogy Döbrenteivel volt »Baját« kinyomathassam. Azóta megtekintém a' kérdéses leveleket, 's mivel azok olly igazságokat foglalnak magukban, mellyeknek közzé tételök a' Tekintetes Ur' nyugalma is megháboríthatná: nem akarván ügyünk' védelmével barátinknak szerezni bajt, ezennel visszavonom kérelmemet.

Tegnap vevém a' Tekintetes Úr' 26d. Mártiusi szíves levelét az autographiai kincsekkel együtt. Örülni fogok, ha szerencsém lehet a' Tekintetes Ur' kedves ajándékait valamiképen viszonznom. A' Marmonteli Regék' kötetök kezennél van; mihelyt érkezésem lesz, megteszem reá jegyzeteimet. Bajza a' Husvétii piros tojásokra már felelt Döbrenteinek, úgy a' hogy az Unthier érdemlé. Mihelyt ki lesz nyomva, azonnal fogok vele kedveskedni. A' publica opinio itt egészen részünkön van. Bajzát tegnap Gróf Széchényi István vezette be a' Casinóba.

A' Külföldi Játékszín' első kötete (Emilia, és Schröder Ring-jének első része) a' Medárdi vásárra elkészül.

Remélem ugyan, hogy Bártfay Barátunk rejtélyes híradása többé nem kíván felvilágítást: a' tisztelt barátunk mindazáltal, sok elfoglaltatásai miatt most önnön nem válaszolhatván, általam izeni, hogy a' készülő tüzek és roppanás a' köztünk már kiütött tollháborút jelentették, 's egyebet semmit.

Eljen Tekintetes Ur boldogúl. Maradok a' legvalóbb tisztelettel.

[Megjelent a »Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel« című kiadvány 135—6. lapjain.]

5145.

Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek.

Újhely, 1830. apr. 16.

A' Döbrenteianákból tegnap estvéig csak azon két darabot láttam, mellyet nekem Ti küldétek meg, édes barátim; a' többit csak az olta ismerem. Innen látom, hogy a' perbe belé van fonva

Gróf Dessewffy is, 's nekem ez ellen harczolnom nem szabad; ellene soha semmit tenni nem fogok, 's titkon még inkább nem mint nyilván. — Gróf D. a' Conversations-Lexicon által Döbrenteivel össze van fonva; a' ki Döbrenteit bántja, azt a' Gróf saját személye bántójának fogja tekinteni, 's nekem az a' tisztem a' Gróf eránt és magam eránt, hogy e' gyanúnak csak árnyékát is kerüljem. Én tehát pereteknek csak spectatora leszek, soha nem részese; 's innen kérlek, hogy bajomat Döbrenteivel hallgassátok el, és engemet e' patvarba belé ne vonjatok. Tisztának akarok ismertetni mind az egyik mind a' másik fél által, 's ha szükség volna vagy lenne rá, elmondanám vélekedésemet szabadon, rettegés nélkül; de némelly tárgy eránt szabad némán maradnunk, 's nekem tisztjeim ezt parancsolják.

Nektek, kedves barátim, e' perben azt kell kérdenetek magatoktól, hogy ez mint fog bevégeződni. A' jó ügy mellett veszni is kell tudnunk; de minek veszni ok nélkül? — Látom a' Döbrentei első feleletéből, hogy ő ezt kiáltozza: Győzöm kell, vagy elveszek. Veszélyben látván magát nem eléglé meg, hogy Wigand által elbeszélteté, melly nagy ő, úgy is mint stylist, úgy is mint Paedagogus; hanem előáll a' Shakespeare' darabjainak annunciatiójával is. Ő tehát a' küzdés helyét el nem hagyja, mit fogtok Ti csinálni? mit kell néktek csinálnotok? ezt kérjétek nyugodt elmével.

Személyességekért perleni nem illik jó embernek, mint az ügyért perleni nem csak nem illetlen, de dicsőséges is. 'S óhajtom, hogy a' pálya koronáját Ti ez úton nyerjétek el. — Megújítom kérésemet, hogy összeakadásomat Döbrenteivel közre ne vigyétek, a' mi rajtatok nem könnyít; ne tegyétek ezt, bár könnyitene. Bártfaynk tudja hogy nekem e' perbe belé avatkoznom semmiképen nem szabad.

Éljetek szerencsésen, édes barátim!

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 137—8. lapjain.]

5146.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró, Cs. K. Kamarás,
nagy tiszteletű Uram!

A' lant édesen hizelkedik a' fájdalomnak, és azt, ezen hizelkedés által, enyhíti. Fogadja el a' Méltós. Úr ezt a' görög illatú virágot a' legszebb férfi' szép hitvese' sírjára:

GRÓF RÁDAY ERZSI.

Természet' gyönyörű remeke, szép Erzsi, te nyugszol?
 Kelj fel, halld zokogó hímeket, halljad anyád',
 'S jó ipadat, 's emlőd' két kisdedit; oh mi keservben
 Nyögnek mind szeretett Erzsijök' ágya körül! —
 «Csendesesen! hagyjátok kialudni gyötrelmimet; akkor
 Jertek, csókjaimat szedni, sietve felém.»

Engedje a' Méltós. Úr ezt németül is elmondanom. Nekem szokásom a' mit illy nemben csinálók, más nyelvre fordítanom, hogy inkább érezzem, nem kíván e valami törlést, igazítást.

Schönes Musterwerk der Natur, holde Erzsi, du schläfst?
 Höre das Schluchzen deines Gatten, deiner Mutter,
 Deines dir guten Schwiegervaters, und der zwey Kleinen deiner Brust;
 o wie tiefgebeugt!
 Sie alle um die Stätte ihrer geliebten Erzsi weinen!
 «Still, ihr Liebchen! lasset mich meine Leiden ausschlafen! Erwache ich,
 Dann eilet mir zu, dass ich euch die ersehnten Küsse austheile.»

sor 1. — *halál*: görög ideával és érzéssel, görög euphemismussal, nem *halál*, hanem csak *álom*.

sor 2. — *hímeket*; — a' metrum miatt *férjedet* is állhatott volna, vagy *hívedet*. De a' *hív* el van nyűve; a' férj pedig mellékideaként, magával hozza a' *férji felsőbbiség'* ideáját.

sor 3. — *jó ipadat*; — nem absolute, hanem relative; *hoz-zád jó*; és így *neki kedves, tőle szeretett*.

— — *emlőd két kisdedit*; — bár tejével nem táplálta; a' kedvesség' ideájáért.

sor 4. — *mind*; — non abundat; — hogy a' *sokat* fesse.

— — *Erzsijök*; — a' név a' rövid versezetben harmadszor fordul elő. Azt akarja éreztetni, hogy a' név szent vala a' körnek.

A' két utolsó sornak nem kell magyarázat. Én nem átallok kimondani hogy abban görög gyengédség (Zartheit) van. Eggy szenvedőt látunk itt, kit betegsége elbágyasztta. Aludni akar, hogy enyhíthessen szenvedésin, 's biztatja kedveseit, hogy ha majd felébred, kiosztja nekik csókjait, mellyektől most elvonja az álmot.

'S a' halhatatlanság' vigasztaló ideája, nem theologiai dogmatizmussal, nem philosophiai fessegetésekkel, hanem egy szép asszony' álmában előadva — melly szív az, a' mi ennek becsét ne érezze!

Árassza Isten a' Méltós. Úrra, szeretetre méltó fíjára, kedves unokácskájira minden áldásait, minden örömeit, hogy benne dicsőítések meg a' Haza javára a' Prónay és Ráday név!

Maradok örök tisztelettel

A' Méltós. Úrnak

alázatos szolgája

Széphalom Apr. 18d. 1830.

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur le Baron Alexandre de Prónay, Chambellan de Sa Majesté. à Pest.

5147.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Széphalom April. 18d. 1830.

Kik azok, a' kiket Döbr. dolgozó társul veve fel a' Conv. Lexicon' készítésében, és így kik azok, a' kiket Bajza a' maga Figyelmeztetésében, Széchenyi mellett meg nem nevezve, bánt, Apr. 15dikéig nem tudtam, mert én a' Kurir', és nem a' Kulcsárné' Ujságleveleit olvasom. Elíjedtem ott látván a' Gróf — ² nevét, mert ezt, ki tudja, hogy én Bajzát igen szeretem, ismét meg fogja szállani a' gyanú, hogy e' perben részem van. Ez új csapás az én szívemnek. De ha ez is fog érni, csendesesen és nyugalomban fogom szenvedni bajomat, mint az elsőt szenvedém; elég nekem hogy lelkem ártatlannak kiált.

Barátom, a' Rajnis és Bacsányi 's a' Révai és Verseghy undok czivakodásaik olta — mert mi ezekhez képest a' Horváth Endréé velem? — még illy fertelmesség köztünk nem történt. Kezembem az a' mit Döbr., Csern., és Thaisz legközelebb adának ki, 's a' Husvétii piros tojaskák tűnven a' levél felbontásakor legelőbb szemembe, azt olvasám meg, 's elmúlt kedvem a' két elsőbbét megoldvasni. Melly

¹ A level zárlatán ép piros pecsét.

² Az eredetiben is így, hiányjellel.

marhadühü ember ez a' Thaiss [!] ! És még mottóul az Ovid' két sorával él, 's eléggé szentelen a' nagylelkűt játszogatni, 's tulajdon emberi érdeme érzésével kevélykedik. 'S a' *canist*, a' *szamarat*, a' *Korparárat*, a' *czinkefogót*, a' *holdtöltét* még dőlő 's nagy betűkkel nyomtattatá le. Hiszed e, hogy Döbr. és az a' másik nem tudta, hogy ez nyomtatni fog; 's ha tudta hogy fog, minek nézed őket? Méltó e Döbr-hogy neked és nekem barátom legyen? — Én kimondhatlanul örvendek azon, hogy a' maga emberi érdemét érző Thaisz engem Cs.-nak ezen gyönyörű darabjával ismértete meg, mert én vallást teszek Néked, hogy én a' Cs. Verseit a' minden lapon elhullatott disznóságai miatt (melly jó neve van erre a' francziának *Ordure*, 's a' németnek *Unflath* !) kezembe is átallom venni. Egerben lévén a' mult holnapban, egy szeretetre igen méltó Kanonok, Csokonai fordúlván elő a' beszédben, el találá felejteti, hogy a' Calvin' hívével szól, 's valami ollyat monda, hogy Cs.-ból minden nyomon kitetszik a' Kalvinista mendikás. De épen ezt mondá Verseiben a' Luther hive is, Superint. Kis :

Akár egy Mendikás kongasson harangot.

'S mondd meg nekem, mint értsem én azt, hogy Gróf rám azért haraghatik, a' mit én Cs. felől Muzáronban mondtam? Így módodom lesz elmondani, midőn majd Cs. felől szöllok, hogy mi az, a' mit Csombók Jankó és Csombók Sára benne csudálgatnak.

Tekintsük végig ezt a' pert. — Fenyéry kérdést teve, kaján-ságból e, a' mint vádoltatik, vagy azért, hogy megelőzze 's megelőztesse a' történhető hibákat, azt a' Vesék-vizsgálója tudja, de szerényen, nyugalmban. Ha erre nyugalomban felelt volna Döbr., történt volna e ez a' csúnyaság? De ő Wigand és Csern. által összetaposatá Fenyérit, maga felől pedig vagy maga, vagy az ő elődolgozása 's talán igazítása után elmondá, hogy ő melly tisztabeszédű, melly nagy Író, melly nagy Paedagogarcha. Erre Bajza nemes maga elszánásával 's hősi erőben lépe fel, de olly csapásokra ragadtatá magát, mellyet szívesen sajnálok. A' harag veszedelmes indulat, de nemes lélek is haraghatik. Mi lesz a' vége? — a' jó Istenek tudják.

Szemere írja hogy kezedhez küldé a' mit Döbr. felől mondani akar. Mi az nem tudom. Kérlek, 's nagyon kérlek, tudassd velem, megnyerte e javalásodat.

Élj szerencsésen. E' lapra nem írok kedvest. Ez be van mocskolva olly dolgokkal, a' miket én útálok. — A' kedvest a' másik oldalon.

Az Érsek írja hogy a' Sz. Hajdan Gyöngyei eddig készen vannak, de hogy elsőbb Praefatiómat magam elvetvén, a' másikat most fogják

nyomtatni, és hogy azt magam fogom a' Typographusnak corrigálni. Ide küldi a' talán három iv Praefatiót.

Imhol egy Epigramma:

GRÓF RÁDAY ERZSI

(Erzsi nominata κατ' εἰσῆλην.)

Báró Prónay Albert hitvese. Szebb férfit, szebb asszonyt nem képzelhetni.

† Martz. 19d. 1830.

Természet' gyönyörű remeke, — — — [stb. mint az 5146. számú levélben.]

halál, görög euphemismussal, görög ideával, *álom*;

hímedet, — *férjedet*, magával hordja a' *férfi felsőbbség* mellékideáját, — *hívedet*, el van nyíve.

jó ipadat, — nem absolute, hanem relative *hozzád jó* — és így *szeretett*, *kedves*.

mind, — hogy a' *sok*-at fesse.

Erzsijök, — a' név 3dszor itt, a' czímmel. Hogy fesse, mely kedves vala, a' szent körnek a' név.

Still! ihr Liebchen! lasset mich meine Leiden ausschlafen.

Kommt dann eilig, u. ich theile euch die ersehnten Küsse.

Nem igazán görög izlésű, nem gyengéd epigramm e? —

'S a' halhatatlanság' vigasztaló ideája Metaphysicai feszegetések 's józan Protestánság nélkül!

Csókolj össze érte. Ez nekem igen kedves dolgozásokom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5148.

Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek.

Széphalom, 1830. ápr. 18.

Harmad nappal ezelőtt hozzátok irt levelem, édes barátim, igen rövid volt. Midőn épen póstán jött leveleimet bontogatám, akkor vevém a' hirt Újhelyben, hogy jöjjenek haza eligazítani bizonyos bajt, 's még az nap indulván a' posta Pest felé, siettem azon kevés soraimmal. Engedjék most kipótlanom.

Thaiss urat nem ismerém azon oldaláról, mellyben piros tojás-kájiban ragyog 's borzadok tőle. Engem Verseghi számárra ültete a' Somogyi Gedeon' Mondolatja előtt, 's nem csak nem haragudtam a'

dicső férfira, hanem köszöntem neki hogy magát így prostituálta. Úgy hiszem, az én Bajzámnak sem lesz vigasztalásra szüksége ezen brutalitás' szenvedése alatt. Legszebb az, hogy az illy marha dühű ember még az Ovid két sorát vette fel mottóul 's eléggé szemtelen a' nagylelkűt játszani 's tulajdon emberi érdeme érzésével kevélykedik. 'S ez híre nélkül nyomtattatott e Döbrenteinek és Cserneckinek, vagy hírekkel? Szeretném, ha ezt nekik valaki szemére vetné. Én Muzáronban Csokonay felől fogok szólni, mert nekem vétkül vétetett és nem egyedül attól, a' ki miatt e' perbe belé nem avatkozhatom, hanem egy társától is, hogy Csokonayt bántottam, 's tudatnom kell melly író vala az a' Cs. a' kit ők imádnak, 's ez alkalommal lenyomtattatom ezt az egész díszes dalt, még pedig a' mit Thaiss dőlő betűkkel rakatott ki, én is így fogom 's kérdést teszek, ha becsületes ember olvashatja e Cs.-nak ezt az undokságát pirulás nélkül. Barátim, én a' ti szeretetetekkel kevélykedni fogok mindég, 's nem vagyok az, a' ki féltékenységből, gyávaságból a' bántattaktól magát félre vonja. A' mit szabad tennem, megteszem.

De kérdjük tehát, mi lesz a' ti peretekből. Nem ismeri az Döbrenteit, a' ki azt remélheti, hogy ő abba hagyja a' mit kezde, minekutána ingerelve van. Kész feláldozni pénzét is, a' mit pedig nagyon szeret, de a' mellyet sokféle úton tud csinálni 's még most is csinál, mert ha most bukik, oda van. Ne is álmodjátok tehát, hogy az első kötet meg ne jelenjen. Mi lesz tovább, azt előre nem tudhatni. A' dolgozók' tüze ellankadhat, de nevedekhetik is; Bábel' tornya is válhat a' munkából, de jó is válhat, 's ha jó lesz a' munka, én gyujtok neki tömjént, mert azt érdemlenni bizony fogja. De hagyjuk neki ezt a' gondot: A' miénk csak az legyen, hogy becsületben léphessetek le a' harczenájáról. Tanácsomra nincs szükségetek, 's én a' ki semmit egyebet nem tudok mint a' mi nyomtatványaitokban áll, 's nem ismerem az összeköttetéseket, azt nem is adhatok. De a' mint a' dolgot most tudom, legjobbnak azt látnám, ha Fenyéry lépne fel, mondaná el hogy az ő célja a' szerény kérdés tevésében az volt, és nem egyéb, hogy megelőztesse a' történhető 's a' retteghető hibákat, 's hízelkedik vele magának, hogy szolásának legalább az a' haszna lett, hogy a' munkások több gondal fognak dolgozni; hogy kérdése, a' szerény, nem érdemlé a' kajánság' vádját és azon vastagságokat, hogy a' munkásoknak kíván szerencsés előmenetelt 's hogy ha a' szándék teljesebbre jut, annak inkább, mint ő, örvideni senki nem fog.

A' tudományos villongás mindég használ az ügynek. A' két fél megtanúlja, hogy érdem nem csak az ő felén áll, darabosságai mindkettőnek letördelőznek, 's hogy *grammatice loqui non est semper latine loqui*, hogy a' beszédben semmi nem jó' a' mi magát megszerettetni nem tudja, hogy az *αγορεία* pedantságra vezet, a' mit a' nagy Döbrentei' hideg cifrájin igen világosan látunk. De ti lássátok, mit kell csinálnotok. Éljetek igen szerencsésen.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 139—141. lapjain.]

5149.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Újhely, 1830. apr. 20.

A' mai posta nekem csak tőled hozza levelet, édes barátom. Köszönöm a' hírt; az nekem felette kedves. Tisztelem a' nemes lelkű Széchényit, hogy Bajza eránt e' figyelmet mutatá. Bár Bajza megszeretethesse ott magát, 's ne vádakat tegyen (az alacsonyosság), hanem felvilágosításokat. Az olly emberek mint Döbrentei, kik magok szövnék pártokat, szeretnék ellenjeiket tekintetni garázdáknak. Ők simák, ők szelidek mint a kigyók, és okosak mint a' galambok. De Bajza goromba nekik, veszekedő és minden. Ha lefoly a' per, 's látni fogom mi történt, úgy hiszem, szállani fogok én is, 's szállásomat elébb mint sajtó alá megyen, látni fogjátok.

Tegnap olvasám a' mit a' Tud. Gyűjtben Dr. Balogh Bugát Urnak monda. Nyugalomban szeldeli ellenjét, 's az ollyannal mindég nyer a harczoló. Holnap megérkezik a' Minerva idei első kötete is; embert küldénk érte.

Gróf — nem felel Bártfayval közlött levelemre. Tudtok e valamit maga felől? Mint viseli magát a' perben? Nagyon félek, hogy nehezen veszi a' megérintést. Kérlek tudasd velem, mint jöve Bajza Gróf Sz.-hez; maga kereste e a' Grófot, vagy a' Gróf akarta látni, 's mit szólla.

Bártfaynak minden szépet. Mit mondotok Erzsimre? Élj szerencsésen.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 142. lapján.]

5150.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Drága nagy jó Uram Bátyám!

A járhatlan ut, de egészségem változása miatt is a mostani Kázméri határnapot kintelen vagyok el-halasztani. Azért küldök pecsétes hoszu levelet is, mellybe 24k Majus határnapúl vagyon bé iktatva. Irok egyszersmind Groff Török József eö Nagyságának is, és arra utasítom, hogy 24k Majusba regvel két ahoz értő Kőmives és két Ács készen legyen Ujhelybül, úgy hogy oda menet azonnal a becshez foghassak, és mindenek meghatározatván, a dolgon által eshessünk. A ki a Mgos Gróffné tisztelete mellett drága Űri favoritban ajánlott, álhatatos igaz tisztelettel maradok

A Tettes Urnak

A. Lánczon 24k Apr. 830.

Alázatos szolgálja

Lánczy Ferencz mpr. Assessor.

Gróff Török eö Nagyságának szöllő levelet méltóztasson haladéknélkül Kázmérra által küldeni, hogy ezen el-halasztás tudtára eshessen.

Kivül: Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium Incl. Comitatum Tabulae Judriae e Primariis Assessori etc. etc. Domino singulariter colendissimo. Szép Halom.

Ex offo.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5151.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Az ezen levelemben zárt levelet elolvastván, kérek, vedd majd tűzbe. Néked elmondhatom dolgaimat; de mihelyt valamit többen tudnak, a' dolog ki van feccentve. József öcsém (tudnillik a' fiad, nem az öcsénk Regmeczen) tudhatja, 's szükség is hogy tudja; de kérek, ne tudasd másokkal.

Tegnapelőtt nálam vala Szolgabiró Bárczay Mihály Ur, 's közlé a' Districtuális Tábla Sententiáját, mellyben Bermann hatezer forint

capitálisban, tiz esztendei interesével, és az Oppositionális perben már, convincáltatott. A' jövő Gyűléskor bé fogom adni Jelentésemet. Ha engemet 's gyermekeimet nem szeretnéd [!] is, lehetetlen hogy részt ne vennél sorsomon ; hiszen azok is szánnak, a' kiknek hozám semmi köze. Ez az átkozott, az egész világtól gazembernek ismert Zsidó azt gondolta hogy engem az Executio gyalázatjával elijeszt, 's 1828. rámhozta Zmeskált, 's opponáltam. Kijövéen Zmeskállal, sorba járá embereimet, 's elhirdette nekik, hogy holnap olta az övéi lesznek ; kiszaladt a' szobámból, megtekinté öloamat [!], 's elmondá pásztoromnak, hogy holnap olta ez a' marha övé lesz ; a' miért Zmeskálnak a' jelentésében Bermant [!] meg is támadtam. Millyen lehet ez a' kilencz ezer és hatszáz forintos adósság, láthatod onnan, hogy elment a' sógoromhoz, és azt neki három ezer forinton árulta, nem hogy fizesse, hanem hogy interesre végye fel ; nekem pedig három eszt. előtt *másfél ezer forinton*. Képzelheted hogy érte 9600 fntot adni nem fogok. De majd megmutatja az idő, mint bánok vele. — Executióval ijesztetni keserves dolog ; de lehetetlen volt elkerülni a' bajt, a' vétkes lépéseket. Az a' dolog, hogy magamat kivágjam.

A' feje 's szíve által tiszteletes Assessor Lánczy Úr jósága nekem igen nagy kárt teve. Nem exequálni jött Juliusban és Septemberben, hanem amicáztatni. Én a' sógoromnak a' perben kétszer, a' peren kívül számtalanszor ajánlottam az amicát ; nem akarta : most ő akarja. Miért ? hogy kevesebbet fizessen mint a' Sententia szerint tartozik ; 's én, a' ki ezt a' pert magam költségén vittem, a' ki négy terminust Eperjesen, Pesten pedig tizenegy holnapot töltöttem, én, a' ki ezen per és a' Sógorom istentelensége miatt magamat elrontottam, most is segítsek e ? — Én declaráltam hogy amicázni nem fogok, 's ugyan azt declarálta Delvóné is. Lánczy Úr Delvónénak neki álla, a' Sógorom ágya körül, hogy adja el a' bátyjának a' maga részét tizenkétezer forinton, 's úgy hogy a' Capitális maradjon a' bátyjánál ; az igéri, hogy pontosan fizeti neki az interest. Igen, igen édes Nagysádkám. — Ez annál váratlanabb nekünk, mert maga Assessor Úr ugyan az nap nekem azt mondá, hogy ha a' Kázméri jószágot Arendába adnák, ő még az nap hozna egy Arendást, a' ki hatezer forintot esztendőnként megadna. — Én úgy hiszem, hogy Assessor Úr mind Juliusban, mind Septemberben azért hagyá abba 48 óra után az Executiót, hogy únjuk el, 's amicázzunk.

Irtóztató dolog az, hogy minekutána annyi esztendőök után mi szenvedénk, most is mi szenvedjünk.

Innen eshetett az is, hogy a' Kázméri lakóháznak, cselédháznak, két hosszú sor ólaknak, a' gezimzes lókastélynak, és a' Lúczy mezőre is nem kicsiny csürnek, egygyüvé vévén mind ezeket, esztendei hasznát *negyven* forintra becsülte, a' három ablak sorú granáriumét *tizenhat* forintra, hogy sokra ne üssön az ususfructus, és így hogy a' mi erőszakos tolvajunk nyerjen, nem a' meglopott két leány. Ez azon dolgok közzé tartozik, a' mit az ember egygy illy tanult, egygy illy tisztalelkiisméretű, egygy Szolgabírótságot sok esztendőkig viselt Úrtól érteni nem tud. Én ugyan nem értem, de a' sullyát érzem. De reményilem mind ezt helyrehozzuk az újabb Execútiókor.

Annak ma kellett volna megesni, de tegnap vettem levelét, hogy a' romlott utak és betegeskedései miatt nem jöhet, 's az Execútiót Május 24dikére teszi által. A' pert a' Septemviratus tavaly Januariusban revideálta, 's így 16 holnapja hogy sikere nincs, Delvóné pedig nyolczadik holnapja hogy az executiót itt várja, 's a' sógorom örvend és nevet.

Sophie Oktoberben bélgýuladásban feküdt, 's az olly nyavalya hogy ezer beteg közül egygy sem bírja ki.

Decemberben Eperjesre jára velem a' legkegyetlenebb hidegben, Februáriusban hasonló pogány időben Egerbe, 's ezen két út úgy megrontá, hogy most ismét tüdőgýuladásban fekszik. E napokban a' halál révén volt, de már megfordult a' nyavalya. Most olvasd a' másik levelét, édes Klárim, 's vesd tűzbe mind a' kettőt.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5152.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

A' Nagysád' kegyességeinek, melyre [!] én mindég kevély valék és mindég kevély leszek, legcsalhatatlanabb bizonytsága az, hogy Nagysád nekem ezt a' változást az nap írta meg, a' melly nap megeggyezését jövendőbeli férjének adta. Tudta Nagysád hogy én abban olly meleg részt veszek, a' millyet senki nem. Köszönöm Nagysádnak ezt a' kegyességét, 's igen nagyon köszönöm. Emlékezik e

¹ A levél melléklete hiányzik.

Nagyságod Susienek egy szavára, Dédácson az asztalnál, mikor ezt mondta :

Lottinak olly férj kellene mint Kazinczy,
's óhajtom hogy az Angyal' szavai bételjesedjenek.

Képzeli nagyságod melly nyugtalanul várom a' hirt, hogy ez a' *Kapitány Frimont* (Nagysád ezt az Urat csak e' két szóval jegyzi meg) a' Generálisnak fija e, vagy csak rokona, szolgál e, és hol, vagy nyugalomra lépett, mennyi idős . . . Nagysádnak a' legszívesebb tisztelője óhajtja ezt tudni.

Holnap 'édes Lotti Kázmérban Executióm van a' Sógorom ellen. Képzeli Nagysád mint vagyok elfoglalva. Azért engedje hogy most leveletem illy sietve bérekesszem. Árassza Isten minden áldását Nagysádra. Sophie tüdőgyulladásban fekszik, de már gyógyúl. Szívesen tiszteli Nagysádat, Zseni velem csókolja kezeit.

Nagysádnak
Széphalom Apr. 25d. 1830.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5153.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Pest am 1/5. XXX.

Frau v. Bártfai hat mir das Gedicht zugesendet, welches Sie verehrter Freund auf das zu frühe hinscheiden unserer liebenswürdigen Erzi verfasst. Es ist zart, u. sinnig, im Ganzen griechisch, gefällt mir recht gut, und ich bin ihnen für die Mittheilung desselben verpflichtet, denn ich glaube, dass in ihren Auftrag Frau v. Bártfay mir dieses Sinngedicht zugesendet hat. Ich hätte es gerne übersetzt, aber ich bin kaum von einer Rippenfellentzündung genesen, bin heute zum erstenmal ausgegangen, mein Kopf ist noch nicht darnach, dass ich Verse machen könnte, also bleibt diess auf ein andermal. — Wie steht es mit ihren Sallust? ich sehe der Erscheinung desselben mit gespannter Erwartung, aber leider noch immer vergebens entgegen. Ich schreibe eine populäre Geschichte Wiens in einen mässigen Band, sie soll so sein, dass jeder verständige Bürger Wiens, jede etwas gebildete Bürgerin sie mit Vergnügen und Belehrung lesen mag; ich sage mir auch täglich jenen Saz [!] Quintilians vor: historia scribitur ad narrandum non ad probandum. Ohne der bösen Rippenfellentzündung wäre ich schon

fertig, oder doch dem Ende nahe. Ihnen wünsche ich ein so heiteres Leben als der heutige Tag hier ist. Ein wahrer Maytag! für Reconvalescenten doppelt angenehm; in so fern ist eine Krankheit gut, dass man alles erfreuliche genesend doppelt fühlt; ihnen wünsche ich aber doch, dass Sie bei der einfachen Art des Fühlens, nämlich gesund bleiben. Leben Sie wol, u. denken Sie manchmal an mich. Ihr Freund

Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5154.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szíves tiszteletét.

Pannon halm. Máj. 5d. 1830.

Három levél töled nálam, Kedves Barátom, mind eddig válasz nélkül. Mikor a harmadik érkezett, eljededek, hogy a kettőre még sem feleltem semmit. Mindég készültem, még is maradt. Összesűrűsödött dolgaim, 's némely kedvetlen környülmények nem engedtek nyugodtnak lennem, pedig neked csak így szeretek írni. Múlt héten végzém az ismét megindulni készülő *Egyházi Értekezések*hez dolgozásomat. Tegnap Uraniához Hősi Dramámot (*Meteusz, vagy barátság diadala*). 'S ma neked, Szemerének és Döbrenteinek irok. Aztán veszem vizgálat alá a Szemere küldte nyalyábot [!], mellyben töled két Biographiát (Daykát és Báróczyt), Desseóffytól egy Felsőllítást az Életíráásra, egyet Döbrenteitől, (Barcsayt) és Önkritikát, találék. Mit fogok ezekkel tenni, még magam sem tudom; Biographiát ugyan eleget olvastam, de soha sem azzal a gonddal, hogy meg is itéljem.

Igen örülök a Grófhhoz irt levelednek. Magadhoz méltólag irtad azt. De a mit folytatában nekem irsz, a nemes lelkű Grófról hinni nem tudom, hogy ő magában bosszonkodjék, 's nyilván simát játszék. Hogy a Gr. elhitelve az Epigrammának ellene czélzásáról, elég érzékeny volt azért neheztelni, nem kétlem, tennen magad is nemes lelkűségének tulajdonítod, ki nem különben nemes lelkűségből fájlalád, hogy a Gr. ellened gyanúba eshetett. Ha ezt más teszi, olyan, kibem erántad meleg szívet soha nem tapasztalál, hiszem, meg sem fogál hunyorodni. Én a Grófban nem annyira haragot,

mint illetődést, fájdalmat látok. A nemes harag ugyan nem bujkál, nem játsza a simát; de nem is goromba, nem dühös, nem mocskol, nem forral alacsony bosszút. És jó ha a harag tikkadni tud, 's az ember feledni.

Megrettentem, mikor annak ellenébe B. haragját látam általad dicsérve említetni. Nem örömet eszkedek ennek a piszkos jelenetnek vizsgálásába. Én Bajzát nem különben mint te becsültem; örültem gyönyörű fejlődésének, szép tudományának, szorgalmának, tollának. Olvasván gyilkoló Figyelmeztetését, visszaborzadtam a bősziültől, alig tudám meg fogni, mint származhatott olyan valami a mívelt ifjútól. Sajnáltam őt, ki másokat mocskolván magát olly rettenetesen tudá feledni. Igy, édes Barátom, kívánatosb a természeti vadság, mellyből a tudományok által emelkedni akarunk. Visgáld a dolgot úgy a mint fekszik, feledve kik között történt, 's lehetetlen, hogy Bajza haragját nemesnek találj. Olvassd, mit írt nekem erről a szép szívü Szemere:

»A mi Bajza (és czimboráji) 's Wigand (és egyesültjei) között történt, vásár után tudtam meg; feleségecském hozá ki az irtóztatóan-galád Figyelmeztetést, hol Döbrentei, kit Uralkodás és Nemzet 's bel és kül-föld legtöbb érdemü Litterátoraink sorában tisztel, és méltán — Nemzetablónak 's nemzetfertéztetőnek vádolják, minden legkisebb bizonyságocska 's gyanúcska nélkül; egy Példányt Helmeczy, másikat Bártfay, harmadikat Fenyéri, negyediket a Figyelmeztető . . . küldvén hozzám. — Azt véle . . . k, hogy a Döbrentein elkövetett gonoszság örömemre lesz: de látom, balúl ismertetem. Idegeim meg valának rázva, 's elundorodtam mind attól a mi tudós czím alá tartozik.« Igy Szemere, kinek lelke kétszerte becsesb leve nálam mint vala. — A mi nekem leggonoszabb B.-ban az, hogy azt az *egy*et könnyen kitalálhatónak mondja. Én a tizenegy között négyet ollyant ismerek, kiket tudományos érdemeikért az egész Haza becsül, 's megvallom, a négy közzül mellyiket értheti B. elgondolni nem tudom. Deseöffy és Kis János között bizonyosan te sem tudnál, nem szeretnél választást tenni; pedig talán épen ezek azok a *valaha fénylő, de már erőtlen elaggott bajnokok*. Mit mondasz te erre, Te 70 esztendős Férfú? Örvendhetsz e, örvendhet e Kis, az illy példáson fejlőd ifjúságnak? És ugyan mi kívántatik inkább a Lexikon iráshoz, vidámon lobogó tűz e, vágy érett komoly ész, és tapasztaláson épült ítélő tehetség? 'S én Kis Károlyt említem még, kiben mind a kettő épen most van legszebb arányban, 's hogy gondos

író, dolgozásai tanúji. És Döbrentei, minden ellenkezésed ellen is Barátom, egy közönségesen becsült íróink közzül. Sajnálom, hogy ennek Feleletét meg nem olvastad; úgy felel ő mint egy komoly ön érdemét érző, de nem fitogtató Férfiúhoz illik; csak az ügyet tekinti, a személyt, s reászórt mocskokat ignorálja. Ez a nemes harag, Barátom. Ő illendőbben nem felelhetett. A többi csak a költsönt adá vissza. Utolsó leveled biztat engem, hogy a dolog eránt egészen más itélettel fogsz szóllani, mihelyest mindent összevetsz. Te is kezded B. *elragadtatását olly csapásokra sajnálni*, mellyek a harag veszedelmes indulatából szármoztak; 's miért haragszanak? Mert meggátoltattak hasonló Munkának kiadásában! Örülniek kellene inkább, hogy a kedvetlen munkától fel vannak mentve, és jóval kedvesebbre röpülhetnek által. — Vajha illy mocskos jelenések ne allyasítsák többször litteratúránkot. Az illyen vadságok nem fognak lélek- és szív-nemesítést felhozni, a mi pedig egyetlen czélja litteratúránknak. Ne, édes Barátom, illyeseket ne dicsérjünk, netalán dicséretünkkel több hasonlót támasszunk.

Köszönöm az igen szép Epigrammát, mellyben a leggyengébb érzés hatja meg csuda hatásával a fogékony szívet.

Uj Apátunkban én nem csalódtam. Jobb ő, semmint ezelőtt ismertem. Principiumi keményebbet sejtettek velem, és tapasztalom, hogy a szív hatalmasan dolgozik benne. Ő ugyan semmit nem ohajt inkább mint egyesülve látni a szíveket. Mennyire fog ohajtása tellyesedni, az idő mutatja meg. Verseimből én Neked régen küldék példányt; Károlyi Urra biztam már April elején. Ird meg, vetted e már? Különbén Bártfay Urhoz fogok mást utasítani. Él szerencsésen Kedveseiddel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5155.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest, 1830. máj. 12.

Hölgyem! kedves jó atyjának Május' 4d. esett halála, 's az ezen csapással összefüggésben volt soknemű bajok, nem engedének mind eddig utóbbi becses két levelére válaszolnom. — Döbrenteiről írt Egy szavam' nyomtatványai csak tegnap érkeztek kezemhez, mellyből egy példányt ide zárok. Sokfélel erről itten az itéletek, némelleyek oly tudósnak lelik, hogy nem lehet olvasni, pedig ollyant

kivánnának mint Prof. Bugát' felelete Dr. Baloghhoz, mellyen mind végig lehessen nevetni — mások nagyon keménynek találják 'stb. én csak azt óhajtom, hogy competens bírák előtt igaznak találtasék, a' többiről nem aggódom.

Kassáról, ígéretem' ellenére, azért nem rendeltem a' Tekintetes Urhoz küldeni, mert félttem, hogy az a' Tekintetes Urat Gróf Dessewffy előtt a' velem szövetkezés' és ellene törekedés' gyanujába fogná hozhatni.

A' napokban olvastam a' Nemes Grófnak a' sajtó' szabadsága mellett adott separatum votumát, 's új tisztelet fogott-el fenn gondolkozása iránt, 's nagyon örülök hogy Egy szavam' 3d lapján nevét a' reá olly valólag illő epithetonnal tisztelém-meg.¹

Prof. Bugát a' Tud. Gyűjt. Aprilisi kötetében felelt Dr. Balogh-nak, Bajza válasza is le lesz már rövid időn nyomva; 's így, ha csak az ellenfél a' publicum előtt tett nyilvános fogadalma' megtörésével nem akarja magát még inkább prostituálni, — e' hármassal alkalmasint be lesz fejezve a' Conv. Lex. előkészületei ellen támadt egész háború. A' mi állásunk igen könnyű, mert mi nem saját személyeinkért, hanem egy szent ügyért vívunk; 's ennél fogva a' harc' kimenetétől sincs okunk legkisebbé is rettegni.

Czinke rezignált 's cathedráját Horvát suppleálja. Vörösmarty új drámájának egy velin példányát tette-le nálam a' Tekintetes Úr számára, mellyet legelső alkalommal küldeni fogok.

Ajánlom magamat szíves kegyeibe.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 143—4. lapjain.]

5156.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának.

Édes Zsenim,

Ezt e' pillantatban hozzák egy rettenetes ujú überrockkal, mellyet Delvóné akara látni. Felelj mingyárt, 's nagyon kérlek, feleld azt, hogy ha érted küldenek, mégy. Nekem nagy szükségem van a'

¹ Fenvéry Gyula «Egy szó Döbrenteiről» című röpiratának 3. lapján ez áll:

«Kár volt D—nek a' hozzá irt Bártfai levelekbe nem tekinteni. Ott a 60-d. lapon, a görögül-is értő szép lelkű Gróf Dessewffytől megtanulhatta volna, hogy rejtemény — mystère — mystérion.» — Zádor Gyula jegyzete.

barátokra, 's legalább azzal igyekezzünk azt szerzeni a' mivel lehet. Kérlek még egyszer, menj, 's töltsd ott és Golopon az innepeket.

En tegnap érkeztem haza Patakról, 's olly nyak és fül fájással hogy majd elveszek belé. Ágyban vagyok hogy melegben lehessek. Nyelni sem tudok jól, 's fülem iszonyú hasogatásokat szenved.

Patakon jót végeztem. De azt csak szóval adhatom tudodra. —

Vitányi maga adta által a' kis Ragályinak a' küldött csomócskát, de nem felele Ragályi. Ne is kételkedjék róla Máli, hogy a' csomó kézhez ment.

Mondjad Urad bátyádnak, hogy a' minap közlött promótiókat Bécsi Agens írja mint nem munkában levőket, hanem megtörténte- ket. Mélt. Szilassy Ur Szent István keresztjét kapta jutalmúl. Most egyéb politikai újság nincs.

De bezzeg van más.

Barthos Majorné, kinél tegnap egy két pillantásra betértem, kezembe ad egy Pestről érkezett csomót. Abban van a' Bártfayné levele is. Martz 18d. az ő (tudnillik Bártfayné) neve napja elő- estvéjén nála gyülekezének össze némellyek, 's íme szalad a' Báro Prónay Albert cselédje, hogy Asszonya, a' szép Ráday Erzsi hal- doklik, 's még egyszer akarja látni Septemvir Melczerné, szül. Gróf Mailáth Mariának Farkas nevű Urhoz férhez [!] adott leányát. Farkasné ment Bártfayné-től azonnal, de a' Bártfayné vendégei le voltak verve. Ráday Erzsi tehát Martz. 18d. Sándor napján meghala. Teste tavaszig Péczelen fog nyúgodni. Akkor által viszik Almásra, hol B. Prónay Sándornak (a' dadogónak,) ki Albertet, a' testvére fíját fíjának fogadta — gyönyörű angolkertje van, 's ott építenek neki pompás kriptát a' kertben. Melly gyönyörű és melly jó asszonyt veszte el a' világ! Soha én szebb párt nem láttam mint Prónay Albert és Ráday Erzsi. De mi lesz a' szegény Prónay Fízsiből? Imé anyja után már most elveszté cousinéjét is, ki neki anyja volt.

Ugyan ezen Barthosné-től vett csomóban vevék egy nyom- tatványt, melly a' szegény Gróf D—t ismét iszonyúan fogja bántani. Hala Istennek hogy mind az hírem nélkül történt. Szükség hogy tudd, addig is míg láthatod.

Az a' pöffeteg Döbr. egy Conversations Lexicon dolgozására hiva meg némellyeket, eltitkolván nevét, legalább nem tudatván a' világgal, hogy ő benne a' Redactor, és így Kormányozó. Minden igyekezete az lévén, hogy *pénzt és hírt* szerezzen, Gróf Széchenyit

is társnak kéré meg, 's hihetőleg Gróf — t¹ is. Fenyéri látta melly zavar lesz az a' Convers. Lexicon, 's kérdéseket hirdettete ki a' Munka eránt. Döbrentei elkapatá magát dolyfe által, 's most az ifju lelkes és igen nagy culturájú Bajza szállala meg. A' Gróf — neve a' Bajza irásában elő nem fordúl; de az itt következő sor azt gy-anitatja velem, hogy a' nyil ellene van löve.

Imhol a' Bajza sorai:

Engedje a' Kiadó azt jegyzenem meg, hogy a' kinek Logicája van, nem elégszik meg a' Munka' Írójít egyedül csak jó characterű 's buzgó hazafiságú embereknek tudni; ő még azt is kívánja hogy ezen tisztelt emberek jó írók is legyenek. Hogy pedig a' fényes születésű ember, az igen jó polgár, igen jeles tisztviselő nem mindég jó író, számtalan példából látjuk. Érzem mi keserű lesz ha kivallom, de az engem nem tartóztat elmondani, hogy a' kihirdetett nevek közt csak két Író-t találtam, kik eránt magamat szép reménnyel biztathatom. Eggyike ezeknek Gr. Széchenyi a' Hitel lelkes Írója, a' másikat az Olvasó könnyen kitalálja (Superint. Kist érti). A' többi tiz részint valaha fénylő, de már erőtelen elaggott bajnokok etc. etc.

Melly igen jól történt, édes Zsenim, hogy én a' tudva való dologban nem szállottam. Ezt a' nemes lelkű embert a' magok hasznokat, pillogásokat néző Döbrenteiek viszik bajba 's feltüzelik.

Az Ottília levelét küldd vissza nekem, 's felelj neki hogy az ember indulhasson mingyárt.

Delvóné neheztel, hogy te és Thalie semmi figyelemmel nem vagytok eránta, 's nem irtok sem neki sem anyátoknak. Ezt jó tudnod.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Irod. Levelek.]

5157.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Széphalom Május 21d. 1830.

Érdemes barátom,

Halaszthatatlan szükségem van az Ur barátságára, mert az nélkül elakadnék. Ismerem az Ur készségét, ügyességét, 's kérem ne tagadja meg azt tőlem.

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

A' Szent Hajdan Gyöngyei készen vannak a' Typographiában Budán. Menjen az Ur Sáhgy Urhoz, végye által az én ötven szebb papirosú, 's háromszáz hetvenöt csekélyebb papirosú exemplárjaimat, vitesse le Pestre, ajándék exemplárjaimat osztogassa ki, az eladandókat pedig küldje széllyel, a' mint itt következik:

Nro I.

A' 375 csekélyebb papirosú exempl. közzül száznolcvan exempl. kötetlenül megyen ki az Ur kezéből; a' mint itt következik:

1. Szalay László Ur kezéhez ajándékként kiosztani	30
2. Villax Ferdinand Zirczi Apát Úrnak	50
3. Guzmicsnak Pannonhalmára	30
4. Ocskay Antal Váradi Kanonok és Udvari Káplán Úrnak Bécsbe	30
5. Pécsi Püspök. Báró Szepesi Ignác Excelljának Pécsre	20
6. Argauer Máté Esztergomi Plebanus Urnak	10
7. Popol Váradi Kanonok Exhortator Urnak	10
Summa:	180

Ezen exemplárokkal nem kell írni leveleket, mert én mindenik helyre magam írok az exemplárok eránt.

Nro II.

A' 30 példányt ajándékban így kell elosztani:

Szalay Lászlónak	1	Sztrokay, Superint. Kis	2
Szemerének, Fáy Andrásnak,		Schedius	1
Jakabfalvynak	3	Rumy Esztergomban	1
Bártfainak, Walter, Klauzál,		Horvát István, Dr. Forgó	2
Markos Mihály, Pák Uraknak	5	Gróf Teleki, Széchenyi és	
Helmecczinek, Kisfaludi, Vörösmarti	3	Dezsóffi	3
Fenyéri, Thali, Farkas Károly	3	Kraynik Imre Öcsém, ki ezért maga fog megjelenni	2
Bajza, Toldy	2	Summa	30
Jankovics, Prépost Fejér	2		

Nro III.

Fenn marada ut sub Nro I. a' 375 csekélyebb papirosú exemplárból 195 expl. ezeket 's a' 25 exempl. szebb papirosút bé kell kötetni valamelly compactorral:

1. minél olcsóbban, és így nem steif táblába;

2. fel nem vagdalt levelekkel;

3. lapos, gömbölyűre nem vert háttal;

4. hogy a' bekötés árát exemplárookban fizessük ki neki.

A' szebb papirosu 25 exemplárokból 1 megyen Szalaynak, 4 feljő hozzám Széphalomra ; eladni marad Pesten 20 exempl.

A' csekélyebb papirosú exemplárokból feljő hozzám Széphalomra 50 exemplár. Marad tehát eladni Pesten 145 exemplár.

A' 20 exempl. szebb papirosra per 8 fr.

Váltóban az az 3 ft. 12 kr. pengőben = 160 fr.

A' 145 exp. csekélyebb papirosra per

6 fr. Váltóban, az az 2 fr. 24 kr.

pengőben = 870 fr.

1030 f — Váltóban.

Én ugy hiszem, hogy Pesten elkél 50 exempl.

a' Megyékben 95 —

145.

's az Ur tanácskozzék Barátinkkal ez eránt. Arad talán elvesz 20 expl. ; úgy Nógrád, 's a' Bácskaság, 's a' három Megye 60 exemplárt elvenne. Fenyéry barátom az Urnak segédjére lesz. Segédjére a' többiek is.

Midőn Sághy Urtól az exemplárokat az Ur által veszi, ne feledje vissza kérni az általam oda küldött német nyomtatott *Perlen* etc. exemplárját is.

'S tudósítson minden postával, miben van dolgom.

Feleségem szertelenül rosszul van ; 5 hete hogy fekszik. Azért írom illy rendetlenül és sietve e' leveletem. Az Ur barátsága 's a' Fenyéry 's mások tanácsa az Urral elkerültet minden megtévedhetést.

Éljen szerencsésen édes barátom ; jövő postával többet. De az Ur ne késsék tudósítani által vette e az exemplárokat, mennyiért kötik, és az eladandó exemplárokat mint küldé széllyel.

K.

Az Urnak szüksége lesz pénzre ezen költségekhez. Szóllítsa segédjére barátimat. Hiszen a' Sz. Hajdan Gyöngyei mingyárt adnak hasznot, 's abból vissza lehet adni a' kölcsönt.

[Eredetije a Szemcretár X. kötetében.]

5158.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Prof. Úr,

Emil fiam írja hogy Mélt. Gróf Fő Curátor Ur nekem 140 frtot assignált ezüstben ; az papiros pénzben teszen háromszáz ötvent.

Ide rekesztem a' Nyugtatót, 's aláz. kérem az Urat Prof. Urat, hogy a' pénzt nekem kiküldeni méltóztassék. De ezen kérésemet még azzal toldom meg, hogy 100 felül a' mi van, nagy bankók ne légyenek, mert az olyat falun felváltani bajos. Száz forint lehet egyes is, vagy kettős (az az két ötvenes).

Mint lelém kedvét az Urnak Prof. Urnak a' *Serra Comment. de bello Germanico* nevű Munkájával? Ezt szeretném hallani. Feleségem végre két éjszaka alhatott valamit. Oly rosszúl vala e' napokban, hogy bizonyosnak láttam halálát. Mar. szíves üdvözlettel alázatos szolgálója

Kazinczy Fer.

[K. és h. n.]

[Eredetije az *Erdélyi Tárban* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5159.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Drága nagy jó Uram Bátyám!

Én Azarba hálván, ma regvel meg-érkeztem N. Kázmérba. A Mgos Gróffot ugyan it nem tanáltam, de ma éczakára bizonyosan meg fog érkezni a Gróffnéval edjütt; hogy pedig a munkához hólnap idején hozzá foghassunk, és mentül elébb elvégezhezzük, méltóztasson hólnap jókor regvel megjelenni, mert én nem mulathatok it tovább két napoknál, szeredán meg kel indúlnom. A Mesteremberek reménlem készen lesznek hólnap regvel, hogy a becsekhez mingyárt hozzá foghassak. A ki Úri¹ ajánlott áthatatos tisztelettel maradok

Drága nagy jó Uram Bátyámnak

N. Kázmér 23. Maj. 830.

alázatos szolgálója

Lánczy Ferencz mpr.

Kivül :² Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem Complurium I. Comit. Tabulae Judriae e primariis Assessori etc. etc. Domino peculiariter colendissimo. Bányácska.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

¹ Olvashatatlan szó.

² A levél zárlatán kettőtört fekete pecsét.

5160.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy.

Május 27d. 1830.

Igen is, undokabb összekapást pályánk' mezején, mint ez a' mostani, még nem láttunk; azt egyre vallom veled: abban különbözöm, hogy még te azt nehezteléssel látod, 's terheled az egyik fél' küzdőjít, én nyugalomban megyek tovább társaim' gyarlóságok mellett 's nem lesegetem ki vétett, 's nem feddem, nem vádlok, nem büntetem. Az rám nem tartozik; nélkülem kezdék a' pert, nélkülem bé is végzik.

Te meg vagy botránkozva a' Bajza hangos beszédén. Reményilem tehát hogy azon is meglészesz, a' mit a' más fél' emberei tevének. Történt volna e ez a' gyalázat, ha Döbrentei szerényen felelt volna a' szerény Kérdésre? Higyj nekem, ideje volt hogy D. megtanúlja a' mit eddig tudni nem akart. Én azonban áldom sorsomat, hogy e' perben részem nincs.

Előbbi leveletem nem értéd a' szerint a' mint értetni akarám. Jó ember engedékeny tud lenni a' jókhoz, kivált ha a' jók belső érdemeikben nagyok is. Miért ne legyen nekik is gyengeségek? Hidd azt, édes barátom, hogy az illyekben a' nagy bántást is könnyű felejtetni.

Feleségem életéért öt hét olta reszketek. Orvosa halált jövendőle; de a' természet és az ő életereje megtartá. Valóban gyógyúl. Az Eperjesi 's Egri út megrontá tüdejét. Tizenkilencz nadaly szivta ki gyilkos nyilalásait. — 'S Kázmérből tegnap jöttünk meg az Executióról. Oh barátom, megnyerni a' pert három táblán, és még is kijátszatni — ez irtóztató mestersége a' Prókátorságnak. — Szánj és szeress.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5161.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Széphalom 1830. Máj 28.

Szíves köszönetemet a' két nyomtatványért. Veszekedni rút, azt mondja némelly bölcs, és azt, hogy a' bolondnak szebb kitérni,

mint vele megbirkózni; 's a' bölcs ezt bölcsen mondja; csak az a' kár, hogy a' nagy bölcsesség miatt nem látja, a' mit látni bölcsesség nélkül is lehet, azt, hogy veszett ebre dorong kell. Az a' szerény ember, a' ki a' maga dicséreteit olly bőven elmondató Wigand által, Bajzától legalább azt a' dicséretet nem fogja megtagadhatni, hogy tudta, mi némíthatja el. Soha még ember így meg nem járta, 's nem hiszem, hogy ezután olly ellentállhatatlan viszketeggel érezze a' praeceptoroskodási vocatiót.

Éljen az Úr szerencsésen, igen kedves barátom. Ajánlom magamat becses barátságába. Minden barátinkat szíves tisztelettel ölelem.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 145. lapján.]

5162.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

Az Úr levelével együtt érkezék az Érseké. Ő Exc. mind az 500 exemplárt nekem hagyja, csak 12 exemplárt tart magának. E szerint minden exempláromat köttessen be az Úr, 's első postával írom meg az új rendet, mint kell széljel küldeni.

Kraynik öcsém a' Typographiából fogja kikapni a' neki rendelt két exemplárt.

Szíves sajnálással olvasom az Ur leveléből hogy Szent Miklósyt Bajza ellen azt a' csuda című könyvét nyomtattatja. Nem akadok fel rajta ha valaki más ellen perre fakad: de kell e azt tenni vad haraggal? 's a' ki azt teszi, nem magát mocskolja e meg? Hogy Fenyéri és Bajza azt a' szemtelen dölyfű embert derekasan megfaragták, azt ő köszönje magának. A' *Fenyéri kérdései* érdemlette e azt a' gyalázatos dicsekedésű feleletet mellyben Döbr. magát Wigandnak a' neve alatt Magyar Campénak nevezte, és magát nagy Stilistának, első rendű Magy. Irónak trombitálgatta. Bajza legalább azt a' dicséretet érdemlé, hogy tudta wovon stirbt der Hund. Torkára forra Gábornak a' leczkézgetés.

Sietek e' levelemmel mert a' posta ma indul: de kérem az Urat, hogy sürgesse Richtert, hogy azt a' hirt vehessem hogy a' képek az Úr kezében vannak. Ő is meghalhat, 's ha meghal, nem veszhet e el az a' sok becses holmim.

Ölelem teljes szeretettel.

1. Jun. 1830.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5163.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Lelkem Barátom!

Az én be-iktatásom a' Beregh Fő-Ispányi Székébe, melyet Királyom Administratori titulussal nékem adni méltóztatott, e' folyó Holdnap 22kén leszen. — 20ikba estve köszönt Berkeszen a' Borsod roppant népe, 21ikbe be kísér Bereghszászba. — Zemplénnek V. Ispánnjától 's Fő Jegyzőjétől úgy hallottam, hogy Ünnepeken Zemplény is meg fog jelenni. Rajta ha úgy esnék, örvendeném. De ha léged meg láthatnának szemeim, úgy ezenn örömöm határtalanul meg nevedeknék. — Fijam Péter el jön, véle, ha magad reá el határozhatnád, 19kbe vagy 20ba meg nézhetnéd Berkeszenn, 's nem rosz Anglus Rezeimet, melyek három szobáimnak falait takarják. De meg a' Vay József mejj-képét is — melyet Berkeszen kívül látni nem lehet. —

Barátom! Örvendeztesd meg

Barátodat

[H. és k. n.]

Vayt mpr.

Kivül: Monsieur Monsieur François de Kazinczy.

à Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5164.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, d. 3. Jun. 1830.

Mein theurer, geliebter Freund,

Stossen Sie sich nicht darüber,² dass ich an Sie so lange nicht schrieb. Diese Leiden wirken stark auf meine Seele. Meine Heiterkeit, meine Lebhaftigkeit hat mich ganz verlassen.

Meine Frau fiel den 19. Apr. in der Folge ihrer Erkältigung auf unserer Reise d. 1. Dezemb. nach Eperjes, und den 26. Febr. nach Erlau (wo wir Geld zur exekution fruchtlos suchten) in eine

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.² Rummy kijavította *duran-ra*.

Lungenentzündung. Den 11. May sagte mir der Arzt, dass ich sie verlieren würde. Dercsényi gab ihr den 15 May zwey Wochen, und nichts mehr. Aber die Ärzte haben auf ihre Lebenskräfte nicht gut gerechnet; denn 24. May machte die Krankheit eine glückliche Crisis, und gestern ging sie an meinem Arm schon in den Garten. Stosst ihr nichts zu, so lebt sie nun, und ich bleibe nicht zurück.

Lassen Sie mich von meiner exekution nichts sagen; ich habe nicht geglaubt, dass Richter so zu handeln im Stande sind. Gewonnen habe ich den Prozess bey drey Tafeln; ich muss also Recht gehabt haben, und mein Schwager muss das gethan haben, was ein Strassenräuber thut. Aber die *Gerechtigkeit* findet schon Mittel wenn sie will, ungerecht zu seyn. — Meines Schwagers Wunsch war, ich soll nicht *Gut*, sondern *Geld* erhalten, und zwar *so viel*, als er zu bestimmen die Gnade haben wird, u. mein Richter kam zuerst den 26. Jul, das zweitemal den 18 Septbr., dann nach *einer grausamen Frist von acht Monathen* den 24 May, und wollte mich durch dieses Verzögern *zwingen* eine Amica einzugehen. Diese schlug ich in dem modestesten Ton aus dem Grund aus, weil die Amica zu nichts andern wäre, als dass mein Schwager, der mich seit 13 Jahren vom Gut und seinen Einkünften bis auf den letzten Heller beraubt hat, *gewinne*, und ich auch hier *verliere*; ich hatte ihm die Amica sogar im Prozess angetragen, u. er schlug sie stets aus; ich dringe auf die Exekution. Der Richter machte also einen Calcul, dass nicht mein Schwager mir, sondern ich meinem Schwager zahlen muss. Alles dies geschah aus der Absicht, dass ich aus Mangel von Geld, endlich zur Amica greife. — Ich muss ihm 12081 fl. erlegen, dann scheidet der Richter meine rata aus. — Wäre der Calcul gerecht gemacht, so hätte ich gar nichts zu zahlen gehabt. — So ist das, wenn die Richter ungestraft thun, was ihnen beliebt.

Die Übersetzung der Perlen der heil. Vorzeit ist erschienen, und mein Freund¹ in Pesth, dem ich die Bitte gemacht habe, meine exempl. zu übernehmen und theils als Geschenke, theils zum Verkauf zu verschicken, hat eine Nota längst in Händen, ein expl. auch an Sie abgeben zu lassen. Vielleicht sind die exempl. schon bey

¹ E szó alá Rummy ezt írta: Fenyéri (Stettner).

Buchbinder. In der Vorrede werden Sie die Biographie des *grossen Mannes* aus einer gelehrten Zeitung, u. dann was ich aus seinem Munde weiss, was ich bey und um ihn gesehen habe, finden. Mir ist dieses herrliche Werk ein *wahres Gebetbuch*. — Welche Sprache! welche reiche Phantasie! welche poetische Schöpfungen, welcher poetischer Schmuck! Mich entzückt dran alles, u. ich würde dies auch dann sagen, wenn ich den herrlichen Mann nie gesehen hätte. Ich bitte Sie, würdigen Sie die Vorrede ihrer Aufmerksamkeit.

Schedel hat mir aus London den 15. März geschrieben, u. mir die Nachricht von Bowrings Werk gegeben. Ihnen danke ich aber, dass Sie mich wissen lassen, dass sein Werk bey Wigand zu haben ist. Ich werde es kommen lassen. Jeder Dichter hat sein Motto. Mir gab er diess: *Omnia cantat, omnia ornat*. — Sonderbar! Horváth Endre begriff nicht, welche Thorheit ich in meinem Brekeke hören liess, und dieses Brekeke ward in London hoch fetirt.

Den abscheulichen Streit zwischen Döbrentei u. Fenyéri u. Bajza anderer Seits werden Sie wohl kennen. So gestraft für seinen Dünkel wie Döbr. war unter uns noch *niemand*, u. wer hier gerecht urtheilen will, muss wohl sagen, dass Döbr. dieses sich selbst zu verdanken hat. — Wigand kündete sein *Convers. Lex. an*, Fenyéri sah, dass er in der Wahl seines Redactors u. der Mitarbeiter sich vergriffen habe, u. machte die bekannten Fragen. Grob war er nicht, wie wohl er angedeutet hat, dass er wenig Gutes erwartet. Sehen Sie nun, wie der sich gross dünkende Mensch auf diese Fragen unter Wigands Namen antwortet, wie dieser Döbr. den Döbr. als Grammatiker, als Stylisten, als *Magyar Campe* ausposaunt. Weil er um die Grossen sich dreht, so glaubt der Hr. Provinc. Commissaire wirklich, auch er sey gross. — Sein grober Ausfall auf Fenyéry hat Züchtigung verdient, und die hat er von Fenyéri, besonders aber von Bajza in einem Maas erhalten, dass ihn der Kitzel wohl vergehen kann sich wieder in seiner Grösse zu zeigen.

Mein Freund¹ in Pesth wird nun auch das Geld an Malie überschicken; er ist dazu längst ersucht und er wird das binnen einem Monath gewiss thun. — Leben Sie wohl theurester Freund. Ich begreife nicht, wie auch Sie nirgends Ruhe finden. Ihre Lage ist wirklich schrecklich.

¹ E szó mellé idejegyzte Romy K. Gy: Bártfai.

Ich will Szemere bitten, dass er Ihnen ein exempl. seiner
Muzárium schickt.

Kivül: à Monsieur

Monsieur le Professeur Charles

George Rummy, Docteur en Philosophie

Pest

à Gran.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5165.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram Professor Úr,

Feleségem April. 19d. oltá Júnus elsőjéig ágyban fekvő beteg
volt. Tüdőgyuladás és Isten tudja még mi egyéb volt a' baja. Dr. Horn
Úr, a' Kassai, Május 10d. nekem megmondta, hogy tartsam készen
magamat; meg fog halni. Ugyan azt mondá Dercsenyi Május 15d.;
's mind ketten 14 napot adtak életének. Azonban Jún. 6d. felöltö-
zött, és él és fel 's alá tipeg, szárazon, mint egyg elnyült kesztyű.
Bizom az Ur Prof. Ur barátságához hogy e' híremet nem hallja
örvendés nélkül.

Execútióm Máj. 24—26. véghez ment, de irtóztatóan. 12,081 f.
34 ⁵/₆ xrt kell letennem, 's úgy adják ki rátámat. Soha illy kegyetlenséget!
Ide zárom a' kívánt quietantiát. Méltóztassék nekem az előbbit
megszakasztva visszaküldeni.

Maradok szives tisztelettel. — Sietve Jún. 7d. 1830.

Kivül: ¹ Tisztelendő Somosy János Professor Urnak. *Patakon.*

[Eredetije az *Erdélyi Tárb*ban, Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5166.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics

tiszteletét.

Pannonhalmán. Jún. 8d. 1830.

Épen készülök Hozzád írni, hogy már egyszer én előzzelek meg
Téged, 's ime érkezik leveled.

¹ A levél zárlatán a kettétört piros pecsét fele.

Édes Barátom! azt a rút scénát én szeretném nem tudni; de minek utánna tudja az ember azt, nem bosszonkodnia nem lehet; annál kevésbé lehet pedig, hogy a hadtámasztó Bajza, egy szebb reményű fiatalaink közzül. A nélkül, hogy a mocskos dologba avatkozni kívánjak, nem türhetém, hogy Neked, hogy Szemerének el ne mondjam, mit érzék; Neked annál biztosban, hogy Te ebben is megelőzél engem. Én a gonosz megtámadást visszalökő Feleletet nem tudom olly szoroson itélni. Hogy ez nem fog kéméllő lenni, kiki, maga a megtámadó mindenek felett, előre láthatta. Ott a harag magától támadt, 's alacsony ösztönből, itt ingerelve volt. F[enyé]rynek Kérdéseit sem lehet szerényeknek mondani, benne röjtlözött már a fulyánk [!], kicsinált előpostája az isszonyatos szurásnak. De Te még most is hibásan látod az első Felelőben Döbrenteit; 's én ebben a Cserneckzy feleletében még elég csendes eligazításokat látom a gúnyt mosolygó kérdéseknek. A másod izben Felelők között pedig Döbrentei maga tartá meg a férfiúhoz illő tont. Ez legyen utolsó említése részemről kettőnk között ennek a rút veszeke-désnek.

Én, megvallom, Döbrenteit becsülöm, kedvellem; ő nincs szép tulajdon 's érdem nélkül; a gyengeségek engem nem idegenítnek. Mi a pénzszerelmet illeti, nem dolgom; sajátjával kiki tehet miattam a mit akar. Gyűlölöm a mindég zárt marku fősvénységet; de becsülöm a gondos, takarékos költőt. 'S az, a ki szeret csinosan öltöz-ködni, szép körökben megjelenni; tiszta, jó ízlésű házat tartani, kényére utazni, jól élni, az ilyen nem fősvény. Illyen pedig D.

Gondold el, mint eszelősködtem én kettőtökkel! Szemere meg-küldvén Gr. D. Felszóllítását, a te Daykádót, Báróczydat, Döbr. Barcsayát önkritikájával, hogy mind ezeket recenseálnám, kedves ugyan, de nekem nem épen szerencsés munkát adott. Nem szeretek, nem tudok én bonczolni, hasogatni. Röviden mondván el azért, érzéseimet inkább, mint véleményeimet, a feladott tárgyak eránt; hogy többet adjak, Téged és Döbrenteit, mint Irókat, állítalak szemközt egymás-sal. Olvassd és mosolyogj.

«K. úgy ír, mint a ki irni nem köteles, csupa tetszésből; D. inkább kötelességből. Az inkább maga kényét, ez inkább másokét látszik tekinteni. Azért az első nem mástól akarja érteni mi jó, mi szép; emez figyel inkább a közvélekedésre. K. nem aggódva bájos; D. férfias; abban érezhetni az erőt, ebben inkább tapinthatni. D.-ben a gond kitünik, K.-ban röjtlözik. K. a Grátziáknak, D. inkább a

Músáknak gyujt tömjényt. D. lép, K. szökdell; ez mosolygva nyilaz, az dörögve haragszik. D. ünnepileg, K. egyszerűleg kendős. Annak sikamlása a szem előtt megáll, ezé elsuhan előle. D. mindenektől kíván értetni, K. szeret nem mindenektől, sokat kíván találgattatni, 's örül ha csal. K. ritkán itél, de olly helyzetbe teszi az értelmes olvasót, hogy nagy fejtörés nélkül hozhatja ítéletét; nem következtet, nem alkalmaztat, nem leczkéz. D. szeret itélgetni, következtetni, alkalmaztatni, leczkézni. K. mikor ír, csupán csak író, tárgyán kívül semmit sem akar tudni; D. hazafiui, magyar litterátor, erkölcsmester egyszersmind; tárgyán kívül is szeret beszélni. K. inkább szépet, D. inkább rendszerest kedvell; K. inkább mulatni, D. használni akar. K. szabadon ereszti Pegazusának fékét, 's az kényére csapong, de csinnal, mint a jól kitanult paripa, melyre borzadva néz a tudatlan, 's félti ülőjét a minden pillantati nyakszegéstől; ez azonban mosolyg ménje csintalanságain. D. ritkán 's csak vigyázva ereszti meg a féket, többnyire feszesen tartja, 's pályáját szoros rendszerben futtatja; észreveszi a kicsapást, 's visszarántja lovát. K. ezer szinben szereti mutatni szülöttjét; D. ritkán változtatja 's tartózkodva a színeket. Honniaknak ezeket sem lehet tartani tisztán, valamint azéit nem egészen idegeneknek».

Mennyi igazság van ezen rajzolásban, ti magatok ítéletek meg legbizonyosabban. Szemerének úgy küldém meg, hogy veletek közölje, 's tegye azt, mit tenni, javalatotokat kitudván, jónak lát.

Örvendez tisztelt Feleséged javulásán. Elgondolom, melly nehéz a jó pár felének megválni szeretett hű felétől. Bizony elég veszedelmes utat tevél Egerbe, 's én Téged nem most csudállak előszer, ki öregségedben olly merész utazó vagy. — Elég ostoba vagyok meg nem foghatni, miként lehet a kimondott igazságot még azután is fentartóztatni; és felette szomorúnak tartom, hogy épen azok teszik ezt, kik annak kiszolgáltatására vannak rendelve. Evangelium! Evangelium!!

Nálatok mint jár az idő? Mi majd meg nem gyűlünk a száraz, nagy hévség miatt. Minden aszni indul. A gazdák nem bő aratást jövendölnek; de szállóink szépen állnak. — Élj szerencsésen, 's láss még lesiető életed estvéjén gyönyörű Esthajnant.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5167.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

A' mit az Úr nekem Sz[emere] felől ír, irtóztató ugyan, 's nem szeretném az Urat, ha együtt nem szenvedném szenvedését, ha annyi megbecsülhetetlen barátságáért, példátlan készségű fáradságaiért, mellyeket az Ur a' mi kedves barátunknak tevé, így látván megjutalmazva magát, szívesen nem szánám.

De engedje az Úr, hogy egy öreg ember, a' ki tapasztalásban gazdagabb lehet mint az Ur a' maga ifju esztendejiben, az Urnak egy szerény előterjesztést tehessen. —

Elvonná e az Úr magát szeretett kegyes anyjától azért, mert ez, a' maga betegségében, vagy a' mikor fájdalmai magán kívül ragadták, az Urat megbántaná? Ne feledjük hogy a' legjobb emberek is emberek, és hogy a' tisztalelkű, a' szeretetre olly igen méltó Sz. is ember, hogy ő is el van kapva a' másoktól vett szenvedések által, 's ezen fájdalmában azt is megbánthatá, a' kit bizonyosan szeretett, szeret, és szeretni ismét fog. Én legalább magamról azt mondhatom, hogy ha ő velem durván bánna is, én őeránta meghűlni soha nem tudnék. Az Isten tisztább lelket nem teremhet, mint ő; 's ha e' ritka tulajdon mellett őbenne volna is valami, a' mi az Urat megbántotta volna, illik e azért tőle visszavonni magát az Urnak? Illik e azt tenni fel, hogy az Ur többé az Írói pályán nem jár, 's magát minden írói viszonyból kikapja. Melly sok édességei, örömei vannak e' pályának. Azt az Ur nem felejteti, 's felejteni nem fogja.

Nagyon kérem az Urat, hiszen tüze hat nap olta szelidülhete, írja meg nekem az Úr, mi fakaszthatá ki ezt a' barátomat, 's miben vádolja az Urat. Megtörténhetnék, hogy ez nekem is világosságot fog adni, 's megtanít, mit kerüljek. — Most azt gyanítom, hogy ő részt vesz abban, a' mi Fenyéri és Bajza 's a' fész és pöf emberek közt történt, 's amazoknak bánását kárhoztatja, ez felé hajol. Így Guzmics is. —

Én egészen másként gondolkozom e' per felől. Nem veszek benne semmi részt, 's csendesen megyek tovább, míg ők egymást szabdalják; nem kívánom senkitől a' világon hogy ne a' maga feje, hanem az ÉN fejem után járjon, 's nem hiszem hogy jusom van minden dolog felől, a' mi javulásomat nem bírhatja,

büntető predikatziókat tartani; az az ő dolgok a' mit magokkal és egymással csinálnak; nálam nélkül kezdék, nálam nélkül el is végzik. Ha mindazáltal péld. ok. az Úr, vagy valamely más barátom kérdené, mit ítélek e' perről, azt mondanám, hogy az a' dölyfös ember köszönje magának a' mit kapott. Ne bántá vala a' nem goromba kérdést tevőt, 's most békével ülhetne. Bajza legalább tudta, mitől némúl el, — 's valóban neki e' leczkére nagy szüksége volt.

Én senkit a' világon úgy mint Sz-t nem szerethetek, de e' mellett Fenyérit is nagyon szeretem. Ha a' kettő talán nem szeretné is egymást, én azért jól leszek mind az egyikkel mind a' másikkal. Igazságosaknak kell lennünk, 's tisztelni szeretni a' jót minden szabadsággal, 's azt szeretnünk a' kit méltónak tartunk szeretetünkre, nem a' kit más szeretni vagy nem szeretni parancsol.

Az Úr erántam elejétől fogva hajlandóságot mutata. Ne vonja el azt tőlem, 's legalább leveleivel, adjon örömeket falusi életemnek, 's tudassa velem, mik történnek a' világon, tudnillik a' literátori világon. Ne vonja el az Ur magát ezektől, ha veszedelmes is társaságok. Nem lesz az veszedelmes ha az Úr egyik vagy másik részhez nem csapja magát, hanem tisztán viseli magát köztök.

'S meg tudta e szeretni az Úr a' *Kegyed* titulust? Az én számból 's tollamból az soha sem folyt ki még, 's nem is fog. A' Bajza írásában helyén volt, mert azt szőlítgatá így, a' ki vele el kezdé élni, és jól illett a' sarcasticus *drága* D.-hez. — A' *Kegyed* és a' *Ked* rokonabbak mint hogy a' szó szerencsését tehetné.

Fenyérit fogom megkérni, hogy a' Sz. Hajdan Gyvel bajlódjék; de kérem az Urat, törölje ki az ajándék explok sorából a' Kraynik nevét, 's tegye helyébe a' *Prof. Bugát Urét*.

Éljen szerencsésen, édes Laczim, és szeressen engemet. Az Ur barátsága előttem mindég kedves lesz, s kérem írjon olykor nekem.
örök hive Kazinczy.

Jún. 10d. 1830.

Ne felejtse az Ur tudatni velem, mint van Szemere? Egészes e? Betegeskedik e? és mind azt a' mi reá tartozik, a' mi őtet illeti.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5168.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy idvet.

Széphalom Június 15d. 1830.

Végre kezemben van ajándékom, édes barátom. A' múlt pénteken vettem azt Szemerétől Csányi Úr által, ki Veszprém Vármegyében, vagy annak szomszédjában lakik. Szeretetre méltó ember, 's barátja ügyünknek. Gróf Széchenyivel együtt szolgált, 's Himfyt gyakran látja. Képeled melly kedves Vendégem volt, embereinkkel ismértetvén meg közelebből.

Apátotok' tiszteletére irt Versed mása a' Horváth Endre szép Zirczének, 's nagyon örvendek hogy e' Munkádat és a' mellé tett két Sonettet bírom. Fogadd szíves köszönetemet értek. De haragszom nyomtatódra, hogy a' szép Munkát és szép nyomtatást elrútította sok typographiai botlásival, és hogy ahhoz oly kopott betűket veve.

Utolsó postával vettem a' hírt hogy végre teljesen elkészültek a' Budai Typogr.ban a' Szent Hajdan Gyöngyei is, 's a' maival teszem meg a' rendelést hogy hozzád 30, Mélt. Villax Urhoz Zirczre pedig 50 küldessék. Az Érsek Cisterc. Szerzet tagja volt valaha, 's Zircz dicsekedhetik vele. Így azt hiszem hogy alkalmatlanságomat a' Zirczi Apát örömmel veszi. A' munka ára 6 forint Váltó czédulában.* — A' mi bejön, Sallustiusom megjelenését fogja segélni. 'S bár sok hasznot adhatna, mert kinek kellene több, kinek annyi mint nekem?

Sietek, és így elégedjél meg most ezzel. Élj szerencsésen tisztelt, szeretett, nemes lelkű férfi.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5169.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak.

Tisztelt kedves barátom,

Oly állapotban veszem meghívásodat, melyben annak engednem lehetetlen. Ha csak gyengeség volna állapotom, úgy mentem

* 6 f. W. W. = 2 f. 24 xr. ezüstben. Hasonlítsuk össze a' Sz. Hajdant oly Munkákkal, a' hogy azokat adják és a' papírpénz világa előtt adták. — Kazinczy F. jegyzete.

volna ; de mint legyenek emberek közt ebben a' fertelmes nyavalyában, melly azt teszi, hogy magamnak 's az enyéimnek is terhünkre vagyok? Senki sincs a' földön, a' ki megtiszteltetésednek annyira örvendjen mint én; 's ha egészségem engedte volna, én bizonyosan látnám életednek e' fényes napját; beszéllém Prof. Csillag Urnak, mint örülök én azon hogy alacsony lelkű marczangoloid megszegyenitettek, megnémítattak. Bár ezután az irigység ne bántson, mint eddig, 's magadat közönségesen szeretve láthatod. Az is a' vak szerencse adománya egy részben, mint minden, 's nem csuda az, ha az *urít enim fulgore suo* irigységet támaszt, mert a' kevélység a' más ragyogását a' maga megbántásának tekinti. De néked, a' ki hivatásodban magadat szeretve láttad, a' ki a' Dietán is szerelme valál a' jóknak, könnyű lesz az irigységet örökre elnémitanod, ha azt teszed a' mit minden jó fejedelem, 's a' mit a' Borsodi Fő Ispán, hogy magad elvetése nélkül keresed a' kormányodtól függők' szeretetét. A' gögös nagyot minden gyűlöli, a' *levis animi* nagyot minden kaczagja, 's nyakára ülnek; ez az a' két veszedelmes szirt, a' melyet kerülnöd kell. Hűségem elkapott, 's most látom, hogy én néked ezeket úgy mondom, mint ha rá szükséged volna. Abba hagyom tehát 's arra kérlek, hogy ezt ne tanításnak vedd, hanem szerencséd jövendőlésének.

Örvendek hogy Vice Ispánod nagyon szeret, a' mint hallom. Ezt óhajtottam mindenek felett.

Egy kérést az Adminisztrátorhoz. Ha az Vay Ábrahám nem volna, bizonyosan nem tenném; de azt nekem Ettől venni, Ennek köszönhetni öröm. — Te, a' ki engem Szabolcsban tevéel Assessorrá, tégy azzá itt is.

Élj igen szerencsésen, édes barátom. Készülj neki, hogy azok közt, a' kiket fényed most oda szíta, és a' kik előtted hajladozni fognak, sok lesz a' ki csak azt lesi, hogy mit mondjon majd kárhóztatásodra, ha onnan eljő; a' kiseded lelkűek nem tudnak egyébként bánni. Ne adj tehát nekik fegyvert ellenek.

Széphalom Jún. 18d.

1830.

örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Kazinczy Lajos birtokában.]

5170.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy tiszteletét.

Széphalom Június' 18d. 1830.

Melly gyönyörű, melly mesteri kézzel írt levél, mellyet tőled ma veszek, és mit mutathatunk szebbet literatúránk' mezején, édes barátom. Kevély vagyok arra, hogy ennek tárgya én vagyok, és hogy ezt felőlem Te mondod. Az illy öröm felejtetheti velünk bajainkat: rám ugyan leveled jóltevéleg hatott.

Gyanúba vevém magamat, édes barátom, ha belőlem nem elfogalt szív szóla e, midőn én nem egészen javalom ugyan a' mit az egyik fél teve, de a' mit a' másik, azt világosan kárhoztatom is. Azt kérdem tehát, hogy a' Fenyéri kérdéseiben kajánságot lelek e, vagy csak meg nem elégedést? mert kajánnak lenni nem szabad: szabad meg nem elégedve lenni azzal a' mit látunk. Azt kérdem tovább, hogy ha erre az ő kérdésére csak meg nem elégedés adta volna feleletét, nem tudatlanság' emlegetése, 's a' magával eltölt szív' neveltségig menő pöffeszkedése, (mert a' mit *mi* mondunk, a' más ajakin magunk felől, és illy vastagon, az csak még is neveltségessé tehet bennünket, talán többé is mint neveltségessé) — történtek volna e mind ezek? Én ismerem Fenyéryt, 's nálánál érettebb szerényebb lelkű embert alig ismerek, 's ő a' természetből szerény, nem tetteteti annak magát. Bajza tüzes, de hochherzig; én ő belőle igen sokat várok. Nem örülök én a' tüzetlen ifju embernek. — De meg van a' mi megtörtént; örvendjünk hogy a' dologban részünk nincs; 's örvendjünk a' jónak akár Döbrentei teszi, akár Fenyéry, utáljuk a' rosszat akár Bajzában, akár abban az Úri emberben, a' kinek a' tudomány szeretete megnemesítette lelkét, 's ellenét számárnak, cinkefogó fejűnek etcet. nevezi. — Jó következése van ennek is, 's ez mutatja a' világ legjobbságát, mert a' Conversations-Lexicon több gondnal fog megjelenni, 's ezek a' küzdők 's a' kik láták küzdésüket, ezután őrizkedni fognak a' vastagságoktól és a' — pöffeszkedésektől.

Tegnapelőtt vevém Párizsból az Aponyi gyermekeinek Tanító-joktól, Fekete Gáspártól, a' mit, hogy írjon ki számomra, még tavaly kértem: — azt a' mit Dussault íra Szalluszt és fordítóji felől. Mondom én, hogy az emberiség nem szállhat úgy alá, hogy csak egy ember, hogy csak egy nemzet tarthassa magát nagyok; egyyike

különbözik a' másikatól, de csak arcvonásokban; a' ki igazságos, mindenik nemnek, mindenik arcznak megadja a' maga érdemét. Ez a' Dussault az általam mindég nevetett francia nyelvben olly szépen, olly lelkesen ír, hogy ötet csudálnom kell. Boldognak tartom magamat, hogy ezt az írását ismerem minekelötte Szallusztomat kiadám. El fogom ezt, 's a' Dussault' nevét említvén, mondani.

Ma indul levelem Pestre, hogy a' Szent Hajdan' Gyöngyeit vegyék által, 's küldjék széllyel. Én úgy hiszem, hogy Te mind a' Munkát, mind Előbeszédemet örömmel fogod olvasni. Fordításomat is e? Valóban arról nem felelek; magam legalább soha sem szerettem, 's talán azért mert prózában adni szépen hullámozó hexametereket bajosb mint a' tapasztalatlan gondolná, 's az Érsek hatalmas mind a' versben, mind a' nyelvben, mind a' poetai alkotásban 's festésben. — Élj igen szerencsésen, édes barátom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5171.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf Úr,
nagyiszteletű Uram,

A' Méltós. Gróf Isteni szívű Asszony Anyja által küldötte D'Ellevauxnének a' Méltós. Gróf levelét, 's ebből látom hogy a' Méltós. Gróf állapotom eránt szöllani méltóztatott Herczeg Kóburggal, melyet igen érzékenyen köszönök. Az én sorsom, melynek az Istentelenség új meg új tréfát játszik, valóban szánakozást érdemel, és ha idegen kéz nem kél segédemre, én veszve vagyok; feleségem successióját, a' csalhatatlant, keresvén, elvesztém a' magamét; azt, tudnillik a' feleségemét, mind a' három Törvényszék előtt megnyortem, de Birám úgy vitte az Executiómat, hogy még 12081 fr 34⁵/₆ xrt a' sógoromnak le nem fizetek, birtokához nem juthatok, sem sérelmemet addig nem orvosoltathatom. Jaj annak a' ki perel; Birájának kéjeitől 's a' Prókátorok' fondorságoktól függ egészen.

Hogy a' Herczeg a' feleségemnek ezt a' pénzt kölcsönözze, de (a' mint D'Ellevauxné akará) interes nélkül, olly nagylelkűséget és szánást várni senkitől nem kell. De tagadhatatlan lévén jusunk Sávolyhoz, melyben Ő Herczegsége magát bánthatatlanná tenni óhajtja; azt reményleni, hogy ezt a' 12081 frtot nekünk, az a' feleségemnek, azon kötelezéségünkre [!], hogy az interest esztendőnként

fizetni mindég fogjuk, 's magunkat arra kötelezzük, hogy Sávolyi jusunkat Ő Herczegségének előre is által adjuk, ezt reményleni, mondom, a' Herczeg' nagylelkűségétől merem.

Kérem alázatosan a' Méltós. Grófot, méltóztassék kérésünket így terjeszteni elébe Tekint. Pulszky Urnak, kitől itt minden függ. Ezen egyy szeren kívül alig reménylek valamit, hogy megnyert birtokunkhoz juthassunk, 's életem utolsó napjait koldulásban fogom tölteni, 's 7 gyermekemet e' rettentő karban hagyni.

Miért nincsenek ma Censorok; mint Rómában, hogy a' gonoszt a' köz útálat büntesse!

A' Szent Hajdan' Gyöngyei, az Egri Érsek után általam, elhagyták a' sajtót. Ma írok hogy vegyék által a' nyomtatványokat. A' Méltós. Grófnak Kanonok Ocskay Antal Úr fogja által adni nyomtatványomat.

Maradok változhatatlan hív tisztelettel

A' Méltóságos Grófnak

Széphalom Június 18d. 1830.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

5172.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy

szíves tiszteletét.

Széphalom Június 18d. 1830.

Igen nagy örömet ada nekem az Ur, édes barátom, az által, hogy velem az Emilia első ívét láttatá, 's az Előbeszéd gyönyörű, lelkes. Az Ur tudja, tudják mindenek, hogy én az Úr barátságával kevélykedem, 's nagy megliszteltetésemet találok abban, hogy Emiliám itt jelent meg.

De gondosabb Correctort kívántam volna a' Munkának. Mert ezt mingyárt az első lapon (9):

«*De Bruneschi; Emilia nem Galotti*» a' Betűszedő bizonyosan az Ur akaratja ellen interpungálta így — «*Aber eine Emilia Bruneschi; nicht Galotti*». — *De Bruneschi Emilia; nem Galotti! nem Galotti Emilia!* — A' Játszó, ha a' levél újra nem nyomtattatik, értelem nélkül fogja adni a' helyt.

Én lesni fogom az Urnak minden változtatását, hogy valamit jónak találok, felvehessem. Ilyen ez *Komornok*, melly bizonyosan jobb mint a tót pronuciációjú *Komornyi k.* — *Kisedleg, képzelgés* nagyon jók. Ha az illetet Döbrentei hallaná tőlem, meg nem tudná fogni, hogy én egy gyermektől örömet tanulók, egy olly statlicher Herrtől pedig mint egy elhízott *Prov. Commissár és sok Tek. Ns. Vármegyék Táblabírája* (videatur Annunciatio versionum Macheth, Lear etc.), a' leczkézéseknek recalitrálok.

Sphalmák lesznek ezek is: pag. 10. tölti *el*-fejemet. pag. 12. derekasan (,) Conti, holott más helyeken a' vocativus mindég két komma közt áll. 's inconsequentiák p. 10, 13, 15, Festő, p. 11. festő Futó, Véső, Kincstartómhoz. — Én az inconsequentiáktól nem irtózom, azt hiszem, hogy consequensek nem mindég lehetünk. pag. 13. MedúZa |zE és így nem rossz PoeSis és PoeZis, próZa és próSa. MarTZius és September, DeCember. Az Urnak Antidöbrenteiáját én excerpáltam a' Grammaticai dolgokra, és azért mert az engem oktat és reflexiókra von. — Utolsó postával vevém Wigandnak levelét. Megörülve tudósításomon hogy kezemhez küldött Instantiáját Zemplényhez, a' Megyének beadtam, arra kér, hogy vegyek részt Convers. Lexikonában; az első postával venni fogom, ugymond, az articulusokat, melynek [!] kidolgozását tőlem várja, 's a' Napoleoniákat különösen. Holnap tehát érkezni fog levele. — Én pedig haladék nélkül válaszolok, mein hohes Alter, belastet mit den verschiedenartigsten Sorgen, nem engedí, hogy kívánságát teljesítem. Talán azt is megírom, hogy én az ő Redactorától magamat declinatiókra, conjugatiókra, syntaxisra taníttatni restellem. Közleni fogom válaszomat. Éljen szerencsésen, édes barátom, és szeressen.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5173.

Brosko József — Kazinczynak.

Spectabilis ac Generose Domine Assessor,

Domine mihi singulariter colendissime!

Nuperrime dignabatur Parenti meo litteratorie nuntiare, quatenus respectu depositionis Interusurii ex massa Executionali obvenientis, Spectabili D. Vestrae in locum deportationis Eperiessinum, hic Cassoviae commoditatis ergo, certum aliquem suum hominem designare velit — Parens vero meus voluntati Spectabilis D. Vestrae ex eo etiam obscundare properat, cum specialis Spectabilis D. Vestrae, promptus

ac benevolus animus eundem adeo convictum fecerit, ut is requisitione sua Dominum Carolum Aringer Tribunalum Plebis L. R[e]g[ia]e Civitatis Cassoviensis demulcivit, et eundem ad obvientem Summam ex Arenda resultantem, levandam, Spectabilem vero D. Vestram, tam quoad elapsi iam 15ta Juny, quam quoad subsequos Annorum Terminos — ad munus dicti Caroli Aringer semper deferendam, habere cupit dispositam, secus si hoc facere non luberet, intellecto vi sensus Contractus Eperiessinum ad Agentem D. Stephanum Urban deferri debere. Quoad Termini strictam observantiam id annuente Parente referre cogor, quod unam, duasve dies in considerationem nec sumet, ac transpiciet, verum ad posse Spectabilis D. Vestrae, suamque rerum in praesumptis coordinationem quam optimum fore, si exacta accuratia observaretur. —

Me vero Spectabilis D. Vestra ad Commissionem hanc acti visatum per Parentem esse, dignabitur per excursionem Eperiessino Cassoviam meam factam sufficientem convinci.

In reliquo dum obsequia Parentis detulisset, annexa hac humillima petitione, velit quo citius ad D. Carolum Aringer, vel Agentem D. Steph. Urban competentiam Arendalem deponi facere — me vero gratiis enixe commendo, ac distincto cum venerationis cultu persevero.

Spectabilis D. Vestrae

humillimus servus

Cassoviae die 21a Juny 830

Josephus Brosko mpr.

Advocatus.

P. S. Parens meus solus scripsisset, sed valetudinarius in Balneo Czernjata dicto, omni labore supersedet.

Kivül: ¹ Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem, Complurium I. Comitatum Tabulae Jud[icia]riae Assessori Tit. Domino singulariter colendissimo. *Kis-Bányácska* in Abaujvariensi Comitatu.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5174.

Wigand Ottó — Kazinczynek.

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Táblabíró Úr,
Különös tisztelettel való Urunk!

A' magyar Conv. Lexiconba tartozó némelly A és B. kezdetű czikkek czimeit abbeli alázatos kérésünkkel rekesztjük ide,² méltóztassék ezeknek kidolgozása által elősegíteni hazafiúi igyekezetünket.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

² Az A-n kezdődők közül 14, a B-n kezdődők közül pedig 31 cím van felsorolva a mellékleten.

Planumunk¹ következő: Alapul szolgál Brockhaus Lexiconjának mellyek a' Hazát különösen nem tatnak, igazításokkal, ha megkívánja a' szükség, rövidítésekkel, a' hol tetemes csonkítás nélkül megtörténhetik. A' közelebből csak Németországot illető articulusok vagy egészen kimaradnak, vagy sokkal rövidebben adatnak elő. A Hazát különösebb tekintetben érdeklő articulusok pedig egészen eredetileg lesznek kidolgozva, mivel a' Conversations Lexiconban, melly alapul szolgál, vagy nincsenek, vagy igen hiányosan vannak előadva.

. tartozandó czikkelyek kidolgozásának [köze]péig való elküldetését alázatosan kérjük, mert, mellyet akaratumk ellen több akadályok miatt el kellett halasztanunk, akkor szándékozunk elkezdetni, ha kedvezenednek a' környülállások.

Nagy Kegyességébe ajánlva magunkat, megkülönböztetett tisztelettel maradunk Pesten Jun. 22dikén 1830

Tekintetes Uraságodnak

alázatos szolgálji

p. Wigand Ottó kiadó

A' Tud. és Mest. Köz. Tárának
Redactiója.

Kivül: Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak, több T. Ns. Vármegye Táblabírájának, (t. cz.) megkülönböztetett tisztelettel.

p. S. Újhely

Széphalmon.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

5175.

Kazinczy — Rudnay Sándornak.

Cardinális Primás Rudnayhoz.

Fő tündöklésű Herczeg, Cardinális, Primás, Érsek,
nagy kegyelmességű Uram,

Az anyaszentegyház, mellynek kormányzására Eminentziádat az isteni kéz ültette, új díszet veve a' külföldön az által, hogy a' Patriarcha Egri Érsek az ő literaturájokat három munkával gazdagította, mellyekben teremtő hatalmu phantasiját, poetai ihletését,

¹ A kipontozott részek helye az eredetiben ki van szakadva.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

lángoló érzéseit, igen gazdag, nemes és szép beszédét, gyönyörűen habzó hexameteireit, magok a' német nyelv' és poezis' első rendű férfijai is csudálva tisztelik. A' három' egyikét, a' *Szent Hajdan' Gyöngyeit*, én a' mi nyelvünkre fordítottam, 's bátorkodom azt Eminentziádnak azon élesztő remény alatt 's azon aláz. kéréssel bemutatni, hogy azt a' nagy Író' tekintetéből 's vallásos érdemeire nézve, mellyeket olvasójiban a' Hit', Remény', Szeretet' szent és vigasztaló érzésinek felébresztése által, támasztani bizonyosan fog, kegyelmesen elfogadni méltóztassék.

Esedezem hatalmas ótalmiért 's a' legmélyebb tisztelettel vagyok.

Széphalom 1830. Jún. 23d.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5176.

Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak.

Nagy Méltóságú Gróf,
nagy kegyességű Uram,

Bátorkodom bemutatni Nagyságodnak egy dolgozást, melly a' sajtó alól csak most jöve ki; az Egri Patriarcha-Érsek' *Szent Hajdan' Gyöngyeinek* fordítását; nem mintha úgy hinném, hogy az a' Nagyságod tekintetét magára vonni érdemes; hanem mivel tudom, hogy Nagyságod minden igyekezetünknek örvendő; leginkább pedig azért, mert kevés érdemű fordításom úgy jelenhet meg Nagyságod előtt mint hálám' jele gazdag ajándékaért, a' *Hitel* nyomtatványáért. Fogadja Nagyságod csekély ajándékomat szokott kegyessége szerint. Öröm hallani, hogy egy lelkes Nagyunk így szól; és ha a' régi Rómában élénk, kérni fognám polgártársaimat, rendeljenek supplicatiót a' halhatatlan isteneknek, mivel a' hazának illy fiat adtak. Valóban Nagyságodnak, 's méltó barátjának Wesselényinek, igaza van, midőn a' nemzetiséget nem nézik egynek a' fennállóval, a' szokottal. Muftit és Jancsárt illet az a' gondolkozás hogy nekünk nem hasonlítani kell másokhoz, hanem másoktól különbözni, és ezért a' jótól is idegenkedni. A' mi jó, a' mi hasznos, az magyar is eggyzersmind, 's az olyat jobb másoktól áltvenni 's magyarrá csinálni, mint másokban csudálni, másoktól irigyleni.

A' Bowring' munkáját e' napokban láttam. Kevesebbé tudok ángolyul mint hogy biztosan ítélném meg, ha sok szerencsével

dolgozott e mindenütt; de az én verseimet igen jól fordította. Melly kedves kis darabbá csinálta péld. egyik epigrammomat, midőn azt három rövid sorocskában adja 's így a' gondolat más alakban is mindég azon egy hatást teszi. Nagy ösztön ifjabb társaimnak, és azoknak a' kik utánunk fognak születni, hogy törekedjenek előre, és bennünket felejtessenek el, mint viszont őket fogják azok, a' kik még későbbben jönnek elő.

Maradok változhatatlan és mély tisztelettel

Nagy méltóságú Gróf

Nagyságodnak

Széphalom Jún. 23d. 1830

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. Széchenyi-múzeumában.]

5177.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Június 23d., 's teljesítém a' mit tőlem a' sziv' szent érzései kívántak. Nézzen ránk alá a' mi kedves Süssink, és lássa gyönyörködve, hogy mi most is azok vagyunk, a' minek Ő óhajtja hogy legyünk. Ah édes Lotti, miért nem él az az Angyal? és meddig fogjuk még halála' napját gyászolni!

Ennyi baj, ennyi gond közt nem emlékezem mikor írtam utolszor Nagysádnak. Túrje tehát ha másodszer találom mondani hogy én Majusnak leginkább közepe táján azt hittem, hogy Sophiet el fogom veszteni. Az egyik Orvos azt magamnak is megmondotta, de mind az, mind egy másik azt is meg másoknak, hogy 14 nap alatt neki meg kell halni. Nagysád tudja melly férj voltam én, melly férj vagyok én, 's lát mint teljesítém szentül feleségem körül kötelességimet. Míg az idegenek közelíteni sem mertek hozzá, én fejemen nyugtattam fejét, izzadt testét magamhoz csatoltam, 's ágya' szélén ülvéen jobbomban tartottam jobbját. Így állal vele a' Pap előtt, mondám. Baja complicált volt. Bordagyuladás és hektika. 26 nadály szívta ki nyilalásait, mellyek külömben megölték volna. De Május' 26dikán, épen akkor midőn Kázmérban állott az Execütióm, crizist tett a' nyavalya, 's Június első napján kilépe az ágyból, mellyet hat hétig nyomott.

Az én Execütióm végre megtörtént, de midőn azt várom hogy

a' sógorom fog nekem fizetni, mert a' Sententiák nekem ususfructust is adjudicáltak, a' Biró engem teve adóssá, 's a' jószágot csak akkor adja kezembe, mikor neki 12,081 frtot megviszek. Hallatlan dolog, 's olyan a' mitől minden borzad valaki hallja : de az én égre kiáltó sérelmemen csak új perrel segíthetek. Illyeket tesznek a' Prókátorok és Birák, mert nem büntettetnek. Nem én vagyok az magam, a' ki e' részben panaszkodhatik.

Vay Ábrahámnak és Kazinczy Sophienak a' legidősbb leányát Eulaliát elvevé Lónyay János, a' Fő Ispán és B. Prónay Piroska fija. A' szép fiatal embernek a' szíve vagy tüdeje nem tudom melly részéhez nőtt. Látván a' Prókátorok hogy ha itt egy tréfát tesznek, összeveszték [!] a' beteg férjet a' nem beteg és csak 17 esztendő asszonnyal, 's arra vevék, hogy *halála előtt öt nappal* János a' maga sok jószágát a' testvér bátyjának 30 esztendei Arendába *háromezer forinton* adja. Meghalván az Ur, az Asszonyt haza küldék, holott a' törvény az Asszonyt, míg férjhez nem megyen, férje képviselőjének veszi. Ezt az istentelenséget még azzal tetézik, hogy a' fiatal menyecskét rossz hírbe hozzák, a' nélkül hogy az asszony azt érdemlette volna. — 'S mi leve a' dolog vége? egy alku, melly szerint az asszonynak százöttezer forint fog lefizettetni. De hát az illy istentelen Prókátor egy fiatal asszony becsületét, birtokát büntetlen fogja e feláldozni a' maga czéljainak?

A' magam bajomat, 's a' mit az exequens Birám velem *játszott*, elhallgatom, mert azt nem lehetne különben mint igen hosszan. El van rontva egész életem, édes Lotti, gonosz sógorom' gonosz emberei által, 's még szörnyű historiák történhetnek velem.

Mint van Nagysád? és melly nap lesz meg a' mit Nagysád nekem írt? Ezt óhajtom tudni, hogy akkor nap lélekben Nagysád körül legyek. Ott leszek, 's kérni fogom Istent hogy áldását Nagysádra árássa ki

Ma írok Gróf Kúnnénak is, és általa Fizsinek. Én az Ő Nagysága kegyességét nem szeretném hálátlansággal visszafizetni, de félek hogy a' gyermek ne viselje magát úgy, hogy Ő Nagysága 's a' Mélt. Gróf bánják meg, hogy őket [!] tőlem általvevék. Árva gyermek elkényezteti magát, 's az nem jó, én annak oka nem vagyok. Leveleim a' hazavágyást támaszthatják fel a' gyermek szívében, 's az ismét békétlenséget, 's így nekem írnom is bajos, nem írnom is az. Kérem

Nagysádat alázatosan, tudassa velem, Ő Nagyságok a' gyermekeket nem únták e meg, 's az magát az Ő Nagyságok kegyeire nem tette e érdemetlenné.

Gróf Lajos, 's Ő Nagysága Gróf Wasné mint vannak és hol vannak? Méltóztassék Nagysád mind kettejeket, 's Ő Nagyságát Mélt. Gróf Bethlen Ádámné Asszonyoságot a' leghívebb tisztelettel tisztelni. Tartson meg engem Nagysád továbbá is megbecsülhetetlen szeretetében

Jún. 23. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5178.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának.

Kazinczy Fizsinek.

Édes lányom, Anyád és minden testvéreid köszöntenek, csókolnak, 's ohajtják hallani hogy egészséges vagy, hogy a' német nyelvben és egyébben elő mégy; mindenek felett pedig azt, hogy magadat mindennel szeretteted, Ő Nagyságok eránt pedig háladatos is vagy. Gondold meg, édes gyermekem, hogy a' jót, a' nyájast minden kedveli, hogy a' ki nem ilyen, azt minden hidegen taszítja el magától; és hogy a' más szeretetere gazdagnak és szegénynek szüksége van. Tedd tehát a' mit az ész parancsol. Az Anyád sokat betegeskedett, de már ismét semmi baja. Zseni és Thalie hol itthon vannak, hol Regmeczen, néha Olasziban is a' couzineknél Lónyai Gábornénál. Emil és Antonin jóval nagyobbra nőttek mint én, Bálint és Lajos pedig derekasan tanulnak a' Collégiumban. Bár tefelőled is minden jót hallhassak.

Ich will versuchen mit dir deutsch zu sprechen; Kinder erlernen Sprachen leicht, und dir wird es gleich viel seyn, ob ich mit dir in unserer Sprache oder deutsch spreche. — Als ich in Herrmannsstadt war, dachte ich wohl nicht, dass eins meiner Kinder dorthin kömmt. Es ist ein freundlicher Ort, hat ein Theater, hat einen schönen Spaziergang, und du wirst, hoffe ich, die reiche Gallerie des grossen Bruckenthal gesehen haben, und dir wohl gesagt haben, wie dein Vater glücklich wäre, wenn er dort statt deiner seyn könnte. Schreibe mir manchmal, mein liebes Kind, und schreibe mir das, was du aufs Papier gesetzt hast, nicht was deine Vorgesetzten daran schon gebessert haben. Schreibe mir aber

nie ohne ihr Wissen, und ohne ihre Erlaubnis. Kinder dürfen keinen Willen haben, denn sie sehen ihr Wohl nicht ein. Empfehle mich, liebe Fizsi allen denen, die für dich Gnaden, Liebe haben. Az Isten ótalmazzon téged minden veszedelemtől, édes gyermekem, és neveljen nékem, anyádnak, testvéridnek örömére. Csókolunk mindnyájan. Széphalom Zemplény Vármegyeszékén, Junius 24d. 1830.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5179.

Kazinczy — Wigand Ottónak.

Wigand Ottónak

Pestre.

Széphalom Jún. 26d. 1830.

Ich bringe Ew. Hochw. meinen herzlichsten Dank für das mich beehrende Vertrauen, mit welchem Sie mich zur Theilnahme an Ihrem Convers. Lexicon einladen. Leider erlaubt mir diesen Antrag anzunehmen mein hohes, mit den verschiedenartigsten Sorgen belastetes Alter nicht, u. ich bitte Sie meiner Weigerung keinen andern Grund unterlegen zu wollen, als den ich eben anführe. Ich hasse alle Ränke, alle Complots, u. an dem ärgerlichen Streit, der sich hier entspannt, habe ich keinen Theil, und werde nie einen haben. Sey es mir aber erlaubt freymüthig zu seyn, und zu bemerken, dass die durch meinen gelehrten und durch seine Bescheidenheit, die wirklich nicht Verstellung u. nicht Kunst ist, glänzenden Freund aufgestellte Fragen in dem Ton dieser Fragen hätten beantwortet werden sollen. Auch wäre es gut gethan, wenn Hr. Provinz. Commissär und Assessor von Döbrentey die empörenden Verse des Csokonay unterdrückt hätte. Es war vorauszusehen, dass der hochherzige, gelehrte, edle Jüngling sich zu dem Recht der Repressalien wird hinreissen lassen, und hie und da sich manches erlauben wird, was der gerechtigste Schmerz nicht gutheissen, aber entschuldigen muss.

Ich habe geglaubt dass es nöthig sey Ew. Hochwohlgeb. u. durch Sie der Redaction, meine Ansichten hierüber bekannt zu machen, weil ich voraussehe, dass ich missverstanden werden könnte. Es ist bekannt dass mein Geschmack in unserer Stylistik dem Geschmack meiner Freunde Fenyéry u. Bajza mehr als dem der anderer Parthie nähert, wenn ich auch glaube, dass ein didactisches Werk nicht in dem Schmuck der poetischen Prose geschrieben,

nicht aus neugeschmiedeten Wörtern zusammen gesteppt werden muss.

Dem schönen, grossen Unternehmen wünsche ich aber das herrlichste Gedeihen, und mich tröstet mitten in diesem Ärger der Gedanke, dass Ew. Hochw. Lexicon durch den hässlichsten aller Kämpfe die wir sahn, gewinnen muss, gewinnen wird: — die Mitarbeiter werden mit mehr Vorsicht walten, und sich selbst in ihren Gegnern mehr achten.

Ich beharre mit allen Gefühlen der ungeheucheltsten Hochachtung.

[Kazinczy másolata Beeske Bálint birtokában.]

5180.

Kazinczy — Ifj. B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró, Kamarás, Első Al-Ispány Úr,
nagy tiszteletű Uram,

Fő-Notárius Úr tegnap estve emlékeztetett a' Méltós. Úr parancsolatjára, 's azon pillantatban vontam elő zsebemből az ide zárt verseket. — A' nem scandált rímes sorok végre valahára kimentek módiból; a' görög és római szchemájúakat némelly fül még versnek sem ismeri; 's itt valami ollyon kellett igyekeznem, a' mi magát a' tanulatlan fülnek is ajánlja, de inkább a' jobbaknak tetszessék, mint a' sokaknak; — azt a' formát választottam tehát, a' mellyen péld. ok. a' maga efféle complimentjei által híres Metastasio írta verseit; az első és ötödik sornak nem adván párt, de igen a' másodiknak a' harmadikkal, 's a' hatodiknak a' hetedikkel, 's a' sullyt a' negyedik és nyolczadik sorba vetvén. — A Fő-Ispány Fiuméből jó, 's füle ott ehhez az olasz formához hozzá szokván meg fog lepethetni, midőn azt magyar szókban látja itt.

Ennek, vélekedésem szerint, a' palotában kellene függeni: a' Balkonra valóval még készen nem vagyok, nem tudván tegnapig, ki lesz a' Beiktató. De az is megkészfül.

Nem szeretek tanácsokat adni a' hol az ollyan tőlem nem kívánatik: de itt még is bátorkodom a' Steiner Úr projectumára egy jegyzést tenni. Azt akarja hogy négytalpnyi betűkben a' tulsó soron ez éjjen:

ÉLJETEK

MÉLT. MAILÁTH GYÖRGY PERS.

GRÓF MAILÁTH ANTAL FŐ ISP.

Én jobbnak látnám ezt így:

ÉLJETEK

GYÖRGY
IKTATÓ

ANTAL
IKTATOTT

Ezt inkább ajánlja a' kurtaság, és a' hasonlóság a' *György* és *Antal* 's az *Iktató* és *Iktatott* között. — A' *Mailáth* itt elmaradhatna, mert azt kiki érti; a' *Mélt.* és *Gróf* rosszul felelnek egymásnak, 's a' *Person.* és *Fő-Ispány* már csak azért sem jó, mert a' *Personális Fő-Ispány* is eggyzersmind, de a' *Fő Ispány* (tudnillik a' miénk) nem *Personális*.

Maradok alázatos tisztelettel

A' Méltós. Báró Első Al-Ispány Úrnak

Ujhely Jún. 27d. 1830.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Én szültem ötet, én neveltem,
Kevélyen láttam nagy fejlődését.
Itten tévé első lépését;
De ah, a' nem hív elhagyott!

Most jó 's enyém! enyém, 's örökre!
Erőben túl fel kormányomra,
Szent ég, tartsd meg boldogságomra
A' jót, a' hívet, a' nagyot!

Tekint. Fő-Nótárius Úr nagy javalással fogadta ezt, csak azt jegyzette meg, hogy a' Fő-Ispány nem Zemplényben született. — De a' poeta nem tartja magát szorososan a' historiai igazsághoz. A' Fő-Ispány már születésekor Zemplényi volt, mert anyja azzá tette, 's így Zemplényt nevezheti anyjának 's Zemplény a' Fő-Ispányt nevezheti fíjának.

Én mikor valamit versezek, szeretem más nyelvre is önteni, mert úgy inkább kimutatja magát a' mi igazítást kíván. Ime tehát németül: Ich gebar ihn, ich habe ihn erzogen. Stolz war ich, als ich ihn seine grossen Fähigkeiten entwickeln sah; Hier begann er seinen Lauf, Ach, der Ungetreue hat mich aber verlassen! —

Nun ist er da, und er ist nun mein! Mein ist er, und auf immer!
 Ausgerüset mit Kraft nimmt er das Ruder in seine Rechte. Himmel,
 erhalte ihn zu meinem Wohl, ihn, den Guten, den mir treuen, den
 Grossen!

Kivül: ¹ Méltóságos Vajai Báró Vay Miklós Úrnak, Cs. K. Kamarásnak, Zemplény Várm. Első Al-Ispányának, alázatos tisztelettel.
Golop.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5181.

Kazinczy — Ifj. B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró, Kamarás, Első Al-Ispány Úr,
 nagytiszteletű Uram,

Ezen levelem talán még itt éri a' tegnap előtt Marsalkó Úrnak
 általadott másik leveletemet. Abban a' palotába felfüggesztendő verset
 mutattam be a' Méltós. Úrnak: itt a' balconra teendőt mutatom be:

Tekintsetek alá magas egetekből

Ti, a' Mailáth-háznak elhunyt csillagai,

'S lássátok, mint kelnek régi nemetekből

Házatoknak ismét új ragyogványai.

György, a' honnak 's Honthnak tündöklő nagy fénye,

'S Antal, te, Zemplénynek öröme 's reménye.

Kevesebb becse van a' mesterséghez értők előtt mint a' másiknak: de ezt a' sokaság szebbnek fogja lelmi, 's a' balcon előtt a' sokaság fog ábrándozni.

Minden esetre várom a' Méltós. Úr parancsolatját, ha egyyiken vagy másikon változtatnom, vagy őket elvetnem kell.

Maradok hív tisztelettel

A' Méltós. Báró Első-Al-Ispány Úrnak

alázatos szolgálja

Ujhely Június 29d. 1830.

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: Méltóságos Vajai Báró Vay Miklós Úrnak Ő Cs. Kir. Felsége Kamarásának, Tekint. Zemplény Vármegye Első Al-Ispányának alázatos tisztelettel.

Golop.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

5182.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Ujhely Jún. 29d. 1830.

Édes barátom,

E' pillantatban veszem az Úr barátságos levelét. Köszönöm szíves szeretettel a' megígért szolgálatot, 's kérem az Urat, tégye meg azt egy távollévőért, a' ki magán külömben segíteni nem tud.

Wigand megkért hogy Zemplény Vármegyéhez intézett Instantiáját adjam be. Beadtam, 's tudósítottam hogy kívánsága teljesítve van. Wigand megérkezett Lipsiából, 's megörült a' levelemnek, 's meghítt dolgozó társnak, azt vetvén kéréséhez, hogy első postával meg fogja írni, melly articulusok kidolgozását kívánja tőlem. — A' bizodalom, a' kérés köszönetet kíván mindentől, a' ki nem barbarus; elhalasztám mindazáltal a' feleletet, míg a' jelentett tudósítás is megérkezik. Azonban közel egy holnapja hogy a' levelet írta, 's az ígért tudósítás elmaradt. Így én sem feleltem Wigandnak. De a' ki engem ismer, tudja felőlem, hogy én a' Wigand meghívását elfogadni soha nem fogom. Én esküdt ellensége vagyok minden czimborának, 's mikor *jót* kell tenni, nem nézem, ha ott Döbr. van e, vagy Bajza. De én Fenyérivel és Bajzával örömmel állok egy sorban, 's arra hogy Döbr. corrigálgassa dolgozásomat, semmi kedvem nincs. Osztán én öregebb vagyok mint hogy új munkára adhassam magamat; bár azt végezhessem el, a' mihez kezdtem. — Hogy nekem a' Convers. Lexiconban semmi betűm nem fog megjelenni, azt bizvást elmondhatja az Ur, az egész világnak. De kérem, ne avasson a' Döbr. perébe. Vele világos idegenségbe tettem magam. Bántani soha nem fogom: de az nekem nem lehet barátom, a' ki magát úgy tette gögje által nevetségessé mint ő a' Fenyéri csipős de szerény kérdéseire tett felelettel, és a' ki megengedte a' *piros tojást*, a' ki Fáy Andrást az úczán összeteremtettézte, hogy neki commendált egy leányt, és a' ki ellenem azokat a' gaz suttogásokat tette, 's belém veszett. Engem Döbr. igazságtalannak találni soha sem fog, de azt sem látni hogy barátja vagyok.

Szemere Jún. 20d. itt volt velem 's 21d. Széphalmon. Másfél napot tölték a' szeretetre-méltó emberrel. Mutatja külsője mit szenvedett; én az úczán rá nem ismertem volna. Feledje édes Laczim, ha az Urat megbántotta. Elbeszéltetém magamnak mi történt közte

és az Úr közt; elbeszéltem, mi van abban az Úr nyomtatott dolgozásában. Az Úr Döbrenteinek ad igazat, engem süjt. Az engem az Úr eránt elhidegíteni soha nem fog. Az volna még szép, ha azt akarnánk, hogy más ki ne mondhasa ítéletét nem magunk, hanem dolgozásaink felől. Ha javalhatom az Úr ítéletét, csak azért is megszólalok, hogy lássa a' világ, mit tesz a' becsületes ember, és mit a' fész és pőf. Nem iratom én a' képem alá soha hogy azt érdemeimet becsülőji tették (ez magyarul is rosszul van mondva; jól érdemeIT becsül.) és ha azok oda akarták volna is tenni, nem engedtem volna. Sem a' Wigand szájával nem kürtöltem volna ki, hogy én melly nagy vagyok, 's hogy Magyar Campe vagyok — mert ki nem ismer a' Wigand ajakán a' Döbr. czifrájira. — Gázság az a' czimbora, édes barátom. A ki kit szeretni akar, szeresse, 's gyűlölje ha tetszik. Kell e arra társat gyűjtenünk?

Éljen szerencsésen édes barátom. László napján csendesen ittam az Úr egességét, mert a' kik közt voltam, az Urat nem ismerik. — Gróf Teleki felhozhatná az én exemplárjaimat, és az Úr nyomtatványát. Júl. 11d. lesz Patakon. Csak eselédit kellene megkérni, nem magát.

Ölelem az Urat szíves szeretettel.

Ne Táblabirózzon az Úr, kérem.

Minek az? — De ne is kegyedezzen.

Mindég Döbrt-t hallanám.

Várom a' tudósítást, hogy a' Sz. H. Gyöngyeivel mi történik. Siessen nekem legalább egy exemplárt küldeni és a' miket Wigandtól kértem. — A' Bujdosókat minekelötte végigolvasám, elvitte a' Húgom, 's most is ennél a' könyv.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5183.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Egy szeretetre méltó, még iskolájit járó ifju, Szalay László, be fogja Neked nyujtani ajándékomat, a' *Perlen der heiligen Vorzeit* nyomtatványát, velinen. Fogadd azt megbecsülhetetlen kegyességed szerint. Hexametereket, még pedig gyönyörű hexametereket, prózában adni, bár poctai prózában, nem a' legszerencsésebb gondolat; de sem eröm, sem esztendeim, sem gondjaim nem engedék

külömben; 's legalább a' Munka előtt álló Bevezetés fogja érdemleni, hogy azt megolvasd. Örvendek hogy ennek a' csuda nagyságú férfinak Életét közölhetém a' magyar világgal. A' mit a' Velencei rév' felszabadítása felől mondék, az egy oly tiszteletes hazafinak mint Te vagy, tántoríthatatlan lelkű ember! könnyeket fog csavarni szemeiből — örömkönnyeket.

Melly úton vezetete keresztül engem a' múlt két hónapban az isteni kéz! Feleségem az Eperjesi 's Egri út miatt, a' Sibiriai hidegben tüdőgyulladásba esett, 's Május 10d. Kassai Orvos Horn Úr nekem kimondá, hogy özvegyen maradok, de nem mingyárt; azonban Mikóházán még az nap megvallá, hogy 14 napig élni nem fog. Előjőve a' sógorom is Dercsényi; ő nem ijeszte el, de Lónyai Gábornál Olasziban megmondá, hogy 14 napot nem ér. Az én életemnek ez a' megbecsülhetetlen, ez a' tiszta lelkű, ez a' semmit nem affectáló asszony minden öröme; képzeled tehát mit szenvedtem. Hét gyermekkel maradni el tőle, kik közt az utolsó kilencz esztendő, 's ennyi bajban, melly rettenetes kinézés: de én felejtém a' hasznát, 's csak az ő elvesztését forgattam. Azonban 26 piócza 's a' két Orvos segéde megtartotta, 's a' melly napon exequens Birám nyakamat szegte Kázmérban, az nap jobban lett 's 7 héti fekvése után Június' első napján kikölt ágyából. Mihelyt lehetett, bejött Ujhelybe, 's kevélykedve mondom, hogy a' mint szekere a' Patika előtt megállott, a' Patikárius és felesége elébe szaladtak, 's ez az igen nemes lelkű ember a' feleségemet örömében hogy él, az úczán csókolta össze.

'S mit cselekvék azalatt a' sógorom és az őhöz méltó felesége?

Látván hogy sem én, sem Dellevau[x]né magunkat pénzzel, még pedig 12,000 fttal Váltóczédulában, kifizettetni nem engedjük, oda hajtá exequens Biránkat, hogy az egy köblös őszi vetés hasznát 3 fntra becsülte, a' tavaszit felényire — holott mi megmutattuk, hogy az őszi vetés egy köblös földjétől a' szomszéd Lasztóczon 8 fntot fizetnek a' föld urának — egy szőlő esztendei tiszta jövedelmét 30 fntra; holott mi a' helybeli tanáccsal 260 fnt haszonra becsültettük; — egy három ablaksoru nagy granárium hasznát 16 forintra; — a' lakóház, a' minden ólak és istálló, 's a' rettenetes nagy kőcsúr esztendei hasznát (mind ezeket egyetemben, nem külön) 40, azaz negyven forintra; — a' napam' halálával maradt marháat in natura ítélte ide, nem vétén fel sem hasznát, sem szaporo-

dását; — egy 7000 fntos menő articulust egy fillérbe sem; 's így osztán, mikor azt hittük, hogy a' sógorom a' rátán felül nekünk még pénzt is fog fizetni, azt csapta fejünkhöz, hogy mi fizessünk neki 12,081 fntot $34\frac{5}{6}$ xrt, — én ennyit, 's ennyit D'Ellevauxné. Ezzel elment, megígérvén hogy mihelyt neki a' pénzt Eperjesre megvizsgáljuk, kijő, 's rátáinkat kiszakasztja. Engem a' búcsúzáskor megkövete, ha kedvem nem teljesítette volna, 's én neki tisztelettel és nyugalomban ezt feleltem: Legalább az az örömem van, hogy a' Tekint. Urra magára provocalhatok, hogy *kedvezést* soha nem kértem, 's csak azt kértem, hogy ne engedje, hogy a' ki engem és az én hét gyermekemet ölte, tovább is öljön.

'S hogy a' 12,081 fntot ki ne csinálhassam, mit teve a' Sógorom? Épen az nap mikor Kázmérban most harmadszor állott az Executio, Creditoraimmal egyet értve, vagy hamis Contractusaimat beváltva, intabuláltatá. 'S így ott állok a' hol 1810. sőt rosszabbul, mert mennyit adtam el, és mennyi adósságokat tettem. Ha most is tartoznék felelettel Birám, mint II. József alatt, nem történt volna ez.

Ó Nagysága a' Mélt. Grófné, a' maga mennyei szívével, melly imádást érdemel, mint igyekezett Gróf Aurél által segíteni rajtam! Ah, édes barátom, hogy felejthetném én ezt! Szíves tisztelettel maradok Ujhely Jún. 29d. 1830.

örök hálás hived

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

5184.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tisztelt barátom,

E' napokban által fogják adni Árpád kedves fiadnak kised ajándékomat, a' *Szent Hajdan Gyöngyei* fordítását. Csókold nevemben, és kérd, hogy azt fogadja kedvesen attól a' barátjától, a' ki tőle oíly sokat reményl. — Most már, édes barátom, ezen exemplárjaim' árából neked meg fogom adhatni azon 200 fntot, mellyet nekem ez idén kölcsönözél, 's megkérém Bárfay barátomat hogy mihelyt kezéhez annyi pénz bejő, azt néked fizesse le. Te pedig vedd szíves köszönetemet segedelmedért. Nagy bajból ragadál ki.

Az én executióm végre meg vala, de mentsen meg Isten mindent az illy exequenstól! Midőn azt váram, hogy nem csak a'

rátámat kapom meg, hanem az ususfructusból még pénzt is azon felül — mert azt lehet, sőt kelle várnom, az Exequens azt csapá fejemhez, hogy sógoromnak fizessenek 12,081 fr. és $34\frac{5}{6}$ xrl W. W. hogy pedig azt sohol ne kaphassak, a' Sógorom épen az nap midőn az Executio most harmadszor kezdődött, a' Sógorom Creditoraimmal intabuláltatá Contractusaimat. És így én ott vagyok a' hol voltam; sőt rosszabbul most, mint 1810. midőn osztoznom kellett volna; mert azolta, 7 gyermeket nevelvén, magam is 7 gyermek' egyyike, sok holmimat kénytelen valék eladni, 's adósságokat csinálni. — Ha én és feleségem czifrát üztünk volna, kártyáztunk volna, méltán érne a' csapás; de feleségem és én nem is ismerjük a' kártyát, 's nem czifrán élénk, hanem szegényen, a' hihetlenségig! —

Püspök Horváth János Úr nem a' Te kezeidben hagyá e az én Catilináriáimat? — a' Cicero IV. beszéde' fordítását. — Ha tudsz ezek felől valamit, kérlek, ird meg.

Hát a' Vitkovics Verseit megkapom e kiadás végett? Vitkovics 1809. erre engem kért meg, 's a' holt barát' akaratja előttem szent.

Megengeded hogy egyy igen kedvetlen tárgyat illessek — azt az undok és gyalázatos pert, mely a' Convers. Lexicon eránt támada. Nem javalom a' mi nem jól történt; de történt volna e ez ha Döbr. a' Fenyéri *Kérdéseire* a' Fenyéry' hangján felelt volna? Én azt hiszem, hogy a' hiba onnan ered. — Ugyan nem neveltség e az, hogy ó a' Wigand szájával magát olly nagynak hirdeti (mert ki nem ismér azon a' csutorás czifrájú beszéden Döbrenteire?) kellett e neki magát egyy silányka munkáért Magyar Campénak titulázni? kellett e Fenyéryt tudatlannak, kajánnak nevezni? kellett e Fenyéryre nyelvrontást annak kiáltani, a' ki a' mint látánk a' feleletből, maga is rontja a' nyelvet? kellett e azt eltérni hogy Thaiss a' Csokonai marhaságát Bajzára alkalmazza? Tudta Bajza, mi fogja D-t elnémitani, 's azért álla neki a' *Kendhez* olly igen közel álló *Kegyeddel*; tudta hogy a' maga Prov. Commissariusságával 's Tábla-bírósaival kevélykedő embert (lásd a' Macbeth' Annunciatióját) ez fogja leginkább elnémitani. Egyéberánt én magamat a' perbe sem nem avattam, sem soha avatni nem fogom. De megmondám Dnek, hogy elébb utóbb így jár. A' ki olly fenn hordja a' taréját, a' ki Fáy Andrást, az ártatlant, az úczán összeteremtetté; Szemerét, a' beteget, össze infámis-emberezé; a' ki egyy Dámának, a' mit atyjától 's testvérétől tudok, olly gorombaságokat monda, végre is rosszul jár. Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

Ezeket, édes barátom, egyedül azért mondom el neked, hogy gondolkozásomat ismerd. Gyalázatos a' per, de az minden vigasztalásom, hogy nélkülem kezdék; nélkülem el is végzik.

Azonban még ennek az undok pernek is van és lesz haszna: — a' Conv. Lex-t több gonddal fogják írni. 'S ez a' csunya veszekedés mindent arra fog tanítani, hogy egymásnak hagyjunk békét, mert a' botnak két vége van.

Élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten tartson meg a' hazának és a' jóknak. Jelentsd szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonyinak.

Újhely, Jún. 29d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5185.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tisztel.

Újhely Június' 29d. 1830.

Szemere és kedves nője Június 19d. estve megszállának itt a' fogadóban, 's gyalog látogatók meg iskolai barátját Fő Notar. Dókus László Urat, az pedig szekeréért küldte, 's magához hajtató. Másnap Dókus Ur nekem írt, hogy ha egészségem már engedi, jöjjenek be. Beteg voltam, fekvő beteg, de jöttem; az nap 's más nap délig velek valék; délután haza kísérték. Így az az örömem van, hogy Paliné úgy szerette meg Ferencznét, mint Pali szereti Ferenczet. — De édes barátom, melly változás Paliban! Én meg nem ismerém vala az úczán. Fél teste oda van; jobb szeme rángatásokat szenved; olykor be is vonódik egészen. Kerül minden haragot, minden lágy megindulást. Ráday Erzsí című epigrammát sem meg nem olvasta, sem felmondani nem engedte. — Feledém mondani, hogy miolta őt Pesten láttam (1829. Máj. 31d.) beretváltatja bajuszát, 's ez arczán különben is változtatott volna.

Beszélé hogy vette leveledet a' Döbr. és köztem vont parallelával; de ő veled egy értelemben nincs. Fogod e az én kevélynek hirdetett lelkem felől hinni, hogy a' hol felőlem magasztalással szólnak, én azt egyszernél többszer meg nem olvasom? fogod e, hogy a' mit Bajza Értekezésében az Epigr. felől monda (Tud. Gyűjt. 1829), azt én egyszernél többet meg nem olvastam? — De szép legalább!

mondám Palinak, 's egyébre fordítám a' beszédet; — a' gyalázatos pőrre.

Pali részint széplelkűségből, részint betegsége miatt, a' mint a' Kérdésre adott feleletek kijöttek, 's a' Küldők ki akarának hozzájönni, megizente nekik, hogy látni őket nem akarja, mert előre látja hogy erről lesz a' beszéd, ő pedig az illy felhevülést nem tűri, 's a' Döbr.-n ejtett igazságtalanságot nem javalja, sőt érte neheztel. Elmondám neki érzésimet. Fenyéry nekem ezen irásokat megküldé, de a' nyomtatványokkal jövő levél kevés sorból állott, minden panasz, minden vád nélkül. Mint Pali olvasta meg, úgy én: az illy példátlan vadságot illő vala ismerni. De mint Pali, úgy én, részt a' perben nem vettem, 's soha venni nem fogok. Pirúljon a' ki részre-hajlással játsza a' Bírót. — Azonban kimondám Palinak is, nyilván és világosan, hogy én e' mocskot, e' gyalázatot egyenesen Döbr.-nek tulajdonitom. — Jó, édes barátom, hadd adjam meg neked, hogy a' Fenyéri' kérdésében már érezteti magát a' nem javalás, talán a' neheztelés; — ha F. barátja volt volna Dnek, nem nevezte volna a' Wigand portékáját *epheméri becsüeknek*, 's nem kívánt volna iróniával *malasztot* a' dolgozóknak. (Hogy Fnek baja volt valaha Dvel, nem tudom; igen hogy Thaisznak Vörösmartyval, a' Tud. Gyűjt. redactiója miatt; 's V. és F. szoros barátok, mint Kisf., Helmeicz, Bajza, Toldi.) — De melly szerencsétlen gondolat vala az Dtől, hogy az maga magát a' Wigand szájában, azzal a' neki saját üres czifrájával — (a' *billegdegelt* vele még is elhagyatám) — olly megfoghatatlan szemtelenséggel tömjéneze, 's magát egy rettenetesen silány munka miatt Magyar Campének nevezé! — mert van e annak paedagogicus lelke, a' ki olly paedag. munkát ír, 's azt jónak képzei. — Mi az, hogy ő annak jóságát egy igen rendes okkal bizonyítja? 'S kellett e, azokért a' vagy *szerény* vagy *szerénynek leg-alább látszó* Kérdésekért Fenyérynek kujánságot, tudatlanságot csapdosni fejéhez? — Bizony ez nem vala okosság, ezt maga D. is meg fogja most ismerni. 'S nem kellett e előre látni hogy a' nyelvrontást emlegetőnek visszaadhatják a' kölcsönt? Martziusban már megjelene az. Annunciatio a' Shakespeare darabjairól, 's a' név előtt ott van a' Prov. Commiss. és a' Táblabirói czim. Ez hallgatólag emlékezteté *Öcsém Uramékat*, (igy szólítgatja D. ezeket a' derék ifjakat, mint a' Prókátor a' maga patvaristáját) hogy ő és ezek nem egyenlők. B. tudta ezt, tudta mi fog D.nak leginkább fájni, 's ki nem látja, hogy Bnak a' Csokonai marhasága (a' piros tojásban) koránt sem fájt

úgy mint Dnek fog a' *Kedhez* olly közel álló *Kegyed*, és az a' *drága D. Úr.* Valljuk meg hogy B. goromba, hogy B. irtóztató, de azt is, hogy B. non sine dis animosus infans. Régen akarám én megsugni Dnek, hogy jó volna megtanulni Horácznak e sorát: ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus. 'S valljuk meg, még a' Prov. Commissáriusság nem a' legfőbb tető a' világon, ha azt D. — és ő igen méltán — igen nagynek veszi is.

Barátom, én a' barátom előtt tartalék nélkül nyitom meg szívemet; patiarque vel inconsultus haberi; 's az valóban nagy hiba. Soha én senkit mástól elvonni nem fogok, soha sem kívánni, hogy minthogy én ezt szeretem, más is szeresse, 's gyűlölje, mert én gyűlölöm. De még kellene gondolnom, hogy az én okaimat, 's a' mit én tudok, nem tudhatja más, 's így engem félre érthet. — Hadd mondjak el tehát valamit. — D. és Thaiss néhány esztendő előtt csaknem botra keltek, egymást össze lutránusozták, egymást összeremtettézték. D. Fáy Andrászt a' Pesti úczán összeremtettézte; — D. a' beteg Szemerét össze infámis-emberezte; — Döbr. egy Fő Ispán leányával úgy bánt, a' hogy egy frajczimmerrel sem kellene; — egy igen respectabilis Asszony[n]ál, kinek fényes születése is érdemel tiszteletet, első ott léte alatt elnyúlt a' széken, 's felfoiugrándozott, holott a' hol magát kicsinynek érzi, merő hunnyászkodás. — Két leányt kért meg, 's az egyikkel jegyet is váltott, 's ennek már bútorai is a' háznál voltak, 's *akkor* mondta ki atyjának, hogy ha lyányával — —¹ nem ad esztendőként, el nem veszi. Midőn ez megtörtént, pökött minden, és éreztette D-vel, melly megvetést vona magára. Ezen szenvedései közt D. közel vala a' megtéboldyodáshoz, 's Vay Ábr. magával hozta le a' Dietáról, ide is Újhelybe, hogy magát kiszellőzze. Itt panaszlá előttem, négy szem közt, miserabilis arcczal és hanggal, hogy ő a' gyűrűváltás után tudta meg, hogy a' lyánynak *izzad a' keze*, a' mit ő természettől nem tűrhet. Láttam hogy el kell vonnom a' nyavalygástól, 's enyelgésbe csaptam által, hogy a' tüzesb mátká azt a' gyűrűváltás előtt tudja. — Vedd ezt annak magyarázatjára, a' mit neked utolsó levelemben a' dőlyf és a' pénz-szeretete felől mondtam. Ha Szita 800,000 fntot nyerc a' lotérián, és ha czifráz, mert kitelik tőle 's ő azt szereti, egyszersmind jó gazda, 's vigyáz hogy a' czifra el ne eméssze a' 800 ezret, de mást el nem tapos — azt teszi, a' mit én is bizonyosan fognék;

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

— noha én még akkor sem czifráznék, — nem *philosophiából*, hanem *ízlésből*: — de ha Szita keresztül akarná fújni magát a' theatrumban a' becsületes embereken, hogy elől ülhessen, 's ezeket taszigálná, taposná, már akkor a' leg nemczifrábnak is jusa volna Herr von Szitanak ezt mondani: Hören Sie, Sie sind a Flégel. — Ez egész Apologiája minapi levelemnek.

D. nékem köszönheti, hogy most nem a' Luther reverendáját hordja; én szerzettem Gyulainéhoz; 's mint bána velem a' Dietán, istentelen suttogásával; mint bána velem Pesti utam előtt Pesten! (Ezt nem Palitól tudom.) Hidd el, úgy szerettem mint mindég. Gyengeség! mondám, 's jó emberben azt felejthetjük. Megszokván a' praeceptoroskodást, 's meglátván Igaznál egy lapot Sallustomból, rám írt, hogy az nem lesz jó. Minden neheztelés nélkül felküldém neki a' mit Te megszerettél. Azt felelé, hogy az ötöt meg nem győzé. Már akkor azt felelém neki, a' mit Card. Richelieunek egy francia író e' szavára: »Nem értem«, — Az — úgymond ez — *nem az én hibám*. — Pestre jövéen, elkezdte catechizálni. Barátom, mondám, ugyan mondd el nekem, az együttlétel örömeit el kell e keseríteni polemizálgatások által? 's mikor annyi tárgy van a' mi bennünket egymás felé vonszhat, az ollyakat kell e elővenni, a' mi egymástól félre von? — Kérlek, az Istenért; hiszen előre láthatod, hogy engem meg nem térítesz; minek hát ez? — Lám én téged soha nem catechizáltalak és nem is foglak? — Hogy én azt tartozom hallgatni. — Úgy, mondám; ne vedd tehát rossz néven, ha kimondom, hogy én a' te beszédedtől szint úgy borzadok mint Te az enyémtől. — Úgy elnémúlt, mint Zachariás. Én azonban más textust vettem elő, 's nehezteléssel ment el, de nem gorombán.

Tavaly nem jöve a' Szemere szállására, mert, úgymond, ott van Thewrewk,¹ ólommal írom ide ezt a' szót, 's kérlek fessd be mingyárt tintával, hogy senki el ne olvashassa utánad; 's Szemerét köszöntette, engem nem. — Alacsony lelkű dühös ember, mondám; mert akár igaz a' vád, akár nem, illyet hirdetni más felől mindég gázság. Sok hetek mulva előjött, 's épen akkor, mikor én nem gyanu, nem mende monda, hanem csalhatatlan hírek után tudtam, hogy ellenem miket hirdet. — Ennek az embernek lakatot kell vetnem szájára; ezután is fogja tenni, a' mit eddig; de legalább úgy, hogy meg ne tudjam; 's az nekem elég. Újra dolgozám tehát Yoricki

¹ Itt egy szó olvashatatlan, a mire Kazinczy F. czéloz is.

Praefatióját, 's egy nem teremtetés levelet írtam neki, de olyat a' mi elnémíthatá, 's fenyegettem, hogy ha meg nem szűnik, a' levelet kinyomtatatom. Fő Hadnagy Kiss Károly Úrat küldé hozzám nem a' maga nevében, hanem mintha ez magától jött volna. Bizonyossá tettem, hogy bántani nem fogom, csak hagyjon békét. — Az a' Luther goromba ember volt, de legalább nem viselt két képet: tanítványai nem gorombák (néha), de kétképeűek. Az Erdélyi Levelekhez maga kérte a' Himfy Recenzióját, de egy Schóliont vete hozzá, 's hírem nélkül. — Mi neki a' barát, csak ő figürírozhasson?

Édes barátom, illő vala hogy engemet ismerj a' mint vagyok. Tartottam tőle, hogy nehezteléssel vevéd a' mit ártatlanul írtam az ő pénz és fényszomja felől, mihez, a' mint írod, senkinek sincs köze — míg azért másokat magának fel nem áldoz.

Megterhelt levelet küldök. De bocsáss meg. Nem tudtam rövidre [!] szabni. — Ne engedje Isten hogy szíved erántam elhüljön. A' te barátságod nekem nagy kincsem.

Ujhely Jún. 29d. 1830.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5186.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Bajza tiszteletét.

Örömmel értettem, hogy a' esomó Guzmics' versezetével 's a' Játékszin' első ivével kezéhez juta a' Tekintetes Úrnak. Hogy Galotti Emiliában hibák maradtak, az nekem fáj leginkább. Én és Stettner mindent elköveltünk a' correcturákkal, de ha a' szedő gondatlan 's tudatlan is még ezen felül, úgy a' correctornak legnagyobb szorgalma is hiába való. Itt egy comma vagy colon, ott egy betű esik ki, midőn a' kiszedett columnák egy helyről másra vitetnek, 's a' tudatlanság olly helyre téteti velök vissza, hol épen nem kellene állnia.

A' Tekintetes Úr igen nagy tévedésben látszik lenni, ha, mint levele mondja, azt hiszi, hogy én Emiliában változtatásokat tettem, még pedig a' Tekintetes Úr' tudta nélkül. Szabadságot ada ugyan a' Tekintetes Úr' leveleinek egyike azt tennem kéziratával, a' mit jónak fogok vélni, azonban ha én e szabadságot szerénytelenül használtam e, ki fog tetszeni a' kézirat' és nyomtatás' összehasonlításából. Hogy *Emilia Galotti* helyett *Galotti Emiliát* nyomtattassak, az engedelmevel történt a' Tekintetes Úrnak, melyből aztán természe-

tes következássel kellett folyniok a' *Galotti Edvárd, Gonzága Hektor, Róta Kamill* változtatásoknak is. A' *kisdedleg* és *képzeltés* ott állnak a' Tek. Úr' kéziratában; a' *komornokot* pedig *komornyik* helyett Stettner' javaslására fogadta-el a' Tekintetes Úr. A' *Festő* és *festő, Futó, Véső, Kincstartó* úgy vannak írva a' manuscriptumban is; 's általában fogva azt nyilatkozathatom-ki, hogy minden szót, mellyen a' Tekintetes Úr a' nyomtatott ivekben felakadni fog, saját kéziratából és Stettnerhez küldött jegyzéseiből fogok legitimálni. Én az írókat a' magok egész sajátságokban szeretem látni és semmit sem gyűlölök inkább, mint redactorainknak azon módját, melly szerint az író' orthographiáján, grammatikáján, syntaxisán, sőt nem ritkán stylusán is meg nem kérve változtatásokat tesznek. A' gondos olvasó szereti az írókat mind tökélyeikben, mind hibájikban látni, mert jól ismerhetni csak így fogja őket, csak így leszen híven informálva tudományok, szorgalmok, gondosságok felől 's haki kénye szerint változtatgat, sokszor, talán meggyőződése 's akaratja ellen is az írónak, valamelly munkán, az a' publicummal csak *szembekötődít* játszik. Az nekem nem volna kedves dolog, ha a' Tekintetes Úr azt hihetné, hogy én tudta 's akaratja ellen tettem változtatásokat Emiliában. Az általam fordított vigjátékban tapasztalni fogja a' Tekintetes Úr, hogy a' mi orthographiánk sokban igen eltér egymástól, a' mi leginkább fogja bizonyítani, hogy a' Galotti Emiliában lévő orthographia egészen a' Tekintetes Úré, a' vigjátékban pedig egészen az enyém. Örömet tanulok én is a' *gyermektől*, de örömet a' *stattlicher Herrtől* is, mihelyt van mit tanulnom tőle. Szalay László 10. esztendővel ifjabb nálam 's én Muzáronra irt észrevételeiben találtam olyakat is, miket még nem tudtam 's szivesen és pirulás nélkül vallom akárki előtt is, hogy ezt és amazt tőle tanultam. 'S vétek e az hogy én a' 10. esztendővel ifjabb Szalaytól tanulok, a' nálam 20. esztendővel öregebb (korosabb inkább) Döbrenteiről «keveset vagy épen semmit sem tartok»? Holott Döbrentei már akkor híres író volt, mikor én még csak *Abc-ét* tanultam. Tanulni mindenkitől lehet valamit, sőt mindenkitől *tudni* 's *akarni* tanulni még dicséretes dolog is. Tanulni azonban, úgy vélem, mindenikünk magától szeret (azaz maga jó akaratjából) 's nem tőrjük, ha valaki erőszakolva tolja ránk tudományát, szinte úgy mint XIV. Lajos nem tőrte, hogy papja a' morális leczkéket közvetlenül hozzá intézze. Az illetén önkényes változtatások pedig, mellyekről itt szó van, nem egyebek, mint erőszakos leczkézés és praeceptorkodás. Hogy

egymás' hibáit irtogassuk, annak nem ez, hanem egyéb az útja — *okokkal támogatott kritika* 's még ez is mindég csak *projectuma* az egyes írónak, törvénné csak a' *publica opinio* vagy legalább a' *consensus eruditorum* sanctionálhatja.

Döbrenteinek irt válaszomra gróf Dezsőffy József készíté egy — a' mint mondják — nem igen finom feleletet, védelmökre Wigand' gyámoltalan vitézeinek. Hogy ezen pörbe gróf Dezsőffy avatta magát, az nekem nem kedves dolog. Ő bár gyöngé író is, de tiszteletre méltó ember, 's a' haza' gondjaiban öszült-meg, és sok czimmet érdemli, hogy neve a' publicum előtt szenny nélkül maradjon. De ha olly valamit követend-el velem, a' mi grófi neveléssel öszve nem fér, köteles leszek e én neki azt eltérni 's csak azért leszek e köteles, mivel ő *méltóságos gróf?* — Én őt kimondhatatlanul sajnálom, 's felette sokba fog kerülni, a' mit neki felelni fogok, nem azért, mintha a' felelet nehéz volna (a' mi ügyünk igazságos és rendíthetetlen), hanem azért, mert jó érzésű embernek nem lehet az kedves, midőn tiszteletre méltó névre szennyet borítani kényszerítettik. Azonban, ha már ennyire jutottunk, hogy gróf Dezsőffynek tetszik magát a' Döbrenteiek karaktertelen, és Thaiszok' neveletlen seregébe vegyíteni, ha előtte kedves dolog egy szökevény és világcsaló galád németet, mint Wigand (bírom biographiáját!) védeni, ám lássa, én róla nem tehetek. Lesz idő, mellyben gróf Dezsőffy kivánni fogja, bár a' lexikon' pörébe ne keverte volna magát, mert a' mit én válaszolni fogok *vastag* feleletére, sok esztendő' száma sem fogja emlékezetéből kitörlni. Ők azt hiszik, hogy írói respublicában grófi auctoritásokkal lehet valakit elnémitani. Meglássuk, üdvezitendi e őket ezen hit. Még magyar országban senki sem keveredett gróffal tollesatába, én leszek most reá kényszerítve. Fegyvereimet úgy fogom használni, hogy *grófoknak* szolgáljon tanúságul, mint kell 's mint illik szót váltani olly emberrel, ki bennünket nem bánta. Nemes vagy báró, gróf vagy herczeg, írói világban egyféle jussal bír, elsősegeket itt nem születés vagy hivatal oszt, hanem *ész*; mellynek én mindenkor kész voltam 's kész leszek térdet hajtani. Gróf Dezsőffynek az fáj, hogy én «magamat szép reményekkel nem biztathatom az ő lexikoni dolgozásai felől.» De hát elegendő ok e ez haragra? kényszeríthet e engem arra valaki, hogy higyem a' mit nem hiszek? Melly fonáságok ezek! Gróf Dezsőffy jó ember, tiszteletre méltó ember, de gyöngé ember, 's könnyen hagyá magát eszköznek tétetni Döbrentei által, ki maga többé felszólalni nem mer, hanem másokat

öszönöz a' felszólalásra. Ő most vén asszonyok' módjára mendemondákkal hadakozik 's történetecskéket gondol-ki rólam, mellyeket a' két városban széthordoz, azzal hizelkedvén magának, hogy engem illy apró bohózatok bántani fognak. Illyen az, a' többek között, hogy vallási gyűlölségből keltem-ki ellenök, mert hogy én előbb Luther' követője voltam, de most nem régiben *titkon* a' római szentséges Pápa' aklához szegődtem; hogy én az öregebb írókat mind tönkre akarom zúzni, 's az ő elnyomásokkal magamnak az Akademiába helyet készíteni 'stb. 'stb. Döbrentei ezeket maga költi. Ponori Thewrewk pedig hirdeti nomadicus vándorlásain mindenfelé, mert e' kettő most szoros barátságban él, ámbár előbb nem szenvedhették egymást. Malus cum malo colliquescit facile. Megengedem nekik, hogy illy apróságokkal magoknak örömet csinálhasanak, minekutána legszebb fellegvéraik úgy is már öszveomladoztak. — Én gróf Dezsőffynek kivántam volna olly barátot, ki szemeit a' lexikoni pörre nézve megnyissa. Midőn hallám, hogy válaszomra válaszolni akar, levélben szándékoztam vele tudatni tekinteteimet, de megtudván hogy a' lexikonisták nála tartják gyülekezetjeiket (praeserek gróf Teleky, Szabolcsi fő ispán), elhallgattam vele, nehogy gróf Dezs. megmutassa nekik leveletem 's ezek boldog képzelgéseikben azt véljék, hogy én *megszeppentem*. Gróf Dezsőffy neve nélkül adja-ki válaszáat, de nevét majd én fogom a' publicummal tudatni, hogy lássák, ki az a' szép nevelésű gróf, kinek írását a' durvaság miatt még Drescher sem akarta nyomtatás alá bocsátani; az a' Drescher, ki nekem nem barátom, kinek haszon, ha a' lexikon kijöhet, mert az a' Landerer-typographiában nyomtattatik, melly most az ő tulajdona. Gróf D. harmad nap előtt indult innen Szabolch felé; feleletét talán Kassán nyomtattatja. Ponori engemet epigrammákban énekelt-meg, mellyeket Wigand nyomtattatott.

Papirosum fogy és így be kell rekesztenem hosszú, de talán nem unalmas leveletem. Éljen szerencsésen a' Tekintetes Úr, ajánlom magamat szivességébe. Pest, Julius' 6-d. 1830.

(A' játékszin holnap kerül-ki nyomtatás alól. — Schedel Aug. 20d. itt lesz. Párisból Schweitzon, Piemonton által Milano felé megyen 's Croatián keresztül jó haza. — A' *gyöngyökért* szives köszönetemet. Az gyönyörű kiadás, de olly papiroson csak Pyrker nyomtattathat.)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5187.

Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek.

Újhely, 1830. jul. 9.

Szemere ma indula el innen, a tegnapi napot itt töltvén, 's viszi Fenyérynek Diogeneszemet, Otrokocsit, Thomást és néhány autographont, Bajzának pedig Martiálist, mellyeket mind Bártfay barátunknál fog letenni, mihelyt Pestre megérkezik. Nagy javalással hallá felolvastatni Wigandhoz írt levelemet, 's kivált azt 1) hogy magamat minden complótok ellenségének declaráltam, és hogy 2) tartalék nélkül kimondottam melly felem állok, 's hogy a' szerény kérdésekre egész dühödéssel tett feleletet 's a' Csokonay gyalázatos verse gyalázatos applicatióját kárhoztatám. Épen az nap, mellyen Wigand vevé levelemet, hogy én részt a' Conv. Lexicon dolgozásában nem vehetek, vettem én is tőle és a' Társaságtól a' második levelet, mellyben a' czikkek' czimjeit közlik. Az *A* és *B* betűre 45 cikk, azon kívánsággal, hogy Julius' közepéig a' darabok ott legyenek. Bonaparte familia, József, Napoleon, Lucián, Lajos, Jeronym, Ankerstróm, Maria Antonia, és egyebek. Magyar ezek közt csak Bogdanovics. És így tőlem csak fordított darabokat kívántak volna. Ha volna is időm, én jobbat is tudok fordítani, mint a' Conv. Lex. czikkjeit, 's kevélyebb vagyok, minthogy azt türjem, hogy dolgozásimon Gábor Deák corrigálhasson.

A' miket nekem a' mi Bajzánk ír, annál kedvesebb volt tudnom, mivel azt nem vártam. Nem csudálkozom én azon, hogy az a' maga nagyságából magát ledöntve látó ember másokat tüzelget: de hogy AZ kél ki mellette, azon csudálkozom. Nevettünk Szemerével, hogy meg van mutatva, hogy a' másokat tudatlansággal vádoló ember maga a' tudatlan, és csak németül sem tud. Régen megjövendöltem én azt, hogy ő kegyetlenül meg lesz végre verve. De rendes, hogy van egy tiszteletre igen méltó ember, a' ki még ömellette fog, és benneteket vádol, édes barátim. — Ez nekem is ada egy kis leczkét, 's én megírák neki, hogy mivel kényszerit, már most elmondom, hogy ez a' modestus úr mint teremtettézte össze az úczán Fáy Andrást, 's ok nélkül — a' beteg Szemerét mint infámis-emberezte össze — egy Fő-ispány' nagy kimiveltetésű leányát mint támadta meg gorombául — 's egy leányt, sőt kettőt, mint hagyta oda, mert nem volt annyi pénze, mint gondolta, hogy neki kell, 's gyalázatjában mint juta annyira, hogy csaknem meg-

bolondult, 's arra vala szüksége hogy Vay Ábrahám magával hordja az országba, hogy magát kiszellőzze. Ezek a' privátus életre tartoznak, 's becsületes ember az ilyenbe nem avatkozik; de mutatván azt a' dölyföt, melly szóban forog, mint annyi bajnak indítója, szabad vala elmondanom. A kegyed ugyan jól esett, és a' drága úr. Ott kell mindent bántani, ha *kell* bántani, a' hol leginkább érzi az ütést.

Fenyéry barátunknak szívesen köszönöm fáradozásit a' Sz. Hajdan' Gyöngyei körül, 's annál szívesebben, mivel tudom egy közös barátnénknak ma érkezett leveléből, melly házi gondok gyültek össze rajta. Azért kértem volt meg Szalayt, egyedül azért, mert nem akartam alkalmatlan lenni azoknak, a' kik idejüket jobbra fordíthatják, 's ennek Szemere körül tapasztaltam fáradhatatlan hűségét. Még én a' Sz. Hajdan' Gyöngyeit nem láttam, 's alig várom, hogy nyalábom, és a' mit Wigandtól 's Hartlébentől vártam, vehessem.

Holnap meglátom Gr. Telekit Patakon.

Nekem semmi nem lehetne keservesebb, mint ha azok, a' kiket én annyira szeretek és tisztelek, valamelly lépésemet vagy szavamat félre értenék. Én véthetek 's tehetek hibás lépést: de barátimat akarva meg nem bánthatom. Eljetez szerencsésen, tisztelt szeretett férfiak. Ajánlom magamat becses barátságotokba.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 146—8. lapjain.]

5188.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Pan.halm. Jul. 10d. 1830.

Ha megtörténhetnék hogy Te engem megbánts, 's hogy nekem reád neheztelnem kelljen: egy rövid panaszos levél — vagy ez sem — 's néma, csendes fájdalom, mellynek tanúja talán csak előttem függő képed fogna lenni; enyhítője, vagy inkább édes élesztője az a kötet levél, mellyet tőled venni szerencsés, 's egykor olly igen boldog valék. — Nem édes Barátom, állhatatosan tisztelt Férfit! az a szeretettel elegy tisztelet, mellyel én Te erántad eltelve vagyok, nem mindennapi, nem közrendű; egy az magában, 's egyetlen. Egészen más rendű pedig az, mellyel Litteratúránk egyéb baráti, segédi eránt

viseltetem. Azt belőlem semmi eset, semmi tekintet ki nem olthatja, létem, vagy tellyes kioltása, vagy örök megkeserítése nélkül; 's ez csak egy esetben, de a mellyet én képzelni nem tudok, 's nem is merek. Ebbe tehát, bár mi történjék, idegen történetnek befolyása nem leszen.

D.re haragudhatnám én is. Ő a parallela által bántva érzi magát; korálla [!] a hasonlítást; engem most másodszer tart maga eránt igazságtalannak; 's nekem *stylust görgöbbit*, kellemesbet, szivet megragadóbbat kíván. Én sajnálom az embert, ki a megtisztelést bántásnak nézi; de magam mentem őt magam előtt: a hasonlítás épen rossz időben történt (ha ugy vesszük a dolgot a hogy áll, talán épen a legjobbban), a több oldalról megtámadt ember mindenben csak megtámadást lát. Mert mi is van abban disztelen, vagy dücstelen is? Hogy ő veled nem ér, azt, talán maga legjobban tudja; nagyobb mellett állani pedig, ha bár csak árnyékban is, nem tiszteetlen dolog. 'S nincs e ő néki tulajdonítva több olyan, a mi által sokaknak itéletökben nyer; 's Neked olyan, a mit sok nem dicsér? Azt vélem, más kérdés ez: Millyen ez az író? és ez: Kinek minő tulajdonú író kedvesb? Cicero, Szalluszt, Líviusz, Tacitusz, Horátz, Virgil, Ovid: mind jó írók; de nem egy tulajdonságaik. Én ezt elég világosan iparkodtam D.nek megfoghatóvá tenni. Mint vette, még nem tudom. Akaratja ellen, jóváhagyása nélkül kiadatni nem engedem; és szeretem (de fájlalom is) hogy Szemere sincs velem egy itéleten, így örömet kitorli azt.

Mi a többit illeti, nagyobb részén mind a mit irsz tudva volt előttem, de az *audiatur et altera pars*, hibázott; 's én az illyes dolgok eránt nem örömet kérdezőskedem, legkevésbé annál, kit a dolog érdekel. — A mi közötted, Sz. és D. között történt, tudom mind a két részről, 's egyebet litterátori gyöngeségnél nem látok benne, millyenért egymásra haragudnunk, egymást nyilván bántanunk, nem illik. A többi rút; de vannak pillantatok, mellyekben a jót is elragadják indulatosságai. Csak ugyan az illyennek barátsága kívánatos nem lehet; de azért a közönség előtt nem kell olly vad scénakot nyitni, millyeneket az ellenrész nyitott, és nyitni még sem szünek. Már Thewrewk is bebocsátkozott; tegnap előtt vevém a vad esapásokat. Az efélék csak a mocskolódókat 's a Litteratúrát mocskolják; a vakmerőknek utat mutatnak hasonlóknak merésökre, kik majd a legtisztább igyekeztüeket is sárral fogják hajigálni; a jobb izlésüeket pedig undorral töltik el magok és a Litteratúra eránt. Ez az oka, hogy Bajzát, a szépen kezdőt, sajnálom. Miért nem tudják magok között végezni,

ha mi bajok van egymással? A közönség előtt csak jóval, széppel, illik megjelenni. Én azonban a dologról többet tudni nem akarok; ha nem csendesíthetek, tüzelni bizonyosan nem fogok. — A Te szép, erántam annyira nyílt szived zálogom, hogy efélébbe keverni — Te pedig bizonyos légy benne, hogy közlött dolgaidért miattam pirulni — nem fogsz.

Várva várom a Gyöngyökből rendelt példányokat; ird meg azt is, a pénzt hová, 's miként küldjem, hogy biztosan küldhessem. Isten tartson egészségben, és vidámságban önnöseiddel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5189.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest Julius 13d. 1830.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű Uram!

Itt küldök 10 füzött példányt a Sz. Hajdan Gyöngyeiből. Negyven példánynál több még nem készült el 's ebből harminczat az itteni 3 Könyvárosnak adtam, hogy a bekötés költségeire pénzt kaphassunk. Ált fogja a Tek. Ur látni, miért nem lehetett e példányokat a Tek. Ur kívánata szerint steif Broschürbe kötni s körül vágni; mivel a boríték papiros öly szűken van mérve, hogy ha a könyv ahoz képest elgyalultatott volna, a behajtott levelekből is majd egy ujnyi fogott volna elesni. E szerint Bosnyák Darabját csak egy garasért köti Bécsi becsben. De a 25 velin példány bekötésével kénytelenek vagyunk várni, míg a Könyvárosok pénzt adhatnak; mert Bosnyáknak nincs módja bőrt venni: és én is, nőm és gyermekem két hónapi súlyos betegségek által, annyi bajba dőltem, hogy a kötés árát a magaméból anticipato kifizetnem lehetetlen.

Az ajándék példányokat ifju Szalay Ur segedelmével mind kiosztottam, s részemről az igen becses ajándékot alázatosan köszönöm. Villax, Lonovics, Guzmics, Szepesy, Laicsák, Hám, Scitovszky, Döme s Argauer csomóikat a Megyéjékbeli nevendék papoknál tétettem le a Fő Seminariumban, kik legelső alkalommal kézhez fogják küldeni. Az Ocskay csomóját is elküldöm első biztos alkalommal.

Feleségem még most is az ágyat nyomja, leányom most kezd

lábadozni. Hídje el a Tek. Ur, két hónap óta annyi baj szakadt reám hogy csak egy levél irására sem valék képes. Ez legyen mentése eddigi hallgatásomnak 's nyerjen bocsánatot mostani levelem rendetlenségeért is.

Ide zárom még a Marmonteli Regéket 's három darabot Literaturánk legújabb termékeiből : 1) Szalay észrevételeit, 2) Szent Miklóssy Bökverseit 's 3) Thewrewk Tíz csapását.

Gróf Dessewffynek még elmenetele előtt megküldöttem Cancellistájától a neki rendelt velin Gyöngyöket. Ő most nyomat Budán a mint hallom egy *vastag* feleletet Bajzának és nekem 's a Tek. Urat is belé keveri a perbe. Ám tegye a szép lelkű Gróf a mi neki tetszik ; de aztán ne csudálkozzék, ha neki is azon mértékkel méretendik, a mivel ő fog mérni. Szíves tisztelettel maradok

A Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja
Stettner György.

U. I. Ez alkalom nagyobb csomót nem vihetett el, azért is a Wigandtól s Hartlebentől veendő könyvek a többi Gyöngyökkel együtt fognak menni. Bajza játékszinéből sincs még kész példány.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5190.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Sátoralja-Ujhelyről, 1830. júl. 14.

Szíves köszönettel vettem az Úrnak újabb ajándékait, a képet és a Tíz Csapást, s óhajtanám azt a vesztegetésig ment adakozást, mellyel az Úr gyűjteményeimet annyi esztendőök olta gazdagítja, valamint kedvező emlékezetét is, melly felől Szemere barátom engem kevés napokkal ezelőtt bizonyossá tett, érdemelhetni. A Tíz Csapásból örömmel látom, hogy az Úr Döbrenteivel jól van, s rosszul Bajzával és társaival ; s egyikéhez és másikához semmi közöm. Az Urat hívom biznyságul, hogy előttem nincs türhetlenebb szolgaság mint midőn tőlem az kívántatik, hogy szeressem a kit szeretni nem tudok, s a kit szeretek, gyűlöljem, mert más azt szereti, ezt gyűlöli, s a mit nem engedek másnak magamon, én sem kívánom mástól. Becsülöm az érdemet azokban is, a kiket nem szeretek, s erőtlenségeket azokban is látok, a kik felé vonattatom ; de inkább szeretem nyugalmomat, mint hogy némellyekkel viszálkodásban élni akarjak, s az erőtlenségekre behunyom szemeimet. Én becsülöm és szeretem az Úr

hydráját, de hajlandóságomat s hidegségemet elnémtom keblemben; s midőn arról van kérdés, hogy az ügyet ki szolgálja jól, nem nézem a hydra emberei tették e azt, vagy a másik fél, hanem az mellé állok, a ki jót ada. A patvar nem természeti állapot; annak elébb tovább el kell csendesedni, s akkor osztán az pirúl, a ki rosszat tevé, s az a büntetése, hogy maga vágta be maga előtt a megbékélhetésre útját; ritkán forradhat úgy össze két versengő, mint az Úr most egykori heves ellenkezőjével. Én ezt a patvart nyugalomban néztem elejétől fogva, s örvendek, hogy abban részem nincsen. — Wigand Úrnak második levelét, a tölem várt czikke laistromával, Július 7dikén vettem, minekutána már megirtam, hogy részt a nagy munkában nem vehetek. Életem el van terhelve gondokkal s egyéb munkákkal, s miként adhattam volna júl. 7d. oltá 15dikéig a mi tölem kívántatott? Az Úr egyike a munkás társaknak, s így nincs helyén kívül, hogy ezt az Úrnak is elmondom. Éljen az Úr szerencsésen, s lássa bőv jutalmát megbecsülhetetlen fáradozásainak. Igazságtalan az, a ki meg nem vallja, hogy az Úr és Manschgó Úr (kit szívesen idvezlek) a Nemzetnek olly ajándékot adnak, melly túl van minden jutalmon. — Ujhely Júl. 14d. 1830.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2423—2424. hasábjain].

5191.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest Julius 16d. 1830.

Tekintetes Ur,
Különös tiszteletű Uram!

Tegnap előtt indult innét Ujhelynek Kóvács Kisasszony, Klobusiczky District. Assessor s Kamarás leányainak Gouvernantejok; s vitte magával a Tek. Ur számára egy csomóban a Sz. Hajdan Gyöngyeinek 10 közönséges példányát, Szent Miklóssy Bökverseinek, Szalay Észrevételeinek 's Thewrewk Tíz csapásának egy példányát. Első alkalommal fogom küldeni a Sz. Hajdan többi példányait is, és azon könyveket, mellyeket Szalay Hartleben és Wigand könyvárosoktól hozott, u. m. 1) Mednyánszkys Sagen 2 ft 40 xr. 2) Galettis Weltkunde 1823. 6 ft 48 xr. 3) Hormayr's Taschenbuch 1830. 4 ft. 4) Bowrings Poetry 6 ft. 5) Lovakrol (nyomtató papiroson, mert velin nem volt) 1 ft 20 xr. mind ezüstben. Az 1829ki Taschenbuch nincs meg Hartlebennél, Wigand a régi Róma emlé-

keinek meghozatásokat megígérte. Szalay a neki küldött jegyzék szerint kérte a könyveket; de most látom a kezemnél levő utasításból, hogy onnan Gróf Majláth Magyar Historiája és a Bajor király versei kimaradtak; meg kértem hát Szalayt, hogy azokat is vegye által Wigandtól, 's a többekkel együtt küldeni fogom.

A Gyöngyök közönséges példányai az itteni könyvárosoknak az utasítás szerint már ki vannak osztva, ugy az ajándék példányok is; a csomók el vannak küldve, csupán az Ocskay csomója van nállam, várja a legelső biztos alkalmat. 'S így a közönséges példányokból már csak a Tek. Urnak még elküldendő 20, 's a további rendelkezésre fenmaradt 44 példány van kezemnél. A 25 velin példány kötése is elkezdődik holnap, mert Eggenberger előre adott 20 váltó ftot, s ez Bosnyáknak legalább bőrvásárlásra elég lesz. Mihelyt be lesznek kötve, azonnal el fogom azokat is osztani, az utasítás szerint. Szalay igen nagy segédemre volt a Gyöngyök gondviselésében. A legközelebb küldött *Észrevételek* példányával ő kedveskedett, a Bökversekkel 's Tiz csapással pedig én.

E pillanatban veszem Gróf Dessewffy sületlen savatlan mázolását, 's ide zárom, had szóljon maga. Ma vettem 9dik Juliusi levelet is a Tek. Urnak, 's engedelmet kérek, hogy várása szerint a Gyöngyökből Gróf Telekitől nem küldhettem, minthogy még nem voltak kötött példányok; engedelmet ez irás rendetlenségeért is. Feleségem most is sulyos beteg, 's hatszor is fel kellett ugranom míg ezeket papirosra hánytam is. Ajánlom magamat szives kegyeibe, állhatatos tisztelettel maradok

A Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Stettner György.

Petrovics munkájára is megtétezt az Előfizetés; de az erről szóló nyugtatványt a végszámolásig magamnál kell tartanom.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5192.

Kazinczy -- Szalay Lászlónak.

Szalay László kedves barátjának Kazinczy Ferencz.

Ujhely Júl. 20d. 1830.

Örömmel, sőt gyönyörűséggel olvastam az Úr Észrevételeit, édes barátom, 's ott is örömmel és gyönyörűséggel a' hol engem bánt, 's annak ad elégtételt, a' ki elégtétellel nekem tartozik. Ez az

Úr Munkája, édes Laczim, megerősít engem azon hitemben, hogy mikor másoknak dolgozásaikat bírálgatjuk, azt a' mit felőlök mondani a' közönségnek akarunk, elébb velek kellene megolvastatnunk. Én ezt cselekedtem mindég, midőn olyak munkáját recenseáltam, a' kiket becsültem, 's tapasztalám olykor hasznát: kimutatók, hogy a' dolgot nem az igazi szempontból tekintetem.

'S való volna e az hogy én vétettem midőn Szallusztot szembe állítám Ciceróval. Hiszen a' dolog azt kívánta, ha ugyan való, hogy *contraria juxta se posita magis elucescunt*. Való volna e az hogy Csokonait Ráday és Baróti mellett nem leheté elhallgatni, holott R. és B. *kezdők* voltak, Cs. az nem volt. Való e az hogy a' más dolgozásit reformálni nem szabad? Én úgy hiszem, hogy úgy a' hogy én tettem a' Dayka' Verseivel, melléjek adván a' Variánsokat, szabad. Így ki van elégitve az örömet kereső is, az is, a' ki a' személy és a' Mesterség gyarodását nyomozza. 'S nem vala szabad, nem vala szép 's hozzám méltó, D-t megpirítani a' Yorick praefatiója újra dolgozásával? Hát neki Endrődít? 's az Ur nem tudja e, hogy ez nem *bosszúból* esett, hanem *moderamine inculpatae tutelae*, hogy valaha nyugtom legyen az alkalmatlan embertől, és hogy elakasszam azon tisztos szereiben, mellyekkel magának tekintetecskekét szerezni szokott. — De a' mit én az Ur Észrevételeire irni fogok, olyan lesz, hogy az Ur engem még szeretni fog érette, én pedig még örvendek az Úr feddéseinek, mert az Úr nekem alkalmat ad, ezeket elmondani. Látom hogy erre szükség volt.

Kérem az Urat, édes Laczim, láttassa ezen leveletem Fenyéryvel, ki az Urat nem győzi magasztalni azon barátságáért, mellyel az én ajándékimat kiosztogatta, 's vigye meg köszönetemet, a' holmi felküldéséért. Érzem én mivel tartozom Fenyérynek ezen jóságáért, kivált hogy nője 's leánykája betegeskedései gondjait nevelik. Tekint. Bártfay Urhoz a' Pataki examenból küldém le az Erdélyi Leveleket Censúrára. Bártfay barátunk nem lévén otthon, legyen az Urnak erre is gondja, 's adja által Tek. Drescher Úrnak.

Éljen szerencsésen, édes barátom, és szeressen továbbá is.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5193.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
barátságos idét!*Pannonhalm. Jul. 22d. 1830.*

Bosszonkodom, hogy Gyöngyeidet, most már a miéinket, még sem bírom, pedig a Győri vásár is elmúlt már, 's minden felé hordozzák azokat. Irtam Esztergomba Szedernek, hogy az Universitas Typographiájától vegye által. Bár eszembe jutott volna, azokat eleve oda rendeltetni, eddig kezemnél volnának. Májer Kanonok írja Fejérvárról, hogy ő azokat Villax Apátnak 50 példányban, maga jóvoltából pedig Fejérvárra 10ben, hogy keljen ott is, hozta el. Így csak az enyémekek késedelmeskednek; de Neked mindegy akár ki által 's hol terjesztessenek, csak terjedjenek. Fő Apátom 10 példánynál többet nehezen fog megtartani; a többivel máshova kell fordulnom; Győrött már vannak néhány biztos embereim; itthon is fognak találkozni, ha addig máshol nem szereznek.

Endre most vagyon alkuban a typographusokkal Árpádja¹ felett. Bécsben censuráltatott minden törlés nélkül. Egy pár Úr volt nálunk, le kívánt késértetni Endréhez (ez lábával egyre bajlódik). Itt arra inté a Költőt, hogy csak kevés nationalizmus legyen ám benne; a censura után! —

Minden forrani kezd újra. Büki Nagy Pál kemény beszédet tart a Martz. 2d. maga védelmére a sok mende monda ellen. A Fő Ispány, a Tiszti Kar nincsenek kémélve, egy igen népes Gyűlésben. A Beszédet csak most kaptam meg, 's másoltatom. Add értésemre, olvastad e? fogom belőle közleni a különösbeket. Előttem ő tisztán áll előbbi fényében. Beszéde nem cifra költemény, benne tettek beszélnek. Velem azt ohajtatja, hogy bár minden Vármegyének volna egy egy Nagy Pálja. Most az a gond fárasztja az elméket, Nagyot fogják e Diétára küldeni? Nem kétség előttem, hogy a Hazának sok lelkes fija vagyon, s egynek kimaradása, valamint halála, nem fog velünk hiányt éreztetni; de szabadabb, egyenesb lelkű Férfit én nem tudok. Azonban ezt reám még kevesebbé bízták, mint a litteratori harcztot. Örülök, hogy a pörös felek, mintha összebeszéltek volna, egyszerre munkára oszlottak. Ez nemes küzdés; itt lehet dicsőséggel

¹ Az eredetiben: *Arpad*.

megvívni az elsőség felett; csak hogy a szerencsésb ne feledje a szerénységet, 's ne éreztesse felsőségét olly érezhetőleg. D. erántam kérlelve van, de még sem engedi, hogy még most, épen most, Veled parallelába tétessék. Gyöngeség, de kémélést érdemel.

Széchenyi Hitele felett mindenütt pálczát törnek. Ez egekig magasztalja, az pokolig legyalázza. Ellene kiált mind az, a ki szeret régi magyarosan élni. Most kaptam ellene egy kéziratot Szalából. Pipás nemes ember szóll abban Társaihoz. A jelszó: Szálj le nemes, ülj fel paraszt! De azért ő is haragszik, hogy a Tábla bírók mód felett szaporítatnak. — Látom naponként inkább megoszlunk, mint egyesülünk. De mi azért egymást szeressük. Élj boldogul.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5194.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy tiszteletét.

Újhely Júl. 23d. 1830.

Édes barátom, Olvasád Zajbajt. 'S mit mondasz rá? Kellott e egy országszerte tisztelt férfinak e' perbe belé avatkozni? Illett e egy illy férfinak olly alacsony ironiákra, sarcasmusokra, 's arra a' nem lelkes anagrammai elnevezésre süllyedni? 'S mi lesz abból, ha az a' lelkes tüzes ifjú magát elragadtatni engedi? 'S mit mondjon az ember, mikor mindég szelidséget, simaságot hall predikálni, de osztán azt látja hogy a' tanítás és a' tett ellenkeznek egymással. Megmaradok érzésim mellett, 's azt mondom, hogy inkább szeretem a' tüzes embert, mint a' nem igazat.

'S minekutána egy szerencsétlen megtévedés ezt a' nagyon nemes lelkű embert összeütődésbe hozta velem, 's később látta hogy vétkem nélkül bánta, nem kelle e nevemet ezen Zajbajában kike-rűlnie, míg azt szükség nélkül előhizza, 's fedd hogy a' Csokonay Arpadiását, minekelötte az megszületett, kárhoztatám? — Ne hidd hogy ezek nekem fájjanak; nem, barátom; én azt hiszem most is, 's makacsság nélkül, hogy az után a' mit Csokonay hagyott, bizonyossággal lehet mondani, hogy az ő Arpadiásza szerencsétlen mív volt volna. — Nem fájnak; de meg nem tudom fogni, hogy az illy fejű, tudományú, lelkű, 's társasági tónusú ember mint bánhata így nem velem, hanem magával.

'S mit gondolsz, hát én mit fogok tenni?

Hallgatok. — Azonban Szalaynak a' Muzáronra tett Jegyzései kívánják hogy szóljak, 's szólani fogok, 's Csokonay eránt is, de a' Gróf —¹ nevét elhallgatom.

Ha ez a' nagy ember a' komoly neheztelés hangján szólítá vala meg Bajzát, nem volna szavam a' feddés, dorgálás, bosszú miatt. Istenek is haragvának, 's a' Python' sárkányát megölni nem tarták rútnak: de valakinek *nevéből* csinálni tréfát, 's ellenségünket nagy tudósnak, magunkat tudatlannak nevezniünk nem szerencsés elmésség, 's bár mint fedezzük, kitetszik, hogy az irónia a' *tudatlan* alatt is az ellenkezőt jegyzi.

Ezt Néked mondanom szabad volt, mert mások előtt hallgatok a' még ma is szentül szeretett ember felől. De többet tettem. Megkértem Fenyérit és Bajzát, hogy emlékezzenek a' nagy férfiú' polgári érdemeiről, emlékezzenek hogy a' bántás ennek tiszteletre méltó hitvesét, 's gyönyörű gyermekeit meg fogná szomorítani. Valóban tettem ezt, és melegen.

Barátom, erről a' nagy emberről közönségesen azt hiszik, azt hitték a' Dietán is, hogy túl élte magát. Sajnálni kell az emberek' sorsát, 's ezt még aggásában is híven tisztelni. Én holtig fogom, még ha bántana is.

Mi készülünk a' Gróf Mailáth' Installatiójához. Vice Ispányunk Báró Vay Miklós engem szólíta fel hogy írjak verset a' transparent táblára, és az ebédlőbe. Rettegtem, mert a' parancsolt vers ritkán ér valamit. Valami *újat* akartam adni, 's minthogy Fő-Ispányunk Fiumében szolgált, 's füle ott az olasz formákhoz szokott, olasz formájú complimentet írtam neki a' Metastasio példáji után.

Én szültem ötet, én neveltem, }
 Kevélyen láttam nagy fejlődését, } Zemplény Vármegye
 Itten tevé első lépését, }
 De ah, a' nem-hív elhagyott. } honor. V. Notár, és honor. fő Notár. volt.

Most jó 's anyém! — — — [stb. mint az 5180. számú levélben.]

A' Vármegye házával áltellenben ez fog égni estve:

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

Tekintsetek alá magas egetekből* — — — [stb. mint az 5181. számú levélben.]

Az olasz alakú közönséges javalást nyert, 's Vice Ispánnénk, Bécsi leány (Báró Geimiller Katalin) most tanul magyarul, versemet azonnal eltanulta.

Élj szerencsésen.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5195.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Mein theurer Freund,

Ich schliesse die Assignation bey, gegen welche Ihrem Bothen Szemere 4 Bände seiner Élet és Literatura und Muzáron übergeben wird. Szemere wohnt in Péczel, und nicht in Pesth. Aber sein Stiefsohn, bey welchem er in Pesth absteigt, ist in dem Fáyschen Haus, Grosse Bruckgasse. — Sollte Szemere die Bücher noch nicht hineingeschickt haben, so wird es er gewiss thun, wenn sich Ihr Bothe bey ihm meldet.

Auch Bártfay wird Ihnen meine Schuld abtragen, sobald er Geld in Händen haben wird. Das Ihnen bestimmte exempl. der Szent Hajdan Gyöngyei werden Sie bis jetzt schon in Händen haben.

Graf Joseph Dezsöffy hat sich in den ärgerlichen Streit zwischen Bajza u. Döbr. gemischt, und diesen mit bittren Sarkasmen überfallen, ihn (Bajza) anagrammatisch Zajbaj genannt, und die Schuld an diesem abscheulichen Gezänk Fenyéry und Bajza gegeben. Ich bin anderer Meinung. — Fenyéry und viele andere sahen dass das schöne grosse Unternehmen unter der Redaction von Döbr. nicht gut beginnt, u. Fenyéry machte einige Fragen, die wohl Unzufriedenheit zeigten, aber nicht *groß* war[en]. Nun antwortete ihm Döbr. in Wigands Namen, sang sich sein eigenes Lob, nannte sich den ungr. Campe, u. warf dem Fenyéri kajánság, tudatlanság etc. vor. Fenyéri rechnete dem Döbr. seine Sünden auch vor, u. Bajza trat zu Fenyéris Schutz auf hochherzig und strotz und voll Kraft. Nun erschien die Schrift mit dem Husvéti piros Tojás.** Döbr. unterdrückte diese Dickheiten nicht, ja es ist ziemlich klar, dass er diese Dickheiten gewollt, aber wirklich

* a' Personális fogja installálni. — Kazinczy F. jegyzete a versben előfordult György névre.

** E szó mellé Romy K. Gy. ezt jegyezte: von Thaisz.

seine Haut gehüet hat. Bajza hieb also in Luthers Manier ein, und da er wusste, dass Döbr. am empfindlichsten über sein Flimmern ist, so behandelte er ihn kleinlich. Nun sprang ihm Graf D. bey. Was aus der Sache werden wird, weiss ich nicht. Ich wünsche nur, dass der *edle* Mann unversehrt bleibt, und dass der feurige Bajza ihm mit Achtung begegne, die er in jeder Rücksicht verdient. — Leben Sie wohl, mein theurer Freund.

Ujhely den 23 Jul. 1830.

Tek. Szemere Pál ÚR szállása, Fáy Albert Urfinál Pesten, Nagy Hid úcza. (Grosse Bruckgasse), Fáyházban.

Tekint. Szemere Pál Úr kéretik, hogy a' Prof. Romy Úrnak megígért «Élet és Literatura» s Muzáron négy köteteit ezen soraim előmutatójának kiadni méltóztassék.

Ujhely, Jul. 23d. 1830. Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5196.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1830. Júl. 27.

Tegnap vevém a' nyalábot a' Bowring kötetével és a' mik mellé voltak téve. Minden korholás és kár nélkül jöve kezembe, 's nekem igen sok örömet adott. Fogadja el szíves köszönetemet megbecsülhetetlen barátságáért. Bár Szalay küldené, a' mi még hátra van is:

Ezeket Wigandtól kellene kérni	}	Denkmäler des alten Roms, nach Barbault. Augs. 1816. fol. — 20 fl. W. W.
		Taschenbuch v. Mednyánszky für d. J. 1829.
		Geschichte der Ungarn v. Graf Mailáth
		és a' Sz. Hajd. Gy. azon expljait, mellyek nekem maradtak fenn
		és a' Sterne munkái.

Engem éjjel nappal bánt az a' gondolat, hogy a' mi Bajzánk mit fog tenni G. D. J. Úrral. Szívesen óhajtom hogy a' Gróf meg légyen kimélve, de azt is óhajtom, hogy Bajza a' feddést el ne hallgassa. Én nyugalomban, komoly hangon szólnék, minden sarcasmus és ironia nélkül, de teljes szabadsággal és azon magamhoz való bizakodással, a' mellyet tisztaságom érzése nekem adna. Dt pedig megrágnám derekasan és kimélés nélkül, mert ennek a' bajnak egyenesen az ő mértéket és határt nem ismerő hiusága az oka. — Mindenek

felett Fenyéryt justificálnám a' kérdések tétele miatt. — W. sok rossz firkálást ereszte ki, egyedül a' maga hasznát keresvén, nem az ügyét is, 's secretáriusával azt tette, a' mi nem illet (Mit tevé, nem tudom, de hallom a' vádat.) Illő vala tehát meginteni, hogy a' Conv. Lexicon rosszul ne adassék. Fenyéry csak ezt czélzotta a' kérdésekkel, mert az hazug vád, hogy ő, vagy társai, szándékoztak Convers. Lext adni. (Ezt úgy kellene elmondani, hogy az Olvasóban minden gyanú elnémuljon). A' Fenyéri' kérdései tehát mutatták a' rettegést, a' nem javalást, de szólása nem vala goromba. — 'S mit tevé erre D. a' Wigand nevében? Elmondá maga maga felől, hogy ő a' magy. Irók közt melly magas tetőn áll, és hogy ő magyar Campe. — G. D. J. azt mondja, hogy ezt nem D. mondá, hanem Wigand. De ki nem ismeri a' D. üres czifráját, a' mivel ez az írás is el van öntve. De adjuk hogy azt nem D. mondá, hanem a' német nyelvű Wigand; azt G. D. J. csak mégis meg fogja vallani, hogy ezt olvasta D. minekelőtte sajtó alól kiszabadult. Ő lévén itt is a' Redactor, felelettel tartozik a' nevetséges magasztalásért. De D. itt nem elégedék meg a' maga magasztalásával: ő Fenyérynek tudallanságot, kajánságot ver a' fejéhez. Mint a' szűz lyány a' koszorút, úgy érdemlé ez a' szerény férfiú, hogy meglakoljon szemtelen hiúságáért. Minekutána ő most kevélyen hallgat, 's a' maga védelmét egy köztiszteletű férfival tételi, illő lesz hajon fogva vonni elő rejtekéből és a G. D. J. köpenyege alól, 's mind elébe rakni hiúsága bolondságait, a' képe alatt álló érdemeit becsülőjét, és a' mi magyarázatot a' nimbus kíván. — Valakinek születése aljasságát, testi fogyatkozásait, szegénységét szemére hányni alacsonyosság: de circumstantiae variant, a' ki Macbethet Gr. Széchenyinek barátsága jeléül dedicálja, jó ha arra emlékezik, hogy testvére Spezereyhändler és Vasáros. Ezt említeni nem szabad, de D. Prov. Comm. és Assessor Urat nem árt emlékeztetni a' páva lábaira. — G. D. J. azzal menti a' Yorick Lev. barbarismusait, hogy D. azokat egyenesen az angolyból fordítá. Úgy mentve van minden barbarismus. Rossz e a' G. D. J. által megfédett, de az kegyednek *nem megy?* Rossz e ea res non procedit? A' franczia híres dal: *ça ira* és *cela va*. A' szólás festi az akarást, de elakadást. Rendes hogy most G. D. J. is a' xenologusokat korbácsolja, a' ki eddig őket védé. — 'S a' ki a' D. üres czifráját ismeri, nem mondhatja *e előre*, hogy az ő Vestája szerencsétlen lelketlen mázolás? A' D. képe alól ki kell törletni ezt: Érdem becsülőji 's ezt kell iratni helyébe:

Affectans grandia turget.

Beszéde fész és pőf, bombast és meteoron orationis. 'S a' compositio rossz mint a' stílus. De ez a' gond a' tiétek édes barátim. Engedjete meg, hogy hűségem elkapott. Csak nemes haraggal bánjatok velem, minden jól lesz.

Ma látom Wigandnak azon nyomtatványát, mellyben dolgozójit megnevezi. Tisztelt nevek vannak a' lajstromban, de vannak nem tisztelt nevek is. Hogy ti ott nem állotok, az nekem örömem.

P. S. Ma látom a' Pesti Újságból, hogy kész Emilia és a' Gyűrű. Kérek ebből is egy exemplart.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 149--151. lapjain.]

5197.

Gr. Desseswffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály Jul. 27én 1830.

Édes Kedves Barátom!

Köszönöm a' Hajdankor Gyöngyeit, vevém azokat még Pesten, leveledet pedig, mellyben említettnek, csak tegnapelőtt, már itten. A' Patriárcha adhatott volna mostani pénzt kölcsön a' Hajdankor Gyöngyeiért, mert ő nem vak mint Homérosz, és látja bajaidat, és gazdagabb Ilion feldúlásának éneklőjénél.

Sógorod por és hamu, őt mors odio et gratiae jam exemit.

Reményllek látni Kállóban is, Ujhelyben is, avagy itt vagy ott legalább. Nagyok a' készületek. A' magyar elpompázza feleslegét, és olykor szegénységben vagy szegénységig pompáskodik.

Az új Ország Gyűlés kapu előtt áll; tárgyai a' meghívó levélben foglaltatnak, minek említsem hát? — én semmi esetre nem megyek sem az első, sem a' másik Táblához — hosszas távollétem miatt rendbeszedésre lévén szüksége házi dolgaimnak, magamnak pedig kipihenésre. Fiam Emil, Zabolchi Jegyző, menend, és Aurél alkalmazást ott lesz a' Cancellaria részéről. A' szabadabb szóllású Marcellt Fiumére küldöm, beszéljen ott a' Tengerrel, mellynek visszahangzatjai legalább veszedelmetlenebbek. Nem tudom kikerült e már a' prés alól válaszem Zajbaj Úrhoz — nem lehetett tovább túrni a' Gladiátorok minden mértéken túl mentt illetlen paczkázásaikat — a' szerénység becsét akartam velek megesmertetni, mellyre az öregnek botlásai emlékezete után, a' fiatalnak pedig bukások féelme miatt van szüksége.

A' sok mindenünneni unszolásokra bévégeztem észrevételeimet Gróf Széchenyi Hitel című munkájára ; észel 's ideákkal hemzseggő könyv, csupán nagyításait, szélsőségeit és túlságait kell szerényen, a' szükséges mértékre vissza szorítani, hogy hasznos gyümölcsöket hozzon és hozhasson. De nem elég csak mustralgatónak lenni, meghatározottabban kell kijelelni a' Nemzet részéről teendőket, mindennek okát kell adni ; nem lehet szaladnunk, de kell indúlnunk. Köszönni kell a' Szerzőnek és dicsérni szabad szokását 's hasonló egyenességgel kell tagolni ideáit, nagy, nemes, felséges érzéseitől elkell ragadtatni hasonló érzetekre és magasztalni kell az így érzeni tudót ; bésavanyozott keserűségeit észre kell ugyan venni, de egyszersmind megengedni annak, ki gyönyörű nagy tettel előre megvásárlotta a' bátrabb szollás szabadságát — holmi csipősségeket hasonló legyintő csipősségekkel kell viszonozni — így, olyan lesz a' critica, a' millyennek lennie kell : használni fog a' critizáltt könyv, használni a' Criticus, és a' Haza meg Király java 's dísze fog következhetni. Septemberben szabadúl ki a' prés alól e' dolgozásom — magyarul van írva. Hiszem, olvastad a' sajtó szabadsága mellett adott külözö votumomat, Római nyelven, csak helyel-helyel szükségből magyar Deákságunkal vegyítve — a' köz Dictaturán kívül sokan iratták le magoknak és többen rosszul és hibásan — nagy figyelmet gerjesztett még a' Cancelláriánál is — nem rosz mag a' jövendőség számára elvetve. Isten hozzád — én nagyon véntülök testemre nézve — sok évek hajai fejemen telelnek, de vigasztaljuk egymást Ciceróval : «necesse fuit esse aliquid extremum, et tamquam in baccis arborum ac terrae frugibus tempestitiva maturitate victum atque caducum». Sem Te sem én nem mulathattuk magunkat eléggé a' szerencsével, hogy nagyon nehezen eshessék nekünk e' bojtorjányos világ elhagyása : non semper satur, sed quandoque etiam male nutritus conviva recedit. Csak kevesebb gondot várhatnánk magzatainkra — de a' jövendőt nem láthatja az ember, bár mint nyomta a' jelen, és bár mint örülhet a' múlttnak mulandósága miatt.

Maradok

hív barátod

Gr. Desewffy Jó'sef mpr.¹

Kivül :² à Monsieur Monsieur François de Kazinczy. à Széphalom ou *Kis Bányátska*. par Ujhely. tutto franco.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ Csak az aláírás gr. Dessewffy J. kezeírása.

² A levél zárlatán rongált piros pecsét.

5198.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest Julius 31d. 1830.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű Uram!

Tek. Bártfayné asszonysághoz és Szalay Urhoz írott leveleiből értem, hogy a Gyöngyök 10 példánya, a Marmonteli regék kötete, és azon szépliteraturai novitások, mellyeket Kovács Rozalie kisasszonytól, és az is a mit postán küldöttem, kezéhez ment a Tek. Urnak. 22dikben indítottam el Tek. Bártfayné asszonyság közbenjárásával bizonyos Ujhelyi Kereskedőtől a második csomót, mellyben a Könyvárosoktól vett könyvek 1) Galetti, 2) Bowring, 3) Hormayrs Taschenbuch 1830. 4) Gedichte Ludvigs von Bayern 2. B. 5) Mednyanszkys Sagen és 6) Lovakrol foglaltatnak. A harmadik csomót pedig, mellybe 4 velin s 20 közönséges Gyöngyöket, Bajza játékszinének 1 velin s egy közönséges példányát, az universitas ünnepére kijött holmi apróságokat s Majláth historiájának három részét rakattam (ez utolsót kötetlenül azért, hogy lássa a Tek. Ur, milly rongyos moeskos példányt adott Wigand), Helmecezi barátunk szivessége által 28ikban Zempléni Fő Ispán Gróf Majláth vitte el. Ohajtanám, ha ezeknek vételökről tudósítani méltóztatnék, mivel az illetén küldemények iránt mindég gondokban szoktam lenni.

Bosnyákkal a Gyöngyökből papirosba füzettem 164 példányt (a 4 plus itt onnan ered, hogy a Tipographiából 4 példánnyal többet küldöttek mint a Tek. Ur várt, noha még is kevesebbet 4-el, mint az Érsek ott hagyott, mert ez 12 velin példánynál többet nem vett által), félbörbe kötöttem 25 velint. Félbörbe azért, mivel a Tek. Ur azt írta, hogy mind egy akár egész akár félbör legyen; így pedig minden darab olcsóbbá került 30 rral, mint az első alkum volt, egész bőrre. A füzött példányok darabjáért is, mivel elgyalulni nem lehetett, 4 xr helyett csak 3-at fizettem.

25 velin félbörbe à fr. 25 f.

164 közönségesen füzve à 3 xr. 8 f. 12 xr.

A példányoknak Budaról által hordatások-

ért, itteni szélyel küldözésekért fizettem 5 f. 50

minden költség öszvesen . . . 39 f. 2 xr.

Ezen költségekre Eggenbergertől vettem fel Jul. 14d. 20 fr. 's Tek. Bártfayné asszonyság adott 40 ft, mellyből, mivel már több

pénzre szükség nem vala, 20 frot tegnap vissza fizettem, a nálam fenn maradt 58 xrt rendes számadásom alkalmával fogom annak, kinek parancsolni méltóztatik, általadni.

A beküldött példányokból	<i>Velin</i>	<i>Közönséges</i>
1. A Tekintetes Urnak küldöttem	4	30
2. Eggenbergernek adtam	5	50
3. Hartlebennek küldöttem	5	20
4. Wigandnak (több neki nem kellett)		20
5. Komáromba küldöttem eladni		1
Öszvesen	14	121
Maradt még nállam	11	43

Ezekkel azt fogom tenni a mit a Tek. Ur parancsoland. Ocskai csomója is elment már Waltherr Úr gondoskodása által. Tek. Ur azok közt, kiknek a Gyöngyök eladása iránt postán irt levelet, Dömét nem említi. Én az utasítás szerint ennek is 20 példányt küldöttem, 's mivel ezek mellett a Tek. Urtól aviso czédula sem ment: neki talán annál szükségesebb volna postán írni, mivel majd a példányokkal és pénzzel nem tud mit tenni. Az Erdélyi Leveleket által vettem Tek. Bártfayné asszonyságtól, 's Szalay Urat fogom kérni hogy Drescherhez vigye. Magam azért nem tehetem, mert vele több kedvetlen összejutkozásaim voltak, legközelebb azon káptalani Magyar régiség miatt is, mellyet most az idei Minerva 2d. Negyedében közlöttem.

Nem újság már talán hogy a Magyar Akadémia plánja legfelsőbb helyen helyben hagyatott; de az még bizonytalán az lesz, hogy Kisfaludy Károly privilegiumot nyert magyar politicus újságra és mulattató lapokra. Wigand is egy tudományos folyó írást igyekszik megindítani SAS czímmel, mellynek redactora Thaisz lesz.

Bajza a Zajbaj szerzőnek bizonyosan fog felelni, 's ugy a mint érdemi. De a melly szennyet a helyén kívül heveskedő ősz nevére, 's netalán az övéire is ön maga vont, 's a mit még Bajza kényszerített felelete által is vonni fog, attól őt megkimélni, vagy azt róla elhárítani, nem Bajzának van hatalmában. Én neki csak azért nem felelek, mivel még most is a kérdésekkel vesződik, 's a kérdések justificatióját, az Egy szóban, ugy látszik, nem ismeri. Már pedig az ollyannal bajos beszélni.

Szemere által küldött becses ajándékiért, 's házam bajain való szives részvételéért alázatos köszönetemet. Leányom már teljesen helyre állott, 's nőm is elhagyta az ágyat, a philanthropus Forgó meghálálhatatlan segedelme által.

Thewrewk és Cserniczky azt hirtelik hogy a Tek. Úr maga kért legelőször czikkelyeket a Conversations Lexiconból Wigandtól, 's nagyon boszankodnak hogy a küldöttket el nem fogadta. Az efféléken nem lehet felakadni. Wigand szakmányosai (Döbrentei szava. Szakmány: robot. Pák. Vadász-szótár) azt tartják az Apostollal: a ki velök nincs, ellenök vagyon; 's mivel tollal nem győzhetnek, nyelvvel harczolnak, hazug hireket költenek, mende mondákat hordoznak, mint péld. hogy Bajza pápistává lett, hogy Szalay (kire Döbrentei azért neheztel, hogy ötet jobban meg nem dicsérte, és hogy ifjú léttére ítélgetni mer) megmérgezte magát; hogy engem a per kezdésére Kisfaludy 's a Tek. Úr ingerlett; hogy engem és Bajzát és Bugátot, Károlyi, Ellinger, Eggenberger, Hartleben 's a többi Könyvárosok fizetnek. (Mert Wigand mindennel rosszúl van, szakmányosait még kivévén, könyváros társaival, 's vevőjével) stb. Már belé fáradtam ezen piaczi kofaságok ismétlésébe. Ajánlom magamat, szives tisztelettel maradok

alázatos szolgálja
Stettner György.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5199.

Zádor György — Kazineczynak.

Pest Aug. 7d. 1830.

Tekintetes Ur,
Különös tiszteletű Uram!

Julius 27d. becses levele mellett vett jegyzékét Szalay Urnak azon kéréssel adtam által, hogy a benne foglalt könyveket Majláth Magyar historiáján kívül, mellynek eddig kijött három kötetét Fő Ispán Gróf Majláth Ur által már elküldöttem, Wigandtól által venni ne terheltelessék. Ha megkaphatja: a Tek. Ur még nálam lévő könyveivel együtt, mellyekről utóbbi levelemben rendelését kértem, első alkalommal kézhez fogom szolgáltatni. Az Erdélyi Levelek MS-át Szalay már Censurára adta; de Drescher Ur azt mondotta, hogy négy hét előtt nem fogja visszaadhatni, most sok elfoglaltatásai levén.

Fejérben: Marich Alispán és Bajzáth Főjegyző; Hontban: Majthényi és Okolicsányi választattak; nálunk pedig Aug. 3d. Szent-

királyi Septemvir és Dubraviczky Alispán Urak Országgyűlési
Követekké.

Éljen Tek. Ur boldogúl! Ajánlom magamat szives kegyeibe,
alázatos szolgája
Stettner György.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5200.

Lánczy Ferencz — Kazinczynak.

Tellyes Bizodalommal való Tettes Feő Tábla Biró Úr,
Drága Uram Bátyám!

Azon Tudósítást, mellyet a Kázméri Foglaltsnak¹ eddig való
le-folytárúl a Tettes Táblára az Al-peres résznek sürgetésért bé-adtam,
valóságos mássában, de szintén a magam alá írása alatt tudományúl
ide rekesztem.² A Summa valamennyit különbözik azon öszvevetés-
tül, melly Kázméron által irattatot, mert a számlálásban azon usus
fructus iránt, melly csak nyolcz esztendőkre vételődhetik fel, hiba
tanáltatván, azt szükséges képen meg kellett egyengetni, méltóztas-
son azt Mgs D'Ellevaux Grófnéval is közleni, maga alkalmaztatása
véget. A ki egyéb iránt álhatatos igaz tisztelettel maradok

Tettes Feő Tábla Biró Urnak

A. Láncon 8k Aug. 830.

alázatos szolgája
Lánczy Ferencz mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

5201.

Laicsák Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Örömmel vettem a' Tekéntetes Urnak, minden jó, igaz izlésű
Magyar hálados indulatját, maga után vonzó fáradozását, mellyel
a' Magyar Litteraturát, Eő Excellentiája a' Patriarcha Egri Érsek
Szent Hajdan' Gyöngyeinek fordításával 's kiadásával megajándé-
kozni méltóztatot. Ezen munkálkodása újabb Borostyán koszorút
szerez a' Tekéntetes Ur Nagy Poetai homlokára, és igaz szivből

¹ Az eredetiben tollhiba: *Fogalás*.

² I. a jegyzeteket.

eredett hazafiúi törekedéseinek jele. A' 20 exemplárt óhajtvá várom, és szives indulattal elfogadom, kötelességemnek tartván, Pozsonyba rövid idő alatt leendő felmenetelemmel azoknak árát 120 frt Pesten T. Bártfay László Urnak lefizetni. A ki is szivességébe ajánlott igaz tisztelettel vagyok

a Tekéntetes Tábla Biró Urnak

N. Várad 9-a Aug. 830.

alázatos szolgája

Laicsák Ferencz mpr.*

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5202.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

1830. aug. 10.

Zavar a' levél, mert lármában írtam.

A' mai postával veszek hirt, hogy ő Eminentíája, a' Cardinális vette leveletemet, de nem a' könyvet is, melyet a' levél mellé tenni kértem. Megújítom tehát a' kérést, méltóztassék eggy bekötött velin cxplt, minden levél nélkül, boríték papirosba zární, 's a' Cardinálisnak kezébe juttatni. Meg fogja érteni a' Cardinális, hogy a' könyv tévedésből maradt el a' levél mellől.

A' Július 31d. írt levélben méltóztatott az Úr édes barátom írni, hogy velin 11, postapapír 43 exemplár maradt fenn. Egy a' Cardinálisnak megy. A' 10 velin maradjon ott, a' 43 postap. pedig felküldetni kérem. Tek. Bártfayné Asszonytság módját fogja ejtethni, hogy ezt a' 43 explt vehessem, mert kevés napok alatt indulnak a' Zsidók a' Pesti vásárra.

Aug. 5d. meg vala nálunk a' Gróf Majláth Antal' Installatiója. A' bójövetel estvéjén Gróf Andrassy György össze jött velem a' Fő Nótáriusnál, 's meglátván, így kiálta fel : Nem is köszönök az Úrnak, hanem köszönés helyett csak azt beszélem el, hogy Ő Fels. megállapította a' Magy. Académiát. Más nap még ágyban találám Vay Ábrt ; de mivel ott sokan rohantak be, 's láttam, hogy vele nem szólhatok, szaladtam Gróf Dessewffyhez. Körül vala véve sokaktól, 's így ott sem szólhatván, Telekihez futottam. Azt beretválták, 's

* Kazinczy F. a név alá ezt jegyezte : Váradí Püspök.

addig az öccsével, Lászlóval akarék szólni, de az kiment. Két ismeretlent levén öltözködésök alatt a' László szobájában, tudakozám, ha nincs e itt a' László nevelője Petrovics Úr. — «Az én vagyok», felele. — Megkövetém, hogy rá nem ismertem. Döbrentei felől is szólánk. Ő a' Döbrentei felén van, és így hihetőleg a' Gróf is, mert az umbrák a' magok uraik' színeket szokták viselni. Nem akará hinni, hogy maga nevezte magát Döbr. magyar Campének, 's hogy maga tömjénezé magát nagy magyar stilstának, 's azt állítá, hogy azt Wigand írta németül, 's nem tudom ki fordította. Én azt állítám, hogy az üres cifra Dre mutat; 's lehet e hinni, hogy azt D. meg nem olvasá a' megjelenés előtt? Ha nem ő írta volna is, — a' mit különben hinni nem lehet, — D. vétkes, hogy megjeleni engedte, mint abban vétkes, hogy a' piros tojás' brutalitásától nem vonta el Thaiszt. Midőn eddig méne a' beszéd, Teleki behivata. De ott is tolakodván a' vendégek, én búcsú nélkül szöktem ki. — Dél után Fáy Fer. (Vice Curator a' Pataki Collégiumban) velem együtt jött Telekihez. Ez épen ekkor változtata ruhát, 's mi a' patikában váránk míg bebocsátatunk. 'S ime a' Personális és a' Főispány a' patikán méne keresztül Telekihez (ez a' patikáriusnál vala szállva). Őt minútumig mulatánk a' patikában, akkor mi is bemenénk. A' Personális velem, a' Fő Ispány Fáyval szólla, és sokáig. Magasztalá a' Kézy' verseit, 's a' Classica Literatura, a' Római nyelv tanulása felől szóla velem, 's a' magy. Acad. felől. — NB. Mind a' Personális, mind a' Fő Isp. Beszéde (a' curális székben tartott) tele volt alkalommal, szerénnyel, és kivívtuk az idők' ostromaiból.

Nagy okom van hinni, hogy a' mit az illuminatióra irtam, 's az ebédlőbe, javalást nyere.

A' kir. Tábla assessora Szerencsy Istv. Úr látta hogy én az ebédnél elhagytam székeket, 's a' 12 asztal körül hol egyvel hol mással szólok, 's közelítvén az ő asztalához is, rám inte, 's ezt mondá: Uram Bátyám, nem is kérdem, ezt ki írta (nagy tükörként függé a' Pers. és Fő Isp. feje felett e' versem: Én szültem ötet etc.) — 's Complimentet teve nekem halmozva. Voltak a' kik azt plajbásszal le is irták. — Így terjed a' jó szerelme, bár későn.

Dezsőffyvel szólni ismét nem volt alkalmam. — Romy is illetlennek nézi a' Grófhhoz a' Zajbajt.

Reményilem Martiálisomat vette Bajza. A' mi annak első azaz czímlapján áll, reményilem, neki kedves lesz. Bizonyossá teszem, hogy az a' két sor még ott volt írva, és hogy a' könyv útagott velem. — Nagyon köszönöm Emiliát és a' Gyűrűt.

Döméhez elment a' levél. Bár a' nyálábok mennének mindenfelé, hogy minél előbb kaphassunk pénzt, a' mire mindég van szükségem, de kivált most volna. — Méltóztassék tudósítani, be jött e már valami pénz, és mennyi.

A' tiz expl. velint szeretném Pozsony Vármegyei Első Al Isp. Úrhoz felküldeni, de méltóztassék a' csomóba tenni az aviszóczédulát.

Itt holnap fogjuk megválasztani a' követeket, négy órával később mint ez a' levelem Újhelyt elhagyandja. Első Alispányunk B. Vay Mikl. bizonyosan megyen. Mellé a' Kály. Dókus László Fő Notár. Urat kívánják adatni. Ezért nagy mozgások tétetnek, hogy el ne sülhessen, de a' mozgások alkalmasint sikertelenek lesznek. Megírom a' jövő postán mi történik.

Csakhogy Drescher Urnál vannak az Erdélyi Levelek. Az nekem elég. — A' Mailáth regéit újra dolgozom. Sok helyt darabos a' beszéd a' régibb dolgozásban, 's azt regékben nem lehet túrni. A' mi kedves Toldynk haza jó e' holnapban; ő ezekhez Előbeszédet akara írni. Kezéhez küldöm tehát, ha vele elkészülök.

Köszönöm az Urnak minden megbecsülhetetlen szolgálatjait (ha a' szó érzésemet meg nem bántaná) — de kivált azt az engem nagyon megörvendeztető hirt, hogy a' mi Kisfaludink megnyerte a' mit keresett, és hogy Döbrentei ő reá úgy gyanakszik mint reám.

Szeretek Kisfaludival állani egygy felen.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczezel» című kiadvány 152—155. lapjain.]

5203.

Szalay László — Kazinczynak.

Pesten Aug. 10én 830.

Tekintetes Úr!

Augusztus elsőjén vevém, 's más nap már Dreschernek adám át az Erdélyi Leveleket. — Ennyi 's illy tiszta élet nekem rég nem ada senki. — Az a' finom urbanitás és az a' meleg őszinteség, az a', ha így szólhatni, francia atticismus, 's az a' lángoló hazafiság, az a' sokoldalúság a' művészégszemlélésben, 's maga a' mív-a' mes-

terkéz typusával előadásban és kivitelben, az a' bájoló individualitás 's az a' hasonlíthatatlan epistolaris stylus, melyet köztünk egyedül csak Tek. Úr bír, 's mind az, mit érezni kell nem fejtegetni, velem egy szép éjtszakát átvirrasztatának. — Bár minél előbb' jelennek meg, 's hadd mondhassam el publicumunknak, mit, itt nem mondtam, csak mondani akartam. Szemerét e' napokban látám. Jobban néz ki 's nincs ki azon nálam szívesebben örvendhetne. Egészsége talán actívitását ismét megadhatja 's nekem Szemere az író ellen nincs panaszom.

• Bár minél előbb olvashassam Észrevételeim' megbíráását nyomtatásban, Telyes őszinteséget várok. Legyen meggyőződve, hogy kritikája' értékét egyenességétől fogom mérni. A' Posta indul 's így zárnom kell. Engedelmet szószaporításomért. Vagyok megbecsülhetetlen barátságába ajánltan

alázatos szolgálja
Szalay László mpr.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5204.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Ujhely, den 12ten August 1830.*

Mein theurer geliebter Freund,

Ich danke Ihnen herzlichst für die freundschaftliche Theilnahme, welche Sie über mein hartes, unverdientes Loos äussern, und den Rath, den Sie mir darüber ertheilen. Was aus mir und meinen vielen Kindern werden wird, weiss Gott. Endlich muss es doch brechen.

Dass das exemplar meiner Sz. Hajdan Gyöngyei von dem Schreiben an Se Eminenz den Cardinal wegblieb, ist die Schuld meines Commissionärs in Pesth. Ich habe an ihn wieder geschrieben, und ihn gebeten, das exempl. Sr Eminenz zuzuschicken. Solche Verlosse geschehen, wenn man andre zu Ausführung unserer Geschäfte anrufen muss. Auch Sie haben Ihr exempl. u. das Geld noch nicht erhalten. Auch dieswegen habe ich meine Freunde in Pesth ersucht. — Sogar Erlau hat die dorthin bestimmten Exempläre noch nicht erhalten.

* Beantw. den 23 August. — Rumy K. Gy. jegyzete.

Warum ich die Perlen in einer poetischen Prosa und nicht in Versen gab, habe ich in den letzten Zeilen meiner Vorrede dargestellt. So etwas in Hexametern zu geben fordert fast so viel Kraft und Zeit, als es zu schreiben. Gessner gab seinen *Tod Abels* in Prosa, und es lässt sich auch so lesen, u. manche prosaische Übersetzg der Ilias ist gelungener und gibt das Original weniger unausstehlich als manche Übers. in Hexametern. Ich will gar nicht läugnen, dass poetische¹ Arbeiten in Versen übergeben² werden müssen, so wie es besser ist ein schönes Oehlgemähld in einer Copie in Oehl als in einem Kupferstich zu besitzen: aber es kommt bey dieser u. bey jener immer darauf an, wie die Copie gearbeitet ist. Nur das muss ich zu dem Glück meiner Übersetzg sagen, dass Se Exc. der Patriarch Erzbischof meine Übersetzg noch in MS gelesen habe.

Ich habe Bowrings Übersetzgen magyarischer Gedichte mir kommen lassen. Manches ist trefflich übersetzt, aber die Wahl der Stücke nicht ganz glücklich u. was er von uns. Sprache und unserer Liter. sagt, strotzt von Irrthümern. Bowring hätte diese Einleitung noch im MS an irgend jemand von *uns*, und das nicht bloss an irgend einen ungr. Schriftsteller, sondern an einen unserer Dichter schicken sollen, und noch besser nicht an *einen*, sondern an mehrere, dass sie sich über den Werth des Aufsatzes äussern sollen. Dr. Schedel hat Bowring in London gesprochen, aber das Werk war schon gedruckt. Wie gut wäre es, wenn Ihr Freund Rischel die Übersetzg ungr. Gedichte, welche Graf Mailath gab, durchsehen u. manche Stücke neuarbeiten wollte! Ich hätte z. B. gewünscht, Bowring hätte meine Ode *The Beloved*³ S. 60. nach meinem Original, u. nicht nach Mailaths Übersetzg gegeben. Der Ton⁴ ist ganz falsch wiedergegeben. — Hingegen gesteh ich, dass das epigramm

Távoly vagy mindég, 's mindég közel, Idda. Szemem lát,
Hall fülem; ah, de karom, Idda, hijába keres.

S. 68. excellent wiedergegeben ist.

Ever absent, ever near;
Still I see the, still I hear;
Yet I cannot reach thee, dear.

¹ versificirte Poesie.

² wiedergegeben.

³ (Der Liebling.)

⁴ Geist. — Romy K. Gy. jegyzetei.

und dass die Frösche S. 52 besser sind, als in meinem Original. — Schedel sagt mir, dass die Frösche in England mit Beyfall aufgenommen wurden. Ich hörte das mit einer Art von Satisfaction, weil ein gewisser jemand¹ dieses Epigramm als das Werk der Narrheit in einem Heft der Tudom. Gyűjt. angeführt hat. Das omnia cantat, omnia ornat mag manchen von unsern Dichtern nicht allerliebste in den Ohren geklungen haben, u. der *nicht eitle* Mann, mit dem Bowring im Briefwechsel steht,² muss sich unangenehm berührt gefunden haben, dass von mir mehr Stücke übersetzt wurden als von ihm. — So etwas könnte uns zur Besinnung bringen.

Den 5t Aug. wurde hier der 29. jährige Graf Anton Mailáth, Enkel des Ministers und Sohn des Camerae Praeses, zum Obgesp. installirt, ein Mann, der einst Minister werden kann. Auch diesmal wurde es mir zur Pflicht gemacht, darüber die Anzeige für die Zeitungsblätter aufzusetzen, die aber ohne Revision dorthin durch mich abgeschickt sind. Vielleicht werden auch Kézys Verse in den Zeitungen abgedruckt. Ich wünsche dass Sie diesen Aufsatz lesen. Auch die ungr. Aufschrift-Verse sind von mir; mit dem einen dieser bin ich nicht ganz unzufrieden, und ich fand, was ich nicht erwartet habe, dass sie fast allgemein Beifall erhalten haben. Das Gerüst zur Illumination hatte eine lapidar Inschrift auch von mir, die gut wirkte

M A I L A T H

GYÖRGY, AZ IKTATÓ

In dieser hier stehenden Tafel war der eine Vers in 6 Zeilen von mir.

ANTAL, AZ IKTATOTT

ZEMPLÉNYNEK ÖRÖMADÓJI.

Die durch Lampen illuminirte Buchstaben waren 3 Schuh lang. u. der Effekt war brillant u. imponirte. — Sie finden auch diese Verse in dem Zeitungsblatt. Der Assessor der köngl. Tafel Szerencsy sah mich bey dem Mittags Essen, wo ich meinen Sitz oft änderte, um mit manchem Bekannte sprechen zu können, u. rief mich zu sich, u. sagte: Uram Bátyám, ezt itt ki írta, nem is tudakozom. Das im

¹ (Andreas Horváth.)

² (Döbr.) — Romy K. Gy. jegyzetei.

italien. Metastasiosch. Geschmack gearbeitete Compliment hing als ein Riesenspiegel auf der mit Tannenzweigen tapezirten Wand, wo bey der einen Tafel der installirende Personal, bey der andern der installirte Obgesp. praesidirten, u. Szerencsy winkte mit den Finger darauf, als er mir das Wort sagte. Die jetzt ungrisch lernende Frau unseres Obgespanns B. Vay Miklós, geb. Freyin Gaimüller, hat diese Verse, als ich Sie dem Obgesp. zugeschickt hatte, auswendig gelernt. — Vor 10 Jahren noch hätte der Vers bey der Menge nicht *eines* Menschen Beifall erhalten. Wir *schreiten* gewiss *vor*; aber gestehen wir auch, *es ist einmal Zeit*, dass wir vorschreiten. — Die Rede des Personals hat uns allgemein, aber niemand so sehr als mich entzückt. Er sprach ganz im Gefühl seiner Würde, ohne oratorische Floskeln, in voller Ruhe, u. seine Rede war bespickt mit *ungesuchten* Neologismen, *kivívtuk* az *idók* ostromaiból -- das durch mich geschaffene *szerény* (modest) etc. — Viele von unsern Assessoren konnten sich in der zahllosen Menge von gratulanten zu dem Installans u. dem Installatus nicht drängen, besonders da der Personal sich hier nur einen Abend u. einen Tag aufhielt, u. ich habe Döbr.-s göttliche Drangsucht nicht; unterdessen war ich so glücklich, dass der Personal mich bey Teleki Josef, den er in seinem Quartier besuchte, sah, u. lange genug sprach, auch über Kézys Verse sprach: es ist bekannt, dass der Personal ein grosser Frd. der classisch. Literatur ist, u. dass er bey der 2ten Tafel ebenso nach Verdienst praesidirte, als der *Einzig*e bey der ersten.

Mit Graf Teleki, Dezsöffy, Vay Abr. u. Gr. Georg Andrásy war es mir kaum möglich in dem Gedränge zu sprechen, u. herzlich freue ich mich, dass D. mit mir über sein Zajbaj nicht sprach. Ich habe meine Freunde gebeten, dass Bajza den Grafen schonen wolle, aber mein Bemühen war fruchtlos. Noch weiss ich *nichts*, als dass Bajza ihm gewiss antworten wird. — Auch das ist Döbr. Sünde. Seine gränzenlose Eitelkeit sah sich hier gestraft, wie er es nicht geträumt hatte, und er sieht hier am rathsamsten, zu schweigen; dafür lässt er andre zu seiner Wehr sprechen. — Wenn Döbr. auch durch diese tüchtige Lection nicht klüger ward, so kömmt noch mehr über ihn.

Leben Sie wohl, mein theurer Freund.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5205.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László Úrnak.

Ne vegye rossz neven az Úr, édes barátom, hogy Aug. 10d. irt kedves levelére nem felelék. Azok, a' mik itt ezen holnap első napjai olta történtek — az Ujságlevelekből ismerni fogja az Ur — nem engedtek nekem időt, hogy az Úrnak szíves köszönetemet megvigyem.

Én az Erdélyi Leveleket oly sokszor dolgoztam újra 1816 olta, hogy a' sok közt azt a' legújabbt nem is ismerem igazán. Isten neki! Menjen ki valaha kezeim között. Ha sok olly Olvasóji volnának, mint az Úr, örvendhetnék szerencsémnek.

Az Úr' munkájára csak a' Muzárióban fogok felelni. Olly sok gond, olly sok teher, olly sok munka, olly sok öröm fog el engemet, hogy életem csupa zavar, 's soha sem tudom mit kezdjek. —

Ha talán van valami, a' mit nekem akar küldeni az Úr, siesen kérem letenni Tek. Bártfayné Asszonyságnál. Eggy Ujhelyi Zsidó ma indúlt Pestre, 's elvégezvén dolgait két három nap múlva megint vissza jó. — Az elhozna.

Felejtém mondani a' tulsó lapon, hogy a' mit én az Úr Észrevételeire felelni fogok, elébb hogy le nyomtatva lesz, látni fogja az Ur. Bár mindenek azt tennék, midőn perre fakadnak egymással. Sok baj volna elkérülve általa. Ajánlom magamat barátságába.

Ujhely Aug. 17d.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

1830.

5206.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1830. aug. 17.

Ma veszem a' Váradí Püspök' levelét aug. 9dikéről, mellyben szinte panasolja, hogy a nyomtatványokat nem vette, de hogy a' pénzt Pesten fogja letenni Bártfay barátunknál. Eddig csak elküldözék a nyalábokat azok a' Papocskák. De ha valahonnan már pénz jöve bé, kérem méltóztassék kérni Tek. Bártfayné asszonyságot, hogy azt nekem Engel nevű Ujhelyi zsidó által, ki ma indúlt Pestre, 's a' Bártfay barátunk házához is viszen nyalábokat, méltóztassék felküldeni.

Ezen zsidó által küldöttem én vissza Bártfay barátunk által

Schédiusnak egy könyvét, és a' Hasznos Mulats. számára az Ujhelyi Piaristák' Gróf Mailáth' tiszteletére írt versét. Bár ezt Kulcsárné felvennie. Félek az apprehensiótól.

Mélt. Szerencsy István Urral a' Fő Ispány asztalánál beszélheték legtöbbet, először az installáció napján, azután aug. 14d. szombaton. Közte és köztem csak a' tisztos öreg Szőgyényi ült. Előhozódék a' Zajbaj, 's nem általam. Sz. iszonyodik azon gondlattól, hogy Gr. D. magát abba a' pörbe belé avatta, 's fél hogy magára bajt vona. Bajzat magasztalá lelkességéről, tudományairól, tüzeről. — Tudakozám, mint tetszik a' piros tojás, 's elmondám hogy ezt az egész bajt mind az az úri ember csinálta, a' ki mestersegek és ravaszságok által szeretne fenn lebegni, minthogy érdemben nem igen lebeghet. Szerencsy a' Fő-Ispány balja mellett ülven, hallhatá beszédünket, 's bizonyosan hallotta, mert később egy szavamra Szerencsyhez, nekem maga felelt.

Major Barthosné nekem azt a' rettentő hirt beszélé, hogy a' mi Kisfaludynk élete kétséges. Minden tudja, hogy én őtet mint szeretem, mint csudálom. Döbr. és Thewrewk nem igen sokat gondolnak életével, de én tudom, melly becses nekünk az élet, 's kérem Istent, hogy őtet nekünk tartsa meg igen hosszú időkre. Méltóztassék, édes barátom, nekem tudomra adni, mint van ő, miben és miolta beteg, 's orvosai reménylik e felgyógyulását.

A' kis Szalay nekem sok jót ír Erdélyi Leveleim felől. — A' Majláth Regéjit most küldöm Censorhoz Kassára, mert azok olly darabos nyelvben voltak fordítva, hogy elirtóztam midőn most olvasám. Bár a' mi Toldynk jönne, 's írhatná meg hozzá az értekezést a' Poesis narrativa felől, 's mutatná ki hogy az effélet 's nevezetesen a' Majláth Regéjit melly szempontból kell tekinteni. Hol van ő? És mikorra várják tiszteletes szülei, boldog szülei, 's kevélykedhető barátjai.

Ha Bajzánk felelni fog a' Zajbajra, 's felelete nyomtatva lesz, láttassa velem azt az Úr, édes barátom.

Szalayhoz ide teszek egy szelet papiroost. Alkalmatlan vagyok ugyan vele, de 25 xt nyerünk meg, 's az is pénz. Ez légyen mentésem. — Szíves tisztelettel maradok.

Engel Ujhelyi zsidó elhozná a' Sz. Hajd. Gy. nekem hagyott nyomtatványait.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 156—7. lapjain.]

5207.

Gr. Teleki József — Kazineczynak.

Tekintetes Tábla Biró Úr!

Eő Császári Királyi Fő Herczagségének tisztelve szeretett Nádor Ispányunknak hozzám intézett kegyes Elölülői levelét, mellyben a' mult 1827. esztendei Ország Gyűlése 11. törvény tikkelye következésében kinevezett küldöttség által a' felállítandó Magyar tudós társaság számára kidolgozott Alapintézet és Rendszabások eránt Ó Feliségének szeretve tisztelt Fejedelmünknek kevés változtatással helybenhagyó kegyelmes Resolutioját vélem közölni méltóztatott. A' Tekintetes Tábla Biró Úrnak, mint ezen kiküldöttség egyik buzgó tagjának, Eő Császári Királyi Fő Herczagsége különös parantsolatjából, a' szükséges tudomány végett, ide mellékelt párjában¹ közölni szerencsém vagyon. Ezt a' midőn hazafui öröm közt tennem, magamat tapasztalt barátságos szivességébe ajánlom és maradok

A' Tekintetes Tábla Biró Úrnak

lekötelezett szolgálja

Pesten 20. Augustus 1830.

G. Teleki József mpr.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Tört. 4r. 23. sz.]

5208.

Kazinezy — Zádor Györgynek.

1830. Aug. 31.

E' napokban a' Várad Püspöktől, ma Bécsből Kanonok Ocskaytól kaptam sürgetést, hogy küldjem tehát az exemplárokat. Ne vedd balul alkalmatlanságomat, édes barátom, ha kérlek, hogy parancsolj azok eránt valakinek. Szükségem van a' pénzre, nekik pedig öröm lesz venni az exemplárokat. Tedd ezt, és méltóztassál tudósítani, elmentek e a' nyalábok, vagy még sem; és ha el nem mentek volna, bízzd kérlek, Liedemann boltja' embereire. Ők a' küldözök mindenfelé.

Hát a' mi Kisfaludynk gyógyul e? Rettegek annak képzelésére, hogy azt a' kedves barátunkat a' halál kikapathná. Mint vannak minden társaink? Mint van és hol van Bajzánk? Sokat, sokat szeretnék tudni, de nem örömetst alkalmatlankodnám Neked, ha csak elkerülhetem, 's sietek bérekeszteni leveletem, mert estve van, 's a'

¹ Megvan a levél mellett.² Csak az aláírás gr. Teleki J. kézírása.

pósta ez éjjel indul. — E' napokban írok Bártfay barátunknak 's küldöm le a' Mailáth' újra dolgozott regéjét a' mi Toldynknak.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 158. lapján.]

5209.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Édes Barátom!

Levelemet leveled követte, 's ez a tiéd mind eddig válasz nélkül maradt, mert közel állván új dispositionk, ezt akarám megvárni, hogy, ha máshova történnék rendeltetésem, mint egy kis szele fűtt, azonnal tudósítsalak éránta. Hála Istennek, maradtam.

Azalatt kaptam a Te, Bajza és Vörösmarty drammaidokat. A tiédről mit szóllak [!]? Bajza jól dolgozott; de Vörösmartynak ez a Munkája minden eddig tett dolgozásai között a legszerencsésb. Eggyet tévesztek benne: Kont ereje nincs benne eléggé kiténtetve, mint Schillernél Tellé. Mind e mellett a Drama, eredeti dramaink között egyetlen, hasonlíthatatlan.

Gyöngyeidet még sem láthatám! Átkozom Typographiaja, a mit legforróbban ohajtok, azt nem küldi. Szederre biztam, 's még sincs; és egész Győrben nincs, vagy csak hogy láthatnám is.

Kisfaludy Károly, ki Ujságot akar vala írni: «A Jelenkor» czím alatt, 's már megnyeré a privilegiumot, Győrött feküdt egy ideig betegen; innen Pestre viteté magát olly nyomorú állapotban, hogy félős, ne talán még az utban elhaljon. Általán nálunk sok a beteg, 's a jövődő rémít. A nagy héség [!] ugyan szünt, de esőnk még sincsen. Az élet sanyarú táplálója, a Grundbeer, semmire sem tud menni. Ellenben Kisfaludy Sándor reá beszéllé Zalát, hogy Füreden Theatrumot építsen. Ő maga fog a Felvigyázó lenni.

Ma két kedves hirt hallék: hogy a Domesticát a Nemesség fogja fizetni ezentúl; és, hogy az új Magyar Király Hazánk kebelében fogja lakását venni.

Bocsánat a nem gondos írás végett; bejött nálunk a járás kelés, zsi bongás ideje. Isten veled.

Pannonhalm. Szeptemb. 1. 1830.

Guzmics Iszidor mpr.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5210.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tekintetes Bártfay László Úrhoz.

Engedj meg, édes barátom, újabb alkalmatlanságomnak. Nem terhellek egyébbel, mint hogy ezt Fenyéry barátunknak általadni méltóztassál; tudom, mint ölnék el egyéb gondjaid, dolgaid, utazásaid.

Kérlek, tedd hogy a' mi Fenyéryntől pénzt kaphassak, és az engem illető exemplárokat; nagy szükségem van mind az egyikre mind a' másokra. — Azok a' Papocskák többet ígértek mint megtarthattak, midőn magokra vállalák exemplárjaim széllyelküldését. Jó volna, ha Fenyéry megtekintethetné valakivel, ha csomó nem maradt e valahol ezeknél. *De mitte sapientem, et nihil ei dixeris.*

Egy újság. — Húnyor tegnap előtt éjjel 800 forintot nyere kártyán. — Wekey nem vala itt. — Öllek szives tisztelettel. Újhely, Septemb. 4d. 1830.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5211.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest Sept. 6d. 1830.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű Uram!

Azt méltóztatott volt nekem parancsolni, hogy a Primás számára rendelt velin példányt addig ne küldjem el, míg a neki irandó levél is meg nem érkezik. Ez tudtom nélkül jött és ment el; én a legelső hírt róla a Tek. Ur utóbbi leveléből vevém, mellynek következésében a példányt nyomban el is küldöttem. E szerint hogy a Primás a könyvet a levéllel egyszerre nem vette, a miatt magamat szintűgy nem okolhatom, mint a miatt nem, ha talán a Seminaristák a reájok bízott könyveket nem szolgáltathatták elég idején az illető kezekhez; melly utat a szét küldözésre azért választottam, mert legbiztosabbnak is tudtam, 's a Tek. Urat a szállítási terhes költségektől is meg akartam kímélni.

A 10 velin példányt Bene Csongrádi követ Ur által küldöttem el Takács Posoni Alispán és követ Urnak; a 43 köz-példányból pedig egyet magam adván el, 10 Tek. Bártfayné Asszonyságnak, s 6 Walther Urnak adván által eladás végett: csak 26-ot küldöttem fel

Tek. Bártfayné Asszonyosság által Tek. Urnak Thewrewk legújabb művével: az *Anticyrai Tobákkal* s Kresznerics szótára jelentésének néhány példányaival együtt, mellyből ide is zárok egyet.

Eggenberger ekorig adott el 7 köz példányt, árok p. 2 ft. 24 xr.

ezüst lesz 16 f. 48 xr.

fizetett előre a könyvkötői költségek egy részére 8 f. ezüst

marad 8 f. 48 xr.

Ebből lehuzatik 15 p. Cent. rabbat 2 f. 30

marad 6 18 xr. ezüst.

vagy váltóban 15 ft. 45 xr. Ezt mai napon fizette kezemhez; s én az általam itt és Komárom Vármegyében eladott két példány árával együtt, öszvesen 27 ft. 45 xrt váltóban Tek. Bártfayné asszonyágnak már által adtam, ki most legelső alkalommal fel fogja küldeni.

Az Erdélyi Levelek most kerültek vissza a Censortól, s én az utasítás szerint Bártfay barátunknak adtam vissza. Azon kívül a mi Wesselényi kufsteini fogságáról s ott kapott fő fájásáról mondvá volt, úgy tetszik a Censor nem törült ki valami nevezetést.

Kisfaludy a napokban jött haza Győrből, bádjjattan, de nem annyira hogy reményünk ne lehetne fel gyógyulásához. Schedel Sept. 3d. érkezett meg, s üdvezli a Tek. Urat. Ajánlom magamat megbecsülhetlen kegyeibe, s állhatatos tisztelettel vagyok

alázatos szolgálja

Stettner György.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5212.

Döme Károly — Kazinczynak.

Tekéntetes Úr!

Gondolván, hogy Augustus 9dikén Újhelyről költ betses levele Tekéntetes Úrnak hamarabb jött kezemhez, mint — talán némelly akadályok miatt — jöhetett a' Pesti Baráttól 20 példány a' *Gyönyökből*, mind edig halasztám a' tudositást: de már egy hólnapos várás után kell jelentenem, hogy én nem vettem semmit, azért iparkodnom sem lehetett tellyesíteni a' barátságos megszólítást, a' ki különös, és szíves tisztelettel maradok

Tekéntetes Úrnak

alázatos szolgálja

Pozsony Septemb. 9dikén 1830.

Döme mpr.

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5213.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

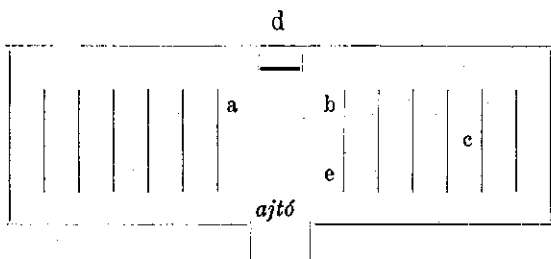
Újhely 1830. Septemb. 10d.

Tisztelt kedves barátom, Melly édes örömöktől fosztám meg magam magamat, hogy néked olly rég olta nem írtam! De Te a' Magyar Kurir' leveleiből tudni fogod, egy részben mi fogott légyen el ezen örömtől; más részben mi fogott el, képzelheted. Lelkem, legalább álmatlan éjszakáimban, sokat forga körülted, 's Te tudod, hogy ha hallgatok is, rólad, kit nem csak szeretek, hanem tisztellek is, még pedig a' hogy keveset, el nem feledkezém.

Ritka ember szereti úgy a' cifra napokat, millyen az vala, mellyen mi Gróf Mailáth Antalt látánk bársonyszékünkbe beülni, mint én. Ollyakat látunk, a' kiket régen nem látánk, és a' kiket régen vágyánk látni, sőt ollyaknak jutunk ismeretségekre, szeretetekbe, kik azt érdemlik, de a' kiket még hírekből sem ismerénk. — Meglátni ismét ezt a' szeretetre méltó ifjú Fő Ispányt, — Kézy ezt venerande puernek nevezé gyönyörű versezetében — már az is öröm, 's nagy öröm volt. Csak éljen, 's épen éljen, az nem sokára a' legelsők' sorában elől fog ragyogni, még pedig a' jók' öröme. — A' mint estve bejött, a' rettenetes hőségben, hozzá nem tudtam férni, 's szerényebb is vagyok mint hogy tolakodni tudnék 's akarnék. Más nap Gróf Dezsőffyhez mentem, 's Vay Ábrahámmal tartam be, mert szállása előtt ment útam Dezsőffyhez. Őtet még ágyban találtam. Velem egy csoport rohant be hozzá, 's így én kisíklottam a' szobából, búcsú nélkül; mert a' búcsúzás' haszontalan ceremoniája az egész társaságot zavarba hozza. — Dezsőffy Fiscálisával tartam conferentziát; igen hamar ott hagyám ezt is. — Telekit beretválák, 's így a' tavaly még iskolában járt 's már felesküdt Prókátor testvér öccsét, Teleki Lászlót, kerestem. Ez kiment. Két fiatal ember fodorgatá haját. Nincs e itt Petrovics Úr? kérdém. — Az én vagyok. — Bocsásson meg az Úr szerencsétlen szememnek, melly a' physionomiákat meg nem tudja ragadni. Hát nyomtatják e [a] Synchronist. Táblákat? mert azokat én is várom. — Igen is, nem sokára készen lesznek. — Döbr. 's Thaiss 's Fenyéry és Bajza hozódék elő. Nem bántám a' két elsőt, de a' két utolsónak védelmére költem, 's tisztémnek néztem barátimat meg nem tagadni. — Nem

kell vala kevélyen és bántólag felelni, mondám, a' Kérdésekre, 's nem volt volna baj. Ezt Petrovics is megvallá sokára; meg azt is, hogy a' didicisse fideliter aries felette rosszul illett a' Csokonay brutális verse mellé. — Azonban behívának Telekihez. De alig kezdék szólni, 's íme két csoport, kik nem beszélni, hanem csak udvarlani jöttek, ránk töre, 's elillantottam.

Az ebédhez későcskén mentem, 's így messze estem a' Centrumtól, hol a' Fő Isp. az egyik, 's az Iktató a' másik asztalnál

praesideáltak. Ez vala a' 25 öl hossz. és 8 öl széless. ebédlő, 12 asztallal a' a' Fő Isp., b a' Personális. Én a' c-nél találék helyet; 's innen szabadon mentem, valahol ismerőst pillantottam meg. Sokára mentem a' két fő asztal felé, mert eggy veres övű Pap Úr azt kérdé egy Zemplényi Úrtól, ki mellett üle, hogy ki az a' fekete ruhás ősz fejtű ember, 's hallván nevemet, kérte ezt, csinálja hogy felé is jöjjenek. A' Pap Úr Viski Plebánus és Esperes volt Hont Vármegyéből, nagy barátja Nyelvünknek. — De most a' Kir. Tábla Assessora Mélt. Szerencsy Úr, ki az ajtóhoz közel az e mellett ült, még megszére rám kiálta; balját az ajtóval általellenben függő óriási tükör felé nyújtván (az óriási tükör papiros volt, e' versemmel: *Én szültem ötet* etc.): Uram Bátyám, nem is kérdem, ezt ki írta, maga árúlja el íróját a' vers. Szerencsy olvas olaszúl, 's nem csuda, ha meg vala lepve a' vers által. Nem nagy dolog, de behoztam itt is a' szép idegen formát, 's szerencsémre az olly ízlésű ember, mint a' lelkes Szerencsy, javalá; 's ezt keresém egész életemben. Emlékezel e mit monda Toldy a' Tud. Gyűjteményben a' Bowring szavaival? 'S hogyan történhetik, hogy ezt Döbr. és az öfélék nem értik?

Midőn az ebéd véget ére, a' Personális elmenvén Abaujvári V. Isp. Comáromy mellett, a' maga jobbával ennek balját megfogá, 's úgy méne végig az udvaron. Én utána Szerencsyvel. — Te értesz, hogy ezeket nem hiúságból mondom, hanem hogy Tégedet akaralak részesévé tenni örömmnek.

Dél után Fáy Ferencz és én Telekivel akaránk szólani. Ennek szállást az igen tiszteletes Patikáriusnál adának, mind azért mert közel vala háza a' Vármegyééhez, mind azért mert maga 's háza népe igen respectábilis lelkek. Ez jelenté, hogy Teleki épen vetkezik a' nagy melegben; várjunk. Míg ott állánk, a' Personális és a' Fő Isp. Telekihez menének. Időt engedék nekik hogy beszéljék ki magokat, 's akkor menénk be, mikor gondolánk hogy mindenén általestek. Engem a' Personális foglala el. Fáy a' Fő Ispánnal szólt. A' Kézy versei hozódtak elő. Mint van az hogy a' Protestansok olly jól tudnak deákül? — A' Kalvinisták inkább, mint a' Protestansok, mondám; 's oka, mert ezeknek nagy Bibliothecájok van, 's a' Kalvinista deák 10 's 12 esztendő tölts iskolában, a' Lutheránus négy esztendő alatt keresztül szalad rajta, 's polyhistor lesz. Tedd hozzá, hogy nem beszélvén deákül, nem rontja el nyelvét. Vendégek jövének, 's elsiklottam ekkor is, búcsú nélkül.

Úgy látom a' Szerencsy beszédeiből, hogy ő is sajnálja hogy a' tiszteletes D. belé avatá magát a' Döbr. perébe. Kár volt azt tenni. Ma veszek hírt, hogy jó számomra az *Anticyrai tobák*. Félek, hogy ott az én D.met kedvetlenség érte. Még nem tudok egyebet mint az irás' czímjét. — A' Zajbajban alig ha némelly sort Döbr. nem sugallott D.nek, 's az nagy istentelenség, hogy ő ezt a' tiszteletes embert tette ki a' koczkanak hogy triumphálhasson. Rendes hogy a' neologismus Védje pedántoskodik most némelly idegenektől eltanult szólások' pizskálgatásán. — «De az Kegyednek nem megy» es geht nicht, cela ne va pas, ista res non procedit. Vének e az efféle? —

Bosszankodol hogy nem vevéd Gyöngyeimet. Képzeled miként én! Így bosszankodik a' Váradí Püspök, így Ocskai Ud. Káplán és Váradí Kánonok, (Zemplényi születés és B. Splényi leány' fija.) Ismered e ezt? Én személyesen. Jó ember, szeretetre méltó ember, 's a' ki nem sokára Püspök lesz. Romy a' Spiegelben szóla Gyöngyeim felől. — Kár, hogy nem hexameterekben; úgymond. 'S igaza van. De az olajfestés helyett jól dolgozott rézmetszetet bírni, az sem rossz. — Ő nagyon meg van elégedve Előbeszédemmel, 's annak örvendek. — Neked édes barátom, azt óhajtom, hogy a' Sz. Hajdan' Éneklőjét lásd és ismerd, 's hogy ő Téged szeressen.

Ma irok Pestre, hogy küldjék valaha Gyöngyeimet. Jót akara a' küldő, midőn a' Kis Papokra bizta, de nekem kárt tett. Szükségem volna a' pénzre, 's melly szükségem! — E' héten eggy lovat

vesztém el, ma éjjel öt sertésemet hajtá el egy éjjeli tolvaj, ebeimet kenyérrrel némitván el.

Reszketek az általam olly hevesen szeretett Kisfaludy Károly életéért. Barátom, ki pótolja ki az ő ürét? Senki. Egyetlen a' maga nemében.

Toldy Septbr. 3d. érkezett meg Pestre. Hála az egeknek hogy Párizsban nem volt, mikor az a' tűz kiüté magát. Gyönyörű humanitással történt a' nagy crisis, de hány ezer ember lett az idea' áldozatja, 's milliommok kívántatnak a' kárért. Optima administrationis forma quae optime administratur.

Nem tudsz e valamit a' Villáxnak küldött példányokról? A' Cisterciák 50nek szerezhetének vevőt; hiszen PYRKER díszek nekik. — Sietek, csak két órám szabad a' posta bezártáig. Élj szerencsésen. — Én szerettem volna ha nem Pannonhalmáról vehetném többé leveleidet.

Most olvasám meg gondosabban a' ma érkezett levelet. Az Anticyrai tobák a' Thewrewk' míve. És így nincs mit félnem barátoméért.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5214.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Újhely, 1830. sept. 10.

Azon kezdem leveletem, a' mi nekem az Úr levelében, édes barátom, a' legkedvesebb, — hogy a' mi Toldynk Pesten van. — Milly sokat rettegetem, hogy ha el találá késni, a' Párizsi baj oda temetheté, mint sok ártatlant. Méltóztassék neki jelenteni tiszteletemet, örvendésemet. Melly öröm volt barátjainak ötet meglátni, minek utána benne nem csak barátjokat, hanem a' hon' megdicsőítőjét is ölelhatték.

Guzmics rettegett Kisfaludynkért, hogy életben sem ére talán Pestre. — Az Istenért, mit veszünk, ha ötet veszjük el! Bizony az ő halála senkinek nem lehet gyászosabb mint nekem. Csakhogy Pesten van; ott a' mi Forgónk, ott a' mi Bártfaynénk. A' kettő megtartja ötet nekünk.

Nem hittem, hogy olly nehezen megyen dolgom a' Gyöngyökkel. A' Váradi Püspök, kanonok Ocskay, 's maga a' Patriarcha is panaszkodott, hogy nem vették, 's ez hogy későn. Rettegek alkalmazatlankodni, de rá szorít a' szükség. Méltóztassék sürgetni a' széllyel-

vitelt, és ha hevernek a' csomók, elküldeni Liedemann által. Nagyon köszönöm a' költségem kímélését, de a' fődolog, hogy minél előbb kapjak pénzt. Ma öt sertésemet lopták el, a' múlt héten egy lovat vesztettem el, a' tegnapi 's mai szakadó eső szőlőm szemeit megfakasztotta, 's az rothadni fog. 'S mennyi szükség azon felül. Bár a' dietán kelnének el a' felküldöttek! Oda írni fogok.

Óhajtom látni a' küldötteket 's még az Anticyrai tobákat is! Még azt is! postremum imperavi egomet mi omnia adsentiri, is fructus nunc est: longe uberrimus. — Szép dolog az a' keresztyéni szelídség, melly [még a' két ellenséget is összeforrasztja. — Szép egy pár! — Hát a' Zajbajra olvasunk e valamit? Ha lesz rá valami, méltóztassék emlékezni rólam.

A' Mailáth Regéji talán ma jutnak a' mi Bártfaink kezéhez. Szíves köszönetemet a' hírért az Erdélyi Levelek felől. Ha Tek. Bártfayné Asszonyságnak lesz alkalma felküldeni, elvárom azt.

Sietek, mert két óra alatt csomózva lesznek a' postán a' levelek. Fogadja az Úr szíves tiszteletem 's köszönetem bizonyítását. Maradok örök barátsággal.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 159—160. lapjain.]

5215.

Zádor György — Kazinczynak.

Pest Sept. 11d. 1830.

Tekintetes Úr!

Különös Tiszteletű Uram!

Felettébb sajnálom hogy a Sz. Gyöngyök szétküldésében olly sok rendetlenségek, s a Tek. Urnak annyi hátra maradásai történtek, jó szándékom miatt. Hogy a Seminaristák a távolabb vidékekre, péld. Váradra is nem mindjárt, 's talán a mult határ napig nem is találtak biztos alkalmat, azt könnyű megfogni; noha a Várad püspöknek Eggenbergerhez mondott szavából azt kell következtetnem, hogy ő a maga példányait már bizonyosan vette: de hogy Ocskay csomója, mellyet Nagy Károly, G. Károlyi Lajos pénztárnoka még Aug. elején elvitt, mind eddig kézhez ne ment volna, szinte hihetetlen előttem. Takács Alispán Urnak a 10 Velin példányt Bene Csongrádi követ vitte fel; a többi csomókat mind a Seminariumba küldöttem Ciszterci nevendék Ihasz György ismerősömhöz, kinek szorgalmához s

pontosságához minden okom van teljes bizodalommal lenni, Kiszaludy nem igen javul; de nekem még van reményem felgyógyulásához. Bajza itt van. Ajánlom magamat a Tek. Ur szives kegyeibe, s teljes tisztelettel vagyok

alázatos szolgája
Stettner György.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 129. sz.]

5216.

Vay Péter — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Drága Kedves Uram Bátyám!

Nagy becsű ajándékaért méltóztassék a' leg méjjebb tisztelettel telyes, és forró hálámat elfogadni. Én rég ohajtám birni a' Szent-Hajdan' Gyöngyeit, 's felette sajnálám hogy itt nálunk még kapni nem lehetett; 's ekkor lepe engem meg Drága Kedves Uram Bátyámnak becses ajándéka.

A' Dietáról még mi itt semmit nem tudunk. Atyám tegnap előtt ment fel, de a' mint reménylem a' szüretre vissza jön, bár csak Kedves Uram Bátyámhoz lenne szerencsénk Báriban, sokat halhatunk tőle. A' Grófné ő nagyságának kezeit csókolom, 's magamat megbecsülhetetlen kedvezéseibe ajánlván maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak méjjen tisztelő, 's forrón szerető
Öccse

S. N. Patakon 1830 : 16[!].

Vay Péter mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5217.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Újhely, 1830. sept. 17.

Érdemes barátom, mult postával az Úrnak, a' maival a' mi tisztelt barátnénknak vettem levelét, 's harmad nappal elébb a' 26 darab nyomtatványokat is, 's érzi az Úr, mit köszönhetek, 's mit köszönök e' megbecsülhetetlen jóért. Fogadja el az Úr, fogadja el a' mi tisztelt barátnénk azt, azon vallással, hogy én ezt a' fáradozást, ezt a' gondot, igen nagy jótételnek nézem. — De a' mai postával Döme Károly Pozsonyi Kanonok Urnak vettem panaszló levelét, hogy

a' 20 példány neki kezéhez nem jutott, 's így kérem az Urat, méltóztassék kicsinálni, hogy azt vehesse. Eggenbergernek adtunk legtöbb példányt eladás végett, a' mennyire tudom. Talán tőle elvehetnénk 20 példányt, 's felküldhetnénk Dömének.

Ocskayt és Guzmicsot megnyugtatam. Képzeltelen szükségem van pénzre. Nehány hetek alatt ezek a' kárait: Valamely gonosz kondás megnyúzta kocsimat minden bórétől; egy lovam szerencsétlenül esvén egy árokba, oda van; egy esős éjjel e' napokban hét darab sertésemet elhajtották, 's nyomába nem akadhatok.

Mailáth' Regéjinek Mstomát Horn Imre Úr bizonyosan általadta Bártfay barátunknak. — A Kresznerics Szótárára ha mi pénzem begyülem, méltóztassék által venni az előfizetési pénzt, még pedig mind a' három kötetre. Nincs ugyan kivetöm, de a' szándék áldozatokat kíván. Nagyon örvendek megjelenésének 's meg sem álmodtam, hogy illyet már bírni fogunk. Jó kezekben van a' kiadása.

Az Anticyrai Tobákra azt mondom a' mi illik.

Hogy Bártfay 's Helmeczy barátink Pozsonyban vannak, szívesen örvendek. Bár azt hallhatnám, hogy Kisfaludynk gyógyula fel. Szerencséje, hogy Toldyban mind barátját mind orvosát találhatja. Éljen szerencsésen édes barátom. Szíves tiszteletemet minden barátinknak 's különösen Toldynak. Hála Istennek hogy Július 25d. Párisban nem volt.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 161—2. lapjain.]

5218.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét.

Pannonhalm. Septemb. 19d. 1830.

Semmitől egyébtől, mint a legrosszabbtól tartottam leveled hosszabb elmaradása miatt, hogy t. i. beteg vagy, 's halálra vagy beteg; de elgondoltam utób azt is, hogy a' fényes Installatio neked is gondokat szerzett. Hála Istenünknek, ez utolsó 's nem az első igaz. — Igen, olvastam mind a te új színű rövid versedet, 's elmondám a miéinknek bátran, hogy az a tiéd, csak a tiéd lehet; mind Kézynek hosszabb, de szinte gyönyörű latánjait. Ritka időnkben a jó latán Költemény, 's én áldom Istent, hogy ritka; de én már több kato-

likustól, különösen Piaristáktól, jött latán verseket nagy meglepéssel olvastam. Köztünk is él még két öreg (egyik a Tihanyi Apát, volt Regensünk, nekem pedig 180 $\frac{4}{5}$ Sopronban a poezisre vezérem, ösztönzőm) kik, még vénajok engedte, classzicai nyelvű remek verseket irtak. A dolog csak azon fordul, ki mire, 's millyen szellemmel 's tehetséggel adja magát.

Igen köszönöm barátságodnak az Installatio bővebb leírását, 's ha ilyenekkel pótolod hosszabb hallgatásodat, örömet türom ezt, bővebb leveled reményével biztatgatván olyankor magamat.

Szeder, ki már egy fedél alatt, és egy folyosón, egy szoba által választva el egymástól, lakik velem, jó ideje, hogy Esztergamból megküldé mind a tíz csapást, mind az Anticyrai tobákot. A Zajbajt nem volt szerencsém olvasni, mert a Pesti Ujság gondatlan írója egy Ujságunkba se méltatta, pedig hármat jártatunk. De én az eféléken nem kapok. Az egész dolgot litteratúránk mocskának nézem, és szeretném, ha örökre temetve volna; pedig hallom, hogy Kisf. K. ezen akarja kezdeni Jelen Kor czimű Ujságát. Gyönyörű beköszöntés! Meg nem foghatom, szép tollu férfiak mint lehetnek illy alacsony szívűek!

Gyöngyeidet én még sem láttam, első alkalommal hozatok egy példányt Pestről magamnak, mert azt egy Munkámban (Szent Berkek és Ligetek) recenseálni szándékozom.

Zavarodik Európa, édes Barátom, 's oda látszik minden munkálni, hogy egy középkoru jövendölés betelleyesedjék: Anno 1833. Nullum in Europa coronatum Caput. Mi lesz majd azután? Franciaországban már vallási háború is hallatik. Csak e kell, hogy mennél dühösebben vesszünk. Te azt mondod: Optima administrationis forma, quae optime administratur! Tagadhatatlanul. De quae, és, ubi est haec? és, quis modus optimae administrationis? Nem jó ugyan az elkésés, de nem olly veszedelmes mint a megelőzés; a mai Kornak, ugy tetszik, ez utolsó a vétke. 'S valljuk meg, több megyen külfényre, mint heldiszre.

Épen ma vettük a Diéta első Actait, az az, a tisztelkedés rendét, a meghívásokat. A Patriarcha beszédei csin nélkül lelkesek, kivált a Korona Herczeghez, 's ezé, bár ki csinálta, sokat ér. Én a Patriarcha eránt, mint derült elméű, nagy lelkű Férfiú eránt, nagy tiszteletet érzek magamban, de tolakodni én sem szeretek, és meg lévén sor-sommal elégedve, és csak ennek, a köz vélemény szerint jobbra változásától félvén, épen nem vágyom kegyelmek után vágyini. Most irtam

az együtt lévő Püspöki Karhoz, hogy Theológiám felett mondjak ki az ítéletet, 's ha javalják, vitessék Seminariumaikba a nálam heverő példányokat. Kopácsi és Vurum kedvezőleg ítélték már ez előtt róla. Másoknak az eredeti bűn nem látszik elég orthodoxiával birni; mások az örök büntetésben nem látnak elég erőt; mások máshol akadoznak. Én, mikor irtam, akkor épen nem gondolkodtam, mint fog tetszeni? A fiatal papság volt szemem előtt, ez belőle, ha nagy orthodoxiát nem is, humanitást bizonyosan 's a theologusnak olly igen szükséges modestiat (nem reátartóságot!) nagyobbab, mint az eddig nyujtottakból, fog nyerni.

Zircz, édes Barátom, szegény; nagy suly nyomja ezt a Bernard magyar Rendét. Azt tudom, hogy Majer Kanonok vette által Budán az 50 példányt, 's megadá Zirczen. Ő maga, az érdemes Májer, 10 példányt vőn magához Fejérvárra, 's maga mondá nekem, hogy kiosztotta. Többet nem tudok. Győr még nem ismeri a Munkát; azért bizom, hogy, ha most venném is, eleget fognék tenni.

Én, édes Barátom, mindjárt indulok Sopronba, vak Atyámat, testvéremet, testvérem jó nőjét, két leányát meglátni. Senectus venerabilis est; és szép a házaspár, midőn filii in circuitu mensae eius.

Nagy Pál megtevé a lépést, hogy, ha Vármegyéje nem találná ablegálni, a Város tegye azt. Ő Sopron városának Polgárja. De ezt csak hallám, 's Paliról itt hazugságot is sokat hallani. Él j a Tiéiddel. —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5219.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, sept. 25. 1830.

A Mailáth Regéi kezemnél vannak. A bevezetés meglesz, és közölve a Tek. Úrral megjelenése előtt. Mivel pedig most a MS. elolvasására rá nem érek, azt az előszót is arra az időre hagyom, mikor két harmada nyomtatva lesz, mert úgy olvasva is corrigálva is egyszerre lesz.

Szemerét a Tek. Úr félre értette. Ő nem úgy contrahált Károlyival, s Károlyi ily egyezésre sehogy sem léphetik. Van reményem, hogy ámbár több felinél ki van már nyomtatva (a Hebe, Auróra, *Muzáron* köteteiben), Károlyi általveszi tulajdon Verlagül. Ennélfogva méltóztassék minél előbb tudósítani, által akarja-e a Tek. Úr neki adni, s mily feltételek alatt?

Igen sajnálom, hogy mind eddig a *Versekről* nem vettem értesítést a Tek. Úrnak. Az oly dolog lett volna, melyet én kedvvel és buzgósággal vittem volna véghez. Vagyok, s a többi.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5220.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Szalay László Úrnak Kazinczy Ferencz.

Ujhely Sept. 27d. 1830.

Szinte jól esett nekem hogy az Urat a' Generális Gróf Fekete Biographiajának dolgozása rá szoritotta hogy engemet szólítson meg ; mert nem tudván ha a' Vacátiókat Pesten fogja e tölteni, írni az Úrnak nem mertem volna, 's óhajtottam hogy barátsága újabb jelet vehessem. — A' Generális felől alig tudok valamit egyebet mint a' mit az eml. helyen már elmondottam, mondani ; mert a' mit tudnék, nem oly természetű hogy a' Publicumnak általad hassuk. Ilyen az hogy a' szerelem testi gyönyörűségeit természeti szükségnek tekintvén, mint a' Cynikusok' legvastagabbjai, azzal nem látta szükségét *titkon* élni, 's Oberster korában ing és lábravaló nélkül járt fel 's alá a' szobában, 's úgy szóla az idegenekkel is, azt mondván hogy a' nyári meleg napokban a' ruha alkalmatlan. — A' Pucelle d'Orléánst, Voltaire után magyarra fordította, 's Báró Orczy Lászlónak ajánlotta, 's mivel nyomtatásban ki nem adhatta, az Országos Muzéumban tétette le. Annak dedicatiójában felleli az Úr a' ma glév vagy talán magnedv nevet is (sperma virile).

Superint. Báthori Gábor Úrhoz egy négy sorból álló epigrammot írt. Az értelme ez: Kérded, miért szeretnék Calvinista lenni inkább mint Pápista. Azért inkább, mert inkább félszemű, mint egészen vak. A' vers nálam le van írva, de nincs itt.

Fija Ferencz Pesten volt 1828 és 1829. Jó fej az is. Ennek Illésházy, atyjának Eszterházy leány volt felesége. De az asszonyok nem igen jól jönnek ki illy gondolkozású 's módú férfiakkal 's elhagyták őket. Ferencznek nem lévén gyermekei, a' ház benne kihal.

Superint. Báthori egyszer kérte a' Generalist, költsön gondosabban. — Hol látta az Ur hogy Personális maradéka el nem szegényedett? az nekünk sorsunk. Hagyjon menni átkos útamon.

E' napokban látám az Anticyrai Tobákot. Melly kár hogy annak írója a' Menippuskodásban leli örömeit. Kipattanni, humanum est, kivált ha a kipattanás nemesen esni [!]; az Istenek is haragudtak néha. De az a' rettenetes litania — ugyan mire való az? 's kinek adhat az olyannak olvasása örömet? 'S ha örömet nem adhat, mi szükség volt írni? Én ha az ő ellenkezője volnék, még örvendenék annak, hogy más így bánt.

Greecourtomat Gróf Dezsőffynek adtam ezelőtt talán öt esztendővel. Ha meg volna, szívesen adnám most az Úrnak. Az afféle csemegéket soha sem szerettem.

Hogy az Ur szereti Toldyt, azt azért hallom örömet, mert a' szó azt is mutatja, hogy Toldy szereti az Urat. Minekutána tehát az Ur őtet ismeri, kérdehetni e, hol jobb állani a' Toldy és a' Toldy által szeretettek felén e vagy amott? Az Anticyrai Tobák litaniája emlegeti a' Handbuchot is. — Azonban a' Jókat magokért kell szeretnünk, nem Antagonismusból, ha jót az ördögök közt lelünk, még az ördögök közt is jónak kell vallanunk. Irtózatos dolog a' Complo-tozás. 'S minek az?

Reszketek a' Kisfaludy Károly életéért. A' hírek nem jók. Ő egyetlen a' maga nemében köztünk 's az ő vesztével Literaturánk kimondhatatlanul sokat vesztene. Bár azt hallhassam hogy teljesen felgyógyult.

Szemerétől két hónap oltá nem vettem levelet. Tudja az Ur mennyire szeretem őtet, és így azt is, hogy hallgatása engem melly örömeiktől foszta meg.

Kérem az Urat, méltóztassék az ide zártat Fenyérynek általadni. — Éljen szerencsésen édes barátom. Szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonyanak.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5221.

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Erzésben és Gondolkozásban velem rokon tiszteletes Atyafi!

Szent emlékezeteket vert fel lelkemben születésed napján hozzám írni méltóztatott leveled. *Emlékezeteket* mondom; mert az abban álló híreket és a' te tiszta fejed' 's tiszta szived' gondolkozását 's érzését olvasván, vissza valék téve azon elmúlt szép időkbe, a' hol az ember olyat a' két oszlop megett hallhata, de most nem igen hall többé. — Én, és mind azok, a' kikhez elragadtatott öröm-

ben vittem a' hírt, meg nem foghatánk, hogy ha megtörtént a' jelentett dolog, mint jön az hozzánk Tornáról *Nógrádnak kerülve*; 's ime ma már mégyen levelem Tornára, azon kéréssel, hogy ha a' hír való, küldjék meg nekem a' Püspök improtocolált szavait, 's annak a' derek férfiúnak nevét és lakását, a' ki érzette, hogy más az a' ki Mennyországba, más a' ki Dietára küldetik. 'S ha majd megjő az általam kért válasz, azzal fizetem vissza neked a' nagy örömet, hogy megküldöm a' protocolált articulust, és annak a' nevét és lakását, a' ki nem gondol vele, ha *pogány* is a' Követ, csak *jó Követ* légyen.

Édes barátom, honnan eredhet az észnek az a' kificzamodása, hogy némelly ember kész volna cruciata expeditiót is hirdetni, 's zászlójára függeszteni a' keresztet vagy a' Luther 's Calvin' nevét, 's ölni és vágni, a' ki a' Miatyánkot cum vel sine clausula: *Mert tiéd az ország* etc. mondja, 's ezen szent dühében, ezen szent megcsábulásában elhiteti magával, hogy az ő keblét a' **Religio** hevíti! Ezek nem tudják mi a' Religio: te tudod azt, olly szépen és olly igazán fejezvéni ki a' mit veled együtt én is hiszek és vallok. Nem ismerik a' Religiót, nem ismerik Istent. Az Isten *Szeretetet*, nem düh.

Dr. Kovács Úrnak leveledben említett Munkáját nem olvastam. De nem is fogom soha. Nem vagyok Orvos, és így nem ítélnék meg, neki van e igaza vagy Balog Úrnak, 's azon felül hogy ez az olvasás nekem hasznót nem ígér, előre rettent unalommal 's bosszúsággal, minekutána mondod, hogy személyes bántásokra engedé magát ragadtatni. — Én igen örömet olvastam mindég Recenziókat 's Czáfólásokat: *Contraria juxta se posita magis elucescunt*: de vad ökleléseket, parasztságokat nem örömet olvasok. Szemere bánt jól Muzarionának már négy köteteiben, mikor az ellenkező felek Prókátorait minden glossa nélkül szólaltatta meg. — De a' mi a' személyeskedéseket illeti, arra azt kell megjegyzennem, hogy némelly ember csak affectálja a' szelidséget és cultúrát, 's mosolygások közt gyilkol. A' pajkosságból pimasznak mindent meg tudok bocsátani: nem semmit az epés gorombának. — Osztán megmondá Dr. Luther Márton, a' Szent Irásnak egy helyét így fordítván brutális bátorságával: *Den Narren muss man mit Kolben lausen* — mellyet a' magyar kocsis így ejt: *Vesztett ebre dorong kell. A' Conversations-Lexiconisták szépen kitevének e' részben magokért, 's Bajza a' maga drágáját szépen el tudá csendesíteni. — De hagyjuk őket édes barátom.*

Mihelyt haza megyek, megolvassom kijegyzett soraidat, 's annak kimutatását szívesen köszönöm. Te azzal a' Munkával Olvasóidnak kincset adál, magadnak felejthetetlen dicsőséget szerzél. — Őllek tisztelettel és atyafi barátsággal, de csókolom a' Darvas Ferencz' unokáját is. — Ujhely Septembr. 30d. 1830.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5222.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Úr, kedves édes barátom,

A' Bibliai Historiákat kevés napok alatt fogja venni az Ur Professor Úr, és ha az előbbi dolgozásom szerencsés vala megnyerni javalását, reménylem ez is fogja, 's ez fogja igazán.

A' könyv titulusa ez: Protestans Olvasó Könyv. — Ifjaknak és Öregeknek; — 's mottó a' görög textus a' Bibliából melyet méltóztassék nekem kiírni megnevezvén kinél, mely részben és hanyadik versben áll. Deákul az értelme ez: litera occidit: spiritus vivificat. 'S ezen görög textus alatt, ez a' magyar jámbus: *Halált hoz a' betű: a' lélek éleszt.*

Ezt követi a' paedagogiai tanácsokból szótt Előbeszéd. Azt a' Bévezetés (a' Bibl. könyvei felől, 's a' Szent Föld Geographiája) követi, 's úgy a' Bibliai Historiák.

'S ez lesz az első kötet.

A' másodikban lesz 1. a' Reform. Ecclesia tanításai (Dogmák.) 2. a' Hermine Confirmatiojának Kérdései 's feleletei. — 3. a' Protestantismus historiája. 4. a' Könyörgések.

És így az én könyvem a' Protestantismus Encyclopaediája lesz, a' lélekben szegényeknek és azoknak a' kik a' *spiritusig* tudnak behatni. (Ide czélzok a' Dogmatica Theol. succusával és a' mellé tett antidotumként tett Hermine Confirmatiojával.) Ha ezek nyerik meg az Ur Prof. Ur javalását, úgy sublimi feriam sidera vertice; mert én érzem melly boldogság Protestánsnak lenni.

De a' Dogmatica kidolgozásához a' Brettschneider munkájára lesz szükségem, 's kívált arra hogy az Ur Prof. Ur vezessen.

Én ezen akarom azt kezdeni:

1. Mi vezet az Isten és a' vallás ismételire?

Felelet. Ész és Revelatio. Innen Theol. Nat. és Revel.

2. Ellenkezhetik e a' kettő?

Nem ; mert ez is az is Istentől jövéen, az Isten nem ellenkezhetik egyikében és másikában ön magával. et cet.

3. Itt historice előadni mit tanít a' positiva vallás a' Helv. Conf. szerint.

De mind ezekről majd tovább. Csak arra kérem az Urat Prof. Urat, hogy a' Dogm. Theol. succusát nékem vesse papirosra röviden. Az a' munka,¹ a' mellyet nekem teszen² az Ur Prof. Ur, in lucro positum erit religioni Protestantium, 's az megérdemli hogy érettem fíradjon.

Az Ur Prof. Ur a' mult examen alatt elmondatta a' [ma]ga³ tanítványaival azon Argumentumokat, mellyel a[z] Istenséget mutatják meg a' Theologusok. 'S erre nagy [szük]ségem lesz, és az illyekre. Én mind ezt nem tudom.

Örvendve jelentem egy tegnapi postával vett levélből a' mit Prof. Csillagnak írok. Méltóztassék megolvasni 's általadni.⁴ Bizony az Isten hatalmas teremteni kövekből Abrahamnak fiaikat, mikor egy Cath. Püspök szól ugy.

Maradok hív tisztelettel

alázatos szolgája

Sept. 30d. 1830.

K. F.

[Eredetije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5223.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldy Ferencznek Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Újhely, Octóber' 5d. 1830.

Fogadd szíves örvendésemet szerencsés megérkezésedhez a' Német-, Angoly- és Francia-földről, tisztelt szeretett barátom ; fogadd szíves hálámat azon nagy becsű örömökért, mellyeket nékem onnan is adott. Kevélykedtem szeretetednek ezen bizonyosságaival, 's Zemplényi barátim örvendve olvasták Berlínből és Londonból irt leveleidet. De engedd mondanom, azok nem eloltják, hanem csak

¹ E szó, *haszon* kibúzva.

² E szó helyett előbb *ad* volt írva.

³ A zárjel közti szó helyén az eredeti kiszakadt.

⁴ A köv. szavakat kitörülte: *Közleni fogja az Urral Prof. Urral.*

ingerlik a' szomjat. Bár azt nyerhetnék Tőled, hogy ezen utazásod Jegyzőkönyvét végig forgatván, a' mit a' külföldön látál, az egész honnak elmondanád. A' haza érti mit vehetne a' Te tudományaidtól, a' Te férfi szépségű stilusodban.

Hogy Fekete Gáspár teljesíté valaha kérésemet, 's azt, a' mit Dussault íra Sallustius felől, nekem megküldötte, én egyenesen a' Te emlékeztetésednek köszönöm. Valóban az érdemlé hogy neki és Néked kérésemmel alkalmatlankodjam.

Hogy a' Mailáth' Regéji valaha már jelenjenek meg, nagyon óhajtom, 's szívem eléggé emlékeztet hogy Károlyi István Urnak sokkal tartozom. Tedd tehát a' mit tehetsz. Vaktában javalok mindent a' mi neked tetszeni fog, 's egyedül azt kérem, hogy minke-előtte hozzá fognak a' nyomtatáshoz, láthassam milyen betűk, milyen formátum, és milyen papiros fog hozzá vétetni. — Elborzadok az Ezer és eggy Éjbe pillantván.

Verseim letisztázva várják rendelésedet; egyedül Epistoláim vannak hátra. Hogy azok valaha jussanak sajtó alá, magam is óhajtom, 's kevélykedem azzal, hogy Kiadójak lenni méltóztatol, édes barátom. De elborzadok midőn azt a' tarkaságot látom. Musterkarte anzusehen! Azonban te lásd, mit csinálhatsz belőlök, és a' daraboknak melly rendet adhatsz. Első alkalommal küldöm a' letisztáztatkat, 's írom az Epistolákat is mihelyt rá érek, hogy azokat is vehesd.

Élj szerencsésen, és szeress továbbá is. Azon leszek minden erőmmel a' mi van, hogy azt érdemelhessen. — Szives tiszteletemet szüleidnek. Kérd, kérlek, hogy engem becses emlékezetekben megtartani méltóztassanak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5224.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy tiszteletét.

Ujhely Octób. 7d. 1830.

Elszomorit az a' hir hogy nyalábomat még sem vevéd, 's hijába tévén barátimhoz ennyi kérésemet, alig merem őket megszólítani, hogy küldjek tehát végre. Azok bizonyosan javamat akarák, midőn a' Semináriumban tevék le csomóimat, és nem a' Pesti Küldözgetőkre bízták az áttalzállításokat; de a' dolog nagy veszteségemre ütött ki.

Midőn én Zirczre ötven példányt küldöttem, czéлом nem az volt, hogy a' Szerzetet terheljem; hanem az, hogy azokat az Apát ossza ki a' Szerzet' tagjai közt, hogy azok a' példányoknak szerezzenek vevőket. Ha a' dolog melegen fogatik, úgy az ötven példány hamar találhata vevőt. Pestről még eddig csak 211 fntot vettem be Bécsi becsben, az az papiros pénzben, az pedig el van nyelve in gurgite vasto. Nem képzelhetd szükségimet.

Két írást emlitesz mellyet nem olvashatal bosszankodás nélkül. Érzéseink ebben is egyeznek. — Rendes megvakulás az, édes barátom, mikor a' haragvó nem látja hogy a' mi őtet tűzbe hozá, meg sem indít másokat, sőt hogy mások ezt az ő lobogását esztelen és illetlen tettnek nézik, 's én részemről örvendek hogy az illyen Heautontimorumenos maga áll bosszút nem magáért, hanem magán. 'S melly bántás az, a' mi őket tűzbe hozá? Az, hogy más az ő kedves szüleményeket nem nézi olly gyönyörködéssel, mint maguk. 'S ez bántás e?

Osztozom szép örömidben, mellyeket világtalan atyád 's testvéred' körébe élni fogsz. Jó ember' szemeiben mindég szent a' szerencsétlen. Mi tehát a' Tiédben a' látás' örömeitől megfosztott atyád! és melly boldoggá tehet téged az az érzés, hogy fényed felejtetheti vele baját. — Pyrker Szepesi Püspök korában a' mi Hegyaljánkon járván, megszálla a' Tolcsvai Plebánusnál. Az a' maga világtalan és nehezen halló anyját elébe vivé a' nagy vendégnek, 's a' Poeta-Püspök, mint egy új Illyés vagy Elizeus, neki ment a' szerencsétlen asszonynak, 's megcsókolá homlokát. — Oh barátom, miért nem méne ki isteni erő az Istennek ebből a' férjijából, hogy a' szerencsétlen anya vehette volna vissza elvesztett két érzékét. Pyrker azt inkább érdemlé mint az Ó Testamentomnak némelly szurtos Profetája.

Te, reménylem, örömmel fogsz hallani egy történetet, mellyet én ugyan elragadtatással vettem egy Nógrád-Vármegyéből hozzám írt levélben. — Torna, mellynek mind lakosai nagyobb részben, mind Fő-Ispánya, Kálvinisták, két Pápista Követet választta az Ország Gyűlésére. Ekkor felkele az általam szívesen tisztelt Rozsnyai Püspök, 's ezt mondá: A' Tek. Nemes Vármegye most két Cathol. Követet választta. Én tehát declarálom, hogy ha a' jövő Dietára két Reform. Követet fog küldeni, azt nem csak ellenzeni nem fogom, sőt abban előre megegyezem, 's úgy hiszem, azt fogja tenni Successorom is, ha talán akkor itt más volna a' püspök, 's ezen declaratiómat kívánom improtecolláltatni. — Egy szép példa a' másikat szüli.

Most tehát feláll a középsorsú, alkalmasint öreg ember. Én, ugymond, igaz, Calvinista vagyok, de ha ez a megválasztott két Követ Pogány volna is, én mást nem választanék. Mert itt nem az a kérdés hogy ki menjen Mennyországba, hanem hogy ki menjen Dietára. — Ex ore infantium et fatuorum... vagy hogy is van. Barátom, látni a vak és vad dühöt, és ismét az illy szép példákat! De Scitovszky és ez a tudatlan de hív Izraelita *εν ω δολος ουκ εστι*, felejtetik azt a sok rútat.

Irtam a Tornai Vice-Ispálynak Consil. Ragályi Ábrahám Urnak, hogy tudassa velem, igaz e ez a hír? És ha igaz, nekem irassa ki azt a protocollatiót, 's tudósítlak felőle.

Élj igen szerencsésen, édes barátom.

Szeder barátunkat, kérlek alázatosan, méltóztással nevemben tisztelni, 's meleg szívvel tisztelni.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5225.

Kis János — Kazinczyna.

Soprony, Oct. 9dikén 1830.

Kedves Barátom!

Igen szép 's igen szivreható utolsó leveledet számtalanszor elolvastam; de szerentséltenséged eleven festése sokszor úgy elfogta szivemet, hogy a felelés helyett tartós szomorú elmélkedésbe merültem, mellyből csak valamely hivatalbéli foglalatosságom ébresztett fel. Egyszer, már a feleletem egészen le volt írva, de annyi zugoló-dással a sors ellen, hogy tanácsosabbnak tartottam a levelet eltépni, mint Téged vele szomorítani, 's talám az illendónél nagyobb tsüggedésemnek vagy komorabb lelkemnek bizonyosságát fennhagyni. Most tehát, hogy ismét úgy ne járjak, bajaidról, mellyeket egész lelkemből sajnálok, de nem orvosolhatok, 's mellyekkel Te olly tsudálkozásra méltóképen vívsz-meg, egészen hallgatván csak azon tárgyakra térek, mellyek Neked-is nekem-is üres óráinkban időtöltésül szolgálnak. E' részben nem győzőm soha eléggé tisztelni 's bámulni fáradhatatlan szorgalmadat 's lelkednek irigylésre méltó fiatalságát, elevenességét. Mit és mennyit nem dolgozol Te hetven esztendőn túl létedben! Hát még most is mindegyre részszerint tsinosgatsz, részszerint szaporitod a régi és új Literaturabéli fordításaidat? A' *Szent Hajdan Gyöngyeit*, mellyeket barátságod' új kedves bizonyosságául számomra adattál, September elein Pesten létedben valaki, azt nem tudom ki,

a' Kellnernek adta-által azzal a' jelentéssel, hogy az Iró' ajándéka. Hogy nagy gyönyörrel olvastam, azt nem szükség mondanom; de azt, a' mi az olvasás közben ismét megújult bennem, most sem titkolhatom-el, hogy vajha azt a' szép eleven részt, melly minden soraidból kitetszik, eredeti munkák' írásával tetted volna még halhatatlanabbá. Némelly íróink, kiknek tsaknem senmi eredetiségek sincsen, annyira sürgették eddigelé az eredeti munkákat, hogy sürgetésekben szinte beletsömöröltem; 's annyival is inkább beletsömörölhettem, minthogy sem a' sürgetés annak módja szerént nem tétetett, sem nem láttam kiknél lehessen nagy foganatja. De Te reád nézve megvallom ('s mindazok között, kiknek fordításait esmerem, egyedül Te reád nézve) régen kívántam, hogy eredeti munkákkal gazdagítottad volna Literaturánkat. Azonban ezt nem fogod szemrehányás gyanánt venni tőlem, ki érdemeidet azon formában-is, mellyben vagynak, nyelvünknek minden eddigi művelője 's Literaturánknak minden eddigi gyarapítói között tellyes meggyőződéselem szerént legelső helyen látom ragyogni.

Ugyan Pesten létemben Bajza-is egy exemplárt küldött szállásomra a' *Külföldi Játékszin'* első kötetéből, mellyet hasonlóképp szives köszönettel vettem és gyönyörködve olvastam. Sajnálom, hogy ezen jeles Irónkat most nem láthattam, 's igen elléven résszerént a' Generalis Convent, résszerént a' Péteri Templom-szentelés miatt foglalva, Pesten tartózkodásomnak tsak utolsó napján kereshettem szállásán, 's akkor mind délelőtt mind délután hijában kerestem. Szerettem volna vele több tekintetben beszélni.

Döbrenteivel történt meghasonlástok felől én most-is tsak annyit tudok, a' mennyit Leveledben írtál. Vele ugyan szálltam kétszer is a' Casinóban, de sem ezen dologról, sem a' társalkodási tár eránt tudva levő bajról semmit elő nem hozott. Az utolsóira nézve mindjárt itt jelenthetem, mennyiben vagyok vagy nem vagyok részes. Én, ki magyar Ujságot a' Kuriron kívül ritkán olvasok, a' *társalkodási tár* magyar fordításáról soká nem tudtam egyebet, mint azon kérdéseket, mellyeket Fenyéry a' Tudományos Gyűjteményben eránta tett. Másoktól hallottam, hogy Wigand jelentést nyomtattott, 's hogy a' dolgozók között én is megvagyok nevezve. Az utolsót nem akartam hinni, a' jelentést pedig nem kaphattam-meg. Végre jó sokára, midőn már a' tűz, melly ezen munka miatt támadott, lobogva égett, irt Pestről Wigánd és Csernetzky, 's éppen akkor-tájban kaptam-meg a' mindkét felekezetbeli perlekedő irományo-

kat-is. Feleletem a' megkérésre az volt, hogy a' munkának magyarul kijjövését nagyon óhajtván, szeretnék résztvenni a' dolgozásban, hogy a' dolgozás eránt szabott planumot szeretném tudni; de félek, hogy nints jól kitsinálva. Másodszeri feleletem pedig abból állott, hogy egészen félrevonnám magamat, ha félrevonásom egyfelől büszkeségem' vagy (azért, hogy illy soká elmellőztettem) neheztelése'm' bizonyosságául nem vétethetnék, másfelől arra nem adhatna gyanút, hogy megtámadtatás félelme miatt huzom magamat-vissza. És így megajánlottam, hogy némelly czikkelyeket fogok kidolgozni. Ezen ajánlásomat abból a' meggyőződésből tettem, hogy a' társalkodási tár, ha a' nyelvre nézve sok helyeken hibás lenne-is (a' minthogy kétség kívül hibás is lesz); mindazáltal a' dolgozra nézve bizonyosan sok jót tesz. Hogy én is szeretném ha a munka minden tekintetben mennél hiánytalanabb lenne, azt felfogod felőlem tenni. Nekem minden dolgozásaimnál a' Magyar Literaturában (ennek kezdő voltát mindenkor szemem elő [!] tartván), ez a' jelszóm: Est quadam prodiire tenus, si non datur ultra. Ennél fogva szándékozom most is azon Poetai Anthologiat, mellyről már egyszer irtam, s mellyet úgy a' mint lehetett már öszveszedtem, minden órán kiadni. Ha egymáshoz közelebb volnánk, vagy a' közlés könnyebben történhetnék, ugy bizonyosan jobb fogna ez lenni, mint lesz. De tegyen a' tzelra a' mit tehet addig, míg jobb el nem nyomja. *Socrates nevezetességeit*-is hasonlóképen tökéletlen fordításban Ellingernek általadtam nyomtatás végett.

A¹ mi szivem' állapotját illeti, valamint Neked, ugy nekem is vagynak az élet utjára tövisek szórva. Elhallgatván egyéb bajokat, p. o. hogy Lajosom még most is tsak Solicitátor, 's Jantsim itt a' Vármegyén honorarius Fiscalis 's egyikre nézve sints kedvező 's biztató kilátás 's a' t. most legközelebb testvér Ötsém feleségével együtt meghaltak, 's nyoltz árvákat hagytak, kik legnagyobb részént még neveletlenek, 's leginkább én tőlem várhatnak segedelmet. Legtöbb enyhülést a' tudományokkal megszokott módom szerént foglalatoskodás, 's képzelődésimnek kevés Barátim társaságába repdesése ad, kik közzül egyről sem álmodozom többet, 's édesebbet, mint Terólad, ha szintén mint a' többinek, úgy Neked is igen ritkán irok. A' legszivesebb tisztelettel 's szeretettel maradok

hív barátod,
Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ Csak innét végig Kis J. keze írása.

5226.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Ujhely, d. 19. Octob. 1830.

Mein theurer geliebter Freund,

Fragen Sie mich nicht, wie es mir geht, und wenn Sie meine Lage schrecklich sich vorstellen, so entschuldigen Sie mich, dass ich auf Ihr Schreiben vom 24. Aug. bis jetzt nicht geantwortet habe. Procuratoristische Bosheiten legen mir neue und neue Schlingen, bis ich entweder ganz untersinke, oder gezwungen seyn werde, die Missethaten meiner Gegner aufzudecken.

Auf das, was Sie Hrn Sekretär Wiber baten, habe ich blos die Bemerkung, dass grosse Herren auch grosse Ausgaben haben, und besonders der Cardinal, der seine Basilik baut, und jetzt beim Landtag in seiner Würde sich zeigen muss. Als ich an Se Emin. das exempl. der Perlen der heil. Vorzeit abgeschickt habe, rechnete ich auf ein honorables Almosen nicht, wohl aber darauf dass Se Eminenz mir antworten werden, wie Sie es dem Pigay thaten, als er ein Gebetbuch ins Ungr. übersetzt u. ausgegeben hat. Auch Könige finden auf so was zu antworten nicht unter ihrer Würde, und ein Schreiben von dem Cardinal Primas würde mein Stolz, und der Stolz meiner Nachkommen gewesen seyn. Ich rechne in jedem Vorfall meines Lebens auf Ihre Freundschaft, und hoffe zu Sie, dass Sie nach dem Landtag alles machen werden, dass Se Eminenz die hohe Gnade hat, mir über den Empfang meines Geschenkes unter eigener *Unterschrift* zu antworten. Pyrkers Werk ist wohl so viel werth als ein Gebetbuch, und für den Cardinal Primas ist es nicht ohne Interesse, dass das Werk seines *Untergebenen* und *Collegen* im Vaterlande, in der Sprache *seiner* Nation bekannt gemacht ward. Nehmen Sie dazu, dass das Werk eines Cathol. Prälaten ein sehr liberaler, aber sehr feuriger Protestant übersetzt hat. — Werde ich dieses Wunsches theilhaftig, (ich schäme mich nicht zu bekennen, dass ich dies aus guten Gründen und aus edler Eitelkeit sehr wünsche), so werde ich das Glück einzig Ihnen verdanken. — Wenn ich dazu das lithographirte portrait Sr Eminenz *nach Lieder*, und den Riss der Basilik, in drey exempl. erhalten könnte, — 1. exempl. für meine Sammlung, — das 2te für das Archiv des Comitats, — das 3te für die Bibliothek in Patak — so wären alle meine Wünsche

erfüllt. Denn so sehr ich Geld nöthig habe und als einer der durch Strassenräuber ausgeplündert ist, ohne zu erröthen annehme, so rechnete ich auf Geld doch nicht als ich mein Geschenk gemacht.

Sollten Se Emin. die hohe Gnade haben, mich mit diesen portraiten zu beschenken, so bitte ich Sie ein halbes Buch Papier wie einen Cylinder zusammenzurollen, dann die portraite und Plane darauf einzeln zu wickeln, und zuletzt wieder ein halbes Buch Papier darauf zu rollen, u. so in drey Örtern, an den zwey Enden u. in der Mitte mit einem Spagat zusammenzubinden, u. überall den Spagat zu versiegeln. Hr. Beimel übergibt es an meine Freunde in Pesth. — Sehr bitte ich Sie um alles dies.

Was Sie im Spiegel über die Sz. Hajd. Gyöngyei gesagt haben, wünschte ich verdient zu haben. Verse in Prosa zu geben ist misslich, u. so schön gearbeitete, wie die Pyrkerschen sind, weit misslicher als man glaubt. Aber wenn eine Übersetzg eines poetisch. Werkes in prosa dieses schlecht u. mangelhaft wiedergibt, so kann man auch sagen, dass solche Schöpfungen nie in einer Übersetzg gelesen werden sollten, denn neben dem Original stehen sie doch sehr übel. — Man hat prosaische Übersetzungen eines poet. Werkes mit Kupferstichen eines Oehlgemäldes verglichen. Ich frage: Muss man eine Raphael Morghen oder einen Friedr. John tadeln, weil sie Oehlgemälde in Kupferstichen geben? Ich dünkte, *nein*. Hat der Übersetzer geleistet was zu leisten möglich war, so verdient er nicht nur Nachsicht, sondern auch Beifall.

Den 27st. dieses Monaths trete ich in mein 72stes Jahr ein. Wie lange lebe ich noch, mein theurer Freund, und in welcher Lage lasse ich meine sieben Kinder zurück? — Schrecklich! Schrecklich! aber blos wegen teuflischen Ränken der Procuratoren. Ob ich über diese siegen werde? das weiss Gott allein. — Durch fatale Schuldprozesse, durch zwey erlittene Exekutionen, bin ich zu Grunde gerichtet, und ich finde keinen andern Trost, als den, dass meine Kinder mir Zeuge sind, nicht *ich*, sond. mein Schwager u. jetzt seine Witwe und die Kinder von ihr, haben das Unheil über uns gebracht. — Gestört durch so viel Sorgen, geschwächt durch die schlaflose Nächte, zerstreut durch so heterogene Geschäfte, wäre es kein Wunder, wenn ich zu nichts mehr taugte. Unterdessen geben mir literarische Arbeiten Linderung meiner Qualen. Aber ich arbeite gestört u. wie könnte so etwas gut seyn?

Was¹ Se Exc. der Patriarch Erzb. Ihnen über meine Übers. u. besonders über die Vorrede schrieb, *macht mich sehr glücklich*. Nicht bloss verehere ich diesen *grossen* Mann, nein, ich *liebe* ihn auch. Er ist tiefgelehrt, Génie erster Klasse, und sieht man ihn, so freut man sich ihn ebenso *liebenswertig* gefunden zu haben, als man ihn während des Lesens seiner Werke *gross* fand. — Es gehört in die Reihe meiner schönsten Stunden, dass ich ihn sah. — Ich habe angefangen seinen *Moses* (in den Perlen) in Hexametern zu übersetzen. Wie weit ich komme, weiss ich nicht. — Die erste Hälfte der Vorrede A' Hár fához (ich meine meine Vorrede in Hexamet. 's nékem az esthajnal csendében) ist gut: aber mit der zweiten Hälfte bin ich nicht zufrieden, diese muss neugearbeitet werden.

Gr. Dezsöffy hat etwas über Széchényis Hitel geschrieben, u. Werfer forderte mich auf das Werk deutsch zu geben. — Ich bat Werfer, dass er seinen Antrag bey Ihnen mache. Ich habe dazu keine Zeit. — Und lassen Sie mich bekennen, ich fürchte mit D. in Collision zu kommen. Sub sigillo sanctissimi secreti lassen Sie sich hier etwas erzählen. — Um das Jahr 1812 entwischte mir ein sarkastisches Gedicht Poeta vagy 's Historicus. — Eine Zeile darin ist: *Illustrításod' meg nem sértem*. — Toldy nahm es in sein Handbuch auf. (Schlagen Sie es doch auf.) — Nun kam Graf D. auf den unglaublichen Gedanken, dieses Gedicht habe ihm Meuchelmörderstiche gegeben. Mir sagte er kein Wort, aber ich sah, dass er kälter wird. Aber er klagte mündlich u. schriftlich, dass ihm *sein Freund* diese Stiche gab. — Mein Selbstgefühl war durch diesen Argwohn unendlich gekränkt, u. da ich ihn kenne, dass er von einem einmal gefassten Gedanken schwer wegzubringen ist, so nahm ich mir vor, in dem stolzen Gefühl meiner Reinheit zu schweigen, u. sein Erkalten schweigend zu verehere, bis er aus seinem Irrthum zu sich komt. Aber an die, denen er wider mich geklagt hat, habe ich meine Apologie geschickt, die edel waren, meinen Brief dem Grafen mitzutheilen. Das half nichts. — Fast nach *zwey Jahren* erkannte er meine Unschuld. — Es trete auf wer will, und sage mir, wo hat Graf D. auch nur *eine* Zeile im historischen Fach geschrieben, u. die erste Zeile des Gedichtes sagt doch Poeta vagy 's *Historicus*.

¹ E szó fölé Rummy K. Gy. ezt írta: 19 Oct. 1830.

Nichts passt in dem Gedicht auf ihn, als Illustritásod, u. er ist ja nicht der einzige Illustrissimus unter unsern Versemachern. General Graf Gvadányi hätte das wohl auf sich nehmen können; aber auch er würde sich getäuscht haben, denn ich dachte an ihn wirklich nicht. — Der edle, sehr edle D. bleibt mir was er war: aber seine viele Leiden haben ihn argwöhnisch gemacht, u. ich möchte mich nicht gern zum zweitenmahl beschuldigt sehen. — Was muss ich in den Augen dessen seyn, der mich des *Hochverraths der Freundschaft* fähig glaubt? — *Ich geissele gern; auch Jesus Christus hat gegeisselt; aber ich bin kein Meuchelmörder.*

Ich danke Ihnen für die sehr interessante Nachrichten von Bowring. In Pesth erzählte man mir, er wäre dort gewesen.

Heute las man hier ab die Relation unserer Gesandten über das schöne Gegengeschenk des ungekrönten Königs Ferdin. V. — Gott lasse ihn sehr glücklich regieren. Das ist entzückend schön. So auch die Bitte um den Segen seines Vaters. Kann es einen rührendern Auftritt geben, als diese herrliche Scene war? Wie schön ist es, wenn Könige Menschen, Väter, Söhne sind. — Ich würde wer weiss was darum gegeben haben, wenn ich diese schöne Scene hätte mit sehen können.

Unter den Revolution Scenen in Frankreich gefällt mir besonders die, wo der neue König den von England um die Reliquien Napoleon bat. — Dann dass die Franzosen den unglücklichen König Carl X. mit so viel Schonung behandelten. — Viele Jahre sind, dass ich in den Zeitungen die Artikel des Auslandes gar nicht esse; aber ich begreife nicht, wie der der seinen ältest. Bruder auf dem Schaffot sterben sah, u. der mit seinem zweiten Bruder so lang *ohne Land* und *Heimath* lebte, sich dieses Unheil zuziehen konnte. —

Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Wie denken Sie über Napoleon? — Ich kann mich nicht entwöhnen ihn *gross* zu denken. Diese republikaner hassen ihn. Mit wie vielem Grund, mögen *sie* wissen, die in Frankreich leben; vermessen ist es über ihn aus dem entfernten Ungarn zu urtheilen. Aber Frankreich war nie grösser als unter Carl dem Grossen und *ihm*. — Wenn nur sein Sohn etwas werden könnte! Das wünschte ich nicht bloß als wahrer Patriot u. Unterthan, sondern auch als Mensch.

Lesen Sie das inwendige des Überschlags, und leben Sie so glücklich als Sie es selbst wünschen.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5227.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, oct. 26. 1830.

Vettem oct. 5. írt levelét a Tek. Úrnak, s arra csak most felelek, mivel csak most végeztem a Regék iránt Károlyival. Azok tehát csinosan meg fognak jelenni, a kisebb formátumban; 18-ad rétből-e, azt ugyan nem tudom, mert nekik, ha nem hibázok, itt arra a formátumra nincsenek Durchschuss-lineáik, pedig én azt kívánám hogy durchschissoltassa: ez első requisituma egy szép kiadásnak.

Próbalapot fogok küldeni, mikor lesz. A honorárium 100 kötött példány. Fájdalom! pénzt nem tudtam tőle kapni, s ennyi példányt is, és még kötve is, nagynehezen. De hiszen meglássuk, tán eladhatjuk a példányokat. Két kötetre lesz felosztva, s különb lesz az 1001 Éjnél.

Verseit nagyon várom a Tek. Úrnak. Mihelyt itt lesznek, öszvehívom barátimat, s tanácskozunk a rendről. Szegény Vitkoviáczunk Verseit válogatva *én és Vörösmarty* szándékozunk kiadni hasonlóan, mint Vörösmarty a magáéit, s én a Tek. Úréit.

A plánumot jóváhagyása alá fogom bocsátani a Tek. Úrnak. Károlyi a Regék első MS-ának utolsó levelét kéri, melyen a censura van, hogy ne kelljen újra Dreschernek instálni.

Lesz-e időm, utazásaimat leírni? nem tudom. Igen sokat tennének. Németország két kötetet adna, Anglia egyet, Franciaország egyet, Belgium, Schweiz, Olaszország legalább egyet, s én igen el vagyok foglalva, mint kis praxisom által, mely már megindult, mert igen lelkiismeretes vagyok, s a mellett nagy cacodubius, hanem a literatura által is, melybe ismét bele sodortak.

Holnap megünnepeljük a nagy napot Josephinnél. Oh édes Tek. Úr! Éljen még igen sokáig közöttünk!

Szemere ismét a régi kedves ember, mert egészséges. Döbrentei pöffeszkedik és bujkál.

¹ Romy K. Gy. toldása: Hr. Pfarrer Argauer erhielt nur 10 (nicht 20) Expl. von Szent Hajdan u. zahlte für 4 Expl.

Tisztelik minden barátjai a Tek. Urat, s azok közül legszive-
sebben hű szolgája Schedel.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5228.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak¹

Kazinczy Ferencz

szíves baráti tiszteletét.

A' mit Recenzióban akartam vala mondani, Epistolában adom
elő. Halld kezdetét:

Valót jövendőt Iliumnak a'
Királyi Szűz; — hiszen szemét neki
Isten nyitá meg — 's nem talált hívókra.
Valókat hirdetsz itt te is nekünk;
Mert a' koporsók vak setéti közt
Lépésidet csak Isten hordhatá el;
És még is a' mindentudók' csoportja —
Oh a' mindentudók, a' józanok! —
Tompán koholt meséidet kaczagják.

Itt legnevezeteseb paradoxumaidat kellene felhordanom, hogy
onnan tehessem a' fordúlást, 's ezt mondhassam: Ime ezeken botrán-
koztak meg azok a' józan fejűek, azok a' mindentudók; ezekről nem
hiheték hogy igazak lehessenek; és — még is igazak. 'S innen leczke
a' szemteleneknek, a' kik mást vádolnak, nem lévén elég tudomá-
nyok megérteni a' vádlottak' okait.

Kérlek tehát, tisztelt barátom, mutasd ki nekem azon tanítá-
saidat, a' mellyeken Olvasóid leginkább felakadhattak, Illyen péld. az,
hogy Skótzsiában honn vala a' Magyar. De számlálj elő kettőt, hármat.
Én ugy hiszem, hogy Epistolámnak lesz haszna a' mindentudók'
csoportjánál.

Nyugtalanul várom oktató válaszodat. Élj igen igen szerencsésen,
tisztelt hitveseddel, 's szeretetre méltó gyermekeiddel.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ Vettem November 8-dikán 1830. — Horvát I. jegyzete.

5229.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencznek Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Újhely Novemb. elsőjén 1830.

Tisztelt kedves barátom, Elfogadom a' Tek. Károlyi Úr' ajánlását, még pedig nagy örömmel 's szívesen köszönöm baráti fáradozásodat. Kinek van inkább szüksége pénzre mint nekem, minekutána a' Prokátorok' istentelen kezeiből még a' Septemvirátus Sententiája sem tud kikapni? De érzem én hogy Typographusainknak, bár olly gazdagok mint Trattner és Károlyi Urak, pénzt adni bajos, 's én megelégszem itt a' száz nyomtatvánnyal, de azt kötöm ki:

1. hogy igen szép betűk 's
2. igen szép papiros vétessék a' Munkához,
3. hogy ritkított sorokkal nyomtattassék.

Borzadva látom az 1001 éjsz. példányát, mellyben betű, papiros rosszak, 's a' 2d. Kötet nem durchschossolva van nyomtatva, holott úgy az első. Valóban Vörösmartynak inkább kellene tisztelni nagy érdemeit.

Megtartottam e a' Mailáth' Regéjinek már censúrára forgott csomóját, nem emlékezem. Ha megvan, küldöm; de ma nem mehetek haza, 's nem keresheti fel senki a' háznál.

Ha utazásodat nem olvashatom, perleni fogok sorsommal. Barátom, mennyi jót tennél a' hazával, ha azt megírnád és kiadnád. Adjanak arra Néked az Istenek mind kedvet mind ürességet.

Köszönöm annak a' tisztelt barátnénknak kegyességét, a' ki nevem' napján benneteket magánál látá; köszönöm barátságos emlékezéseket. — Októb. 27dikén én is sorba emlékezém minden barátimról. A' születés' napjának az adja meg igazi becsét, hogy akkor bizonyossággal remélhetjük, hogy barátink rólunk emlékeznek.

Verseim' csomóját, az Epistolákon kívül, mellyek nincsenek letisztázva, itt küldöm. Akarva hánytam el a' darabokat, egyedül a' legelsőtet tettem első helyre, mert úgy hittem, hogy az oda illik. Lássuk tehát, tisztelt kedves barátom, mi jót tudtok tenni e' *Musterkartokból*.

Mint hogy a' Vitkovics verseit is szándékozol kiadni, ide teszem, a' mit hozzám Mocsáry Antal Úr küldé. — V. 1809. engem szólíta meg, hogy ha a' háború ötét el találná temetni, 's én fenn maradnék,

tartsam fel emlékét. Midőn tehát meghala, azonnal kihirdettetém az Ujságokban, hogy teljesitem akarátját. De testvére nem küldé hozzám semmit. Tisztelem a' meglagadást; nekem elég hogy akartam tenni a' mit a' barátság kívánt 's tisztemmé teve 's szívesen örvendek, hogy ezt TE teszed, kinek megtisztúlt érzését 's tudományait nálamnál senki még inkább nem tisztelheti. — Élj szerencsésen, dísze, öröme barátidnak. —

Pöf Úr nagyon befűte magának, 's ezután nem fog olly szemtelenül taréjoskodni; de taréjoskodni mindég fog, 's a' melly ravasz-sággal eddig toda némellyeket megkapni, úgy fogja magát kedvekben meg is tartani. Mindenre kész ő, csak pilloghasson. Miattam bizvást; az afféle engem meg nem bánt soha; de midőn a' rossz ember pletykálgat hogy mások kisebbek légyenek mint ő, az legalább felette alkalmatlan portéka, és hogy a' mi két lelkes barátunk elébe veté a' basiliscusnak a' tükröt, az ugyan felette jól történt.¹ Egy barátom írja, hogy látta Pöf Urat, 's ámbár volt alkalom reá, Pöf elő nem hozta baját a' mieinkkel. — A' Yorick' Levelei feszes és neologizmusokkal eltölt fordítását a' mi egyik barátunk' megtámadója azzal menti hogy *rajta akará hagyni* az ángoly színt fordítója. — Ha ez sullyos mentség, mi fog tehát kárhoztathatni? — Én Pöf Urat szeretni nem tudom: de ha jót irand, a' mi eddig rajta felette ritkán tudott megtörténni, én leszek az első, a' ki dolgozását imádjá. Mert gyűlölni a' rosszat szabad, de soha sem külömben mint nemes-séggel; 's mikor a' köz java forog szóban, személyes idegenségről nem szabad emlékezni.

Toldynak küldöttem 1830. Novemb. elsőjén :

1. Sípját 's e' koszorút	12. Psyche a' lépével. Oh a' meny-
nyei lányka.
2. Kékellő violák'	13. Laokoon.
3. Nem kérdem én azt, kis madár,	14. Karlsbadi ferdőre (Poetai Be-
rekbe van helye, mertfordítás).
4. Zellim legelső rózs.	15. Olasz dalt német drombhoz.
5. Szökj Epigramma,	16. Elmaradás, te vagy a' keserű.
6. Küprisz ez itt?	17. A' szem látni tanúlt,
7. Jön, ló, 's győze!	18. A' bünösök.
8. Antinous.	19. Lucrétia.
9. Venus Callipygos	20. A' nagy napon.
10. Ió és Jupiter.	
11. Madonna, Carlo Doleától.	

¹ A conversations-lexikoni pörre vonatkozik itt K. F., különösen Bajza és Fenyéry irataikra Döbrentei ellen. — Kazinczy G. jegyzete.

21. Biharnak két Nagyja.
 22. Gróf Ráday Erzsí.
 23. Mezei Virágok.
 24. Az Erdő.
 25. Graphidion.
 26. Pór góg.
 27. Váradi ferdőben
 28. E' busa nép.
 29. Distichon eredete.
 30. Koptusi inté.
 31. Sulpicia fordított darab; és
 így a' Poetai Berekbe.
 32. Leonidás, Leonidás nem fordítás.
 33. Halld Vayt.
 34. Reményem eltűnt.
 35. Keresztes Bálint.
 36. Felfele tart mindég.
 37. Űss, csak szólanı hagyj.
 38. Égtem érted.
 39. A' tisztulás innepe.
 40. Az oktalan Bölcs.
 41. Plátó lelke valék.
 42. Kant és Homér.
 43. Elfolya kétezzer év (A' Napo-
 leon és Luíza menyegzőjére).
 44. Egy lovat egy tehenet.
 45. Hittem az cskek.
 46. Amor az Oroszlánon.
 47. Az Inn hátán.
 48. Félre a' gógóssel!
 49. Távol vagy mindég
 50. Nagy de rövid bántás
 51. Szirt rendíthetetlen
 52. Nyírliget.
 53. Fúsd a' bajt.
 54. Tartsa meg Európát.
 55. Adj örömet.
 56. Sztrigy.
 57. Ó mást szeret.
58. A' zápor ömlik.
 59. Szemeréhez.
 60. Téged nyájas anyád
 61. Spissich.
 62. B. Wesselényi Miklós.
 63. Gróf Draskovics János.
 64. Titkunkat sejtı nénje.
 65. Szép a' felduzzadt.
 66. Pászthory sirja.
 67. Martınuzinak itt áll kápolnája.
 68. Midőn az hajnal elveri álmomat
 69. Szompolygva tértem félre.
 70. Csalárd örvények.
 71. Ürményi.
 72. Milliók közt.
 73. A' kit Athéne nekünk.
 74. Mint a' szerelmes járja.
 75. Egy fija volt ottan.
 76. Ott Armida vevé.
 77. Rákoson.
 78. Hősünk' zengő karvasára.
 79. Az a' kis lányka.
 80. Melly boldog óra
 81. Orpheus a' tekenős.
 82. Leányka dalt, de ne
 83. Brekeke.
 84. Arczképek.
 a. Zrínyi.
 b. Egy nap nem épült
 c. Ráday.
 d. Báróczi.
 e. Péczeli.
 f. Himfy.
 g. Kis és Berzsenyi.
 h. Teleki József és Ádám.
 i. Gr. Dess. Józs. és Tel. Fer.
 85. Gibárt és Irma.
 Poeta vagy 's historicus.

POETAI BEREK.

86. Ne fúsd, leányka
 87. Nyögdeálló gyenge
 88. Tavasz árnyában leltem őt.
 89. Báj arczod Blidli
 90. Szánlak titeket.
 91. Ah ki hozza
92. Héj te álnok csintalan leány te.
 93. Mint a' harmatozó.
 94. Elment Chloé,
 95. Ha holnap élek e.
 96. Fiam te is.
 97. Én szeretek, szeretve vagyok.

98. Szunnyadozám, 's a' szent Cyth.	109. Nekem szép kis magyar lány
(Pórdal formájú pajkosság).
99. Fegyvert akartam én is	110. 111. Gróf Mailáth Antálnak.
100. Az éjjel a' midőn már.	112. Hogy lelkemnek lelke te légy
(görögből).
101. Kis fecske, te mihozzánk.	113. Ajkaimon lebegett lelkem
(görögből).
102. Leányka dőlj le	114. Pindarus Olymp. VI. éneke.
103. A föld iszik.	115. Csemegékre.
104. Ha bort iszom.	116. Grammatikai Epigrammák.
105. Szép galamb.	a. Ajánlás.
106. A szép Cythere férje.	b. Az Olvasóhoz.
107. Hogyha életet szerezne.	
108. Igy szólnak a' leányok.
Gibraltár) Dayka Versei
Menyörgés) megett állanak.	

1. Könyvgyártó.	22. 'S az az uj miért jobb.
2. Jót 's jól.	23. Helmeczyhez. A' szerecsent
mosod.
3. Hogy soloecissálok.	24. A' rüt rüt.
4. Diphthongot	25. Mert én is Művész
5. Léleknek veve Róma 's Athén.	26. Korholtatni.
6. Kárist mond.	27. Embert mondva
7. Utálja a' poetát.	28. Boileau után.
8. A + B =	29. Hallgassd a' Mester szavait.
9. Berki szokottat.	30. Vén Kántor.
10. Szólj 's ki vagy	31. et trop d'exactitude
11. Repkényes poharat	32. Borz.
12. Ah mi elég?	33. Dayka, Csokonay.
13. Nyargala.	34. Bántani mást vadság.
14. Természet, te vagy	35. Cayster.
15. Engemet a' sokaság.	36. Két szót hall
16. A' feltatlanság.	37. Kerüld 's hajházd.
17. Te cifra szókkal élsz.	38. Ungvár-Németihez.
18. A' poezis kikap.	39. Rontott mert építeni.
19. Nem szeretek nehezet.	40. Jó nem kell ha az emberiség.
20. Járj egyenest.	
21. A' Genie.	

117. Egy Emlékkönyvbe.	121. Barthos Muki.
118. Romában és Román kívül.	122. Bölöni Farkas Sándorhoz.
119. A' kegyes Títus (Metastasio
Operája).	123. Malonyay.
120. Götthe után: Jobbomhoz etc.	124. Szilassy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5230.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencznek Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét.

Sietek tudodra adni, tisztelt kedves barátom, hogy a' Mailáth Regéjének Censor által jóvá hagyott Kéziratát sohol nem lelem. Kénytelen leszen tehát Károlyi Ur a' Kézírást Drescher Urnak bémutatni. Ha az érne valamit, bizonyossá tehetném, hogy ezen újabban semmi nincs, a' mit az elsőben változtatni parancsolt. — Várom a' Mutatót.

Verseim' csomóját eddig vetted a' mi tisztelt barátnénktől, kihez azt Zelinka Kis-Pap Novemb. 4d. vitte. Sokat azokban megvethetsz bántásom nélkül; ilyen az a' bohóság, melly e' soron kezdődik: *Nékem szep kis magyar lyány* etc.

Major Barthosné Asszony itt küld a' mi kedves barátnénknak egy levelkét, szomorú hírrel. — Wékey Károly barátunk tegnapp megholt. Kérlek, méltóztassál a' levélkét kezéhez juttatni.

Bár ez a' mi kedves barátnénk nekem pénzt küldhetne, és minél többet. De nekem nem csak pénzre van szükségem; Szemerét kértem, hogy pénzt kapván onnan, vegye által képeimet Richtertől, 's azokat és egy rizma papirost (a' mustrát vette tőlem) küldje a' Pesti vásárra lement Kereskedők által; most pedig általad, tisztelt kedves barátom, arra kérem Fenyéryt, hogy nekem vegye meg

1. Az V. Ferdinánd Magyar Király képét,

2. a' Lajos Filepét,

3. A La-Fayette-ét, mellyeket Lichtlnél talál, 's az szerint bepakkolva a' mint itt következik, adja által Tekint. Bártfayné Asszonyságnak. A' Vásárra ment Ujhelyi Kereskedők ezt is elhozzák.

Utasítás a' képek bepakkolása eránt.

Mintegy hat árkus papirosat össze kell görgetni cylinder formára. Arra kell görgetni a' képeket. Ismét hat iv papirosat rá görgetni. Akkor a' boríték papirosba tekerni, 's három helyt spárgával által kötni, és ott lepecsételni. — Nagyon kérem Fenyéry barátunkat, teljesítse e' kérésemet. Neki fogom én, neki mások itt köszönni, hogy Királyunkat 's Lajos Filepet és La-Fayettet ismerhetjük.

Sietve írom ezt, de meleg szívvel. Éljen szerencsésen, kedves barátom, 's a' mi kedves Kisfaludy Károlyunknak, Vörösmartyknak mondj tőlem minden szépet. —

Engedd tudakoznom, gróf D-nek Bajza felelt e, 's mikor és hol olvashatjuk azt?

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5231.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

Az nap a' midőn az Úrhoz elindítottam utolsó leveletem és néhány könyvet kértem Wigandtól, jelene meg a' hir a' Kulcsárné Ujság leveleiben, hogy kijött a' Kisfaludy Aurorája. E' szerint kénytelen vagyok az Úrnak alkalmatlankodni azon kéréssel, hogy a' minapiakon felül adassa meg Wigand által az ide zárt czédulácskán állókat. Ne felejtse az Ur megtudakozni Wigandtól, ha remélhetem e az utolsó helyen említettnek meghozatását; mert ha ő késik, én hozatom meg Bécsből. — 'S ezen csomót is méltóztassék Bárifayné Asszonyságnak általadni késedelem nélkül, hogy a' vásárra lement Újhelyi Zsidók elhozhassák. Azok már már indulnak. Siessen tehát az Úr is.

Hogy pedig hijába ne fizesse a' postát, imhol holmi Arról, a' ki felől tudakozódott. — Ez az erkölceiben török ember a' hihetlenségig vitte Cynismusát. — Obesterkorában a' B. Podmaniczkiak Földvári Tisztartója hozzá ment, bizonyos lovak eránt végezni vele. A' Quartély előtt álló strázsa mondotta hogy az Oberster otthon van, 's így ő ment, 's nyitva látván a' konyhát, oda ment, hogy ha cselédet kap, magát bejelentse. A' szép szakácsné főzött, 's egy elméjében megháborodott szerencsétlen Anyaszült meztelenült a' tűzpadon. A' szegény Tisztartó lekapta róla szemeit. — Itthol a' Mélt. Obester? kérdé. — Itthol, felele a' Szakácsné. — A' pipázó meztelen ember megszólala: Kicsoda az Úr, és mit akar az Obesterrel. — Az nem felelt, 's pirult rá nézni. — Az illyekre kitanult Szakácsné kérte a' Tisztartót, várakozzék, az Obester bizonyosan meg fogja tartóztatni ebédre. — A' megtébolyodott ember többé nem beszélt vele, hanem csak a' Szakácsnéval. — Egyszer jövének a' Tisztek in corpore ebédelni, 's a' meztelen ember akkor ment öltözködni, 's a' Tisztartó meg nem fogható hogy a' bolondból melly Metamorphosis csinálhata Obestert és könyvesináló Tudóst.

A' Dietán 1792. Szulyovszky Menyhért Zemplényi Követ megyen hozzá. — A' Generalis írt. Jó hogy jösz; várakozzál, a' Királynak írok; ha kész lesz, felolvasom. — Te a' Királynak? kérdé Szuly.; melly vakmerőség ez? Az Istenért ne tedd; még elzárnak. — A' Gener. megírta a' levelet, felolvasta Szulyovszkynak, bezárta egy borítékba 's azt Schloisnigg Udv. embernek küldötte kérvén ezt hogy a' lepecsételt levelet mingyárt adja be, 's Udvari huszárja (azaz a' Gener. cselédje) által pedig neki küldjön recognitiót hogy a' levelet vette, és Ő Felségének benyújtotta.

Szuly. a' legnagyobb rettegések közt várta a' Cseléd huszár visszajövetelét. Jött 's hozta a' Recognitiót. — A' Generalis azt a' jelentést tette a' levélben, hogy Gróf Mailáth' (a' Minister — akkor talán Galiciái Gubernator) zavart csinál a' Dietán, és míg a' Dietán lesz, a' dolgok nem fognak menni az Udvarnak óhajtása szerint. — 'S Mailáth parancsot kapa, hogy Budáról el menjen; 's *el ment*, nem is tudván talán hogy azt Generalis X-nek köszönheti.

Ezen Dietán Dietai Követtársai felé fordulva vizelle, a' házánál tartott tanácskozás alatt. Azt hitte hogy a' mi *természetes az nem rit.*

A' Dietai Követek előtt felült egy székre mint a' nyeregbe, 's a' két karját felrakta a' szék karjára, 's anyameztelen, 's a' Komornokja spongyiával mosta hidegvizzel a' nagy melegben.

Éljen szerencsésen édes barátom, 's már most menjen, és vegye meg Wigandtól a' mit kérek, 's küldje Bártfayné Asszonyság által. De a' mint mondám a' Vásárosok már már indulnak.

Újhely, Nov. 12d. 1830.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5232.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Újhely, Nov. 15. 1830.

Tisztelt kedves barátom,

Wékey Károly Nov. 11d. temettetett-el itt Újhelyben. Gróf Szirmay háza kriptájában akará temettetni háza hív barátját, de W. maga úgy rendelé hogy teste ide hozattassék, 's szüléjinek hamvai mellé tétessék. Született ő itt 1801. Febr. 4d. 's megholt Órmezőn Nov. 8kán délután 3 és 4 óra között.

Barátink felől bennünket minden hír interesszál, és így elmondom valamit tudok.

Kiki látta Örmezön hogy ő el fog halni, 's ha hecticus azt hiheti, W. maga is hitte. A' Grófné testvéréért sem tehetett volna többet. 8dikban jelenték neki hogy W. szokatlanul gyenge, 's lement a' beteghez. Látta hogy itt az elválás' órája. W. eszmélet nélkül volt. A' Grófné a' szomszéd szobába vonta magát, 's zokogva sirt. Wekey azt meghallá, 's megfordúlt, felfüleit. De most meglepé az örök álom. — Reggel a' test már Újhelyben volt, a' Wekey Pál házánál. —

Ez és egyéb rokonai úgy rendelék hogy a' test temetessék el 11dikben, melly csötörtök nap vala, 's vasárnap 14-ben legyenek a' templomi solenniák, 's a' Predikázió-tartásra meghívta Pataki predikátor Ferenczy József Urat (a' statuárius testvérét, ki 1828. Hollandiában theol. Dr. leve — ez nálunk ritka história) — Orátiót tartani pedig theol. prof. Somosy János Urat, a' megholtnak kedves barátját — 's ezt a' Meghólt rendeléséből. — De 10dikben a' vízi betegség előlte a' helybeli predik. Major Józsefet is, 's Újhely úgy hitte, hogy a' *vasárnap* Újhelyt illeti Wekey felett. Azonban 'abban állapotának meg a' felek, hogy Major tehát temetessék szombaton, 's a' vasárnap maradjon Wekeynek.

A hatás két hasonló esetben mindég az elsőnél nagyobb, 's itt a' Major temetése elhomályosítá a' Wekeyét. Ferenczy predikálta ez felett is, az Orátiót phil. prof. Nyiry mondotta. Ferenczyt Újhely most látá először, 's az igen jól készült munka, 's a' nagyon kedves gesticuláció olly elragadtatásba hozá minden látóját és hallóját, hogy egyébről itt senki nem beszélt. Az elragadtatottak' számában vala Major B. és az Asszony, 's Bodó úr is. A' koporsón függé Majornak familiai czímere, 's nyolcz puskás 's panyókás mentéjű vármegyei hajdú kísérté a' koporsót egy és más oldalról a' temetőbe. Tamásy Calasantius József Úr minden Professoraival jelen vala, 's a' Cath. gymnasium' ifjai spallért formáltak a' kálv. templomtól ki a' temetőig. Engem az igen szeles, nedves, borongó időben rheumám szobamba zárt, 's én a' szegény Major koporsóját 's kísérljét csak ablakomból láthatám; de vasárnap tavaszi szépségre derült a' rút őszi nap, 's rheumám megengedé hogy a' W. temetési solenniáin megjelenjek. — Ferenczy olly textust veve, melly rokon volt a' Seneca első epistolájával, hogy a' munkás ember megsaporítja az időt, a' mit az ifjan elholt és még is sokat csinált W. példájával mutogata. Most Somosy álla-fel, 's olly szép exordiummal, hogy tapsoltam volna neki, ha taps illenék templomba. Megmutatá mint ismeri Cicerót. A' gyönyörű exordium

után azt tanítá, a' mit a' Philosophusok a' lélek halhatatlansága felől 's a' Keresztvények a' feltámadás felől; a' mi jól van téve, 's a' fejnek kedves: de a' szenvedő sziv ez helyt inkább bánatban szeretett volna tartatni, mint speculációkra ragadtatni. W. már földben fekvén, neki sem a' Cathol. gymnasium ifjai, sem a' hajdúk nem teheték azt a' pompát. De a' nyolcz hajdú csakugyan megjelent a' predik. alatt, 's csattogtatta puskáját. — Boldog a' ki él, édes barátom, 's a' megholtakat szánhatja, de maga nem szánatik még.

Major B-né Assz[ony]ság hétfőn reggel hozzám jött, hogy csináljak inscriptiót a' Wékey Ferenc által állítandó sírkőre. Tudnom kell, nagy e a' kő. »*Szeretve mindentől, 's csak egytől sem gyűlölve*« ez volna az idea, mellyet oda tenni akarnék.

'S mint vagy te, édes barátom? Mint van a' mi Helmezczynek? Köszönts ez a' sok érdemű 's tiszta lelkű barátunkat. Feleségedtől holnap után, úgy hiszem, egy nyalábot kapok, és bár pénzt is. Toldyt megkértem, hogy nekem küldje meg a' mi nemes lelkű rex juniorunk' képét, 's nyugtalanul várom azt. Melly szerencsés vagy te, édes barátom, hogy e' Diaetán jelen lehetél, és mind azt láthatád, hallhatád! Alig várom, hogy olly valakivel lehessenek, a' ki tud beszélni, és *szeret* beszélni. — Takács Pozsonyi Vice Ispánt, a Pécsi, Szatmári, Rozsnyai püspököket levél által kértem meg, hogy pénzeimet akár neked fizessék le, akár Comáromy Abaúji Vice Ispánnak. Ha néked adták által, tedd hogy minél előbb vehessem. Ólellek tisztelettel, szeretettel.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5233.

Döbrentei Gábor — Kazinczynek.

Poson, Nov. 17d. Éjfél körül. 1830.

Kazinczy Ferencznek, Döbrentei Gábor, tiszteletét.

Tudtodra adom, érdemeid kész tiszteletéből, hogy a' m. t. Társaság Igazgató Tanácsa, ma tartotta első ülését 6 $\frac{1}{2}$ óraker kezdve, 3 fertály tízig gyertya világnál, a' fő Rendek palotájában. 16 volt jelen. Elölülő Gr. Cziráky.*) Gr. Reviczky**) igen jelesen szólt. A' gyűlés' sikere túl. Örvendve irám nevedet, mint Jegyző.

*) Gróf Cziráky Antal Ország Birája, Fejér várm. Fő-Ispány.

**) Gróf Reviczky Ádám Cancellárius és Borsodi Fő-Ispány. — Kazinczy F. jegyzetei.

A' kipontozott helyek üresen maradtak, míg azokra is munkáját mutatható Író akad. Az aláhuzott nevü helybeli 500 f. a' vidéki 300 f. pengőt húz. A' többi is nem sokára. Mindenik választatása praesidialiter lesz tudtára adva, 's majd Januariusra vagy Februariusra Pestre híva. Feleségednek tiszteletem. Keresztfijamat ölelem.

A' Magyar tudós Társaság Rendes Tagjai.

Nyelvtudom. Filozofia. Történetírás. Mathesis. Természettud. Törvény.

Helybeliek.

<i>Kisfaludy K.</i>	<i>Döbrentei</i>	<i>Horvát Istv.</i>	Tittel	<i>Gebhardt</i>
Vörösmarty	Imre János	Petrovich Fr.	Bugát
Schedel					

Vidékiek.

<i>Kisfaludy S.</i>	<i>Bersenyi</i>	<i>Kazinczy F.</i>	<i>Bitnicz</i>	Honti Orvos ¹	<i>Szlemenics</i>
Kölcsey Fer.	Szilassy János	Kis János		<i>Horvát Jós.</i>	Köteles
Horvát Endre				Balásházy	
Guzmics					

Első Elölülő: Gr. Teleki József
 Másod — Gr. Széchenyi Istv.
 Pénztárnok Helmeczi Mihály
 Ellenőr Gr. Széchenyi Istv.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5234.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy

baráti szíves tiszteletét.

Csak azt jövök jelenteni, édes barátom, hogy a' Mailáth Regéjinek előbbi Kézírata megtaláltatott, 's küldöm első alkalommal, 's úgy hiszem hogy azt még Novemberben venni fogod.

Szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonynak. A' Pesti szekerek már megérkeztek, de csak épen most. Hoztak e nékem valamit, nem tudhatom. De oda vagyok ha pénzt nem hoztak és a' mit Szalaytól is, másoktól is kértem.

Légy rajta, kérek, hogy a' Regék nyomtatásához fogasson hozzá Károlyi Úr, a' vásár elmúlván, és így az előbbi munka a' Műhelyben megszűnván. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Ujhely Novbr. 19d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ Kazinczy F. kezeírása.

* Kazinczy F. a levél első lapjára fölül ezt jegyezte: Vettem Ujhelyben Nov. 26d. 1830.

5235.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Ur, különös bizodalmtú Drága Jó Uram,
kedves barátom,

Major Barthosné asszonyság kére meg, hogy a' Wékey felett mondott Predikáziót és Oráziót nyerjem meg az Urtól Professor Urtól 's Tiszt. Ferenczy Urtól, hogy Gróf Szirmaynak megküldhesse. Én leginkább az Orationak Classicusi szépségű Exordiumát óhajtom látni. Annak gyönyörűen font periodusai voltak.

Rozgonyi József Ur elhozhatná nekem a' Paulus négy kötetét 's az én MSomat. Fatális dolog, hogy azt a' zavaros históriát olly sokszor kell dolgoznom: de régen tudom én, 's talán káromra is hogy az a' jó, a' mit sokszor dolgozott újra az ember. — Ne felejtse az Ur Prof. Ur a' Sz. Föld jó abroszát is. Nem ijeszt el engem a' formátum nagysága. Magam eleget fuschiroztam Geometriai 's Perspectivai 's Architecturái rajzolásokban 's nagyból kicsinyre vagy megfordítva valami effélét által vinni nekem nem nehéz. Rumyt arra kérem meg ma, hogy ha Jeruzsalemnek (a' mainak) valahol tudja képét, juttasson nyomába. Legalább azt tanulná az ember belőle, hogy milyen formájú hely volt a' Sion.

De az Ur Prof. Ur arról is méltóztassék gondoskodni, hogy egy Historia Ecclesiaszt (!) kaphassak, honnan a' Reformatzio Historiáját dolgozhassam. Nem rettent engem a' Világi Censor. Ugy kell szólani, hogy ne tilthassanak semmit, azt pedig lehet a' Darvas József Úr szava szerint (a' Loc[um]t[entia]lis Consil. Ferencz testvére volt ez). Ez megszólita nem tudom mely ifjat, hogy a' rútat is mondja szépen péld. Ezt ne mondja Őcsém Uram: Ismertem az Ur Assz. Anyját; nagy kurva volt — mert pofon csapja érte; mondja a' gondolatot így: — Volt szerencsém ismerni az Ur Atyja Urát 's Assz. Anyját. Gyönyörű házat tartottak 's az Asszony igen szép Asszonyság volt, imádvá az egész világtól; boldognak érzette magát minden, a' ki körölte foroghatott. etc.

Mind Rimaszombathba mind Budára elment levelem, 's még kedden, úgy a' M Kurirnak is.

Nem merem subscribálni leveletem, mert hajaimhoz nem jól illik a' Darvas József intésének elbeszélése. — Maradok szíves tisztelettel

Erzsébet napján.

A Praefatió mellé várom a' jegyzést a' *hypothesis* felől és a' mit az Ur Prof. Ur még szükségesnek ítél. Bár a' Munka Xberben már sajtó alatt lehetne.

[Eredetije az *Erdélyi Tárb*an Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5236.

Szalay László — Kazinczynak.

Pesten Nov. 19. 830.

Tekintetes Úr!

Levelét Nov. 12-ről ebéd előtt vettem, 's mert holnap megyen a' posta, azonnal felelek. Először is jelentem, hogy Tek. úrtól itt említett levelét, mellyben, ha sorait jól értem, több rendbeli könyveket kíván Wigandtól, nem vettem. Utolsó levele melly kezemhez jött, September' elsőb feléből datáltatott. Másodsor; az Auroráról nem az hirdetetett, hogy már megjelent, hanem hogy nemsokára leszen megjelenendő, a' mi mindazonáltal még eddig meg nem történt, mert még három végíve nyomtatatlan. Harmadsor; Tek. úr' levele ma jöven kezemhez, mint a' vásárt befejező nap' a' Wigandnál ne talán található Pamphlet, Paris Juliusi napjairól, e' vásár alkalmával már el nem mehet. Sajnálom, hogy, mint kívánám, szolgálatjára nem leheték, de fenn említett levele kezemhez nem jutván, segédjére lennem megtagadtatott.

A' mi Kisfaludynk' napjai számítva vannak. Óriás lépésekkel siet sírjába. Ballától tudom, hogy Forgó három napot sem ad neki. Hagyjunk fel állapotjáról [!], az a' gondolat, hogy negyven esztendő korában onnan kisorvad, hol annyi fáradozások gyümölcsit nem látta, borzasztó! Nem irhatok többet mert lelkem sötétebb, mintsem hogy érzelmeimet valakivel közleni kívánám. Vagyok megbecsülhetetlen barátságába ajánltan

alázatos szolgája

Szalay László mpr.

U. I. Kisfaludy sorsát másokkal közölni *ne* tessék. Ha ki tudódik, előfizetőji vissza fognak lépni. Ha orvosaink reményénél netalán valamicskével tovább élne, legalább az az öröme legyen, hogy ujságáról sokan sokat reméltek. Ő a' szerencsétlen úgy látszik, nem sejdíti közel feloldódását.

E' szempillantatban készülök Szemerének is írni. Kérni fogom, feledjük el, a' mi megtörtént. Becsületesen gondolt, úgy hiszem,

akkor is, mikor szavai nembecsületesek voltak. Kisfaludy' kilépése körülből int, hogy az élet' parányi örömeit érzelékenységnek fel ne áldozzuk.

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5237.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Édes barátom,

Mindenek felett fogadja az Úr meleg szívvel forró ölelésemet azért hogy Szemerével meg akar békélni, 's felejteni a' kedvetlenségeket. Szeretett embernek én még azt is el tudtam volna nézni, ha elkapván tüze, pofon ütött volna. Mert a' jókat is elkaphatja a' tűz; 's a' hogy azt nézzük el barátunknak, ha forró hidegekben szidnak, úgy elnézhetjük ezt is. Én a' nap alatt senkit inkább mint Szemerét nem szeretek; ismerem szívét, szeplőtlen characterét; 's gondolkozása 's izlése és az enyém egyek.

Vette e az Úr azon leveletemet, mellyben Generalis Gróf Feketéről irtam holmi bohóságokat, vagy az veszett el talán? Sajnálnám azt, 's meg nem foghátom, miként kelle épen az Urhoz irt levélnek elveszni, holott egyéb leveleim elveszni nem szoktak. Kérem az Urat tudassa ezt velem, mert két levelet irván az Urhoz egymás után, nem tudom hogy ezek a' Feketét illető hírek az elveszettben állottak e, vagy a' mély kézhez ment. Egyszersmind azt tudassa velem az Ur, ha leveleit maga szedi e ki a' postáról, vagy a' házhoz hordják. — Mert ha maga megyen értek, úgy nem kell a' házhoz:útasitanom. — Ne feledje az Ur ezt tudatni velem.

S elhagyta e az Úr iskoláját? Hol van most? és mire készül?

Mához egy hét mulva indul innen egy Zsidó Pestre. Ő télen nyárban minden holnapban látja Pestet, 's onnan portékát hoz vissza. Ez a' legbizonyosabb alkalom hozzám küldeni holmit.

Száll a' Váczi úton (Strasse nicht Gasse) Madarasi háznál, Arany Csillag Czimer alatt Winter Jakab Zsidónál.

Tégye le az Úr ott a' csomót, 's veszem bizonyosan. Ide teszem Wigandhoz kérésemet. Az Úr azt a' csomót, ha úgy tetszik, Bártfayné Asszonyágnál is leteheti.

Gyilkol engem a' mit az Úr nekem egy barátunk egészsége

felől ír. — Be sokat volnék kész oda adni ezért az egygyért! de hallgatók, úgy kívánván az Úr.

Szemere Muzar. V. kötetében Erdélyi Leveleimből akar adni holmit. Farkas Zsidó által leküldöm az Úrnak. Nagyon kedves volna nekem hallani, mit mond az Úr róla — még pedig Muzarionban szeretném azt hallani.

Ó Exc. a' Patriarcha Érsek ezt írá Rumynak: — Kazinczys Übersetzung (Sz. Hajd. Gy.) ist voll Kraft; besonders die Vorrede. — Szemere azt írja hogy az az Előbeszéd neki szerelme — Kanonok Lonovics írja Pozsonyból, hogy fordításom ott közönségesen javallatik a' M. Nyelv barátinál — 's így nem voltam volna szerencsétlen szíves törekedésemben. Hát Gábor javallja e?

Sietek, édes Laczim. Őlelem az Urat barátsággal. A' kis Bátor Eötvöst köszöntse, kérem, az Úr.

Ujhely Nov. 23d. 1830.

Kivül: à Monsieur Monsieur Ladislas de Szalay.

à Pest

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

Handgasse nro 15.

5238.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szíves idvezlését.

Pannonhalmán Novemb. 23d. 1830.

Mihelyest leveledből értettem, hogy Gyöngyeidből a számomra rendelt példányok, a Pesti Szeminariumban tétettek le, 's magát Pestre alkalom adta elé, tüstént irtam Szalay Prof. barátomnak, hogy szállana azok eránt a Szeminarium Előjáróival, s ha ott volnának most is, küldené fel emberem által; vagy tudósítana hol-létökről. Szalay nem érkezett mindjárt tudakolódni, és emberem üresen jött vissza. És ime ez az oka, hogy levelem Hozzád késett; vártam t. i. hogy valami bizonyosat irhatnék erántok, 's vizasztalt magam vizasztalást nyujthatnék. Igen fáj nekem az, hogy Gyöngyeid illy nem jól kelnek. Embereid bizony nem elég gonddal járhattak el a dologban; Györött sincs semmi nyomuk, hogy vagy onnan szerezhetnék példányt magamnak. Égek olvasni, és még várnom kell, míg Pestre uj alkalom megyen. Soha így bosszús nem voltam, mert vágyom illy erős, és illy tartósan játszva, még nem volt.

Ez aggodásból ébreszt, és vesztességemben vigasztal Pozsonyi levelezőm. Megvan tehát, a mit rég' ohajtánk; a Tudós Társaság Alapintézete megerősítve, Széchenyi kívánati, a megerősítés oklevelé némelly pontjai ellen, tellyesítve, és a rendes Tagok kinevezve! Fájlalva látom azonban kihagyatva Palinkát, hihetőleg a magához nem bizó szép lélek kívánata volt kihagyatni; különben kétszeresen fájna, a mi egyszerileg is igen fáj. De örömmel olvasom köztünk Vörösmarty, Toldy, Kölcsei neveiket: ez érdemekkel tellyes, azok nem kis érdemekkel, de reménységgel naggyal tündöklenek. Örömmel olvasom köztünk Szilasyt is, ő szép tüzü, fáradhatatlan szorgalmu, és sokat ígérő tehetséggel sokat győző egyházi Férfiu. Titelt Te dicséred leveledben; Petrovics Fridrich szép munkát adott csak imént. Imre, Szlemenics elég ismeretes Férfiak. Gebhardot és Balás-házyt épen nem, Bugátot és Kötelest csak igen kevesé ismerem. Eddig tehát ennyi megvan. Mint fog a dolog megindulni, majd meglátjuk. Csak tölre ne esnék összejövetelünk: bajos ut, bajos Pesti lakás. Szép idővel minden szebb, s minden szebben menne.

En ezen uj Epocháját nemzeti erőlkedésünknek egy Magyar Atheneon című Pindariconban éneklém előre meg öt Énekben; de csak most nyomatik Posonyban. Énekeim: 1) a Nemzethez; 2) Ferencz, 3) Ferdinand Királyainkhoz, 4) Nádorunkhoz, 5) Fundatorainkhoz; egészen hellen szellemben. Mottóul vevém Pindar eme szavait: *Χρονιώτατον φαιος εὐφροσθενέων ἀρετᾶν.*

A Revisor eme soraimat, mint tiltottakat törlé ki F e r e n c z ből:

«Vér áldozat szüntetheti a vért,
S a Király lányával áldozik.
A példa győzött. Lenyomva dült
Erőnytől a szerencsefi.»

Elején a két elsőt Agamemnon és Kodrosz példájából vett szinképpel akarám lágyítani: visszavetttetett. Majd ezek hagyattak meg:

«O nagy Király, a mit Te tevéi itt,
Nem halandó músa zengheti»

Édes Barátom, ha valaha, most ohajtom, hogy tartson egészséged; örvendhess még soká az uj epochában; s ölelhesselek azon egyvelegyült tisztelettel s szeretettel, mellyel erántad mindig vagyok.

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5239.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Ujhely Nov. 26d. 1830.

Édes barátom,

A' Taglatat Magyar és német példányát előre köszönöm. Méltóztassék letenni Dr. Horn Urnál, de úgy pakkolja be, hogy a' hozó ki ne dörzsölje, és meg ne ázzék. Én viszont a' Pyrker Munkája fordításával kedveskedem, ha kezemhez jő az exempl. Az Érsek vele nagyon meg van elégedve; úgy a' Dietán levők is — úgy írja Kanonok Lonovics Ur onnan. A' kiknek előttem nagyon kedves az ítéletek, kivált Praefatiómat szeretik.

A' Vámosujfalusi Notárius bolondságát sok hónapok előtt leírtam. De én nem akarom a' becompingálandó Quartjaimat össze hajtogattatni, és így azt csak akkor küldöm, mikor olyanra találok, a' ki által össze nem hajtva mehet oda 's vissza.

A' Taglatat fordítására nem volt időm. Osztán félek hogy Munkámmal nem lesz megelégedve az Író, és ismét gyanú támad lelkében, a' mit most úgy nem érdemlettem volna, mint azt az előbbbenit épen nem érdemlettem. Becsületes embernek fáj, midőn ok nélkül hálátlannak 's gaz embernek nézik. Pedig magam kiáltanám annak magamat, ha azt tettem volna a' mit felőlem hittek.

Az imádságok írására nem érek. Nem jó dolog, mikor eggy Munkát sokan dolgoznak. Nincs harmonia benne.

Szegény Kőmjáthynét sajnálom: de még inkább az Ur szeretetre igen méltó Asszonyát, kit nagyon nagyon tisztetek. Az Isten vigasztalja az Urat, és adja meg valamit kíván.

Maradok szíves barátsággal.

Kivül: À Monsieur Monsieur Michel de Dulházy à Cassovie.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5240.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, nov. 26. 1830.

Az ide mellékelt lap ² nemzeti veszteségünkről fogja Tek. Urat tudósítani. Árvaságra jutottunk! pásztor nélkül való nyáj lettünk!

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

² Nyomatott jelentés a Kisfaludy Károly halála felől. (Kazinczy Ferencz.)

Oda van tanítónk, vezérünk, s a legjobb, leghivebb barát! És a literatúra! Az ő hatásainak a múlt tizenkét év előszava volt csak: *most kezdődött volna maga a nagy könyv*. Csák Máté volt utolsó munkája, s az, oh fájdalom! *torso* maradt! De úgy tesz velünk a sors: populo tantum monstrat viros! Érezni látszott azt egész Pest! Ily népes temetést, ily gyászt városunk még nem látott. Minden ember arczáról e kérdést lehetett leolvasni: Hol találunk pótoléket? *Egy* vigasztalásunk az általános részvétel, és hogy a Tek. Úr él még. Oh de távol tőlünk!

Képe nem maradt. Volt tehát gondom reá, hogy a festő még is valami alappal bírjon, s levétemem arczát gipszben. De ah! mely holt, mely hideg kép ez! Peschky ismerte őt, s reményilem, a kép nem lesz hasonlatlan hozzá. Én Károlyunkat Bécsben fogom metszetni, itt pedig büszjét fogja Ferenczy elkészíteni. —

Ment-e már pénz a Tek. Úrnak, nem tudom; Szalayt is már több nap óta nem láttam, s hogy Petrovics Táblái nem küldettek még el, oka én vagyok, nem Stettner. V. Ferdinándot és Lafayettet még nem vettünk, mert egészen jót, itten nem láttunk. Az utóbbinak képét elhoztam magammal Párizsból, melyet azon órában vettem, melyben egy nagy embertől eljöttem: ennek hasonpéldányát rendeltem meg. Szemere még nincs itt, mihelyt jó, meglesz neki mondva a Tek. Úr meghagyása:

A Regéket fogom sürgetni; a censura végett nem kell egyéb, mint az utolsó levél, melyen Drescher Imprimaturja áll. Az epistolákat sovárogra várom, s hiszem hogy Versei iránt, melyeknek ezt a czímet szeretném adni: *Kazinczy Ferencz Poetai Munkái*, kedves hírrel foghatom meglepni a Tek. Urat. Többet most nem írhatok, mert el vagyok borítva dolgokkal.

Újév után prof. Bugáttal egy ORVOSI TÁR czímű hónapos irást indítok meg, a Consiliumnak már kinyert engedelmével.

Az akadémiai választások megvannak:

Helybeli rendes tagok: Philol. Kisfaludy, Vörösmarty, Schedel.

Philos. Döbrentei (D. és Philosophia!), Imre.

Mathem. Tittel.

Természettud. Gebhardt és Bugát.

Historia: Horvát István és Petrovics.

Nem tudom mire: Balásházy.

Vidékiek: Hist.: Kazinczy, Kis.

Philos. Berzsenyi, Szilasy.

Philol. Kisfaludy Sándor, Kölcsey.

Secretárius ezek által fog Pesten választatni.

Az Aurórárt Bajza folytatja, Helmecey és Schedel adják a KK. munkáit, ha Sándor nem ellenzi. A Károly újságát Helmecey és Vörösmarty kéri. (Ezt sub rosa!).

Vagyok stb.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5241.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Ur, nagy bizodalomú drága Jó Uram, nagy
érdemű Barátom,

Tegnap vettem a' Paulus IV Köteteit és a' Röhr Palaestináját. Bowring az Urnál Prof. Úrnál maradt, a' mint hiszem. Ha ott maradt, méltóztassék a' fiaimhoz küldeni, de lepecsételve, mert különben bepiszkolhatnak.

Röhrt végig forgattam. Excellens Munka, 's nagyon köszönöm az Ur Prof. Urnak hogy vele megismértetett. Használni fogom a' Mappáját, és azt metszteni fogom. Már hozzá fogtam a' Geographiai Bèvezetés újra dolgozásához, hogy az Ó Testam. historiáját a' jövő kedden ált küldhessem a' Nyomtatónak. — A' Paulus munkája is excellens, sőt az az igazán excellens; de nincs időm csak végig forgatni is. Midőn utolsó esztendeimet nyugalomban kellene töltenem, annyi a' dolgom, hogy mindent csak kapkodva csinálhatok.

Kedden tehát a' héti vásárra jövök által, vagy a' postafiu által küldöm az ó Testam. historiákat.

Itt semmi hírek a' dietáról; tudniillik újak. Mert a' mi van, már nem új.

A' Bécsiek két¹ Bécsi izlésű 's Bécsi elmésségű gondolatot adtak mostani Dietánkra:

Die Ungarn haben also den Vater und den Sohn; jetzt fehlt ihnen also nur Geist (a' Bécsiek a' Geist alatt *intellectust* értenek.)

Was brauchen die Ungarn Pressfreyheit — sie haben ja Fressfreyheit.

Maradok szíves tisztelettel Nov. 28d. 1830.

¹ Előbb *eggy*-et írt e szó helyén.

Barthosné sem várja szívesebben a' Búcsúztatót, mint én a' szép Exordiumot. Eddig a' halotti solemiakat olvassák Bécsben a' Kurirt jártatók, 's mi is fogjuk Decemb. első napján.

Megszólítva hogy csináljak egy Inscriptiót a Wekey kövére, ezt írtam:

A' tiszta lelket, a' szerényt, csudálta
'S szerette minden, senki nem gyűlölte.
A' régi ház, baráti, 's a' Megye
Eggyütt kesergik elhunyt díszeket.

[Eredetije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5242.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak.

Kisfaludy Sándornak Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Nemzetséged és Nemzetünk örök fényeket vesztek el testvéredben, Károlyban, 's öröm látni, hogy az ő kidöltét minden jók kesergik. Én utána feltettem a' gyászfátyolt, 's bár az példa legyen Pesti barátimnak is, kiknek hogy azt tevém, megírtam. Annál inkább óhajtom most, tisztelt férfi, hogy az egek a' Te életedet nyújtsák igen hosszúra; hogy Te pótolod ki nekünk lelkes öcsédet is, azt a' minden alakba olly szerencsével ömleni tudót. Melly kár, hogy képét nem hagyá! De barátjai arról gondoskodtak. Az csak árnyéka lesz árnyékának, de a' legkésőbb maradék tiszteletének még így is kedves tárgya. Éljen igen szerencsésen, halhatatlan férfi, 's lássad magadat sok időnkig tisztelve és szeretve. — Ujhely Novemb. 30d. 1830.

A borítékon:

Tekintetes Kisfaludy [!] Kisfaludy Sándor Úrnak Sok
Tekint. Nemes Várm. első rendű Táblabírájának.

Pest,

[Eredetije a Kisfaludy-társaság levéltárában.]

Simegh.

5243.

lllll

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrentei Gábornak K. F. baráti tisztt.

Ujhely Novemb. 30d. 1830.

Meleg szívvel köszönöm tudósításodat. Azt örömmel vevém vala, ha szó rólam ott nem volna is. Így az öröm' érzéséhez a' hála'

érzése is járult. Szerettem volna már most itt látni némelly nevet, de azok még ide jönnek, úgy hiszem. Most fő örömem az, hogy a' megholt Kisfaludy Károly' 's a' Vörösmarty' és Schédel' nevei itt állanak. Ezeknek szeretete, 's a' Fenyéryé és Bajzáé, nékem kevelységem.

Engedd illetnem a' kedvetlen tárgyat. Azzal tartozom magamnak. Úgy hitted, hogy én Fenyéryt és Bajzát tüzeltem ellened. Én magam állok ki mikor szólanom kell; mással magamért nem barczolhatok. Ítéletem az, hogy a' mély tudományú 's példás szerénységű Fenyéry a' *Kérdések* által, bár azokban kesernyesség érezteti magát, mert nem várhata jót, azt az eltipró, azt a' piritó, azt a' tanító feleletet nem érdemlé. Ha Te a' Fenyéry' hangján felelél, bár szelíd kesernyességgel, történt volna e a' mi történt? 's a' tanítani olly rettenetesen szerető, felelek érte, nem kapott volna tanító feleletet. 'S ki fogja hinni, hogy az a' téged Magyar Campénak nevező felelet nem a' Te tolladból folyt, holott a' stylisticádat magasztaló sorokban a' te ismert virágidat látjuk? És ha te nem irtad, ki fogja hinni, hogy nem olvasád minekelőtte lenyomtaták? 'S ki nem kiált téged vétkesnek, hogy azt a' Csokonay' marhadühös énekét megszenvédéd? Barátom, tekints körül, 's kérdd, honnan az a' nehezteles, mellybe te magadat társaid és nem társaid, sőt még asszony-ságok előtt is hozád? Mert hogy téged még azok sem szenvednek, a' kik nem mutatják, hogy gyűlölnék, és a' kik felől azt nem is álmodod, azt én írt bizonyságokkal mutathatnám meg, ha becsület nem tiltaná. Téged elragada magad előtt is váratlan szerencséd, 's az nem jó. Azt magad is sokalod, úgy hiszem; nincs tehát szükséged rá, hogy másokat tapodj, és hogy azoknak tolakodjai elejekbe, a' kik felől lehetetlen nem érzened, hogy ők többek mint te vagy. Miattam tolakodhatik előre valaki akar, és ha Bajza jó, a' halhatatlan Bordal' éneklője, én előle tisztelettel vonom félre magamat; de még neki is rossz neven venném, ha lábomra hágdosna tolongásiban; az olyan mindég alkalmatlan. Én is szerettem előállani, de soha nem tolongottam; érztem hogy a' tolakodó maga fedí fel a' mit el akarna rejteni. Az igazán nagy minden helyt, elől, hátul, középben, diszt ad helyének, 's arra, hogy pirulás nélkül ülünk elől, ha nem érdemeljük, nagy mértéke kell a' szemtelenségnek. Ne hidd hogy Yorickod engem megbánta; sőt örvidenék hogy fordítád, ha olvashatólag és ha jól magyarul fordítottad volna is. Én úgy hiszem, hogy a' grammatikázás pedanteriára vezet, 's az neked nagy hibád;

's hogy nincs alkalmasb szer kimutatni mi van jól 's mi van rosszúl magyarul, mint ha többen forditanának azon egyyet. Sőt óhajtom hogy majd Szallusztomat is dolgozd újra. Az olyan mindég szabad. De a' később fordítónak nem szabad az elsőb alatt állani.

Szeretném tovább, ha te magad' szoktathatnád le praeceptoroskodásaidról. Azoknak lehete helye az Erdélyi Deákocskáknál, de a' mint Fenyéry megmutatá, nincs a' Fenyérierk körül. Nincs senki közöttünk a' kire rá nem fér az emlékeztetés, de a' Tanító nevetségessé teszi magát, midőn ott akar igazítani, a' hol igazítani nincsen mit, 's későn látja, hogy a' gondolt hiba még szépség. Ez a' baj rajtad sokszor megtörtént.

Óhajtom hogy veled kedvetlen összeakadásba ne jöjjenek, 's valamint attól óvni fogom magamat, úgy kérlek téged is, hogy kipattanni ne kényszeríts. Szeretném utolsó éveimet nyugalomban, de szabad nyugalomban tölteni. Éljen szerencsésen.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. lev. 4r. 27. sz.]

5244.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Nov. 30d. 1830.

Édes Uram Öcsém,

Ma vevém a' Schédel levelében a' hírt hogy Kisfal. Károly meghala, 's süvegemen fityeg a' fátjol. Ezt megírom Schédelnek. Bár Pesten követnék példámat. Itt pedig a' D[öbrentei]hez szóló válasz. Az ma indul.

D. Gnak K. F. baráti tiszteletét.

Ujhely 1830 nov. 30d.

Meleg szívvvel köszönöm tudositásodat. [stb. mint az 5243. számú levélben.]

Nyughatatlanul várom erre az ítéletet.

Kazinczy nyilatkozata 1830.

Bereg Várm. Rendei Superint. Kis János és Szemere Pál Urak, és még néhány más Iróink eránt is bizonyították figyelmöket, midőn Vice-Ispánjok Tekint. Lónyay János Ur által tudositatak, hogy 1830. Június 22d. kormányokra beült Fő-Ispányi Helytartóajok Mélt. Gróf Vay Ábrahám Úr őket Táblabírókká nevezte. — Midőn pedig egy

Írónk Tornán 1828. Aug. 12d. a' Megye Fő-Ispánja Septemvir Mélt. Szilassy József Úr Ő Nagys. által neveztetett Táblabíróvá, a' felgyülekezett Rendekek ezen Írónk eránt mutatták ki a' lehangosb felkiáltásokkal örömekeket. Bátrak vagyunk bizonyossággal azt vetni e' jelentésünkhöz, hogy ez, értvén a' mit nem érteni nem lehetett, jobbnak látá hirtelen beszédbe eredni szomszédjával, hogy a' kiáltás jelentését meg nem érteni látszassék, mint köszönése által gyanút támasztani, hogy azt nem kegyességnek, hanem érdemlett jutalomnak veszi. — Az igazán szerényt pírítja a' kegyes hajlandóság' jele még midőn azt hála' érzéseivel fogadja, és midőn annak hazafiúi örömmel örvend is.

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül : Tekintetes Szemere Pál Úrnak. *Pesten.*

[Eredetije a Szemeretár X. kötetében.]

5245.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy tiszteletét.

Felkötém a' fátyolt a' mi kedves Kisfaludy Károlyunk után, mihelyt leveledből megértettem halálát. Oh barátom, mit veszünk ! Csókollak hogy képeről gondoskodál.

Thalie leányom meglátogata. Mondám neki, melly hirt vettem tőled, 's Kisfaludit egy igen szépnek nézett leány könnyei tisztelék meg. Örvendek hogy ezt az én gyermekem felől mondhatám Neked.

Barátom, Kisfaludynál van két rezem : egyik *Calme*, Vernettől. A' másik Aquarelben dolgozott tengeri vész, 's K. K. ezt nekem vászonra kezdé által vinni. Légyen gondod hogy megkaphassam, hogy portékáji közt el ne vesszenek. Nem fogom soha engedni hogy a' kezdett tableau elvégeztessék. Maradjon a' mint van.

Farkas Zsidó hétfőn indul Pestre, szállani fog Váczi út (nem úcza), arany csillag, Madarasi ház, Winter Jakab Zsidónál. — Az én Petrovicsomat és a' Fő Notár. Dókus László Uréit (talán tiz exempl.) elhozhatná. Dókus Úr néhány nap előtt mondá ezt nekem. Neked kiadná Hartlében.

Itt a' Regék utolsó lapja. Nem fősvénységből nem frankirozom leveletem.

Döbrenteihez írt leveletem innen fogom leírni neki. Láttassd Fenyérynkkel. — Bár Farkas pénzt hozna és a' Richternél álló képeket. Öllelek.

Ujhely Nov. 30d. 1830.

Másolat. (Fenyéry, Bártfay lássák.)

Döbrentei Gábornak K. F. tiszteletét. Nov. 30.

Meleg szívvvel köszönöm tudósításodat. — — — [stb. mint az 5243. számú levélben.]*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5246.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának.

Édes Fizsim,

Régen nem vetted leveletem, de azon nincs okod felakadni. Tudod hogy te nekünk kedves vagy, 's a' mit Isten erántunk végez, azt túrni kell jó kedvvel. Anyád és minden testvéreid egészségesek. Lajos és Bálint derekasan nőnek, és jól tanulnak. Regmeczen is mind élnek az atyádfíjai, úgy Ruszkán. Kraynik József Fő szolgabíró Octóberben vett el egy szép és jól nevelt 's gazdag Irinyi kisasszonyt. Zsenit a' húgom Kraynikné oda hívatta, 's csak karácsonyra fogja haza eresztetni. Tudod, hogy nála nélkül nem örömet van el. — Kazinczy Laczi egyike volt azon három ifjagnak, kik Ő Felségek előtt magyar tánczot tánczoltak ; a' két társa magában, Laczi pedig egy Zichy kisasszonnyal. Cancellárius Reviczky mutatta be Laczit Ő Felségének, 's Laczi Vivátot kapott. A' bátyja József megházasodott, Bay Ceciliát vette el. — Nálunk sokan halnak mindenféle ; többek közt a' te dajkád Horváthné is megholt, és az Ilkóné legkissebbik leánya. — Külömben mind azok élnek a' kire emlékezel. — Nun wirst du, meine Liebe, deutsch vollkommen wissen. Trachte nur brav zu seyn, und dich beliebt zu machen allen, in deren . . .² du lebst. Verdienne die Gnaden der verehrungswürdigen Gräfin und des Herrn Grafen, die dich in ihre Gnade genommen haben. Lebe sehr wohl, liebe Fizsi, deine Mutter und deine Geschwister segnen und umarmen dich mit warmer Liebe. Adieu liebes Kind. Ujhely d. 3. Xbr. 1830.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

* A következő sorokat kitörülte Kazinczy F. :

Néked ez sem jó : Ez szebb mint az — néked csak ez jó : ez szebb annál. Azomban magasztalod Mikest. Lásd tehát ennek egyik levelét a' Szemere Muzá-ionjában, bal kézre a' 2d. v. 3d. sorban (mert a' könyv nincs kezemnél, 's a' lapot nem idézhetem fel.)

² A kipontozott helyen az eredeti ki van szakadva.

5247.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Újhely, Decemb. 3d. 1830.

Tisztelt kedves barátom,

A' mult kedden indúla Hozzád levelem annak másával, melyet a' Philosophusnak irtam. Gyilkos levél, de nem goromba, 's a' ki tudja a' történeteket, azt is tudja hogy nagy szükség vala megkérnem, hogy tolongásai közt ne tapossa meg lábamat. Nyugtalan vagyok hallani ítéleteket eránta. Erről a' Néked megküldöttől irtam le a' mely hozzá ment. Azért volt a' Néked küldöttben az a' sok törlés.

Kezedben van tehát már a' Drescher kezével signált lap. Magát az elvetett exemplárt is viszi Farkas Zsidó a' jövő héten, hogy halálán szükség lenne rá, előmutathasd.

Viszi XVIII. Epistoláimat is, három vagy négy darabbal, melyet a' Poetai Berekből némely változtatásokkal vettem ki. — Mig a' Nyomatató addig jut, hogy szüksége leszen reá, elkészül Hozzád Párizsba irt Epistolám is, de a' mellyen elakadtam. Annak első sora ez:

Vendége Carthagónak és Athénnek.

Óhajtanám a' legkésőbb maradéknak is elmondani, hogy Londont és Párizst látád, 's ott a' nemzet dicsőségéért mit tevél.

A' Jelenkor eránt adott tilalmad szentül lesz tisztelve. A' hogy szeretek mindent tudatni másokkal, úgy a' mi titok, azt elhallgatni is nagyon tudom. Hogy Bajza adja Aurórá, még inkább hogy Te és H. a' Kisfaludy Károly Minden Munkájit, annak ugyan nagyon örvendek. Adjatok, kérlek, képét is a' Munkával. Melly véték volt az a' kedves Megholtban, hogy magát festetni nem engedé! Makacsság az olyan, és nem szerénység. Meg kellene gondolni hogy azzal nagy örömöktől fosztjuk meg barátinkat. — Bár Vörösmartynkat beszélhetnétek rá, Kisfaludyt hozván fel például, hogy magát festesse.

Kisfaludy Sándorhoz ezt irtam:

»Nemzetséged és nemzetünk.... [stb. mint az 5242. számú levélben.]

Azzal biztatsz, édes barátom, hogy kedves hírrel fogsz meglepni Verseim eránt. Hogy még éltemben nyomtatva légyenek, magam is óhajtom. Megválasztottam hozzájuk a' betüket, formátumot, papirost, csinra, nem pompára; de tőled várom a' rendet, mellyben az a' sok mindenféle megjelenhessen. Ollykor a' nemrend a' legjobb rend. Tedd a' mit tehets; ismerem tudományodat, izlésedet, 's tőled mindent

várok. Szeretném, ha Szallusztom is általad láthatna napfényt. Azt Novemberben dolgozám újra. A' Danaidek' iparkodása!

Élj szerencsésen, édes barátom, és szeress továbbá is. Az nagy szerencséje, nagy öröme, nagy szüksége az én életemnek. Szalayt hozzád igazítom. Tiszteletemet Vörösmarty 's Fenyéry és Bajza barátinknak, és annak a' jó asszonynak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lév. 4r. 134. sz.]

5248.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Újhely Decembr. 3d. 1830.

Édes barátom,

Sietve írom ezt, hogy el ne szalasszam a' postát. —

Kisfaludy Károly után én feltettem a' gyászfátyolt 's hordani fogom sok ideig. Vesztesége kipótolhatatlan. Toldyunktól tudom mik estek.

Farkas Zsidónk holnapután indul Pestre. Szállása Váczi út (nem úcza) Arany Csillag, Madarasi ház, Winter Jakabnál. A' mit nekem akarnak küldeni barátim, Winternek adják jókor, hogy Farkas ott találja.

Az Urtól a' Wigand boltjából várt Articulosokat várom. Értsen az Úr egyet Toldyval, kit megkértem hogy a' Petrovics Friedrich Synchronist. Tábláját is küldje Hartleben. Bár ezeket nem össze-hajtva, hanem összegörgetve vehetném!

Lehetetlen az hogy az Úr a' Pesti *képkítétel* (Austellung) darabjait ne látta volna. Nem mondhatná e meg nekem hogy az én fejemhez micsoda színű 's metszésű ruhát veve Heinrich Úr? Még ezen kérdésemre senki sem tud felelni mind azok között a' kik az Austellungon jelen voltak.

Éljen szerencsésen édes Laczím. —

Ne feledje az Úr hogy nyugtalanul várom Aurorát. Eddig az kész.

[Eredetije a Szemerctár X. kötetében.]

5249.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Fenyérynek.

Tisztelt kedves barátom, Farkas nevű Újhelyi Zsidó holnap után indul Pestre. Szállva lesz a' Váczi úton, az arany Csillagnál,

Madarasi háznál, Winter Jakab Zsidónál, 's elhozza a' mi ott számomra le lészen téve. Nagyon kérlek, hogy a' mit Szalay László letészen talán Tekint. Bártfayné Asszonyságnál, és a' mit Tőled kértem volt,

az V. Ferdin. Magy. Király,	}
a' Lajos-Filep Francia Kir.	
a' La[fa]yette — —	

képeiket, ha alkalmatlanság nélkül megkaphatod, 's Miss Sárámat és Minna von Barnhelmemet, küldd.

De még egyre kérlek. Kisfaludy Károlynál van egy nem új rezem: *Calme* Vernetől, és egy más Aquarellben, tengeri vész, és a' Kisfaludy által ez után elkezdett 's csak félig kész olajfestésem. Légyen gondod, hogy ezek el ne vesszenek. Élj szerencsésen. December 3d. 1830.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5250.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Ujhely, 1830. Decemb. 5d.

Mik történtek a' Sz. Hajdan' Gyöngyeinek széllyel küldésével, kérdeni is alig merem, édes barátom, nehogy hálátalannak látszatassam azok eránt, a' kik abban nékem segédemre akartak lenni. Pénzt még keveset láttam belőlök; Egerben mind az 50 példány elkölt, de az árát bé nem szedték. Egyedül a Váradi Püspök fizette le mind a' husznak árát; még Ocskay Kanonok sem még, kit személyesen ismerek, ki Zemplényi születés, és gazdag (Váradi) Kanonok. Zirczről választ sem vettem. Esztergomban tizből hét költ el. Így csaljuk meg magunkat a' legbizonyosbnak tetsző reményben is. — Egyéberánt nekem ez a' munka sok örömet ad. Ő Exc. a' Patriarcha-Érsek Rumynak azt írta felőle: K's Übersetzung ist voll Kraft, besonders die Vorrede. 's ennél én nagyobb jutalmat nem kívánhatok. Szemere azt, hogy neki az az Előszó *szereleme*; pedig tudod, hogy én a' Pali javalásáról mit tartok. — Lonovics Kánonok írja, hogy a' kikkel a' fordításról szóla, nagyon meg vannak

¹ E levelet Kazinczy F. a Toldy F-nek ugyane napon küldött levél 4. lapjára írta.

elégedve vele. De hány Olvasó szereti a' szent Poesist és ezt a' nyelvet? Azok a' dibdabságok elrontják Olvasóink' ízlését.

Ő Exc. azt óhajtja, hogy adjam hexameterekben. De én nem öntöm verseimet, 's ez a' sok és soknemű gond! Próbát tevék még is. Halld Mózesét:

•Már elhúzódék Hórebnek bércein a' rest
 Felhő, mely sebesen mint nyil kele délkor az égnek,
 És éjféli homályt öntött a' völgybe. Kavargó
 Keble gyakor tüzeket szikráztata. Dörge, de későn,
 'S szünetlen lobogás hányt a' komor éjre világot.
 Mennykő kergete mennyköveket; rengettek az ormok'
 Szirtjei, 's . . .¹ repedezve lapúlt el.

Nem renge a' ki juhait gondoskodva hozá fel,
 'S most a' zápor elől egy kőbarlangba vonúla,
 'S némán néze a' tűz sűrű lobogásiba. Nyolezvan
 Esztendőt élt már, de szakála fejírleni még csak
 Kezde —

Igy nyer a' nyelv, így a' munka a' vers által. De 72 esztendős ember, 's nehezen dolgozó ember, mikor végezheti el a' munkát e' sok gondok közt? Ifjúnak kellene abba fogni.

Te tehát még nem láttad fordításomat. Írj kérlek a' szomszéd Zirczre. Találsz ott sokat, ha sok kell.

Döbrentei nekem megírta mi történt Nov. 17d. Pozsonyban. Meleg szívvel köszöntem meg neki tudósítását, 's ötöt barátomnak szőlítottam levelemben, mert egykor az volt, 's ki ne légyen kész felejteti a' bántást, ha abban hagyják? De szabad elmével ereszkedém ki ezen levelemben is a' nem kedves tárgyra, élesen, nem gorombán. Eltoltam magamtól azt az ő vádját, hogy Fenyéryt és Bajzát tüzeltem ellene, 's éreztettem, hogy alkalmatlannak nézem midőn az előre tolóskodó lábomra hág. Ollykor jó dolog a' nem kimélés 's jobb mint az a' ravaszság, melly szelid indulatot mutat, ha forr is a' méreg a' kebelben. Ha vele összejövök, panasza ellenem nem lesz; inkább becsülöm magam mint hogy eránta vad lehetnék, 's reménylem ő is nyugtot hágy, 's úgy jó barátok lehetünk.

Tisztelem az Igazgatók' okaikat, ha nem ismerem is, de nem hittem hogy a' kik 1828diki tanácskozásunkra meg voltak hiva és ismert 's kedvelt Írók, ezen első kineveztetésben ollyaknak adjanak helyt, quibus non risere parentes. 'S vesd össze az Osztály' czimét

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

és némelly az alatt álló nevet. Pali és Fáy András ki nem maradhatnak a' második kineveztetéskor; de félek hogy mostani kimaradások nekik fájni fog. De várjunk minden jót.

Kisfaludy Károlynak halálát hallván, azonnal még az nap, fel tettem a' gyászfátyolt, és hogy azt tettem, mind Pesti barátimnak, mind Himfynek megírtam. Nyelvünk, Poesisünk nagy díszét vesztede el. Iszidórád elfakada sírva, midőn tőlem meghallá a' hírt. Bajza fogja folytatni Auróráját, 's minden Munkájit venni fogjuk.

Hogy a' kinevezettek' jobbjai ki fognak neveztetni vártam, de félttem hogy némellyeket elmellőznek, 's melly nagy volt örömem, midőn a' Toldy nevét láttam meg. Ő dísze lesz Academiánknak: adja Isten, hogy mindég olyak választassanak, a' kik díszeink lesznek. — Athenéonodat szeretném pompásan nyomtatva látni, és sphalmák nélkül. Öllelek.

Tornán engem is Táblabíróvá neveze a' Fő Ispány 1829. 's nevemre harsogott a' palota, a' hogy senkiére nem. Értettem és hirtelen beszédbe eredék a' szomszédommal mintha nem érteném hogy az engem illet. A' Fő-Ispány és még egy valaki, a' tánczban ezt nekem előhozák, 's nem a' Fő Ispány, hanem a' másik, kitalálta, hogy érteni nem *akartam*. — Bereg Vármegye nekem is íratott olly levelet mint a' mellyet a' Tud. Gyűjt. Nov. 1830. lap 138. említ; de én az affélét pirúlok mutatni. Familiám' levelei közzé tettem azt: lássa maradékom, de vele magam nem paradirozom. Nov. 23. már itt vala a' Döbr. levele ddo. 17. Nov. és még is feleségemen 's gyermekimen kívül senki nem hallott tőlem semmit. Tegnap egy Budai nevű Fiscális vett a' dologról hírt Pozsonyból, 's midőn hozzám jövének tudakozni, elébb tagadtam, de látván hogy tudják, mutattam némellyeknek a' D. levelét. Én is szeretem a' mit nem lehet nem szeretni; de inkább becsülöm magam mint hogy az affélét kidoboltassam, hogy csudálják, melly *nagy* vagyok én. Barátom, csak érdemetlent ne vennének számunkba! Ez volna minden óhajtasom.

Az e' napokban érkezett Koszorúban (a' Tud. Gyűjt. melletti) két Epigramma áll Ponorira. Az Iracs, és a' Kém (Spion). Gy-ly az aláírás. Mit mond erre Ponorí? Így fizetik vissza a' X Csapást és az Anticyrai Tobákot. Vak a' ki nem látja, hogy az ütést visszaadhatják, 's ha a' szív nem indíthat szelidségre, az önszeretet indíthatna reá.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5251.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy tiszteletét.

Decemb. 10d. 1830.

Tisztelt barátom, Szemere nem vala Pesten, csak asszonya volt, 's ez rá nem akadhata Richterre. — Meg vagyok ígézve, hogy minden lépésimben elakadok, mellyeket képeim eránt teszek. — Nem merek alkalmatlankodni Néktek, de ha valamelyitek még is felkeresné Richtert, 's módját ejthetné, hogy a' képeim jöjjenek ki kezeiből, kapjanak Verschlágot, és tétessenek le az Arany Csillagnál a' Váczi úton (nem úczán) a' Madarasi háznál, Winter Jakab Zsidó kezéhez, hogy az a' Verschlágot adja által Farkas nevű Ujhelyi Zsidónak — — azt, édes barátim, nem barátság, hanem kegyelemnek venném. Eltalálnak veszni, 's akkor meggyújtom Pestet bosszúságomban. Tedd a' mit tehetsz. Pénz lesz már a' mi Josephinánk kezeinél reá.

Bár vehetném a' Petrovics Táblájit is Hartlébentől, és Wigandtól a' mit Szalay László által kértem.

Tépd el a' mit ide teszek.

Márton Prof. Bécsből írja, hogy . . .¹ keresi a' *Jelenkor* kiadását. Megnevezi ki keresi azt. — A' titok nem tőlem ment ki. —

Míg leveleimet irám, mert közelít a' posta bezárása, 's az örvénybe bévethetem ugyan, de félek hogy ha későn vetem be, a' levelek itt maradnak — egy levelet olvasának fel előttem, mellyet Szabolcs ir Zemplénynek. — Meghagyta Követeinek, buzdítsák a' Diétát, hogy az Ország adjon egy Millió Conv. pénzt a' Nyelv intensiva és extensiva terjesztésére, egy theatrum építésére Pesten. — Szép, de az intensivára nem illy áldozatot óhajtok, hanem azt, hogy szaporítsa valami Isten az Olvasók és a' Könyvvevők' számát. Ha ezt érhetnénk el, még Academia sem kellene.

Sietek, édes barátom. Élj szerencsésen.

Farkas Zsidó Dec. 14d. indul 's Pesten csak két nap mulat. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

5252.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Különös tiszte[letű Drá]¹ga Jó Uram, P'rofessor Úr, [nagy] érdemű
kedves barátom,

Ma vettem gyertyavilágnál már a' nyomtatott ívet, 's ime már küldöm vissza a' Correcturát. — Megcsalt vala szemem mikor azt hittem hogy Typographus Ur más formatumot veve mint a' mellyet választottam. Ez a' nyomtatás valóban igen szép lesz, 's a' minék nagyon örvendek, itt a' typographiai tinta is olly fekete, hogy ellene kifogás nem lehet. 'S ha a' kefével vett próbanyomta[tá]s is ilyen, millyennek kell majd lenni a' sajtóban tettek. Nádaskay Úr tanult és gondolkozó Corrector egyszersmind. Csak jobb az mikor magyar munkát magyar betűszedő rak. — Kérem az Urat Professor Urat, méltóztassék Nádaskay Urnak hálás tiszteletemet jelenteni.

Vallyon hány ívet fog adni az Ó² Testamentomból vett rész? — Az Uj Testamentomit épen most igazgatom Róhr után, kit nagyon becsülök. — Bizony derék dolog a' Protestantismus. Melly sok szép dolgok vannak Róhrben és Paulusban. Sajnálom hogy Paulust végig nem olvashatom. Nincs idóm rá. Secessum quaerit et olia.

Örvendek hogy az Ur Professor Úr javalja az Encyclopaediát. De nagyon kérem az Urat Professor Urat, méltóztassék egy jó *Kis-Kátéval* is megismerkedtetni. Szeretném elébb azt mondatni el, mit tanít a' [Theol.] Naturalis — azután mit a' Revelata. Ezt követné a' [Hermine] Confirm. Actusa, 's itt vége volna az első Kötetnek. — A' második adná az Ur Prof. Úr Theologiája Extractusát, a Historia Ecclesiasticát, a Kanonokat. — Ugy hiszem egyéb nem kellene az Encyclopaediához. — A' Historia Ecclesiasticát hadd censurázza a' Világi Censor; azt azután lehet ide általhozni.

A' ma érkezett Újságból látom hogy Patakon fog kiadatni a' Biblia, 's az ugyan áldott gondolat, mert a' Pethe Fer. Úré arra való hogy vakuljon meg [a]z ember. Óhajtanám hogy a' Corrector ismerkedjék meg [elé]bb a' Magy. Gramm. legnehezebb részével, a' Verbumok paradigmájával. Verba in K. tertiam personam non flectunt IK. hazudok, hazudsz, hazud — non hazudIK. — Folyok, folysz, perperam ergo folyik. — verba in M. tertiam personam flectunt semper in IK. alszom, eszem, iszom, játszom, elmélkedem, emlékezem

¹ A zárjel közti szó helyén az eredeti kiszakadt.

² Először Uj volt írva.

habent alszik, eszik, iszik, játszik, elmélkedik, emlékezik. — (Méltóztatik (tudniillik adni, tenni): sed méltóztat engem, méltóztat téged.) Ex dictis imperfectum évÉM, évÉL, évÉK, non ita in verbis in K. ex. gr. adok: — adék, adál, adÁ. ita etiam in imperativo adj — egyél | adjon, egyék. Patakon ebben ejtenek szörnű vétkeket, 's a' Magy. Académia ezen gram. vétkeket fogja bosszúlgatni, míg gondosabb Iróink róla egészen leszoknak.

Bár az Urnak [Prof. Urn]ak a' ki a' gyűlésen volt, hirt vinne, mi jött [. . . .] előtt a' Magy. Nyelv dolgában és a' sóéban.

- 1) a' só massája 30 xrral Conv. pénz. alább szállítattott.
- 2) a' Consilium minden parancsolatot és választ magyarul fog tenni a' Megyékhez.
- 3) a' Cúria a' magyarul folyó perekben magyar sententiát hoz.
- 4) a' Magyar pénzeken magyarul lesz a' perigraphe.
- 5) 1831. a' Dieta Pesten, nem Pozsonyban.

Ábrámot [!] nagyon kész volnék felvenni, de sok helyt esnék a' változás, és osztán mit csinálunk azzal a' 90 esztendő s dámával, a' kinek akkor juta eszébe, a' mit az ember vele inkább tett volna 75 eszt. előtt? — De l. 28. említetik az obsolescált két név. Elégedjenek meg vele.

Szeretnék több világosságot a' Messiás, a' Fiu, Lélek magyarázatjaira, mint a' mit Paulus ad, 's az a' baj, hogy gonosz német nyelv homályába zárja magát. Olly nyelv ez mint a' régi Scholasticusoké volt; alig lehet érteni sok helyt. 'S mennyi hypothesis a' homály felderítésére. De mit tegyen a' szegény ember, mikor nem is tanácsos kimondani a' mit akarna, nem is szabad. Maradok alázatos hív tisztelettel. Dec. 15d. 1830 éjjélkor, álmosan, 's csaknem vakon.

[Eredetije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5253.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

December 15. 1830.

Vettem a Tek. Úrnak két rendbeli levelét, t. i. de dato 30. nov. és 3. decembr. Nyakamon ült a sok ember ma, s mivel a posta indul, kénytelen vagyok csak pár szóval felelni; rövid nap múlva talán többet. A philosophushoz irt levél *elragadott* bennünket. Felolvastam Bajza, Bártfay, Stettner, Bugát, Vörösmarty és Waltherr

barátinknak: Vörösmartynak az annyit ér mint az első catilinária, s mindnyájan classicus mívnek declarálták. A Kisfaludy Sándorhoz írott leginkább Vörösmartynak tetszett, de nekünk is. Sándor rosz néven veszi, mikor az ember Károlyról mint íróról szól — neki az fáj — de azért a levél még is jó. Ezt *sub rosa*. NB. Nekem commissióm volt Sándortól a Tekintetes Úrnak particédulát küldeni.

Farkas zsidó még nincs itt. Míg az epistolák kezemnél nem lesznek, a Versekről nem írhatok semmit.

A Kisfaludynál volt rezek el nem fognak veszni: gondom lesz rájuk. Károlyi István a legöldöklőbb nyomtató; még nem fogott a Regékhez.

Csak egy pár szót a Tek. Úr munkáji iránt: Tessék az eredetieket mind összeszedni, talán ily renddel:

K. F. Eredeti Munkái.

1. kötet: Poetai munkák.
2. — Historiai munkák (biographiák).
3. 4. — Philos. és aesthetikaiak (ide valók az előszók is, és minden polemicumok).
5. — Erdélyi Levelek.
6. 7. — Pályám Emlékezete.

Úgy hiszem, igen hasznosan fogok ezekkel a Tekintetes Úr számára kereskedhetni: csak tudjam, akarja-e összeszedni? Hamar kérek választ. Szallusztot, Horácot és Cicerót is nagyon kérem. Mótiót akarok tenni az akademiában jókorán, mert hihető, hogy már az első ülésekben lesz szó megjutalmaztatandó munkákról, s arra az esetre birnom kellene azokat.

Minden fog menni a zsidó által, csak pénz nem, és könyvek nem. Wigand panaszkodik, hogy nem veszik a Gyöngyöket, és Szalay nem mert kérni könyveket. Bártfayné sem tud már eladni semmit. A társak tisztelik a Tek. Urat, én stb.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5254.

Id. Ferenczy István — Kazinczynak.

Tekintetes Úr, érdememfelett való Jóakaró Uram!

Ha meg gondolom erántam, és az enyimek eránt, példa nélkül való szívességét és mély Le ereszkedését a' Tekintetes Úrnak, mellyeknek tanúja a' Nagyobbik Fijam Graphidionjára tett elmés Munkája, a' melly saját kezeirásával most is kezemnél vagyon; Továbbá ha meg

gondolom, azon nagy Lelkűségét a' mely szerint méltatlan Személyemet tsupán csak személyes esmeretségért példa nélkül való szorgalmatossággal hol kereste fel; amellyért hogy én ez ideig legkissebb háladatos-ságot sem mutattam, méltán el boríthat a' gyalázat. De kitsoda vagyok én, és kitsoda Tekintetes Kazintzy Ferentz Úr, hogy betses Figyelmét nyomorúlt soraimmal bátor legyek terhelni. E volt ez ideig kiváltképen való tartózkodása a' Tekintetes Úr eránt bé nem bizonyított hálátnak. Hanem most midőn az én Fijaimmal, engemet is, betses soraiba fel vezet az Olympiai Játékező helyre; hol a' Rhodus Szigetbeli Diagoras az ő két Fijainak szerentsés Pályafutásán és azok által az ő Fejének is meg koszorúztatásán való örömébe meg hólt. Oh! mely meszsze nyargalnak itt gondolataim: de csak azt jegyzem meg, hogy engemet Tekintetes Kazintzy Ferentz Úr kíván a' leg ditsőbb koszorúval tisztelni, és én mégis élni maradván, nem lehetek már tovább olyan szemérmes vagy is inkább szemtelen hogy a' Tekintetes Úrnak rólam és az enyimekrül való gondoskodását érzéketlen háladatlansággal fizessem.

Melyre nézve a' midőn meg nem szűnök az egék Urának hasznos és betses életéért esedezni, egész Tekintetes Uri házával és lehető Szerelmesseivel ajánlván az Isten kegyelmes gondviselésére aki vagyok

Rima Szombat Die 15o Xbris 1830

Érdememfelett való Jóakaró Tekintetes Urannak

alázatos tisztelő Szolgája

Ferentzi István mpr.

Alázatos bizodalommal kérem hogy ezen töredék Soraimat csak úgy nézze mint a' Pöröly és Kalapúts közt öszült Fejnek pennajabúl folyt töredékeket, azért is tőrje el azon nagylelkűségével a' benne találtató minden nemű hibákat, a' mellyel ezen nyomorúlt soraimat alkalmatlankodására ingerelte. Én pedig hozzám utasított betses irásait és egyéb, tapasztalt Szívességét a' Tekintetes Úr hozzám való Le cresskedése Leg Szentebb Erekljének tartom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5255.

Kisfaludy Sándor — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Kisfaludy Sándor

tiszteletet, hosszú életet, és boldogságot!

Vettem becses leveledet. Károly Öcsémnek, nemzetiségünk' és Literaturánk' egygyik jeles Hőssének halála felett érzett búmat 's bánatomat azon örömerzés derítheti valamennyire fel, hogy mostani

* Kazinczy F. e levélhez egy lapot mellékel, a melyre ezeket jegyzi: Ferenczy István. Atyja a' Statuariusnak és Pataki Predikátornak.

Literatúránknak egygyik Főszerezője és Alapítója Benned még él. Éltesen is az Ég! szivemből kívánom, sokkal tovább, mint a' mennyire közönséges embereknel a' közönséges élethatár terjedni szokott! — Adgya Néked azt, a' mit Öcsémtől elvett! — Részvéted annyival inkább érdekel, minthogy Te vagy az, ki — hasonló egy erős, viritó, éltés Tölgyhez, melly az Időt maga körül repülni, fergetegeket támadni és oszlni, maga körül fiatal fákat tenyészni láttya, — szinte fél századig láttad a' magyar Literatúrát haladni, annak Hősseit körülötted nőni, szaporodni, munkálkodni, jobb roszszabb gyümölcsöket teremni, és kissebb nagyobb dicsóséggel kidölni.

A' Magyar Literatúra Károlyban igen sokat vesztett. Nem részrehajlásból mondom ezt, mivel testvérem, hanem azért, mivel tagadhatatlan szomorú Igazság, mellyet minden becületérvő ellenségének is meg kell vallani. Ő lelkének testének minden erejét, a' Sorstól vett minden tehetségeit Literatúránknak áldozta-fel. Ő, midőn mások még katonáskodni kezdenek, már Főhadnagy volt 's Atyánknak akarattya, sőt tilalma ellen elhagyá a' katonaságot, csak hogy életét 's minden idejét Literatúránknak szentelhesse. Atyánk Őtet házától eltiltotta, mindenéből kitagadta azon esetre, ha valamelly hivatalba nem lép; de semmi erő vagy hatalom ő benne azon erős, egygyetlen egy indulatot el nem nyomhatta, mellyel a' Magyar Literatúrához ragaszkodott, azt állítván, a' mit én is, hogy a' Magyar Nemzetnek ennél fontosabb szolgálatot nem tehet. Ő a' legnagyobb szükségekkel küszködött; ő minden örökségét előre elköltötte, sok adósságot hagyott maga után, csak hogy egygyetlen egy indulattját követhesse; — 's most, midőn az által, hogy a' Magyar tudós Társaság' helybéli rendes Tagjának neveztetett; midőn a' *Jelenkor* és *Társalkodó* nevezetű Újságjának kiadhatására engedelmet nyervén, magának jónál jobb existentiát szerezhetett volna, most kelle néki kidölni, mint egy erős fiatal Fának, legszebb 's jobb gyümölcsöket teremhető korában! — A' mohácsi veszedelem ölta, midőn Nemzetünk magánhangzó Nemzet lenni megszünvén, egy olly nyomorult Mássalhangzóvá lön, mint a' Francziáknál a' *h* betű, mellyről csak azt tudhatni, hogy az ABCében még megvayon, de csak ritkán hallhatni, — nem hiszem, hogy a' Magyar olly nagy nyereségnek örvendhetett volna, mint most az által, hogy az Országgyűlésnek végzése szerint a' Magyar nyelv végtére kenyér-nyelvvé lehetett önnön hazájában. Károly velünk egygyütt ezen nagy nemzeti sze-

rencsének nagy és gyors Munkása volt, — különösen Te, tisztelt, ősz Bajnoka nyelvünknek, ki fél század óta soha el nem csüggedtél. — Fáj nekem, hogy Károly ezen örömnapját és arany korát nyelvünknek meg nem érhettem! —

Végre is csak azt kívánom: Élly boldogul! A' Magyaroknak Istene adgyon Néked olly hoszsú életet, a' milyen halhatatlan és örök marad érdemed és emléked mind addig, míg csak egy Magyar él 's beszéll a' Földön!

Sümeghen December 16kán 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5256.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy
baráti szíves tiszteletét.

Ujhelyben 1830. Decemb. 17d.

Nagy érdemű kedves barátom, Örvendek hogy ítéleteteket hallhatom a' Philosophushoz írt levél eránt, 's még inkább hogy azt javalhatjátok. A' mint leveled jött, azonnal felkerestem azt, megolvastam megint, 's szeretem hogy irtam. A' kiben becstület van, vévén azt, belé ugrott volna a' Dunába, de őtet az efféléől nem lehet féltetni; vigyázz, 's meglátod, hogy most az Ország Bírájának fog valamit dedicálni *barátságá* jeléül. Minthogy az olly kullogás fényt vet reá, azt hiszi hogy a' fény belőle jó. Az illy levél még is megszeppenti, kivált midőn az illy gyilkos nyugalomban veri agyba főbe. — Én szemmel fogom tartani minden mozdulását, és ha arra jönne a' dolog, kész volnék neki kimondani, hogy — *ő vagy én.*

Az illy ember szereti e az ügyet, a' ki a' maga pillogásáért és javáért nem csak tűri hogy az piszkot szenvedjen általa, hanem azt még keresi is? Nem szeretném az ügyet, ha azt nem ohajtanám hogy ne én legyek az utolsó, a' ki azt rajta megbosszúlja.

A' Taglalatot bírom, de nincs időm megolvasni. Gyönyörű helyekre akadtam benne. — A' nyomtatás szép. Werfer dicséretet érdemel.

Csudálkozom Wigandon. Könnyen hiszem hogy keveset adott el, de nem hiszem hogy kevesebbet mint a' miket nekem már küld. Kassán is költ el valami, 's hihetőleg Burián is tőle vette a'

miket az országban szélllyel horda. Ki veszen poetai munkácskát, kivált ha a' tárgy Bibliái? Az illy nemű munkákat drágán kell adni, külömben belé veszt a' Kiadó. Csak Imádságos könyvet, Kalendáriomot, és a' mit nyomtattatni Wigand szeret, lehet adni olcsón, mert az olyan soknak kell.

Egyéb eránt kénytelen vagyok vallást tenni, hogy nem tudom mi történik a' példányokkal. Guzmics kifakadva panaszolkodik, hogy a' könyvet még nem látta. 'S a' Vármegeykből épen nem jó e be pénz?

Kanonok Lonovics írja Pozsonyból, hogy sok ideig semmi exemplárt nem lehet ott látni. Végre árútták, 's azok a' kik ítéltettek a' fordítás' becséről, szerették. — Szemere kedveli a' talán igen is rakott Előszót.

Nagyon kérem a' mi Fenyérynket, hogy ha az alkalmatlansága nélkül megeshetik, írjon azokhoz, a' kik eladás végett kaptak tőle nyalábokat.

Erdélyi Leveleim teljesen készek. Kész az a' Kötet is mellyben a' Marmontel Regéjít adom, két újjal, Boufflerst és Rochefoucauldót. Kész Emilia, Miss Sara, Minna. Kész Sallust és a' Cicero Catilináriája, Milója, Ligáriusa, de ezek mind végig tekintést kívánnak még.

A' mit tenni készülsz, és a' mit leveledben jelentesz, szép, de mind arra idő kell. Végig kellene forgatnom a' Tud. Gyűjt. minden Köteteit és minden vett Leveleim' csomójit. Melly sok kincs van ott letéve! De ezekről éjjenként fogok gondolkozni. Hidd el, édes barátom, kevélykedem én azon gondolaton, hogy ezeknek Kiadójak lenni méltóztatol. Te, Fenyéry, Bajza sok jó tanácsal fogtok segélhetni.

Imhol valami, a' minek stílusától borzadni fogsz, de örülni a' Szabolcs' gondolatjának. Mutavit genium populus levis, et calet uno scribendi studio — ezt fogjuk mi is mondani nem sokára. Látván hogy [Döbr.] ragyog, 's érdem és lélek nélkül, azt fogja minden hinni, hogy elég a' k a r n i, 's bezzeg lesznek mázolásaink! Hát ha még az Academia grammatikát és Lexicont is ad ki? Képzeled következésit.*

Ma Pesten lesz Farkas Zsidó. Bár üresen ne jöjjon. Öllelek, édes barátom, tisztelet' és hála' érzésivel.

Bors Zemplénynek írt. Dietai Újságokat akar írni; de olly igen nemes resignatióval, mint Th. a' SAST.

* T. i. Kazinczy Ferencz még ekkor nem reménylette azt, a mi daczára a Dübrentiek, Kisfaludy Sándorok és Horvát Endréknek, bekövetkezett: hogy az akademiái en masse az ő felére álland. — Toldy F. jegyzete a Kazinczy G-féle kiadásban.

Szabolcs Vármegye az Ország minden Megyéjéhez.

Kállóból 1830. Nov. 29d.

Özöne a' századok' lefolytával szenvedett csapásoknak, a' Szerencse változó karjain véghez vitt 's a' foglaló Magyar Nemzet számához képest minden nemzetek előtt ösméretlen sokasága a' kiállott csatáknak, gyakran annyira elfogyasztotta 's széllyelszórta Árpád által kivezetett Bajnok ős eleinket, hogy csak itt ott láttatott 's hallatszott az elpusztult helységek' dőledékjein a' vész után összevonult lakosok közt egy magányos magyar szó. A' föld bővsége csak hamar új népet kecsegtetvén magára, betölt ugyan a' népesedés száma, de nem olyanokkal, a' kik nemzeti 's honi nyelvünket beszélették, 's kik többen lévén a' megmaradtakkal anyai nyelvünket elhagyták. Érzékenyen fájlalták ezt mindenkor ős eleink, 's törtek a' viszonió ellenére, nemzeti nyelvek terjesztésére, 's pallérozódására oly hathatósan, hogy ha az veszéllyel teljes esztendők gátat nem vetettek volna, szent és férfias igyekezeteknek sikerét már mostan nagyobb mértékben tapasztalhatnánk. Törekednünk kell nekünk is, kiket a' végzés a' legkegyelmesebb Uralkodó alatt a' béke szép jótéteményivel oly húzamos időtől ajándékoz. Nincs semmi akadály, nincs semmi hátrataróztatás; a' minden idők előtt hallatlan ifju Király tettei áldozattal serkentenek arra bennünket akkor, midőn Királyi Honoráriumának egy részét a' Magyar Acemiára ajánlja, serkent a' köz vélemény, sőt azoknak a' Vármegyéknek iparkodások is, kiknek kebeleken több nem nemzeti nyelveken beszélők találtak. Mi érzékeny iragadattással kívánván követni a' nemzet ifjabb Fels. Királyának hodító intését, meghagytuk Követeinknek, hogy a' honi nyelv' tökéletesítésére és gyarapítására az egész Ország nevében legalább egy Millió Conventz. forintokat ajánljanak oly feltétel alatt, hogy a' Nemzeti Nyelvnek tökéletesítésére (*intensiva cultura*) az eddig tett magányos ajánlásokhoz még két száz ezer forint fordítassék; négyszáz ezer a' Nyelvnek a' föld népe között a' nevelés által leendő terjesztésére; a' hátramaradott négy száz ezer a' Magyar Játékszinre, nevezetesen pedig ebből 200,000 egy új épületnek Pesten leendő felállítására, 200,000 forintnak interese a' Pesti új Játékszin felállításáig is, a' Pesten játszó 's eleve formálandó Színjátékosok felsegélésére, kiművelésére, és minden a' játékhoz megkívántató eszközöknek megszerzésére.

Erős a' bizodalunk, hogy Nagyságtok, kiket ugyan azon egy levegő, törvény, 's nemzeti gerjedelem gyúlaszt, ezt szintén óhajtván, Követjeiket meg fogják bízni, hogy a' mieinkkel egygyetértőleg az ifjabb Fels. Királyt tettekben kísérik 's közdicsőségre törekedő igyekezeteiket Követeinknek sikerítsék. — 29. Nov.

Itt az Academia tagjainak kinevezésén csudálkoznak. Képzelsz bennem annyi ész, hogy én ezek tónusába nem csapok, 's ellenkezem a' meddig lehet vagy hallhatok. De a' Philosophuson álmélkodnak.

Van még egy a' kit *itt* ismernek (B.), 's meg nem foghatják, mint léphete ő oda, holott oly sokan nem. Fáy András Zemplényben született, 's neki óhajták vala e' megtiszteltetését.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5257.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tekintetes Bártfay László Úrnak.

Újhely, 1830. Decz. 17d.

Tisztelt kedves barátom, Tegnap hallám az öcsédtől, hogy Pesten vagy, 's ugyanazt mondja a' mi Toldynk ma érkezett levele, 's így annyi idő olta nem szállhatván veled, leveletem most Hozzád intézem, és nem a' Tek. Asszonyhoz, kinek különben csak azért is szoktam írni, midőn írnom neked kellene, hogy dolgaidtól el ne vonassál. — Örvendek szerencsédnek, édes barátom, hogy Pozsonyt e' nevezetes időszakban láthatád, 's képzelem mit hallhatnak tőled mind azok, a' kik körüléd lehetnek. Én azt mind addig nem fogom tudni míg majd megláthatlak.

Mondjad a' Tekint. Asszonynak, hogy én Húnyor és Kozma Miklóssal szólottam Wékeynek utolsó óráji felől, mind hogy azt magam tudjam, mind hogy a' Tekint. Asszonynak megírhassam. Némelly emberből semmit sem lehet kisorfolni, 's így én ezekből. Annyit mindazáltal tudok, hogy W. mindég hitte felgyógyulását. Gondold-meg, barátom, mondá Húnyornak, hogy még három hétig ki nem fogok méhetni a' szobából! Orvosom nem ereszt. Emlékezete mindég helyén volt; ő mondotta-meg Húnyornak, hogy bizonyos zálogos levelét ne a' maga rendes helyén keresse, hanem egy másikon, hova ő azt nem tudom melyi okból tevő.

'S fog e' sírni a' kis Seraphinka, kérdé ezt a' kedves gyermeket, utolsó itt léte alatt, ha meghallja, hogy a' Pataki Deákok énekelni fognak a' Wékey Bácsi temetésén? — Nékem annyi lelkem nem volna hogy illy hidegen gondolkozzam halálomról.

E' napokban itt Casino nyílt-meg, vagy inkább egy Casinói társaság constituálta magát. A' Balásházy János most épülő háza ad rá helyt. — 5 for. conv. pénz egy actia. 320 conv. frt. már le van fizetve. Pedig a' pénznek fele még hátra van. Kár hogy itt nincsen — Én is actionárius vagyok; de —

A' szegény Soos Pálnak a' gyűlésen sok baja volt. Szántad volna. Az az enyelegni 's csipni szerető viszketeg nem mindennel szeretteti magát. Öröme volt azon, hogy a' Dietai csomót fel ne olvashassa, és hogy törték a' fejeket, mi lehet benne. 'S utóljára még is elő kelle adni, de egy kis bosszúság szenvedése után. —

A' rabok el vannak tiltva a' pipától. Fekésházy hijába protestált, hogy hiszen azt egészségek miatt kell megengedni. Az is el vala végezve, hogy a' nem nemesnek beretválják el bajúszát. Főiscális Kossuth más nap bejött, jelentette hogy deputációja miatt tegnap jelen nem volt, 's kérte felolvastatni a' rabok eránt hozott rendelést. A' nemes rabok, úgymond, még protervusabbak lesznek, ha csak a' nem nemesek koppaszatnak meg. El vala végezve hogy hát senki se veszítse el a' bajúszát.

Édes barátom, Te engem megajándékozáál a' gróf Károlyi György képével, magamnak tehát többre nincs szükségem. De az archivumnak kérek egytet, 's egytet a' Pataki Collegium B[iblo]thekájának. Itt és ott Collectiót hagyok. A' gróf megérdemli hogy képe a' maradéktól ismertessék.

Szeress továbbá is. Szíves tiszteletemet a' Tek. Asszonynak, Waltherr Úrnak, 's kedves vendégidnek.

Egy bohó történetet. Múlt vasárnap reggel egy hajdú be nem tudta jönni pitvarom' ajtaján. Felköltem 's megnyitottam. — Egy negyed múlva megint bírkozik valaki. Annak is felnyitám. — Megint. Már akkor kifakadék, 's midőn megnyitottam az ajtót, meg kelle követnem kipattanásomért a' szegény Szikszay fiscálist. — Negyedik-szer is küszködik valaki. Megyek, 's kireptül a' számon az ebadtá. — Képzeld, Reviczky Dinkó Bánóczról! Sokáig tarta predikáziója, hogy becsületes embernek mondani ebadtát . . . Uram, mondtam, az Úr a' tanúm, hogy a' szó elébb reppene ki számon mint az Urat láttam; az tehát nem az Úrnak vala mondva. — De ő csak vitte a' magáét. — Uram, mondtam, a' Jézus Krisztus betett ajtóval is bejött a' házba, itt pedig már ma négy nem tudta a' nyílt ajtón — olly nevetés lett a' szobában, hogy a' szegény Dinkó kénytelen volt abba hagyni predikázióját. — Ne vess rajta, ha tudsz, én mindég nevetek mikor eszembe jut.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5258.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Küldöm a' kölcsön vett Sz. Hajdan Gyöngyeit. Nem új, de vegye kedvesen az Ur ajándékomat, mert nincs jobb és épebb exemplar.

Küldöm a' Teleki ház historiáját is, mert az készen volt, 's csak igazitanom kelle holmit benne. — Ellinger Úr complimentet tesz vele a' Teleki familiának, hogy kiadja. De kérje az Ur, kérem, hogy magának nyomtassa le külön 200 exemplarban, nekem pedig adjon 25 exemplart belőle. — A' 200 exempl. fog találni vevőt, mert a' ház sok tagokból áll.

Köszönöm a' Taglalatot, 's kérem a' német fordítást is. Gróf D. gyönyörűen felel, és sok lélek, sok tudomány van dolgozásában. Ne gyanítson az Ur semmit, mert azt nem érdemlem. Oly vádat vonván rám egy Epigrammom, melly engemet háladatlan gaz embernek kiáltana, ha vétkes volnék; vigyáznom kell magamra, hogy ne környekezessen meg senkit az illy gyanu; de én azt a' nagy tudományú és nagy lelkű férfiat soha sem szűnök meg szeretni, tisztelni, csudálni. Pökjön szemembe a' ki valaha hálátlannak talál. De még egyszer mondom, a' ki illyet hihete felőlem, azt is hiheti, hogy loptam. Az pedig nem compliment.

Imádságokat nem írhatok. Nincs időm, és még egy okom van, hogy ne írjak. De hogy mások írtak, örvendek.

Az Academia felől csak azt írhatom, hogy én nékem kötve vannak kezeim. A mennyországba sem kíváncznak annyin mint oda. Ha száz hely volna is kiadó, mind a' százra lesz száz Aspirans. 'S a' Patrónusok hatalmasok. Mindeniknek van Cliense.

Ellinger Ur a' Minervának tőlem nem sokára kap valamit — a' Zemplény Vármegye Catalogusát, melly eltölt talán 3 ivet. De még most nem küldhetem.

Az Archivumnak és az én Képgyűjteményemnek Ellinger Ur minden képből ada 2 exemplart. Zrínyi Ionát nem kaptam, sem a' mi azolta jött. Kérném alázatosan ezeket is.

Éljen szerencsésen, édes barátom. Az Asszonyt, Ellinger Urat, Terhes Urat szívesen tisztellem. Decemb. 20d. 1830.

Kétszer írtam le azt a' Vámosújfalusi bolondságot, de nem lelem. Ha meglelem, pedig fogom, megküldöm Horn Ur által.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

5259.

Kazinczy — Névtelennek.

Édes Uram Öcsém,

Az idei Aurórát még nem láttam. Kassán már lesz Wigandnál. Ha lesz alkalma kedves Uram Öcsémnek oda, kérem hozassa meg, és akkor engedje nekem is látnom. Én ma várom vissza Pestről Farkas zsidót, 's talán hoz; ha hoz, letétem itt a' postán az Uram Öcsémhez irandó levelben [!].

Én ma vettem a' Magy. Kurír Írójától privátus levelet azon hírrel, hogy az ifjabb Királyunk eljegyzette a' Sardiniai Özvegy Királyné *Anna* leányát, ki testvére (még pedig iker testvére) a' Lukkai Herczegnének, 's mind ez mind az 1803. Sept. 19d. születek. Ezt Prof. Márton írván nekem, a' hír igazsága nem szenved kérdést. Prof. Márton kegyelmében áll az Udvarnak és Udvariaknak, 's a' hirt nem írná, ha még bizonytalan volna.

Kedves Uram Öcsémékat [!] interesszája az Academia dolga, 's talán a' hirt felőle nem vették bizonyos forrásból. Így örvendek hogy énáltalam tudhatnak felőle bizonyost. Ezt írják nekem Pozsonyból az nap, midőn az ülés a' Cziráky praesidiuma alatt tartatott:

Elölülő az idén (az az, az első esztendőben)

Gróf Teleki József.

Vice Elölülő Gróf Széchenyi István.

Perceptor Helmecki.

Controlor (*Ellenőr*) Gr. Széchenyi István.

TAGOK.

I. *Helybeliek.*

(Mint az 5233. számú levélben.)

A' kiknek neveik el vannak húzva, fizetést vonnak; a' kiknek nincs, ezután bizonyosan fognak. A' Pesten Budán lakók esztendőnként 500 ft. Conv. pénzben, a' Pesten nem lakók 300 ft. Conv. pénzben.

Ezek akkor praeliminariter voltak kinevezve; miért csak ezek, és ezek miért? nem tudom. De majd a' többiek is ki lesznek.

Azon felül a' mi az Ujságokban áll, semmit sem tudok. — Szirmay Antal írja a' mai postával, hogy midőn Kajdacsí idvezüle, a' eselédeknek egy hetaerácska ada hirt, hogy menjenek, Uroknak baja van. Azok szaladtak, 's az érdeemes férfit halva nyúlt el az ágyon. Vigan ment ki a' világból. —

Tisztelem a' Tekint. Nagy Asszonyt alázatosan 's ajánlom magamat gratziájába 's kívánok boldog innepeket 's új esztendőt. Uram Öcsémeket szívesen ölelem. György Urhoz egyg kérésem lesz bizonyos levél általvitele eránt. Maradok szíves tisztelettel

kedves Uram Öcsémnek

Ujhely Decemb. 24d. 1830.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Bodó Fő Perceptor Ur itt volt midőn ezt írom. Nagyon sajnálja hogy Uram Öcsém gyűlésekre nem jár. A' 6 fntot a' levelhozó [!] láttára e' levelbe vissza zárom.

[Eredetije a Kisfaludy-Társaság levéltárában.]

5260.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Két dolgot kívánsz tudni: 1. ha az megyen e férjhez? — 2. ha elmenne e a' te Cliensedhez? — Az elsőre azt felelem, hogy bizonyosan elmegyen, ha illendő férfi kéri meg. — A' másakra felelni nem tudok. Cliensed hozzá vethet, ha gyakrabban volt vele. — Parancsold, 's megszólítom Fiscálisát; de előre tudom, hogy nincs olly tilalom a' melly levelem előmutatásától elvonhassa; sőt talán dobra is üti a' dolgot, a' mi Neked és Cliensednek kedvetlen lehetne. — E' részben élhetnél e az Özvegy Comáromy Györgyné szül. Vay leány, szolgálatjával? Ha *élhetnél*, úgy az sokat tehetne. De nem tudom, hogy ez mint áll Clienseddel.

Az első kérdésre tett feleletem okokkal kíván támogatatni, hogy azt ne véld, hogy a' mit igenlek, vaktában igenlem. Tavaly akara ott megkészülni egy házasság. De a' szép és jó 's fő házból született ifju csaknem már későn gondolta meg, hogy gazdag leányt bírni házasságban szerencse, de beteg gazdag leányt bírni nem az, — 's nem a' leány nem akará az ifjat, hanem az ifju teve le a' leányról. — Ha tehát akkor akara menni, most még inkább akarhat.

Fel sem teszem hogy ne tudd, kit óhajtasz Cliensednek, de erántad való tiszteletem, hűségem kötelességgé teszi, tudatnom veled, hogy a' köz hír szerint a' leányra rá illik a' mit Gauda felől mond Sallustius: «morbis confectus, et ob eam caussam [!] mente paullum imminuta.» — Mennyire igaz a' mit a' köz hír mond, nem tudhatom. Sok esztendeje hogy a' leányt nem láttam. Anyja úgy biszi

hogy a' scrophulusokat atyjának köszönheti. Az anyja angyal: az atyja ördögöknek ördöge volt, kész minden istentelenség elkövetésére ha azon pillogást vagy pénzt vehete. — De azt elvitte a' kinek szolgált, 's a' lyánya azért jó lehet.

Várom tehát parancsolatodat, hogy Fiscálisának írjak e? — Leveledet elégettem, hogy történetből se juthasson olly kezekbe, hova nem való, magam pedig soha sem fogom felejteni tilalmadat. — A' mi nem titok, mindennek beszélem: a' mi az, senkinek.

'S illy hosszú hallgatásom olta, tisztelt szeretett barátom, melly jó volna egy éjszakát együtt töltenem veled álmatlanul! 's melly sok themánk volna most beszélni! De értelek én 'Téged ha nem hallhatom is szavadat.

Engem Exequens Birám megronta; nem képzelhetsz istentelenebb játékot. — Mihelyt megjelent, a' Sógorom nevével az proponáltatott, hogy kész pénzt adni, csak jószágrészt ne kívánjak. Feleletem az volt, hogy én a' per alatt is megtettem azt az ajánlást, hogy adjon aequivalenst, akármelly Vármegyében, 's nála hagyom a' mit feleségemnek kiadni tartozik; 's ezt az ajánlást bántásnak vevé. Nekem fekvő jószág kell, hogy adósságokba vervén magamat, a' gazdálkodás által terheimből kifejtőzhessem. — Akkor Amicára kívánt vonni Birám. Feleletem ez volt: A' perben kétszer ajánlottam azt, a' mit kevés Actor tett valaha; a' peren kívül számtalanszor. Az Amica most csak arra való volna, hogy azt se kapjam meg, a' mi nekem adjudicálva van, holott ha mind megkapom is, tized részét sem hozza meg káromnak, költségemnek. Birám tehát úgy vetette fel az usufructust, hogy midőn azt hittem hogy a' Sógorom fog nekem fizetni, nekem vete 13,000 fntot nyakamba. — Hogy lásd melly calculus volt ez, csak egy cikkelyt: Az Alperes a' marhát in natura adja vissza. — Hol hát annyi esztendei haszonvétel és szaporodás? — Ő azzal nem gondolt. 'S minden így ment, mint ez. Az illy Biró! az illy Prókátorok! — 'S ez az ember ezt egy 72 eszt. hét gyermekű atyával teszi, 's nem azt boldogítja, a' ki 20 eszt. olta szenved, hanem a' ki 20 eszt. olta úzi istentelenségét.

Ezek a' bajok, a' már kétszer szenvedett adóssági executiók, elkescritették lelkemet. Tulajdonítsd ezeknek hallgatásomat. — Éljen szerencsésen tisztelt kedves barátom. Maradok változhatatlan tisztelttel, hűséggel.

Decemb. 27d. 1830.

Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

5261.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczey Ferencznek Bajza szives tiszteletét.

Rég nem irtam a' Tekintetes Úrnak, de irtam e másnak is? — September óta időmnek nagy részét az Auróra' gondjai vették-el, a' mi ebből fennmaradt, az én elfelejthetetlen Kisfaludym' ágya mellett volt a' barátságának szentelve.

A' fordított Mis [!] Sara és Minna még Octoberben volt letéve a' mi igen tisztelt Bárifayknál, oly czéllal hogy a' Tekintetes Úr' kezéhez szolgáltatassék, de a' mi barátunk gondoktól lévén elborítva megfeledezett annak elküldéséről. A' *Külföldi játékszín*ből küldött egy velin 's egy nyomtató példányt, úgy hiszem, vette a' Tekintetes Úr. Emiliáért méltóztassék addig is szives köszönetemet elfogadni, míg azt illendőbben meghálálhatom. Kis János recenseált bennünket úgy, a' hogyan ő tud. Három lapot irt tele a' könyvről 's még sem mondott valamit. Én az igaz, alapos gáncsolatot inkább szeretem a' dicséretnél. Ez csak hiúkká teszen bennünket, pedig hányadik az, ki a' hiúság' csábjainak ellenállhasson. Amaz tanit 's köszörűli bennünk az energiát. Előszavamban Kis János *több xenophoni szerénységet* kívánt volna. Ohajtanám érteni ezt a' *xenophoni szerénységet* 's ha igaz, hogy irásaim ennek hijával vannak, ohajtanám azt Kis Jánostól megtanúlhatni. A' szerénység soha eléggé nem becsülhető tulajdon. A' Recensió a' Tud. Gyben fog kijőni.

Kritikai lapjaim' I. füzete Januarius' 15dikéig elhagyja a' sajtót. Gróf Dezsőffy ott fogja megnézhetni képét az általam elébe tártott tükörben. — E' füzetben a' *Gyöngyök* és a' Hébében kiadott *pindarusi oda'* fordítása is recenseálva vannak. Nem kedvezőleg, de igazságosan; legalább az én ítéletem szerint, mert amúgy nem is vettem volna fel. Más recenseálta a' *Gyöngyöket*, más az *ódát*. Nevét egyiknek sem szabad felfedeznem. Férfiúi ígéretem tiltja azt. Ha a' Tekintetes Úr felelni akarna reájok, méltóztassék azt *Kritikai lapjaim'* második füzetébe adni.

Ezen példány Aurórával, boldogult barátunk' nevében szolgálók a' Tekintetes Úrnak.

Kivánok az új évben mindennemű boldogságot. Pest, Dec' 30d. 1830.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5262.

B. Eötvös József — Kazinczynak.

Pesten, 30 Decem. 1830.

Tekintetes Uram!

Közelget az idő, mellyen mindenki szive érzelmeit az előtt, kihez vonzanak, szabadon kitárja, legyen hát szabad nékem is mély tiszteletemet mellyet Kazintzy Ur eránt már régen érzek,¹ 's hódolatomat mellyel mint magyar tartozom, nyilván kimondanom.

Mennyit köszönhet hazám a' tekintetes urnak, én és minden igaz magyar mélyen érzi, mert alszik nagy erő minden nemzetben, de alszik, tsak a' műveltség ébreszti fel, hazámba Kazintzi ur tette műveltségünk temploma első kövét, mellyből kilép majd a' geniusz ki most még szunnyadó nemzeti erőnket felébreszti, 's tsuf nyugalombol, nemes életre ragadgya.

Hazám nyelvét 's műveltségét több emberkor mulva elvitte volna ara a' léptsőre mellyen örvendve szemlélyük most, — egy nemzet a' jót eléri végtire mindég, nagy emberek tsak az által válnak nagyá hogy a' közönség lassu lépését sebesítik, — honnunkban Kazintzi ur tette eszt.

Mit kívánok illy férfinak, érzi keblem, de szók azt kinem mondhatyák. Éltet kívánok és egészséget, — nyugalmat és szerentsét nagy tettek emléke és nemes sziv szerez — hazámnak pedig több illy embert, akkor boldogabb nála a földszinén nem lesz.

Emlékezzen meg Kazintzy ur rólam is ki vágyódó szemmel tekintek hazám tündöklő tsilagira, 's bátran repülök feléjek, ha szárnyaim tsak viaszok 's a forró nap sugáritol olvadnak, már már merülvén a feledékenység tengerébe, eszt gondolom hazámért halok 's vigan merülök el.

alázatos szolgálója

B. Eötvös Joseph mpr.

Kazintzy ur engedelmeivel többször 's többet irok.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ Itt e két szót: *szavakba öntenem*, kitörülte a levélfiró.

5263.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram Professor Úr,

Nagyon köszönöm az Urnak Professor Urnak azon gondjait hogy úgy ne jár hassak mint Csipkés Comáromy. Hazudni nem szabad ugyan, de az ember kénytelen a' bolondok közt úgy tenni mint ha bolond volna. Elég ha az eszesek veszik észre, hogy van észre, ha a' bolondot játsza is. A' martyrság' koronája dicső dolog ugyan; de még jobb az embernek magát meg nem fészí[tet]¹ni; okos ember korona nélkül is boldog[nak] lelheti magát.

Rendes az a' *rov* és *zai*, 's az a' *ra*, *ba* és [...]m. — Kevessé ismertem Szathm. Dan. Urat. [M]ingyárt az első vele létekor vettem észre hogy mi ketten ő és én nem egy lélek fiai vagyunk, 's nem kerestem a' vele való nexust.

Sok érthetetlen dolog van egyy valakinek az életében. Ilyen ez is: A' Collega, a' Praecursor, fogva van. Mind a' barátság, mind az ügy' közössége azt kívánták, hogy szabadíttassék ki. És még is az, a' ki a' holtakat feltámasztotta, a' ki [a' v]izeken úgy járt mint más emberfija a' száraz[földön,] Pétert a' tömlőczből [an]gyallak vezetetti ki, a' Collegát, a' Praecursort veszni hagyja. Ki várta volna ezt? És mit mondanánk a' tettről, ha ezt más tette volna?

Fellépvén az uralkodásra József, maga szólita fel mindent, hogy a' vallást tegyék nevetségessé. Így a' fogadóknak is folyt a' theologiai discursus. Egyy Herczeg, a' ki jó ember volt, de keveset tanult, sőt talentomot is keveset kapott, csak hallgatja a' Vallás-csufolók' beszédit *de Satisfactione*. Egyszer ő is belé kottyán. Meine Herren, én ha Isten fija voltam volna, a' magam megfeszítése nélkül is meg tudtam volna szabadítani az em[beri nemet.] — Azok a' szavasok elnémúltak, hogy az Olit [. . .] süle.

Bizony örülök én hogy ezt a' könyvet csiná[lom] és nem győzőm köszönni az Urnak Professor Urn[ak, hogy] neki tüzele kiadására. De ha belé vitt, csak segítsen tovább is, hogy legyen jó a' mit adok.

Jeruzsálem topographiáját megtaláltam a' D'Anville Palaesti-nájában, és így nincs szükségem a' Bibliothecáéra.

Fő Notar. Urnál tegnap ebédeltem. A' Fő Ispány Lembergbe

¹ A zárjel közti szótag vagy szó helyén az eredeti kiszakadt.

ment a C[...]sa miatt, B. Vay Febr. 3d. tartja Introdu[c]tiój[át].
Ma]radok szíves tisztelettel.

[Eredetije az *Erdélyi Tárban* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5264.

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Öcsém,

B. Vay Miklós Borsodi Administrátor. Ezt maga írja Bécsből
Decemb. 27d. Fő Notárius Urnak. Olvastam a' levelet, 's ez áll
benne : — Cancellárius R[eviczky] azt kérde a' Bárótól, ha van e kedve-
tovább is szolgálni. — Felel, hogy már beadta esedezését a' Kir.
Tabla Báróságáért azon esetre, ha ott vacantia lenne. — Hát Bor-
sodi Administrátor akarna e lenni? — E' szerint meglett. — Febr.
elején lesz Introductiója. Sajnálja elszakadását a' neki kedves
Zemplénytől, úgy írja, 's azt óhajtja, hogy bár csak magával vihetné
Borsodba a' Fő Notáriust.

Ezt sietve jelentem, kedves Uram Öcsémnek, tudván hogy a'
hir interesszálni fogja. A' levél ma éjjel jött a' mindenkori postán.
A' hugomat 's az én igen kedves lyányomat csókolom, 's atyafiságos
barátságába ajánlva maradok

Az Urnak kedves Uram Öcsémnek

Ujhely Január. 4d. 1831.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5265.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram Prof. Ur,

A' mai posta Fő Notar. Urnak levelet hozza B. Vay Miklóstól
Bécsből dd° 27 Xbris. Ezt írja, a' Cancellarius ezt kérde tőle : Akar e-
még szolgálni? — Felele hogy már beadta esedezését a' Kir. Tabla
Báróságáért, ha abban vacantia történnék. — De hát addig? kérde a'
Cancell. szeretne e Admin. lenni Borsodban? — Így megleve. Febr.
elején fogja tartani Introductióját. Sajnálom a' nekem olly kedves
Zemplényt, 's bár csak magammal hozhatnám Borsodba magát édes
Laczim. — Ezek szavai a' levélben.

Köszönettel küldöm vissza a' könyvet.

Herminét nem a' névért vettem fel, hanem azért mert gyermeknek nagy volt volna az ugrás a' Historiákból a' Dogmák Theológiájába. Azolta hogy visszavettem azt, újra dolgozám; de még is újra kell dolgoznom. Látni fogja az Ur Prof. Ur.

Kérje az Ur Prof. Ur Nádaskay Urat hogy a' Bibl. Histor. elkészült iveit nekem mindég küldje meg. Eddig talán a' 8dik is kész.

A' Statuarius Ferenczy Ur kifizetett képét nem hozták fel Pestről. Ugy van az, mikor az ember másr[a] bízta dolgát.

χαίρε! ez volt a' görögök jó kívánsága. Én is azt kívánom az új esztendőhöz. Gaudere et bene rem gerere.

Jan. 4d. 1831.

alázatos szolgája

K. F.

[Eredetije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5266.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Most vatsora után hozták meg a Postáról a múlt hónap 27kén botsátott válaszodat. Le sem fekszem a meddig vissza nem felelek, s meg nem köszönöm jószágodat.

Méllyen érzem elkeseredésedet. Tudom én hogy minden visszontagságokon fejjül vólnál, ha az Isten Apává nem rendeltt volna, — de a ki Apa, nem lehet hideg Filozophus: az ő sorsa a gyermekeit éri, s azért keseríti szivét. — Én annyivalis jobban tudok részt venni fájdalomdából, mivel engemetis értek előre nem látott visszontagságok, nevezetesen Executiók. Egy olyan férfluért mint Magad, öszve kellene tenni nagy Summát a két Magyar Haza gazdagjainak, s meg váltani Tégedet minden bajtól. — Más Nemzetnél meg tennék, de nálunk még nem emelkedett oda az emberek lelke. — Egy példát mégis tudok Erdélyben. Mikor Hóra az Oláh-támodást indította volt, néhai G. Csáky János Kolosvármegyei Fő Ispányságot viselt. Töstént öszve gyűjtötte a Vármegye Nemességét, s egy szép Nemes Sereget állított ki általomra. Sokan voltak szegények, — kiktől nehogy uniformis tölt volna ki, de még tsak jó fegyver sem, — mert, intra parenthesis, már akkór megvölt a lethargia, mely mostis tart, elfelejtette volt a Magyar Nemesség hogy kiknek a maradéka; — Csáky pedig nem tsak

erőt akart öszve tenni, hanem tekintetetés adni a Seregének. Ő tehát a Serege szegényebbjeinek felruházására, fegyverekkel ki állítására, és tartására, sok költséget tett. — Már akkóris meg volt adósodva, de ez az ujj költség még többel halmozta adósságait.

A Grófné már elhagyta vólt őtet, — mást szeretvén, — s okúl vesztegetését adta, s azt a félelmet, nehogy férjével élve, annak adósságiban az ő jószágát elfoglallyák. — Mind ezeken fejül emelkedett a Csáki lelke, tsak hogy Hazájáról a veszedelmet el fördithassa. Elis fördította, mert az ő példáját a többi Vármegyékis követték, s 3 hét alatt az egész Erdélyi Nemesség fegyveres Seregekben vólt. Jósef Császár nem vette jó neven, — nem akarta reájok bizni a magok óltalmát, — Katonaságot parantsolt a feltámadt oláhok ellen, — bárha nagy kimillést adottis ki parantsolattyában, a mit mások, a Székely Katonaságon kívül, megis tartották [!]. A Székelyek elfogták a Pártütők vezéreit, — s mivel az egész Nemesség kimutatta vólt hogy kész a maga óltalmára, — elsemis oszlott a parantsolatra, — jónak látszott hogy a Pártütés fejei kivégeztessenek, — a mi végbeis ment, noha a többi Amnestiát nyert. — Csákinak tulajdonittatván főképpen a veszedelem megfójtása, minden ember, a kiben hazafiui szív dobogott, tisztelte, magasztalta, — de mások nem segítettek rajta, hanem az egy B. Dániel István ki vált a többi közül, s a maga saját pénziből 20 ezer forintot adott neki. — Meg érdemli az emlékezetet. — Ha sokan találtatnának, de bártsak kettőis, Dániel István módra érezők, Teis, mint isméreres jó Hazafi, s nagy Litterator, felvólnál segítve. Bezzeg, ha nekem vólna az a módom a mi nints, — nem keseregnél! —

Az igasság ki szolgáltságában gyakran elé kerülő fogyatkozásokat sokan a Törvényeknek tulajdonityák, — de én nem azt tartom. Jók a Törvények, de ha még jobbak vólnánakis, mit érnénk velle, ha az emberek nem jól éreznek? — Quid leges sinè moribus vane proficiunt? — A politikai és a pólgári szabadság fejtekezni láttatik, de idétlen bimbókat hány, melyek nem hozhatnak kívánatos termést. Nem! — mert sem a fák virágzása nem sükeres, mikór üdő előtt üt ki, s a reá következő deret előre láthatni: sem a Törvények igazításai, és a szabadság helyre álitása, a meddig reá nem készült az üdő az erköltsek jobbulása által! — A nagy szabadság nagy virtusokat kíván, ezek nélkül tartótlan. A mü embereink, mint egyéb jón, úgy a szabadságonis, hivalkodásból kapdosnak, de nints lelki erejek megörökösíteni. Mikór a Patrioták nyerekedő, huzó vonó,

másén kapó, másokon nem segítő, magoknakvaló emberek, nem illik reájok az a fényes nevezet. Minden törvénynek, — s így a Szabadság óltalmára szeretteknekis, sokkal előbb készen kell állani a lelkekben, az érzeményekben, minekelőtte papirosra kerülnének, — mert mit használ a jót leírni, elé mondani, s nem ahoz képest érezni? — De már erről igenis sokat öszve hórdék: menyünk egyébre!

A házasság javallata, melynek kivihetőségét általad, mint Atyámfiánakis baráttya által, akártam ki tudakozni, az ő testvér nényének — W[esselényiné]nek gondolattya. Ismerni kell azt az Aszszonyt. Eröss lélekkel birván, másról is úgy képzelődik, a mint magában érez. Azt gondólya, hogy mikór valami lépés egy nagy jónak elérésére szükségessé vált, ki álhat minden véle járó s belőlle következő bajt és alkalmatlanságot, a ki magát elszánnya. Én Farkast ismerem, szeretem, sok szépet, sok nagyot tudok benne, de a békeséges türésnek heroismusig emelkedő grádsitsja nem azok közé szám-láltatik. — Miólta Neked irtam, beszéltem erről egy olyan emberrel, a ki azt a személyt, s az egész házat ismeri, — s azt mondja, hogyha elkapná is F., meg nem élhetne véle, mert nints telyes esze, nyakas és hajthatatlan, a tébojodságig. Így én sem hiszem hogy F. jó végét érhetné az Intézetnek. De mégis, ki tudgya? Gyülhetett arrais lelki ereje, — egyebekre azelőttis sok vólt. — A tzelozás az, hogy mivel ő nem jól bánt jószágaival, — kelleltin túl sok lovat, nagy Istálót, sok kenyér evőt, sok Tiszlet tartott, — s ezek a jövedelmet elnyelték, — utóbb pedig, Bétsi hosszszas mulatásávalis tetézve terheit, — G. Cziráknak megadósodott, — jószágait exequálni akarják, — tehát a Nénye javallata szerint, vegyen el egy olyant, a ki által bajából kifejtődjék, jószágát megmentse, — olyantól osztán méltó lesz sokat elszervenadni. — Megirom mind F-nak, mind pedig a Nényének: s Téged pedig, — midőn Tudósításodat és készségedet ezer barátságos tsókommal köszönöm, — arra kérek, hogy ne nevezd meg eleinte őtet, tsak annyit szóly, hogy egy 50 esztendős, ép, egészséges, jó születésű, és betsületben lévő, szép jószágu, értelmes ember, a ki a leányt látta Bétsben, és kedvelli, — elvonné, ha mind a leánynak, mind pedig Annyának tetzését megnyerhetné. Hozzá teheted, hogy nem Gróf, nem Báró, de régi Nemzetség, és Camerarius. Leg nagyobb akadálnak gondolom a Religio külömbségét, nem a F. hanem a leány és az Annya résziről; — de arról bizonyossá tehetem hogy a magáét gyakorólhattya. Papja, Cultussa leszsz a háznál.

Erőt kívánok Neked a bal sors ellen, hosszszas életet, megelégedést az új esztendőre, — és hogy megne szünnyéi szeretni barátodat Cs. Mt.

Klitzén 5a Jan. 831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5267.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szives tiszteletét.

1831. Január. 7dikén.

Neved' napján hozom Neked áldásomat az új esztendőhöz, édes barátom. Tegye azt neked az ég örömeiben gazdaggá, nekem pedig engedje, hogy végre láthassalak meg Pannonhalmán. Azon leszek, hogy lemenvén ezidén Pestre, Tégedet ott is láthassalak, és ha lehet, Szemerénk' társaságában.

'S mint vagytok ti? rettegték e az Orosz *cholera*tól? — Karácsony' első napján délelőtt tíz óraker, midőn a' hívek templomban valának, érkezék a' staféta ezen bennünket is fenyegető veszély hírével, 's más nap *nyargalva* ment el ablakom előtt egy katonahuszar, 's vitte a' Regiment' levelét, 24 óra múlva egy másik, 's az már nem nyargalva, hanem csak ügetve; azt hihette volna az ember, hogy az öldöklő Angyal közelit küszöbinkhez; de az meg is szűnt háromszor 24 óra alatt egészen. — Ma két Tarnopoli Zsidóval szólottam. Az nevetve felele kérdésemre. Uram, az a' nyavalya tief in Russland, volt 's ott is vége van. Mi sem félünk tőle Tarnopolban, ti itt annyival inkább nem félhettek. Ezt felelte a' két Zsidó. — Áltésvén e' tárgyan, a' Jezsuiták felől akartam valamit tudni, de a' két Zsidó csak azt tudta, hogy azok mintegy 60 főből állanak, 's nagy Klastromjok van, 's Urunk nekik nagy oskolát épitetett ott. — Zsidó illy nemű kérdésekre nem felelhet, 's így kénytelen valék e' hírekkel megelégedni. —

Irtam, gondolom, édes barátom, hogy én gyászfélyolt viselek Kisfaludy Károly után, és hogy fájdalmomat kiöntöttem testvérének Sándornak kebelébe. Ettől kezemben van a' meleg válasz, mellynek szivesen örvendek, sőt a' mellyel kevélykedem. Mind Sándor, mind Károly nagyok; bár nem azon pályát járák. Nevök tiszteletben fog örökké maradni.

Most a' Petrovics Synchronist. Táblájit forgatom. — Szorgalom' munkája, nem zsenié; de a' szorgalom' munkája is érdemel hálát és lekintetet, 's senki sem kértheti, mint jutott Petrovics azon megtiszteltetéshez, hogy a' Historiai osztályban helyt foghasson. Eggyet óhajtottam volna: azt, hogy Petrovics társunk dolgozását tekintette volna meg valamelly dologhoz-értő társával, mert mindent eggyikünk sem tud, sőt azt sem tudjuk mindég, a' mit bizonyosan tudunk. Én néhány botlásra akadtam a' megolvasás alatt, de felejtém kijegyzeni. 'S melly összevissza hányt portéka a' mit lap 11. hátúl, a' Magy. Írók felől mond! Báróczi Sándor, a' ki egy (rossz) versnél több verset nem írt, Báróczivá, *Elekké*, és *Poetává* van csinálva, 's Tóth Ferencz Superint., kinek Ecclesiiai Historiáját irtózatoss gyötrelmek nélkül soha sem tudtam olvasni, úgy hordatik fel, ugyan ott, mint a' kinek írása a' kötetlen beszéd nemében nagy mesteriséget mutat. — Ha én Pesten lagnám, soha sem adnék ki semmit a' nélkül hogy másokkal meg ne olvastassam, és ha azt tevém 's tehetém vala, nem tévesztettem volna össze a' Szent István deák és görög Diplomáját. — A' Magy. Academianak az a' nagy haszna lehet, hogy dolgozásainkat meg fogjuk olvastathatni másokkal minekelölte kiadjuk. De bár oda soha se találjon részt a' gyűlölség vagy czinkoskodás! Sem nem lehet, sem nem szükség hogy egymást mindnyájan szeressük; de a' köz ügy' temploma' küszöbén nem szabad bennünket az ellenséges indulatnak bekisérni. Én magamról ezt ígérem Neked, édes barátom.

Thewrewk a' Tíz Csapással egy nem kedves Recensiót vont magára, ezenfelül két epigrammát az Octóberi Koszorúban. Sajnálom Thewrewköt, de nem kellene bántani mást, mert visszaadhatják. Bár affélék közöttünk soha ne hallattassanak. Én soha sem felejtém hogy Thewrewk nekem sok örömeiket ada, hogy neki sokat kell köszönnöm.

Élj szerencsésen, édes barátom.

Zirczről sem levél, sem pénz. Nem tudom, mit kezdjek.

Levelem eltévede papirosaim közt. — Ma Jan. 14d. azt a' hírt vevé egy barátném Bródiból, hogy hozzájok már csak tíz mfnyre volt Decemb. 31d. a' Cholera. — De még akkor nem fagyott meg, még akkor sár volt, ködök voltak, 's nem mindég igaz, a' mit a' rémülés hirdet.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5268.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek tiszteletét
Schedel Ferencz.

Tegnapelőtt nekem azt mondta Gr. Teleki, hogy, ámbár az Akad. praesesesek még nem nyerték-meg a' felség' helybenhagyását, még is öszvehívja a' tagokat Febr.' 12kére. Tisztelt Tanítóm! ki mindég olly kész valál kéréseim' teljesítésére, egyet ne tagadj-meg tőlem most: Légy Vendégem. Szállásom ollyan, hogy egyik szobáját, melly egészen külön van, ajánlhatom mint egy igen nyugalmas alkalmas szobát, 's ha együtt akarunk lenni, csak tiz lépésbe kerül. — Igen igen kérlek, másnak meghívását el ne fogadd. Csak Szemerének hátrálnék, de ő akkor nem lesz ittben. A' philosophus miatti elmellőztetés kinozza, 's fogja leginkább, mikor a' Nemzeti ünnepre gyülekezik minden, 's így ő ha bejöne is, órákra jőne csak, mint most szokott, nem napokra vagy hetekre. Én és Bajza a' Febr.' ezen két hetének elére örülünk már. Szüleim igen tisztelnék 's asztalokat ajánlják.

Két rendbéli leveledet vettem, vagy is vettük, nagy örömmel. Mert a' mit én Tőled kapok, látják mindenkor a' társak is, 's ámbár ezek nagyobbacska számmal vannak, titok a' szent körből ki nem megy. Stettner tisztel, 's nem sokára számot ad a' Gyöngyökről. A' K[isfaludy] S[ándor]' levele azt mutatja, mint simúl ő pártodhoz, 's mint érzi, hogy pártod győzött. A' Philosophus nem hiszi, de mit gondolunk mi egy Überlaeuffer' hitével. Örömmel láttam a' Nálad készen álló munkák' hosszú sorát. Marmontellel a' publicum sok időre el van látva 's így ez 's minden többi mit a' IX. kötet foglal magában, olly hamar kiadni újra, nem lehet. De Boufflers' leveleit, Rochefoucauldöt, Sallustot, Cicero' beszédeit 's leveleit, Horác' epistoláját 's az Erdélyi leveleket valamint a' pályát is hozzá-le magaddal. Kell végre módot találni, hogy ezek kijöhessenek, 's fogunk is találni. Inkább még a' praenumeráció' útját választjuk mint Károlyit, ez a' legkésedelmezőbb embere a' világnak, a' Mailáth' regéjibe mind eddig bele nem fogott. Most ismét azt fogja mondani, Akademiának kell nyomtatnia, aztán vásárra, aztán egyébre 'stb. Még megöl a' méreg. — Prózai munkáid' öszveszedése nem nagy munka lesz. Azokat osztályokra osztva 's időrend szerint elintézve csak *le* kell írni. Engedd-meg hogy a' mi szívünkön van, nyíltan kimondjuk.

Mi mindnyájan azt hisszük, hogy remekül dolgozol, de hogy változtatgatásaidnál semmi nem lehet szerencsétlenebb, 's kikkel prózai írásaid' összevgyűjtéséről szoltam, a' legnagyobb félelemben vannak, hogy azoknak egy második kéz használni nem fog. Ne feledd-el, hogy prózai írásaid mind annyi literáriai documentumok is, mellyek, ha itt ott lehetnének egy gránummal szebben stilizálva is, becsök' nagy részét elvesztenék, ha rajtok változtatások történnek. Vallyon mi volt volna az, ha Lessing, Wieland, Herder mindég 's örökké változtatgatták volna írásaikat, ma egy und-ot kitörlöttek volna, mellyet egy év múlva vissza fogtak volna tenni 'stb. Az az átdolgozgatás' systémája, mellyet mindég követtél, literatúránkat kétannyi munkától fosztotta-meg, mint a' mennyivel megajándékoztad. Ne mondd, hogy nem a SOK sok, hanem a' jó sok: mert 1815-től fogva legtöbbnyire *első* dolgozásaid legjobbabak. Egy férfit, kinek ítéletét igen nagyra becsülsz, azt állítja, hogy Erdélyi leveleid minden revízióval vesztetettek, 's hogy az utolsó az elsővel össze nem hasonlíthatók. Ezt megmagyarázni könnyű. Mikor valamit írsz, lelked egészen el van telve a' tárggyal, akkor erő, tűz és esprit minden, 's nyelved akkor legbájlóbb, 's legtöbb stúdium' resultatúmanak látszik, midőn vele csak játszol. Változtatásaid pedig -- bocsáss-meg — igen ritkán hitethetik-el az olvasóval, hogy szükségesek, vagy csak, hogy hasznosak voltak, 's az ember 100 esetben 98szor kísértetbe jön azt hinni, hogy azok nem voltak egyéb okból megtéve, mint egy bizonyos visketegből mindent megváltoztatni.

Nem tagadhatom hogy a' beküldött versekben — valamennyien vagyunk — alig találtunk egy két változtatást, melly egyszermind javítás és szépítés volna. Te tisztelt apánk! egész fából egy egészet vágni remekül tudsz, de faragesálni, nyesgetni [!], foltozgatni, enyvezgetni nem — mint Göthe apa sem.

A' posta indul, és itt csak a' felvett rendet küldhetem, jövő postával veszed szempontjaimat. Kérlek siess, mert nem sokára sajtóba mennek a' versek. Előbb pedig fogod venni a' mustrát. Éljboldogul.

Pest, Jan.' 11. 1831.

Kazinczy Ferencz' eredeti poetai munkái.

Előszó. (tőlem)

Első Könyv.

ÓDÁK. DALOK.

Ajánlás.

Az Áldozó. 1788.

A' tanítvány.

Keresztes Bálint a' Sz. f. 1780.

A' kakukhoz. 1781.

Az esthajnalhoz. 1787.

Bor mellett. 1788.

Zellihez. 1791.

Margit' szigetén. 1800.

A' kötés' napja.

Az én boldogítóm.

Az ő képe.

Fény és homály.

Szirmaş Jánoshoz.

A' sajska.

A' sonett' Múzája.

Mínnyihez.

Új láncz.

Gátlások.

Emlékül. «Hiú lépék.»¹

Esős nap.

A' szabad Erdély.

Tusakodás.

Hit' szava.

Nem, megöl az álom.¹*Második Könyv.*

VEGYES KÖLTEMÉNYEK.

A' bűnösök.

A' tisztulás' ünnepe.

A' boldog alkony.

Vajda-Hunyadon.

Dédácson e.

Branyicskán e.

Szent-Mihálytt.

A' habcsillapító. 1790.

Nagyság, szépség.

A' lengességhez.

Gibárt és Irma.

Emlékkönyvbe.

Egy más em — e.

Csemegékre.

A' német fiu.

A' nyírliget.

Harmadik Könyv.

EPIGRAMMÁK

a' Görögök' értelmében.

Az epigramm.

Ninon' képénél.

Venus Call.

Io és Jupiter.

Dolce' Mad.

Psyche e.

Antinous.

Laokoon.

Graphidion.

Lucretia.

Az özvegy.

Apollon.

Bihar' két nagyja.

Vay J.' kép.

A' szép házi kör.

Nagy-Mihály.

Az Inn' hátán.

Mezei virágok.

A' Váradí fürdőben. 2.

Vád és béke.

Heliodóra.

Idához.

Az erdő.

Gr. Ráday Erzsí.

Egy gyermek' sírkövére.

Gr. Draskovics e.

Pászthory' sírjén (?).

B. Wesselényi Miklós e.

¹ Az ezen jeggyel jelzett czimeket plajbászszal jegyezte a lajstromba Toldy F.

Spissich.
 Astyanax.
 Könyörgés.
 Férfilélek.
 Kant és Homér.
 Themistokles.
 Mi fáj.
 Szem és szív.
 Amor az orozslánon.¹
 Tyrolban.¹
 Ürményi.¹
 A' lepe.¹
 Cerinthushoz.¹
 Egy ferdőben.¹
 Vigasztalás.
 Koptusi intéés.
 Rákoson e.
 A' szerény. Félre a' gög.
 Az Egri könyvtár.

Negyedik Könyv.

TÖVISEK ÉS VIRÁGOK.

Széphalom. 1811.

Egészen, a' magyarázatokkal
 együtt, nem hagyván-ki semmit,
 Himfyt sem.

5. Könyv.¹

ÚJABB T. ÉS VIR.

Palladio.
 A' tusázó.
 Pór gög.
 Különbség. (Correggio.)
 Ál-lovag. (Nyargala e.)
 Boileau után.
 Neo- és Orthologia.
 Nehéz és könnyű.
 Helmecczyhez. (A' szerecsent.)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 131. sz.]

¹ Az ezen jeggyel jelzett címeket plajbászszal jegyezte a lajstromba
 Toldy F.

Ungvár-Németihez.
 Zrínyi.
 Dessewffy és Teleki (hibázik).
 Szemeréhez.
 A' vétkes szép.
 •S az új miért e (Mi lesz czíme?).
 •Hallgasd a' Mest. (Mi czíme?)
 •Két szót hall e. (czíme?)
 •Jó nem kell e. (czíme?)
 Intés.
 •Emlert mondva e. (czíme?)
 •H betű. (czíme).
 Izéhez.
 Jövendölés.
 (Fullajtáros vers).
 Egy roszt követőhöz.¹
 Anch' io pittore.¹
 A' mesterező.¹
 A' Múzsához.
 A' borz és az evet.

6. Könyv.

EPISTOLÁK.

Horvát Ádámhoz. (hibázik)
 Wesselényi e.
 Cserei e.
 Berzsenyi e.
 Gr. Török.
 'stb.
 Jankovics e.
 Gr. Széchenyihez! (hibázik.)

Töredékek.

**JEGYZETEK. MAGYARÁ-
 ZATOK.**

MUTATÓ.

5269.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy szíves tiszteletét.

Január. 14d. 1831.

Későn jöve a' posta, talán a' töretlen út miatt, 's nyakamon ült az a' kit le nem rázhattam, 's így levelem nem lehet nem rövid. De Te nekem semmit nem vészesz rossz neven. Csak azt tehát, édes barátom, hogy valamit jónak fogok ismerni igazításaitokban, mind azt szíves köszönettel fogom elfogadni. Másokat kihallgatni kötelesség, de önségünket soha sem kell levetkezni csak tartozott figyelemből. Bártfay nekem egyet sugott Szallusztomra nézve, 's köszönettel fogadtam el, nem mert ő tanácsolta, hanem mert tanácsát igaznak ismertem. Ezt akarom tenni ezután is.

Örülök hogy tudom, 's előre tudom a' meghívattatást, 's köszönöm ajánlott barátságodat. Azt fogom tenni a' mit önmagad látandasz jónak.

Bródiból írják Decemb. 31d., hogy az Orosz nyavalya oda már csak tíz mértföldnyire van. De még akkor nem állottak be a' hidegek, 's nem mindég igaz a' mit irnak. Én e' napokban két Tarnopoli zsidóval szölek. Nevette félelmünket. Az a' mirigy, ugymond, tief in Russland pusztit; mi sem félünk Tarnopolban: hát ti miért félnétek? — Sietek, édes barátom, de sietve is forrón öllelek meg.

Kivül: à Monsieur Monsieur François de Schedel, Docteur en Médecine, Membre de plusieurs Sociétés.

à Pest.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5270.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Úr, különös tiszteletű drága jó Uram,

Alázatosan köszönöm az általküldött iveket. Méltóztassék az Ur Professor Úr az ide rekesztett jegyzést Typographus Úrnak által küldeni, és ha már van ismét új nyomtatás, nekem azt is megküldeni. Minden héti vásárkor van arra alkalmatosság, azt mondják.

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

Újságok: — 1) B. Vay Miklós Január. 31d. ül be a' Borsodi Fő Ispányi székbe mint adminisztrátor. — 2) Lónyay János egy Bécsből jött levél szerint Locumtenentiális Consiliárius lesz Ambrózy helyébe. — 3) Kajdacsi Consiliarius Locum[en]tia]lis egy szép *Éraioat* hozatott fel szállására, hogy jól töltsen vele az éjszakát, 's annak a' hasán érte utól az idvesség. A' szép leány asszony kifutott a' eselédékhez, hogy uroknak baja van, 's a' mint azok befutának, akkor az áldott ember már úgy nyujtá ki a' lábait mint a' döglött béka. — 4) Tarnopoli Zsidókkal beszéltem itt. Nevetik rettegésünket az orosz Cholerától. Ők sem félnek attól Tarnopolban, mert az messze van benn Orosz-országban, hát mi, ugymond, mint félhetnénk? Inkább félhetnénk a' Varsói Cholerától; de a' Lengyelek nekünk békét fognak hagyni. — A' Jesuitákról az a' két zsidó csak azt tudta mondani, hogy mintegy hatvanan vannak — quid si procrearint liberos! — nagy klastromok van és Uruk nekik nagy oskolát építtetett. — 5) Gróf Mailáth Antal kir. Commissáriusnak van kinevezve, dirigálni a' határunkon vonandó Cordont. Azt beszélnek hogy a' venerandus puer V. Cancellarius lesz nem sokára, mellyet a' nagy talentomú Urnak én régen megjövendöltem.

Ezek minden újságaink. Maradok szíves tisztelettel

Január. 14d. 1831.

alázatos szolgálja

K. F.

[Eredetije az *Erdélyi Tárb*an Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5271.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Ur!

Azon királyi válasznál fogva, melly a' Felsőházhoz küldött magyar tudós társaság alaprajza és rendszabásai érkezévével azokat megerősíti, a' mult 1830ik esztendei November 17én tartotta Posonyban az említett társaság igazgató tanácsa első ülését, és abban Elölülök választása után, felhatalmazása szerént, rendes tagot most eleinte huszonhármat nevezett ki. Szíves örömet teszem azt én Ő Cs. Kir. Főhertzezségének a' Nádornak, mint a' tudós társaság Pártfogójának különös meghagyásából ezennel hírvül, hogy az igazgató tanács a' Tekintetes Táblabíró Urat is rendes taggá neveztetésre igen érdemesnek vallván, a' Historia osztályában a' vidéki rendes tagok között elsőnek választotta.

'S minekutánna már most ezen közösen ohajtott nemzeti intézetünknek minél sikeresb kifejtődése arra int mindnyájunkat, kikre annak tudományos pályáján leendő diszes feltüntetése bizva van, hogy kezet egymásnak, eléléptetésére, a' legnemesb indulattal nyujtsunk, ebbeli telyes bizodalommal hívom meg egyszersmind ezen hurré adásom mellett Ó Cs. Kir. Föhertzegsége Országunk Nádora tudtával a' Tettes Táblabíró Urat, a' következő Februarius 13kán 1831 Pesten leendő megjelenésre, 's a' folytatandó ülések tárgyaiban való hazafiui és tudós részvételre. Tökéltetessen hiszcm előre bizonyos elérkezését, mert a' midön így közel már előttünk a' várt idő, kétségen kívül el fogja háritani a' Tekintetes Táblabíró Ur a' ne talán utjában álható akadályt, 's buzgó szívvvel áldozva is jó az intézet tovább vitelére, a' minek hová hamarább élő mozgásba hozatala szükséges.

Előre való rendelkezhetés végett jelentem, hogy most minden vidéki tagnak szállásáról magának kell gondoskodni ; azonban reménylem, hogy az igazgató tanás a' vidéki tagoknak, legalább azoknak, kiknek a' Fundus miatt most eleinte fizetés nem jut, uti és helybeli költségeik megtérítéséről gondoskodni fog. Az ülések tárgyai gondolom egy hét alatt elvégezhetők.

Midön melleleg még azt érinteném, hogy az igazgató tanás e. f. Januarius 31én fogja kezdeni üléseit, mellyek Februarius 13án tülig folynak 's az alaprajz és rendszabások e hónap végével a' sajtót elhagyják, telyes tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Táblabíró Urnak

lekötelezett szolgálja

Pesten Januar. 15én 1831.

G. Teleki József mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Tört. 4r. 23. sz.]

5272.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Éppen ma vettem válaszsát Farkasnak. Ó nem tsak speculál, hanem kedvelliis azt a Kisaszszonyt. Nekem szóról szóra így ír: *Nekem magamnak van kedvem, nem tsak a Nénémnek. Mind a két testvér, t. i. az Özvegy és a hajadon, (kire tzelozok) mikör itt vóltanak, szives indulattal viseltettek irántam, s a néhai atyámról*

¹ Csak az aláírás gr. Teleki J. kezeírása.

is volt emlékezet. Nekem egész meg elégedésem volna, ha az *Egek titkaibais* úgy lenne elvégezve ezen szövetség. — Ha tehát lehet, kérlek vegyetek tellyesedésbe, — én csak a bizonytalanságtól tartózkodom, — különben magam meg indúltam volna benne, de *mihent megtudom hogy elérhető a tzielom, töstént eljárók benne*; — én pedig ha elnyerem, bizonyosan meg tudom betsülni. — Irtam neki a Religio külömbségéről is; erre így felel: — *A mi a Religiót illeti, meg hiszem hogy ők buzgón ragaszkodnak a magokéhoz, és ezis betsültre tiszteletre méltó tulajdonság, de azt felsem teszem, hogy ha egyébaránt volna hozzám szívének hajlandósága, azt a Vallásbeli külömbség meg gyengithesse, a minék okos személyekre ilyen bé fojása nem lehet. Én az övét soha se fogdóm böjgatni.*

Ezek így lévén, már most mind a kettőnkhez való régi barátságodra kérlek, indúly meg benne okosan. Azt irod hogy az Özvegy Komárominé segíthetne. Ird meg nekem sietve, nem a néhai Vaji Ábrahámné leányaé az? a kit Krasznáról vittek férhez [!]? mert ha az, Farkasnakis, nekemis van szerentsénk ismeretségéhez, és így bátórkodom irni ő Nagyságának.

Én beteg valék, csak ma költem fel az ágyból, — siettette pedig felkelésemet ezen levélnek meg írása. Segíts Farkason! Ha ő ezen az úton akar szerentsés lenni, legyen! Én maradok

hív barátod

Klitz. 18-a Jan. 831.

Cserei Miklós mpr.

P. S. Igaz hogy Farkas már üdős legény, de annak a Kiszaszonyinakis talám jobb élemedethez mint fiatalhoz férhez menni. — A Fiscalisnak nagy fogadást tehetz, ha tzielra segít, legalábbis 200 aranyig.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5273.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
forró idvezlését.

Pannonhalm. Jan. 20d. 1831.

Épen az nap vettem Decemb. 5d. irt leveledet, mikor Döbrentei Posenból jövéen a' Directorium Actáival, nálunk vala. Nem szólltam semmit neki, félvén összekapástól, mely esetben én felette tüzes

tudok lenni. Utób irtam neki, s kértem, tenné azt, mit Te ohajtsz, s tőle vársz, ha majd össze jövünk. Jól megérts, nem a te ohajtásodról irtam neki, hanem a tiéddeleggyező magaméről: mert nekünk, kik örömet frigyét tartanánk a Társaság minden Tagjaival, legnehezebb lenne helyzetünk, ha Ti ütköznének. Ezt Te, nemes lelkű Barátom, eleve elgondolád, s azért jelentéd nekem igen szép szándéodat.

Gyöngyeidből nekem még most is meg kell elégednem az Előszóból közlött töredékkal, s azokkal a parányi, de édes hexamete-ekkel, melyeket utolsó leveledben mutatólag közlél. Reméllem, Fő-Apátunk Pál fordulására lefordul Tihanyba Zirczen által; ekkor írok a Titoknoknak, ha hogy maradtak volna példányok. Egyszersmind értésére adom, hogy nem sokára együtt leszek Veled, hogy ha a pénzt eddig meg nem küldötték, bízzák reám.

Athenéon aránt jelentett kettős kívánságodnak egyike tellyesedve vagyon, de nem a másika. Ugy nevezett *mittel* betűkkel van nyomtatva, mint Szeder mondja; s a nyomtatás mindenkinek tetszik. De bezeg a sphalmák! Alig tudom megfogni, miként szedhet a szedő: *Hazánk Fő Naggya* helyett: *Hazánk Fő Magyar-t!* Már kész volt az egész munka, s a Fő-Apát olvasván az előszer is neki nyújtott példányt, vevé észre az irtóztató hibát, melyet ugyan csak papiros darabkával elfedtek aztán, az igazit nyomtatván arra. Titoknokunk, ki corrigálta, egy ott hentergő versezőnket okozza, ki tudván hogy a Nádor épen az időben nevezé magát első Magyar-nak, jó szívből, de ostobául akarható a textust változtatni. Akárhogy történt, megtörtént; több apró, de alig észrevehető, csuszamlásokat nem említek. Nálunk csak nem tudnak hiba nélkül nyomtatni. A Decembéri Gyűjteményben két vastag törlés vagyon, s mennyi hiba?

Rettegek miattad s Endrénk miatt, ha elgondolom, hogy Februariusban kell Pestre utaznunk. Te a te koroddal, s gyenge alkatoddal; az kényes beteg lábával! S magam miatt is aggódom, ha a Dunáról gondolkodom: milyen lehet az átmenet! De semmi. Vármegyénk azzal becsült meg, hogy az operatumokhoz deputált mind a kettőnket. Él szerencsésen míg ölelhetlek.

Már pecsételve volt hozzád levelem, de nem póstára adva is, hogy ebéd alatt (Jan. 23d.) vevém a tiédet, és Telekyét, a Febr. 13dikára meghívót, és Döbrenteiét, együtt. Ez szép napom, azért ezen csak neked, vett leveledre egy két sort.

Te is, D. is legszebb együttléttel biztattok; nem kell félnem

hát nehéz helyzettől köztetek. Hogy is félhetnénk illy szép lelkek között, habár nem gondolkodnak is együtt? Mindkettőtök levele el van öntve tisztaszívűséggel, s én, ha borzaszt is a Duna akkori bizonytalan képe, eltelve a legszebb reményekkel ohajtom az együtt-lét nagy napját. — Fő-Apátomnak elmondám mit vevék. A te megújított ígérkezésedden nagyon örvendt, s lelkemre köté, hogy elhozzalak; vajha ez Palink társaságában történjék! Milly órák fognának azok lenni itt a mi hegyünkön, Pannonia fölött!! No, meglássuk; ugy eljőjjünk, hogy a Cholera, ez a rémítő gonosz, porunkba se érjen. Nem is sokat félek én ökemétől, csak az orosz had ne hozza be magával. De Isten tán ezt is eltávoztatja szegény Hazánktól. Ismét kifogytam, ismét Isten veled.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5274.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Újhely, 1831. Január. 25.

Tisztelt barátom,

Obniczky Miklós Lengyelországi lengyel, kinek Sztropkó körül két faluja van, Varsóban két háza 's egy faluja, Soos Pál Vice Ispányunkhoz jöve e' napokban, hogy adna neki Passust a' hazamenetelre, 's testimoniálist hogy ötet itt oekonomiai bajai tartóztaták, mert itt háza 's épületei elégték, marhája kidöglött; Varsóban pedig rendelés van téve, hogy a' ki két hó alatt otthon meg nem jelen, annak mindene confiscáltatik. Soos ezen alkalommal kérdé mint vannak a' lengyelek' dolgai, 's Obniczky vagy Obninszky felel:

Constantinnak 40,000-ből álló serge van, a' millyet semmi hatalom nem mutathat Európában. A' legszebb ember, legszebb ló, legszebb uniformis, legjobb segyver, képzelhetetlenül exercirozott és disciplinázott, 's minden hadi tudományban gyakorlott. Ez megfelel 120,000 orosznek. A' föld' népe ad 200,000 embert. Kaszákból csinálnak kardot, a' dzsidákra szűrő portékát a' kerekék abroncsaiból; a' Prussziai és Austriai 's Orosz Lengyelországból 15,000 ember szökött által hozzájok; csak pénzre van szüksége, 's azt ad Francia és Angolország; ágyúra, golyóbisra, 's azt hoz az Orosz, csak el kell venni. Chlopicki kevés napok előtt jött meg Párisból azelőtt, hogy megválasztatott, 's Petersburgban eshetik egy kis baj, hogy az

orosz erő megosztassék. — Ezt jónak láttam veled tudatni, édes barátom; mert kit nem interesszál a' Varsói dolog. Az Isten ne engedje hogy a' mi fejedelmünk szenvedjen valamit.

Tegnap Dietai követcink referáltak, 's Vay elbúcsúzott, 's ma éjjel ment, mert Febr. 3d. fogja tartani introductióját Miskolczon. Óellene itt a' Dieta alatt nagy lett a' harag. Hogy egy ideig a' Dieta elején a' két követ nem írt, 's azért őket a' megye meg is feddé levélben — hogy nem staféta, hanem rendes pósta által írtak — hogy Szirmay Antal 28,000 ígért, Vay 48,000t (katonát), — hogy az utolsó íveit a' Diárinmnak el nem hozták. — Kivált azt vevék rossz neven, hogy másként enunciólván magát Vay és Szirmay a' katonák eránt, Zemplény voksát elvesztette. — Ezek a' dolgok a' Novemberi és Decemberi gyűlésekben hosszasan és tüzesen voltak vitatva, 's akkor is szörnyű neheztelés érezteté magát Vay ellen! melly az által nevelkedett, hogy ő Administr. leve, 's így azt a' gyanút vonta magára, hogy azért tette a' mit tett, hogy Administátor lehessen.

Elolvastatván az új articulusok, felkele Soos János, az Amade meglövője, 's hosszasan és *tűz nélkül* előadta a' megye neheztelését, hogy a' Követek nem azt tették a' mi nekik hagyva volt. Erre felkele Kossuth Lajos, 's olly tüzrel, nuntha kezében volna a' zendítés szövétneke, két kezét két csipejére rakván, képzelhetetlen vakmerőséggel tartá beszédét. Kelemen és Jantó Dániel beléugrattak beszédébe, 's azt mondák, hogy ez csak egy-két ember értelme. Erre Kossuth fiscális actiót kiáltoza, 's verte melljét. B. Wécsey is szóla mint mindég hosszasan és egy pontról más pontra szökdelvén; ő szóla a' Verbung' emberivel, azok bizonyosokká tevék, hogy az armádának nem lehet annyi hija etc. Vay szörnyű tüzrel kezdé felelni, de hirtelen belé csapott a' nyugalom hangjába, melly ha *színlett* nyugalom volt is, de *nyugalom* volt. Kimondhatatlan effectet tevé szép külsője, szép módja, szép beszéde, 's nyugalma. Felvilágosítá miért nem írtak sokaig — más Vármegyék követjei is azt tevék, mert nem volt mit írni — miért nem stafétán, 's midőn a' Verbung' ect. hozódott elő, ezen szűrő szóval felelt: a' Mélt. Báró tehát a' maga híreit a' Verbung' embereitől vette: én a' magaméit a' Hadi Minister előadásaiból. — Továbbá elmondván hogy a' Diárium utolsó íveit Bécsből lejöven is kereste Pozsonyban, de a' Typographus még azokat el nem készítette, Wécseyt a' Typographusra utasította. — A' Fő Notárius felkölt, 's egész bátorsággal azt mondá, hogy a'

Gyűlés meghányván vetvén ezt a' dolgot, azt végezte, hogy ez soha többé elő ne hozattassék; a' nagy tűz el vala oltva. De nem a' harag.

Ma Január. 25dikén a' Gyűlésen azt a' propositiót tevék, hogy azon Vármegyéknek, a' mellyeknek jó Követeik voltak, küldessék örvendő adresh. Így Comáromyért Abaújnak. Ez csak azért hogy Vaynak adassék döfés. Ez elfogadtatott, 's Deputáció rendeltetett, hogy dolgozza ki, melly Vármegyéknek kell írni.

Ezeket reptében írom, 's az Archivum szobája tele lévén emberekkel, még pedig lármázókkal.

Imhol egy ritornella, rim nélkül.

Bellinek Emlékkönyvébe.

Lepék, ocsmány legyek, dongók, darázsok
Fogják körül a' kertek büszke díszét,
'S Zephyr sohajtva tér el kedvesétől. (= a' rózsától.)

Így a' sok lyány, így Bellit a' sok asszony,
'S az ifjak vig, de szivtelen csoportja,
Hogy futnom kell, keblem' tűzét kihűtni.

Így itt is, e' könyvében. — Gyáva firák,
Melegség 's elme nélkül! — De te, Kedves,
Tudod ki ég, tudod ki lángol érted.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5275.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Ujhely Január. 25d. 1831.

Édes Uram Őcsém,

Imhol egy Ritornella, rimek nélkül. — Uram Őcsém tudja hogy én Jettit nem szerettem, mert az én korom nem arra való hogy szeressünk benne, de hogy Jetti körül örömet emlékeztettem magamat az ifju kor' nekem örökre eltűnt örömeire, 's hogy körulte poetai képeket vadásztam. Leküldé Emlékkönyvét hogy irjanak belé. Az emlékkönyvek tele vannak szív és fej ürességeivel, 's ez adta tollamba e' sorokat, kivált arra emlékezvén, hogy itt egy valaki van, a' kit Uram Őcsém ismér, 's az elhitette magával, hogy az az

Ő tiszte hogy a' vendégeket mulattassa, 's ez épen ez által elrontotta utolsó órámat Jetti körül. Azért küldöm Uram Őcsémnek, hogy hallhassam róla ítéletét. Eggy *mezei* virág — de talán *virág*. Mennyi van olyan Göthében!

BELLI EMLÉKKÖNYVÉBE.

Lepék, ocsmány legyenek, dongók, darázsok — — — [sb. mint az 5274. számú levélben.]

A' kis dal nincs minden érdem nélkül, 's meleg 's az magában is ér valamit. De várom az Uram Őcsém ítéletét.

Aurórát csak most olvasom. Sok srófornyásság van benne, 's én az ollyat nem szeretem. De jó is van. A' Zrínyi nevet viselő két epigramma Vörösmartitól görög gondolatú. Nagyon jónak leltem a' *Horváth Endre Regéjét* is, 's mind azok közt, a' miket tőle láttam, Zircznek és Ennek adom az elsőseget. — A' Vizkereszt tele van humoristicus bolondsággal, 's úgy hiszem hogy az a' Kovács Pál nem más mint Kisfaludy Károly. — Kölseynek irigylem könnyűségét a' verselésben; de talán egy darabja sem ragadott meg az idei Aurorában.

Nekünk tegnap és ma rettenetes Gyűlésünk volt. B. Vay Miklós ellen fel voltak tüzelve némellyek, 's még a' Diéta alatt néhány izben kapott nem kedves emlékeztetést 1. hogy miért nem ludósítja a' Megyét? 2. hogy miért nem ír Staféta által? — hogy miért ígért 48000 katonát, holott társa Szirmay Antal csak 28,000t? 's most miért nem hozá el a' Diétai Diarium' utolsó iveit? Már a' múlt Novemb. és Decemberben tartott Gyűlésekben éreztetek vele a' haragot, most pedig egészen ki akarák azt rajta önteni. Vay elkészülve jött elő. Tegnap a' Gyűlés a' Cholera nyavalya elakasztása eránt tett rendelések előmutatásán kezdődött. Akkor Vay és Szirmay megtették jelentéseket a' Dietáról. Felolvastatván minden, nevezetesen az új törvények. Soos János (az Amade meglövője) tartott egy hosszú 's tüzetlen beszédet. Előre bocsátá, hogy ő a' dolgot nyomja, nem a' személyt, de az affélét hiszik is, nem is. Utána Kossuth Lajos kele fel, két kezét csipejére rakván fel, és olly kevély tüzrel mint egy dühre gyuladt Catilina. Kelemen és Jantó Daniel bele ugratának, azt mondván hogy a' mit Kossuth mond, egy két ember értelme. — Kossuth erre Fiscalis Actiót kívánt, 's szörnyű tüzrel tűzte dolgát, de a' mi végre is elakadt. Vay szörnyű haraggal kezdte, de alig látánk elkapva haragjától, egyszerre vissza esett nyugalmába,

melly nem leheté egyéb mint játszott nyugalom. De ha *játszott* volt is, nyugalom volt. Felvilágosította az okokat, mellyek az ellene szólló vádakát tevék, 's midőn B. Wécsey azt is említette, hogy ő szóla verbungos tisztekkal hogy lássa: volt e ok annyi katonát igérni; 's hogy a' Vay által ígért 48000 katonának a' vére az ő vétke, Vay felelt, 's ezen végezte: E' szerint a' Mélt. Báró a' maga híreit a' *Verbung' embereitől* vette, én az enyéimeket a' *Hadi-Minister előadásából*. — Terheltegett hogy Vay 48000t ígért, Követ-társa 20,000el kevesebbet, 's így a' két Követ meghasonlása miatt, elidálván az egyik Követ voksa a' másiké által, Zemplény épen nem voksolt. Erre Vay: a' Megye Instructiója az volt, hogy magunkat az illy esetekben tartsuk a' többséghez, 's én előbb voltam a' magam enunciatiómban! 's a' Diarium utolsó iveinek el nem hozása punctumában azt mondta, hogy a' Dieta végével Bécsből Pozsony felé vette útját, hogy azokat elhozhassa. Azokat a' Typographus még akkor sem nyomtatta volt ki. Itt is dőféssel utasítá ellenjeit a' Typographushoz. Egyéberánt azt kell vallani, hogy ez a' nyugodalom, 's az elakadás nélkül folyó beszéd, a' Vay szép figurája, 's nemes Anstandja szörnyü hatást teve. Csudálták még ellenségei is. Ekkor elbúcsúzott, öt óraker nagy ebédet adott, éjjel elment, mert ma megjelennek nála a' Borsodi tisztelők. Febr. 3d. fogja tartani Introductióját Miskolczon.

Ma ismét Gyűlés volt. Az Anti Vayánusok azt a' Motiót tevék, hogy minden Vármegyének irjanak köszönő aggratulatiót, mellynek jó Követje volt, 's magasztalák Szirmayt, Vay Miklós felől hallgattak. Ez arra való volt, hogy Vay prostituáltassék az egész haza előtt.

Szabolcsban a' szemei miatt Bécsben mulatott Patay Istvántól denegálni akarák a' diurnumokat. Ez igazságtalanság. Betegeskedő szeműt nem kell Követnek küldeni, ha pedig küldenek, nem kell tőle megtagadni a' diurnumot.

Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém, édes Assz. Húgom.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5276.

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Különös tiszteletű Drága jó Uram kedves Uram Öcsém,

Utolsó postával, az az harmad nappal ezelőtt, vettem levelét a' Szabolcsi Fő-Ispánynak, mint a' Magyar Academia' Elölülőjének,

hogy Febr. 13dikán, midőn az Academia a' maga első ülését tartani fogja, Pesten legyen. Én tehát András Öcsémmel holnap Miskolczra megyek, onnan pedig mihelyt vége lesz az Introductionnak, Pestre, 's hihetőleg csak Aprilisben jövök vissza, mert a' sárban és a' föld tavaszi gőzölgésében nem öreg embernek való útnanzi. Sietve pakkolom össze holmimet, de nem állhatám meg, hogy kedves Uram Öcsémet ne tudósítsam holmiről. Illyen mingyárt az, hogy itt azt hiszik hogy Uram Öcsém rettenetes számú Nemességet készül behozni a' Restauratióra. Bizonyossá tettem ezeket, hogy Uram Öcsémnek elég gondot ad sok jóságainak administratiója, 's kiki tudhatja hogy Uram Öcsémet az a' tituluson kapkodás, melly annyi sokakat csikland, épen nem bántja, 's meg fogják látni mint csalatkoztak meg haszontalan gondolatjaikban. Én részemről örvendek hogy Uram Öcsém szolgált; arra szükség volt; de annak is örvendek, hogy szolgálatját letette. Kiki láthatja hogy Deregnyőről a' Pataki Járásban szolgálni bajos volt volna. Az egész Vármegye ismeri az Uram Öcsém tiszta lelkét, 's tisztelettel érte. Mennyivel szebb így lenni nagynak, mint úgy a' hogy mások!

Báró Vay Miklós triumphussal méne el, de keserűvel. Valóban igazságtalanság volt azt tenni a' mit vele tettek, sőt az, a' mit némelly teve, még nemtelen is. Illyen a' mit Fekete Pál. Elnézőn hogy Vay ellen azok dühöngenek, a' kiket ő a' maga bizodalma által kikapott a' homályból, az a' gondolat szálla meg, hogy ezek Brútust akarják játszani, kiket a' *Fiam, 's te is ellenem?* sem tud elnémitani. De Brútus nyugalomban dőfte a' tört Caesárba, ezek pedig vad lángolásokkal. Megöregedtem, de illyet soha sem láttam. — De ezeket András öcsém elmondja vagy már elmondotta Uram Öcsémnek.

Vay gyönyörű nyugalommal felelt. Nincs olly Philosophus a' ki az illyenre nyugalommal felelhessen; de ha ez a' nyugalom affectált nyugalom volt is, szertelen hatást teve. B. Wécseynek két szörnyű csapást adott. 1. a' Mélt. Báró a' maga tudósításait a' Verbungosoktól vette: én a' magaméit a' Hadi Ministertől. — 2. pereljen a' Mélt. Báró a' Typographussal, ha tetszik, hogy miért nem volt kész a' Diárium utolsó árkusaival, mellyeket tőlem kér számon. — 'S melly eloquentiával szóla! — Valóban maga viseletét nem lehetene nem csudálni.

Más nap, midőn Vay elment, ismét elővették a' dolgot, 's ekkor még tüzesebben. Megholt vagy távol lévő embert könnyű bántani, de

nem nemes cselekedet. Ha pro futuro tanulnak a' vétekből, 's azt teszik hogy olyan többé ne történhessék, azt igen jól teszik; de az elmúlton ezzel nem segítünk. 'S legszebb az hogy Vayt igazsággal nem is vádolhatják. Megtanulta most Vay, hogy kit emeljen fel magához.

Az öreg Bárczay Ferencz Úr, az Uram Öcsém Sógorának nagy-
atyja, meg nem tudta emészteni, 1785 körül, hogy egy szegény
legény' bátyja jószágocskát vett; 's ezt mindenképen nyaggatta, hogy
beszélje el, mint történt ez a' vétel. Az a' fiatal ember bona fide
mindent elmonda. Akkor az öreg Úr kinjában felkölt, 's e' szókkal
hagyta ott a' szegény sorsú fiatal-embert: *B—m a' lelkét Kentek miatt
már az ember Úr sem lehet.* — Bűdös Aristocratismus; de ezeknek
a' mereszkedő semmiknek a' szemtelen vakmerősége is bűdös, 's
köszönjék magoknak ha őket verik. A' modestus szegény sorsút
senki se bántja. — Engedjen meg Uram Öcsém fecsegésemnek, 's
ezen leveletem égesse el, hogy az illy emberek nekem ne álljanak.
Ajánlom magamat atyafiságos nagy becsű barátságába 's maradok
Január. 30d. 1831.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5277.

Scitovszky János — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Úr!

Minek előtte a Diaetara mentem volna, kezemhez vévén a
Tettes Úr által hozzám küldött tíz nyomtatvánt [!] a Sz. Hajdan
Gyöngyökből, azoknak meg szerzését Megyebélimnek tőstént aján-
lottam. Ismételt ajánlásomnak az volt következése, hogy én két,
egymásvalaki pedig egy példázatot vett.

Ennek következésébe ide csatolván az árát 18 f. W. az hátra
maradott 7 nyomtatvánt Ns. Torna Vármegye Subst. Vice Ispánja,
Tettes Martinidesz László Ur által a Tettes Úr kezébe szolgáltatni
szerencsém vagyon; szivességébe zárt illő tisztelettel maradván
Rosnyón 31. Januar 1831.

a Tettes Urnak

alázatos szolgálja

Scitovszky mpr.

Spectabili Domino Franc. Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5278.

Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak.

Kassa Febr. 6án 831.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak

Kovacsóczy Mihály szives i. b. a.

Januarius 1től fogva Kassa lakosa vagyok, és így valahára közelebb óhajtásaim' tárgyához, az én fiúi tisztelettel szeretett tanító Barátomhoz, Kegyedhez. — Hidje éltem legszebb napjaihoz számlálándom azt, mellyen kegyed ölelhetem, ezen öröm előttem messze állott, 's annál édesb most, midőn hosszas készültek után, olly közelébe vagyok. Örvendve hallottam Szemere Pétertől kegyednek ép voltát. — Kedves volt azt nekem tudnom, mivel rég nem vevém levelét. — Ha dolgaim rendbe szedem, repülök kegyed tisztelni.

Most más tárgyakra, de előbb érzeményem igazainak kellett hódolnom, ámbár szavaim azt senkinek sem fejezhetik eléggé ki, mint élek kegyedért. —

Werferrel egy csinos Dámák számára való Bibliotheka kiadásába egyeztem meg — tárgya leginkább eredeti dolgozások lesznek, azonba ki nem rekesztődnek az egyéb nemzetek remek Románjaik fordításai sem, de ki a' versezetek. Gróf Desewffyt, az Atyát és Aurel fiát, kik itt mulatának, megkértem, 's ígérték segedelmöket, az utóbbi ugyan egészen a' Politikának él, de Segur munkájából némelly fordításai készen vannak, és ezek az enyimek. Mind a' kettő szívességgel dicsekedhetem. — Most kegyedhez fordúlok és remélve reméllem hogy meg nem tagadja segedelmét, leg alább az első kötetre, hogy így Litteraturánk koszorús hőse munkájával léphessek elő — nem kell tartani hogy Aspasia ügyetlenségével jelenend a' gyűjtemény meg — a' 22 esztendőn mellyel amaszt szerkesztettem, túl haladtam, 's a' ki akkori járatlanságom kárhoztatja, kárhoztassa egyszersmind nyelvünk eránt való buzgóságom. — Azomban ha valami munkája készen nem volna — esedezem vezesse legalább egy elő beszéddel a' világba — sok helyett tapasztalt kegyességét és kedvező itéletét kegyednek megvallom mind eddig meg nem érdemltem, de most arra méltónak akarom magam tenni. — Mi sikere kérelmemnek, a' legközelebbi postán, könyörgöm, tudósítson. — Ha most nem emeljük nyelvünket, midőn minden részről hathatós rúgók indúlnak mozgásba, bizonyára nem leszünk méltók utódink áldására, 's méltán

félhetünk, azt mondandják: a' Magyar nyelv volt. Mart. 19én az az József napi vásárra Pestre [!] szeretném az 16 kötetet látni.

A Szent hajdon Gyöngyeit itt láttam először, ezt csak Kazinczy adhatta így! —

Muzarion nemde? (fájdalom) megszűnt? Bajzának Döbrentei ellen való kikelését tellyességgel nem javallom. Kár olly hangon kiszálni a' pályára — egygy férfi ellen, kinek vannak érdemei.

Nálam sokaktól javalt fordításban készen áll a' szép lelkű Leisewitz Tarentomi Juliussza, örülnék ha kegyed a' Német Játékszinek fordításai közé, mellyet kegyed Galotti Emiliával 's Bajza a' Gyűrűvel megnyitának, felfogadni méltónak tartaná. —

Sokkal többet szeretnék mondani, de drága idejétől kegyed megfosztani vétek, engem pedig tisztem szállít — Ujhelybe még e' holnapba meglátjuk egymást, ekkor többet — éljen egészségben! Ölelem, csókolom.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5279.

Cserey Miklós — Kazinczyinak.

Klitzén Febr. 12én 831.

Kedves Barátom!

Ebben az órában vettem egyszeriben két barátságos Leveledet; egyikre a közelebb múlt Hónapnak 21két, másikkra 30dikát látom jegyezve, — de tsudálkozom hogy a későbbitis ily későre kaptam, mert gondosan kerestetem a postát. — Ez az igen hasznos Institutumis, miolta a Kamara Monopoliumának tsupa kereskedésre arányzott manipulációjává lett, naponként hanyatlík.

Tellyes szívből köszönöm, hogy meg indultál a munkában. Ez előtt negyednappal indítám egy ujj Leveletem hozzád, melyben tudósítottalak, hogy vétség esett a dologban. — Én úgy irtam Neked a mint Vesselényiné mondotta; — a Farkas levele sem láttatott — t. i. az ezelőtti, — a Vesselényiné mondásával ellenkezni: mert senki sem volt nevezve a leveleinkben; — de később, elébb Vesselényinének, utóbb nekemis, úgy fejtette meg Farkas a mesét, hogy ő Bártzi Susánnára, a Bekkné Testvérére, nem a Bekkné leányára tette a czélt. — Én ezt meg tudván, — már ebben a zavarban egyebet nem gondolhattam, hanem hogy talám a Providentia munkája lehet ez a vétség, — mert ha a Bekkné leányát meg-

kapjuk, nagy szerentsét szerzünk Farkasnak; — ha megnem kapjuk, meg fejtyük a mesét Bártzi Susi Kis Aszszonyrak, — nemis tartom jónak vissza húzni szavadat, lássuk meg, mi leszz a válasz! — Ha jó a leány, s ha az Annyais oda engedi, hadgyuk mentire; mert malum bene positum non est loco movendum. — Meg irtam ezt Farkasnakis.

A velem közlött újságot köszönöm. — Az Európai Országok tsendessége esmét felzavarodott, s hosszas időt kíván megállapodása. Töllünk a' Frantziák és Belgák meszse vannak, de Lengyel Ország közel. — Ennek Revolutiója reánk nézve félelmes. — Kettőtől kell félnünk: a Lengyel Revolutio következéseitől és a Cholérától! — Melyik nagyobb roszz? — A Biblia jut eszembe, hogy mikór Dávid Királynak választás volt engedve az Inségek vagyis Ostorok közül, a pestist választotta; jobbnak tartván az Isten kezibe esni, mint az emberekébe: de münket a Cholera emberi kézbe ejtene, — — — és így? — Válaszz!

Elöttem ez a Lengyel-támadás kezdettől fogva gyanus volt. Hogy a Lengyelek a Muszkákat, vagyis az Orosz Birodalmat (melynek fő képpen tulajdonitják az Uralkodó nemzetek sorából lett kitöröltetésseket) nem szeretik, elhiszem; — de hát münket szerethetneké? Mert a mit mü birunk Lengyel Országból, annak állapotja sokkalta alább való, mint a másiknak. — Mihent olvastam, hogy Constantin a Katonákat nem botsátotta a Lengyelek ellen, — mindgyárt gyanítottam hogy Czihos [!] a támadásban. — Azt irják ugyan az újságok, hogy a Lengyelek Constantintis megtámadták volna, de elhaladott: — lehet, — s még sem hiszem. Constantin, a mint az Obnitzki beszédjéből is ki jó, a Lengyelek embere; s elvan szánva Lengyel Királynak; a Felesége úgyis azon Nemzetből való, — s e miatt esett el a Birodalomtól. — De még tovább menyen gyanakodásom, s azt sem hiszem hogy Miklós Császár előre ne lett volna tudója a Lengyel Támadásnak. — A Tavalyi Diaetán kérte a Lengyel Nemzet az Integritássának hejre álitását: — ez *egy*; — Constantinnak praetensioja, ha ő nem vitattyais, nints elenyészve, ezt valamivel ki kell elégíteni, — e' *másik*! — A Sz. Alliantz szerént háborut az Orosz Császár ellenünk nem kezdhet, noha Armadája ingerli; — e' *harmadik*! — Constantin, ha Lengyel Királyá lehet, s az Ötsje reá hajlik, — Lithvaniátis oda engedi, — *megleszz osztotva a Birodalomból*, — már akkór oka lesz lemondania [a] praetensióról, — e' *negyedik*; — de Miklós sem leszz kintelen Gallitziáért

ellenünk hadat indítani, s a Szent Szövetséget megszegni, — mégis vissza szereztetik Gallitzia; mégis boszszu állás tételik rajtunk azért, hogy nem segítettük őket a Török ellen, — s így osztán az Armádia boszadkodásától [!] Miklós nem félhet, — ez *ötödik*; — Az Europai Continensis megmenekedik az Orosz Suprematiától, — ez a *hatodik*, — a Frantziák sem fognak félni hogy Miklós ellenek menyen, *velünk egyesülve*; — ez a *hetedik*; — És ha *ezt a hét Consideratiót* össze alkalmaztatom, — alkalmasint hiszem, hogy a Lengyel Revolutio nem az Orosz Birodalom ellen van, akár mit mondjanak a Manifestumok! —

De még hátra van Móldovának s Oláh Országnak Restauratiója. Hiszedé hogy elhalad? én nem hiszem. Akkor mi Erdélyiekül elől hátul tíz között leszünk.

A G. Cziráky ablakainak bétörését sem jóra mágyarázom. Olyannak láttzik ez, mint a nagy szé[!]vészt megelőző förgő szél. — Adja Isten hogy sokáig ditsekedhessünk békességünkel, — de magok az Uralkodók s azoknak Ministerei, — nem jól ismervén az aetást, — régtől fogva visszászon dólgoznak. — Kérdésedre a következő levelemben felelek, — igaz barátod Cs. M. mpr.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5280.

Kazinczy és Kölcsey Ferencz — Szemere Pálnak.

Kazinczy és Kölcsey Szemere Pálhoz.

Benn az Ülésben szeredán Február. 16d. 1831.

Édes Uram Öcsém, a' mai harmadik Gyűlés Uram Öcsémet rendes tagnak választotta meg, még pedig a' mint az ide zárt plajbásszal tett jegyzés¹ mutatja, csaknem minden vokszok által; mert a' voksolók száma 25 volt, 's egyedül Bajza kapott egy vokszot, 's így Uram Öcsém 24 vokszot kapott. Örvendek hogy a' mai nap jóva tette a' vétket. Stafétát küldök e' hírrel, Uram Öcsémet pedig kérem, méltóztassék holnap reggel mingyárt bejönni.

Ma Schuszter Prof. Ur is tagnak választatott 23 vokssal, Haliczkyra 3 ment.

Édes Palim,² Ide rekesztve kapod a' praesidiálist, mellyet mindjárt a' Sessio végével Döbrentei megirtt, 's G. Teleki aláirtt. Addig

¹ Nincs még.

² Innen kezdve Kölcsey F. írása.

el sem jöttünk, míg kezünkbe nem adatott. Az öröm feletted közön-
 séges, de senkinek öröme nem haladja a' Bártfaynéjét. Mihelyt
 veszed ezeket, jőjj, és jőjj, ha idvességünket akarod, mert pártunk
 gyenge, holnap deputatiók fognak az Academia' jövődő dolgozásai
 miatt kineveztetni, 's ha itt nem léssz 's nem erősíted a' jó ügyet,
 elveszünk; mert Gr. Dessewffy ma egészen a' Francia Academia
 szellemében szollott. Vedd gondolóra ügyünket, 's a' dicsőséget mellyel
 (minden más helyek, sok vitatás után is, üresen hagyatván) elválasztattál,
 's tégy a' köz óhajtnak eleget 's holnapi gyűlésünkre dél-
 utáni öt órára légy itt. Öllelek, Borcsád' kezeit csókolom és várlak
 vele együtt! Pest, Januar 16. 1831.

g. Teleki.¹

25. gr. Széchenyi.	13. Fáy András.
2. Bene.	14. Superint. Kis János.
3. Jankovics.	15. Kazinczy.
4. Vörösmarti.	16. Kisfaludy Sándor.
5. Kölcsey.	17. Gebhard.
6. Döbr.	18. Tittel.
7. Szilasi	19. Schedius.
8. Imre.	20. Szlemenics.
9. Bitnicz.	21. Guzmics.
10. Horvát Endre.	22. Schédel.
11. Horvát József.	23. Petrovics.
12. Gr. Dessewffy József.	24. Balásházy.

Kivül: Tekintetes Szemere Pál Úrnak, a' Magyar Academia'
 rendes Tagjának. *Péczel.*

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5281.

Döme Károly — Kazinczynak.

Tekéntetes Úr!

Választatásomon, mellyet a' T. Úrnak szívessége hozzám, olly
 sietve kívánt tudomra adni, örvendenék, ha szűk tehetségem' és
 igen tsekély érdemem' érzete nem tiltaná hinnem azt, hogy a' meg-
 tiszteltt tudós tagok' sorában én is méltán állok.

Takács Al Ispány Úr most is tsak azt felelé, a' mit múltkori

¹ Innen végig Szemere P. kézírása.

meg szállításomra mondott, hogy ő a' sz. Hajdan' Gyöngyeinek velin nyomtatványaiból nem adhatott el többet kettőnél, 's újra arra kére, hogy ezeknek árrát a' nyolcz nyomtatvánnyal együtt venném által, 's küldeném-le Pestre. Által vevém, 's azon valék, hogy eladhassam : de minden erőlködő, 's erőltetett iparkodásom mellett is a' nyolczból négynél még eddig többet eladnom nem lehetett. El fog e a' többi kelni, vagy rajtam marad, nem tudom. Én azonban, akármint leszsz, mind a' tíznek egész árrát az ide-mellékelt négy darab 10 ftos B. nótában meg küldöm, tudván, hogy ezzel kedves szolgálatot teszek a' T. Urnak, a' kinek további betses jóakarátjába ajánlván magamat szives tisztelettel maradok

A' Tekéntetes Úrnak

Pozsonyban Febr. 28dikán 1831.

alázatos szolgálja

Döme Károly

A' sz. Hajdant így is gyönyörűség olvasni magyarul : hát még, ha hexameterekben adatott volna!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5282.

Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Péczel, Mart. 4d. 1831.

Édes Uram Őcsém,

Én a' múlt kedden Martzius' elsőjén, kijöttem Palival Pestről, 's holnap ismét bémegyünk, hogy valamint Febr. 28d. az első heti-ülésben jelen valánk, megjelenhessünk itt a' Martz. 7d. tartandó másodikban is. — Ezen első ülésünkben, a' két Előülőt oda számlálván, tizenketten valánk jelen; Fáy elmaradt; miért, nem tudom; mert azolta vele nem voltam. Az Előülő Szerencsi Plebánus Kassai József Urnak levelét olvastatá fel, ki azért esedezett egy másfél ivnyi hosszaságú igen sűrű sorokkal irt levelében, hogy IX. kötetből álló Lexicona az Academia' költségén nyomtattassék ki, maga pedig vétessék fel Academistának. Ezen utolsóbb kérése mellé három exclamationis signumot vete. — A' felvétel egészen elhallgattatott; a' másokra megírják neki, hogy az Academia maga akar adni egy Lexicont; 's így a' kérést nem teljesítheti; de ha a' IX. folio-kötetet használat végett felküldené, azt neki kedvesen vennék.

Előmutattatott a' Kis János által magyarrá tett Polyclét' Útazásának két kötete is. Helmezynek akarák adni, hogy adja véle-

ményét, érdemli e a' munka, hogy kijöjön az Academia költségén. Helmecky nem vállalta fel a' megkínálást. Így Petrovics fogja adni. Úgy veszem észre, hogy egy darabig, — míg a' szükséges munkák még érkeznek — kevés dolog lesz az ülésekben.

A' Casinóban azt beszélék hogy Gróf D. káromkodások közt olvasta, még Pesten, a' Kritikai Pellengér' Toldalékját. Azt megjövendöltem. Én az utolsó ülés oltá nem láttam D-t. Ellenben Gróf Festetics János ezt a' Toldalékot fenn szóval olvasta fel, a' mint mondják, a' Casinóban, 's ott mind az Olvasó [!] mind a' Hallgatók ezt kiáltozák: «Merito caeditur D. — ; minek avatkozott a' gyalázatos perbe?»

Vörösmartinál voltam. Nem csak nem bánja, sőt most is javolja hogy a' németül Író megkorbácsoltatott. Mondottam a' mit szükségesnek láttam, de abba hagytam. — Szörnyű dolog midőn Költőnek nincs szive; és hogy itt egyyike a' másikat tüzelgeti.

Martzius 10dikén.

Palival bejöttem 5dikben 's 7dikben a' második ülésben is jelen valánk, mintegy tizennégyen. Egy Schams nevű valaki négy Kötet német nyelven írt munkáját: Beschreibung der kön. Stadt Ofen etc. veres maroquinba kötve, 's gazdagon megaranyozva, aranyos metszéssel ajándékba küldé az Academiának, német nyelven írt levél mellett. — Az ülés meghagyta Döbr.-nek, hogy azt írva köszönje meg. — Azután felolvastatott a' Január. és Febr. holnapokban Budán és Pesten kijött munkák és iráskák laistroma, 's a' nevezetesb munkák véleményadás végett két két tagnak kiosztattak. Nekem a' Horátz' Ódájához írt Jegyzések (Lassú nevű Irótól), Palinak a' Mailáth Grammaticája, 's mind kettőnknek a' Szalay Bimbóji. Döbr. nyugalomban olvasta fel a' Kritikai Lapok' czimjét a' Laistromban. Nem emlékezem, hogy arról ki fogja adni vélekedését.

Ezen kiosztás után azok eránt tanácskozánk, hogy az Országban levő Typographiákból kik szedjék be három holnaponként a' megjelent munkák' Catalogusát, 's az ülés későn ment széllyel.

Én egy Antikritika formát írtam a' Sz. Hajdan Gyöngyei cikkelyére a' Kritikai Lapokban, 's a' mint azt megírtam itt, elvittem a' Pali' szállására, 's csak akkor ádtam be, midőn azt Pali megolvasta. Kért hogy egy betűt se változtassak rajta. Egy szót sem szólék magam felől, hanem justificáltam azt 1. hogy épöszt prózában is lehet fordítani; — 2. P — mellett költem fel, 's például a' nagy Friedrichet

állítottam elő, ki nem németül írt, noha német nép Királya, hogy többekhez szólhasson, és mivel inkább akara az elkészült nyelven írni. Szeliden és minden vadság nélkül érezteti magát a' nehezletés, 's Pali a' könnyü tónust 's a' nyugalmas megvetést szerette benne.

E' napokban tele vala a' város hogy a' Nádorné Stafétát kapa a' Nádortól Bécsből hogy a' Lengyelek teljesen meg vannak verve. Tegnap pedig, 9dikben, Generalis Illyéstől Lembergől jött levél a' Ferdinánd (Commandirozó) Herczeg Adjutánsához Generalis Defourhoz, hogy az Oroszok tenkre vannak téve. Ezt más három levél is beszéli.

— Megvállik mellyik hír lesz az igaz.

Septemvir Péchi Úrnál kimentém Uram Öcsémet.

Gróf Károlyi György ma éjjel jött Bécsből. Károlyba indult, de nem megyen. Még e' holnap végén Bécsben akar lenni.

Bártfay hat napja hogy német gyomrot kapott, 's nem alhatik. Már tegnap Orvoshoz folyamodtak. Úgy hiszem, nem lesz következése. — A' mi Palink egészséges és vig kedvvel van. Hétfőn ismét megjelenünk a' Gyűlésben, itt leszünk József napig melly Bártfay-nénak és a' Schedel anyjának neve napja; hétfőn osztán ismét az ülésben, 's kedden ki Péczelre. — Ajánlom magamat igen nagy becsü atyafiságos barátságába.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5283.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Péczelen, három órányira Pesttől, Martz. 4d. 1831.

Tisztelt kedves barátom,

A' szőlővesszők eránt megtettem a' rendelést. Budán a' S a s h e g y termi a' legjobb veres bort. Ott egy ismerősömnek a' vinczlerje hires szőlőt bir; az fogja adni a' vesszőket. Ferslágba fogom rakatni, lyukakat fúratok a' ferslágon, hogy a' szellő járhassa, 's leteszem a' ferslágot egy Spediteur' boltjában, hogy az Erdélyi Dihócz szekerek megvigyék. Neked pedig megírom, hol kerestess Kolozsvárt. — Ennyit a' vesszők eránt.

Meghíva Febr. 14dikére a' Magy. Academia' dolgában, én már 9dikben beértem Pestre, de Gödöllő körül tüdőgyúladásba estem, 's betegen értem bé. Alig tudtam hangot adni midőn egy barátomhoz beléptem, 's tőle *ágyat és nyílalásomra kovászt* kértem. 14ikén már megjelenheték első ülésünkben, melly Elölülönknél Szabolcsi Fő-

Ispány Gróf Teleki József Úrnál, tartatott. Elcsudálkoztam, midőn Comáromy Györgyné hozzám küldé, 's kére, jelenjek meg nála; mert én még [!] sem álmodtam hogy ő Pesten van, 's leveletem hozzá, a' házasság' dolgában, Debreczenbe útasítottam. Vette azt, de csak akkor, midőn én is Pesten valék. Valljuk meg, édes barátom, hogy ez a' dolog ugyan szerencsétlenül indult ám. Ezen dologban vett első leveledet elégettem, hogy a' titok titok maradhasson. Ha az megvolna, bém bizonyíthatnám, hogy a' hibát, vagy inkább botlást csak, Te követted el, és nem én; hiszen második leveledben azt írod, hogy a' leányt az is *bohókás*nak festette, a' kivel eránta szóltál; — ez az epitheton pedig arra illik, a' ki eránt én, parancsolatodhoz képest, az asszonynek, 's a' Fiscálisnak, 's végre Comáromynénak írtam; a' másik leány nem bohókás, hanem igen eszes és minden tekintetben tiszteletet és szeretetet érdemlő leány. Comáromyné azt mondá nekem, hogy a' bohókás' elnyeréséhez kevés reménysége van, a' másíkhöz; tudnillik a' bohókás leány anyjának hajadon testvérééhez, van. Míg parancsolatodat nem veszem, addig nem tehetek semmi lépést. Legjobbnak látnám candidé megírni vagy igazábban azt hazudni, hogy én nem jól értettem parancsolatodat, 's a' ház leányát a' ház' Fräulein Tantjával összehévesztettem. — Parancsolj tehát, mit tegyek; én itt leszek Aprílisig, de innen ki ki fordulok Esztergomba, Pannonhalmára, Zirczre; 's ha levelem talán késnék, ne tulajdonítsd vétkemnek; az csak azt jelentené, hogy excursióim miatt a' levelet nem vettem mingyárt mikor megérkezett.

Mint méne véghez az Academia Tagjainak megválasztása, tudni fogod az Újságokból. Ha az a' Pozsonyban tartott Gyűlés tartva nem volt volna, másként ment volna végig a' Pesti választás. Ott az Igazgatók voltak jelen, nem azok, a' kik ott és Pesten előre megválasztattak, 's nem volt a' ki az Igazgatókat felvilágosítsa. Döbrentei ott volt, 's vitte a' *maga* dolgait, a' mihez ő derekasan tud. Ha úgy tudna egyébhez is, ő volna az ember. — A' Febr. 14d. tartott első Ülésben összeíránk némelly neveket, nem Candidatio formán, hanem a' kit eggy vagy más Pozsonyban megtett Tag méltónak ítelt, mellyek közül tiszteletbeli, 's rendes, és levelező Tagok voksok által vétessenek fel, 's 15dikben Tiszteletbelieknek választánk ezeket: 1. Báró Mednyánszky Aloyz Loc[umtenentia]lis Consil. 2. Gróf Dezsőffy József. 3. Báró Wesselényi Mikl. 4. Fáy András, a' Mese-költő. 5. Superint. Buday. 6. Veszprémi Püspök Kopácsy. 7. Jan-

kovich Miklós a' gazdag Collector. 8. Consil. Bene, Orvos. 9. Görög Demeter Udv. Tanácsos. 10. Döme Károly Pozsonyi Kánonok. 11. Kolozsvári Sándor Veszpr. derék Kanonok. 12. Prof. Consil. Schédius.

16. Szemere Pál, kit Döbr. kihagya Pozsonyban, 24 vokssal rendes Tagnak választatott meg; csak egygy adá talán csintalanságból másra voksát. Prof. Schuster is annak választatott 23 vokssal. Ma tiszteletbeliek lettek Pécsi Püsp. Szepesy, Kresznerics Áldozó Pap, Ragályi Tamás Borsodi Követ, 's a' Paszmosi Teleki Ferencz.

17dben 20 Levelezők, kiknek neveiket restellem leírni. Én ezek közzé projectáltam Gr. Dezsőffy Aurélt, de haszontalan volt tanácsom. Sokan nem ismerék. — Volt még egygy valaki, a' kit ajánlottam; de nem ismerék, 's azt mondták, hogy nem ada ki semmit. Mondottam hogy dolgozott, és mit dolgozott. Az nem használt. Gróf Bethlen Imrének is kevés voksa volt; talán csak négy. Ellenben Gr. Kemény József elnyerte azt, holott a' Párizsból most érkező Kemény Domokostól azt hallom, hogy magyarul sem tud jól. — Megszerettem ezt a' Gr. Kemény Domokost.

Febr. 20dikán a' Kir. Tábla' palotájában tartánk az ülést a' Teleki praesidiuma alatt. Jelen voltak, mint Igazgatók, Gróf Cziráky az Ország Birája, Personalis Mailáth, Fő-Ispány Szegedi, és a' Rendes Tagok. Gr. Dezsőffy újra megkérde, ha akarok e lenni Secretárius, mert dicsekedés, annál inkább pedig hazugság nélkül mondhatom, hogy ámbár Döbrenței mindent elkövetett, hogy az ő lehessen, engem óhajtottak annak. Megmondám fenn szóval, hogy én az lenni nem akarok; feleségemmel 's azzal a' sok gyermekkel Pestre nem jöhetnek. Így Döbr. megtéetett, minekutána Fenyéri és Bajza tavaly rajta azt a' tréfát ejték, Bajza pedig most ismét a' Kritikai Lapokban mind rajta, mind az őáltala védelemül kiáltott Gróf Dezsőffyn. — Szegény Dezsőffy, ő iszonyúan meg van rángatva benne, 's Döbrențeinek új nagy vétke az, hogy Dezsőffyt abba a' gyalázatos perbe vonta. Pest tele van vele, hogy Dezsőffy iszonyú haraggal hagyta el Pestet, így letiporva látván magát a' lelkes de ifju Bajza által. — Élj szerencsésen, tisztelt barátom. Várom parancsolatodat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5284.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Pest, 1831. márt. 8.¹

Itt küldöm az Úrnak, édes barátom, a' mi felől tegnap előtt szólottam, 's minthogy képzelem, hogy Vörösmarty barátunknak betegsége alatt a' Tud. Gyűjt. redactiójával az Úr fog bajlódni, nagyon kérem, méltóztassék helyt adni ezen irásomnak. Az a' barátunk, a' ki a' Kritikai Lapokban G.... betű alá rejtette el magát, engem kedvetlen állásba hozott azzal, a' kit én tisztelnék és szeretnék, ha olly kicsiny volna is a' polgári világban, a' millyen nagy. Illó, hogy az annak találjon, a' kinek eddig ismért.

Hiszem, tudom, hogy ez a' pseudonimus G... engem szeret; megbecsülhetetlen jeleit adta erántam barátságának; 's örömmel vetem mellé, hogy azt tőle és az Úraktól érdemlettem is; de meg nem foghatom, hogy a' ki engem szeret, mint bánhat így velem. Én, ha kedvem volna írni valamit a' Fábián Gábor Úr által adott keleti versekre, kerülném a' szólást, vagy másra hagynám, hogy az Urat ne bántsam meg, ki felől tudom, hogy Fábiánnal szorosán öszve van füzve. G.... és a' Kritikai Lapok' kiadója, 's az Ur, ki a' munkát bizonyosan még kézírásban látta, azt fogják mondani, hogy a' hol az ügy kívánja hogy szóljunk, ott nincs barát és nincs ellenség, ott nem kívánhatni, hogy hallgassunk; 's az Úrknak igazok van. De kívánta e azt az ügy a' mit az Úrak itt cselekedtek? Gyönyörű virága az a' szívnek, midőn hallgatunk a' hol kár nélkül hallgathatunk, 's azért hallgatunk, mert szavunk kedvetlenséget, bajt, kárt tehetne azoknak, a' kiket hozzánk szeretet kapcsol.

G.... helyeket hord elő fordításomból, 's azokat összehasonlitja az originállal, hogy hibásságokat láttassa. Az nekem nem fáj; nyugalomban olvastam feddését; mint az nem, hogy Kölcsey megmutatta, hogy a' Pindarusz' ódájában sok helyt egészen egyebet mondok, mint Pindarusz. Én magamat csalhatatlannak nem tartom, 's botlásom kimutatását nyugalomban, olykor még köszönettel is tudom venni, bár az nyomtatásban mondassék; adtam példáját, 's nem egyszer. Az fáj, hogy az Úrak azt bántották, a' kit én tisztelek, csudálok, szeretek.

¹ Ezen levél közzé tételét, Kazinczy halála után, Bajza «Kritikai Lapok» című folyóiratának 1833. évben megjelent II. füzetében a 44. lapon. — Zádor Gyula jegyzete.

'S miért bántották ötet az Urak? miért bántják? Melly kép-
telenségek azok, a' mik ő felőle beszéltetnek! Maga a' szó mutatja
nem igaznak a' hirt. 'S használt e valamit ez a' bántás? Azt hiszik e,
hogy ötet ez a' verdesés — 's nem csak prózában, hanem versben is
azon felül — közelebbre fogja vonni? 'S kinek van ahhoz köze, a'
mit ő énerántam csinált vagy nem csinált? Engedjen meg nekem
G..., ha itt Virgilnek ez a' sora

Parcius ista viris.... jut eszembe.

Feleségemtől most veszem eljövetelem olta kezéhez érkezett
leveleim' csomóját, 's abban a' Bajzáét is, azon hírrel, hogy «Kis
János egy Recenziót küld» 's ezt veti a' szó mellé: úgy van írva,
a' hogy ő tud. — — Az felől nem kérdés, ha tud e; de olykor
az is rosszul teszen valamit, a' ki jól is tud. — Mondja meg az Úr
nekem, édes barátom, mint vetemedhetik a' társalkodásban olly
szerény, szeretetre olly méltó barátunk illy tiszteletlen szóra? Nem
jó dolog arra szoktatni magunkat, hogy a' jókat is kicsinyeknek
nézzük, mert az oda visz, hogy egyedül magunkat és társainkat
nézzük valamiknek. 'S ki felel arról, hogy az a' tiszteletet érdemlő
kis kör, melly most maga akar lenni minden mindenben, örökre fog
tartani? 'S mi lesz akkor, ha később a' mostani barátok ellenségekké
válnak?

'S mit jelent az, hogy én a' Kritikai Lapokat 24 órával láttam
később, mint a' velem egy fedél alatt lakó Kölcsey? Nem azt e,
hogy az Urak látták, hogy ezek a' Kritikai Lapok nekem kedvetlen-
séget fognak tenni, de azzal nem gondoltak? Én illyet nem tehetek
azokkal, a' kiket szeretek, 's áldom sorsomat, hogy a' midőn ked-
vetlen ítéleteimet akarám hallatni, még ha az embert nem szeret-
tem is, írásomat még a' lenyomatás előtt láttatám azzal, a' ki ellen
felköltem. Ezt tevém Döbrenteivel az Élet és Literatura két elsőbb
köteteiben, 's azért, hogy ha megtévedésemet kimutatta volna, ei-
hagyjam a' helyet. Velem senki sem tévé ugyanazt.

Annál szabadabban mondom el itt panaszimat az Úrnak, tisztelt
kedves barátom, mert bízom igazságszeretetéhez, hogy azt méltó
panaszznak fogja ismerni. Maradok változhatatlan hűséggel alázatos
szolgája.

Az academiai ülések felől megcsinálom a' Tud. Gyűjt. számára
a' Híradást.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiad-
vány 163—5. lapjain és a Kazinczy G-féle kiadásban is.]

5285.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Pesth, den 8. März 1831.

Mein theurester Freund,

Den 9ten Februar. kam ich hier an, aber erkrankt auf der Reise. Ich zog mir wieder eine gefährliche Lungenentzündung zu. Meine glückliche Natur siegte auch jetzt über das Unglück welches mir widerfuhr. Den 14ten Febr. konnte ich schon, wiewohl noch jetzt stumm, in unseren Sitzungen erscheinen. Was dort geschah, wissen Sie aus den Blättern der Hazai Tudósítások. Wo jeder stimmt, fällt die Sache, wie bey unsern Restaurationen aus. Viele sind hinein, die ich dort zu sehen nicht gewünscht habe, und viele blieben weg, die ich dort umarmen zu können gewünscht und gehofft habe. Candidirt wurde niemand; aber man schrieb die Namen, aus denen gewählt werden soll, auf, so wie jeder des einen oder des andern Namen vorschlug. Nur die wurden removirt, die nichts ungrisch geschrieben haben, und wider die man Ausstellungen machen durfte.

Jede Woche werden am Montag abends um 5 Uhr kis filések gehalten. Den 28ten Febr. wurde das anderthalb Bogen langes [!] Schreiben des gewesenen Plebans¹ von Szerencs (im Zemplin. Com.) vorgelesen, der die Academie bat, sein IX folio Bände starkes etymologisches Lexicon in Druck herauszugeben, und ihn selbst in die Zahl der Academiker aufzunehmen. (Das letztere ist durch die Statuten verboten.) Er setzte *drey Exclamationis* signa zu die [!] letztere Bitte. Da die Academie selbst ein Lexicon und eine Grammatik herausgeben will, so konnte sein Wunsch nicht erfüllt werden, aber man wird ihm schreiben, dass die Academie ihm sich verbunden fühlen würde, wenn er seine IX fol. Bände ihr zum Gebrauch leihen wollte. — *Tót*, oder *Tóth* (der Slave) soll nicht *Tót*, sondern *Tolt* (der Verdrungene) heissen, wie die Bewohner des Landes durch Arpads Krieger verdrungen sind. *Ex hoc uno discite omnes* — sagt Virgil.

Superin. Kis bot die Übersetzung des Werks: *Polyclétus Útazása Rómában* — zum Druck. Man übergab das MS. einem Mitglied zum Gutachten.

¹ E szó mellé Romy ezt írta: [K]assai.

Den 7ten¹ machte Schams der Academie ein Geschenk von vier Büchern, die er herausgab: *Beschreibung* der Stadt Ofen, etc. In Marroquin gebunden, und mit Goldschnitt. Dann wurden die Titel der in Januar u. Febr. d. J. erschienenen Schriften und Bücher vorgelesen, und sie, um das Gutachten zu hören, ausgetheilt. — Mir fiel das Werk Horátz, Magyarázatokkal, zu. Ich höre, der Herausgeber hat Nitschens Anmerkungen übersetzt.

Was ich hoffe? — Viel Gutes mit der Zeit. *Est bene*, non poterat dicere; dixit: *Erit*. Die Academie schreibt nichts vor, decidirt über nichts,² dringt auf keine Einförmigkeit, respectirt die Eigenheiten ihrer Mitglieder. So ist alles salvirt, und meine Furcht, dass wir das Beispiel der Franz. Academie befolgen werden, verschwand.

Den 20. Febr. hielten wir unsere Sitzung in dem Saal, wo die kön. Tafel ihre Sitzungen hält, um den Secretär zu wählen. Teleki praesidirte. Der Judex Curiae, der Personal, die Septemviri Péchy, Szegedi, der Statthaltrath B. Mednyánszky waren zugegen. Graf Dezsöffy fragte mich *auch hier, laut*, ob ich Secretaire der Academie werden will. Schon 48 Stunden früher habe ich öffentlich u. laut in einer Deputation declarirt, dass mein Alter, meine Umstände, und alle Rücksichten, mir das verbieten, ja unmöglich machen. Von mir war also keine Rede mehr. Und doch gab man mir zwey Vota. Ich selbst und meine Freunde, votisirten für den jungen braven Dr Schedel. Doch Döbr. wusste die Igazgatós für sich gewinnen; er, der Kraft genug hatte, in der Sitzung zu Pressburg sich in der Classe der Philosophie loco primo, also vor dem Prof. der Philosophie bey der Universität, setzen zu lassen. *Wem Gott ein Amt yi dem gibt er auch den Verstand.*

Den 24 Febr. erschien das erste Heft von den Kritikai Lapok, von dem braven Bajza, der im Umgang unendlich bescheiden ist, und viel Kopf, viel Geschmack, viel Belesenheit hat. Man muss *schaudern*, wie hier alles zusammengebissen ist; kein Laut aus dem Herz spricht. So thun junge Leute, da sie igen fonákül den Cato spielen wollen. Empörend ist es was ein gewisser pseudonymer G... (ganz u. gar nicht Guzmics) über die Übersetzung der Perlen der heil. Vorzeit sagt. Sie werden meine Antwort in dem Tud. Gyüjt. lesen. Eine Ode des Pindar habe ich in der Hebe gegeben. Der vortreffliche, gelehrte, edle Kőlcsey (der Stolz unserer Sitzungen) hat diese Über-

¹ März.

² dictatorisch. — Romy K. Gy. jegyzetei.

setzung recensirt, vor ein paar Jahren recensirt. Hätten Bajza u. die Seinigen mich nur diese Recension, ehe sie gedruckt war, lesen lassen! Ich hätte die Worte von Heyne angeführt, aus der Vorrede zu Herders Epigrammen der griech. Anthologie. Herder übersetzte diese oft in einem ganz andern Sinn, als in welchem der griech. Dichter sie gab. — Ich bin stolz darauf, mein lieber Freund, dass ich meine Recensionen fast immer die, die dieses anging, früher als sie abgedruckt wurden, lesen liess. Doch diesen Adel von Gefühlen haben wenige. Niemand thut es mir nach. Und so könnten wir doch vielen Missverständnissen vorbeugen.

Sie werden die Kritikai Lapok wohl lesen. Am Schlusse finden Sie die Antwort des Bajza an den Grafen Dezsöffy. Ich hätte sehr gewünscht, dass der edle Mann sich in den sehr unedlen Streit des eitlen, aufgeblasenen Döbrentei nicht gemischt hätte. Wir wissen, dass Döbr. ihn zu seinem Schutz mit aufgehobenen Händen angefleht hat. Es ist grausam, was der Graf leiden musste. Ich sah dies voraus, da der Graf seine Schrift wider Bajza, den er, unglücklicher Weise, zum *Zajbaj* umgetauft hat, herausgab, u. ich bin froh, sagen zu können, dass ich Bajza bitten liess, er soll dem Grafen Achtung beweisen. Von seiner harten Antwort wusste ich erst damals etwas, als die Schrift schon gedruckt war.

Szemere und ich versprachen dem Guzmics, dass wir in April ihn besuchen werden. Damals sehe ich auch Gran, und werde die Freude haben, Sie zu umarmen. Adieu mein theurer Freund. — Ich bin hier logirt bey Hrn. v. Bártfay, ausser der Stadt, im Graf Károlyischen Haus.¹

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5286.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Tisztelt kedves barátom,

Elmeneteled olta két héli ülésünk volt, és szép ülésünk: egyik Február.' utolsóján, a' másik Martz' 7d. Mind az egyiken mind a' másikon a' teljes 9 számnál többen valánk jelen. Széchenyi el nem marada. Az elsőben előmutatá az Előülő a' Polyclétus' útazásait, 's a' Kézirat általadatott Petrovicsnak, hogy adja véleményét éránta.

¹ E szó után Rummy ezt írta: Üllőer Gasse.

Előbb Helmezcit akarák megtisztelni parancsolatokkal, de ez, szerénységből, elhárította magáról. (Úgy mondják, hogy ennek kedvetlen összeakadása volt Pozsonyban az Előfűlővel, 's én innen magyarázom inkább vonakodását.) — Ugyan azon ülésben felolvasatott a' nyugalomra lépett Szerencsi Plebánus Kassai József másfél ívnyi hosszúságú 's sűrű sorokkal írt levele. Kéri az Academiát, hogy IX folio Kötetekben készen álló etymologiai Magyar Lexiconát köz költséggel adja-ki az Academia, 's ötlet vegye fel Társának. Ezen utóbbi kérése mellett, három Exclamationis signum áll. — Szemere Szerencsen (Zemplényben) meglátogatta ezt az elposhadt Grammaticust, 's Lexiconát megtekintette. Neki a' *slavus* nem *tót*, vagy *tóth*, hanem *tolt* — Verdrängter — mert az Árpád' serge őket lakásaikból *kitolta*. — Ex hoc uno disce omnes — mond Virgil. Ismerjük azonban nyavalyás Grammaticáját. — Az Academia kérni fogja, hogy az említett IX Kötetet küldje fel a' végre, hogy azok a' kik az Academia Lexiconát fogják készíteni, használhassák. A' három exclamatiójú kérést hallgatással mellőzte el.

A' második ülésben Schams négy munkájával kedveskedett az Academia Bibliothecájának, kettejét, vagy hármát, veres marroquinba kötve, aranyos metszésekkel. A' Secretárius meg fogja köszönni az ajándékot. — Ekkor felolvasattak Döbrentei által a' Pesti és Budai Typographusok' Januáriusi és Februáriusi nyomtatványainak laistromai, 's kiosztattak két két Tagnak, hogy vélekedéseiket adják erántok. Nekem a' Horácz Ódájira tett Jegyzések jutának, mellyeket (a' mint Döbrentei mondá) valaki Nitsch után dolgozott. Bírom a' Nitsch' Horáczát négy igen vastag Kötetben, 's meglátom, mit mondhatok ezen Jegyzések felől.

Döbrentei olvasá fel a' Trattner laistromában a' *Kritikai Lapok* czírnjét is. — Én a' Döbrentei 's Fenyéri és Bajza közt lefolyt pert a' legundokabbnak nézem, melly Literatúránk' mezején valaha folyt,¹ mert a' mi Rájniz és Szabó 's Bacsányi, vagy Révai és Verseghi közt folyt 40 és 30 eszt. előtt, az idők által inkább mentethetik. Itt bátran merem állítani, hogy ezt a' gyalázatost egyenesen a' Döbriuságának köszönhetjük. — Fenyéry *kérdéseket* teve fel, csípősen ugyan, de nem gorombán. — Döbr. a' Wigand nevében nem csak csípősen felele, a' mi szabad volt volna, bár nem igen szép 's a' nemesb érzésű Olvasót nem igen alkalmas mulattatni, — hanem

¹ Előbb *lefolyt*-nak írta, utóbb a *le-t* kitörülte.

gorombán is, és döllyfösen. Magyar Campénak nevezte magát, a' mire ugyan a' Kis Gyula 's a' Pali és Linka [!] könyve just nem igen adott, 's a' maga stilisticáját szörnyü czifra flosculusokkal, a' mit ő olly igen szeret, magasztalta, 's Fenyérynek elébe rakta vétkeinek, bűneinek egész litaniáját. Döbr. azt mondja, hogy ő azt nem írta, 's hinném neki, mert factumok forogván kérdésben, becsületes ember csak azt meri mondani a' mit tud. De ki írta tehát? a' magyarul nem is értő Wigand? 's mit mutatnak a' Döbr. flosculusai? De adjuk meg, nem ő írta; hihetni e, hogy nem olvasta, 's hogy az az ő híre nélkül ment sajtó alá? — (Hihetni e, hogy a' Döbr. képe alá metszett *Érdemeit becsülőji** a' Döbr. híre nélkül mentek a' kép alá? Sőt mi úgy hisszük, ismervén Döbrenteit, 's tudván hogy ő nem csak hiúságból, hanem speculatióból is szeret nagynek tekinteni, hogy ezt az *Érdemeit becsülőji*-t Döbr. maga metszeté a' kép alá.) — Adjuk meg, mondom, hogy nem ő írta, de nem olvasta e minekelőtte sajtó alá ment? 's ha olvasta, és, mint Redactora a' jelentett munkának, ki nem törlötte, úgy annyi, mintha ő írta volna. — Fenyéry visszaadá a' Grammaticai tudatlanság' szemrelobbantását, és, ítéletem szerint ugyan nem ok nélkül. — Erre Bajza adá ki *Figyelmeztetését*, 's az ellenkező fél úgy felelt, hogy Bajza kénytelen volt Lutheri nemes tüzzel és nemes gorombasággal mind a' Döbr. döllyfőnek mind a' Záptojások marhadühü osztogatójának úgy felelni, hogy clnémüljanak. Az a' *drága D.* Uram 's a' Döbr. által folyamathozni akart, de *Kendhez közel járó Kegyed* az ellenkező felet elnémitá. Döbr. most Gróf Dezsőffy-t kérte meg, — 's még az is tudva van, hogy összetett kézzel, — hogy neki keljen védelmére, 's a' tiszteletre méltó Gróf teljesíté kérését. Meglátván én ezt a' *Zajbajt*, azonnal irtam Tek. Bártfayné Asszonyságnak, 's kértem, bírja rá Bajzát, hogy tisztelje a' Gróf érdemeit, ősz haját, hitvesét, gyermekeit. — Az hasztalan volt. Megjelentek a' Kritikai Lapok, 's én azokat csak megjelenések után láttam. Tiszta vagyok Isten és az én lelkem előtt, 's elmondhatom, részem a' Dezsőffin esett csapásokban nincs. Ezeket említenem kelle, édes barátom, nehogy vádolj a' hol nem érdemlem azt. Szeretem azokat a' lelkes, de tüzes ifjabb társainkat, de tüzöket nem szeretem. A' Kritikai Lapok csupa marakodások. Nincs e annyi könyvünk, annyi Irónk közt, a' kit melegséggel

* *Érdemeit becsülőji* a' nyelv tisztaságáért pedantokodva buzgó Döbrenteinek nem rossz, nekem ez jó: *Érdemei nek becsülőji*. — Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

lehetett volna említeni? Büntetni a' rosszat illő, de a' ki a' büntetésben leli csak örömét, nem Bírónak született, hanem hóhérnak.

A' szép-lelkű Kölcsey nem csinála titkot belőle, hogy Pindarusi Ódámát ő recenseálta. Azt a' recenziót gyönyörködve olvastam. Csak azt szeretném rá mondani, a' mit Heyne mondott a' Herder által az Anthologiából fordított epigrammák felől. Herder olykor egészen mást monda mint az Anthologia Költője, 's Heyne javálja a Herder' tettét. — Nekem csak az fáj, a' mit G... név alá rejtve Schédel barátom monda a' Szent Hajdan Gyöngyeinek fordítása 's Írója felől. Már beadtam feleletemet a' Tud. Gyűjtemény Redactiójának, 's olvasni fogod azt, úgy hiszem.

Nekem nem mi öregek vagyunk reményem és gyönyörűségem, mert mi már azok sem leszünk, a' kik voltunk; ifjainktól várok mindent, kik irtva találván az útat, tovább mehetnek mint mi; őket segíli az idő, mellyel nekünk küszdeni kelle. De ezt a' tiszteletlenségig menő vak és vad bátorságot benne nem szeretem. De magokhoz térnek ők is, engedni kell valamit fiatal tüzöknek. — Éljen szerencsésen, áldott ember!

Pesten Martz. 9d. 1831.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

5287.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Pesten, Martz. 11d. 1831.

Úgy végeznék, Szemere és én, hogy a' húsvétot Pannonhalmán fogjuk tölteni, 's ezt jelentem Neked, édes barátom, nehogy azt rettegj, hogy várásodat most is megcsalom. Bójtben nem azért nem megyünk, mert félünk a' haltól; én részemről ritkán tudom, mit eszem, 's követem az intést a' Szent Péter peplumával — purum, impurum, hal vagy hús — mindegy. Attól félünk hogy benneteket a' test' sanyargatására rendelt idők elvonhatnának az örömtől. Pedig én Nálad feledni óhajtom bajaimat.

Martz. elsőjén Szemerével kimentem Pécelre, de a' Martz. 7dikén tartott Gyűlésben, vagy inkább csak héti-ülésben, jelen voltunk. Valóban dolgaink jól indulnak.

Febr. 28d. felolvasá Döbr. a' másfél ivnyi levelet, tömött betűkkel és sorokkal, mellyben Kassai József Szerencsi volt Plebanus, most a' Pécsi Püspök alumnusa, az Academiát arra kéri, hogy IX. fólio-Kötet etymologiai Lexiconát nyomtattassa, ötét pedig fogadja Tagjai közzé. Ezen utóbbi kérését három Exclamationis signummal rekeszti be — nem tudván hogy a' Statútumok az illy kérést tiltják. A' Secretárius felelni fog: Az Academia maga készítet Grammaticát és Lexicon; de kedvesen venné, ha a' IX. fólio-Kötetet használás végett felküldené.

(Millyen Lexicon ez, láthatd egy cikkelyből: et ex hoc uno disce omnes. —

Slavus nem tót, vagy tóth, hanem tolt, — Verdrängter — mert az Árpád' vitézei a' Slavusokat innen eltolták.)

Ugyan-azon ülésben az Előülő bemutatta a' Polycletus Római Leveleit, Superint. Kis által fordítva. Ez is a' Munka' kiadását kéri. — Petrovics fogja adni eránta véleményét.

Martz. 7d. felolvastattak a' Pesti és Budai typographiákban Január. és Februarban kiadott munkák czimjei, 's kiosztattak két két Tagnak. Nekem a' Horácz Odájához tett magyar nyelven írt jegyzések jutottak. — Azt mondják, *Lassú* ezeket *Nietschből* csak lefordítá. Commentátor és fordító nem tehet jobbat, mint ha az előtte szólott Commentátorok' dolgozásait használja; sőt nem csak jobbat nem tehet, hanem azt el sem kerülheti. Így tehát csak azt fogom nézni, ha jól választá e meg az értelmeket, 's jól mondja e el a' mit általvett.

Nem tudom, édes barátom, a' Kritikai Lapokat vetted e, ismered e. Szántam Dezsőffy-t midőn azt megolvastam, 's haragszom Döbrenteire, hogy azt a' tiszteletes embert az ő védelmére kényszerítette. Bizony ez nagy vétke Döbrenteinek. Te és az okosság azt tanácsoljátok, hogy ne mutassam elhülésemet ez eránt a' hiú ember eránt, de nem fogadhatom szavakat, 's tiszta lévén szabadon ereszttem magamat érzésim' ragadozásinak. Nemtelent tenni nem fogok; eránta mind azt a' mit a' társaságos élet' törvényei kívánnak, mindég fogom teljesíteni; goromba volnék ha e' részben nem adnám meg neki a' mivel az őformáknak tartozom: de magamnak is tartozom valamivel — azzal, hogy mutassam, láttassam, hogy én az olyan ember' barátja nem lehetek. Nem ő toltá e el a' mi diszünket Horvát Istvánt? Ő nem pirult elsőbb lenni a' Philosophiában mint a' Philosophiát a' Magy. Universitásban tanító Professor? Még a'

Cholera morbus gyógyítására is kiküldeti magát, csak az neki ígérjen pillogást és pénzt. Pillogjon, ha akar és ha nem pirúl; de összetaposni a' magánál jobbakat, hogy elől állhasson, az érdemli hogy az ember éreztesse vele, hol kellene neki állani. De elég róla!

A' Kritikai Lapokban az én Gyöngyeim is meg vannak csipkedve. — Az elrejtőző Recensens G . . . betűt vete ítélete alá, 's el kell mondanom hogy az nem Guzmics. Ha két ívet töltött volna is el a' fordított helyek és az Originál összehasonlításával, nem szolanék, mert hol éri utól a' nagy Írót a' nem nagy fordító? de midőn azon akad fel hogy prózában, bár poetaiban adom a' hexametert, már akkor szolanom kell. Jó tudni mit tanítanak a' theoreticusok, de az ő leczkék mellett elmélkedni is kellene. 'S az a' vad harag a' hasonlíthatatlan férfit ellen! Észrevételimet beadtam a' Tud. Gyűjt. Februáriusi darabjába. Olvasni fogod azt. — Pindari Ódámra Kölcsey írta azokat a' Jegyzéseket. Bár olvasta volna a' mit Heyne mond a' Herder által görögből fordított Epigrammák felől. — Örömmel emlékezem mindég, hogy én, elébb hogy sajtó alá menének, Recenzióimat közlöttem az Írókkal. Így sok félre-értéseket el lehetne kerülnünk, vagy még élesebbé tehetnénk ítéletünket. — Dezsőffy 26ban ment el innen, 's 25ben olvasta a' Kritikai Leveleket és ezeknek végében az Anti-Zajbajt. Káromkodott kinjában. Mások azt javalva olvasák a' Casinóban, 's ezt kiálták: Merito caeditur. — De élj szerencsésen, édes barátom. — Tiszteletemet a' Mélt. Apát Urnak. — A' hozzád intézett Gyöngyök nyalábját vitesd el Győrből, vitesd Zirczre is az oda szólót. Bár elkelnének. — Pesten Martz. 11d. 1831.

Lembergből Generális Illyési azt írta Martz. elsőjén az Austriai 's Estei Ferdinand Fő Herczeg Adjutánsának Generális Defoursnak, hogy az Oroszokat tönkre tették a' Lengyelek. Ugyan azt három privátus levelek is írják, a' mint hallom. Kis sereg néha megverte a' nagy serget; de ha ez való volna is, Miklós Császár új és még nagyobb serget küld rájok. Veszedelmes a' *merés* mindég, 's többször teszen kárt mint hasznot.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5288.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Tisztelt barátom,

Mik történtek itt az Academia ügyében, részint Bártfay barátomtól, kinél szállva vagyok, részint a' Kulcsárné Ujságveleiből tudod. De megtörténhetik, hogy Bártfay nem írt meg némelly dolgot, 's örvidenek ha az illető tőlem hallhatnád.

Az Academia tehát constituálá magát, azaz megválasztotta társait. Sok olyan ment be, a' kit nem óhajtottam, 's sok kimaradt, a' mit nem lehet nem sajnálnom. De annak a' mit én akarok, nem kell meglenni, 's szerényen tűröm a' mit nem szeretek. Az első lépést azokhoz a' mik itt estek, a' Pozsonyi Ülés tette; az pedig nem ismerte úgy, a' hogy óhajtanunk kellett volna, a' felveendőket. Telekinek örök dicsősége hogy még azt sem erőltette a' mit bizonyosan nem akart; Széchényi pedig itt is megdicsőítette magát. Én a' halhatatlanságnak ezt a' fíját mindég egy pontocskává sorvadva tekintem, 's csudáalom mint lehet valaki olly magával-eltölt, hogy az ő kegyei által annyira ragadtathatik, hogy magát *Ehhez* hasonlóknak képzelheti, 's képzei. — De a' pávatoll végre is vagy kihull vagy kitépetik a' varjuskából.

Az Academia *Tekintetes Társaság* czimben állapodott meg; úgy óhajta Kisfaludy Sándor, azt adván elő, hogy ez a' titulusa a' Vármegyéknek és a' Kir. Táblának is; — elkíváná hagyni azt a' Tudóst, és bizony méltán. Pedántosan hangzik.

Sok Pap vagy Papi-ruha van köztünk. A' derék Schédel egy nap a' Teleki szobájában Széchényinek és Mednyánszkinak a' neki tulajdon hévvel ezt mondá, az én jelenlétemben: »De Méltós. Urak, tizenegy Pap! — Hiszen az Academia Klastrom lesz.« — Szerettem azt a' tüzes, lelkes, tanult ifjút. Bár sok volna ilyen. Én őt óhajtam Secretariusnak, nem az általam egykor szeretett, most ugyan nem szeretett, és bátran mondom, nem szeret hetett, Döbrenteit.

Helmecey széket és voksot kapott, bár nem könnyen. Örvidenek hogy kapott. Ő sok jót fog tenni. — Nem jó ember, a' ki midőn az ügy forog fenn, arra emlékezhetik, hogy ezt szereti, amazt talán gyűlöli is; és ha Szemere a' kétszer kettőt ötnak mondja, Döbrentei pedig négynek, úgy én soha sem mondom hogy Döbrentei nem tudja az Arithmeticat 's Szemere tudja. De hogy más az én Szemerém mint Döbrentei, azt kimondani nem pirúlok, sőt akarom hogy az

egész világ tudja, ha akarja, hogy én Szemerét testestül lelkestül szeretem: Döbrenteit nem felette igen nagyon.

Köztünk sem szerencsésebb szóló, sem tudósabb, sem tisztább lelkű ember nem ült mint Kölcey. Légy rajta, tisztelt kedves barátom, hogy ötöt Szathmár Dietai Követté válassza.

Gróf Dezsőffyt a' mint hiszem és hallom, 's hinném ha nem hallanám is, Döbrentei vette rá, hogy a' *Zajbajt* írja. — Eggyik ülésünkben arról vala szó, hogy ki legyen a' Társaság Folyó-írása Redactora, 's én is Fenyéryt óhajtottam mint a' legtöbbek. — Dezsőffy előadá, hogy mint lehetne Fenyéry Redactor minekutána ő Döbr. felől azt mondotta ismert írásában, hogy Döbr. nem tud magyarul etc. etc. Erre Kölcey akara felelni minekelötte Dezsőffy még elvégezhetette szavait, 's ezt kérdé a' többek közt: »Ha nékem kedvem jőne a' Mélt. Gróf ellen írni valamit, azért hogy szerencsém van, a' Mélt. Gróffal egy széket ülni az Academiában, nem lesz e nekem szabad elmondanom a' mit akarok? 's ha Fenyéri bejöhete a' Tagok közzé azért hogy Döbr. ellen írt, miért ne legyen Redactor mert Döbr. ellen írt? — Döbr. szólani akart; de Kölcey ezt kiáltotta reá: Neked itt szólani nem illik, *Te pars* vagy. — Szemere a' Dezs. háta megett ezt: Annál inkább, mert még meg sincs bizonyítva, hogy Fenyéry nem igazat monda Döbr.nek. — Én azt akarám, hogy midőn ez a' gyalázatos per vétetik ítélet alá, tekintsük meg, ki ada rá okot. Döbr. felele a' *Kérdésekre* kevélyen és bántva. — Döbr. erre megszólalt: Aláz. engedelmet kére, hogy ő nem írta a' feleletet. — De Döbr. azt csak azzal hiteti el, a' kinek nincs logicája. Olvassa meg azon sorokat, a' ki ismeri Íróink' tollát, a' hol a' szó arról van, hogy Döbr. mely szép magyarsággal ír, 's meg fog esküdni hogy azok az ő flosculusai. — 'S mi az a' Döbr. flosculusa. *Oláh-czifráságu beszéd értelem és dolog nélkül.* Illyen a' Makbethje, illyen a' Yorick és Eliza Levelleinek fordítása.

Febr. 24d. megjelene végre a' Bajza felelete a' *Zajbajra*, a' Kritikai Lapokban. — A' nemes lelkű Dezsőffyre ezt a' bajt Döbr. vontá, 's haragudnám Döbr. ellen ha csak ez a' vétke volna is. Azt mondják, Dezsőffy olvasta 25dben, 's káromkodások közt. Szánom magát, tiszteletes feleségét, leányát, fijait. — A' Casinóban Gr. Fesetics János olvasta fenn szóval, 's Bajzának ott javalóji voltak, a' Kritikai Lapok pedig mohon kapdostatnak a' Könyvárosoknál. Bár ez az általam változhatatlanul tisztelt szeretett ember ne írt volna Bajza 's ne írt volna így a' Hitel ellen. De a' mi megvan, megvan. —

Miolta a' Tagok elmentek Pestről, két ülésünk volt, Febr. 28d és Mart. 7d. — Egy Kassai József nevű öreg Plebánus arra kérte a' Társaságot hogy IX fólio-Kötet Lexiconát nyomtattassa ki, 's ötlet recipiálja Tagnak. Elmellőzvéen a' kérés hátulsó czikkelyét, azt feleli az Academia, hogy maga dolgoztat Grammaticát és Lexicont, 's kedvesen venné ha a' IX Kötetet felküldené használás végett. — Superint. Kis a' Polyeletus Utazásainak kiadását kérte. Petrovics fogja rá adni vélekedését. A' Mart. 7d. tartott ülésben Schams ajándékozá meg az Academiát a' maga munkájival 's a' Pesten és Budán Januárh. és Febrban megjelent munkák véleményadás végett kiosztattak. — Ennek a' Társaságnak is, mint minden emberi dolgoknak, nem nagy a' kezdete; de idővel igen jóvá lehet, 's nem lesz idő, melly Széchenyit hálás tisztelet nélkül emlegesse.

Az utolsó ülésben, midőn még a' vidékiek is itt voltak, Schédelnek jutott az a' megtiszteltetés hogy Kisfaludy Károlynak halotti-Oratiót mondjon a' Septemberben vagy Octóberben tartandó Gyűlés alatt — Superint Kisnek pedig hogy Széchényi Ferencznek és Festetics Györgynek (a' kettőt egy Beszédben). Bár akkor itt lehessek.

Szemere 24 voks közzül 23 vokсот kapa, 's ez jóvá teszi a' Pozsonyban rajta esett igazságtalanságot.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom, 's légy az, maradj az, a' ki mindég voltál. De hogy lehetnél TE egyéb mint a' mi mindég voltál? — Örök tisztelettel maradok Pesten Martz. 11d. 1831 alázatos szolgád:

Kazinczy Ferencz mpr.

Martz. 12d. — Tegnap Gróf Károlyi Györgynél ebédlék Bártfayval, Helmecczivel és Taschnerrel. A' Gróffal tegnap szőlék először. Csak Gróf Andrásy György vala ezenkívül vendége. Melly jó dolog tisztának lenni, és melly szép különbözni azon éh teremtésektől, a' kik pénzért és pillogásért mindent tudnak tenni. 'S mikor az ember a' sok haszontalan, a' sok gonosz közt végre illyeket talál, mint Károlyi és Andrásy, mint emelkedik fel lelke. Valljuk meg, jobban vagyunk mint eddig voltunk, és hogy ez a' kezdet szép jövendőt ígér. —

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

5289.

Bajza József — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak
Bajza József tiszteletét.

Nem fogja a' Tekintetes Úr balúl venni, hogy az általam tisztelt 's szeretett — 's talán a' Tekintetes Úr által is szeretett — Fenyéry a' Martius' 8d. hozzá írt levelet velem láttatá, 's még kevésbé balúl venni azt, hogy reá a' Tekintetes Úrnak én, kit az leginkább érdekel, válaszlok. Félreértések, mond egyvalaki, több kárt okoztak világ' kezdetétől, mint csaták 's néprontó ütközetek, azért nem felesleg, sőt hasznos, kétes környülmények között egymásnak kölcsönös felvilágosítást adnunk.

A' Tekintetes Úr hiszi és tudja, hogy a' pseudonymus G. a' Tekintetes Urat szereti, de meg nem foghatja, hogy az, ki szereti, mint bánhatik úgy. Én pedig azt nem tudom megfogni, miért kelljen az igazság' vagy legalább meggyőződés' szavát szeretetnek elnyomnia, kivált ott, hol magunkat bírakká tettük. Tudom, hogy Brutus, a' saját gyermekét halálra vitető Brutus, igazságos ember volt, de vallom és állítom azt is, hogy az a' maga emberiségéből kivetkezett ember volt 's azért bámolni csudálni tudom őt csak, de szeretni nem: mert én nem vagyok az, ki az igazságszeretetet még ott is, hol kegyetlenséggé lett, javalni tudnám. De a' Gyöngyök' bírálatát, melly legfelebb is élesnek, keménynek mondathatik, az illy kegyetlenül sanyarú brutusi igazságszeretettel az írói pályán nem igen lehet hasonlatba hozni, sőt én azt hiszem, a' kérdésben forgó bírálatot a' legnagyobb szeretet mellett is lehetett írni, úgy a' mint írva van. De kívánta e az ügy? Ezt kérdi a' Tekintetes Úr. — Igen is, szükséges és felette hasznos volt azt mondani, hogy verses munkát prosában fordítani nem szerencsés gondolat, hogy született magyarnak, kit poetai 's lingvisticai tehetséggel olly bőven áldottak-meg istenei, idegen 's kivált a' német nemzet' nagy kiterjedésű literatúráját gazdagítani akarni, hazafiutlan tett, 'stb. Ezek olly ideák, mellyeknek más, a' Tekintetes Úr után következő fordítók, 's Pyrker után német nyelven írni akaró magyar elmék, hasznát fogják venni 's melly nyereség, ha csak egyetlenegy jeles talentumot menthettünk is meg hasonló tévedésektől a' hazának! Elhiszem, hogy szép dolog hallgatni ott, hol a' beszéd kedvetlenséget, hol bajt és kárt okozhat: de minemű kár tehát az, mellyet itt a' beszéd okoz, micsoda baj? Az a' kis ked-

vetlenség is, melyet talán okozhat, valljon való 's nem képzelt okokból származik e? 'S mint teheti azon férfiú, ki maga is ajánlója volt a' kritikának, ki Himfyt és egyebeket recenseált prosában és versben, szelíden és élesen, azon kérdést, ha az illy dolgot kívánja e az ügy? Mint mondhatja azt, hogy ott hallgatni kell, hol a' beszéd bajt és kedvetlenségeket okozhat, megvallom én öszveegyeztetni nem tudom.

A' mi Fabián felől mondatik, arra Fenyéry feleljen, ne én. Én ha Fenyéry volnék 's Fabiánnal olly szorosán összefűzve, nem bántódnám-meg a' keleti versek' megítéltetéséért. Kedvetlenséget 's bántó-dást egyedül az támaszthatna bennem, ha az igaznak 's illendőnek mértékén túl járna az ítélő, de az illy ítélő akkor is tudna boszontani, ha Ponorí Thewrewket ítelné-meg, kit én karaktere miatt utálok 's dicsőségnek tartok megvetni.

Képtelenségek e azok, melyek Pyrker felől beszéltetnek, nem e, nem akarom itt elhatározni. Határozza el az, ki a' Gyöngyök' recensióját írta 's ki a' Tekintetes Úr' feleletére hihetőleg felelni fog. — A' mit Pyrker a' Tekintetes Úrral teve vagy nem teve, ahhoz bizonyára senkinek nincs köze 's ezt a' recensio nem is hozza szóba, nem is hozhatta; következőleg, hogy a' Gyöngyök recenseáltattak, annak nem ez vala oka, hanem egyedül az, mit az imént mondtam.

A' Tekintetes Úr felakadt levelemnek azon szavain; melyek Sup. Kist érdeklik. «Ügy van írva a' *hogy ő tud.*» Ez a' Tekintetes Úrnak tiszteletlen beszéd? Nem képelem magam felől azt, hogy csak én tudom mi tiszteletes mi nem, 's hiszem, hogy a' Tekintetes Úrnak igaza van; lehet, hogy midőn e' szókat írtam, az kapott-el, a' mi olly ritkán szokott elkapni — *tűz*: de tisztelettel kérem tehát a' Tekintetes Urat, méltóztassék engem megtanítani, (elnyomása nélkül annak a' miért Marquis Posa a' spanyol Király előtt térdre borult, a' mi oka volt Párisban a' juliusi nagy napoknak,) az általam mondott ideát tiszteletesb szavakkal mondani, én akkor a' Tekintetes Úr iránt olly hálával fogom magamat lekötve érzeni, millyennel soha még egy tanítómnak, egy mesteremnek sem voltam. 'S Sup. Kis felől nem lehet az kérdés, *ha tud e?* Nevezzen nekem a' Tekintetes Úr csak egy író-t is a' világ' legnagyobbjai közül, ki mindent és mindég jól csinála, akkor el fogom hinni, hogy van ollyan, ki felől ez kérdés nem lehet. Az a' mi igen nagy bajunk, hogy a' szeretet velünk magasztaltat, csudálat 's csak annyit sem enged, hogy néha

kétlenünk szabad lehessen. Mivel az igen tisztelt Sup. Kis holmit jól csinála, következik e abból egyéb, mint az, hogy holmit jól csinálhat? Következik e az is, hogy mindent jól csináljon? Ha a' Tekintetes Úr arról van meggyőződve, hogy Kis mindenben minden, hogy róla nem lehet kérdés, ha tud e, engedje meg nekem is, hogy szabad legyen önnön szemeimmal nézmem 's arról meggyőződnöm, hogy Kis Sup. némelykor némelyeket rosszul is csinál. Tudassa a' Tekintetes Úr a' tiszteletre olly igen méltó férfiúval az én *tiszteletlen* szavaimat: sokat merek érte adni, hogy az ő philosophicus, az ő szerény lelke általok megbántódni nem fog.

Mellyik az a' tiszteletre méltó *kis kör*, melyet a' Tekintetes Úr említ, 's melly maga akar minden lenni mindenben, én nem tudom. A' Tekintetes Úr levele Fenyéryt, Toldyt (kit a' G. betű alatt lappangani vél, 's talán jól vél, talán nem) — 's *engem* látszik emlegetni, ezekből állna az említett *kis kör*. De hol adtuk mi annak példáját hogy magunk akarunk lenni mindenben mindenek? Engedjeme a' Tekintetes Úr, ha azt mondom, hogy ezeket a' Tekintetes Úrral csak a' fellobbanás mondathatta. Egy másik kör, melyet a' Tekintetes Úr ismer, ezt a' kis kört egykét év előtt *clubnak* nevezgette, 's arról, a' ki most magát ezen kárhozatos Kritikai lapok gyűlölt redactorává tette, azt mondá, hogy benne *tükös gög lappang*; a' Tekintetes Úr ezt a' kis kört (Döbrentei után) *komondor fajnak* is nevezte, de ez a' kis kör mind ezen beszédeket szó nélkül hagyta, mert lehet, hogy nem valók, lehet hogy csak mendemondák voltak (mint a' *mindenben minden lenni akarás*) 's mendemondákon felakadni magához illetlennek hitte.

Mit jelentsen az, hogy a' Kritikai lapokat a' Tekintetes Úr 24 órával később látta, mint Kölcey, méltóztassék a' mindnyájunk által tisztelt Bártfaytól megkérdeni 's akkor informálva leszen a' Tekintetes Úr, ha ez vétek volt e, 's vétek lévén az én vétkem e?

A' Tekintetes Úr szereti láttatni recenziójit a' recenseált írőkkel 's ennek azon jó oldala lehet, hogy így a' bíráló tévedésektől óvhatja-meg magát, de van egy más oldala is, melly az ügynek árt. Az t. i. hogy a' recenzióknak illyetén közlése egy sereg *Jeremiádot* szokott maga után vonni, melly a' recensent ellágyítja, könyörületre bírja, 's kieszközli, hogy a' különben talán tanúságos 's az ügynek hasznára készült ítélet, nem adatik publicum elébe. Mit nyert a' Tekintetes Úr benne, hogy ítéletét Himfyvel nyomtatás előtt láttatá? A' haragra gerjedt úr még csak feleletre sem méltatá e' liberális

közlést, a' Tekintetes Úr pedig nem hagyván magát az illy tett által megzavartatni, a' recensiót (a' mint illett és kellett) kiadatá, mellyre a' Himfy' zörgő levelei is elkövetkeztek. Íme, miért nem tartom én jónak a' recensiók' nyomtatás előtti közlését 's miért nem fogom őket még akkor sem közleni, ha legtiszteltebb, legforróbban szeretett barátim ellen lesznek intézve.

A' miket általában a' Tekintetes Úr' levele mond, azok engem bánthatnának, mert karakterem felől támasztanak bizonyos kétes véleményt, de nem engedem magamat szenvedelmektől hányatni. Áldom az isteneket, hogy olly szívet adtak, melly hevült pillantatokban is hagyja magát fej által vezettetni.

Két dolgot nem szeretek, hogy történt. Ohajtottam volna, hogy másként történt legyen. Egyik az, hogy a' Gyöngyök recensiójára irt Feleletet nem nekem a' Kritikai lapok' számára, hanem a' Tud. Gy.be adta a' Tekintetes Úr; másik, hogy a' Tekintetes Úr felelete olly könnyűvé teszi G-nek a' viszon-feleletet. Én a' Tekintetes Úr feleletét keménynek, 's ollyannak ohajtottam volna, mellyre repli-cázni G-nek nagy munkába kerüljön; Theoriát állítottam volna-fel arra, mikor 's micsoda költői munkákat lehet és kell prosában fordítani.

Mi az elsőt illeti, én a' Kritikai lapokat nem akarom 's nem kívánom valami sérthetetlen és hibázhatatlan tribunálnak tartatni. Ha nem félnék a' mi czél nélkül áradozó, bő nyelvű tudósainktól, újságban jelentettem volna, hogy minden a' Kritikai Lapok ellen intézett megtámadásokat felveendek folyóírásomba, de ezt jelenteni nem mertem, mert úgy a' Kritikai lapoknak szemét-dombbá kellett volna válniok. Olly írók' antikritikáját azonban, mint a' Tekintetes Úr, mindenkor szívesen elfogadandom 's legyen elhithetve a' Tekintetes Úr arról, hogy ha *engemet Kritikai lapjaimmal együtt* 's azt az úgy nevezett kis kört — melly nincs, csak egy másik kör által gondoltatik lenni — egészen tönkre zúz is az antikritika, ha ezen tönkre zúzás által a' literatúra 's a' köz ügy nyer, az csak szívemet fogja bántani, melly mind magát mind barátit szereti, de nem fejemet is; fejem örvendeni fog, 's áldani fogja azon antikritikát, melly — romjain bár az emlegetett körnek — virágokat 's hasznos gyümölcsöket tenyésztt és nevel a' hazának. Mind ezeket szóval akartam a' Tekintetes Úrnak elmondani, mert a' nem kedves beszéden sokszor szelidithet az arcz, a' mód és hang, mellyen mondatik: de kétszeri keresésem után sem leheték szerencsés a' Tekintetes Úrral talál-

kozni. Méltóztassék tehát azokat most írásban elfogadni, 's olly neheztelés nélkül elfogadni, a' milly tiszta 's őszinte indulattal irattak. Fájna nekem az, 's igen fájna, ha a' Tekintetes Úrral kellene öszve-akadnom, ha azt kellene látnom, hogy egy általam szeretett 's melegséggel tisztelt férfiúnak, ki a' hazai nyelv 's köz virágzat gondjai közt annyi éveken keresztül szakadatlanul fáradott, nyugalomra szánt öreg napjai miattam háborítottak meg, 's akartam ezennel tudatni, hogy nyugtalanságot támasztani szándékom legalább nem volt és nincs, 's ha az történt, a' mit nem akartam, nem szívem, nem karakterem oka, hanem az, hogy tekinteteink a' fen forgó kérdésben egymástól különböznek.

Vagyok a' Tekintetes Úrnak változhatatlan tisztelője.

Pest, Martius' 11d. 1831.

[Eredetije a Szemerefár XI. kötetében.]

5290.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
idvezlését!

Pannonhalm. Marc. 13. 1831.

Későn estve tudom, hogy Szederünk holnap korán Győrre megy; hát csak hamar röviden.

Tegnap kaptam meg a Sz. Hajdan Gyöngyeit, még pedig nem 30, hanem 60 példányban; t. i. a nekem rendeltek, és a Zirczi Apáttól kértek egyszerre érkeztek hozzám, pedig, a mit combinálni nem tudok, valamennyi Zirczről. Ez mind jól van, ha mind el nem adhatom is, adok annyit a mennyit adhatok, a megmaradtakat oda utasítom, hova Te parancsolni fogod. Örülök, hogy tegnap olta, már a 30nak fele elment csupán a háznál; ezeken fellül Győrré 10et küldöttem, reménylven hogy Bresztyen[sz]ky és Már, és még egy Barátom rajta lesznek, hogy keljen. Így ha, ígéreted szerint, jössz, a jó szivek mellett pénzzel is fogok szolgálni. Mikor jössz? Leginkább szeretném, ha husvét ünnepeire, legalább husvét hetében jönnél: még akkor lezckéink nincsenek, s, a mi legnagyobb, Fő-Apátunk, a ki téged látni vágy, honn leszen, utánna való héten pedig elutazik. Kérlek, tudassd velem mikor és merre jövendsz, hogy, ha Esztergomnak, oda irjak, s bizonyost irhassak. Ha előbb Győrré, mint mondád,

azt is; majd ott lovaink készen lesznek kiragadni. Igen fogok örülni, ha Szemerével jössz, kinek jobbul létén, jó kedvén, kimondhatatlanul örülök. Irj, mint vagytok? mint folynak a Pesti dolgok?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5291.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Pest, 1831. mart. 14.

Az Úr kezeibe teszem le Bajza barátunknak irt leveletem, 's az Úrhoz azért levélben, mert tartok tőle, hogy ismét üresen fogom lenni a' házat.

Bár ez a' lelkes ifjú, a' drága férfival üzött viták után, kerülne a' keserű hangot. Hogy az ellen volt keserű, jól tette; úgy kívánta a' szükség. Ideje volna, hogy valaha szelid oldalainál fogva láttassa magát.

Itt küldök még egy jelentést a' Tud. Gyűjt. utolsó lapjaira, 's nevem alatt. Nem szégyellem faragni a' faragatlant, a' dőlyföst, a' hiút.

Ma szóllok az Előülölével némelly Acade miánkat illető datumok eránt, 's ha szükség lesz rá, ha kívántatni fog az Úr által, ki a' Redactiót a' V. betegeskedése alatt viszi, beadom 's már holnap.

A TUD. GYŰJT. SZÁMÁRA.

Bereg Várm. Rendei Superint. Kis János 's Szemere Pál Urak, és még néhány más Iróink eránt is bizonyították figyelmöket, midőn Vice-Ispányok Tek. Lónyay János Úr által tudósították, hogy 1830. Junius' 22d. kormányokra beült Fő-Ispányi Helytartó jok, mélt. Gróf Vay Ábrahám Úr, őket Táblabírókká nevezte. Midőn pedig egy Iróink Tornán 1828. aug. 12d. a' megye' Fő-Ispány» Septemvir Mélt. Szilassy József Úr Őnagys. által neveztetett Táblabíróvá, a' felgyülekezett rendek ezen iróink eránt mutatták ki a' lehangosabb felkiáltásokkal öröme ket. Bátrak vagyunk bizonyossággal azt vetni e' jelentésünk mellé, hogy ez, értvén a' mit nem érteni nem lehetett, jobbnak látá, hirtelen beszéde eredni szomszédjával, hogy a' kiáltás' jelentését meg nem érteni lát szassék, mint köszönése által azt a gyanút támasztani, hogy azt nem kegyességnek, hanem érdemlett jutalomnak veszi. Az igazán szerényt pírítja a' kegyes hajlandóság jele, még midőn azt hála' érzéseivel fogadja, és midőn annak hazafiúi örömmel örvend is.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 166—7. lapjain.]

5292.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajza József Úrnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Melly kedvetlen dolog, tisztelt kedves barátom, azokkal ütödni össze a' kiket szeretünk, 's apológiára szorúlni a' hol azt kikerülheténk vala! A' szív 's a' társasági élet' törvényei az ollyakat tiltják. — De az ügy parancsolja. — Igen is, de külömbségekkel; néha szorosabban, néha tágabban. Valljuk meg, a' szívnek az ügy' dolgaiban is van helye, 's társasági élet van a' literárius világban is. Barát barátnak tömjénezni meggyőződése ellen soha nem fog; de nagy szükség nélkül nem fogja soha feddeni is, annyival inkább mások előtt elmondani hogy orra bukott. Az az *acriter elatrem* Horátrnál, nem rossz intés.

Az Úr azt óhajtotta volna, hogy én fejtegessem a' fordítások' theoriáját, 's tégyem nehezzé az Úrnak a' feleletet. Ne lelje az Úr örömet a' küzdesekben, a' hol a' dolog nem kívánja. Kell theoria, de ízlés is kell, mint Grammatica kell, de kell ízlés is; ez és az hideggé, fássá, pedánttá teszik a' vele-bibelődöt. Maga a' theoria is az érzés' resultátuma. — Én viszont azt óhajtottam volna hogy az Úr ezekre feleljen: «Vétek e fekete nyomtatványokban adni olajfestést? Vétek e hogy Gessner épósz, sőt még lyrai dalokat is (Daphn. III. Ének) prózában adott? Vétek e hogy Friedrich, a' francia nevelési, franciaúl, Mailáth és Mednyánszky németül, Kézy és Péczeli deákul írtak?*) Nem tiszteletlenség, nem igazságtalanság e ezeket, azért hogy nem magyarul, verdesni? 's ezek a' verdesések jól választott eszközök e arra, hogy velek magyarul irassunk, 's hogy őket ügyünk' barátjaikká tegyük?» — Az illy Recensio azt, a' ki nem magyar nyelvben neveltetett, vagy a' ki érzi hogy magyarul nem fog írni olly ékesen mint a' már elkészült nyelven, nem hiszem hogy elrettentse; arra buzdítani pedig ifjainkat, hogy idegen nyelven ne írjanak, hanem magyarul, ma már nem igen van szükség.

Nem volna ellenemre, ha Apológiám a' Kritikai Lapokban vétetnének [!] fel, és nem a' Tudom. Gyűjt.-ben, de láttatni akarom

*) «Sem báró Mednyánszky, sem professor Péczely nem tartozhatnak a gáncsoltak számába. Az egyik a hazai történetek megismertetése miatt írt idegen nyelven, a másik iskolák számára, hol a nyelv nem magyar, latinúl.» — Bajza J. jegyzete a Kazinczy G.-féle kiadásban.

az én Megtámadottammal, hogy én nem késtem megtenni a' mivel tartozom, 's a' Közönséggel hogy van szívem.

Látom én hogy én az Urat úgy nem fogom az én gondolkodásomra vonhatni mint az Úr engem a' magáéra nem, 's így a' levél egyéb czikkelyeire elhallgatok. Csak azt kell megjegyzennem hogy ha az Úr érze né magát az én szólásom által megbántva, én az Úr' fájdalmát nem ingerleném hideg játékkal, mint az Úr azon soraiban, a' hol a' Gyöngyök' általam eltalált vagy el nem talált Recensense felől szól. Az olyan ellenkezik a' szép társaságok' tónusával.

A' kis kör nekem mind egészben, mind tagjaiban, tiszteletes marad, mint eddig volt az; 's még tiszteletesebb, ha jók és gonoszok 's barát és nem barát közt lesz különbség. — Pesten, Martz. 14d. 1831. .

Bártfay tudatta velem hogy Kölcsey történetből látta elébb a' Kritikai Lapokat mint én, 's így visszavonom panaszomat.

[Eredeti je a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5293.

Bajza József — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Bajza József szíves tiszteletét.

Vettem a' Tekintetes Úr válaszát. Azt kell gondolnom, hogy az én levelemet a' Tekintetes Úr elolvasásra nem méltatá. Azon czikkely, melly így kezdődik: *Képtelenségek e azok . . .* 'stb. világosan mondja, hogy én a' Tud. Gy.be adott apologiára felelni nem akarok, mert annak nem levélben, hanem publicum előtt lesz helye. Én a' Fenyéryhez írt levélre válaszoltam csak, mellyet a' Tekintetes Úr olly czéllal írt, hogy¹ lássam. Valódi képtelenség az volna, ha én — szerkeztetője a' Kritikai lapoknak — a' Gyöngyök' bírálatát védeném. Védje azokat G. 's feleljen-meg maga helyett ott, hol arra szükség lesz — publicum előtt.

Mivel a' Tekintetes Úr maga vallja, hogy mi egymást nem fogjuk megtéríteni, jó leszen a' különben is nem kedves tárgy felett támadt vetekedést félbeszakasztanunk, annál inkább pedig, minthogy azt a' Tekintetes Úr a' szép társaságok' tónusában szeretné folytat-

¹ Itt e szót, *én*, Bajza J. kitörülte.

hatni, 's ott csak compliment kedves, az ellenmondás ha szelid is véték. Ezen tónus ellen mi mindketten vétettünk, mert leveleinkben több van mint *csak* ellenmondás.

Óhajtom hogy a' mi útaink ne egymáson keresztül, hanem, mint eddig, egymás mellett folyjanak békén 's megháboríthatatlanul. Hogy e' levelezés támadjon köztünk, annak nem én valék kezdője. Az, 's minden vétkem csak az a' Tekintetes Úr előtt, hogy a' Gyöngyök' megbíralását kiadtam, 's — mert becsület' szava kötelez — a' bíráló' nevét nem tudatom.

Feledni fogom mind azt, a' mi rólam nem eléggé kimélve mondatott, 's ha levelemben olly valami áll, mi a' Tekintetes Úr' fájdalmát ingerlé, kész vagyok érte bocsánatot kérni, kész vagyok engesztelőleg nyúlni azon tiszteletes kéz után, mellyet a' magyar nyelv' dicsőítésére kentek-fel az istenek 's mellyet én útmutatóm, vezérem 's mesteremnek olly örömmel vallok. Pest, Martius' 14d. 1831.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5294.

Drescher Frigyes — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Ma kaptam tudósítást Bétsből, hogy a Fels. Cancellaria a nélkül, hogy a Cabinetbe küldötte volna Helmeczy Recursusát, néki a privilegiumot resolválta, 's így a relatiót a Mások Recursusára meg sem várta, hanem minden további fáradozásinktól fel öldott. Tartozó Tisztelettel maradok

Tekintetes Urnak

Pesten 18. Mart. 831.

alázatos szolgája
Drescher mpr.

Kivül: Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazintzi Kazintzy Ferentz Urnak több Tettes Ns Vármegyék Tábla Birájának alázatos Tisztelettel. *Pesten.*

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

5295.

Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának.Meltóságos Gróf Elölülő Urak,
Tekintetes Társaság,

Itt nyujtom be alázatos véleményemet a' Szalay László' ugynevezett Bimbóji, és a' Lassu István' Horátrhoz magyar nyelven dolgozott Jegyzései felől.

Társaságunk' törvényei kivonatot kívánnak, magasztalás és feddés nélkül, 's nem a' Vélekedő, hanem az Író' értelmét akarják hallani. Igyekeztem el nem térni az előmbe szabott rendeléstől, de minden törekvéseim mellett sem tudtam úgy szólni lyrai költések felől, hogy ítéletemet ne hallassam. Elakadván így, az által közlitem tisztem' teljesítéséhez, hogy sem javalatimban ne találtathassam nem hív tömjénezőnek, sem élesnek feddésimben. Véleményemet, úgy hiszem, pirulás és neheztelés nélkül fogná olvashatni maga az Író is.

A' Horátr' Ódájának első kötetökhöz írt Jegyzések felől jót mondanom lehetetlen. Lassú Úr igen hasznos munkákat adhatott Geographiai és Statisticai tárgyokban, de midőn Philologiai 's Aesthetikai tárgyakra tért által, nem a' maga helyén áll. Semmi sincs könnyebb mint Horátrra adni jó magyarázatokat, minek utána, annyi sok mások után, Ódájira Mitscherlich, a' Sermókra pedig és az Epistolákra Wieland, 's az egész Horátrra Nielsch, 's ez gyermekeknek és férfiaknak, olly igen lelkes, olly igen bőv világosításokat adtak. Az újabb Commentátornak csak ezekkel kell férfiasan megismerkedni, 's megválasztani a' szükségest a' feleslegestől, elhagyni a' mit a' régibbek ollykor csak széles olvasottságok' fitogtatására mondtak, 's azt tiszta és csinos beszédben adni az ifjak kezébe, 's megtette a' mit tőle kívánhatunk.

De én ugyan a' mi Commentatorunkat minderre eléggé el nem készültnek lelem; mert nem csak beszéde nem tanult és nem csinos nyelv, de grammaticánkat sem ismeri a' mint Irónak kellene. Orthographiájával nem gondol, 's olly dolgokra kapatja el magát, a' miknek beszélését nem kívánta a' hely. Illyen az, péld. midőn lapokat tölt el a' Mithológiából kiszedett czikkelyekkel, ellenben azon bévezetéseknek, mellyeket Mitscherlich minden Óda elébe függeszte, és a' mellyeknél a' Horátr' stúdiumában megöszültnek semmi nem lehet kedvesebb, mint a' Horátrzzal ismerkedni meg csak kezdő ifjunak

nem semmi oktatóbb, nem vette hasznát. Sőt kénytelen vagyok még azt a' jegyzést is tenni, hogy a' textus' átvételére sem fordíta annyi gondot, a' mennyit *Classicus* Író' kiadójától méltán kívánunk.

Hogy a' mit itten mondok, indulat' szavának ne vétethessék, itt tészem le a' Munka' ajánlását, némelly helyeit megkurtítván; abban a' *Hazához* szól. — «Horatiusnak érdemei ismeretesebbek mint hogy azoknak fejtegetésére hosszasan kiereszkednie szükség volna. Azzal tehát nem terhellek téged (a' Hazát!), hanem csak azon kérdésekre (a' Hazáéra!) felelek, miért adom Horatiust (M.) magyar élet leírásokkal 's magyarázatokkal: 1. hogy a' deákul nem tudók is haszonnal múlatva olvashassák azt; 2. mert deák magyarázatokkal adni nem láttam szükségesnek, igen természetes dolog lévén, hogy a' ki Horatiust az eredeti nyelvén olvassa, a' (az) már tud deákul, 's annak nincs szüksége a' deák magyarázatokból nyelvet tanulni; a' ki pedig gyenge a' deák nyelvben, az azokból úgy se (sem) tanul meg deákul; az anyai nyelven írt jegyzések által pedig az előtte homályos helyek' megértésére vezéreltetik.» — —

Szerencsére a' könyv nem 1831. hanem még 1829. jelent meg, legalább címlapján ezen esztendő áll, ha talán a' nyomtatás most végeztetett volna is el, 's így nem azon könyvek' számába tartozik, mellyekről az *Academia* által előnkbe szabott rendelés szerint, szólanom kelljen. Óhajtom, hogy a' munkás férfitúnak maga, vagy valamely szorosb barátja, azt a' tanácsot sugalja, hogy a' munka folytatásától térjen dicséretesen járt pályájára.

Maradok alázatos tisztelettel

Nagyságtoknak és a' Tekint. Társaságnak alázatos szolgája
Pesten, Martz. 21d. 1831. Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1909. évf. decz. füz. 652—3. lapjain.]

5296.

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Édes Uram Öcsém,

Közelgető neve' napjához én is hozom szíves kívánságimat. Éltesse Isten Uram Öcsémet sokáig, igen szerencsésen, 's teljesítse minden kívánságait.

Én Febr. 9d. értem ide, 's betegen, mert az útban tüdőgyuladást kaptam. Azonban a' Febr. 14d. tartott első Gyűlésben meg leheté jelennem, 's egyg két hét múlva azután már baj nélkül

szólhaték; addig lélegzetem hamar elakadt. Már semmi baja melyemnek. — Mi minden hétfőn öt óraker estve Gróf Telekinél tartjuk üléseinket, 's a' tegnapiiban én olvastam fel a' legelső dolgozást, mert én valék a' magaméval lelelebb kész. Ezidén csak készülgetünk, hogy a' jövőben nyomtattathassék a' munka.

Az Uram Öcsém nagybátyjával B. Prónay Sándorral gyakran vagyok, kétszer ebédeltem is nála, még pedig nem számos vendégek közt, hogy szabadabban szólhassunk; eggyyszer csak Gróf Dezsóffy Józseffel, másszor csak Szemere Pállal. Ekkor egy külföldi Tudóst Doctor Rischel nevűt is, híva vendégül, 's ezt azért, hogy Szemere és én lássuk, halljuk, 's talán vezessük is a' Magyar Grammatica dolgozásában. Ez Petersburgban, Stockholmban, Kopenhágában lakott, a' három ott uralkodó nyelvet megtanulta, tudja a' Keletieket is, 's olly Magyar Grammatikát készűl írni, a' millyet attól várhatni a' ki XIII nyelvet grammaticae ért. —

Tegnap Gróf Rádaynénál voltam, a' Prónay Sándor hűgánál. Gyönyörű asszony még most is, 's most szebb mint három eszt. előtt.

Legújabb újság az, hogy Gr. Teleki József Martzius 17d. Septemvirnek proponáltatott a' Zichy Ferencz helyére. — Ugyan az nap publicáltatott Concipistának, actualisnak, a' Locumtenent. Consil. mellett az öcsém Kraynik Imre.

B. Vay Miklós még is Bécsben van. Ha Teleki Septemvir lesz, ő Báró Tabulae fog lenni akarni, 's így nagy oka van az ott mulatásra. De inkább felek attól, hogy felesége betegeskedései tartóztatják; 's ezt rettegi az ötet annyira szerető Fő-Ispány Szilassy Ur Ő Nagys. is.

Gróf Dezsóffy Emil és a' Patakon tanult Gróf Bethlen Imre összekapának Febr. elején vagy Januar. vége felé, duelláltak, 's Dezsóffy Emil a' másíknak jobb keze hüvelykét úgy megvágta, hogy a' hüvelyk csaknem egészen elesett. Én Bethlent felkerestem; hosszas tévelygéseim után végre József napkor rá találtam, 's mondá hogy az atyja az nap reggeli 9kor (én 12kor valék az ifjú Bethlennél) megérkezett. Azonnal mentem az öreg Excellhez. Ez szomorú volt fija oktalanságán. Botot, botot a' duelláns gavallér bolondoknak, kik mágnási kevelységéből életeket koczkára vetik, 's magoknak bajt, szülejiknek gondot, költséget csinálnak. Ő Excellja 20dban a' Palatinusnál, tegnap 21ben Telekinél evett, 's ott lelém tegnap estve, 's megismertettem Szemerével, az Astronomus Tittelrel, a' Philos. Prof. Imrével, Dr. Schédel Secretáriusunkkal; 's ma 11kor Jankovics

Miklósnek gazdag Gyűjteményét fogom vele láttatni. Holnap megyen Bécsbe, hogy a' fija duelluma eránt a' Császárral szólhasson, mert fél, hogy ez a' bolond tett árthatna szerencséjének.

Az én legszebb óráim itt Széchényi, Károlyi és Andrásy társágában foly [!] el, nem mivel ezek nagy Urak, — sok nagy Úr előtt én még utálattal is futok — hanem mivel tanult emberek és tiszta lelkűek. Károlyi, megtévén a' Dietai Relációt Károlyban a' Gyűlésen, ezt mondá: Tek. Rendek, én a' Dietára örömmel és reménységgel mentem: onnan most örömet hozok, és *lelki nyugalmat*. (az az, felkemnek azt a' bizonyosságát, hogy tiszta vagyok, 's nem csaltam meg a' Vármegeye bizodalját. —)

Ezeket édes Uram Öcsém András Öcsémnek is írom, méltóztassék vele tudatni. Egyéberánt kedves Uram Öcsémet, a' hűgomat, András Öcsémet, 's a' gyermekimet ha talán ott vannak, esókolom, 's maradok atyafiságos barátságába ajánlva.

Pesten 22. Martz. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5297.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Tisztelt kedves barátom, A' mi Szemerénk mostoha Fija Fáy Albert holnap csötörtökön jó ki ide Pestről. Kérem alázatosan az Urat, méltóztassék általa' nekem Verseim' csomóját kiküldeni az azokra tett jegyzésekkel, hogy láthassam, azokból mit fogadhatok el. Megtartani individualitásunkat jobb dolog mint hogy azt, bár melly tekintetekért, megtagadjuk; de a' jók' tanácsa is derék dolog, 's boldog a' ki dolgozását, minekelőtte sajtó alá ereszti, másokkal láttathatja. Egyben nem térhetek az Úr' értelmére: hogy dolgozásainkat a' szerint adjuk ki újabban mint először jelentek meg — (így vélekedett Schiller is) — mert azok historiai bizonyítványok. A' ki ezt keres, felleli az első kiadásban; 's az is historiai bizonyítvány, ha azt láttatjuk hogy most mi gondolkozásunk és ízlésünk. — A' rend eránt is vannak némelly észrevételeim.

Én minap Pesten már, egy Ritornellát csináltam; addig pedig, míg Verseim sajtó alá mehetnek, elvégzem az Urhoz, Gróf Széchényihez és Horvát Istvánhoz elkezdett Epistolámat.

Hát a' Mailáth' Regéji nyomtattatnak e valaha? — Nagyon kérem az Urat, méltóztassék azt sürgetni; külömben Drescher Úrnak

adom által, ki Typographia birtokosa lévén, talán áltveszi. — Én egy értelemben vagyok az Úrral, 's szeretem hogy Wigandot el nem mellőzte. Kövessük annak példáját, kinek neve' napját innepeljük, 's legyünk felekezetlenek.

Maradok szives tisztelettel, barátsággal. — Péczelen Martz. 24d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5298.

uuu

Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Péczel, Mart. 24d. 1831.

Édes Uram Öcsém,

Pali jónak látta hogy Uram Öcsémmel láttassam az ide zártakat,¹ 's Szécsi Fiscális Úrral leiratta. — Én nekik elmondám a' mit szükségesnek tartottam, 's vége a' neheztelésnek. De félek hogy Bajza annyira neki szokott a' patvarkodásnak a' Döbrentei verésén, hogy ezután is azt fogja fízni mindennel. Schédel egy estve Bártfaynak egy czédulát küldé, 's ezt írja: *Tisztelem az öreg Urat. Hallom azt hiszi, hogy a' P— Gyöngyeit én recenseáltam.* — Azolta kerülgetni látszott szememet; de én sem az övéit, sem társaiéit nem kerültem, sőt úgy viseltem magamat erántok tettetés nélkül mint mindég. Az összeütődéseket, ha megestek, feledni kell a' jók körül: csak a' rosszaktól kell egészen elvonni magunkat. Mert végre is mit nyerünk velek?

A' minapi harmadik héti és hétfői gyűlésben is csak a' most kijött könyvek osztogatattak ki *kivonás* végett. A' Szalay László Bimbóji felől ezen utolsó ülésünkben én olvasám fel Relatiómat, előre bocsátván hogy ámbár Statútumaink a' recenziót, magasztalást, feddést eltiltották, én még is recenziót adok, mert Versekről különben relatiót, kivonást tenni nem tudtam. (Pali ezt már az ülés előtt látta, 's javalta.) — Az ülés azt kívánta tőlem hogy tisztára írva adjam be, Döbr. pedig, hogy ki ne adjam a' Tud. Gy-ben vagy máshol, mert megtörténhetnék, hogy az Academia használhatja.

Ugyan ekkor előmutattam, de csak élő szóval, hogy a' Lassú István által dolgozott Horátius Ódájának első Könyvéhez tartozó

¹ A levélnek nincs semmi melléklete.

Jegyzéseket körültekintettem, és jót a' könyv felől nem mondhatok. Dupplexnek írja a' duplexet, *Triumphust* nagy *T*-vel, 's *Te Duce Caesar* nagy *D*-vel a' sornak nem elején, ErynniAknak az ErynniSeket, és a' mi most eszembe nem jut, 's nem megjegyzést, hanem kaczagást érdemel. Bár csak Mitscherlichet fordította volna inkább, 's adta volna a' mit ez ad a' minden Ódák *előtt* álló Bévezetésekben. De Lassú Isten tudja mit akart; talán hogy legyen egy Horátz *magyar* jegyzésekkel — jók e, rosszak e, az neki mind eggynek látszott. Felolvastam nevetséges Praefatióját is, melly már eléggé mutatja, hogy ő nem az az ember a' ki Horátzot csak értse is, nem mondom hogy rá commentáljon; 's azon végzém szóval tett előadásomat, hogy 1829 állván a' czímlapon, legjobb lesz azt a' könyvet úgy tekinteni mint a' melly felől nekünk szólanunk nem kötelességünk, reánk csak az 1831ben megjelent munkák tartozván.

Ülésünk a' jövő hétfőn nem lesz, mert a' Papok a' fekete héten el vannak szent dolgaik által foglalva. De a' husvét harmadik napján tartandó ülésben Pali is én is megjelenünk.

Pestnek egyéb újsága, a' mit jelentenem illő volna, nincs mint az, hogy Gróf Teleki József Elölülők Martzius 17dén [!] Septemvirnek ajánlatott a' Septemviratus által. Ezt mondá nekem Mélt. Szilasy Septemvir Úr. Péchy Septemvirnél Uram Öcsémet kimenttettem.

Ezeket igen sietve. Ölelem Uram Öcsémet 's ajánlom magamat barátságába, atyafiságába.

Péczei Vörösmartynak azt írta hogy eleget írván eddig latinul, ezután magyarul fog.

Árpád, a' Horvát Endréé, Uram Öcsémnek bírálása alá küldetik.

Ha¹ jól emlékezem, édes jó Ferim, folyó holnap 18dikán bocsátottam volt Hozzád néhány sorokat. Azok Üléseink felől nem vőnek híreket, 's azért nem, mert már Kazinczy annak előtte írt rólok.

Baloggal ismét valék. Sürgeti a' tudósítást a' kis Kálmánnak nem csak mostani, hanem eddig volt mindennemű betegeskedései felől.

Feleségem a' Pepi dolgairól külön levélben tudósít.

Veszed tőlem a' Philologiai Értekezést 's némelly Jegyzeteimet. Lehet e reményem, hogy az V. Kötetre *Merksz*-et recenseálni, 's Kotzebueról, mint egykor Körnerről, menydörögni időd és

¹ Innentől fogva végig Szemere Pál kézírása.

kedved leend? Feltékeny vagyok a' Kritikai Lapok miatt: de bűn nélkül.

Ezerszer csókollak Benneteket.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5299.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
tisztelőtét Schedel Ferencz.

Küldöm a' Tek. Úrnak a' kívánt csomót. Nem lehet eltitkolnom fájdalmamat, hogy az a' nyílt hang, mellyel észrevételeim' a' gyűjtemény' mostani állapotjáról egyik levelemben hallattam, vétkesnek találtatott. Lehet, hogy némellyeket el kell vala hallgatnom, némellyeket máskép ejtenem, mert tanítómmal, közös tanítónkkal, szőlék; de a' tűz, mellyel ezen műveket szeretem; a' félelem, mellyel a' hozzájok-nyúlást nézem, menihetne, ha a' T. Úr' adott engedelme nem mentene is; hogy véleményemet tartalék nélkül mondjam-el. Mindazáltal megnyúgszom abban a' mit tevék, érezvén, hogy velem azt a' művek' tisztelése tetette; 's ha ilyenkor a' művészt elfeledjük, őt csak annál inkább tiszteljük.

Jegyzéseimet ide kapcsolnom nem lehet. Azok talán szájbéli előadást kívánnak, 's ohajtom, hogy egyszer szabad legyen legalább némellyeket szóval elmondanom.

A' Mailáth' regéji iránt béketűrősemnek vége. Károlyi' gondatlansága, késedelmezése elfárasztott. Hogy ne panaszkodhassék, megintem, de hozzá tevén, hogy reá nem szorúlunk. Reményilem hogy Wigand épen úgy elfogadja a' MS-ot mint ő.

Ki az, kinek példáját kövessük? kinek neve napját üljük? Ma *Gábor'* napja van. Ha ő, vagy bárki más a' felekezetlenségre példa lehet, jó; kövesse kinek tetszik; nekem e' részben csak az nem fér fejembe, miként *az* kiálthat felekezetlenséget, ki maga is ama' gyűlölt nevű felekezetet alkotó közöttünk, mellyhez tartoznia dicsősége minden Jónak. Mert ki hinné, hogy nyelvünk tizenöt év alatt oda juthatott volna, hova jutott, ha ez a' felekezet nem győződelmeskedék?

Vagyok — ismerve, nem ismerve — a' Tek. Úrnak változhatatlan híve. Pest, Martzius' 24. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5300.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Péczel, Martz. 29d. 1831.

Édes barátom,

E' héten, a' szenteskedések miatt, nem tartatik ülés. Ma egy hete tehát kijöttem Pestről az én Szemerémmel, mind hogy kiélhessem vele magamat, mind hogy itt dolgozhassam. De a' hol az ember olly sokat hallhat 's láthat, mint én ezen második magamtól — (Szemerének gondolkozása, caractere, izlése annyira enyém, hogy én magamhoz hasonlóbbat senkit sem ismertem miolta élek — rendes hogy kézírásaink is annyira hasonlítanak, hogy sok ízben nem tudtam már, én irtam e, vagy Szemere) — ott nem lehet dolgozni. Osztán ezt az ő angyali jóságú feleségét, ki egészen asszony, egészen feleség!

És ezenfelől Péczelnek még egy kincse van: Gróf Ráday Gedeonné, szül. Gróf Teleki Borbála, leánya Józsefnek, a' mi Praesünk' atyja' testvérének. Barátom, nem láthatsz bájosabb kis teremtest mint ez az igen fiatal, igen szép, igen jól nevelt, 's minden városi bolondságtól szabad, de mivel lelkű asszony. Életemnek boldog szempillantása midőn szemem őtet láthatja, fülem hallhatja. 'S én, a' Ráday ház örök híve, a' tudós Ráday miatt, gyönyörködöm, hogy ez a' tiszteletre méltó asszony jutott ide, szaporítani 's boldogítani ezt az áldott házat. — Menyegzője 1829. Sept. 19d. volt, 's már 9 holnap és 2 nap múlva 1830. Június 21d. Pál fiat szüle. — Melly triumphus a' boldog, boldog férjnek! —

Mind eddig egy ülésünket sem mulasztottam el. A' két elsőről már véd tudósításomat. A' harmadikban Prof. Imre szóval teve Jelentést, hogy Krugnak popularis Philosophiai Munkáját nem vonhatja ki, mert a' positiva Vallásba is belé csap 's nem a' norma szerint szól a' Sz. Háromság felől, a' politicát is érdekli, azt hirdetőn hogy a' Szent Szövetség a' Mysticismusból erede. — Nekem a' 18 esztendő Szalay László *Bimbók* czíme alatt megjelent Verseit adák, és egy Lassú István nevű Geograph. és Statist. Munkák Consarcinatorának a' Horácz Odáji első Könyvéhez magyarul irt Magyarázatait. Az utolsóbb Munkát nem ismertem, de örvendék a' parancsnak, úgy hívén hogy ez az ember Mitscherlich és Nietsch után dolgozott. De mint lettem oda midőn két lapnyi Praefatióját olvastam meg, sőt csak a' czímlapot is már. Ez az ember sem poetai

lelket nem kapott, sem annyi eszet nem, hogy tudta volna, mit kell annyi Commentátorból kiszedni. A' mit Mitscherlich minden Oda előtt beszél, nem nézé szükségesnek elmondani; de ki volt Jupiter, mit csinált, sok lapokon beszéli. A' duplex neki két p-vel van jól írva, 's a' textusban, 's a' versnek nem elején, nagy betűvel írja a' Triumphust és Te Duce Caesar — kicsinységek, de világosan mutatják, ha ő Commentátornak született e, 's mennyire járatos a' Class. Literaturában. 'S magyarul sem tud a' mint Irónak kellene. — Mind ezt elmondám élő szóval, felolvastam Praefatioját, 's azt vetém mellé, hogy a' könyvről feddés nélkül szólni nem lehet. Szerencsére, bár a' könyv most került ki a' sajtó alól, de czímlapján 1829. áll, 's így Statútumaink szerint azon könyvek számába tartozik, mellyeket ignorálnunk kell. — Az ülés engede előadásomnak, 's örült hogy az 1829. megmente bennünket azon szomorú kénytelenségtől, hogy fölöle szóljunk.

A' Bimbók felől egy formális Recenziót adtam be írva. Elmondám hogy Statútumaink nem Recenziót, hanem csak Kivonatot kívánnak; de Versek nem adathatnak Kivonatban. Felolvastam; meglegedve látszottak lenni, 's megtartják Recenziómat, mert talán úgy fejjlik ki a' dolog, hogy a' Recenziók el nem kerültethetnek.

A' Kritikai (mardosó) Lapokat Horvát Endrének, ennek Árpádját pedig Kölceynek adták Jelentéstétel végett. — Árpád felől nem szólhatok, mert nem olvastam; de látván hogy azt a' becsületes embert, minekutána annyi századok olta csendesesen nyugvék sírjában, mint kinozza minden, a' ki elhitette magával hogy hexametert csinálni tud; Historicusává tétetvén az Academiának, (de talán egy kevésbé több jussal mint Döbr. Philosophusnak,) — vizsgálatnak eredeck, hogy ő melly vétkeivel érdemlette ezt az irtóztató elkínzást. Végre is azt fogom talán mondhatni a' mit a' Krisztus, hogy sem maga, sem az atyja nem véte, hanem tetszett az Úrnak magát az ő kinjaiban megdícsőíteni, míg majd ezekre a' gonosz hóhérokra is eljő a' fenyíték.

A' Philosophus, — de a' csak volt Philosophus — mert miolta Secretárius leve, nem Philosophus többé — mint Secretárius sem igen nagyon producálja magát; Protocollumain csudálkozgatunk. — Ő Exc. Gróf Bethlen Imre, Fő Curátora az Enyedi Collégiumnak, Pestre ére Martz. 19d. — (Szegény atya megtudta a' mi Praesesünk leveléből hogy Pesten Teleki mellett jurátuskodó fija duellála a' Gróf Dezsőffy fiával, Emillel, és hogy ez Bethlennek a' jobb hüvelykét

csaknem egészen elszelte; 's repült Pestre, hogy fiját lássa, 's a' Palatinusnál 's Bécsben a' Császárnál a' bolond, de gavallér-tettet jóvá tegye.) — Gr. Bethlen Imre, mondom, Pestre érvén azt tudakozá tőlem *az egész Erdély nevében* hogy Döbr. miolta Philosophus. — Feleletem az volt, hogy December oltá, de Febr. 20d. oltá nem az többé. — Nem szégyenlem kimondani, tisztelt kedves barátom, hogy én ennek az embernek *szemtelenységén* nem győzők csudálkozni. — Láttad e már a' Conversat. Lexicon első Kötetét? Ha bírod, kérlek olvastasd fel magadnak az *Ányós* cikkét, és adj dicsőséget Istennek, 's szólj igazat, — mert nekem úgy tetszik hogy ez a' mi Döbrenteink ma holnap egészen megbolondul. Soha én olly pöffeszkedő, czikornyás, zavart, üres beszédet nem láttam, nem hallottam. De Döbr. nem igen gondol azzal hogy verik, kaczagják, simul a e numos contemplatur in arca. Az az egy az 'a' mit neki irigylek; nekem sem hivatala, sem titulusa, sem tudománya, sem izlése, sem nyelve, sem semmije nem kell, leginkább nem pedig szíve, lelke.

Azonban az általam szívesen becsült és szeretett Bajza vad tetteit sem szerethetem. Ha magához nem tér, belőle egy nevezetes Stänker válik, és ő ezt a' vétkét is Döbrenteinek köszönheti. Gróf Dezsőffynek nem illett a' gyalázatos perbe avatkozni; előre láthatá, hogy Bajza a' megtámadást szó nélkül nem hagyja; nem illett Bajzát Zajbajnak nevezni; de Bajzának sem az olly férfi ellen mint D. illy pimaszosan kelni ki; mind elmondhatá a' mit akart, de szerény ember nem bánik úgy. — Hát az az igazságtalan, az a' tiszteletlen tett, mellyet az Egri Érseken követe el? akár más, akár ő, mind egy; mert ő vette fel a' Gyöngyök' vad Recensióját, és így ha azt más írta is, ő a' vétket magáévá tette. Én siettem felkelni az Érsek mellett a' Tud. Gy-ben — nem mert Érsek — noha az is ok, 's nagy ok — én P-t tisztelném ha egy szegény Franciscanus volna is, 's gondolom, hogy a' mit Friedrich felől mondtam, minden eszes embernek javalását meg fogja nyerni; de Bajzának 's társainak nem lesz elég. Neki feddő levelet írtam, kiveszekedtem magam vele, emlékeztettem Horátnak *a crius elatrem...* 's Virgílnak *Parcius ista viris...* szavaira, 's midőn válaszában kesernyés tiszteletlenséggel szóla hozzám, emlékeztettem hogy az olyan nem a' szív, és nem az *Urbanitás*' szava, 's utóbbi levelére én hallgattam el, de másnap estve úgy viseltem magamat eránta, hogy lássa mit tud a' *becsületes* ember, mikor pimaszság vagy éretlenség által bántatik

meg. 'S ez kénytelen vala látni hogy nyájasságom, mellyet eránta mutattam, nem tettetés volt, hanem igazság.

Szemere és én hála érzésivel köszönjük Neked, édes barátom, a' mit a' Sasban Pope után a' Kritikáról írák; én pedig azonfelül gyönyörű distichonaidat is, a' Minerva utolsó darabjában. Melly szelid és bőv ömlés, míg én a' magam verseimet vasból pörölyözöm. Ki nem fogja csudálni hogy te mit és mennyit adál; és hogy férfiasan haladál az idővel, míg mások ott lépnek le a' hol felléptek. — Nyugtalanul várom, melly fényben fogsz ragyogni a' Széchenyi és Festeticsnek mondandó Beszédben. De elébb megolvassd mit kíván Döbr. a' Biographustól. Az az Erdélyi Múzeumban *Életírás* czímet viselő Értekezésében [jelent meg]. Tőle kell tanulnunk, mint kell életírást adni.

Imhol egy Ritornella, mellyet Pesten dolgoztam 's itt végeztem el; hévvel van írva, 's poetai szabadsággal, de szemérmesen és kényes kézzel vannak téve a' festések benne.

«Ne, ne! megöl az álom; hagyj alunni!»
Mond', félig-alva már, az édes lyányka,
'S reám borúl, 's elszunnyadt karjaimban.

Én engedek, 's a' kedves terhet, össze-
Szótt karral, lábbal, tartom áltzorítva,
'S számlálom szíve' minden döbbenését.

De végre virrad. Hahh egy mély fohász, és
Utána csók, egy néma — kínjaimnak
Felhozza végét, és a' várt jutalmat.

Élj szerencsésen, édes barátom. — Húsvét keddjén ülésünk lesz. Szeredán Pannonhalmára indúlok. Vissza meglátom Esztergomot 's a' Basilicát. Május felé leszek ott a' hol lennem kell.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

5301.

Vörösmarty Mihály — Kazinczynak.

Pest, 29 Mart. 1831.

Tekintetes Úr!

Igen sajnálom, hogy mezei nyugodalmát egy alkalmatlan kéréssel meg kell háborítanom. A' Redactió sanyarú kötelessége kénytelenít a' Tns Urat ígéretére emlékeztetnem; mert nem szeretném, ha az Akademia újabbi történeteinek leírása e' kötetből kimaradna, így is már egy hónappal későbben jó, mint jöhetett volna. Ugyan azért kérem, ha lehetséges, méltóztassék azt minél előbb beküldeni, vagy legalább tudtomra adni lehet-e, nem-e? Én minden esetre várni fogok a' Tns Úr munkájára 's ezen sürgető kérést csak úgy tessék tekinteni, mint annak jelét, hogy Társaságunk ösmertetését legörömeztőbb a' Tns Úr kezéből venném

igaz tisztelője

Vörösmarty Mihály mpr.

Kivül: ¹ Pest.

Tekintetes Nemes *Kazinczy Ferencz* Urnak, több N. Vármegyék' Táblabírájának és a' Magyar Akademia rendes tagjának. *Péteriben.*

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5302.

Kazinczy — Pyrker Lászlónak.

Ó Excellentiájához a' Patriarcha-Érsekhez.

Péczel, Martz. 30d. 1831.

Eggy famosus Munkát nyujtok be itt alázatos tisztelettel, mellynek Íróji abban lelék örömöket, ha mindent összemarhattak. Eggy sincs itt, a' ki bántás nélkül mehetett volna el mellettek; Grüber, én, Csaplovics, Lengyel György, Szent-Miklós (Honvári), Thaisz és a' Balogh Biographusa. — Vétkes vagy hibás munkák mellett találhattak volna olyat is, melly felől melegen szólhassanak, de nekik a' mardoshatás ada örömet. Rajtam, kit Bajza, a' Kiadó, nem tart méltatlannak figyelmére, hihetőleg azt akarák megmutatni,

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

hogy ők, a' hajthatatlan Rhadamantok, annak sem kegyelmeznek a' kit szeretnek. — Vétkem az, hogy a' Szent Hajdan' Gyöngyeit prózában fordítottam, és hogy a' német nyelven írt Gyöngyöket és a' Mailáth' német nyelven írt Regéjét magyarokká tettem. — Azt hinné az ember hogy az illy lángoló fejű magyar azt nekem még köszönettel is vehetné!

Kimutaták ezenfelül némelly vétkes helyeimet. Azon nem akadok fel; nem csuda ha a' nagy szépségű Originál mellett hátra maradtam. De csudálom hogy a' Hárfához írt darabban nem látták a' vétkes helyeket. De megelégedtek azzal, hogy az versben volt dolgozva, nem prózában.

Ki rejtezett itt a' G... monogrammjá alá, nem vallják meg. Azt azonban senki sem gondolhatja hogy Guzmics írta; én Guzmicsnak mind stílusát, mind gondolkozását, mind ítéletét a' Gyöngyök felől ismerem, 's a' Könyvben ő is meg van verve.

Nem késtem megszólalni, 's megtettem a' mivel az Excellenzziád' személyének 's hasonlíthatatlan érdemeinek tartoztam, 's a' Tudom. Gyűjtem. Februáriusi darabjában áll Anti-Kritikám. Értelmes Olvasó az én felelem fog állani, mert érti, hogy Mitterpacher, Kézy és Péczeli magyarul nem írtak volna szépen, latinul pedig szépen írtak, 's így azt tevék a' mit kelle. A' mennyire az ő munkájok megjelenése után lehetett, helyre hoztam a' hibát. Úgy hiszem, ezután tisztelettel lesznek azok eránt a' kiknek azzal tartoznak.

Tartson meg engemet Excellenzziád továbbá is kegyességében, melyre méltóztatott. Én semmi alkalmat nem mulasztok el, melyben azt érdemelhessem.

[Kazinczy másolata a Szemeretár XI. kötetében.]

5303.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Péczel, den 30. März 1831.

Mein theurer, geliebter Freund,

Seit den 22ten März halte ich mich hier, bei meinem theuren Freunde Hrn Paul v. Szemere auf, und hier erhielt ich gestern Abends Ihr freundschaftliches Schreiben mit den Porträten Sr Eminenz des Cardinal Fürst Primas. Herzlichst danke ich Ihnen für die Geschenke; bitte Sie aber zugleich den Hrn Secretär Sr Eminenz auf die expedition der Beantwortung meines Schreibens nicht ver-

gessen¹ zu wollen. Das Blatt wird nicht in meine autographische Sammlung kommen, sondern als ein unschätzbares Aktenstück in die Reihe meiner Familienschriften. Da ich diesem Blatte so ungeduldig entgegen sehe, so zeige ich klar genug, welches Gewicht ich darauf setze, und welche Verehrung ich für die Person u. die Würde des Card. habe.

Den 5ten Apr. haben wir eine Sitzung in der Academie; den 6ten fahre ich nach Pannonhalma, und lasse Gran jetzt bey Seite, weil der Abt die letzten Tage der Woche ich weiss nicht wohin abgehen wird, u. sein Freund Guzmics haben will, dass ich den Abt sehe. Meine Aufwartung werde ich Sr. Eminenz in Pesth machen, Sie aber, mein sehr theurer, sehr geliebter Freund, sehe ich bey meiner Rückreise von Pannonhalma. Den Tag kann ich nicht bestimmen.

Toll, toll, irreverent und ungerecht ist das was geschieht. — Sie werden die famösen Kritikai Lapok gelesen haben. Ein Ungenannter, der sich hinter den Buchstaben G. verkrochen hat (dieses G. ist nicht Guzmics) erlaubte sich einen *wilden Ausfall* über den bewunderungswürdigen Sänger der Perlen der heil. Vorzeit, der Tunisias u. des Rudolph von Habsburg, weil dieser *deutsch* dichtete. Hätte er, statt dieser heil. Gesänge u. statt Carl u. Rudolph, einen páduccos, buzogányos Árpád besungen, und *in ebenso schlechten ungrischen Hexametern besungen als seine deutschen bewunderungswürdig sind*; dann würde der pseudonyme G. ihm *Weyhrauch bis zum Ersticken* gespendet haben. Seh' ich diese Besessenen, mich wandelt die Lust an, *mich zu schämen, dass ich ein Magyare bin und magyarisch schreibe*. — Wer dieser G... sey, kann ich nicht wissen; ich glaube die tolle Resension schrieben mehrere, dass man den Vf. von dem Styl und seinem Ideengange nicht erkennen könne. Mich liess man davon nichts ahnen, bis ich die Recension in dem schon eingebundenen Büchelchen erblickte. — Ohne Säumen trat ich auf, u. rückte in die² Tudom. Gyűjt. eine Anti-Recension ein, führte *Friedrich* zum Beispiel auf, der König eines deutsch sprechenden Volkes war, und doch französisch schrieb, nicht aus Kälte gegen die Sprache seines Volkes, sondern weil die deutsche Spr. zu jener

¹ A «nicht» és «vergessen» szókat Romy K. Gy. kihúzta és a «vergessen» fölé ezt írta: erinnern.

² E szót Romy «das»-ra javította.

Zeit noch unausgebildet war, und weil er französisch zu *mehrere* sprechen konnte. — Der pseudonyme rügte an meiner Übersetzung zugleich einiges; ich fand es nicht werth zu untersuchen, ob er die Stellen mit Recht rügte, fehlen konnte ich, wie jeder andere, und wo ist der Übersetzer der alles so gut wiedergibt, dass es nicht besser gegeben werden könnte? Aber in der Vorrede des Werks (a' Hárfához) sind Stellen, die ich nicht billigte u. nicht billige; dieses rügte der Rec. nicht, denn dieses Lied ist in — *Versen* übersetzt. Bene, an male? für ihn gleich viel. Wenn es nur Verse sind. — Dafür zapfte ich ihm in meiner erwähnten Anti-Recension mit einer leisen Ironie an. Ich wünsche, dass Sie diese in dem letzten (Febr.) Hefte des Tud. Gyűjt. lesen wollten. — Ich glaube bey der Beurtheilung meiner Arbeit kommt es mehr auf die Würdigung im *Ganzen*, als im *Einzelnen* an. — Doch mich schmerzt diese Rec. nicht *meinet*, sondern des *edlen grossen Mannes* wegen. — Ich habe an Bajza gleich damals *geschrieben* und ihm die *irreverenz* vorgehalten, und dadurch und durch meine Anti-Recension meine Ehrfurcht für Pyrker und meine heilige Anhänglichkeit an ihn, bewiesen. Vielleicht ist diese hässliche magyarische Wuth bey diesen Feuerköpfen für das Zukünftige gemildert. G... machte mir sogar daraus eine Sünde, dass ich *von Ungarn deutsch geschriebene Werke* übersetzt habe. (Die Perlen, u. Mailáths Sagen.) Ich glaubte, dass ich dadurch Dank verdient habe. Aber wer begreift diese Leute? — Mich wundert, dass sie nicht auch Mednyánszky gezüchtigt haben.

Wieder Sie, mein Freund, war auch die Klage, dass Sie etwas pro lingua slavorum geschrieben haben. Wohl uns, dass diese Feuerköpfe nicht die Wunderkraft des Elisaeus besitzen; sie würden die Priester Baals durch Blitz und Donner vertilgen. — *Ich schäme* mich dieser Tollheit, aber ich bin alt genug um zu wissen, dass so etwas *ausbrausen* muss. Geschähe es doch nur bald! —

Dass der Cardinal nicht gebeten ward, der Academie durch seinen Eintritt einen Glanz zu geben, geschah nicht aus Irreverenz, sondern weil man dafür hielt, dass er das unter seiner Würde fühlen könnte, müsste. Aber wie blieb der Bischof von Stuhlweissenburg,¹ der unter den ungarisch Schreibenden glänzt, aus? — Gewisse sagten mir, *er sey Feind unserer Sprache*. — Mich wandelte ein Entsetzen bey diesen Worten an. Wie oft sagte ich mir Ciceros

¹ E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: (Joh. Horváth.)

Worte vor: In omni ordinata civitate cavendum imprimis, ne plurimum valeant plurimi. — —¹

Sahn Sie schon den I. Band des² Convers. Lexicons? — Haben Sie das Buch vor Augen, so lesen Sie doch den Artikel *Ányós*, von Döbrentei, und bewundern Sie den grossen Mann als Schriftsteller, als Stylist, als Biographen. Und in welcher *Breite* ist dieser Artikel gearbeitet! Ich verstehe doch — (österreichisch gesagt) — a pizsl ungrisch; aber so sey Gott barmherzig meiner armen Seele, dass ich diese *kaunderwelsche Döbrenteische, ihm eigene ungarische Sprache* nicht verstehe. Ich werde diesen Artikel ins Deutsche übersetzen, und Sie bitten dass Sie mir die Sudeley corrigiren wollen. Dieser Mensch liess es gleich bey seinem Auftritt merken, dass er zu einem Schriftsteller nicht geboren ist, aber wir ältere an Jahren liessen ihn mitlaufen, und glaubten, ein rastloses Studium wird ihn doch zu einen erträglichen Scribenten machen. Nun verliess ihn aber sein Heiss hunger nach Ruhm nie, und da er sah, es fehle ihm an Kopf u. an Studien, so wie er an Geschmack ganz arm von der Natur gelassen ward, — so trat er auf den Weg von paradoxien. Seinen ganzen Kram von erudition schöpfte er aus unzusammenhängenden Artikeln seines Breviars, des Convers. Lexicon, u. er trat *wider* Neologismen auf, lehrte, wir sollen auf die *nativa vis*, auf Zrinyische, Gyöngyösische etc. *Reinheit* zurückkehren, a' nemzet nyelve geniusát nem szabad elbénítani.³ (das heisst: *den Genius der Sprache der Nation ist nicht erlaubt zu struppiren** — ward der unerträglichste, unverständlichste, durch *Bombast* und *leeren Schimmer* glänzen wollende pedant. — Dabey hat er aber eine Unverschämtheit *ohne Gleichen* und eine *Schlaueheit*, durch die er blendete. Er ward Provincial Commissaire, Secretaire des Casinos — des Wettrennens — des Frauenvereines in Ofen — zum ersten Mitglied der philos. Classe ernannt, also *vor* dem Prof. der Philos. bey der Universität — und das durch die Vorgabe,⁴ er würde ja bald Secretaire der Academie, als Philosophus bliebe er also *vor* Prof. Imre nur wenige Wochen. Mich empörte das, u. als er seinem Auftrage zu folge mir berichtete, ich sey in Pressburg

¹ Rummy K. Gy. toldása : (Der Tröst.)

² Ide Rummy ezt írta: ungr.

³ Itt Rummy a levél végén * alatt megjegyzi: statt megsérteni.

* E szó fölé Kazinczy ezt írta: verstümmeln.

⁴ E két szó fölé Rummy ezt írta: das Vorgeben.

zum ordentl. Mitgl. aufgenommen, so dankte ich ihm für die Mittheilung, stellte ihm aber seiner Sünden langes Register scharf aber nicht grob vor, u. sagte unter andern: *mert érezni, hogy nem érdemeljük, és mégis mások felett akarni lebegni, arra ugyan igen nagy mértéke kell a' szentelenségnek.* — Er schluckte die Pille ruhig, so wie er die Prügel, womit ihn Fenyéry u. Bajza regalirt haben, *mit vornehmer Verachtung und Schweigen* ertrug. Genug dass er Secretaire ward u. 2000 fl. in Papiergeld jährlich mehr hat. Ähnliche Dinge geschehen; doch die Pfauenfedern fallen von dem graculus ab, und wenn die Sachen nicht schon gut *sind*, so werden sie gewiss gut *werden*. Ich umarme Sie.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5304.

Kis János — Kazinczynak.

Tisztelt Kedves Barátom!

Folyó hónap 9kén irtt leveledet mind tudósításidért, mind közölt gondolatidért nagy köszönettel vettem. A' Magyar Tudós Társaság tehát már egészen útnak indult: adja Hazánk' jó Geniusza, hogy nemes czélja felé eltévedés nélkül fáradszhatatlanul 's mennék jobb szerentsével mehessen.

Polyklet' utazásának sorsát csendes szívvél várom; ha nyomtatásra méltónak tartatik, örülni fogok, hogy fáradságomat nem fordítottam reá hijában; ha pedig nem tartatik, azon is könnyen megnyugszom.

A' Döbrönte-ete-machiát ki olvashatná elkedvetlenedés nélkül? Akárki, 's akármennyi okot adott is reá, a' fegyverek minden esetben mind a' két résznél nemtelenek, 's a' viaskodók úgy járnak a' Publicumnál, mint a' Delátorok a' bölts fejedelemmél, ki az árulkodásnak hasznát veszi, de az árulkodót megveti vagy éppen utálja.

A' mi fordításaid' recenzióit a' Kritikai lapokban illeti, azokra nézve tsak egy pár észrevételt teszek ide. Hogy *verselt munkáit prosában odni mindég balgondolat* volna, azt teljességgel nem hiszem; sőt egészen meg vagyok annak igazsága felől győződve, a' mit e részben Göthe mond 's igen helyesen kifejt. L. Aus meinem Leben. Dritter Theil a' 13. és 74. lapokon. A' miket Kölcsey a' Pindarusi Óda' fordításában gáncsol, azokról egyrészről azt lehet mondani, a' mit Dalember't: *Le premier joug, que les traducteurs s'imposent,*

c'est de se borner à être les copistes plutôt que les rivaux des Auteurs qu'ils traduisent. Superstitieusement attachés à leur origine, ils se croiroient coupables de sacrilège s'ils l'embellissoient, même dans les endroits foibles; ils ne se permettent que de lui être inférieurs, et n'ont pas de peine à réussir. L. Mélanges de Littérature, d'Histoire et de Philosophie, Tome III.

Tökéletes fordításnak én is azt tartom ugyan, melly az eredetivel mind a' gondolatokra, mind azoknak előadására, következésképen a' Stylusra nézve is mennél jobban megegyez 's a' *classical művet a' maga legsajátabb alakjában szépségeivel 's hibáival együtt tün-teti-fel.* De lehetnek 's vagynak is többféle fordítások, mellyek ezen ideált nem is veszik célba, 's még is figyelmet érdemelnek. Vélekedésem szerint minden fordítót céljához képest kell megítélni. Az egyik akarhat valamely jeles eredeti darabot vagy munkát himezni és utánózni 's az íróval ilyen tekintetben vetélkedni. A' másik talán megelégszik azzal, hogy tsak a' gondolatokat 's érzéseket tegye által 's az igazságokat terjeszsze. Ám neveztessek az egyik utánzóznak, a' másik paraphrastának, vagy akárminek; de azt nem látom által, mért nem lehetne mind a' kettőt, ha különben a' dolgot 's a' nyelveket alkalmasan értik, jó 's hasznos írónak tartani. Az első rendbeli 's az ideál' elérésére törekvő fordítások jobban a' tudósokká lenni akarók tanúságára, 's a' tudósok mulat-ságára, a' két utolsó rendbeliek pedig jobban a' nagyobb közönség' hasznára 's gyönyörködtetésére szolgálnak.

Azon ifjabb Írókat, kik a' Kritikai lapokat dolgozzák, senki sem betsülheti jobban mint én. Céljok ezen munkában is jó, szép és ditséretes. De nekem is úgy látszik, hogy a' büntetésben igen nagy örömeiket lelik 's attól félek, hogy tsupán büntető 's gáncsoló Kritikusokká válnak, 's az lesz sorsok, a' mi a' büntető vesszőé, melly utóbb maga is a' tüzre vettetik. Ha nem csalatom, a' Kritika el fogja benne nyomni az emberiséget. Ugy látszik nagyon felvették azt okfő gyanánt, a' mit közülök egy a' 141dik lapon mond, *hogy a' bírálói bátorság a' természeténél fogva szerény és félénk fiatal korban erő és tehetség' szikrája.* De vélekedésem szerint ezen állításban két hiba van. Egyik az, hogy Horác és egyéb emberesmerők, sőt a' tapasztalás' tanítása szerint a' fiatalság többnyire nem félénk, hanem sublimis, fenhéjazó, büszke, magában bizakodó. Másik az, hogy a' bátorság, mellyről itt szó van, a' gyenge lelkitehetségekkel megfőerő testi erőnek szikrája is lehet, vagy lelki tehetségek eleven-

ségéből is származhatik. Azonban ezen fiatal barátink mindennap idősebbek lesznek 's ha tanulni meg nem szűnnek, bizonyosan nem sokára több szerénységet és józanságot fognak írásaikban mutatni. Addig is vajha megbékéltetné velek minden ellenségeiket Lessingnek ide is alkalmaztatható esmeretes meséje.

A' Gróf Széchenyi Ferenczről közlött Anekdotácskákat gyönyörködve olvastam. Nagyon szeretném, ha megirhatnád: a' 'Tudományos Gyűjtemény' mellyik esztendei folyamatjában vannak azon biographiai jegyzetek, mellyeket te közlöttél. Emlékezem, hogy olvastam, de nem jut eszembe, mikor 's mellyik esztendőben. Ezen Gróf felől az itt helyben lakó nagyon derék és Tudós Tábla Biró Tibolt ur, ki a' Gróf Lajosnak előbb nevelője volt, most pedig Jóságai' Directora, megígérte, hogy elegendő dátumokat fog velem közölni. Gróf Festetics Lászlót magát kértem meg levelemben, hogy cselekedje ugyanezt az Attyjára nézve. Nem tudom, mit fog felelni és tenni. Mennél jobban meggondolom ezen reám bízott munkát, annál nehezebbnek látom, de már kötelességemmé lett, 's kell tennem, a' mit tehetek. Most ugyan egyéb dolgaim miatt a' vele foglalatосkodást egészen későbbre kell halasztanom.

S z e m e r e Pál' megszólítására közlöttem a' napokban vele gondolataimat a' Tanító-Költeményekről, mellyeket a' Muzáron számára kívánt. Ugyan a' napokban indítottam Pest felé a' Sasba igtatás végett *Xenophon Vendégségét*, mellyet az ifjabbik fiam fordított ez előtt már egy pár esztendővel Görögből. A' fordítás természet szerint távol van a' tökéletességtől, de a' mint az általnézésből láttam, az értelmet alkalmasint általtette. Hogy ezen darabnak nagyobb becsé legyen, Wielandból, kinek fordítását azolta kaptam meg, némely jegyzeteket, észrevételeket 's gondolatokat hozzátettem.

K o v á c s ó c z y Kassán, ki a' mint tudni fogod, egy almanachot 's egy hetenként megjelenendő folyó írást akar kiadni, engem is meghívott az együtt dolgozásra; de én arról lemondottam, 's környülményeim között kéntelen is vagyok lemondani.

D ö b r ö n t e i Mart. 9kén a' Tudós Társaság mart. 7kén tartott heti ülésének két végzését közlé velem: egyiket azt, hogy a' Sopronyban megjelenő könyvek' czimeit a' Társaságnak fertály esztendőnkét beküldjem; a' másikat azt, hogy a' Társaság' dolgában a' M. Gróf Elölülőhöz intézendő akármelly írás a' postára mindig ezen czim-mel adattassék: *A Magyar Tudós Társaságnak Pesten.* Megvallom hogy ez engem bizonytalanságban hágy, ha valljon csupán

ezt a' négy szót kell-e a' boritékra írni, vagy elébb a' Gróf' titulusát 's azután külön ezen szókat; 's megköszönném, ha a' bizonytalanságból kivennél.

Hogy a' Gróf Dezsőfyn ejtett tsapásokban részed volna, azt sem nem gondoltam, vagy akárki mondaná is, el nem hihetném. Azok tsak egy fiatal heves szívből származhattak.

Isten éltesen kedves Barátom, 's adjon hanyatló napjaidnak sok szép örömöket, bajaid' eltürésére pedig férjfiás erős lelket. Én vagyok 's változatlanul maradok

Soprony, Martz 30. 1831.

szives tisztelőd 's barátod,
Kis János.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5305.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Ur,

Pesten Marcz. []²

[K]ifáradtam az írásban; feleségemnek, gyermekimnek, 's Fő Notar. Urnak írtam, 's hosszasan, de nem hagyom abba míg az Urnak Prof. Urnak is nem köszönöm meg ujobban megbecsülhetetlen barátságát, 's arra nem kérem, hogy az én munkám lenyomatott íveit — (az utolsó nálam a' 16dik) — a' Péczelre lejövendő húsvéti Legátus által leküldeni méltóztassék.

Ma mellettem suhana el a' lucskos vásárban a' Statuárius Ferenczy. Utána iramodtam, 's össze csókoltuk egymást. Az Esztergomi Statuákat készítgeti, 's a' Virág Benedek büsztjét már elkészítette sárból, modelnek. Márványa nincs hozzá, de lesz.

Egy hét előtt itt az a' hír volt, hogy az Oroszok győztek, 's a' Ráczok belé akadozának a' Magyar ifjakba, kik lengyel nótát húztak. Ezek felfofozák a' Ráczokat. — A' Ráczok felmásztak az asztalra a' fejeér hajóban, 's onnan olvasták az újságokból a' nekik kedves hírt. — Azonban Lembergől Generális Illýesi azt írta az Éstei 's Austriai Ferdinand Fő Herczeg [adju]tánsának Defour Generálisnak Mart. elsőjén, hogy az Oroszok vannak teljesen meg-

¹ Csak a névalírás Kis J. kezeírása.

² A zárjel közti részek helye az eredetiből ki van szakadva.

verve. Az nem lehetetlen ; de úgy új seregek mennek a' Lengyelekre, 's végre is vesztenek.

Ma két Ur francziául beszéle egymással egy Képarosnál

le roy est assassiné. Mais cela est un conte.

Azután Dijont hoztak [!] elő; de én azt a' lármában nem értettem. Magam ritkán olvasok Ujságot, 's azolta jártam végére, mi dolog az a' Dizsoni. — Egy hamis hirre, hogy Párizsban kikiálták a' Respublicát, a' Dizsoniak is kitették a' veres Sipkát. Mintha az menne. Nem fog.

Az Academia, miolta a' társak haza csesztettek, két hétfőn tartá ülést. Valóban jól indul a' dolog, és az ejtett hibák helyre lesznek hozva. — Az első ülésben Febr. 28d. a' Kassai volt Plebánus azt kérte hogy IX folio Magy. Etymologiai Lexiconát nyomtattassa az Academia, ötet pedig [társ]ának, *cum tribus signis exclamationis*. — A Statut[umok] nem engedik, hogy ezt valaki kérhesse. — Azután Superin. Kis mutatta be a' Polyclétus Római utazását, magyarban, az kiadatott Petrovicsnak hogy adja véleményét.

Marcz. 7d. volt a' második ülés. Akkor felolvastattak a' Budai 's Pesti typographiákban Januar. és Febrban megjelent könyvek. Minden könyv két tagnak volt kiadva hogy referáljon, millyennek lelte. Nekem egy Horác jutott magyar jegyzésekkel. A' comentátor talán csak a' Nitsch jegyzéseit (IV. Köt. in 8. németben) fordította.

Itt a' Lucullusi asztaloknál senki sem tudja hogy a' tavalyi eszt. drágaságot, éhséget szüle. A' Casinóban kétszer ettem. 5 f. az étel; a' Champagner és kenyér 1 f. 47. Egyszer a' Dercsenyi vendége voltam, másszor a' Széchenyié. — Nem vétek e így pazarlani a' pénzt. De Aristipp megmondá, hogy neki 1 arany annyi mint másnak 10 x és így kiki a' mint akar.

Mar. szives tisztel.

[Eredelije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5306.

Gr. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Kedves Drága Uram Bátyám!

Nem tudván bizonyosan hogy meg vagyon e könyveim között az első évi Aurora, sajnálva fogtam kikereséséhez félvén hogy e részben nem tellyesíthetem K. Uram Bátyám kívánságát; — a' ki

véletlen kintsre találl, nem örülhete inkább annak, mint én, a' kívánt Aurora meg lelésén örvendettem, szerentsémnek tartván minden ki gondolhatóban K. D. U. Bátyámnak szolgálhatnom. Jó Feleségem Uram Bátyám határtalan tisztelője velem együtt, mind a' mai igen kellemetessen töltött el felejthetetlen napért, mind pedig Kedves Uram Bátyám jámbor kívánságáért, általam szíves háláját jelentetvén, magunkat tapasztalt betses barátságába ajánlom, maradván

K. D. Uram Bátyámnak

igaz tisztelő szolgálja

Ráday Gédeon mpr.

Péczel April 2d. 1831. melly nap¹

Péteriben ebédlénk, Földváry Miklós
Úrnál.

Gróf Ráday Gedeon, a' Pál,
és B. Prónay Ágnes fija, a'
szép Gróf Teleki Biri' férje.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5307.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Tegnap előtt jövék ide, M. Vásárhelyen mulattam, két osztályommal bajlódva. Tegnap eltemetők a legnagyobb Onokámot, egy 16 esztendő jámbor ifiut. Innen van válaszom késedelme, mert a múlt Hónap 4-én bocsátott leveledet itt vettem, — a Vöm várván engemet, nem küldötte tovább. Innen haza menő útamot Kolosvár felé veszem, — ott felkeresem a szálló veszzőket, és ki váltom; addigis pedig barátságos segedelmedet ezerszer köszönöm.

A vétség mely köztünk esett, se nem enyim se nem Tiéd, — Wesselényiné ejtette a hibát, én az ő szova után indúltam. Jó hogy mégis ahoz nem lehet reménységünk, a kire nints szükségünk, lehet pedig ahoz a kire Farkas vágyik. Meg irta ő nekem régen hogy a Nénnye nem jól értette ötet.

Azokból a miket az Academiáról irsz, úgy látom hogy az Academia nem ismeri az embereket. Azt az egyet hogy a Secretariusságot felnem válóttad, sajnállom. Jó ember Döbrönteí, de Te illetél volna oda.

Addigis miglen többet irnék, barátságodba ajánlott maradok
hív barátod szolgád

Széplak 3-a Apr. 831.

Cs. M. mpr.

¹ Kazinczy F. kezeírása.

P. S. Hibáson mondja Kemény Domokos hogy József nem tud Magyarul; jól tud, s külömben is igen szép eszű és tudományos ifjú ember.

Desöfyt kár vólt megbántani. Ritka ész a Desöfié, — a minapis olvasám egy separatum votumát a Censuráról; Angliánakis tiszteséget tenne. Nagyot vét Nemzetünk maga ellen ha az olyan nagy elméket meg nem betsülli.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5308.

Kazinczy — Döme Károlynak.

Fő-Tisztelendő Kánonok Úr,
különös tiszteletű Uram!

Kénytelen vagyok Fő-Tisztel. Kánonok Úrnak egy szerencsétlenségem felől pirulva tenni vallást, mely vétkemből erede. Emberek közt, 's egy zavar' órájában hozák hozzám a' Diligence szekérről a' Fő-Tisztel. Úr levelét a' pénzzel, 's midőn ide oda kapkodám, hogy a' 100 frtról a' Nyugtatót aláírjam, a' pénzzel jött levél úgy elvesze, hogy azt soha többé nem láttam. *Többé?* — de a' szóval rosszul élek itt; a' levél meg olvasása előtt vesztettem el azt. — Bártfayné Asszonyságnál két gyermek van; hihető azok kapák el bábjaikat takarni belé. De a' pénzt el nem vesztettem, az megmaradt. Szabad volna e Fő-Tisztel. Kánonok Urat kérnem, hogy a' mit nekem ott monda, méltóztassék még egyszer elmondani?

Még eddig minden hétfőn tartatni szokott üléseinkben jelen valék. A fekete-héten nem volt ülés; de holnap lesz, 's én holnap Szemere Pál barátommal, kinél két hét óta itt mulatok, bémegyek Pestre, 's holnap után vagy szeredán Pannonhalmára indulok, az én igen kedves Barátomhoz Guzmicshoz. Visszajövőben Esztergomot fogom meglátni. Még nem láttam azt a' nagy Alkotványt, 's szégyenlem hogy nem láttam. — A' Cardinalis nem lesz ott, úgy értem a' Rummy' leveléből; de Ő Eminentiájánál, Pesten fogom osztán megtenni udvarlásomat.

Üléseinkben még eddig nem történtek egyebek, mint az, hogy az 1831. megjelent magyar Munkák a' tagok között ki osztattak kivonás végett, hogy az 1832. Januariusban elindítandó Folyóírásban felvételhessenek. Statutumaink nem engednek magasztalást vagy

feddést, 's csak kivonást parancsolnak. Én azonban, kire a' Szalay László *Bimbók* cím alatt megjelent Versei 's a' Horácz Odájinak első Könyvére Lassu István által dolgozott Jegyzések bízattak, elmondám, hogy ezekről magasztalás és feddés nélkül szólni nem lehet, 's írva adtam be vélekedésemet, 's minden társaim közt én, *írva, legelőbb*. Ha a' Lassu' munkáját Fő-Tisztel. Kanonok Ur látta, azt is látta, hogy az Geographiai 's Statisticai munkát igen szerencsésen adhatott, de hogy a' Horácz commentálására a' gonosz lelkek' leg gonoszabbiká szédítette. Semmi sincs könnyebb a' világon mint Horáczra írni Jegyzéseket, minekutánna ott, a' sok régiebbek és ujak után, Mitscherlich és Wieland 's Nietsch az útát oly teljesen elkészítették. De a' ki sem Horáczot sem Commentatorait 's sem a' Római, sem a' Magyar nyelvet nem érti a' mint kell, az illynemű Munkára nem született.

Egyéberánt az Academia attól [!] vár, hogy a' Johnson ángoly, a' frantzia Academia frantzia, a' della crusca olasz és az Adelung német legjobb kiadású Lexiconaik és Grammaticájik megérkezzenek, 's a' derék Kresznerics' Lexicona megjelenhessen, 's azonnal hozzá fog a' mi Lexiconunk' és Grammaticánk' dolgoztatásához.

Volt Szerencsi Plébánus Kassai József Úr arra kérte az Academiát, hogy az ő IX fólio kötetben irt Lexiconát — (még pedig Etymologiait) — nyomtattassa ki, 's magát fogadja tagjává. A' fáradhatatlan férfiú sem Grammaticat, sem Lexicont nem adhatott elfogadhatót; Grammaticáját kiki ismeri; Lexicona felől pedig elmondák némellyek, hogy a tót (slavus) neki nem *tót*, nem *tóth*, hanem *tolt*; és azért *tolt*, mert Árpád őket innen *eltolta*. — Illy szerencsétlen megtévedésekre jut az Etymologus. Az Academia kérte Kassai Urat, hogy a' IX kötetet küldje fel használás végett; kérni a' felvételést megtiltották törvényeink.

In omni Civitate cavendum imprimis, ne plurimum valeant plurimi — úgymond Cicero; 's ezt sóhajtám én, midőn Pyrker és Horváth János fényt nem adának Academiánknak, 's olyakat láték megtisztelve, a' kiket ott meglátni nem ohajtottam. Látta e már Fő-Tisztel. Ur a' Kritikai Lapokat? Melly iszonyuságok! Melly istentelenségek! — istentelenségek mondom, mert szentül tisztelni a' jót, religiozus érzés, a' ki azt nem tiszteli, atheus. — 'S illett e úgy bánni Dezsőffyvel? Igen is, azért hogy valaki Gróf, nem kívánhatja, hogy neki szabad legyen bántani más, és hogy másnak szabad ne legyen Őtet. De ez a' Sansculotti Catonismus 's Brutismus e vagy

brutalismus inkább, csak még is rettenetes. Még arra visznek ezek a' mi tűz agyú ifjaink, hogy szégyenleni fogom¹ a' mivel kevélykedem.

Annyi legalább való, hogy midőn a' *Magyarok Istenét* hallom emlegettetni, megborzadok, a' *Párduczos Árpád* nevéől pedig futok is. Profanalva van e' szent név a' sok kontár által.

Endre nem ezek számában áll, 's még nem olvastam ugyan az ő Árpádját, de hiszem, hogy az jó. Arról Kölcei fogja beadni Jelen-tését az Academiának.

En Majus elején látom meg a' Prókátorok istentelensége által halálig kinzott legjobb Asszonyt, a' kit a' Mindenható kéz valaha teremtett, és szerencsétlen 7 gyermekeimet. Megtörténhetik, hogy könyörögni fogok az Udvarnál, hogy hóhéraim kezeiből kapjon ki, mert az borzasztó dolog a' mi történik, 's azért történik, mert a' kiküldött Biró nem azt tevé, a' mit tennie kellett. Kevés ember van, a' ki 1795. oltá annyit szenvedett volna mint én; de az nem tudta előlni az én Theodicaeai hitemet. A Gondviselés nekem olly örömök-et ada pótlástúl, a' millyekkel Királyok sem dicsekedhetnek. De meghasad szívem, mikor feleségemet és gyermekeimet látom szenvedni.

Maradok a' legigazabb tisztelettel Fő-Tisztelendő Kanonok Urnak Péczel, Szemerénél, Pesthez 3 órányira, April 4.d. 1831. alázasatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. főtitkári irományai között.]

5309.

Mocsáry Antal — Kazinczynak.

Tisztelt Kedves Barátom!

Bizonyos vagyok abban: hogy kedves dolgot tészek azzal: ha Egy Jeles Magyar Levelet, mellyet felelet-képpen, *Új-Orsova* Várából 20. Febr. f. É. Egy Nográdi Urnak irt az ott való *Szelim Aga Török*. De — minek előtte azon Levélnek olvasásához kezdenél, Szükség tudnod a' környül-álásokat, mellyeket én, első tollal Szokot egyenes-ségemel Neked elő-adom[!]; következendőkkel:

A' midőn Méltóságos Gyürky Pál Kamarás Úr, Nemes Krassó Vármegyének mind [!] Administratora, Székében bé-ült, Ezen Ns

¹ Az eredetiben is így, kipontozva.

Nórád Vármegye Jeles Deputatioja, Első All Ispányunk Gyurtsányi Gábor vezérlése alatt, *Lugosson* megjelent, 's ottan meg is külömböztetett. Mindeneknek vége lévén, *Mehadia* meleg-fördőit kívánták látni a' miénkek. Arra is meg tétetett a' Szükséges rendelés. Tovább is Szándékoztak onnan, amind *Supaneken* Keresztül, a' Duna Partig, az hol hajóra ülven, által eveztek a' Duna-Közepén lévő *Uj Orsova várában*, 's bé jelenteni kívánoztak a' Bassához, aki őket egész Szívességgel fogadta, mindgyárt pipával, és Kávéval meg is vendégelte őket. A' Tolmátsa mellett aki németől beszélt, volt Más Török magas Szép Ember, mintegy 34. Eszt. Ez is előszer németől beszélt, de halván: hogy Magyarok légyenek Nógrád Vármegyéből, nevezetessen Fülel, Szécsény, Gyarmat Környékiről, ahol a' Törökek is sok ideig laktanak, ezen Szép Török *Aga* is Magyar Nyelvre fordította a Szólását, *hogy azon Körnek [!] előtte esmeretes!* mellyen nem kevésé álmélkodtak ezen váratlan esmeretségen. tovább esmerkedvén, tsak az jött ki: hogy ő Ez előt Erdélyi Magyar Nemes Embernek a' fia volt, most pedig Hét Esztendő-költá Török. Hét nyelven ír és olvas, tézen [!] beszél. Leginkább hozája ragaszkodot *Kubinyi Ágoston Ur*, 's barátságát 's Levelezését ki-kérte magának, 's úgy el bútsúzanak. Ezen *Aga* le késéré őket Egész a' Duna Partyáig.

Visza jövének ezen Nógrádiak, Kubinyi Ágoston Ur sulyos betegségben esset, úgy hogy Igéretét tsak Hét holnapok-után tarthatta meg, és irt *Szelim Agának*. Én valamind hallottam Ezen nyert feleletnek itt létét, azonnal irtam Kubinyi Ágoston Urnak, elis küldette mássolatban, mellyet magam lassan ujra le irtam a' Te Kedvedért, mellyel ide rekesztve¹ Kedveskedek, Neked Kedves Barátom, ved Szivessen tölem, tudom veszedis azt.

Tsudálatossan folynak az Ember Életének napjai. Hát Te Kedves Barátom nem fogsz azon tsudálkozni, ha azt hallod tölem: hogy én *Ó és Uj Orsova tájékát tapasztalásomból esmerem*. Hatvan Esztendő előt az Édes Atyám néhai *Mocsáry Balás* Suppaneken volt Comendáns, 35. Esztendei Katonai Szolgálatit 31. Januar. ugyan *Suppaneken* el végezte, én pedig Iskolában járó, mintegy 14. Eszt. fiu valék akor.

Most elő-fordul Ezen áldot Tájékról való Emlékezet, de Eszemben jutnak az akori Környüflálások is: hogy a' Meg Boldogult Atyám Két fiaival szolgálta fegyverben a' Hazát úgy mind Idősebb testvé-

¹ Meg is van e levél mellett.

reimmel. Lajos Olasz országban Dagojánál fegyver által el esett, mind Kapitány, mely esetet azon Időben *Madarassy Ferentz Püspök Ur* Magyar Versekkel leis festette, mellyeket kiis nyomtatattam akkor. A' másik mind Oberster 1827. tsendes halálal mult ki e világból. Madarassy Verseit szeretném, ha olvashatnád. Csókollak, tapasztalt Barátságodban ajánlott maradok

Bocsáron 5. Apr. 1831. tökéletes szívvvel barátod 's szolg.
Mocsáry Antal mpr.

Gyürky Úrnak ezen fél Esztendő's fiatskája is Pesten meg halt, 7. Leányai élnek és 4. fiai el mentek ad Patres. Most Pesten Scharlach uralkodik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : Régi és új m. írók művei, 4r. 5. sz.]

5310.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Tisztelt kedves barátom,

Utólsó levelemet az Úr nem a' szerint értette, a' mint óhajtottam. Én is ember vagyok, mint minden asszonyi-állat magzatja; de nem örömet vádolnám azzal magamat, hogy a' kiket szeretek, megbántottam, 's hogy akarva bántottam meg; 's sem nem akarom, sem nem tudom felejteni, mivel tartozom azoknak, a' kiktől annyi örömekeket vettem. Engedje ezekhez mondanom, hogy én minden prosaicusaink közt az Úr' írását szeretem leginkább; az nem srófornyás, azt nem rontotta el a' penderia; lelkes, velős, tiszta, szép.

Nem vétkesnek találtam én azt a' nyílt hangot, mellyel [!] az Úr, szívesen szeretett barátom, Verseim' mostani állapotjáról egyik levelében hallata, hanem csak azt mondtam, hogy az Úr' szándéka, azaz, az a' rend, mellyet neki szabni szándékozik, ellenkezésben van izlésemmel. A' német Kiadók a' Verseket chronologiai rendben szeretik egy idő olta kiereszteni, 's miattam teheti minden a' mit jönnek lát. De én a' magaméit szeretném a' szerint fűzni rendbe, a' hogy a' bokrétaöntő a' maga virágait: — oda mindenikét, a' hova őket a' hely kívánja. Én első helyt a' magaméi közt kevés számú Ódáimnak 's dalaimnak adtam, mert az Óda' méltósága elsőséget kívánt. Ezeket Epigrammáim váltják fel, mellyek a' Szobrászok' és Festők' műveikkel vannak összekötetésbe — a' görögnél az Epigramma is a' lyrára tartozott. — Úgy jönnének a' Ritornellák; Epigrammák ismét; 's most a' Szonetek, 's legutól a' koporsók és a' tájdarabok.

Ezeket követnék, bántó tarkaságban, a' Vegyes Költések, 's végre az Epistolák.

Schiller úgy hagyta apróbb költéseit, a' hogy elsőbben adta ki, mert Olvasóji azokhoz szoktak, 's az Úr is historiai documentumokként nézi a' tudva valókat. Matthisson igazítgatott, metélt, toldott, 's nekem ezt jobbnak látszik követnem — tudnillik, ha az igazítás jobb; mert a' hol az ront, el kell lökni az igazított helyeket. 'S a' ki látni akarja mint volt elébb, tekintsen a' régibb Kiadásba, vagy Variansaiba, ha olyan talán van. — Én így vélekedem; de azért igen is kész vagyok elfogadni, legalább érteni az Úr gondolkozását 's óhajását is. 'S minden esetre az könnyíthetne a' dolgon, ha elmondatnék, hogy a' rend, mellyben a' versek megjelennek, a' Kiadó', és nem a' Költő által van megválasztva; valamint ez a' kisdéd formátum is, melly szép lehet, 's kedves lehet, minekutána a' külföld példája után mi is behozánk, de nálam, ki mindent a' mit dolgoztam, egy alakban szeretnék nyomtatva látni, ez. csak azért sem lehet, mert valaha Szallusztot és Cicerót is ki fogom adni, 's nagyobbok octávban, Cicero-rendű betűkkel. — De az megéshetik, ha Verseim most 12 rétbén adatnak is; úgy sincs mind itt a' mit irtam és írni fogok.

A' hely kísértetbe hoz egy Ritornellát közleni, mellyet Pesten dolgoztam ezelőtt egy két héttel. — Thémám ez vala: az élet' legédesb örömet *hévvel*, de *szentül* — legalább a' hogy *nemes lelkű emberhez* illik.

«Ne, ne! elől az álom — — — [stb. mint az 5300. számú levélben.]

«Nicht, nicht! mich tödtet der Schlaf; lasse mich schlafen!»
sagt halbschlummernd schon das süsse Mädchen; beugt sich über mich, und ist wie todt in meinen Armen.

Ich ergebe mich, u. halte die liebe Last mit in einander geschlungenen Armen an mich gedrückt, und zähle jeden Schlag ihres Herzens.

Volt valaki, a' ki azt jegyzé meg, hogy a' festés nem igaz, mert az a' könyörgés csak ingerlette volna a' hevet. De arra nem kell felelet. Experto. A' boldog ifju férj várni fog reggelig, 's a' kifáradt szeretett hölgyet, maga mindég ébren, tartani karjai közt, sőt örülni hogy maga, eléggé kinosan, az éjt egy attitűdben tölti el. Faunus az illy áldozatra igen is, alkalmatlan. — Az 5d. sor így volt:

— — össze

Szótt karral, lábbal, — —

azt mondák, hogy a' *láb* bánt. Góthe, Római Epigrammájiban, szababban is szól. Festőnél nem rüt rész a' láb. — Ki akarák törletni ezt is *számlálom* — de azt ki nem töröltem, 's nem fogom.

A' *Gábornapi* allusiót nem illehetem, mert nem emlékezem, dévaj szeszemben mit írtam. De becületemet kötöm belé, hogy én barátimat titkon szűrni soha nem fogom; soha! — Kipattanhatok, de legalább nyílt szívvvel szólok. Ne higgyen az Úr tehát felőlem semmi illetet. Osztán factum infectum . . . Az ollyat legjobb felejtetni. Maradok változhatatlanul. Pesten Apr. 6d. 1831.

A' Mailáth Regéjit akár Trattner nyomtatja, akár más, nekem mind eggy, csak jelenjenek meg valaha.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5311.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Pest, april 6. 1831.

Tisztelt kedves barátom, Szíves köszönetemet az ajándékért. Én holnap korán reggel Komáromba indúlok, gőzhajón, 's így azt most meg nem olvashatom. — De még inkább fájlalom hogy a' Péteriben vett levél emlékeztetése után is akademiánk dolgai felől semmit sem írhattam. Azt Toldy barátunk fogja adhatni, és minthogy a' documentumok kezében vagynak, még jobban mint én. Vele nem igen lehetek most, 's így bátorkodom ide zárni e leveletemet. Maradok szíves tisztelettel.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

5312.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Berzsényi Dániel.

Ezen leveletem Bajzánktul veszed, hogy ha netalán Pesten nem volnál, utánnad utasítsa. Félbetegem irok 's rövid lesz válasszom. Köszönöm azon szép érzelmeket, melyeket nékem barátsággal, tanúsággal és örvendetes újságokkal tellyes leveled atá, 's ne vedd kérlek üres complimentnek ha mondom hogy én is szívem szerint fájlalom hogy köztetek nem leheték 's hogy téged nem láthatalak. A' tsúsz annyira inflammálá szemeimet, hogy lehetetlen vala utra indulnom, 's mast is tsak homályban írom ezen sorokat.

Májusban Füredre, onnét Pestre megyek 's ott fogom verseimet holmi jobbitásokkal 's minden egyéb munkátskáimmal együtt kiadni s meglehet, hogy egész nyarat ott töltöm s tán gyűlésünkig is ott maradok. Akkor látni fogjuk egymást s légy bizonyos abban, hogy mastani levelem rövidségét ki fogom akkor beszéddel pótolni. Tartsd meg tehát addig is régi barátságunk emlékezetét, s élj boldogul. Mikla, Apr. 6. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

5313.

Márton István — Kazineczynak.

Tekintetes Úr

Drága Jó Uram!

Hozzám botsátott Úri levelét vévén, legottan tudakozódtam a Pesti alkalmatosságok után, de biztatásnál egyebet nem nyertem. Kellett hát mind e' mái napig a' Moralis Katechismus elküldésével várakoznom. Küldök pedig hármat azzal a' szives ajánlással, hogy ha vannak, a' kiknek az tetszénd, tessék az én tisztelem mellett általadni. Ilyenek kevesen lehetnek. Mert míg a' Collegiomokban a' Philosophiát gyökeresen nem tanítják, mind addig lehetetlen a' Publicumra nézve valami hasznos Kifejtődésre várakozni. Többire minden tisztelettel maradok

A' Tekintetes Úrnak

Pápánn Apr. 7dikén 1831.

alázatos szolgája

Márton István mpr.

Kivül: Tekintetes Kazineczy Ferentz Úrnak tisztelettel ajánlva. Pestenn. Méltóságos Fő Ispány Szilassy Jó'sef Úr Ó Nagysága Házánál.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5314.

Guzmics Izidor — Kazineczynak.

Kazineczynak Guzmics
tiszteletét.

Nagyszombaton estve.

Remény és félelem közt vártalak: jósz, nem jósz? s íme leveledet veszem, most, épen most. Már ő nem jó! — Hamar, s tüstént

1 A levél zárlatán kettétört piros pccsét.

kell irnom, hogy levelem ott érjen Pesten. — Ha Te kedden, nem, szerdán fogsz indulni, ugy Apátomat nehezen éred honn. Neki a nap — bizonyosan nem tudom mellyik, meghatározott.

Leveledből még egyebet nem olvastam, mint a Lexicont. Én nem gondolok vele, mit irt D. Ányosról; de az bosszont, hogy Wigand az Előfizetőket olly nehezen elégíti ki. Tíz Előfizetóm van, s már másodszer sürgetem, s jönnek mennek az alkalmatosságok, s ő nem küldi. — Ha ugyan csak nem csalsz; ha csak ugyan foglak látni Hegyünken; s ha alkalmatlan nem leszen: szóllj be Beimel Urhoz, s ha még utnak nem inditá a Lexicon 10 példányit, kérd meg tőle, s hozd el. — Nagy, szép örömeimtől fosztal meg; add vissza kérlek.

Szemerét ölelem.

Jegyz. Beimel Úrra biztam a Lexicon kieszközlését.

Egy Leveled is van nálam Sopronból; most ezt nem küldöm, hogy bosszuljalak meg késedelmedért.

Ha Szemere régen tett firkaímat ki akarja adni, előbb küldje meg kéziratomat. Az idők kívánják, hogy kevesebbé legyünk *dévajok*. Legjobb leszen, ha magatokkal hozzátok azt. Majd felolvashatjuk, 's javallatokat meghallgatván, tüstént teszem a változásokat.

A kor szelleme, mindent dúlni. —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5315.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Pannonhalmán April. 11d. 1831. (hétfőn.)

Tisztelt kedves barátom,

Én szombat dél olta vagyok ezen gyönyörtű, ezen paradicsomi helyen, 's hadd tégyem hálás szívvel hozzá, ezen angyali lelkek által lakott helyen,¹ 's örömeimet nevelte leveled, mellyet tegnap ada kezembe a' mi Guzmicsunk. A' Praelátus, kit csak most vala szerencsém először látni, olly Úr, hogy látója első pillantattal tisztelet' és szeretet' érzéseinél fogva vonszatik felé, 's minél tovább látja és hallja, érzései annál inkább nevednek. Elnézem szerzeti társait, itt és Győrben, 's kénytelen vagyok vallást tenni, hogy Apáti székebe ültettetni senki közzülök inkább nem érdemlette; pedig azt

¹ A szó *hegyen*-nek is olvasható; az *l* és *g* egymásba vannak írva.

többen vannak a' kik érdemelhetnék. Hogy megtörténjen valami, a' mit mondanom nem szükség, szívesen óhajtom.

Álmélkodást érdemel a' mi itt történik. Az épület' egyik szárnya — egyik hosszú és igen magas falu szárnya, — most kele. *Regis opus!* 's képzeld, az egész hosszú szárny Bibliotheca lesz; mert a' Szerzet' könyveinek száma, itt, Győrben, és más helyein, meghaladja a' száz ezer Kötetet. A' polczozatok még nem készek, 's a' Bibliotheca' palotájában nem látni egyebet mint a' Szent István' álló szobrát, ki a' szerzetet 1001. eszt. behozta 's ide szállította, 's a' most uralkodó Királyét, ki a' II. József által eltörlöttet ismét életre költötte fel. Gyönyörű munka! István koronázási pallástjában 's talárisában, koronával, 's jobbájában az almás botot, baljában egy volúment tartván (az Ajándéklevél' diplomáját) — Ferencz katonai öltözetében, függő mentével, tarsolyosan, 's pengő-sarkantyús csizmában. Az István' feje nemes fej, a' Ferenczé hív és szép. — A' Bibliotheca plafondján medaillonokban vannak némely fejek, 's ezek közt a' Baróti Szabóé, Virágé, Révai Miklósé. — Valljuk meg barátom, hogy itt lélek lakik. Én ugyan Szent Istvánnal, kit eddig nem tudtam soha szeretni, egészen meg vagyok békéltetve. Jó ember' kezében jó portéka a' gazdagság, 's nem az adó' vétke, midőn az rossz kézbe jutott.

Husvét előtt; a' fekete szombaton, Gróf Ráday és az ő szeretetre méltó angyalkája, kinél én bájosabb teremtését a' Mindenhatónak nem ismerem, egy szekeren, a' másikon Szemere és én, általmenénk Péczelről Péteribe, Földváry Miklós Úrhoz és szép 's nevelt asszonyához, kit nagyon megkedveltem ugyan, de még inkább kedveltem volna, ha tudhatám, hogy az testvére Kubínyi Ferencznek. Boldog ember ez a' Földváry mint férj és mint Úr és ember. Ebéd után elvive a' templomba, sőt a' toronyba is, 's a' szép Rádaynéval. A' templom, egészben és minden részeiben, oda értvén még az apróságokat és ékesítéseket is, olyan, hogy én szebbet nem ismerem sohol az országban; tornya pedig a' Napoleon' columna cochlisára emlékeztete, a' Vendôme-piaczon. Felmentem a' cathedrába, hogy ott állhassak, a' hol te töltöd el hallgatóidat örömeikkel.

Gönyőig Pestről a' gőzhajón jöttem fel, hogy azt is ismerhessem, 's a' vizi útazást ifjuságom oltá nagyon kedvelvén. Gróf Széchenyi nekem azt mondá, hogy ő is reá fog úlni, nem tudom meddig; de nem jött. Legnevezetesebb úti társam egy Milanói Grófné volt, 41 esztendő, és már nagyanya, 's özvegy;

nagy neveltetési ; kinek férje Napoleon alatt fényben volt, és a' kivel Párizst kétszer látta, egy utazó Angoly, egy Berlińi Kereskedő, — — 's két Pesti asszonyságok, az elsőn kezdve az utolsóig mind ismeretlenek nekem. De én, a' ki nem szeretem a' némákat — mit tanul ezektől az ember? — és a' ki szólni nagyon szeretek, mert ismereteink ez által nagyon szaporodnak, és mert így örömeket adunk és veszünk, hamar hozzájuk csatlódám, 's végre még a' két Pesti asszonyokhoz is, 's ezekhez egy kifakadt nevetéssel. Komáromnál egy órát töltvén, két Benedictínus Professor látni akará a' hajó' structuráját, 's én köszöntetém általok Prof. Czuczort, 's megkövetém ezt hogy látogatására nem meheték, félvén, hogy a' hajó ott hágy. Kevés idő mulva jött Czuczor, 's midőn ment, megcsókoltam őtet. Úgy tetszék, az Anglus felakadt rajta hogy én csókolok papot, 's minden magyarázat nélkül ezt mondtam neki: *L'habit est noir, mais l'ame est blanche.* A' hang a' szűk szobában áltment az egyik fal mellől a' másikra, 's a' két asszony kipattant nevetésében. Így által kellett mennem hozzájuk. Az egyik férjével Sadler Urral, a' Magyar Muzéum mellől, vala ott ; a' másik ki volt légyen, nem tudom. — Barátom, derék portéka az igazság' meleg szeretete. Én Missionárius nem vagyok, 's predikatiókat még az én igazságomnak sem szeretek tartani ; de tudja a' kő mint esik, mikor szólok, mindenütt nem kősziklára esik a' magv, 's inkább szerettem predikatióimért mint a' francziák' Jezsuitáji.

Döbrentei két utolsó üléseinkben jeleit sejteté velünk, hogy neki a' Bajza' dorongozásai és az én levelem használtak ; szerényen kezdi viselni magát, 's így én desarmirozva vagyok. Midőn dolog felől szólunk, jó ember soha sem tekinti, ki szól. — Bajza is meg fog szelidülni, és az ő társai, mert egy brutális fiatal Orvos, Nagy-Ajtai Zagoni Barra, az Újság levelekhez tett nyomtatásában vadúl bána Schédellel, 's így ezek láthatják hogy a' botnak két vége van. Én minden jót várok.

A' Xenophon' Vendégségeiért fiadnak, kit forró szeretettel csókolok és magadnak ürvendek, 's bár mint rettegsz te hogy a' Széchenyi és Festetics' magasztalójává neveztetél, én ugyan nem rettegek. Csak arra kérek újra még újra, hogy ha majd ezen munkához fogsz, olvasd szüntelen Cicerót, hogy lelked az ő példájára gyúladjon. Az Ugróczy felett tartott Beszéd' periodusai láttatják, mit gúdsz te. Schédelnek gyönyörű prózája van ; de ő az újak izlésében fog ragyogni. Te ragyogj az antik izlésben. — A' mit én írtam

Széchenyi felől, azt nem sokára azután vette fel a' Tudom. Gyűjt., hogy annak nem jól (talán Kis Pál által) írt életét közölte. Eddig tudod mikor hala meg ez a' nagy polgárunk, 's az útba vezethet. Az én kevés soraim a' könyv' Intelligenzblattjában fog [!] állani, úgy hiszem.

Kovacsóczynak én is ugyan-azt írtam a' mit Te, sőt Dömötör Pálnak is azt. Ez levelében közlé velem verseit, 's kért hogy egész csomójit hozzám küldhesse. «Lehetetlen megolvasnom ; nincs időm.»

Leveleinket, igen is, úgy kell adreshálnunk : «A' Magy. Tudós Társaságnak, Pesten.» — az Elölülő' titulusai nélkül. Így nem terheljük postaköltséggel az Elölülőt, és ha ez nem volna Pesten, a' levél nem hever. — Élj szerencsésen, tisztelt férfi, kedves barátom. A' Te barátságod nekem úgy kevélységem és örömem ma mint 40 eszt. előtt. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

5316.

Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak.

Kassán April 15én 831.

Tekintetes Tudos Kazinczy Ferencz Úrnak

Kovacsóczy Mihály tiszteletét 's barátságát!

Napról napra vártam Tekintetes Uraságod' haza érkezését, hogy akkor határtalan tisztelem személyesen bémegbizonyithassam, de fájdalom! várakozásom megesalt, most tehát levelem által bátorodom (azon reménységgel, hogy kérésemet tellyesíteni méltóztatik) Tekintetes Uraságodat egy általam kiadandó Almanachnak munkával, ha mindjárt egy versecske lenne is, meghívni 's alázatosan megkérni. Czíme Nefelejts, külseje csinosságáról jót állanak Stöber és Weisz Dávid hires Bécsi Calco- és Siderographusok nevei ; Belsejére nézve, minden törekedésemet oda irányzom hogy a' lelkes és mivelte izlésű Bajza Redactioja alá jutott Aurora mellett el ne piruljon. Werfer Műhelyéből kerülend elő, új betűkkel, a' festéket Veronából hozatta. Azomban felette érzem hogy egyedül nem leszek képes a' terhet elviselni, 's szent szándékom, melly nem csekély költségembe 's áldozatba kerül, semmivé lesz, ha iparkodásom' hazámnak koszorúsai nem segitendek [!]. Ha én nem érdemleném Tettes Uraságod tekintetét, érdemelje meg az ügy, mellyért fáradozok. Nem ösztönözött engem erre haszon keresés, hanem nyelvünk emel-

kedése, melly itt a' felső vidéken csak akkor fog terjedni, ha valamint Pesten, a' közép ponton, Litteraturai Művek fognak megjelenni. Remélhetek é valamit, méltóztasson mennél előbb tudósítani, mivel igen ohajtanám, hogy a' dolgozó társak munkáji Majus 10ig kezemenél lehetnének — a' nyomtatás ugyan lassan fog haladni, mivel nincsenek elegendő Individumai Werfernek, de hiszem hogy a' Nefelejts October elején megjelen. Ki egyébként megkülömböztető tisztelettel maradok.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5317.

Cserey Miklós — Kazinczyna.

Kedves Barátom!

Apr. 7én költ Leveledet későn vettem; mert későn kerültem haza; elmentem vólt, előbb B. Szolnok Vármegye Gyűlésére, Deésre, — onnan a leányomhoz Széplakra, onnan M. Vásárhejre, — az hól tíz napot múlattam; Húsvétra esmét Széplakra jöttem, — de Temetésre; a leg nagyobbik Onokám hólt meg, egy 17 esztendős jámbór ifiu. Ide alig érkeztem meg, Vesselényi vágyván velem találkozni, Sibóra szaladtam, — s az imént jövék elé. — A Te útozásaid egészen különbözök az enyimektől; én bajokban járok, Te pedig gyönyörködtető utakat téssz: én a göröntsökön dötözgök, Te pedig Gőzhajón repülsz. Valóban örvendek, hogy már a Magyar Hazábais béjött a Gőzhajó! — Mohon várom azon útozásodnak leírását.

Arról nem tehetek, hogy a Farkas szándékát az ő tulajdon, — egyébaránt ritka okosságu, — Nénnye meg nem értette! én Tölle vettem által a vétséget, s tovább adtam Néked: már most tsak a vólna hátra hogy hejre hozzuk. — De miképpen? Tsak a leg egyenesebb úton. Vallyuk mag hogy Vesselényiné nem jól értette az Ötsje tzelját, — s mü pedig utánna vétettük el. — Reméledé hogy tzeljt érhetünk? Kérlek tégy próbát. Magánakis Farkasnak megírtam, hogy mihent legkissebb reménység is nyilik, jöjjen le, s járjon el benne. Aztis hozzá tettem, hogy azután költözzék haza, — vessen véget a Bétsi lakásnak.

Hogy meg szerzedted a szöllő vesszöket, ezerszer köszönöm, de ha eddig elnem küldötték, azólta meg aszszottak. Ha nyersen érkeznenek, most sem vólna késő elültetni. — Ha tudná G. Rádai milyen lelki Barátom vólt az Ipja, azt hiszem hogy elküldötte vólna.

Sajnálom hogy az Erdélyi Ifiak a Magyar Országiakkal duellál-

nak: jobb volna ellenség ellen fordítani a vitézséget! — Nagy Problema ez a *duellum* dólga! Aval hogy *tiltyák*, meg nem szünek; — s. még azis kérdés, hogy jóé egyébarántis egészszzen megtiltani? — — A múlt télen, a B. Szólnok Vármegyei Gyűlésen, felolvastatván a duellumnak ő Felsege által kiszabott büntetése, Vármegyénk Rendjei Ország Gyűlését illető tárgynak nézvéen, kérték hogy arra halasztassék. — A Gubernium vissza irt, hogy ő Felsege ezt *modo provisorio* rendelte; de ha *modo provisorio* lehet *kötelező törvényeket* bé hozni, — úgy nem igaz hogy közös volna a Törvényszerző hatalom az Országgal; mert a Provisio 32 esztendőre nyúlván, Consuetudó leszsz belölle, mint az erőszakos Katona adásból, melyet régi törvényink tilalmaztak, — a gyakorlott példák megerőtlenítették a tilalmat, — s már most, hogy Wesselényi Miklós a maga Uradalmában megnem engedte, az Udvar Fiscalis Kereset alá vetette ötét. — A Director szépet felelt: *hogy ő nem tudgya feltenni az Actiót, nem tud nevet adni a tettnek.* — Nállunk a Vármegye Gyűlése tiltotta bé, mint embertelen rüt szokást, és törvénytelen; de ezértis neheztelnek a Bétsiek s a Kolosváriak. A Jus Publicum gyenge lábön áll köztünk.

A Párisi Contra-Revolutiótól nem sokat félhet a mostani Király: sokkal többet a Szent Szövetségtől. Tökéletesen hiszem, hogy ha a Lengyel Zenebona ki ne üt vala, — már Frantzia Országban táboroznánk; — de így nem vólt mód benne. A Lengyelek még eddig győzedelmesek, akár mit irtakis Generalis Splényinek. Az elkeseredés erőt ad, Hősöket támaszt. Azért nem kellene soha egyik Nemzetetis elkeseredésbe hozni! — de az emberek soha sem tanólnak az elmúltakból. — Nem illik hozzám a Nagyokról itilni, — nemis *itilek*, de hogy ne *gondólyak*, senki sem tilhattya meg. Vádolom a Ministeriumunkat, hogy hasznát nem *tudja* vagy nem *akarja* venni a mostani zavarnak; s Királyt nem ad a Lengyeleknek az Országló Házunkból! — Hiszedé Te, hogy ezt valaha meg köszönnye a Pétervári Cabinet? — Meg biz' aval, hogy a nyakunkra ül! — Egyebet ne várjunk tőlle. — Lehetetlen hogy meg ne legyenek a Ministereink vásárolva. — Mind arra ingerlik Urunkat, hogy a Frantziák-kál hadakozzék; 's az absolutismust óltalmazza; de majd, mikór abba belé fárad, a fogyhatatlan Orosz erő ellene nyomúl, s münket elfoglal. — Ez az a mitől méltán félni lehet; nem a Frantziáktól.

A mi az Acadeimiát illeti, — tellyes Hazafiui szivből kívánom

hogy meg felelyen a Nemzet várákozásának! — de úgy veszem észre már előre is, hogy a Nemzet Magyarul beszéllő Részének felét (Erdélyt) nem ismeri, — és így, eventus docebit. Engedd meg nekem, hogy szokott Székely egyenességem szerént ki mondjam a mit gondolok! — Az Academiának két tzélya lehet. Egyik, a Magyar nyelv művelése, — másik az isméreteknek ugyan ezen nyelven a Nemzet között terjesztése. Az első nem azt teszi, hogy ujj nyelvet alkosson, — hanem hogy azt a mely sok századoktól fenn áll, — de a melyet még csak szovaira nézve is, kevesen tudnak, — telyességbe hozza; — a másodikat pedig csak úgy éri el, ha a Nemzet Geniusára figyelmez. — Többet nem mondok. — Téged pedig csókolván fogytig maradok

Klitzén Apr. 19én 831.

igaz barátod
Cserei Miklós mpr.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5318.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
forró ölelését.

Péczelen, April. 21d. 1831.

Mit mondasz Te arra, édes barátom, hogy én annyi öröm, annyi jószág után, mellyel ti mindnyájan, 's nevezetesen Ó Nagys. a' Méltós. Fő-Apát Úr, engem magatoknál láttatok, magatoktól eleresztettek, magatoktól haza küldöttetek, mind eddig hallgathaték? Azt e, hogy nem érdemlem szereteteleket? Nem, barátom, te és ti azt nem mondhatjátok; tinektek érzetek kell, hogy hallgassak bár, hálátalan ugyan nem vagyok. — Szombaton érvén a' Városba, az nap és vasárnap íráshoz nem juthattam; kiki hallani akará, mint folytak el napjaim az útban és nálatok; ugyan ezt kelle beszélennem Gróf Széchényinél hétfőn, ki nekünk az Academia' tagjainak, ekkor nagy ebédet ada, 's Szemere kedden kihozott, 's itt azolta nyomtatás alá dolgozom Pannonhalmi útamat, Szemerének szertelen örömére, 's követvén az ő baráti vezetéseit; elmetszvé a' mit ő oda nem tartozónak ítél, 's változtatván a' mit nem jönnek talál. Azt hiszi ő, hogy ezek a' Leveleim még jobbak mint az Erdélyből írottak. Magam azt hiszem hogy az én tollamnak minden érdeme a' meleg

ömlendezés; 's hol szólhatnék én melegebben, mint midőn Pannonhalma felől fogok ezentúl mindég szólani?

Elbeszélvén itt, hogy Ő Nagys. a' Mélt. Apát kérdé Endrétől, ha nevezett e egy fát az én nevemről is? — ezt vetem itt mellé: «Én az helyett a' Monostor' kertjében akarám hagyni emlékemet, 's más nap egy Ailantus kérgére a' Guzmics neve első betűjét, egy igen szépen indult fekete Nyáréra a' Szemeréét, egy Gleditchiára a' magamét, egy Rhusra egy S betűt metszettem, és még egy betűt egy Platánra, 's nevem alá az esztendőt. *Crescetis amores!* — Talán ifjú játék. De szeretném ha Pannonhalma emlegetné hogy látott, 's Klopstock nem tartá illetlennek magához, hogy magának és barátjainak egy egy fát avata fel. — Melly nem boldog a' ki mindég bölcs!»

Ezen hét utolsó szavam légyen paizsom mindég, mikor a' bölcsek némelly örömeimen felakadnak.

Vinczénél nekem nem adhatatok kedvesb vezetőt. Szeretem azt a' tiszta fejű, tiszta lelkű férfit, 's vigasztalhatatlan volnék ha ő engem felelhetne. Melly szép órát ada ő nekem az által hogy a' Misericordiánusokhoz és a' Siketnémákhoz elvezete. Sirtam örömben látván a' szerencsétlenség' fíjait, kiket a' nevelés *emberekké* leve. Más vendég ezeket érzékenyen 's örömmel nézte volna; de én megtanultam, hogy az a' legnagyobb jótétel, ha valaki nekünk *örömet* ad, 's midőn Professorok a' Catechismusból akará megmutatni, hogy értik a' mit olvasnak, én vöm a' krétát, 's a' némettől ezt kérdém: Kannst du tanzen? 's megnevettetém. A' kis Gyuresányitól (atyja Nográdi Vice-Ispány): ha régen volt e szüléjinél. A' gyermek neki bátorodék 's azt kérdé a' mire ezt felelém: *Pap vagyok*. De a' gyermek arra mutata, a' mit elébb irtam a' táblára: Én egy jó asszony' férje és 7 gyermek' atyja vagyok. — Higyj nekem, édes barátom, az életnek az a' legjobb pillantása, midőn bajainkat elverhetjük nevetéssel:

De nem — még van egy szebb, egy jobb öröm: az, midőn tiszteletre méltó férfiakat vagy asszonyokat a' legszentebb érzések közt látunk magunk előtt; 's nékem ez a' szerencse juta Pannonhalmán és Péczelen.

Midőn ma útamát íram, Szemerénk levelet kapá Pestről, 's abban a' tiédet is, mellyet neki Apr. 12d. irtál nálatok létem felől.¹ Így találkoznak össze lelkeink. Nem csak én, hanem Szemere is,

¹ L. a jegyzetek között.

gyönyörűnek lelém e' levelet, 's én triumphusomnak nézém. Nem élt az hijában, a' ki megnyerte a' legjobbak' szeretetét.

Szemere most sokat dolgozik Muzáriona V. Részén. Egy ideig nem igen óhajtá, hogy lássam a' mi készen áll. De e' napokban látnom engedé. Holmit veve fel a' mit a' Vallás felől én irtam, 's ál névbetűt vette alá. Kértem, tegye alá nevemet. Szeretem ha tudják hogy az irreligiosus ember religiosus ember. Ez az V. Kötet nagy kedvességgel fog fogadtatni. Én különösen annak örvendek, hogy a' mit meg sem álmodtam, dévajkodásomnak lelém itt apologiáját és lelkes apologiáját. — Képzeld, barátom, a' Széchényi ebédjénél én bornemisza, kilencz pohár champagnert ittam Szemere és Tittel közt ülvén, 's többére magam toasztován. Egyik toasztom ez volt: Éljen a' ki a' Dietáról a' maga Megyéjébe keblében örömet vive és *lelki nyugalmat!* (ez Károlyi György volt, a' távol levő.) — Másik: Éljen minden Teleki — férfi és asszony — 's bár a' megholtakat is ki lehetne hozni sirjaikból. — Egy toasztomat Vincze társatok is örömmel itta volna.

De élj te is, édes barátom. Mutasd be szíves tiszteletemet 's hálámat a' Méltós. Apát Úrnak, 's köszöntsé barátsággal minden társaidat; különösen a' Priort, Szedert, Vinczét és Maurust 's a' Zemplényi Kálmánt. — Öllelek szíves tisztelettel, barátsággal.

Pesten, April. 28d. 1831.

Pannonhalmi Utamnak első ívét ide zárom, addig is míg az egészt veheted. — Fenn marad tehát emlékezete hogy nálatok valék, 's le lesz fizetve egy része tartozásomnak azon jóságért, mellyel engem te és minden társaid Pannonhalmán, Győrben, Esztergomban fogadtatok. — A' műhely' emberei biztatnak, hogy a' kisded Munka holnapután készen lesz.

Én ezt Péczelen dolgozám Szemerénél April. 19d. és 24d. közt, míg ő a' szomszéd szobában Muzárionát. Ő úgy hiszi, hogy lelkem' és tollam' sajátságit talán semmi egyéb dolgozásom nem láttatja inkább, 's Aestheticai fejtegetésekre ereszkedett; péld. hogy itt tavaszi derengéssel és borongással tűnik fel minden, mint maga a' tavasz' derengő és borongó napjaiban tett út; hogy itt komolyság és dévaj szesz, búslakodás és öröm, hűség, szent ragaszkodás, neheztelés és harag, lágyság és tűz, gyűlölség és szerelem, örök cserében változtatják egymást, mint az a' tündértáj, mellyen útam ment. Azt mondja, hogy Sternei humour [!] ömlött el minden lapomon, mint

leveleimen, melyet ő és te 's Kis és a' lelke 's tudományai által tiszteletes Horvát István, és némelly mások örömmel fogadtok, míg gondatlanságimon és gondolatlanságimon mások, azok a' bölesek! azok a' józanok! még botránkoznak is. Kimondom bátran, 's nem rettegvén hogy szavam játéknak fog véteni, hogy én Szemerének ezt a' magasztalását nem is értettem. Ha írásom érdemlené javalásokat, azt mondanám, hogy az benneteket azért érdekel, mert barátokat, jó és nem jó oldalain tekintve lepel nélkül látjátok. Annak mutatja magát a' micsoda, 's nem igyekszik jobbnak látszani. Nekem elevenség jutott és meleg szív, 's bennem egyyüve öntve áll a' 72 esztendő öreg és a' 27 esztendő ifjú. Jól esik e ez, nem kérдем; engem ez a' mindég ifju lélek boldogít, 's ti szerettek érte, 's az nekem elég.

Pesten, April. 30d. 1831.

Ki van rakva az egész kis Munka, 's most nyomtatják a' 3dik és 4dik ívet. Holnap reggel már által fogok vehetni néhány példányt. Te százat kapsz tőlem kiosztásra társaid közt; a' Méltós. Fő-Apát, te, és Bibliothecátok egyyet egyyet velinre. Tegy rendelést hogy azokat innen hozzátok eivigyék. Csomód a' Landerer Typographiájában vár, mely az Universitás' Bibliothecájával általellenben, Kilián, és Eggenberger közt, tart szállást. — Képzeled, édes barátom, mint örvendek hogy erántatok hálás tiszteletemnek ezt a' bizonyosságát adhatám. — Élj igen szerencsésen, 's tiszteld a' Méltós. Urat és minden Pannonhalmi barátimat, és a' Pázmándit.

Május elsőjén.

Midőn ma reggel néhány példányt áltvettem a' Typographiában, megpillantom az ide zárt mérges jelentést.¹ Így járnak azok, a' kik ellen én a' 47d. lapon kénytelen valék megszólalni. Szeretem őket, de ezek a' pártoskodások gonosz dolgok.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5319.

Kazinczy — B. Prónay Albertnek.

Méltóságos Báró Ur,
nagy tiszteletű Uram,

Szemerével holnap Pestre megyünk a' hétfői ülésre, 's én kénytelen vagyok a' hetet ott tölteni, hogy corrigálhassam Pannon-

¹ A levél mellett nincs semmi melléklet.

halmi, Esztergomi, Váczi útam' leírása' ivateit, melly a' jövő vasárnapig készen lesz. Méltóztassék tehát a' Méltós. Ur és tisztelt Ura Atyja' oda menésünk elhaladását kimenteni. A' jövő héten nagy örömmel fogjuk azt teljesíteni.

Gróf Dezsőffy József meg van itt bosszúlva a' Bajza megtámadásáért, 's a' dölyfösöknek, gorombáknak leczke van adva, 's úgy hiszem, méltósággal.

Szemere tiszteli a' Méltós. Urakat hív tisztelettel, mellyel magam is maradok változhatatlanul

A' Méltós. Báró Úrnak

Péczel April. 24d. 1831.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon :¹

Méltóságos Báró Prónay Albert Urnak alázatos tisztelettel.

Almás.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

5320.

Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának.

Méltóságos Gróf Előülő Urak,
Tekintetes Társaság,

Halicz-országbeli Kormányzéki Tanácsos Kriebel János Úr, egykor Brzani, később Stryi kerületbeli Kapitány, Hazánknak nagy-érdemű fija 's Historiographusa, általam kedveskedik a' Tekint. Társaságnak synchronisticus Táblájival, mellyeket Bécsben 1822. pompás kiadásban kieresztett, örvendve hogy Hazánk némelly dicső fíjainak halhatatlan áldozatjaik által kimiveltetésének e' szerencsés lépcsőjére, mellyet a' Nyelv' Academiaja ígér, eljuthatott.

Midőn ajándékát a' Tekintetes Társaságnak alázatos tisztelettel benyujtom, ajánlom ezt az Eperjesi születésű polgártársunkat, kinek keblében a' haza' szeretete még a' hazája' határin kívül való hosszas habozása által sem aludt ki, sőt a' ki a' külföldön kívül is minden idejét a' Haza' történeteinek leírására fordította, 's a' Magyar Museumnak már hét kötet Magyar-országi deák nyelven írt Történeteit benyujtotta, 's magamat a' Méltós. Gróf Előülő Uraknak 's a' Tekint.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Társaságnak kegyességébe 's becses barátságába 's maradok alázatos
hiv tisztelettel

a' Méltós. Gróf Előfőlö Uraknak

's a' Tekint. Társaságnak

Pesten April 25d. 1831.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1909. évf. decz. füz. 670. lapján.]

5321.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Megtettem a' mit hűségem és hálám 's szívem' szent érzései
's az igazság parancsoltak, 's sietek azt veled láttatni. Bár a' mit
tettem, javalhatnád! nekem ugyan jól esik hogy tisztaságomnak ezt
a' jelét adhatám. — Ma vevém ki a' példányokat a' Nyomatató mű-
helyéből, 's első dolgom az volt hogy egy példányt Guzmicsnak
küldjek meg, másik hogy Neked, harmadik hogy Himfynek. Holnap
bémutatom Ülésünkben is. Ideje hogy ezek a' garázda faragatlansá-
gok valaha némüljanak el; de ne feledjük hogy mind ezeknek a'
Döbrentei dolyfe az oka. Őtet rég olta bárdolgotom leveleimben,
mellyek eránt megirtam neki, hogy ha meg nem szűnik, ezen hozzá
irt leveleimet kinyomtattatom. De azoknak elbeszéléseire most
nincs időm.

Jelentsd, kérlek alázatosan, hiv tiszteletemet Ő Nagyságának
a' Méltós. Grófnénak és a' leglelkesebb, legjobb leánynak, 's tarts
meg kegyességedben. — Pesten, 1831. Május' elsőjén.

örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

5322.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Péczel, Május' 4d. 1831.

Tisztelt barátom,

Pannonhalmi Útamat itt dolgoztam April. 19—23ig 's 30dikán
a' Typographus is kész vala vele, 's tegnapelőtt az Academiának
már benyújtottam. Guzmicsnak ma írok, hogy egy nyomtatványt

néked küldjön minél előbb. Szeretném a' Te javalásodat is hallani, mert mind azok a' kik már olvasták, örömmel veszik, hogy a' köztünk vadúl dülőkat megtámadtam. Szemere felolvasá Thaisznak, a' mi ott lap 44—50 áll; 's ámbár ő is meg van csapdosva záptojásai miatt, felkiálta: *Ez van méltósággal.*

A' nyomtató April. 30d. éjjel végzé el munkáját, 's én Vasárnap reggel Szemerével együtt mingyárt mentem Schédelhez és Bajzához. Az utolsóbbat Schédelnél találtuk. Áltadánk a' két exemplárt nekik, 's én kértem őket, hogy az említett szakaszt olvassák fel fenn szóval. Bajza olvasta, 's nyugalomban, mintha Algír felől olvasott volna egy czikkelyt az Ujságlevelekből, 's elvégezvén ezt mondá, ismét hihetetlen nyugalomban: «*En felelni fogok.*» — Valóságos duellánt! Irtózom az illy gonosz nyugalomtól, noha tudom, hogy ez a' nyugalom düh és nem nyugalom. — Schédel tűzbe jött, kifakadt, vádolt, hogy l. 45. hol haragom dévajtságba csap által 's Árpádot *becsületes embernek* neveztem, Vörösmartyt bántom. De mind Szemere, mind én megmondánk, hogy magyarázgatni nem szabad, 's Vörösmartyra annál inkább nem, mert ők tudják, hogy én a' Zalán' futásán tanítottam fiamnak, miben áll a' poetai beszéd' szépsége. — Onnan Fenyérihez és Vörösmartyhoz menénk, 's nekik is elvittük az ajándék-exemplárt. Nem leltük. — Fenyéry jött, 's hallatá velünk irtózatossophismáját. — Uram, mondám, én a' Sas' második Kötetében bosszankodva láttam Thaisznak kifakadását Bajza ellen; az alacsony tett: de felvilágosítának, hogy Bajza Thaiszt *nyugalomra eresztett Redactornak* nevezte. A' szerencsétlent szerencsétlensége' emlegetésével ingerleni immorális tett. — Fenyéry tagadta; én újra állítottam, 's tűzbe jövé, lángoló, ordító hangon kiáltottam: «Többet mondok; nem csak immorális tett, hanem több: gaz tett.»

Ezek a' fiatal emberek elhitték magokat erejekben 's tanultságokban, 's egy clubba állottak, 's össze akarának tiporni mindent, a' mi az ő értelmeke nem tér. Olly vitéz embereken szedvén diadali zsákmányt, mint Döbrentei és Thaisz, azt hívék, hogy mindent összegázolhatnak, 's Titáni vakmerőségek annyira ment, hogy a' Szent Hajdan Gyöngyeinek, a' Tunisiásnak, a' Rudolphiásnak halhatatlan Íróját is, felejtvén hogy az Patriarcha, hogy az Érsek, hogy az Főispány, hogy az csillagot hord mellyén, hogy (a' mint várni lehet) Primás lesz, a' szerint támadák meg, mintha az egy nyavalyás Szarándokocska volna, 's miért? mert nem magyarul irt! — Felejték, hogy az nekem, a' kit ezek szeretnek és a' ki érdemlettem hogy

szeressenek, fájni fog. Becsületes ember *már e tekintetből* sem szólott volna; de mi ezeknek a' Rhadamantoknak a' barátság, és hogy értenék ők a' mit én Pannonhalmi Útamnak 12. lapján, felül, mondtam. Fel kelle kelnem ellenek, 's úgy hiszem, úgy fognak szerényebbekké lenni ezentúl, mint Döbrentei leve az, a' miolta Bajza megverte, én pedig három levelemben meggyilkoltam. (Ezeknek másai meg vagnak nálam).

Nem csak nem rettegem hogy felelni fognak, de óhajtom is hogy feleljenek. A' 72 esztendőös öreg és a' 27 esztendőös ifju bennem együtt van, 's én tudok ölni méltósággal.

Czimboráskodás, undok fertelmes czimboráskodás az ő dolgok. 'S annak elakasztására én ugyan kész leszek mindent tenni.

A' mit Széchényi Ferencz felől írtam, a' Tudom. Gyűjt. 1822. III. Kötetében áll, lap 124—125 — I. H. G. — jegy alatt (a' vonás az I. előtt Kra, a' G. után Fre mutat, és így annyi mint K. F.) Az ifjú Orvos Andrád Sámuel volt; a' ki pénzt kapott ennek, Horváth Ádám. — Én mind a' két történetet Horváth Ádámtól vettem.

Pannonhalmi Útamát bemutattam Máj. 2d. az Acemiának, 's ajándéku a' két Előülőnek is, és a' Casínónak. Az nap Telekinél valánk ebéden mindnyájan. Döbr. tart mindentől a' mi tollamból foly, 's végig forgatta a' Teleki szobájában a' könyvet. Azt a' gyalázatos pert, melly a' Convers. Lexicon eránt folyt, én az ő büdös gögijének tulajdonitom; ha ő kevélyen, és a' mint szokott gondolatlan leczkékkal nem felelt volna a' Fenyéry' kérdéseire, nem volt volna ez a' lárma. Elég volt volna Fenyérit visszacsipkedni. — Hogy Gróf D — elfelejté magát, nem lehet tagadnom.

Élj szerencsésen, édes barátom. Óhajtom hogy minél előbb vehesd nyomtatványomat.

A' sokak által nem szeretett Horvát István' *holnapi* születése napját kikiáltám toasztúl a' Teleki ebédjénél. Ő Máj. 3d. született. Én nem vagyok Sz. Péter 's barátomat meg nem tagadom bajában.

Szemere ezeket izeni:

A' Pópe didacticuma mellé még három poemát fog ragasztani a' Muzáronban. Azoknak tárgya a' *Criticus és Critica*. El fogja Neked küldeni, együtt a' tieddel és a' te Pópera tett észrevételiddel, 's kér, hogy principiumaidat ezekre alkalmaztasd.

A' Munkákat vissza kéri osztán. Ez azért lesz hasznos, hogy

kitündökljék, mi különbség van a' poetai és didaxisi formák közt; eggyzersmind fékül fog szolgálni a' most köztünk elhatalmaskodni akaró szilaj Criticusoknak.

Ugyan akkor veszed a' Muzáron' I—IV. Köteteit. Kérlek én is, segítsd a' szándékot. Ez a' most megjelenendő Kötet olly helyre állit, a' hol nem fogsz öröm nélkül állani.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

5323.

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek.

Kőlcseyhez,

Pannonhalmi Útam' Nyomtatványával.

Péczel, Május 5d. 1831.

Postán küldöm Uram Öcsémnek Pannonhalmi útam' nyomtatványát, mert különben későn vehetné; pedig mind én, mind Pali óhajtanánk, hogy az hamar juthasson kezébe, 's minél előbb hallhasuk ítéletét.

A' kiseded Munka, a' mint czimlapja is jelenti, April. 30d. szombaton, már nyomtatva volt. — Más nap Szemere és én mentünk vele Schédelhez és Bajzához, 's ezt Schédelnél találtuk. Általadánk tehát nekiek a' két nyomtatványt, de felkeresvén az őket illető helyt, l. 44—50. kértük, hogy azt előttünk olvsnák fel. Bajza fogott hozzá, 's olly nyugalomban olvasá mind végig, mintha egy Ujságlevélből azt kellett volna felolvasnia, hogy Grönlandban gazdag vagy szegény volt a' halfogás. Akkor, ismét teljes nyugalomban, azt mondá hogy felelni fog, mint a' duelláns mondja teljes nyugalomban, hogy szólni fognak egymással. Schédel feszengve hallá a' felolvasatakát, 's midőn vége vala, czélzásokat mutata ki benne. — Szemere megszólítá, hogy czélzásokat substituálgatni nem szabad; kivált ott nem, a' hol nem egy, hanem minden felől van szó. — Igen, mondá Schédel, de ott Vörösmartit fogja festve látni minden Olvasó. — Az az Olvasó' vétke, ha magának tapogatókat enged; 's ha itt talán Vörösmartit sejtegette volna is, a' 48. lap 7d. sorában tévedésére rá fog ismerni. Klopstock nem vala az által megbántva, midőn a' Herrmann' lelketlen magasztalójit bántogatták.

Midőn ez nap nyomtatványim közül egynehányat a' Typographiában általvettem, megsejték ott egy ívet, 's az íven a' Kisfaludy Károly' nevét, 's elhoztam azt. Palinál megtekintettem, 's

láttam hogy a' Kisfaludy Károly' emléke eránt tett felszólítás ellen Harsányi egy új felszólítást teszen. Jónak láttam ezt Schédellel és Bajzával tudatni. — A' hirt, legalább Schédel, nem hallá nyugalomban; a' másik mindent abban hall, 's Palihoz fordulván azt a' megjegyzést tevé, hogy ő még nem veszekedett Palival, vagy az ő szava szerint: «Mi még nem veszekedtünk egymással» — melly mutatja a' manu promptus' nyugodalmát.

Fenyéry, ki Vörösmartival egy háznál szállásol, kiment vala, 's így mi az ezeknek vitt két nyomtatványt a' Fenyéry' sógoránál hagytuk. — Schédel és Bajza szólottak e' két barátjokkal, mert dél után Fenyéri jött a' Pali' szállására, 's látni vágyott a' Harsányi' felszólítását. Kerestem, 's sohol nem találtam. Fenyériben azon gyanúnak kelle támadni, hogy azért nem találom, mert találni nem akarom, 's képzelheti Uram Öcsém, mint pirúltam ezért. De szerencsére Pali haza jött, 's azt álthozá a' Bercezi' szobájából. — Fenyéri az én panaszimra, vádjaimra 's a' Kritikai Lapok mellett sophismákkal felelt. Bíró előtt nincs barát. — De barát lesz e bíró barátjának kedvetlen ügyében, ha ki kerülheti? 's nem látták e az Urak, hogy a' Sz. Hajdan Gyöngyeinek Íróját igazságtalanul és vadán megvagdálván, még pedig nem csak prózában, hanem versben is, nekem tesz az, a' mit barát néknek tenni nem szokott? Vallják meg az Urak, hogy örömeiket lelik a' bántásban, bosszúban. Innen az, hogy még Thewrewk ellen is szólottak, és hogy Thaisznak nem könyvét, hanem csak Annunciatióját is recenseálák. Miért nem bizonyították be hajthatatlanságokat körök' tagjainak bíráltságával inkább? De az Urak előtt csak az szent, a' mi azon a' körön belől van. — Én, Uram, utálatlalt löktem el a' Sas' II. Kötetét kezemből, hol Thaisz elmétlenül fakada ki újra Bajza ellen; de felvilágosítanak, mit tégyen ott az aláírás, a' *Nyugalomra tétetett Redactor*. Ilkik e szerencsétlennek szerencsétlensége' említésével insultálni? Morális cselekedet e ez? 's Bajza nem magának köszönheti e, hogy Thaisz rajta ezt a' vágást ejtette? — A' Sophista nem akarta szerencsétlenségnek ismerni, ha valaki 600 fnt fizetéstől 's munkásságának egy szép mezejétől 's gyalázatosan elmozdítatik, 's ide amoda szökdelle sophismájival. Én tűzbe jövék, a' mit nem csak nem szégyenlek, de dicsekszem is vele; mert nem becsületes ember a' ki az illy ocsmány-ságokat csendesesen nézheti, 's az eddig jónak, szerénynek nézett Fenyéri előtt kimondtam, kikiáltottam, hogy az immorális, sőt gaz tett.

Még lángolék a' jónak többé nem nézhetett Fenyéri előtt, midőn belépe Szalay Laczi, de menni is akara mingyárt; mert a' Bajzák nem méltóztatnak a' magoknál ifjabbakat a' magok' társaságokban megszenvedni. Én, vendéggazda a' Pali' szobájában, kértem Szalayt, hogy maradjon, 's az megmarada, 's némán hallgatta beszédünket. - Szemere tudakozá Fenyéryt, ha fel kelle e venni a' Bimbók' Recenzióját Kovács Páltól a' Tudom. Gyűjtem-ben? 's ez nem gyűlölségre mutat e Szalay ellen? — Fenyéri menté Vörösmartyt, hogy ez kénytelen vala azt felvenni, mert Károlyi (a' typographus) kívánta. (Úgy Vörösmarty rendes Redactor, ha typographusától függ.) — Szalay most megszólala, 's kimondá Fenyérinek, hogy Kovács Pálnak ezt a' Recenzióját látta, 's abban a' Vörösmarty' kezével tett változtatásokra rá-ismert. — Nem egészen értem a' dolgot, mert ezt a' Recenziót nem olvastam; de a' Szalay' szavai talán azt teszik, hogy Vörösmartyn állott azt is mind kitörteni, a' mi a' Recenzióban bántó; 's minthogy azokat meghagyta, akarnia látszhatik az ő megszegyenítését.

Vörösmartyval a' hétfői ebéd után szolék, mellyet Máj. 2d. Teleki adott. Néki Pannonhalmi Utamra az a' megjegyzése van, hogy a' mit felőlök mondok, nem áll a' maga helyén ezen Munkában, és hogy a' szemtelen vadság, neveletlenség, éretlen gőg sértők. — Nem feleltem, de szeretném tudni, ha ezek az ékes titulaturák nem igazságos titulaturák e? 's annyi gabszág, az a' szemtelen gázolgatás, dúlás, mellyet ők követgetnek, érdemle e kémélést? sőt nem tette e szükségessé, hogy valaki kelljen [!] fel 's szölljön? — Pali felolvasá Thaisznak ezen pericopámat, 's Thaisz, ámbár az ő záp tojásai is említetnek, felkiálta midőn Pali abba hagyá az olvasást: «Ez van írva méltósággal.»

Nagy megtévedése az emberi léleknek azt hinni, hogy csak úgy ragyoghatunk, ha más nem ragyog; noha eszes ember azt sem látja szükségesnek hogy ragyogjon. Én szebbnek látom azt, midőn barátságban állunk a' ragyogókkal, mint ha ellenkezésben. De ezek nem túrnak mást mint a' magok' köre' nagy férfijait, 's bántásnak veszik, ha előttök más tétet fejet nem hajt.

Ez a' holnap azonban nekik felette keserves dőféseket ada, 's éreztetni fogja velek, hogy ők nem azok az Achillesek a' kiket semmi fegyver meg nem fog. Előbb Schedel kapa Dr. Barától, és midőn Schedel ennek *paraszt otrombaságot* vere fejéhez, Bara ismét felele Schédelnek. — Azután a' Dr. Balog' felelete jelene meg Bajza

ellen. — Most az én Utam teve nekik nem épen kedves complimentet, és ezzel együtt a' Harsányi' felszólítása. — Necessé est multos timeat, quem multi timent.

Igazítás.

Vörösmarty a' Bimbók' Kovács Pál által dolgozott Recensiojában a' szerencsétlen elmésséggel irt helyeket, mellyek nagyobbban láttaták [!] volna a' Kovács Pál' meztelenségét, jobbakká tette mint voltak hogy a' Recensens nyerjen a' Recenseált ellen; és azért, mert ez a' Kovács Pál az Aurorának dolgozik.

[Eredeti fogalmazványa a Szemerétár XI. kötetében.]

5324.

Kazinczy — Rudnay Sándornak.

Cardinalis Primás

Rudnayhoz.

Nagy-Tündöklésű Cardinalis, Herczeg, Primás,
nagy kegyelmű Uram,

Elragadtatással láttam Esztergomban Eminentziádnak két dicső miveit, 's elmondottam a' mit láttam, eltelve mély tisztelettel Az eránt, a' ki Magát, a' Nemzetet, a' Mesterségeket e' nagy két alkotása által megdicsőítette.

Fogadja kegyelemmel Eminentziád hódolásoknak e' csekély bizonyosságát, 's ársza reám is malasztjait.

Eminentziádnak mély alázatosságú tisztelője
Pesten, Máj. 9d. 1831. Kazinczy Ferencz mpr.*

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5325.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics szíves idvezlését.

Pannonhalmon Máj. 10d. 1831.

Jóságodat Pannonhalom aránt ölelem; figyelmedet, melly még csekélységekre is kiterjed, tisztetem, s csudálom azon munkásságodat,

* E másolatot Kazinczy egy félvbe foglalta, s ennek külső lapjára ezt jegyezte: Cardinalis Herczeg Primás Rudnayhoz. Pannonhalmi útam' nyomtatványával. Pesten, Máj. 9d. 1831.

mellyel olly hamar annyit tudál kevésből csinálni. Elcsudálkozám, midőn April 30d. irt leveleddel együtt vevém az egész Utazást. Az napon vevém az egészet, mellyen Fő Apátunk érkezett meg a nálunk létedkor nyitott utjából, s épen az Apát legénye hozá nekem a csomót. Bár mi fontos dolgom volt, délelőtti 10 órakor, a reám bizott két Grammatika kinos kivonása, Téged ragadtalak, s ebédig megolvastalak. Az Apát ez napon ebédéhez hitt, s én magammal vivém Utadat. Ő délután olvasá; mi estve nálam vacsora után: Szeder, Maurus, Vincze és Columban.

Mit mondjak? Te hő, Te igaz, de hideg is, s, talán igaztalan is vagy. Az Apát szépen s híven van adva; érette csókollak. Bonifác legigazabban; s ezért csókollak. De mit vétett Szeder, hogy olly hidegen, mit Endre, hogy olly nem szépen, szólasz rólok? Szeder, ha engedéd, hogy azon reggel, mellyen a betűket metszéd, lejőjön velünk, mit én akartam, neked fát fog ültetni. Hogy délest oda lemenénk, interesszant beszéded foglalja el bennünk, s majd az érkezett vendégek nyugtalanítottak. De nem kértelek e, hogy neved betűjét helyettem véd, *expers ipse secandi*? bár csak ezt említetted volna! — És Endre! minő arcczal fogom én neki Utadat nyujtani. Már már feledte hogy egykor bántátok egymást, s a tied lön. A Kritikai Lapoknál védi hősedet, s Neked a jobbakat illető tömént gyujtja fel. Megismeri fő érdemidet. S most neki Utadat, a nekem olly kedvest, a neki, mihelyest olvasandja, olly kellemetlent, én nyujtsam! Szeretném, ha Endrét nem emlited vala.

És belőlem mit tevé? A *coelibatus* heves barátja! ha tudom, hogy ez tolladra jó, majd e tárgyról bővebb leczkét adok, mellyet ha meghallál, a *heves barát* el fog maradni. Mikor még a Veszprémi Folyóírás folyt, adtam be e tárgyról egy Értekezést, de előbb megszűnt a Folyóírás, semhogy az kijöhetett volna. Ott elmondtam mi jó mi nem jó van a *Coelibatusban*; ha ezt olvastad, nem fogtál a *Coelibatus* heves barátjának irni; én beszélgetés között szeretek keveset mondani, s a dolgot közönségesen jobb oldaláról érenteni, ha [a] dolognak illy oldala is van. — Ha e tárgyról tölem hallott vélemény nálad nagyítva van, még inkább nagyítva találom a minyárt reá következzett vallást: «*En tőle (Guzmicstól) olly sok új és nagy ideát kaptam, hogy sat.*» Tőlem, Kazinczy, sok új ideát! Ki hiszi ezt el? ki fogja valaha hinni? Én magam, bár melly hizekedők az egoizmusnak, nem hihetem, s pirulnék ha elég hiú tudnék lenni hinni azt. De nagy igazsággal adád hozzá: «s érzettem, hogy

a kinek nem studiuma a felvett tárgy sat.» Ezt én mindég érzem, valamikor a valamiben jártasabbal, járatlan abban magam, ütközni mérész vagyok. Hogy az Unio barátjának lenni jó, azt magad látszol érezni szólván a Litteratúrai háborúról, szakadásokról. Mi a Litteratúrában nem jó, az religioban sem lehet jó, s a religioban még rosszabb mint a Litteratúrában, az nagyobb figyelmű tárgya lévén az emberiségnek mint ez. De azt, mit azon Hareczról beszélsz, Oedipusz értse: én, ki csak be vagyok e dologba avatva, beszédeden eligazulni nem tudok. Kik azok az Árpád tömjézőji? hanemha ismét Endrére esik célzásod, ki elhítette légyen magával, hogy hexametert pörölyözni (a szó mintha szájából volna véve) sat. Uj ok volt a rettegésre. És ki az, a ki Berzsenyit, Kisfaludy Károlyt, Köleseyt, Vörösmartyt tudta magasztalni, s feledni Kisfaludy Sándort, és Fáy, és a philosophusi lelkü Fenyéryt, és Toldyt és Bajzát együtt? Majd ide majd oda taszítod olvasódat, s nem tudja hol áll. S nemde a derék, sok ígértü ifju ellen szórod tüstént nyilaidat? O barátom! ez az animosus infans melly furiosus vir már is! Utálok e scénát, e nem szépet, ez undokot. S ugy látszik még csak a Prologban vagyunk. Én játszni nem fogok, hanemha kötve visztek a theatrumra. Szegény Kisfaludy Károl! Kiknek köszönheti Harsányi szitkait? és Harsányi minden tulságai mellett is, sok igazat harsog.

De Te bocsáss meg édes, a Téged szerető barátnak. Miattad én szenvedni is tudok, küzdeni is. Te bizonyosan nem szeretnél úgy, ha szívemet ki nem öntném előtted így. Légy nyugodt, barna haju kis barátod arántad csak hű és hő lehet. A mi lelkünk rokon, de én a nem rokont is kémélni szeretem, s türni mellettem. Irj kérlek minél hamaráb, s világosítsd fel előttem a mit vagy épen nem vagy rosszul látok. Apátom és Társaim ölelnek; de Vinczéd azt vallja, hogy Téged is álom nyoma el. Nevettünk, s ő nem tuda kisikamlani.

Értvén innen is onnan is a gyanút, mintha a Gyöngyöket én recenszeáltam volna, irtam a Nagy Férfiúnak, kinek kegyes levelére válasszal ugy is tartoztam. E tárgyról im ezeket irtam:

«Kegyelmes uram! Excellentiádnak Kaz. által jól fordított gyönyörü Gyöngyeit, egy szentségtelen kéz méltatlanul illetni nem irtózott. A vétkes, mint minden hozzá hasonló, szokott, lappang, s G. betü alatt lappang. Kik az én lelkemet nem ismerik, ellenem gyanakszanak. Kaz. nem gyanakszik, mert ismer, mert tudja, hogy

vad megbántástól lelkem irtózik. Egy ilyen vétket valamint elkövetni képtelen vagyok, úgy ha arra a bolondságra vetemedném, hogy elkövessem, magamnak megbocsátni soha nem tudnék.»

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5326.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Pesten, Május' 11d. 1831.

Szemere és én ismét megjelenénk tegnapelőtt a' hétfői ülésben, 's holnap megyünk Pécelre, de a' jövő hétfőn ismét itt leszünk. Azt hittük, ide jövén, hogy leveledet már itt fogjuk lelteni, mellyben tudósítasz, hogy a' Pannonhalmi út' egész nyomtatványát vetted, 's megcsalva láttuk reményünket, a' postán semmi levél nem volt. — A' kisdéd Munkát az Academia kiadá Fáy Andrásnak, hogy eránta tégye jelentését.

A' mit a' Literatúrai gázolások fölöl lap 44. mondék, itt nagy javalással vétetik. Szemere, a' maga tiszteletes egyenessége szerint, felolvasá Thaisznak, előre tudatván vele, hogy a' piros tojásokért ő is kikapta a' magáét; 's Thais felkiálta: Ez van méltósággal! — Barátom, illő volt magamat ellene vetni ezen gázolásoknak, és Iróinknak megmutatni, hogy a' hol kell, *keményen*, sőt *élesen* is, lehet szólni, *gorombaság* nélkül.

A' Sas' Ildik Kötete végében Bajza ellen Thaisz egy vad kicsapást engedte magának. Azon felakadtam, azt kárhoztattam. De mutatták mi áll ezen kevés sorok alatt: «A' nyugalomba tett Redactor» — a' mit nem is értettem. — Insultálni a' szerencsétlennek az ő szerencsétlenségével, mondám az egyik Criticusnak, immorális tett. 'S midőn vitatta, hogy nem az, ezt vetém mellé: «Többet mondok: g a z tett.» — Higyj nekem, édes barátom, olykor szükség hogy haragra gyűladjunk; 's a' jót nem szereti eléggé, a' ki a' gázság ellen tűzbe nem gyűlad.

A' megverdesettek belém akarának kapni, hogy én az Árpád' hivatalan magasztalóji alatt Vörösmartyra 's Czuczorra, 's most már Horvát Endrére tettem a' czélzást. De elnémitanom őket könnyű volt; tudják hogy mind a' hármok' érdemét ismerem és vallom 's hirdetem. Nem ellensége az a' religiónak, a' ki a' *fanaticust* veri 's

midőn én, az Árpád' éneklőjít említvén, mindent verek, a' ki Árpádot a' maga sírjából felrángatja, látni, hogy ezek' számába nem számlálom a' hármat. Klopstock csendes vérrel nézte, midőn a' Hermann' nyavalyás magasztalójít verték a' németek.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Válaszodat útasítsd Szemerehez, kinél Május' végéig mulatni fogok. A' Méltós. Fő Apát Urat alázatosan tisztelém; minden társaidat, különösen pedig az én Vinczemet, köszöntsd, 's ajánlj mindnyájatok' emlékezetébe.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5327.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Theurester Freund!')

Ich bin so frey Sie zu bitten, dieses Päckchen, wenn es sonst so genannt werden soll, Sr Eminenz einreichen zu wollen. Ich mache keine Ansprüche dadurch auf eine Antwort; aber ich hielt es für schicklich, die kleine Schrift Sr Eminenz bekannt zu machen, da darinn von seinem grossen Bau die Rede ist.

Die Excursion über den Unfug, den die Theilnehmer der Kritikai Lapok treiben, ward hier mit vollem Beifall aufgenommen. Es war Zeit, dass man die Herren erinnere. Auch Thaiss blieb nicht unberührt,²⁾ und Szemere las ihm diese Excursion vor. Thaiss sagte darüber: Ez van méltósággal!

Schweigen werden diese Herren nicht; aber ich bin auf Alles gefasst, und meine Antwort ist schon fertig; sie soll sie überraschen. Es ist nicht wohl gethan, wenn man Persönlichkeiten in die Sache der Literatur hineinführt, und den Clubb, der hier herrschen wollte, zu sprengen, oder doch zu erschüttern, war Pflicht. Muthig warf ich mich ihrem Hass entgegen.

Den 6ten May habe ich den B. Alexander Prónay in Almás besucht. Dr. Rischel ist bey ihm. Doch ich habe Ihnen diesetwegen vielleicht schon geschrieben.

Ich bleibe bis Ende May noch hier. — Leben Sie recht sehr wohl.
den 11. May 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1) Rummy a levél sarkára ezt jegyezte: Pest 11 May 831. beantw. d. 26. May.

2) E szóban Rummy a betűt g-re javította.

5328.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Pesten, Áldozó Csötört. Máj. 12d. 1831.

Tegnapelőtt írt leveledet, tisztelt kedves barátom, tegnap estve már vettem, 's nem hagyom el Pestet, melly két óra alatt megtörténik, míg reá nem felelek. Hétfőn Szemerével ismét itt leszünk, 's én haza csak a' holnap' vége felé megyek. Bár addig ismét vehessem irásodat.

Vádolsz, édes barátom, hogy Szeder felől *hidegen*, Endre felől *olly nem szépen* szólottam. — Meglepe vádad, mert én ugyan sem az egyiket, sem a' másikat nem tudtam, 's nem tudom hogy tettem volna. Olly sokak felől szólván, 's meleg szívvvel mindenről, nem csuda ha mindeniket külön nem magasztalhattam. Hogy Szedert magáért is, Érted is, szívesen szeretem 's szívesen tisztetem, azt ő maga is tudja, te is tudhatod. Én úgy hittem, hogy már az nagy dicséret midőn ötet a' te legkedvesb barátodnak nevezém. Az pedig a' mit Endre felől írsz terhelőleg, olly portéka, a' mivel én magamat nem szeretném vádolhatni. Becsületes ember nem emlékezik a' múlt kedvetlenségekről, midőn azt bizonyítja egész viseletével, hogy azokat felejtí. Legyünk igazak characterünkben, 's minden jól lesz, mutassuk *nyugalmas* hidegséggel hogy ezt vagy amazt nem szeretjük, ha nem szerethetjük; de a' ki nem szeret valakit, vagy a' ki valakit az elmúltak' emlékezete miatt talán gyűlöl is, és még is szeretetet mutat hazug arcczal, hazug érzéssel; az édes barátom, nem emberséges ember. Azt a' vétket bennem ugyan találni soha nem fogod. — Eggy valakit (tudod, kire czélzok) nem tudok többé szeretni; azt értem itt, a' ki eránt még Február előtt kértél, hogy ne tégyem ki magamat ellene. Hogy szeretem, sem szóval, sem írva, sem arcczal, sem cselekedettel nem hazudom; de eránta goromba nem vagyok, nem voltam, nem leszek; 's valahol neki lesz igaza, mindég a' maga felén fog látni. — A' Kritikai Lapok' Íróji ellen kipattantam, mert igazságtalanul megtámadott barátim mellett megszólalni, 's ennek a' szemtelen vadságnak, ennek a' kevély gázolásnak magamat ellene vetni, 's hogy énnékem az ő gázságaikban (P—, és a' *nem vétkelten*, de itt *vétkén felül megvert Dezsöffy ellen*) részem nincs, 's hogy én azt nem csak nem javalom, hanem büntetésre méltónak is nézem, ezt a' világgal

tudatni, tisztelnék ismertem. De én a' Kritikai Kardlapozókat azért becsülöm, és midőn ezen gabszagtól elfordúlhatok, szeretem is. Hagyják abba, 's felejtve lesz minden. Ha drasticus szerrel nem álltam volna nekik, a' Kritikai Lapok 2dik füzete nem lett volna szelidebb. Nem hiszem hogy nekem ne essenek, de csinálják a' mi nekik tetszeni fog. Nekem elég hogy minden jó köszöni hogy a' gabszagot elakasztani igyekeztem. Én örömet élek ; de némely esetekben azt is tudnám tenni, a' mit Curtius tevé, 's a' mit a' Confessáriusok és Martyrok ; bár midőn lelkem lángot nem kap, a' pálmaág után nem igen ási-tozom.

Horvát Endrét én tiszta szíveimből szeretem, becsülöm, tisztelnék. Ízlésem és az ő ízlése nem mindég egyeznek ; de az ízlés, a' gondolkozás e az a' mérték, mellyel társaink' nagyságát, jóságát, szeretetre méltó voltát, mérnünk kell? Kérlek, édes barátom, nagyon kérlek, tedd le minden gyanúdat, és higyd, hogy az én lelkem távol van minden hamisságtól, minden alacsonyságtól ; higyd, és szentül higyd, hogy én sem őtet, sem Szederünket bántani nem akartam. Hogy hihetnéd Te azt, hogy az én lelkem, közepette a' Pannonhalmán töltött szép napok' emlékezetének, visszas érzéseket táplálhatna? Hiszen én azt a' mi hiú, és hiúsága által rossz tettekre vetemített emberünket is (érted kire czélzok), hiszen én, mondom, *Pannonhalmán*, és a' *Pannonhalmi örömök emlékében*, azt a' hiú, és hiúsága által rossz és gyalázatos tettekre vetemített emberünket is meg tudnám csókolni. — Legyünk igazságosok, barátom, és én erre példát adok : miolta meg van verve, vagy jobb vagy legalább vigyázóbb.

Felakadál ezen : a' *Coelibatus' heves barátja*. — Barátom, e soraimat, mihelyt le voltak írva, mutattam Szemerének, hogy vizsgálja meg hidegen, jól vannak [e] írva Pap felől, kire sokféle szemek néznek, 's Szemere javalá, ott semmit nem törlete. — A' Lutheránusok a' magok Besztercze-Bányai Synodusokban (deák neve a' helynek Neosolium) azt végezek, hogy Papjaik az oltárnál faciant signum crucis, ita, ut Pontificii illud observare possint, Calviniani ne videant. — Én nagyon szeretem mikor az ember kikerülheti a' Lutheránusoknak ezt az intését ; de néha az ember kénytelen úgy szólni, hogy a' kinek van füle a' hallásra, hallhassa, a' siket pedig ne hallja. Vedd ezt a' Coelibatusról tett szót és a' mi Herder felől van mondva, 's látni fogod hogy azt mondtam a' mit *kelle* mondanom. Én legalább és Szemere úgy hisszük. Pedig mi téged bizonyosan szeretünk.

A' Szent Hajdan Gyöngyeinek Recensense, én is úgy gyani-

tottam, 's elejétől fogva, rád akará kenni a' maga vétjét. — Engem barátjoknak nézhettek ezek, és még sem átalottak olytat tenni, holott azt kikerülheték vala, a' mit barátjok előtt megvallani pirúlnak. Becsületes ember dolga e az ilyen? — Azt mondják, hogy midőn vétjét kell büntetni, nincs barát: én azt kérdém a' nőtelentől, hogy ha neki lyánya volna, 's infanticidiumot követett volna el, 's pöre a' törvényszék' elébe vitetnék; hiszi e, hogy én, az ő barátja, megjelenék a' törvényszéken 's kárhoztatnám barátomnak vétkes gyermekét? — De mi ezeknek a' neki dühülteknek a' barátság! Közzéjek kelle vágni, 's jól tettem hogy közzéjek vágtam. Őllek szíves tisztelettel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5329.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály d. 13a Máj 831.

Tisztelt Barátom!

Vevém útazásodat:

Mint vasat óhajtám kövel ki simítani Zajbát,
Ah nekem az nem megy; Zajba' simíthatatlan.

Meglátod te se fogsz boldogulni Vele. Az a' pattogó Prokátorka nagyon el vagon telve magával, engem még ökölrel is fenyeget, megfelejtkezvén 3 fiaimról, kik kotsonyává tennék.

Le grand Cesar ignore où son ombre repose
Et Maitre Pompignan se croit quelque chose.

Sajnos látni mint majmolja mértéken túl Literaturánk a' Németekét, azomban igaz marad a' mit Lafontaine mondott:

N' attendez rien de bon du peuple imitateur
Qu'il soit singe, ou qu'il fasse un livre:
La pire espece c'est l'auteur.

Természetes mikor kivált fiatal ember olykor fel berzenkedik, de gyökér értelemnek kikiáltani a' Kontárok' lesújtását és magunkat per unsonomasiam nagy Kritikusoknak tartani és a' Kritikai lápokot [!] azzal végzeni, hogy csak tőlünk fügne le tiporni ellenkezőinket, nem igen épületes góg.

Akár mit írjon Bajza úr, meg nem fogja bánatni velem a' p r é s'

szabadságáruul írottakat, mert kevesebb kárt okoznak a' bárdolatlan-
ságok a' gondolatok pr ésben tartásánál.

Hogy mind az a' mit valaha írtam, irtoztató rossz, silány, hitvány, és Zajbaj Úrnak vissza tettik, tökéletesen hiszem. Mindennek szabad azt itélni írásaimrol a' mi neki tettik. Vigasztalnom kell magam a' jövendőség' itéletének reményével, melly szint úgy meg csalhat engem, valamint Zajbaj itélete őt magát rá szedheti. Csak azt óhajtanám hogy értené mindég valamely kérdésnek bibéjét. A' kérdés az hogy mivel habozó, és változó minden nyelvben az ejtés; ha a szép és jó ejtés nem fundaltatik az iráson, az az ha máskép ejtnek a' betűk a' szókban mint mikor magokban állanak, nem kellene é gyökér értelemül tennünk ha szép nyelvet akarunk, hogy ugy írjunk a' mint szépen beszélünk? Cicero így irt és beszélt is «colludere», nem pedig «concludere»; nem irt 's nem így mondta «adtangere», hanem «attingere». A' Német se mondja 's írja «Geschiktlichkeit», hanem «Geschiklichkeit»; a' Frantzia se mondja és írja többé «estoit», hanem «était». Nem írjuk többé «Chernek vagy Czernek, hanem Csernek», nem Saaros, hanem Sáros. Mikor az etymologia az Eupho- niával össze ütközik, az utóbbinak kell győzni ha szép nyelvet akarunk. Majd kerülnek kik etymologiai Szótárokat irjanak, de sima szájú ember soha sem beszél így «igaz-ság» vagy «igazság», hanem így: «igasság». Azomban a' Magyar Akadémia, placatorium hocce Institutum, még el nem határozta ezeket. Addig elé tehát míg el nem határozza, szabad mindennek meggyőződése szerint írni. Nem visszsonozhatom Bajza Úrnak tisztelkedését midőn azt mondja hogy teli fejembe semmi se fér többé, sőt igen sok férhetne még mind az enyimbe mind az övébe. De ugyan minő összeköttetésben vannak mind ezek a' közhasznú ismeretek tárjának pörével? Wigand egy szót se szóll senkinek is — és hirdeti a' dolgozó társakat, Fenyéri és Bajza azt állítják azonnal, hogy ki vévén Gróf Széchenyit, a' többi mind kisebb nagyobb mértékben silány író, ez megbánt egyet is mást is — toll hartz kerekedik. Orvosok is keverednek bele, utóbb ki akarják sütni, hogy Döbrentey, az Akademiának mostani Secreta- riusa, ignorantaccio minden nyelvben. Döbrentey is ír valamit e' tárgyban — ekkor kapja magát Bajza és egy levelet nyomtat, mellyről azt tartya (csak maga), hogy minden jó társalkodásban el olvasható lenne, — én a' ki soha se védelmezem magam magamat, keményebben védelmére kelek Döbrenteynek, és Zajbaj Úr szép levelét travestirozom. — Erre ő döröngöl felel. Ha igaz, hogy jede

Literatur ihre Flegel Jahre haben müsse, ugy Zajbaj Ur igen szerentsésen követi a' köztörvényt, azomban jó lenne ha már keresztül estünk volna, vagy minél előbb keresztül esnénk ezen idő szakaszon. Dul ful, mert fekete lelkének mondtam, de ugyan mi az, állítani hogy tengerbe veti pénzét a' ki ez vagy amaz kijövendő könyvre előre. fizet. Meg lehet hibáztam, fekete sárgaságrul kellett volna szóllanom, de colore imperioli, mikor a' kül színt, nem pedig a' vért festi.

Leg közelebrül azt hirdetgeti Bajza hogy Kovacsóczy Nefelejsének kevés segéd társai lesznek. Az meg lehet, de hogy tudja ő azt? és mit árt az a' nefelejsnek, ha jó darabokkal bővölködni talál. Cette petitesse, ces miseres des ecrivailleurs, nem azért említettnek általam, mintha akár a' Conversations Lexiconban, akár a' Nefelejsben részt vennék, mert alkalmasint el huztam magamat mind a' politikai, mind a' Literaturai pályáru.

— — Vejanus, armis

Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,

Ne populum extrema toties exoret arena.

Még fiatal koromban se szerettem a' felekezetességet és részre hajlást. Én felelek Bajza levelére, 's a' Censor nem engedi a' kinyomtatást, ha nevét nem változtatom, így lett Bajzábul Zajba per onomatocopam, de a' Fejérvári Censor megengedte (és jól tette) azon darabnak kinyomtatását Székes fejérváron, mellyben dorongoztatom a' Kritikai lápokban. Így megy Akademiánkban is. Ma Jegyzőnek választjuk az Ignorantacciot — másnap azt, a' ki Ignorantacionak keresztelte. Még időt se adtunk ennek fiatal fel hevülése megbánására, mert az nem árt, hogy tolerantzia iskolát akarunk csinálni Akademiánkbul. Geörh Illyés nem lehet Academicus, nem azért, mert rövidebb látásúak lelkének szemei Montesquieuéinél, hanem mivel testi szeme egy hiron pendül a' nagy emberéével. A' vak Homerus és Milton nem lettek volna Magyar Akademikusok. Horvát Püspököt kirekesztettük, mert mende mondák után indulván, az[t] hittük hogy ellensége a' Magyar Academiaának. A' tudós Horváth Istvánt, mert az egész világot magyarrá akarja tenni, elkedvetlenítettük és elvesztettük, az erős fejű Pethe Ferentzet még tekintetbe se vevénk; a' publicum ítéletét és a' jövendőségét semmibe se vesszük, pedig ez Biránk és leszsz is, azt lehetetlen ki kerülni. Rumi haragszik ha valaki szeretné ha egy magyar gazdag Érsek honni nyelvén írta

volna inkább Eposát, de hát mi bántás van ebben a' kívánságban? hiszen csak óhajtás. 200 ezer forint jövedelem a' magyar hazából megérdemlené hogy magyar hat lábuakban írjunk németek helyett, mert a' legpörölyözöttebb magyar hexameter is kellemesebb a' leggyártottabb és leggyarlitottabb németnél. Te megmutattad a' Szent Korgyöngyeiben, hogy tudsz szép magyar hexametereket írni. Miért ne lenne hát szabad óhajtani hogy Pyrker Époszát Magyar hexameterekben addad volna, mert az igaz hogy Verset nem kellene prózára fordítani, hanem inkább a' prózát versekre, de nem úgy mint p. o. Istenben boldogult Mikos Úr, ki Horátz Odáit magyar hexameterekben kezdte adni. Ha Fáÿ meséi versekben lennének, még nagyobb hatást okoztak volna. A' te fordításod prozában igen csinos, de versekben még csinosabb lenne. A' Kritikosznak észre vételei némelly helyeidre figyelmet érdemlök, másokra nem, de ő legalább soha és sehol se faragtalan, és mindenha mindenhol okát adja (már akar jól akar rosszul) észre vételeinek. Sokan közülünk keményen kritizálni szeretnek, de fáj nekik még a' kiméletesebb kritika is; ez nem igazság. Bajza Úr meg nem fejtette kérdésemet a' se, és sem iránt, és meg nem tanított engem' bizonyos megkülömböztetésére minden esetben a' tiltó és a' tagadó értelemnek. Én Horátzal tartok: irasci facilem tamen ut placabilis essem, de Bajza Úr mindég haragszik, nem enged még a' kitsinségekben sem, hogy a' nagyobbakban győzhessen, — ki tettzik nótelensége és tapasztalatlansága, és hogy nem tudja, hogy csak az a' férj Úr házánál, a' ki enged kitsinségekben feleségének, mert külömben örökös a' zaj-baj, és az erős character nem áll abban hogy mindég vesződjünk, és a' pitzinyekben más kedvére ne áljunk, hanem abban hogy a' valódiakban, és nagyobb következesükben ne mozdittassuk el magunkat értelmünktől. Ha helyel helyel citáltam némellyeket — botsánatot kérek, bizony nem kérkedésből tevém, akaratom ellen is pennám alá jönnek némelykor az e' félek, és legalább az nem silány és nem irtóztató rossz, a' mit citálok. Az ifjú B. Eötvös, hallom, Komédiát írt, mellyben Zajbajt aristophanizálni akará, de meg nem engedé a' censura. De ha Bajza majd megint szitkokat ejt és hadarál, meg fogja engedni ma sempre bene. Isten hozzád tisztelt Barátom, ne vedd rossz néven egyenességet; nem kell másoknak lennünk a' sír szomszédjában, mint a' mik voltunk sok esztendővel ez előtt azon innen. Vale.

A' Conversations Lexicon pöre ügyében legalább nem volt Döbrentey az első megtámadó.

Dókus lön nálunk első Vice Ispány, a' min örvendek. -- Itt az éjjeli derek és fagyok nagy károkat tesznek, még nagyobb inség fenyeget ezután. Vale iterumque vale. Maradok alázatos szolgád és Barátod
Pipsz mpr.

Olvasván utazásodat, bámultam örömdön a' második csók' elnyerésére a' szép ajakoktól. Én így sohajtottam volna fel:

Oh hova lettél szép gyönyörű kor, melyben az első
Friss ölelésekben lepte meg ajkaimat!?
Láttzik utolsóznak mind egyik hogy ha a' leg első
Gyenge mosoly' közben reptibe nem nyerem el.

Ezt mind igen sebesen diktáltam — bocsáss meg hát.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5330.

Kis János — Kazinczynak.

Tisztelt Kedves Barátom!

Április 11dikén és Május 4kén irtt leveleidre egyszerre felelek, 's fejeletemben ezen két leveled' tárgyainak sorát követem. — Pannonhalmának természeti szépségeit tapasztalásomból esmerem, 's azoknak festésével visszabájolod azon örömöket, melyeket ifjúságomban mint Nagy-Baráti lakos éreztem. A' művészség remekeit Te illőképen megtudod ítélni, 's örülök rajta, hogy Pannonhalmán azok is megnyerték tellyes kedvelésedet. Még inkább örülök azon, hogy az Apát Urat és a' Szerzetesek nagyobb [részét] forró ditséretedre méltóknak találtad.

A Péteri Földes Úr, Földes Asszonyság és Templom nékem is kedves emlékezeteket juttatnak eszembe; mert minden tekintetben megvoltam ottlétemkor velek elégedve.

A Gózhajón volt történeteid' elbeszélését vagy inkább leírását nagy gyönyörrel olvastam. A' beszéllés bizonyosan ezer meg ezer-szer többet ér a' néma hallgatásnál, mikor valaki úgy tud beszéllni, mint Te; 's ugyanazért nem is tsudáalom, ha azok között, kikkel beszéllsz, mindenkor uj kedvelőket találsz.

A' Pannonhalmi utad' nyomtatványát nyugtalanul várom 's előre is örülök néki. Minekutánna abba letett gondolataidat olly sok érdemes férjfiak helybehagyták, nem kételkedem, hogy én is kéntelen

ne lennék helybenhagyni, mert én is ellensége vagyok minden szerfeletti tálságnak.

Ritornellád azt bizonyítja, hogy nem csak életed' esztendeinek számbetűiben (27, 72) hanem valósággal együtt van benned a' 72 esztendő öregeben a' 27 esztendő ifju is.

A' mit Gróf Széchenyi Ferencz felől a' Tud. Gyűjt. 1822-dik esztendei 3-dik kötetében irtál, azt már megtaláltam, 's olyan-nak látom, hogy szóról szóra kell, ha lehet, felvennem munkámba. A' mi ezen még ezután készitendő munkámat illeti, arra nézve nem rettegek ugyan semmit (mert mit retteghetne effélében egy én korombéli ember, ki magának sem tudományos tárgyban, sem előadasmesterségben soha sokat nem tulajdonított?) hanem tudom, hogy olyan nem lesz, a' milyennek kívánám. A' dolgot az is nehezíti, hogy Gróf Széchenyi felől sem közöltettek velem egészen kielégítő materiák, Gróf Festetics felől pedig még éppen semmit sem kaptam.

Szemere urat tiszteld kérlek nevemben, 's mond-meg néki, hogy kár volna a' leveledben említett három poémát hozzám küldeni 's principiumaimnak ezekre is Popé criticismusára alkalmaztatását kívánni. Én az ilyen dolgozásra nem érzek magamban elegendő erőt, 's általjában nem érzek reá elégséges belső hivatattást. Sokkal jobb lesz a' Publicumra nézve, ha Te vállalod ezt magadra, vagy akadályoztatásod esetében maga Szemere. Egyébiránt a' Muzáriban megjelenhetést én részemről nem tsak nem restellem, hanem nagy nyereségnek is tartom.

Nem láttad-e Pesten létedben, vagy nem említette-e valaki Előtted azon kéziratomat, melly Károlynál van letéve, s mellyet *Magyar Költők válogatott virágai* tzim alatt szándékozom kiadni. Megkértem némelly Pesten lakó vagy tartózkodó Urakat, p. o. Szemerét, Schedelt, Bajzát, hogy néznék által, 's változtatnának rajta, a' mit változtatni jónak találnának. Még eddig senkitől sem vettem eránta semmi tudósítást is. Minthogy igen kívánom, hogy a' munka vagy tzélerányos legyen, vagy napfényt se lásson, azért ha talán még tovább is Pesten, vagy Pest körül maradsz (mert mig Pesten voltam ott maradásodat nem tudtam), Tégedet is nagyon kérlek, tselekedd velem azt a' szívesseget, nézd-által, jobbitsd és igazítsd tetszésed szerint az említett kéziratot.

A' jövő héten Bétsben szándékozom mulatni; Pünkösd után Junius közepéig visitatiót kell tartanom; azután pedig Junius végeig

a' Superintendentialis Convent és a' Sopronyi Examenek minden időmet elveszik. Általjában kettős hivatalom már annyi foglalatosságot ad, hogy én, ki veled sem Talentomokra, sem éléteőre nézve nem mérkezhetem, ma holnap nem igen fogok többre terjeszkedhetni. Azomban tegyük a' ki mit tehet. Isten hozzád. Régi szives tiszteltemmel és szeretetemmel állhatatosan vagyok 's változatlanul maradok

Soprony Május 14-dikén 1831

hív barátod,
Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannoahalmi könyvtárában.]

5331.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
tiszteletét, legforróbb háláját.

Pannonhalmon Máj. 15d. 1831.

Mennyi s melly gyengéd gondoskodás az, a millyennel Te, lelkem egyetlen barátja, dicsősége, viseltetel! Ah, hogy olly nehezen, olly tökéletlenül tudjuk egymást ismerni! s még is azt hisszük, ismerjük, tiszteljük, szeretjük egymást. Én nem sokszor csalódtam, csalódtam még is, s egyszerre igen sokban; s hányszor fogok még csalódní? Te tudsz mindent, Te ismersz mindent, s a mindenben magadat leginkáb. Én buta, ki érzeni tud inkább mint érteni, kitevéim barátságodat olyanokért, kikről nem tudom, éreznek e ugy arántam, mint én arántok, s Téged aggságba döntlek, s a felelet legkínosb zavarába vonzlak. — Bocsáss meg, nemes lelkű, én mások miatt mindég inkább rettegek, mint magam miatt. Talán azok, kikért rettegetem, nevetnék, ha tudnák, rettegésemet, s bosszúval büntetnék mérészségemet. Tehát csitt!

Az a szépen festett Út! Ládd, édes Barátom, a hol minden *igen szép*, az én szemem azt, a mi *nem igen szép, igen nem szépnék* nézi, s azután hibáz. Millyen az a te tengeri utad! Minekelőtte hajóra ülsz, áldást kérsz, nődet, a tiszteltét, s egy Angyalét, öreg napjaid idealjáét, s benézs az örömekbe, mellyek Pannonhalmon rád várnak. Vajha részesültél azokban! A hajdan kor isteni hősei indultak így Kolchiszbá az arany gyapjuért, és Ilion alá Heleneért. Melly nagy ideát ad olvasójának a gőzhajó aránt Utad! a Vulkan ott füstölg már kised képbén, s a siró s ölelgető sokaság azt hitené

vele el, hogy ismeretlen földre eveztek túl a tengeren, vissza soha nem térendők. Most átnézhetlen, eget földet elborító köd marasztalja a hajót három álló óráig. Egy orkánt még, s egy, de szerencsés végű hajótörést, s előttünk áll a tenger minden bájaival, minden rémeivel. — Most a ritka hajót fested részkekről részkekre, osztályokról osztályokra. Nem szükség reá mennünk, Utad bővebben ismerteti velünk, mint minnen szemünk ismertetnék. Ismeretségek szövődnek szemünk előtt az ismeretlenek között. Vitába elegyednek két új ismerősök egy kényes tárgy felett. Utazóink akarva nem veszen részt, a szív egy gyengédebb érzésénél fogva, egyszersmind egy nem rég történt dologra emlékezteti a beavattakat. A barátság-nak egy érzékeny visszaidézése ellágyítja az olvasót, s felsohajtatja: Ő nincs már! — Majd a hajó jelesb személyei kharakterizáltatnak: a magát kedve szerint mérséklő Admiral, s egy csak olasz-francia nyelvű Dáma, s az agg vitéz leczkét ad a heves ujonczoknak. Visegrád, a hajdan királyi lak, s a Nap pompás leszálta között elérünk Neszmély alá, s egymásnak jó éjszakát, áldást kérve az égtől s az ég képviselőjétől, alunni megyen Utazóink, s mutatja, miként feküdtek mások, s miként feküdt ő, s bár kínosan feküdt, csendesebben alvék, mint sok a bíboros alkóvokban.

Komárom alatt áll a hajó. Utazóink egy Angol Episcopalis ellen magát az Emancipatio *heves* barátjának jelenti ki. Ha az Unio szerény barátjai volnánk mindnyáján, ugy a gyűlöletes névnek ideája sem volna közöttünk.

Édes Barátom! Te szépen, te elevenen festesz mindent, de talán nem mindent igazán. Én meg próbálom Szemerének leírni itt létedet; Ő fogja veled közleni. — Endre miatt a Fő Apát is zavarba jött, Ő önmagát okozza, hogy a fabérmálást elérte; más oldalról Endrét is; — Neked igazságot ad. Megjötté után lemenénk vele Szeder és én a kertbe. Megnézé vésett betűidet, a mint az S. B. és K. Fhez érénk, ott énekelt felettök a Fülmile, a leghatalmasabb, mondá Szeder; s hogy ezt Neked megírom, az Apát parancslá [!].

Egy Pécsi levelezőm semmit sem kételkedett, hogy a Gyöngyököt én recenseáltam. Megkapta a leczkét, hogy olly alacsonyságot tudá nekem tulajdonítani. Ha tollát kellene is azon Recensensnek irigyenem, szívét nem fogom kívánni soha. Meghagyám, hogy a rossz vélekedést irtsa körében. Ölel, csókol barna haju kis, de hív barátod, tisztelnek az Apát és az egész fekete serg.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5332.

Kazinczy — B. Mednyánszky Alajosnak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás, Helytartói
Tanácsnok,
nagy kegyességű Uram,

Bátorkodom tisztelettel mutatni be egy kised írásomat, mely figyelmét legalább az által érdemelheti, a' mit a' szent Hajdan' Gyöngyeinek általam csudált és szeretett Írója' 's a' Gróf Mailáth' és Gróf Dezsőffy' szemtelen megtámadójinak mondtam. Nem lehet tagadni hogy Gróf Dezsőffy többet tett mint a' mire szükség volt : de ezt a' vakmerő pajzánságot nem lehet bosszúság nélkül látni, 's én tisztelnék ismertem megszólalni azok mellett a' kiket szeretek, 's mikor szent kötelesség parancsolja hogy magamat vessem veszedelembé, akkor én megijedni nem tudok. Nyugodt elmével várom hogy ezek a' szilaj tűzű gyermekek nekem fognak esni. Szerencsés volnék ha Nagyságod azt ítélné, hogy haragom ellenek kemény volt, de nem nemtelen.

Maradok hiv tisztelettel

Nagyságodnak

Péczel, Máj. 17d. 1831.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5333.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Pesten, Máj. 17d. 1831.

Édes Öcsém,

A' könyv a' Nagy-Hidúczában a' Fáy-háznál, Nro. 640. a' második emelet' hátulsó szegletében a' Szemere Pál barátom mostoha fija Fáy Albert szállásán fog várni, vagy a' Házmesternél ; mert megtörténhetnék hogy Fáy Berczi Péczelen lesz mikor érte jössz. Én a' néked szóló exemplár mellé még egyet teszek azon barátodnak, a' ki felől Zseni mindég ellágyúlással, sőt tisztelettel szokott szólni. Még egyet teszek Secretár. Szilasy Urnak ide, és a' negyediket Teszedik Ferencz Urnak, egy B. Mednyánszky Urnak szóló levéllel. Ne vedd rossz neven alkalmatlanságomat, 's add által mindenikét.

Engedd már most hogy a' kiseded könyvről szóljak. — Nekünk

Magyar Íróknak az a' bajunk, hogy mindég tudományt akarunk fitogtatni, 's hidegek leszünk. Én és Szemere azt óhajtjuk hogy írásunkon ízlés legyen, és melegség. Kell tudomány is, de azt nem fitogtatni kell, hanem eltakarni inkább, mert nem a' tudás nemesíti az embert, hanem a' szív érzései. — Én Apr. 7d. indultam ezen útamra 's 16dban Pesten voltam. 19dben hozzá fogtam megírásához 's 24dben készen valék vele, 30dban már nyomtatva volt. Szemerénél dolgoztam Péczelen, 's mikor egy szakaszával kész valék, által mentem hozzá a' szomszéd szobába, fenn szóval olvastattam fel vele dolgozásomat, hogy már hangján is lássam, jó lesz e neki vagy nem; mert nekem minden Magyar Írók közt az ő ítélete a' legbecsesebb; 's magam is álmétkodám rajta, hogy javaltát illy nagy mértékben nyertem meg. Azt hiszi, hogy még soha sem írtam semmit, a' mi lelkemet, characteremet, gondolkozásomat, érzéseimet inkább fesse mint ez, és hogy a' lelkes Olvasó lángot kap tőle. — Reményilem hogy úgy fogod lelni, hogy ez az út, melyet én a' tavasz' leggyönyörűbb napjaiban, 's a' legtündéribb vidékeken keresztül, tettem, és az út elbeszélése harmoniában állanak egymással. Beszédemen ifjú szépség, könnyűség 's keresett gondatlanság önlött el. Ki fogja hinni, hogy ezt egy 72 esztendős öreg írta? De Szemere azt mondja, hogy bennem a' 72 esztendős öreg és a' 27 esztendős ifjú egyyüvé van olvasztva.

A' 44d. lapon kezdve a' szakasz' végéig azok ellen fakadok ki, 's haraggal, de nem méltóság nélkül, a' kik literaturánkban azt a' gyalázatos veszekedést üzik. A' Kritikai Lapok istentelenül 's vad szemtelenséggel támadák meg az Egri Érseket, 's Bajza rúttól viselé magát Gróf Dezsőffy eránt. Nem lehet tagadni hogy a' Gróf vétkes; valakinek *nevéből* csinálni *tréfát* nem illett az ő nagyságához, 's mennyit monda Bajzának *keményet, szükségtelent!* De Bajzának keményen kellett volna felelni, nem tiszteletlenül. A' mit a' Grófságról mond, az sületlenség, éretlen dölyf. Én mind az Érsekhez mind Dezsőffyhez le vagyok csatolva, 's nekem illék szólanom. Tudom hogy a' ki magát czivakodók közé ártja, meglakol: de úgy hiszem, hogy az Érsek, 's Dezsőffy, és minden jók javalani fogják tettemet, 's ha majd felelnek — pedig hogy némulhatna el az illy megbántott kevélységű fiatal ember — akkor meglepem őket. Mi tudjuk mik történnék körünkben; ezt a' gázságot el kelle akasztani.

Én talán a' Pünkösöd hetét, vagy az azt követőt itt töltöm, az az Pesten. Akkor szeretnék veled tölteni néhány órát. Kérlek írd

meg, hol van szállásod, és mely óra az, a' melyet nálad tölthetnék. Ölellek édes Öcsém!

A' könyvek a' Fáy-ház Hausmeisterénél várnak, Nro 640. Nagy-Hidúca. —

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5334.

Kazinczy — Somosy Jánosnak.

Tisztelendő Professor Úr,

Febr. 9d. oltá vagyok Pesten, 's haza nem tudok szabadulni. Dolgaim tartóztatnak. De nem sokára már meglát az Úr Professor Úr. — Munkám utolsó iveit nagy köszönettel vettem. Nyugtalanul vártam azt. Karacs készíti hozzá az abroszt; de most bajai voltak. Testvére az Al-Csúti Ref. Predik. nála fekvék betegen 's meg is holt. Al-Csút a' Palatinus jószága, 's a' Palatinusné a' hecticás Predikátort a' Karacs Ferencz szállásán minden héten meglátogatta; kanapét, orvost, ételt küldé neki; 's mikor temették, secretáriusa megjelent templomunkban, 's 12 cselédje fáklját, 12 cselédje viaszgyertyát vitt a' koporsó körül.

Az Academia minden héten egyszer, hétfőn estve tartja Gyűléseit, a' Gr. Teleki és Gr. Széchenyi előlülése alatt. Estve azért, mert Teleki reggel el van foglalva a' kir. Tábla ülései* által. Én többére Péczelen vagyok Szemere Pálnál, 's minden reggel hétfőn bemegyünk, kedden kijövünk. De néha egész hetet ott töltök.

Ápril. 7d. Pannonhalmára mentem gőzhajón, 's 16dban ismét Pesten voltam, 30ban pedig már nyomtatva vala útam. Szemere, kinek házánál a' kisdéd munkát negyednap alatt dolgoztam, azt hiszi hogy soha sem irtam jobbat, és hogy ez színét viseli a' *tavaszi legszebb* napjaiban, a' *legszebb tájon* tett útnak. Úgy ítélnék felőle mások is sokan. Rösler, kit soha nem láttam egyszernél többször, 's már a' munka nyomtatása után, ezt mondja felőlem: selbst in Kleinigkeiten ein reiches Gemüth entfaltend. 's ita me deus fidius ez az a' mit rólam igazán mondhatott. Nagyon kínoz engem és Szemerét annak látása, hogy az Academiában minden *tudással* akar paradirozni, a' mi pedántságra vezet, ellenben *érzés* és *ízlés* a' mi tudósainknál még gyanús portékának is nézetik. — Prof. Úr talán

* Kazinczy F. e szót, *munkáji*, kihúzta s fölé írta: *ülései*.

nem tudja melly gazságokat úznak némelly protervus fiatal embereink, 's melly czimborát. Ezek ellen pag 44—50 nagy magam elszánásával költem ki, keményen, de cum dignitate. Tudtam hogy a' botnak két vége van, és hogy veszekedők közzé nem jó avatkozni; de itt a' megszólalás kötelesség volt. Minden ember köszöni a' mit tettem, 's midőn Szemere felolvasá ezt Thaisznak 's elmondá neki, hogy gorombaságáért ő is meg van verve, Thaisz felkiálta: *Ez van írva méltósággal.* — Én bizonyosan nem maradok felelet nélkül, de már készen vagyok a' felelettel. Ezeket a' frech fattyúkat el kelle némitani.

Ajánlom magamat becses barátságába. Még egyszer köszönöm az ívek elküldését. Péczel, Máj. 23d. 1831.

[Eredetije az *Erdélyi Tárbán* Erdélyi Pál gyűjteményében.]

5335.

Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának.

Méltóságos Gróf Elölülő Urak,
Tekintetes Társaság!

A' *Bársony Tzipő* eránt nyujtván be jelentésemet, ámbár az nekem nem parancsoltatott, egyszersmind a' darab' újradolgozását nyujtom be. A' darab fabuláját legfőbb vonásaiban megtartottam ugyan, de az alkotás, a' dialogus egészen enyéme, 's nem felejtém, hogy a' Szin költőjének a' Víg játékokban sem szabad a' Morálitásról elfeledkezni. Ámbár a' kevés tekintetű darabnak újra-dolgozásom sok érdemet nem adhatott; úgy hiszem még is, hogy Szinészeink ennek is vehetik hasznát olly napon, mikor a' nagyobb darab mellé poltolásul még egy rövidebbet kell adniok.

Hív tisztelettel vagyok

Nagyságtoknak,

a' Tekint. Társaságnak

a' Május' 24d. tartott Ülésben, 1831.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1909. évf. decz. füz. 655. lapján.]

5336.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának.

Édes leányom, kedves Thaliem. Későn fogtam az íráshoz, meg nem gondolván hogy András Öcsém már indul. Vedd jó neven tehát e' kevés soromat. András öcsém beszélljen szóval rólam. Adieu, édes leányom. Viseld jól magad, az Istenért kérek, és légy rajta hogy mindenek szeressenek. A mit kérsz, viszem magammal. Ah Thalie, mikor látlak valaha!

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5337.

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Édes Uram Öcsém,

Itt múltván, papirosra tevém Pannonhalmi útamat, 's Szemere rá veve hogy adjam ki. Ő úgy hiszi hogy ennél jobbat soha sem irtam, 's a' *szép előadás* színét viseli annak a' *szép útnak*, a' mellyel a' tavasz' *szép napjaiban a' leggyönyörűbb vidékeken* tettem. A' Munka Pesten is több javalást nyere mint gondolám, 's Rösler talán nem csak hízelkedve, hanem igazán is ítélé ezt felőle: Selbst in Kleinigkeiten ein reiches Gemüth entfaltend. — Akár mint van, örvendenék, ha kedves Uram Öcsémnek egy kedves órát csinálhatnék vele. — A' mi lap 44—50 áll némelly Íróinknak szentelensége 's czimboráskodásai felől, az hosszas magyarázatokat kíván. Szükség volt hogy magamat kinyilatkoztassam, és hogy a' gaz veszekedők közzé erősen, de cum dignitate, vágjak.

Ha Thalie Munkácsra ment által, kérem kedves Uram Öcsémet, küldje ezt az exemplárt neki. Itt nincs több, hogy neki is küldjek, de viszek haza, 's kipótlom ezt Uram Öcsémnél.

Ajánlom magamat becses barátságába, a' hűgomat 's a' két gyermeket esókolom. — Péczel Máj. 23d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5338.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának.

[A levél elején és közepén csonka.]

ma Patak felé, 's általa küldöm ezt Deregnőre, de megkértem Uram
Öcsém Lónyay Gábor Urat, hogy ezt a' könyvet küldje neked, ha
Munkácson vagy; te pedig add a' Tántodnak 's Tisztel. Balajthy
Urnak. Uram Öcsémnek Lónyay Urnak és neked viszek én mást
Pestről valaha már haza vergődvén, de itt Péczelen nincsen . . .

itt örömeim tartóztatnak, és hogy itt felejtetem Anyádat és test-
véridet. — Élj szerencsésen, édes Thalim, és szeress. Leveledet
örömmel vettem, de hozóját nem láttam. — Péczel Máj. 23d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5339.

Tessedik Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

Szives örömmel és köszönettel vevém a' Pannonhalmi utat,
mellyet nékem általküldeni méltóztatott, ámbátor már akkor két
izben is elolvastam volt egy másik példányt, még pedig a' legnagyobb
gyönyörködtetéssel. Illy kevés lapon mennyi szép és jó!

Franciaia országi utazásomnak egyik példányát igaz tiszteletem
jeléül ide mellékelvén, 's magamat kegyes jó indulatiba ajánlván
állandóul vagyok

a Tekintetes Urnak

igaz tisztelője és szolgálja

Budán, Majus 25kén 831.

Tessedik Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5340.

Kazinczy — Szemere Pálnénak.

Édes Asszonyom Húgom,

Kovács Miklós Urnak magam adtam által az Assz. Húgomnak
szólo levelet, és így nem kételkedem, hogy az Assz. Húgomnak
kezéhez ment. Derék dolog az hogy az a' Péczel olly közel van
Pesthez és hogy így egymásnak gyakran írhatunk.

Tessedik Ferencz Ur számomra itt teve le egy levelet, és ajándékát e' czím alatt:

TESSEDIK FERENCZ
UTAZÁSA
FRANCZIAORSZÁG' DÉLI RÉSZÉIBEN.

Kiküldeném Uram Öcsémnek, de hiszen kiviszem kedden; addig ne olvasson Pali, hanem dolgozzék. A' level ez:

Tek. Úr,

Szíves örömmel és köszönettel vevém a' Pannonhalmi útát, melyet nekem általküldené méltóztatott . . . [stb. mint az 5339. számú levélben.]

Máj. 25d. 1831.

A' Guzmics levele még inkább megörvendeztete. Sajnáltam volna ha azok érezhetnék megbántva magokat a' kik eránt szeretetet akartam volna mutatni. — Nevetni¹ kellene magamon ha felakadnék rajta hogy ezért némelyek haragusznak. Hiszen előre láttam hogy fognak, 's akartam hogy nekik a' sujtás fájjon — 's azért fájjon, hogy tanulják meg hogy a' verőt visszaverhetik. Nem lehetek egy értelemben *azzal*, a' ki úgy hiszi, hogy ha nagyelkülég viselém magam Kisfaludy Sándor eránt, itt is úgy kellett volna. Nem; sőt azt hiszem, hogy igen szép lépést tevék. De a' pecsét alatt hagyandó levélben egy kis változtatást szándékozom tenni. — Vallyon mit csinálnak Ó Uraságok. A' felelet eránt azt óhajtá a' híres Duellant, hogy tettem volna neki nehezzé azt. Reménylem olyannak találá.

A' Panorámát olly örömmel néztem mint Uram Öcsém, a' Veztív tűzben egészen — az elysiumi mező, Nápoly, London, Mailand, Inspruk, Grétz, Bécs vannak kiteve, és a' Nápolyi Kir. háza 's az előtt a' Franciscus de Paula tiszteletére épült Templom, 's az udvaron a' Kir. 6lovú szekeren, két kengyelfutóval. Gyönyörű az. De még szebb a' Dioráma; csak hogy ott csak 2 darabot lehet látni, itt sokat. Berczit és Gyurit tegnap oda akarám kivinni, de nem leheté, elkésletetének a' Spanyolék. Ma láttatom velek. Ölelem édes Palim. Assz. Húgomat aláz. tisztelem. Oh be' szeretnék haza mehetni már és még is itt is maradni. Mennyi dolgom volna 's van itt!

¹ Az eredetiben tollhíba: nevetne.

Nagyon szeretném ha az Academia velem referaltatna a' Tessedik Munkája eránt.

Ma és tegnap *hideget*, de talán nem *hidegletést*, érzettem. Nem szeretnék megbetegedni. 'S bár a' Rudas bányában megferedhetném!

Fáy beteges. Házánál leltem. A' húga tegnap hánytatóval élt, a' mint Andristól hallám.

Röviden írom ezt és tarkán.

Hétfőn ebédet Markosnál eszünk. Úgy induljon Uram Ősém, hogy 12kor itt legyen.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5341.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy szíves baráti tiszteletét.

Pesten, Május 27d. 1831.

Édes barátom, Látd melly bajt csinála még Néked is ezeknek a' mi fiatal embereinknek éretlen gőgjök, szemtelen vadságok, neveltlenségök. 'S még ők neheztelnek, hogy őket, a' dúlokat, más valaki megcsapkodta. Igazságtalanok voltak, és gorombák azonfelül, és hogy őket nem az ügy szerelme, hanem személyes tekintetek gyulaszták e' tűzre, onnan is láthatd, hogy Thaisznak nem valamelly munkáját, hanem egy Jelentését vették kritikai korbácsaik alá, 's Thewrewkbe kaptak, kit gyűlölnek. Tudtam én azt, hogy a' ki illy garázdákba kap, nem marad bántás nélkül: de midőn azok bántattak, a' kiknek jusok van kívánni az én tiszteletemet, hálámat, barátságomat, akkor én örömet kapok sebeket. Forgasd a' mint akarod, édes barátom. 's látni fogod, hogy őket a' mások' gázolásától semmi egyéb szer nem ijesztheté vissza mint az, a' mellyhez én nyúltam. Úgy áldjon meg engem az ég, annak az energicus Dr. Martinnak nem rossz a' tanácsa: Veszett ebre dorong kell. Ezután szebben viselik magokat a' Közönség előtt. — Most vádolnak, hogy én Vörösmartyt bántottam, a' párduczos Árpád magasztalóji ellen fakadván ki; mert (így szólnak ők) a' mi Endrénk egyszer sem mond *párduczos Árpádot*. Ott keresnek helyt a' lövöldözésre, a' honnan engem nem fog a' fegyver; mert én senkire nem céloztam, 's általában szölok azokról, a' kik nem érzenek magokban erőt, és még is firkálgatják hexameterüket. 'S hogy Vörösmartyra nem céloztam, mutatja a' mi ott áll, a' hol én ötet együtt emlitem Berzsenyivel. — Az Academia

tőlem várja az 1831iki Auróra megítélését. Meg fogom ott mutatni mit tartok Endréről, mert én ugyan az ő Regéjét igen szerencsés Költeménynek hiszem és vallom. Vádoljon, a' kinek mint tetszik; én meg vagyok arról győződve, hogy a' mit ezeknek a' gázolóknak mondtam, minden javalni fogja a' ki közzéjek nem tartozik; és hogy annyi dülások után szükség vala arra, hogy valaki teljes maga elszánásával nekik essék. — Ne is kételkedjél felőle, hogy ezek össze fognak tiporni engemet. De tegyék a' mit akarnak; csak hogy leczkét kaptak, és ezután csendeskébben fogják viselni magokat.

Leveled azt mutatja hogy Te azon pontból kapád fel Útamat, a' mellyből én azt tekintetni akarom. Így tekintik igen sokan mások. Tegnap vevém Tessedik Ferencz Úrnak levelét egy viszont ajándékkal: Francia-országi utazásának egy példányával. *Ily kevés lapokön mennyi sok szép és jó!* — ugymond.

Nekem, édes barátom, ezen Munka dolgozásában egyik czélom az volt hogy tégedet, hogy társaidat, 's nem csak tiszteletet, hanem szeretetet is érdemlő Előjáródat, — pedig a' *szeretet* több mint a' csak *tisztelet* — megismértesselek azokkal is, a' kik távoly lakván tőletek, Szerzeteteket nem ismerhetik. Az volt tovább a' czélom, hogy olly munkát adván, mellyet holtomig fogok olvasni, ott élt boldogságimnak emlékezete minden olvasásom alatt felelevenedjék; — harmadszor, hogy érzésim, mellyek ezen útam alatt is kísértek, általmenjen [!] másoknak szíveikbe is; — negyedszer hogy P— és D— eránt tartozó tiszteletemnek világos jelét adjam, 's ezeket a' gázolókat a' kemény de nem nemtelen megtámadás által elnémitsem. — Látom hogy a' célzt nagy részben elértem. Még a' kiknek bajok ezekkel a' dülókkal nem volt is, köszönik hogy Íróinkat szerénységre tanítottam, Zemplényből pedig levelem jött, melly gratulál dicsőségemnek, hogy barátom mellett olly fényesen és igazsággal megvívta. 'S ne mondjam e el, hogy feleségem a' kised munkát egymásután négy-szer olvasta meg? — Nem öröm e ez nekem? 'S gyermekeim azokat a' religiósus szent érzéseket olvasván, — péld. a' Visegrádi ormok keresztjénél — meg lesznek óva az irreligiositás' mételetől. 'S hát az a' *Német, mondám, ha magyar volnál, most bokádat ütötted volna egyjüvé!* — ez, mondom, hatás nélkül marad e? — Áldom szerencsém, hogy ezt a' Munkát írtam.

Két velínre nyomtatott exemplárom marada. Az egyiket a' Méltós. Úrnak küldöm, a' másikat neked. Add által az egyiket a' Méltós. Úrnak szíves tisztelem' jelentésével. Elvitetted e a' százat,

nem tudom, de még ma megtekintem. Osszad ki társaid közt tiszteletem' 's hálám' jeléül.

Az én Vinczém örült e még a' híreknek, 's Miklós olvassa e még az újságokat az ebédnél? Melly szép éltetek volna nektek, ha feleségeitek 's gyermekeitek volnának! *Nulla salus extra matrimonium.* — De az gonddal is jár.

Az Academianak egy Bársony Czipő nevű theatrumi darab küldetett bé nyomtatás végett, 's nekem adák hogy tekintsem meg, 's adjam ítéletemet. Vörösmarty már elébb rossznak ítélte. Én is annak. A' nyavalyás embernek tetszett az a' frivolus történet, hogy egy Tiszt egy Suszternét magához csal, 's rá jöven férje, az asszonyt eltakarja, 's a' Suszterrel mértéket vétet egy pár új czipőre lábáról, mellyet az asszony, a' Tiszt' kényszerítésére, a' lepel alól nyújt ki. 'S a' dolog' immoralitása feddés nélkül maradt. — Elúntam bajlódni vele, megtartám a' fabulát, 's egy morális Vig Játékot csináltam belőle, 's azt a' múlt ülésben beadtam. A' dolog egy kis becsületemre vált, kivált hogy Pali elmondá, hogy a' Vig Játék estvéig készen vala. — Mi gyülesezünk, 's csinálgatunk holmit; de az lesz legjobb, ha a' jövő Nagy Gyűlésen kiki valami olyat mutathat elő, a' mit a' Társaság nem parancsola.

Élj szerencsésen, édes barátom. Még egyszer kérlek hogy hív tiszteletemet Ó Nsgának mutasd be, 's mondd, hogy ismeretségének nagyon örvendenék, ha Novákotok még élne is. Szedert, Endrét, Vinczét, Bonifácot különösen, 's közönségesen minden társaidat tisztelem.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5342.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Reám-ért hogy irjak Neked, de hól talál meg Levelem? Pétzelből jött utóbbi Leveled, s irod hogy Pétzél Szemerénél van, de Szemerét sem tudom. Úgyé rosz Topographus vagyok? Nem tehetek rólla. Talám eddig vissza kerültél Széphalomba, oda utasítom leveletemet.

Bár segíthetnénk kézen-közön a szegény Farkasunk sorsán, de hová tovább később. Ennekelőtte G. Cziráky az interest, — a mi 6000 frton fejül jár, — elengedte volna, már most, minekutánna a

Farkas Plenipotentiarissza az Executiót meg akadályoztatta, azt sem engedi el. Ötvenhat esztendő ember, kitől a Jóságát elfoglalták, bajosan kap Feleséget olyant, a kit elébbis megkérhetetl volna. Mikor fel ment Farkas Bétsbe, engemet hagyott Plenipotentiarissanak, de 1824ben, mikor B. Jósika János fenn járt, meg változtatta ezt; — azolta tsekély és értetlen emberek igazgattyák dólgaít, — Vesselényi néha segíthetne belé szállásával, de neki magának annyi dólga, annyi járása, hogy alig győzi.

Hogy Wesselényi M. ellen Királyi Biztost küldenének, legelebb a Te utóbbi leveledből értetem. Azt tudom hogy a F. Udvar Fiscalis Kereset alá vetette, azért hogy az Uradalmában a fogdosást meg nem engedte. A Fiscalis Director Gaal László, vévén a Rendelést, azt kérdezte a Fő Kormányunktól, hogy melyik törvénynél fogva mozdítson ellene Keresetet? — Szép dolog Gáltól, — egyszersmind fontos kérdés. A mü Órszágotskánk a Regimentek felállításakór tisztán ki kötötte, hogy azoknak pótlását magára nem veszi, — erőszakosan senkit sem ad Katonának. Azon innenis az 1751beli 5k Czikkely így kezdődik: *Siquidem alioquin prohibitum sit ut quispiam coacte ad suscipiendam militiam adigatur et ct.* Hogy a még idébbi üdőkben az Ország ezt az erőszakos Katona állítást sokszór elnézte, elszenvedte, tagadhatatlan; de 1809ben esmét bé tiltotta, módot szabván a Regimenteknek Capitulatio szerént való pótlására. — Ezt Urunk változtatással küldvén le 811ben, bővebb tanátskozásra botsátotta, de már akkór nem vóltak hajlandók a Statusok Törvény Czikkelybe venni. Így áll ez.

A mi a Királyi Biztossal való élest illeti, nem láthatom által hogy erre mit használhasson. Kinyomozást biznak reá? A meg lehet; de mit nyomoz ki ha bűn nints? — Urunk ellen nem hiszem hogy vétett volna mégtsak szóvalis Wesselényi. Osztán Montesquieu jut eszembe. *La chose du monde la plus inutile au Prince à souvent affoibli la liberté dans les Monarchies: les Commissaires nommés quelquefois pour juger un particulier. Le Prince tire si peu d'utilité des Commissaires, qu'il ne vaut pas la peine qu'il change l'Ordre des choses pour cela.* et ct. Most mü abban a bajban vagyunk, hogy némely Vármegyék a Regimentek kipótlására kévántt Ujjontzok kiállítást megtagadták, s bétiltották. Én azt tartom hogy Diaetáig nem kellett volna bétiltani, hanem tsak módgyát (mely valóban ember-telen) változtatni. Oda néztek, hogy így több oka lesz Urunknak Diaetát gyűjteni; — de nehezen hiszem hogy tzélt érjenek. — Vólt

az a lappangó gondolatis, hogy talám a szegény Lengyelek ellen fordítják a Katonáinkat, de ezt így sem lehet megakadályoztatni. Az árvíz nem enged a gereblyének.

Fájdalommal látom előre, hogy a szegény Lengyeleket tsakugyan elnyomja az Orosz Birodalomnak rengeteg ereje, s még a Frantziákis magokra vigyáznak, kivált ha meghasonlanak magok között. Az igen nagy szabadságnak mindenkör az a nyavalyája, hogy meghasonlásokat szül, — s a meghasonlás szabadságtalanságot. Az Anglustól függ az Europa sorsa; — a három águ Szigonyt ő tartja kezében, evel sokat tehet, mert tengeri kereskedés nélkül elnem lehetnek a Birodalomok. Evel sokat tehet: de hogy megnyit akar tenni, más kérdés; mert őis tsak a maga szabadságát szereti inkább, mint a másokét. Kotzkan áll az Europai Népek sorsa. Azok az erköltsek a melyek a szabadságot éltetik, az Europai Nemzetekben nem találhatnák; hogy a Lengyelek s a Görögök azokhoz hasonlókat mütattak, az utolsó elkényszeredésnek lehet tulajdonítani. A kétségbeesés néha virtust szül.

Mostis köszönöm hogy szereztél szálló veszzőket, de mivel megnem érkeztek, a szállónak szánt oldalomnak jó része ültetellen maradt. A jövő őszén már nem hozatok meszzőket, mert saját 4 esztendősző szállóm tisztításábólis jut elég Budai szálló veszző. Vesselényi hozatott volt magánakis nekem, 827ben tavasszal; s már azok jól hajtottak. —

Az a módja a szálló ültetésnek melyet le festettél, nállan gyakórlásban vagyon. Itt a föld elég puha.

Útozásodat, ha Pesten megkapom, meghozatom, ott Hartleben megszerzi. Ditsérem nemes boszzuállásodat, hogy ki költél az Egri Érsek és Desőfy mellett. — Ki remélyen betsületet, ha az ilyenekis méltatlanságokat szenvednek?

Jól esik nekem hogy Rádainét magasztalod. Az Apja lelki Barátom volt. Az Annyais igen derék Asszony. Wesselényi M. abban hogy meg nem házasodik, menthetetlen. Ha az ő Kátója fajt nem hagyna a *Nemesebb méneseiben*, ő maga boszzankodnék. Az emberis nagy részint fajra jár, bármi sokat tézzenis a nevelése. — Állandóul vagyok

igaz barátod

Klitzén Május 29én 831.

Cserey Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

5343.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja.

Péczel, Május 31d. 1831.

Én ismét a' nekem olly igen kedves Péczelen vagyok. Most, e' pillantatban szállok ki Palival együtt a' szekérből, 's sietek tudósítani, hogy dolgozásaid tegnap tartott Ülésünkben felolvastattak, és szokatlan javalást nyertek, 's közönségest. Szerették különösen, hogy ítéleteid szelídek, emberik voltak; noha bátran elmondhatom, hogy még eddig egy sem vala számunkban, a' ki a' maga vélekedését csípősen mondotta volna el. Én Lassú Istvánnak a' Horáziusi Odák' első Könyvéhez magyar nyelven írt Commentáriusait nem magasztalhattam, sőt kénytelen valék kimondani, hogy szerencsétlen gondolat vala tőle, ennek állani, minekutána látni dolgozásaiából, hogy Mitscherlichnek, Wielandnak 's Nietschnek magyarázatjait nem is ismerte; de mind ezt személye' illetése nélkül mondam el, 's azon tisztelettel, mellyel az Academia eránt viseltetni tartozom. — Tittel is megmutatta, egy a' tegnapi Ülésben felolvasott írásában, hogy egy *Nagy* vezetéke nevű Író, ki azt hitte, hogy quadrálá a' Circulust, nevetséges tévedésekbe jutott; de grombaság nélkül mondá minden leczkézésit. Feddés és magasztalás nélkül nem lehet kivonatokat adni; ezt mind inkább érzi az Academia, 's az ezidén tartandó Nagy Gyűlésben az ezt tiltó Statútum meg fog változtattni. — Nekem minap egy Bársony Czipő nevet viselő Vig Játék adatott vizsgálatúl. Annak fordítója talán soha sem dolgozott egyebet, és így olly gyakorlatlan Stylista volt mint egy Syntaxist tanuló fiúcska; 's magyarul sem tudá jól. A' darab fabulája az a' silány történetecske vala, hogy egy Kapitány egy Suszternét szállására család [!], 's meglepetvén a' férje által, lepedők alá rejtette el az asszonyt, 's a' Susztert arra kényszeríté, hogy az elrejtett személynek a' leplek alól kinyújtott lábáról vegyen mértéket. 'S a' nyavalyás darabot az immoralitás' feddése nélkül hagyta. — Elúntam a' bolondoskodás' olvasását, 's a' fabulát egy új Vig Játékban dolgoztam fel 's azt nyujtam be az Acemiának. Úgy a' hogy én adom, eljátszhatják színeinken, 's a' meg nem romlott Olvasó is megolvashatja, örömmel, legalább bosszúság nélkül. — Az az örömem volt, hogy kedvező ítéleteket hallék, és azt a' vallást, hogy többet még senki nem dol-

goza mint én. De a' mit Te adál és Prof. Imre, az bizonyosan több; ezt én vallom viszont.

Édes barátom, nem akadok fel rajta, ha Péter nem szereti Pált: igen azon, hogy midőn a' köz ügy forog szóban, akkor személyes viszonyaink bennünket elvakítanak, 's azért magasztalunk, mert szeretünk, és a' mi még nagyobb bűn, meg nem ismerjük a' jót, ha azokban látjuk, a' kiket gyűlölünk. Ettől a' gonoszságtól nem szükség magamat óvnom; még dicsőséget fogok abban keresni, hogy a' nem szeretett ember' érdemét megvallom, hirdetem.

Szemere ölel. Véle mégyek haza, 's nem sok napok múlva, de mikor indúlok, azt még nem tudom. — Élj igen szerencsésen. Alázatos tiszteletemet a' Mélt. Fő-Apát Urnak, 's minden barátidnak, minden barátimnak.

Marsal Marmont vasárnap méne el Pestről. A' bányavárosokat akarja látni. Rá fogák hogy a' Lengyelekhez szokik által, megszokván elárulni a' szolgálát ügyet. — Midőn minap a' Casinóból, vagy lóversenyből, vagy nem tudom honnan, kiment, két magyar ifju kileste hol fog mellettük elmenni, 's midőn hozzájuk ért, az egyik ezt kiáltá a' másikanak: *traître, pourquoi avez vous trahi votre meilleur [!] ami?* (gazember, miért árulád el jóltevődöt?) — Ó Ragúzai Herczagsége érthette hogy ez neki vala mondva. — Én kárhoztatni Marmontot mert Napoleontól elállott 's tavaly Júliusban a' csoportra lövetett, nem merném. Hogy valakit kárhoztathassunk, nagyon kell ismerni az okokat és a' környülményeket. Vannak esetek, midőn az ember nem tudja mint tegyen, mert két kötelesség *conflictus*ba jó. — De hagyjuk a' Politicát. Az helyett, elkészülvén Pestről, azt forгатom, hogy mely szép örömeikkel éltem Pesten, Pannonhalmán és Péczelen! 'S mint örvendek hogy Pannonhalmát láttam, hogy elbeszélhettem ottléteimet, és hogy a' Patriárcha Érsekért 's Dessewffyért igazságos bosszút állhattam. Azzal ugyan mindég fogok *kevélykedni*.

Jún. 6d. — Tegnap jövének be Péczelről. Mondák itt hogy embered kereste a' nyomtatványokat, és hogy ismét előjő. Azok Májér Könyvkötőnél várják ötöt, a' 100 péld. és a' két velin. Bár csak szólhatnék embereddel. — A' mai ülésben felolvassák a' Kritikai Lapok kivonását. Endrének talentumát, tudományát, szorgalmát megismerték, de úgy találták hogy igen hosszú; mert ha minden munka

így extraháltatik, az Extractus csaknem olly nagy lesz mint az extrahált könyv. De még nincs typusunk, mint készítsük a' Kiyonásokat. Én ma olvastatám fel a' mit a' Tessedik franciaországi utazásából dolgoztam. Stilusom tömött volt, 's így nem látszott hosszúnak. — Elbúcsúztam az ülés' végével. Vasárnap haza megyek. Szemerével és Szemerénével egyg-szekeren. Öllelek teljes szivből.

Gróf Károlyi György és Gróf Zichy (fija a' Veszprémi Fő Ispán Zichy Ferencznek) és Gróf Teleki László és Báró Orczy István duellálának. szerencsére kár nélkül. — Ugyan barátom, mire való ez az Anglomania? Kell e ez midőn magunkat megbántva érezzük? Kell e életünket, ép tagjainkat veszélyre kitenni?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5344.

Kazinczy — Gr. Török Zsófiának.

Liebe theure Sophie,

Die Bártfay hat mir deinen Brief u. Zsenis Brief hierher binausgeschickt. Das war eine Freude für mich. Glaube mir, meine Sophie, dass du mir heute so lieb bist, als vor 27 Jahren. Ich kenne deinen ganzen Werth, und deine Zeilen, dass wir die wenige Zeit die uns noch übrig ist, beysammen seyn sollen, hat mir Thränen aus den Augen gepresst. Die gottlose Menschen! die verderbte Seelen, die fühlen dass sie unrecht handeln, und uns doch so tief gesunken sehen können!

Die Academie gibt uns Arbeiten, und der junge Graf Teleki, Bruder des Ober Gespanns unsers Praesidenten, hat dem Szemere gesagt, Kazinczy sey derjenige, der noch bey jeder Sitzung eine Arbeit vorwies. Die Sitzungen werden alle Monntage Abends gehalten, denn der Praeses ist in der Frühe bey der königl. Tafel occupirt. Um nichts zu zehren, komme ich jeden Dienstag mit Szemere nach Péczel, und bleibe hier bis Montag früh; dann gehen wir in die Stadt. Jetzt aber werde ich eine ganze Woche da bleiben. — Von unsern Sachen mündlich. Ich weiss dass es dich u. die Kinder schmerzen muss, nichts zu hören; aber ertragt das mit Geduld, meine Lieben, und schreibet auch mir nichts, was ein dritter nicht wissen soll. Briefe können verloren gehn.

Ich habe hier von der Reise nach Pannonhalma wenig exempläre; in Pesth viele. Von diesen schicke ich dir eins. Dass

dieses kleine Werk dir Freude gemacht hat, ist mein Stolz. Szemere glaubt, ich habe noch nichts geschrieben, was meine Seele, meine Gefühle, meine Eigenheiten so wahr mahlt, — und dass diese Schrift so *schön* ist, wie die Jahreszeit, in welcher ich die Reise gemacht, und die Gegend, durch welche ich fuhr. Alles ist mit der Schrift zufrieden, und die Scene, wo ich den Benedictiner umarmt und dem Engländer das *l'habit est noir, mais l'ame est blanche* zurief, und worüber die zwey Frauen in ein Lachen ausbrachen, gefällt jedem. — So lacht auch jeder darüber, wie ich erzähle, dass der Taubstumme als ich ihn fragte, was ist das *Tanzen* — mir mit seinem Finger einen Kreis, wie man im Walzer sich dreht, vorzeichnete, und ich aufschrie: *Német, ha magyar volnál, bokádat ütnéd eggyüvé.* — Und nach diesen Thorheiten und Scherzen so viel graves, so viel Gefühlvolles, die heilige Anhänglichkeit an dich meine Sophie schon im ersten Brief, wo ich deinen Seegen [!] zur Kreise erbitte, wo ich deinen Namen im Garten auf eine Rinde schrieb — u. die Scene an der Margarethen Insel mit Niny. — Du musst aber wissen, dass ich hier bis [über] die Ohren verliebt bin. — Ich fand hier eine junge Frau, die zwanzig Jahre alt ist, und in der ich ganz, aber ganz, die *Szerencsy* finde, wie die *Szerencsy* vor 47 Jahren war. Das ist die Gräfin Ráday, die Gemahlin des jüngern Grafen, den du 1815 wie er noch Kind war, gesehen hast. Sie ist die Tochter von Joseph Teleki aus Siebenbürgen, der der jüngere Bruder von Teleki László war. — Ich bin aber mit meiner Liebschaft sehr unglücklich, denn ich sah sie in Allem nur *fünfmahl*. Eine der liebenswürdigsten Geschöpfen Gottes, und allgemein geliebt wie Du, meine theure Sophie. — Wie hört sie gern, mit ihrem Gatten, wenn ich von Dir, von Niny, von Phigie, spreche. Ich wünschte dass du diesen Engel kennen könntest; sie würde dir das werden, was dir Niny war. — Wie gesagt, ich sehe in ihr stets die *junge* — jetzt schon *alte* Therése. — Seit einem Monath ist sie bey der alten Ráday in Ludány, wo der ältere Ráday wohnt.

[Vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5345.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnének.

Méltóságos Grófné!

Minekeltötte a' Bibliothéca eránt szólanék, engedje meg Nagyságod, hogy mondhassam el, mit tevék vala, ha megnyertem volna a' Bécsi Theátrum árát. Magát a' Capitalist még éltemben kiosztottam volna gyermekeim közt, hogy halálom után úgy ne légyenek [kénytelenek] egymással perleni mint én vagyok a' feleségem bátyjával; de az a' temérdek Capitális nekem alkalmat nyújtott volna sok jót tenni. — Nem mentem volna el addig Péczelről, míg Nagyságtokkal nem végzettem volna a' Bibliothéca eránt; megvettem volna azt, 's egy részét fidei commissumként hagytam volna maradékimnak, a' többit pedig a' Pataki Collégiumnak ajándékoztam volna. Méltóztassék Nagyságod elhinni, hogy ez a' gondolatom nem tegnap és ez éjjel támadott bennem, hanem már akkor, midőn a' Czedulákat váltottam. Örvendtettem volna én, ha hűségemet a' Ráday házhoz ezen lépésem által bebizonyíthattam volna.

A' nem *remény* — mert ki reménylhetné a' sors kedvezését? — hanem csak *álm* eltűnt; de a' Nagyságod tegnapi kegyes megszóllítása tisztemmé tette hogy a' teher elhárítása felől gondoskodjam. Álmatlanul töltött órájít éjjelemnek ez a' gond foglalta el.

Egész Bibliothecát még gazdagaink sem vesznek. Az ő Bibliothecáriusaik tudják mit csinálnak, 's mindenikének van egy vagy más Könyvárosa, a' kinek hasznót igyekszik hajtani. Ezek tehát elébe terjesztik a' magok Uraiknak, hogy a' kész Bibliothécában sok rossz, legalább haszontalan könyv van — mintha abban is nem volna sok rossz, és sok haszontalan, a' mit ők egyenként szándékoznak gyűjteni. — Az Antiquáriusok kapva kapnak az egész Bibliothécákon, de a' százezeret érőért nem adnak hűsz ezeret, hogy ötször annyit nyerhessenek rajta. Így gazdagodott meg Binz Bécsben, úgy hogy már az én időmben két nagy ház ura volt, a' ki a' könyvvel kereskedést minden Capitális nélkül kezdette. — Nem fogunk tehát boldogulni, a' mint hiszem, sem a' gazdagokkal, sem az Antiquariussokkal, 's gondoskodnunk egyéb szerekről illik.

Nem hihetem, hogy Prof. Schédius, a' kit a' megholt Gróf szólita fel ez eránt, nem igyekezett volna mindent elkövetni a' mit tehete; de Schédius Ur sokfelé osztja gondjait, 's az sem lehetetlen, hogy minden szer nem is juta eszébe. Én elmondom, a' mit nem vélnék rossznak. Nagyságod és a' Méltós. Gróf méltóztassanak vizs-

gálat alá venni, ha az általam tanácslott mód nem volna e sikeretlen, nem volna e káros.

Az első Gedeon idejében én a' Bibliothécát sok ízben láttam; többször nem ugyan heteket, de napokat töltöttem itt. A' Tudományok mellyik nemében leggazdagabb a' Bibliothéca, megmondani nem tudnám; de emlékezem, hogy a' *Magyar könyvek* azon szoba alatt állottak, a' melly Nagysádnak a' nappalija; emlékezem, hogy a' *Poeták* az öreg Gróf dolgozójából az udvarra fekvő kis cabinetet foglalták el. Sok van a' *Görög és Római Literatúrára*, — sok a' *Magyar-országi Historiára* — sok a' *Patristicára* 's egyéb *theologiai haszontalanságokra*, mert száz esztendővel ezelőtt az volt a' fő tudomány. Az ilyeneknek ma kevés bece van a' falun-lakó Tudós előtt, de Collégiumi Bibliothécában ma is van, legalább annyiban, mivel belőlök Cítatumok ma is tétethetnek, 's azok is figyelmet érdemlő bizonyosságai a' kificzamlott ész bolondságainak. — Mind azt a' mit itt mondék, egyyüvé vévén, azt merném kérdésül feltenni a' könyvkereskedéshez értők elébe, ha nem volna e jó a' Bibliothécát Fachokra osztani, 's úgy tenni próbát, ha az nem találna e vevőt. Az osztályok ára megszabásában arra kellene figyelmeznii, hogy a' ma is becsben álló Munkák osztálya, péld. *Philologia*, *Historia*, *régi Literatura* osztálya drágábban, a' *Theologia* olcsóbban adassék, és a' minden osztályok ára egyetemben felmenjen arra a' summára, a' mellyet Nagyságtok az egésznek szabtak. — A' könyvekbe tett Capitalis interese el van veszve; igyekezni kellene tehát a' Bibliothécát minél elébb eladni, bár talán valamivel olcsóbban is, mint Nagyságtok adni szeretnék.

Ha tanácsom elfogadhatónak fogna tekintetni, az volna szükség, hogy legelébb is a' theologiai szemetet tolják ki Nagyságtok a' Bibliothécából. Gróf Teleki József Fő-Ispány Úr mint a' Pataki Collégium Fő-Curátora, sokat tehetne. Sok Földes Úr van a' Pataki Collégium Patronátusában, a' ki azt hiszi, hogy a' Theologia ma is ott áll a' hol ötven eszt. előtt, sőt a' ki azt hiszi, hogy a' mostani felvilágosodott és az észhez alkalmaztatott Theologia rossz Theologia, és hogy az a' régi rossz Theologia a' jó Theologia; 's így nem lennének idegenek a' Collégiumnak azt az egész lomot megvenni.

A' Magyar-országi Historia sok kedvelőket találhatna. A' Classica Literatura hasonlóképen. Az ilyeneken Protestans és nem-Protestans kapva kapna. Megesalhatom magamat, de nekem úgy látszik, hogy ez nem személyvesztő remény. — Ha a' Magyar-országi História osz-

tályát a' hazának akarnák is megtartani Nagyságtok, az egyéb osztályok Catalogusait meg lehetne küldeni Párisba és Londonba. Ezüst pénzre reducáltatván a' papiros pénz, a' vevőket nem ijesztené el az ára.

Ezeknek megfontolása időt kíván. Fatovics Úr alkalmas Nagyságtoknak e' részben is szolgálatokat tenni.

Áldását kérem magamra Nagyságodnak, mint attól az Angyaltól, a' ki előttem a' szépség és jóság ragyogásában jelent meg, hogy öregségemet ifjusággá bájolja. Péczel, Június elsőjén 1831.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Pesty Frigyes birtokában volt.]

5346.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Toldynak Kazinczy szives tiszteletét.

Az Úr' könyvét, édes barátom, utolsó Pestre menetelemkor itt felejtém, 's így kénytelen vagyok levelemben küldeni vissza. Fogadja el szives köszönetemet mind ennek kölcsönözéséért, mind minden barátságáért, mellyet erántam annyi eszt. oltá bizonyított. Én az Urat szerettem minden társai közt leginkább, 's ezek a' kedvetlenségek az Úr' egykori szeretetét velem feledtetni nem fogják. Szerencsém hogy a' mik történtek, vétkem nélkül történtek.

Ellenkezést, 's illy ellenkezést, én az Ur' gondolkozásában, characterében képzelni nem tudok, 's inkább hiszem hogy holmit a' kör tétet az Urral mint maga. A' ki fordítá a' Mailáth' Regéjit, a' ki az én fordításomat kiadni akará, mint támadhat meg azért hogy azokat fordítottam? — Én czimborák' játéka lenni nem akarok.

Éljen szerencsésen, édes barátom. Szeresse annak emlékezetét, a' kit egykor szerete, ha tovább nem szeretheti is. Én az Úr' érdemei eránt mindig igazságos leszek. — Péczel, Jún. 12d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5347.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Elhagyám Pestet 's házatát, midőn magad távolý valál. Engedd tehát hogy levélben vehessém búcsúmat. Fogadd szives köszönetemet

holnapokig tartó jóságidért. Szeretetem 's tiszteletem érzései erántad 's angyal hitvesed eránt ma épen azok, a' mik mindég voltak, és mindég épen azok maradnak. Sőt ma még nagyobbak mint ismeret-ségünk első napjaiban voltak, mert azolta ezekhez járult a' hála' érzése is. És melly mértékben!

Engedj illetnem egyy tárgyat, melly felől jobb írva szólani, mert úgy több kiméléssel lehet.

Fájt neked, édes barátom, a' mit én tettem, 's óhajtád hogy túrtem légyen elnémúlva a' mit mások tettek. Szeretném ha te viszont kérdenéd, ha ez az én megszólalásom, ez az én nehezte-lésem, ez az én nehéz neheztelésemmel oly munka volt e, mellyet én küszködések nélkül teheték, 's ha erre lehettek e okaim 's nagy-okaim. Mások gyalázatos okokat gyaníthatnak, de te nem tévedhetsz olyanokra. A Kritikai Lapok sok bajt csináltak sokaknak, 's ok nélkül és igazság nélkül; nem csudálhatni hogy Bajza és társa oly sok oldalokról kapnak kedvetlenségeket. Borzadva néztem én mindég, melly könnyedkén gondolkozik ő, 's melly örömmel csipkedi azokat, a' kiket én szeretek, tisztelek, irigylek. Az nem sok szerénységre mutat. De bizzuk a' dolgot az időre; az elhozza a' nem jó tettek büntetését, és a' jök jutalmát.

Fogadd újra hiv köszönetemet megbecsülhetetlen jóságidért, 's tarts meg baráti emlékezetedben. — Péczel, Június 12d. 1831. —

Örök hived:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5348.

Kazinczy — Szabó Istvánnak.

Tisztelendő Szabó István Úrnak

Kazinczy Ferencz

baráti üdvözetét mondja.

Lapujtó Június 18d. 1831.

Az én tisztelt barátom Tek. Mocsáry Antal Úr oly sok szépet beszél nekem, Tisztel. Úr, az Úr felől, hogy nem lehet nagyon nem óhajtanom, hogy személyes ismeretségét csinálhassam. Olvastam verseit is, mellyek házi-gazdám' tiszteletére a' Hasznos Múltságokban megjelentek, 's örömmel olvastam. Kérem az Urat, méltóztassék által-

rándulni hozzánk, és hogy erre kedve legyen, jelentem, hogy itt fogja lenni Szemere Pál barátomat is, 's tiszteletre méltó hitvesét. Holnap reggel megyünk.

Kérhetném e az Urat, hogy hozza el magával dolgozásait, nevezetesen a' mit görögből fordíta? Barátunk annak czimét sem tudja megmondani. Örömmel fogom meglátni azt a' derék ifjat, a' ki teszi a' mit minden Papnak illenék, de a' mit kevés Pap tesz. —

Kivül : Tisztelendő Szabó István Úrnak. *Karancs-Keszi.*

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5349.

Baranyay Mihály — Kazinczynak.

Kedves Barátom.

Elégtelen vagyok illy Barátságodnak ritka jelét méltó képen meg hálálni. Hozzon az Menybéli szerentséssen, hogy igaz Barátság' tüzével karjaim közzé szorithassalak.

Az Mlgos Asszony sajnossan vette, hogy régi Barátnéjához szerentséje nem lehet. Tiszteli különösen, és az egész Uri Házat: én is kéz tsokolásom mellet, mély tiszteletemet jelentvén, Téged pedig szivessen ölelvén maradok örökön szíves Barátod M. Baranyay mpr.

Ettés 18a Juny 831.

63-ik Esztendőmben — már semmi kérdéseket nem teszek, sem tenni nem tudok, tsak azon egyet még, ha ugy szeretz e még mint olim. De! ezt ezen szempillantatban tsak igen is nyilvánságossan ki mutatod. Hozzon Isten!

Kivül : * Tekéntetes Kazinczy Ferencz Urnak. à *Lapujtó.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

5350.

Baranyay Mihály — Kazinczynak.

Elfelejtetlen Kedves Barátom !!

Hetedig [!] Hólnapja már, hogy tsak sinlödöm, de azon Szempillantatban, mellyben váratlan igen igen betses Leveledet vesszem,

* A levél külsején Kazinczy következő jegyzetei olvashatók : 1768. 3. 9br. Rosnaviae Mich. Baranyai.

Bohuczki copulálta magát a' gazdasszonyával. Füleken a' Franciscanusoknál.

Kazinczy F. levelezése. XXI.

leg fájdalmassabban érzem sinlődésemnek szomorú következéseit, mert mindenkor tiszteltt, hiven szeretett, ó vājmi [!] régi Barátomnak meg ölelésitől kintelenitetem meg fosztatni: Órom' vérenek maid nem minden órában elő kerülő folyása meg nem engedi, hogy az Ház körül is többet járhassek, annál inkább veszedelmesebb az Kotsi rázás, mellynek tsak Tegnap előt is veszedelmes következéseit tapasztaltam, az midőn Etseghi szőlőimet megtekinteni akarván, az kotsi rázásnak következésében, Órom vére meg indulván Kiss Hartyánnál, szünet nélkül Terenyéig folyt és ott minden tsak ki gondolható orvosi szerek mellet is egészen 11 Óráig estve meg nem szünt: ott maradni kintelenitetvén, Etseghre sem mehetem.

Ezen valódi, és fontos okra nézve, szivemben érző Örömről Téged, kedves Ferentzem meg látni, meg ölelni, kintelenitetem szomorúan le mondani. De az Mgos Asszonynak kegyes Előadása ad még egy kiss reménységet, hogy még öszve jöhessünk, tudni illik: Tekéntetes Szemerc Pálné Asszonyságot, Téged és tiszteltt, szeretett Barátunkat Ttes Mocsáry Antal Urat bizodalmostan meg kéri, hogy ha Holnapi napon egy barátságos Dél-ebédre magokat ide meg alázni méltóztatnának: Igy Eő Mgának is Szerentséje lenne, régi szeretett Barátnéját és Barátját házánál meg tisztelni. Az közel lévő Szomszédság, az Utazókra most nem igen kedvező esőzés, de főképp az szives Barátság azon reménységgel táplál, hogy az Előadást el fogadni méltóztatnak.

Addig is az Mgos Asszony szives köszöntését, és Tiszteletét jelenti; Én pediglen kéz tsókolásom mellet, Téged Édes Barátom, ezerszer és ezerszer ölelek, reménylvén, hogy éltünkben még egyszer, ha most talán nem is, egymásnak mondhatyuk: azon Emberiség szeretete, melly valaha egybe keltetett, holtig szívében lángol szeretett

Barátodban is

M. Baranyay mpr.

Éttes 18a Juny 831.

Kivül: ¹ Tekéntetes Kazinczy Ferentz Urnak. a *Lapujtó*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

5351.

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Tisztelt kedves barátom,

A' Theologus itt küldi a' mit tőle talán vársz. Én Theologus embereken nem igen kapok, de erről itt is olly sok szépet hallottam, hogy nem fogom megállhatni hogy holnap el ne menjek hozzá; mert a' melly Theologus minden Theologussága mellett megtartotta az eszét, az csak ugyan tiszteletes ember. — De hagyjuk őket.

Embered nekünk kalauzunk volt, és ennek köszönhetjük hogy a' rettenetes vidéken baj nélkül jöheténk ide. Fogadd el mind ezért mind egyéb megbecsülhetetlen jóságidért szíves köszönetünket. A' jó Isten áldása lebegjen rajtad és hozzád méltó gyermekiden. Hidd, édes barátom, hogy nálad töltött napomra mindég örömmel fogok vissza emlékezni. Melly jó lelkek egy fedél alatt.

Szemeréné és Szemere tisztel magadat 's kedves gyermekidet, kiknek jelentsd az én atyafiságos tiszteletemet is.

Losoncz Június 19d. 1831.

örök híved

Kazinczy Ferencz.

A' Borsodi Restauratio felől itt is csak azt tudják a' mit Etesen hallottam, hogy a' két Vice-Ispány Szathmáry Király József és Bükk Zsigmond. De holnap a' többi felől is lesznek híreim.

Kivül :¹ Tekintetes Mocsáry Antal Urnak, Lapujtó.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5352.

Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnénak.

Méltóságos Grófné,

A' Nagyságod kedves Palijának születése napján irom e' levelemet. Tartsa meg Isten a' nagy reményü gyermeket Nagyságodnak, a' Méltós. Grófnak, a' Ráday-háznak, a' hazának, és a' Vallásnak örömére, diszére, javára. Bár azt hallhattam volna itt valakitől, hogy a' kedves gyermekben a' beoltott himlő megfogamzott, 's így a' természetit elkerülhette! De mind eddig senkire sem akadtam, a' ki nekem Nagyságod felől hirt mondhatott volna.

Kérem Nagyságodat, ne üljön addig szekérre, mig Erdélyi

¹ Mocsáry A. jegyzete : 20. Junii 1831. Kazintzi Barátom Losontzról.

útjára indul. Nagyságodnak a' Ludányi baja után erősödésre van szüksége. Nagyságodnak élnie kell; ezt kívánja a' Ráday-ház java; ezért kéri Istent Nagyságodnak tisztelőji.

A' levelet általadtam Ludányban a' Grófnének, ki azt előttem és fija 's menyé előtt azonnal fenn szóval felolvasta.

Az én Fizzimmel kibeszéltem, kisírtam magamat. Mennyit nem halla tőlem imádást érdemlő anyja felől! Feleségemnek Nándorban írtam meg leveletem azon szobában, melly Nininek nappalija volt. Ninit úgy szerette az én Sophiem mint én.

Nagyságod Erdélybe olly írásokat óhajtja vihetni, mellyek hírt vigyenek oda az itt történekről. Ide zárom a' Bars Vármegyei felírást.¹ — Itt jelen valék tegnap a' Nógrád Vármegye Gyűlésében. Szép beszédek tartattak a' Lengyelek mellett, de némelly Beszélő tovább is méne mint szükség volt. Így Kubinyi Ferencz, ki vádlotta Herczeg Metternichet. Prónay János ennek pártjára költ; de Kubinyi Ferencz azt felelé, hogy millyen légyen Metternich, megtetszik onnan, hogy ez legjobb barátja Polignácnak. Ezt igen kevés szókkal mondá, 's elhallgatott. — A Vármegye azt végezé, hogy kéressék Ő Felsége, hogy a' Lengyelek mentessenek meg a' vérontástól.

Nagyon kérem Nagyságodat, könyvemet méltóztassék magával vinni Erdélybe, 's tégye azt Imádságos-könyvévé. Én úgy hiszem, hogy azok a' meleg érzéssel írt könyörgések Nagyságod előtt kedvesek lesznek, 's megdicsőítve fogom érzeni magamat azon gondolatban, hogy azokat az Isten legszebb teremtése viszi Isten elébe. Ambrózy György engem bizonyossá tevé Nagyságodnak kegyes hajlandósága felől, nem is álmodván meg, melly kedves hírt ada nekem.

Éljen szerencsésen Nagyságod, a' Méltós. Gróffal, és a' kis kedves Palival, 's találja a' legörvendetesebb állapotban Erdélyben mindazokat, a' kiket szíve szeret. Emlékezzék olykor leghívebb tisztelője felől.

Nagyságodnak

Losonc, Jún. 21d. 1831.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A' Bibliothéca felől itt is vala gondom 's ezután is lesz. De arról most nem szólok. Majd ha megjő Nagyságod. Bár Septemberben megláthassam Nagyságodat.

[Eredetije Pesty Frigyes hirtokában volt.]

¹ Nincs meg.

5353.

Kazinczy — Szélim agának.

Szélim Aga, előbb Szőlősy Úrnak
Kazinczy Ferencz
minden boldogságot.

Losonez, Nógrádban, 1831. Jún. 21d.

Tekint. Kubínyi Ágoston Úrnál Videfalván örömem vala látni Uraságodnak ezen nagy tekintetű hazámfiához irt két levelét, melly Uraságodnak történetei 's elhagyott honjához még most is meleg érzései által mindnyájunkat érdekle. Uraságodnak helyébe tevém által magamat gondolatomban, 's annak képzelésére, hogy én melly igen szerencsétlen volnék, ha szülőhelyem' földét többé meg nem láthatnám, ha olyak közt kellene töltenem életemnek minden napjait, kik gondolkozásaikban 's érzéseikben hozzám egészen hasonlatlanok — engedje mondanom Uraságod — egészen elborzadtam. «Meg nem romlott szívnek oh melly szent a' haza!» ezt kiáltja Voltaire, 's őutána ezt kiáltja még a' romlott is. — De a' sors nem ritkán olly lépéseket tétet velünk, mellyeket önmagunk sem tudunk javalani, 's a' bölcsesség azt sugalja, hogy magunkat leljük fel helyzetünkben. Illyenkor az minden szerencsénk hogy az ember minden éghajlat alatt ember. Nem lehetetlen hogy a' Gondviselés azért rajzoló Uraságod elebe ez útat, hogy az Európai cultúra' magvait hintse ki egy nemzet között, melly vesztegleni szeret, nem haladni. Lelje Uraságod e' nagy gondolatban vigasztalását, midőn visszaemlékezvén elhagyott honjára, szíve elkeseredik, 's igyekezzék új hazája' fíjait megnemesíteni. Fíjait, mondom, mert leányaival azt csak saját házánál teheti; azok rabságra vannak kárhóztatva, 's hozzájok a' lelki culturának semmi sűgára nem férhet. Én részemről csak azért sem tétetném magamat a' Mekkei tanító' követőjévé, mert meg volnék fosztva a' szép nem' társaságától, miért a' soknőűség felette szomorú poltolék.

Engedje Uraságod hogy a' ki itten szól, magát ismértethesse. Én író vagyok, 's azok közt a' kik életben vagyunk, én járom leg-regebben az írói pályát. Az ezidén felállott Magyar Tudós Társaságnak rendes tagjává választattam. Lakásom Tokaj' tája, egy órányira Ujhely felett, 's a' hely neve Széphalom. Ha Uraságod engem leve-lével megtisztelni akarna, tessék azt oda útasítani az itt álló adresse

alatt: à Mons. François de Kazinczy, de l'Académie hongroise. par Pest, Erlau, Ujhely, Széphalom. —

Uraságod nekem nagy kedvemet tenné, ha abban tudósítana, mi volt közöttünk-viselt vezeték- és kereszt-neve; szülője melly Vármegyében és melly helyen laktak; melly eszt-ben, melly holnapban, melly nap született; hol tanult; iskolai eszt. után melly történeteken ment keresztül; 's ha kérdésem bántónak nem ismértetnék, mi indítá, új hazát választani, 's hol és melly eszt-ben tért új vallására. 'S melly hivatal, az az Agaság? katonai e vagy polgári? holnaponként mi a' fizetése? nőtelen e vagy házas? és ha házas, hány nőnek férje? A' levél Gyűjteményem' gazdagítására fogna szolgálni, 's mind ezeket tudni mind magamnak mind barátimnak kedves volna.

Nekünk a' törökföld és a' nép' culturája felől semmi ideáink nincsenek, 's látjuk hogy a' mit könyveink mondanak, gyanús hírek. Vannak e ott könyvek és geographiai mappák? 's a' kik innen oda által mentek 's feltették a' turbánt vagy sipkát, terjeszhetnek e el valamelly Európai fényt és izlést? Mi lehet ott az élet, a' hol a' férfiak el vannak zárva¹ az asszonyok' nemes együttlétektől, és a' hol festés, faragás, játékszin, táncz tiltott mulatkozások.

Én Uraságodnak örömet küldenék magyar Munkákat, hogy elhagyott nemzete' emelkedésén ott is örülhessen, csak tudhatnám, mint útasítsam azt lakásához. Kérem tehát, küldje meg nekem adresztét, 's írja meg, elég léssen e azokat számára Pesti Könyvtáros Wigand Ottónál letéetni. — Éljen szerencsésen.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: Régi és új m. írók művei, 4r. 5. sz.]

5354.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics szíves idvezlését.

Pannonhalmán Jun. 22d. 1831.

Endre, édes Barátom, felette bántva érzi magát általad, mint eleve gondoltam. Irni készül ellened; iparkodtam lebeszélni őt, azzal biztatván, hogy én az egész dolgot szépen el fogom igazítani. Ezt tenni eltökélt szándékom, igen tisztelt barátom. Nem Téged féltlek én Endrétől; őt magát magától félttem inkább. A dolog mulasztást

¹ Előbb ezt írta: *títva*.

nem szenved. Tudva lenni akarom, még minekelőtte összejövendünk, a mit irandok. Ehez szükséges a te lelked nyilvánabb kimutatására, s Endre, s másoknak lenyugtatásokra, hozzám irt leveleiből a következőket kivonnom (Kivonni tanít bennünk a Tud. Társaság, szokjuk hát meg!) de ezt tudtoddal s javalatoddal akarom tenni. Következnek szavaid: «Úgy végzék, Szemere és én, hogy a Husvétet Pannonhalmán fogjuk tölteni, s ezt jelentem neked, édes barátom, nehogy azt retted, hogy várásodat most is megcsalom.»

«A mult kedden a mi Szemerénnel elhagyám Pestet, és ide jöttem ki, hogy dolgozhassam; de a szándék szándék maradt, nem káromra hanem hasznomra és örömemre. Pali szüntelen talál valamit, a mit nekem kedves hallani vagy látni.» «A fekete héten nem volt ülés. Husvét keddjén lesz, s én szeredán indulok hozzád.»

«Azt hiszi Szemere, hogy ezek a leveleim még jobbak, mint az Erdélyből irottak. Magam azt hiszem hogy az én tollamnak minden érdeme a meleg ömledezés; s hol szólhatnék én melegebben, mint midőn Pannonhalma felől fogok ezentúl mindég szólani?»

«Melly nem boldog a ki mindég böles.» — «Ezen hét utolsó szavam legyen paizsom mindég, mikor a bölcsek némelly örömeimen fenakadnak.»

«Vinczénél nekem nem adhatatok kedvesb vezetőt. Szeretem azt a tiszta fejű, tiszta lelkű férfit, s vigasztalhatatlan volnék, ha ő engem felejthetne. Melly szép órát ada ő nekem az által hogy a Misericordianusokhoz elvezete. Sirtam örömben látván a szerencsétlenség fíjait, kiket a nevelés *emberekké* teve. Más vendég ezeket érzékenyen s örömmel nézte volna, de én megtanultam, hogy az a legnagyobb jótétel, ha valaki nekünk örömet ad.»

«Higyj nekem, édes barátom, az életnek az a legjobb pillantása, midőn bajainkat elverhetjük nevetéssel. — De nem — még van egy szebb, egy jobb öröm: az, midőn tiszteletre méltó férfiakat vagy Asszonyokat a legszentebb érzések között látunk magunk előtt.»

«Szemere ugy hiszi, hogy lelkem és tollam sajátágát talán semmi egyéb dolgozásom nem láttatja inkább, s aestheticai fejtegetésekre ereszkedett, péld. hogy itt tavaszi derengéssel és borongással tűnik fel minden, mint maga a tavasz derengő és borongó napjaiban tett út; hogy itt komolyság s dévaj szesz, búslakodás és öröm, hűség, szent ragaszkodás, neheztelés és harag, lágyság és tűz, gyűlölség és szerelem, örök cserében váltogatják egymást, mint az a tündér táj, mellyen utam ment. Azt mondja, hogy Sternei humour

ömlött el minden lapomon, mint leveleimen, melyet ő és te, Kis és a lelkes, tudományai által tiszteletes Horvát István, és némely mások örömmel fogadtok, még gondatlanságimon s gondolatlanságimon mások, azok a bölcsek! azok a józanok! még botránkoznak is. — «Kimondom bátran, s nem rettegven, hogy szavam játéknak fog vétetni, hogy én Szemerének ezt a magasztalását nem is értettem. Ha írássom érdemlené javalástokat, azt mondanám, hogy az benneteket azért érdekel, mert barátotokat, jó és nem jó oldalain tekintve lepel nélkül látjátok. Annak mutatja magát a micsoda, s nem igyekszik jobbnak látszani. Nekem elevenség jutott és meleg szív, s bennem egyyüvé öntve áll a 72 esztendő öreg és a 27 esztendő ifjú. Jól esik e ez, nem kérdem; engem ez a mindég ifju lélek boldogít, s ti szerettek érte, s az nekem elég.

«Vádolsz, édes barátom, hogy Szeder felől *hidegen*, Endre felől *olly nem szépen* szólottam. — Meglepe vádod, mert én ugyan sem az egyyiket, sem a másikat nem tudtam, s nem tudom, hogy tettem volna. Olly sokak felől szólván, s meleg szívvvel mindenről, nem csuda, ha mindeneket külön nem magasztalhattam. Hogy Szedert magáért is, Éretted is szívesen szeretem s szívesen tisztetem, azt ő maga is tudja, te is tudhatod. Én ugy hittem, hogy már az nagy dicséret, midőn őtet a te legkedvesb barátodnak nevezém. Az pedig a mit Endre felől irsz terhelőleg, olly portéka, a mivel én magamat nem szeretném vádolhatni. Becsületes ember nem emlékezik a múlt kedvetlenségekről, midőn azt bizonyítja egész viseletével, hogy azokat felejtí. Legyünk igazak kharakterünkben, s minden jól lesz; mutassuk *nyugalmas* hidegséggel hogy ezt vagy amazt nem szeretjük, ha nem szerethetjük.» «Horvát Endrét én tiszta szivemből szeretem, becsülöm, tisztetem. Izlésem, és az ő izlése nem mindég egyyeznek; de az izlés, a gondolkozás e az a mérték, mellyel társaink nagyságát jóságát sat.

«A megverdesettek belém akarának kapni, hogy én az Árpád hívatlan magasztalóji alatt Vörösmartyra s Czuczorra, s most már Horvát Endrére, tettem a czélzást. De elnémitanom őket könnyű volt; tudják, hogy mind a hármok érdemét ismerem és vallom, s hirdetem. Nem ellensége az a religionak, a ki a *fanaticust* veri, s midőn én az Árpád éneklőjit említvén, m i n d e n t verek, a ki Árpádot a maga sírjából felrángatja, látni, hogy ezek számába nem számlálom a hármat. Klopstock esendes vérrel nézte, midőn a Hermann nyavalyás magasztalójit verték a Németek.»

«Most vádolnak, hogy Vörösmartyt bántottam, a *párduczos Árpád* magasztalóji ellen fakadván ki; mert (így szólanak ők) a mi Endrének egyszer sem mond *párduczos Árpádot*. Ott keresnek helyt. a lövöldözésre, a honnan engem nem fog a fegyver; mert én senki-re nem céloztam, s általjában szólok azokról, a kik nem érzene magokban erőt, és még is firkálgatják hexameteereiket. S hogy Vörösmartyra nem céloztam, mutatja a mi ott áll, a hol én őtet együtt emlitem Berzsényivel.»

Engedd édes Barátom e szép, e tiszta ítéletekkel, gyönyörű érzésekkel előntött helyeket leveleiből Jegyzéseimbe, mellyeket Utadhoz fogok irni, fűzhetnem. Törülts, változtass, adass hozzájuk, hamiket jóknak találsz. Mert azon közben, hogy a félívet megirtam, s most e lapot írom, lent voltam Szederrel Endrénel. Minden elérjlesztésünk haszontalan. Ő az én szelíd eligazításommal nem elégszik meg. Már kész nála [a] Replica. Siess azért engedő vagy tiltó leveleddel, hogy tüstént küldhessem én is nyomtatás alá. Javalj, hol adjam ki? Nem volna e jó a Muzarionban? ha ugyan a Muzarion nem késik, és felveszi. Talán Szemere még ott van társaságodban; tanácskozzatok, javaljatok. — Nem tudod Te, mert számba venni alig juthatott eszedbe, mennyit mondál Endre bosszúságára mikor azt mondád, hogy lelke elevensége egészen elhagyta, és, többnyire szőlőjében lakik. Ellenben én tudom, hogy ez a te gondolatlan elmondásod Endrére semmi rossz következtetést nem vonz, mint talán ő képzei, s talán vonz is, ha maga fogja magát védni. Én a dolgot úgy fogom feladni a mint van, s hiszem, jó ember nem fogja neheztelve venni.

Az alatt, hogy Pestet oda hagyád, irtam Neked Szemere Adresse alatt. Levelem visszautasítatott azzal a jelentéssel: Er ist abgereist. Pedig a levél francozva volt, s a krajczárt Bártfay megadhatá váltságáért, s utánnatok utasíthatta volna. De semmi veszteség. Épen ma kapám a Titoknoktól Szép János fordított Julius Caesárját. Emlékezem, hogy már Pesti deakodásomkor [!] megkínálá vele a Fordító-Trattnert, de javalatot már akkor nem nyert; s újra dolgozva mint látom nincs, pedig jelenti a Titoknok a köz ohajtást, hogy bár ajánlást nyerne, s lenne mit a Társaságnak kiadni. Kiadni hisz lehet a nem legjobb munkát is, s az illyen jutalmat érdemel.

Ölellek Téged s a hozzád tartozandókat. Nagyon fogok örvendni,

ha érthetem tőled, hogy Te s a tiéd Pannonhalmi Utazásodból ép egészségben, baj s bú nélkül ölelhetétek egymást. Öleld helyettem, ha még ott van, Palinkát is.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5355.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Úr!

Bocsánatot kérek, hogy az itt menő versdarabokat csak most küldöm. Midőn a' Tek. Ur a' versek' kéziratát visszakiváná, ezek külön borítékba voltak nálam kötve, 's csak most lelélem-meg történetesen.

Mailáth' regéjire nézve Károlyi Ur most is csak biztat. Én érzem kötelességemet, 's midőn azok nyomatni fognak, szorgalmasan fel fogok reájok ügyelni. Az előszó sem marad-el, ha a' Tek. Ur még kívánja.

Vagyok minden szolgálatra kész tisztelője

Schedel Ferencz mpr.

Pest, Június' 27. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5356.

Bártfay László — Kazinczynak.

Pest, Június 27d. 1831.

Kazinczynak Bártfay!

Tisztelt kedves Barátom! Holnap indul kedves jó feleségem Zemplény felé. Mind irántunk bizonyított nagybecsű szives hajlandóságid, mind pedig tisztelem irántad, sőt az illendőség is kívánják, parancsolják, hogy dolgaimat egy-két pillanatra félre téven, 12d. Júniusi leveledre válaszoljak: mert úgy hiszem, és nem hiú ön-hízelkedésből, hogy hallgatásom kivált ily alkalommal neked, tisztelt kedves Barátom, fájhatna.

Nagyon sajnáltam Június 12d. hazajöven Nyitra vármegyéből, hogy idehagyád Pestet s én búcsúvételedkor jelen nem leheték. Azt olvastam valahol Klopstock felől, hogy útra menő s útról jövő barátjait így szokta volt idvezelni: Man sieht sich immer wieder. —

S ez a szívnek vigasztalást nyújt, vigasztalást az enyémnek is, hogy a jövő Augustus—September talán ismét összehoz bennünket.

Az általad érdeklött tárgyról egy szót sem szólnék többé, ha leveled nem gyaníttatná velem, hogy vagy én fejezem ki magam előtted helytelenül, vagy Te értettel balúl kedves Barátom. — Nem az fájt nekem, hogy a Kritikai Lapok ellen szóltál, nyilván szóltál — s nem azt óhajtám, hogy türted légyen elnémulva a mit mások tettek: — hanem az, hogy *úgy* szóltál, a mint hozzád nem illik s hogy olyakat is bántottál méltatlanul, kik ellened nem vétettek, s kiket bántani sem magadra, sem ő rájok nézve nem vala szükség. Mert hogy Bajzával, Toldyval lehete bajod, azt én soha sem nem vitattam, sem kérdésbe nem hoztam. Saját módja minden embernek van; de én a Tiedet, édes Barátom, ezek iránt sem gondoltam volna *ilyennek*, hanem Kazinczy-félének: s én nem hiszem, nem hihetem, hogy a mit tevé, önsugallatod szerint tevéd. — A felgerjedt indulatokat, igen is, csak az idő s nyugalmasabb eszmélet csillapíthatja le; s akkor, erősen reményilem, legalább engem pártosnak, részrehajlónak tartani nem fogsz. Én szeretem barátimat, s oly hévvel szeretem, hogy őket nem szeretni akkor sem tudom, midőn véleményben megoszlanak, versenygenek. Csak férfiak maradjanak. Ajánlom magam.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

5357.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
forró tiszteletét.

Széphalom Júl. 10d. 1831.

Zemplényünk el van rekesztve Abaujtól, 's én Abaujban lakom, de házamtól 300 ölnyre már kezdődik Zemplény. Illy közel lévén hozzám a' veszély, feltettem magamban, hogy póstára sem küldök Ujhelybe, hogy ha ide is általcsap a' cholera, azt ne mondassák hogy azt a' levelek hozák ide. Ezen leveletem ezért veszed, édes barátom, Kassáról, melly hozzám öt mértföldnyire fekszik. Te azonban válaszodat csak Ujhelybe útasítsd. Onnan fogom venni, bár későn.

Halld a' mit tudok. — Szálakon sok sőt hozó Oláh jöve Maramarosból Tokajba, 's az Ugoicsai V.Isp. bejelenté az egésségre

vigyázó Deputatiónak, hogy Ujlakon, Csetefalván, Váriban kiüté magát a' cholera. A' helységek azonnal bezárattak, 's a' szálasokat el akarák fogatni, de azok elrémülvén megszöktek, 's így a' nyavalyát Beregben, Szabolcsban, Szathmárban elterjesztették. Én Péczelről Jún. 12d. indultam ki Szemerével és Szemerénével, 's némelly helyt fél, másol 1, 1 $\frac{1}{2}$, 2, sőt 3 nap is mulatván, csak Jún. 28d. értünk Miskolczra, 's 29d. estvére Patakra. Szemere onnan megfordult, mert félt, hogy ha Ungvárbá ér, hova szándékozott, ki nem fogják ereszteti. — Én 30dikban Ujhelybe mentem által. A' Vice Ispán épen Partic. Gyűlést akara tartani. Bémentem tehát látni a' régolta nem láttakat, és hallani mi történik. A' Nádor rendelése felolvastatott. Orvosaink nem merék tagadni, hogy ez nem Cholera, de azt mondák hogy a' felbontottakban megemészthetetlen étkeket találtak, 's az éhen halás és az elhülés inkább a' veszély, mint a' Cholera. — Felesegemet 's gyermekimet siettem látni, 's a' Gyűlést ott hagytam. Ezek élnek, 's egy csoportban voltak, csak Iszidórád vala Deregnőn Ungvárbán, Lónyainál, ki Kazinczy leányt tart házasságban. — Más nap azt hallánk hogy Patakon a' Professorok elereszték az ifjuságot, mert attól tartottak, hogy ha Patak elzáratik, éhen hálnak el. — Ugyan azt tevő harmad nap előtt Ujhelyben a' Piaristák Rectora. Prépost és Ujhelyi Pleb. Viczmándy 's az Orosz Pap ferdőbe szaladtak. A' Piaristák borházaikba vonták ki magokat. A' Vice-Ispány is a' maga szőlője alá. Abatj senkit sem ereszt be vagy ki. — Én helyben maradok, nyugalmasan várván a' mit rám és az enyéimre a' Gondviselés rendel. Sónk sincs elég. Az aratást késlelteti a' sok eső és a' szokatlanul hideg idő. Éhséget és éhen haldoklókat lát az ember mindenfelé.

Cseke, hol Kőlcsey lakik, egyike azon szerencsétlen helyeknek, mellyek be vannak kerítve. Melly embert veszünk, ha őtet veszjük el!

Nincs időm többet írni most; de első alkalommal bővebben. — Alázatos hív és halás tiszteletemet a' Mélt. Fő-Apát Úrnak. Téged édes barátom, a' tisztelet, barátság és hála' érzésivel ölellek. Ajánlj kedves emlékezetekbe minden társaidnak, különösen Szedernek és Endrének. Ölelem őket tiszta szívvel. Az Isten mindnyájokat tartsa meg. Széphalom Júl. 10d. 1831.

Melly gyönyörű útát tevék Palival, arról másszor. Július 3d. itt háromszor érzénk föld rengést.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5358.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Tisztelt kedves barátom,

Széphalom, Abaujnak utolsó helye Zemplény felé, nincs bekerítve a' Cholera miatt, de Ujhely és az egész Zemplényi Megye van el tőlünk, 's így leveletem a' Kassai postán fogom feltétni. Emberem indul oda, 's annyit írtam, nevezetesen Bártfay barátunknak is, hogy alig lát többé szemem, 's nyakam' inai csak nem megmerevedtek. És így csak röviden. — Nagyon kérem az Urat, hogy végezzen Wigand Úrral a' leveleinkben említett módok eránt, 's légyen rajta hogy a' Gróf Mailáth Regéji megjelenhessenek. Ha a' Bévezetést megírni méltóztatik, azt szives köszönettel vészem. Nem szükség hogy azt elébb meglássam; addig is hadd nyomtassák. Az Úr' barátsága nekem igen becses örömekeket adott, 's az Úr' érdemeit senki inkább nem vallja mint én. Maradok hálás tisztelettel

Jul. 10d. 1831.

hív barátja

Kazinczy Ferencz¹ mpr.

Kivül: Tekintetes Schedel Ferencz Dr. Urnak, a' Magyar Academia 's más Tudós Társaságok' tagjának. *Pesten.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

5359.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Piarista rector Tamásy Úr tegnap korán reggel belépe hozzám, 's kért, hogy az Abaúji öröket birjam reá, hogy magát 's szekerét eresszék be Abaújba; eggyzersmind kezembe adá leveledet és a' Toldyét, melyet Major B. Úrnál a' Tekint. Asszony tevéle. Július 1-ső napja oltá el lévén zárva Újhelytől és az egész világtól, csak ekkor tudtam meg a' Tekint. Asszony ittlétét. 'S minthogy így képzelhetem, melly gondokban vagy, sietek tudtodra adni a' mit magam tudok. Vedd azt tiszteletem, barátságom, hálám jeleként.

¹ Toldy F. a levél felső sarkára jegyezte: 72 és utolsó.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

Igen is, itt ki vannak állítva az örök, 's olly kemény parancssal, hogy Tamásy Úrnak is vissza kelle fordulni. Viczmándy prépost, Lyakovics Orosz esperest, mingyárt a' hír első hallására, Kékedre futottak; Dókus Vice Ispány a' szőlők alá filagóriájába vonta magát; a' Pataki ifjuság, kiknek ma, Júl. 10d., volt volna examenek, félvén hogy, ha Patak elzáratik, éhen fognak meghalni, a' professorok által, már Júl. elsőjén széllyel mentek; azt cselekedte a' Supremus Stud. Director engedelmével Tamásy is. Újhelyben halnak, de csak a' Barátszeren; innen az a' vélekedés hogy az éhség öli az embereket inkább mint a' Cholera. Ezt írja nekem ma Horn patikárius Ur, levelét a' Zemplényi ör által az Abaúji örnek adatván, 's arra kérvén hogy itt fogadjak neki embert, a' ki Kassáról számára, gyógyszereket hozzon. Én Újhelybe nem küldhetek postára, 's így élek az alkalommal, 's ezen ember által Téged is tudósítalak.

Dercsényi ezen nyavalya felől ezt írja: — A' Máramarosi sót szállító oláhok a' cholérát általvitték Ugocsába. Bejelentetvén ez a' Vice Ispány által, Újlak, Csetfalva [!] és Vári azonnal bezárattott, a' nyavalyát behozott oláhok elszöktek, és így a' nyavalyát el is terjesztették. Ez történt Bökényben is, melly Ugocsában fekszik, Beregben Csetfalván, Váriban, Ugornyan, Naményban; Szatmárban Csésén, CSEKÉN (ott a' mi Kölcseynk) és Köródban, Szabolesban Kis-Varsányban. — Tisza-Újlakon néhány megholtat felbontottak, 's reá ismertek az Indiai Cholera jeleire.

Azonban a' Bécsből e vagy Pestről Újhelybe lejött Orvosok között a' bajt csak egyik ismeri Cholerának, neve ennek, Tamásy rector úr szerint, Castiglioni formán hangzik, 's rendes hogy épen ez betegedett meg; Mecznernél fekszik; a' többi egészséges. Horn Úr a' mai levélben azt írja hogy a' nyavalya fogy, és ma-holnap vége lesz minden bajnak. Éhség, vagy rossz étkekkel élés, és elhülés okozta a' bajt.

Légy tehát gondok nélkül, édes barátom. Ha mit hallani fogok, azonnal megírom.

Engedd, hogy azt a' kedvetlen tárgyat csak igen gyengédeden érintessem. De kiket bántottam én tehát a' kik ellenem nem vétettek? Én ugyan V-ra 's St-rre nem czéloztam, 's sajnálom ha azt, ők vagy mások öreájok veszik. Ha csak magam voltam volna szóban, bizonyosan hallgattam volna; én nem magamért akartam szólni, hanem két vagy egészen igazságtalanul, vagy érdemen túl bántott

férfiúért, kiknek mindenike még ellenkezőjétől is tiszteletet kívánhat. Bajza világosan mondja hogy *ők* pártoskodnak, 's hogy *az a' négy* minden, az csak még is igazságtalan ítélet; kivált mikor osztán Kis neki úgy szól, *a' mint ő tud.* — Barátom, a' Kritikai Lapok nem egyebek mint vad dülások.

Még egyet. — Thewrewk nekem egy csomó ajándékot küldte, 's én hálátlan volnék, ha meg nem ismerném hogy Gyűjteményeim neki sokat köszönhetnek. Így én neki küldheték valamit a' sokért. De én sem vele mások ellen, sem másokkal öellen soha pártot nem kötök, 's ki kit szeret vagy nem szeret, arra gondom soha nem lesz.

Szemere, Szemeréné, én Június 12d. olta jún. 29dikéig együtt járánk be Nógrádot, Gömört, Borsodot. Losonczon jelen valánk a' Gyűlésben. Néhol egy, néhol két, néhol három napot is töltünk. Szemere hallván a' hirt Patakon, 's félvén hogy vagy bé nem 'eresztik Ung és Bereg Vármegyébe, vagy oda zárják, Patakról fordula meg Június 30-án. — Én házam népét egészségben találtam. Feleségem 's gyermekeim velem együtt köszönik megbecsülhetetlen jótétedet, 's kérnek hogy azt üres hangnak ne vedd. Az én tiszteletem, szeretetem erántad sem meg nem tágult, sem meg nem tágulhat, 's nem is értem, hogy annak gyanújára mint adhattam volna okot. — Elj szerencsésen, édes barátom, 's tarts meg kedvező emlékezetedben.

Széphalom, Július 10-ikén 1831.

Örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5360.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek.

Édes fiam,

Nyughatatlan vagyok hallani mi történt veled Kassán, 's kérlek hogy velünk tudass mindent. Édes fiam, ha valamit fontol meg az ember, azt kell, hogy melly élet nemét választja, mert késő akkor bánkódni, mikor a' czélt eltévesztettük, 's elvesztettük az időt és az erőt. Ne csinálj semmit teljes meggyőződés nélkül. — Tíz forintot küldök és a' mi ruhadarabokra szükséged van. Csizmát varrass Gönczön; ott jó mesterembereket találsz. — Szeretni fogom ha

Ruszkán maradsz, és ott idődet haszonra hajtod, 's magadat Aszszonyod Nénéddel 's gyermekeivel megkedvelteted. Élj szerencsésen. Az Isten atyai védelme lebegjen feletted.

Júl. 15d. 1831.

Leveleidnek ezután add ezt az adreszt :

à Monsieur

Monsieur François de Kazinczy. à Széphalom.

vagy à Madame

Madame de Kazinczy, née Comtesse de Török.

a' napot ne felejtsd feltenni. Meg kell tudakozni, hanyadik van, ha nem tudod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5361.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Minap olly hirtelen történt az Emil' indulása hozzád, hogy általa neked nem írhattam. Most írhatnék, de mit? mert ebben a' rémülésben én is el vagyok zárva mindentől, és sem én nem megyek senkihez, sem hozzám senki nem jő, 's még leveleim sem érkeznek. Csendesesen várom naponként mit ad Isten, 's hiszem hogy ez a' rémülés nincs minden ok nélkül, de azt is hogy ez a' rakásra halás nem csak a' cholera következése lehet hanem a' nagy éhségé is. 'S igen jól emlékezem hogy Dr. Meczner megmondá tavaly ősszel, hogy tavasszal rakásra halnak el mind azok, a' kik sérvést kaptak a' hidegleléstől. —

En Január utolsóján mentem Pestre 's Június utolsóján érkeztem vissza, 's így öt egész hónapig voltam távoly az enyéimektől; botrányokozásokra azoknak a' kik talán azt hiszik, hogy Pesten csak multságaim miatt töltöttem az időt. — Imre öcsémmel ritkán voltam, de még is voltam. Őtet sem mindég találja a' ki vele szólni akar. Hála Istennek ő már bejött a' sorba, 's reménylheti hogy elő mehet a' maga útján. Az a' legnagyobb örömem reá nézve, hogy őtet minden szereti, 's így Előjáróji is. De nem kell azt hinni hogy elég az előmenésre az érdem: szerencse is kell, 's még több mint érdem. — Én időmet többére Péczelen töltöttem Szemerénél, 's onnan láttam dolgaimhoz. Véle jöttem haza is, és az ő igen derék feleségével. Szemerének ezen útjában két cselja volt; egyik hogy

egésége úgy javuljon meg mint a' tavalyi út alatt; másik hogy felesége rokonainál tegye meg a' házasságok után tenni szokott látogatást; 's mi így Péczelről Patakig, mire elég volt volna harmad nap, tizenhét nap jöttünk, olly kerengésekkel mint az Izrael népe a' pusztában. Kürtösön, özvegy Consil. Ambrozynénál, a' ki Gyürki leány és Comáromy leány unoka, 's így *ta to panye sesztra* mind Szemerénének mind nekem, egy egész nap mulattunk. Igen tiszteletes asszonyság, lármát az ember soha sem hall nála, és még is renddel mennek dolgai. A' Szirmay Ádám leánya menyje ennek, 's itt vannak két unokája. Két eladó Kisasszonya van, igen okos és nagy nevelésűek. — Ludányban Gróf Ráday Lászlónál fél nap mulattunk. Ennek felesége Wartensleben Idda [!]. Vele lakik az öreg Grófné is, a' Prónay leány, 's az én keresztleányom Prónay Fizsi, kivel csak most élhetém ki magamat, szüntelen anyja felől folyván köztünk a' szó. Mocsáry Antalnál ismét egy napot töltöttünk. Onnan mentem által Etesre, Szent-Iványi Nánihoz. Gondold meg édes Klárim, az a' jó és szerencsétlen asszony, a' mint meglátott, összecsókol, 's akkor is összecsókol mikor tőle eljöttem. Szeretem mikor az ember a' barátság által olly lépésekre ragadtatik, a' mellyek renden kívül vannak; osztán mikor egy közel 60 esztendő asszony egy 72 esztendő embert csókol meg, az nem botránkoztató. Férfi testvérei azt az asszonyt is csalják. — Losonczon Gyűlés volt, még pedig híres. Jelen valánk azon, 's hallánk hogy a' Nógrádi Rendek is mint buzogtak a' Lengyelek mellett. Kubinyi Ferencz Fő Szolgabíró Herczeg Metternichet is kedvetlenséggel említette. Erre Prónay János felelt, 's mentette a' Herczeget. Kubinyi erre csak ezt felelte Kubinyi [!], és nem többet: Millyen ember légyen Herczeg Metternich, arra nem szükség egyebet mondanom mint azt, hogy legjobb barátja Herczeg Polignacnak, 's ezzel lefílt. — Onnan Vidéfalvára menénk ki Szemerével ozsonázni Kubinyi Ágostonhoz, kinek szép Mineralogiai, Numismaticai, Oológiai [!] 's könyvbeli Gyűjteménye van. — Oológiai tojások Gyűjteménye. Csudálnom kelle, mennyit tuda össze szerzeni. Ott láttam két levelét egy törökké lett *Szölösi* nevet viselt, most pedig Szélim Aga nevet viselő embernek. Midőn Gyürki magát Krassó Vármegyei Administratornak illocálta, Nógrádból sokan lekísérék, 's Lugosról lementek Orsovára is, 's ez az új török magyarul szolította meg őket, 's Kubinyinak már két levelet küldte postán. Rá vettek, hogy írjak neki, 's irtam, Kubinyi teszi postára levelemet. Én a' világ' minden királyságaiért sem lenném azt a' gaz és oktalan lépést. —

Másnap Podvecsányba kelle kimennünk. A' Gyűlésen meglátott *Szendrői Török János*, a' Sophie familiai atyja fia, 's megigértette magának, hogy nála fogok Szemerével és Szemerénével ebédelni. Ennek a' testvérét vette el a' Hessen Darmstadti Hercege, 's a' Hercege leányát pedig egy Bourbon Hercege vette el, de a' ki felől Losonczon azt beszélte valaki, hogy felakasztotta magát. — A' Hercege sógorságra semmi gondom, de örülök hogy Török Jánost láttam. Szép birtokú ember; háza egy dombon, fenyőfa erdőcske van ablakai előtt, háza körül pedig anglus kert. Felesége a' Zolyomi Vice-Ispány *Holecz* igen nagy nevelésű leánya. Két szép fíjok nevededik. Maga Török még nincs 40 esztendő; vékony testű, magas ember. — Gácson is valánk, melly Losoncchoz egy óra. — Onnan Osgyánba mentünk Korponaynéhoz, ki Mázsári leány. Eljédtem látván ezt a' vén asszonyt, kit még gyermek korában, atyját pedig ifjú esztendejiben ismertem, mert ez érezteté velem melly igen öregnek kell lennem. — Tornalján, Tornaljai Károlynénál, az az Losonczi Judithnál, három egész napot tölték, igen nagy örömek közt. Szemeréné onnan ment Berzétére Mariási István Consiliáriusnéhoz; Szemere rosszul leve, 's Tornalján marada velem. Ott tére be a' Búdameéri Ujházyne 's a' leánya Draskóczyné. Ujházyne nyakamba borult midőn itt láta meg; édes Uram Bátyám, mondá Draskóczyné, ha az anyámnak szabad, nékem is szabad, 's ő is összecsókola. — Mindenfelé találok lelkeket a' kik szánnak, bár olyakat is lelhetnék, a' kik könnyitnének bajomon.

Szerencsen már hallánk hogy Tokajt bezárják, Vámos-Ujfaluban még inkább, Patakon pedig Kolosy József beszélé valamit tudtak a' cholera eránt. Szemere Ungvárba, Beregbe, Szathmárra akara menni, 's hallván ezeket, félhete hogy vagy oda nem eresztik, vagy vissza nem bocsátják, 's így maga is hajlott reá, de én is kértem, Patakról forduljon vissza, 's az meg is történt. — Én más nap Ujhelybe értem épen midőn Particul. Gyűlésbe mentek. Egyik declarálta, hogy ha Ujhelyt bezárják, 's a' Vármegye életről nem gondoskodik, ő veszi a' pistolyt, 's a' vártát agyon lövi. A' másik, hogy ő pedig ha strázsa volna, a' városból kimenni akarót lönné agyon. Megjédvén hogy a' pistolysütögetésben még engem is érhet golyóbis, oda hagyám a' Gyűlést.

Ujhely felől kevés hírem van; de annyit tudok, hogy a' halálózások ritkábbak, és hogy ott csak a' szegények holtak el. Hogy ne haljon a' ki megemészthetetlen holmit evett? Nyolcz rab ki volt

küldve a' városnak a' végére gödröt ásni a' cholerasoknak, 's csaknem agyon verve a' hajdúkat, elszöktek. Egy cigány kézbe került, a' többi a' Hallgatóba vette magát. — A' Vice-Ispány Velejtén tartja tanácskozását. Viczmándi és az Orosz Pap elszaladtak a' baj elől; a' Piaristák a' borházban, Dókus V-Ispán a' filágoriában laktak, a' mint hallom. Tegnap József öcsém ide küldte, ha való e hogy Horn, Koch, Danielis megholtak. Horn felől tudtam hogy él. De illy hírek mindég vannak a' bajban. Némelly ember tréfaül is csinál illyet. — Ez a' levél legalább József öcsémet és Máli húgomat fogja némelly részben interesszálhatni. Sophie tisztel csókol, édes Klárim, gyermekeim ajánlják magokat kegyességbe. Én öllelek szíves szeretettel. Széphalom Júl. 15d. 1831.

Kazinczy Józsiné idétlenül letette terhét Petneházán.

Kivül : à Madame Madame de Kraynik.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5362.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Széphalom Julius 16d. 1831.

Képzelem, édes barátom, mint rémíte el benneteket is a' Cholera híre, 's tisztelnék ismerem elmondani a' mit tudok, de előre bocsátván, hogy sokat nem tudok; mert Zemplény el van zárva, én pedig a' Zemplény' széléhez csak 600 lépésnyire, 's anyahelyétől, Ujhelytől, csak egy órányira, de Abaujban lakom; 's így Zemplény közt és köztem el van rekesztve minden közösülés.

Munkácsról érkezett hírek szerint, a' sőt Máramarosból Tokajba szállító Oroszok és Oláhok a' cholérát Ugocsában elterjesztették. Utána küldöttek a' mirigyeseeknek, sokat közzülök elfogattak; némelylyike, félvén a' bajtól, megszökött, 's a' bajt Szathmárban (nevezetesen Cseke helységben, hol a' mi Kölcseynek), Szabolcsban, Beregben elterjesztette. A' bajnak Tokajban is, 's Tárkányban, Agárdon, Czigándon (Zemplényben) tapasztaltatván némelly nyomai, 's mind ezek a' Nádornak bjelentetvén, lejöve a' parancs, hogy ezek a' Megyék záras-

sanak el. A' Pataki Collégium' Professorai már Július' első napján, az Ujhelyi Gymnasium' Piaristáji egy héttel később, az ifjuságot exámen nélkül széllyel eresztették; a' Pataki 's Ujhelyi veres öves Plebánusok Abauj Vármegyei ferdőkbe vonták el magokat, oda az Ujhelyi veres öves Orosz Pap is; a' Piaristák a' magok szőlejek alá, úgy némelly Ujhelyi Uraságok, 's a' rémülés közönséges vala. Pest-ről Orvosok küldettek; azok felbontaták a' holtakat, 's eggyen kivül a' többi mind azt hitte, a' mint mondják, hogy ez inkább a' példátlan éhség' és elhülés', mint a' cholera' következése. Igazlani látszik vélekedéseket az, hogy a' miolta a' gabona érni kezd, 's a' szegénység arathatott, fogy a' holtak' száma, és osztán az, hogy Uraságok 's Mesteremberek és tehetős zsidó nem holt, de haltak a' pór rend' emberei. — Én itt, Abaujban, mind azok felől a' mik Ujhelyben és Zemplényben történnek, keveset tudok; de minap feljöve hozzám az Ujhelyi Piaristák' Rectora, hogy parancsoljak az Abauji öröknek, hogy ötöt, a' ki kérdésen kívül egészséges, eresszék által; ugyan azt kérte tőlem tegnap a' Pataki Cathol. Káplán, ki egy oldalúton akart Abaujba beszökni; de az örök mind az eggyiket, mind a' másikat visszaigazították. Ezekről tudom a' mit ők tudtak; nevezetesen hogy nagyítás a' mit a' hír beszél, péld. hogy Olasziban (Patak mellett) egy nap 25 holt el, 's Horvátiban 30; csak 4 holt meg Olasziban, 's nem azon-eggy nap, hanem egymás után, a' mi másszor is megtörténhetett volna. — Azonban a' Magistrátus semmit el nem mulat a' baj elakasztására, melly az Abauji igen kemény felvigyázásból is kitetszik. — Képzelheted azonban a' rémülést és a' bajt. Mit csinálunk só nélkül? az alföld (Szabolcs, Borsod, 's Zemplénynek alsó részei) mint veszik fel latifundiumaikon termett életeket, mellyekre eddig a' Galicia' szélein lakó Oroszország járt le minden esztendőben? Ámbár igen szép aratást várhatánk, a' jövő esztendőben szint illy nagy lehet az éhség mint most.

Itt lévén már az aratás ideje, és így a' nagy szükség elmúlván, úgy hihetni, hogy az öldöklő Angyal eltávozik tőlünk; és ha a' levegő impesztálva volna is, ezek az örök szelek azt megtisztíthatják dögleletességektől.

Én miolta haza érkezém Pestről, melly Jún. 30d. történt, ki nem léptem udvarom' kerítésén, 's tőröm az élet' terheit, csak hogy okot ne adjak annak gyanítására, hogy a' bajt oda a' hol az nem volt, én hoztam be. Postára sem küldhetek, 's csak tegnapelőtt vehettem azokat úgy, hogy a' Zemplényi ör átadá az Abaujinak.

Ha mi nevezetes ezután fog történni, megírom, 's kérni foglak, hogy mások' megnyugtatására hireimet terjeszd el.

Jelentsd hív tiszteletemet Méltós. Fő-Apát Urnak, 's ajánlj kegyes emlékezetébe. Örvidenek látásán, ismeretségén ha érdemei, a' ti szeretetetek, 's az Udvar' igazságos kegye kormányzésekettekbe nem ültette volna is. Öleld nevemben Fábianodat, és minden társaidat, 's mondjad nekik hogy én soha sem fogok öröm nélkül visszaemlékezni Pannonhalmán töltött napjaimra. Fáj nekem, hogy Endre engem félre érthetett. Mint hiheti ő azt, hogy az a' szív, melly Pannonhalmán annyi örömegek nyílt meg, érezhetett volna gyűlöletes érzéseket? Nem, édes barátom, a' sziveket vizsgáló Isten tudja, hogy én Endrét nem csak tisztelem és becsülöm, hanem szeretem is. 'S bántás e azt mondani, hogy ő magányában lakik inkább, mert Plebaniája egésztelen és szűk? 's az, a' kinek terhére van testessége, a' kinek kint csinálnak lábai, olly eleven lehet e mint volt? — Nem barátom, annyira nem értem ezeket, hogy még álmétkodnom is kell rajtok. — Osztán becsületes ember haraghatik, de bosszút soha nem áll! soha! Nem még a' fesz és pöf emberén is, kit az ő energicus Doctora enged ugyan *megfaragni*, de az emberiség *megölni* tiltja.

Megolvasám leveledet, 's szabadon hagyom hogy leveleim kiírt cikkelyeivel tehesd a' mit akarsz; de kérek eggyzersmind, hogy a' két utolsó cikkelyt vagy egészen hagyd-el, vagy ne említsd V—t és társait. Nekik említetni is kedvetlen volna. Mondd más szóval, hogy a' ki a' hívatlan magasztalókat bántja, nem bántja a' hivatalosokat.

Irtam e minap, hogy Julius 3d. három izben renga a' föld? Tegnapi az Ujhelyi héti-vásár nem a' városban, hanem kinn a' mezőn, tartatott, 's a' Cholera rettegése miatt.

Vincze barátunkat kérem, tudassa velom, ha Tömördön nem lett e meg a' mi készült. Én úgy néztem ki, hogy az a' ti hozzátok hív ember házasságot forralgata, 's örvideni fognék, ha örömet talála volna.

Úgy áldjon meg engem a' sziveket vizsgáló Isten, hogy én nem tudom érteni, mint képzelheti magát E— általam megbántva.

Várd feleletemet leveledre, addig semmit ki ne bocsáss. Nemesen fogom viselni magamat.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5363.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának.

Édes Thaliem,

Tegnap hallám hogy Kassán vagy Uram Öcsémnél Lónyai Gábor Urral és Tilivel. Minthogy Horn Úr Kassáról orvosságokat hozat ezen leány által, igen sietve azt adom tudtadra, hogy én Június 30dikán, Szemere Pállal és Pálnéval jövén Péczelről, szerencsésen értem haza, magam is egészségben, 's anyádat és testvéreidet is úgy lelvén. Már Szerencsen meghallánk a' rémitő hírt, azután Vámos-Ujfaluban, végre Patakon Kolozsi József öcsémtől. Szemere így Patakról visszafordult Péczelre, mert félt, hogy ha Ungvárbá 's Beregbe megyen, hova szándékozott, ki nem fogják eresztetni; 's hogy azt tegye, arra én is kértem. — Mi itt minden betegség nélkül vagyunk, de nagy bajban, mert a' hídnál strázsák állanak, 's bé nem bocsátanak senkit Zemplényből Abaujba, sem Zemplénybe Abaujból, 's mikor a' postáról kapok levelet, azt Horn Úr a' hídig küldi, 's a' strázsa általveszi. Így küld általam a' Radványi Tisztartó [!] Barthos Majornénak egy kosár tojást és 12 csirkét.

Ujhelyben senki sem halt meg az Uraságok között, noha itt már azt beszélék, hogy Horn, Nagy Lázár, az öreg Danielis, Koch, Inczédi elhottak. Csak a' szegénység hala el, 330 beteg között 102, mert nem volt mit enniük, 's elhűtötték magokat a' változó és szeles időben. Kivált az elhüléstől kell őrizkedni, azt írja nekem Horn. Ne hidd a' mit hallasz. Regmeczről az a' hír is jött, hogy Olasziban a' Cholera 25 embert öle meg; azonban a' Pataki pápista Káplán azt mondja, hogy Olasziban mind össze is csak négy holt meg a' cholera emlegetése óta. 'S csuda e az ha *négy* hal meg, kivált akkor, mikor nincs mit enni, 's az emberek gombával élnek, fűrészparral elegyített korpával és apróravagdalt sással? — De a' leány siet, és így végzem a' levelet. Tiszteld kedves Uram Öcsémet nevünkben, csókold Tilit, és vedd áldásomat. Az Isten tartson meg édes lyányom.

Júl. 17d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

5364.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Édes barátom, Harsányi nekem Júl. 12-ikén írt. Barra Péczelen innepelvén Szemerénél (mert tanítványa a' Szemere testvérének unokája), Isten tudja mit monda Harsányinak felőlem. Imhol a' mit neki írtam : — De engedje meg az Úr, hogy a' mit szóval tettem volna, wenn ich ihn in Pesth gesehen hätte, itt írva tehessem. — A' Kisfaludy Károly emlékét hozom elő, 's az Úr megszólalását e' tárgyban. Nekem úgy tetszik, hogy abból indulat szól, és nem hideg ítélet. Igenis, K-nak szabad ég alatt állítani emléket, sok, ha az emlék Pestnek valamely piacznán fogna emeltetni. De miért ne állhatna az szabad ég alatt kertben, a' város erdejében. Azt sem tagadom hogy K. K. nem csak a' fő pontot, de még a' maga fő pontját is épen nem érte el; hogy Színészi darabjai épen nem azok még, a' mit óhajtottunk, de valljuk-meg, hogy neki igen sok erő jutott; hogy lyrai darabjai közt sok van a' mi hálánkat érdemli, és hogy ő kívánhatja tiszteletünket. De ha a' szándék ellen még többet lehetne is mondani mint az Úr monda, én még is úgy hinném, hogy azt a' Jelentés után, 's nem a' szándéklóknak, hanem a' Közönségnek mondani, 's olly hosszan mondani, későn volt, és nem nyugalmat mutat. Nem tudom mi kedvetlenségek történhettek az Úrra nézve, de tudom hogy történtek, 's azon fel nem akadok; szeretni, kedvelni senkit nem tartozunk, mert a' kedvelés és osztán a' szeretés nem *tartozás* munkája. Azon sem akadok fel, ha a' bántás viszontbántást von maga után: én bosszút magamnak engedni nem tudnék, de igen kifakadást, csak ne igazságtalant és ne nemtelent. De annyira utálok ezt a' pártszövést, ezt a' czimboráskodást, ezeket a' személyes tekintetekből eredő visszásságokat, mellyek az ügy fir-mája alatt tétetnek — világos jeléül hogy a' tevők magok is pirúlnak azért a' mit tesznek — hogy valahol ollyat látok, kötelességnek ismerem szóval, írással, vagy bár hallgatva, kijelenteni hogy nekem az afféleben részem nincs.

Bár az ügy barátjai egymásnak éltöket ne keserítenék ok nélkül! Olly tág a' mező mellyen futhatunk, ha hozzá erőnk van, hogy egymást döntögetni épen nincs szükségünk. — Éljen szerencsésen. — Júl. 23d. 1831.

Ezeket tiszteletből, szeretetből, 's azon tartalékból közlöm veled, hogy ha Harsányi talán hírbe eresztené hogy levelet veve

tőlem, balra ne magyarázd. Fájna nekem ha te erántam elhűlhetnél, ha egyébnék néznél mint vagyok. — V. azt mondá nekem hogy a' pernek mind addig nem lesz vége, míg valaki *nyúgalomban* nem szól. Hogy nyúgalomban szóljon valaki, óhajtom : de *nekem*, a' Pyrker és Desőffy tisztelőjének, *magamra 's órájok* nézve tisztem volt, nem *nyúgalomban*, hanem *indulattal* szólani; mert a' mi P. és D. ellen elkövetett, az csak még is istentelenség. Hijába mondja B[ajza] a' praefatióban hogy mi nem tűrjük a' Critikát. Tűrjük, ha éles lesz is, csak igazságos legyen, de mikor azt látjuk hogy Thaisznak a' *Jelentése* is recenseáltatik, hogy Thewrewk vétetik elő, kit ignorálni kellett volna; mikor azt látjuk hogy a' Handbuch Desőffyt és Telekit nem is említi, 's olly sok rossz verset előad másoktól, mellyeknél D. és T. jobbakat ada, akkor látjuk mit érnek a' Kritikai Lapok. — 'S a' Szemere érdemei olly kicsinyek e hogy azon felakadtak hogy én azokat szerteleneknek mondtam és nézem? Nem, édes barátom, az ilyenekre nem csuda ha kifakadást látunk. — De élj igen szerencsésen, és szeress. Én téged mindég foglak.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5365.

Kazinczy — Harsányi Pálnak.

Válasz Harsányi Pál Urhoz.

Széphalom júl. 23d. 1831.

Igenis nekem szerencsétlenségem az, hogy meg nem ismerem a kiket gyakran nem látok, és ha megismerem is, csak azt tudom, hogy ismerem, de kit látok, nem tudom. Köszönöm Barra Úrnak, hogy az Úrnak mind ezen szerencsétlenségemet elbeszélte, mind hogy az Urat látni, az Úrral szólani óhajtottam, elmondotta; az Urat pedig arra kérem, hogy szerencsétlen szemeimet szánni és az ő vétkeket nekem tulajdonítani ne méltóztassék.

De engedje, hogy a mit szóval tettem volna, itt írva tehessem. A Kisfaludy Károly emlékét hozom elő, s az Úr megszólalását e tárgyban. Nekem úgy tetszik, hogy abból indulat szól, és nem hideg ítélet. Igen is Kisfaludynak szabad ég alatt emléket állítani sok; ha ezt úgy vesszük, hogy ez az emlék Pestnek valamely piacznán fogna emeltetni. De miért ne állhatna az ő emléke szabad ég alatt valamely kertben? miért ne a város erdejében? azt sem tagadom, hogy Kisfaludy Károly nem csak a fő pontot, de a maga fő pontját is,

épen nem érte el; hogy színészi darabjai épen nem azok még, a miket óhajtunk: de valljuk meg, hogy neki igen sok teremtő erő jutott, hogy lyrai darabjai közt sok van a mi hálánkat érdemli; és hogy ő kívánhatja tiszteletünket. De ha talán a szándék ellen többet is lehetne mondani, mint az Úr monda, én mégis úgy hinném, hogy azt a jelentés kiadása után s nem magoknak a szándéklóknak, hanem a közönségnek mondani, s oly hosszan mondani, késő volt és nem nyugodalmat mutat.

Nem tudom mi kedvetlenségek történhettek az Úrra nézve, de tudom, hogy történtek, s azon fel nem akadok; szeretni, kedvelni senkit nem tartozunk, mert a kedvelés, és osztán szeretés nem tartozás munkáji. Azon sem akadok fel, ha a bántás viszont bántást von maga után; bosszút magamnak engedni nem tudnék, de igen kifakadást, csak ne igazságtalant és ne nemtelent. De annyira utálok ezt a pártszövést, ezt a czimboráskodást, ezeket a személyes tekintetekből eredő visszasságokat, melyek az ügy firmája alatt tétetnek, világos jelétül, hogy a tevők magok is pirúlnak azért a mit tesznek, hogy valahol affélét látok, kötelességemnek ismerem szóval, írással, vagy hallgatva kijelenteni, hogy nékem az olyanban részem nincs.

Bátorkodtam az Úrnak ezen érzésemet azért fedni fel írásban, minekutána szóval nem tehetém, mert tartok tőle, hogy Barra Úr, a mit előtte ez éránt mondottam, csonkán vagy eltévesztett értelemben mondhatta el az Úrnak. Bár az ügy barátjai egymásnak éltöket ne keserítenék ok nélkül. Oly tág a mező, melyen futhatunk, ha hozzá erők van, hogy egymást döntögetni szükségünk épen nincs. Éljen szerencsésen az Úr s tartson meg becses emlékezetében. Azt érdemleni mindég szíves igyekezetem lesz.

[Megjelent a *Sárospataki Füzetek* 1866. évf. X. köt. 80–81. lapjain.]

5366.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának.

Édes lyányom,

Ennyi csapás közt nagy öröm nekem azt látni hogy te szánsz bennünket és testvéreidet. Míg azt látom, nem hihetem hogy egészen szerencsétlen vagyok.

A' mit nekem magadra nézve panaszosan írsz, nem csudálom. Ismerem azt a' derék asszonyt, testestül, lelkestül.

A' Cholera Ujhelyben fogy. De Junius 29d. olta Júl. 19dikéig

száznyolczvan ember hala el. Azolta egy nap csak kettő. Elhala a' Kalv. öreg Predik. Kecskeméti is, és egy Meczner nevű Szücs, 's Áron Kereskedőnek egyik fija. Urak, 's magokat jól bírók nem holtak el. Mindent beszéltek, de hazug volt a' hír. Így azt is hogy Horn, az ipa Danielis, 's Koch a' vasáros, Nagy Lázár, Inczédi megholtak, kik mind élnek. De Képes Sámuelné forró-nyavalyában hala el.

Hosszú-Lázon és Csörgön, Bányácskán gyalog katonák tartják a' Cordont. Mi Széphalmon eddig még baj nélkül vagyunk. Így Mikóházán, Regmeczen, Mihályiban.

Nem tudom, irtam e, Dókus V. Ispán Ur elhagyta Újhelyt 's Velejtén van. Oda vitette a' Cassát is. — Az Újhelyiek héti vására egy réten tartatik, 's a' vevők az adóktól el vannak rekesztve. Minthogy sehova nem megyek, és hozzám senki sem jó, alig tudom mi történik. — A' mezei munka megyen; de ki fog szüretelni, és mit, holott a' szőlőt meg sem dolgoztathatja az ember.

Méltós. Szerencsyné Asszonynak itt megyen egy levél. Írtam hogy sem nem a' te hibád, sem nem a' miénk, hogy Szpatán nem vagy. De ezt úgy írtam, hogy téged vádaskodónak nem nézhet. — Igyekezéél megnyerni szeretetét. Tudod hogy én minden asszonyok közt ötet tisztelem leginkább.

Anyád akarja, hogy vezettesd el magadat Szirmay Caton Kis-asszonyhoz is; én különösen arra kérlek, hogy Dercsényi Ferencz-nével kedveltesd meg magad. Imhol a' levél hozzá.¹

Sok levelet kell írnom, hogy postára mehessen, és így Isten hozzád, édes Thaliem. Áldva szoritalak kebelemre, 's úgy kérem Istent, hogy tégyen szerencsésé. —

Anyád, testvéreid csókolnak, 's Uram Öcsémet 's a' kis Tilit tiszteljük, csókoljuk. Még egyszer Isten hozzád. — Írj nekem olykor, 's tudósíts mind magadról mind azokról a' mik történnek. — Az a' Pesti dolog irtóztató. Júl. 25d. 1831.

Vezettesd el magad Szirmay Tamásnéhoz és Mecsérynéhez is. Ha talán némely helyekre Tili nem menne, Dercsényiné oda elviszen.

Kivül: ² Kazinczy Thalienak. *Kassán*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ Ismeretlen.

² A levél külső feléből egy rész le van szakítva, s az odaírt izenetnek csak e szavai olvashatók:

«... küldök egy kis csomó.... Ne bontsd fel, hanem [küld]d oda.»

5367.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emílnék.

Édes fiam,

Az Anyád épen ma veve választ Gróf Vandernothonétól. Azt feleli hogy tavaly már ajánlott valakit Kadétul a' bátyjának, és be nem vevé, mert oly sok Kadétja van, hogy nem remélheti előmeneteleket. Így tehát egyebet kell gondolnunk.

Leveléd, édes fiam, nekem igen sok örömet adott ; látom hogy gondolkozol, hogy érett lélekkel gondolkozol, és hogy érzed a' mit kell. — Igen is, én a' katonaság' barátja nem vagyok ; az az, nem szeretnék lenni katona, ha fiattalá lehetne is változnom. De a' katonaságban is lehet valaki szerencsés, ha renchez szoktatja magát, 's nem azt teszi a' mit az indulat, hanem a' mit az ész sugal. László öcsém 22 eszt. alatt Obesterré leve ; de ötöt elébb Generális Wartensleben, azután a' sok Insurrectio vitte. Most háború nem lesz, 's így az előmenetel is lassún fog menni. De minden dolgainkban a' Szerencsére is kell bizoni valamit, 's elkészülten tartani magunkat, hogy ha az bennünket repülve nem viszen is előre, azt békességgel tűrjük. A' morális ember, 's az, a' ki eszesen viseli magát, kötelelességit hiven teljesíti, jó társaságokat keres, 's azon van hogy a' jóktól szerettek, becsültessek, az édes fiam, végre is megleli jutalmát.

Tudod mi volt az én óhajtásom. Esztendő múlva oly lépést tehettél volna hogy kereshess valamit, 's kezdsd szerencsédet. De megszállott az a' gondolat hogy jobb lesz katonává lenned, 's nem ellenzettem. Az leve óhajtásom, hogy légy tehát katonává, menj a' Gárdához, ott míveld ki magadat, tégy ismeretséget valamely nem csak gazdag, hanem gazdag és jó gondolkozású, jó erkölcsű leánnyal, 's azt vedd el, — hogy minekutána mindnyájan a' kik Kazinczy nevet viselünk, az István' gondolatlan harmadik házassága által a' Beretői ház, a' Regmeczi, Semlyéni és Széphalmi pedig egyéb okok által lejjebb szállánk, 's a' familia a' maga egykori fényét elvesztette, te hozhasd ismét tekintetbe, 's testvéreidet boldogíthasd. Ezt kötöm most is szívedre, édes Emílem. Ne felejtssd ezt soha, 's gondold meg, melly szép egy egész maradékot boldogítani.

De meggondoltad e, hogy a' katona nem *személy*, hanem *eszköz*, neki nem szabad *akarni* ; az ő tiszte az, hogy vakon teljesítse a' mi parancsoltatik. — Ezen pont eránt számot kell vetni magaddal. — Azonban én azt hiszem, hogy a' melly pályára egyszer

fellépsz, azon becsületet is fogsz magadnak szerzeni tudni. Még gyermek, midőn azt kérdék tőled, ha tudsz e már olvasni, pirúlál hogy még nem tudál. A' ki pirúl, annál semmi sincs elveszve, az bizonyosan mindent el fog követni, hogy ne pirúljon. — Tanulni fog tehát, hogy tudatlansága miatt pirúltni ne kelljen; másokat boszszantani, ingerelni nem fog, mert pofon verik vagy duellumra hívják; nem fog kártyázni, mert fél hogy miatta adósságra jut; nem fog pipázni, mert az szükségtelen, alkalmatlan, és pénzbe kerül.

De te nekem mindent irsz, csak azt nem a' mit tudni vágytam; azt, ha mellyed elég erős e a' katonaság' terheit elbírní; azt ígérted, hogy Kassán ez eránt felvilágosításokat vészesz, — azt, hogy Kadétnak kell e Zulag holnaponként, 's legalább mennyi; — azt hogy midőn a' Kadét a' Regementhez megyen, 's szolgálatba lép, mit kell oda vinnie fejr ruhán kívül? hogy az a' legelső költség mennyire mehet? —

Te lovas akarsz lenni, mert miért járj gyalog? Én azt óhajtom hogy gyalog légy, és ne lovas; mert miért légy falusi quartélyban mikor városban lehetsz. Falun eltompulsz: városban qualificárod magadat. — Budán van egy Granadieros Fő Hadnagy Szonntágh Gustáv, ki Író is egyszersmind; én annak látnám jónak hogy írjak; tégyek mind ezeránt kérdéseket, és kivált azt, ha mehetnél e Cancellariába, hogy az exercirozás mellett németül írni is tanulj. Melly szerencsés volnál péld. ha most Olaszországba küldenének, világot látnál, nyelveket tanulhatnál, előmeneteled első lépésit megtehetéd.

Ha gazdag volnék, vagy magamat bírnám, nem törődném ezen kérdésekkel; de gondold meg mit tennék, ha Tiszté lennél a' lovasok közt, és kétezer fntot kellene letennem öltözetedre. Infanterista nem kerül annyiba, 's a' mi több nem falun, hanem városban quartélyoz; városban tanul ha nem olvas is: falun ha olvas is, nem sokat tanul.

Ma hallom borzadással, mi történt Pesten Júl. 18dikán. Mi lesz a' következés azokra a' szerencsétlenekre? — De mi lesz másokra is? A' titkos Politzia most még inkább fel fog vigyázni mind azokra a' kik oktalanságokat követnek el, a' kik a' Lengyeleket magasztalgatják, 's az ollyak ugyan ne reméljék boldogulásokat. Az Istenért kérlek, magadat ne tedd szerencsétlenné.

Tudósíts mindenről. Ferencz öcsém volt Kadet az Infanteriánál. Elmondhatja a' mit tudnom kell.

Ujhelyben fogy a' Cholera. Egy Űr sem holt meg. Hosszúlázon, Csörgön katonaság vonja a' Cordont; oda vannak bequártélyozva; Hosszúlázra 25öt küldöttek. Mikóházán, Regmeczen, Mihályiban nincs baj. Székely Józsi felgyógyult.

Élj szerencsésen. Várom tudósításodat. Szerettesd magadat a' Tantoddal és mindennel. Anyád 's testvéreid csókolnak. Én kérem Istent hogy téged tartson meg atyái oltalmában. Kérd áldását, édes fiam, és ójjad magad azoknak bolondságoktól a' kik nem értik hogy az eszes religio mely boldogító, megnyugtató, nemesítő birtoka a' szívnek.

Széphalom Júl. 25d. 1831.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5368.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

[Eleje hiányzik.]

Emil katona akar lenni, 's huszár. — Hogy katona lesz, azt nem bánom, noha nem javalom; neki kellett volna mint legidősbnék testvéreire felvigyázni. Én úgy hiszem, hogy Infanteriához menni jobb: 1. városban vannak, nem falban, 's így nem vadul el erkölcsében, módjaiban. 2. kevesebb kell uniformisára, 3. hamarabb előmehet. — Generális Splényi tavaly fel nem veve valakit, mert igen sok Kadetje van a' Regimentben, ezt írja Gróf Vondernothné. Ezen elakadásomban téged kérlek, édes Öcsém, tanácskozzál Budán ismerőseiddel, hova volna legjobb adni. Én azt szeretném ha valami jó Tiszt mellé mehetne. Az Öcsém azért ment hamar Obesterségig, mert Gener. Gróf Wartensleben vitte. Protectio nélkül senki sem boldogul. 'S tudósíts, nagyon kérlek, mibe kerülne kikészítése akkor mikor a' szolgálatot kezdené az Infanteriánál, mibe a' Huszároknál. Mit kellene neki holnaponként adnom? Mi költség volna talán reá e' két punctumokon kívül is? — Mi jobb Infanteriához e, vagy lovassághoz? 'S melly Regiment az, a' mellynél legkevesebb a' Cadét, és így leghamarább lehet várni az arany rojtot?

Budán Fő Hadnagy Szontag Gustáv Űr van, szólj ezzel is; tudj meg mindent, 's tudósíts. Barátságunkra, atyafiságunkra kérlek.

[Eredetiye dr. Kazinczy Gyula birtokában Kassán.]

5369.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Hogy Gróf Emil a' fényesen kiállott Prókátori Censúra által magára és Reád fényt vont, annak szivesen örvendek. Nincs az áldásnak az a' neme, mellyet én Nektek ne óhajtsak. Bár az a' szerencse, a' melly Tégedet került, illy példátlan nevelés után gyermekeidnek jusson.

Örvendve hallok a' lyányomtól, hogy Szent-Mihályt kerüli az Isten' öldöklő-Angyala. Attól én is ment vagyok itt. De Ujhelyben Jún. 29d. oltá Júl. 19dikéig 180 ember holt meg, a' mi a' hely kisedségéhez képest sok. — Júl. elsőjén a' Pataki Professorok az egész ifjúságot, bé nem várván a' Júl. 10d. rendelt Exament, önmagoktól, 's a' Patronátus' híre nélkül, szélllyel eresztették; 's ez volt az első signál nálunk az elrémülésre. 'S ezt ugyan bölcsen tették; mert ha Pataknak is be kell vala záratni, a' hogy kevés órák múlva azután Ujhely záratott bé, az ifjúság éhen holt volna meg. — Ugyan-azt tevék a' Piaristák nyolcz nap múlva. Maga a' Vice-Ispány, az Ujhelyi Piaristák és némelly más ott lakók a' szőlők alá vonták ki magokat, 's Dókus a' filagoriába. — Én Pestről Jún. 30d. érkeztem meg, 's örvendve hogy végre honn vagyok, ki sem léptem házamból egész maig, 's mi történt körülém, alig tudom. — Csak hamar azután látám, hogy a' kishídon, melly házamtól 600 lépésnyire, Zemplényt és Abaujtv elválasztja, örök állitattak ki, 's a' bemirigylett Ujhelyből Abaujba senki nem bocsátatott. Így valánk itt minden hírek nélkül, szinte Júl. 9dikéig. Akkor jöve fel hozzám az Ujhelyi Piaristák általam nagyon szeretett rectora Tamásy Úr, 's kért, parancsoljak az öröknek, hogy őt, szerkerével és embereivel eresszék által a' hídon. Elébe terjesztém, hogy én azt nem tehetem, mert az ör tőlem nem függ, 's az áltjövést más is azon jussal fogná kívánhatni. Tamásy Urnak vissza kelle menni Ujhelybe, és Gálszécs felé kerülve ment Kékedre, a' ferdőbe, hová sokan a' mirigy előtt futottak, és a' hol, a' mint tegnap hallom, a' mirigy magát már kiütötte. Tamásy Úr akkor hoza ki nekem Ujhelyből leveleket, egyszersmind kérést Major Barthosné Asszonytól, hogy a' mi tojást és apró-marhát neki egy Abauji barátja hozzám küldeni fog, tétessem által a' hídon, 's egy Zemplényi lakossal küld-

jem be hozzá. Fő szerrel tettem magam Correspondentiába ezzel az igen jó asszonyssággal, a' Patikáriussal, és a' Postamesterrel. Én, feleségem és gyermekeim látjuk a' majd reánk is terjedhető bajt és veszeltyt, de hasztalannak látjuk a' félelmet, 's legalább nem rettegünk.

A' Vice Ispán Velejtére vette magát, oda vitte ki a' Vármegye Cassáját is; életet vásároltata az elzárt Ujhelyieknek. Imreg a' hol az emberek rakásra hálnak, 's talán Jesztreb is, el vannak zárva. — Vilyban is sokan elhottak. — Ujhelyben egygy sem holt az Urak és a' magokat jobban bírő Mesteremberek vagy Kereskedők közzül. Képes Fiscálisné igen, de forró nyavalyában; Kecskeméti Ref. Predik., de öregségben. Nagy Lázár negyedfél nap igen beteg volt, de felgyógyult. — Cholera e ez, vagy az éhség' következése inkább, nem merem elhatározni; én az Orvosi tudományhoz nem értek. De emlékezem, hogy magamnak jövendölte meg Dr. Meczner az ősszel, hogy most tavasszal és nyárban rakásra fognak veszni mind azok, a' kik tavaly hideglelésők voltak. — Ujhelyben 4 nap előtt 24 óra alatt csak két ember holt el.

A' dolognak ezen zavaros elbeszélése után azt kell inkább beszélnem, melly szép útat tevék Pestről. — Szemere Ungvárt, Bereget, Szathmárt, felesége pedig Nógrádi és Gömöri rokonit akará látni. Kértek jöjjenek velek. Péczelt tehát Jún. 12d. hagyánk el, 's útunkat Nógrádnak vettük. Jún. 20d. jelen valék a' Losonczon tartott Nógrádi Gyűlésen. Gyurcsányi ült a' kormány széken, nyugalomban, méltósággal, a' hogy én hosszú sorában esztendeimnek csak az egy *Malonyait* láttam. — Felolvasák a' Barsi levelet a' Lengyelek eránt. Kubinyi Ferencz perorált, 's vádolta Metternichet. Prónay János Metternichet mentette a' vád alól. Akkor Kubinyi ismét felállá, 's e' kevés szókat mondván, és semmit se többet: «Millyen ember légyen Herczeg M. . . arról nem szükség hosszasan szólanom; elég ha ezt mondom, hogy testi lelki barátja Polignacnak» — 's leült. Egy vala az akarat; csak valami Sziogyártó nevű Assessor ellenkezett. Gyurcsányi úgy viselé magát a' mint Elölülőnek mindég kellene: — senki sem tudhatta melly részre hajlik. Akkor kimondá, mi a' többség vélekedése. — Az az igazi Elölülő!

Losonczról kimenék Videdfalvára Kubinyi Ágostonhoz. Láttatá velem Oologiai [!], Numism., Mineralogiai 's Könyvgyűjteményét, és egy Szélim nevű török leveleit. Midőn tavaly Gyürkit sok Nógrádiak lekísérék Lugosba, onnan elmentek Mehadiába is, és Orsovába. Egy Aga magyarul szóla velek, a' tolmáccsal olaszúl és francziául. A'

Renegát *Szölösi* nevet visele itt, 's Erdélyi születés vala. A' Basa neki neveli 13 esztendő's leányát. Leveleznek egymással, Kubinyi és ő. Azt írja Szélim, hogy olvassa a' *Hittelt és a' Taqlalatot*. — Szemere, és osztán Kubinyi kértek, írjak Szélimnek. Írtam, 's Kubinyinál hagytam a' levelet. Felidéztem neki a' Voltaire sorát:

à tous les coeurs bien nés que la patrie est chère!
Meg nem romlott szívnek oh mi szent a' Haza!

Azolta hogy itthon vagyok, megírtam Nógrádi és Gömöri útamat is, 's az Erdélyiekkel valaha valahára ezidén kiadom.

Tegnap vevém azt a' rettenetes hirt, hogy Pesten Júl. 18d. b. Palocsay Ferdinándnak a' fija — (félek hogy a' kis Eötvös is) — azt a' zajt csinálá. — Tisztelt kedves barátom, nem szeretem ezt a' mindent felforgatni akaró dülés' lelkét. Ezek a' mi lángkeblű embereink meg nem gondolják, hogy midőn jobbat akarnak, a' régi jót is elvesztik, az újat meg nem kapják. Az Isten mentsen meg minket az illy sanscülötti Patriotáktól. Bonus patriae civis formam reip. non mutat — ezt mondta Vay József. — Ajánlj kegyességébe Ő Nagyságának a' Mélt Grófnénak 's Comtesse Virginienek, 's fogadd el változhatatlan tiszteletemnek 's újabbi kegyességeidért tartozó hálámnak meleg díját. — Széphalom Júl. 26d. 1831.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

5370.

Kazinczy — Bártfay Lászlónénak.

Széphalom, den 26. Júl. 1831.

Meine Gnädige Frau, Wir alle hier, so wie auch das Haus der Frau Major v. Barthos, sind von dem Würg-Engel verschont. Ich fange meine Nachrichten, die ich Ihnen hier geben will, damit an, weil ich gewiss weiss, dass Sie, nach dem Übermaass von Gnaden, welche Sie für mich und die Meinigen haben, wegen uns besorgt seyn werden. Fragen sie mich sonst Nichts, denn ich werde Ihnen entweder gar Nichts, oder falsche Antworten geben können. Seit ich wieder zu Hause bin, war ich noch nicht einen Schritt ausser dem Hause, und was ich höre, was man mir sagt und schreibt, das ist fast immer entweder zum Trost, oder aus dem Trieb, den man immer hat das Böse sich ärger vorzustellen, falsch.

So viel weiss ich aber, dass gleich darauf, als ich hier den 30. Juny ankam, die Professoren in Patak, trotz dem, dass das Examen auf den 10. July durch das Patronat ausgeschrieben war, die ganze Jugend, die die Zahl von tausend Köpfen übersteigt, entlassen haben. Ein Vater von dem Szabolcser Comitats schickte um seinen Sohn aus Angst, dass das Comitats laut Verordnungen abgesperrt wird, und wenn sein Sohn bishin nicht zu Hause ist, er später nicht wird nach Hause genommen werden können. Die ganze Jugend kam nun in Schrecken, stellte den Professoren vor, dass wenn sie in Patak bleiben müssten, sie vor Hunger sterben würden. Die Gründe waren wichtiger als dass man ihnen nicht hätte Gehör geben sollen. — Acht Tage später entliessen auch die Piaristen ihre Jugend in Újhely.

Der Schrecken ward allgemein, besonders nachdem auch in Újhely die Sterblichkeit gross war, und viele (so auch V. Gespann Dókus, die Piaristen) verliessen Újhely, und zogen in ihre Weinhäuser unter den Weingärten. Wir Dorfleute waren von der Stadt abgesperrt, und an meiner Brücke, 600 Schritte von meiner Wohnung, waren Abaujvárer Wächter die vom Zemplényer Comitats Niemand einliessen. Bald darauf hörten wir, dass Vicegespann Dókus sich und die Comitats-Casse nach Velejte hinausgezogen hat. In vielen Orten vom Zempliner Comitats, namentlich in Imreg, ist die Mortalität gewiss sehr gross. In Újhely nimmt sie sehr ab. Seit dem 29. Juny bis den 19. July starben dort 180 Menschen, den 23. July schon bloss zweye, so schreibt mir der Apotheker, doch alle aus der niedrigsten Classe von Menschen; aus denen, die nicht dorthin gehören, bloss die Fiscalin Képes im Nervenfieber, und ein 85-jähriger reform. Prediger Kecske-méti. Nagy Lázár war sehr krank, aber ist in 3½ Tagen genesen. Die Apotheke in Újhely ist ausgeleert, so dass Horn mich bat, ihm einen Wagen aufzunehmen, und ihm Medicamente von Kaschau bringen zu lassen. Diess that ich ihm zweymal. Die Medicamente kamen, ich schrieb an Horn, er soll darum bis an die Brücke schicken. Da wurden die Medicamente an die Brücke abgelegt. Seine Leute übernahmen sie. — So liess ich auch die Eyer und Geflügel, welche an Frau von Barthos Telek geschickt, übergeben.

In Kaschau theilte Chirurg Lehoczky Medicamente aus, von welchen, die es nahmen, plötzlich starben. Nun ging die Rede herum: *az urak méreg által akarják kihalatni a szegénységet*, weil, [wie]

ich oben gesagt, nur Bauern starben. Das Volk in Bácsa ging also mit Aexten und Heugabeln, um Lehoczky und alle Aerzte todt zu schlagen, nach Kaschau; so dass jetzt die Aerzte kaum Muth haben auf Dörfern sich zu zeigen. Lónyai Gábor ging mit Weib und Kindern und meiner Thalie nach Kaschau, weil in Deregnyó nicht leicht Hilfe zu hoffen war. — Auch in Kaschau wüthet bis jetzt die Cholera nicht.

Szemere, sie, und ich verliessen Péczel den 12. Juny, und wir kamen erst den 29-ten in Patak an. Wir machten Umwege, und hielten uns in Kürtös bey der Conseill. Ambrózy einen, in Ludány einen halben, in Losoncz 2 $\frac{1}{2}$, in Tornalja 3 Tage auf. Szemere hörte in Patak, Ungvár sey gesperrt. Ich und Prof. Somosy baten ihn umzukehren, weil er im Ungvárer Comitát, wenn er dorthin auch vielleicht hinein könnte, eingesperrt würde. Endlich ergab er sich. — Nun habe ich von seiner braven Frau Nachricht, dass sie glücklich in Péczel ankamen, dass auch Péczel eingeschlossen war, dass die Jakabfalvy im Contumazhaus sitzen musste, und dort ihren Sohn verlor. — Ew. Gnaden stellen sich vor welche schöne Reise ich mit ihnen gemacht. In Ludány konnte ich mich endlich mit meiner Phigie aussprechen, ausweinen.¹

Malie Kazinczy erzählte mir gestern von dem Gräuel in Pesth. Die Nachricht hatte sie von ihrem Bruder Laczi, welcher diese aus Kaschau brachte. Dann kam zu mir der Wirth von Komlós, welcher die Sache noch umständlicher mir sagte. Er hat sie aus dem Munde des Herrn von Telek. — Man sagt, Baron Palocsay, der Sohn von Ferdinand, sei der Rädelsführer gewesen. Ich gehe heute nach Mikóháza, den Namenstag bei meiner Náni Comáromy zu feyern. Dort werde ich doch die Nachricht umständlicher und sicherer hören. Ich zittre, dass auch der brave junge Eötvös an dem tollen Streich einen Theil hat. Nicht gut ist es, dass auch ältere, und dass sehr würdige Männer, von alten Formen abgehen. Lange ist es, dass ich das schon klage. Nicht umsonst ist es dass ich vor jungen Leuten von meinem Unglück spreche. Aber meine Warnungen verstäuben vor ihrem Ohr.

Meine Frau und meine Kinder danken Ihnen, meine Gnädige Frau, für alle die Gnaden, für die zärtliche Sorge in meiner Krankheit, die ich bei Ihnen genossen habe, mit wirklich tief fühlendem

¹ B. Prónay Iphigenia, leánya b. Prónay Simonnénak, mely utóbbikra nézve I. Kazinczy és Kora II. részét. — Toldy F. jegyzete.

Herzen. Sie wissen, meine Gnädige Frau, ob ich Ihnen diese Gnade, und so viele, viele andere, vergessen kann. Ich würde Sie, hätte ich Ihnen auch nichts zu danken, hoch verehren. Zu den Gefühlen der Ehrfurcht kommen noch meine Dankgefühle. Wenigstens darf ich damit stolz thun, dass ich edle Menschen gewiss liebe. Das zeigt meine heilige Anhänglichkeit sogar an die *Verstorbenen*. Sie hätten mich mit Phigie in Ludány sehen sollen!

Als ich diess schreibe, kömmt Sophie mit der Nachricht, dass von nun an nicht einmal *Sachen* von Újhely angenommen werden. Die Infanteristen (vom Regiment Benczúr), welche in Hosszúláz und Csörgő Cordon ziehen, lassen nicht passiren. Darum schicke ich Ihnen diesen Brief durch Kaschau.

Leben Sie wohl, meine Gnädige Frau, Sie, und ihr von mir heilig geliebter Gemahl. Ich hoffe dass wir im Leben bleiben; doch sollte Gott über uns auch Tod ausgesprochen haben, so bleibe ich bis zum letzten Lebenshauch

ihr dankbarer Verehrer
Franz Kazinczy.

An Herr v. Waltherr, an die liebenswürdige Familie Tänzer, an meinen Freund Toldy, und alle die zu ihm, zu uns, gehören, meine herzliche Grüsse.¹

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

5371.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szíves tiszteletét.

Kettős leveledet, nagy tiszteletű Barátom, egymás után vettem nagy vigasztalásomra és örömemre, nem csak nekem magamnak

¹ A Bártfay Lászlónéhoz írt levelek németnyelvűsége jegyzést kíván. Legjelesb asszonyaink azon időben mindenre tanítottak, csak magyar írásbeli fogalmazásra nem. Ezért ők, kik németül és francziául jól és correcte leveleztek, nem mertek magyarul, tartván tőle, hogy az incorrect magyar fogalmazásért megítéltetnek. Midőn Kazinczy Ferencz ily nőknek németül íra, az nem szükségből, hanem gyengédségből történt, mely másnak legkisebb zavarát is szívesen megelőzi. A magyar levél t. i. magyar választ kívána, mely a legszívesebb bizodalom mellett is csak nagy tartalékkal lett volna (Kazinczyhoz!) megírva. T. F. — Toldy F. jegyzete.

pedig, hanem mindazoknak, kiknél mindég eleven, kedves leszen emlékezeted ; nem annyira hogy az elhíresedett cholera aránt lenyugtatók valának azok, bátor ezért is különösen a félénkebbek miatt (én nem tudok tőle félni) ; hanem leginkább azért, hogy téged bajon kívül lenni értettünk belőlök. Első leveled egyenesen a Fő-Apáthoz vitetett több levelekkel együtt, mellyek akkor hozzánk érkeztek. Megismerte irásodat, s jelét adta emberei előtt vágyának, hogy szeretné látni tartalmát. Ez vacsora után volt, s azok siettek vele fel hozzám, s hallgaták. Más napon levivém az Apáthoz s felolvasám előtte is.

Nálunk az egymást folyvást érő rendelések szorosán vétetnek és pontosan tellyesítetnek. Egészségünk olyan hogy jobbat kívánni sem lehet ; taval ez idő tájban, s későbben is, több volt minden felé a beteg, mint az egészséges, és hallgatott minden ; most ne adja Isten, hogy valamelly helységben hirtelen betegedjék, s halljon [!] meg csak kettő is ; bizonyosan bezáratnék az. S van e, lehet e, gonosz állapot ennél ? A contumacia (a köznépnel contormáztio) épületek tétetnek a széleken Vármegyénkben három helyen ; s a Dunán senkit át nem bocsátnak hozzánk 10 napi tisztulás nélkül. Komáromban egy falut bezártak, mellyben két hét alatt 19 ember, többnyire mindenfélenek telhetetlen összeevéséből, vagy öregségből s hosszasabb betegeskedésből, meghalt. A Vármegye félénk Physzikusa Cholera Symptomákat vett észre ; de most eltűnt ő, hogy nem tudják hová lett.

Pestről ide igen sokféle és veszedelmes hírek szárnyalnak ; (levelet senkitől sem vettem ez időszakban) többnyire az a vélekedés, hogy a hid felszedése miatt, melly a Cholera félelméből történt, ütött ki a lázzadás. Stahli Doctorról igen nem szépeket beszélnek sat. de hagygy velem okosabb dolgokat beszéltetni, a hír annyi, olly különféle, olly buta gyakran, hogy mindent megirni nem is lehetne, de érdeimes sem volna.

Tömördi Ispánunk már megtartá a lakodalmat, de nem szolgálójával, a *kharakter* miatt, mint tudod, hanem valamelly özvegy uradalmi tisztnevel. Gazdasszonyra szüksége volt az embernek, s neki mind egy, bár ki legyen az, csak gazdasszony legyen.

Vévén engedelmet leveleiből a dologhoz tartozókat kivonhatnom, tüstént tisztáztam a Jegyzéseket ; ma fogom az Apáttal közleni, s aztán sajtó alá küldöm. Reméllem, te bántódva nem fogod általok érezni magadat, s Endre is meg fog elégedni velek, vagy

hát neki mindent hijában mond az ember. Csak nem jó [az] embernek emelkedni akarni: az ilyen előtt minden gyanús, minden veszedelmes, és minden nagyítva. De neki használt annyiból az a te megjegyzésed, mert most jár, kél, mozog, látogat, csak hogy megmutassa, mennyire eleven ő. Én, egy tüzes összekapás után, vele ritkán s csak keveset szóltam eddig; Szeder mondja, hogy juhászodik már. Erő juta néki, de ha valamivel gyengédebb érzés és finomabb ízlés járult volna hozzá, sokat érne: az a kérdés maradna itt még is, ha hexameterai volnának e így olly tellyesek erővel, s átalán eposzi karaktere olly hősi?

Fogunk e összegyűlhetni Pesten ez idén? Nem lehet nem fájlalnunk, ha akadályoztatunk. Melly hamar, s melly keserűn szegetik utunk kószolhatnunk gyönyörűn fésző örömünk gyümölcsét!

Irj, édes Barátom, minél sűrűbben, hogy tudjuk, mint vagy a líeiddel. Én örömetst mennék Füredre examenem után, de tartok tőle, hogy contumacia nélkül nem fognak visszabocsátani, melly előttem kiállhatatlanabbnak látszik mint maga az a Cholera. Tiszteletemet Méltóságos Nődnek, Gyermekeidnek, különösen Iszidórámnak.

Pannonhalmon Jul. 27d. 1831.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5372.

Szemere Pálné — Kazinczynak.

Péczel 1831. Júl. 28d.

Júl. 16d. Pestet bezárták, mert három házat bezárattak az Orvosok, az azokban Cholerában fekvő betegek miatt. Nem eresztetvén senki Pestre vagy Pestről, a' tanuló ifjúság haza nem mehetett, 's pénzből is kifogyott, mert szülei csak eddig valót küldöttek gyermekeiknek, itt lévén a' hazamenés' ideje; ezek tehát ezen elakadásokban, szám szerint nyolczszázan, elindultak, a' katonasrázsákat széllyel verték, a' várost megnyittaták, a' bezárt choleras házakat megnyittaták, 's Dr. Stáhlival azt vallaták hogy Cholera volt de már nincs; 's a' Vice-Ispánytól passusokat kívántak, belé tétetvén, hogy Cholera nincs. Ez történt Vasárnap Júl. 17d. Senkit nem bántottak, semmit nem rontottak.

Ez nap dél után összecsoportoztak a' Mesterlegények is, kiket

gazdájik eleresztettek, munka és kenyér nélkül lévén; a' Gróf Cziráky és a' Város' házá . . .

[A levél többi része hiányzik.]

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: Régi és új m. írók művei 4r. 5. sz.]

5373.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek.

Edes Emilem, Menj tehát, ha úgy kívánja szerencséd; beszélj Ferencz öcsémmel is, és tudósítsd magadat mindenről. Nevezetesen hogy Cadetnak micsoda ruhát kell vinni magával, kell e szükségesképen holnapos pénz, és ha ki van e szabva hogy az mennyi legyen. Kérd Ferencz Öcsémet, hogy ő tegyen próbára, ha elbírod e a' katonáskodás' terheit, ha mellyed eléggé erős e. — Gondold meg jól mit csinálsz; én nem ellenzem; de szerettem volna ha nem ezt a' pályát választád. Mi lesz abból, édes gyermekem, ha katonává lészesz, és ha kénytelen leszesz abba hagyni? Mit kezdesz akkor?

'S ha még, én ugyan inkább szeretném ha infanterista lennél. Azok mindég városokban fekszenek. A' falun el fogod magadat únni, magad viselete meg nem nemesedik. Kérdd [!] Ferencz öcsémet arra is, nem jó volna e az Artilleriához menni. Ott több a' fizetés, de talán későbben juihatsz arany bojthoz.

A' nénéd előtt le ne ül; még ha parancsolja is, mingyárt. Mutass mind eránta mind mások eránt tiszteletet. Ne légy néma, mert a' néma embert senki sem kedveli, de jól meggondold mit beszélsz állapotunk felől. Légy ott valameddig lehet. Nem leszesz terhekre, 's jobb dolgoz lesz mint itt.

A' pipa bűdös haszontalan portéka, néked nem csak haszontalan, de káros is. Elrontja mellyedet. Tedd a' mi jó, de kérlek az Istenért, szokj le róla mihelyt a' Cholera féjelme elmúlik.

Viszik a' köpenyegemet, fejér és sárga nadrágot. 2 zsebkendőt. 2 lajblit. 3 cravátot. 3 inget, 3 gatyát, és a' guerre rockot. Semmi el ne vesszen, kapczának vásznat. Az Isten viseljen gondot rád édes fiam. Szerettesd meg magad a' Ruszkaiakkal.¹

Mindnyájokat tiszteld csókold nevünkben.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

¹ A levél hátsó lapja az *Erdélyi Levelek* kézírata.

5374.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Imhol van, édes Uram Öcsém, a' mit dolgoztam. Most már Uram Öcsém tudassa velem, — tetszik e, 's mi tetszik, és mi nem; mit kell igazítani, törteni, kihagyni, hozzá adni. Én úgy hiszem, hogy némelly szép helyei vannak, 's ilyen a' Tornallyai szirt, ilyen a' Ludányi körös, ilyen az Etesi elválás Baranyaitól, 's talán a' Losonczy Gyűlés is.

Mind ezekre nekem Uram Öcsém válasszal tartozik, 's abban beszélje el, mint érték haza? mint vannak? mint találták házokat? mi újság Pesten?

Nem lehetetlen, hogy az én *Grófném* nem méne be Erdélybe. Ha Péczelen van, jelentse tiszteletemet a' Grófnénál és Grófnál Uram Öcsém; jelentse hogy a' Biblioth. eránt Fatovicsal is szólánk, és hogy ennek egy plánja van, de a' mellyet titokban akar tartani. Mondjon minden kigondolhatót, s kérje a' Grófnét és a' Grófot hogy engem tartsanak meg kedvező emlékezetekben. Ha jónak látja Uram Öcsém, olvasson fel holmit előttök Nógrádomból Engem pedig tudósítson, mint van a' Grófné, a' Gróf, a' kis Pali? Ez megkapta e a' beoltás által a' himlőt; a' Grófnénak nem volt e ismét baja; 's hol vannak? Péczelen e, vagy Erdélyben?

Fatovicsnak készen a' levelem. Megköszöntem szívességeit a' háznál és az útban, szívére kötém a' Bibliotheca eladását, 's kértem, tudósítson, leány született e Ludányban vagy fiu, és mikor. — — Hát Pap Péternék mint vannak? Éljenek a' boldogok! mert nekik pénzek van. —

Édes Uram Öcsém, miért nem lakhatunk mi ketten együtt? Melly szép visszaemlékezések! Bár csak Uram Öcsém a' jövő Júniusban Túladunát látná meg, 's Assz. Húgom engem is oda vinne magával!

Most a' Somosi Dogmaticáját extrahálom, mint Acsán is. A' holnap végéig alkalmasint az lesz dolgom, hogy Encyclopédiámat nyomtathassa Nádaskay. — Az Erdélyi, Pannonhalmi, Nógrádi Utak egy tonusban készek. Következik az 1801. és 1828, 29 és 31diki Pesti út. —

Mindent írjon Uram Öcsém, mindent. De tartson vékony papirosat leveleknek.

A' tudva levő könyv, mellyből újra kellene valamit dolgoznom az Uram Öcsém számára, Dókusnál van, 's így eddig semmit nem tehettem.

Aug. 6. 1831.¹

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5375.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának.

Édes Thaliem,

Igen későn estve hallom hogy holnap Mátyás Kassára megyen. Tudósítalak tehát hogy mi élünk. De a' Cholera már becsapott Széphalomra is. Ilkóné most gyógyúl. Erzso [!] a' szolgálónk haza vitette magát. Két Csörgöről ide származott ember megholt. — Lajos ma dél után rosszul lett, de ő szeredán elrontotta a' gyomrát. Kitisztúlt, 's jobban van. —

A' Szabólegény inasunk testvére asztalos Patakon; most ide jött. Beszéli hogy Patakon 365 ember holt meg; ezek közt Prof. Kézy, az öreg Rozgonyiné, Nagy Ferenczné, az öreg Tóthpápai, és az öreg Boros, 's Kaszner Szolgabíró.

Tegnap Vasárnap és hétfő közt Ujhelyben senki sem feküdt le, mert az a' hire volt, hogy 14 Krajnai falu jön reá. Ma 400 polgári gárda esküdtetett fel a' Vármegye háza előtt az úczán. Major Barthos a' fejek, 's alatta négy Kapitány; de ennek a' négynek meg nem írták a' nevét.

Abara és Terebes magához tért. Írva adták be declaratiójokat, hogy bánják a' mit tettek. A' Varannai dolgok irtóztatók. Mondjad Emilnek hogy csókolom a' szép levélért. Most neki nem írhatok; teszem a' mit lehet. Kraynikné Nénéd eránt mutass tiszteletet. Jelentsd az enyémet Uram Öcsémnek és hogy mind kettejeket csókolom. Az Isten őrizzen mindnyájunkat a' bajtól, veszélytől.

hétfőn Aug. 8d. 1831.

Aug. 9d. 1831.

Édes Thaliem, Itt írok egy levelet Méltós. Szerencsyné Asszonynak. Olvastasd meg Uram Öcsémnel, akkor pecsételjétek le és vidd által.

¹ A kelet Szomcro P. kézírása.

Ma jól aludt Lajos, és így semmi baja nem lesz. Krayniknét csókolom. Virradtakor írom ezt, de Mátyás értem jött.

Kívül : à Mademoiselle Thalie de Kazinczy.

à Cassovie.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5376.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Szent-Mihály, Aug. 8-dikán 1831.

Tisztelt édes barátom !

A' Choleráról és az ellen tett rendelésekről egy igen hasznos könyvet lehetne írni, melly üdvösséges befolyással lehetne a' jövődre, de a' jelenben sok embernek vissza tetszhetnék, legtanácsosabb tehát halgatni, kivált annak ki a' prés' szabadsága mellett írt, mert az olta még azt sem bocsátják tőle a' prés alá a' mit az ifjabbik Királyné' bájaira ajánló Óda gyanánt írt, a' Kassai *Nefelejts* számára, meglévén az iránt keresve Kovacsóczytól. A' legrendesebb az hogy nekünk már harmadik teljes hatalmu Királyi biztosunk van, a' nélkül hogy még most tudjuk hova lett a' legutolsó. Az is furcsa hogy itten a' Dadai járásban hol én a' fiók deputatiónak Elölülője vagyok, három Szolgabiráink és három Esküdtjeink között, kik mindnyájan tagjai a' Vármegye határozása szerint e' fiók Kiküldöttségnek, még egyetlen egyet se láttunk, akár tanácskozás akár végrehajtás végett, miolta a' Cholera kiütött. Még jobban félnek a' Cholerától mint a' restaurátiótól. Kállóban a' központi Kiküldöttség körül sánczolta magát, nem hajtván semmit is a' Cholera' ügyességére, melly még a' sánczokat is a' levegőn keresztül, által szokta ugrani.

Ő Felségét és a' külsőkre ügyelő testet, melly nem mindég bővölködik szívvel és lélekkel, azért küldötte a' Bécsi bölcsesség Bädenbe, mert mikor Mária Terézia alatt Pestis uralkodék a' fővárosban, Bäden épen marada. A' Pesti eset, valamint a' Füredi, Terebesi és Kassai esetek tudva lesznek előtted. A' sok elzárások több és nagyobb rosszakat hoztak azoknál, mellyeket elakarának kerülni. A' Cholera csak éppen úgy ragadós nyavalya mint p. o. a' forró betegség, mellyet az akár mi oknál fogva elgyengültt elkap, de az erősebbre rá nem ragad. Ha a' Cholerát köldök csömörnek

nevezték volna, sokkal kevesebb ember hal el vala benne. Ha a népet akkor mikor egészséges volt, az egészséget illető dolgokban felvilágosították, és egyáltalában szorosabb okos engedelmes-ségre szoktatták volna, úgy még most is sok ember élne, kikből talán többen még élve temették-el. Egy halála után vonagló asszony lázadást okozta Ó-Budán. Nálunk a falusi birák határozzák-meg azt a betegséget, mellyet még a legnagyobb orvosok sem ösmertek ki eddigelé, és így mivel a keresztelők tudatlan emberek, és nincs elegendő orvos, a nem Cholerában, hanem más Canicularis betegségekben meghalók is mind Cholerában hálnak-meg, a mit megtudván oda fentt a remegő és sem dolgokat, sem embereket, sem a magyarokat nem ösmérő *Dicasterialista* és *Bureaucrata* bázlik, a mostani állapotot, melly minden tekintetben a legrosszabb következéseket fogja maga után húzni, még állandóbbá fogják tenni. Haszontalan irok én a központi Deputatiónak Kállóba, úgy mint mindég és mindenütt, elhangzik szavam a pusztában, és mintha *Kassandra* volnék, megvettetik. Oh! grands Dieux! à quels mortels livrez Vous l'univers!? Pedig még mindenem segíteni lehetne, de sietni kellene, mert az Orosz praktikák nagyon világosak, és világosabbak a Franziáknál. A Londoni és Párizsi késedelmezések, a Bécsi határozatlanságok mind a belső mind a külső dolgokra nézve, olyakat fognak szülni, mellyekről a nem gondolkodó emberek nem is álmodoztak, és nem fog születni azon jó következés, mellyet a jót akarók reménylenek, mert nem kell ugyan semmit halasztani és kezdeni kell minél előbb, de nem kell olyan veszedelmes ugrásokat tenni, mellyek bizonyosan kifogják a lábokat ficzamítani. — Gróf Széchenyi Világába még bele nem tekintettem; mi kár, hogy ennek a jó akaratu, és olly nagy czélyú embernek olly kevés esmeretei vannak hazája minden részéről, és hogy olly kevés józan itélettel bír minden genie-je mellett. Felséges mind az a mit akar, de nem érti a módját, és a lépcsőket, mellyeken azt végbe vinni lehessen. El volt hibázva első nevelése, és a mit azolta gondolkozott, az nem pótolhatta-ki azon esmereteknek hijjánnyát, mellyek nélkül hazájának nagyobb részeire nézve szükölködik. Ha javítani akarom az emberek állapotját, azt jól és minden oldalról kell ösmérnem és nem kell 40. esztendő koromban, gögösen magammal azt elhihetném [!], hogy mivel Angliát, Arábiát és Francia Országot ösmérem, a Magyarok és Magyar Ország esmérte nélkül hazám sorsán tudok javítani. Gr. Széchenyit senki sem tiszteli és szereti

jobban mint én, mert érzem minő erő fekszik benne minden tekintetben, és minő szerencsés tünemény hazánk' láthatárán, de éppen azért mert nem csak tisztelem és szeretem, hanem ösmerem is őtet, valamint hazámat, kívánnám hogy génieje ne ragadja-el annyira a' dölyfösségig, mert bizonyosan többet fog ártani, mint használni honunknak. Engem úgy mint téged befog ma holnap az anya föld borítani. Isten világossítsa-fel a' föld felettieket! — Addig is míg azok közzé számláltathatom, maradok

hív barátod
Pipsz.

Igaz e hogy megholt az okos és virtuosos Papp István Fiskális? Szemere Péter úgy viseli magát, hogy ha tőlem függne, ma lenne V. Ispány Zemplényben, vagy akárhol másutt is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

5377.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
szíves tiszteletét.

Széphalom Aug. 8d. 1831.

Élek, édes barátom, én és az enyéimek; de harmad nap oltá a' mirigy Széphalmon is pusztít. Az őr, melly a' mirigyos Ujhelyből senkit bé nem ereszte eddig, most már innen el van véve, és hátrább van állítva. Én azt sem tudom mint féljek; zavar minden gondolatom. Feleségem pedig látogatja a' betegeket, gyógyítja, gyámolítja, táplálja. Azt teszi a' mit egy Angyal. De az Angyal nem gondolkodik arról hogy mit fog maga is enni, 's gyermekei nincsenek, mint nekem. Ha elkap a' halál, gyermekeim földön futó koldusok lesznek, a' sógorom istentelensége miatt, és az exequens Bíró miatt, ki ellenünk égre kiáltó vétket követe el.

Július első napja oltá mostanig el valék rekesztve Ujhelytől, 's így nem vehettem bizonyos híreket, 's a' mi hír való hír volt is, zavarosan jött hozzám, megtoldva azok által a' mit a' rémülés okozott. De halljad mik történtek e' napokban:

Kassán egy elméjében nem megháborodott, hanem csak elgyengült öreg Chirurgus — neve Lehoczky — gondolatlanul bánván a' Magisterium Bismuthival megöle egy kis fiút és két vagy három embert. 'S a' nép elrémült annak látására hogy a' betegeket Kassa városa egy *fekete* szekérbe vetteti, és erővel küldi ispotályba. Láttá ezenfelül, hogy nem Urak, hanem a' szegénység vesz. Innen az a' gonosz gondolat, hogy őket a' Császár és a' Nemesség méreggel akarja kiveszteni. — Ezek tehát Bárczáról (melly felőrányira fekszik Kassához) és a' Kassa külvárosáról berohantak a' városra, 's Lehoczkit csaknem agyon verték, úgy más Orvosokat; 's a' mint hallom egy szolgabíró. — Nagy dolognak kelle történni, mert a' Fő Ispán B. Eötvös Ignác katonaság védelme alatt méne ki, jobb gondolatra vonni a' népet.

De a' mi közelebb esett hozzám azt inkább tudhatom. — Imhol azok:

1) Zemplény Vármegyének új Vice Ispánya Dókus László Úr kiütvén Ujhelyben a' Cholera, Júl. első napjaiban elhagyá Ujhelyt, és oda 2 mfdnyire, Velejtén a' Gróf Szapáryné üresen álló kastélyában szálla meg a' Vármegye pénztárával. — Elterjedvén a' gonosz hír, Aug. 3d. a' parasztság beszivárgott a' kastélyba korán reggel, talán hajnal előtt, kiyonta a' Vice Isp. kocsiját a' szekérszinből, 's akkor felkölték 's kényszeríték hogy mingyárt menjen tőlök, mert megölik, ha nem megyen. — Mihályiban a' szegény sorsú nemesség és parasztság útját állák dorongokkal, vas villákkal, kaszával, sarlóval, verték lovaikat, cselédjeit, a' sarlókkal a' kocsiba vagdaltak, de talán ruhája őrzötte, 's kényszeríték hogy menjen. — Ez történt vele Legenyén — ez Kis-Toronyán. — Végre elestveledett, 's az éj homályában bémehele Csörgőre, 's ott a' Cordonra ügyelő Kapitánynál meghált. Mihelyt a' nép megtudta ott létét, azonnal 16 paraszt körülvette a' házat, hogy ha az udvarról kilép, megölik. — A' Kapitány más nap katonai őrizet alatt küldé Ujhelybe a' V. Ispányt, hogy az úton baj ne érje.

2) Mingyárt más nap (Aug. 4d.) Kiszte és Ujlak helységeinkből egy csoport nép virradatkor rá üte Gercselyben Geometra Kozma Fer. házára, ki egyike vala a' Bismuth osztogatójinak. A' sok vas villások számában volt egy puskás is. Az Kozmának lábán sebet ejte. Kozma kapta a' puskát és lelőtt közülök ötöt. Erre azok eltávozván, Kozma lóra kapott, és nem az úton, hanem a' hegyeken, erdőkön Ujhelybe bement, magát mint kénytelen gyilkost a' Vár-

megyének feladta, 's a' szokott feltételek mellett eleresztetett, 's a' Deputatio Sanitatis két Wilhelm Regimentjebeli huszárt ada mellé kik haza kísérik. — Az öcsém fija magával Kozmával szöla a' réteken, mikor ez a' két Huszár védelme alatt haza ment Ujhelyböl, 's ezeket töle tudja.

3) Igy löve le tizeneggyet Boronkay Gáspár és fija Albert Rákócz nevű helységünkben. Mert ök is segíeni akarának a' cholera által megszállottakon.

4) Terebes nagy helységünkben a' megvakultak megkapának egy Deszcicska nevű Commissariust, a' Bismuthért, és azt addig kinzák, míg az (kénytelenségböl) vallást tett, hogy a' Császár és Nemesség öket méreggel akarja kiviesztetni. Ehhez még ígéletet teve, hogy csak ne bántsák, mindent megvall, 's megnevezi czinkos társait. — Erre neki állottak az Uraság' Tisztjeinek, Director Tomsics Uron kezdvén le az utolsóig, 's azokat megverték, megköttözték, fogva tartották. Valamelly Plebánus vagy Orosz Pap keresztet veve kezébe, 's ezt azért, hogy a' kereszt tiszteletre emlékeztesse; de az nem használt; kevésbe múlt, hogy a' Papot is föbe nem verték mivel öket fel akará világosítani, hogy a' por orvosszer, és nem méreg.

5) Viczmándy János Szolgabíró fogva és elverve hozták Terebesre. 'S így katonaság jött. Azoknak kezeikböl kiverték a' bajoneteket, 's e' szerint a' Tiszt tüzet adata, 's 16 elbödített, de ártatlan ember elhullt.

6) Vas Antal Bellicus Perceptorra rá törtek, azt elverték, 's a' Cassát kezéböl kicsikarták, elvitték.

7) Ujhelyben már szünik a' baj. Ott minden 25dik kiholt, — Tolcsván minden 9dik, — Olasziban minden 4d.

8) Patakon megholtak ismerőseim közzül Kaszner volt Főszolgabíró, — egy 80 esztendőös Tabularis híres Prókátor Tóthpápay — Prof. Rozgonyinak özvegye, Prókátor Boros, Prókátor Vámosy, és egy Professor, némellyek szerint K é z y, mások szerint M a g d a. Már írtam hogy küldjék meg a' hírt ne tétovázva, hanem hitelesen; 's ha veszem, megküldöm az Újságíróknak.

Csinálja Endre velem, a' mit akar, azzal nem gondolok. De mondd meg nekem, édes barátom, mint esik az hogy némelly ember nem érzi, melly gyönyörűség jól lenni az egész világgal? 'S az mutat e bennünket nagyoknak, ha mással veszekedünk, ha másokat verünk, vagy az, ha a' mások érdemét örömmel ismerjük meg, ha

azt hirdetjük? Szégyenleném én azt ha Endrét bántani akartam volna 's tudtam volna hogy bántom.

Szíves sőt forró tiszteletemet a' Méltós. Fő-Apát Urnak. Az Isten tartsa hosszú időig életben a' Méltós. Urat néktek örök díszetekre. Szedert, Vinczét, Maar és Brestyenzski Urakat és mindnyájatokat öllelek. Hiszen én is Benedictínus vagyok a' Te szereteted által, édes barátom. Öllelek, örökre, de ez nem azt teszi, mintha halni készülnék. Minden postán írok, hogy tudd élek e. —

Képzeld hogy én Aug. 29d. jelen nem leszek a' Pesti Nagy Gyűlésen. Mint hagyhatnám el feleségemet, gyermekimet?

Midőn pecsételni akarom leveletem, jó a' hír, hogy Kézy megholt, Magda él.

Sz. Aug. 11dikén 1831.

Édes barátom, a' mint utolsó leveletem postára küldém, e' híreket vevém Ujhelyből:

1. A' Terebesiek és Abaraiak engedelmet, bocsánatot könyörgő irásokat küldöttek be a' Vármegyéhez. Ugyan azt teszik más helységbeli lakosok is.

2. A' primipilusokat magok az elcsábítottak megfogták mint lázítókat, és a' veszély okait, és a' Megyének általadták. — Ezek közt első egy T a s n á d i nevű gonosz Nemes ember, egy Má r e z i nevű másik, egy Vályi nevű harmadik. Kettő (ezeken felül) elszökött. T a s n á d i Hegyi nevű faluban lakik, Ujhely és Ungvár közt. Lásd a' Görög Demeter Magyar Országí Atlását. Ismerem a' rossz embert. Ellopta a' feleségét az atyjától, és úgy vette el. Az Ipa ellene panaszt tett a' Megye előtt, 's ez a' rossz ember a' Sedrián egy feleletet ada be 1810 körül, 's abban, nem tudom kinek szavával, ezt mondja az ipának *Placeat iam mori*. — Én azt mondtam a' Sedrián, hogy ez a' protervia nyomban büntetést kíván; de Nemes lévén, processust rendeltek ellene. Ott pedig nehezen boldogul az igazság, a' Prókatorok' istentelensége miatt.

3. Az lévén a' hír, hogy Varannó és Terebes tájáról XIII falu jó Ujhely felé, ölni, gyűjtani, a' Megye segédre szolítá a' katonaságot. — Aug. 9d. három Compania gyalogság ment Ujhelyen keresztül, egy Compania pedig Kassáról, ellenek. — Aug. 10d. Ulánusok. Így elcsendesedett minden. Azonban Ujhely a' Vármegye háza előtt 400 nemes és nem nemes lakosait feleskette, Commandantjokká Major Barthos Urat nevezte ki. Ez alá Kapitányoknak két vitézkedett Urat

1. Hidegkövy és Körtrvényesi Kapitányt, 3. Bernáth Sámuel és 4. Balásházit az Academicust.

4. Hogy Assessor Klobusiczky Józsefet, a' Districtuális Eperjesi Táblánál szolgál, (fija a' Borsodi Fő Ispánynak — ez pedig testvére a' Kalocsai Érseknek) megtámadák tulajdon jobbágjai, megverték, de ez megnyitató nekik pinczéjét 's ez által elillanthata kalap és köpenyeg 's frakk nélkül, igaz. Azok elvitték 3000 fntját, ezüstjét, ruháját, tükreit, ablakait, ajtajait összetörték.

5. Forgácsnét, Meskónét, a' Varannai Doctort és Patikáriust, Kossuth József fiscalist, ki Kőszegen is practizált kevés eszt. előtt, főbe verték, 's halva hagyták, Reviczky János Szolgabirót és Szulyovszki Józsefet agyon lötték, igaznak mondják most is.

6. Itt ma is van halott, Regmecz szomszéd helyen ma ötöt mondanak. Én még épen vagyok az enyémeikkel.

Élj szerencsésen.

Épen bé akarám pecsételni leveletem midőn egy Molnárunk jó Kassáról, 's ezt hozza :

1. Szemeivel látta Kassán azt a' csoport katonaságot, melly Szalánczról 36 embert és asszonyt fogva kísért be a' városba, hogy a' Vármegye Esküdtjének ki akarák metszeni nyelvét.

2. Kassa is fegyverkezik a' történhető baj ellen.

3. Kassáról sietve méne katonaság elfojtani a' *Nagy-sárosi* zajt. Nagy-Sáros Eperjes mellett van.

Kivül: Tisztelendő Guzmics Iszidór Theol. Dr. és Prof Urnak.
Pest, *Győr. Pannonhalma.*

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5378.

Kazinczy — Szemere Pálnak és feleségének.

Széphalom Aug. 8d. 1831.

Édes Uram Öcsém 's Assz. Húgom,

Ma veszem a' Júl. 28d. irt levelet. Ez is igen kedves, de melly nyugtalanul várom azt, melly a' Nógrád és Gömör Vármegyei útat festő levelekről hozza nekem az Uram Öcsém ítéletét. Siessen tudatni azt Uram Öcsém. Most Biographiámnak adom azt a' tönust, melly a' Pannonhalmi útéhoz hasonlítson. Erdélyi Leveleim már készen

* A levél zárlatán összetört piros pecsét.

állanak. Ez a' Biographia így 3 Kötetet fog adni az 1828—1831. Pesti úttal.

Aug. 29d. nem leszek Pesten mert a' Cholera Aug. 5d. olta Széphalmon van. Még eddig nincs bajunk, ha csak Sophie nem csinál, ki Doctora lévén rég olta a' vidéknek, nem vonhatja el magát a' betegektől, 's őket látogatja, gyógyítja, éteti. De annak is van haszna. Már mondják hogy mi nem öljük el őket, ha más Uraságok igen is. Balgatag hírek ; de azokat külön papirosra teszem ide.¹ — Az Isten tudja mi lesz mind ezekből. Akarmi lesz, minek anticipálni a' bajt az ijedség által? Én Uram Öcsémnek igen gyakran fogok írni, hogy lássa hogy élek.

Melly igen nem tud az ember gazdálkodni az idővel. Most virradta olta dolgozom. Bár elvégezhessem a' mit kell.

Vádlok magamat hogy Pesten Schmidt által nem festetém képemet. Nem szeretnék addig meghalni, míg úgy hagyok egy jót en face, mint a' Richter profilje. Azt hagyni illő a' maradékért. Akkor kimetszetem, 's alá iratom *ad vivum*. Schmidt festé az Egri Érseket és Kapitány testvérét, 's olly jól, hogy lehetetlen jobban. Festesse Uram Öcsém és Asszonyom Húgom is vele magát és kérem ne halassza. Én Schmidttel fogom magam, mihelyt lemegyek.

A' Pesti zajról bőv tudósítást vettem 12 lapnyira. Az Assz. Húgomé még is mond olytat, a' mit abból nem tudtam. Nagyon köszönöm tehát.

Kölcsey felől nincs hírem: de Szathmárból sok rossz van. Ott fejr zászlót ragasztának a' lány földes Urak kapujára, a' keményekére feketét. Az Isten tartsa meg nekünk azt a' lelkes barátunkat. Mit fog veszteni Academiaánk, ha ő oda lesz!

Guzmicstól ma vettem levelet, 's megyen válaszom. Kötelesség ilyenkor tudatni egymással hogy élünk. — Horvát Endre dúlong. Hála Istennek hogy nem méltán.

Bártfaynének ma írok. Úgy Rumynak.

Írigylem a' Fóris agilitását, még pedig nagyon, de nem a' tárgyait.

Lesz hát Aestheticánk. De jobb volna csak Nyúlaknak írni Instantiát.

Ölelem édes kedves Palim, ölelem édes Assz. Húgom. Tartson meg Isten bennünket egymásnak, hogy a' jövő esztendőben együtt

¹ L. alább, a következő lapon.

Iáthassuk Mohácsot, Szigetet, Keszthelyt, Simeget, Zirczet, Pannonhalmát. —

A' Choleraí Ujságokat küldje vagy inkább vigye által Uram Öcsém vagy Assz. Húgom a' Grófnak, 's jelentse szíves tiszteletemet. Melly igen örvendek hogy Ő Nagyságok Erdélybe bé nem mentek! Mondja Asszonyom Húgom Ő Nagyságának a' Grófnénak — de magam sem tudom mit. —

Choleraí hírek. Aug. 8. 1831.

1. Lehoczki nevű Kassai Chirurgus, nem megcsábúlt, de elméjében nagyon meggyengült öreg, egy gyermeknek Kassán Bismuthot ada be, holott a' gyermek nem volt choleras, 's így az szörnyű kínok közt meghala. Ezt tette többekkel is. — Ez rémülésbe hozta a' népet. Nevelte a' rémülést az, hogy Kassa városa egy nagy fekete szekeret csináltata, melly sokat hasonlita azon másik veres szekérhez, mellyen a' kutyapecezérek az agyon vert kutyákat szokták kihordani; 's a' hol betegség üté ki magát, megállta a' szekér, 's a' beteget erővel belé veték, 's vitték az ispotályba. Ez a' szokatlan dolog — a' Lehoczki eltévesztett orvoslása — 's annak látása hogy Ur nem hal, sem Kereskedő, sem polgár és mesterember, hanem csak szegény sorsu paraszt, azt a' gondolatot támaszták a' falusi szegénységben, hogy a' Császár és a' Nemesség a' pór népet méreg által akarja kiveszteni. — A' Bárczai nép tehát és a' Kassán a' Külsővároson lakók botokkal, vas villákkal össze futottak, 's Lehoczkit csaknem agyon verték, a' Doctorokat a' városban és a' falukon megszalasztották. A' hír elterjede mindenfelé, 's így Zemplény Vármegegyében ezek történtek:

1.) Aug. 3d. virradtakor Velejtén, (hol V. Isp. Dókus László Úr a' Gróf Szapáryné üresen álló kastélyában lakott a' Vármegegye Cassájával, miolta a' Cholera Ujhelyben Júl. első napján kiütött) a' nép beszivárgott a' kastélyba, a' V. Isp. szekerét a' szekérszínből kivonták, akkor magát feiköltötték, 's kényszerítették hogy mingyárt menjen, mert ők magokat méreggel megétetni nem engedik. — Dókus elment. — Mihalyihoz közelítvén a' paraszt nép és a' szegényebb Nemesség bottal, vasvillával, kaszával, sarlóval szekérének szaladtak, lovait csaknem agyon verték, a' sarlóval a' kocsiba beszurkáltak, hogy ők meg nem engedik hogy¹ a' falujukba bemenjen. — Ez tehát

¹ Kazinczy F. itt e szót, hozzájok, kitörlötte.

hajtattott Legenyére. — Ott épen úgy járt. — Onnan Kis-Toronya felé vette útját, mert félt menni az ország útján. — Ott is azt tették vele. — Végre elesteledvén, a' setétben szerencsésen bevergődék Csörgőre, és a' Cordont commandírozó Kapitányhoz beszállott. De alig tudta meg a' nép hogy ott van, azonnal 16 paraszt körülvette a' házat, hogy megölik ha kilép. — Más nap a' Vice-Ispányt katonák kísérték be a' városba, hogy bántása ne essék az útban.

2.) Aug. 4d. Gercselyben lakos Geometra Kozma Ferenczre a' Kisztei 's Ujlaki parasztok virradtakor rá ütöttek, mert az is osztogatója volt a' pornak. Annnyira ment a' dolog, hogy Kozma vette a' puskát és öt parasztot agyon lőtt, maga is kapván tőlök egy lövést. Erre lóra tilt, 's a' hegyeken 's az erdőkön keresztül bement Ujhelybe, magát a' Vármegyén beadta mint kénytelenség' gyilkosát, 's ott reversalis mellett szabadon eresztetett, sőt neki a' Friedr. Wilhelm huszárjai közzül két legény oltalom végett melléje adatott.

3) Terebesen a' parasztok egy Deszcicska nevü Commissáriust kinzások közt azon vallástételre vontak, hogy a' Császár és a' Nemesség őket ki akarja veszteni, 's hogy bővebben is elmondja a' titkot, 's megnevezi mérget osztó társait. Erre a' Terebesi nép a' Szapáryné Directorát Tomcsicot, 's minden tisztjeit elfogta, megverte, elzárta.

4) Viczmándy János Szolgabíró és Esküdtje elverve, megkötözve hozattak Terebesre. — Katonáság parancsoltatott elő. A' parasztság nem akara engedelmeskedni. Ekkor tűz adatott rájuk, hat halva maradt, 4 veszedelmes sebet kapott, sokan könnyűt.

5) Boronkay Gáspár és Albert fija tizen egy rájuk jötteket lelőtték. Ellenben Szulyovszki József felől épen most veszem a' hírt, hogy agyon verték.

6) Az a' hir, hogy 14 krajnai falu jó Ujhelyt meggyujtani. Az éjjel az egész Ujhely fenn volt és vártált. Ott National-Gárda organizáltatik az ezen pillantatban érkező levél szerint.

7) Kézy megholt Patakon. Ugy az öreg Prof. Rozgonyiné, az öreg Tabularis Prokátor Tóth Pápay, az öreg Prokátor Boros, és Kaszner volt Fő Szolgabíró.

8) Tályán megholt Jantó Dániel és Rafael, Doctor Öry és felesége. — Mádon Palugyai, a' felesége, a' lyánya, és egy fija. —

9) Ujhelyben minden 25dik, Tolcsván minden 9dik, — Olasziban minden 4dik. De Lónyai Gábor és Gáborné és az én Thaliem Kassán vannak.

10) Kékeden cholérában megholt Radvánszky a' Szerencsyné, B. Podmaniczkiné és Ujházyné testvére, és Assessor Szányi az Eperjesi Tábl.

[Eredeti je a Szemeretár XI. kötetében.]

5379.

Kazinczy — Szalay Lászlónak,

Aug. 8d. 1831.

Édes barátom,

Zemplény bajban van. Hozzám Aug. 4d. jöve be a' Cholera. Ma legifjabb fiamat vette elő a' hányás; én ezt az ő ágya mellett írom. Isten tudja mi lesz belőle.

V. Ispányunk Dókus László, kiútvén magát a' cholera Ujhelyben, a' Cassával együtt onnan 2 mértföldnyire Velejte nevű faluba vonta magát a' Gróf Szapáryné üresen álló kastélyába. Aug. 3d. hajnalkor a' parasztok rá ütöttek hogy menjen, mert ők magokat általa méreggel elveszteni nem engedik. Ment. Mihályiban vas villákkal, botokkal kergették el. Úgy Legenyén, és Kis Toronyán. Csörgőre csak azért mehetett be, mert a' setétben nem látták. Más nap katonaság kísérte be védelmül Ujhelybe.

Aug. 5. Gercselyben egy Bismuth osztására kirendelt Geometrára rá ütöttek. Az kénytelen volt löni. Öt embert agyon lőtt, de maga is kapott egy lövést tőlök a' lábába. Akkor per devia silvas et montes Ujhelybe ment, magát beadta. Reversalis mellett haza eresztetett, sőt két Huszár adatott mellé, a' ki védje.

Terebesen neki mentek a' patikának, mindent összetörtek, elszórtak, a' Patikáriust csak nem megölték, az Uraság Tisztjeit elfogták, megverték, elzárták. Oda hozták megkötözve Szolgabírájokat Viczmándi Jánost és Esküdtjét a' Butkai parasztok is. Katonaság küldetett rájuk. Azokat megtámadták. A' Tiszt így tüzet parancsolt. Hat paraszt elesett, 4 nagy, igen sokan kis sebeket kaptak, elszaladt a' sokaság.

Ujhely ma éjjel nem aludt, 14 Krajnai falu érkezésével rémítette el őket egy hír.

Ott National gárde organizáltatik.

Ujhelyben minden 25dik, Tolcsván minden 9dik, Olasziban minden 4dik ember elholt.

Patakon 300 ember, 's ezek közt Prof. Kéz y.

Igy lévén ezek, látja az Úr hogy most patvariáról gondolkozni nem kell: én pedig kérném hogy ide most ne is jöjjön.

igen sietve hogy a' postát melyly indul el ne szalasszam.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5380.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 8. August 1831.

Mein theurer Freund,

Ich lebe, mit allen die ich die meinigen nenne. Nun ist die Seuche seit vorgestern aber auch in Széphalom. Meine Frau lässt sich nicht schrecken, und theilt den Kranken medicamente aus, nicht Wismuth, sondern andere Dinge, besucht sie, pflegt sie, nährt sie. Was über uns verhängt ist, erwarte ich mit Ergebung. Aber in welchem Wirrwarr bleiben meine Kinder. Alt bin ich geworden, sagt David, aber ich habe nicht gesehen, dass die Kinder eines Frommen Noth leiden. — das wa[ren andre]¹ Zeiten. Der köngl. Prophet sollte aus seinem Grabe ko[mmen und] sehn, in welche Lage mich mein Schwager, die Prokurato[ren und der] Exequent gesetzt haben. Die Ungerechtigkeit des Letztren hat mich, trotz dessen dass ich bey allen drey Tafeln triumphirt habe, ruiniert.

Nun hören Sie, was in unserer Gegend geschah und geschieht. 1) Lehoczki, ein nicht verrückter, aber im Kopf sehr geschwächter, einst sehr berühmter Chirurgus in Kaschau gab einem Knaben und drey bis vier Kranken, die von der Cholera nicht angesteckt waren, Wismuth und sie starben elend. — Nun sah man in Kaschau dies; sah auch, dass dort wie überall, nur Menschen aus der niedrigsten Classe, und nicht Adel, Kaufleute, wohlhabende Bürger und Juden sterben, — und sie kamen auf den Gedanken, Kaiser u. Adel morde das Volk durch dieses Gift. Menschen in dem nahen Bärca und in der Vorstadt wafneten [!] sich also mit Stöcken und Heugabeln, schlugen die Ärzte fast todt, und würden den Lehoczky gewiss nicht nur stark geschlagen haben was sie thaten, sondern

¹ A zárjelben levő részeket Romy egészítette ki a levél szélén, mert a levél e helyütt ki van tépve.

auch getödtet haben. — Den Schrecken dieser Leute erregte auch der Anblick des *schwarzen* gedeckten Wagens, den Kaschau machen liess, um Kranke ohne Widerrede darauf zu werfen, u. ins Spital zu führen. Dieser *schwarze* Wagen soll eine Ähnlichkeit mit dem *rothen* gehabt haben an¹ welchem totgeschlagene Hunde aus der Stadt geschleppt wurden.

2) Das Gerücht breitete sich bis in [das] Zempliner Com. aus. Der neue V.Gespann Dókus zog gleich den 1. Juli, wo die Seuche sich in Ujhely zeigte, von Ujhely in das leer stehende Gebäude der Gräfin Péter Szapáry, geborene Csáky, in Velejte, (2 Meilen weit von)² nahm auch die Comitats Cassa hin. Ruhig war er bis den dort. Nun kamen aber Bauern in den Hof, zogen seinen Wa[gen aus]³ der Remise, weckten ihn auf u. drangen in ihn, wegzufahren, denn morden lassen sie sich nicht. — In Mihályi drang⁴ sich das Volk mit Stöcken, Heugabeln, Sensen und Siecheln zu seinem Wagen und verbietet⁵ ihm den Weg in das Dorf. Dies geschah⁶ ihm⁷ in Legenye, und Kis-Toronya. Endlich ward es Nacht. Im Finstern glückte es ihm in das Quartier des Hauptmanns zu kommen, der die Aufsicht vom Cordon hat. Bald erfuhr aber das Volk, dass er da ist. 16 Bauern wachten die ganze Nacht, dass er nicht aus dem Hof trete. In der Frühe begleiteten ihn Soldaten nach Ujhely. — (Dies den 3. August.)

3) Den 4. August kam eine Menge von Kiszte u. Ujlak nach Gercsely, auch bewafnet, und wollte den Ingenieur Franz Kozma, der auch beordert war Medicamente auszutheilen, morden. Einer hatte auch ein Schiessgewehr. — Kozma sah Noth, und schoss *fünf* Menschen nieder, ward aber auch selbst im Fuss geschossen. Nun warf er sich auf sein Pferd, u. ritt durch Wälder und Berge nach Ujhely, erzählte, was vorfiel, gab sich als Mörder an, und⁸ nachdem er den Revers ausstellte, entlassen. Er bat sich zum Schutz *zwey* Hussaren des Rgmts Friedr. Wilhelm aus. Mein Neffe hat

¹ E szót Rummy <auf>-ra változtatta.

² A következő 1—2 szó helye ki van szakadva.

³ Ezen pótlást a szakítás szélén látható egy-két betűmaradvány teszi valószínűvé.

⁴ E szót Rummy <drängte> alakra javította.

⁵ Rummy <verbot>-ra javította.

⁶ Rummy pótolta: mit.

⁷ E szó fölé Rummy ezt írta: auch.

⁸ Ide Rummy ezt írta: ward.

diesen Kozma auf seiner Heimreise gesprochen, und ich habe diese Dinge von meinem Neffen.

4) So hat Caspar Boronkay u. sein Sohn Albert in Rákócz bey einem ähnlichen Fall *eilf* Menschen todtgeschossen.

5) Ein Pleban oder unirtrussischer Geistlicher nahm das Kreutz in die Hand u. wollte Ruhe predigen. Die wüthenden haben ihn fast todtgeschlagen.

6) Zu Terebes, bey Velejte, überfielen sie einen Commissaire d[es Comi]tats, mit dem Spitznamen Deszesicska — den eigentlichen we[iss. ich] nicht — Unter den grausamen Schlägen bekannte er, es [sei wahr], dass Kaiser u. Adel das Volk morden lassen, auch er sey [. . . .]¹ émissairs — sie sollen ihm nur Ruhe lassen, er wolle ihne[n sein] Geheimniss u. seine Mitschuldigen entdecken. Sie nahmen ihn also, sammt allen Beamten der Szapárj, vom Direktor *Tomsics* angefangen, in Verhaft, und bewachen sie in Terebes.

7) Dies wurde angezeigt, und Infanterie rückte an. Man brachte auch² Stuhlrichter Wiczmandy, erbärmlich misshandelt und gebunden, nach Terebes. Der Offizier befahl Looslassung und dass sie sich in Ruhe entfernen. Sie schlugen die Gewehre aus der Hand der Soldaten. Nun ward Feuer gegeben, und 16 fielen. Da flohen die Bethörten.

8) Vas Antal Perceptor Bellicus ward geprügelt und die Cassa weggenommen.

9) In Ujhely starb jeder 25ste, in Tolcsva der 9te, in Olaszi der 4te. Das Übel hat in Ujhely und Tokaj ausgetobt; jetzt wüthet es in Patak. Dort starben von denen, die ich kenne, Kaszner gewesener Stuhlrichter, Tóthpápay 90 jähriger Tabularis Procurator, 2 andere Procuratoren, die Witwe des Prof. Rozgonyi, und ein Professor — nach diesen *Kézy*, nach jenen *Magda*, noch weiss ich nicht, welcher von beiden. — Eben erhalte ich Nachricht, dass Magda lebt, aber *Kézy* gewiss todt ist. (Joseph Szulyovszky in Rákócz soll erschlagen seyn.)

Die Leute sind in dem Wahn, dass die Brunnen vergiftet werden. Man reinigt sie. — Vor Misshandlungen bin ich u. meine Frau sicher; man kennt unsere liberale Grundsätze im Denken und Thun,³ nicht wie bei Gregor Berzeviczy, der liberalismus predigte [un]d ein

¹ Itt néhány szó helye a levél széléről ki van tépve.

² Rummy toldása: den.

³ E szó Rummy pótlása.

sehr illiberaler Grundherr war. Aber die Cholera — vor der ist auch der liberale nicht sicher. — Ich bin Sohn von Hoffnungen.

Sollte ich aber entrückt werden, so nehmen Sie noch im Grabe meinen Dank für Ihre unschätzbare Freundschaft. Ich habe Ihren Brief vom 22. Jul erhalten. Den Brief Sr Eminenz des Cardinals habe ich schon zwischen meine Familien-Schriften eingetragen. Sollten Sie Gelegenheit haben vor Sr Eminenz von mir zu sprechen, so zeigen Sie Sr Eminenz meine tiefe Ehrfurcht. — Ein alter Mann wie ich, irrt in den nominibus propriis, u. Adalbert u. Astricus — beyde haben A zum ersten Buchstab — war sehr leicht umzutauschen. Adieu mon cher ami, mais pas encore pour jamais. Ich hoffe Sie noch umarmen zu können.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

5381.

Kazinczy — Szemere Pálnak és feleségének.

Sz. August. 10d. 1831.

Édes Uran Öcsém 's Assz. Húgom,

A' Terebesi zajgások megcsendesedtek. Mind a' Terebesi mind az Abarai dühödtek bocsánatért könyörgő leveleket küldözgetnek a' Vice Ispány által a' Vármegyére. A' primipilusok közül a' Hegyiben lakó Tasnádit és egy Marczy [!] nevűt, és talán Vályit (az is oda való volt, azaz Hegyibe, Butka és Gatály körül,) elfogtak magok az általok elcsábítottak, 's Terebesre vitték fogva. Két Kovács nevű oda van, elillantott. Ezek is támaszták a' tüzet.

Kérdést tettem ha Wladárnének és embereinek azaz Fiscálisának 's Oeconom. tisztjeinek, nincs e baja. Azt felelték hogy a' hírólok egészen hallgat. Ha bajok volna, beszélné a' hír. Legyen hát gond nélkül kedves Assz. Húgom. — De ha baj nem érte is, bezzeg vannak és voltak félelemben. — Hogy Gróf Forgácsné és Meskónét agyon verték, nem szenved kérdést. — A' kis Klobusiczki Mathilde atyját 2 órakor délután támadták meg, megverték, 3000 ft. kész pénzt elvitték, tükreit, asztalait összetörték, ezüstjét elrablották, maga megszökhete szerencsésen.

Az lévén híre, hogy Terebes tájékaról a' parasztság Ujhelynek

* A levél végére Rummy K. Gy. a következőket jegyezte: Kazinczy starb an der Cholera am 22 August 1831, 72 Jahre alt.

jó, Ujhelyben 400 ember gárdát csinál. Commandírozójok Barthos Major ; a' négy Kapitány Hidegkövi, Bernáth Samu, Körtvélyesi Lasztóczról, és az Academicus Balásházy. —

Dókus V. Isp. felől nagyítva van a' hir. Velejtén semmi baja nem volt. De Mihalyiba elébe futottak, 's nem bántották, de kérték hogy menjen.

A' mit itt írok B. Gajszlértől jó, ki most megyen el tőlem.

Ezen híreimet, reménylem, közleni fogja Uram Öcsém Gróf Rádayval. A' jövő postán a' Grófnak fogok írni, nem Uram Öcsémnek ; tehát tegyen ott kérdést ha élek e. Míg a' Cholera alatt leszünk, illő tudatnom Uram Öcsémmel ha élünk e. — Itt ma is meghala egy asszony. Sophie sokakat meggyógyita már. Azt mondják Regmezen öten feküsznek halva. Az én Lajosom felgyógyúlt.

Dr. Rischel Rumytól vár felvilágosítást az ide zárt kérdés eránt. Rummy azt nekem küldi. Én Uram Öcsémnek.

Biographiámat e' szókon kezdem :

Eljedék midőn Szemere megszólita, kéré, kényszerite, hogy a' miket dolgaink és magam felől oly sokak előtt elmondani mindég késznek talált, mondjam el mindennek ; azok érdemlik a' tudást, 's némelly tévedt hírek csak így némúlhatnak el. Érzém hogy én historiai személynek nem születtem, 's el nem tudám hinni hogy korunk az Autobiographiákat már tűrhesse. De 14 eszt. oltá oly sok izben újítatván meg az ostrom, végre megadám magamat, 's szerénységem sugallatit áldozatul hoztam annak a' társamnak, kinek gondolkozását, érzését, izlését tisztelni oly nagy okaim vannak. A' mit dolgozásomból a' Tud. Gyűjt. 1828 felvett, nem remélt kedvezéssel látám elfogadva, 's az neki-bátorított folytatni jegyzéseimet. De midőn én teszem a' mit némelly Olvasóink várni fognak, én viszont azt kérem kedvezésképen tőlök, hogy előadásaimat tekintsék ne mindennek, hanem csak szorosb barátim' kis körének, olykor csak maradékimnak mondva, 's tűrjék midőn oly tárgyakra ereszkedem, mellyek inkább mulathatják a' beszélőt mint hallgatójait. Így újra éljük eltűnt öröminket, 's hálás szívnek kedves emlegetni a' miket szeret.

Holnap már csak veszem a' Nógrádi 's Gömöri levelekre a' Crisist. Bár kedvét találhattam volna Uram Öcsémnek velek. — Ne késsék tudósítani, jó e a' mit itt küldök, az az, a' mit ezen a'

lapon. — Bártfainének ma is irok. Ugyan mik történnek Pesten. Látam az *újabb* jelentést Kisfaludy Károly Munkáji 's emléke eránt. Kézy bizonyosan megholt, de még nem tudom a' napját.

Dr. Rischel Prof. Rumihoz.

Das Studium der Magyarischen Sprache, dessen praktische Seite zwar fast in gar keinen Betracht genommen zu werden verdient (tudnillik für den *Ausländer* und *vor der Hand*), ist von seiner theoretischen Seite dem Philologen von dem grössten Nutzen, da sie als eine lebende, orientalische, aus einer ganz andern Sphäre stammende, im Herzen von Europa gesprochene Sprache *Sprachgeheimnisse* erschliesst, welche die tiefste Kenntniss der griechischen, lateinischen, ja selbst der hebräischen mir nicht erschlossen haben würde. — Révai ist ein grosser Mann, er hatte den *Adelung*, und den *Vater* gelesen; Vater u. Adelung würden aber noch grösser seyn, wenn sie Révais Magy. Gramm. gelesen hätten. Und dennoch ist Révai noch nicht das Non plus ultra. Die kommenden Geschlechter, die seine Kenntnisse u. Fähigkeiten besitzen u. in einem reinern Lichte wandeln, müssen auch die Sache klarer und wahrer sehen. Ideen dringen nicht so rasch durch die Welt, wie die Sonnenstrahlen, sie greifen nur langsam um sich, wie die Wärme in einem grossen Zimmer, und oft ist die Wiege leider auch ihr Sarg. So geht 's dem guten Révai. Wer liest ihn? Wo werden Vorlesungen über ihn gehalten? Wer klimmt auf seinen Schultern weiter empor? Niemand. Das Geschick dieses grossen Mannes lindert den Unmuth, den ich empfand über die schlechte Aufnahme meiner Ansichten über mancherley Punkte in der magy. Sprache, und über das Misslingen meines Vorhabens, eine Abhandlung über das Verbum im Druck erscheinen zu lassen. Die Eile, mit welcher ich in Pesth meine Sachen einpacken musste, ist Schuld dass ich mehrere Schriften u. unter diesen jene Abhandlung übersehend, zurückgelassen habe, sonst würde ich so frey seyn, Ihnen einige Stellen daraus mitzutheilen. Doch kann ich mich nicht enthalten über einen Punkt ihnen meine Meinung vorzutragen. Es betrifft die Form

Kérlek.

Zwey Ansichten sind darüber vorhanden: Beregszászi findet in *lek* das hebr. *lecha*: Révai hält es für ächtmagyarisch, u. dies mit Recht. Nur ist es etwas anders als er behauptet. Der erste hat

Unrecht unter andern aus dem Grunde, weil das characteristische Zeichen der ersten Person nicht vorhanden ist, u. der Bedeutung, also der Form widerspricht, die *er bittet dich* erwarten lässt. — Der zweite hat Unrecht, weil es dem Geiste der Sprache zuwider ist, das Suffixum zu trennen durch ein dem Subjekte vorgeseztes Objekt, so dass, wäre seine Meinung: *ek* = ich, *l* = dich. *Kérek, kérlek* — richtig, eher *kerekel* zu erwarten wäre. Es ist also weder die Form der dritten Person mit Bedeutung der ersten, noch die erste Person mit eingeschobenen *l* (dich), sondern ich halte es für die 2te Person sing. pass. *rogaris*. Die Révaisehe Annahme, als sey *ik* ein pronomen 3. pers. habe ich ebenfalls widerlegt, u. ich halte *k*, das in der 3. pers. *i* zum umwandelbaren Begleiter hat, für eine litera characteristica des Passivs. Es steht also nicht verwaist in der Sprache da, sondern hat seines Gleichen in dieser Nebenform der 2. Pers. gefunden, wo es einen wandelbaren Vocal zum Begleiter erfordert. — Eddig Rischel.

Rumy ezt felelte. — *Kérlek* (tanitlak, látlak) ist die radix *kér*, verbunden mit der zweiten u. ersten Person; — *I* (oder *el*, *al*) dich (die 2. Person der Verba passiva und neutropassiva ist *el* oder *ol*); — *ek* (oder *ak*) ich. Also *kér-l-ek* ist rogat te ego — szerezlek, amat te ego; látlak videt te ego. — Dass die 3te und 2te Person vorgeht, ist ganz orientalisches. — Dass es nicht die 2. Person des Passivums, wie Dr. Rischel glaubt, sondern die 3te Person des Activums ist, sieht man auch aus den übrigen Zeiten z. B. látalak, látalak. — Eddig Rumy.

Én Rumynak azt írom, hogy a' kérdés megfejtését Uram Őcsémtől várja. Én az Etymológiába soha nem ereszkedtem. Megelégedtem vele hogy rajta keresztül fussak. Mi a' lecha zsidóban, nem tudom. Tudom hogy a' *kérlek*ben az *ek* terminatio primae personae, az *l* pedig a' 2dik személyre vitetik, de hogyan jelent *l* második személyt, azt nem tudom.

Aug. 11d. dél után 2 órakor. Most jó Molnárném Kassáról e' hírekkel.

1) A' városban volt midőn a' katonaság Szalánchról 36 embert és asszonyt kötözve kísére be, mert ki akarák vágni a' Megye Esküdtének a' nyelvét.

2) Nagy-Sárosban Eperjes mellett zaj van; Katonaság ment oda Kássáról.

3) Kassa armirozza magát, mint Ujhely.

a' Molnárné elhozta a' Kovacsóczy Nefelejts czimű zsebkönyvét, külsője 's a' képek gyönyörűk. Most érkezvén midőn a' mai leveleket írom, csak estve fogom megtekinthetni.

Tőlem 3 darab van benne:

1. Epistola Gr. Kornishoz.

2. Ráday Erzsi.

3. Fáy György gyermekének. *Név nélkül.*

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5382.

Kazinczy — Szalay Lászlónak.

Széphalom Aug. 14d. 1831.

Édes barátom,

Az Urnak még Július 26d. írt levelét utolsó postával vettem. Nem csuda hogy elkéselt ezen rettenetes időkben. Sok hetekig egészen el valánk zárva a' tőlünk egyg órányira fekvő Ujhelytől. Augustusban pedig ide is általsapott a' mirigy. Rakásra halnak embereink, mint a' légy ősszel.

V. Ispányunk annyira el van foglalva, hogy ötet akármire megkérni most vétek. De oda az Urat nem is igyekszem patvariára juttatni. Annyi ott az Exspectáns, mint a' Károlyi háznál a' hivatalt kereső. — Az Ur esztendeig bizonyosan nem juthatna oda. Külön szobát nem kapna az Úr. Talán azt sem mind a' mit egyebet óhajt. Higgye az Úr, úgy szólok mint barátja. Ismerem a' tiszteletre olly igen méltó V. Ispányt, ismerem az Urat, ismerem a' környül-állásokat, 's elmondom bizonyossággal, hogy Zemplényben az Urnak nem tudok illő helyt. — Én ha az Urnak volnék, Pesten practizálnék. Vagy Pest körül. Bár Szemere volna most hivatalban, hogy az Ur körülte tölthetné a' parancsolt tirociniumot.

Tegnap estve vivének itt tizenhárom szekeren rabokat, Csörgő felé négyven szekeren. Katonaság kísérte. — Mennyi szerencsétlen, és mennyi szerencsétlen általok! Vad kegyetlenségeket vittek véghez, 's még az olly angyali lelkű asszonyosságokon [is] mint Forgácsné Varannón, ki abban lelte 's kereste boldogságát, ha betegeket gyógyíthata, szegényeket táplálhata. Ezek az ostobák elhitették

magokkal hogy a' Császár és Nemesség őket ki akarja irtani, holott látták, hogy a' Nemesség is azon kutakból iszik és főzet. — Elfáradtam már írni ezen híreket. De minek is? A' mit Szemerének, Bártfainének írtam, 's mások másoknak, szájról szájra megyen, 's tudva lesz az Úrnál is.

Az Academia Aug. 29d. tartja Nagy Gyűlését. Én ott nem leszek. Mint hagyjam feleségemet 's gyermekeimet e' zavarban?

Szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonyoknak és az Úr testvére-
nek. Ölelem édes barátom, hálás szívvel.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5383.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Szemerének.

Édes Palim, Wladárné a' pinczébe rejtetett, és így elkerüle minden bántást. Házánál is estek rablások, rontások; de csak hogy él, és sem maga sem gyermekei nem szenvedtek. — Vigasztalhatatlan leszek ha a' mai posta sem hozza az Uram Őcsém' ítéletét Nógrádomra 's Gömörömrre. Az 22dikben indult, 's így csaknem egy holnapja. Múlt postával a' Biographia első s'át küldöttem meg. — A' jövő Postán veszi Uram Őcsém az Acemiához írt leveletem; hogy ha el talál múlni a' Cholera miatt a' Nagy Gyűlés, Titokász Úr ne mulassa magát vele. — Éljen szerencsésen, és szeressenek mind ketten.

Aug. 15d. 1831.

[Eredetije a Szemeretár XI. kötetében.]

5384.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Széphalom August. 15d. 1831.

Édes barátom, én neked mindég borzasztóbb híreket küldök, de édesít az a' remény, hogy a' bajnak kevés hetek alatt vége lesz. Magam és az enyéimek épek, egészségesek vagyunk.

Gróf Forgácsné Varannón, és Báro Meskóné Varannó mellett, élnek, de sokat szenvedtek. — Forgácsnénak 20 eszt. oltá volt egy szakácsa, ezenfelül valamelly leányt nevelt. Ezek ketten társakat

szedtek a' Grófné megtámadására. A' gonoszok fejszékkel, rudakkal törtek az ártatlan asszonyra, 's egyik el akará vágni ujját a' gyűrűért, de egy obsitos társok tartóztatá, 's nyugalomban vonatá le azt. — Szeghy Imre Urnak kitolák két szeméit, 's vakon vitték Báró Meskónéhoz, hogy ez iszonyodjék el, és vallja meg hol a' pénze. — Az Eperjesi Tábla Assessorára Klobusiczky Józsefre ebéd után fényes nappal törtek saját jobbágyai, elverték, elkínózták, 's megölték volna, de egyik jobbágya elszökteté. Húnyor nevű Fiscálisát elverték, egy fához kötötték, 's mezítelen, 's harmadfél nap hagyák ott éhen szomjan; egy Erdőmester katonákat hozott kiszabadítására. — Hol jobb élni, Weimár körül e, hol a' kondás is olvas a' nyája mellett, vagy Skutari körül, hol a' Basa sem olvas? — Tegnapelőtt vittek itt Ujhelybe 48 gonosztevőt szekereken, katonák által kísérve. Prímipilusaiknak hajaik [!] a' bőrig el vala nyírva, hogy ha megszökhetnének is, rá ismerhessenek. — Tasnádi, Budaházy, Vályi, Márczi — prohpudor! — nemesek, 's egy más csapat primipilusai fogva vannak.

Mernyiken Szulovszki [!] Józsefet, Asszonytestvérét, naturalis leányát, a' Luther. papot 's feleségét, a' Fő Szolgabíró Reviczky Jánost, midőn vacsoránál ültek, megtámadák, 's összekoncsolák, mindössze tizenegy embert.

Ezek a' tegnap és ma vett hiteles híreim. Egy Táblabíró írja, ki a' dologban forog.

Élj szerencsésen. Sietve, mert ezt sokaknak. Pedig a' posta ma este indul.

Megérkezett a' Statáriumot engedő Kir. Rendelés. Fő Ispányunk Gr. Mailáth Antal maga is inquirál. De inquirál Terebesen egy a' végett kiküldött Biztosság is.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5385.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom, A' mit ma vettem Barthos majornétól, illő tudnod, bár borzasztó. Azért küldöm neked; készítsd el a' hírekhöz a' Tek. Asszonyt. Talán már ezeknek az irtóztatóságoknak majd végek lesz. Élj igen szerencsésen, és szeress úgy, a' hogy én téged szeretlek, tisztellek. — Aug. 15d. 1831.

Szulovszky József, testvére vagy ágyasa? — a' patikárius testvérét írja, — naturalis leánya, Reviczky János a' volt Vice-

Ispán Szirmay veje, a' Luth. pap és papné vacsoránál támadtattak meg. Szulyovszky lőtt sokakat, az utolsó töltést gyilkosainak adta, hogy lője agyon, de ne kinozza. — Szegény öreg! Van e öröme gyermekiben!

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5386.

Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnénak.

Méltóságos Grófné,

Melly igen örvendek én, hogy Nagyságod visszafordult Rofról, 's bé nem méne Erdélybe! Ki tudja mi érhetle volna Nagyságodat az úton; ki tudja jöhetett volna e haza, és a' cholera nem zárta volna e oda sok időre. Képzelem mit szenvedte Nagyságod már abban is hogy Péczel bé vala zárva, és hogyha Péczelen kiütötte volna magát a' baj, mint fájt volna Nagyságodnak az a' vád, hogy mások a' Nagyságod által hozott nyavalyának lettek áldozatjává. Mind ezek helyett az én Szemeréném nékem azt írja, hogy Péczel soha sem volt egészségesebb mint ezen elzárattatása idején; hogy maga Nagyságod, hogy a' Méltós. Gróf, hogy az én szerelmem, reményem, a' kis Pali egészségesek; hogy Palinak már kijött a' foga 's baj nélkül; de felejté megírni, ha megfogamzott e a' belé-oltott himlő. Bár azt hallhassam hogy igen, és nem sokára hogy már futkos. Tartsa meg a' kedves gyermeket Isten a' Nagyságtok öröme, 's a' Ráday ház és a' haza nagy díszére — ezt óhajtom valamikor róla gondolkozom.

Az én Palim és Paliném nékem gyönyörű napokat adtak Nógrádi és Gömöri útam alatt. Reményilem elbeszéltek egy részét Nagyságodnak, sőt Pali valamit azon út felől is olvashata. Nándoron kiéltem magamat Fizsivel, és most először életemben. Semmi vonása nincs az anyjából, de lelke épen az övé. A' Nagyságod levelét az öreg Grófnénak általadtam, 's nagy kisértet szálla meg, hogy a' borítékjait lopjam el. Nagyságod Péteriben azért nem akará a' könyvbe írni nevét, mert rüt írása van; ez vala legalább mentésége. Még akkor nem ismertem a' Nagyságod írását, 's nem tudtam a' szót minek venni. Most minekutána azt ismerem, azt kérdem, ha nem volna e szerényletlenség, ha az Isten szeretetre legméltóbb teremtése még azt is akarná, hogy ez a' tökéletesség is övé legyen a' sok egyéb mellett? Ha a' Nagyságod írása rüt volna is, akarnám

hogy olyan legyen; mutatná a' Nagyságod szép lelkét, mely első-
séget *bír*, de nem *keres*.

Nékem Aug. 28d. Pesten kellene lennem, 's már 25dikben
Péczelel voltam volna, hogy Nagysádnak látásában tölthessem a'
napot, mely Nagysádat szülte: de mint hagyjam el e' rettenetes
időkben feleségemet, gyermekimet? Ez úttal tehát nem tölthetem
azt a' Sukoróban. De itt fogom kérni Istent, hogy Nagyságodra
áraszsa minden áldásait, 's teljesítse valamit kíván. Légyen Nagy-
ságod soká, igen soká díszre a' Ráday háznak és az emberiségnek,
's az én utolsó napjaimnak öröme. Mert az én lelkem felvidul, ha
Nagysádról gondolkozom.

Ezen pillanatban mégyen el tőlem valaki, a' ki bizonyossá
teszen, hogy B. Luzsinszkynének Szécs-Keresztúrban semmi baja
nem volt és nincs. Örvendve írom ezt Nagyságodnak.

Éljen szerencsésen Nagyságod, 's tartson meg engem kegyes
emlékében.

Nagyságodnak

Széphalom Aug. 15d. 1831.

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

Fatovics Úrral szólottam, és miolta itthon vagyok, írtam a'
Bibliothéca eránt. Jó gondolatja van, de nem akarja tudatni, mert
elronthatnák.

[Eredetije Pesty Frigyes birtokában volt.]

5387.

Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnak.

[A levél eleje hiányzik.]

.....lottak, 's a' Grófnének az ujját el akarák vágni a'
gyűrű miatt; egy katona tartóztatá hogy azt ne tegyék, hanem
várják be míg levonja. — Egy parasztnál száz ötven font
ezüst találtatott, a' mit Forgácsnéól vittek el.

A' Biztróiak Abaujba szöktek által; ott fogdostattak el, 's
katonai őrizet alatt hozattak Ujhelybe. A' legvétkesebbek hajait el-
nyírták, hogy ha elszöknének is, rájuk lehessen ismerni.

Örmező és Varannó táján minden Uraságok házai ki vannak
rabolva. — Szeghy Imrének vassal szúrták ki mind a' két szemét,
's úgy vitték báró Meskónéhoz, hogy vallja meg a' Szeghyvel való
bánást látván, hol a' pénze. Ott holt meg sok szúrások és vagdalások

közt. — Zamuthón az Assesor Klobusiczky Archivumát tűzbe hányták.

A' Statárium eránt Aug. 12d. jött meg a' parancsolat, 's Aug. 13d. száz fejből álló Infantéria jött Ujhelybe. — A' Fő-Ispány Gróf Mailáth Antal Hanusfalván tartja a' vizsgálatot; a' Megye Fiscálissa katonai őrizet alatt ment oda.

A' posta ma indul mind Pestre, mind Erdély felé. Ezeket megírom B. Jósika Jánosnak, a' Gubern. Praesesének. Jó az illyet tudatni kivált azokkal kik a' kormányon ülnek. Megírom Cserey Miklósnak is hogy küldje által leveletem Wesselényi Miklósnénak Zsibóra. 'S így gazdálkodván az idővel leveletem itt végzem.

Maradok hív tisztelettel

A' Méltós. Grófnak

Széphalom Aug. 15d. 1831.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz impr.

[Eredetije Pesty Frigyes birtokában volt.]

5388.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának.

Édes Zsenim, Mi épen, egészségben vagyunk. Lajos minap rosszúl volt, az éjjel Bálint, de bajok csak a' megterhelt gyomor vala. Légy gondok nélkül, és haza ne jöjj. Jó helyen vagy, 's a' mint hallom, hozzátok Doctor jön, mellynek reád nézve is örvendek. —

Imhol a' mit tegnap Gönczi, ma pedig Barthosné és Horn írnak.

A' primipilusok Terebesen vannak a' Vizsgálatot ott tevő Törvényszék előtt; de bizonyos hogy Tasnádi, Budaházi, Vályi és Márczi Nemes-Urak fogva vannak Terebesen.

Mernyiken Szulyovszki József und seine Schwester (neki Szirmay Mihályné és Pongráczné az, — 's inkább hiszem hogy Pongráczné volt vele mint az igen derek Szirmay Mihályné), Szulyovszki Józsefnek egy lánygyermekke, a' Luther. Predikátor és felesége együtt vacsoráltak. Fejszével verték őket agyon az emberek mind össze tizenegy személyt.

Szeghy Imrénének mind a' két szemét kiszúrták, úgy vitték Báro Meskónéhoz hogy Meskóné lássa, és adja elő a' pénzét ijedtében. Ott Szeghyt agyon szurkálták a' Meskóné szeme előtt, Meskónét

teljesen kirabolták, de nem ölték meg. — Forgácsnének volt egy 20 eszt. oltá tartott szakácsa, az és ihre Ziehtochter vezettek másokat reá, hogy essenek a' Grófnének. Életben hagyták, de mindenét elvitték. Egy paraszt el akará vágni a' gyűrű miatt az ujját, de nem engedé egy obsitos társok. Egy parasztnál százötven font lopott ezüst találatott. Wladár Andrásné is ki van lopva, mindene eltördelve, elrontva, de ott nem történt gyilkosság.

Klobusiczky Assessort egy embere szöktette el a' verés után. Katonai őrizet alatt ment Eperjesre. 3000 futját elvitték, mindenét össze vagdalták, össze rontották.

Hunyort megverték, egy fához kötötték, harmadfél napig volt ott étel ital nélkül 's megkötve. De egy Forstner katonákat hozott s eloldatta. Nincs reménység életéhez.

A' Statárium tegnap megjött.

A' Fő-Ispán tegnap ment Hanusfalvára inquirálni. Az Ord. Fisc. Kossuth katonai védelem alatt ment utána.

Ezek a' hireim. Add által az Öcsémnek és Málinak.

Minap a' Máli Contóját hirtelenében nem jól irtam, 's az 1 fnt ezüst pénzéből 1 húszast a' levélben visszaküldöttem. A' Contó ez

küldött Máli	1 f. Conv.
Horn Úr fizetett	30 xr.
nagy levél	18
kis levél	6
	<hr/>
	54
visszaküldöttem	20
	<hr/>
	1 f. 14 xr.

és így nem én tartozom Málinak, hanem 14 xral ő nekem.

Nem megyen e valaki Kassára? 's mikor?*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Irod. Levelek.]

5389.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának és Kazinczy Emilnek.

Édes gyermekeim, Mi élünk, és egészségben. Lajos elkapta a' cholérát, hányt és ment a' hasa, 's görcsöt kapott a' lábában. De Sophie a' dörzsölésekkel és egyéb szerekkel segített. Most Ilkónét

* Kedves Atyám hozzám irt utolsó levele ez. — Kazinczy Eugénia jegyzete.

tartotta meg az életben. Itt már 9 holt el. — Az Ujságokat elmondja Laczi. Nincs időm megírni.

Emil eránt Kraynik Imrének irtam, hogy szóljon a' Tisztekkel, és tudósítson minden felől. Édes Emilem, az ember minden státusban elő mehet és boldog lehet, csak azt tegye a' mit az *ész* parancsol, és nem az *indulat*. De újra kérlek, Kassán lévén, tekintesd meg magadat. Tudod hogy a' te mellyed gyenge; vess számot magaddal, ha te elbírod e a' katonai terhet. Tudakozzd meg Asszonyod Nénédet, hol Gyurkovics Kapitány Úr, hogy neki is írhassek. Laczi indul; én igen későn tudtam meg azt, 's így hosszan nem írhatok. Bár nektek maradna időtök nekem sokat írni. Emil elmenjen Szerencsyné Asszonysághoz; tisztelje nevemmel, 's mondja hogy írni nem volt időm. Kedveltessétek meg vele és az egész világgal magatokat. Az életnek nagy szerencséje az ha bennünket a' jók szeretnek, jónak néznek. — A' Lónyai háznak minden szépet. — Aug. 16d. 1831.

Édes Thaliem, ezt a' két leveled [!] küldd mingyárt postára. Nagyon kérlek erre.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

5390.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics
szíves tiszteletét.

Auguszt. 17d. 1831.

A bajos idők megfosztottak bennünk attól az örömtől is, hogy tudományos körünkben láthatnók egymást, s tellyesíthetnők azt az ismeretet, mellyet a mult télen egymásról vevénk. Tegnap kaptam az Elölülőnek levelét, mellyel a már hirdetett Gyűlést felmondja, s határtalan időre halasztja. Épen tegnap olvastatott fel előttünk Fő-Apátunk levele is, mellyben a Szeptember hónapra rendelt szerzetes Gyűlést (capitulum generale) visszahúzza igen fájdalmasan, azért hogy már most harmadszor (mint Prior akart már tartani) akadályoztatik ezen atyai szándékában. Így mennek füstbe szándékaink, feltételeink, egy hatalmasb erőnek közbeléptével.

Halljad a mi choléránkot, ki a tiéteket szorgalmatosan halltatad velem. Győr városában Julius 28. oltá dühödik az; de a város nincs elzárva; embereink még ma is ki be járnak, s eddig minden

vész nélkül. Eddig Győrött csupa cholera-ban meghaltak 350 felé; elején csak az Ujvárosban, majd a Majorokban, és a Szigetben; most az Ujvárosban szűnik, de a Szigetben dühödik, itt ott a belső városban is halnak. Győr mellett fészkel túl a kis Dunán Réfaluban; innen Szabadhegyen, és Szent Ivánban; ez a mi falunk; horvátok lakosi; de már annyira magyarosodtak, hogy a Plébános horvátul nem papol. Ezek a horvátok elején sűrűen haltak, utób felvették a gyógyítás módját, s azzal dicsekszenek, hogy többnyire feldörzsölik betegjeiket. Értvén, hogy a jobb élet használ ellene, instantziával jöttek Fő-Apátunkhoz 1000 forintért, hogy ezt a szegényebbek között kiosszák, és nyertek.

Mi, édes Barátom, eddig tiszták vagyunk a szomszéd helységekkel együtt, de maradunk e? A tető, mellyen lakunk, biztat bennünk, s a tiszta lakás és életmód; de ha a hely lakóji betegesnek, nekünk nem szabad magunkat tőlök megvonnunk. Eleve meg vannak téve a rendelések.

Eddig irtam, és társam jöt [!], hogy kimenjünk. Visszatérvén veszem leveledet, arántam több mint testvéri szeretetednek nem első ugyan, de talán legbizonyosb tanúját. Ott vagy tehát te is a tiéiddel közepette a vésznek! S Nőd, a szép szívű, nagy lelkű Asszony gyámangyala a sinlődő emberiségnek! Ah édes Barátom! melly boldog lehetsz Te egy ilyen hűtvesben! még akkor is, midőn a gonoszság nyomja igazságos ügyedet! S miként lehet kemény egy olyan Angyal aránt emberi szív? bé sok fijaiban vad még ma is ez a mi nemünk! De mi közöttük egy nemes szívvel annál boldogabbak.

Most az ember minden órában hall valamit. Leveleddel együtt vettem a Győri levelezőmet, Vurda Károlyét, Praelatus Sztankovics házi barátját s asztaltársát. Neki már két testvére, egy huga és egy öccse volt a bajba, de Bakody, a Syntaxisban tanítványom, most homöopatikus Orvos, mind a kettőt kirántá. Már ezelőtt is csuda dolgokat tön ez a fiatal orvos homöopatiájával, mellyel, nyomatva a többtől, szükségből kezdé orvosolni, s ez neki nagy hirt szerze. Azt írja levelezőm, hogy keze alatt még egy cholericus sem halt meg; ő azzal is ajánlja magát, hogy betegjeivel épen olly bátran bánik, mint eddig, midőn a többi csak ajtóból beszél be, s rendeli az orvosszereket. Levelezőm szerint a nyavalya gyarapszik; napjában 40—50 a halott.

A mirigyos halálozásokat egy társunké, Valter Románé [kezdte], ki Győrött több esztendő [!] át nem kevesebb szerencsével papolt a németeknek, mint Albach a Pestieknek. Már akkor gyaníták, hogy cholera ölte őt el, mert hirtelen halt meg; de már előbb szenvedett rágásban egy meghűtés által. — Cholerában a mult héten megholt egy jó emberünk, Sóperceptor Szentel, ama szerencsétlen prókátor testvére. Más ismerőseim közül még nem halt. A betegekhez járó papok eddig birják magokat, bátor felette kifáradtak.

Tegnap volt Apátunk Szederrel a szomszéd helységünkben, Ravazdon, hol nekünk ferdőnk van; ott tegnap 7ten feküdtek halva, a 8dik haldoklott; de nem cholerában azt mondják (ebben csak egy volt, azt is feldörgölék), hanem közönséges hasmenésben.

A Börcsi bíró házról házra jár, dörgöli, melegíti a betegeket, és sokat megment a haláltól. Némelly banyák Győrött azt teszik a cholerikusokkal, mit a esömörrel, foghagymás ezzettel dörgölik, és foganattal.

Egy Nagyszombati társunk vön onnan levelet, mellyben írják, hogy abban a kerületben 6000, (hat ezer) a beteg, pedig a város maga még egészséges.

Nálunk az emberek nem oly gyanakodók. Itt ott voltak vonakodások a tized megadásában, de a cholera megrettenté őket, s most csendesek.

A termés átalán igen bő; de az Augusztusi gyakor záporok miatt a hordás és nyomtatás késik; a gabona csirázik; úgy hogy a szegénység még most is alig juthat kenyérhez.

Tisztel Apátom, tisztelnek társaim, s örvendnek nyereségöknek; egyik már beszéd közben Pater-nek is talált mondani, s te valóban az vagy. Ölelem lélekben az emberszerető Angyalt, s Angyalkáit vele. Irj, édes barátom gyakran; irok én is.

Endrét több hónapnál hogy nem láttam. Szeretném tudni, mint van, s hol van Szemerénk!

Bakod, Komárom Vármegyében, annyira van a cholerában, hogy senki sem mer feléje menni. A szomszéd helységek kordont huztak körülötte, hogy senki kine jöhessen!

Maurus és Vincze Julius 27dikén Füredre mentek. Veszprim elzárá utjokat, se ki se be nem eresztvén senkit. Én is utánnok mentem volna különben Szederrel, examenek után. Most már szabad a járás, mert Veszprim is kezd choleráskodni.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

5391.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Aug. 18d. 1831.

Tisztelt kedves barátom,

Én és az enyéimék élünk, de mely időkbén! — Engedd festenem mik történnek itt. —

Összebeszélénk Szemere és én, hogy Pestről együtt jöjünk; ő nem annyira dolgai miatt akara jönni Zemplénybe, Ungvárhoz, Szathmárba, mint egészségére nézve, mely tavaly a' nyári holnapokban tett útazás miatt igen sokat nyere; és azért hogy felesége' rokonait láthassa. Elhagyánk tehát Péczelt Június 12d.; 's Június 29dikén értünk Patakra. Már ez nap meghallánk Szerencsen, hogy az orosz ajándék pusztítja Tokajt és Zemplénynek némelly más helyeit is, de azért csak jöttünk: de Patakon már bővebben hallván a' hírt, én is, Prof. Somosy is kérénk Szemerét, fordúljon vissza; mit fogna tenni, ha bé eresztenék ugyan Ungvárhoz, de nem ki. — Szemere tehát más nap, az az, Június 30d. visszafordult. — Én reggeli 9kor már Ujhelyben valék. A' Vice Ispán akkor méne particuláris Gyűlésbe, melyet a' Nádor staféta által érkezett parancsa kívánt tartatni. Bementem oda én is, de siettem látni feleségemet 's gyermekimet. Más nap Ujhely be vala kerítve, 's én, a' ki Ujhelyhez egy órányira lakom, de már Abaujban, ha 24 órával később érkezem Pestről, haza nem bocsátattam volna. Hetekig voltam elszigetelve Ujhelytől 's a' postától, 's így az egész világtól. — Végre Aug. 10d. a' cholera ide is áltcsapott, 's az örök Abauj és Zemplény közt megszüntek. — De halld mi történt Kassán, és így más helyeken.

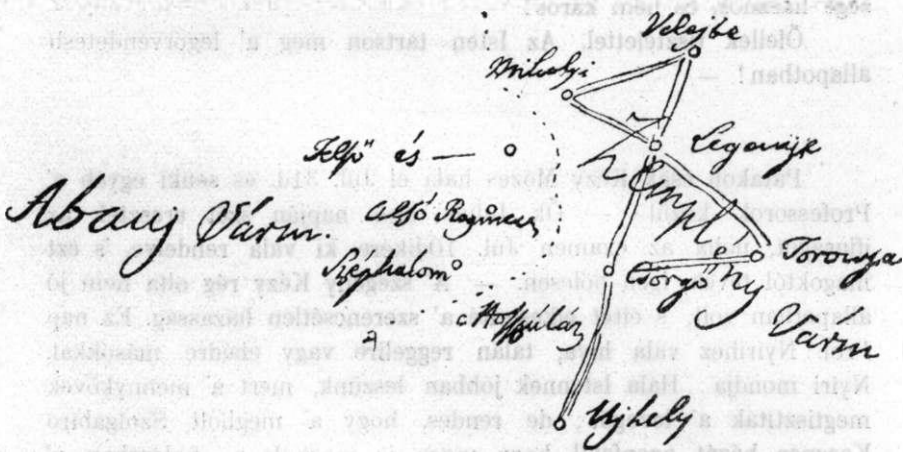
Kassa egy csuda formájú fedeles szekeret csináltata, mellyen a' cholerasok az ispotályba vitessenek. A' szekér hasonlita ahhoz, mellyen a' kutyapeczér az agyon-sujtott ebeket ki szokta hordani, 's ezt még a' halál színére festették, a' mi még inkább támaszta borzadást. A' beteg nem akara elválni azoktól a' kiket szerete, sem ezek nem akarák a' magok kedveltjeket talán utolsó napjaiban segédjek nélkül hagyni, 's így közönséges vala a' neheztelés. — Egy arató leány hányni kezdte a' mezőn. Azonnal érte jöve a' bárka, 's a' szegény leányt vitte erővel. Az észre vette hogy a' szekérnek

hátrafelé is van egy ajtaja. Megnyitá azt, 's kicsúszott. Azonban a' szekér megállta az Ispotály előtt; a' ház emberei ki akarják emelni a' beteget, 's — oh csudák' csudája! — az sehol nincs. A' buta nép ezt isteni intésnek tekintette. Tudta a' leány hogy atyja vagy gazdája házánál keresni fogják, 's nem oda vonta meg magát, hanem valamelly ismerőséhez; ott kivétvén magából gyomra az epét, más nap egészségesen méno haza. A' nép ezt oda magyarázza hogy az ispotályban gyógyítás szükségtelen, sőt még rosszabbat vona ki a' dologból, 's morgani kezdé.

Kassának van egy Lehóczki nevű Chirurgusa, becsfílt ember egykor, most elméjében nem megháborodott, hanem csak elgyengült. Ez megláta az úczán egy fiút, kit régolta lele a' hideg. Ennek a' nélkül hogy a' fiu vagy szülei kérték volna, beadá a' Bismuthot, 's az iszonyú kínok közt meghala. Így járt 4 vagy 5 más betege is. — A' külvároson lakók most felsődíték a' Bárca szomszéd faluban lakókat is, 's bottal 's vas villával jönnek, verik, megsza-lasztják az Orvosokat. Lehóczkit csak egy vén assz. menté meg a' bizonyos haláltól.

A' rossz hir szárnyan kél. — Zemplény meghallván ezt, tovább ment. Terebesen egy Commissáriust, ki Bismuth osztogatására vala rendelve, addig verték, míg azt vallá a' mit ők akartak. Neki álltak tehát a' Patikáriusnak, azt csaknem halálig verték el, mindenét a' patikában összetörték. A' Gróf Szapáry Péterné Directorán kezdve az utolsó Ispányáig minden Urasági Tisztet elfoglak, megverték, zárva tartották. A' Butkaiak az ott lakó Sz.birót és Esküdtet, mint méregosztogatókat megverve, megkötözve küldék Terebesre. Egy másik Főszolgabirót, Reviczky Jánost, és az én szerencsétlenségem' még életben lévő társának Szulyovszki Menyhértnek már Szolga-biróságot viselt fíját Szulyovszki Józsefet, ennek Szépét és természeti leányát, a' Luth. Predikátort és feleségét vacsorakor megtámadták, és őket mindnyájokat, szám szerint tizenegyet, megölték, összekonzolták. Varannón egy jöltevőségeiről ismeretes özvegy Gróf Forgácsné életben hagyták ugyan, de nem ütések nélkül, 's mindenétől megfosztották; az egyik paraszt, mivel gyűrűje nehezen ment, azt tanácslá hogy szeljük el az ujját, de egy obsitos társa ezt nem engedte. Báró Meskó Antalnét is megtámadák, mindenét elvitték. Szeghy Imre Urnak tulajdon bacsója (juhásza) mind két szemét kiszúrta, Meskónéhoz vitték (a' kettő közt legkissebb titkos ismeretség sem volt) hogy Meskóné lássa az ezen elkövetendő iszo-

nyúságokat, és adjon ki mindent, azután Szeghyt a' Meskóné szemei előtt szurdosták agyon. — A' Vice-Ispány mingyárt a' Cholera kiütésekor elhagyá Ujhelyt, hol mindég lakik, 's Szapárynének Velejtei üresen álló kastélyába vonta meg magát. Most hírt veve, hogy ellene is erő készül. Vissza akara Ujhelybe menni, de Abaujnak kerülve, hogy az idegen Megyében bátrabb legyen, 's Mihályi körül a' nép és a' szegényebb sorsú Nemesség elébe ment, elverte lovát, magát fenyegette, 's meg nem engedte hogy a' faluba belépjen. A' szántó földeken végig méne tehát Legenyének. Ugy járt ott is. Nem mervén menni az Ország-útján, kitért Toronyára, 's ott sem eresztetett bé. Végre a' setétben bevergődheték Csörgőre, 's az ott quártélyozó Cordon Commendansánál hála meg, ki más nap katonai védelem alatt kísérteté, hogy bántása ne legyen, Ujhelyig. Méltó itt ismerni a' localitást. Imhol az:

Mínt hogy a' Terebesiek engedni a' V. Ispánynak és az Egészségre ügyelő Deputatióknak nem akartak, a' Deputatiók és a' V.-Ispány katonákat kére. Azok jöttek Terebesre, de a' nép vasvillákkal verte ki kezekből a' bajonetteket. A' Tiszt tehát tüzet adata. Látván a' sokaság hogy hullanak társaik,¹ elszélede. Mindenfelé fogdossák őket a' katonák, Széphalmon által már két izben vitték a' szerencsétleneket ökrös szekereken Ujhelyi fogságokba. Sokan Terebesen tar-

¹ Az eredetiben tollhiba: társaig.

tatnak. A' Fő-Ispány Bisztra körül investigál. A' Statárium megérkezett.

A' gonoszok' primipilusai Tasnádi, Márczi, Vályi, Budaházi, Hegyiben lakó Nemesek, fogva vannak. Társaik fogták el és beadták. Tegnap a' Kassai Püspökség Szent-Marján lakó emberei hozattak be Újhelybe. Magokhoz kezdenek térni, 's Terebes, Abara, sok egyéb helyek írva mutatják bé megbánásokat és engedelmességet fogadnak.

A' mi Nagy Gyűlésünk tehát elhalasztatik. Örvendek ennek; most nem jelenheték vala meg.

Itt is hálnak az emberek. Két cselédem nekem is érzette a' baját, 's legifjabb Lajos fiam a' cholérát elkapta, de feleségem mingyárt hozzá látott, 's a' gyermek szerencsésen felgyógyult.

Ugyan édes barátom, mikor fogják elhinni közöttünk némellyek, hogy jobb élni Weimár körül mint Algier táján; hogy a' lélek műveltsége hasznos, és nem káros!

Öllelek tisztelettel. Az Isten tartson meg a' legörvendetesb állapotban! —

Patakon csak Kézy Mózes hala el Júl. 31d. és senki egyéb a' Professorok közül¹ — Ők Július' első napján szét ereszték az ifjuságot, noha az examen Júl. 10dikére ki vala rendelve, 's ezt magoktól tévék, igen bölcsen. — A' szegény Kézy rég olta nem jó állapotban volt, 's éltét elkeseríté a' szerencsétlen házasság. Ez nap Prof. Nyírihez vala híva, talán reggelire vagy ebédre másokkal. Nyíri mondja: Hála Istennek jobban leszünk, mert a' mennykövek megtisztíták a' levegőt; de rendes, hogy a' megholt Szolgabíró Kaszner házáat azonfelül hogy maga is meghala a' cholérában, a' mennykő megüté. Erre Kézy összerogyott; felocsolták. Őn erejével méne haza. De ott ágyba esett, 's estveli 7 órakor kimúlt.

Magda el.*

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ Az eredetiben tollhiba: körül.

* «Kazinczy Ferencz, negyed napra e' levél' írása után, u. m. aug. 22. 1831. a' cholera' áldozatja lett.» — Bajza és Toldy jegyzete.

5392.

Kazinczy — Bártfay Lászlónak.

Tisztelt kedves barátom,

Tegnap késő este az vala nálam, a' ki szemmel látott tanúja volt a' Vice Ispán Dókus Urral történt mihályi dolognak, és a' ki mindennap forog Esküdt Köröskényivel. Közlöm tehát veled a' mit beszéle, hogy ne hamisan tudd a' dolgokat.

Dókus V. Ispán nem azért hagyá el Velejtét, mert elijeszté a' hir hogy rá akarnak törni, hanem azért, mert Velejtére is ált-méne a' Cholera, Újhelyben pedig fogytán volt már. A' Deputációnak Mihályiban kelle összegyűlni Batta Pál barátunknál 's a' Vice Ispány kiméne oda. A' Mihályi férfiak és asszonyok csoportosan várak vas villákkal, botokkal, fejszékkel, lapátokkal, pemetékkal, 's kiáltottak neki, hogy ötet ök tették Vice Ispánná, és még is öldödni akarja. Bé ne jöjön, mert össze konczolják. Batta is kiment, néhány eszesekkel, 's ezek közt vala az én vendégem is, Székely József, kérték a' feldühülteket, de nem használt. Így Batta is kérte, fordúljon vissza, 's ne tégye ki magát a' veszedelemnek. Legénye kifutott a' faluból az alsó útra, hol a' Vice Ispánnak el kelle menni, 's fenyegetésekkel ereszté el. Ez történt Kis-Toronyán is. Ekkor Csörgöre hajtatott éjszakára. — A' Mihályiak látván most mint fogdostatnak másutt a' hozzájuk hasonlók, de gyilkosságig menők, szepegnek.

Azt mondja Székely, hogy Reviczky Jánosnak elébb lábát, azután karját csapták el, 's elevenen vetették a' gödörbe. A' szegény Szulyovszkynak is elébb a' karját. Eggyike a' megfogottaknak bona fide elmondá, hogy ő vonta tőkére a' fejét, 's fejszével ő csapta el.

Annyi a' fogoly, hogy Újhelyben és Terebesen el nem férnek, hanem most a' Pataki vár tömlöczét ürítik ki nekik.

Székely meg nem tudá mondani hol történt, de a' katonaság egy helyt száznál több embert löve le, egy más helyt közel százat. Barátom, borzadás ezeket csak hallani is. Melly boldog a' ki városban lakik. Ott effélék csak nem történnek, legalább nem illy nagy számban.

A' nagy gyűlése az Akademiának elhalada, 's örvendek annak; én most ott nem leheték vala. Pedig azt csak a' Schédel és Kis Oratójok miatt is óhajtottam. — Ugyan édes barátom, mi lesz abból a' Döbrenteiből, ha tudniillik még szerencsétlenebb lehet, mint a

millyenné magát már tette? Láttad e azon hivatalos megszólítását, hogy adjuk-be melly segéd könyveket bírunk a' Lexikon dolgozása-sára? Fesz és pöf! ezt kiáltom, ha megölnék is érte, mert ezt nem indulatból, hanem meggyőződésből mondhatom. Bár csak az ilyen Circulárek dolgozását Schédelre bíznák az előlülök. Élj szerencsésen, és szeresd

Aug. 19d. 1831.¹

hiv tisztelődet

K. F.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

5393.

Kazinczy — Mocsáry Antalnak.

Széphalom Aug. 20d. 1831.

Tisztelt barátom,

Én még élek, és házam népe; de az Ur keze rajtam is érez-teti sullyát. Iszonyú ezeket hallani is. Sietek tudatni veled mint vagyunk, noha már belé ünhattam a' távol lakóknak beszélni olly igen sok ízben.

Szemerével Jún. 29d. érénk Patakra. Az nap hallánk Szeren-csen és Vámosujfaluban hogy Zemplényben Tárkány, Agárd, Czigánd helységek zárva vannak; hogy a' mirigy bémocskolta Ugocsát, Ung-várt, Bereget, Szathmárt. Kértük tehát én és Prof. Somosy, ne tegye ki magát a' veszélynek; mert ha bémehetne is Ungvárba, megfört-énhetnék, hogy ki nem eresztenék. Szemere tehát Jún. 30d. vissza-fordúlt, 's minthogy Miskolcz tája már nem vala egészséges, útját ismét Gömörnek és Nógrádnak vette.

Én Jún. 30d. reggeli 9kor már Ujhelyben voltam. Épen akkor mentek partic. Gyűlésbe. Bémentem magam is. Hallván hogy a' Város bé fog záratni, ott hagytam a' Gyűlést, hogy háznépem közt legyek. — Ha 24 órával később jöttem volna, el voltam volna rekesztve feleségemtől gyermekimtől, mert ki nem eresztettek volna.

Bajunk mellyet festeni fogok, Kassáról erede. — A' Város egyy csuda formájú bárkát csináltata, mellyen a' cholerasok ispotályba

¹ Meghalt K. F. aug. 22. — Kazinczy G. jegyzete.

vitessenek. A' szemet ijeszté a' bárka' formája, melly emlékeztete azon másik szekérre, mellyen a' kutyapeczér az agyon sujtott ebeket szokta kihordani; de ijeszté a' fekete szín is a' szekeren, melly *halál' színe*. A' beteg a' maga atyját vagy gyermekét nem akará utolsó szempillantásiban elhagyni, sem a' feleség és gyermek a' maga gondolai alól kiereszteni atyját 's férjét, 's így a' szekér és ispotály gyűlölt nevekké levének. — Valamelly arató-leány rosszul leve a' mezőn. A' szekér jött, 's erővel vitte a' menni nem akaró leányt. Az megsejté hogy a' szekérnek nem csak a' két oldalán, hanem hátul is van ajtaja; titkon megnyitá azt, 's kicsúszott rajta. A' szekér megáll az ispotály előtt, jönnek a' ház' emberei kiemelni a' leányt, 's — oh csudák csudája! — a' leány nincs. A' superstitiosus tót nép ezt isteni intésnek vevé, kivált hogy a' leány nem haza, hanem egy ismerőséhez rejtezett el — tudta hogy atyjánál keresni és erővel is ispotályba vinni fogják — 's ott kiürítvén házi szerekkel gyomrát az epétől, más nap épen, egészségesen jelene meg. — Íme mondának a' babonások, meggyógyult, pedig nem volt ispotályban; ha ott lett volna, már eddig nem élne.

Ide járult hogy egy elméjében nem megháborodott, hanem csak nagyon elgyengült¹ Chirurgus, Lehoczki a' neve, egykor nagyon becsült ember, meglátván valamely gyermeket az úczán, sápadt arcczal, mert rég olta lelé a' hideg, beadá neki a' Bismuthot, 's az szörnyű kinok közt, elhala. Így járt négy öt más betegeivel is. — Ekkor a' neki dühültek vasvillákkal, botokkal mentek a' városba, 's Lehoczkit megölték volna, de egy vén assz. elrejté. Az Orvosokat verték, kergeték.

A' rossz hír szárnyan kél, 's Zemplény meghallá mi történt Kassán. Sok ember meghalván itt is a' Bismuth mellett vagy miatt, egy ennek kiosztására a' Vármegye által rendelt Commissáriust, Lóriniczfi a' neve, addig vertek, míg az kínjában azt vallá, a' mit hallani akartak; — hogy a' Bismuth méreg; hogy a' Császár és a' Nemesség őket kiölni akarja; hogy az egész plánumot el fogja mondani, 's megnevezni minden társait. — Ekkor ezek neki mentek a' Terebesi patikáriusnak, azt kegyetlenül elverték, Patikájában mindent összetörtek, holmijét elrablották, a' Gr. Szapáry Péterné Directorán kezdve az utolsó Ispányig Tisztjeit össze verték, megkötözve fogságra tették. Ellene katonaság méne ki. A' bajonetteket

¹ Kazinczy F. itt e szót, *ember*, kitörülte.

vasvillájjal a' katonák kezéből kiverték. A' Tiszt kénytelen vala tüzet adatni. 8 leesett, igen sok terhes sebeket kapott, a' többi futott.

Kozma Ferencz Geometrát mint méregosztót meglámadák. Egyike Kozmának lábát meg is lötte. Kozma veszélyben látván magát, ötöt közzülök lelött, lóra szökött, erdön berken keresztül Ujhelybe jött, ott magát mint kényszerített gyilkost beadta, 's a' Friedr. Wilhelm Regimentjéből két legény adatott mellé védelmül. Ezzel ment vissza.

Szulyovszky Menyhértnek, az én szerencsétlenségem' társának, egyetlen egy fija volt, egykor Szolgabíró. Erre vacsorája alatt ütöttek rá a' néki dühödtek. Egyike karját csapta el, másika a' küszöbre vonta, ott csapta el fejét fejszével. Megölték Szépjét is és természeti gyermekét, a' Luth. Papot és Papnét, egyetemben tizenegy személyt. Ez csalhatatlanul igaz. Történt Mernyiken. — A' ki fejét csapta el, fogva van, 's megvallá hogy ő csapta el fejét. — Kár azért a' fejért. Nagy talentomú ember [volt]. Don Carlost francziára fordította; az pedig nem könnyű problém. — (Mint hogy ezen leveletem Baranyai barátom olvasni fogja — kérlek erre — hadd mondjam el itt, hogy Pesten a' velünk fogságot szenvedett Páter Juhász is a' cholera-ban megholt — Patakon Júl. 31d. Prof. Kézy.) —

Reviczky János Fő Szolgabíránknak elébb lábát, azután kezét csapták el, 's elevenen vetették a' choleras gödörbe.

Varannön [!] Özv. Gróf Forgácsnét és Báró Meskó Antalnét meg nem ölték, de megverték, és mindenét elvitték. Forgácsnénak, mivel a' gyűrfi könnyen nem méne le ujjáról, el akarák szelni az ujját, Meskónének a' két kezét az asztalhoz akarák szegezni. —

Az Eperjesi Distr. Tábla Assessorát Klobusiczkit tulajdon emberei dél után két óraker támadták meg. Egy hiv jobbágya a' pinczébe esalta elébb társait, 's az alatt urát elszöktette. Katonai védelem alatt ment Eperjesre. De Fiscálisát Húnyort egy fához kötötték, harmadfél nap éhen szomjan ott tarták. Egy Forstner hozza rájuk katonákat, 's ezek oldák fel, de a' kínzás után életben nem maradhat.

Sok helység megbánta tettét, 's irva adá be jelentését a' Vármegyének. Tele van az elfogottakkal az Ujhelyi, a' Terebesi, a' Pataki tömlöcz. — Tasnádi, Vályi, Márczi, Budaházy Nemeseket a' vétkesek magok fogdosták el, 's béadták mint primipilusaikat.

Ujhelyben minden. 25dik, Tolcsván a' 9dik, Olasziban, Sárán,

Zsadányban a' 4dik ember kiholt. Az Uraságok közzül Nagy Lázár kigyógyult, Patakon Kaszner, Mádon Palugyai, felesége, lyánya, fija, Tályán Dr. Őri és felesége, Sz.bíró Képes és né, két Jantó Daniel és Rafael, kiholtak. Ez a' hír interesszálni László öcsédet fogja.

Élj szerencsésen édes barátom, te és házad' népei, 's Tiszt. Esperest Úr és nagy érdemű Kaplánja. Leveletem közöld Etesen a' Méltós. Asszonnyal és az én kedves barátommal. — Nyargalva írom e' levelet, és engedj meg egyenességemnek, únalommal, bár Néked. Igen sokaknak irván meg már, nem csuda ha zavartak előadásaim. Ajánlom magamat barátságos emlékezetedbe.

Bata Pál és fija él. Nincs baja, 's a' hol lakik, ott még nincs cholera.

Haza érvén itt lelém leveledet a' Szelim Agaénak általad közlött másával.*

Kivül: ¹ Tekintetes Bocsári Mocsáry Antal Urnak, Sok Tekint. Nemes Vármegye első rendű Táblabirójának. Tornalja. *Szokol. Lapujtó.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

* A levél 3-dik lapja szélén a következő sorok olvashatók:

Mély bánattal kell jelent[en]em a' szegény atyám halálát, mely Augusztus 23dikán nekünk nagy szomorúságunkra történt, a' rettenetes Cholera betegségbe eset 21dikén, 's harmadnap mulva elhagyott benünket örökre az áldot, pecsételetlenül találtuk ezt a' levelet, ez volt az utolsó mellyet írt életébe. A' leg mélyebb tisztelettel maradok alázatos szolgálója

Kazinczy Eugenia.

¹ A levélborítékon rongált piros pecsét. —

JEGYZETEK.

4960. A levél 4. sora: «Küldök *Sonett*emből 3 példányt.» V. ő. a XX. k. 4959. számú levelével s jegyzetével.

4961. 3. lap fölül 2. sor: «A' Tudós Társaság dolgában papirosra tett elő-rajzolatokat . . . elakasztotta *Nándor* Consiliárius.» Kire czéloz Kazinczy, nem tudom határozottan. Ily nevű tanácsosa ez időben nincs a királynak sem a Kir. Kancelláriában, sem a Helytartó-Tanácsban. Úgy sejttem, hogy Pálffy Fidél grófra, a főtárnokmesterre czéloz, a ki pár év mulva eléggé kimutatja, hogy nem barátja a nemzeti törekvéseknek.

U. o. 14. sor: «*Veszprémi rágalmozód*, ki lehet az?» Papp Ignác támadta meg Guzmicsot, l. a 4955. számú levél jegyzetét a XX. k-ben.

Alább 5 sorral: «Bacsányi . . . *Faludijában ugyan megadá ám nekem.*» V. ő. a XIX. k. 4385. számú levél jegyzetével; l. a XVII. k. 3911. számú levelét s jegyzetét is.

4962. Az *Iris* című német folyóirat szerkesztője *Stielly Károly* volt, a ki a levélben jelzett ügyben maga is írt 1829. jan. 12-dikén gr. Széchenyihez. V. ő. az *Akad. Értesítő* 1909. évf. 20—21. lapjaival.

4963. A levél kezdete: «Imhol küldöm valaha a várt fordítást.» Melyik fordítását érti Kazinczy; nem bizonyos. Valószínű, hogy a 4965. levél mellett közölt fordítását érti; l. e levél jegyzetét.

U. o. 5. sor: *Franz Palacky*. *Palacky* Ferencz (1798—1876), az ismert hirneves cseh történetíró, előbb gr. Sternberg levéltárnoka, majd Csehország hivatalos történetírója, jeles politikus és államférfi, a ki tevékeny részt vett az 1848—9. mozgalmakban, ő szerkesztvén elvbarátaival a márcz. 21-diki nyilatkozatot, a melyben az Ausztriától való különválás ügyéért harczolt; tagja volt a nemzetgyűlésnek s elnöke a szláv congressusnak; az ideiglenes cseh kormányban is helyet foglalt s mint az autonóm-pártnak egyik vezére folyvást élénk részt vett a politikai küzdelmekben. Szerkesztette a *Zeitschrift des Nationalmuseums* (Časopis Musea kralovstvi českého, 1827—1838) című folyóiratot s megírta Csehország történetét öt kötetben (1836—1867); de e műve csak 1829-ig terjed. Ezen kívül nevezetesebb művei: 1. *Würdigung der alten böhm. Geschichtsschreiber*, Prága, 1830; — 2. *Über Formelbücher*, u. o. 1842—7; — 3. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Bécs, 1860; — 4. *Documenta M. J. Hus vitam, doctrinam, causam etc. illustrantia*,

Praga, 1869. — 5. *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*, u. o. 1842; stb. Az *Archiv Cesky* folyóiratot is ő indította meg 1840-ben és szerkesztette 1872-ig.

A *Ritter De Carro* levelét l. az 5002. szám alatt.

4964. Sárközy István 1787. aug. 17-dikén vette nőül Tömördön (Vas várm.) Chernelházi Chernel Esztert (1771 jan. 16.—1829. jan. 17.), s e házasságból született: *Judit* (1788. szept. 27.—1853. jan. 10.) Kocsi-Horváth Józsefné; *Erzsébet* (1791. decz. 3.—1844. márcz. 12.) Papi Visolyi Jánosné. L. a *Nemz. Zsebkönyv*, II. köt. 552. 556. lapjait. — Sárközy István két fiára, *Albertre* és *Kázmérra* nézve l. a *XX. k.* 4938. számú levelét s jegyzeteit.

A levél végén említett művek teljes címei a következők: *Oleynmann Károly* (1775—1833) imádságos könyvei nagyon ismereteseek voltak a magyar protestánsok előtt is, mint: *Gott mein Alles, meine Freude, mein Trost. Ein Andachtsbuch für gebildete Christen*. Dritte verbesserte Aufl. Wien, 1821; — *Herzergiessungen vor Gott, oder Empfindungen und Wünsche eines guten Patrioten. Ein Gebet*, Wien, 1814; v. ö. a *VII. k.* 1364. számú levelének jegyzetével. — *Rhode János*: *Die heil. Sage und das gesammte Religionssystem der alten Baktrer, Meder, Perser und des Zendvolks*, Frankfurt a. M. 1820. — *A Convers. Lexiconra* nézve l. a *XX. k.* 4812. számú levél jegyzetét.

4965. 7. lap 1. kikezdés: «Olly gyönyörrel olvasod e Te is *életemet* a' *Tud. Gyűjt.* XI. XII. Kötetében . . .» V. ö. a *XX. k.* 4884. és 4944. számú levelek jegyzeteivel. —

«Egész mostanig viszem a' Munkát, melly két Kötetben 1829. megjelent», folytatja Kazinczy. Tudvalevő, hogy a *Pályám Emlékezete* csak 1804-ig terjed, s a szerző életében külön nem jelent meg. Életének hátralevő részében folyvást dolgozott rajta, de inkább a már megjelent részt javíttatta, mint a továbbiakat folytatta.

U. o. 6. kikezdés: «Virág Benedek olly rosszul vala e' hetekben, hogy bizonyosnak látánk halálát.» Virág B. ebből a betegségből még fölépült s csak 1830. jan. 23-dikán halt meg. L. az 5098. számú levelet s jegyzetét.

U. o. 7. kikezdés: «A' *Karlsbadi ferdőben találtatott egy kő* . . .» Kazinczy a *Felsőm. Minerva* 1830. évf. jan. f. 69—80. lapjain közli Jean de Carro kiadványát, a melynek címe:

«Ode latine sur *Carlsbad*, composée vers la fin du quizième siècle par le Baron Bohuslav Hassenstein de Lobkovitz, avec une traduction polyglotte, une notice bibliographique sur ce poëte, des observations sur l'ode et sur l'antiquité de ces thermes, par le chevalier Jean de Carro, docteur en médecine des facultés d'Edimbourg, de Vienne et de Prague, et praticien à Carlsbad pendant la saison des eaux.» Praga, 1829.

Ez idézett cízzel adja ki De Carro Lobkovitznak (1462—1510) a forrást éneklő latin költeményét, a melyet idéz is; aztán következnek: a francia fordítás Dumas Sándortól s egy másik szintén ily nyelvű H. Chodowieckitől; németül Rittersbergtől, s ismét németül Swoboda Venczel Alajostól; cseh nyelven Winuricky Károlytól; magyar fordítása Kazinczytól, s ismét ily nyelven Szemere Páltól; angolul Wilmot-tól; görögül Beyer Gyulától s végre olaszul Barbicri Miklóstól. E mellett közli Kazinczy De Carronak Szemere Pálhoz 1829. máj. 28. kelt levelét, a mely csekély különbséggel ugyanúgy hangzik, mint a Kazinczynak 1829. máj. 6.

írott. Ismeretes, hogy ez odát Vörösmarty is lefordította s közölte is a *Tud. Gyűjt.* 1829. évfolyamában, s innen kiadta Gyulai is a *Minden Munkái* (1885.) VI. köt. 222—225. lapjain Kazinczy és Szemere fordításával együtt. Legújabb magyar fordítása ez odának — tudunkkal — Arany Jánosé, a mely hátrahagyott művei között jelent meg. V. ö. az 5002. számú levéllel.

4966. A 9. lapon két férfiút említ Guzmics, t. i. *Rimely Mihályt* és *Kováts Tamást*. Rimely 1793. márcz. 23-dikán Esztergomban született s 1865. márcz. 8-dikán halt meg Pannonhalmán. Tizennyolczadik évében a Benczés-szerzetbe lépett, a bécsi egyetemen theológiát hallgatott s 1818. szept. 8-dikán pappá szenteltetett. Egy évig tanulmányi felügyelő volt Győrött, három évig a pozsonyi főgymnasiumban tanított s 1822—1830. Pannonhalmán az egyházjogot és történelmet adta elő; 1830-ban a községi rendház igazgatásával bízott meg s itt 1839-ig működött; három évig ezután a pozsonyi akadémia hittanára volt. 1842-ben választott főpapáttá, a mely méltóságát egészen haláláig viselte. Nyomatásban csak a Rudnay Sándor primás beiktatására írott *Dal* című munkája jelent meg (Esztergom, 1820), de kéziratban több egyházjogi és történelmi műve maradt fenn. V. ö. Szinnyi J. id. m. XI. köt. 1010—1. hasábjával.

Kováts Tamás József 1783. nov. 23-dikán Szabadkán született s 1841. jan. 5-dikén Pannonhalmán halt meg. Húsz éves korában lépett a Benczés-rendbe, egy év múlva ünnepélyes fogadalmat tett s 1811. ápr. 23-dikán áldozó pappá szenteltetett. Előbb néhány évig győri tanár volt, később a pannonhalmi theol. intézetben a szentírást magyarázta s a keleti nyelveket tanította; 1827—1829-ig priora volt a rendnek, s ekkor főpapáttá választották, mint Guzmics a Kazinczyhoz írott leveleiben előadja; a király csak októberben erősítette meg a választást, I. a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 36. (okt. 31-diki) számát. Számos latin nyelvű munkáját kéziratban a rend pannonhalmi könyvtára őrzi. V. ö. Szinnyi J. id. m. VI. köt. 1389—90. hasábjával.

10. lap 2. kikezdés 5. sor: «Én most szegény *Révai biographiáján dolgozom.*» Guzmicsnak e műve meg is jelent először a *Tud. Gyűjt.* 1830. évfolyamában (II. f.) s innen külön lenyomatban is. A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 23. (márcz. 20-diki) száma hirdetésén megjelenését, a következő észrevétellel kíséri: «Nem ártott volna egy kis jelentés által a' boldogult nagy Nyelvmesternek több leveleire is szert tenni, melyekből sok egyéb nem érintett környüállásai is világosságra jöhettek volna; mivel tudunkra illy levelek más helyt is hevernek.»

4968. A mire Kazinczy Bitniczet kéri, hogy a *Felsőm. Minervát* bírálja meg a *Muzárió*n IV. kötetében, Bitnicz nem teljesíti, legalább a mondott helyen tőle semmiféle dolgozat nem jelent meg.

4969. A miről Kazinczy Fáy Andrást tudósítja, a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. II. f. 114—119. lapjain is olvasható Fekete Gáspár, a «Gr. Apponyi Urfiak nevelője» tollából, a ki «Magyar táncz Párisban, Februarius 9-kén 1829.» czímmel leírja a gr. Apponyi Antal párisi nagykövetünk bálját, felsorolván a magyar tánczban résztvett párokat, jellemezvén ruházatukat. L. a *Hasznos Mulatságok* 1829. évf. I. 22. 23. számaiban is.

4970. 13. lap 2. kikezdés 9. sor: «A' *Gyöngyökről* azt ítélheti a' Rec. a' mit akar; de látni fogod az *Élet és Liter.* IV. kötetében hogy ő felkentje a'

Múzának.» Kazinczy Pyrkernek nagy tisztelője volt, hozzá intézett levelének töredékét a *Muzárium* III. köt. IX—XI. lapjain közli, a mint következik:

«Patriarcha Egri Érsek Felső-Őri Pyrker László Ur' Excellentziájához
Kazinczy Ferencz.»

«A' nép, mellynek Excellentziád születés, neveltetés, ajak, mint viselt méltóságait meghaladó érdemei által egyik legfényesbb ragyogásu tagja, a' Szent Hajdan' Gyöngyeit mind eddig csak idegen nyelven olvassa, 's irigyli másoknak szerencsését, kiknek azt, a' Tunisiás' és Rudolphiás' nagyobb Épószaival együtt, Magyar adá; irigyli az Olaszokét, kik a' Munkát könnyedén verselő nyelvökben egészen, latinban darabonként, már bírják. A' gondviselésnek tetszett Excellentziádat már első ifjúságában kivonni hazánk' határain, és előbb Lilienfeldre állítani, tovább, igen rövid mulatása után Szepesben, Velenczének Patriarchai székére ültetni, hol idegen hangokhoz szokott, érzésiben mindég iniénk. Ha korom 's életemet összetépdelő gondjaim engedék vala, örömemet lelném e' szent Énekeket hexameterekben adni vissza nyelvünknek; így poetai prózába öntve teszen a' mit erőm nem tilt. Tisztelettel nyujtom be a' felkent Költőnek legrövidebb Épósztát, hogy javalást nyerve, adjam a' többit is, vagy intésére elhallgassak.»

Kazinczynak e soraira válaszol is Pyrker 1829. febr. 28-dikán; a válaszból a *Muzárium* id. helyén a következő részt közli:

«Sámuelemet poetai prózába öntve magannak felolvastatván, abban tulajdon érzeményeimet olly rhythmussal találám előadva, hogy szinte versekben véltem fordítva lenni. Az ollyan, a' millyet hazánk' Költőjének egyik kedveltje adhatott. Ugyan azért valamint e' remek fordítás által erántam behizonyított szíves indulatját köszönöm, úgy nem titkolhatom el egyszersmind, melly igen óhajtanám, hogy a' Szent Hajdan' Gyöngyeinek több Énekei is minél előbb kiadhatnának...»

A *Muzárium* IV. kötele 247—282. lapjain közléteszi Kazinczy *A szent hajdan gyöngyeiből* a *Sámuelet*, s bevezetésében maga is fájlalja, hogy Pyrker az idegen irodalmat gazdagította műveivel; hivatkozik Vossra, a ki szintén dicséri Pyrkert, azonban «egy Külföldi Folyóírás Kiadóji eléggé gondolatlanok valának egy alacsony-lelkű 's tőlök nem ismért ember' rágalmazásit leveleikbe iktatni»; holott a *Morgenblatt* 1826. évf. 95. számában pártjára kél a német kritika Pyrkernek, s Kazinczy a drezdai lapból (1827. évf. 105. sz.) idézi Baggesennek a hozzá írt dicsőítő ódáját.

Folyt.: «Hogy ő maga recensealá magát a' Német, talán Lipsiai Tudom. Ujságlevélben, az olly alacsony hazugság, mint hogy én magamat a' Bécsi Anna-lisokban.» *A szent hajdan gyöngyei* előszavában jó részt ismétli Kazinczy, a mit a *Muzárium*ba írt s hivatkozik a *Morgenblatt* 1826. évf. 28. számára is, a mely kifogást tesz Pyrker hexameterei ellen; de a *Leipz. Literaturzeitung* illető számáról hallgat. Sajnos, én sem idézhetem e lap megfelelő számát, mivel e külföldi lap a budapesti közönyvtárakban nagyon hiányosan van meg.

Kazinczy az önmagáról írott bírálatot gyakran emlegeti s az epigrammái (*Tüvisek és Virágok*) megjelenésekor kiadott bírálatra céloz, a mely az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. ápr. füzetében jelent meg; v. ö. a *IX. k.* 2071. számú levelével.

Folyt.: «Nem tudnám olly világosan mutatni, mint az *Aszalai János* és Kazinczy F. levezetése. XXI.

Kossuth sz. bíró attestatumaival. Célzás a *Pályám Emlékezetének* azon helyére, a hol Kazinczy azt beszéli, hogy mivel az Aszalay Jánosnak adott 5 frtról, mint iskola-inspektor ő maga állított ki nyugtatványt, gyanúsítani kezdtek; de aztán

«Végre megérkezék az Aszalay' bizonyítványa, hogy ő említett útjára tölem valóban felveve őt forintot, és hogy azon nap vette-fel, melly Nyugtatóján áll, 's magát ezt a' Nyugtatót mingyárt az öt forint' felvételekor írta-meg, és nem később. A' lap' alján Zemplényi Szolgabíró Kossuth András Úr bizonytságot teve, hogy annak sorait Prof. Aszalay János Úr az ő szeme előtt öntötte papirosra.» L. a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. XII. f. 80. lapján.

13. lap 3. kikezdés 4. sor: «Dominicanus Szathmári.» Kazinczy Szathmáry Domonkos, a Domokos-rendi szerzetest és pozsonyi könyvvizsgálót érti, a ki ekkoriban, 1827. nov. 24. halt meg. Egy műve ismeretes: *Meg-táajolás* azon vádolás-tételek ellen, mellyeket egy református úr kath. ker. vallástétel név alatt 1791-dik eszt. engedetlenül közzéadtott; Pest, 1795. és 1799. V. ö. Szinnyi J. id. m. XIII. köt. 449. hasábjával.

U. o. alúl 7. sor: «*Feleleted a' Hadnagy Szontágh G. Értekezésére le van nyomtatva*», stb. A *Muzáron* IV. köt. 95—125. lapjain bírálja Szontagh G. Kölcsenyek a *Hít, remény, szeretet* című dolgozatát s erre felel Guzmics u. o. a 126—135. lapokon, Szontaghal vitatkozva. —

Ugyancsak Szontagh a *Muzáron* IV. köt. 145—152. lapjain a nyelvújításról, az irodalom fejlesztéséről, fordításokról nyilatkozik, a mire Kazinczy felel u. o. folytatólagosan a 152—153. lapokon; v. ö. a *XX. k.* 4843. számú levelével s jegyzetével.

A Szemere Páltól kitűzött elbeszélés-tárgyra vonatkozólag u. o. a 307—322. lapokon közölve van a *Japáni történet*, s a bevezetésben Kazinczy kijelenti, hogy ez Pffelf regéje, a melyből a következő verses és prózai elbeszéléseket írták az akkori magyar írók: Szemeréné (Képlaky Vilma névvel): *Rózika* (*Muzáron*, III. köt. 76—97. l.); — Vörösmarty: *Ugod Széplakon*, u. o. 109—127. l.; — Kiss Károly: *Siró-hegy*, u. o. 135—155. l.; — Paziazi Mihály (nevének kezdőbetűivel jelölve): *Adolf*, u. o. 156—170. l.; — Gr. Majláth János: *Tündér Ilona*, — *A' bosszúló kard*, — *Erzsi, a' fonó*, — *A' levél*, u. o. 171—233. l.; — Kisfaludy Károly: *Hős Fercsi* (*Muz.* IV. köt. 1—9. l.); — ezekhez pótlásúl közli most Szemere Kovacsóczyznak *Az én csillagom* című verses feldolgozását, egy másikat szintén tőle *Bullád* címmel, s Kazinczytól a *Gibárt és Irma* címűt (az id. h.). V. ö. a köv. 4971. számú levél 7. kikezdésével.

4972. Szemere Pál első felesége, Szemere Krisztina, 1828. márcz. 26-dikán meghalt; s «elhagyottságának érzete és testi gyöngülése mind érzékenyebben kezdte rá súlyosodni», írja Szvorényi J. s e miatt a tizenegy évig viselt vármegyei tisztségéről is kénytelen volt lemondani. Mióta Kazinczy most Pesten időz, bizonyára nem egyszer szóba hozza barátja előtt az újra nősülés gondolatát, a melylyel annál inkább megbarátkozik Szemere, mivelhogy — mint ismét Szvorényi mondja — «szerető, meghitt ápolórol gondoskodnia elhalaszthatatlan szükségnek látszott.» Az özvegy Fáy Józsefné Ragyolczy Csoma Borbála volt a kiszemelt nő, a kivel szintén Kazinczy közbenjárásával váltott jegyet s kélt egybe. E kötet számos levele szól e házasságról. V. ö. Szvorényi id. m. 33—34. l.

4973. 16. lap 1. kikezdés 5. sor: «Nézd meg csak azoknak az *útlazóknak munkáit*, a kik ott jártak, — *Pallást, Gemelint, Klaprothot, Gambát (Gomba sajtóhiba)* és a *Schlötzer munkáját.*» Cserey az itt említett írók következő munkáit érti: Pallas Peter Simon: 1. *Sammlung von Reisebeschreibungen*, Sz. Péterváry, 3 köt.; — 2. *Reisen durch verschiedene Provinzen des Russ. Reichs in den Jahren 1768—74, u. o. 1771—6.* — Carreri Gian. Franc. Gemelli, a XVII. század nagy útlazója, a ki Ázsiát és Amerikát is bejárta, *Giro del mondo* című művében rakta le tapasztalatait, Nápoly, 1699, 9 köt., jav. kiadása u. o. 1708.; francia nyelven 1719. jelent meg Parisban, 6 köt.; híres kiadása a következő: *Nuova edizione accresciuta, ricorretta, e divisa in nove volumi*, Venezia, 1728. Azt hiszem, Cserey a francia kiadást ismerhette. — Klaproth Ker. Ágost ide vonatkozó művei ezek: 1. *Geogr. hist. Beschreibung des östl. Kaukasus*, megjelent a *Bibliothek der Reisebeschreibungen*-ben; — 2. *Mémoires relatifs à l'Asie cont. des recherches historiques, géographiques et philosophiques, sur les peuples de l'Orient*, 2 köt., Paris 1824—6; — 3. *Reise in dem Kaukasus u. nach Georgien in d. Jahre 1807 u. 1808.*, 2 köt. Halle u. Berlin, 1814., francia ford. Paris, 1823. — Gamba művét valószínűleg a következő című német fordításban olvasta: *Gegenwärtiger Kriegsschauplatz zwischen den Russen und Persern jenseit des Kaukasus, oder Beschreibung Georgiens, seiner Provinzen, seines Bodens . . . Aus dem Französischen des Ritters Gamba . . .* Leipzig, 1827. Schlötzer Ágost Lajos: *Allgemeine nordische Geschichte aus den neuesten und besten nordischen Schriftstellern*, Halle, 1771.

U. o. alúl 7. sor: «Hermstadttnak a *Pálinka főzésről kiadott Munkája . . .*» Az említett író számos munkája közül Cserey valószínűleg a következőt érti: *Chemische Grundsätze der Destillir-kunst und Liqueurfabrikation, oder theoretische und praktische Anleitung zur rationellen Kenntniss u. Fabrikation der einfachen u. doppelten Branntweine . . .* Berlin, 1818.

17. lap 1. kikezdés: «Nállunk nagy félelem volt a pestistől.» V. ö. a XX. k. 4958. számú levelével s jegyzetével.

4974. Döbrentei Molière-fordítása ily című vállalatban jelent meg: *Döbrentei Gábor Külföldi Színjátékai*; Bécs, 1821—1822. Az első rész a német, a második a francia játékszint illető dráma fordítása, Molière életének s műveinek, valamint a francia vígjáték-költőknek és színészeknek méltatása.

4975. 17. lap alúl 3. sor: «Bosszonkodtam a *Lipcei Rec. alacsonyító hazugságán.*» A *Leipziger Literaturzeitung* 1829. évf. jan. számaiban több theologiai munka ismertetése olvasható, s bajos megmondani, melyikre céloz Guzmics. Valószínű, hogy a 20. (jan. 23-diki) számában *Bretschneider's Heinrich und Antonio, oder die Proseliten der Römischen und Evangelischen Kirche, fortgesetzt von Jos. Handschuh* (Wien, 1828) című munka ismertetésében talált olyat, a mi neki bosszúságot okozott.

18. lap alúl 5. sor: «Thewrewköt a fiatal theoretikus megvagdalta.» Guzmics kétségtelenül Bajzát érti, a ki *Az epigramma teoriájában* nemcsak Szentmiklóssyt, hanem Pónori Thewrewköt is keményen megbíráta, többi közt ezeket írván: «Pónori Thewrewk nem azon pályát választá magának, mellyre talán vocatioja volna, hanem a' görögökét; pedig épen ez az, mellyet lyrai igen parányi tehet ségéhez képest neki hasznos dolog lett volna nem választania. Tévedésének oka hihetőleg valamely fonákul értett teoriában — talán épen a' herderiben —

alapodik . . . Nagyobb számmal írt epigrammáji közt alig mutathatni-fel egy két darabocskát, mely a művelt olvasónak tiszta élelményt nyújthatna . . . majd mindeniken találni valamit, mi a józan ízlést sérti.» Megrója dagályos, czikornyás nyelvét, gondolatainak új, de érthetetlen formáját, a melyet «zavarodott szempillantat szüleményének» tart. Thewrewk e mellett kevés gondolatot merít önmagából, hanem a német költőkből; költészete elrettentő példa az ifjak előtt, a kik bár Thewrewk költészetén megtanúlnák «korán megválasztani a' jót a' rossztól». L. a *Tud. Gyűjt.* 1828. évf. XII. f. 33—38. l. és *Bajza összegyűjtött munkái*, szerk. Badics F. (Budapest, 1901) IV. köt. 65—70. lapjait.

19. lap a levél vége felé: *Kováts Mátvás*. F. férfiú 1790. febr. 24. született Polgáron (Szabolcs várm.) s 1861. máj. 4. Egerben halt meg. Miskolczon, Lőcsén és Egerben tanult s itt az egyházi rendbe lépett; 1812. nov. 11-dikén áldozópappá szenteltetett s b. Fischer István egri püspök, mint a primás helyettese, Budára maga mellé hívta; rövid idő múlva a pesti központi papnevelőben tanulmányi felügyelő lett, a honnét püspöke Egerbe helyezte az egyetemes és magyar történelmi tanácsokra; 1820. nov. 8-dikán a pesti egyetemen a dogmatika tanárává nevezte ki a király, 1832-ben pedig egri kanonokká. Számos magyar és latin nyelvű műveit I. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 1338—9. hasábjain.

4976. 20. lap 1. kikezdés 2. sor: «Iátni fogod a' *Musurion* IV. Kötetében . . . mint keflelem-meg egy emberünket.» Célzás az id. folyóirat 152—163. lapjain megjelent válaszára, a melyben Szontagh Gusztávnak felel, véelve a maga elméletét s kitér Döbrenteire is (158. l.), a ki szintén a fordításokat korholja és eredeti műveket sürget, de «olly habzással, hogy *merni kell-jét* maga sem tekinté egyébnek mint szív' munkájának. Nem lehet érteni, hogy a' ki bennünket illyekre buzdít, miért nem ad példát inkább mint intést; sem azt nem, hogy ha látja hogy erre még meg nem értünk, miért veszteget olly szót, mely vagy bizonyosan siker nélkül marad, vagy időtlen szüleményekkel áraszthatja-el Literaturánkat.»

21. lap 1. kikezdés: «Hogy *Pápátok meghala*, nem lesz többé újság.» XII. Leo pápa haláláról s az eltemetésére rendezett szertartásokról a *Hozai és Külf. Tud.* 1819. évf. 18. (márcz. 4-diki) és 20. (márcz. 11-diki) száma közöl bővebb tudósítást; emebben arról is értesít, hogy Rudnay primás mikép ünnepelle gyász-misével emlékeztét.

U. o. alúl 9. sor: «*Tittel fekete övet hord még ma is.*» Tittel Pál 1784. jan. 5-dikén született Pásztón (Heves várm.) s 1831. aug. 26-dikán halt meg Budán. Középkolait Gyöngyösön és Kecskeméten végezte s 1801-ben Egerben az egyházi rendbe lépett, a hol a bölcséletet és theológiát tanulta, mire 1807 elején érseke áldozópappá szentelte. 1810-ben Bécsbe ment a csillagászat tanulására, négy év múlva pedig Göttingában Gausst hallgatta s más szaktudósokkal is érintkezett. 1817 tavaszán Párisba, majd Londonba és Greenwichbe ment, meglátogatta Herschelt is. Visszatérve hazánkba, az egri csillagvizsgáló torony intézésével bízott meg, s csakhamar a budai csillagvizsgáló intézet igazgatója s a postai egyetemen a csillagászat tanára lett. Az Akadémia igazgató tanácsa 1830. nov. 17-dikén a math. osztályba helybeli rendes tagnak nevezte ki. Rövid nekrológot a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. VIII. f. 121. lapján ír róla, «pótolhatatlan veszteségnek» mondván halálát. Czikkei a berlini hírlapokban, a Schumacher *Astronom. Nachrichten*-jében s a *Közhasznú Esmeretek Tára* I. és II. kötetében jelentek meg. Önálló munkái:

1. *Formulae analytico-geometricae in commodum auditorum ex operibus probatissimis excerptae*, Agriae, 1810; — 2. *Methodus technica brevis perfacilis ac perpetua construendi Calendarium ecclesiasticum stylo tam novo, quam vetere pro cunctis Christianis Europae populis dataque chronologico-ecclesiastica omnis aevi examinandi ac determinandi*, Gottingae, 1816; — 3. *Rövid tudósítás a budapesti toronyórák regulázása végett adandó jelek idejéről s módjáról négy közhasznú tábla toldalékkal*, Buda, 1830. «Épen akkor érte a halál — írja Gyulai a Vörösmarty *Minden Munkái* jegyzeteiben (398. l.) — midőn népszerű magyar csillagászatot, matematikai földleírást s magyar feliratú ég- és földtekét akart közrehozatani.» Vörösmarty egy szép epigrammot írt Tittel halálára. L. Szinyei id. m. XIV. köt. 207—8. hasábjait s az 5393. számú levél jegyzetét.

4978. 26. lap 3. kikezdés: «Tegnap az a' hír terjede el köztünk, hogy *Kövy meghala.*» A hír korai volt, Kövy Sándor csak júl. 24-dikén halt meg, a mint az itt következő rövid nekrológja mondja:

«S. Patak, Jul. 25. — Tegnap napon végzé világi pálya-futását ezen Anyaszkolában a' Törvény-tudományak igen nagy érdemű Professora Ts. *Kövy Sándor* Úr, a' ki egy hónapig tartó súlyos betegeskedése után a' jobb életre általköltözött. Számos hátadatos Tanítványi, kik már előre látták, hogy életét megtartani szinte lehetetlen, elvégezték, hogy az elhunyt jó Tanítójoknak emlékezetére Carrárai márványból Ferentzy híres Képfaragó hazánkfia által készíttessenek emlék-oszlopot, mellyre valóban érdemessé is tette magát. Helyébe, a' boldogultnak ajánlására, Ts. *Kortcay János* Úr, Pesti Tabularis Prókátor választatott a' Fő-Tiszt. Superintendentia által Professornak.» L. a *Hazai és Külf. Tudósítások* 1829. évf. 13. (aug. 12-diki) számát.

U. o. 4. kikezdés: «Majd felejttem, hogy midőn *Horatiusi Leveleid annun- ciáltattak* . . . » V. ö. a *XX. k.* 4948. számú levelével s jegyzetével.

U. o. alúl 1. sor: «*Mit csinálta idősbb fad azon papirosaimmal* . . . » V. ö. az 5100. számú levéllel.

27. lap 5. sor: «Fő-Ispán *Tihanyi* . . . elájúla.» Czézlás Ebeczki Tihanyi Tamásra, Tolna várm. főispánjára. V. ö. a *Hazai és Külf. Tudósítások* 1830. évf. 11. (aug. 7-diki) számával.

4979. «Ez órában veszem a' *Tud. Gyűjt.* Febr. darabját. Elborzadtam a' 113. lap megpillantására.» A *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. II. f. 113. lapján «Kazineczyhoz írt Levél Töredéke» czímmel a következő sorok olvashatók: «Legközelebb Bajza' Értekezését olvastam az Epigramma Theoriájáról. Az sok jót foglal magában, de foglal sok nem jót is. Ő ellenzi, hogy francia izlésű Epigrammákat adjunk, 's miért? Nem nyernee nyelvünk ez által is többszínűséget? nem szoknéke azon könnyűséghez, melly nélkül leginkább szűkölködik? ő a' gnómákat általán fogva kiakarja zární a' poézis' köréből. Hogy kisebb becsűek az epigrammáknál, tagadhatatlan; de nem lehet azokat is költői színbe öltöztetni, nem lehet azokra is költői szellemet fuvallani? Megvallom *Schiller'* lelkes gnómájit nagyobb gyönyörrel olvasom *Martial'* 's *Lessing'* némelly epigrammájainál. *Schillernek* általam fordított, 's az *Aspasiában* megjelent darabjait száraz *reflexióknak* nevezni hirtelenkedő ítélet volt, annyival is inkább, mivel ezek között a' *nyomozók* 's *legszebb tünemény* gyönyörű epigrammák. De legnevetségesebb, midőn az *Ohajtás* című darabot, a' mi nem epigramma, mint epigrammát nagy recensensi fontossággal, 's sanýaru-

sággal rostálgatja. Mit ítelnénk, ha valaki-Ovid alagyájit, vagy Horác lyriconjait mint epigrammákat recensálná? Ez mutatja, hogy Bajza még felette távol van példányától, *Kölcseytől*. Szerényi.» Szentmiklóssy Alajos nemcsak Szerényi, hanem Honváry álnevet is használt.

4980. A levél kezdete: «*Muzárium* szombaton csakugyan elkészült.» A *Hazai és Külf. Tudóstások* 1829. évf. 22. (márcz. 18-diki) száma jelenti először a *Muzárium* megjelenését.

27. lap alúl 2. sor: «Maga az az újra dolgozott *Előbeszéd* is gonoszság.» Czelzás a *Muzárium* IV. köt. 201—214. lapjaira, a hol először Döbrentei Gáborról az «*Előbeszéd az Yorick' és Elíza' leveleihez*» olvasható, s utána ugyanez az előbeszéd két változatban, t. i. «szorosan» és «szabadabban»; az első Szemerétől, név nélkül, a másik Kazinczytól.

28. lap 6. kikezdés 3. sor: «*Poppolnak pirostik a' hasa.*» Kazinczy arra czéloz, a mit a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. I. f. 121. lapján olvasott, hogy t. i. a király «Fő Tisztel. *Popol Agoston* urat, Bölcselkedés' Doctorát, 's a' Pesti Magyar Királyi Egyetemben egyházi Szónokot 's Hittudomány' nyilvános rendes Oktatóját, Nagy Váradi Székes Egyház' Kánonokává» nevezte ki.

4983. 32. lap alúl 3. sor: «Legelsőben a' te dolgozásaidon futottam végig . . . legnagyobb örömmel azon, a' mit a' IV. Kötetben, lap 152—163 írsz.» Az id. helyen Kazinczynak a Szontagh Gusztávhoz írt felelete olvasható; v. ö. a 4970. számú levéllel s jegyzeteivel. — A levél következő sorait v. ö. a 4990. számú levéllel.

4984. A levél kezdete: «Döbrentei levelemet az Urnak . . . felolvasá.» V. ö. a *XX. k.* 4756. számú levelével s jegyzetével.

4985. A levél 2. kikezdése: «*Darvasné Asszony . . .*» Kazinczy valószínűleg Darvas Ferenczné Fáy Krisztinára czéloz. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 132. lapját.

34. lap alúl 2. sor: «*Szécsi Fiscális.*» T. i. Szécsy György, a kiről Kazinczy többször említést tesz.

35. lap fölül 4. sor: «*Szirmayné és Ambrózyné Asszonyságok.*» Az elsón talán Szirmay Józsefnét, a másodikon bizonyosan Ambrózy Lajosnét, a Helytartó-Tanács tagjának nejét érti, v. ö. az 5361. számú levelének jegyzetével.

4992. A levél 4. sora: «*Az Anthologiák jó gondolat.*» Guzmics a *Muzárium* III. köt. 1—48. lapjain *Dicsőség, nemzet, hazá* czímmel különböző írók műveiből vett bölc gondolatokra, axiomákra czéloz; ezeknek folytatása az *Írásbeli előadás* (49—67. l.), a melyet a folyóirat szintén több író különféle művéből közöl.

«*Vilmának mese meséjít . . . nem utálok*» — folytatja Guzmics. Czelzás Szemeréné Képlaky Vilma (Szemere Krisztina) *A' farkas nemzetség* és a *Tyúkom-búkom* című meséire, u. o. 97—101. és 102—106. l.

U. o. folyt.: «*A sok szavu Ugod . . .*» v. ö. a 4970. számú levél jegyzetének utolsó kikezdésével.

U. o. folyt.: «*Huba* megérdemlé rostáját.» A *Muzárium* III. köt. 128—131. lapjain Balla Károly *Huba* című elbeszélését gót betűkkel nyomtatva közli s erre következik Kölcsey «rostája» a 131—134. lapokon.

A levélnek köv. három sorára nézve l. a 4970. számú levél jegyzetének utolsó kikezdését.

42. lap alúl 4. sor: «Mit akartatok . . . azzal az éktelen Példával?» Guzmicsnak e kifakadása Szemerének ismert különbségére vonatkozik, t. i. az id. folyóirat 234—306. lapjain rengeteg, 2355 változatban közli ezt a mondatot: «Nincs legkisebb tisztelettel szülei éránt.» V. ö. a 4999. számú levéllel.

43. lap fölül 2. sor: «Én Szontagh Kézírását csak futólag nézhetém által.» T. i. Szontagh Gusztávnak azon czikke kézírását, a melyben Kölcsenynek a H[it], R[emény], Sz[eretet] czimű dolgozatáról mond bírálatot és a melyben a nyelvújítás ellen hadakozik a *Muzáron* IV. köt. 95—125. és 145—152. lapjain.

4994. Högyészey Juliánna egy, e korban Péczelen lakó, közneemes család leánya, a ki Szemerével ismeretségben volt. Apja talán Högyészey Antal, anyja Zichy Anna volt. L. Nagy I. id. m. V. köt. 181. lapján. — Kazinczy a levél 2. kikezdésében e szókkal: «az én boldog barátom», az új házias Szemere Pálra czéloz; v. ö. a köv. levéllel.

4996. A levél utolsó előtti 3. sora: «Szerencsétlen hűségű Woltmann.» Woltmann Sallustius-fordítására nézve l. a *XVIII. k.* 4251. s a *XIX. k.* 4297. számú levelét.

«Szíves köszönetemet a' Nádasdi beszédéért» — írja Kazinczy. Minden valószínűség szerint az 1671. ápr. 30. lefejezett Nádasdy Ferencz országbíró valamely beszédét érti, a melyet Zádor másolatban közölt vele.

4998. 49. lap 1. kikezdés 4. sor: «Nénémről B. Luszinszkinéről alkalmas részetske szállott reám.» Cserey Miklós tolla megbotlott a névírásban; régebbi leveleiben ugyanis *Luzsinszky* névről szólt s itt is csak ezt értheti. B. *Luzsinszky József* cs. és kir. kamarás és tábornok 1822-ben halt meg; felesége b. Bereczkoleány volt; lehet, hogy Cserey M. czélzása ő reá vonatkozik. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 308—9. lapjait.

U. o. alúl 14. sor: «Vármezei téglák . . .» Erre vonatkozólag l. a *Corpus Inscriptionum Latinarum* III. köt. 8074: 22. számát, a hol a Csereytől idézett felírás ez: COHIIIV, vagyis *Cohors secunda Numidarum*, a mely a vármezei római castrumban talált téglák bélyegén olvasható. A téglák voltaképp fődélserepek, nem a boltozatból valók. Cserey «oláh betük»-et omlít, vagyis cyrill betűket, a mi természetesen tévedés, mert csak rosszul írt (a téglabélyegzőn rosszul faragott) latin betűkről lehet szó. (Finály Gábor szóbeli közlése.)

U. o. alúl 11. sor: *Piringer*; t. i. Piringer Mihály, a kit épen e levélben is említett felfogásáért oly erősen megtámadott Horvát István; l. a *XV. k.* 3500. számú levelét s jegyzetét.

4999. 54. lap alúl 7. sor: «Ne leljem gyönyörűségemet annak marczangolásában . . . a' ki első dísz a' nemzetnek.» Kazinczy a *Muzáron* IV. köt. 58—74. lapjain közli Csokonairól azt a sokszor emlegetett cikkét, a melylyel mintegy Kölcseny bírálatát akarta igazolni, s a melyben elfogultsága tetőfokon nyilatkozik. Szinte azt mondhatni, hogy czzel legszorosabb követőin kívül magá ellen zúdította a józan irodalmi közvéleményt. A cikk czim nélkül jelent meg, s azok a részei,

a melyek lehangosabb ellenzést keltettek, s a melyekre e kötet számos helyén hivatkoznak Kazinczy és barátai vagy ellenfelei, itt következnek:

«A' kit Istenek szeretnek, ifjant hal-el — úgy hitte a' Görög. De sorsát még inkább áldhatja, a' ki ép öregséget ér, 's ideje van, ifjúsága' vétkeit megigazítani. Csokonaynak ez nem engedtetett... A' mit tőle hírnök, mutatja a' ritka adományú, igen szép ismertetű, szerencsés hajlékonyságú ifju-férfit, kiből más csillagzatok alatt, más úton indúlva, valami igen nagy, legalább igen jó, lehetett volna; de azt is mutatja a' ki nem juthata-el céljaihoz, sőt, hamis útakra tévedvén és tévesztetvén; egyéb leve, mint a' mi illy ifju korában is már lehetett volna. Leglelkesebb, legszerencsésbb dolgozásait, mint a' leggondatlanabbakat, foltok piszkolják-el, 's nem ritkán szinte nevetséges foltok.» Azután javalja Kölcsey bírálatát s hozzáteszi, hogy Csokonait mindig csudálták, s az országgyűlésen olyanok közt forga, a kiket kerülnie kellett volna; a váradi temetésen «rettetések közt hánykolódott, ha meg fog e neki engedtetni, hogy a' Predikáló és Parentátor után cathedraba léphessen-fel, elmondani előre-csudált versét; mely gravitással lépegete-fel a' grádicson, akarva esörtetvén oldaláról-függő kardját; mely arcczal 's hanggal mondá-el az első sort (*Lenni? vagy Nemlenni? kérdések' kérdése*); — és midőn ott a' legjobbak' társaságában tölthette volna az egész estvét, neki mint volt elég, azok között lenni, kik gégejüket csudáltaták». —

Majd azt mondja Kazinczy, hogy Csokonai Himfy példájára írta a Lilladalokat, a «sustorogó tűzű» ódákat. «Most Arpádiászt akara adni, de szerencséjére egy neki magánál inkább kedvező halál kikapá gyulázatja elől.» Régi felfogása szerint Kazinczy most is abban a véleményben van, hogy a korán elhalt író munkáit ahhoz értő javításaival kell kiadni s így közli Csokonai versei közül: *Bordal* (Evoe!), *Paraszt-dal*, *Kulacsomhoz*, *Ivó-dal* (Igyunk, barátim!), *A' szegény Zsuzsi*, *Farsang-farkán* címűeket. Legjobban dicséri a *Paraszt-dalt*, a melyben «valóban Tenniers», míg *A reményhez* címűt «rendes egy Ódának» tartja. Végső eredmény gyanánt azt mondja, hogy ízlését úgy művelhette volna ki, ha a nagyok magok mellé vették volna, mint Klopstockot gr. Bernstorff dán minister.

55. lap fölül 3. sor: «Lehet e olvasni pirulás nélkül, a' mit egy *nincs epigrammom*, mellynek egyik sorában *Csombók Jankó 's Csombók Sára* fordul elő, emleget.» A «nincs» epigrammon azt érti, hogy csak félig-meddig készült el; de ezt az *Aurora* 1829. évf. 266. lapján mégis közölte *Jövendölés* címmel, s innen Toldy is kiadta Kazinczy műveinek I. kötetében (160. l.) *Egy rozsz követőhöz* címen; azonban az *Aurorában* közzétett s az utóbb kiadott vers szövegében lényeges eltérések vannak.

U. o. alúl 4. sor: «*Teniersek és Ostádék tábláján.*» *Teniers* (a szövegben *Terniers* sajtóhiba) néven több nevezetes festőművész élt Németalföldön, különösen *T. Dávid*, az idősb és fia, az ifjabb. Emez 1610. decz. 15-dikén Antwerpenben született és 1690. apr. 25-dikén Perckben halt meg. Atyjának vezetésével Rubens és Brouwer művészetét tanulmányozta s 1644-ben a festők társaságának igazgatója lett; Lipót Vilmos, a kormányzó, kamarásává s udv. festőjévé nevezte ki. Mint életképfestő nagy híre jutott; Európa minden képtárában számos képét találhatni; a budapestiben láthatók *A borbélyműhely*, *Jézus szülei visszatérnek Egyiptomból*, *A bruxellesi kir. palota* címűek. — Kortársa *Adriaen Jansz van Ostade*, a ki szintén 1610. decz. 10-dikén született s 1685. máj. 2-dikán halt meg. Rembrandt tanítványa s Hollandia egyik legjelesebb életképfestője volt. Ő is igen

sokat dolgozott, képeinek catalogusában több mint 400 képe említetik, mint a *Házassági ajánlat*, *Parasztok tanyája*, *A művész atelierje*, stb.

5000. A mit e levelében tervez Kazinczy, hogy Heinrich Thuguttal együtt valami képes vállalatot adjon ki, csak terv marad. *Heinrich Thugut* bécsi származású festőművész, a ki azonban a magyar fővárosban is huzamos ideig élt. Az 1859-diki bécsi művészeti kiállításon egy jeles képe volt látható, a *Dolce far niente* című. L. Wurzbach id. m. VIII. köt. 231. lapját.

Időrendben ide iktatom Kazinczynak egy pár sorát, a melyet a Szemeretár X. kötete őriz; e nyilatkozatféle így hangzik: «Szemere Pál barátom szombaton jó be, 's venni fogja a' kezembe adott levelet. Feltörtem azt, hogy láthassam nem kívántatik e tőle valami, a' mit távoly létében én is teljesíthetnék. — Pesten Május 4d. 1829.

Kazinczy Ferencz.»

5002. E levelet v. ö. a 4965. számú levél jegyzetével.

5003. 61. lap 2. kikezdés 5. sor: «Gr. Porcia nevű Tiszt elvevé a' báró Geizler leányát . . .» Kazinczy valószínűleg az ekkoriban Sátoralja-Ujhelyen élő b. Gaizler János leányát érti, a kinek nevét azonban genealogiai kézikönyveink nem említik.

62. lap fölül 2. sor: «*Walther* és *Tänzer*.» Walther László a gr. Károlyi-családnál tisztviselő volt, utóbb levéltárnok, Csongrád és Szatmár vármegyék táblabírája, a múlt század 80-as éveiben halt meg. Jó barátságban élt Bártfayval, Kazinczynak a Bártfayhoz írott leveleit is magánál őrizte haláláig. *Tänzer* szintén a gr. Károlyi-család tisztviselője volt.

5004. A levél 5. sora: «*Imre* öcsémet nem gyakran láttam.» T. i. *Kraynik Imrét*, Kazinczy Klára özv. Kraynik Józsefné fiát, a ki ekkor a Helytartó-Tanácsnál mint fogalmazó-gyakornok szolgált; a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 26. (márcz. 30-diki) száma szerint «valóságos fogalmazóvá» neveztetett ki, később pedig tanácsos lett; ő vette feleségül Kazinczy legidősb leányát, Eugeniát; v. ö. az 5361. számú levéllel.

62. lap alúl 10. sor: «*Ivánkáné tyánya* . . .» Péchy Imre és Prónay Magdolna leánya, *Petronella*, a ki Ivánka László felesége volt. L. a *Nemz. Zsebkönyv* II. köt. 513. l.

U. o. alúl 1. sor: «*Cons Lovász*.» T. i. *Lovász András*, a Helytartó-Tanács tagja.

63. lap 1. kikezdés: «A' Dietális Deputátiók szorgalmasan dolgoznak, de azért vége nem lesz munkájoknak ez idén.» Az 1825—7: VIII. t. cz. értelmében alakult bizottság 1828. jan. 20-dikára hívatott össze Pestre, hogy az 1790—1-diki regnicolaris bizottság munkálatait kiegészítse s átdolgozza, s azon időtől e bizottság folyvást dolgozott egészen 1830. jún. 29-dikéig, a midőn a nádor, mint a bizottság elnöke, feloszlatta. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 20 (márcz. 10-diki) és 1830. évf. 1. (júl. 3-diki) számait.

U. o. 3. kikezdés: «A' *Tornai Fő Ispán* . . .» T. i. Szilassy József; l. a *M. P.* 254—8. lapjait; v. ö. a *XX. k.* 4939. számú levelével s jegyzetével.

5005. 63. lap alúl 2. sor: «Ki rakta úgy le a' *Herder által magasztalt formákat, mint Jean Paul?*» Berzsenyi Jean Paul Richternek *Aesthetik* című munkájára czéloz.

5006. 65 lap 4. kikezdés: «Vörösmarty Úr akarja e, hogy 1804-diki képem... lelküldessék.» Kazinczy arcképét 1804-ben Kininger (nem Kissinger, mint Szinnyei J. id. m. V. köt. 1284. hasábján olvasható) után John metszette. Ugy látszik, Vörösmarty a *Tud. Gyűjt.*-ben szándékozott kiadni, ez azonban csak terv maradt.

5007. «Kinek hívják az *Esztergomi Plebánust*?» kérdi Kazinczy. Az esztergomi plébánus ekkor *Argauer Máté* volt; v. ö. az indexben megjelölt lapokkal.

5008. *Perger János* 1791. máj. 15-dikén Nagyváradon született s 1838. máj. 25-dikén halt meg Pesten. Iskoláit szülőhelyén végezte s 1814-ben ügyvédi oklevelet nyert Pesten, a hol előkelő ügyvéd volt. E mellett a szépirodalommal és törvénytudománynyal foglalkozott s a korabeli folyóiratokba dolgozott. Az Akadémia 1831. febr. 17-dikén levelező, 1832. szept. 3-dikán pedig rendes tagjává választotta. Önálló munkái: 1. *Bevezetés a diplomatikába* vagyis az oklevél esméret tudományába... Pest, 1821; — 2. *Magyar törvénytár*, mely magában foglalja nemes Magyarország hármass törvénykönyvét... u. o. 1830; — 3. *A magyar és hazájú régenten*, u. o. 1831. L. hóvebben Szinnyei J. id. m. X. köt. 775—6. hasábjait. Az a műve, a melynek megrendeléséről Perger e levelében szól, a 2. számú; v. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. IV. f. 126. és V. f. 127. lapjával s a *Gemeinnützige Blätter* 1830. évf. 52. (júl. 1-ei) számával.

5009. 68. lap 1. kikezdés 2. sor: «A *Hellen Litteratúráról* több éveken által tett jegyzeteimet dolgozatom ki.» E dolgozatok meg is jelentek a *M. Tud. Társaság Évkönyveiben* (1833—40, I—IV. köt.) *Hellen tanulmányok* címmel.

U. o. alúl 4. sor: «Lefordítom *Szallusznak deklamatioját*.» Nem tudom, csakugyan lefordította-e Guzmics Sallustius id. részét; de az bizonyos, hogy nyomtatásban nem jelent meg.

5011. A levél 3. sora: «Junius 24-kén szemorvosnak, 30-kán med. Doctor-nak esküttem fel.» Frre vonatkozólag a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 1. (júl. 1-i) számában a következő értesítés olvasható: «Tegnap a' Kir. Universzítás' nagy palotájában, a' Magyar tudományos világ' ditsőségére, fényes ünnepi tétel által nyeré-el az Orvos Doctori Boroslyánt T. Tudós *Schedel* Ferencz József Úr, a' Szemorvoslás' Mestere, ki több jeles munkái által nevét, 's azzal egygyütt nemzeti Literatúránkat is, — kivált a' költői körben, — nem tsak a' Haza, hanem a' Külföld előtt is ditsőitette. Ezen tudományos tétel annál nevezetesebb volt, hogy illy esetben ő vala a' legelső, ki vitatásainak egy részét élő szóval magyar nyelven adá-elő.»

U. o. 3. kikezdés: «A Tek. Úr *Bajza karakteréről kimélés nélkül szólt azért, mert egy lelkellen emberrel úgy bánt...*» V. ö. a 4979. számú levéllel s jegyzetével. Bajza Szentmiklóssy (Szerényi) kifakadásaira a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. III. f. 120—124. lapjain «Szükséges felelet egy hivallannak szükségtelen észrevételeire» címmel felel, a többi között ezeket írván: «Szerényi..., ez a' különben jámbor úri ember, kinek eddigleni recensenseink, nem tudni, melly kedvezés vagy kiméleltől csak complimenteket osztogattak, és saját kárára elkényeztették, nem volt elég erős megbirni reflexióim' súlyát, 's így történik vala, hogy tűzétől elkapva magának olyakra engedjen szabadságot, mellyeket, ha Róma' nyelvén szólnék, nem kételkedném *petulantianak* nevezhetni. Rendes dolog, midőn egy

író, ki tizenöt év óta küszd és vív pályáján, még mind eddig olvasni meg nem tanult; ki tizenöt, vagy talán több, év óta epigrammákat dolgozik, 's pedig nagyobb kedvvel, mint minden egyebet, arról, miben álljon az epigramma' beceve vagy fogyatkozása, csak a' minapában kezdett elmélkedni, 's ezen elméletnek is a' legfonákabb ideák lettenek resultatumi. Így lőn, hogy miket az epigramma' theoriája' ügyében Czáf és Igazítás gyanánt mond, azon parányi élményt is megtagadják az olvasótól, hogy mosolyogjon 's csak szánakozást indítanak.» Ez után rendre veszi Szentmiklóssy kifogásait s éles hangon csafolja. Kazinczy e feleletről bizonyosan csak baráti körhén tett említést, mert ekkor még nyilvánosan nem támadt Bajza ellen; v. é. az 5014. számú levél 2. kikezdésével.

5012. 71. lap fölül 2. sor: «*Lánczy* Assessort . . . kértem . . . Exequensemnek. Nem őt adá, hanem *Zmeskált*.» Mint a *Levelezés* további részeiből kitűnik, mégis *Lánczy Ferencz* lett a Kazinczy pörének végrehajtó bírója — vesztőre. *Zmeskált Józsefet*, a Tiszán inneni kerületi tábla bíróját, a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 36. (máj. 4-diki) száma szerint a király királyi tanácsossá nevezte ki.

U. o. alúl 7. sor: «Júl. elsőjén 19 minut. estveli 9 előtt *ajtóim csattogtak, 's ágyam renga mint a' bölcső.*» A földrengésről a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 4. (júl. 11-diki) száma következőleg ír: «Tokaj, Jul. 2. Zemplén Vármegyében Tokajban Julius 1-ső napján estve egy és két fertály között 9-re olly földindulás volt, először, melly mintegy 5 vagy 6 minutumig erős mértékben tartott; — a' 2-dik és 3-dik egy és két óra között, igen kevés mértékben; — de a' negyedik-szeri jó reggel éppen 3 óraker észrevehetőbb volt. Az első legtöbb károkat okozott, több számú házaknál a' kő falakat megrepesztgette 's azoknak kéményeit megomlatta, nevezetesen a' Plébánián, és a' Kamerális Kasznárság lak helyein, 's úgy több polgári házaknál is.»

Vizsolyról, Székelyhídról hasonló tudósítás olvasható. Az 5. (júl. 15-diki) szám Debreczenből közöl a földrengésről hosszabb tudósítást, a mely szerint az első rengés hajnali négy óra után 37. perczzel történt s mintegy 10 másodperczig tartott; a második rengés esti 8 óra után 42 perczzel történt és «sokkal rettenetesebb és borzasztóbb vala». «Erre már némelly kémények is lehullottak, több bálhajítások, és kőfalak megrepedeztek; az emberek magokat ügyyel-bajjal tudták lábaikon fentartani, sokan le is hullottak. Ezen mozgás sokkal tartósabb vala, és még egyszer annyira időre terjedett. A' rengés délről éjszak felé terjedett hab mozdulású volt, és olly halkal ment előre, hogy kiki azt a' szomszéd szobában előbb észrevehette, míg általa őnmaga is meglepetett.» stb. A tudósítás végül a földrengés okairól elmélkedik. — A 7. (júl. 22-diki) szám Zemplén vármegyéből közöl hasonló tudósítást a Kazinczy levélbeli tudósításával egybehangzóan.

72. lap fölül 7. sor: «*Breughel* vásznan feste boszorkányokat . . .» T. i. *Breughel Péter* (1568 v. 1569—1625), a kit Höllen-Breughel néven is emleget a műtörténet, mivel nagy szeretettel festett boszorkányokat s ördögi kísértéseket. Műveit hasonló nevű atyjától nem mindig lehet megkülönböztetni.

U. o. 3. kikezdés 4. sor: «A' Jászai Praemonstratensisek is *Prépost nélkül maradának.*» Erre nézve idézem a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 15. (febr. 21-diki) számában olvasható következő nekrológot: «*Jászó*, Bőjt elő hava 8-dikán: Mélt. és Fő Tiszt. *Bernáth Maximilián László* Urunk, 's Atyánk, a' Praemonstratensis Szerzetes Kanonok Rendnek Praelátusa, K. Sz. János Jászai, Sz. Kereszt

Leleszi, és Nagy-Várad hogyi Sz. István első Mártír' Prépóstja, kevés napokig tartó, de súlyos betegségében, minek utána munkás életének 65-dik évét bétöltötte, Bőjtelő hava 8-dikán reggel 6¹/₂ órakor ajtatosan kimúlt a' világból. — Szerzetes fiainál soba feledésbe nem megy a' boldogúlnak drága emlékezete, ki Praelatusságában az alattavalóknak nagy megelégedésére 10 esztendőt töltött.»

5017. 78. lap 2. kikezdés: «A' Gróf Bethlen Imre... *Pestre férjhez ment Kísasszonyát* nem volt szerencsém találni.» Bethlen Imre főispán, v. b. titk. tanácsos és neje gr. Bethlen Róza leánya, Anna, 1808-ban született és 1865-ben halt meg, férje b. Bánffy Zsigmond (1802—1885) volt. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 52. lapját.

U. o. 4. kikezdés: «Özv. Gr. *Teleki Józsefnét 's leányát, a' jövendő Rádaynét*... látám.» Az 1817-ben meghalt gr. Teleki József özvegye Szerencsy Francziska volt (Szerencsy József és Radvánszky Teréz leánya); ennek leánya gr. Teleki Borbála, a ki 1811-ben született s 1841. máj. 29-dikén halt meg; esküvője gr. Ráday Gedeonnal (1806—1873.) 1829. szept. 19-dikén volt. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 203. lapját. Megjegyzem, hogy Baros Gy. a *Kazinczy F. és Radvánszky Teréz* című tanulmányában téved, midőn Teleki József halála évét 1850-re teszi (44. l.); v. ö. a *XV. k. 3414. számú* levelével s jegyzetével; egyébiránt maga e levél is eléggé mutatja Baros Gy. tévedését.

5018. 79. lap fölül 1. sor: «Mit nem adnék érte, ha *Mailáth Regéit* soha sem láttam volna!» Majláth János regéiből már négy megjelent a *Muzárium* III. köt. 171—233. lapjain («Tündér Ilona, A' bosszuló kard, Erzsi a' fonó, A' levél» címűek) s egy a «*Villitáncz*» az *Aurora* I. köt. 193—207. lapjain; mind e mellett az élelmes Toldy mégis szerzett a regéknek kiadót, sőt a *Handbuch* II. kötetében már mint megjelentet említi a Kazinczy fordítását. Látván most, hogy a fordítás megjelenése nagyon kérdésessé vált, a következő «Nyilatkozatás»-t írta a Tud. Gyűjt. 1829. évf. 123—4. lapjain: «Magyar poetai kézikönyvem» (*Handbuch der ungarischen Poesie*) II-d. köteté 8-d. lapján Kazinczy' nyomtatott munkáji között említetnek gróf Majláthnak fordított regéji is. A' könyv nyomtatva nintsen 's a publicum iránta méltán számot [!] kérhet. Kötelesség tehát kinyilatkoztatnom, hogy midőn a' nevezett kézikönyv nyomtatott, sajtó alá jöttek a' regék is, de véletlen környületek miatt nyomtatások egy időre félbe szakadt. Később Gróf Majláth jelenté, hogy azokat egy új kötettel megbővítve akarja közre bocsátani, 's így történt, vala, hogy a' könyv még mind eddig ki nem jöhet. Kéretik tehát minden, ki a' kézikönyvet bírja, törülje-ki példányából a' már most nem való tudósítást. Toldy Ferencz.»

A köv. kikezdésre, Bajza *Külföldi Klassz. Játékszin* című vállalatára nézve l. az indexben megjelölt helyeket.

5019. *Szőgyény Ferenczre* nézve l. a *XX. k. 4690. számú* levelét s jegyzetét.

5020. 81. lap alúl 2. sor: «Írj *Nagy Károly* Úrnak.» Nevezett férfiú akkoriban a gr. Károlyi-család főpénztárnoka volt. 1797. decz. 6-dikán született Komáromban s 1868. márcz. 2-dikán halt meg Párisban. Atyja gyógyszerésznek szánta, s ő csakugyan több helyen gyakornokoskodott is, de 1819-től kezdve Bécsben a természettudományokat nagyon behatólag tanulmányozta, a vegytanból doctor

lett, azután pedig részint a keleti nyelveket, részint a mennyiségtant, csillagászatot és nemzetgazdaságot tanulta. Valódi szaktudóssá lett s Litrow mellett a bécsi csillagászati intézetben mint segéd is működött. Klauzál Imre útján jutott a gr. Károlyiakhoz s e révén Kaunitz herczegnek is gazdasági tanácsosává lön. Huza-mosb ideig tartózkodott Párisban, Londonban és az Egyesült Államokban, majd ismét Bécsben telepedett le. A M. Tud. Akad. 1832. márcz. 9. lev., 1836. szept. 10-dikén rendes tagjává választotta. Az 1832—6. országgyűlés idején többször megfordult Pozsonyban s barátságot kötött Klauzál Gáborral, Kölcseyvel és Deák Ferenczcel. Batthyány Kázmér gr. anyagi ügyeit rendezte s Bicskén telepedett le, a hol csillagászati intézetet akart alapítani, de az 1849-ki zavarok tervét meg-híúsították. Ekkor el is fogták, de néhány hét mulva szabadon bocsáttatott. Pár év mulva Párisba költözött s ott is halt meg. A korabeli folyóiratokba dolgozott és számos magyar, francia és német nyelvű csillagászati művet írt 1834—1862-ig. L. bővebben Szinnyi J. id. m. IX. köt. 659—664. hasábjait.

5022. A levél vége: «Olvastad e a' *Kis Gyula Könyvét.*» Döbrenteinek e munkája 1829 tavaszán jelent meg. A *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. III. f. 127. lapján hirdeti először, majd a IV. f. 126—127. lapjain V[örösmarty] ismerteti, úgy véleked-vén, hogy a mű «a' mulatságos előadás nyelvén, mindenült különös tekintettel a nemzetiségre 's a' kezdő elméknek könnyen foghatólag úgy van össze állítva, hogy a' kis olvasónak egy ideig gyakorlásul 's hasznos időtöltésül 's egyszer 's mind az olvasás megkedvelésnek alapul szolgálhat.» Megjelent a költő *Minden Munkái* (1885.) VI. köt. 217. lapján. — A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 31. (ápr. 18-diki) számában ismerteti a következőleg: «Nincs jobb mód a' gyermekek' oktatására, mint olly olvasó könyvet nyújtani kezeikbe, melly gyenge értelműkhöz szabott, a' mindennapi életből vett, és hajlandóságokkal megegyező, könnyű értelmű, főbnyire víg, de tanúságos Elbeszélésekkel őket gyönyörködteti, és mintegy erő-szakkal magához vonja. Így a' kised az olvasást megkedveli, a' tudni vágyás benne felgerjed, esze nyílik, szíve nemesedik, és a' szép, jó eránt érzékenyül. — Ezen célnak szépen meg felel e' jelen való könyv, melly tsak most kerüle világ eleibe minden szülőknek, és nevelőknek nem kis öröme. A' tudós Szerző (Tek. Döbrentei Gábor Úr) olly víg, elmés, enyelgő történeti, 's egyébféle beszélgetések-ből szölte ezt össze, mellyek a' mulattatás közbe mindég valami tanúságra, hasz-nos isméretekre vezetnek, p. o. a' Pesti lófutatásról, könyvnyomtató műhelyekről, egyéb mesterségekről a' Magyarok között, számvetésről, példabeszédek, írásról, tenta tsinálásról, némelly gyermekek' karaktereiről, 's a' t. V. ö. az 5286. számú levéllel s jegyzetével.

5024. 87. lap 3. kikezdés: «*Bárczay Pál* igen szép halállal hala meg.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 7. (júl. 22-diki) számában ide vonatkozólag a következő értesítő olvasható: «Tegnap Ts. Ns. Pest Vármegye elveszté érdemek-vel tellyes 1-ső Al-Ispányát, Nagys. Bárczay Pál Kir. Tanácsos Urat, ki jószágában Gombán hirtelen kimúlt a' világból.»

5025. 89. lap fölül 5. sor: «*Szeretnék a' jó Urnak jelezni azokra a' mik az Élet és Lét. II. köt. végében tőle mondatlak nekem.*» V. ö. a XX. k. 4740. számú levelével s jegyzetével. Kazinczy Döbrenteinek nem felelt a nyilvánosság előtt, de levelei tele vannak az ellene intézett támadásokkal.

U. o. alúl 5. sor: «A' Gr. Teleki *Eszter-es-Elegiáját* . . . a' kassai *Minervába* szeretném tenni.» A *Felsőm. Minerva* 1829. évf. okt. f. 752—776. lapjain közli is Kazinczy gr. Teleki József ugcsoi főispán, koronaőr, cs. és kir. kamarás és v. b. t. tanácsos *Atyafiúi Barátságának Oszlopa* című elegiáját, igen becses bevezetéssel. U. o. a 777—779. lapokon gr. Telekinek következő című verseit közli: *Aranka Györgyhöz*, — *Ki a' szép aszszony?* — *Új magyar nevezet*, — *Ki a' jó férj?* — *Vásárhelyi kertemnek kapu-zábejára*. — *Figgy Császár nevű udvari tréfás-emberhez*, — *Igaz barát' képe*.

5027. 92. lap 1. kikezdés: «Meg haláloza szegény *Gulácsy Antalné* nénénk.» Melczer László septemvir és gr. Mailáth Mária leánya, Mária, a kit *Gulácsy Parkus Antal* vett nőül. L. Nagy I. id. m. VII. köt. 408. lapját.

U. o. 2. kikezdés: «Hallotta édes Uram Bátyám, mint tetőzé be G. *Rhédey Lajos* fecsletégeit . . .» A mit a levélíró gondolt, hogy a kir. kegyelem elfordúl Rhédeytől, nem valósodott meg. A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 36. (máj. 5-diki) száma szerint a király ugyan fölmentelte beregvármegyei adminisztratori hivatalától, de királyi megelégedését fejezte ki neki. Az id. lap 1831. évf. 42. (máj. 25-diki) száma szerint Rhédey gr. máj. 21-dikén szélütésben hirtelen meghalt Pesten, Nagyváradon temették el. V. ö. a 156. lap 4 kikezdésével.

5030. A levél utolsó sora: «*Gaal József* . . .» Kazinczy bizonyosan Gaal József (1811—1866) ismert prózai elbeszélő írónkat érti, a ki már mint egyetemi deák megismerkedett Szalay Lászlóval s Eölvös József báróval.

5031. 96. lap 3. kikezdés: «Örülve fogom meglátni *annak a' fiját* . . .» Kazinczy György József ref. predikátornak *József fiára* czéloz, a ki később Mármaros vármegye főorvosa volt, s a kinek két fia tudományos életünkben ismeretessé lett, t. i. György Aladár és Gy. Endre. 1813. júl. 13-dikán Sátoralja-Ujhelyen született s 1862. decz. 21-dikén Mármaros-Szigeten halt meg. Középiskoláit Szatmárott és Sárospatakon járta, majd Pesten a Kir. Táblán gyakornokoskodott, de csakhamar orvosi tanulmányokra szánta magát s 1836-ban orvosdoktor lett s kevéssel több Mármaros várm. főorvosa. Hivatalos működése mellett a vármegye ásványvizeinek felkutatását s elemzését, növényvilágának megismerését s gyűjtését tűzte ki feladatává. Egy önálló munkája van: *Orvostudori értekezés*. A természeti testeknek lépcsőnkénti kifejlődéséről, Pest, 1836. L. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 96—97. hasábjait.

5032. 99. lap fölül 7. sor: «Ma írok Kulcsárnénak, 's *kihirdetem*, hogy minden *Munkáját összegyűjtöm*, 's *kiadom*.» Kazinczynek a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 26. (szept. 26-diki) számában közölt felszólalása itt következik: «*Vitkovits Mihály* nints többé. — *Ilúsz* eszt. előtt (1809.) engem szöllita fel, hogy ha a' háború' tsapásai ötét eltemetnék 's én megmaradnék, tartsam fen én az ő emlékezetét. Azt most szándékozom teljesíteni. *Összegyűjtöm* tehát a' mit nyomtatva 's írva hagyott, 's *kiadom*, *Életével*. Kérem mind azokat, a' kik neki kevésbbé ismért dolgozásait nyomtatva vagy írva bírják, hogy igyekezetemet segélleni, és az ollyat számomra tisztelt rokonomnál Tekint. Fáy András Úrnál (Pesten, Kalap útsza, tulajdon házában) letenni méltóztassanak. — Széphalom, September 16-dikán 1829.

Kazinczy Ferencz.»

Közli e lap 1829. évf. 21. (szept. 9-diki) száma Vitkovics Mihály rövid nekrológiáját, a mint következők: «Pesten ma reggel 10¹/₂ órakor a' világból tsendesen kimúlt Tek. *Vitkovics Mihály* Úr, híles Ügyész, több Mélt. Familiák' Jusainak Igazgatója, és Ts. Ns. Verőcze Várm. Tábla-Bírája, vízkórságban, életének 51-dik esztendejében. A' nemes lelkű Férjfiu nemzeti Literaturánknak nem tsak kedvelője, hanem a' magyar Muzsáknak valóságos Felkentje, szerentsés Epigrammatikus Költő volt, a' mit számtalan kiadott darabjai bizonyítanak; — nyájás és kellemetes társalkodása által mindenek' szívét magához tudta tsatolni.» A köv. szám a megholt költő végtisztességéről tudósít.

Még melegebb hangon emlékezik róla a *Tud. Gyűjtemény* 1829. évf. IX. f. 125—126. lapjain Horvát István:

«Közszomorúság borítja el mind a'nyiszor az egész Nemzetet, valahányszor e'nek ditső oszlopai dőlnek ki. Illyen fájdalmas érzés lepte el szívünket különösen nekünk, 's illyen fogja bizonyosan minden érzékeny Magyar Hazafi keblét megtölteni, midőn hallja vagy olvassa, hogy Vitkovics Mihály, Arad, Tsanád és Heves Vármegeknek Tábla Bírájuk, 's a' Magyar Literaturának lelkes Elősegítője, tőlünk örökre eltávozott Pesten Sept. 9-dikén a' folyó 1829-dik évben, érdemekkel fénylő hasznos életének tsak 51-dikén. Ez a' jeles tudományú Férjfiu, kit vidám kedve, elnős nyájassága, eleven költői tehetsége, fáradhatatlan munkássága, szívét ragadó éneklése, és lángoló hazafisága mindenkivel megkedveltetett, és a' kinek versei, Poétai Levelei, Meséi és Epigrammái a' Magyar Literaturának mindenkor ditső remek-munkáji fognak maradni, nem tsak ugy mint Magyar Tudós érdemi a' köz liszteletet, hanem úgy is: mint jótévő előmozdítója a' hazai nyelvnek és tudományos tökéletességnek. Sok fejtett ki, sok érett meg az ő díszes Palotájában, a' mi fényt vont a' köz ügyre; sok kapott gyorsabb mozgást 's életet társaságában; sok köszöni írói pályáját, vagy ditsőbb elszánását Házának, mellyben, közel XX év lefolyása alatt, délben és estve terített asztalra, 's egyenes és fészességet kizáró barátságba talált mind az, a' ki a' Magyar Tudományosság kifejlésében kedvet, örömet, gyönyörűséget talált. Más részről Vitkovics volt az is, ki tettében példájával megmutatta, mint kell és lehet egy Fejedelem és Haza Gyermekeinek lenni mind azoknak, kiket egy köz Jó, egy Polgári Alkotmány öszveköttettek a' Vallás, a' Nyelv és Nemzeti Eredet különbözőése mellett is. Szerette ő határtalan indulattal a' Serblus Nyelvet és Nemzetet, de, minekutána a' Mennyei Gondviselés őtet egyszer'smind Magyar Polgárrá is tette, határtalan indulattal szerette a' Magyar Nyelvet és Nemzetet is, 's épen a'ban helyeztette fő kintsét 's boldogságát, hogy ő Serblus Magyar, 's olyan Serblus Magyar, ki sok született Magyarot háta megett hagyott. — Az illyen ritka Férjfiu különös Életírásra érdemes, 's ugyan azért rövid időre elhallgatunk róla, hogy Ifúságunk régi Barátáról máskor és máshelyen érdemeihez képest méltóbban szólhassunk.»

Talán fölösleges is megjegyezni, hogy Kazinczy tervéből semmi sem lett.

U. o. 3. kikezdés: «Aurórában vagy Urániában megjelent egy francia ízlésű Epigrammám.» Kazinczynak az *Izéhez* czímfű epigrammja az *Aurora* 1828. évf. 83. lapján jelent meg, s innen Toldy is kiadta a *Handbuck* II. kötetében. V. ö. az 5051. és 5054. számú levelekkel s emennek jegyzetével.

5034. A levél kezdete: «Köszönetemet jövök, egy igen nagy örömet lenni mellyet . . . nyomtatott munkáiban adál.» Wesselényi M. b. műve ekkoriban jelent

meg; czíme: *A' régi híres Ménesek egyike' megszűnésének okairól*, Pest, 1829, n. 8r. 78 l. — A mint Kazinczy levelében igéri, valóban ismerteti is Wesselényi munkáját a *Felsőm. Minerva* 1829. évf. aug. f. 624—628. lapjain. Az ismertetés elején Kazinczy a zsbói ménes rövid történetét vázolja, majd az egész mű kivonatát adja s a végén alkalmat vesz magának, hogy Wesselényi művéből a nyelvűjtásra is célozzon (a mint a levél 3. kikezdésében mondja), így írván:

«Referens a' kised munkát Lovásztekingetein kívül-is nagy gyönyörűséggel olvasta; mindenütt kitetszik hogy itt egy felvilágosodott hazafi 's nemes gondolkozású 's érzésű férfi szóll. Előadása velős, el-van telve erővel, sok némű tudománnyal, 's a' nyelv' barátjai *Magyarság' virágít-is telnek itt.* — Ezeknek ha nem kedves, legalább hasznos lesz ezen intés, lap 35:

Hazafiság-e a' Nemváltoztatás?

«Illyennek látván Országunkban a' lovak' eddig való állapotját, úgy hiszem, nem lehet hazafiság' tárgya a' régi mellett való megmaradás' szándéka. Gyűlölöm én az idegen majmolást; neveléségesnek tartom akármi tárgyat-is csak azért hogy külföldi, a' hazait megvetvén, annál előbb becsülni; buzgó tisztelője vagyok mindennek a' mi nemzeti . . . de azt-is hiszem és vallom, hogy igen káros valamit csak azért szeretni 's becsülni, akár jó akár rossz, mivel hazai 's régi; 's hogy neveléséges a' honit mindeneknél jobbnak tartani, abban ott-is, a' hol nincs, fényes tulajdonságokat látni. Idétlen szüleménye ez a' hazafiságnak; minden tökéletesedésnek, javulásnak elzárja útját, és sok haza-ellenségeinek nyilvános mesterkedésinél több kárt okoz.» —

És osztán azoknak, a' kik a' szokás tisztelőjével, 's a' *Grammaticák' és Lexiconok' dolgozójival* 's Isten tudja melly felsőbb hatalommal szeretnék az *Írók a' maga szabadságától megfosztani*, az 51-dik lapról:

«A' francia Kereskedőség egykor az Uralkodástól megkérdetve, mit kellessék a' kereskedés' előmozdítására tennie? ezt felelte: *Laissez nous faire.* (Azt bízzák az Urak miránk!) — Vörösmarty ismertetését l. a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. II. f. 125. lapján s innen *Minden Munkái* VI. köt. 213. l.

5035. A levél 2. sora: «*Azon szép Epistola szerént Servétel tűzre hányta.*» T. i. Kazinczynak a *Nagy Gáborhoz* című epistolájában olvashatók e sorok:

Együtt lelék fel itt a' vad halált,

Mellyre egy más Debreczen Szervétet hányta.

5036. Guzmics e levelet oly czéllal írta, hogy a *Muzáron* újabb kötetében megjelenhessen; azonban Szemere talán nem találta mindenben igazságosnak, elég az hozzá, hogy nem adta ki; de a *Muzáron* V. kötetének 1—98. lapjain között *Viszonyok* című elmefuttatás, a mely bírálat alá veszi a folyóirat III. és IV. kötetét, sokat merit Guzmicsnak és Kazinczynak erre vonatkozó leveleiből.

5037. 114. lap 1. kikezdés: «*Örvendek, hogy az Alpensängerek azt a' pöföt megpujogtáták.*» Kazinczy még alaptalanúl örült, Döbrenteit még nem bántották az ifjú pesti frók; lehet azonban, hogy Kazinczy valami személyes támadásra céloz. De az is lehet, hogy már ekkor emlegette Bajza és köre, hogy Döbrenteit «gögös modora és leczkézgetései» miatt keményen megtámadja, a mire csak várta a kínálkozó alkalmat.

5038. 116. lap 3. sor: «Volt nálunk *Vagner*, az új Prépost.» Guzmics bizonyosan *Vagner Mihály* pagrányi apátot, győri prépostot és kanonokot érti; l. a *Magyar Kurír* 1831. évf. 16. (aug. 23-diki) számát, a mely *Vagner M. bécsi sz. István*-napi szerepléséről tudósít.

5039. A levél kezdete: «Az *Ujhelyi Piaristák Rectora* . . . » T. i. *Tamásy Kal. József*, a ki 1823—1835-ig volt a piaristák sátoraljaújhelyi rendházának feje. L. Adatok Zemplén várm. történetéhez, 1899. IV. köt. 242. l. Tamásy 1780. nov. 3-dikán Homonnán (Zemplén várm.) született s 1858. máj. 13-dikán Egerben halt meg. Trencsénben 1799-ben lépett a rendbe s 1806. apr. 7-dikén lett áldozópap; Kisszebenben, Váczott és Szegeden tanított, a mikor Sátoralja-Ujhelyre helyezték; innen ismét Vácra ment rectornak s onnan Pestre költözött, s itt szintén rector és kormánysegéd volt 1849-ig; ekkor a magyar kormány vikárius provinciálissá nevezte ki, mely állásától 1853-ban vált meg. Életéncnk hátralevő éveit részint Váczott, részint Tatán töltötte nyugalomban. L. Szinnyei J. id. m. XIII. köt. 1265—6. hasábjait; v. ö. a XX. k. 4666. számú levél jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés 7. sor: «A' *Lónyay Gáborhoz írt Óda*, és a' *Csokonai halálára írt hal sor.*» Szemere Pálnak *Óda Lónyay Gábor zempléni alispánhoz* című műve a *Magyar Kurír* 1805. IV. sz. toldalékában jelent meg először; Szemere másik verse szintén u. o. a VI. sz. toldalékában látott napvilágot; mind a kettő megvan a Szvorényi-féle kiadás 84. és 99. lapjain.

5041. Az egész levelet v. ö. az 5042. számú levéllel s jegyzetével.

5042. *Pák Dénes* gazdasági felügyelő volt előbb Szénáson (Békés várm.), később pedig gr. Károlyi Györgynél Nagy-Károlyban; innen a barátság közte és Waltherr meg Bártfay között, 1864. jan. 12-dikén halt meg. Czikkei a *Magyar Gazdában* (1845) jelentek meg; önálló műve: *Vadászattudomány*, vagyis a vadászat és madarászat egész kiterjedésében, a magyar nemesség és vadászat kedvelők javára és gyönyörködtetésére, Buda, 1829, 2 köt. L. Szinnyei J. id. m. X. köt. 106. hasábját. A mű gr. Károlyi Györgynek van ajánlva. Megjelenését hirdeti a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. VIII. f. 125. lapján. A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 20. (szep. 5-diki) számában ismerteti a következőleg: «Hazafiúi örömmel telve közöljük ezen új derék munkának megismertetését, mely méltán megérdemli a' Tudomány' nevezetét, mert valóban tudományos rendszerbe van öntve, 's olly tökéletesen kimerítve, hogy e' tárgyban illyent kezünkbe kaphatni alig lehetne reménységünk. Ha a' lelkes magyar olvasó figyelemmel által nézi elől a' vadászat' történeti rajzolatját nem csak a' két Magyar hazában, hanem más régi és új nemzeteknél is; ha megtekinti a' számos hazai 's külföldi külföket, melyeket az ügyes Szerző czéljára fordított; ha fontolóra veszi a' könnyű, tiszos, tanult, és bő írásmódját, mellyel az egész tudománynak egyes czikkelyeit világos rajzolatban előterjeszti; végre ha a' 2-dik Kötet' utolsó részéhez kaptsoit Vadászszó-könyvet szemügyre veszi, lehetetlen, hogy velünk együtt ne örvendjen literaturánknak ezen telemes nyereségén, annál is inkább, minthogy e' tárgyban nem csak sok mesterszavakkal, hanem egyéb vidéki, és Erdélyi különös ejtésekkel is bővül literaturánk' mezeje.»

5045. A levél 2. kikezdése: «*Kovács, Dubraviczky és Földváry* vagynak leg inkább menendőben a' V. Ispányságra.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf.

28. (okt. 3-diki) száma szerint Pest várm. szept. 30-dikán tartotta a nádor elnöklete alatt tisztválasztó közgyűlését, a melyen első alispánnak *Kovács Györgyöt*, második alispánnak pedig *Dubraviczky Simont* választották meg; *Földváry Gábor* tehát nem vállalt hivatalt.

5047. A levél 13. sora: «*Comáromy István* tegnap Első Vice Ispánnak kiáltatott ki. *Füzeséri . . . Domokos . . . Puky Antal . . . Vitéz* második V. Ispán leve . . . » A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 28. (okt. 3-ik) száma szerint Abauj várm. szept. 14-dikén tartotta közgyűlését b. Eötvös Ignác elnöklete alatt, s első alispánnak Kóji Comáromy István, második alispánnak Nyitraivánkai Vitéz János, főjegyzőnek pedig Puky Antal választattak meg; a gönczi járásban főszolgabíró Domokos Sámuel lett. — Füzeséry Pál sághi prépost, sepsi plébános volt; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 2. (jan. 6-diki) számával s az 5049. számú levél 3. 4. kikezdésével.

5049. 126. lap alúl 3. sor: «*Bárczay Ferenczünk . . . úgy hitte, hogy Vice Szolgabíró József* fíja Első Szolgabíró lesz . . . » Bárczay József nem választott meg; ellenben *Bárczay Mihály* a gönczi járásban alszolgabíró lett; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 28. (okt. 3-diki) számával és az 5059. számú levéllel s jegyzetével.

127. lap 1. kikezdés 4. sor: «*Eggy bizonyos ember . . .* » T. i. Döbrentei Gábor.

U. o. 2. kikezdés: «*Méltóztassék . . . Gróf Kun Lászlóné Ő Nagyságát és a' Gróf Urat* nevemben tisztelni.» Gr. Kun László 1799. szept. 16-dikán született s 1881. nov. 2-dikán halt meg Dédácson; neje Marosnémeti gr. Gyulay Konstanzia (1802—1873) volt; l. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 153. lapját.

5050. 128. lap alúl 4. sor: «*Ajánlám Uraniából Etelkát, Kölcsei Krizisével, és Sonettetmet a tiéddele.*» Guzmicsnak az *Etelka Kréta szigetében, Melodráma* című műve a Szedér Fábían *Urániájában* jelent meg, 1828. évf. 17—56. l. Sonettje pedig valószínűleg az *Esthajnal* című, a melyre nézve l. a *XX. k.* 4959. számú levelét s jegyzetét. — A rebegtetett bírálatok egyike sem készült el, sem Kölcsey nem írt *Etelkáról*, sem Kazinczy az *Esthajnalról*; a *Muzáron V.* kötetében semmi ide vonatkozó cikk nem jelent meg.

5054. 132. lap 2. kikezdés 10 sor: «*Ez a' szerencsétlenség ére engem . . . Gr. Dezsőffy Józseffel.*» Kazinczy az *Izéhez* című epigrammjára céloz (l. az 5032. számú levelet s jegyzetét), a mely egyik oka a közte és Dessewffy között érezhető elhidegülésnek; de nem az egyedüli. Dessewffy a miatt is nehezelt Kazinczyra, hogy Csokonairól a többször idézett igazságtalan bírálatot írta; holott ő (t. i. Des.) Csokonait valódi teremtő lángésznek tartotta és hirdette nyíltan és leveleiben. Nem tudni: honnan jutott Kazinczy tudomására Dessewffy nehezetelese, valamint azt sem: mikép érthette magára Dessewffy Kazinczy epigrammjának cölzátát; de az bizonyos (ez a levele is mutatja, 133. l. 3. kikezdés), hogy Kazinczy Döbrenteit vádolta a gyanúsítással; nem azért (mint *Yiszota Gy. véli*), mivel Döbrentei jó barátságban volt Dessewffyyal s így ez «csak neki bihette el a hírt»; ennek oka sokkal mélyebben rejtezik s abban az ellenségeskedésben találja magyarázatát, a mely Kazinczyt és Döbrenteit mind jobban

eltávolította egymástól. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Dessewffy Döbrenteit nagyon sokra becsülte, és így Kazinczyban a féltékenykedés is dolgozott, kiváll mióta azt hallotta, hogy Döbrentei «sugdosásaival» iparkodott régi jó embereinek szívét tőle elfordítani, s így mind csekélyebb reménye lehetett az akadémiai tükárság elnyerésére.

Még Pesten volt Kazinczy (l. a köv. kikezdésben, — tehát nem «e közben úfázott Pestre», mint Viszota Gyula tévesen írja), midőn barátai figyelmessé tcvék Dessewffynek a *Felsőm. Minerva* 1829. évf. I. f. 60—64. lapjain megjelent *Kisfaludy Sándorhoz, Berzsényihez, Vörösmartyhoz* című hosszú versére, a melynek alap gondolatát alkalmasint jól kifejezi szerzője a két első versszakban, a mely így hangzik:

Titeteket, és Vitézt, kit magos fényébe
Az Ég felfogadott, némellyek leczkéznek,
Oh engedjeteK-meg a' kevélységbe
Mesterkélve sikkó ellenséges kéznek!

Koránt sem utánzóK' szűk utánozása
Vezete titeket Helikon' útjába,
De a' szép Természet' boldog felfogása,
A' láng ész, a' láng szív, tett Lant' birtokába.

S minden valószínűség szerint Dessewffy a 30. versszakban egyenesen Kazinczyra czélez, midőn így ír az igazi költőkről:

*Becsülik a' régi, a' szent barátságot,
Vad élme-szikrának azt fel-nem áldozzák,
Fekete az a' ki barátjába vágott.*

Ez lehetett Kazinczynek az egyetlen bizonyítéka arra, hogy Dessewffy csakugyan nehezten reá. V. ö. Viszota Gy. cikkével az *Akad. Értesítő* 1909. évf. 20—27. lapjaival, a hol Viszota tévesen itéli meg Kazinczyt s azzal vádolja, hogy a «nem egyenes útra tévedt»; de azt nem veszi észre, hogy Dessewffynek e versc sokkal keményebb — bárha burkolt — támadás Kazinczy ellen, mint a melyet valóságos ellenfelei mértek rá. Dessewffy alaptalanul gyanúsította Kazinczyt, hogy «barátjába vágott», Kazinczy viszont olyat is föltett Dessewffyról, a mire nem volt kellő alapja. Kölcsönös volt tehát a félreértés, gyanúsítás, és a mennyiben Kazinczy hibáztatható, épen oly mértékben — ha nem jobban — hibáztatható Dessewffy is. V. ö az 5075. számú levéllel s jegyzetével.

5055. 136. lap fölül 6. sor: «*Jármy Imre.*» Ez a férfiú az 1838—44-diki években Szabolcs várm. híres alispánja és kir. tanácsos volt. L. Nagy I. id. m. V. köt. 319. lapját.

136. lap 2. kikezdés: «Most kaptam meg *Lingárd Johannak Angliá Histó. riáját.*» Lingard Jánosnak két művét olvashatta Sárközy németül, t. i. *Geschichte Englands von dem ersten Einfall der Römer*; verdeutsché v. Carl v. Salis; Quedlinburg, 1827; Frankfurt am Mayn, 1827—33; — *Geschichte von England seit der Hinrichtung Karls I.* Aus dem Engl. von C. P. Berly, 1820—23.

5056. Ez a levél lévesen került mostani helyére; bizonyosan 1827-ben kelt, akkor tartózkodott Kazinczy András Pesten.

5057. 138. lap 2. kikezdés: «*Sztankovics Győri Kanonok.*» Sztankovits János, a későbbi győri püspök, 1804-ben lett a bécsi Pazmaneum növendéke, két év múlva Nagyszombatban az egyháztörténelem tanára, később az egyházjogot is előadta; 1818-ban győri tiszteletbeli, 1821-ben valóságos kanonokká nevezetett ki s a lyceum igazgatásával bízott meg; aztán a következő tisztségekre lépett: kir. tábl. praelátus, káptalani követ, helytartósági tanácsos, udv. kancellariai referens, bosoni vál. püspök, váci nagyprépost. 1838 októberében iktatták püspöki méltóságába Győrött, s itt halt meg 1848. márcz. 7-dikén. Két latin s két magyar egyházi beszéde jelent meg 1822—1839. L. Szinnyi J. id. m. XIII. köt. 1121—2. hasábjait s a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 41. (nov. 18-diki) számát.

5058. A levél kezdete: «*Anyai örömhöz, melyet Neked a' Restauratio ada, én még nem gratuláltam.*» Kazinczy arra czéloz, hogy húgának, özvegy Kraynik Józsefnének fiát, Józsefet, a szept. 14-dikén tartott közgyűlésen választotta Abauj várm. a kassai járás főszolgabírájává. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 28. (okt. 3-diki) számát.

4. kikezdés: «*Fizsi . . . együtt neveltetik a' Gróf Was Györgyné kis Gizela leányával.*» Wass György (megh. 1833.) és gr. Gyulay Francziska (nem Janka, mint Nagy Iván bibásan írja id. m. XII. köt. 81. l.) házasságából mind Nagy I., mind a *Nemz. Zsebkönyv* adatai szerint két leány származott, t. i. Zsuzsánna b. Jósika Kálmánné, és Otília. (I. köt. 266. l.) Kazinczy, úgy látszik, Zsuzsánna nevét változtatja Gizellára; ily nevű leánya Wass Györgynek nem volt.

5059. Ezt a levelet a kötet szerkesztésekor még nem tudtam, kinek írta Kazinczy; most már a czím így javítandó: *Kazinczy -- Bárczay Ferencznek.* A levél 3. sorában ugyanis Kazinczy az illetőnek *Mihály fia* hivatal-viseléséhez kíván szerencsét, ez a Mihály pedig senki más, mint Bárczay Mihály, a kit Abauj várm. a szept. 14-dikén tartott közgyűlésen a gőnczi járás alszolgabírájává választott; v. ö. az 5049. számú levéllel s jegyzetével.

5061. 142. lap 2. kikezdés 2. sor: «*Zelinkánk vitte le . . .*» T. i. Zelinka János; l. a *XIX. k.* 4494. számú levél jegyzetét.

5062. 143. lap 1. kikezdés: «*Fő Ispán Szilassinéknak szóló levelemet add a' Locumtenent. Secr. fiának.*» Szilassy József első fiát, Józsefet érti, a ki már néhány év óta a Helytartó-Tanács titkára volt.

U. o. 9. kikezdés 2. sor: «*Mehoffer Urat köszöntsd.*» Valószínű, hogy Kazinczy Mehoffer Hermannra czéloz, a ki az alapítványi ügyek kezelésénél mint gyakornok (accessista) szolgált.

5063. 146. lap alúl 19. sor: «*Szentmiklósy' czáfolata . . . a' Minervában ragyog . . . bírom Szentmiklósynak újabb repplicáját is . . .*» Mind Szentmiklóssynak Bajza elleni támadását, mind Bajzának erre írt válaszát, a melyet a *Tud. Gyűjt.* csonkán közölt, újra lenyomatta Bajza a *Felsőmagy. Minerva* 1829. évf. I. f-ben. Szentmiklóssy Bajzának ismét felelt; feleletét Vörösmarty kéziratban közölte Bajzával, a ki örült, hogy alkalma lesz Szentmiklóssyval kedvére vitakozni.

Azonban Szentmiklóssynak e második felelete nem jelent meg, s így Bajza újabb válasza is elmaradt. L. Badics id. h. 237—41. és 577. lapjain.

5065. 148. lap 3. kikezdés 3. sor: «*Podkoniczky Prof.*» Podkoniczky (vagy Potkonitzky) Ádám beszterczebányai származású, késmárki ág. ev. lyceumi tanár, a ki szülővárosában s Pozsonyban végzett tanulmányai után 1772-ben Jenába ment, a hol négy évig tanult. 1776-ban Késmárkra hívták meg, s itt részint mint tanár, részint mint igazgató a történelmi, a jogi és politikai tudományokat tanította s részt vett a «tanulmányok újjáalakítása ügyében tartott tanácskozásokon» is Mária Terézia s József császár meghívása következtében. A lyceum mellett részben a saját költségén állította fel a paedagogiumot 1795-ben, de ez 1803-ban megszűnt. 1815-ben megvált igazgatói állásától, 1818-ban szülötés érte s 1820. jan. 25-dikén halt meg. L. Szimneyi J. id. m. X. köt. 1283—9. hasábjait és a VI. k. 1426. számú levelét s jegyzetét.

149. lap 5. kikezdés 3. sor: «*A' Recenziót felküldé Rummy Hormayrnek.*» Kazinczynak a Berzeviczy Gergely *De conditione indoleque rusticorum in Hungaria* című munkájáról írt bírálatát a Hormayr *Archivja* közölte az 1817. évf. 9—10. számában, v. ö. a XV. k. 3358. számú levéllel s jegyzetével.

«*A' Tud. Gyűjt. Recenziómért az egyi magasztala*» — folytatja Kazinczy, de nagyon túlozva az igazat. Mert ha a *Tud. Gyűjt.* 1818. évf. IV. f. 116—7. lapjain Y jegy alatt megjelent rövid ismertetésre czéloz, pedig másra aligha czélozhat, ebben semmi magasztalás nincs. Az «Igazság barátja» — olvassuk az id. h. — a 'Jobbágyok' állapotját Magyar Országban elő adta, mint vagon a 'törvény és rend szerént. Némelly tekintetben úgy találja, hogy jobban van az ő dolgok, mint az Austriai Parasztoké. Hogy a 'deperditák' által terhelhetnek leginkább, nem az ő jobbágyi adózásaik által, bátorkodik nyilván megvallani. Végre avval fejezi bé tudósítását, hogy a Magyar Koronás Fejedelmek, és Földes Urak törekedtek mindég ezen Országos vallásnak megfelelni: Cum quibus una est nobis nascendi moriendique conditio, illis prodesse potius, quam inutiliter dominari deberemus.»

150. lap 4. kikezdés 2. sor: «*Bár hamar megláthassam Aurorát.*» Az *Aurora* 1830. évf. megjelenését a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 40. (nov. 14-diki) számában hirdeti s közli rövid tartalmát is.

5068. Egy *Rátkay Pál* nevű férfiú 1836-ban mint Abaúj várm. esküdtje szerepel, 1839.—1842-ben ugyanott főszolgabíró volt és Felső-Regmeczen lakott. Valószínű, hogy ő a levélíró. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 654. lapját.

5071. 156. lap alúl 11. sor: «Az általa protegált *Pogány József.*» Ily nevű férfiú Bereg várm. főjegyzője volt s 1833-ban a Tiszán túli Ker. Tábla ülnöke gyanánt említették; felesége b. Perényi Borbála volt; 1853-ban halt meg. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 371. lapját.

5072. 157. lap alúl 5. sor: «*A' könyvtárnok, Hanka úr.*» *Hanka Venczel* (1791—1861) a cseh nemzeti múzeum könyvtárnoka s — mint Toldy F. írja a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. VI. f. 117—124. lapjain — «a' cseh régiségek' lelkes és érdemekkel teljes bűvárja, ismertetője», kitünő szláv tudós, a prágai egyetemen a szláv nyelvek tanára, előbb mint dalköltő tűnt fel, később szerb népdalok s Gessner idylljeinek fordításával aratott sikert. A cseh philologiai kutatások terén

maradandó érdemei vannak; munkásságával nevelte a cseh nemzeti önértetet s a panszláv mozgalomnak egyik fő erőssége volt. Kiadványai közül azonban nem egyet (leghíresebb az 1817-ben közzétett Königinhofi Kézirat) hamisítványnak ismert föl a tudomány. L. Wurzbach id. m. VII. köt. 301—315. lapjait.

«*Némelly poetai régiségeket ki is adott, Szvoboda úr' német fordításával együtt*» — folytatja Toldy. *Swoboda Venczel Alajos (1791—1849)* prágai tanár 1818-ban fordította a *Königinhofi Kéziratot* németre ily cízzel: *Die Königinhofer Handschrift. Eine Sammlung lyrisch-epischer Nationalgesänge. Aus dem Altböhmischen übersetzt von Wenzel Sw. Herausgegeben von W. Hanka. Mit dem böhmischen Originaltext*; Prága, 1819. Ennek kiegészítése: *Kralodworsky Rakopis*; Prága, 1829. Swoboda e mellett sok drámát s vígjátékot írt és latinból is sokat fordított. L. Wurzbach id. m. XLI. köt. 77—82. lapjait.

158. lap fölül 18. sor: «Legnagyobb gyönyörűségem volt kétszeri mulatásom *Tiecknél*.» T. i. *Tieck Lajosnál (1773—1853)*, az ismert német romantikus költőnél.

U. o. alúl 17. sor: «*Müllnernek, a' Schuld'* apjának sírját mutattattam-meg magamnak.» Müllner Amade Gottfried Adolf (1774—1829) 1812-ben írta *Die Schuld* című drámáját, de csak 1816-ban adta ki Lipcsében. Magyarra, mint ismeretes, Döbrentei G. fordította; l. az indexben megjelölt lapokat.

U. o. 10. sor: «A' híres *Eichstaedt*.» Eichstädt Henrik Károly Ábrahám (1772—1848) hallei tanár, könyvtárnok s a philologiai seminarium igazgatója, a *Jenaische Allg. Literaturzeitung* szerkesztője.

U. o. 7. sor: «*Luden*.» Luden Henrik (1780—1847) történetíró és politikus; főművei: *Allg. Geschichte der Völker und Staaten des Alterthums*, Jena, 1814. 3 köt. Ezt megelőzte a *Handbuch der Staatsweisheit oder Politik*, u. o. 1811.

159. lap alúl 16. sor: «Az Universitas bibliothekájában egy német kódexet találtam.» Erről a német kódexről, mint alább 3 sorral Toldy említi, be is számol a *Pud. Gyűjt.* 1829. évf. XII. f. 1—12. lapjain *Egy, hazánkat illető, Heidelbergi kézirat' megismertetése* című cikkében, elmondva, hogy a codex czime *Historia regum Hungariae*, fol. 170 levél; a munka gót betűkkel van írva s hazánk történetét tartalmazza a hunok vándorlásától kezdve Mátyás királyig.

160. lap fölül 14. sor: «Meglátogattam... a' philolog *Herrmann*... *Pölitzet*.» T. i. Hermann Gottfriedet, a nevezetes philologust, a kinek a *Handbuch der Metrik*, Leipzig, 1799 című munkája akkoriban nagyon ismeretes volt, a melyre Toldy is hivatkozik...

Pölitz K. II. L. (1772—1838) ide vonatkozó művei: 1. *Geschichte und Statistik des Königreichs Sachsen*; Leipzig, 1808—10, 3 köt.; — 2. *Staatswissenschaft im Lichte unserer Zeit*; u. o. 1823, 5 köt.

U. o. alúl 19. sor: «*Sprengel*.» Sprengel Kurt (1766—1833) legnagyobb munkái; 1. *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneikunde*; Halle, 1792—1803, 2 köt.; — 2. *Geschichte der Botanik*, u. o. 1817—8, 2 köt.

U. o. alább 2 sorral: «Az öreg Consil. *Schütz*.» Schütz Ker. Gottfried (1747—1832) az *Athenäum* s a *Jenaische Allg. Literaturzeitung* szerkesztője. Levelei, a melyek 1834—5-ben 2 kötetben jelentek meg, nevezetes adalékok az akkori kor irodalmához.

U. o. alúl 12. sor: «A' magát túlélt *Lafontaine*.» T. i. Lafontaine Ágost Henrik Gyula (1758—1831), a szapora elbeszélő s vígjátékíró, a kinek műveit mintegy 180 kötetre teszik. Legjobb műveinek tartják a *Der Naturmensch* (Halle,

1792), *Der Sonderling* (u. o. 1793, 3 költ.), *Clara du Plessis* (u. o. 1794) s a *Quinctius Heymeran von Plummig* (u. o. 1795—6, 4 költ.) cziműeket.

U. o. köv. sor: «*Madame Robinson.*» T. i. Jakob Teréz Adolfin Lujza (1797—1870), kinek első műve a *Psyche* (Halle, 1825); Talvj néven fordította a szerb dalokat: *Volkslieder der Serben* (Halle, 1825—6, 2 költ.); későbbi nevezetes műve: *Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischen Nationen*; Leipzig, 1840.

U. o. 9. sor: «Luther' bronz szobrát (*Shadow*' [!] műve) . . . nézegettem.» *Shadow János Gottfried* (1764—1850) udvari szobrász, a berlini művészeti akadémia tiltkára, később rektora s igazgatója; nevezetesb művei Nagy Frigyes márványszobra, Blücher, s a Toldy említette Luther szobra, Alvó nympha, stb.

U. o. alúl 1. sor: «Lättam *Cluurent.*» *Heun Károly Gottfried Sámuel* (1791—1854), a ki *Claren* név alatt írta elbeszélő s drámai műveit: *Das Vogelschiessen*, *Der Wollmarkt*, stb. Mintegy 40 kötet elbeszélést írt («Ernst u. Scherz»), a melyeknek gyűjteményes kiadása Drezdában, 1820—8. jelent meg. Leghíresebb, frivol elbeszélését («Mimili») Fábrián Gábor fordította magyarra.

5074. A levél 9. sora: «*Fráter László.*» Talán ugyanaz a férfiú, a kit Nagy I. id. m. IV. köt. 266. lapján említ, mint a kinek felesége Drescher Anna volt.

5075. 165. lap fölül 4. sor: «*Szóllani foyok a' Muzáron' Olevsójihoz.*» Lehet, hogy Kazinczy komolyan tervezte a védekezést, de ez mégis csak terv maradt; a *Muzáron* új kötete már jóval Kazinczy halála után jelent meg, s ha véletlenül Szemerének kezében lett volna is Kazinczy védekezése, közlésének már most semmi értelme nem lehetett.

166. lap 2. kikezdés: «Én mindég inkább érztem a' másokon elkövetett méltatlanságot . . . ugymond *egy francia levélben* . . .» Dessewffy József e levelet Kazinczy sógorasszonyának (gr. Török Józsefnének?) írta, kinek Kazinczy német nyelven panaszkolta el, mily véletlen összeütközésbe jutott Dessewffyyvel. (E levelek ismeretlenek; Dessewffy a Guzmicshoz 1829. nov. 22-dikén írt levelében szól mind Kazinczy német, mind a maga francia leveléről.) Mivel Dessewffyynek a Guzmicshoz írott levele felvilágosít Kazinczynak Guzmicshoz írott sorairól, a melyeket ez a gróffal közölt, ide iktatom Dessewffy id. levelének az *Izé* című epigrammára vonatkozó részét: Dessewffy a föntebb id. versében «egy kis leczkét adott minden marakodóinknak, kik nem birnak elegendő finom érzéssel a csipkedés és marás megkülönböztetéséhez . . . Én a már porrá mállott költők ellen a *Muzáronban* mértéken túl kiatlanó kitöréseit el nem szívelhettem és védelemre indulék. Nem az izetlen epigrama hát az *Izé* ellen gerjesztett fel engem, a mint Kazinczy gondolja. Ha tudná, hogy egy levelét olvastam, melyben *Izé* epigrammáját gr. Teleki ellen intézettek valjja, úgy sem nem írta volna akár német, akár magyar levelét; sem nem gyanúsítaná hamis okát boszankodásomnak!» Kazinczy okai előtte semmit sem nyomnak a latban, mert — úgy mond — a *Bártfai Levelekben* melleleg ő is írt «történet-helit» s gr. Teleki is írt verset, a mely nem jelent meg. De ime most azt hallja Dessewffy, hogy Kazinczy szóban levő epigrammját Gvadányi ellen intézte. Legyen! «Legbátorságosabb a holtakat lövöldözni, mert ezek sem nem érzik, sem vissza nem nyilazhatnak.» Dessewffy azt hiszi, azért hidegedett el tőle Kazinczy, mert Majláth gr. német verseit ő «nem csudálhatta». A mult országgyűlés alatt

pedig «a leggyalázatosabb híreket» terjesztette ő róla Kazinczy, a ki Zemplénnek egyik «már elhamvadott emberét» jobban pártolta, mint ez a közügyet. «Én azonban — írja Dessewffy — a közjóra való törekedést még a háladatosság virtusának is eléje teszem, és így én feloldom Kazinczyt minden hálától, melylyel magát magam iránt lekötelezve mondja, a nélkül, hogy én emlékezzem valamiről, a melyhez az ő kegyes szíve háláját kötni hajlandó.»

«Mindezekből világos lesz Tisztelendőséged előtt, mi kevés oka van Kazinczynak nehezteletésemről tartani. Epigrammát epigrammáért, tréfát tréfáért, szúrást szúrásért szabad viszonzni és cserélni; ha neki szabad vala elhidegedni irántam, mert kedves íróját nem imádtam: miért vegye tőlem rossz néven, ha azt védem, kiben minden botlásai mellett nagy elmét és valódi költői eret látszatám sejdíteni... Mustrálgassuk kitündöklő embereinket és kivált munkáikat, főkép míg élnek, hogy el ne bízzák magukat; de legyünk engedékenyebbek az elhunytak iránt, és ha forgatjuk csóváikat, forgassuk tartalékkal, mert már maga az idő bizonyos ünnepes tisztelettel környékezi hamvaikat... Higyje el Kazinczyt, hogy valamint mélyen érzem szívemben a magam nyomorúságai mellett az övét is, hazám hálátlanságát érdemei iránt, úgy ha túlélni találnám, szintúgy, mint Csonkónait, fognám védeni, ha valaki némely túlságai miatt még a hamvait is megillendő dicsőséget sírjáról súlyos ostonnal elkergetni törekednék.» L. Gr. Dessewffy József *Munkái*, III. köt. 172—4. l.

167. lap kikezdés 3. sor: «Olvasám az Ujságban, hogy Báró *Barkóczy László*... *megkapá a' veres övet.*» Kazinczy a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 45. (decz. 2-diki) számában megjelent következő kinevezésre czéloz: «Ő Ts. 's Ap. Kir. Felsége a' f. e. Nov. 10-dikén költ kegyelmes Végzésénél fogva, az Egri Fő-Káptalanban még üresen lévő Kanonokságra Mélt. és Fő-Tiszt. Szalai Báró *Barkóczy László* Al-Esperest Urat, és Miskolcz városának Plébánusát, méltóztatott kegyelmesen kinevezni.»

5076. A levél 9. sora: «*Osváld Theol. Professor.*» *Osváld Ferencz* az egyetemen volt a dogmatica tanára 1823—1846-ig; 1790. nov. 7-dikén Esztergomban született s 1856. aug. 14-dikén halt meg Nagyváradon. A theológiát 1808—9. Nagyszombatban és inntól kezdve a Pázmány-intézetben s a bécsi egyetemen hallgatta; 1813. aug. 8-dikán szenteltetett áldozópappá. Akkor öt évig káplán, 1818-tól fogva pedig a pesti központi papnevelőben tanulmányi felügyelő, aztán egyetemi tanár, 1846-ban nagyvárad kanonok, 1847-ben az ottani akadémia prodirektora, 1849—50-ben igazgatója, majd a köv. évben ugyanez iskolai kerület felügyelője lett. Két latin beszédét l. Szinnyei J. id. m. IX. köt. 1433—4. hasábjain.

168. lap 2. kikezdés: «*A mi Sztankovicsunk két hete hogy elhagyott benünk.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 41. (nov. 18-diki) száma jelenti, hogy a király Sztankovits János győri kanonokot «az egyházi szolgálatokban szerzett érdemeire, 's jeles törvény-tudományára nézve a' Mélt. Kir. Törvényszékhez Praeletussá nevezte ki.» V. ö. az 5057. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés 6. sor: «*Az eggyik pap, Theol. Prof.*» T. i. Wurda Károly; v. ö. a *XIX. k.* 4399. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 5. kikezdés 5. sor: «*Az első V. Ispány, Niczky.*» T. i. Niczky József, Sopron várm. első alispánja, a kit Nagy Pállal együtt az 1830-diki országgyűlésre

követévé választott a vármegye; I. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 14. (aug. 18-diki) számát.

169. lap 2. kikezdés 6. sor: «*Tamásomra* bízom magamat.» T. i. Kováts Tamásra, a kit nem régiben erősített meg a király a pannonhalmi főapáti méltóságban.

5080. 176. lap fölül 1. sor: «*A' 16 esztendősig menyecske . . . megholt.*» Kazinczynak csupán e leveléből is kivethető, hogy itt egy egész mondat tollában maradt; mert nem a 16 esztendősig menyecske, Vay Eulália halt meg, hanem a férje, Lónyay János; v. ö. a 318. lap 1. kikezdésével.

U. o. 2. kikezdés: «Gr. Teleki Jánosnak *Anna leánya* micsoda *Hollukihoz* ment férjhez.» Az *E. L.* 361. lapján gr. Teleki József és gr. Mikos Mária házasságából születettnek mondja Annát, a kit Hollaky Farkas vett nőül. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 85. lapját.

5081. 178. lap 1. kikezdés alul 6. sor: «*Ich mache Sie zum voraus aufmerksam auf meine Apologie, die im V-ten Band der Muzárium erscheinen soll.*» Már előbb, a 174. lapon (fölül 4. sor) is említi Kazinczy e tervét, a melyet halála miatt nem valósíthatott; a *Muzárium* V. kötete 1833-ban jelent meg.

5082. 180. lap 1. kikezdés: «*Köszönöm a' Jászokról írt Értekezésed'* nyomtatványát.» Horvát Istvánnak ez értekezése, mint különnyomat a *Tud. Gyűjt-ből*, 1829-ben jelent meg. Kazinczy azt tervezte, hogy erről ismertetést ír valamelyik folyóiratunkba, de szándékát nem valósította.

181. lap 11. sor: «*Barátom, ha nem segítesz, olly zavarba jövök . . .*» Kazinczynak e levele mellett a következő felszólítás olvasható ismeretlen kéztől írva, de bizonyosan Horvát Istvántól fogalmazva, a melyet valószínűleg Kazinczy ifjú barátai több példányban másoltak és terjesztettek:

«*Alázatos Jelentés, és Kérelem.*»

«Egy nagy érdemű ősz Tudós Magyar Író, kinek neve a józanabb rész előtt mély tiszteletben tartatik; ki Férj, és Atya is egyszer 's mind; kit ősi vagyonának nagy részétől egy bal lépés fiatalabb korában megfosztott; olly helyheztetésben él, melly az érzékeny emberi szivből könny tseppeket fatsar. Mi legyen neve, 's ki legyen különösen? az talán nem ide való. — Elég az, hogy jeles Nemzetségből való; hogy érdemes Férfiu; hogy Író; hogy ősz Férfiu, és Atya; hogy egy szóval szükölködő ember társ.

«Nem lehetne e reményleni, hogy a jótéteményekre hajló, és részvevő Nagy Férfiak enyhíteni képesek volnának a' sors', és helyheztetés sulyát? Tagadhatatlan, hogy a Nagy Révai, kinek környüállásait mi híven esmértük, és tudjuk, Éhségből, és Inségből halt meg: Félős, hogy ezen jeles Férfiat is hasonló Történet érbeli a jelen kor nem kis szegényére.

«Kötelességnek, pedig szoros kötelességnek tartottuk a köz figyelmet ezen érzékeny tárgyra fordítani, és mély tisztelettel megkérni a Nemes sziveket, hogy a' pártfogásra méltót a nélkül, hogy pirulnia kellessék, kegyesen ápolgatni méltóztassanak.» —

E felszólításnak volt is némi eredménye, a mint azt a levél alatti jegyzet bizonyítja.

5084. A levél kezdete: «Uram Öcsém még *asszonyi Biographiákat* is akar felvenni az *Élet és Liter.* kötetekben.» Szemere csak említhette ezt a szándékát, de a *Muzárium* V. kötetében semmi «asszonyi biographia» nem jelent meg, hacsak Kőlcseynek *Vilma* című emlékezése ilyennek nem vehető (Szemere P. első feleségéről).

5086. 186. lap fölül 4. sor: «Bár . . . *Utazásodat kidolgozni 's nyomtatásban kiadni* méltóztatnál.» Toldy talán ez óhajtsáknak megfelelőve közli «Ó Cseh-Literatura (Úti naplóból). Prága, Aug. 1829» című dolgozatát a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. VI. f. 117—124. lapjain.

«Az nem lenne olly száraz, mint *a' mit a' Tud. Gyűjt.*-ben olvasgatánk» — folytatja Kazinczy. Az id. folyóiratban több útleírás jelent meg, így az 1828. évf. IV. VI—VII. IX. és 1829. évf. I. IX—XI. f-ben «Tudósítások a' külföldről» címmel. A régebbi évfolyamokban, 1820. I. f. 63. s köv. lapjain Balogh Pál «Baradlai útazás» című dolgozatát közli.

188. lap 2. kikezdés: «*Balog Pál . . . jó darabokat adu Zsebkönyveinkben.*» Balog Páltól a *Hebe*-ben több verses és prózai dolgozat olvasható, így a III. kötetben: *Az Isten' lakó helye* (28. l.), — *Az ifjú szerelmes* (48. l.), — *A' boldog* (spanyolból, 172—3. l.), — *Gyermeki időkör* (182—3. l.), — *Két nehéz dolog* (248. l.), — *Ének* (spanyolból, 251—2. l.), — *Ifjúi kor* (276—9. l.), — *A' háladatlan gyermek* (286. l.); a IV. kötetben: *Kornélia* (próza elbeszélés, 267—283. l.); az V. kötetben: *Borszék.* (129—132. l.)

Alább 3 sorral: «*Fekete Gáspár* Ural . . . köszönsld.» Fekete Gáspár a gr. Apponyi Antal párisi nagykövetnél volt nevelő (l. a 4969. sz. lev. és jegyz.), a ki a korabeli lapokba és folyóiratokba írt rövid tudósításokat; v. ö. Szinnyei J. id. m. III. köt. 291—2. hasábjával.

5090. 3. kikezdés: «*Wolmann* németre, *Panckoucke* francziára fordítá *Tacitust.*» Wolmann V. L. Tacitus-fordítása Berlinben, 1811—7. 6 kötetben, Panckoucke C. F. L. francia fordítása pedig Párisban, 1830—38. és 1843. 7 kötetben jelent meg.

5091. 193. lap 1. sor: Horváth E. «*Arpádján folyvást dolgozik 's ma holnap végzi.*» Horváth E. csakugyan nem sokára befejezte eposzát, mert a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 27. (ápr. 2-diki) száma már megjelenését hirdeti, azt ítélvén róla, hogy «időszakaszt tesz a magyar költői világban»; hogy «nyelve csinos, de koránt sem újmódi, érthetellen, inkább a' régi járáshoz szabva, azonban lelkes és válogatott, örömmel látjuk benne sok régi szavainknak felélesztését»; szóval: «ez az *Aeneissel* vetekedő eposz új fényt derít literaturánkra».

5097. 197. lap alúl 8. sor: «*Telek Úr.*» Valószínű, hogy Kazinczy Telek Antalt érti, a kinek felesége Ajtich Horváth Anna volt. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 77. lapját.

5098. A levél 3. sora: «Az Úr nekem a' *Virág Benedek halálát* adja tudtomra.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 8. (jan. 27-diki) számában a következő nekrológot közli Virág Benedekről: «Oda van Magyar Horatiusunk, oda van a' felejthetetlen *Virág Benedek*, ki nemzeti Poesisunkra olly szép fényt terjeszte.

A' mult szombat Jan. 23-dikán reggel gutaütés' következesében felholtan találták Budán magános szobátskájában, akkor estvélyi [!] 10 $\frac{1}{2}$ óraker pedig végképpen elkölözök e' világól, számos barátinak, és jóakarójának mély bánatjára, literaturánknak megbecsülhetetlen kárára. — Hideg tetemei felett hétfőn, Jan. 25-dikén, Mélt. és Fő Tiszt. Marich János Püspök Úr, a' N. M. Hétszemélyes Fő Törvényszék Tábla-Bírája, számos egyházi szolgálat mellett, vivé végbe az utolsó gyászos szertartásokat; tisztelőinek nagy serege pedig, kivált a' tudományos dolgokkal foglalatoskodók, kik a' szomszéd két fő városban laknak, a' K. Univerzitásnak több tagjaival egyetemben, könnyező szemekkel gyalog egész a' Rácvárosi temetőbe fáklyák között kikisérék, 's ezzel mutatak meg élteben eránta viseltetett szeretetöknek és tisztelőöknek utolsó bizonyosságát. Ditséretes említést érdemel az, hogy a' test' kivitetése alatt a' Budai Görög nem eggyesült Plehánia-templom' nagy harangja folyvást szódlott. > A továbbiakban közli rövid életrajzát s művei jegyzékét.

Ugyanazon évfolyam 12. (aug. 11-diki) számában erre vonatkozólag még a következő tudósítás olvasható:

«Hazánk' elfelejthetetlen Koszorusa', b. e. Virág Benedek' emlékezetének örökösítésére, a' jeles Férjfiunak némelly nagy lelkü barátai, és tisztelőji azt határozatk, hogy közadakozásokból *Emlékjelt* állítsanak, melyre ő igenis méltó. Midőn ezen ditsó hazafiu szándékot a' közpártfogás végett hírré tesszük, nemzeti öröm-érzéssel jelentjük, hogy tegnap előtt, Aug. 9-dikén a' Budai (német) Játékszín' Igazgatója, Zöllner Ur, ki több izben megbizonyította a' közjó eránt, hasznokerosésétől ment, szives indulatját, ugyan ezen szép célra, t. i. Virág Benedek' Emlékjelenek felállítására, adatott egy játék-darabot.»

A *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. I. f. 129—130. lapjain Horvát István emlékezik Virág Benedek haláláról, e szavakkal végezvén: «Virág nevére mindenkor meg-rezzenni fognak az alacsony lelkűek, 's mi pedig élünk végső pertzentéséig mindig azt fogjuk a' halhatatlan érdemü férjfiuról mondani, hogy nála hívebb jobbgyot, buzgóbb hazafit, tisztább eszű tudóst, ártatlanabb, szelídebb és nemesebb lelkü embert soha nem esmértünk.»

5100. 203. lap 1. kikezdés: «Én most *Magyar Költőköl válogatott daraboknak öszveszedéséről és kiadásáról* gondolkodom.» Kis János — úgy látszik — azon vállalatát érti, a mely később a *Soproni Estvék, Literaturai Egyveleg* címűmel öt fűzetben jelent meg, Sopron, 1839—1844.

5103. 3. kikezdés: «Most jelent meg Gróf Széchényi István új munkája: a' *Hitel*.» A *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. I. f. 130. lapján hirdeti a *Hitel* megjelenését s közli tartalomjegyzékét. A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 11. (febr. 6-diki) számában említi először megjelenését; a 18. (márcz. 3-diki) számban pedig a következőleg ismerteti: «Uj Tsillag gyanánt lehet tekinteni ezen munka' megjelenését Literaturánk' egén. A' haza boldogításáért égő szép, és nemes lelkü Szerző mind ditsó tetteivel, mind buzgó tollával több izben megmutatá, hogy a' nemzeti kulturának emelésére semmi áldozatot sem tart magynak. Ezen nemes cél' forgott szemei előtt a' jelen való munka' készítésében is, mely az országos és magános gazdálkodásnak hijánosságait szabad lélekkel szem elcibe tünteti, 's a' jövődöbeli boldogulásra egyenes útmutatást közöl. Nagy hazafiu buzgósággal, sok tapaszt-

taláson épült okoskodással, és értelemmel, úgy érett tudománnyal van írva, a' természetést, kereskedést, 's a' nemzeti iparkodást tartván mindenütt szem előtt.» Közli rövid tartalmát s idézi ismeretes végszavait.

Alább 6. sorral: «Kisfaludy egy új *politikus újságot* szándékozik a' jövő évvel megindítani.» T. i. a *Jelenkort*, a melyet Kisfaludy K. tervezett, de csak Helmecey M. indíthatta meg.

207. lap 5. sor: «Szemere . . . *Szalayval rccenseáltatja Muzárioront.*» Czélzás Szalay Lászlónak a következő bírálatára: *Észrevételek a' Muzárioron' III. és IV. Kötetéről*, a melyről a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 49. (jún. 19-diki) száma így emlékezik: «Ezen munkátska a' K. Universitas' felszázados ünnepének díszítésére készült, mint Előszavából kitetszik. Örvendünk, hogy a' fiatal író illy bátor lélekkel, 's a' mint az egészből kitetszik, szerentsés kezdettel lép fel a' Magyar Literatura' mezejére; mert valóban benne szép reményt sejtünk a' jövő-dőre.» V. ö. az 5092. számú levéllel s jegyzetével, valamint a *Gemeinnütziige Blätter* 1830. évf. 50. (jún. 24-diki) számával.

A levél vége: «*Sz. M. A. egy Almanachot készül D. segédével 1831-re kiadni.*» Szentmiklóssy Döbrenteivel tervezett új zsebkönyvet, de a terv nem létesült.

5106. A levél 1. kikezdésében közölt adat megjelent a Kazinczytól említett lapok és folyóiratok mindenikében; a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 17. (febr. 27-diki) számában közli Kästenbaum Márton végrendeletét; a *Magyar Kurir* 1830. évf. 17. (febr. 26-diki) számában, a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. III. f. 132—134. lapjain; v. ö. a 212. lap 2. kikezdésével.

4. kikezdés: «Tisztelje . . . *Prusinszky Urat.*» T. i. Prusinszky Józsefet, a b. Eötvös József nevelőjét, a ki — mint ismeretes — a Martinovics-féle összeküvésben is részes volt s e miatt fogságot is szenvedett; Kazinczy a *M. P.* 393. lapján följegyezi róla, hogy 1769. nov. 15-dikén született. L. bővebben Ferenczi Zoltán: *B. Eötvös József* (M. Tört. Életr. XIX. köt. 4. f. 12—15. lapjait).

5107. A levél eleje: «Dr. Balogh Urnak utazását a' *Tud. Gyűjt.*-ben ismerem.» V. ö. az 5086. számú levéllel s jegyzetével.

2. kikezdés: «A *Pope fordítását* még nem láttam.» Kazinczy a következő kiadásra czéloz: «*Próbatétel az Emberről*, vagy is: Pópe Sándornak az embernek életéről, természetéről, erkölcséről Anglus nyelven írott munkája. Francia versekből Magyar versekre fordította Héczei Pál, Peeri Ref. Pap és Esperest, Buda, 1829. A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 51. 52. (jún. 27-diki) számában ismerteti. A munkát szerzője Szilassy József septemvirnek és főispánnak ajánlotta, mint «a' kinek világra termését is köszönheti». «Pópe — a' halhatatlan Pópe — olly érzékenyítő, és megható Morált írt ezen munkájában, melly a' legkeményebb szívű gonosztévőt is meglágyíthatná; 's ezt a' fordító melly értelmes és tiszta magyarságú, könnyen folyó, és mégis ékes versekbe öntötte! És éppen ez a' tulajdonsága a' jelen lévő fordításnak az, melly a' Bessenyei Györgyöt (kijött Bétsben 1772), és a' Maros-Vásárhelyi fordítást (1819), melly folyó beszédben adatott-ki, jóval feljül haladja. Külömben a' nyomtatás tsinos, a' papíros szép és tiszta.» V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. IX. f. 127. lapjával.

5111. 222. lap alúl 13. sor: «*Kritikát kíván tőlem Önkritikájára*, melyet Döbrentei Barcsaiára írt.» Guzmics Szemere Pál e kívánságának eleget is tett; a

Muzáron V. köt. 201—219. lapjain *Életírás* címmel fejtegeti az életírás elméletét Döbrentei Gábornak az *Erd. Múzeum* III. füzetében olvasható Barcsay életrajzára s Kazinczynak a Daykáról és Báróczyról írt életrajzára czélozva. Kazinczyt érdeme szerint dicséri: hogy érzelmeket költ az olvasóban és a valósághoz híven törekszik hőseit festeni; hogy nyíltan, tartózkodás nélkül mutatja be hőseit. Ellenben Döbrentei munkájával nincs megelégedve, ő «hősét nem ismeré, különben is a nyújtott ismeretek csekélyek»; azonban elismeri Döbrenteinek a folyóirat szerkesztésével szerzett érdemeit. V. ö. az 5154. számú levél 1. kikezdésével.

223. lap 2. kikezdés 3. sor: «*Pannónia Századjai.*» Guzmics Izidornak e művét a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 16. (febr. 24-diki) száma is említi, elmondván t. i., hogy a Benczés-rend febr. 14-dikén nagy és fényes ünnepély keretében iktatta be főpáti székébe Kováts Tamást, így folytatja: «Minden felől megpendültek a' lantok ezen örvendetes alkalmatosságra, és előttünk 20 darab külömbféle magyar és deák nyomtatott verszetek állnak, melyek az ünnepet díszesítették, és köztök jeles tehetséggel 's gonddal kidolgozott munkák találhatnak. Ilyenek T. T. Guzmics Izidórnak *Pannónia Századjai* 8-ad rétbén 54 lap: jeles hazafiúsággal, 's a' hajdani idők' vidám, és bús emlékezetével tellyes vitézi verszet; -- ilyen T. T. Szeder Fábriáné, Balás Theofilusé, Máár Bonifácze, Horváth Endrécé, 's a' t.»

5115. Az e levélhez tartozó jegyzeteket Zádor Gyula is közli a kötetben sokszor idézett kiadásában, de egészen máskép, mint az eredetiben olvashatók, azért is a Zádor Gyula közlését ide iktatom:

JEGYZETEK KAZINCZY GALOTTI EMILIÁJÁRA.

1. egyet, és l. 37 egymással	egyet, egy-, egyed-ül, egyetem, egyéb 'stb.
2. közzül	közül, mint felül, belül, kívül, körül, hátul 'stb.
3. hívják, hadd jöjön 18. l. jöjjön 21. l.	hívják, mint lőjék, szőjék stb. a' v csak két vocal közt
4. rossz (rosszabbúl)	rossz, mint hely, mely, 'stb.
5. hogy (wie)	hogy' = hogyan
6. a' művésznek dolgoznia kell akarni	dolgozni kell akarnia, vagy dolgoznia kell akarnia
7. nézell, szóll, beszéll, segélleni lépdell, kedveil, javall	nézel
8. üdö	idő
9. gyanítat	gyanítat, fizettel (K-ynál is 10. l.)
10. távolyról	távolról
11. azóltá	azóta
12. különben, azonban l. 17.	különben
13. zseni	genie
14. közzé	közé
15. hígyjen	hígyen
16. melly (pectus)	mely
17. önmagadtól, . . . önmagadnak	tenmagadtól, enmagamnak

18. bánok veled	bánom veled
19. menyegző	menyckző
20. pajkosbb, siralmasbb 'stb.	pajkosb, siralmasb
21. egy csécsós lárvácskával l. 13.	?
22. legkissebbike — legkissebbet	legkisebbike
23. osztán	asztán
24. a' mely partékát első kézből nem kapja az ember, a' másodikból veszi l. 16.	... nem kap ... (azt) veszi
25. eránt	iránt
26. széllyel tekint	széllel
27. álmélkodva	ámélikodva, ám-ul, ám-ft
28. néhány	néhány
29. utolsó	utósó, középsó
30. l. 23. mikor megy utána (Odoardonak) a' násznép? Déllájban. Anyja (anya), lánya, 's a' vőlegény	
31. egykét jó emberek . . . jő ki, büntetések stb. l. 46.	emberök, büntetésök
32. lovan, alkalman	lovon, alkalmon
33. kapaszd, tévesszd, vezessd, bízzd l. 39.	kapaszd, tudd, és nem tudjd (engedd l. 24.)
34. honn úr lehet l. 25. benn l. 33.	honn, ben
35. eránta	iránta
36. l. 25—6. ma nem akarnálak veled kedvetlent hallatni	nem akarnék
37. sülyedni	sülyedni
38. jönni l. 29.	jöni, löni, szöni
39. l. 39. ollykor: dann	ollykor: dann und wann, ollyankor: dann
40. könnyet	könyet
41. szolgálat tevődik	tétetik
42. lagziskodást	lakziskodást
43. sullyát	sulyos, sulyok, suly
44. ferdő	füördő, füred
45. bosszú, megbosszúlta	boszú
46. hódoltatás	hódítás
47. élékbe	elökbe, vagy clejökbe
48. lélegzés	lélekezés
49. kétlje	kételje
50. alkodtassék becsületes ember vádlása	
51. belölröl	belülröl
52. mihellytt, e' helytt, és ismét: önkényt, oldalt; — ellenkezések	
53. szerencsétlenségök és 31. jegyzet sérelmök l. 66. szükségek lesz l. 77.	

- béreket l. 79. kettejeknek, kettejeket,
l. 85.
54. esküdjön eskügyék.
55. kémjeim . . . és több helyeken a'
birtokos ragasztékban a' j. szükség-
telen
56. egymáshoz l. 67.
57. *azza* nincs a' mije soha nem volt.
58. szívem *szögöd*-meg szeged
59. l. 70. eltökélés ellenkezésben a' 7.
számmal.
60. l. 70. egymásnak.
61. l. 70. csípdelhetnék, remélhetném
l. 71. furdal l. 80.
62. l. 78. gonosz öröm . . . talán Scha-
denfreude: káröröm.
63. l. 86. illesz illel.

5117. 231. lap alúl 2. sor: «Köszönöm a' *Barbier du Bocage* abroszkáját s Geogr. szótárját.» Kazinczy a következő című munkát érti: *A régi Görögországot illető mappák, plánumok, vidékek és pénzek gyűjteménye az újú Anacharszis utazásához Barbier du Bocage után francziából ford. Deáky F. Sámuel; Kolozsvár, 1820.*

5119. Az e levélhez tartozó jegyzeteket szintén közli Zádor Gyula; s mivel az ő és e kötet közlésében tetemes különbség van, a 237. lap 4. kikezülésétől kezdve, ide iktatom a Zádor-féle közlést:

2. Szükségtelenül nem kell sokasítani a' betűk számát.

3. Nem kéményíteni, hanem szelidíteni kell a' hangokat. Nem királlya, törvényje, hanem királya, törvénye, nem édessen, hanem édesen.

4. Mindent a' Grammatikai derivatiók, compositiók szerint kell írni; de ne felejtjük hogy vannak anomalumok is, és hogy Ciceró a pulcherrel jó példát ada.

Ezek után, tisztelt és szerctelt barátom, által térek az Urnak jegyzéseire.

1. Egy-e, vagy egy?

Ezt kérdem: Az ununot a' magyar úgy prononciálja-e mint ezt: hegy, vagy úgy inkább, mint ezt meggy (merasum)?

De 1. unitást dualismussal festeni?

2. minek szaporítani a' betűt?

3. egyéb (Ez nem az egy szó familiájához tartozik, sem az egyenes nem oda, valamint az egymás sem, melly nem ezt teszi: unus alter.) Egyedül, egyetemben.

Én úgy hiszem, hogy nyelvünkben megmaradhat mind az egy, mind az egygy. A' kik azt szeretik, el fogják mondani tanítványaiknak, hogy noha simplex gy-vel van írva, kettővel kell prononciálni (de minek ez a' dualismus retegéséért?) vagy arra szoktatnak bennünket, hogy végre mi is ajakunkkal nem kettőztetjük meg a hangot.

2. közül. — Rájnis azt mondja hogy az = közből; — közzé mint azzá.

3. híja, pro hívja, elfogadom, 's örömmel.

4. Rossz, bosszú, mely (pectus).

Csak azért, hogy a pronomen relativumtól megkülönböztessék, és ne kétőztessünk — az nem szabad. De a' melyet in accusat. melyet-nek írni, ámbár főlem talán most hallja először, nem ellenzem, sőt elfogadom. De miért rosszabb a' bosszú mint a' hosszú, 's mi lesz úgy beszédünkben, ha a' 3 betűs két hangokat egybanguakká változtatjuk?

5. Igen is, hogyan megkurtítva, apostrophust kíván. Tollam felejté ki.

6. A' művésznek dolgoznia kell akarnia. — Minden bizonnyal így. Csudálnám, mint írhatám másképen, ha ezerszer nem tapasztalnám, hogy sokszor olyat írunk a' mit lehetetlen meg nem igazítanunk. De az a' kézirat meg nem olvasva ment le, úgy emlékezem.

7. Szóll, járdall, beszéll, segéll. — Semmi eránt nem vagyok nagyobb bizonytalanságban. — Erről alább.

8. Hogy a' tempus idő legyen és nem üdő, nem bánom, még inkább nem, ha mind a' két alakot megtartjuk. De miért vesse el a' v betűt a' salus holott van kedv, nedv? 's innen üdvesség. Maga az üdvesség is mutatja, hogy jó megtartani mind a' két értelemben mind a' két formát. Az ü archaiszáll 's ezért néhol jobb.

9. gyanítat — kétségen kívül.

10. távoly *απαξ λεγομενον* forma szeszélyeskedés.

11. Révai beszéli az *azotát*, hogy az a' keleti nyelvekben l nélkül áll. De nekünk tisztelni kell-e azt, 's mindent úgy mondunk-e mint honja? Legyen szabad itt is nem tudni. Ez engem arra emlékeztet, hogy midőn itt az élő szokáshoz ragaszkodom, a' közöns. szokás ellen *ótalmat* mondok, mert *óvok*-tól jó, nem *ótok*tól.

12. Különbön tehát; elfogadom. — Olyan ez mint *impus impius*.

13. Zseni-e vagy Génie? Bizonyosan génie. De némely idegen indigenatust kap, 's szégyelli az ember rajta a' külszint. A' szimmetria, funkció (jobban, azaz kevésbé rosszul funktzio) rossz volna, ha Gábor Deák nem tanácslaná is.

14.¹ higgyjen. Viszek, vigy; tesztek, tégy; veszek, végy. — Ha szorosán vesszük, hiszekből hígy lesz. De ki szólla még így valaha? Capriza a' szokásnak, hogy az *higgyj, higgyjen* legyen.

15. tenmagad, enmagam jobb mint önm . . .

16. Bánok veled. — Soha én ezt *bánom veled* úgy nem hallottam, mint ezt nem: járom veled a' városban, a' mezőn. A' principium regens a' 3d. személy. De az *ik* néha irregularis függelék. A törvény ez.

Verba in k non habent ik nisi irregulari appensione.

Verba in M semper in ik exeunt.

Illok, illesz, illik; történek, történsz, történik (ha volna illy verbum), nyillok, nyilsz, nyillik. A' több tempust nem az irregularis rongyból kell deriválni, hanem a' reguláris 3d. személyből.

¹ Innen kezdve a Kazinczy feleletei sorszámozása nem egyez meg a Zádor számozásával. Ennek oka az, hogy Zádor leveleit nem az eredetiek, hanem a fogalmazványok után adom. — Zádor Gyula jegyzete.

17. lagzisk., lélegzik, menyegző. Bizonyosan úgy jó mint szagat, melly nem szakgat. Így lágyíta a' görög. — S miért kellene a' szép szokottat a' siket grammatica miatt elhagyni?

18. *pajkosb* elfogadom.

19. *Csecsó*s — gyermekek' szava a' szép jelentésére. Itt és túl a' Tiszán ezt akkor mondjuk, mikor epével vagy kaczagva valljuk szépnek, a' mit más szépnek akar tekintetni.

20. *kis, kissebb, legkissebb*. Kell-e nekünk minden irregularét kilöknünk? Ezt *legkissebb* én sem nem hallottam soha, sem mondani nem tudom amphimacer hangon.

21. *Azán* jobb mint *osztán*, 's mind a' kettő jó. Amaz mellett a' Grammatica szöll: ez mellett a' közöns. szokás. Hát ha mind a' kettőt meghagynánk?

22. *portéka, nem partéka*. — Az *azt* szabad ellipsissel oda gondoltatni.

23. *eránt, iránt, aránt* mind a' hárma jó.

24. elhiszem hogy jobb *széllel* mint *széllyel*, de ez szokott, az cum ventora emlékeztet. Én egyiket sem kárhoztatnám. Az *ακταβρία* derék *portéka*, de a' pedantizmus igen nem derék *portéka*. Fesz lesz belőle, az pedig rossz.

25. *ánélkodva*. Ezt Dugonicnak hagyom.

26. *nehány* — kinek juthatna eszébe, hogy ez olyan mint a' nehogy.

27. *utolsó jó, ha jó a' hátulsó*.

28. *anya, lyánya* mint *nagyja, aprója*; *papja, katonája*. A' beszéd tűzében sokszor felelji az *Iró a' syntaxist*, és ez nem vétek, hanem érdem.

29. *emberök, fejö*k, *kezö*k cum suffixis suis nem az értelmességért jobb, hanem hogy fogyjon az irtóztató sokasága E. Az értelmesség semmit sem vesz vele, hogy a' *juhok, lovak*, nem változik el. *Aurem tuam interroga*. Mert minden nem illik mindenüvé. *Tanító* írásban én is élek az ő-vel.

30. *lovon, alkalmon, jök*.

31. *Kapassd, lásd, bizzd*. Ezeket én hoztam be, de régen el akarám hagyni, mert nem from vonnd, *írd* 'stb. Épen illy haszontalanságnak kiáltom e' véлкеimet is között = között és érte = érette. 'S kérem az Urat, érdemes barátom, méltóztassék az efféléket mindenütt kitörölni. Lásd tehát, *bizzd, közt, érte*.

32. *honn* (azaz *honban*) *fenn* — nem *hon*, nem *fen*. Nem olyan ez, mint Debreczenben, melly annyira nem beNN, hogy még be'-nek is mondjuk in quiete mintha in motu volna.

33. *sulyok*, 's így *sully* rosszul van. De hát ha már csak azért is meghagynánk a' *sullyt* hogy fesse a' *sulyosság*ot? Nem rossz az ha egy dolognak két formája van. Ezt minden szó' mentségére nem lehet mondani, de van a' hol lehet.

34. *jöni, jobb, szebb, nemesebb*. *Jönni, jövní, mint aludni, alunni*.

35. *ollykor*, 36. *könnyet*. — Mind a' kettőre van szükség.

37. *szolgálat tétetik* l. 36. — nem *tevődik*, melly rossz.

38. *fered, föröd, fűröd, ferdő, fűrdő*, mind jó. *Adjunk hálát érte* Istennek.

39. *hódollatás, hódítás*. Nincs kiírva a' hely, 's nem tudhatom miről van szó.

40. *elejökbe* bene.

41. *kéltje* ex *kételem*, ex *kételem* lehet *crásissal kéltje*. De töröljék ki az én barátim tetszésök szerint.

42. l. 51. alkodtassék. Tégye a' helyvel, édes barátom, a' mit jónak lát.
 43. belőlről ex belől; belülről mint kívülről. Ez jobb.
 44. mihelyt.
 45. Révaival már baráti vitám volt a' nyugszom és nyugodok szó miatt, melynek utóbbika defectívum; nincs nyugod, de nekem jól van nyugodj, sine apostropho.
 46. ill-EL. — Nem! illy szó nincs. Vide Nr. 16.
 47. kémjeim, mint csókjaim. De tegyük kémeim.
 48. *aza*, nem *azza*. De ide azért levék sállyt, hogy fesse ezt az-ja. Azonban tégye édes barátom, a' mit jónak lát.
 49. megszegni a' szívet, — das Herz brechen. Mint törvényt.
 50. gonosz öröm annyi mint káröröm. De ezen utolsó nagyon érezetli a' csinált terminus technicust.

Egy czikkelyt sem hagytam ki a' Febr. 26d. tett jegyzésekből. Sok helyt egyezzenk vélekedéseink, sok helyt ellenkeznek, 's talán semmiben sem inkább mint az ikes szókban. Azon szabadsággal raktam fel ellenkezésemet, a' mellyel minden barátim' ítéleteket hallani magam óhajtom. Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ezt a' baráti szolgálatot halás szívvvel köszönöm.

Bajza barátunkhoz is ezen postával indúl levelem. Ha nem volna Pesten, aláz. kérem, méltóztassék hozzá írt leveletem felbontani.

Eddig Miss Sara Sampson és Minna v. Barnhelm, 's a' Marmonteli Regék kötete is Bártfay barátunk kezében lesz, a' rongy ajándékokkal. — E' dolgozásimra is kikérem az Úrnak ehhez hasonlító sőt nem csak Grammatikai banem stylistikai igazításait is. — Nincs az illyennél becsesbb baráti szolgálat. — Birja-e az Úr, édes barátom, Sinopei Diogenesemet? Három négy exemplárom még van. Eggyel örömet szolgálok. Hát Fóris Otrokocsinak Orig. Hung. és Szathmár Vinegyei Dr. Thomásznak. a' mit a' keleti nyelvekről írt? Azokat is örömet adom által.

A' Budai Typogr. a' Sz. Hajdan Gyöngyöciből még egy ívet sem nyomtata. Az első próbaívet az Érseknél Egerben láttam Febr. 27d. Bár azt nyerhetném meg, hogy az Úr annak manuscriptumát itt menő levelem' értelméhez képest megigazítani méltóztatnék. 'S én ezt személyem eránt való kedvezésnek is venném, de ügyünknek tett szolgálatként is.

Marcz. 19d. a' Kisfaludy Károly nevenapja lesz. Én azt ünnepleni fogom 's kérni Istent, hogy őt a' haza' nagy díszére tartsa meg.

Éljen szerencsésen édes barátom. Szíves tiszteletemet a' Tek. Asszonynak és kedves sógorának.

5122. 245. lap 1. kikezdés 3. sor: «Kis Prépost *Durcsák* Ur.» Durcsák Jánosra nézve l. XX. k. 4957. számú levelét s jegyzetét.

246. lap alúl 1. sor: «Secretáriusa *Lengyel Miklós.*» Szakállosfalvi Lengyel M. 1802. decz. 5-dikén Bökönyben (Szabolcs várm.) született s 1889. okt. 10dikén halt meg Egerben. Középkolait Debreczenben és Miskolczon végezte, 17 éves korában az egri papnevelő intézetbe lépett és részint itt, részint Bécsben tanulta a bölcséletet s theológiát; 1826. márcz. 9-dikén áldozópappá szenteltetett s miután egy évig maklári káplán volt, a Foglár-féle intézet aligazgatója s theol. tanár lett.

1828-ban Pyrker udvari papjává nevezte ki, aztán 1830-ban az egyházbizottság történelem tanárává. A negyvenes évektől kezdve előbb tarsi, majd nagykallói plebánus, szabolcsi főesperes, 1851-ben egri kanonok, 1870-ben kispépost, három év múlva nagyprépost s érseki helynök s 1879-ben dulcignói vál. püspök lett. Alkalmi verseket és szent beszédeket adott ki 1837—1872-ig. L. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 1068—9. hasábjait.

247. lap alúl 14. sor: «*Mahovszky József.*» E férfit 1795. márcz. 14-dikén Miskolczon született s 1862. máj. 5-dikén Jászberényben halt meg. Miután bölcséleti s theol. doktori oklevelet nyert, diósgyőri plebánus lett, azután pedig — mint Kazinczynak e levele bizonyítja — Tittel Pál utóda az egri csillagvizsgálóban. Mint kalocsai érseki könyvtárnok «meghasonúlva a világgal», lemondott állásáról s a Ferencz-rendiek jászberényi kolostorába vonult. Két egyházi beszéde nyomtatásban is megjelent, Eger, 1828, 1830; kéziratban hagyta hátra etymologiai nagy szótárát. L. Szinnyei J. id. m. VIII. köt. 321—2. hasábjait.

5123. 249. lap 1. kikezdés: «*Bowring munkája.*» V. ö. a XX. k. 4910. számú levelével s jegyzetével, a *Der Spiegel* 1830. évf. 39. (máj. 15-diki) s a *Gemeinnützige Blätter*, 1830. évf. 42. (máj. 27-diki) számával.

U. o. 9. sor: «Egy *Barrow* nevű tudós angol.» Barrow János b. földrajz-író (1764—1848) előbb a csillagászat tanára a greenwichi akadémián, azután lord Macartney magántitkára, kívül Chinába utazott. Főbb művei: 1. *Travels to China*; London, 1804; magyar fordítása Pesten, 1818. a *Nevezetesebb Utazások Tárháza* V. köt.; — 2. *Voyage to Cochinchina*; London, 1806; — 3. *Travels in the interior of Southern Africa*; u. o. 1801—3.; — 4. *A chronological history of voyage into the arctic regions*; u. o. 1818.

U. o. alúl 1. sor: «Eszterházy Pál' 13 eszt. fijának nevelője egy bizonyos *Mayer.*» T. i. *Mayer Fidél*, theol. doktor, r. katb. plebánus a szombathelyi püspöki megyében s az itteni szentszék ülnöke, a ki 1862 körül halt meg. A h. Eszterházy-féle kéziratból kiadta *Ghymeszi Forgách Ferencz nagyváradi püspök magyar históriájúl* (1540—1572), Pest, 1866, Toldy F. bevezetésével. L. Szinnyei J. id. m. VIII. köt. 349. hasábját.

5124. 251. lap alúl 6. sor: «Bár *Szemerében* is meg volna ez a vágyás.» Valószínű, hogy Kazinczy Szemere Miklóst, az ismert költőt, érti.

5129. A levél 1. kikezdése 7. sor: «*Diogeneszt* s az *Otrokocsi*' és Dr. *Thomász*' munkájakat nem bírom... az *Özvegy Magyarország*' szerzőjét olajlanám ismerni.» Az első magának Kazinczynak a fordítása: *Sokratés Mainomános, az az a Sinopei Diogenes Dialogosai*, Wielandból; Pest, 1793. Mivel a munkát a censura 1794. jún. 13-dikán eltiltotta, ma már ritkaság. — *Otrokocsi Főris Ferencz* (1648—1718): *Origines Hungaricae; Sev Liber, Quo Vera Nationis Hungaricae Origo et Antiquitas è Veterum Monumentis et Linguis praecipuis, panduntur*... Franckerae, 1693. — *Thomas Ernő Ferdinándnak*, Szatmár várm. főorvosának, a Kazinczytól ígért munkája e cízzel jelent meg: *Conjunctivae de origine, prima sede, et lingua Hungarorum*, Pestini, 1802; újabb kiadása Budae, 1806. — V. ö. az 5119. számú levél jegyzetével. — Az *Özvegy Magyarország. Minden Szentek' napján 1799. Palatinusról gondolkozik* című munka Pozsonyban Weber S-nál jelent meg, 8r.

U. o. 3. kikezdés: «*Döbrentei... kényszerít* annak bebizonyítására, hogy nem gondolatlan szó vala, a' mit róla... mondtam.» Zádor Gy. azon tudakozódására czéloz, a melyet *Kérdés* czímmel a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. I. f. 128—9. lapjain közzétett, s a mely itt következik:

«Nagy örömmel értettük Wigand Ottó Könyváros úrnak folyó holnap' 1-ső napján költ *figyelemre méltó előfizetési jelentéséből* abbéli dícséretes szándékát, hogy honunkat egy nagyterjedékű 's közhasznú munkával kívánja gazdagítani. 'S mivel a' dolgot figyelemre valóban méltónak leljük, 's velünk együtt több előfizetni kívánó olvasók is annak lehetnek: ohajtának ha némelly tudnivalók iránt, mellyek a' jelentésben vagy épen nem, vagy csak homályosan érintettek, a' jelentő a' közönség előtt teljes felvilágosítást adna; és ugyan:

1) A' jelentett munka czime: *A' tudományok és mesterségek közönséges tára* ellenkezésben állván a' magyarázatúl zárjel közé tett *Conversations Lexikon* (Társalkodási tár) czímmel, sőt egyenesen Ersch' és Gruber' nagy encyklopádiai *Lexikonjok'* czímének: *Allgemeine Encyklopädie der Wissenschaften und Künste* fordítása lévén: a' jelentett munka ennek kivonata lesz-e, vagy a' tulajdonképeni *Conversations Lexikon*nak, 's hányadik? kiadásának fordítása, vagy kivonata, talán némelly magyar cikkelekkel is toldva vagy pótolva? Sőt

2) Mivel egy írói egyesület' kidolgozásáról tétetik említés; nem fog-e a' munka eredetileg, a' közelebb említett könyvek' valamelyikének plánjában 's szellemében, szerkesztetni, különösb tekintettel a' honi dolgokra?

3) Kikből áll azon írói egyesület, melly a' munka' kidoigozását felvállalta, vagy legalább kicsoda a' kezeskedő és számadó Redactor? 'S ezt annyival több joggal (jus) kívánhatjuk, mint hogy azon néhány epheméri becsű munkácskák' írói közül, mellyeket a' jelentő e' korig tulajdonivá tett 's kiadott, alig emelkedett felül valamelyik, a' nyelvnek mellyen ír, grammatikai 's stylistikai tekintetben, középszerű ismertetén.

4) Milyen lesz a' munka' formatuma (nagy, közép, vagy kis nyolczadrét?) typusa (milyen betűkkel, 's milyen gazdálkodással nyomtatva?) 's mennyi mindenik kötet ívszámának minimuma, azaz: hány ívnél nem fog mindenik kötet kevesebből állani?

Remélvén hogy a' jelentő ezen igaz kívánságinknak a' közönség előtt minél előbb teljes elégséget fog tenni, neki a' kiadandó munkához sok szerencsét, 's dolgozójinak a' Szent Jélek' bő áldomását kívánjuk. Pesten, Jan. 31d. 1830.

— r — y. »

Zádornak e kérdései indítják meg azt a nagy tollharcot, a mely irodalmunk történetében *Conversations-lexikoni pör* néven ismeretes. Zádornak Wigand Ottó nevében Döbrentei és társai felelnek, mutatóványt is adván (*aggyelő, constitutio, és substituáló, magyar constitutio, Hunyadi Mátyás*) A. Balogh Pál, Thaisz András és Cserneczky József tollából. Balogh Pálnak az *aggyelő*ről írt mutatóványát Bugát Pál veszi bírálata alá a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. II. f. 119—123. lapjain. Bugátnak «*Vissza-igazítás*» czímmel felel a megtámadott Balogh a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. III. f. 117—129. lapjain; s erre u. o. a IV. f. 110—125. lapjain Bugát válaszol ily czím alatt: «*Felelet T. T. Almási Balogh Dr. Úr visszaigazítására.*»

U. o. 258. lap 1. sor: «*Bajza is hullatja szavát ezen ügyben.*» Czélzás Bajzának ily czímű támadására: «*Figyelmeztetés Pesti Könyváros Wigand Ottó'*

Tudományi 's Mesterségi Közönséges Tárára», a melyben Bajza Wigand első hirdetését s második *figyelmeztetését* és az *aggyelőről, constitutióról s Hunyadi Mátyásról* adott mutatványait veszi kemény bírálata alá. «Tartalék nélkül kimondom -- írja Bajza -- hogy a' milyen nagy barátja valék Wigand Könyváros' szándékának midőn első jelentését értettem, olly nagy idegenség támadt bennem iránta, látván a' munka' plánumát, elrendelését -- ha elrendelésnek nevezni lehet -- próbául közöltt cikkelyeit, leginkább pedig a' fő Redactor' bujkálásait. Tekintsemeg az olvasó figyelemmel a' két rendbeli jelentést 's a' Fenyéry kérdéseire adott feleletet, 's látni fogja, hogy belőlök fonák plánum, felszeg tudomány, gondatlan munka, inconsequentiak, grammatikai és stylistikai tudatlanság, visszás logica egymásra halmozva tűnnek-elő, annyira, hogy a' ki komoly ítéllettel fontolja a' dolgot, kísértetbe jó azt hinni, hogy Wigand Könyváros Lexicona által a' magyar tudományi culturát akarja a' Külföld előtt neveltségessé tenni.»

U. o. folyt. «Ide zárom ... *Döbrentei' feleleteivel* együtt.» Zádor azon *Feleletre* céloz, a melyet Döbrentei irt Wigand Ottó nevével a Zádor kérdéseire, s ezt követi Csernecky felelete. Döbrentei a többi között Zádor kérdéseinek 3. pontjára ezeket írja: «Itt a' kérdező világosan elárulja kaján szándékát. Mert --r --y nem Honja díszét, nem a' magyar Literatúrát viseli olly gondosan szívéen. Épen nem!! Irigység mondotta pennája alá az irottakat! Különbén nem kelne-ki azon irományok ellen, mellyok, ha nem volnának-is tiszteletre méltó férjfiak munkáji, 's ha a' TT. Közönség nagyobb részének kedvét meg sem nyerték volna, lelkes hazafiak baladni akarásának emlékei. Hogyan bátorkodik az, kinek egy két fordított értekezése és kivonata a' Literatura nagy mezején csak annyi, mint egy-két barázdavonás, régibb munkásokat olly oldalról meg támadni, mellynek ő épen nem mutatta remekeit», stb. A továbbiakban Döbrenteit magasztalja (tulajdonkép tehát maga magát), s a mit könyveiről leginkább a *Hazai és Külf. Tud. ir.* azt is átveszi; így a következőket: «Döbrentei szeliden leereszkedik a' gyermeki elméhez, 's gyengéden érdekelve az ifjú kebelt, a' gyermeket oktatva mutat-talja, 's a' zsenge szívbén szeretetet és kedvet gerjeszt az olvasáshoz és tanuláshoz. *Ki tagadhatja Campe nagy érdemeit?* minden nyelvre le vannak fordítva irományjai, 's élni fog a' magasztalt számtalan esztendő lefolyta után is. 'S ime a' *Magyarok Döbrenteiben kezdik tisztelni Campéjeket*», stb.

Csernecky felelte Zádor «3—4 ivre terjedő szerzeményei»-ben keresgeti össze a grammatikai hibákat, helytelen szólásokat, rosszúl hangzó kifejezéseket; megrója kritikai észrevételeit s kimondja, hogy Zádor alaptalanul támadja a vállalat íróit. A következő sorokkal végzi ... «Ohajtanók ... hogy, ha jövendőben valamely jelentésünk homályos vagy hiányos lenne előtte, ne terheltecsék egy kis békés türessel lenni, 's vegye az irándókat jobban gondolóra, és a' szerénység törvényeire szorosan figyelmezen. Neki csak azért is, úgy látszik, *sokkal több szüksége van a' Sz. Lélek bő áldásaira, ne bocsássa tehát addig másra, míg maga nem érzi áldomásainak bő terjengéseit.*» V. ö. az 5135. számú levéllel s jegyzetével.

5132. 261. lap 1. kikezdés 4. sor: «Megküldém ... *Pannoniu Századjait* az *Esthajmallal*, és *Kelő Nappal* együtt.» Guzmics két első művere I. a 4960. és 5111. számú levelek jegyzeteit. A harmadik művének teljes czime: «A *kelő nap*. Nagys. Főtiszt. Kováts Tamás pannonhegyi főapát úrnak, főapátságába lett beiktatása alkalmával.» (H. n.; 1830.)

U. o. 2. kikezdés: «Tudsz e te valamit Brassói *Bergler István Homér kiadásáról?*» Bergler István (1680—1738), brassói származású író, Maurocordato oláh fejedelem titkára s fiainak nevelője, a görög nyelvben és irodalomban nagyon jártas volt, s első kiadványa: *Homeri opera*, Amstelodami, 1702—1712. L. bővebben Szinyei J. id. m. I. köt. 941—2. hasábjait.

U. o. 3. kikezdés 5. sor: «*Gergely Máté.*» Ilynevű férfitűt alszolgabírónak választott Zemplén várm. 1827. okt. 15—16. tartott közgyűlésén. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát. Minden valószínűség szerint ugyanaz a férfitű, a kit *Gergelyi* néven Kazinczy a XVIII. k. 1. 152. stb. lapjain mint esküdtet említi; v. ö. a 276. lap 2. kikezdésével.

5135. Az egész levelet v. ö. az 5129. számú levéllel s jegyzetével.

264. lap fölül 1. sor: «Reszketek, hogy azon *S-ban*, hol a' *Hitel* hulhatatlan *Íróját* hozza elő, a' meg nem nevezett *Írók* között lesz egy valaki...» Czézlás Bajzának a Wigand-féle vállalat ellen írt első támadására («Figyelmeztetés»), a melyben a vállalat dolgozótársairól így ír: «Érzem mi kedvetlen, mi keserű lesz, de az engem nem tartóztat őszintén — ha bár nem fájdalom nélkül-is — megvallani, hogy azon nevek között, melyeket a' szóba vett Lexikon' jelentése kihirdete, csak két író-t találtam, kiknek munkájuk felől magamat szép reménnyel biztathatom. Egyike ezeknek Gróf Széchényi — a' *Hitel'* lelkes írója — a' másikat úgy hiszem az olvasó ön maga-is könnyű szerrel ki fogja találni. A' többi — telyes számmal tíz — *részint valaha fénylő, de már erőtlen, elaggott bajnokok*; részint korán elért 's már hamvatag reményű ifjak 's izetlen papiros-mázolók...» Kazinczy jól sejtí, hogy Bajza Dessewffy József gróftot értí. V. ö. az 5136. számú levéllel.

5136. 265. lap 2. kikezdés vége: «*Bár egész mértékben érje utól a' mit neki a' mi Bajzánk jövendől!*» Úgy látszik Kazinczy Bajzának az 5135. számú levél jegyzetében idézett első támadásának következő szavaira czéloz: «Szavaim... ahoz intézem, ki a' fő Redactori hivatalt viseli, mert minden e' munka kiadásában már eddig-is elkövetett 's még bizonynal elkövetendő halgatag hibáknak ő legnagyobbik eszköze; a' mit talám maga is érez... De vigyázzon, mert *tundem sua poena nocentem insequitur.*» V. ö. az 5137. számú levéllel.

5138. A levél 4. kikezdése 2. sor: «A' szegény *Kláriid*...» Kraynik Józsefné Kazinczy Klára leányát, szintén Klárát, 1819. ápr. 22-dikén vette nőül Göncz-Ruszkán Hericz József; v. ö. a *M. P.* 382. lapjával.

U. o. 5. kikezdés: «*Zemplény nagy embert kapa Fő Ispánnak.*» T. i. gr. Mailáth Antalt, a Helytartó-Tanács tagját; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 26. (márcz. 31-diki) számát.

Alább 2 sorral: «A' *Tornai Fő Ispán* Sz. István keresztjét kapta.» Szilassy Józsefnek e kitüntetését l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 37. (máj. 8-diki) számában közölve.

5141. 271. lap alúl 13. sor: «*Anthologia Graeca.*» Jacobs Ker. Frigyes (1764—1847) *Anthologia Graeca* című kiadványa Lipcsében, 1794—1814. jelent meg 13 kötetben; újabb átdolgozása 3 köt. u. o. 1813—17.

A 272. lapon felsorolt nevek közt csak a *Markos* neve ismeretlen; való-

szinü, hogy Kazinczy Bedői Markos Mihály (1783—) ügyvédet és táblabíró-t érti, a ki Bilkey Pap Ferenczcel együtt 1818. okt. 1—2. Kazinczynál volt látogatóban (*M. P.* 390. l.), s a ki Forgó György főorvos tömeggondnoka levén, sokat fáradt Horvát István «Magyarok eredete» című munkájának, a melyre Forgó 5000 frtot hagyott, kiadásán. L. Szinnye J. id. m. VIII. köt. 639. hasábját.

273. lap fölül 8. sor: «*Hirt adni a' Kulesárné's a' Budai német újságokba.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 2. (júl. 7-diki) számában ismerteti Kazinczynak *A sz. hajdan gyöngyei* című fordítását:

«A' Tunisiás', és Rudolffias' Költője midőn a' szent Hajdan Gyöngyeit öszveszedegette, oly fényben jelent-meg a' Németek közt, hogy ezek tsudálva irigylették Hazánktól a' magyar születésű és nyelvű ditső Főrfjút. A' legértelmesebb Birálók azt vallották, hogy ezen munkák a' legjobb német Eposzokat is meghaladják. Nagy neve van Kazinczynak Literaturánkban, és imé ő lőn méltó ez utolsó jeles munkának fordítására, hozzáértő művészi íttessel lerajzolván Előszavában a' Patriárka-Érsek' poezisát, és előadván a' Külföldi értelmes Birálók' ítéletét a' nagy Éneklőről.» — A budai német újságban, vagyis a *Vereinigte Ofner-Pesther Zeitung*ban semmiféle közlés nem található Kazinczynak e fordításáról.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «*Főnotárius és a' Bodó ebédjét deprecálám.*» Zemplén várm. főjegyzője ekkor Dókus László volt; — Bodó nevű tisztviselője kettő volt ugyanakkor Zemplénnek, t. i. Bodó Tamás aljegyző és Bodó Lajos, a házi pénztár kezelője.

5142. A levél 7. sora: «*Válaszomat Döbrentei feleleteire most nyomtatja Ellinger Kassán.*» Zádor válasza *Egy szó Döbrenteiről* címmel jelent meg. Zádor rendre veszi Döbrentei (illetőleg Wigand és Csernecky) kifogásait vagy gáncsait s azt iparkodik bebizonyítani, hogy «Döbrentei sem azon nyelvet, mellyen ír, sem azokat, mellyekből fordít, nem érti csak annyira-is, mennyire egy középszerű miveltségű olvasótól igazsággal kívánhatni.» Döbrenteinek saját munkáiból felhozott példákkal mutogatja, hogy ellenkezik önmagával a helyesírásban, szóragasztásban, szókötésben; hogy «gázolja a' magyar nyelv' törvényeit» heterographiájával («az írásjegyek' felrakásokban, az idegen szavakban, a' magyar gyöksszavakban»), hibás szóragasztásával, ígehajlításával, szókötésével; hogy nem ért németül, francziául; hogy sérti a józan gondolkozás törvényeit képtelen szólásaival. V. ö. az 5155. számú levéllel.

5143. 276. lap 3. kikezdés 4. sor: «*Mit mond . . . az olly Grammaticus, a' ki azt hiszi hogy ezek: a' hegy' lába, dereka, homloka, nyelvrontás.*» Kazinczy Csernecky (illetőleg Döbrentei) azon feleletére czéloz, a melyet Zádor kérdéseire írt válaszul. Ebben Csernecky a Zádor helytelen magyarságát bizonyító okok közt a *hegy lábánál*-féle kifejezést is felhossa, a melyet szerinte helyesen csak így lehet mondani: *a hegy tövében.*

5145. 278. lap 1. kikezdés 7. sor: «*Előáll (t. i. Döbrentei) a' Shakespeare' darabjainak annunciatiójával is.*» Kazinczy jól gondolta; mert Döbrenteinek Shakespeare-fordítását Wigand már a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 27. (ápr. 30-diki) számában hirdette *Shakespeare remekei* címmel, a melynek 1. kötete *Macbethet*, a többi pedig Sh. egyéb műveit tartalmazza. Az 51. (jún. 26-diki)

szám már a megjelent művet ismerteti is. «Ajánlva van Sárvári Felső Vidéki Gróf Széchenyi Istvánnak *barátság' 's tisztelet' jeléül*... Az eredeti nagy Költő' szoros helybeli ragaszkodásain, és különösségein úgy tudott a' fordító segíteni, hogy azokba magyar lelket öntött. Hazánk' literatúrájában az ő munkássága, ügyessége, és művei sokkal ismeretesebbek, hogy sem ajánlásra volna szükségök; egyébaránt mi bfrói pálczáat nem is szoktunk ezen leveleink' mezején hordozni.» V. ö. a *Gemeinnützige Blätter* 1830. évf. 48. (jún. 17-diki) számával.

5148. 2. kikezdés: «Thaiss urat nem ismerém azon oldaláról, melyben *piros tojás-kájában* ragyog.» Thaisz a következő művet írta Bajza s az Auróra-kör ellen: *Husvétli piros tojások Bajzának s társainak méltatlan megtámadásaira*. Kelte: 1830. ápr. 10. L. Badics: Bajza id. kiadása, IV. köt. 587. lapját.

5152. 288. lap 6. sor: «Kapitány *Frimont*.» T. i. *Frimont Péter Fereucz*, a ki 1798. máj. 21-dikén született; csász. és kir. vadász alezredes volt, a kit honfúsiolttak. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 279. lapját.

5153. 288. lap alól 6. sor: «Ich schreibe eine populäre Geschichte Wiens.» Majláthnak e műve ily czimnel jelent meg: *Geschichte der Stadt Wien von der Gründung derselben bis 1830*; Wien, 1832.

5154. A levél 7. sora: «Tegnap [végzém] *Uraniához* Hósi Dramámot (*Meteusz*...)» Guzmicsnak e műve *Meteusz vagy a Barátság diadalma* czimmel (Hósi Dráma 4 felv.) meg is jelent a Szoder Fábrián *Uraniájában* 1831. évf. 105—177. l.

«Azlán veszem vizsgálat alá a *Szemere küldte nyolyábot*... — folytatja Guzmics. Erre nézve l. az 5111. számú levelet s jegyzetét.

5155. A levél kezdete: «*Hölgyem' kedves jó atyjának... halála.*» Thaly István haláláról Zádor Gy. a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. XII. f. 125. lapján a következőket írja: «Május 4d. Csepén (Komárom várm.) *Thaly István*, több Ts. Ns. Vármegyék' Táblabírája, a' honi Literatúrának 's történeteknek buzgó barátja, tudós ismerője, 's fáradhatatlan buvára. (Született 1757ben, Sept. 5d. Rév Komáromban.) Iskolájit ott helyben kezdvén, Pozsonyban 's Nagy Kőrösön folytatta, 's Debreczenben végezte. 1787ben Sept. 1jén Komárom 's Esztergam a'korban egyesült Ts. Ns. Vármegyék' Syndicusává nevezetett. 1790ben Majusban Ts. Ns. Komárom Vármegye' első Al-Szolgabírájává, 1810ben Majus 10d. Fő-Szolgabírájává választatott; 's ezen hivatalát 1828d. évi Junius' 15dikéig feddtelenül viselte. — Én, a' midőn, itten, az előttem elfelejtethetlen férfiú' emlékezetének áldozom, biznyságául azon tiszteletnek, mellyel még hamvai iránt is viseltem: csak igen csekély részét fizetem-le azon hála-adósságnak, mellyel neki oly sok tekintetben tartozom.)»

292. lap 2. kikezdés: «A' napokban olvastam a' Nemes Grófnak a' *sajtó' szabadsága mellett adott separatum votumát*.» Dessewffy e művét latinúl írta s nyilván Zádor ennek valamely másolatát olvashatta; de az is lehet, hogy Zádor e mű német fordítását közírásban látta, mely csak a következő évbén jelent meg ily czimnel: *Ueber Pressfreiheit und Büchercensur im Allgemeinen und mit besonderer Beziehung auf Ungarn*; Leipzig, 1831.

U. o. 4. kikezdés: «*Czinke rezignált.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 34. (ápr. 28-diki) száma közli, hogy a király Czinke Ferenczet nyugalomra bocsátotta.

5158. A levél 1. sora: «Gróf Fő Curátor Ur.» T. i. gr. Teleki József, az Akadémia első elnöke.

297. lap kikezdés: «*Serra Comment. de bello Germanico . . .*» V. ö. a *XVI. k.* 3739. számú levelével.

5168. Vay Ábrahámnak Bereg várm. főispáni helytartójává való kinevezéséről a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 36. (máj. 5-diki) száma értesít; v. ö. az 5169. számú levéllel és a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. X. f. 137. lapjával.

8. sor: «Fijam Péter.» Vay Péter (V. Ábrahám és Kazinczy Zsófia fia) 1813-ban született s 1836-ban halt meg Vincenzában, cs. és kir. hadnagy volt a 2-dik dragonyos ezredben. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 258. lapját.

5164. 302. lap alál 9. sor: «*Sein grober Ausfall auf Fenyéry hat Züchtigung verdient, und die hat er von Fenyéri, besonders aber von Bajza . . . erhalten.*» Bajza második támadása Wigand vállalata ellen «Válasz Döbrentei Gábornak a' Conversations-Lexicon' ügyében» czímmel jelent meg. Ebben maró gúnynyal «Drága Döbr. Úr.»-nak szólítja ellenfelét s a Döbrenteitől meghonosított *kegyednek*. Bevallja, hogy ő és társai pártot alkotnak az irodalmi kontárok ellen s Döbr. minden munkáját silányoknak hirdeti. Ajánlkozik a művészi vetélkedésre mind eredeti mű írásában, mind fordításban. Védelmébe veszi a nyelvújítást és Révai grammatikai rendszerét, logikátlanságot vet Döbr. szemére; teljes mértékben követeli a kritika jogait, a melyeket mindég gyakorolni fog, midőn irodalmi félszegséget vesz észre. A támadás végén pedig a Döbr. és társai gyanúsítását útasítja vissza: «Az Urak — írja Bajza — eléggé vakmerők voltak a' Csernecky' szájával egy hazugságot elmondani, mellyet soha bebizonyítani nem fognak. Így akarják-e az Urak, Döbr. Úr szépiteni vétköket, hogy engem 's azon tiszteletre méltó két férfiút, kik a' Conversations-Lexikon' ügyében megszólamlottunk, azon alacson tett' gyanújába akarnak hozni a' publicum előtt, hogy mi magunk is lexikont akartunk kiadni 's Wigand által megelőztetvén szándékunkban most nemtelen érzésből, bosszúból 's ön haszon miatt keltünk-ki az Urak' fonákságaik ellen? Mi áltai fogják az Urak ezt bebizonyítani? Mert bebizonyítani kell, előbb vagy utóbb, különben az *Urak rágalmarzók, más erkölcsében és becsületében ok nélkül gázolók és vakmerő hazugok fognak az egész két magyar haza előtt örökké maradni.*» V. ö. az 5166. és 5167. számú levelekkel.

5168. A levél 2. sora: «*Csányi Úr.*» Kazinczy minden valószínűség szerint Csányi Lászlóra, az 1848—9-ki teljhatalmú országos főkoránybiztosra, a forradalmi kormány közlekedésügyi miniszterére céloz (1790—1849), a ki Zala várm. Csány helységében született s részt vevén az 1809—15-diki táborozásokban, Széchenyivel közelről megismerkedett, később pedig ősi birtokán élvén, a zala-vármegyei ellenzéknek egyik vezére lett.

2. kikezdés: «*Apáitok' tiszteletere írt Versed.*» T. i. A *kelő nap*; v. ö. az 5111. és 5132. számú levelek jegyzeteivel.

5169. 309. lap fölül 5. sor: «Beszéllém *Prof. Csillay* (a szövegben sajtóhiba: Csillag) Urnak . . .» *Csillay József* 1821. júl. 19-dikétől kezdve volt a sárospataki főiskolában a humaniorák tanára, de már a köv. évi szeptemberben Vay Ábrahám házába költözött, mint gyermekei nevelője. L. Szombathy J. id. m. 245. és 248. lapjait.

U. o. 14. sor: «*A' Borsodi Fő Ispán.*» T. i. gr. Reviczky Ádám.

U. o. 1. kikezdés: «*Vice Ispánod.*» T. i. Lónyay János.

U. o. 2. kikezdés 3. sor: «Te, a ki engem Szabolcsban tevé Assessorrá, tégy azzá itt is.» Vay Ábrahám, ha az alább id. tudósítás hiteles, nem teljesítette Kazinczy kérését; beiktatásakor csak Kisfaludy Károlyt és Szemere Pált nevezte ki Bereg várm. táblabírájává. L. a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. X. f. 137. lapját.

5171. 312. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Pulszky Úr.*» Kazinczy lalán Pulszky Imrét érti, a kinek felesége Lipóczi Keczer Terézia volt, s a ki 1861-ben halt meg Eperjesen. L. a *Nemz. Zsebkönyv* II. köt. 524—5. lapjait.

5173. A levélíró Broskó Józsefnek atyja volt egyik uzsorása Kazinczynak; ő foganatosított végrehajtást Kazinczy birtokára az eperjesi Ker. Tábla ítétele alapján 6300 ftüg. Kazinczy akkor 5 évre árendába vette saját birtokát a végrehajtott összeg kamatai fejében; de a kamatokat soha sem fizette, s így Broskó József (a levélíró) Kazinczy halála után kijelentette, hogy a jószágot elfoglalja. Az öreg Broskó az 1831-diki fölvidéki parasztlázadás áldozata lett Kluknón. (Szepes várm.) L. Kazinczy Józsefnek Kis Jánoshoz 1833. szept. 15. írt levelét Kis Gyula birtokában.

5180. 1. kikezdés vége: «*A Fő-Ispány Fiúmból jó.*» Mailáth Antal gr., az újonnan kinevezelt zemplénavármegyei főispán, 1823—1829-ig a fiúmei kormányzóságban titkár volt.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «*Steiner Úr.*» Kazinczy minden valószínűség szerint Steiner Ádám vármegyei mérnököt érti, a ki az 1827. okt. 15—16. tartott közgyűlésen választatott meg e hivatalára; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) és 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számát. — V. ö. az 5181. számú levéllel. Kazinczy versei megjelentek a *Magyar Kurír* 1830. évf. 15. 16. (aug. 20-diki) számaiban közölt tudósításában, a melyet Kazinczy Mailáth Antal gr. beiktatásáról írt; közli a *M. P.* is 249—252. lapjain; v. ö. az 5202. és 5204. számú levelekkel.

5182. 325. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Az Úr nyomtatványát.*» T. i. azt, a melyről az 5103. számú levél szól; v. ö. ennek jegyzetével.

U. o. a levél utolsó mondata: «*A' Bujdosókat . . . elvitte a' Húgom.*» Kazinczy Vörösmarty drámáját érti, a mely nem réghen jelent meg Székesfehérvárott; a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 38. (máj. 12-diki) számában ismerteti a következő pár sorral: «*Ennek a' játékszínre vont darabnak alapja való történeten épült, midőn Zsigmond Király idejében, ennek keménysége miatt, több fő Magyarok békételenkedtek, 's halállal fizettek. A' fő személyek, a' Királyon kívül: Konl, két Gara, 's a' l. A' költemény az akkori nyers időkornak cleven képcét helyesen rajzolja, 's mindenütt a' hitelesség' útján jár. Episodiákkal bővelkedik. A' beszéd kötött, és jambus-versekre van szorítva.*»

5183. 326. lap fölül 3. sor: «A' mit a' *Velenczei rév felszabadítása* felől mondék . . .» Kazinczy a fordítás előszavának LVI. lapján a következőket írja: «A' mindent felforgató időben Velence, egykor asszonya Adriának, megfosztatott révétől, 's így királyi fénye 's gazdagsága porba dőlt, palotái elpusztáltak. Pyrker látá az inséget, 's megtartó, felélesztő Angyala leve. Előmutatá a' nyomorgást, 's könyörgése teljesítetett, bár azután már, hogy Velenczét elhagyta. Réve 1829. vala ismét szabaddá téve.»

U. o. 1. kikezdés 13. sor: «A' mely nap *exequens Bírám nyakamat szegte Kázmérban . . .*»

A Török-birtok miatt folyt pör végrehajtásáról írt jegyzőkönyv egy példánya maig is megvan Beeske Bálint birtokában. E jegyzőkönyv első fele a végrehajtás első és második határidejéről szól, elszámolván a megjelenteket, a kik előtt a végrehajtó bíró, Lánzy Ferencz, számba vevén a birtokot terhelő adósságot 's az alperes javításait, összesen 68.823 fr. 47¹/₃ krt állapított meg. Azután a jegyzőkönyv szó szerint így folytatja:

Accinxi me dein eruitioni usus fructus, et imprimis per Partes ab utrinque in eo coalitum est, ut tum ex incidenti illo, quod Anno 1817 dum, communis Partium Genitrix in auctumno diem supremum obierat, horreis fatali incendio insperate incineratis, frugesquoque in stramine existentes, ac respective omnis ejus anni procreatis in fumum abierit, sed ob calculi etiam practicabilitatem ususfructus a die solum 1-a Januar. 1818 in calculum summatur, hinc fundamento perprius iam peractae bonorum conscriptionis, et adminiculo adjuratorum pro actu hoc aplicitorum ibidemque denotatorum Incolarum Nagy Kázmériensium erui, primo quidem usum fructum positivum, quorum fructus pro annis 12 usque videlicet ultimam Decembris 1829 perceptus est, dein talium, quorum a tempore inductae solum proportionis ab anno videlicet 1822-o inclusive annis utpote octó Comes J. fructum percepit. Declarationibus porro per partes ab utrinque hoc in objecto ultronee praesentatis, hisque debitam in combinationem sumptis omnis ususfructus judicialiter defixus est, modo et ordine sequentibus.

Prior positio pro annis 12 calculata effecit annue fructum Rfnor 3823 xr. 4¹/₂, qui pro anno 12 assumpti constituunt summam Rfn. W. 45876 xr. 54.

Secunda positio complectitur annue proventum Rf. 286, pro annis itaque 8 assumpti efficiunt summam Rf. valut. 2292 x. 20 junctim itaque ususfructus exurgit ad Rfnos valut. 48169 x 14.

His peractis: siquidem necessarii ad peragendas aedificiorum aestimationes artis periti nunc quoque praesto haud fuerint, et partes quoque AA. ita neutiquam fuerint comparatae, ut resultantes ab usu fructu Comitís J. investmentales summas persolvere in parata potuissent; sed me quoque pro alia executione in I. Comitatu Ungvariensi pro 22-a Septembr. praefixa praeparare oportebat, hinc partibus etiam assensum suum praebentibus continuationem et consummationem executionis ad aliud tempus judicialiter subseque insinuandum distuli.

Praefixo itaque, et partibus judicialiter insinuato in diem 24am Maý a. e. ad saepelatam Possessionem N. Kázmér noviori termino ac iis, qui supra prae-expositi sunt, praeter Tit. Comitem J. lecto affixum, comparentibus Egr. vero Joanne Csik Comitissae Dellevauxianae Advocato insuper superveniente: necessariis ad actum aestimationis artis peritis per partes jam horsum dispositis, nec

non Judice et Juratis N. Kázmériensibus, Georgio Boros, Michaele Hudacsko, Joanne Janocsko, Michaele Matyi, Joanne Tóth et Joanne Kondás coram statutis, ac omnibus juramento obstrictis: interventas jam praevis omnium aedificiorum aestimationes authenticavi, horumque, et quidem per Comitem J. proprio aere ab obitu communis Genitricis positorum ab aviticisque contradistinctorum, perque partes AA. in sensu Judiciarum deliberationum is ratis easdem ferientibus bonificandorum aestimationale pretium defixum est in Rf. W. 15602 x. 59 $\frac{1}{2}$ qui si addantur summae per Comitem J. jam antehac liquidatae in Rfnis 68753 x. 47 $\frac{1}{2}$ — tota et omnis ejusdem Comititis J. liquidatio subductis jam Rfnis 70 titulo deteriorationis pro onere ejusdem Comititis J. cedentibus judicialiter stabilita complet summam Rfnor. W. 84356 x. 47.

A qua summa Rf. 84356 x. 47 si subtrahantur Rfni 48169 x. 14 velut ususfructus pro bono Partium AA. erutu, resultant adhuc Rfni 36187 x. 33.

Peracta porro est aedificiorum quoque aviticorum partim occasione acquisitionis boni jam praeeistentium quam vita comite communis Genitricis erutorum, summam Rf. 18832 x. 22. adaequans, quae una cum bono pariter ad communem massam divisioni subjectam spectant.

Postremo denique quum praescripto judiciariae deliberationis et ipsa processus successionalis natura id exigente expensae e communi massa bonificandae disponantur, sequens erutus est expensarum ab utrinque factarum calculus:

Per Partes A. liquidatae et judicialiter stabilitae efficiunt Rfnos 507 x. 14 in m. c. seu in valuta Rf. 1269 x. 45.

Per partem vero J. liquidatae et aequae stabilitae efferunt Rfnos 707 x. 30 m. c. efficientes in valuta Rf. 1768 x. 45.

— junctim Rf. W. 3038. x. 30.

Cum itaque onus isthoc in respectu successionis sufferendum sit: hinc e praeviis summam Rf. 3038 adaequantibus expensis quamlibet partem in $\frac{1}{3}$ feriant singillative Rf. 1012 x. 50 ducto igitur calculo partes duae actoreae compensandos habent Comit. J. velut supra competentiam suam eroganti, e proprio Rf. 755 x. 55.

Super attacta itaque Rfnor. 36187 x. 33 inhaerentis oneris summa e liquidatione Comititis J. promanans trifariam divisa remanent ad ratam Comititis J. Rfni 12062 x. 31. pro onere vero Comitissarum Aetrium in $\frac{2}{3}$ -iis stantium Rfni 24125 x. 2. quibus si addantur titulo expensarum supra competentiam per Comitem J. erogatarum et per Actrices eidem bonificandarum supra deducti Rfni 755 x. 55. onus per Comitissas Actrices Comiti J. junctim persolvendum salvo errore calculi constituit Rfnos 24880 x. 57.

Quibus modo praevio deductis erutis et in praesentia cunctarum partium nec non adstantibus etiam Judice et juratis N. Kázmériensibus, Georgio Boros, Michaele Hudacsko, Joanne Janocsko, Michaele Matyi, Joanne Tóth et Joanne Kondás publicatis ac explanatis provocatae sunt medio mei Comitissae Actrices ad enumerandam praeviam summam, quo praestito massa divisioni obnoxia in sortes reducenda effectivam subdivisionem subitura est, Partibus tamen AA ut excontentationem illico praestare possent adhuc pro nunc haud ita provisae esse declarantibus e parte Comititis J. enunciatum est, quod dum et quando eidem satisfactum fuerit universa bona mobilia et immobilia ad communem massam spectantia ullis absque ambagibus divisioni substernere velit; cum itaque pro

bonae fidei possessore jam censendus esset declaravit ultronee verbotenus ejusdem Advocatus Egr. Samuel Kardos quod usum fructum partibus AA amplius Comes J. persolurus non esset, cujus intuitu nomine Tit. principalis sui scriptam etiam Admonitorio-protestatoriam Declarationem hic sub NB adnexam¹ Judicio exhibuit.

Super quibus praevio modo interventis praesentem facio adusque etiam donec depuratis depurandis divisio in ipso effectu consumata fuerit interimalem Relationem. Actum in Possessione Nagy Kázmér² die 26-a Maj 1830.

Franciscus Láncezy de Eadem
I[n]clitae Tab. Cis-Tib. Judic. Regiae
Assessor et Exequens Judex.

E jegyzőkönyv után külön lapra jegyzi Kazinczy F. az osztály tárgyait, a miat következők.

Massa communis Divisioni obnoxia.

1. Universa bona immobilia in Possessione Nagy Kázmér, Kolbása et Kovács-Vágás cum cunctis aedificiis, silvula item in Kozma, et vinea in Mátyásháza, portis item in Praedio Hegyalja.

2. Pecora cornuta juxta revelationem Comitum J., quorum extradatio in natura offertur.

3. Decem Alvearia apum a morte communis Genitricis remansae.

4. Rfni valut. 367 per Comitum J. pro aedificio Educilli Kázmériensis a Dominis Terrestribus ejatibus percepti.

5. Mobilia a morte communis Genitricis remansae.

6. Bibliotheca.

7. Arenda Educilli Kolbasensis Anno 1829 percepta et calculum ususfructus non ingressa. Rf. 90. Valut. constituens.

Kázmér d. 26. Maji 1830.

Collat. in Possessione N. Kázmér³
d. 26-a Maj. 830.

p. Franc. Láncezy
Exequentem Assessorem.

Erre ugyancsak Kazinczy F. kézírásában a következő följegyzés olvasható:

Liquidatio Comitum J. judicialiter stabilita.

	Valut.	
	Rfr.	xr.
1. Debita paterna per eundem Comitum exsoluta in cohaerentia sententiae liquidantur in positionibus 15. junctim	25134	28
2. Auctio Successoribus Nedeczkiánis data aequae exponitur in	12000	—
3. Utriusque hujus summae, Rfnor. utpot[e] 37134 et xr. 28 summae legale sex per centum interusurium juxta tenores sententiae in liquidationem inducitur pro Annis 12 utpote a 1-a Januar. 1818.		

¹ Nincs meg.

² A jegyzőkönyv idegen kéz írása, csak az aláírás Láncezy Ferenczé. — A N. Kázmér helység nevét mindenütt N. Kázmérnak írja.

³ Az aláírás Láncezy Ferenczétől való.

usque ultimam Decembr. 1829. pro quo tempore ususfructus etiam pro onere Partis J. calculatus est, efficans Rfnos	26736	36
4. Expensae litis Proportionalis Nagy Kázmériensis una cum pretio exstirpaturarum eadem occasione acquisitarum per Comitem J. erogatae reductae sunt ad Rf.	1254	—
5. Horum octo annorum interusurium pro quo tempore videlicet ususfructus etiam pro Bono Aetricum in calculum sumtus fuit, efficit	602	—
6. Expensae Repositionales contra Dominos Rátkay reductae ad fl.	200	—
7. Honorarium Reginale velut ex usufructu persolutum	28	—
8. Exsolutio exstirpaturarum in Praedio Hegyalja una cum fossato, a quibus ususfructus in calculum sumtus non est, adeoque saltem summa per se exponitur in Rf.	2176	21½
9. Expensae in fossatum prati subhortensis in Possessione Nagy Kázmér	30	36
10. Repurgatio lateralis fossati in vicinia prioris	11	46
11. Tres putei in Praedio Hegyalja effossi	300	—
12. Domus Circulatoris in silvula Kázmér	150	—
13. His accedunt aedificia et meliorationes per Comitem J. aequae a morte matris facta et in serie liquidationum in positionibus 9, 10, 11, 12, 13, 14. cum adnexis aestimationalibus liquidata Rfnos 16051. xr. 24½ efficientes, qua Summa mediante authenticatione per procedens Judicium facta ad Rf 15602 xr. 59½ reducta est	15602	59½
14. Merces Circulatoris silvae Kolbasensis pro annis 8 annue a fl. 25 assumta	200	—
Summa totius liquidationis Comitis J.	84426	47

Sed subtrahitur e summa hac liquidata

1) Pretium lignorum dirutae per Comitem domus et stabulorum pone Castellum existentium ad Rf. 50 aestimatorum	50	—
2) Deterioratio in Gezimz in Castello per pluvias causata; quamvis etenim novis scandulis obantiquata et corrupta jam in tecto ligna non valuerit, interim tamen reparare et conservare oportebat, aestimatum ad Rf.	20	—
	70	—
Quibus subductis subsistit liquidatio Comitis J. in	84356	47.

Erutio ususfructus.

1. Positionum a 1-a Januar. anni 1818 usque ultimam Decembr. 1829. pro annis 12, ususfructus annus efficit Rf. Valutales 3823 xr. 4½; adeoque pro annis 12	45876	54
2. Positionum pro 8 dumtaxat annis relate ad ususfructum assumendarum efficit ususfructus annuus 286 f. 35 xr.; adeoque pro annis 8 flnos	3439	—
Summa totius ususfructus	49315	54

Quibus Rfnis 49315 xr. 54 a liquidato per Comitum J. Rfnor. 84856 xr. 47 summa subtractis resultant adhuc pro onere communi Rfn. 35110... 53 x. adeoque ad unam tertiam Rfni 11703 xr. 37 $\frac{1}{3}$.

Expensae e communi massa bonificandae per partem A. liquidatae et judicialiter stabilitae Rf. monetae convention 507—54.

Per Partem J. liquidatae et aequae constabilitae 707—30

Summa Rf. 1215—24 M. C.

Summa praevia Rf. 1215—24 Mon. Conv. facit in Valuta Rf. 3038 x. 30. Ex his una tertia facit 1012 xr. 50. Cum autem Comes J. solvisset Rf. Conv. Mon. 707 x. 30 seu in Valuta 1768. x. 45; proinde plus Rfnis. Valut. 755 xr. 55, quos Partes AA. bonificare tenentur; adeoque cum supra specificata investitione Rfnor. 11703 x. 37 $\frac{1}{3}$, una Pars Actorea solvendum habet Comiti J. Rfnos Valutaes 12081 xr. 34 $\frac{5}{6}$; altera Pars Actorea totidem.

Summa in linea penultima correcta

facit 12081. xr. 34 $\frac{5}{6}$.

Kázmér die 26. Maji 1830.

Collat. in Possessione N. Kázmér

d. 26-a Maj 830

p. Franciscum Lánczy de Eadem

Exequentem Assessorem mpr.¹

5185. 333. lap 7. sor: «Az Erdélyi Levelekhez maga kérte a' Himfy Recensióját, de egy Schölköni vete hozzá.» Kazinczy Döbrentei folyóiratát, az Erdélyi Muzéumot érti, a melynek I. füzeté 72—89. lapjain jelent meg Kazinczy bírálata a Himfy Szerelmeiről, s Döbrentei a következő jegyzettel kísérte a 87. lapon: «Petrarcanak oly sok szép Szonettóji között, három Canzonéját tartják legszebbnek magok az Olaszok, mellyek Laurának szeméire vagynak írva, 's ezért *le Canzone sorelle* neveztetnek; két harmad részt pedig szép hívének megsórtése nélkül kihagyhatónak néznek. A' Kiadó csak azt jegyzi meg, hogy a' legnagyobb léleknek, az ő legfelségesebb munkájában is marad gyengébb hely, mert a' géniusz nem mindég egy szerencsével sugall.»

5186. 335. lap kikezdés: «Döbrenteinek írt válaszomra gróf Deszöffy József készítte . . . feleletet . . . » Bajza Dessewffynek ily című gúnyíratára czéloz: *Az Ország szerte ösméretes fiatal tudós Zujbaj Úrhoz, egy csupán jó eszű, ősz hajú, békét szerető, tudatlan*, G. D. J. 1830. jún. 26.; Szinnyi id. műve nem ismeri, mert név nélkül jelent meg. Erre Bajza harmadik támadását intézte Döbrentei, illetőleg Dessewffy ellen ily czímmel: *Észrevételek a' Conversations-lezikoni pörhöz gróf Dessewffy József ellen*. Bajza ebben szokatlan élességgel támad Dessewffyre, s a bitoroll tekintélyt keményen megleczkézteti, nem habozva kimondani, hogy benne az író elválasztja a gróftól, s míg e tekintetben polgári érdemeit a legőszintűbben tiszteli, mint író silánynak tartja. Ha Dessewffy — úgy mond — kíváncsi arra, kiket ért Bajza az elaggott bajnok írónok: eleget tesz a gróf óhajtságának s kimondja, hogy az «alaptalan ismeretű, homályos értelmű, önállásban szükkölködő, lengeteg ítéletek közt habzó fejeknek egyikét gr. Dessewffyben van szerencséje tisztelni.» S mind visszamondja neki azokat a jelzőket, a melyekkel Dess. Zuj-

¹ Az aláírás Lánczy Ferencz kezeirása.

bajában Bajzát illette. Főkép azért kel Bajza méltó haragra, mivel Dess. öt *feketelelkűnck* mondotta. V. ö. az 5329. számú levéllel s az 5261. számú levél jegyzetével.

336. lap 2. kikezdés: «A' játékszín holnap kerüli-ki nyomtatás alól.» *A Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 7. (júl. 24-diki) száma hirdeti Bajza *Külföldi Játékszíne* megjelenését (Beimel Józsefnél); a következőket írván: «Többen fogának korunkban a' külföldi játékszíni darabok' fordításához. E' jelen való annyival nagyobb figyelmet érdemel, hogy a' dolgozók, — értelmes, tudós dolgozók többen vannak, egygyesített erővel sokra mehetnek. Ezen első Kötetben az egyik (az első) darab' fordítása Kazinczy' műve, a' másik Bajzáé. A' választás jó; az előadásban erő és lélek van.» — *A Tud. Gyűjt.* csak 1831. évf. II. f. 105—9. lapjain ismerleti és pedig Kis János tollából. Kis János idézi az előbeszéd egy részét s így folytatja: «Ezen sorokat két okból iktatám ide, elsöben minthogy a' benne foglalt állításokat igazaknak és elterjesztésre méltóknak tartom 's tsupán azt óhajtom, hogy több *Xenophoni szerénységgel* volnának írva; másodsor mivel a' kiadó' töljait előadják.» Mind a két mű fordítását jónak találja, de megvallja, hogy Kazinczyt nagyobb gyönyörködéssel, azonban a Bajzáét is meglelégedéssel olvasta. Szól az új szökröl és szólásmódokról, a melyeknek nem mindenikét helyesli, de azért nem ütközik meg rajtok.

5188. 339. lap alúl 6. sor: «Vevém a *vad csapásokat.*» Guznics Ponori Thewrewk *Tiz csapás* (Pest, 1830) című verses füzetére czöloz, a melyben a szerző az új írök ellen szörja gúnnya nyilait. V. ö. az 5189. és 5190 számú levelekkel.

5189. 341. lap 1. kikezdés: «Ide zárom . . . Szent Miklóssy *Bökverseit.*» Az ill. mű ily czímmel jelent meg: «Bökversek, 's Eszmék a' Magyar nemzeti szín, 's szellem' védelmének ügyében egy Művész' tévedései, 's alaptalan gúnjai ellen Honvárytól. Pesten, Fűsk. Landerer Laj. bet. 1830.» k. 8r. 50 l. *A Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 4. (júl. 14-diki) számában ismerteti a következőleg: «Az érdemes Olvasót magának a' könyvetskének olvasására utasítjuk, mellyről tsak annyit mondhatunk itlen, hogy nints fulánkkal írva; és némelly Versek alatt igen helyes jegyzések találainak, kivált hol a' nemzeti vonásokról van szó, 's ezek a' legjobb magyar Költök' példaival támogatva. A' könyvetske homlokát ékesíti egy tsinos metszésű gúny-kép.» V. ö. az 5302. számú levéllel s jegyzetével.

5190. A levél végén előforduló *Manschgó* név az *Athenaeumbeli* közlésben így olvasható: *Mansdego*, a mi világosan csak vagy hibás olvasás, vagy sajtóhiba; I. a XX. k. 4952. számú levelét s jegyzetét.

5191. A levél 6. sora: «Fogom küldeni . . . Mednyánszkys *Sagen* . . . Galettis *Weltkunde.*» Mednyánszky Alajos b. említett műve ily czímet visel: *Erzählungen, Sagen und Legendén aus Ungarns Vorzeit*, Pest, 1829. Magyarúl Nyitske Alajos és Szebényi Pál fordításában két kötetben jelent meg, Pest, 1832—4. — Galletti János György Ágost művének czíme: *Allgemeine Weltkunde, oder geogr.-statist.-histor. Uebersichtsblätter aller Länder*; mit 20 ill. Karten; Leipzig, 1807; II. kiadás u. o. 1810; a VI. kiadást javította s átdolgozta Reichard Károly, Pest, 1823.

343. lap 3. sor: «A *Bajor király versei.*» Zádor bizonyosan Lajos bajor

király költeményeinek javított 2-dik kiadására czéloz, a mely 1829-ben jelent meg Münchenben.

U. o. utolsó kikezdés: «*Petrovics munkájára is megtétezt az Előfizetés.*» Petrovics Frigyes művére, a melynek czíme *Magyarország történelmi, időszaki táblákban világosítva, a Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 36. (máj. 5-diki) számában hirdet előfizetést; a munka Hartleben Konrád Adolfnál jelent meg; v. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. IV. f. 126. lapjával és az 5202. számú levéllel s jegyzetével.

5192. A levél eleje: «Olvastam az Úr *Észrevételeit*... a' hol engem bánt.» Czélzás Szalay L. *Észrevételek a' Muzarion III. és IV. Kötetéről* (Pest. é. n.) című munkájára, a melyben Szalay a 13—17. lapokon Kazinczynak a Csokonairól mondott ítéletét fejtegeti. Szerinte «Kazinczy aláírja Kölcsey' állításait 's az itt újra dolgozott darabokon kívül [a melyeket Kazinczy a *Muzarionban* közöl] Csokonai' egyéb dolgozásainak érdemeit tagadja». A kiesnylő ítélet okát Szalay a nyelvújításban találja. Csokonai «a' leendő stylus' ideáljához alacson lépcsőn áll», s így Kazinczy és társai felfogásában szükségkép «rendkívülieg vesztenei kelle». Kölcsey bírálata is hibás szempontból indult ki s helytelen párvonalba helyezte Csokonait és Bürgert, midőn a *népiest* mondta a két költő közös vonásának, pedig «Bürger nem popularis költő... ellenben Csokonai oly tisztán a' magyar' valójából merített popularitásával, mely lyrájának oly kirekesztőleg saját. Vannak ugyan lyricus dolgozásai közt még néhány, jobbra külföldi példányok 's nevezetesen Bürger után, készült nem érdemelen darabok is, de olyak ezek a' populárisak' sorában, mint az üvegátlák alatt betegesen vegetáló mimosa pudica a' hó alól is vígan kitekintő violák mellett.» Csokonai jeles komikus költő; *Dorottya*jának «nem egyedül planuma jól kigondolt... hanem némelly parthieji jól ki is vitettek». Csokonait az újabb költőkkel nem szabad összehasonlítani. «Végellen térség fekszik közöttök 's ezt egyebek mellett egyszersmind a' formák' különbsége és váltakozása is levé. De Csokonai szintűgy utat tört mint Kisfaludy Sándor, 's így őt nem kiszakasztva, hanem a' literatura' egészében kell megitélnünk. Tíz, húsz évvel ezelőtt, midőn őt még nem kevesen első költőnek rebesgeték, 's Debreczen anathemával fenyegeté az ezt nem hívóket, illy ítéletek megbocsáthatók valának; de a' most meg nem támogatott hatalomszó hitelt többé nem fog nyerhetni.»

Annál inkább dicséri Szalay Kazinczyt a 22—27. lapokon, a hol Kazinczynak a nyelvújításra vonatkozó elveiről szól s a Sallustius fordításában követtelt szempontjait méltatja. De itt sem javolja Kazinczynak azt a felfogását, a mely szerint Csokonait kijavítgatja vagy Döbrenteinek a *Yorick és Elizához* írt előbeszélét újra dolgozza.

5194. 2. kikezdés 4. sor: «Fedd hogy a' *Csokonay Arpadiását*... *kárhöz-tatám.*» Kazinczy Dessewffynek az 5186. számú lev. jegyzetében id. műve köv. soraira czéloz: «Valamint Kazinczy Csokonai Árpadiását: úgy az Úr Döbrentei Vestáját, mely két munka még világot nem látott, nemtelen érzezből nemes ércezzé akarja verni, és valamint Kazinczy egy már elholtak még rejtező maradványát; úgy az Úr egy élőnek bujkáló sajátját, (mintegy titkos censurát gyakorolván) kikurkázza, és sutja.»

5197. 4. kikezdés: «Az új Ország Gyűlés kapu előtt áll.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 7. (júl. 24-diki) számában közli a királynak az országgyűlést szept. 8-dikára összehívó levelét, a mely egyszersmind megjelöli a tárgyalás anyagát is.

352. lap fölül 1. sor: «Bévégeztem észrevételeimet Gróf Széchenyi *Hitel* című munkájára.» Ismeretes, hogy Dessewffy bírálata meg is jelent ily címmel: *A «hitel» cz. munka taglalata*, Kassa, 1831. Német fordítása Ludwigh Sámueltól, u. o. 1831.

5198. 354. lap 1. kikezdés vége: «Kedvetlen összeütközéseim voltak . . . azon káptalani Magyar régiség miatt is . . .» Czélzás Zádor György azon közleményére, a mely *Magyar káptalani régiség* címmel Kresznerics Ferencz oklevélgyűjteményéből egy, 1695. máj. 27. kelt, oklevelet vitt a közönség elé a *Felsőm. Minerva* 1830. évf. jún. f. 238—9. lapjain.

U. o. 2. kikezdés: «Nem újság már talán hogy a *Magyar Akademia plánja legfelsőbb helyen helyben hagyott.*» Erre nézve ide iktatom a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 12. (aug. 11-diki) számából a következő értesítést:

«Ő Ts. K. Herczegségének kegyes Nádorunknak levele a' Magyar tudós Társaság eránt Ns. Pest Vármegyének közgyűlésében Aug. 4-ikén olvastattat-fel, és köz örömmel fogadtatott, mellyben Ő Fő Herczegsége a' Karokat és Rendeket a' következőkről értesíti: Az ország' Karainak és Rendeknek gondoskodásából, a' legkegyelmesebb Fejedelem' helybenhagyásával, az utolsó országgyűlés' 11-dik Czikkelyében az határozatott, hogy a' hazai Nyelvnek terjesztésére, és minden nemű tudományokban, 's mesterségekben való bővebb kimívelésére, a' nagylelkű adakozások által egybegyűlt fundusból minél hamarább tudományos Társaság, vagy Magyar Academia állíttassék. E' végre mivel a' nevezett Czikkely' értelméhez képest, az országos Kiküldötségek' munkájában kilette, és az Ajánlok által kijelentett alaptörvények szerént egy Plánomot kellett kidolgozni, 's azt Ő Felsőge cleibe a' kegyelmes megerősítés végett terjeszteni, az ország-gyűlés' végével Széki Gróf Teleki József Kir. Törvényszék Bárója, 's most Szabolcs Vármegyei Fő Ispány' előlülése alatt oly férjfiak közül, kik akkoriban általjában a' tudományok' körében, és kivált a' hazai Litteraturában tündöklöttek, egy Választottságot nevezett Ő Fő Herczegsége, oly megszözlítással, hogy a' négy első Ajánlónak hozzájárulásával ez eránt előképpen tanácskoznék. — Ezen Választottság tisztében eljárván a' Magyar Tudós Társaságnak plánumát, 's rendszabásait (Statuta) elkészítette, a' mellett javallatot tett-fel, mi módon lehetne ezen Társaságot erejéhez képest tüstént felállítani, 's elintézni, mellyek mind Ő Fő Herczegségének beadatván, a' kegyelmes helybenhagyás végett Ő Felsőge kegyes színé eleibe terjesztettek. — Minekutána kegyelmes Urunk és Királyunk azon atyai gondoskodásánál fogva, mellyel a' hazai Nyelvnek és Litteraturának felvirágzása, valamint az ország' minden hasznainak és dicsének előmozdítása eránt viseltetik, e' tárgyban kegyelmes helybenhagyó Választ adni méltóztatott, elérkezett azon ohajtott idő, mellyben a' Magyar tudós Társaság' kezdete valósággal megvetessék. — Ennél fogva midőn a' köz ohajtás' tellyesedését Ő Fő Herczegsége további intézetei által végre hajtani kívánja, ezt azért adja a' Karoknak és Rendeknek tudtára, hogy a' közjő' szeretetétől buzdítatván, ezen új Intézetet gyámolítani igykezzenek.» V. ö. az 5202. és 5207. számú levelekkel.

«Kisfaludy Károly privilegiumot nyert magyar politicus újságra és mulattató lapokra» — folytatja Zádor. A tervezett új lapnak, a *Jelenkornak* szépirodalmi melléklete a *Társalkodó* volt.

U. o. folyt. «Wigand is egy tudományos folyó írást igyekszik megindítani.»

Meg is indította *Sas* címmel 1831-ben; 1833 végeig 15 kötet jelent meg belőle; tartalma és iránya a címlapon így van meghalározva: «Vegyes tárgyú iratok az olvasni és tudni méltó minden ágából.» Az I—III. kötetet Thaisz A. és Cserneczky J., a IV—XII. kötetet Thaisz, az utolsó három kötetet szintén ez és Molnár Sándor szerkesztette.

5199. A levél 2. kikezdése: «Fejérben: *Marich* Alispán...» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 13. (aug. 14-diki) száma szerint Fejér vármegyében Szolgaegyházi *Marich István Dávid* cs. és kir. kamarást, első alispánt és Pészaki *Bajzáth György* főjegyzőt választották követül az országgyűlésre; Hont vármegyében *Majthényi Antal* első alispánt és *Okolicsányi Károly* főszolgabíró. — Az id. lap 1830. évf. 10. (aug. 4-diki) száma közli, hogy Pest várm. közgyűlését aug. 3-dikán tartotta, s ekkor *Szentkirályi Lászlót*, a Hétszemélyes Tábla bíróját és *Dubraviczky Simon* alispánt választották képviselőknek, s a nádor az utóbbi helyett az alispáni hivatal viselésére *Földváry Gábor* főszolgabíró. nevezte ki.

5202. A levél 3. kikezdése: «Aug. 5d. meg vala nálunk a' Gróf *Majláth Antal* *Installatiója.*» V. ö. az 5180. és 5204. számú levelekkel és amannak jegyzetével.

358. lap fölül 1. sor: Az öccsével, *Lászlóval* akarék szólani.» Teleki József gr. öccse, *T. László* (1811—1861), az 1848-diki párisi magyar követ, kiváló politikus és író, a *Kegyencz* költője.

Alább két sorral: «Itt a' *László* *nevelője Petrovics Úr.*» *Petrovics* Frigyes, a gr. Teleki *László* nevelője, 1799. okt. 7-dikén *Holicson* (Nyitra várm.) született s 1836. ápr. 12-dikén halt meg Münchenben. Somorján és Pozsonyban tanult és 1820-ban a holicsei ág. ev. egyház lelkészévé választotta apja helyére; *Petrovics* azonban lemondott és *Pestre* jött a törvénytudományt hallgatni. *Schedius* Lajos atyai barátsággal fogadta s ajánlatára az ifj. gr. Teleki *László* nevelője lett, a kivel együtt hallgatta a magyar törvénytudományt *Sárospatakon*. A megalakult Akadémia rendes tagjává választotta 1830. nov. 17-dikén. 1833-ban növendékével utazni ment s bejárta nyugati Európát, mindenütt szorgalmasan kutatóván és gyűjtővén hazánk történelméhez a szükséges adatokat. V. ö. *Szinnyei* J. id. m. X. köt. 1064—5. hasábjaival és az 5191. számú levéllel s jegyzetével.

359. lap 3. kikezdés: «*Pozsony Vármegyei Első Alisp. Úr.*» T. i. *Kisjókai Takáts Gáspár*, a ki 1786. okt. 18-dikán a *Csallóközben* született és 1831. szept. 19-dikén halt meg *Pozsonyban*. Ifjabb korában, 1810—7-ig *Pozsony várm.* tiszteletbeli, később valóságos alügyésze volt, 1823. aug. 4-dikén főjegyzővé választották, 1824. júl. 2-dikán másod, s 1828. júl. 23-dikán első alispánná. Az 1825—7. és 1830. országgyűlésen *Pozsony várm.* követe volt és a jelesebbek között működött. *Nekrologját* barátja, *Gyurikovits György* írta a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. IX. f. 124—5. lapjain, s ott a többi közt ezeket olvassuk: «Az ő jeles tulajdonságai, fundált törvénybeli tudománya, hivatalbeli fáradhatatlansága, igazság- és emberiség szeretete, egyenes szívüése, könnyű elméjje, vidám nyájassága és buzgó hazafiúsága mindenneknek szeretetét és tiszteletét megnyerték.»

U. o. 4. kikezdés 3. sor: «*B. Vay Miklós bizonyosun megyen.*» Meg is választották, de mellé nem *Dökus Lászlót*, hanem *Szirmay Antalt* küldötték az országgyűlésre; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 14. (aug. 18-diki) és 16. számait.

5204. 361. lap 2. kikezdés 10. sor: «Ihr Freund *Ritschel*. . . » A *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. XI. f. 120. lapján a következő tudósítást olvassuk róla: «A' magyar szószerzőmunkát sok szónak a' fin, sláv, és különbféle keleti nyelvekből való levezetésénél fogva, rövid nap alatt érdeklletes gazdagulás fogja érni, egy tudós Nyelvvisgáló által Német országból. Ez Dr. Ritschel August, Thuringiai születés, ki a' Jénai és Lípcei Egyetemeken nyelv és hittudományos pályáját végezvén, különös hajlandóságból a' népek esmérete eránt, már 12 esztendő oltta Európában utaz, hogy közelebbi társalkodás által, velök és nyelvcikkkel csmérkedhessék. Már is megfordult Dániában, Svéciában, Norvegiában, Orosz és Longyel országokban, mellyek nyelveiket helyben megtanulta. Mostanság Magyar Országban tartózkodik; hol Pesten és Debreczenben fél esztendeig a' magyar nyelvet tanulni, félig a' két Hazát beutazni szándékozik. Innét Persiába készül. Jártas a' zsidó, syriai, arab és sanskrit nyelvekben is. Ó a' magyar nyelvet a' finnel, slávval, és keletiekkel itéli nagyon hasonlónak; már is a' szószerzőmunkában meglepő hasonlításokat fődezt fel, mellyeket idővel nyomtatásban is világ eleibe bocsátani szándékozik.»

362. lap fölül 3. sor: «Ich hörte das mit einer Art von Satisfaction, weil ein gewisser jemand dieses Epigramm (A békák) als das Werk der Narrheit in einem Heft der *Tud. Gyűjt.* angeführt hat.» Czélys Horváth Endre bírálatára, mely a *Tud. Gyűjt.* 1818. évf. IV. f. 96—115. lapjain jelent meg; l. a *XVI. k.* Bevezetés VI. s. köv. lapjait.

U. o. 1. kikezdés 6. sor: «Vielleicht werden auch *Kézys Verse* in den Zeitungen abgedruckt.» Kézynek a gr. Mailáth Antal beiktatására írt «két gyönyörű verszetét» közli a *Magyar Kurir* 1830. évf. 16. (aug. 22-diki) száma.

5206. 365. lap fölül 1. sor: «A' *Hasznos Mulats.* számára az *Ujhelyi Piaristák* Gróf Mailáth' tiszteletére írt versét küldöm.» A *Hasznos Mulatságok* 1830. évf. II. 17. számában olvasható Tóth Lajostól, a «költés-tudományának tanfőjától», gr. Mailáth Antal beiktatására írt alkaius óda.

5210. A levél 3. kikezdése: «*Húnyor*. . . » Hunyor József ügyvédről, a kit az 1831. choleraiban kegyetlenül megkínóztak, többször emlékezik Kazinczy; v. ö. az indexben megjelölt lapokkal.

5211. 2. kikezdés: «*Bene* Csongrádi követ.» T. i. Bene József, a vármegye főjegyzője, a ki az 1830-diki országgyűlésen Csongrád várm. követe volt.

5213. 371. lap 1. kikezdés 9. sor: «A' Pap Úr *Viski Plebánus* és *Esperes*.» Visk plebánusa ekkor *Tóth Imre* volt, a ki 1786. szept. 7-dikén született; iskoláit Pozsonyban, Esztergomban s a bécsi Pazmaneumban végezte. Káplán volt Drégelypalánkon s 1811—1818-ig Budapesten. Mint esztergomi főlszentelt püspök halt meg 1865. jan 6-dikán. (Kovács István jelenlegi viski plebánus szíves levele.)

371. lap alúl 8. sor: «Emlékezel e mit monda Toldy a' *Tud. Gyűjt.*-ben a' *Bowring szavainál*?» Kazinczy valószínűleg Toldynak az *Ó Cseh-Literatura* című úti rajzára czéloz, a mely a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. VI. f. 117—124. lapjain jelent meg; ebben írja Toldy, hogy Bowring a népköltészeti termékek angol fordításával foglalkozik. «Sőt már sajtó alatt van — írja Toldy — mint magától tudom Bowring úrtól.»

372. lap 3. kikezdés 5. sor: «Rumy a' *Spiegelben* szóló *Gyöngyeim jelöl.*»

Rumy K. Gy. a *Der Spicgel für Kunst, Eleganz und Mode* 1830. évf. 66. számában ismerteti Kazinczy fordítását. Előbb magáról Pyrkerrel szól, s aztán így folytatja: «Franz von Kazinczy, der mit Recht gefeierte magyarische (bereits 72 Jahr alt) Dichter-Veteran, der schon mehrere deutsche, französische, und englische Meisterwerke glücklich ins Magyarische übertragen hat, war ganz zu dieser Uebersetzung geeignet. Er fasste ganz die Schönheiten des Originals auf und übertrug sie glücklich in die kraftvolle, sonore magyarische Sprache. Schade nur, dass Kazinczy die Perlen der heiligen Vorzeit den Magyaren nicht in Hexametern, sondern in poetischer Prosa, die freilich blühend und wahrhaft poetisch ist, wie von einem Dichter, wie Kazinczy zu erwarten war, übertrug! . . . Kazinczy, der trotz seines hohen Alters, noch immer, wie Goethe unter den Deutschen, mit Jugendfeuer dichtet und in der korrekten Versifikation ein Meister ist, entschloss sich wahrscheinlich deswegen zur poetischen Prosa, weil die Uebersetzung in Hexametern weit mehr Zeit erfordert hätte, und er befürchten musste, dass ihn der Tod zu den Vätern rufen könnte, ehe er die metrische Uebersetzung beendigt haben würde, und er verdient daher innigen Dank, dass er uns eine in poetischer Prosa früher zu beendigende Uebersetzung nicht vorenthielt. Ich kann jedoch meinen Wunsch nicht unterdrücken, dass der verehrte magyarische Dichtergreis, dem die Vorsehung, so wie dem grossen Goethe, noch recht lange das Leben mit ungetrübten Geisteskräften und anakreontischer Jugendheiterkeit fristen möge, sich entschliessen möchte, die Perlen der heiligen Vorzeit auch metrisch zu übersetzen! — Uebrigens hat Kazinczy auch in dieser Uebersetzung seine Gewandtheit in dem korrekten magyarischen Styl, und seine Verdienste um die Ausbildung der magyarischen Sprache bewährt, und auch diese Uebersetzung bestätigt, was Bowring in seinen Magyar biographical Sketches, Seite LVII. ff. von Kazinczy's Verdiensten um die magyarische Literatur so treffend sagt.»

Az utolsó pontban Rumy Kazinczynak hosszú előszavát dicséri, a melyben Pyrker költészetét jellemzi s életét rajzolja részint a német lapok, részint az érsek szóbeli közlése után. — Később ugyancsak a *Der Spiegel* 1831. évf. 33. számában a *Kritikai Lapok* bírálatával szemben védelmébe veszi Kazinczyt *Patriotische Rüge* címmel s egyszersmind a németül író magyar származású Pyrker is. Rumynak ez egész cikkét lenyomatja Bajza a *Kritikai Lapok* II. f. 88—93. lapjain, s Toldy *G* jegy alatt (94—111. l.) emberül megfelel a *magyaromania* vádjaira.

373. lap 2. kikezdés: «Hála az egeknek, hogy Párizsban nem volt (t. i. Toldy), mikor az *a' tűz kiült magát.*» Az olvasó könnyen megérti, hogy Kazinczy itt képletesen szól a júliusi francia forradalomról.

5215. 374. lap alúl 1. sor: «*Ihász György* ismerősöm.» Ez a férfiú 1805. jan. 12-dikén Vaszaron (Veszprém várm.) született; 1824. okt. 24-dikén lépett a cisterci rendbe s 1830. aug. 22-dikén szenteltetett pappá. Innentől fogva tanárkodott Sz. Fejérvárott, Pécsen, Egerben s lelkészkedett Esztergárott; később az egri egyházmegyébe lépett át. *Magyar nyelvtan* című munkája megjelent Sz. Fejérvár, 1846. L. a *Cisterci-rend emlékkönyve* 346. lapját.

5218. 377. lap alúl 6. sor: «*A Patriarcha beszédei* csin nélkül lelkesek.» Célzás Pyrker egri érseknek azon beszédére, a melyet mint a Schlosshofba ment országos követség vezetője mondott a királynak, a többi között arról is szólván, hogy «a rettenetes idők zivatarai között sem szenvedett hazánk alkotmánya legkisebb csorbát sem» (?); hogy a magyar nyelv dicsősége a «külföldön is megcsendül»,

a miért a nemzet nagy hálával van királya iránt, valamint azért is, hogy fiát, V. Ferdinándot megkoronáztatja; mert a nemzet meg van győződve, hogy az új király legjobb fejedelme lesz, a régi királyban, atyjában, látván a legközelebbi fejedelem példáját.» L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 23. (szept. 18-diki) számát.

5220. A levél kezdete: «Az Urat a' Generális Gróf *Fekete Biographiájának* dolgozása rá szorította, hogy engemet szólítson meg.» Ez egészen új adat Szalay I. működéséhez; a tervezett életrajz azonban valószínűleg soha sem készült el, a nyilvánosság elé bizonyosan nem jutott.

U. o. 12. sor: «A' *Pucelle d'Orleanst*... magyarra fordította.» Gr. Fekete Voltaire id. művét csakugyan lefordította a XVIII. század végső évtizedében; teljes címe: «Az orleani szűz. Poema. Voltér Frantzia Verseiből fordította Magyarra Alethophilos, Isten haragjából régi Káplár.» Számos másolatban forgott az olvasók kezén. L. Morvay Győző: *Gulánthai gr. Fekete J.* (M. Tört. Életr. XIX. évf. 2—3. f.), 229—233. lapjait.

U. o. 3. kikezdés: «Fija *Ferencz*... Ennek *Illésházy*, atyjának *Eszterházy* leány volt felesége.» Fekete Ferencz gr. 1767. nov. 7-dikén született s 1835-ben halt meg; cs. és kir. kamarás volt, de nagyrészt rokonainak szívességéből élt, folyvást pörösködve a Niczkyekkel. L. Morvay id. m. 214—5. lapjait. Felesége gr. Illésházy Anna volt; anyja pedig gr. Eszterházy Mária Jozefa (1745—1837).

380. lap 2. kikezdés: «*Grecourtoimat* Gróf Dezsőffynek adtam.» V. ö. a *XVI. k.* 3653. számú levelével s jegyzetével.

5221. A levél első kikezdését v. ö. az 5224. számú levél 4. kikezdésével.

381. lap 2. kikezdés: «*Dr. Kovács Úrnak*... *Munkáját* nem olvastam.» Kazinczy dr. Kovács Mihály köv. című munkáját érti: *Antiorgunon, az az orgonarosta*... Toldalék az orgonarostához. A mely magában foglalja azon nevezetesebb történeteket, a melyek az 1826. esztendőtlől... estek a homoeopathiára nézve. Pest, 1830.

382. lap 2. sor: «Azzal a' *Munkával* Olvasóidnak kincset adal.» Ekkoriban semmiféle műve nem jelent meg Mocsárynak; legutoljára *Nemes Nógrád vármegyének historiai, geographiai és statistikai esmeretése* jelent meg 4 költ., Selmecz, 1826., s nagyon valószínű, hogy Kazinczy is erre céloz.

Alább két sorral: «Csokolom a' *Darvas Ferencz*' unokáját is.» Mocsáry Antal felesége Nagyréti Darvas Mária volt, Darvas Ferencz helyt. tanácsos leánya, s így Kazinczy Mocsáry Antal fiát, *Mocsáry Dánielt* (1796—1874) érti.

5222. 382. lap alúl 6. sor: «*Bretschneider munkája*.» Bretschneider K. Gl. (1776—1849) művének címe ez: *Handbuch der Dogmatik der evangelisch-lutherischen Kirche*; Halle, 1814—8. 2 köt.

5223. 384. lap 2. kikezdés végső sor: «Elborzadok az *Ezer és egy Éjbe* pillantván.» Vörösmarty fordítását Trattner nagyon szegényes kiadásban bocsátotta közre, innen a Kazinczy borzadása. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 50. (jún. 23-diki) számát s a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. VIII. f. 124—5. s a XI. f. 122—3. lapjait.

5225. 387. lap fölül 13. sor: «Nem fogod *szemrehányás gyanánt* venni tőlem...» Kis János a *Sz. hajdan gyöngyei* fordításáról ép ily gyöngéd barátsággal

szól a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. II. f. 104—5. lapjain megjelent bírálatában, ítéletét a köv. pontba foglalván össze: «Mi itt tsak a' fordításról kívánunk egy két szóval emlékezni. Az olyan, millyent tsak Literaturánk tisztelt veteranusától leheté várni, 's mindent ád a' mit prózai fordítás adhat. Még azoknak sincs sok okok benne akadozni, kik Kazinczyt neologismussal szokták vádolni. Az Énekek előtt a' Hár-fához intézett megszólítás Hexameterekben van fordítva, 's forró óhajtaát gerjeszt az olvasóban, hogy bár az egész munka úgy volna. De ez a' prózai fordítás is buzgó hálát érdemel mindenektől, kik magyar könyvek' olvasásában hasznos gyönyörködést keresnek.»

5226. 389. lap 2. kikezdés: «Sekretär *Wiber.*» T. i. Wiber József, az esztergomi érsek-primás titkánya és levéltárnoka, bölcsélet-doktor és Esztergom várm. táblabírája.

Alább 6 sorral: «*Pigay.*» T. i. Pigay Antal; v. ö. a *XVII. k.* 4011. számú levelével s jegyzetével.

392. lap 2. kikezdés: «Heute las man . . . über das schöne Gegengeschenk des neugekrönten (a szövegben sajtóhiba ungekr.) Königs Ferdin. V.» Mint a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 31. (okt. 16-diki) számában olvassuk, V. Ferdinánd királynak a nádorhoz intézett átirata az okt. 8-dikán tartott országos ülésben olvastatott fel, a melynek ide vonatkozó része így hangzik: «A' melly tiszteletbeli ajándékot nagylelkű Őseitek' régi szokása szerint Nekünk bémutatni köz akarral siettetek, valóságos kints gyanánt vesszük; mivel azt szíveiteknek tulajdonítjuk, melyekben a' Mi gazdagságunkat állani valljuk (in quibus divitias Nostras sitas esse profitemur). Ezt meg akarván bizonyítani, — azon ajándéknak, melyet Nekünk ajánlottatok, egyik részét az adózó nép' felsegállítására, melyet a' szűk termés' következesei netalán a' jövő tavaszon nyomorúságba ejthetnének, — másik részét pedig a' Magyar Akademia' fundusának szaporítására ezennel kegyelmesen szenteljük.» V. Ferdinándot szept. 28-dikán koronázták magyar királylyá, a minek öröme Pesten fényes kivilágítás volt, s különféle népmulatságokat rendeztek. A követek küldöttsége pedig Sztankovits János győri káptalani követ vezetésével a főrendeket kérte föl, hogy az egész országgyűlésből alakítsanak bizottságot, a mely az új királyt üdvözölje. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 27. (okt. 2-diki) és 28. számait. Hogy Kazinczy ezt «entzückend schön»-nek mondja, könnyen érthető; v. ö. Vörösmartyknak *V. Ferdinándhoz* című ódájával.

5230. 399. lap 7. kikezdés: «*Lichtlnél talál . . .*» T. i. Lichtl Károlynál, a kinél az *Aurora* 1830. évfolyama is megjelent.

5231. A levél 2. sora: «Az nap . . . jelene meg a' hír a' Kulcsárné Ujság leveleiben, hogy kijött a' Kisfaludy *Aurorája.*» Kazinczy a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. szept. 27-diki számára czéloz, a mely először hirdeti az *Aurora* megjelenését; a 45. (decz. 4-diki) számban ismét visszatér erre és a következőket írja: «Tiszta örömmel vesszük, 's velünk minden jó érzésű Magyar az elhunyt szép lelkű Kisfaludy remek munkájának ezen utolsó virágát. Tíz év' lefolyta alatt szép fényt derite *Aurora* Hazánk' költői egére, 's vigasztalódva értjük, hogy a' boldogult' barátjai elvégezték annak közös erővel leendő további folytatását. Nincs e' levelekben helye az egyes darabok megbírálásának; annyit mondhatunk, hogy mind belső, mind külső betse a' többi esztendőbelieket nem tsak utóléri, hanem

meg is haladja,» stb. V. ö. a *Gemeinnützige Blätter* 1830. évf. 98. (decz. 9-diki) számával.

401. lap 6. sor: «*Schloisnigg* Ud. ember . . .» Kazinczy talán Schloisnigg János udvari fogalmazót érti.

U. o. 2. kikezdés 3. sor: «Gróf *Mailáth a' Minister* . . .» T. i. Mailáth József, a kit 1785-ben emelt a császár grófi rangra, s a ki 1737-ben született és 1810-ben 72 éves korában halt meg; l. a. *M. P.* 389. lapját. Hont vármegyében kezdte hivatalos pályáját, a hol jegyző, később alispán s országgyűlési követ volt; 1767-ben kamarai tanácsossá nevezte ki Mária Terézia; 1776-ban pedig Fiúme kormányzójává s Szerém várm. főispánjává. József császár 1783-ban az udvari kamara alelnökévé tette; később a m. kancellária alelnöke s főkamaras lett; 1794-ben cs. és kir. udvari biztossá és galicziai helyettes kormányzóvá, a köv. évben pedig tárnokmesterré; 1797-ben Galiczia udv. kancellárjává, 1801-ben Velenczébe olasz udv. kancellárrá neveztetett ki. 1802-ben lett államminiszter s 1806-ban a Sz. István-rend nagykeresztjével tüntette ki a király. Művei: 1. *Dissertationes physicae de corpore generatim* . . . Tyrnaviae, 1754; — 2. latin nyelvű beszéde 1780. okt. 25-dikéről; — 3. 1790-ben Borsod várm. főispáni székébe való beiktatásakor tartott beszéde (*Hazánk*, 1887. VII. f.). L. bővebben Szinyeyi J. id. m. VIII. köt. 376—7. hasábjait.

5232. A levél kezdete: «*Wékey Károly* Nov. 11d. tenettetett-el.» V. ö. a *XX. k.* 4627. számú levelével s jegyzetével. Kazinczy mind Vékey Károly, mind Major József halálát megírta a *Magyar Kurir*nak, a mely 1830. évf. 43. (nov. 26-diki) számában közölte is, a mint itt következik:

«Ujhely, Nov. 15-dikén. — Városunk és Megyénk 48 óra alatt két nevezetes férjiját veszlette el; Nov. 8dikán Wékei Wékey Károly Táblabíró Urat, a' Gróf Szirmay Sándor Úr és Okolicsányi Ottilia Aszszony ügyeik' Igazgatóját, kiszáradásban. Nov. 10dikén pedig Újhelyi (előbb Sepsí) Prédik. 's Generális-Notárius Major József Urat, Zemplénynek és Ungvárnak Táblabíráját, vízi kór-ságban. — W. született 1801. Febr. 4dikén, Ujhelyben; M. 1779. Septemb. 29dikén, nemes és birtokos atyától Kázmárkon, Abaujban; mind ketten nagy kimíveltelésű, tiszta gondolkozású, érzésű 's erkölcsű férfiak; a' Cátói hajthatatlanságú de szerény W. abban is szerentsés, hogy őt tsudálta 's szerette minden, 's haragosa egy sem maradt. W. nőtelenül halt meg, díszre familiájának, mely első dynastia-beli Királyaink' idejében is esméretes volt; M. egy ritka érdemű özvegyet, Nemes Héczey Susána Aszszonyt hagyta, 's egy leányt. Histor. Prof. Csengery József Úr' hitvesét Patakon, és egy gyenge korú István fiat.

«Ámbár illy nemű jelentéseknek Ujságlevelekben hosszúknak lenni nem szabad, merjük azt, mert a' dolog érdemli hogy tudva legyen. — Gróf Szirmay a' maga és háza' hfv barátját saját kriptájába akará temettetni, de a' test, úgy akarván a' megholt, ide hozatott, hogy szüleji' hamvaihoz tétessék, mely Nov. 11-dikén tsendesesen véghez is méne; a' halotti tisztelet W-nek vasárnap, Nov. 14-dikén, M-nak szombaton adatott meg. A' Predikáziót mind a' kettő felett Pataki Predik. Theol. Doctor Ferenczy József Úr, a' mi híres Statuáriusunk' testvére, tartotta, az Orátiót W. felett Theol. Prof. Somosy János, M. felett Philos. Prof. Nyíri István Urak, a' mindenik vallásból öszszegyült tömött sokaság előtt igen nagy mértékben érdemlett javalással, sőt tsudálással. A' helybeli Plebánus

Topisszai Prépost Izbugyai Wiczmány Lajos, az egyesült Cathol. [!] Esperest Lyakovics János Úr mind önkényt tett harangoztatásuk, mind megjelenések által mutattak figyelmet a' megholt Tanító eránt, a' Piaristák Collegiumának közön-ségesen szeretett, ritka érdemű Rectora pedig Tamásy Calasantius Jó'sef Ur, a' familiai czímerrel ékesített 's a' Vármegye' hajdúji által közbe fogott koporsót, a' helybeli Gymnasium' minden Professoraival 's egész ifjúságával, a' temetőig kísérté ki. — Az illetet örömmel hallja a' jobb gondolkozású 's érzésű Olvasó, mert ditsőségére van az időnek, 's felsőges Fejedelmünk' uralkodásának.»

402. lap fölül 8. sor: «*Wékey Pál.*» Ez a férfiú 1817-ben mint Zemplén várm. rendes esküdtje említették. L. Nagy I. id. m. XII. köt. 133. lapját.

402. lap 2. kikezdés 3. sor: «Pataki predikátor *Ferenczy József.*» E férfiú, a kívül már a XIX. és XX. k-ben is találkoztunk, sárospataki tanulmányai után 1824—6-ig miskolczi tanár volt; ekkor Utrechtbe ment, a hol doctori oklevelet szerzett. Erről a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 38. (máj. 13-diki) számában a következő értesítés olvasható: «Ferenczy József Hazánkfia, amaz isméretes szép lelkű 's ritka ügyességű Képfaragó Ferenczy István Úr testvére, e' f. eszt. Bőjtmás hava 9-dik napján, a' Hollandusok Ultrajektomi Univerzitásában, mint Helv. Val-lást követő ifjú tudós, a' Theol. Tudományok' Doctorává emeltetett, mellynek megnyerésére nem tsak az által érdemesítette magát, hogy a' nevezett Univer-sitás' kebelében, minekutánna több külföldi Univerzitásokat meglátogatott volna, másfél esztendeig mulatott; hanem különösen az által, hogy a' Theol. tudomá-nyokban szerzett szép isméreteiről három ízbeli szoros megvizsgálatás, azután egy tudós Theol. értekezés' írása 's közrebocsátása, és némelly azon tudományból vett állítások' nyilvános megmutatása által győzte meg az ötet közönséges helyen vizsgáló tudós Theol. Kart; — mellyről ezen Kartól bizonyyságot, t. i. függő petsétes levelet, vagy Diplomát nyervén, kevéssel azután elhagyta Ultrajektomot, 's édes Hazájába néhány napokkal czelölt vizszatért.» — 1830-ban hívták meg Sáros-patakra lelkésznek, s mint kitűnő szónokot, őt szemelték ki az 1832—6-ki országgyűlésre egyházi szónoknak. 1836-ban Kassára hívták meg lelkésznek; 1878. júl. 7-dikén halt meg 76-dik évében. Több egyházi beszéde megjelent, így az is, a melyről Kazinczy tudósít; ennek czíme: *Halotti beszéd az időnek helyes használásáról*, mellyet . . . *Wékey Károly . . . Zemplén m. tiszteleti alügyészének . . . utolsó tisztességére . . . 1830. nov. 14. tartott*; Sárospatak, 1830. V. ö. Szinyei J. id. m. III. köt. 408—9. hasábjaival.

403. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Wékey Ferencz.*» Ez a férfiú 1827-ben Zemplén várm. esküdljévé választatott. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát.

5233. Az Akadémia megalakulásáról, illetőleg a közel jövőben bekövetkező megvalósításáról akkori lapjaink és folyóirataink mind egyértelműleg emlékeznek, így a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. XI. f. 121—2. lapján, a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 40. (nov. 17-diki) számában a következőleg:

«A' Magyar Tudós Társaságra nézve hozzánk ezen hivatalos tudósítás érkezett Pozsonyból Nov. 13-dikáról 1830: «A' Magyar Tudós Társaság valóságos feltűnése közelít; teljesedve fogja látni a' Nemzet e'beli sürgelő kívánságát. Ezen Társaság' tagjai négy rendűek lesznek: Igazgatók, Tiszteletbeliek, Rendesek, és Levelezők. A' Rendesek lakjokhoz képest vagy Helybeliek, ú. m. Pesten, 's Budán

és a két Város közelében élők, vagy Vidékiek, kik Magyar országon és Erdélyben szélyt vannak. Most eleinte az Igazgatókról tudósítatik a Magyar Haza. Ezek száma az Első 's Másod Elölülövel egygyütt huszonöt, 's mint eddig már az ország' négy rendéből olyanok választattak, kiket érdem vagy születés kedvezőbb karba emelt, 's jutalmokat egyedül a' nemzeti mivelttség elősegítéséből nyíló örömben is fellelhetik, úgy fog az Igazgató-Tanáts jövőndöben is, midön pótlás kellene, olyant venni sorába, kit tiszta hazafiság, tudományok oltalma, a' magyar nyelv terjesztésél munkáló buzgóság, 's jobb karban létel leginkább kütüntet.» (itt aztán felsorolja az első igazgató tagokat abc. rendben.)

«A' Magyar Tudós Társaság' folyamathba indítása végett, ezen említett Igazgató Tanáts fogja kinevezni a' Ts. Kir. kegyelmes helybenhagyással megerősített alaprajzban megállított hatalmánál fogva elcinte a' Rendes Tagokat, melylek száma egy előre huszonbét, választ a' maga esztendőnként egyszer tartandó ülése, 's a' tiszteletbeli és rendes tagok' üléseinek vezetésére Első 's Másod Elölülöt; vigyázni fog a' társaság' lökepénzeinek, 's jövedelmeinek pontos rendben tartására, 's a' Tudós Tagok munkálódásait, a' társaságnak általjában miben létel esztendőnként a' Ns. Vármegeyékkel közli, a' tartandó ország-gyülésnek pedig mindenkor eleibe terjeszti.»

Az először kinevezett rendes tagok közül csak a következők nem fordúllak még elő e kiadványban: *Imre János, Gebhardt Ferencz, Horváth József, Köteles Sámuel* és *Bugát Pál*. Főbb életrajzi adataik itt következnek:

Imre János 1790. okt. 6-dikán Nagy-Fügeden (Heves várm.) született s 1832. máj. 12-dikén halt meg Pesten. Középbiskoláit Gyöngyösön és Egerben végezte s emitt a növendékpapok közé lépett 1805. szept. 9-dikén; 1813. jún. 19-dikén áldozópappá szenteltetett. Midön 1822. decz. 12-dikén a pesti egyetemre a bölcsélet tanárává nevezte ki a király, első volt, a ki e tudományt magyarul adta elő. Főbb művei: 1. *Amicum foedus rationis cum experientia seu philosophia crisi recentissima deducta*; Pest, 1818.—24, 4 köt.; — 2. *Tentamen publicum ex logica et metaphysica applicata*; u. o. 1822; — 3. *A bölcselkedés*; u. o. 1829, 2 köt.; — 4. *Az ifjú magyar bölcselkedő*; u. o. 1830. L. bővebben Szinnyei J. id. m. V. köt. 84—86. hasábjait.

Gebhardt Ferencz 1791. jan. 23-dikán Pakson (Tolna várm.) született s 1869. okt. 27-dikén Pesten halt meg. Iskoláit Óvárott, Budán és Szegeden végezte, az orvostudományokat a pesti egyetemen hallgatta s 1814-ben e tudományok doctora lett, a köv. évben pedig Bécsben képezte magát tovább. Visszatérve a fővárosba, Bene Ferencz assistense lett s csakhamar az egyetemen mint helyettes, 1824-től fogva pedig mint a belgyógyászat rendes tanára működött. Ugyanez évben állította fel védhímlőintézetét, a melylyel megbecsülhetetlen szolgálatot tett hazánk közegészségügyének. Sokat dolgozott a korabeli magyar és német folyóíratokba; főbb művei: *Útmutatás az orvosi gyakorlásra*; Pest, 1827; — 2. *A különös orvosi nyuvalya és gyógytudomány alapvonuljai*; u. o. 1828—1833, 2 köt. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 1069—71. hasábjait.

Horváth József 1794. febr. 1-jén Lukácsházán (Vas várm.) született s 1849. máj. 13-dikán Báton (Hont várm.) halt meg. Iskoláit Kőszegen és Kecskeméten végezte s mint kegyesrendi növendékpap emitt már tanított is, azután Tatán működött. 1814-ben a rendből kilépett, az orvostudományokat hallgatta Pesten és 1822. márcz. doctorrá avatták. Egyideig Pesten folytatta orvosi gyakorlatát, majd

1825-ben Hont várm. tiszt., négy év múlva pedig rendes főorvosává választották s itt működött haláláig. Főbb munkái: 1. *Tanácsadó*... Becker G. W. után németből ford. Pest, 1829; — 2. *Az orvos mint házi barát*... Frank Lajos Frigyes 3. német kiadása szerint ford.; u. o. 1829; — 3. *A testi gyermeknevelés megjobbítására szolgáló javallatok*... Göllis L. Antal után németből ford. u. o. 1830; — 4. *Tanácsadó mindazokra nézve, a kik az aranyérben... szenvednek*... Richter F. után németből ford. u. o. 1830; — 5. *A bujakórság*... Wéndt János után németből ford. u. o. 1830; — 6. *A hideg víz derék munkálatjairól az emberi test erősítésére*... Floyer John után magyarítá u. o. 1834; — 7. *Utmutatás a betegségek olcsó s mégis biztos orvoslására*... Ott Ferencz Endre után ford. u. o. 1845. — L. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 1246—9. hasábjait.

Köteles Sámuel 1770. jan. 30-dikán Uj-Tordán született s 1831. máj. 25-dikén Nagyenyeden halt meg. Tanulmányait Nagyenyeden végezte; 1796-ban Jenába ment, a honnét két esztendő múlva visszatérvén, b. Dániel Istvánné udvari papja lett. 1799 nyarán marosvásárhelyi tanárnak választották s itt működött 1818-ig, midőn nagyenyedi böleselettanár lett s Kant eszméinek buzgó hirdetője. Két halotti beszédén (1814 és 1817) kívül munkái: 1. *Logika vagy az értelem tudománya*... Marosvásárhely, 1808; II. kiad. Kolozsvár, 1815; III. kiad. Nagyenyed, 1830; — 2. *Az erkölcsi filozofiának eleji*... Marosvásárhely, 1817; — 3. *A philosophia encyclopaediája*... Nagyenyed, 1829; — 4. *Philosophiai anthropologia*. Kiadta a M. Tud. Társaság; Buda, 1839. Ezen kívül több latin és magyar nyelvű munkája kéziratban maradt. L. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 134—5. hasábjait.

Bugát Pál 1793. apr. 12-dikén Gyöngyösön született s 1865. júl. 9-dikén Pesten halt meg. Szülőhelyén s Egerben tanult s az orvosi tudományokat a pesti egyetemen haligatta, hol 1818-ban doctorrá avatták. Több évig tanársegéd volt, majd bakabányai tiszt. orvos, selmeczbányai főorvos, 1824-ben pedig pesti egyetemi tanár lett. A Honv. Bizottmány 1848-ban Magyarország főorvosává nevezte ki s mint ilyen követte a kormányt Debreczenbe. A világi fegyverterület után szülőföldjére vonult s részint itt, részint később budai nyaralójában a kénytelen nyugalom napjait különféle nyelvek tanulásával töltötte. Ő pendítette meg a m. orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek eszméjét s alapította Toldy Ferenczcel együtt az *Orvosi Tárt*. Ismeretes, hogy a nyelvújításnak egyik leg-szenvedélyesebb híve volt, sok természettudományi műszót készített s részt vett a Conversations-lexiconi pörben, Balogh Pállal vitatkozva: Főbb munkái: 1. *Az egészséges emberi test boncztudományának alapvonatai*; Hempel után németből ford., Pest, 1828, 2 köt.; — 2. *Közönséges körtudomány*, u. o. 1830; — 3. *Éptan*, u. o. 1830; — 4. *Hahnemann Organona (Életműve a gyógyművészetnek) vagyis Hahnemann Sámuel Homoeopathiája*; magyarítva, u. o. 1830; — 5. *Magyar-deák és deák-magyar orvosi szókönyv* (Toldyval együtt), u. o. 1833; — 6. *Sebészség*, Chelius után ford. u. o. 1836—44, 4 köt.; — 7. *Tapasztalati természetstudomány*, Tschärner után ford. u. o. 1836—7, 2 köt. stb. L. bővebben Szinnyei J. id. m. I. köt. 1399—1402. hasábjait. — Az egész levelet v. ö. az 5240. és 5243. számúakkal.

5235. A levél 2. kikezdése: «Rozgonyi József Ur elhozhatná nekem a' Paulus négy kötetét.» Kazinczy valószínűleg a hasonló nevű sárospataki tanár

fiára czéloz, a ki a tokaji kerületben al-adószedő volt; I. a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számát. —

Paulus Henrikre nézve I. a *XIII. k.* 3021. számú levelét s jegyzetét.

5237. 408. lap 1. kikezdés: «*Szemere Muzar. V.* kötetében *Erdélyi Leveleimből* akar adni holmit.» Az id. helyen Kazinczy művéből nincs semmi közölve.

5238. 409. lap 2. kikezdés: «*Magyar Atheneon* című *Pindaricon . . .*» Ez a műve Guzmicsnak meg is jelent 5 énekben, Pozsony, 1830.

5240. Kisfaludy Károly haláláról a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. XII. f. 127. lapján csak két sorban tudósít. A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 42. (nov. 24-dik) száma pedig a következőleg ír: «Pest, Nov. 23. Ma temették-el Pesten, minden igaz Magyarnek, ki Hazája' tsinosodását szívéből óhajtja, mély szomorúságára Tek. Kisfaludi *Kisfaludy Károly* Úr, a' Magyar nemzeti Akademiának Rendes Tagja, Ns. Bars, és Bereg Vármegyék' Tábla-Bírája, ki hosszas betegeskedés után, e' f. h. 21-ikén délután 3 óraker, életének 40-dik [!] esztendejében, tüdő-sorvadásból halálozék-meg. Mit tett ő ujjabb időben a' hazai litteraturában, nints valamennyire pallérozott Magyar, ki nem tudná, 's háláadatosan meg nem ismerné; és ezután még mit tehetett volna! — Melly számos tisztelőji, 's baráti voltak a' boldogultnak, az megtetszett az utolsó tisztesség' megadásakor is, melyre annyin megjelentek, kivált a' Tudósok, és tudományos dolgokkal foglalatzkodók. A' Kir. Universitás' T. T. Előljárójának, és nevezetesen a' Nagys. Rectornak méltó dítséretére válik, hogy a' tanuló Ifjuságot felszöllitotta ezen gyászos tételeen való megjelenésre, és mellynek díszítésére jóbarátinak részéről semmi el nem volt mulasztva. A' temetési szertartást, számos Papság' szolgálatja melleit, végezte Nagys. és Fő Tiszt. Fejér György Prépost, és Kir. Tanácsos Úr.» —

A *Felsőm. Minerva* 1831. évf. III. f. 225—233. lapjain Toldy közöl Kisfaludy Károlyról nekrológot s ezután következik a *Felszöllítés a' Magyar Nemzethez.* Ebben kifejtik a «Kisf. K. emlékére és munkáji' kiadására ügyelő társaság» tagjai, hogy két úton lehet a megholt jeles író emlékére áldozni: vagy készülendő szobra költségeihez járulni, vagy minden munkáit megrendelni. — A *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. VII. f. 119. lapján olvasható a Kisfaludy K. minden munkáinak kiadásáról s a felállítandó emlékről való jelentés, a melyet Bajza J., Bártfay L., Bugát P., Forgó Gy., Helmecey M., Toldy F., Zádor Gy., Szalay L., Vörösmarty M. és Waltherr László írtak alá. V. ö. a *Gemeinnützige Blätter* 1830. évf. 95. (nov. 28-diki) számával, a melyben egy elegia s egy nagyon méltányló prózai tudósítás szól Kisfaludy Károlyról.

411. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Peschky* ismerte őt.» Pesky Jánosra nézve I. a *XX. k.* 4912. számú levelét s jegyzetét.

U. o. 4. kikezdés: «*Egy Orvosi Tár* című hónapos írást indítok meg.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 46. (decz. 8-diki) számában hirdeti is, hogy «legközelebb megindúl».

412. lap 3. sor: «*Az Aurorát Bajza folytatja . . . A Károly újságát Helmecey és Vörösmarty kérik.*» Bajza az *Aurora* folytatásáról nyilatkozatot is közöl a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. III. f. 125—6. lapjain, a mely itt következik:

«*Jelentés az Auróra' folytatásáról.*»

«Több, részint levél — részint szóbeli kérdések intéztetvén hozzám az Auróra iránt, szerencsém vagyon a' tisztelt közönségnek jelenteni, hogy az általam folytattni fog, 's az 1832dik évre szolgálendő kötet Posti Augustusi vásárig okvetetlen megjelenik: négy rézmetszettel, Trattner-Károlyi István' könyv-műhelyében nyomtatva.

«A' munkának tartalma olly nemű leszen mint eddig, szerkezetési principiumai (némelly csekélyebb tekinteteket kivéve) ugyan azok maradnak, melly szerint dicső emlékezetű alapítója, Kisfaludy Károly, tíz éviglen szerkeztette volt. Íróji — értem a' jelesbeket — szinte azok lesznek, kiknek munkájuktól az eddigleni kötelek fényöket vették. —

«Hazafiúi bizodalommal szólítom fel ezennel magyar 's erdély-oroszának egyéb íróit is, kik a' szép literaturai pályán munkálnak, méltóztassanak ez ügyet melly a' nemzeté — nem enyém — dolgozásaikkal elősegélni.

«Pest, Aprilisban, 1831. Bajza.»

Már az *Aurora* 1831. évf. végén «Az olvasóhoz» czímmel (Pest, 1830. nov. 25-diki kelettel) Toldy Ferencz megjegyzi, hogy ez a kötet az utolsó Kisfaludy Károly szerkesztésében, de már ez is csak félig; hogy barátai összeálltak s elhatározták, hogy az *Auróra* folytatására «egybevetett vállakkal fognak munkálni». Bajza József lesz az új szerkesztő, a kit Kisfaludy K. maga jelölt ki erre a célra, s a ki a «jelen kötet gondjait is átvette az elgyengült kézből».

A *Jelenkor* szerkesztésére Kisfaludy K. az 1830. júl. 17-dikén kelt rendelettel kapta meg az engedélyt. Halála után barátai Vörösmartyt óhajtották szerkesztőnek s mellé Helmezyt segédnek. De mivel két névre nem lehetett engedélyt kérni, Helmezy folyamodott a hírlap kiadása jogáért, Pest várm. támogatását is kérve. A várm. 1831. febr. 4-diki gyűlésén ajánlotta a Kisfaludytól nyert engedélynek Helmezyre való átruházását. A Helytartó Tanács ily értelemben tett javaslatot s a márcz. 11-dikén kelt udv. rendelet meg is adta Helmezynek a jogot, a melyért Szemere Pál és Puky Károly is folyamodtak. Ismeretes, hogy Helmezy megkapván az engedélyt, Vörösmartyról mit sem akart tudni s mindent a maga kezére intézett. Lapja meg is jelent 1832 elején, hetenként kétszer, szerdán és szombaton. L. Ferenczy József: A m. hírlapirodalom története (Budapest, 1887) 193—9. lapjait.

5241. A levél 1. sora: «Vettem . . . a' Röhr *Palaestináját* . . .» B. Röhr J. köv. című munkáját: *Palästina, oder historisch-geographische Beschreibung des jüdischen Landes zur Zeit Jesu*; 1820.

5244. Kazinczy nyilatkozatában a Torna várm. kitüntetéséről szóló rész egyenesen magára Kazinczyra vonatkozik. V. ö. a 422. lap. 3. kikezdésével. Nagyon valószínű, hogy e nyilatkozatot Döbrentei ellenfelei fel akarták használni, mivel Döbrentei táblabíróvá kinevezését a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. X. f. 138. lapján elhíresztelte, közölvén az itt olvasható tudósítást: «Tek. Ns. Döbrentei Gábor Budai kerületbeli másod Tartomány Biztos Urat, Ns. Pest, Vas, Nógrád, Heves, Fejér, 's Hunyad Vármegye Táblabíráját, a' mult Augustusban 1830. tartott Követ-választó 's Beiktató Gyűlések alkalmával Ts. Bereg, Szabolts, Csanád, és Somogy Vármegyék vették Táblabírájik sorába Mélt. Fő Ispánai által. Bereg Rendei ezen megkülönböztetését Első Al-Ispánjok által adaták hivatalosan e' jeles

Magyar Íróinak tudtára; Szabolts Rendei Gróf Dessewffy József Ur felszólalása után magok kérék Mált. Gróf Fő-Ispányoktól kinevezését — a' Somogyi Rendek éljen kiállással fogadták.»

5245. A 417. lap * alatti jegyzet 2. sor: «Azomban *magasztalod Mikest.*» Czézlás Döbrenteinek a *Muzáron* IV. köt. 218—242. lapjain olvasható cikkére, a melynek czíme: *Nyelv csinosságára való ügyelet.* E cikkben Döbrentei a régi magyar írók műveinek egyes részeit idézi s egyszersmind átdolgozza, hogy a stíl fejlődését szemléltesse. Így idézi Mikest is (238—240. l.), a kinek 1727. aug. 20-diki és 1734. ápr. 12-diki leveleit szó szerint lenyomatja, azt bizonyítván, hogy mily könnyű, elmés, nyájjas az ő magyar nyelve. S így végzi: «Írójink, ezeket a' Stylusba!»

5246. A levél 9. sora: «*Kazinczy Laczi . . .*» T. i. Kazinczy József (K. Ferencz öcsöce) fia, a ki Alsó-Regmeczen 1810. márcz. 10-dikén született; neje Bárczay Klementina volt; szülőhelyén halt meg 1841. okt. 2-dikán. L. Kazinczy B. *A Kazinczy családnak II-ik korszakáról*, Debreczen, 1910. 114. l.

5250. 422. lap 3. kikezdés 6. sor: «*Bereg Vármegye nekem is íratott oly levelet . . .*» Kazinczy a *Tud. Gyűjt.* 1830. évf. X. (és nem XI., mint a levélben olvasható) f. 138. lapján az 5244. számú lev. jegyzetében idézett tudósításra czélez, a mely elmondja, kik lettek Bereg vármegyében táblabírákká. Megjegyzendő azonban, hogy e tudósítás Kazinczyt nem említi.

U. o. alúl 1. kikezdés: «Az e' napokban érkezett *Koszorúban két Epigramma áll Ponorira.*» Czézlás a *Koszorú* 1830. évf. 154—5. lapjain *Gy-ly* aláírással közlött következő epigrammokra:

Az Iracs és Epigrammatikusz.

Én is Iracs voltam, mázolván tiszta papírost;
Haj! de erőt hozzá Geniuszom nem adott.
Szót fogadék *Ponori*; meg-szűntem írni 's ezentúl
Olvasom a' te erős Mesteri mívecsidet.

A' Kém.

Jár, kél lába hegyén; itt bujdos, amott utaz a' kém:
Nem kéméli magát, izzadoz ő aranyért,
Most *Troubadour*; holnap Festőkint gyűjtöget ábrázt;
Holnapután épít Mauzoli épületet.
Igy fogdoz halakat hálóval róka halászunk,
Míg őt is nyuszkán nem leli díja, horog.

5251. 423. lap 5. kikezdés 3. sor: «Egy levelet olvasának fel előttem, melyet *Szabolts ír Zemplénynek.*» V. ö. az 5256. számú levéllel.

5252. 424. lap 4. kikezdés: «A' ma érkezett Ujsághól látom hogy *Patakon fog kiadatni a' Biblia . . . a' Pethe Fer. Úré* arra való . . .» A *Magyar Kurír* 1830. évf. 46. (decz. 7-diki) számában e sorok olvashatók: «A' Sáros Pataki Typographiában az egész *Szent Biblia*, az Ó és Új Testamentom kinyomtatattik

nagy nyoltzad réthben jó papirosra, szép és nagyobb, 's következőképpen könynyebben olvasható betűkkel, mint az eddig ilyen formában kiadatott Bibliák.»

A Pethe Ferencztől kiadott Bibliának semmi nyomát nem találhatni sem bibliogr. kézi könyveinkben, sem Szinnyei id. művében.

5254. Id. Ferenczy István feleségéről, Kálnay Máriáról, a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 32. (ápr. 20-diki) száma közül rövid gyászjelentést, a mely szerint Ferenczy Istvánné, a ki 49 esztendeig élt férjével «példás jámborságban», ápr. 14-dikén halt meg; négy gyermeke siratja: Fer. István, a «két hazában s külföldön is ismeretes művész», Fer. József, a sárospataki ref. pap és két leánytestvére.

5256. 432. lap 1. sor: «Van még egy a' kit itt ismernek (B.) 's meg nem foghatják . . .» Kazinczy bizonyosan *Balásházy Jánosra* czéloz, a ki Zemplén vármegyében élt s a közéletben is némi szerepet játszott; v. ö. a *XX. k.* 4645. számú levelével s jegyzetével és az 5257. számú levél 4. kikezdésével.

5257. A levél 2. kikezdése: «*Kozma Miklóssal* szólottam.» V. ö. a *XX. k.* 4622. számú levelével s jegyzetével és a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számával.

433. lap fölül 1. sor: «A' szegény *Soos Pálnak* a' gyűlésen sok baja volt.» *Soos Pál* Zemplén várm. alispánja volt; hivatala elfoglalásáról a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 7. (júl. 29-diki) száma a következőleg értesít: «Zemplén Vármegyéből, Jul. 4. — Tekint. *Szirmay József* Második Vice-Ispányunk három esztendő óta viselt hivataláról önként lemondván, Administratorunk Mélt. Fő-Ispány és Septemvir *Szilassy József Úr* Ö Nagys. a' kiüresedett székbe a' régi születésével, és sok érdemekkel tündöklő *Tek. Sóvári Soos Pál Urat* ültette bé, melyhez képest az új Vice-Ispány *Úr a'* ma tartott Gyűlésben hivatalára fel is esküdött.»

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «Főfiscális *Kossuth.*» T. i. *Kossuth András*; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 34. (okt. 27-diki) s az 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számát.

U. o. alúl 9. sor: «*Reviczky Dinkó.*» Valószínűleg *Kazinczy* arra a *Reviczky Dénesre* czéloz, a ki 1798-ban született, s első felesége *Kelemen Ludovika*, második pedig *Ottlik Terézia* volt. L. *Nagy I. id. m. IX. köt. 708. lapját.*

5258. 434. lap 6. kikezdés: «*Ellinger Úr a' Minervának tőlem nem sokáru kap valamit.*» *Kazinczy a Felsőm. Minerva* 1830. XI. 4. 81—96. lapjain közli *A' Telekiek* című dolgozatát, mint az *Erdélyi Levelek* függelékét; ezen kívül semmiféle dolgozata nem jelent meg életében — legalább neve alatt — a folyóiratban. Tehát a Zemplén várm. catalogusa, melynek töredéke megvan az Akadémia levéltárában történelmi dolgozatai között, szintén nem készült el.

5259. A levél 2. kikezdése 2. sor: «*Ijabb Királyunk eljegyzte a' Sardiniai Özvegy Királyné Anna leányát.*» Erre vonatkozólag a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 51—52. (decz. 29-diki) számának Toldalékában olvassuk, hogy az országgyűlésnek decz. 20-dikán tartott ülésében a kir. személynök az országos rendek nevében «*Ó Ts. K. Fő Herczégsgét [Ferencz Károlyt, a ki a gyöngélgedő király helyett az országgyűlést bezárta] megkéré, hogy Ó Felsőségének az ifjabb Királynak Mária Anna Szárdiniai K. Hg. Kisasszonnyal (szül. 1803. Sept. 29.) leendő egybekelésére,*

melly a' hűségessé alattvalókat nagy örvendezéssel töltötte-el, egy díszes országos Követség nevezetnek, mely a' Nemzet' örvendezését megvigye.» E követség tagjai közt látjuk Pyrker Lászlót, Széchenyi István grófot, stb.

U. o. alúl 4. sor: «*Kajdacs* idvezüle.» T. i. Kajdacs Antal, Baranya várm. másod alispánja s az 1825—7. országgyűlésen követe, azután a Helytartó-Tanács tagja. V. ö. az 5270. számú levéllel. A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 46. (decz. 8-diki) száma így adja hírül Kajdacs halálát: «Dec. 2-ikára kelő éjjel itten [Pozsony] hirtelen guta ütésben meghala Nagys. Kajdacs Antal Úr, Magy. Kir. Helytartói Tanácsos, és Ns. Baranya Vármegye' országgyűlési Követe, mintegy 50 ik esztendejében.» V. ö. a *Magyar Kurir* 1830. évf. 48. (decz. 7-diki) számával.

5261. A levél 2. kikezdése 7. sor: «*Kis János recenseált bennünket.*» Czélsz Kis Jánosnak a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. II. f. 105—109. lapjain megjelent ismertetésére; v. ö. az 5186. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés: «*Kritikai lapjain* 1. füzeté Jan. 15dikéig elhagyja a' sajtót.» A *Hazai és Külf. Tud.* csak 1831. évf. 13. (febr. 12-diki) számában hirdeti a *Kritikai Lapok* megjelenését s közli rövid tartalmát.

U. o. folyt.: «Gróf *Dezsöffy ott fogja megnézhetni képét* az általam elébe tartott tükörben.» Czélsz Bajzának a *Kritikai Lapok* 1. füzetéhez ragasztott *Tokdalékára*, a melyben «*Észrevételek a Conversations-Lexikoni pörhöz gróf Dezsöffy József ellen*» czinnel jelent meg a mondott kemény támadás. Ennek az elején olvasható Bajzának sokszor idézett következő néhány sora: «Azt reménylette talán ez a' csudálatos elméjű író [t. i. Döbrentei], hogy ha méltóság' és tekintel' aegise alá vonúl, 's tőle koldúl menedéket, pártfogást, védelmet, megszabadítja magát? Azt hitte e, hogy én a' polgári világ' mágnását tudományok' világában is mágnásnak fogom ismerni, 's mihelyt ő lép-fel, én arczra borulok, mihelyt ő ballatja szavát, én végkép elhallgatom? — Megtanultam igen is a' társasági élet' viszonyait tisztelni; tudom, hogy ott herczeg és gróf, báró és nemes, polgár és paraszt van; mivel tartozom mindeniknek, egyenként és együtt, értem; de értem viszont azt is, 's igen jól, hogy ezen tartozás, ezen kötelekek, csak a' polgári kör' határáig nyulnak, 's ott, hol az írói publica kezdődik, hol a' tudományok' országába léptünk, hol a' társalkodási conventióknak vége, ezek is megszakadtak. Itt nem érdem, nem születés, nem hivatal többé, egyedül okok, egyedül ész adnak elsőséget; 's én ezeknek szoktam, ezeknek tudok térdet és fejet hajtani, nem semmi auctoritásnak, nem semmi grófi méltóságnak», stb. V. ö. az 5186. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. folyt. «E' füzetben a' *Gyöngyök* és a' *Hebében* kiadott *pindarusi oda'* fordítása is recensealva vannak.» Kazinczynak *A sz. hajdan gyöngyei* czímű fordítását G. jegy alatt bírálja Toldy F. az id. folyóirat 13—23. lapjain. A bíráló sajnálatát fejezi ki, hogy Pyrker magyar főpap létre a német irodalmat gazdagítja; hogy «valóban ritka szellemével egy idegen nemzet' nyelvét, költését és hőseit dicsőíteni jónak találhatá.» «Benne — olvassuk tovább — nyelvünk, benne költésünk, sőt ezzel nemzetiségünk is egy első rendbeli bajnokot veszte, sőt nem csak ezt: a' kár több mint csupa negatívus kár. A' külföldnek azt kelle látni, hogy egy magyar, kinek bölcsőjét Muza rengeté, szűkebbnek ítélte nyelvét, mint hogy nagy szellemének benne hangokat találjon, silányabbnak mint hogy teremtményei' méltóságának megfeleljen.» Azonban kárba vesztett fáradság P'yrker műveit magyarra fordítani, mert a fordítás mindig arra emlékeztetné nemzetünket, hogy

az «idegen hanghoz-szokás» alkotta az eredetieket. S Kazinczy annyira megfelekezett magáról, hogy az eredeti hexametereket prózában fordította, bár tehetségével nemcsak utólréni, de maga megett is hagyni képes lett volna eredetijét, mutatja ezt a *Hárja* című részlet. Néhány mondatot ki is jelöl, a melyeknek fordításában épen az a baj, hogy Kazinczy verset prózában fordít, azt hívén, hogy «a' maga tündér szépségű prózájával elfelejteti a' verset». Ez a balhit fordítató már vele ez előtt negyven évvel Klopstock *Messiasát* prózában, és nem volt senki, a ki e téves felfogásra hathatósan figyelmeztette volna.

Kazinczy másik művét *F* jegy alatt Kölcsey bírálja a 128—136. lapokon ily címmel: «Jegyzetek a' Kazinczy által fordított pindarusi odájára.» Kölcsey mindenek előtt a versforma föleselését rója meg Kazinczynál s azután sorról-sorra összehasonlítván az eredetit és fordítást, számos hibát mutat ki, a melyekben Kazinczy vagy félreérti az eredetit, vagy széníteni akarja, mire Pyndarosznak semmi szüksége.

U. o. folyl. «Ha a' Tek. Úr felelni akarna reájok, méltóztassék azt *Kritikai lapjaim* második füzetébe adni.» Erre vonatkozólag l. az 5282. számú levelet s jegyzetét.

5263. A levél 2. sora: «*Úgy ne járhassak mint Csipkés Komáromy.*» Kazinczy arra czéloz, hogy Csipkés Komáromi Györgynek *Magyar Bibliája* (Leyda, 1719) példányainak nagy részét a szepesi kamara lefoglalta; más részők pedig Varsóba került s csak sok utánjárással jutott Debreczenbe 1789-ben. L. Szinyei J. id. m. II. köt. 382. hasábját.

U. o. 2. kikezdés: «Kevéssé ismertem *Szathmáry Dániel* Urat.» T. i. Szathmári Paksí Dánielt (1769—1818); v. ö. az *I. k.* 28., *XIII. k.* 3005. számú leveleivel s jegyzeteivel és Szinyei J. id. m. X. köt. 119—120. hasábjával.

440. lap alól 3. sor: «Jeruzsálem topographiáját megtaláltam a' D'Anville *Palesztinájában.*» V. ö. a *XIX. k.* 635. lapjával.

5264. Az egész levelet v. ö. az 5274. számú levéllel s jegyzetével.

5266. 442. lap alól 6. sor: «*Usáky János.*» Ez a férfiú Kolozs vármegye főispánja volt; első felesége, a kitől elvált, gr. Bethlen Róza, második pedig Jekelfalassy Anna, Nagy I. szerint J. Mária. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 66. s Nagy I. id. műve Póll. köt. 171. lapját.

443. lap 1. kikezdés alól 6. sor: «B. *Dániel István.*» Nevezett férfiú cs. és kir. kamarás és Udvarhelyszék főkirálybírája volt, 1788-ban halt meg. Felesége b. Bánffy Ágnes volt. L. Nagy I. id. műve III. köt. 231. lapját.

5267. A levél 2. kikezdése: «*Rektegtek e az Orosz cholérától?*» Az első híradás az orosz choléráról a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 3. (jan. 8-diki) számában olvasható, a mint következők: «Hivatalos tudósítás szerént az epekörság (cholera morbus) a' Tarnopoli határ széleknél fekvő Satunov Orosz városkúba, valamint a Kamenietzi Kormányzéseknek több helyeire elhatott. Az első városkúban Dec. 18. benne [] néhányan meghaltak. A' Ts. K. Galicziai Kormányzések', és a' Tarnopoli Kerület' Elöljáróji' részéről tüstént hathatós rendelések télelték, ne hogy ezen dög-nyavalya a' szomszéd Galicziába általvitessék. A' megérkező tudósítások

ezen intézetek' foganatjáról, valamint az epekörság' terjedéséről, vagy fogyásáról, időről-időre köztudomásul fognak adatni.» Ehhez hasonló tudósítás olvasható a *Magyar Kurír* 1831. évf. 4. (jan. 14-diki) számában is. Innentől fogva a *Hazai és Külf. Tud.* s a *Magyar Kurír* majd minden száma közül hosszabb-rövidebb értesítést a choleraéről. A 3. (júl. 19-diki) számból, valamint a *Magyar Kurír* 1831. évf. 3. (júl. 8-diki) számából Kazinczy lejegyezte azon adatokat, a melyek hazánkban a cholera kezdetéről szólnak. Kazinczy jegyzetei itt következnek: «A' múlt Június' második felében Máramarosból Tisza-Újlakra, Ugocsában, sőt szállító talpakon némellyek ollyforma symptomák közt haltak meg, melyek gyanút gerjesztelhettek. Erre nézve a' Máramaros Vármegyei Tisztviselők azonnal nyomos rendeléseket tettek, hogy a' Galiziával, nevezetesen annak kolomáei Kerületével, szorosb egybe kötetésben levő lakosokra nézve a' felvigyázás megtartassék.

«Azonban már Jún. 25d. Csefalván, Beregben, egy ember, ki a' sőt szállító talpak mellett vigyázatot teve, Zemplény Vármegyében pedig 25. és 26. Tárkánytól nem messze két helységben, (Agárd és Czigánd) három személy, és ugyan az napokon Tokajban hét személy, kik, a' mint mondják, azon sőt szállító talpakkal összekötetésben voltak, hirtelen elhalának. Erre nézve a' Nádor Ő Cs. K. Fő-Herczogsége megtétele a' rendelést, hogy a' veszély ellen szorosban ügyelő cordon vonassék. Erdélytől a' Berettyó folytában a' Tiszáig, onnan a' Zagyva és Tarna folytában Egren és Miskolczon keresztül a' Hernád mellett, Kassán 's Eperjesen keresztül Zboróig. Későbbben Váczon keresztül a' Vág vizéig.»

446. lap fölül 9. sor: «Melly össze visszahányt portéká a' mit lap 11 . . . mond» (t. i. Petrovics). Czélszás Petrovics Frigyesnek a *Magyar Ország Történetei* című műve 11. lapjára, a hol az író a korabeli magyar műveltség képét igyekszik röviden megrajzolni, felsorolván a műveltség legfőbb tényezőit, az írókat, tudósokat, költőket, minden válogatás nélkül. A nevezetes költők sorában említi *Baróczi Elek*et [?] is, Kazinczyt azonban nem; őt a «kötetlen beszédben nagy mesterséget mutatók» közt említi, valamint Tóth Ferenczet is, a mit Kazinczy méltán kifogásol.

Alább 9. soral: «Nem tévesztettem volna össze a' *Szent István deák és görög Diplomáját.*» V. ö. a XIX. k. 4434. és 4439. számú leveleivel s jegyzeteivel.

U. o. 2. kikezdés: «Thewrewk a' *Tiz Csapással* egy nem kedves *Recenziót* vont magára.» Czélszás Bajzának a *Kritikai Lapok* I. f. 137—138. lapjain olvasható bírálata. V. ö. az 5302. számú levéllel s jegyzetével.

5268. A levél 1. kikezdését v. ö. az 5271. számú levéllel.

5270. 452. lap 1. sor: «B. Vay Miklós Jan. 31d. ül be a' *Borsodi Fő Spanyoli székbe.*» V. ö. az 5274. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 2. sor: «*Lónyay János* . . . *Locumtenent. Consiliarius* lesz *Ambrózy helyébe.*» Úgy látszik, Kazinczy alaptalan hírt hallott, mert Lónyay Jánost (1796—1859) csak 1833-ban nevezte ki a király az udvari kancellária előadó tanácsosává. L. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 1380. hasábját.

Sédeni *Ambrózy Lajos* (1778—1830) közpályáját mint Nógrád várm. tisztviselője kezdte, a hol 1806—17-ig alispán volt, később kinevezte a király kamarássá és a Helytartó-Tanács tagjává. I. a *Nemz. Zsebkönyve* II. köt. 293. lapját. Haláláról a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 50. (decz. 22-diki) száma is megemlékezik; a

köv. szám pedig bővebben szól róla, hogy ötvenkét éves korában decz. 20-dikán hirtelen meghalt; hogy emberszerető, hív magyar s luth. egyházának hű fia s egyik oszlopa volt.

5274. 456. lap alúl 2. sor: «*Chlopicki* kevés napok előtt jött meg Párisból.» *Chlopicki József* (1771—1854) lengyel tábornok és az 1830-diki forradalomban Lengyelország diktátora. 1787-ben lépett katonai szolgálatba s az 1794-diki raclavicei ütközetben tűntette ki magát; francia szolgálatba állván, vitézül harczolt az 1799—1801. években. Később Napoleon mellett küzdött, de Szmolenszknél megsebesült, s mivel Napoleon mellőzte, visszavonult Párisba. 1814 után Sándor császár dandár-tábornokká nevezte ki; később leköszönt s csak a forradalom szólította a cselekvés terére; s bár nem bízott a lengyelek ügyében: igen tevékeny részt vett a forradalomban, a melyben szinte halálos sebet kapott; ekkor Krakkóban telepedett le s ott élt haláláig.

457. lap 1. kikezdés: «*Vay*... Febr. 3d. fogja tartani *introductióját Miskolczon.*» Erre vonatkozólag idézem a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 15. (febr. 19-diki) számából a következő jelentést: «Miskolcz, Febr. 5. — Zemplény Várm. Első Al-Ispánya, Ts. Kir. Kamarás Mélt. B. *Vay Miklós* Úr az Újhelyben Jan. 24-ikén tartott Gyűlésben tette meg Táblabíró Tek. Szirmay Antal Úrral, a' néhai Ud. Tan. és nagyhasznú Iró' fiával, Ország-gyűlési Követségek' viselése felől jelentését, 's ennek végéül 1827. Oct. 15-ike óta viselt Al-Ispányi hivatalától, közönségesen elismért nagy tulajdonainak ragyogtatásával butsút veve. Borsod Várm. Fő-Ispányi méltósága' Helytartójává Decemb. 30-ikán neveztetvén ki, más nap Golopi lakásában fogadta el az idvezlésére 's meghívására megjelent Kiküldöttséget; Febr. 2-ikán pedig testvér öttésnek, Mélt. B. *Vay Lajos* Úrnak, Alsó-Zsolczi lakásából vitetett be a' tiszteletére kinevezett újabb Küldöttség, és a' szekere előtt, bár igen kemény hidegben, nagy számmal lovagló Banderium által.» Febr. 3. «béült a' kormányzékbe», stb.

U. o. alább 4. sorral: «*Szirmay Antal* 28,000 ígért, *Vay* 48,000t (katonát).» Az országgyűlés nov. 22-diki kerületi ülésében választotta meg azon bizottságot, a mely a kir. poszitiók 3. pontjára, az újonczokra nézve, a választ elkészítse. E válasznak ide vonatkozó része így hangzik: «Jóllehet meg lennénk arról győződve, hogy ama 28 ezer Katona újonczok felajánltatásával, melyet egyedül a' rendkívül való környűllásokra nézve teszünk, olly annyira fog nevedekni a' Magyar Hadisereg ereje, hogy tulajdon hős neve ditsőségével nyomosan ellent állhat az ellenséges erőnek: — mindazáltal a' közben jöhető valóságos megtámadtatás, 's az abból származható nagyobb veszedelem esetére ajánlunk, a' fent ígért számon felül, addig is, míg a' veszedelem eltávoztatására az Ország-Gyűlésnek törvényes útján bővebb czélerányos Intézetek sikeresen tétethetnek, 's a' Törvény Czikkely Javallatjának külön Pontjaiban foglalt Feltételek, és óvások mellett, még 20 ezer újoncz Katonákat; — alázatosan könyörögvén Cs. 's Kir. Felségednek, hogy ezen ajánlásunkat kegyelmesen elfogadni, és az előterjesztett Törvény Czikkely Javallatját Királyi Jóváhagyásával megerősíteni méltóztassék.» L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 44. (decz. 1-ei) számát.

U. o. 2. kikezdés 6. sor: «*Kelemen és Jantó Dániel* beléugrattak beszédébe.» Az első talán *Kelemen Samu*, a kit Zemplén várm. több alkalommal megválasztott a prokuratoria elnökévé; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki).

és 1831. évf. 44. (máj. 21-diki) számait. — *Jantó Dániel* nem viselt vármegyei hivatalt; legalább neve a most idézett névsorban nem fordul elő.

5275. 459. lap 3. kikezdés: «*Aurórát* csak most olvasom.» A *Kazinczytól* megjelölt művek a következők: *Vörösmarty* két epigrammja: *Sziget*, 257. l. és *Zrínyi, a' költő*, 260. l.; — *Horváth Endrétől*: *Csesznekvár Kún László korából*, 95—158. l.; — *Kovács Páltól* (kiről természetesen tévesen hiszi *Kazinczy*, hogy álnév s *Kisfaludy K-t* jelenti): *Vízkereszt* (levél-alakban elbeszélte novella), 1—56. l.; — *Kölcseynek* a következő művei jelentek meg e szóban levő kötetben: *Zrínyi éneke*, 61—2. l.; — *A' tyrann*, 185. l.; — *Hála-dal*, 227—8. l.; — *A' költő*, 259—60. l.; — *Óda*, 309—310. l.

460. lap 2. kikezdés: «*Patay Istvántól* denegálni akarák a' diurnumot.» *Patay István* Szabolcs várm. másod alispánja s az 1830. országgyűlésen követe volt.

5276. 461. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Fekete Pál*.» *Kazinczy* valószínűen *Iványi Fekete Pált* érti, a ki az 1827-diki választáskor *Zemplén* vármegyében tiszteletbeli al-fiscálisnak választott, azonban az 1831-diki választáskor neve már nem fordul elő a megválasztottaké között. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát.

5278. A levél 3. kikezdése: «*Werferrel* egy *csinos, Dámák számára való Bibliotheka* kiadásába egyeztem meg.» *Kovacsóczy Kassán* szerkesztette a *Nefejejts* című almanachot 1832—1834-ben. *Kovacsóczy* azzal dicsekszik, hogy *Dessewffy Józsefet* és fiát, *Aurélt*, megnyerte munkatársaiúl; emez azonban semmit sem közölt a *Nefejejtsben*; *Dessewffy Józseftől* a következő fordítás jelent meg: *A' szerelem 's a' dőreség. La Fontaine után*, a 250—1. lapokon. *Kazinczytól*, a ki már meghalt, mire a *Nefejejts* megindult, három verses mű jelent meg benne; v. ö. az 5381. számú levéllel s jegyzetével.

464. lap 2. kikezdés: «*Muzáron* nemde? . . . megszűnt?» *Méllán* gondolhatta ezt *Kovacsóczy*, mert 1829-től 1833-ig csakugyan szünetelt, s csak 1833-ban jelent meg V., utolsó kötete.

U. o. 3. kikezdés: «*Nálam . . . fordításban készen áll . . . Leisewitz Tarentomi Juliussza*.» *Kovacsóczy* csak e fordítását sem *Szinnyei J.*, sem *Bayer J.* nem említik id. műveikben; a *Bajza Külföldi Játékszinében* nem jelent meg.

5279. 464. lap alúl 4. sor: «*Bártzi Susánnára*, a *Bekkné Testvérére* . . . tette a czélt.» *Beck Pál* cs. és kir. kamarás neje *Bárczay Anna* volt (*Bárczay Miklós* és *Szenáasy Zsuzsanna* leánya); testvére *Bárczay Zsuzsanna*. V. ö. a *VIII. k.* 1819. számú levelével s jegyzetével.

5280. A levél kezdete: «*A' mai harmadik Gyűlés Urán Öcsémét* *rendes tagnak választotta meg*.» Az *Akadémia* első üléseiről a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 14. (febr. 16-diki) száma közöl részletes tudósítást, elmondván, hogy a nov. 17-diki alakuláskor kiket választottak elnököknek, s hogy e választást már a király is helybenhagyta, s ezután így folytatja:

«*Helybeli és vidéki* *rendes tag*, kiknek száma idővel 42 lehet, most választott 23. Ezek' kiválasztásában az *Igazgató Tanácsot* a' következőendő tekintetek vezérelték: 1. *A' helybeli* *rendes tagok* csak a' *Pesten Budán* vagy közel lakó *Irók* közül választhatók, mivel hetenként egyszer ülést kell tartaniok. 2. *A' nyelvtudo-*

mány osztályába helybeli most elcinte három, vidéki 4 lépik, a' többi osztályokba kettő, kettő. 3. Rendes taggá, tudományáról, 's különösen magyar nyelven kiadott munkájai által ismértet Iró lehet, kitől egyszer'smind folyvást lévő buzgó munkálkodást várhatni. 4. A' mely osztályban kielégítő munkájú Iró nints, ott a' hely későbbig üresen marad. A' tudományok 6 fő osztályához választható magyar Irók névsora bizonyrágot tesz arról, hogy némelly osztályra több közül lehet választani, némellyhez pedig szorosán odatarozó nints annyi, mennyit az említett szám, feljebbi pontokhoz képest kíván, ennél fogva az találatott most a' társaság megindítása elején leginkább czélhoz vezetőnek, hogy a' tudományok osztályai nevezendők szabadabb tekintetekkel választassanak 's így az eddig elé legtöbb Irót nevelt nyelv-tudományból olyan, kinek más osztályhoz tartozó munkája is ditsérhető, ezen másba is kinevezethessék; a' ki tehát aestheticai értekezéseket is írt, ámbár egyébiránt költő vagy nyelv tudós, léphet a' filozofia osztályába; ismét költő vagy nyelv tudós, kitől életírás, nyelvtörténet 's egyéb historiai tárgy forog kézen, a' történetírásába; vagy a' ki mint Professor más nemben tanít eddig mutatott munkájánál, iskolája ágazatjába is kinevezhető. Az osztályok tulajdon határain belül inkább lévő Irókat az idő majd e' hézagok látása által is később fogja szülni. Egyébiránt az, ki mikép él a' nyelvvel, tekintetbe nem vétetett, hogy a' külön színű társak jobban fejtsék ki megindult forrását. (Itt aztán felsorolja az először kinevezett rendes tagokat, s elmondja, hogy ezek febr. 14-dikén kezdtek üléseiket Teleki J. gr. elnöklete alatt; még előbb, febr. 2. 6. és 13-dikán az igazgató-tanács ülésezett Cziráky Antal gr. elnöklete alatt, s ez ülésekben bízottat a pénz kezelése Helmeccy Mihályra.) A köv. szám felsorolja a febr. 17. ülésben választott tiszt. tagokat, szám szerint 16-ot, s hogy Kisfaludy Károly helyébe Szemere Pál választott meg.

5282. A levél 1. kikezdésére nézve hivatkozom a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 16. (febr. 23-diki) számára, mely közli, hogy a febr. 16 diki ülésben olvasztatott fel Horvát István levele, a melyben jelenti, hogy «sok foglalatosságai miatt a neki kijegyzett helyre nem léphet». A negyedik összesülésben 20 levelező tag választott; febr. 20-dikán litkárrá Döbrentei Gábort, segédjegyzővé Toldy Ferenczet választották.

469. lap 3. kikezdés 2. sor: «Egy *Schams* nevű valaki.» Schams Ferencz nevezetes férfiú volt, az orsz. szőlőiskola első szervezője s megalapítója; 1780. decz. 2-dikán Leitmericzen (Csehorsz.) született s 1839. máj. 11-dikén Lakipusztán (Baranya várm.) halt meg. Ifjúkorában gyógyszerész volt s a XIX. század elején telepedett meg Péterváradon; itt 1817-ben felhagyott a gyógyszerészettel s egészen a szőlészeti irodalomnak s a szőlőművelésnek élt. Budapestre tette át lakását, beültazta hazánk bortermő vidékeit s összegyűjtötte a nevezetesb szőlőfajokat a budai Sashegyen alapított szőlőiskolájában. Nagy tevékenységet fejtett ki az 1835-ben megalakult gazdasági egyesületben is. Sokat írt a *Vaterländische Blätter*, a *Gemeinnützige Blätter*, a *Gazdasági Tudósítások* s a *Magyar Gazda* akkori évfolyamaiba s önállóan is több német és magyar nyelvű munkája megjelent. Az a műve, a melyre Kazinczy czéloz, ily czímmel jelent meg: *Vollständige Beschreibung der königl. freyen Hauptstadt Ofen in Ungarn. Mit 3 Ansichten, Ofen, 1822.* L. bővebben Szinyeci J. id. m. XII. köt. 320—323. hasábjait.

Alább 7 sorral: «Nekem a' Horácz Ódájához írt Jegyzések (Lassú nevű Irótól) Palinak a' *Mailáth Grammaticája*, 's mind kettőnknek a' Szalay *Bimbóji*».

Lassú Istvánra I. a XIX. k. 4298. számú levelét s jegyzetét. A Kazinczytól említett művének címe a következő: *Q. Horatius Flaccusnak ódái*. A két magyar hazában lévő ifjúságnak és a római classica litteratúrában gyönyörködőknek számára nemzeti nyelvén készített magyarázatokkal kiadta L. I., Buda, 1829. E jegyzetek Lassú I. statisztikai munkáihoz voltak mellékelve, így a Svéd-, Norvég- s Dánországról készített statisztikai leíráshoz, a melynek megjelentét I. a *Tud. Gyűjt.* 1829. évf. XII. f. 123. lapján, valamint a *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 45. (decz. 2-diki) számában, a hol erre vonatkozólag a következő sorokat olvassuk: «Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy a Szerző Horatius Ódáinak bő és igen tanúságos magyarázatját nemzeti nyelvünkön a tanuló ifjúság, és a Római classica Litteratúrában gyönyörködők számára kiadja; még pedig úgy, hogy minden Stat. Geogr. Hist. leírás' Kötetéhez 2—3 vagy több ívnyi ilyen Horatiusi magyarázatot fog ingyen mellékelni, a' minthogy most az első két ív tellyes meglegedésünkre meg is jelent.»

Ugyancz lap 1830. évf. 49. (decz. 18-diki) száma arról értesít, hogy Horatius ódái I. könyvének magyarázata készen van s a jelzett országok statisztikai leírásával fog szétküldetni. V. ö. az 5295. 5298. 5300. számú levelekkel, Heinrich Gusztáv *Kazinczy F. és az Akadémia* című tanulmányával s Viszota Gyula *Kazinczy F. működése az Akadémiában* cz. dolgozatával (mindkettő az *Akad. Értesítő* 1909. évf. 645. s 652—3. lapjain).

A Szemere Pálnak bírálatra adott mű címe: *Praktische ungrische Sprachlehre für Deutsche, in Fragen und Antworten*. Nebst einer Auswahl deutsch-ungrischer Gespräche für das gesellschaftliche Leben, von Gr. Joh. Mailáth; Wien, 1831.

Szalay Lászlónak a *Bimbók* című vers-füzete megjelenését a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 15. (febr. 19-diki) száma hirdeti néhány semmit mondó sorral kísérve. A *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. III. f. 106—114. lapjain Kovács Pál kemény hangon bírálja s a többi közt ezeket írja: «Czimjét könyvecskéjének igen jól választá Sz. Úr; mert versei valódi bimbókba — az az százzrétű burkokba vannak rejtözve. Az látszik hogy Vers; de belsejök még kitanulhatatlan, ha csak majd valami ügyes kertész gondja alá bizva, egy jó meleg ágyban ki nem nyilándanak. — Azt veszem észre kis munkácskájából Sz. Urnak, hogy a' vers-írásban előtte Ideale az érthetlenség, 's ezen magas Ideált valóban verseivel szorencsésen be is közelíté. Hogy tökéletes Magyar, ezt kétségbe hozza a' Constructiókon véghezvitt kegyetlensége, mellyek öszve tört, mart tagokkal bosszút kiáltanak Tyránjok fejére a' magyar Égről.» Kazinczynak a *Bimbókról* írt bírálátát I. az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1895. évf. V. köt. 206—209. lapjain. Itéletét a következő sorokban foglalja össze: «Valóban ezek a bimbók szép virágok, zamatos gyümölcsöket ígérnek, ha az ifjú kertész gyakorlani fogja magát, és arra szoktatni, hogy az egyszerűt a' csengő üresnek 's a' czifrának fel ne áldozza.» V. ö. Vörösmarty véleményével, u. o. 209—214. l., valamint Heinrich G. és Viszota Gy. id. tanulmányaival (*Akad. Értesítő*, 1909. évf. 645—6. és 653—4. l.) és az indexben megjelölt lapokkal.

469. lap alúl 6. sor: «En egy *Antikritika* formát írtam a' *Sz. Hajdan Gyöngyei* cikkelyére a' *Kritikai Lapokban*.» Kazinczynak ez az antikritikája a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. II. f. 125—6. lapjain jelent meg *Igazítás* czímmel. Mindjárt az elején védelmezi Pyrkert, a következőleg: «A' nagy Költő' munkája mes-

teri alkotásában, tudós, gazdag, szép nyelvében, kedves zengésű hexametercibben, felette van minden dícséretnek, minden gúcnak.» A végén pedig álmélkodását fejezi ki azon, hogy «tüzünk által igazságtalanságig 's tiszteletlenségig engedjük magunkat elragadtatni». «A dolgoknak — úgy mond — több oldalai vagynak egynél, 's az igazságos Bírálónak tiszte a' megítélés alá vett dolgot mindenkieről tekinteni, 's a' szerény nem fogja felejtetni, kinek mivel tartozik.» Érdekes, hogy e felelet márcz. 8-dikáról van keltezve s mégis a folyóirat febr. füzetében jelent meg. — Az egész bírálóat Kazinczy eredeti munkáiban fog megjelenni. V. ö. az 5284. számú levéllel s jegyzetével.

470. lap 1. kikezdés 3. sor: «Generális *Illyéstől* Lembergől jött levél . . . Generalis *Defour*hoz.» Kazinczy valószínűleg *Illéss Sándort* érti, a ki 1768. márcz. 9-dikén Kisújszálláson született s 1832-ben halt meg; mint jeles katona altábornagyságig emelkedett. I. Nagy I. id. m. IV. köt. 23. és Pótl. köt. 285. lapját, valamint a *Magyar Kurír* 1830. évf. 41. (nov. 19-diki) számát.

Desfours Vincze gr., *Estei Ferdinánd* főhg. főudvarmestere, cs. és kir. kamarás, tábornok, az orosz sz. Anna-rend első osztályú lovagja.

5283. A 471. és 472. lapon említett akadémiai tagok közt csak *Schuster* neve a kevésbbé ismert. *Schuster János* 1777. máj. 4-dikén Pécsen született s 1838. máj. 19-dikén Pesten halt meg. Pécsi iskolázása után Pesten tanulta az orvosi tudományokat s 1802-ben doctorrá avatták. Aztán Németországban képezte magát tovább s visszatérvén hazánkba, egy ideig Pesten, majd a kolozsvári lyceumban működött mint a vegytan és mineralogia tanára. Innen csakhamar visszatért Pestre s a vegytan egyetemi tanára lett. Német s latin nyelvű munkáit I. Szinnyei J. id. m. XII. köt. 705—7. hasábjain.

472. lap 2. kikezdés 2. sor: «Projectáltam Gr. *Dezsőffy Aurélt.*» Dessewffy Aurél csak 1833. nov. 15-dikén választatott lev. taggá.

Alább 1 sorral: «Volt még *egy valaki.*» Kazinczy bizonyosan magát Cserey Miklóst érti, a ki szintén obajtott akad. tag lenni; de kívánsága nem teljesült.

Alább 4 sorral: «Gr. *Kemény József* elnyerte azt.» Az ismert történetíró s gyűjtő (1795—1855) 1831. febr. 27-dikén választatott az Akad lev., 1844. decz. 24-dikén tiszt. tagjává.

Köv. sor: «*Kemény Domokostól* azt hallom . . .» E férfiu K. Simon és gr. Teleki Anna fia volt, felesége Zeyk Bora. Nevezetes ellenzéki szónok a mult század első felében tartott országgyűléseken. V. ö. Nagy I. id. m. VI. köt. 175. és 180. lapjaival.

5284. A levél kezdete: «Itt küldöm . . . a' mi felől . . . szólottam.» T. i. *A sz. hajdan gyöngyei* fordításáról megjelent bírálótra írt antikritikáját; I. az 5282. számú levelet s jegyzeteit. — E levelet a Kazinczy G-féle kiadás névtelenül közli, t. i. nem mondja meg, kinek írta Kazinczy F. s a következő jegyzettel kíséri: «A Kazinczy-Kisfaludy-kör egy jelentékeny tagjának, ki, nem tudhatni, mely sajnos tartalékból, nem engedte igen becses levelezése beiktatását. Név nélkül adatik tehát ez, és csak azért, mert e levél a *Kritikai Lapok* G-vel jegyzett cikkje miatt a jeles barátok közt támadt feszültség történetéhez fontos documentum, mert a következő XX. levél [e kötet 5289. számú levele] tulajdonkép

erre felel, s e nélküli nem eléggé érthető. Hogy Kazinczy a G. cikknek a közönségre nézve mély litokban maradt fróját azonnal felismerte, innen is látszik; Kishez írt egyik levelében pedig [e kötet 5286. számú levelében] őt egyenesen meg is nevezte.»

2. kikezdés 5. sor: «Fabián Gábor Úr által adott *keleti versek* . . . » Fabián G. az *Aspasiában* (1824. évf. 153—5. l.) közölte Haffzból való fordításait, továbbá a *Felsőm. Minerva* 1825. évf. okt. f. 401—8. lapjain *Keleti Litteratura* czímmel a következő verseket tette közzé prózai fordításban: Elegia Hariri perzsa költőtől, — Elegia Ebn Arabhsah arab költőtől, — Schemseimael georgiai fejedelem két verse, — Hushenh perzsa királynak Testamentuma Hammer-Purgstall után dolgozva.

474. lap fölül 4. sor: «Ötet [i. e. Pyrker] ez a' verdesés — 's nem csak prózában, hanem *verseben is azon felül* — közelebbre fogja vonni?» Cézlás Vörösmartynek a *Kritikai Lapok* I. f. 159. lapján olvasható köv. epigrammjára:

Híres magyar német költő.

Merre van a' te hazád, vendég szózatnak írója?

Kedves e áldozatod és kik az isteneid?

Bujdosol és nem fogsz, boldogtalan, érni hazába;

A' kit imádsz hálvány, füstbe megy áldozatod.

A *Kritikai Lapok* IV. füzete 161. lapján (Gyulai tévesen idézi Vörösmarty Összes Munkái (1835) VIII. köt. 365. lapján a II. füzetet), de a melyet Kazinczy már nem olvashatott, ismét a következő támadást intézi Vörösmarty Pyrker ellen *A' hontalannak* czímmel:

Még egyszer! te nekünk nem kellesz nagy nevű író:

Nem vagy az embereké, nem vagy az isteneké.

Emberké nem; mert nincs honnod semmi hazában,

Istenké nem; mert két hitű, két szívű vagy.

Az epigrammok névtelenül jelentek meg; I. Vörösmarty id. kiad. 7. l.

5285. A levél 5. sora: «Was dort (t. i. az Akadémiában) geschah, wissen Sie aus den Blättern der *Hazai Tudósítások*.» V. ö. az 5280. és 5282. számú levelekkel s jegyzeteikkel.

477. lap 3. sor: «Ich hätte die Worte von Heyne angeführt.» Heynenek említett sorait idézi is Kazinczy egész terjedelmökben a *Muzarion* IV. köt. 191. lapján *Magyarázatok Sallustiusnak fordításához* című közleménye végén.

5286. 479. lap fölül 1. sor: «*Magyar Campénak* nevezte magát, a' mire ugyan a' *Kis Gyula* 's a' *Pali és Linka* [!] könyve just nem igen adott.» Döbrenteinek id. első művére l. az 5022. számú levelet s jegyzetét. Második művének teljes címe: *Pali és Minka olvasni tanul. Betűk ismételére és olvasásra tanító ábéczés könyv képekkel, jó kis fiúk, leánykák számára*; Pest, 1829. Ezt a művet is Wigand adta ki, s ő íratta azokat az akkor szokailan hangú reklám-cikkeket, a melyek oly nagy szálkák voltak Kazinczy szemében. A *Hazai és Külf. Tud.* 1829. évf. 51. (decz. 23-diki) számában közöl először Döbrentei id. műve megjelenése után ily nagyhangú magasztalást s ismétli a következő

számokban is: «Ezen rég ohajtott munkának eredeti Szerzője az isméretes *Kis Gyula könyvének* írója, Tek. Döbrentei Gábor Úr. A' tisztelt név, melly ragyogó fényben tündöklök hazánk koszorús íróji sorában, ezen könyv nagy becsének elegendő bizonyossága ugyan, 's szükségtelenné teszi további ajánlását; de meg vagyok győződve a' felől, hogy ana' háládatosságon alapított szavaimat, mellyel a' magyar Közönség a' tisztelt Szerző fáradozásait fogadta, örömet fogják olvasni azon magyar Szülék, kik gyermekeik jökori okos nevelését szíveken viselik. Lelkes Hazafiak már több ízben buzgón ösztönöztek, hogy igyekezzem Tek. Döbrentei Gábor Urnak több munkájival megajándékozni a' magyar ifjúságot, tisztelettel nyilatkoztatom köszönetemet honi nyelvünk kedvelőjének ezen szép kivánságokért. Nagyaink, hazánk tudós oktatói 's értelmes Polgárai közül sokan egy szívvel lélekkel vallják, hogy a' mi Campe a' német ifjúságnak, az a' magyarnak Döbrentei. Szelíden ereszkedik ő le az ártatlan gyermeki szívhez, 's kedvesen érdekelve az ifju. kebelt, a' gyenge elmét mintegy virágos utakon vezérli a' komolyabb tárgyakra.» — A hirdetés aztán közli a tartalmat s a képek jegyzékét.

5290. 490. lap alúl 8. sor: «*Bresztjenszky és Már.*» *Bresztjenszky Béla* 1786. aug. 5-dikén Német-Prónán (Nyitra várm.) született s 1851. febr. 15-dikén halt meg Tihanyban. Privigyeyi s fejérvári iskolázása után 1803-ban a sz. Benedek-rendbe lépett s 1810. aug. 30-dikán áldozópappá szenteltetett. Huzamos ideig működött a győri gymnasiumban és akadémiában; 1838. febr. 3-dikán tihanyi apáttá nevezte ki a király. Az Akadémia 1836. szept. 10-dikén lev. taggá választotta, mint a mennyiségtannak jeles művelőjét; ily tárgyú műveit I. Szinyeyi J. id. m. I. köt. 1338. hasábján.

Maár Bonifác 1788. aug. 29-dikén Devecserben (Veszprém várm.) született s 1855. szept. 3-dikán Balaton-Füreden halt meg. Pápai, komáromi és soproni tanulása után 1804. okt. 31-dikén a sz. Benedek-rendbe lépett s 1811-ben áldozópappá szenteltetett. Tanári működését még ugyanez évben kezdte Nagyszombatban s folytatta 1813—14-ben Pannohalmán, 1814—6-ban Pozsonyban. Az 1810—18. években nevelő volt özv. Somogyi grófné családjánál Bécsben és sokat utazott külföldön. 1818-ban egy ideig a pannohalmi könyvtárt rendezte s ismét tanárkodott részint Pannohalmán, részint s nagyon sokáig a győri akadémiában; 1850-ben a győri főgymnasium igazgatója lön. Alkalmi magyar és latin versein kívül a köv. című munkája jelent meg: *Egyetemes történelem, melyet érettebb ifjak és olvasók számára* írt M. B. I. köt. Óskor; Győr, 1853—4. L. bővebben Szinyeyi J. id. m. VIII. köt. 167—9. hasábjait.

5291. A mit Kazinczy a *Tud. Gyűjt.* számára e leveléhez csatol, a nevezett folyóirat nem közölte és pedig valószínűen azért nem, mert a mi a jelen-tésben közérdekű, azt már 1830. évf. X. f. 138. lapján közölte; a mi pedig magáról Kazinczyról szól, a hiúságnak épen olyan bizonyossága, mint a melyet üldözni ohajt.

5296. 497. lap alúl 1. sor: «Dr. Schödel *Secretáriusunk.*» Tudvalevő, hogy Kazinczy tolla itt megbottolt; Toldy csak jegyzője volt az Akadémiának, a titkár Döbrentei volt.

498. lap 2. kikezdés: «Ezeket . . . András Öcsémnek is írom.» T. i. Kazinczy

Andrásnak, a várm. későbbi nevezetes alispánjának; v. ö. a XVIII. k. 4096. számú levelével s jegyzetével.

5298. 500. lap alúl 7. sor: «*Baloggal ismét valék.*» T. i. Almási Balogh Pállal, a hírneves hasonszenvi orvossal, a conv.-lexiconi pőr egyik szereplőjével.

U. o. 2. sor: «*Lehel e reményem, hogy az V. Kötetre Merksz-et recensealni, 's Kotzebueról . . . menydörögni időd és kedved leend?*» Szemere a *Muzarion* V. kötetét érti, a melybe Kölcsey sok különnemű dolgozatot írt, de a miket Szemere e levelében kérdez, azokról nem találunk semmiféle kritikát.

5300. 505. lap fölül 3. sor: «*Köszönjük . . . a' mit a' Sasban Pope után a' Kritikáról írák.*» Cézlás a *Sas* 1831. évf. I. köt. 101—120. lapjain megjelent ily című dolgozatra: *Pope próbája a' kritikáról, szabad fordításban*; erről fordítója, Kis János, bevallja, hogy «e kivonat vagy szabad fordítás tsak árnyékrajzolatja» az eredetinek.

U. o. folyt. «*Gyönyörű distichonaidat is a' Minerva utolsó darabjában.*» Kazinczy Kis Jánosnak a *Felsőmagy. Minerva* 1830. évf. decz. f. 260. lapján S. K. J. betűk alatt megjelent *Az esztendő' utolsó estvés éji* című distichonaira czéloz.

5301. Az egész levelet v. ö. az 5311. számú levéllel.

5302. A levél 4. sora: «*Grüber, én, Csaplovics, Lengyel György, Szent-Miklós, Thaisz és a' Balogh Biographusa.*» Kazinczy a *Krit. Lapok* I. kötetére czéloz, a melyben a következő művek bírálatai olvashatók: 1. *Historia Linguae Ungaricae. Quam scribere tentavit Car. Ant. a Grüber . . .* 1830. E műről Zádor Gy. ír bírálatot. (Fenyéry Gyula névvel, 3—12. l.)

2. Kazinczynak *A' Szent Hajdan' Gyöngyei* fordításáról G. jegy alatt Toldy F. a 13—23. l.

3. *Ungerns Vorzeit und Gegenwart, verglichen mit jener des Auslandes. Von Joh. von Csaplovics . . .* Wien, 1830. Toldy F. bírálja a 23—64. l.

4. *Papíros tükkör, avagy eredeti mesék, mellyeket nemzeti hasznos mulatságra alkotott és ajánl Lengyel György.* Első darab. Pest, 1830. Z—y jegy alatti bírálat a 65—78. l.

5. Szentmiklóssy műve: *Bökversek 's Esmék a' magyar nemzeti szín' 's szellem' védelmének ügyében egy művész' tévedései 's alaptalan gúnjai ellen, Honvárytól.* Pest, 1830. Bajza bírálja a 79—89. l.

6. Thaisz András a *Sas* című folyóiratával kapcsolatban bírálja *Jám . . . y* a 118—127. l.

7. *Néhai Galantai Balogh János', több Vármegyék' főfő táblabírája 's nyolcz országgyűlési híres követ életrajza.* Irta Ponorí Thewrewk József, Esztergam, 1830. Bírálja Bajza a 137—8. l.

107. lap 2. kikezdés 4. sor: «*A' Könyvben ó [t. i. Guzmics] is meg van verve.*» Melyik bírálatra czéloz Kazinczy: bajos megmondani. *Megverésről* szó sincs, de igen említésről. Bajza a Dessewffy ellen írt kemény támadásában említ Guzmicsot is, mint a Conv. Lexicon munkatársát, de semmi megszólás nincs említésében. (Toldalék 32. l.)

5304. 511. lap alól 4. sor: «*Göthe mond 's igen helyesen kifejt. L. Aus meinem Leben. Dritter Th. a' 73. és 74. l. (a szövegben sajtóhiba a 13.)*» Goethe idézett műve (Stuttgart u. Tübingen, 1829) XXVI. köt. 73—74. lapján ide vonatkozólag ezeket írja:

«Wir Deutsche hatten den Vortheil, dass mehrere bedeutende Werke fremder Nationen auf eine leichte und heitere Weise zuerst herüber gebracht wurden. Shakspeare prosaisch übersetzt, erst durch Wieland, dann durch Eschenburg, konnte als eine allgemein verständliche und jedem Leser gemässe Lectüre sich schnell verbreiten und grosse Wirkung hervorbringen. Ich ehre den Rhythmus wie den Reim, wodurch Poesie erst zur Poesie wird, aber das eigentlich tief und gründlich Wirksame, das wahrhaft Ausbildende und Fördernde ist dasjenige was vom Dichter übrig bleibt, wenn er in Prose übersetzt wird. Dann bleibt der reine vollkommene Gehalt, den uns ein blendendes Aeussere oft, wenn er fehlt, vorzuspiegeln weiss, und wenn er gegenwärtig ist, verdeckt. Ich halte daher, zum Anfang jugendlicher Bildung, prosaische Uebersetzungen für vortheilhafter als die poetischen: denn es lässt sich bemerken, dass Knaben, denen ja doch alles zum Scherze dienen muss, sich am Schall der Worte, am Fall der Sylben ergetzen, und durch eine Art von parodistischem Muthwillen den tiefen Gehalt des edelsten Werks zerstören. Desshalb gebe ich zu bedenken, ob nicht zunächst eine prosaische Uebersetzung des Homer zu unternehmen wäre; aber freilich müsste sie der Stufe würdig seyn, auf der sich die deutsche Literatur gegenwärtig befindet. . . Für die Menge, auf die gewirkt werden soll [Luther biblia-ford.], bleibt eine schlichte Uebertragung immer die beste. Jene kritischen Uebersetzungen, die mit dem Original wetteifern, dienen eigentlich nur zur Unterhaltung der Gelehrten unter einander.»

512. lap alól 9. sor: «Nagyon felvették azt okfö gyanánt, a' mit közülök egy a' 141dik lapon mond.» A H. . . my jegyü bíráló Szalay László *Észrevételek* című munkájáról szólva, mindjárt az elején ezeket mondja: «A Fgytő [Figyelmeztető?] örömmel tekinti azt, ha valamely fiatal elme önnön tüzétől felbátorodva bírószekbe ül 's ítéletét nemes őszinteséggel hallatja, örömmel tekinti még akkor is, midőn az a' maga ítéleteiben botlik, mert ez a' bátorság a' természeténél fogva szerény és félénk fiatal korban erő és tehetség' szikrája: de azon gondolattal, hogy az ifju írókat más 's talán tekintetben álló férfiak szólítás-fel 's kénytelenség tribunal mellé ülni, megbarátkozni nem tud.» (141—2. l.)

513. lap fölül 4. sor: «*Lessingnek ide is alkalmaztatható meséje.*» Valószínűleg Kis János Lessingnek *Az állatok versengése az elsőségért* című meséjére czéloz.

U. o. 1. kikezdés 6. sor: «*Tibolt.*» T. i. *Tibolth* Mihály, a ki 1765. ápr. 26-dikán Szombathelyt született s 1833. ápr. 5-dikén halt meg. Nemcsak Széchenyi Lajos grófnak volt nevelője s később jószágainak igazgatója — mint Kis J. írja, — hanem Széchenyi Ferencznek is titkára; főfoglalkozása volt a hazánkra vonatkozó könyvek és régiségek gyűjtése. Sopron és Somogy vármegyék táblabírája volt; ő szerkesztette a Széchenyi-könyvtár catalogusát. L. Szinnyei J. id. m. XIV. köt. 162—3. hasábjait. —

Kis János csakugyan megtartotta a tervezett emlékbeszédet az Akadémiában Széchenyi F. és Festetics Gy. grófokról, l. a *Magy. Tud. Társ. Évkönyvei* I. köt.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «A' napokban indítottam Pest felé a *Sasba* igtatás végett *Xenophon Vendégségét.*» Ez a fordítás nem a *Sasban*, hanem külön jelent meg még ez évben, Kassán.

5308. 518. lap 1. kikezdés: «*Johnson* ángoly, a *frantzia Academia* frantzia, a' *della crusa olasz* és az *Adelung* német legjobb kiadású *Lexiconaik* . . . megérkezzenek, . . . *Kresznerics' Lexiconai* megjelenhessen.» Kazinczy a következő című szótárakat érti: *Johnson* Sámuel: *Dictionary of the english language*; London, 1765. — *Dictionnaire de l'Académie Française, revu, corrigé et augmenté par l'Académie elle même*; 5-dik kiadás, 3 köt., Paris, 1825—9. — *Adelung: Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart, mit beständiger Vergleichung der übrigen Mundarten, besonders aber der Oberdeutschen*; Wien, 1811, 4 köt.; kisebb kiadása, u. o. 1819. Mind e szótárak bizonyosan meg is érkeztek a mondott időre s maig is meg vannak az Akadémia könyvtárában; csak az olasz szótár maradt el. *Kresznerics* Ferencz ismeretes szótára Budán 1831—2. jelent meg *Fenyéry Gyula* felügyelete alatt. *A Tud. Gyűjt.* 1831. évf. VI. f. 116—7. lapjain *Vörösmarty* ismerteti; 1. *Minden Munkái* VI. k. 234—5. l.

5309. A levél 2. kikezdése: «*Gyürky Pál* Kamarás.» *A Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 36. (máj. 5-diki) száma szerint a király ápr. 25-dikén nevezte ki *Losonczy Gyürky Pált*, *Nógrád várm.* volt első alispánját, *Krassó várm.* főispáni helytartójává. A 7. (júl. 21-diki) száma pedig arról értesít, hogy *Gyürky Pált* júl. közepén iktatták be adminisztratori hivatalába.

520. lap fölül 1. sor: «Első All Ispányunk *Gyurtsányi Gábor.*» *Moysfalvi Gyurcsányi Gábor* *Nógrád vármegyét* kora ifjúságától fogva szolgálta, 1818—1828-ig mint másod, innentől fogva 1832-ig mint első alispán; 1832-ben királyi tanácsos, a *Kir. It. Tábla* bírása, később altárnok és utóbb a *Hétszemélyes Tábla* bírása lett; 1855. okt. 19. halt meg. Az 1825—7. és 1830. országgyűlésen vármegyéje követe volt és a kiválóbbak közé tartozott. V. ö. *Szinnyei J. id. m. IV. köt. 165. hasábjával*, a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 13. (aug. 14-diki) számával s a *XIX. k. 4577. számú* levelével s jegyzetével, a hol e férfiú neve hibás hírlapi közlés után *Turcsányi Sándor*-nak van írva.

U. o. 18. sor: «*Kubinyi Agoston.*» Ez a férfiú 1799. máj. 30-dikán *Videfalván* (*Nógrád várm.*) született s 1873. szept. 19-dikén halt meg *Budapest*-en. *Beszterczebányán*, *Debreczenben* s a *pesti egyetemen* tanult és *Szentkirályi László* ítélő mester mellett táblai jegyző lett; 1821-ben *Nógrád várm.* aljegyzője lett, a hol egyszersmind *prol. egyháza* érdekében nagyon áldásos működést fejtett ki. 1843-ban a *M. N. Múzeum* igazgatója lett, s ugyanez évben az *Akadémia* tiszt. tagja; 1869-ben a *Múzeum* igazgatásától fölmentetett. Sokat írt a korabeli lapokba és folyóiratokba; önálló munkái: 1. *Magyarországi mérges növények* . . . *Buda*, 1842; — 2. *Bucsbeszéd* az orvosok és természetvizsgálók 1842 tartott közgyűlésén; — 3. *A M. N. Múzeum*; *Pest*, 1848; — 4. *Szegszárdi régiségek*, u. o. 1857; — 5. *Egyházi örömmünep*; u. o. 1862; — 6. *A M. N. Múzeum Képtárának lajstroma*; u. o. 1868; — 7. *Temetések és temetők*; u. o. 1869. — L. bővebben *Szinnyei J. id. m. VII. köt. 369—75. hasábjait*.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «*Édes Atyám* néhai *Mocsáry Balás* . . .» V. ö. *Szinnyei J. id. m. IX. köt. 61. hasábjával*, a hol e szerint *Mocsáry Antal* atyja hibásan van szintén *Antal*-nak mondva.

521. lap 2. sor: «Madarassy F. . . *Magyar Versekkel leis festette.*» Ez a nyomtatás ismeretlen; sem Szinnyei J. nem említi, sem közönyvtáraink catalogusai nem ismerik.

5310. A levélhez csatolt vers megegyez az 5300. számú levélbeli közléssel, csak az 5. és 6. sora van kijavítva a végleges szövegre, így:

— — — — Össze-
Fűzött karokkal tartom átszorítva . . .

5313. Márton István *Moralis Katechismusára* nézve l. a XV. és XVI. k.-nek az indexben megjelölt lapjait.

5314. 525. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Wigand az Előfzetőket olly nehezen elégíti ki.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 23. (márcz. 19-diki) száma hirdeti a *Közhasznú eszméreték' tára, a' Conversations Lexicon szerint Magyar országra alkalmaztatva* (Első Kötet A—Bako; Pest, 1831. n. 8r. XX, 588 l.) című munka megjelenését, a következő megjegyzéssel kísérve: «Megjelent tehát a' régen várt első Kötete a' Magyar Conv. Lexiconnak, és úgy jelent-meg, hogy várakozásunkat kielégítené. Ohajtásunk szerint koránt sem pusztá fordítása ez a' Brockhaus' Convers. Lexiconának, hanem a' Magyar Hazára alkalmaztatva, minket közelebbről érdeklő sok új czikkelyekkel megtoldva, a' hozzánk nem tartozó apróságoknak elmellőzésével. Örömmel látjuk azt is, hogy a' 34 dolgozó társ közül tsak a' jobb hitelű írók' neveit (vagy egészen, vagy első névbetűikben) találjuk a' kidolgozott vagy fordított czikkelyek alatt írva.»

5315. A levél eleje: «Én szombat dél óta vagyok ezen gyönyörű . . . helyen.» Kazinczynak Pannonhalmán töltött napjairól igen érdekes adatokat őriz Guzmicsnak Szemere Pálhoz 1831. ápr. 12-dikén írt levele, a melynek eredetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában van. A levél egész terjedelmében itt következik:

Szemere Pálnak, Guzmics Iszidor
tiszteletét, szíves idvezlését.

Pannonhalm. Apríl 12d. 1831.

Kazinczy itt van, s most könyvtárunkban írja Bethlehen [!] Epithalamiumát. — Mennyi gyönyöröt itt láthatnom, gyönyörűn folyó beszédeit, meleg, néha dévaj, de mindég tiszta szíve kiömléseit, hallanom; éreznem, s társaimmal érzetnem, hogy ő barátom! ha Te itt vagy, legszebb boldogságom telve! De itt vagy; a te tiszta lelked, szép szíved, itt lebeg közöttünk.

Tegnap a mi Széphalmi barátunk író, véső, és rajzoló volt. Ebéd előtt felkerekedik, s egyedül, kést véve kezébe, akar lefutni kertünkbe. «Magadat nem bocsátlak, és Szedert szeretném velünk», mondom; «Szeder maradjon, mond, te jöhetsz.» Lefutánk. Mindjárt a kerti erdő szélében áll egy Ailantus, veszi kését, és egy G. belüt vés kérgére csuda ügyeséggel. Te mit csinálsz? kérdém. Csak várj, mond, s közel ott egy más fára B-et. — Ha én úgy tudnék, nevedet én vésném; vésd magad helyettem. Megyünk, és vés Sz-et, közel FK 1831et, mindjárt mellette S-et, s a kettő között, de csak délután, ismét egy B-et, a két B

titkai közzé tartozik. Délest Monostorunkat rajzoló éjszaki, nyugati és keleti részeiről. Ma reggel hét órától a könyvtárban néz és ír.

Ápril 15.

Nem írhattam kezdett leveletem tovább [!]. Ő szobámba jött, s ebédig beszéddel töltém az időt. Délután kettőtől ötig a 2387 napok rettenetes történeteit beszélte el maga szállásán előttem és Szeder előtt. Fül voltam egészen, s szívem érzé a szenvedéseket, lelkem a nagyságot, mellyel Ő szenvedni tudta és tűrni. Az elbeszélés nem egész végével ismét kertbe menénk, hol folytatta történetét, és végelte. Innen fel hívtak bennünket mert Horvát Endre érkezett két pap szomszédával, kik Kazinczyt látni ohajták. Endre már ez előtt volt egyszer nálunk, vasárnapi ebéden, vacsorán, háláson, heffőn ebéden. Mi pedig vasárnap délután vele szállánk le Magányába, csak gyalog, mert K.nak így tetszett, de utánunk jött két szekér, hogy felhozzon.

Kazinczyt én örömet vittem volna Győrré, hogy őt láthassák tisztelői; mert, bátor Győrnek jött, ott még sem láták őt a miénken és a Fő Notárius Kisfaludyn kívül; örömet vittem vala egy szomszéd falunkba, hol a táj és Plébánia-kert a Szerzet ferdőjével [!] figyelemre méltó: de ő nem mozdult; Pannonhalmán élem örömeimet, mond, míg maradhatok. A Fő Apát itthon lévén, folyvást asztalánál ettünk; vasárnap több vendégeink lévén, a vendég ház palotájában, hol Kazinczy vig volt s dévaj. Szerzeteseink jelenték ohajtásokat, hogy egyszer vezetném a Convent ebédlőjébe, hogy láthatnák mindnyájan a mindnyájoktól tiszteltet. Ohajtások tellyesedett, mert az Apát kedden elutazott, s Kaz. ebédelt és vacsorált valamennyünk között. Hangzott, gyönyörű idvezlésére és bucsuzására az Éljen-től tágos ebédlőnk. — Szerdán utnak creszténk egy társunkkal, Farkas Vinczével, ki őt felette megszerette, s talán általa is megszeretteteit. Így hagyá köztünk édes emléket a gyönyörű Férfú. Hogy nem lehetünk mindnyájan ilyenek!

Édes Barátom! az új kritikusok, kikben én munkás lelket, sok igazságot látok, keményebben veszik a dolgot, sem hogy továbbá is csak kényünkre enyélghessünk a litteratúra pályáján. Meg kelle lenni ennek; a viszont bizalom így kissé gondatlanokká tón bennünk; a keménység gondosságra kiált. Szeretném, ha nálad régen heverő, inkább szivből, mint ésből folyó dolgozatomat még egyszer átnézhetném, s igazíthatnék rajta, minekelőtte kiadd. Küld meg a szorgos szekér által, Juniusi vásárkor visszaküldöm. A Kritikai Lapokban egy igen nagy vétek követtelik el: a lappangás és lappangtatás; mind a keltő sok gyanakodásra ad okot. De ők lássák. Te élj egészségben, s izleld szeléd örömeidet.

Könyvtárunkban egy nagy könyv tábláján ezeket olvasá előttem a Tárnok: «Láttam, a mit látni ohajték. Emberi nagyság! mi lenne belőled, ész, rény és honszeretet nélkül? Kazinczy Ferencz.»

526. lap 2. kikezdés 4. sor: «Földváry Miklós.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 18. (szep. 1-ei) száma szerint Péteriben (Pest várm.) az ág. ev. új templomot aug. 26-dikán fényes ünnepélylyel szentelték föl, midőn Kis János magyar, mások pedig tót és német beszédeket mondtak. A templomot a mostani földesúrnak, Földváry Miklósnak az apja kezdte építtetni, de a mostani földesúr, mint a vármegye szolgabírája, «vitte tökéletességre». V. ö. az 5330. számú levél 2. kikezdésével.

527. lap fölül 17. sor: «Sadler Ur . . .» T. i. *Sadler József*, a ki 1791. máj.

6-dikán Pozsonyban született s 1849. márcz. 12-dikén Pesten halt meg. Előbb a gyógyszerési tanfolyamot végezte s később lépett az orvosi szakra. Mint orvos-doctor jutott a M. N. Múzeum természetrajzi tárához őrnök (1821) s az egyetemre a növénytan tanárának (1832), a hol 1848-ig működött. Több növényt neveztek el róla. Számos művét l. Szinyei J. id. m. XII. köt. 7—9. hasábjain.

U. o. 1. kikezdés 6. sor: «Nagy-Ajtai Zágoni Barra . . . vadúl bána Schédellet.» Barra István (1805—1865) Pest várm. főorvosa, ki Kis Kőrösön élt s működött. Az újság melletti támadásai bizonyára külön lapon jelentek meg s így ma már elkallódtak. Első önálló munkájának, az *Értekezés az epekörségről* (Cholera morbus) címűnek megjelentét a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 10. (febr. 2-diki) száma is hirdeti; a 11. szám pedig a köv. ismertetést közli róla: «Valódi philosophusi szemmel tekint a' Szerző itt munkájának első részében a' természetnek tágas keblébe, és az élet körül nyomosan vizsgálódván, mély belátással fejtegeti annak változásait, megbomlásait, 's ezeknek okát. Második részében pedig különösen szóll az epekörségről, hol röviden mindent felhord, a' mi annak perzenetihez tartozik, 's a' mit eddig tapasztalásból tudó Orvosok feljegyeztek, t. i. ezen nyavalyának származását, történeli kifejlését, és terjedését, ennek segítő okait, óvás' és gátolás' módját, gyógyítását 's a' t. úgy hogy e vesze[de]lmes környülállásban igen nagy hasznát veheti mind az orvos, mind a' nem-orvos e' munkának, mely tsinos magyarsággal van írva, és Literaturánk is sokat nyert vele.» Még más három természetrajzi művét l. Szinyei J. id. m. I. köt. 610. hasábján.

528. lap 4. sor: «Az én kevés soraim a' könyv' Intelligenzblattjában fog [!] állani.» L. a *Tud. Gyűjt.* 1822. évf. III. f. 124--5. lapjain; v. ö. az 538. lap 3. kikezdésével.

U. o. 1. kikezdés: «Dömötör Pálnak is azt» (irtam). V. ö. a *XI. k.* 2681. számú levelével s jegyzetével.

5316. A levél 7. sora: «Stöber és Weisz Dávid . . . Stöber Ferencz (1795—1858) atyjának. St. József rézmetszőnek és az akkor híres Maurernek tanítványa a bécsi képzőművészeti akadémián, a melynek 1835-ben maga is tagja, 1844-ben pedig tanára lett. Stöber minden akkori festőművész után dolgozott s igen szapora rézmetsző volt.

Weisz Dávid (1775—1846) Mark és Füger tanítványa Bécsben, de azon kívül Olaszországban is hosszabb tanulmány-időt töltött és a korabeli zsebkönyvek és képes lapok állandó munkatársa volt.

5318. 532. lap 3. kikezdés: «Vinczénél nekem nem adhatatok kedvesh vezetőt.» Kazinczy Farkas Vinczét érti, a ki 1784. febr. 22-dikén Söjtörön (Zala várm.) született s 1849. aug. 8-dikán halt meg Tihanyban. A sz. Benedek-rendbe 1803. nov. 5-dikén öltözött s 1812. márcz. 29-dikén áldozópappá szenteltetett. Többféle rendi hivatalt viselt: pápai, később soproni igazgató volt, utóbb 1828—1830-ig házfőnök (perjel) és bakonybéli jószágkormányzó, 1830—1831-ben házi lelkiatya u. o., 1831—38-ig pannonhalmi levél- és pénztárnok, innentől kezdve haláláig tihanyi perjel. (Zoltvány Irén szíves közlése.)

533. lap 1. kikezdés 3. sor. «Holmit veve fel a' mit a' Vallás felől én irtam.» A *Muzárium* V. kötetében nincs egyetlen dolgozat sem, a mely ide vonatkoznék, sem Kazinczy neve alatt, sem álnévvel.

U. o. 2. kikezdés: «Köszöntsd . . . a' *Priort* . . . és *Maurust* 's a' Zemplényi *Kálmánt*.» Kazinczy látogatásakor Pannonhalmán *Fenix Farkas Ignác* volt a prior, mint Zoltvány I. tudósít. Fenix F. I. 1784. szept. 8-dikán Pápán született s 1870. decz. 26-dikán Győrött halt meg. 1802. okt. 31-dikén lépett a Beneczs-rendbe, 1808. felszentelték s esztergomi tanár, majd házfőnök és gymn. igazgató lett (1808—1817); egy évi komáromi működése után alprior és sz. mártoni plebánus, azután győri házfőnök és igazgató volt s 1823-ban a pesti egyetemen az egyházi jog doctorává avatták. Innentől fogva 1827-ig zamárdi plebánus, 1827—29-ig pannonhalmi levéltárnok s 1829—31-ig u. o. prior, 1831—38-ig tihanyi prior, majd urad. igazgató Pannonhalmán, 1840—50-ig győri igazgató és házfőnök, utóbbi tisztségét 1867-ig viselte s a király a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Több latin alkalmi költeményen s magyar beszéden kívül művei: 1. *A győri főtanodában mind a két nembeli szorgalmas ifjúságnak ajándékul*; Győr, 1846: -- 2. *Győr örömhangjai*. István főherczeg . . . körútja alkalmával . . . u. o. 1847; -- 3. *Természetröjz. Gazdálkodást kedvelő köznép és serdülő ifjúság használatára*; u. o. 1850; -- 4. *Magyar gazdasasszony* . . . u. o. 1850. Számos műve kéziratban maradt. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 370—1. hasábjait.

Maurus nem más, mint *Czinár Mór Pál*, a ki 1787. márcz. 3-dikán Szakoleczán (Nyitra várm.) született s 1875. febr. 10-dikén Pannonhalmán halt meg. 1811. ápr. 23-dikán szenteltetett misés pappá s egy évig Pannonhalmán, aztán Pozsonyban, majd ismét Pannonhalmán és Győrött tanárkodott, egyszersmind igazgató és házfőnök volt. Kazinczy látogatásakor Kováts Tamás főpát titkára volt; aztán levél- és könyvtárnok. 1838-ban az Akadémia lev. tagjává választotta; emlékbeszédet Ipolyi Arnold mondott róla. Ünnepi latin nyelvtű ódáin kívül két nevezetes műve jelent meg: 1. *Damiani Fuzhofer . . . Monasterologiae Regni Hungariae libri duo*. *Recognovit et auxit M. Cz. Pestini*, 1858—60, 2 köt.; -- 2. *Index alphabeticus cod. dipl. Hungariae per Georgium Fejér edeti*; u. o. 1866. -- L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 521—2. hasábjait.

Klasz Kálmán 1785. júl. 8-dikán született Homonnán (Zemplén várm.) s 1839. ápr. 27-dikén Pannonhalmán halt meg. 1803. nov. 5-dikén lépett a sz. Benedek-rendbe s 1814. ápr. 30-dikán szenteltetett áldozópappá; 1821-től haláláig pannonhalmi könyvtárör volt. (Zoltvány Irén szíves közlése.)

534. lap. 2. kikezdés: «*Néhány példányt áttvettem a' Typographiában, megpillantom az ide zárt mérges jelentést. Így járnak azok, a' kik ellen én a' 47d. lapon kénytelen valék megszólalni.*» Kazinczy utolsó műve ily czímmel jelent meg: *Kazinczy' útja Pannonhalmára, Esztergomba, Váczra*. Pesten, Megjelent 1831. Apríl. 30. Nyomtatta Landerer. -- A munka b. Eölvös Józsefnek van ajánlva a köv. sorokkal: «Nevedekjél, kedves ifju, 's légy a' kit várunk. És ha majd felhágysz a' lová érdemeid ragadozni fognak, emlékezzél barátodra. De emlékezzél, hogy csak a' tiszta ragyog.» Az Akadémia könyvtárában Kazinczy köv. kézírásával ellátott példány van: «A' Magyar Academia' Könyvtárának alázatos tisztelettel. Május' 2d. 1831. Kazinczy Ferencz mpr.» *A Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 38. (máj 11-diki) számában hirdeti a munka megjelenését a következő szavak kíséretében: «Kazinczyknak, nemzeti Literaturánk' ósz, és még is vidám és erős férfialelkü Eajnokának e' munkája B. Eölvös Józsefnek, a' szép és jó reményű, tiszta elméjű, jó szívű, 's Hazáját igazán szerető nevendék *Nagynak* van ajánlva, még pedig érdemes tiszta, emberszerető, és hazafiai szózáttal. A' munka nem szorult

ditséretre, 's nem is mondunk többet róla; hanem, hogy azt, mint a' hazai csinosodás' ohajtásának ékes virágát minden jó hazafi örömmel olvashatja.»

Miféle mérges jelentést mellékel Kazinczy; nem tudom biztosan. Úgy látszik, talán Barra Istvánnak az 5315. számú levélben említett támadásaira czéloz, legalább a következő mondata: «Igy járnak azok», stb. e mellett szól. De az sem lehetetlen, hogy Harsányi Pálnak a Kisfaludy Károly emléke megörökítését czélzó felhívásra írott *Egy kis észrevételét* kell értenünk, a mely ápr. 6-dikáról levén keltezve, ekkor jelenhetett meg.

Kazinczy ez id. műve 45–50. lapjain erősen megtámadja Bajzát s társait, védelmébe veszi Dessewffyt s a tekintély elvének két pártjára; de azért a megtámadottaknak tömjénez is egyszersmind. «Nem hon' és mesterség' szeretete az, — írja — a' mi embereinket e' dúlásokra ragadozza, hanem szilaj tűz, *neveletlenség, éretlen góg*. Ha a' vázakat döntik, azzal nem gondolok; még örvendek neki; de azt tenni méltósággal illik, nem vadsággal.» V. ö. az 5322. 5323. 5325. 5326. s az 5341. számú levelkekkel.

5322. 537. lap fölül 4. sor: «*Ö* [l. i. Thaisz] *is meg van csapdosva.*» Kazinczy a szóban levő mű 46. lapjain ezeket írja: «Csendesen nézem midőn a' *zúp tojás visszarepül az azt hajítgatóra*; a' bántók így némulnak el, 's kútjuk hogy a' *drasticus gyógyszernek* volt foganatja.»

U. o. 1. kikezdés 5. sor: «Bajza . . . ezt mondá . . . *Én felelni fogok.*» Bajza be is váltotta szavát; a *Kritikai Lapok* II. füzetében egyrészt közzétette *A sz. hajdan gyöngyei* fordítása ügyében kelt leveleket (e kötetben az 5284. 5289. 5292. és 5293. számúakat), hogy a közvélemény alaposan tájékozódhassék a szóban forgó ügyben; másrészt Toldyval is feleletet íratott Kazinczy igazításaira és választ Rumynak, a ki a G. jegyű bírálót nagyhangon s elbizakodottan leczkéztette. De mind e kisebb-nagyobb terjedelmű czikkek mellett még van egy, a *Nyilatkozás Kazinczy' vádlataira* czímmel (112–118. l.), a mely egyenesen a *Pannonhalmi út* említett 45–50. lapjain olvasható vádakra való felelet. Bajza ebben azt mondja, hogy Kazinczy halála után a *Pannonhalmi útnak* újrადolgozott kézírata jutván kezébe, csodálkozva látta, hogy ebből a *Kritikai Lapok* elleni rész hiányzik. Ez a dolog hosszabb fontolgatásra ösztönzé s végig forgatta Kazinczy minden vitáját és arra az eredményre jutott, hogy Kazinczyt mindenütt «nemes tartózkodás és méltóság, kímélő szelidség, 's keserű visszatörések helyett — melyekre oly könnyen ragadtlak a' lélek — jütékos ironia 's elmésség bélyegzék»; épen csak a *Pannonhalmi út* a valódi kivétel. Mindebből tehát azt következteti Bajza, hogy az említett mű vitázó részét Kazinczy nem önmagától, nem «saját lelke sugalmából és meggyőződése szerint» írta; hanem mások s pedig olyanok igazításaira szölte művébe, a kik «magokat barátinak nevezgeték 's kikről ő lelke' tisztaságában hitte is, hogy baráti». Más szóval: az irigy és gógös áskálódók a forrásai a vitázó résznek; ők keserítették el Kazinczy életének végét. E miatt Bajza érdeme szerint nem is felel Kazinczy vádjaira, mert azokban nem Kazinczy vétékét látja, hanem az irigy áskálódókéét; Kazinczy bottlása csak «egyedül abban áll, hogy magát kígyósziszegések által hagyta régi méltóságos ösvényéről elcsábitatni». S mivel most a megboldogult, «annyi czímmel érdemel kímélést: én e' helyt — mondja Bajza — az ügyet feláldozom az ő személynék 's elfeledvén sérelmeimet, minden további vitatásokkal, melyek nem lehetnének nem keserűk, végkép

felhagyok, nehogy sírjokban is bolygattassanak a' sokat szenvedett és fáradt ember' hamvai».

U. o. alább 3. sorral: «*Árpádot* becsületes embernek neveztem.» A *Pannonhalmi út* 45. lapján ezeket olvassuk: «Nem pirúlok megvallani, hogy a' párduczos Árpád' tömjénzőjítől végre borzadok, 's szégyellek tekintetni társoknak. Én nem tudom, az a' becsületes ember mit véthete oly nagyot az Istenek ellen, hogy ezer esztendeig csendesen fekvethén sírjában, most onnan minden által felrángattatik, a' ki elhitette magával, hogy hexametert pörölyözni, 's valami olyanformát mint az Épós, összefirkálni ő is tud.»

U. o. alább 6. sorral: «A' *Sas'* második *Kötetében* bosszankodva láttam *Thaisznak* kifukadását *Bajza* ellen.» Czézés a *Sas* 1831. évf. II. köt. 153. lapján olvasható következő sorokra:

«*Kimélés, értelmcsítés és eszméltetés.*» *Krit. Lapok. Kiadja Bajza. 1. Főzet. 1831.*

«E híres neves munkának új kiadása nem sokára meg fog jelenni, a' nagy tudományu 's halhatatlan érdemű, világ szerte esmeretes Bajzának természeti nagyságában rézre metszett képével ékesítve, azon állásban, midőn épen méltóságos dühében a' magyar Conversations Lexikon íróit, mint földön eszúzó férgeket «*Nemzeteket tapodó haragja*» letapodja, — ezen aláírással a' travestált Hamletből: «So zerreiss ich mein Latein!» Nyugalomba tett redactor.» — V. ö. az 5326. számú levél 3. kikezdésével.

538. lap fölül 3. sor: «*Pannonhalmi Út*amnak 12. lapján . . . mondottam.» Az idézett helyen e sorokat olvassuk: «Azok közt, kiket lelkem szeret, csudál, áld, Bíró lenni, nagy szükség nélkül, nem akarok.»

U. o. alúl 5. sor: «A' *Pope didacticum* mellé még *három poemát* fog ragasztani a *Muzarionban*» (Szemere). Az id. folyóirat V. kötetében Poperól a 184—9. lapokon nagyon méltánylól ismertetés szól névtelenül; azután a 190—200. lapokon *Tanító költemények* czímmel elméleti fejtegetés következik, szintén névtelenül, de mind a kettő Kis Jánosról; I. *Emlékezései* (1890) 435. lapját. Így érthető tehát Kazinczynak itt idézett sora s e levél utolsó mondata. V. ö. az 554. lap 3. kikezdésével.

5323. 539. lap alúl 6. sor: «A' 48. lap 7d. sorában tévedésére rá fog ismerni.» Az id. helyen Vörösmartyról így szól Kazinczy: «Berzsenyit és Vörösmartyt korunk' és körünk' nagy díszjeinek vallom.»

540. lap fölül 2. sor: «*Harsányi* egy új felszólítást teszen.» V. ö. az 5318. számú levélnek erre vonatkozó jegyzetével s az 5365. számú levéllel.

U. o. 1. kikezdés 8. sor: «*Berci* szobája . . . » T. i. *Fáy Albert*, a Szemere mostoha fia; máshol világosan meg is nevezi őt Kazinczy.

5325. 543. lap fölül 9. sor: «*Columban.*» T. i. *Barbay Kolumbán*, a ki 1783. jan. 5-dikén Szenden (Komárom várm.) született, 1806. máj. 20-dikán öltözött a rendbe s 1815. ápr. 24-dikén szenteltetett misés pappá. Több helyen működött mint tanár, így: Pápán, Győrött, Pannonhalmán, Kőszegen, Sopronban, Esztergomban; 1827-től 1832-ig a philosophiát tanította Pannonhalmán, aztán két évig Deákiban lelkész volt, 1834—36-ig a pozsonyi akadémián hittanár, egy évig pannonhalmi lelkiatya, 1837-től 1842. jan. 13-dikán történt haláláig Füssiben lelkész. (Zoltvány Irén szíves közlése.)

U. o. 1. kikezdés 2. sor: «Az Apát szépen s híven van adva . . . Bonifác legigazabban . . . De mit vétett Szeder, hogy olly hidegen, mit Endre, hogy olly nem szépen szólász rólok?» A Pannonhalmi út 23. lapján ezt írja Kazinczy: «A' Fő-Apát már ebédjénél ült négy vendégével és némelly társaival. Őtet ismerem volna itt elsőnek, ha széke 's keresztje annak nem mutatták volna is. Arczán egész lelke.»

Maár Bonifácról több helyen emlékezik Kazinczy; de Guzmics valószínűleg azt a jellemzést találja legigazabbnak, a mely az id. mű 24. lapján olvasható: «Ő a' legjobb' legjobbjai közzé tartozik.»

Szeder Fábiánról tulajdonkép nem ád Kazinczy igazi jellemzést, bár két ízben említi. Először ezt írja: «Szeder vette által a' kert' intézését, 's alkalmash utakat von benne.» (24—25. l.) Másodszor a 27. lapon említi, hogy Szeder «a' keze alatt álló pénzek' gyűjteményét és a' természeti dolgok Muzeamát. látatá vele. Harmadszor a 34. lapon szól róla, de csak annyit mond, hogy az estét vele, vagy együtt töltötték.

Horváth Endréről a 25. lapon a következőket írja Kazinczy: «Éz az ő szőlőháza [t. i. Pázmádon, a hol plebánus volt] közel áll a' Monostor' kertjéhez, 's ő itt lakik inkább mint benn a' faluban, mert Plébánusi lakja egészségtelen és szűk. *Lecke' elevensege egészen elhagyta; ritkán lobban, dévajságra, vagy csak erővel.* — Az Apát tudni akará, ha Endre adá e az én nevement is valamely fájának, a' mit tenni szokott, midőn Író látogatja meg; 's kénytelen vala megvallani hogy az most eszébe nem jua.» V. ö. az 5354. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés: «A *coelibatus heves barátja!*» Kazinczy id. műve 34—35. lapjain a többi közt ezeket írja Guzmicsról: «Szabad lélek, de korlátjai közt, és a' mit alig tudok érteni, ő is *heves barátja a' Coelibatusnak. Én tőle olly sok új és nagy ideát kaptam, hogy felejtém a' magamét.* . . .»

5329. 551. lap alúl 11. sor: «*Georch Ulyés nem lehet Academicus.*» *Georch Illés* (1772—1835) ekkor nem, de 1832-ben az Akadémia tiszt. tagjává választatott.

U. o. 8. sor: «*Horrát Püspököt kirekesztettük.*» Horváth János hasonlóképen 1832-ben választatott az Akadémia tiszt. tagjává.

552. lap fölül 10. sor: «Istenben boldogult Mikos Úr, ki Horácz Odáit magyar hexameterekben kezdte adni.» Desselffy kétségtelenül b. Mikos Ferenczre czéloz, a ki Szinnyei J. id. művében nem fordúl elő. Rövid nekrológját a *Huzai és Külf. Tud.* 1829. évf. 22. (márcz. 18-diki) számából ide iktatom: «Pesten a' Tek. Kir. Táblát egy nap kettős szomorú eset érte; ugyanis Melt. Tarródházi B. Mikos Ferencz Úr, Kir. Tanácsos, és a' Kir. Tábla Assessora, tegnap előtt, Martius' 16-dikán reggeli 11 órakor, igen rövid betegsége után, munkás férjfiúi életének legvirágzóbb korában az élők közül elkölözött. Hideg tetemeit Pestről tegnap reggel Tarródházára, Ns. Vas Vármegyébe, a' nemzetség' sírboltjába vitték.» — Vajjon a Desselffytől említett fordítása megjelent-e, vagy csak kézírásban volt: nem tudom; bízható, hogy nyomtatásban nem jelent meg, vagy legalább nem Mikos neve alatt, mert bibliogr. kézikönyveink nem ismerik.

U. o. alúl 8. sor: «B. *Eötvös* . . . *Komédiát írt.*» Desselffy valószínűleg Eötvösnek a *Kritikusok* című vígjátékára czéloz, a melynek kézírata Szemere Pál gyűjteményében volt. — Írt Eötvös egy más hasonló művel is *A kritikus*

apothéosisa cízzel, a mely ekkoriban megjelent külön is, és később a *Muzáron* V. köt. 147—50. lapjain is; ebben is Bajza ellen szól.

5330. A levél 2. kikezdése: «*A Péteri Földes Úr...*» v. ö. az 5315. számú levéllel s jegyzetével.

554. lap 4. kikezdés 2. sor: «*Magyar Költők' válogatott virágai* tízim alatt szándékozom kiadni.» Ily című gyűjteményes kiadása nincs Kis Jánosnak; lehet, hogy az akkori irodalmi villongások akadályozták őt szándéka teljesítésében. Valószínűleg a már ekkor nagyjából összeszerkesztett gyűjteményt is felhasználta később a *Soproni estvők, Literatukai egyveleg* kiadásában, Sopron, 1839—44.

5334. A levél 5. sora: «*Testvére* [t. i. Karacs Ferencz], az *Al-Csúti Ref. Predik.* nála fekvék betegen 's meg is holt.» Kazinczy az alsúthi ref. pap személyére, illetőleg Karacs Ferenczcel való rokonságára nézve téved, mint ezt a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számában olvasható következő nekrológ világosan mutatja: «*Al-Csúti Reform. Predikátor Tiszt. Tudós Környei József Úr* e' f. hónap 7-ikén meg holt Pesten, életének 41-ik esztendejében, tüdő-kórásban, hitvese atyjának, Karacs Ferencznek házánál. Özvegye Karacs Mária, és három árvái siratják. Hosszasan tartott betegeskedése alatt kegyes részvétellel gondoskodtak gyógyíttatása felől a' jobbagyaik' boldogságát, 's erre nézve ezeknek példás életű, hív lelki Tanítójok' egészségét szíveken viselő Fels. Ts. Kir. Fő Herczeg József Magyar Ország Nádora, és Fels. Hitvese Mária Dorothea a' magos lelkű fő Herczegné. Május 9-ikén, temetése napján számos Papi, és Világi gyülekezet előtt a' gyászos alkalomhoz illő beszédet Fő Tiszt. Superint. Báthori Gábor Úr tartotta. Követék a' halottas gyász szekerét, a' Fels. Fő Herczegné rendeléséből, a' Fő Herczegi Udvar minden formaruhás tselédei.»

5335. A levélben említett *Bársony czipó* című vigjátékot Setétkúti Setétt Imre huszárhadnagy lengyelből fordította. Kazinczy erkölcsi szempontból az egész vigjátékot elhibáztattnak tartotta s újra átdolgozta *Az allacz papucs* cízzel és így nyújtotta be néhány sornyi jelentés kíséretében az Akadémiának az 1831. máj. 24-diki ülésében. Az Akadémia «kiszülete» elfogadta Kazinczy véleményét, s azt határozta, hogy a fordítás küldessék vissza Setétt Imrénék, mivel az Akadémia alapszabályai csak remekművek fordítását engedik meg. Kazinczy átdolgozása egyelőre a levéltárba került, a honnan Toldy és Bajza kiadták a *Kazinczy Eredeti Munkái* I. köt. (1836.) 267—290. lapjain. V. ö. Vizsola Gyula id. dolg. *Akad. Értesítő* 1909. évf. 655—6. lapjaival.

5338. A levél 3. sorában említi Kazinczy *Balajthy Józsefet*, a ki előbb Szöllös-Vég-Ardón (Ugocsa várm.), 1831—1850-ig pedig Munkácsen volt ref. lelkész. Verset s kisebb cikkeket írt a korabeli folyóiratokba (1822—1840); önálló munkái: 1. *Chryszant és Duria, vagy a megrettenhetlen keresztényen*. Szomorújáték 5 felv. Németből szabadon ford. Sárospatak, 1816; — 2. *Felséges első Ferenc Ausztriai császár... születése hatvanadik napja öröminnépén*; Kassa, 1828; — 3. *Munkács*. Az az Munkács városának és várának topographiai, geographiai, históriai és statisztikai leírása; Debreczen, 1836. L. Szinyei J. id. m. I. köt. 376—7. hasábjait.

5339. V. ö. az 5340. számú levéllel.

5340. 563. lap alúl 14. sor: «A' híres *Duellant.*» T. i. Bajza; v. ö. az 5289. számú levéllel.

564. lap fölül 1. sor: «Szeretném ha az *Academia velem referatlatna a' Tessedik Munkája* eránt.» Kazinczy óbajtása teljesült is. Hosszas ismertetését jún. 6-dikán mutatták be az Akadémia ülésén. Nagy szeretettel s méltánylattal szól Tessedik művéről, a melyet az Akadémia a 200 aranyos nagyjutalom elnyerésénél számbaveendő munkák közé sorolt. A közgyűlés Kazinczy kivonatát a levéltárba helyeztetni rendelte, a honnan Viszota Gyula egész terjedelmében közölte az *Akad. Értesítő* 1909. évf. 656—669. lapjain. V. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számával.

5341. A levél 6. sora: «Thaisznak . . . egy *Jelentését vették kritikai korbaicsaik* alá.» Czélszás Thaisznak a *Sas* iránt kiadott jelentésére, a melyet a *Kritikai Lapok* 1831. évf. I. f. 118—127. lapjain *Jám . . . y* álnévvel bírál Bajza.

565. lap fölül 1. sor: «Az *Academia tölem várja az 1831diki Aurora megítélését.*» Ezt már nem írta meg Kazinczy.

Alább 1 sorral: «*Regéjét* igen szerencsés Költeménynek hiszem.» Horváth Endrének főntebb id. elbeszélése *Csesznek vár* czímmel az *Auróra* 1831. évf. 95—158. lapjain olvasható.

566. lap 3. sor: «*Miklós . . .*» T. i. *Sárkány Miklós*, mint Zoltvány Irén tudósít. *Sárkány M.* 1802. jan. 25-dikén Rév-Komáromban született s 1891. júl. 20-dikán halt meg Kajáron. (Győr várm.) 1816. okt. 28-dikán lépett a rendbe s 1825. ápr. 8-dikán szenteltetett áldozópappá. Előbb esztergomi tanár volt, 1831—32-ben komáromi hittanár, 1832. nov. 1-jétől mint hitoktató a pozsonyi akadémián működött, aztán egy évig bakonybéli könyvtárnok, 1835—42-ig a rhetorika tanára Komáromban, 1842—45-ig a főapát titkára; 1845-ben bakonybéli apáttá nevezetelt ki. Számos cikket írt a korabeli lapokba (*Hírnök, Nemzeti Újság, Religio és Nevelés*, stb.). L. Szinnye J. id. m. XII. köt. 198—9. hasábjait.

5343. 15. sor: «*Nagy . . . azt hitte, hogy quadrálá a' Circulust.*» T. i. *Nagy András*, a kinek *A' Kör' kiegyenesítése* (Székesfejérvár, 1830) czfmű művét a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 16. (aug. 25-diki) száma ismerteti. Nagy A. műve 1831-ben u. o. latin nyelven is megjelent.

570. lap 3. kikezdés: «*Marsal Marmont . . .*» *Marmont Agost Frigyes Lajos*, Raguz hercege és Franciaország marsalja (1774—1852), előbb Napoleon szárnysegéde s Castiglione mellett ő dönti el a francziák javára a győzelmet; majd elkiséri urát Egyiptomba, honnan már tábornoki ranggal tér vissza. Végigharcolja a napoleoni háborúkat; a legnehezebb feladatokat is szerencsésen oldja meg s utoljára 1814-ben még a szövetségesek ellen is hősiiesen védelmezi Párist, de mivel mégis kénytelen magát megadni s a szövetségesekkel tárgyalásokat kezd, e miatt sokan árulónak tekintik. Később XVIII. Lajost és X. Károlyt is szolgálja a júliusi forradalomig, a mikor aztán külföldre menekül, beúzza Európát s utolsó éveit Bécsben s Velencében tölti. Emlékiratai (Páris, 1856—7, 9 köt.) igen nevezetes történelmi források.

5345. 575. lap 4. sor: «*Fatovich Úr...*» Kazinczy minden valószínűség szerint *Fatovich Ferencz* nógrádvármegyei ügyvédet és táblabíró-t érti, a ki 1847 körül halt meg. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 126. lapját.

5348. A levél 3. sora: «Olvaslam *verseit* is, melyek bázi-gazdám' tiszteltére a' *Hasznos Műveltségokban* megjelentek.» Szabó Istvánnak, a Homerosz ismert nevű fordítójának, a *Hasznos Műveltségok* 1829. I. 10. számában olvasható a köv. című hexameteres verse: *Tek. Boczári Mocsáry Antal T. B. Úr, Ns. Nógrád Vármegye leírója, súlyos, és hosszas betegeskedéséből fellábadozván, ily jeles öröm könnyeket kütsafart Versekkel tiszteltetett meg.*

5351. A levél 4. kikezdése: «A' *Borsodi Restauratio...*» A *Huzai és Külf. Tul.* 1831. évf. 50. (jún. 22-diki) száma szerint Borsod várm. Miskolczon jún. 15. és 16. tartotta tisztújítását b. Vay Miklós főispáni helytartó elnöklété alatt, s ez alkalommal első alispán Szathmáry Király József, második alispán Felsőpulyai Bükk Zsigmond, főjegyző Palóczy László lett.

5352. E levél másolatát Nagy Sándor hagyatékában találtam s ott gr. *Ráday Pálné*hoz volt útasítva. Ez világos tévedés, a levél szövege kézzel foghatólag mutatja. Az 580. lap 3. sorában a *ludányi grófné* nem lehet más, mint *Ráday Pál özvegye*; *fia* és *menye* pedig *László* és ennek felesége gr. *Wartensleben Ida*. Az én *Fizsim* — t. i. *Prónay Ifigenia*, *Prónay Simon* b. és *Hirgeist Anna* leánya.

580. lap 3. kikezdés 6. sor: «*Prónay János.*» Ez a férfiú Nógrád várm. táblabírája s az 1830. országgyűlésen kövele volt.

U. o. 4. kikezdés 5. sor: «*Ambrózy György.*» Nevezett férfiú (1807—1867) cs. és kir. kamarás, Temes várm. alispánja és követe volt. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 294. lapját.

5354. A levél kezdete: «*Endre...* felette *bántva érzi magát* általad... *Irti készül* ellened.» Horváth Endre a *Pannonhalmi útnak* az 5325. számú jegyzetben idézett mondatait nagyon szívére vette s nyilvánosan is tiltakozni akart ellenök, de a cholera veszélye szándékát megmáskította. Az 1832. évben azonban *Thaisz András* örömet kiadta a Horváth Endre és *Pátfalvi Márk* között ez ügyben folyt levelezést a *Sas* X. köt. 3—10. 11. lapjain, a honnan *Toldy* kiadatlan *Glottomachusok* kötetébe is átvette.

Pátfalvi Márk [álnév?] *Égvárról* 1831. máj. 15-dikén írt levelében ezeket írja Horváth Endrének: «*Beteges állapotodat régen tudtam és sajnáltalak, de most még nagyobb aggodalomba ejtett, a mit Kazinczy Úrjában felőled olvasék, hogy lelked elevensége is egészen elhagyott.*»

Erre Horváth E. máj. 19-dikén így válaszol: «*Kazinczy leírta útját? Még nem láttam. S egészségemről úgy szól benne, hogy te, becsült barátom, azon töprekdedel? Mondottam már, egy bolond oly követ hengeríthet a kőfba, melyet száz okos se húz ki. Egy, vagy ostoba vagy malitiosus, zsidó chirusgus lábamon tett érvágásával azt úgy elrontotta, hogy a tüzesség, daganat, sebek Győrnek legügyesebb orvosát is, Dr. Balog Józsefet, kifárasztották 1830-ban. Végre csakugyan ő is a természet előbbi épségébe állította, s valóban bajomat nem említ-hetem: megnyughatol testem ép volta iránt. Meg, gondolnám, lelkem elevensége*

nézve is. Látszhatik az ember néha s némely előtt kedve-vesztettnek, ámbár lelke belől eleven s vidám. Külömben is szarkaugrándozásokat, tudod, tenni nem szoktam, s az útját leszlezett látogató előtt se tettem. Az az ő sajátja. Ha Kazinczy előtt lelkem-elevensége-vesztettnek látszottam, mikép kérthette többek jelenlétében: «honnan vetted azt a Csesznekvárt?» Melyre én: «talán azt véled, fordítás?» mondtam. Sajátom. S kívánom hogy minden magyar író eredeti darabokat adjon. Csesznekváráról azért csudáalom kérdésedet, mert ilyen minden holnapban teremthetni. Ő erre igen kedvezőleg ezt felelé: «irigylem a munkácskát, akarnám hogy Kazinczy írta volna».

Máj. 25-diki levelében Pátfalvi ezeket írja: «Hála, hogy tested ép, s lelked, a mint látom, régi erejében. Kazinczy hát csak megint repkedett, facsaroskodott. Már a többi is, a mit felőled írt, gyanús előttem. Ím itt vannak a téged illető sorok, lásd magad, tüprenkedett, a kérdésem alaposságát.» S itt aztán idézi mind azt, a mit Kazinczy a *Pannonthalmi út* 25. s 45. lapjain Horváth Endréről ír akár egyenesen, akár csak mellékes czélzással s így folytatja: «Ezekből, jó Endre, már egészen érthetsz, miért aggságoskodtam egyéb tekintetből is irántad. Sajnálom hogy az öreg Kazinczy ily gyermekes meggondolatlanságokat irkálta *Útjába*. Vagy mintha egyenesen ártólag dolgoznék ellened. Látd, nevezted volna el azt az odvas vén almafádat Ferenczfájának, akkor össze-meg-összedicsért volna. A hiú öregnek itt a bibéje. Látni némely mást hogy magasztal tömjéneiért!»

Június 3-dikán írt válaszában Horváth E. sorról-sorra czáfolja mind azt, a mit Kazinczy *Pannonthalmi útjában* önmagáról olvasott. A csekélyebb kifogásokat mellőzve, a fontosabbak íme: «Hogy inkább a magányban, — írja Horváth E. — mint a faluban lakom, ez derék rágalmazás, mert soha oly keveset szőlőházamban nem laktam, mint ez idén, ámbár ez is mit ártana? mivel magányom is plébániámban vagyok. Megengedte a mélt. püspök is ott tartózkodnom, kinek ezt az engedelmet adni vagy megtagadni hatalmában áll.

«Mint van lelkem elevensége, Kazinczy ellenére is már megírtam. Dévaj-ságra, úgy mint ő, nem lobbanok ki... de halgatok az ő idomatlan dévaj-ságival, mert pirítók és nem az én nyem szerint valók. Én megtartom férfias characteremet.

«Igaz hogy a mélt. főpát kérdezte: kapott-e Kazinczy neve tőlem fát? de én nem valék *kénytelen megvallani*, s így nem kénytelenségből — mert nem tudom, micsoda kénytelenséget gyaníthat itt a NAGY KAZINCZY, hanem csak megvallottam, hogy az most eszembe nem juta; a mint úgy is van. Azonban bizonyossá teszem Kazinczyt, nem készakarva mulasztám el. De ő meg ismerjen a kénytelenség meg őszinteség közt különbséget...

«Úgy van, a mint írod, kedves barátom; itt vagyok Kazinczy panaszának csomója: másnak nevét termő élő fa viselje itt, az övét ne. Holott a kifagyott helyébe Ferenczfa viríthatott volna. E miatt kelle fekete vérenek bugyborékolni.

«Mondd meg most, hogy lehessen a nem valóságokat író Ferencz Kazinczy-nak hinni Erdélyi Leveleiben, midőn a factumokat a maga felcsicsomázása kedvéért elforgatni nem bír. Efélék miatt ki ne kételkedjek az utazókban?»

585. lap 2. kikezdés 9. sor: «Nem volna e jó a *Muzarionban*?» (t. i. kiadni). Guzmicsnak ez a védelme nem jelent meg, a Muzarion V. kötele késett, s közben Kazinczy meghalt s egyéb gondoskodást tett szükségessé a hú barát szeretele: gondoskodni az özvegyről s árváiról.

U. o. 3. kikezdés 5. sor: «Ma kapám a Titoknoktól *Szép János fordított Julius Caesárját.*» Szép János gymn. tanár id. műve ily címmel jelent meg: *C. Julius Cézár minden munkái és háborúi magyarul*; Buda, 1831, 1834. Többi műveit l. Szinnyi J. id. m. XIII. köt. 779. hasábján, v. ö. a VI. k. 1548. számú levelével s jegyzetével.

5357. 587. lap alúl 1. sor: «Az *Ugocsa V. Isp.* b.éjelenté . . .» Ez idétt Ugocsa várm. első alispánja b. *Perényi Gábor*, másod alispánja pedig *Ujhelyi Sándor* volt; ezek valamelyikét érti Kazinczy.

588. lap fölül 17. sor: «*Lónyaynál, ki Kazinczy leányt tart házasságban.*» T. i. Lónyay Gábornál, a kinek felesége Kazinczy Ottilia, Kazinczy István leánya volt; v. ö. a XIX. k. 4371. számú jegyzetével s e kötetnek az indexben megjelölt lapjaival.

Alább 3 sorral: «*Prépost és Ujhelyi Pleb. Viczmándy.*» Viczmándy Lajosra nézve l. a XX. k. 4621. számú levelét s jegyzetét.

U. o. «*Az Orosz Pap.*» V. ö. a 590. lap fölül 3. sorával. *Lyakovics Jánost* a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 20. (márcz. 9-diki) száma szerint a király a munkácsi egyh. megyében a «*taksák elengedésével*» főesperestté nevezte ki.

5359. 590. lap 3. kikezdés 4. sor: «*Mecznernél fekszik.*» T. i. Meczner Pál vármegyei főorvosnál; v. ö. az indexben megjelölt lapokkal.

5361. 592. lap 2. kikezdés 4. sor: «*Imre öcsémnel ritkán voltam*»; t. i. Kraynik Imrével, Kazinczy Klára fiával; v. ö. az 5004. számú levéllel s jegyzetével.

593. lap fölül 5. sor: «*Özvegy Consil. Ambrózyné . . .*» Ambrózy Lajosnak, a Helytartó-Tanács tagjának özvegye Gyürky Erzsébet volt; l. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 293. lapját.

Alább 4 sorral: «*A' Szirmay Ádám leánya menye ennek.*» Ambrózy Lajos és Gyürky Erzsébet házasságából három fiú született; az első *Lajos* cs. és kir. kamarás, a Sz. István-rend kiskeresztese, cs. és kir. soproni helytartósági osztályfőnök; ennek a felesége volt Szirmay Ádám leánya, Sz. Terézia, a ki 1857. decz. 16-dikán halt meg. L. a *Nemz. Zsebkönyv* id. lapját.

594. lap fölül 2. sor: «*Szendrói Török János.*» Ez a férfitú nógrádvárm. táblabíró volt s Podrecsányban lakott; felesége Ocsovai Holecz Sarolla. Török János testvérét, Karolinát, György, a hessendarmstadti fejedelem vette nőül. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 301. 303-4. lapjait.

U. o. 9. sor: «*Zólyomi Vice-Ispány Holecz.*» Zólyom várm. jeles alispánja Holecz Károly kir. tanácsos volt a húszas években; l. Nagy I. id. m. V. köt. 131. lapját.

Alább 3 sorral: «*Korponayné . . .*» Korponay Gábor felesége Mázsáry Judit volt. L. Nagy I. id. m. VI. köt. 562. lapját.

Alább 3 sorral: «*Tornaljai Károlyné . . . Losonczi Judit.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 11. (aug. 6-diki) száma szerint Sajó-Gömörön júl. 14-dikén délben nagy tűz pusztított; a lakosság szükségét enyhíteni törekedett «*az azon kívül is keresztényi s tiszta emberi szerzetéről ösmeretes Tek. Tornaljai Tornallyay Károly Urnak özvegye*», a ki több napig eleséggel táplálta s pénzzel is segítette az ügyefogyottakat.

Alább másfél sorral: «*Máriási István Consiliariusné*. Máriássy István (1753—1830) felesége Ragyolczy Csoma Zsófia volt, kivel 1782-ben lépett házasságra; v. ö. a *Hazai és Külf. Tud.* 1830. évf. 33. (szep. 18-diki) számával.

Köv. sor: «Budaméri *Ujházyne's a' leánya Draskóczyné*.» T. i. Ujházy Samu özvegye Radvánszky Polyxena; ennek leánya U. Klementina, e «ritka jelességű hölgy», a ki 1853-ban halt meg. Férje Draskóczy Samu volt, a ki huszonhároméves korában a vármegyei szolgálatba lépett, több évig működött mint al- és főszolgabíró, 1836—43-ig pedig mint alispán és országgyűlési követ Gömörben, egyszersmind az ág. cv. egyházkerület főjegyzője, majd főgondnoka. L. Nagy id. m. III. köt. 385—6. lapjait.

5363. A levél 2. kikezdése: «*Nagy Lázár*, az öreg *Danielis, Koch, Inczédy* elholtak.» Nagy Lázár a Zemplén várm. ismertebb nemesei közül való volt; v. ö. *XX. k.* 8. lapjával. — Egy *Danielis János* mint a vármegye tiszt. orvosa működött; vajjon őt vagy talán apját érti-e Kazinczy: nem tudom. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát. — *Koch* Sátoraljaújhely vas-kereskedője volt; v. ö. az indexben megjelölt lapokkal. — *Inczédy Sámuel* mint úti felvigyázó hivataloskodott Zemplén vármegyében; lehet, hogy Kazinczy őt érti.

5365. *Harsányi Pál* (1806—1883) ügyvéd, versíró, országgyűlési képviselő s a Képzőművészeti Társulat ig. elnöke volt. Dolgozott a korabeli folyóiratok mindenikébe; szerkesztette a *Mulattató* című gyűjteményt Pesten 1832—3-ban 12 kötetben, szerkesztőtársa volt az Orosz József megindította *Századunknak* s a *Fülldtárnak* (1834—5). Önálló művei: 1. *Egy kis észrevétel* folyó eszt. jan. 25. kiadott felszólításra a magyar nemzethez; Pest, 1831. ápr. 6. (Kisfaludy Károly emléke tárgyában; a miről Kazinczy jelen levele is szól; v. ö. az 5316. számú levél jegyzetének ide vonatkozó pontjával.) — 2. *Felfordított állami lét*. Budapest, 1877. V. ö. Szinyei J. id. m. IV. köt. 478—9. hasábjával s a Vörösmarty *Összes Munkái* (Budapest, 1885), VIII. köt. 10. 371—2. lapjaival. Gyulai szerint Harsányi a Ponori Thewrewk József *Velencei szappanporában* támadta meg a Kisfaludy Károlynak emelendő szobor tervét; Vörösmarty e gyilkos epigrammot írta ellene:

Látalak a Helikon tetején mászkálni s türelek,
Gondoltam, neked ott mászni, legelni szabad.

5366. 602. lap 4. kikezdés: «*Dercsényi Ferenczné* . . .» Dercsényi Ferencz (Dercsényi János és Kazinczy Juliánna fia) felesége Szemere Klára volt; l. a *M. P.* 376. lapját.

U. o. 7. kikezdés: «Vezetted el magad *Szirmay Tamásné*hoz és *Mecséryné*hez.» Szirmay Tamásnak, a ki 1807. márcz. 19-dikén halt meg, özvegye Szirmay Johanna volt; l. a *M. P.* 400. lapját. — B. Mecséry Dánielnek, a ki 1823-ban halt meg, második felesége Szirmay Teréz volt; l. Nagy I. id. m. VII. köt. 380. lapját.

5367. A levél kezdete: «Az Anyád épen ma veve választ *Gróf Vandernothenétől* . . . ajánlott valakit Kadétúl a' *bátyjának*.» Kazinczy gr. Vandernath Ferenczné b. Splény Petronellát érti; v. ö. az *V. k.* 1210. számú levelével s jegyzetével. — Vandernath F-né bátyja b. *Splény Ignác* lovassági tábornok (1779—1840) volt; v. ö. a *IV. k.* 945. számú levelével s jegyzetével és Nagy I.

id. m. X. köt. 332. lapjával. — Kazinczy Emíl csakugyan a katonai pályára lépett s egyik huszárezredben mint őrnagy szolgált; 1890-ben halt meg. L. Kazinczy B. id. m. 107. lapját.

5369. 607. lap alúl 9. sor: «*Szilygyártó* nevű Assessor.» Szilygyártó Mihály ügyvéd 1848 előtt levékeny szerepet vitt a vármegyében mint láblabíró; a Bach-korszakban cs. és kir. törvényszéki bíró volt s 1859. aug. 20-dikán halt meg 72 éves korában. L. Nagy I. id. m. X. köt. 701. lapját.

608. lap 1. kikezdés: «*Megirtam Nógrádi és Gömöri útamat is.*» Kazinczynak ez a munkája teljesen készen volt, hogy sajtó alá jusson; Bajza és Toldy az Akadémia kiadásába (II. köt. 86—110. l.) föl is vették, teljesítve Kazinczy óhaját, a ki az *Erd. Levelekkel* egy kötetbe akarta összeszerkeszteni. V. ö. az 5374. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés: «*Pesten Júl. 18d. b. Palocsay Ferdinándnak a' fíja... azt a' zaji csinálá.*» V. ö. az 5372. számú levéllel. Erről a zendülésről akkori lapjaink mélyen hallgatnak. B. Palocsay Ferdinánd felesége Szomolányi Nagy Aloyzia volt s e házasságból származott a kérdéses ifjú (talán Tivadar), a ki a zendülés főrézsze volt. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 92. lapját. Abból, hogy Kazinczy a fiatal Eötvös J. b-t is részesnek hiszi, némi valószínűséggel következtethető, hogy b. Palocsay Tivadar állt a mozgalom élén; u. i. ez a Palocsay T. *Gedichte* című munkáját Pesten, 1837-ben kiadván, Eötvös J. írt eléje bevezetést, talán a régi barátságuknál fogva.

5374. A levél eleje: «*Imhol van... a' mit dolgoztam.*» Kétségtelenül a *Nógrád, Gömör. 1831.* című úti rajz.

Alább 3 sorral: «*Némely szép helyei vannak, 's ilyen a' Tornallyai szirt, ilyen a' Ludányi kőrös, ilyen az Etesi elválás Baranyaitól, 's talán a' Losonczy Gyűlés is.*» Az id. mű 108. lapján szól Kazinczy Tornallya szép kertjéről, s az ottani «igen nagy szikláról», a mely «még meredekebb a petersburginál, alakjára még csodásabb. Ez ide az égből szakadhatott, mert itt ezen egy darabon kívül semmi egyéb kő nincs».

A *Ludányi kőrösfáról* a 93—94. lapokon ír Kazinczy; ez alatt látta b. Prónay Higeniát. «*Még áll a' két századot keresztülélt fa, 's teljes erejében, 's fiakat nevel maga körül.*»

Az *etesi elválásról* a 97—98. lapokon olvashatunk. Baranyay, Kazinczy egykori rabtársa, és Kapy Józsefné Szentiványi Anna «testvéri csókkal fogadták» és búcsúztak tőle.

A jún. 20-dikán tartott *losonczy gyűlésről* a 99. lapon emlékezik Kazinczy.

U. o. 3. kikezdés: «*Az én Grófném nem méne be Erdélybe.*» T. i. gr. Ráday Gedeonné Teleki Borbála.

U. o. 4. kikezdés 3. sor: «*Leány született e Ludányban vagy fű.*» Gr. Ráday László és Wartensleben Ida (1807. máj. 14—1864. júl. 31.) házasságából származott Gedeon (1829), a híres szegedi kir. biztos; Gábor (1833—1878); Erzsébet, a kinek születése ideje nem ismeretes; valószínű, hogy ez utóbbi született a Kazinczy tudakozta időben. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 203. lapját.

U. o. 6. kikezdés: «*Somosi Dogmaticáját extrahálom.*» Somosy János e műve ily címet visel: *A dogmatika theologiának első vonásai.* Kezdő tanítványainak számára; Sárospatak, 1827.

U. o. küv. sor: «*Encyclopédiámat nyomtathassa Nádaskay.*» Kazinczy a *Szent Történetek* mellé szánja e részt, de — úgy látszik — befejezésében már a halál megakadályozza.

U. o. alább 2 sorral: «Következik az 1801. és 1828. 29. és 31diki *Pesti út.*» Ez a műve Kazinczynak csak töredékben van meg. Egy-egy része talán végleges alakban, de az egész inkább csak vázlatban. L. *Kazinczy történettrőli működése* című tanulmányomat, *Budapesti Szemle* 1910. évf. 408. sz. 405. lapját.

5375. A levél 2. kikezdésében említett holtak közt *Kézy Mózes*ről még Kazinczy ír nekrológot a *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. VIII. f. 120 —1. lapján; l. a *M. P.* 303. lapján is.

Rozgonyi József (az 1823. meghalt híres sárospataki tanár) *özvegye*;

*Vályi Nagy Ferencz*né Oláh Zsuzsánna, a ki 11 évig volt özvegy;

Tóthpápay Sámuel, híres táblai ügyvéd; l. a *III. k.* 597. számú levelét s jegyzetét;

Boros ügyvéd;

Kaszner András Zemplén várm. egyik főszolgabírája.

5376. Kikezdés 2. sor: «*Szemere Péter.*» T. i. Szemere János és Kazinczy Teréz (Kazinczy F. unokahúga) fia, a ki 1796. okt. 18-dikán született; felesége Bay Teréz volt. 1831. máj. elején választottat a begyaljai járás tokaji kerületében főszolgabíróvá. V. ö. a *M. P.* 398. s Nagy I. id. m. X. köt. 599. lapjával.

5377. 621. lap 1. kikezdés: *Boronkay Gáspár*. Ez a férfiú 1766. nov. 13-dikán született; felesége Szulyovszky Anna volt. L. a *M. P.* 374. lapját.

U. o. 3. kikezdés: *Viczvándy János*. Nevezett férfiú Zemplén várm. homonnai járásának főszolgabírája; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 41. (máj. 21-diki) számát.

623. lap 1. sor: «*Hűlegkövy, Körtvélyesi, Bernáth Sámuel, Balásházy.*» *Hűlegkövy Tóbiás* ez időben nyert nemességet; őt érti-e Kazinczy, nem bizonyos; l. Nagy I. id. m. V. köt. 94. lapját. — *Körtvélyessy János* mint esküdt működött Zemplénben; l. Nagy I. id. m. VI. köt. 451. lapját. — *Bernáth Sámuel*, a B. Sámuel és Isaak Erzsébet fia. L. Nagy I. id. m. II. köt. 30. és Pótl. köt. 136. lapját.

Balásházy János; l. az indexben megjelölt lapokat.

U. o. 2. kikezdés: «*Forgácsné, Meskónét . . . föbe vorték.*» Kazinczy talán gr. Forgách Zsigmondnét, Forgách Máriát, vagy gr. Forgách Ferencznét Deseő Juditot érti; l. Nagy I. id. m. IV. köt. 210. és 216. lapját. — *Mesko Antal* b-nét genealogiai kézikönyveink nem említik.

Alább 2 sorral: *Reviczky János*. Ez a férfiú Zemplén várm. sókúti járásának volt főszolgabírája.

5378. 624. lap 3. kikezdés: «*Schmitt* által nem festetém képemet . . .» Egy Schmidt Henrik Frigyes Tamás, a ki 1780-ben született, ekkoriban főbnyire Lipcsében és Weimárban működött; a nagy német költők arcképét festette. Vajjon ő tartózkodik-e 1831-ben a fővárosban, s ő-e az, a kit Nagy I. id. tanulmányában (*Századok*, 1874. évf. 193. l.) csak így jelez: «Schmitt Pesten arcképfestész 1831», s a kitől ez évről Bolla Márton kegyesrendi tanár arcképe fenmaradt — nem tudom. Ugyan ekkor Pesten él egy Schmit János Fülöp rézmetsző

és lithograph, a ki 1790-ben született és 1832 után halt meg; ennek könyvmádjája is volt s az akkori zsebkönyvek számára dolgozott. Lehet, hogy Kazinczy őt érti.

U. o. 5. sor: «Schmidt festé az Egri Érseket és *Kapitány testvérét.*» T. i. *Pyrker Istvánt*, a ki 1825-ben mint magyar testőr, 1846-ban pedig mint a 19. számú magyar gyalogezred ezredese szerepel. I. Nagy I. id. m. IX. köt. 513. lapját.

U. o. alúl 6. sor: «Irigylem a' *Fóris* agilitását. . . Lesz hát *Aestheticánk.*» Fóris nevű író, a ki aestheticával foglalkozott ez időben, hiába kerestünk mind Szinyeyi J. id. művében, mind más bibliogr. kézikönyveinkben. Az is lehet, hogy a kérdéses férfinak keresztnevét mondja Kazinczy Fórisnak Flóris helyett, de ilyet sem ismertünk ez időből. Nagy valószínű, hogy Szontagh Gusztávot érti.

626. lap alúl 5. sor: «Doctor *Öry.*» T. i. *Öry Sámuel*, Zemplén várm. tisz. sebórvosa.

627. lap 1. sor: «Meholt *Radvánszky* . . . *Szányi* az Eperjesi Táblánál.» Radvánszky László (a R. Teréz és Polyxena testvére) őrnagy volt; I. Nagy I. id. m. IX. köt. 573. lapját. — Egy Szányi Józsefet II. Lipót nemesített meg 1790-ben; ehhez hasonló nevű férfiú Torna várm. főjegyzője volt 1808 körül s a Ludoviceumra ezer forintot adott. L. Nagy I. id. m. X. köt. 478—9. lapjait.

5380. 631. lap 8. sor: «Ein alter Mann wie ich, irrt in den nominibus propriis, u. Adalbert u. Astricus . . . war sehr leicht umzutauschen.» Czelzás *Pannónhalmi út* 44. lapjára, hol Kazinczy Hess Mihálynak két oltárképéről szólván, így ír: «Amolt Vajk, keresztbe veletl karjaival, lehajta fejét a' medenceze felett; *Astricus* [e h. *Adalbert*], erővel eltölt öreg, oltári igen gazdag öltözetében, infulás fővel, önti fejére a' vizet.» A Toldy-Bajza-féle kiadásban már ki van javítva, így: *Adalbert prágai püspök.* (78. l.)

5381. 635. lap 4. sor: «Kovácsóczy *Nefelejts* című zsebkönyve . . . *Tölem 3 darab van bennem.*» A *Nefelejts* 1832. évfolyamában Kazinczynak csakugyan megjelent 3 verses műve: 1. Gr. *Kornis Mihályhoz* a 177—180. l., — 2. *Gróf Ráday Erzsi* (Meholt 1830. Mártz. 18), a 253. l. és 3. *Sirköve* (ki van hagyva *Fáy György gyermekének*), a 253. lapon; ez utóbbi nyolcsoros vers a Toldy-Bajza-féle kiadásban *Kis fiú' sírjára* címmel olvasható.

5384. 637. lap 4. sor: «*Szeghy Imre* Űrnak kitolák két szemeit.» Szeghy Imre Zemplén várm. esküdtje volt; I. a *Hazai és Külf. Tud.* 1827. évf. 36. (nov. 3-diki) számát.

5386. A levél 11. sora: «Reményem, a' kis *Pali.*» Gr. Ráday Gedeon fia, *Pál*, 1830. jún. 21-dikén született s 1879. nov. 12-dikén halt meg; Pest várm. főszolgabírája volt, a szabadságharcban mint huszárőrnagy vett részt. L. a *Nemz. Zsebkönyv* I. köt. 203. lapját.

2. kikezdés: «Az én *Palim* és *Paliném* nekem gyönyörű napokat adtak.» T. i. Szemere Pál és felesége.

5387. E levél, nem bizonyos, kihez volt intézve. A Nagy Sándor hagyatékában talált másolat szerint gr. Ráday Gedeonhoz, s a szerkesztés alkalmával én is így vélekedtem. De az a körülmény, hogy Kazinczy egy nap külön írjon a férjnek és külön a feleségnek, már önmagában is valószínűtlenné teszi e véle-

ményt, ha csak föl nem teszszük. hogy a férj is más helyen volt s a feleség is; vagy ha arra nem gondolunk, hogy a cholera iszonyúságait Kazinczy a gyöngéd nővel nem akarta tudatni. Ha e föllevéseket figyelmen kívül hagyjuk: úgy azt kell vélnünk, hogy e levelet Kazinczy gr. Ráday Lászlóhoz, R. Gedeon öcscséhez írta. Természetesen a levél csonkasága is nehezíti a czímtett személyének meghatározását; mert valószínű, hogy Kazinczy a levél elején olyan kijelentéseket tehetett, a melyek minden nehézség nélkül eligazítanak bennünket.

5388. A levél 2. kikezdése: «*Gönczi.*» Kazinczy valószínűleg *Gönczy Sámuel* érti; l. a *XX. k.* 4295. számú levelét s jegyzetét.

641. lap 4. kikezdés: «*Az Ord. Fisc. Kossuth.*» T. i. Kossuth András.

5389. 642. lap 1. kikezdés 7. sor: «*Gyurkovics Kapitány.*» T. i. *Gyurkovics László* cs. és kir. huszárkapitány, a ki 1849-ben a tápióbszei ütközetben esett el. L. Nagy I. id. m. Pótl. köt. 265. lapját.

5390. A levél 4. sora: «Kaptam az Elölülőnek levelét, mellyel a már hírdetett Gyűlést felmondja.» Bizonyára Kazinczy is kapott ily értelmű levelet, a mely azonban a zavaros időben eikallódhatott. Döbrentei hírlapi nyilatkozatot is közölt ez ügyben, a melyet a *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 13. (aug. 13-diki) számában olvashatunk: «Jelentés a' magyar tudós társaság üléseire nézve. Az említett társaság igazgató tanátsa ülésének kezdete, e' folyó Aug. 28-ikáról, valamint a' nagy gyűlés ugyan e' hónap 29-ikéről, melly napokra az összehívás történt, az Ország több részében lévő járvány nyavala 's bajosb útazások miatt elhalasztatik. Mikor ül egybe később az igazgató tanáts, mikor fog üléseihez a' nagy gyűlés, az iránt a' tisztelt tagokhoz annak idejében új tudósítás megyen. Pesten, Aug. 12. 1831. Döbrentei Gábor m. k. Titoknok.»

Gr. Teleki József, az Akadémia első elnöke, 1831. jún. 26-dikán kelt meghívójában Kazinczyt is, mint az Akadémia minden tagját, meghívta az aug. 29-dikére tervezett nagygyűlésre, emlékeztetvén, hogy ha meg nem jelenik az illető tag, előre értesítse az elnökséget, hogy az elmaradásra az engedélyt megadja. (Akad. könyvtár: Tört. 4r. 23. sz.)

Ezen hivatalos értesítésen kívül még két, szintén hivatalos felszólítást kapott Kazinczy. Ugyanis Döbrentei 1831. jún. 2-dikán arról értesíti Kazinczyt, hogy mivel Abaúj várm. választmánya a kassai játékszint tökéletesíteni óhajtja s e végre az Akadémia pártfogását is kéri: az Akadémia az ügyet az egyes tagok különös figyelmébe ajánlja, sürgetvén őket általában a magyar játékszín felkarolására, különösen a külföld jelesebb drámáinak fordítására buzdítván, kijelölvén a leginkább fordítáni óhajtott drámákat, utasításokat adván egyszersmind a fordításra is. (Id. h.) V. ö. Vizsota id. cikkével: *Akad. Értesítő*, 1909. évf. 670. 1.

A másik hivatalos felszólítást szintén Döbrentei intézi az Akadémia tagjaihoz (Kazinczyhoz is) július 9-diki kelettel; ebben arra kéri a tagokat, hogy mivel az Akadémia immár megkezdi a nagy szótár előmunkálatait, s míg a szerkesztéshez foghat a választandó bizottság: jegyezzék ki a tagok a saját szakukbeli s közök ügyébe eső könyvek czímét, a melyek a nyomtatás kezdete óta világot láttak, hogy mindenik osztály kiszedhesse azokból az illető szakba vágó műszavakat; s a mint a könyvek jegyzéke elkészül: osszszák fel a tagok maguk között a könyveket s írják ki a megfelelő műszavakat. (Id. h.)

Válaszolt-e ezen hivatalos felszólításokra Kazinczy: nem tudom; válaszaí eddig nem ismereteksek.

643. lap alúl 9. sor: «*Bakody*... most homöopatikus Orvos.» Guzmics *Bakody Józsefet* érti, a ki 1792-ben Mosonyban született és 1845. nov. 2-dikán Pesten halt meg. 1820-ban lett orvosdoktorrá s 1835-ig Győrött működött, onnantól kezdve pedig Pesten. Doctori értekezésén kívül két műve jelent meg: 1. *Homöopathische Heilung der Cholera zu Raab in Ungarn* im J. 1831; Stein am Anger, 1832; — 2. *Rechtfertigung des dr. Josef von Bakody in Raab*; Leipzig, 1832. L. Szinnyei id. m. I. köt. 367—8. hasábjait.

644. lap fölül 1. sor: «*Valter Román*.» E férfiú 1795. decz. 20-dikán Kőszegen született s 1831. júl. 7-dikén halt meg Győrött. 1815. nov. 2-dikán öltözött be a sz. Benedek-rendbe s 1824. szept. 26-dikán szenteltetett áldozópappá; 1817-től fogva tanárkodott Sopronban, Pozsonyban és Komáromban; 1821—24-ig hitszónok volt Pannonhalmán, aztán egy évig ismét soproni tanár, 1825-től haláláig győri hitszónok. (Zoltvány Irén szíves közlése.)

5392. A levél 3. sora: «Esküdt *Köröskényi*.» T. i. *Köröskényi Ferencz*, az újhelyi járás újhelyi kerületének esküdtje.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «*Batta Pál* barátunk » Egy Batta Pál Antal nevű férfiú, a ki ref. vallásáról a róm. kath. vallásra tért, mint író is működött ez időben; de vajjon erre céloz-e Kazinczy: nem bizonyos. Batta művei: 1. *Csengettyű vagyis a ref. keresztényeket olvasásra serkentő hang*; Pest, 1826; — 2. *Felelete az Igazság barátjának Fedő Próbájára*; u. o. 1827; — 3. *Mari emléképe miniatúrban*, u. o. 1831. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 691—2. hasábjait. — Nagy I. id. m. I. köt. 236. és Pótl. köt. 108. lapjain szintén említ egy Batta Pál nevű férfiút, aki ősi birtokát, Rap helységet, 1830-ban adja el Coburg herczegnek, s a kinek felesége Rholl Katalin volt.

649. lap alúl 3. sor: «*Schedel és Kis Oratójiók*.» Toldy F. első akadémiai emlékbeszédét Kisfaludy Károlyról mondta; I. az *Évkönyvek* I. köt. 130. l. Kis János Széchenyi Ferencz és Festetics György grófokról mondott emlékbeszédet; u. o.

5393. 652. lap 2. kikezdés vége: «*Páter Juhász*.» T. i. *Juhász János*; v. ö. a *XIV. k.* 3339. számú levelével.

Kazinczynak időrendben ez az utolsó levele, a melyen legidősb leányának jegyzete azért fontos különösen, mert halála napját világosan *aug. 23-dikára teszi*, holott minden hivatalos följegyzés, kivéve az Akadémia *Évkönyvét*, *aug. 22-dikét* mondja halála napjául. Ez az adat van megörökítve a széphalmi sir márvány fedőlapján is. Ellenben Kazinczy özvegyének következő jegyzete megemlíti K. Eugenia adatának hitelességét: «Szegény áldott férjem szívére vette Profesor Kézi halálát és a' Lázadásokat. Cholerában esett, 21. augusztban meg betegedvén, 23. meg halt.» (Kazinczy családi irományai, Becske Bálint birtokában.)

A *Tud. Gyűjt.* 1831. évf. VIII. f. 120—1. lapjain közli Kézy Mózes nekrológját; I. az 5375. számú levél jegyzetét.

E nekrológ után a következő sorok olvashatók:

«Ezen jelentés után, melyet Kézy' haláláról még Aug. 19. maga kezével írva a' Tud. Gyűjt-nek beküldött, nem sokára u. m. 22. Augustusban meg halt Literaturánk őszinek végsője Kazinczy Ferencz is, szakadatlan foglalatosságban

életének majd legutolsó pillanatáig, 's bezárta viszontagságokkal 's érdemei sokaságával nevezetes pályáját 72 eszt. korában.»

A *Tud. Gyűjt.* id. h. 121. lapján folytatólag ezeket olvassuk:

«Aug. 26. meghalt N. T. Tittel Pál, az Egri Egyházi Megye Áldozó Papja, a' M. K. Egyetemnél az Astronomia Professora, 's a' magyar tudós Társaság rendes tagja életének 47. esztendejében. Az idő köz gyásza rossz hírek' hallására keményite el bennünket; de illy jeles férfiak' halála sok időre fájdalmas emlékezetet hágy maga után. A' magyar tudós társaság e' két igen nagy munkásságu tagjaiban pótolhatatlan veszteségét fogja sínlenni.»

A *Hazai és Külf. Tud.* 1831. évf. 18. (aug. 31-diki) száma a következő nekrológot írja Kazinczyról: «Kassa, Aug. 24-ikén 1831. Mély megilletődéssel és szomorúsággal jelentjük minden igaz Magyaroknak, ki Hazája' tsinosodását szívből óhajtja, Litteratúrának kipótolhatatlan veszteségét, ugyanis Tek. Tudós Kazinczi *Kazinczy* Ferencz úr, a' Magyar Nemzeti Akademiának Rendes Tagja, több Tek. Ns. Vármegyék Tábla-Bírája, rövid betegeskedése után Széphalmon, e' f. hónap 22-ik napján, érdemekkel teljes életének 72-dik évében meg halálozék. Mit tett ő a' nemzeti Litteratúrában, uints tsak valamennyire pallérozott Magyar, a' ki nem tudná, 's hiáládatosan meg nem ösmérné. Áldás és örök békeség az illy nagy érdemű hazafinak hamvaira!»

Ugyan e szám tudósít Kézy Mózes haláláról is, a kit özvegye, Janka Johanna és három gyermeke, Lajos, Benjámín és Ludovika gyászolnak.

A *Magyar Kurír* 1831. évf. 20. (szept. 6-diki) számában az itt olvasható nekrológot közli: «Kzen hónap 22-kén Litteratúránk Nesztora, Nyelvünk' leglelkesebb és fáradhatatlanabb előmozdítója, Tettes Tudós Kazinczi *Kazinczy* Ferencz Úr, több Ts. Vármegyék Tábla Bírája és a' Magy. Tudós Társaság Tagja, clete 72-dik évében Széphalmon rövid betegeskedése után a' mostani Cholera járvány nyavalyában meghalt. Gyászolni fogja őt minden jó, 's méltán, siratni a' Haza. Őt se ennek, se övéinek ki nem pótolhatja senki. Pályája nem a' legderűlebb vala, vízzel, habbal, hullámmal, örvénnyel [!] kelle küzdenie. 'S midőn jutalmat remélhete, elragadá a' kérélhetetlen! Áldás, békeség hamvaira!»

A *Felsőm. Minerva* 1831. évf. júl. füzetéhez mellékeli *Kazinczy* arcképét a Terentiusból vett jeligével: placere bonis quam plurimis. Az arckép alatt e sor olvasható: Szül. 1759. okt. 27. megh. 1831. aug. 22. Az arckép után következik Guzmicstól a 485–493. lapokon: *Kazinczy Ferencz' Emléke és néhány character-vonásai*; ez után *S. F.*-től (Toldy): *Kazinczynak néhány character-vonásai.* (494–496. l.) Balajthy József és Wurga János versekben siratják a nemzet gyászát. (U. o. a nov. és decz. f.) Ugyancsak a *Felsőm. Minerva* 1831. évf. közli az *Erdélyi Leveleket* és pedig aug. f. 561–610. lapjain az I–XI. Lev.; — szept. f. 686–703. lapjain a XII–XV. Lev.; — okt. f. 737–762. lapjain a XVI–XVIII. Lev.; — nov. f. 810–822. lapjain a XIX–XXII. Lev. — A nov. f. 823–835. lapjain *Sz.***n.* aláírással nagy dicsérettel szól *A szent hajdan gyöngyeiről*, illetőleg fordításáról, erősen vitatkozva a *Kritikai Lapok* G. bírálójával (Toldyval).

Ugyancsak a *Felsőm. Minerva* az 1832. évf. elején *Kazinczy* F. ifjúkori arcképét közli, a melyet Kíniger V. festett 1803-ban és John Fr. metszett.

Az arckép után a jan. f. 1–33. lapjain az *Erd. Levelek* bevezetését közli illy czímmel: *Erdélynek és az Erdélyieknek Isméréte.*

Kazinczy halála híre még néhány nap mulva sem jutott el az ország min-

den részébe. Így érthető, hogy Sárközy István 1831. aug. 30-dikán ír utoljára Kazinczynak, a mint következik:

Kedves A. s B! Bizony sok gondolkodásomba került, ha vallyon írjak é, vagy se? — mivel igazság szerint Te vólnál adós, és mivel ugy vettem egy darab ulla [!] észre, hogy azon tudós Társaság, melybe lett bé avatásodat olvasni szerentsém vólt, annyira elfoglalt, hogy ily siker elme tehetségü Barátodra emlékezeted talám ki sem terjed. —

Az is meg fordult eszembe, ha vallyon nem bántottalak é meg azzal, hogy Vármegyénk elsőségét abban értésedre adni bátorkodtam, hogy ebben az Olvasó Társaság jó darab időtől fogva fent áll, és napról napra gyarapodik; sőt még akkori Levelembe, némely akkori időbe hordatott ujjságokat és repüllő Írásokot specifiáltam is — talám benne valamit ugy néztél mint fogyatkozást, lehet hogy valamit ugy láttál mint felesleg valót. — Most azomba már többféle jár és Bibliothecánk is szaporodik. — De mivel ezen barátságos és öröm közlésem, tölled sem helybe hagyást, sem tsak Felelet adást sem érdemlett, ezt többé nem teszem; és kedvesebb occupatiódtól el-nem vonlak.

Hanem utolsó gondolatomat, mely egy nem leg kellemetesebb foglatatosságunknak következése, néked fel fedezni kéntelen vagyok. Mely ebből áll:

Még bódlogult Feleségem sokat korpázott azért, miért nem engedem egyszer Bibliotheculámat, melybe hálni és dohányozni is szoktam, ki fejírtteni; de a' sok rakosgatástól írtódzván, reá nem vehetett — Az idénn Menyem, Fő Notar. Albert Piam Felesége, reá velt, hogy ebből a' kertembe lévő most, quasi-Glashaus, az előtt pedig vólt méhesembe (mivel azt most az Erdőbe igen szép helyre tettem által) ki hordozóskodtam 's szobáimat kimeszelték. A' ki hordozóskodás circiter egy hét alatt tsak meg esett, de bezzeg a' vissza hordása 's helyre rakása Könyveimnek még négy hét alatt se történhetett meg ugy, mint óhajtottam vólna. Ugyhogy kéntelen vóltam ketceinek Deákjaim közzül azt parantsolni, hogy akar miképp tsak rakják be, és tsináljanak nékem egy ujj series-t a' szerint, mint a' Könyvek Fachonként vagynak. — melyet én utóbb alphabeticus indexemmel conferalhatok. A' két mondott Deákom közzül egyik szép író, a' másik igen értelmes és nyelveket tudó. Ennek meg magyaráztam, miképp készítsék a' Series-t, 's miképp rakják Könyveimet; bent is vagynak [!] a' készített Lajstrom, de nem kedvem szerint. Azért már most más forma Cathalogust tsináltatván, sajnálom el vetni a' másikat, hanem ha Pestről valami jó alkalmatosságot nem tudsz javasolni, el-küldözöm Postán francözva. Mert ilyen formába van mint ezen levelem.¹ Ha ABCének jó tudni, mitsoda Könyvei vagynak Levelező Társának, bizony meg érdemli, hogy két Jó Barát is tudja milyen könyveket tart Baráttja.

Miképp gondolkoznak Somogyba? ha elébb nem, a' jövő Ország Gyűlésén a' Regnicolaris Deputatiok Operatumai fel olvasásakor, általunk tett észre vételek, mollyek olyan forma volument fognak tenni mint a' Deputatiok mondott Operatuma — abból meg fogjátok hallani. De mikor lessz az? Azt a' Jó Isten tudja! Kinnek valamint az Áldás és a' Csapás, ugy a' Királyoknak szíve is kezébe és balmába van. A Hegyeknek azt mondja: meny amoda, vagy bujj fel a' Tengerből, azonnak [!] meg tetszik, mint példából tudjuk. A' Cholerának azt mondja: mulj-el, és el-fujatik! Már ezen vándor nyavalya 12dik Augustustól fogva hoz-

¹ T. i. kisobb 8r.

zánk-is be szökött, és eleinte nagyon mérgesen horta [!] az embereket, de már egy kevésse szelídült. Nagyon körül vétették Strázsákkal, kiket a' Chordonyon lévőekkel együtt, az Uraságok fizetnek. — Daragonyosok pedig patrouiliroznak minden órába. — Eleinte nem igen akartak hajolni a' szóra, és nem hitték hogy a' betegséget vas villával lehetne strázsálni, de látván és hallván a' szomszédokba a' halandóságnak számát, ők is meg szelídültek, el annyira hogy a' sok essözések miatt mind az aratás, mind a' takarodás el késvén, ki-hirdettették minden Vallásbeli Papjainkal, hogy vasárnap és más ünnep nap dolgozhatnak és hordhatnak — A' Világért se dolgozik egyik-is, azt állítván, hogy különbben-is rosszszaságunk miatt büntet az Ur Isten. És most már nem tesznek oly hijába való banya beszédeket mint eleinte, kivált a' Servianusok traditioja utánn. — De halljuk hogy nállalok rosszszabban viseli a' Cholera is magát, a' Rusnyákok is. És mindenik terjed és már sok károkat tett. Némellyek privat-levelekből sokat beszélnek. Szeretnék valami igazat felőle tudni. Különösen Iphigenia II[orvath] Á[dám] özvegye ma itt lévén nállom, kért hogy járnék végére; mivel néki Gr. Szapári Péternével volna sok és nagy dolga. Kérlek szeretettel, ne tiltsd egy kis fáradságot, és tudósíts minél elebb. — Csak az lessz szent igaz a' mit Te irsz. Nálunk a' Balatonnak napkeletű végénél ki folyó Sió vizének felőlünk való partján ütött ki Kiliti nevű helységbe a' Cholera, és első napokba nagyon kaszált az embereket; de az erős ugy nevezett cernirozás által meg tartóztatuk hogy idebb nem jött. Adándról a' szomszédságba, Csapodi Cons.-né embere, bé szökött loppal Kilitire a' malomba örletni, és kevés napok mulva meg halt. — De erős investigatio vitetvén eránta véghez, ki sült, hogy más betegsége volt már régtől fogva, melyben az erős meg hűtés halálos volt. — Az egész Ház strázsá alá vétetett, de a' contumacia ideje alatt a' Házbol még a' feje se fájt senkinek. Csapodiné minden szegény Jobbágyainak fél font hust ad naponként, és az ott közel Sió Fokon (hol a' Vármegyénkbe való bé Járás van) a' contumacialis Házhoz a' betegek, és egyéb ott lévőek számára Somlai Bort mind addig míg tartani fog. — Méltó hogy Csapodiról nevezlessék ez Emberek Barátnéja — születésére nézve *Trsanszky Lizbet*. — Ki mind azokat esméri, kiket Ura esmért, consequ. Téged is. — Egy igen jó Asszony. — N. B. Ditsekodés nélkül legyen mondva: a' Kiliti szegényebb sorsu Calvinistáknak is — mert igen nagy része abból áll — a' Permanens Deputatio fejenként $\frac{1}{2}$ ₰ Hust adat, mellyet közösen fizetünk. — a' Woszprémi Kaptalan pedig minden Jobbágyainak, tsak a' kik betegek!!!

A' Permanens Deputatio 1-o Augustustól fogva Kaposvárott az ujj roppant Vármegye Házába folyvást tartatik, mely nem kevés terhemre válik, mert nem a' proportione Salarii mén az ott való praesidium, hanem, a' mint a' szükség kívánja, néha alternative, néha mind a' kettőnk — és többnyire — jelen vagyunk — ott Assessor, Fiscus, egy két Sz[olga] B[író] és esküttek, minden nap Criminalis Sedria egyszer, Deputatio pedig kétszer, néha többször is tartatik. Mert a' Rabok száma különbben is nállunk nagy szokván lenni, minél jobban kevesíteni szükséges. — Ehez tsak gondold meg a' két V. Ispány mindég szokásunk szerint asztalt ad! — nem kevés rubrica a' finanziaába!

Ne büntess tovább Édes, Kedves Barátom! És tégy érdemessé válaszodra. Kivált a' tulsó oldalon írt kérésemre. Mert a' Historiák Ambringen nevű Gubernátorságára emlékeztetnek. Hogy többet ne írjak — ölelő karjaim közé szorítván

állandóul maradok még a' kis ideig is, még öreg napjaim tartanak a' Te változhatatlan hív B.

Probára ide rekesztem a' Seriesnek Első Levelét¹ sub A. B. Ae. BB. és ezt nem francozva — mivel nem tudom kapod e? így bizonyosb — a' többi Francon fog következni.

N. Bajom 30/8 31.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

Kazinczy özvegye 1831. szept. 1-jén kelt és Szemere Pálhoz intézett levelében írja le férje utolsó óráit, l. a Szemere-tár XI. kötetében.

Guzmics 1831. szept. 5-dikén szintén Szemere Pálhoz írja, hogy az elhunyt barátai vegyenek mennél nagyobb részt hátrahagyott árváinak sorsában: «Már irtam özvegyének — olvassuk e levélben — s magamat mindenre ajánlom, a mi csak tehetségemben áll: kézíratainak kiadásokra, életének írására, mind az övéinek hasznokra.» De mégis úgy látja, hogy kézíratainak kiadását Szemere és Toldy inkább elvállalhatják; ő életét írja meg, ha tíz más foglalkozik is vele. «Nekem — úgy mond — egy oldala ismeretes, a legérdeklőbb s ő benne a leggyanúsabb, úgy a mint másnak nem, s én azt fogom legnyilvánosban kitüntetni.» (Szemere-tár XI. köt.) Guzmicsnak az özvegyhez intézett levelei Becske Bálint birtokában vannak s bizonyosságai a ritka eszményi barátságának, a melylyel Guzmics Kazinczynak emléke és nyomorban hagyott családjá iránt viseltetett. Egyébiránt Kazinczy többi barátja is felkarolta az özvegy s hét gyermeke ügyét, különösen Dessewffy József gr. és Kis János, valamint Toldy és Bajza. L. Kazinczy Józsefnek Kis Jánoshoz 1833. szept. 15-dikén intézett levelét (Kis Gyula birtokában) és Dessewffy Józsefnek a nádorhoz írt folyamodványát előbb Gr. Dessewffy J. *Munkáiban*, (kiadta Ferenczy J.) III. köt. 186—190. l., másodsor az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1891. évf. I. köt. 457—461. lapjain és Ballagi Aladárnak u. o. közlött becses adatait, valamint a Toldy és Bajza szerkesztésében megindult *Kazinczy Ferencz' Eredeti Munkái* című akad. vállalat (Buda, 1836) I. köt. előszavát.

¹ Még is van a levél mellett, latin nyelvű történeti művek rövid czimjegyzéke; Ivr. munkák, összesen 91 db.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számai; a csillagos számú lapon az illető névről vagy tárgyról bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokot jelölik.

- Adelung. 633.
 — szótára. 518. 732.
- Akadémia (M. Tud. —). 3. 11. 14. 15.
 18. 20. 21. 22. 26. 38. 50. 155. 166.
 192. 200. 354. 357. 366. 403. 409.
 421. 431. 434. 435. 452. 460. 466.
 468. 471. 475—477. 478. 481. 483.
 495. 496. 502. 513. 515. 516. 517.
 530. 535. 551. 559. 560. 569. 571.
 636. 648. 706.* 711. 713.* 724.* 749.
- Albach Szaniszló. 95. 644.
- Alkalom*. 358.
- Ambrózy György. 580. 742.
- Ambrózy Lajos. 452. 722.*
- Ambrózy Lajos (előbbinek fia). 744.
- Ambrózy Lajosné Gyürky Erzsébet. 35.
 114. 124. 593. 610. 662. 744.
- Ambrózy Lajosné (ifj. —) Szirmay
 Teréz. 593. 744.
- Andrád Sámuel. 538.
- Andrássy György gr. 20. 26. 186. 357.
 363. 485. 498.
- Apponyi Antal gr. 12. 28. 310. 656.
- Arany János. 656.
- Argauer Máté. 295. 340. 393. 666.
- Aringer Károly. 314.
- Aszalay János. 13. 86. 658.
- Asztalos* (asztal-társ). 41.
- Ányos Pál. 84. 233. 247. 504. 510. 525.
- Bacsányi János. 3. 232. 280. 478.
- Badics Ferencz. 660. 677.
- Baggesen. 657.
- Bajza József. 70. 74. 76. 79. 82. 90.
 144. 190. 194. 196. 206. 213. 232.
 242. 258. 263. 265. 266. 269. 272.
 274. 275. 277. 280. 281. 282. 284.
 291. 295. 298. 299. 304. 310. 312.
 328. 329. 330. 333. 337. 347. 349.
 354. 381. 412. 414. 425. 438. 447.
 474. 476. 486. 491. 492. 493. 499.
 527. 537. 539. 544. 549. 554. 558.
 587. 639. 661. 666. 676. 690. 692.
 697. 703. 716. 737. 738. 754.
- —: Külföldi Játékszín. 79. 90. 100.
 144. 190. 194. 196. 213. 220. 266.
 277. 312. 333. 341. 351. 353. 359.
 367. 387. 438. 464. 704. 720.
- —: Kritikai Lapok. 438. 469. 472.
 473. 476. 479. 481. 484. 486. 503.
 504. 506. 508. 518. 540. 547. 564.
 570. 576. 591. 709. 720.
- Bajzáth György. 355. 707.
- Bakody József. 643. 750.*
- Balajthy József. 562. 740. 751.
- Balás Theofilus. 684.
- Balásházy János. 404. 409. 411. 432.
 467. 623. 632. 719. 747.
- Balla Károly. 1. 65. 406. 662.
- Ballagi Aladár. 754.
- Balogh József. 742.
- Balogh Pál dr. 188. 211. 284. 292. 381.
 500. 541. 682. 692. 715.
- Baranyay Mihály. 577. 746.

- Baranyi Gábor. 182.
 Barbault: Denkmäler des alten Roms. 349.
 Barbay Kolumbán. 543. 738.*
 Barbie [?] du Boccage. 231. 687.
 Barbieri Miklós. 655.
 Barkóczy László b. 167. 192. 247. 680.
 Baros Gyula. 668.
 Baróti Szabó Dávid. 478. 526.
 Barra István. 527. 541. 600. 735.* 737.
 Barrow János. 249. 691.
 Barthos András. 82. 205. 402. 589. 616. 622. 632.
 Barthos Andrásné. 293. 365. 399. 402. 403. 405. 413. 598. 606. 608. 637.
 Batla Pál. 649. 653. 750.*
 Batthyány Ignác gr. 118.
 Batthyány Kázmér gr. 669.
 Bánffy László b. 78.
 Bánffy Zsigmond b-né Bethlen Anna. 78. 668.
 Bárczay Ferencz. 126. 139. 175. 462. 676.
 Bárczay József. 126. 674.
 Bárczay Mihály. 126. 139. 285. 674. 676.
 Bárczay Pál. 87. 669.
 Bárczay Zsuzsa. 464. 465. 724.
 Báróczy Sándor. 446. 722.
 Bártfay László. 60. 75. 80. 94. 100. 118. 141. 195. 197. 224. 261. 264. 270. 284. 295. 348. 368. 376. 401. 417. 425. 432. 470. 485. 575. 586. 589. 599. 637. 649. 673. 716.
 — — felesége. 60. 75. 288. 293. 368. 373. 395. 419. 420. 426. 571. 608. 633.
 Báthory Gábor. 96. 211. 379. 740.
 Beck Pál. 464. 724.
 — neje Bárczay Anna. 464. 724.
 Becker G. W. 715.
 Beimel József. 2. 128. 390. 525. 704.
 Bene Ferencz dr. 714.
 Bene József. 368. 374. 467. 472. 708.
 Beregszászi Nagy Pál. 160. 633.
 Bergler István: Homeros-kiadása. 261. 694.
 Berly C. P. 675.
 Bermann. 285.
 Bernáth Maximilián László. 72. 667.*
 Bernáth Sámuel. 623. 632. 747.
 Bernstorff. 664.
 Bertalan Imre. 154.
 Berzeviczy Gergely. 148. 630.
 Berzeviczy Zsigmond. 150.
 Berzsenyi Dániel. 44. 63. 69. 84. 112. 132. 404. 411. 523. 544. 564. 738.
 Bessenyey György. 684.
 Bethlen Ádám gr-né. 319.
 Bethlen Imre gr. 78. 472. 497. 503.
 Bethlen Imre gr. (ifj. —). 497. 503.
 Beyer Gyula. 655.
 Bihari János. 12.
 Binz antiquarius. 573.
 Bitnicz Lajos. 11. 404. 467. 656.
 Bodó (Lajos v. Tamás?). 273. 402. 436. 695.
 Boileau. 174. 269.
 Bolla Márton arczképe. 747.
 Boronkay Albert. 621. 626. 630.
 Boronkay Gáspár. 621. 626. 630. 747.
 Boros ügyvéd. 616. 621. 626. 747.
 Bors Sámuel. 430.
 Bosnyák könyvkötő. 340. 343. 353.
 Boufflers. 78.
 Bowring János. 248—250. 270. 276. 302. 316. 342. 353. 361. 392. 691. 708.
 Bresztyenszky Béla. 490. 622. 729.*
 Bretschneider K. Gl. 382. 659. 710.
 Breughel Péter. 72. 667.
 Broskó József. 313. 698.
 Brunswick József gr. arczképe. 142. 193.
 Budaházy. 637. 640. 648. 652.
 Budai ügyvéd. 422.
 Buday Ezsaiás. 471.
 Bugát Pál dr. 211. 284. 292. 307. 355. 404. 409. 411. 425. 541. 715.* 716.
 Burián Pál. 429.
 Bükk Zsigmond. 579. 742.
 Bürger. 705.
 Canning György érme. 28. 56. 82.
 Chalcondylas. 50.
 Chelius. 715.

- Chlopicki József. 456. 723.*
 Chodowiecki H. 645.
 Cholera (Az 1831-diki —). 445. 451.
 452. 456. 459. 465. 587—653. 721.
 752.
 Cicero. 109. 112. 115. 550. 687.
 Cl Lauren (Houn Károly Gottfr. Sám.).
 160. 679.*
 Cleymann Károly. 6. 78. 95. 655.
 Comáromy Anna. 98. 117. 126. 610.
 Comáromy Györgyné Vay-leány. 436.
 454. 471.
 Comáromy István. 98. 117. 124. 126.
 371. 403. 458. 674.
 Constantin nagyherceg. 456. 465.
 Corneille Péter. 269.
 Csaplovics János. 506. 730.
 Csapodi Istvánné. 753.
 Csatári Imre. 140. 163.
 Csáky János gr. 442. 721.
 Csányi László. 308. 697.
 Csengery József. 712.
 Cserey Farkas. 28. 444. 453. 464. 465.
 516. 529. 566.
 Cserey Miklós. 15. 22. 48. 155. 199.
 436. 442. 453. 464. 470. 516. 529.
 566. 640. 727.
 Cserneczky József. 257. 265. 280. 283.
 304. 355. 387. 692. 693. 695. 697. 707.
 Csillay József. 309. 383. 698.
 Csipkés Komáromi György. 440. 721.
 Csokonai V. Mihály. 54. 112. 166. 173.
 178. 183. 185. 186. 192. 195. 221.
 248. 268—9. 281. 283. 320. 328. 330.
 344. 346. 705.
 — —: A reményhez. 112. 115.
 Csoma Joanna. 63.
 Czinár Mór. 533. 736.*
 Czinke Ferencz. 292. 697.
 Cziráky Antal gr. 403. 444. 466. 472.
 476. 566. 725.
 Czuczor Gergely. 527. 545.
 Dalember. 511.
 Danielis (János?). 595. 598. 602. 745.
 D'Anville. 440. 731.
 Darvas Ferencz. 382. 405. 710.
 Darvas Ferenczné Fáy Krisztina. 34.
 662.
 Darvas József. 405.
 Dániel István b. 443. 721.
 Deák Ferencz. 669.
 Deáky F. Sámuel. 687.
 De Carro János. 5. 7. 59. 158. 225. 654.
 655.*
 Dellevaux János Fülöp. 123. 170. 235.
 Dercsényi Ferencz. 604. 614
 Dercsényi Ferenczné. 602. 745.
 Dercsényi János. 301. 303. 326. 515.
 Dercsényi János (id. —). 590.
 Desfours Vincze gr. 470. 482. 514. 727.
 Dessewffy Aurél gr. 311. 327. 351.
 463. 472. 727.
 Dessewffy Emil gr. 351. 497. 503. 606.
 Dessewffy József gr. 68. 99. 128. 132.
 151. 156. 166. 182. 198. 221. 223.
 247. 260. 264. 265. 268. 270. 272.
 274. 278. 280. 284. 289. 294. 295.
 325. 335. 341. 349. 351. 354. 357.
 363. 370. 380. 410. 438. 463. 467.
 469. 471. 472. 477. 482. 484. 536.
 547. 549. 557. 568. 600. 606. 617.
 674. 679. 694. 695. 718. 720. 724.
 754.
 — —: Zajbaj. 343. 346. 348. 349.
 354. 358. 365. 372. 374. 377. 479.
 484. 504. 549. 558. 703.*
 — —: A Hitel Taglalata. 352. 391.
 410. 429. 434. 484. 608. 706.
 — —: Sajtószabadság. 352. 517. 549—
 550. 617. 696.
 Dessewffy József gr-né Sztáray Eleonóra.
 311. 327.
 Dessewffy Marczel gr. 351.
 Deszczewska biztos. 621. 626. 630.
 Dictionnaire de l'Académie française.
 518. 732.
 Dobos János. 162.
 Dókus László. 273. 322. 329. 359. 416.
 440. 441. 457. 514. 553. 590. 595.
 602. 606. 609. 620. 625. 627. 629.
 632. 647. 649. 695. 707.
 Domokos Sámuel. 124. 674.
 Donát János. 134.

- Döbrentei Gábor. 17. 20. 26. 27. 33. 38. 40. 83. 85. 86. 87. 93. 102. 114. 117. 127. 133. 207. 220. 222. 248. 257. 260. 263. 265. 268. 270. 274. 275. 278. 280. 281. 283. 284. 289. 293. 299. 304. 310. 325. 328. 330. 334. 337. 339. 344. 349. 358. 363. 365. 372. 387. 393. 396. 403. 411. 413. 418. 421. 429. 454. 455. 467. 471. 476. 481. 483. 503. 510. 516. 527. 538. 548. 550. 649. 678. 685. 692. 693. 697. 703. 705. 717. 725. 749.
- — : Kis Gyula könyve. 85. 263. 273. 276. 479. 669.*
- — : Molière-ford. 17. 659.
- — : Shakespeare remekei. 278. 695.
- — : Pali és Minka könyve. 478. 728.*
- Döme Károly. 340. 359. 369. 376. 467. 472. 517.
- Dömötör Pál. 528. 735.
- Draskóczy Samu. 745.
- Draskóczy Samuné Ujházy Klementina. 594. 745.*
- Drescher Frigyes. 100. 336. 344. 354. 355. 359. 399. 418. 494. 498.
- Dubraviczky Simon. 122. 356. 674. 707.
- Dugonics András. 228. 239.
- Dulházy Mihály. 68. 72. 410. 434.
- Dumas Sándor. 655.
- Durcsák János. 245. 690.
- Dureau : Sallustius-ford. 141.
- Dussault. 310. 384.
- Dürer Albert. 159.
- Eder József Károly. 49.
- Eggenberger. 141. 144. 194. 343. 353. 355. 374. 376.
- Eichstaedt Henrik Károly Á. 158. 678.
- Ellinger István. 68. 72. 355. 434.
- Ender. 56.
- Endrődi János. 344.
- Engel s. újhelyi kereskedő. 364. 365.
- Engelmann Gottfried. 81. 82.
- Eötvös Ignác b. 267. 620. 674.
- Eötvös József b. 210. 408. 439. 552. 608. 610. 670. 736. 746.
- — : A kritikusok. 552. 739.
- Erdődy György gr-né Aspremont Mária. 39.
- Erőss István. 91.
- Ersch. 160.
- Eschenburg. 731.
- Eszterházy Miklós hg. 250. 276.
- Eszterházy Pál hg. 249. 276.
- Éva András. 114.
- Faludi Ferencz. 84.
- Farkas s. újhelyi kereskedő. 407. 416. 418. 419. 423.
- Farkas Károly. 272. 295.
- Farkas (Károlyné ?). 75. 293.
- Farkas Vincze. 597. 622. 644. 735.*
- Fatavich Ferencz. 575. 615. 639. 742.
- Fábián Gábor. 473. 487. 679. 728.
- Fáy Albert. 348. 349. 498. 540. 557. 563. 738.
- Fáy András. 12. 22. 31. 89. 99. 121. 130. 272. 295. 328. 422. 432. 467. 468. 471. 544. 545. 552.
- Fáy Ferencz. 358. 372.
- Fáy Ferenczné. 35.
- Fáy Györgyné. 35.
- Fáy Józsefné I. Szemere *Pálné* czímmel.
- Fáy László. 12.
- Fejér György. 196. 272. 295. 716. 736.
- Fekete Ferencz gr. 379. 710.*
- Fekete Gáspár. 188. 249. 310. 384. 656. 682.
- Fekete János gr. 379. 400—401. 407. 710.
- Fekete Pál. 461. 724.
- Fekesházy. 433.
- Fellner József. 197. 273.
- Felsőmagyarországi Minerva. 68. 72. 105. 113. 132. 184.
- Fenix Farkas Ignác. 533. 736.*
- Ferdinánd (V. —) király. 392. 435. 711. 719.
- arczképe. 399. 403. 411. 420.
- Ferencz cs. és kir. 617.
- arczképe. 526.
- Ferenczi Zoltán. 684.
- Ferenczy István (id. —). 426. 719.

- Ferenczy Istvánné (id. —) Kálnay Mária. 719.
- Ferenczy István szobrász. 56. 402. 411. 442. 514. 661. 713. 719.
- Ferenczy József (F. István testvére). 402. 405. 712. 713.* 719.
- Ferenczy József. 717. 754.
- Fessler Ignác. 13.
- Festetics György gr. 485. 513. 527. 554. 731.
- Festetics János gr. 469. 484.
- Festetics László gr. 513.
- Finály Gábor. 663.
- Floyer János. 715.
- Forgács (Ferencz v. Zsigmond) gr-né. 623. 631. 635. 636. 639. 641. 646. 652. 747.
- Forgó György dr. 75. 181. 211. 272. 295. 354. 373. 406. 716.
- Forradalom (Lengyel —). 456. 514. 568. 604.
- Fóris (?). 624. 748.
- Földrengés. 71. 73. 92. 135. 588. 597. 667.*
- Földváry Gábor. 122. 674. 707.
- Földváry Miklós. 526. 553. 734.
- Frank Lajos. 715.
- Fráter László. 163. 679.
- Frigyes (II. —) porosz király. 492. 508.
- Frimont Péter Fer. 288. 696.*
- Füzesséry Pál. 124. 674.
- Gaal József. 95. 670.
- Gaal László. 567.
- Gaizler János b. 632. 665.
- Gaizler b-nő. 61. 665.
- Galletti: Weltkunde. 342. 353. 704.
- Gamba (Ritter —). 16. 659.
- Gauss. 660.
- Gebhardt Ferencz. 404. 409. 411. 467. 714.*
- Gemelli. 16. 659.*
- Georch Illés. 551. 739.
- Gergely Máté. 261. 276. 694.
- Gerlach: Sallustius-kiadása. 141. 273.
- Gessner Salamon. 361. 492.
- Goczig Károly. 247.
- Goethe. 39. 158. 186. 250. 269. 523.
—: Aus meinem Leben. 511. 731.
- Göllis L. Antal. 715.
- Gönczy Sámuel. 640. 749.
- Görög Demeter. 472.
- Grécourt János József. 380. 710.
- Gruber Antal. 160. 506. 720.
- Gulácsy Antalné. 92. 670.
- Guzmics Izidor. 1. 6. 8. 13. 17. 19. 27. 36. 42. 45. 50. 67. 70. 83. 84. 85. 97. 103. 115. 127. 131. 137. 164. 167. 181. 191. 204. 222. 244. 259. 263. 272. 274. 280. 289. 295. 298. 303. 308. 310. 338. 345. 346. 367. 370. 376. 404. 408. 420. 430. 445. 454. 467. 480. 524. 531. 542. 545. 547. 555. 564. 569. 582. 587. 595. 611. 619. 624. 636. 679. 730. 739. 754.
— —: Esthajnal. 1. 8. 128. 261. 674. 693.
— —: Róvái Miklós életrajza. 10. 68. 207. 656.
— —: Etelka. 128. 674.
— —: Isten veled. 169. 181--2. 192.
— —: Pannónia Századjai. 191. 223. 261. 308. 685. 693.
— —: Kelő Nap. 261. 693. 697.
— —: Meteusz, vagy barátság diadala. 249. 696.
— —: Szent Berkek és Ligetek. 377.
— —: Magyar Atheneon. 409. 422. 455. 716.
— —: Kazinczy F. emléke. 751. 754.
- Gvadányi József gr. 392. 679.
- György József. 670.
- György József dr. 95. 670.*
- Gyulai Pál. 656. 661. 728. 745.
- Gyulay Ferencz gr-né Kácsándy Zsuzsánna. 78. 288.
— — arcképe. 175.
- Gyulay Karolina gr-nő. 77. 126. 174. 217. 287. 317.
- Gyulay Lajos gr. 93. 319.
- Gyuresányi Gábor. 520. 532. 607. 732.*
- Gyurikovits György. 707.
- Gyurkovics László. 642. 749.
- Gyürky Pál. 519. 593. 607. 732.

- Hage.** 156.
 Hahnemann Sámuel. 715.
 Hallbauer kereskedő. 101.
 Hanka Venczel. 157. 677.*
 Harsányi Pál. 540. 599. 600. 737. 738. 745.*
 Hartenstein. 210.
 Harleben Konrad Adolf. 338. 341. 354. 355. 419. 705.
 Hassenstein de Lobkovitz (Bobuslav —). 7. 655.
 Hám János. 340. 403.
 Heinrich Gusztáv. 726.
 Heinrich Thugut. 56. 81. 100. 142. 162. 171—2. 193. 419. 665.*
 Helmecky Mihály. 62. 82. 90. 122. 141. 244. 262. 272. 295. 330. 376. 403. 404. 412. 468. 483. 485. 494. 716. 717. 725.
 Hempel. 715.
 Henslman. 253. 254.
 Herder. 2. 54. 63. 158. 477. 480. 482.
 Hermann Gottfried. 160. 678.
 Hermbstadt. 16. 659.
 Herschel. 660.
 Heyne. 2. 477. 480. 482. 728.
 Héczei Pál. 684.
 Hidegkővy (Tóbiás?). 623. 632. 747.
 Holecz Károly. 594. 744.
 Hollaky Farkas. 176. 681.
 Homeros. 30. 261.
 Horatius. 112. 115. 251. 512.
 — epistolái (ford. Kis J.). 26. 32.
 — epistolái és satirái (ford. Virág B.). 205. 221.
 Horányi Elek. 198.
 Hormayr József b. 149.
 — — : Taschenbuch. 342. 353.
 Horn Ferencz dr. 301. 303. 326. 410.
 Horn Imre. 376. 590. 595. 598. 602. 609. 640.
 Horvát Árpád. 93. 327.
 Horvát István. 10. 30. 42. 46. 56. 65. 66. 110. 136. 179. 204. 272. 273. 292. 295. 327. 394. 404. 411. 534. 538. 681. 725.
 Horváth Ádám. 538.
 Horváth Ádám özvegye. 753.
 Horváth Endre. 38. 191. 192. 204. 207. 214. 220. 222. 280. 308. 362. 404. 430. 455. 459. 467. 503. 519. 533. 544. 545. 547. 556. 565. 570. 582. 585. 588. 597. 612. 621. 624. 685. 708. 724. 734. 739. 741. 742.
 — — : Árpád. 345. 500. 503. 682.
 Horváth János. 22. 62. 72. 119. 328. 509. 518. 551. 739.
 Horváth József. 404. 467. 714.*
 Horváth Pál. 377.
 Högyész Antal. 35. 663.
 Högyész Juliánna. 45. 663.
 Hunyor József. 368. 432. 637. 641. 652. 703.
 Igaz Sámuel zsebkönyve, a *Hebe*. 52.
 Ihász György. 374. 709.*
 Ilkóné. 616. 641.
 Illésy Sándor. 470. 482. 514. 727.*
 Imre János. 404. 409. 411. 467. 497. 502. 510. 570. 714.*
 Inczedy Sámuel. 598. 602. 745.
 Ipolyi Arnold. 736.
 Iris. 4. 654.
 István (Szent —) képe. 526.
 Ivánka Lászlóné. 62. 665.
 Jacobs: Anthologia Graeca. 271. 694.
 Jakabfalvy András. 31. 63.
 Jakabfalvy Dániel. 272. 295.
 Jakabfalvy Ferencz. 124.
 Jakabfalvyné Fáy Erzsébet. 34. 114. 124. 610.
 Jankovich Miklós. 272. 295. 467. 472. 497.
 Jantó Dániel. 457. 459. 626. 653. 724.
 Jantó Rafael. 626. 653.
 Jármy Imre. 136. 675.
 Jean Paul Richter. 63. 665.
 Jenisch. 53. 107.
 John Frigyes. 390.
 Johnson Sámuel: angol szótár. 518. 732.
 Jósika János b. 567. 640.
 József (II. —) császár. 148.
 József fbg nádor. 20. 26. 366. 452. 497. 706. 740. 754.

- József fbg nádor nejje. 559. 740.
 Juhász János. 652. 750.
- Kajdaeszy Antal.** 435. 452. 720.
 Kapy Józsefné Szentiványi Anna. 578. 593. 746.
 Karacs Ferencz. 559. 740.
 Kassai József. 468. 475. 478. 481. 485. 515. 518.
 Kaszner András. 616. 621. 626. 630. 648. 653. 747.
 Kazinczy Amália. 293. 610. 641.
 Kazinczy András (K. István fia). 136. 461. 498. 561. 676. 730.
 Kazinczy Béla genealog. műve. 718. 746.
 Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
 — — — betegsége. 71. 82. 97. 116. 293. 470. 475.
 — — — anyagi állapota. 25. 37. 71. 86. 92. 97. 117. 120. 126. 130—131. 140. 155. 156. 163. 176. 177. 180. 218—9. 231. 267. 285—6. 300. 311. 317. 360. 372. 374. 376. 388. 390. 420. 437. 519. 681. 698. 699—703.
 — — — családi pöröködése. 6. 11. 23. 25. 44. 69. 71. 73. 77. 84. 86. 96. 120. 123. 130. 152. 155. 166. 170. 172. 177. 180. 188—9. 202. 203. 205. 232. 233—6. 241. 252. 256. 267. 285. 297. 298. 301. 311. 317—8. 326—8. 356. 390. 437. 699—703.
 — — Pannonhalmi útja. 456. 477. 480. 490. 505. 508. 517. 523. 524. 525. 531. 559. 572. 733.*
 — — Utja Nógrád s Gömör vármegyékben. 588. 591. 593. 598. 607—8. 610. 638. 645.
 — — — mint a M. Tud. Akad. tagja. 403—4. 413. 483—5. 494—5. 496. 502. 517—9. 535. 560. 589. 622.
- L. Akadémia** czímmel is.
 — — arcképe (Richter J-tól). 1. 3. 6. 18. 118. 299. 416.
 — — arcképe 1804-ből. 65. 666. 751.
 — — arcképe (Heinrich Thuguttól). 81. 100. 142. 419.
- Kazinczy Ferencz arcképe (Símó Ferencztől). 82. 89. 93. 94. 100.
 — — verses művei:
 — — — versei kiadása. 250. 270. 379. 384. 393. 396—8. 399. 418. 426. 430. 447—450. 451. 498. 501. 521. 586.
 — — — a Bowring fordításában levő versei. 249. 270. 276. 302. 317. 361. 708.
 — — — A Hárfához (Pyrker után). 181. 187. 192. 246. 391. 507. 721.
 — — — A karlsbadi forráshoz (ford.). 655.
 — — —: Mózes (Pyrker után). 421.
 — — —: Az én sugallóm. 247.
 — — —: Bellinek Emlékkönyvébe. 458. 459.
 — — —: Édes kín. 505. 522. 733.
 — — —: Jövendölés. 664.
 — — —: Fáy György gyermekének sírköve. 635. 748.
 — — —: Ferenczy Graphidionára. 426.
 — — — Izé. 99. 128. 129. 133. 151. 154. 164. 179. 182. 192. 207. 221. 223. 247. 260. 264. 268. 270. 274—5. 289. 391. 434. 671. 674.* 679.*
 — — —: Gibárt és Irma. 110. 658.
 — — —: Gróf Ráday Erzs. 279. 282. 284. 288. 329. 635. 748.
 — — —: Vécsey Károly sírkövére. 413.
 — — — epistolái:
 — — —: Horvát Istvánhoz (töredék). 394. 498.
 — — —: Gr. Kornis Mihályhoz. 635. 748.
 — — —: Nagy Gáborhoz. 102. 672.
 — — —: Gr. Széchenyi Istvánhoz. 498.
 — — —: Toldy Fereuczhez (töredék). 418. 498.
 — — — prózai művei:
 — — —: Báróczy Sándor életrajza. 289. 304.
 — — —: Bibliai Historiák. 382. 405. 424. 440—442. 451. 559. 747.
 — — —: Bossányi Zsuzsánna emlékezete. 184.
 — — —: Csokonairól. 54. 103. 108.

132. 166. 173. 178. 186. 260. 268.
281. 346. 663. 705.
- Kazinczy Ferencz: Dayka Gábor életrajza.
289. 304.
- — —: Előbeszéd Sallustius fordít-
tásához. 109. 705.
- — —: Erdélyi Levlelek. 2. 68. 344.
354. 355. 359. 364. 369. 374. 408.
430. 447. 531. 580. 623. 716. 719.
- — —: felelete Szontagh Gusztáv
észrevételeire. 20. 26. 32. 40. 46. 110.
173. 662.
- — —: Felelete «A sz. hajdan gyön-
gyei» bírálatára. 469. 476. 480. 482.
489. 492. 504. 507. 508. 726.* 727.
- — —: Hírlapi cikkei: Kaestenbaum
Márton. 210. 212. 684. — Gr. Mailáth
Antal beiktatására. 322. 323. 347.
362. 371. 698. 707. — Vékey Károly
és Major József haláláról. 401. 712.
— Kézy Mózes nekrológja. 747. 750.
— Auróra 1831. évfolyama. 565. 741.
- — —: Nógrád, Gömör, 1830. 615.
623. 632. 636. 746.
- — —: Pannonhalmi út. 531—4.
536—8. 539. 543. 545. 547. 553.
555—6. 557—8. 559. 561. 563. 565.
572. 583. 623. 736. 742. 748.
- — —: Pályám Emlékezete. 2. 7. 9.
18. 26. 32. 40. 68. 72. 89. 447. 632.
655.
- — —: Teleki-család története. 434.
719.
- — —: Zemplén vármegye catalogusa.
434.
- — — bírálatai:
- — —: Berzeviczy «De conditione
et indole rusticorum» bírálat. 149. 677.
- — —: Kisfaludy Himfy-Szerelmei
bírálat. 333. 487. 488. 703.
- — —: Szalay László: Bimbók. 495.
499. 502. 503. 518.
- — —: Lassú István: Horatius ma-
gyarázata. 495. 499. 502. 515. 518.
- — —: Tessedik Ferencz: Francia-
országi útazása. 564. 571.
- — fordításai:
- Kazinczy Ferencz: Boufflers levelei. 221.
430. 447.
- — —: Cícero művei. 72. 89. 328.
426. 430. 447. 522.
- — —: Horatius. 26. 32. 41. 426.
447.
- — —: La Rochefoucauld maximái.
221. 430. 447.
- — —: Lessing: Emilia Galotti. 79.
82. 90. 100. 144. 186. 190. 194. 206.
213. 220. 226. 237. 242. 266. 312.
333. 430.
- — —: Lessing: Miss Sara Sampson.
145. 186. 194. 196. 213. 244. 420.
430. 438. 690.
- — —: Lessing: Minna v. Barnhelm.
145. 186. 194. 213. 244. 420. 430.
438. 690.
- — —: Majláth János gr. regéi. 70.
75. 79. 132. 141. 142. 359. 365. 367.
374. 376. 378. 384. 393. 395. 399.
404. 411. 426. 447. 498. 501. 523.
586. 589.
- — —: Marmontel regéi. 221. 224.
244. 257. 259. 341. 353. 430. 447.
690.
- — —: Pyndaroszi ódájának bírá-
lata. 438. 473. 476. 480. 511. 721.
- — —: Pyrker A sz. hajdan gyöngyei.
21. 28. 29. 40. 57. 89. 97. 109. 116.
128. 132. 138. 141. 144. 167. 171.
181. 186. 205. 219. 231. 258. 262.
271—3. 276. 281. 295. 301. 308. 311.
325. 340. 343. 353. 360. 372. 384—5.
389. 390. 391. 408. 410. 420. 426.
429—430. 455. 462. 468. 490. 499.
552. 657. 690. 695.
- — — bírálat. 438. 473. 476. 480.
482. 486. 504. 506. 508. 511. 544.
552. 556. 709. 710. 720.* 727. 737.
751.
- — —: Sallustius. 2. 28. 41. 43. 47.
54. 68. 72. 89. 109. 141. 288. 308.
384. 419. 426. 430. 447. 451. 522.
705.
- — —: Sterne L.: Yorick érzékeny
utazásai. 196.

- Kazinczy Ferencz: Wieland: Diogenes. 257. 259. 337. 690. 691.
 — — átdolgozása:
 — — —: Bársony czipő. 560. 566. 569. 740.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 20. 25. 31. 60. 70. 97. 124. 125. 126. 139. 143. 147. 162. 209. 231. 233. 244. 267. 300. 417. 519. 565. 571. 611. 619. 624. 628. 632. 641. 750. 754.
 — — betegsége. 131. 138. 143. 267. 287. 296. 298. 300. 303. 317. 326.
 — — gyermekei:
 — — —: Antonin. 61. 97. 116. 124. 125. 126. 139. 162. 208.
 — — —: Bálint. 60. 61. 117. 125. 126. 139. 147. 162. 184. 208. 417. 640.
 — — —: Emil. 22. 60. 70. 97. 116. 117. 119. 124. 125. 126. 139. 143. 162. 186. 208. 251. 254. 296. 591. 603. 605. 614. 616. 641. 746.
 — — —: Eugenia. 60. 70. 125. 143. 162. 208. 233. 255. 292. 319. 640. 653. 750.
 — — —: Ifigenia. 61. 125. 138. 147. 162. 208. 318. 319. 417.
 — — —: Lajos. 22. 60. 70. 117. 125. 126. 139. 147. 162. 184. 208. 417. 616. 617. 627. 632. 640. 641. 648.
 — — —: Thalia. 19. 61. 125. 139. 143. 147. 162. 208. 233. 294. 319. 422. 561. 562. 598. 601. 610. 616. 626. 641.
- Kazinczy Honória Karner Lászlóné. 125. 139. 147. 209. 233.
- Kazinczy István. 603.
- Kazinczy József (K. Ferencz testvére). 595. 698.
- Kazinczy József (K. Ferencz unokaöccse). 136. 255. 417. 595.
- Kazinczy Klára özv. Kraynik Józsefné. 62. 86. 125. 138. 140. 255. 267. 285. 592. 616.
- Kazinczy László (K. Ferencz unokaöccse). 417. 610. 642. 718.
- Kazinczy László (K. Ferencz testvére). 603. 605.
- Kazinczy Viktória. 172.
- Károly weimári hg. 158.
- Károlyi György gr. 186. 470. 485. 498. 533. 571.
 — — arcképe. 56. 433.
 Károlyi István (Trattner veje). 32. 89. 93. 100. 167. 355. 378. 384. 393. 395. 426. 501. 541. 586.
 Károlyi Lajos gr. 100. 374.
 Kecskeméty János. 602. 607. 609.
 Kelcmen (Samu ?). 457. 459. 723.
 Kemény Domokos gr. 472. 517. 727.
 Kemény József gr. 472. 517. 727.
 Képes Sámuel. 86. 170. 252. 653.
 Képes Sámuelné. 607. 609. 653.
 Képlaky Vilma (Szemere P. első felesége, Szemere Krisztina). 658. 662.
- Képzeltés.* 313. 334.
- Kézy Mózes. 358. 362. 370. 376. 492. 507. 616. 621. 622. 626. 627. 630. 648. 708. 747.
 — — özvegye és gyermekei. 751.
- Kilián. 141. 271.
- Kis János. 25. 32. 37. 39. 46. 51. 89. 173. 201. 272. 281. 290. 295. 386. 404. 411. 415. 438. 467. 474. 477. 485. 487. 491. 502. 511. 525. 534. 536. 553. 645. 649. 704. 710. 720. 731. 754.
 — —: Persius-ford. 33.
 — —: Polyelet utazása. 33. 468. 475. 477. 481. 485. 511.
 — —: Sokrates nevezetességei. 888.
 — —: A kritikáról (Pope után). 505. 513. 538. 554. 730. 738.
 — —: Magyar költők válogatott virágai. 554. 683. 740.
 — —: Az esztendő utolsó estvés éji. 505. 730.
- Kis János (előbbinek fia). 388.
 — —: Xenophon vendégsége-ford. 513. 527. 732.
- Kis Lajos. 26. 32. 40. 201. 388.
- Kis Pál. 528.
- Kiss Károly. 13. 33. 290. 333. 658.

- Kisdedleg.* 313. 334.
 Kisfaludy (Mihály ?). 734.
 Kisfaludy Károly. 13. 41. 75. 80. 81. 82.
 84. 90. 132. 142. 145. 206. 207. 220.
 244. 249. 259. 272. 295. 354. 355.
 359. 365. 366. 367. 369. 373. 376.
 377. 380. 399. 404. 406. 410. 411.
 413. 414. 416. 419. 420. 422. 427.
 445. 485. 539. 544. 690. 698. 716. 750.
 — — arcképe. 411. 413. 418. 716.
 — — : Hős Feresi. 108. 658.
 — — : Minden Munkái kiadása. 418.
 422. 540. 599. 600. 716. 745.
 — — folyóirata, az *Aurora*. 128. 131.
 150. 184. 195. 251. 400. 406. 412.
 418. 419. 422. 435. 438. 459. 528.
 677. 711. 716—7. 724. 741.
 — — *Jelenkor* (tervezett hírlapja). 377.
 406. 412. 418. 423. 494. 684. 706.
 717.*
 Kisfaludy Sándor. 84. 367. 404. 412.
 413. 418. 426. 427. 445. 447. 467.
 483. 489. 544. 563.
Kivány (kivánság). 90.
 Klaproth Ker. Ágost. 16. 200. 659.
 Klász Kálmán. 533. 736.*
 Klauzál Gábor. 669.
 Klauzál Imre. 100. 272. 295. 669.
 Klobusiczky József. 342. 623. 631. 637.
 641. 652.
 Klobusiczky Péter. 623.
 Klopstock. 30. 539. 546. 586. 664.
 Koch kereskedő. 595. 598. 602. 745.
 Koháry Ferencz hg. 311.
 Kolosváry Sándor. 472.
 Kolosy József. 594. 598.
 Komjáthyiné. 410.
Komornok. 313. 334.
 Kopácsy József. 66. 272. 378. 471.
 Korponay Gáborné Mázsáry Judit. 594.
 744.
 Kortvay János. 121. 179. 661.
 Kossuth András ügyész. 433. 641. 719.
 749.
 Kossuth András szolgabíró. 13. 658.
 Kossuth József. 623.
 Kossuth Lajos. 457. 459.
 Kossuth László. 86. 123.
 Kossuth László (Jesztrebi —). 162.
 Kotzebue. 186.
 Kovacsóczy Mihály. 110. 463. 513. 528.
 551. 658.
 — — : Aspasia. 463.
 — — : Nefelejts. 463. 528. 551. 617.
 635. 724.
 — — Leisewitz : Tarentomi Juliusz-ford.
 464. 724.
 Kovács György. 122. 562. 674.
 Kovács István. 708.
 Kovács Mihály dr. 122. 381. 710.
 Kovács Pál. 459. 541. 542. 724.
 Kovács Rozália. 342. 353.
 Kováts Antal. 134.
 Kováts Mátyás. 19. 660.*
 Kováts Tamás. 9. 68. 137. 169. 291.
 455. 490. 525. 532. 543. 556. 597.
 612. 622. 642. 656.* 681. 693. 739.
 Kozma Ferencz. 620. 626. 627. 629. 652.
 Kozma Miklós. 432. 719.
 Kölcsey Ferencz. 64. 69. 103. 128. 178.
 404. 409. 412. 459. 466. 468. 476.
 484. 499. 503. 539. 544. 588. 624.
 662. 669. 682. 705. 721. 724.
 — — : Szemere *Zrínyi*-ford. kritikája.
 105.
 Kölcsey Kálmán. 500.
 Környei József. 559. 740.*
 Köröskényi Ferencz. 649. 750.
 Körtvélyessy János. 623. 632. 747.
 Köteles Sámuel. 404. 409. 715.*
 Kövy Sándor. 26. 41. 77. 85. 87. 89. 121.
 179. 202. 661.*
 Kraynik Alajos. 91.
 Kraynik Imre. 11. 62. 81. 142. 162. 171.
 230. 255. 262. 267. 272. 295. 299.
 307. 497. 557. 592. 605. 642. 665. 744.
 Kraynik József. 138. 163. 268. 285. 417.
 676.
 Kraynik Klára Hericz Józsefné. 267. 694.
 Kraynik László. 267.
 Kresznerics Ferencz. 472. 706.
 — — szótára. 376. 518. 732.
 Kriebel János. 66. 177. 535.
 Kriehuber József. 56. 81.

- Krug Vilmos Traugott. 160. 502.
 Kubinyi Ágoston. 520. 581. 593. 607. 732.*
 Kubinyi Ferencz. 526. 580. 593. 607.
 Kulcsár Istvánné. 99. 210. 273. 280. 365.
 Kun László gr. 127. 139. 209. 318. 674.
 Kun László gr-né Gyulay Konstancia. 127. 674.
 La-Fayette arcképe. 399. 411. 420.
 Lafontaine Ágost Henrik Gyula. 160. 678. 724.*
 Lafontaine, a mesefíró. 549.
 Laicsák Ferencz. 340. 356. 364. 366. 374. 420.
 Lajos Fülöp fr. kir. arcképe. 399. 420.
 Lassú István. 469. 476. 478. 481. 495. 499. 569. 726.
 Lator. 216.
 Lavotta János. 12.
 Lánczy Ferencz. 71. 86. 123. 152. 162. 170. 188—9. 203. 207. 233. 241. 285. 286. 297. 301. 326. 356. 699—703.
 Le Brun : Sallustius-ford. 141.
 Lehoczky orvos. 609. 620. 625. 628. 646. 651.
 Lengyel György. 506. 730.
 Lengyel Miklós. 246. 690.*
 Lenhardt Sámuel 65.
 Lessing. 513. 661. 731.
 L. *Kazinczy F. fordításai között is.*
 Lichtl Károly. 399. 711.
 Liedemann Márton. 76. 82. 366. 374.
 Lingard János művei. 136. 675.
 Litrow. 669.
 Lobkowitz Boh. 7. 59. 655.
 Lonovics József. 247. 340. 408. 410. 430.
 Lónyay Gábor. 175. 441. 460. 496. 561. 588. 598. 610. 626. 744.
 Lónyay Gáborné Kazinczy Ottilia. 125. 147. 209. 294. 319. 626. 744.
 Lónyay János (alispán). 309. 415. 452. 698. 722.
 Lónyay János. 156. 175. 318. 491. 681.
 Lónyay Jánosné Vay Eulália. 175. 318. 681.
 Losonczy István. 134.
 Lovász András. 62. 665.
 Lovász Zsigmond. 149.
 Lőrinczi biztos. 651.
 Luden Henrik. 158. 678.
 Ludwig v. Bayern : Gedichte. 343. 353. 704.
 Ludwigh Sámuel. 706.
 Luther Márton. 158. 160. 381.
 Luzsinszky József b-né. 49. 639. 663.
 Lyakovics János. 588. 590. 595. 596. 713. 744.
 Maar Bonifác. 490. 566. 622. 644. 685. 729.* 739.
 Madarassy Ferencz. 521. 733.
 Magda Pál. 621. 622. 630.
 Magyar Kurír. 280. 370. 405. 435.
 Magyarország (Özvegy —). 257. 691.
 Mahovszky József. 247. 691.*
 Majer Fidél. 249. 276. 691.
 Majláth Antal gr. 267. 321. 347. 355. 357. 358. 362. 365. 370. 440. 452. 637. 640. 694. 698. 707.
 Majláth György. 321. 358. 371. 472. 476.
 Majláth János gr. 13. 14. 53. 54. 70. 72. 79. 107. 272. 288. 492. 557. 658. 668.
 — — : A fal közéé zárt. 110.
 — — : A bosszúló kard. 658. 668.
 — — : Bécs története. 288. 696.
 — — : Magy. Geschichte. 343. 349. 353. 355.
 — — : Prakt. ung. Sprachlehre. 469. 726.
 Majláth József gr. 401. 712.*
 Major József. 402. 712.*
 Majthényi Antal. 355. 707.
 Manschgo János. J. 342. 704.
 Marich István. 355. 707.
 Marich János. 355. 683.
 Markos Mihály. 272. 295. 564. 694.*
 Marmont Ágost Fr. Lajos hg. 570. 741.*
 Marsalkó József várnagy. 323.
Martalék. 216.
 Martinidesz László. 462.
 Martinovics Ignác. 13.
 Matthisson. 522.
 Májer József. 345. 378.

- Májer könyvkötő. 570.
 Márczi. 622. 631. 637. 640. 648. 652.
 Máriássy István. 745.
 Máriássy Istvánné Csoma Zsófia. 594.
 745.
 Márton István. 524. 733.
 Márton József. 423. 435.
 Meeséry Dániel b-né Szirmay Teréz.
 602. 745.
 Meczner Pál főorvos. 590. 592. 607. 744.
 Mednyánszky Alajos b. 471. 476. 492.
 557.
 — —: Sagen. 342. 353. 704.
 — —: Taschenbuch. 349.
 Mehoffer Hermann. 143. 676.
 Melanchton. 160.
 Melczer Lászlóné gr. Majláth Mária. 293.
 Meskó Antal b-né. 623. 631. 636. 639.
 640. 646. 652. 747.
 Metternich Kelemen hg. 580. 593. 607.
 Mikes Kelemen. 417. 718.
 Miklós csár (I. —). 465. 482.
 Mikos Ferencz b. 552. 739.*
 Miller Ferdinánd. 66.
 Mitscherlich. 495. 500. 502. 518. 569.
 Mitterpacher. 507.
 Mocsáry Antal. 129. 211. 380. 395. 519.
 576. 578. 579. 593. 650. 710. 742.
 Mocsáry Balázs. 520. 732.
 Mocsáry Dániel. 382. 710.
 Mocsáry Lajos. 521.
 Mocsáry László. 653.
 Mollevaut: Sallustius-ford. 141. 231. 273.
 Molnár Sándor. 707.
 Mondolat. 282.
 Montesquieu. 551. 567.
 Morghen Rafael. 390.
 Morvay Győző. 710.
 Müllner Amade Gottfried. 158. 678.
 Nagy András. 569. 741.
 Nagy Gábor. 102.
 Nagy Iván. 670. 675. 676. 719. 721.
 727. 742. 744. 745. 747. 750.
 Nagy Károly. 81. 100. 262. 272. 374.
 668.*
 Nagy László (Perecsényi —). 223.
 Nagy Lázár. 569. 598. 607. 609. 653.
 745.
 Nagy Pál (Felsőbükki —). 137. 168.
 345. 378.
 Nagy Sándor. 742. 748.
 Napoleon (I. —). 118. 392. 723. 741.
 Napoleon (II.) 21.
 Nádasdy Ferencz beszéde. 47. 663.
 Nádaskay András. 424. 442. 615.
 Niczky József. 168. 680.
 Nielsch. 476. 478. 481. 495. 502. 518.
 569.
 Novák István. 118.
 Nyelvújítás. 110. 194. 213. 224. 232.
 243. 259. 276. 279. 350. 358i. 363.
 372. 510. 705.
 Nyíry István. 402. 648. 712.
 Nyitske Alajos. 704.
 Nyomárkay József. 256.
 Obnicszky Miklós. 456.
 Ocskay Antal. 272. 295. 312. 343. 366.
 372. 374. 420.
 Okolicsányi Károly. 355. 707.
 Orczy István b. 571.
 Orosz József. 745.
 Orpheus (Kazinczy F. folyóirata). 118.
 Országgyűlés (1830). 192. 351. 355. 367.
 377. 412. 457. 459. 705.
 Ostade. 55. 56. 178. 664.*
 Oswald Ferencz. 167. 680.*
 Otrokócsi Főris F. 257. 337. 690. 691.
 Ott Ferencz Endre. 715.
 Ovidius. 112. 281.
 Öry Sámuel dr. 626. 653. 748.
 Őtlet. 216. 243.
 Paintner Mihály. 10.
 Palacky Ferencz. 5. 654.*
 Pallas Péter Simon. 16. 200. 659.
 Palocsay Ferdinánd b. 608. 610. 746.
 Palocsay Tivadar. b. 608. 746.*
 Palóczy László. 742.
 Palugyai. 626. 653.
 Panckoucke: Tacitus-ford. 191. 682.
 Papp Ignác. 3. 654.

- Papp István. 619.
 Papp Péterné. 615.
 Patay István. 460. 724.
 Paulus Henrik. 160. 405. 412. 424. 716.
 Paziazi Mihály. 13. 33. 41. 658.
 Pák Dénes. 119. 272. 295. 673.*
 Pálffy Ferdinánd gr. 3. 157. 654.
 Pászthory Sándor. 13.
 Pátfalvi Márk. 742.
 Perényi Gábor b. 587. 744.
 Perger János. 66. 666.*
 Pesky János. 411. 716.
 Pestis. 62.
 Pethe Ferencz. 424. 551. 719.
 Petrarca. 703.
 Petrovics Frigyes. 343. 358. 370. 404.
 409. 411. 419. 423. 446. 467. 469.
 477. 481. 485. 705. 707.* 722.
 Péchy Imre. 62. 470. 500.
 Péchy Imréné. 172.
 Péczely József. 492. 500. 507.
 Pfeffel. 658.
 Pigay Antal. 389. 711.
 Píringer Mihály. 49. 663.
 Podkoniczky Ádám. 148. 677.*
 Podmaniczky József b. 148.
 Pogány József. 156. 677.
 Pogniac. 580. 593. 607.
 Pongráczné. 124. 640.
 Pope-ford. 211. 684.
 Popol Ágost. 28. 272. 295. 662.
 Porcia gr. 61.
 Pöhlitz K. H. L. 160. 678.
 Prónay Albert b. 282. 293. 534. 546.
 Prónay Albertné gr. Ráday Erzsi. 279.
 282. 293.
 Prónay Iligenia b-nő. 293. 580. 593.
 610. 638. 742. 746.
 Prónay János. 580. 593. 607. 742.
 Prónay László b. 173.
 Prónay Sándor b. 173. 278. 293. 497.
 Prónay Simon b-né Hirgeist Anna. 580.
 610. 638.
 Pruzsinszky József. 210. 684.*
 Puky Antal. 124. 127. 674.
 Puky Károly. 717.
 Pulszky (Imre?). 312. 698.
 Pyrker István. 624. 748.
 Pyrker László. 13. 17. 19. 21. 29. 57.
 97. 219. 233. 245. 261. 281. 299. 315.
 361. 373. 377. 385. 391. 408. 420.
 486. 504. 506. 518. 537. 544. 547.
 558. 568. 624. 657. 709. 720. 728.
 — — arczképe. 167. 168.
 — — : A sz. hajdan gyöngyei — I. *Ka-
 zinczy F. fordításai* közt.
 Quintilianus. 55. 288.
 Radvánszky László. 627. 748.
 Radvánszky Polyxéna Ujházy Samuné.
 594. 627. 745.
 Radvánszky Teréz Szerencsy Józsefné.
 175. 572. 602. 627. 668.
 Ragályi Ábrahám. 386.
 Ragályi (Károly?). 293.
 Ragályi Tamás. 472.
 Ráday-báz. 37. 502.
 Ráday Gedeon (id. — gr.). 344. 502. 574.
 Ráday Gedeon (R. Pál fia) gr. 502.
 515. 526. 529. 625. 632. 638. 639.
 Ráday Gedeon gr-né Teleki Borbála.
 502. 516. 526. 568. 572. 579. 615.
 625. 638. 663.* 746.
 Ráday László gr. 580. 593. 742. 746.
 749.
 — — neje gr. Wartensleben Ida. 580.
 742.
 — — gyermekei. 746.
 Ráday Pál gr. (szül. 1830.) 615. 638.
 748.*
 Ráday Pál gr-né Prónay Ágnes. 497.
 573. 580. 593. 742.
 Rájniz József. 239. 280. 478. 688.
 Rátkay Pál. 153. 677.
 Reichard Károly. 704.
 Reviczky Ádám gr. 156. 267. 403. 417.
 441. 698.
 Reviczky Dénes. 433. 719.
 Reviczky János. 623. 637. 646. 649.
 652. 747.
 Rény. 215. 243.
 Révai Miklós. 10. 56. 238. 240. 280.
 478. 526. 633.

- Rhédey József. 92.
 Rhédey Lajos gr. 92. 156. 670.
 Rhode: Heil. Saage. 6. 655.
 Richter F. 715.
 Richter János. 65. 77. 94. 101. 118.
 130. 148. 199. 210. 258. 299. 423.
 Rimely Mihály. 9. 656.*
 Ritschel Ágost. 361. 497. 546. 632. 708.*
 Robinson (Mad. —). 160. 679.*
 Rousseau. 6. 248.
 — — : Contrat Social. 6.
 Rozgonyi József. 405. 715.
 Rozgonyi Józsefné (id. —). 616. 621.
 626. 630. 747.
 Röhr J. 412. 424. 717.
 Rösler: Ofner Zeitung. 210. 273. 559.
 Rudnay Sándor. 29. 137. 315. 357.
 360. 389. 509. 517. 542. 546. 631.
 — — arczképe. 507.
 Rummy Amália (Rummy K. Gy. leánya).
 120. 176. 302.
 Rummy Károly György. 116. 120. 121.
 149. 176. 262. 272. 273. 295. 348.
 358. 360. 372. 389. 408. 420. 475.
 507. 546. 551. 624. 628. 709.
 Sachs (Hanns —). 159.
 Sadler József. 527. 734.*
 Salis Károly. 675.
 Sallustius. 109. 112. 115. 310.
 L. *Kazinczy F. fordításai* között is.
 Sartori: Convers. Lexicon. 121.
 Sartori Ferencz. 149.
 Sas (folyóirat). 354. 430. 707. 738. 741.
 742.
 Sággy Ferencz. 143. 171. 271. 295. 296.
 Sárkány Miklós. 566. 741.*
 Sárközy István. 5. 72. 134. 655. 752.
 — felesége. 5. 134. 655.
 — gyermekei. 5. 135. 136. 655.
 Schadow János G. 160. 679.*
 Schams Ferencz: Beschreibung der
 königl. Stadt Ofen. 469. 476. 478.
 485. 725.*
 Schedius Lajos. 41. 46. 211. 272. 295.
 365. 467. 472. 573. 707.
 Schiller Fr. 37. 158. 269. 522. 661.
 Schlegel Fr. 250.
 Schloisnigg János. 401. 712.
 Schlözer Ágost Lajos. 16. 49. 659.
 Schmidt (Henrik Frigyes v. János?).
 624. 747.
 Schönauer ügyvéd. 202.
 Schröder: A gyűrű (Bajza ford.).
 I. *Bajza: Külf. Játékszín.*
 Schuster János. 466. 472. 727.*
 Schütz Ker. Gottfried. 160. 678.
 Scitovszky János. 340. 383. 385. 403.
 462.
 Serra: De bello Germ. Commentarius.
 297. 697.
 Setétt Imre. 740.
 Simó Ferencz. 82. 94. 118. 131. 199.
 210. 258.
 Sipos Pál. 116. 121.
 Somosy János. 41. 210. 296. 303. 402.
 405. 412. 424. 440. 441. 451. 514.
 559. 610. 650. 712.
 — — : Dogmatika. 615. 746.
 Soos János. 457. 459.
 Soos Pál. 433. 456. 719.
 Splény Ignác b. 603. 605. 745.
 Sprengel Kurt. 160. 678.
 Stáhly dr. 612. 613.
 Steiner Ádám. 321. 698.
 Stielly Károly. 654.
 Stiller Leo. 86.
 Stüber Ferencz. 528. 735.
 Swieten. 13. 17.
 Swoboda Venczel Alajos. 157. 655. 678.*
 Szabó István. 576. 742.
 Szaicz Leó. 20.
Szakmány. 355.
 Szalay Imre. 408.
 Szalay László. 17. 33. 41. 61. 64. 66.
 73. 76. 82. 94. 101. 118. 130. 148.
 184. 191. 195. 198. 207. 210. 258.
 271. 272. 294. 299. 306. 324. 334.
 353. 354. 355. 359. 364. 379. 400.
 406. 407. 419. 426. 541. 627. 635.
 710. 716.
 — — : Bimbók. 469. 542. 726.*
 — — : Észrevételek. 324. 334. 341. 342.
 343. 360. 364. 684. 705.* 731.

- Szapáry Péter gr-né. 620. 625. 629. 646. 651. 753.
- Szathmári József. 44.
- Szathmáry Domonkos. 13. 18. 658.
- Szathmáry Paksi Dániel. 440. 721.
- Szathmáry Paksi József. 175.
- Szathmáry Király József. 579. 742.
- Szányi József. 627. 748.
- Szebényi Pál. 704.
- Szeder Fábán. 3. 128. 345. 367. 377. 490. 533. 543. 547. 588. 613. 622. 644. 685. 733. 739.
- — folyóirata, az *Urania*. 128. 184. 195.
- Szegedy Ferencz. 472.
- Szeghy Imre. 637. 639. 640. 646. 748.
- Szemere György. 436. 563.
- Szemere Miklós. 251. 254. 691.
- Szemere Pál. 1. 2. 3. 4. 7. 11. 13. 19. 21. 22. 26. 28. 31. 34. 36. 40. 42. 43. 45. 48. 50—55. 65. 79. 83. 84. 86. 87. 99. 101. 113. 115. 116. 122. 124. 127. 137. 167. 173. 184. 191. 202. 207. 222. 272. 281. 289. 295. 305. 324. 328. 329. 348. 360. 380. 393. 406. 407. 409. 415. 420. 422. 430. 466. 472. 477. 478. 480. 483. 485. 491. 499. 502. 525. 531. 539. 554. 591. 610. 615. 623. 631. 636. 645. 650. 658. 698. 717. 725. 754.
- — : Bájviola. 107.
- — : Lónyay Gáborhoz. 116. 673.
- — : Csokonai halálára. 116. 673.
- — folyóirata, Muzarion (Élet és Litteratura). 18. 22. 26. 27. 32. 42. 51—55. 67. 103—113. 115. 132. 348. 408. 464. 500. 553. 554.
- — felesége (második —). 15. 30. 34. 36. 40. 62. 86. 87. 113. 117. 173. 204. 205. 225. 329. 562. 591. 613. 623. 631. 645. 658.
- Szemere Péter. 619. 747.
- Szental. 644.
- Szentkirályi László. 355. 707. 732.
- Szentmiklóssy Alajos. 27. 51. 55. 74. 76. 82. 146. 207. 220. 299. 506. 661. 666. 676. 684.
- Szentmiklóssy Alajos: Bökversek. 341. 342. 704. 730.
- Szenv (Rokon- és ellen-)*. 211.
- Szenvey József. 35. 36. 37. 43. 47. 57. 117. 145.
- — fordításai. 37. 57. 145.
- Szepessy Ignác b. 272. 295. 340. 403. 472.
- Szerencsy István. 358. 362. 365. 371.
- Szerény*. 358. 363.
- Széchenyi Ferencz gr. 17. 485. 513. 527. 538. 554. 731.
- Széchenyi István gr. 2. 4. 14. 18. 20. 22. 26. 101. 137. 150. 154. 166. 186. 220. 264. 272. 277. 280. 284. 293. 295. 308. 316. 404. 467. 477. 483. 498. 515. 526. 531. 533. 550. 559. 618. 694. 720.
- — : Hitel. 206. 214. 220. 264. 316. 346. 352. 391. 608. 683.
- — : Lovakrul. 342. 353.
- — : Világ. 618.
- Széchenyi Lajos gr. 513. 731.
- Szécsy György. 34. 65. 205. 662.
- Székely József. 209. 252. 605. 649.
- Szélím aga. 519. 581. 593. 607. 653.
- Szép János. 585. 744.
- Szigyártó Mihály. 607. 746.*
- Szikszay ügyvéd. 433.
- Szilassy János. 404. 409. 411. 467.
- Szilassy József. 63. 293. 416. 491. 500. 684. 694.
- Szilassy József (ifj. —). 143. 557. 676.
- Szilassy Józsefné b. Inczedy Kata. 78. 143. 162.
- Szinnyei József. 656. 658. 660. 661. 666. 669. 670. 673. 677. 680. 691. 695. 707. 712. 713. 714. 715. 721. 725. 727. 729. 732. 733. 735. 736. 740. 744. 750.
- Szirmay Antal. 435. 457. 459. 707. 723.
- Szirmay Ádám. 593. 744.
- Szirmay József. 719.
- Szirmay Józsefné. 35. 114. 124. 177. 662.
- Szirmay Katalin. 602.
- Szirmay Mihályné. 640.

- Szirmay Sándor gr. 401. 405. 712.
 Szirmay Tamásné. 602. 745.
 Szlemenics Pál. 404. 409. 467.
 Szombathy János. 698.
 Szontagh Gusztáv. 13. 20. 33. 41. 43.
 88. 604. 605. 658. 663. 748.
 Szögyény Ferencz (id. —). 365.
 Szögyény Ferencz (ifj. —). 80. 162. 668.
 Sztankovits János. 138. 168. 643. 676.*
 680. 711.
 Sztáray gr-né. 184.
 Sztrokay Antal. 272. 295.
 Szulyovszky József. 623. 626. 630. 637.
 640. 646. 649. 652.
 — —: Don Carlos-ford. 652.
 Szulyovszky Menyhért. 401. 646. 652.
 Szvorényi József. 658. 673.
 Tacitus. 109. 115.
 Takács Gáspár. 359. 368. 374. 403.
 467. 707.*
 Tamásy József. 116. 119. 121. 402. 588.
 589. 596. 606. 673.* 713.
 Taschner (Antal?). 485.
 Tasnádi. 622. 631. 637. 640. 648. 652.
 Tasso. 30.
 Tänzer. 62. 611. 665.
 Telek Antal. 197. 225. 609. 610. 682.
 Teleki Ferencz (Paszmosi —). 472. 600.
 Teleki (János gr.?) 176. 681.
 — — leánya, Anna. 176. 681.
 Teleki József gr.: Atyafiúi barátság osz-
 lopa. 89. 670.
 Teleki József gr. 2. 99. 129. 133. 136.
 151. 181. 223. 247. 272. 295. 296.
 325. 338. 357. 363. 366. 370. 372.
 404. 452. 455. 460. 467. 471. 476.
 483. 497. 500. 538. 559. 574. 679.
 749.
 — — arczképe. 94. 118. 131. 199.
 Teleki József gr. (T. László testvére).
 502. 529. 572.
 Teleki József gr-né Szerencsy Fanni.
 78. 175. 502.
 Teleki László gr. (T. József testvére).
 358. 370. 571. 707.
 Teniers Dávid. 55. 178. 664.*
 Terhes Sámuel. 65. 72. 76. 94. 101.
 434.
 Tessedik Ferencz. 12. 143. 162. 171.
 557. 562. 565.
 — —: Franciaországi útazása. 562.
 564. 741.
 Thaisz András. 280. 282. 328. 330.
 348. 354. 358. 430. 479. 537. 540.
 545. 564. 692. 696. 707. 730. 737.
 738. 741. 742.
 Thaly Antal. 263. 272. 295.
 Thaly István. 291. 696.*
 Thewrewk József (Ponori —). 1. 3. 18.
 65. 81. 195. 332. 336. 339. 341. 355.
 365. 422. 446. 487. 540. 564. 591.
 600. 659. 718. 730. 745.
 — —: Anticyrai Tobák. 369. 372. 373.
 374. 376. 377. 380. 422.
 — —: Tíz csapás. 341. 342. 377. 422.
 704. 722.
 Thomas Ernő Ferd. 257. 337. 690. 691.
 Tibolth Mihály. 513. 731.*
 Tieck Lajos. 158. 186. 250. 678.
 Tihanyi Tamás. 27. 661.
 Tittel Pál. 21. 28. 247. 404. 409. 411.
 467. 497. 569. 660.* 691. 751.
 Toldy Ferencz. 61. 65. 70. 72. 73. 76.
 78. 82. 90. 151. 157. 185. 195. 207.
 214. 221. 248. 266. 270. 272. 276.
 295. 302. 359. 365. 369. 373. 376.
 378. 380. 383. 393. 395. 399. 404.
 409. 410. 414. 416. 418. 422. 423.
 425. 429. 447. 451. 467. 476. 483.
 485. 497. 498. 499. 501. 521. 527.
 537. 539. 544. 554. 575. 586. 587.
 589. 611. 649. 666. 668. 708. 715.
 716. 725. 729. 737. 750. 754.
 — —: Orvosi Tár. 411. 715. 716.
 — —: Handbuch. 61. 79. 254. 600.
 — —: Glottomachusok. 742.
 — —: Kazinczynak néhány character-
 vonásai. 751.
 Tomsics. 621. 626. 630. 646. 651.
 Tarnallyay Károlyné Losonczy Judit.
 594. 744.*
 Tóth Ferencz. 446. 722.
 Tóth Imre. 371. 708.*

- Tóthpápay Sámuel. 616. 621. 626. 747.
 Tóth Lajos. 708.
 Török János. 594. 744.*
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
 71. 87. 140. 170. 180. 234. 285. 301.
 351. 699—703.
 Török József gr-né b. Wécsey Mária. 86.
 Török József gr. (a vak). 123.
 Török Lajos gr. 20. 77. 78.
 Török Mária gr-nő D'Ellevaux János
 Fülöpné. 98. 123. 125. 138. 143. 147.
 203. 224. 233. 286. 294.
 Tretter György. 207. 272.
 Tscharner. 715.
 Tudományos Gyűjtemény. 105. 113. 184.
 Ujhelyi Sándor. 587. 744.
 Urban István. 314.
 Ürményi Miksa. 66.
 Vagner Mihály. 116. 673.
 Vallerstein Dávid. 140. 154. 163.
 Valler Román. 644. 750.*
 Vandernath Ferencz gr-né. 603. 605.
 745.
 Vas Antal. 621. 630.
 Vater. 633.
 Vay Ábrahám. 175. 186. 300. 308. 331.
 357. 363. 370. 375. 415. 491. 697.
 Vay József. 608.
 — — arcképe. 300.
 Vay Lajos b. 723.
 Vay László. 147.
 Vay Miklós (ifj.) b. 321. 323. 347. 359.
 363. 441. 452. 457. 459. 461. 497.
 707. 722. 723. 742.
 Vay Miklós b-né Gaymüller Katalin.
 348. 363.
 Vay Péter. 300. 375. 697.
 Vályi Antal. 622. 631. 637. 640. 648.
 652.
 Vályi Nagy Ferencz. 69.
 Vályi Nagy Ferenczné (id. —). 616. 747.
 Vámosy ügyvéd. 621.
 Vármezei régiség. 49. 663.*
 Veres Sándorné. 172.
 Vernet; Calme. 420. 426.
 Versegly Ferencz. 3. 29. 280. 282.
 Vékey Ferencz. 403. 713.
 Vékey Károly. 60. 368. 399. 401. 413.
 432. 712.*
 Vékey Pál. 402. 713.
 Viczmándy Lajos. 588. 590. 595. 713.
 744.
 Viczmándy János. 621. 626. 627. 630.
 747.
 Villax Ferdinánd. 98. 128. 272. 295.
 308. 340. 345. 373.
 Virág Benedek. 7. 14. 198. 204. 210.
 214. 221. 222. 233. 526. 655. 682.*
 Viszota Gyula. 674. 675. 726. 740. 741.
 749.
 Vitányi. 293.
 Vitcz János. 124. 674.
 Vitkovics János. 122. 130. 150. 396.
 Vitkovics Mihály. 22. 30. 31. 42. 46.
 83. 84. 86. 99. 101. 115. 122. 124.
 127. 130. 136. 179. 198. 204. 328.
 393. 395. 670—1.*
 — — : Kazinczyhoz. 122.
 Viviani. 167.
 Voltaire. 581. 608.
 Voss J. H. 657.
 Vörösmarty Mihály. 5. 13. 65. 82. 90.
 93. 94. 110. 132. 221. 244. 272. 295.
 330. 393. 399. 404. 409. 411. 414.
 418. 425. 459. 467. 469. 500. 506.
 523. 537. 540. 541. 544. 545. 564.
 590. 600. 658. 711. 716. 724. 728.
 732. 738. 745.
 — — : In aquas Carolinas ford. 7—8.
 656.
 — — : Arab regék ford. 184. 384. 395.
 710.
 — — : Bujdosók. 207. 292. 325. 367.
 698.
 — — : Zalán futása. 110. 537.
 Vurm József. 378.
 Waltherr László. 62. 119. 196. 225. 272.
 295. 354. 368. 425. 611. 665. 673. 716.
 Warga János. 751.
 Wartensleben Vilmos gr. 603. 605.
 Wass György gr. 676.

- Wass György grófné Gyulay Francziska. 139. 676.
- Weiss Dávid. 528. 735.
- Werfer Károly. 391. 429. 528.
- Wesselényi Miklós b. 21. 26. 78. 101. 471. 483. 529. 530. 567—8.
- —: A régi híres ménesek megszü- nése okairól. 101. 174. 671.
- Wesselényi Miklós b-né Cserey Ilona. 444. 464. 529. 640.
- Wécsey Miklós b. (id. —). 124.
- Wécsey Pál b. 457. 459. 461.
- Wiber József. 389. 711.
- Wieland. 158. 160. 495. 513. 518. 569.
- Wigand Ottó. 207. 265. 313. 314. 320. 324. 337. 350. 354. 387. 400. 406. 426. 429. 435. 582.
- —: Conv. Lexicon. 207. 220. 257. 263. 265. 274. 275. 277. 278. 280. 281. 283. 290. 291—2. 293—4. 298. 302. 304. 306—7. 310. 313. 314. 320. 324. 328. 329—333. 337. 348. 350. 351. 354. 355. 358. 370—1. 387. 414. 464. 469. 477. 478. 484. 510. 525. 550. 692—3. 694. 697. 703. 733.
- Winter Jakab kereskedő. 407. 416. 419. 423.
- Winuricky Károly. 655.
- Wladár Andrásné. 124. 631. 641.
- Woltmann V. L.: Sallustius-ford. 47. 191. 663.
- : Tacitus-ford. 191. 682.
- Wurda Károly. 168. 643. 680.
- Wurzbach lex. műve. 665. 678.
- Zádor György. 17. 27. 47. 61. 65. 82. 90. 145. 195. 206. 220. 224. 226. 232. 237. 257. 258. 263. 265. 272. 274. 275. 277. 281. 282. 284. 291. 295. 298. 304. 306. 310. 330. 337. 340. 342. 349. 353. 355. 357. 364. 366. 373. 374. 375. 387. 417. 419. 425. 430. 447. 473. 484. 486. 491. 537. 540. 544. 550. 590. 692. 695. 706. 716. 730. 732.
- Zádor Gyula. 685. 687. 688.
- Zelinka János. 399. 676.
- Zichy Ferencz gr. 497. 571.
- Zichy gr. 571.
- Zmeskál József. 71. 286. 667.
- Zoltvány Irén. 735. 736. 738. 741. 750.
- Zöllner. 683.
- Zrinyi Miklós (a költő). 135. 230.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
4960. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Jan. 4d. 1829.	1 (654) ¹
4961. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Január. 8d. 1829. ...	1 (654)
4962. Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak. Pesten, Január. 11d. 1829.	4 (654)
4963. Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. Pest, január 11. 1829. ...	5 (654)
4964. Sárközy István — Kazinczynak. Nagy Bajom 20a Jan 1829. ...	5 (655)
4965. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Január. 23d. 1829. ...	6 (655)
4966. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Január 26d. 1829.	8 (656)
4967. Kazinczy — Kraynik Imrének. 29. Jan. 1829.	11
4968. Kazinczy — Bitnicz Lajosnak. Pesten Január. 30d. 1829.	11 (656)
4969. Kazinczy — Fáy Andrásnak. [K. és h. n.]	12 (656)
4970. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Febr. 8d. 1829.	13 (656)
4971. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pest am 8/2. XXIX.	14
4972. Kazinczy — Fáy Józsefnének. Febr. 10d. 1829.	15 (658)
4973. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitzen. 14a Febr. 829.	15 (659)
4974. Kazinczy — Zádor Györgynek. Pest, 1829. Febr. 15.	17 (659)
4975. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Febr. 16d. 1829.	17 (659)
4976. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Február. 21d. 1829.	19 (660)
4977. Cserey Miklós — Kazinczynak. Szurdokon Febr. 26án 829. ...	22
4978. Kazinczy — Kis Jánosnak. Pesten Febr. 28d. 1829.	25 (661)
4979. Kazinczy — Zádor Györgynek. Pest, 1829. mart. 10.	27 (661)
4980. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten Martz. 17d. 1829.	27 (662)
4981. Kazinczy — Pyrker Lászlónak. Pesten Marcz. 24d. 1829.	29
4982. Kazinczy — Fáy Józsefnének. Pesten Martz. 25d. 1829.	30
4983. Kis János — Kazinczynak. Soprony, 1829. Martz. 25d.	32 (662)
4984. Kazinczy — Kiss Károlynak. Pesten Martz. 27d. 1829.	33 (662)
4985. Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Frzsebetnek. Péczel 1829. Martz. 29d.	34 (662)
4986. Szenvey József — Kazinczynak. Maglódon Martz. 30kán 1829.	35
4987. Szenvey József — Kazinczynak. Péczelen Martius 31kén 1829.	36
4988. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Péczelen, Apr. 2d. 1829.	36
4989. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Pesten, Ápril. 2d. 1829.	38
4990. Kazinczy — Kis Jánosnak. Pesten Ápril. 4d. 1829.	39
4991. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Péczel, Apr. 12d. 1829.	42
4992. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Ápril. 12d. 1829.	42 (662)

¹ A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
4993. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Pesten April. 14d. 1829. ...	44
4994. Kazinczy — Högyész Juliannának. Pesten April. 14d. 1829.	45 (663)
4995. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Apr. 17d. 1829. nagy- pénteken.	45
4996. Kazinczy — Zádor Györgynek. Pest, 1829. Apr. 18.	47 (663)
4997. Szenvey József — Kazinczynak. Maglódon April. 23kán 1829.	47
4998. Cserey Miklós — Kazinczynak. [Vár]falván 24a Apr. 829.	48 (663)
4999. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, April. 27d. 1829.	50 (663)
5000. Kazinczy — Heinrich Thugutnak. Pesth den 4-ten May 1829.	56 (665)
5001. Szenvey József — Kazinczynak. Péczelen Május 6kán 1829.	57
5002. Carro János — Kazinczynak. Carlsbad ce 26 mai 1829.	59 (665)
5003. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Jún. 6d. 1829.	60 (665)
5004. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. [K. és h. n.]	62 (665)
5005. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Jún. 15. 1829.	63 (665)
5006. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széphalom Junius 20. 1829.	64 (666)
5007. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Jún. 20d. 1829.	66 (666)
5008. Perger János — Kazinczynak. Pest 20a Juny 829.	66 (666)
5009. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Jún. 28d. 1829.	67 (666)
5010. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalon Júl. 3d. 1829.	69
5011. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, julius 4. 1829.	70 (666)
5012. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Júl. 7d. 1829.	70 (667)
5013. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Júl. 8d. 1829.	72
5014. Kazinczy — Toldy Ferencznek és anyjának. Széphalom Július 8d. 1829.	73
5015. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Júl. 15. 1829.	75
5016. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Július 15d. 1829.	76
5017. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. [K. és h. n.]	77 (668)
5018. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, julius 18. 1829.	78 (668)
5019. Szögyény Ferencz — Kazinczynak. Szögh 23k July 1829.	80 (668)
5020. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Júl. 24d. 1829.	80 (668)
5021. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Füredről Jul. 24d. 1829.	83
5022. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Kázmérban, Július 23d. 1829.	84 (669)
5023. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Balaton-Füred, Jul. 30d. 1829.	85
5024. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Augustus elsőjén 1829.	86 (669)
5025. Kazinczy — Szemere Pálnének. Széphalom Aug. elsőjén 1829.	87 (669)
5026. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Széphalom Augustus 2d. 1829.	90
5027. Kraynik Alajos — Kazinczynak. Ér-Semlyén Aug. 5én 1829.	91 (670)
5028. Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. Széphalom, aug. 9. 1829.	93
5029. Kazinczy — Horvát Árpádnak. Széphalom August. 10d. 1829.	93
5030. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Aug. 13d. 1829.	94 (670)
5031. Kazinczy — György Józsefnek. Széphalom, Aug. 15d. 1829.	95 (670)
5032. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom, August. 17d. 1829.	97 (670)
5033. Bártfay László — Kazinczynak. Pest, August. 18kán 1829.	100
5034. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom August. 24d. 1829.	101 (671)
5035. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debreczenben Aug. 28-n 1829.	102 (672)
5036. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. August. 28d. 1829.	103 (672)

	Lap
5037. Kazinczy — Szemere Pálnénak. Ujhely, Szepth. elsőjén 1829.	113 (672)
5038. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Sept. 1. 1829.	115 (673)
5039. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom Septbr. 9d. 1829. ...	116 (673)
5040. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széphalom Septbr. 9d. 1829.	118
5041. Kazinczy — Waltherr Lászlónak. Széphalom Septbr. 9d. 1829.	119 (673)
5042. Kazinczy — Pák Dénesnek. Széphalom Szeptember 9. 1829.	119 (673)
5043. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. den 9ten Septbr. 1829.	120
5044. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 9ten Septbr. 1829.	121
5045. Fáy András — Kazinczynak. Pesten 9-a Sept. 829.	122 (673)
5046. Kazinczy — D'Ellevaux Jánosnak. Den 11. Septbr. 1829.	123
5047. Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek. Septbr. 16d. 1829.	124 (674)
5048. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának. Septemb. 17d. 1829.	125
5049. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Septembr. 17d. 1829. ...	126 (674)
5050. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonh. Octob. 7d. 1829. ...	127 (674)
5051. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Szirák Octob. 21d. 1829. ...	129
5052. Kazinczy — Mocsáry Antalnak. Széphalom Octób. 22d. 1829.	129
5053. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Octób. 25d. 1829.	130
5054. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom, Octóber' 27dikén, 1829.	131 (674)
5055. Sárközy István — Kazinczynak. N. Bajom, 29. Oct. 1829.	134 (675)
5056. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Széphalom Novemb. 2d. 1829. [!]	136 (676)
5057. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Novemb. 2d. 1829.	137 (676)
5058. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Nov. 3d. 1829.	138 (676)
5059. Kazinczy — Bárczay Ferencznek (a szövegben <i>névtelen</i>). Novemb. 3d. 1829.	139 (676)
5060. Kazinczy — Csatári Imrének. Széphalom November 3d. 1829.	140
5061. Kazinczy — Bárfay Lászlónak. Széphalom, Nov. 6. 1829. ...	141 (676)
5062. Kazinczy — Kraynik Imrének. Nov. 7d. 1829.	142 (676)
5063. Bajza József — Kazinczynak. Pest, November' 16d. 1829.	144 (676)
5064. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának. Novemb. 19d. 1829.	147
5065. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széphalom Novemb. 19d. 1829.	148 (677)
5066. Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak. Széphalom, Novemb. 20d. 1829.	150
5067. Láczy Ferencz — Kazinczynak. Eperjesen 21. Nov. 829.	152
5068. Rátay Pál — Kazinczynak. F. Regmetzen Nov. 23án 1829.	153 (677)
5069. Bertalan Imre — Kazinczynak. Ér Kesserűbenn Decemb. Hónapjának 2k napján 1829.	154
5070. Gr. Széchenyi István — Kazinczynak. Pest Decemb. 6ikán 1829.	154
5071. Kazinczy — Cseréy Miklósnak. [K. és h. n.]	155 (677)
5072. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Berlín, Deczember' 8. 1829. ...	157 (677)
5073. Kazinczy — Kraynik Imrének. Decemb. 9d. 1829.	162
5074. Vallerstein Dávid — Kazinczynak. Kesserű 9k Xbris 1829. ...	163 (679)
5075. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Decemb. 12d. 1829.	164 (679)
5076. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Decemb. 13d. 1829.	167 (680)

	Lap
5077. Kazinczy — Lánczy Ferencznek. 21. Decemb. 1829.	170
5078. Kazinczy — Kraynik Imrének. [K. és h. n.]	171
5079. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széchalom Decemb. 26d. 1829.	173
5080. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. December 26d. 1829. ...	174 (681)
5081. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széchalom, den -26. Xbr. 1829.	176 (681)
5082. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széchalom Decemb. 28d. 1829.	179 (681)
5083. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Decemb. 30d. 1829.	181
5084. Kazinczy — Szemere Pálnak. Decembr. 30. 1829.	184 (682)
5085. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Decembr. 30d. 1829.	184
5086. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széchalom Decemb. 31d. 1829.	185 (682)
5087. Kazinczy — Lánczy Ferencznek. 3. Januar. 1830.	188
5088. Lánczy Ferencz — Kazinczynak. A. Láncon 5a Januar. 1830.	189
5089. Bajza József — Kazinczynak. Pest, Januarius' 12d. 1830.	190
5090. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széchalom Január. 15d. 1830.	191 (682)
5091. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Januar. 18d. 1830.	191 (682)
5092. Kazinczy — Heinrich Thugutnak. Széchalom, d. 21. Jänner 1830.	193
5093. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Január. 22d. 1830.	194
5094. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széchalom Január. 27d. 1830.	195
5095. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Sz. Január. 27d. 1830.	196
5096. Kazinczy — Walther Lászlónak. Széchalom Január. 27d. 1830.	196
5097. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Január. 27d. 1830.	197 (682)
5098. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széchalom Január. 31d. 1830.	198 (682)
5099. Cserey Miklós — Kazinczynak. S. Szentivány 1a Febr. 830.	199
5100. Kis János — Kazinczynak. Soprony Februarius 3dikán 1830.	201 (683)
5101. Kazinczy — Lánczy Ferencznek. Febr. 4d. 1830.	203
5102. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Febr. 5d. 1830.	204
5103. Zádor György — Kazinczynak. Pest Febr. 8d. 1830.	206 (683)
5104. Lánczy Ferencz — Kazinczynak. Eperjesen 8k. Febr. 830.	207
5105. Kazinczy Bálint és Kazinczy Ferencz — Kazinczy Higeniának. Széchalom Febr. 10d. 1830.	208
5106. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Febr. 12d. 1830.	210 (684)
5107. Kazinczy — Mocsáry Antalnak. Széchalom Febr. 12d. 1830.	211 (684)
5108. Bajza József — Kazinczynak. Pest, Februarius' 12-d. 1830.	213
5109. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Febr. 13d. 1830.	217
5110. Kazinczy — Zádor Györgynek. Széchalom, 1830. febr. 18.	220
5111. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Febr. 20d. 1830.	222 (684)
5112. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. Febr. 21.	224
5113. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Február 22d. 1830.	224
5114. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Febr. 22d. 1830.	224
5115. Zádor György — Kazinczynak. Pesten, Február'. 26d. 1830. ...	226 (685)
5116. Kazinczy — Kraynik Imrének. Egerben Febr. 28d. 1830.	230
5117. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. [K. és h. n.]	231 (687)
5118. Kazinczy — Lánczy Ferencznek. Széchalom Martz. 11d. 1830.	233
5119. Kazinczy — Zádor Györgynek. Martzius 13d. 1830.	237 (687)
5120. Lánczy Ferencz — Kazinczynak. Eperjesen Mártz. Havanak 14k napján 830-ban.	241

	Lap
5121. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Széphalom Martz. 15d. 1830. ...	242
5122. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Martz. 15d. 1830.	244 (690)
5123. Toldy Ferencz — Kazinczynak. London, Márczius 15. 1830. ...	248 (691)
5124. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek. Martz. 16d. 1830. ...	251 (691)
5125. Kazinczy — Képes Sámuelnek. Széphalom Mart. 20d. 1830. ...	252
5126. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek. Martz 21d. 1830. ...	254
5127. Kazinczy — Kraynik Imrénének. Marz. 22d. 1830. reggeli négy óra- kor, ágyban. ...	255
5128. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. Martz. 22. 1830. ...	256
5129. Zádor György — Kazinczynak. Pest, 1830. mart. 23. ...	257 (691)
5130. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Sietve. Mart. 26d. 1830. ...	258
5131. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. Martz. 26. ...	258
5132. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Martz. 28d. 1830.	259 (693)
5133. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. [K. és h. n.] ...	261
5134. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak [?]. [K. és h. n.] ...	262
5135. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom April. 6d. 1830. ...	263 (694)
5136. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. apr. 6. ...	265 (694)
5137. Bajza József — Kazinczynak. Pest, April' 6-d. 1830. ...	266
5138. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Apr. 7d. 1830. ...	267 (694)
5139. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, April. 9d. 1830.	268
5140. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Újhely April. 11d. 1830. ...	269
5141. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Újhely, apr. d. 12. 1830. ...	270 (694)
5142. Zádor György — Kazinczynak. Pest, 1830. apr. 12. ...	274 (695)
5143. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Újhely April. 13d. 1830. ...	274 (695)
5144. Zádor György — Kazinczynak. Pest, 1830. apr. 15. ...	277
5145. Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek. Újhely, 1830. apr. 16. ...	277 (695)
5146. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom Apr. 18d. 1830.	278
5147. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom April. 18d. 1830.	280
5148. Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek. Széphalom, 1830. ápr. 18. ...	282 (696)
5149. Kazinczy — Zádor Györgynek. Újhely, 1830. apr. 20. ...	284
5150. Lánczy Ferencz — Kazinczynak. A. Láncon 24k Apr. 830. ...	285
5151. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. [K. és h. n.] ...	285
5152. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Apr. 25d. 1830.	287 (696)
5153. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Pest am 1/5. XXX. ...	288 (696)
5154. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon halm. Máj. 5d. 1830.	289 (696)
5155. Zádor György — Kazinczynak. Pest, 1830. máj. 12. ...	291 (696)
5156. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának. [K. és h. n.] ...	292
5157. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széphalom Május 21d. 1830. ...	294
5158. Kazinczy — Somosy Jánosnak. [K. és h. n.] ...	296 (697)
5159. Lánczy Ferencz — Kazinczynak. N. Kázmér 23. Máj. 830. ...	297
5160. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Május 27d. 1830. ...	298
5161. Kazinczy — Zádor Györgynek. Széphalom 1830. Máj. 28. ...	298
5162. Kazinczy — Szalay Lászlónak. 1. Jun. 1830. ...	299
5163. Vay Ábrahám — Kazinczynak. [K. és h. n.] ...	300 (697)
5164. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, d. 3. Jun. 1830.	300 (697)

	Lap
5165. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Sietve. Jún. 7d. 1830.	303
5166. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Jun. 8d. 1830.	303
5167. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Jún. 10d. 1830.	306
5168. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Június 15d. 1830.	308 (697)
5169. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. Széphalom Jún. 18d. 1830. ...	309 (698)
5170. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Június' 18d. 1830.	310
5171. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Széphalom Június 18d. 1830.	311 (698)
5172. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Széphalom Június 18d. 1830. ...	312
5173. Brosko József — Kazinczynak. Cassoviae die 21a Juny 830. ...	313 (698)
5174. Wigand Ottó — Kazinczynak. Pesten Jun. 22dikén 1830.	314
5175. Kazinczy — Rudnay Sándornak. Széphalom 1830. Jún. 23d.	315
5176. Kazinczy — Gr. Széchenyi Istvánnak. Széphalom Jún. 23d. 1830.	316
5177. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Jún. 23. 1830.	317
5178. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának. Széphalom Zemplény Vármegyeszékén, Junius 24d. 1830.	319
5179. Kazinczy — Wigand Ottónak. Széphalom Jún. 26d. 1830.	320
5180. Kazinczy — Ifj. B. Vay Miklósnak. Ujhely Jún. 27d. 1830. ...	321 (698)
5181. Kazinczy — Ifj. B. Vay Miklósnak. Ujhely Június 29d. 1830.	323
5182. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Jún. 29d. 1830.	324 (698)
5183. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Jún. 29d. 1830.	325 (699)
5184. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Ujhely, Jún. 29d. 1830.	327
5185. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Június' 29d. 1830. ...	329 (703)
5186. Bajza József — Kazinczynak. Pest, Julius' 6-d. 1830.	333 (703)
5187. Kazinczy — Zádor Györgynek és Bajza Józsefnek. Ujhely, 1830. jul. 9.	337
5188. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pan. halm. Jul. 10d. 1830. ...	338 (704)
5189. Zádor György — Kazinczynak. Pest Julius 13d. 1830.	340 (704)
5190. Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek. Sátoralja-Ujhelyről, 1830. júl. 14.	341 (704)
5191. Zádor György — Kazinczynak. Pest Julius 16d. 1830.	342 (704)
5192. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Júl. 20d. 1830.	343 (705)
5193. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Jul. 22d. 1830.	345
5194. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Júl. 23d. 1830.	346 (705)
5195. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely d. 23. Jul. 1830.	348
5196. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. Júl. 27.	349
5197. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály Jul. 27én 1830.	351 (705)
5198. Zádor György — Kazinczynak. Pest Julius 31d. 1830.	353 (706)
5199. Zádor György — Kazinczynak. Pest Aug. 7d. 1830.	355 (707)
5200. Láncezy Ferencz — Kazinczynak. A. Láncon 8k Aug. 830. ...	356
5201. Laicsák Ferencz — Kazinczynak. N. Várad 9-a Aug. 830.	356
5202. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. aug. 10.	357 (707)
5203. Szalay László — Kazinczynak. Pesten Aug. 10én 830.	359
5204. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely, den 12ten August. 1830.	360 (708)
5205. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Aug. 17d. 1830.	364
5206. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1830. aug. 17.	364 (708)

	Lap
5207. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Pesten 20. Augustus 1830.	366
5208. Kazinczy — Zádor Györgynek. 1830. Aug. 31.	366
5209. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonbalm. Szeptemb. 1. 1830.	367
5210. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Újhely, Septemb. 4d. 1830.	368 (708)
5211. Zádor György — Kazinczynak. Pest Sept. 6d. 1830.	368 (708)
5212. Döme Károly — Kazinczynak. Pozsony, Septemb. 9dikén 1830.	369
5213. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Újhely 1830. Septemb. 10d.	370 (708)
5214. Kazinczy — Zádor Györgynek. Újhely, 1830. sept. 10.	373
5215. Zádor György — Kazinczynak. Pest Sept. 11d. 1830.	374 (709)
5216. Vay Péter — Kazinczynak. S. N. Patakon 1830 : 16 [!].	375
5217. Kazinczy — Zádor Györgynek. Újhely, 1830. sept. 17.	375
5218. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalm. Sept. 19d. 1830.	376 (709)
5219. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, sept. 25. 1830.	378
5220. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Sept. 27d. 1830.	379 (710)
5221. Kazinczy — Mocsáry Antalnak. Ujhely Septembr. 30d. 1830.	380 (710)
5222. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Sept. 30d. 1830.	382 (710)
5223. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Újhely, Octóber' 5d. 1830.	383 (710)
5224. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Octób. 7d. 1830.	384
5225. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Oct. 9dikén 1830.	386 (710)
5226. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Ujhely, d. 19. Octob. 1830.	389 (711)
5227. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, oct. 26. 1830.	393
5228. Kazinczy — Horvát Istvának. [K. és h. n.]	394
5229. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Újhely Novemb. elsőjén 1830.	395
5230. Kazinczy — Toldy Ferencznek. [K. és h. n.]	399 (711)
5231. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely, Nov. 12d. 1830.	400 (711)
5232. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Újhely, Nov. 15. 1830.	401 (712)
5233. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Poson, Nov. 17d. Ejlél körül. 1830.	403 (713)
5234. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Novbr. 19d. 1830.	404
5235. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Erzsébet napján. [1830. nov. 19.]	405 (715)
5236. Szalay László — Kazinczynak. Pesten Nov. 19. 830.	406
5237. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Nov. 23d. 1830.	407 (716)
5238. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Novemb. 23d. 1830.	408 (716)
5239. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Nov. 26d. 1830.	410
5240. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, nov. 26. 1830.	410 (716)
5241. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Nov. 28d. 1830.	412 (717)
5242. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. Ujhely Novemb. 30d. 1830.	413
5243. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Ujhely Novemb. 30d. 1830.	413
5244. Kazinczy — Szemere Pálnak. Nov. 30d. 1830.	415 (717)
5245. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Nov. 30d. 1830.	416 (718)
5246. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának. Ujhely d. 3. Xbr. 1830.	417 (718)
5247. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Újhely, Decemb. 3d. 1830.	418
5248. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Ujhely Decembr. 3d. 1830.	419
5249. Kazinczy — Zádor Györgynek. December 3d. 1830.	419
5250. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely, 1830. Decemb. 5d.	420 (718)
5251. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Decemb. 10d. 1830.	423 (718)

	Lap
5252. Kazinczy — Somosy Jánosnak, Dec. 15d. 1830. éjféltor	424 (718)
5253. Toldy Ferencz — Kazinczynak, December 15. 1830.	425
5254. Id. Ferenczy István — Kazinczynak, Rima Szombat Die 15o Xbris 1830.	426 (719)
5255. Kisfaludy Sándor — Kazinczynak, Sümeghen December 16kán 1830.	427
5256. Kazinczy — Toldy Ferencznek, Ujhelyben 1830, Decemb. 17d.	429 (719)
5257. Kazinczy — Bártfay Lászlónak, Újhely, 1830. Decz. 17d.	432 (719)
5258. Kazinczy — Dulhazy Mihálynak, Decemb. 20d. 1830.	434 (719)
5259. Kazinczy — Névtelennek, Ujhely Decemb. 24d. 1830.	435 (719)
5260. Kazinczy — Cserey Miklósnak, Decemb. 27d. 1830.	436
5261. Bajza József — Kazinczynak, Pest, Dec.' 30d. 1830.	438 (720)
5262. B. Eötvös József — Kazinczynak, Pesten, 30 Decem. 1830. ...	439
5263. Kazinczy — Somosy Jánosnak. (K. és h. n.]... ..	440 (721)
5264. Kazinczy — Lónyay Gábornak, Ujhely Január. 4d. 1831.	441 (721)
5265. Kazinczy — Somosy Jánosnak, Jan. 4d, 1831.	441
5266. Cserey Miklós — Kazinczynak, Klitzen 5a Jan. 831.	442 (721)
5267. Kazinczy — Guzmics Izidornak, 1831. Január. 7dikén	445 (721)
5268. Toldy Ferencz — Kazinczynak, Pest, Jan.' 11. 1831.	447 (722)
5269. Kazinczy — Toldy Ferencznek, Január. 14d. 1831.	451
5270. Kazinczy — Somosy Jánosnak, Január. 14d. 1831.	451 (722)
5271. Gr. Teleki József — Kazinczynak, Pesten Januar. 15én 1831.	452
5272. Cserey Miklós — Kazinczynak, Klitz. 18-a Jan. 831.	453
5273. Guzmics Izidor — Kazinczynak, Pannonhalm. Jan. 20d. 1831.	454
5274. Kazinczy — Bártfay Lászlónak, Újhely, 1831. Január. 25.	456 (723)
5275. Kazinczy — Szemere Pálnak, Ujhely Január. 25d. 1831.	458 (724)
5276. Kazinczy — Lónyay Gábornak, Január. 30d. 1831.	460 (724)
5277. Scitovszky János — Kazinczynak, Rosnyón 31. Januar. 1831.	462
5278. Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak, Kassa Febr. 6án 831.	463 (724)
5279. Cserey Miklós — Kazinczynak, Klitzen Febr. 12én 831.	464 (724)
5280. Kazinczy és Kölcsey Ferencz — Szemere Pálnak, Február 16d. 1831.	466 (724)
5281. Döme Károly — Kazinczynak, Pozsonyban Febr. 28dikán 1831.	467
5282. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek, Péczel, Mart. 4d. 1831.	468 (725)
5283. Kazinczy — Cserey Miklósnak, Péczelen, Martz. 4d. 1831.	470 (727)
5284. Kazinczy — Zádor Györgynek, Pest, 1831. mart. 8.	473 (727)
5285. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek, Pesth, den 8. März 1831.	475 (728)
5286. Kazinczy — Kis Jánosnak, Pesten Martz. 9d. 1831.	477 (728)
5287. Kazinczy — Guzmics Izidornak, Pesten, Martz. 11d. 1831.	480
5288. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak, Pesten Martz. 11d. 1831.	483
5289. Bajza József — Kazinczynak, Pest, Martius 11d. 1831.	486
5290. Guzmics Izidor — Kazinczynak, Pannonhalm. Marcz. 13. 1831.	490 (729)
5291. Kazinczy — Zádor Györgynek, Pest, 1831. mart. 14.	491 (729)
5292. Kazinczy — Bajza Józsefnek, Pesten, Martz. 14d. 1831.	492
5293. Bajza József — Kazinczynak, Pest, Martius 14d. 1831.	493
5294. Drescher Frigyes — Kazinczynak, Pesten 18. Mart. 1831.	494
5295. Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának, Pesten, Martz. 21d. 1831.	495

	Lap
5296. Kazinczy — Lónyay Gábornak. Pesten 22. Martz. 1831.	496 (729)
5297. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Péczelen Martz. 24d. 1831. ...	498
5298. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Péczel, Mart. 24d. 1831.	499 (730)
5299. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Martzius' 24. 1831.	501
5300. Kazinczy — Kis Jánosnak. Péczel, Martz. 29d. 1831.	502 (730)
5301. Vörösmarty Mihály — Kazinczynak. Pest, 29. Mart. 1831.	506 (730)
5302. Kazinczy — Pyrker Lászlónak. Péczel, Martz. 30d. 1831.	506 (730)
5303. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Péczel, den 30. März 1831.	507
5304. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Martz. 30. 1831.	511 (731)
5305. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Pesten Marcz [vége]	514
5306. Gr. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Péczel April 2d. 1831. ...	515
5307. Cserey Miklós — Kazinczynak. Széplak 3-a Apr. 31.	516
5308. Kazinczy — Döme Károlynak. Péczel, April 4d. 1831.	517 (732)
5309. Mocsáry Antal — Kazinczynak. Boocsáron 5. Apr. 1831.	519 (732)
5310. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Pesten Apr. 6d. 1831.	521 (733)
5311. Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. Pest, april 6. 1831.	523
5312. Berzsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Apr. 6. 1831.	523
5313. Márton István — Kazinczynak. Pápánn Apr. 7dikén 1831.	524 (733)
5314. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Nagyszombaton estve	524 (733)
5315. Kazinczy — Kis Jánosnak. Pannonhalmán April. 11d. 1831. (hétfőn.)	525 (733)
5316. Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak. Kassán April 15én 831. ...	528 (735)
5317. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitzen Apr. 19én 831.	529
5318. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Péczelen, April. 21d. 1831. ...	531 (735)
5319. Kazinczy — B. Prónay Albertnek. Péczel April. 24d. 1831. ...	534
5320. Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának. Pesten April 25d. 1831.	535
5321. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Pesten, 1831. Május' elsőjén	536
5322. Kazinczy — Kis Jánosnak. Péczel, Május' 4d. 1831.	536 (737)
5323. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Péczel, Május 5d. 1831.	539 (738)
5324. Kazinczy — Rudnay Sándornak. Pesten, Máj. 9d. 1831.	542
5325. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon Máj. 10d. 1831.	542 (738)
5326. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Május' 11d. 1831.	545
5327. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. den 11. May 1881.	546
5328. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Áldozó Csötört. Máj. 12d. 1831.	547
5329. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály d. 13a May 831.	549 (739)
5330. Kis János — Kazinczynak. Soprony Május 14-dikén 1831.	553 (740)
5331. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon Máj. 15d. 1831.	555
5332. Kazinczy — B. Mednyánszky Alajosnak. Péczel, Máj. 17d. 1831.	557
5333. Kazinczy — Kraynik Imrének. Pesten, Máj. 17d. 1831.	557
5334. Kazinczy — Somosy Jánosnak. Péczel, Máj. 23d. 1831.	559 (740)
5335. Kazinczy — a M. Tud. Akadémiának a' Május' 24d. tartott Úlésben, 1831.	560 (740)
5336. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. [K. és h. n.]	561
5337. Kazinczy — Lónyay Gábornak. Péczel Máj. 23d. 1831.	561
5338. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. Péczel Máj. 23d. 1831.	562 (740)
5339. Tessedik Ferencz — Kazinczynak. Budán, Május 25kén 831. ...	562 (741)

	Lap
5340. Kazinczy — Szemere Pálnénak. Máj. 25d. 1831.	562 (741)
5341. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Pesten, Május 27d. 1831.	564 (741)
5342. Cserey Miklós — Kazinczynak. Klitzen Május 29én 831.	566
5343. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Péczel, Május 31d. 1831.	569 (741)
5344. Kazinczy — Gr. Török Zsófiának. [K. és h. n.]	571
5345. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnénak. Péczel, Június elsőjén 1831.	573 (742)
5346. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Péczel, Jún. 12d. 1831.	575
5347. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Péczel, Június 12d. 1831.	575
5348. Kazinczy — Szabó Istvánnak. Lapujtő Június 18d. 1831.	576 (742)
5349. Baranyay Mihály — Kazinczynak. Ettes 18a Juny 831.	577
5350. Baranyay Mihály — Kazinczynak. Ettes 18a Juny 831.	577
3351. Kazinczy — Mocsáry Antálnak. Losonczi Június 19d. 1831.	579 (742)
5352. Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnénak. Losonczi, Jún. 21d. 1831.	579 (742)
5353. Kazinczy — Szélim agának. Losonczi, Nógrádban, 1831. Jún. 21d.	581
5354. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Jun. 22d. 1831.	582 (742)
5355. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Június' 27. 1831.	586
5356. Bártfay László — Kazinczynak. Pest, Június 27d. 1831.	586
5357. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Júl. 10d. 1831.	587 (744)
5358. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Júl. 10d. 1831.	589
5359. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Széphalom, Július 10-ikén 1831.	589 (744)
5360. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emílnak. Júl. 15d. 1831.	591
5361. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom Júl. 15d. 1831.	592 (744)
5362. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Julius 16d. 1831.	595
5363. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. Júl. 17d. 1831.	598 (745)
5364. Kazinczy — Bártfay Lászlónak. Júl. 23d. 1831.	599
5365. Kazinczy — Harsányi Pálnak. Széphalom júl. 23d. 1831.	600 (745)
5366. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. Júl. 25d. 1831.	601 (745)
5367. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek. Széphalom Júl. 25d. 1831.	603 (745)
5368. Kazinczy — Kraynik Imrének. [K. és h. n.]	605
5369. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek, Széphalom Júl. 26d. 1831.	606 (746)
5370. Kazinczy — Bártfay Lászlónénak. Széphalom, den 26. Júl. 1831.	608
5371. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon Jul. 27d. 1831.	611
5372. Szemere Pálné — Kazinczynak. Péczel 1831. Júl. 28d.	613
5373. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emílnak. [K. és h. n.]	614
5374. Kazinczy — Szemere Pálnak. Aug. 6. 1831.	615 (746)
5375. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. Aug. 9d. 1831.	616 (747)
5376. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. Szent-Mihály, Aug. 8-dikán 1831.	617 (747)
5377. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Aug. 8d. 1831.	619 (747)
5378. Kazinczy — Szemere Pálnak és feleségének. Széphalom Aug. 8d. 1831.	623 (747)
5379. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Aug. 8d. 1831.	627
5380. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 8. August 1831.	628 (748)
5381. Kazinczy — Szemere Pálnak és feleségének. Sz. August. 10d. 1831.	631 (748)

	Lap
5382. Kazinczy — Szalay Lászlónak. Széphalom Aug. 14d. 1831. ...	635
5383. Kazinczy -- Szemere Pálnak. Aug. 15d. 1831.	636
5384. Kazinczy -- Guzmics Izidornak. Széphalom August. 15d. 1831.	636 (748)
5385. Kazinczy -- Bártfay Lászlónak. Aug. 16d. 1831.	637
5386. Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnak. Széphalom Aug. 15d. 1831.	638 (748)
5387. Kazinczy — Gr. Ráday Gedeonnak. Széphalom Aug. 15d. 1831.	639 (748)
5388. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának. [K. és h. n.]	640 (749)
5389. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának és Kazinczy Emilnek. Aug. 16d. 1831.	641 (749)
5390. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Auguszl. 17d. 1831.	642 (749)
5391. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Aug. 18d. 1831.	645
5392. Kazinczy -- Bártfay Lászlónak. Aug. 19d. 1831.	649 (750)
5393. Kazinczy -- Mocsáry Antalnak. Széphalom Aug. 20d. 1831. ...	650 (750)
Jegyzetek	654
Név- és tárgymutató	755

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Bajza József. 5063.¹ 5089. 5108. 5137. 5186. 5261. 5289. 5293.
Baranyay Mihály. 5349. 5350.
Bártfay László. 5083. 5356.
Bertalan Imre. 5069.
Berzsenyi Dániel. 5005. 5312.
Brosko József. 5173.
Carro János. 5002.
Cserey Miklós. 4973. 4977. 4998. 5099. 5266. 5272. 5279. 5307. 5317. 5342.
Dessewffy József gr. 5197. 5329. 5376.
Döbrentei Gábor. 5233.
Döme Károly. 5212. 5281.
Drescher Frigyes. 5294.
Eötvös József b. 5262.
Fáy András. 5045.
Ferenczy István (id. —). 5254.
Guzmics Izidor. 4960. 4966. 4975. 4992. 5009. 5021. 5023. 5036. 5038. 5050.
5057. 5076. 5091. 5111. 5132. 5154. 5166. 5188. 5193. 5209. 5218. 5238.
5273. 5290. 5314. 5325. 5331. 5354. 5371. 5390.
Kazinczy — a (M. Tud.) Akadémiának. 5295. 5320. 5335.
Kazinczy — Bajza Józsefnek. 5026. 5093. 5095. 5121. 5140. 5148 (és Zádor Györgynek). 5172. 5187. (és Zádor Györgynek). 5292.
Kazinczy — Bárczay Ferencznek. 5059.
Kazinczy — Bártfay Lászlónak. 5015. 5020. 5061. 5097. 5113. 5114. 5117. 5133.
5141. 5210. 5232. 5257. 5274. 5347.
Kazinczy — Bártfay Lászlónénak. 5370.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 4993. 5010.
Kazinczy — Bitnicz Lajosnak. 4968.
Kazinczy — Csatári Imrének. 5060.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 5071. 5260. 5283.
Kazinczy — D'Ellevaux Jánosnak. 5046.
Kazinczy — Dessewffy Aurél gr-nak. 5171.

¹ A számok a levelek sorszámai.

- Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 5139. 5183. 5321. 5369.
 Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 4989. 5243.
 Kazinczy — Döme Károlynak. 5308.
 Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 5239. 5258.
 Kazinczy — Fáy Andrásnak. 4969.
 Kazinczy — Fáy Józsefnének. 4972. 4982.
 Kazinczy — Guzmics Izidornak. 4961. 4965. 4970. 4976. 4980. 4988. 4995. 4999.
 5012. 5022. 5032. 5054. 5075. 5083. 5102. 5122. 5135. 5143. 5147. 5160.
 5168. 5170. 5185. 5194. 5213. 5224. 5250. 5267. 5287. 5318. 5326. 5328.
 5341. 5343. 5357. 5362. 5377. 5384.
 Kazinczy — György Józsefnek. 5031.
 Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 5017. 5049. 5080. 5109. 5152. 5177.
 Kazinczy — Harsányi Pálnak. 5365.
 Kazinczy — Heinrich Thugutnak. 5000. 5092.
 Kazinczy — Helmeczy Mihálynak [?]. 5134.
 Kazinczy — Horvát Árpádnak. 5029.
 Kazinczy — Horvát Istvánnak. 4991. 5007. 5082. 5184. 5228.
 Kazinczy — Högyész Juliannának. 4994.
 Kazinczy — Jakabfalvyné Fáy Erzsébetnek. 4985. 5047.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. 5056.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek. 5124. 5126. 5360. 5367. 5373. 5389 (és
 Kazinczy Thaliának).
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának. 5156. 5388.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Ifigeniának. 5048. 5064. 5105 (és Kazinczy Bálint).
 5178. 5246.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 5004. 5024. 5058. 5138. 5151. 5361.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Thaliának. 5336. 5338. 5363. 5366. 5375. 5389
 (és Kazinczy Emilnek).
 Kazinczy — Képes Sámuelnek. 5125.
 Kazinczy — Kis Jánosnak. 4978. 4990. 5286. 5300. 5315. 5322. 5391.
 Kazinczy — Kiss Károlynak. 4984.
 Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. 5242.
 Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 5282. 5298. 5323.
 Kazinczy — Kraynik Imrének. 4967. 5062. 5073. 5078. 5116. 5127. 5333. 5368.
 Kazinczy — Lányi Ferencznek. 5077. 5087. 5101. 5118.
 Kazinczy — Lónyay Gábornak. 5264. 5276. 5296. 5337.
 Kazinczy — Mednyánszky Alajos b-nak. 5332.
 Kazinczy — Mocsáry Antalnak. 5052. 5107. 5221. 5351. 5393.
 Kazinczy — Névtelennek. (helyesen: Bárczay Ferencznek.) 5059.
 Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. 5128.
 Kazinczy — Pák Dénesnek. 5042.
 Kazinczy — Prónay Albert b-nak. 5319.
 Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 5079. 5146.
 Kazinczy — Pyrker Lászlónak. 4981. 5302. (és 657. lap.)
 Kazinczy — Ráday Gedeon gr-nak. 5387.
 Kazinczy — Ráday Gedeon gr-nének. 5352. 5386.
 Kazinczy — Ráday Pál gr-nének. 5345.

- Kazinczy — Rudnay Sándornak. 5175. 5324.
 Kazinczy — Rumy Károly Gyógynek. 5043. 5044. 5081. 5164. 5195. 5204. 5226.
 5285. 5303. 5327. 5380.
 Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 5003. 5013.
 Kazinczy — Somosy Jánosnak. 5158. 5165. 5222. 5235. 5241. 5252. 5263. 5265.
 5270. 5305. 5334.
 Kazinczy — Szabó Istvánnak. 5348.
 Kazinczy — Szalay Lászlónak. 5006. 5016. 5030. 5040. 5053. 5065. 5085. 5090.
 5094. 5098. 5106. 5130. 5157. 5162. 5167. 5182. 5192. 5205. 5220. 5231.
 5237. 5248. 5379. 5382.
 Kazinczy — Szemere Pálnak. 5039. 5084. 5244. 5275. 5280. (és Kölcsey F.) 5374.
 5378 (és feleségének). 5381 (és feleségének). 5383.
 Kazinczy — Szemere Pálnénak. 5025. 5037. 5340. 5378 (és férjének). 5381 (és
 férjének).
 Kazinczy — Széchenyi István gr-nak. 4962. 5066. 5176.
 Kazinczy — Szélim agának. 5353.
 Kazinczy — Thewrewk Józsefnek (Ponori —). 5190.
 Kazinczy — Toldy Ferencznek. 5014 (és anyjának). 5086. 5223. 5229. 5230.
 5234. 5245. 5247. 5251. 5256. 5269. 5297. 5310. 5346. 5358.
 Kazinczy — Török Zsófia gr-nőnek. 5344.
 Kazinczy — Vay Ábrahámnak. 5169.
 Kazinczy — Vay Miklós (ifj.) b-nak. 5180. 5181.
 Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. 4963. 5028. 5311.
 Kazinczy — Waltherr Lászlónak. 5041. 5096.
 Kazinczy — Wesselényi Miklós b-nak. 5034. 5288.
 Kazinczy — Wigand Ottónak. 5179.
 Kazinczy — Zádor Györgynek. 4974. 4979. 4996. 5110. 5112. 5119. 5131. 5136.
 5145. 5148 (és Bajza Józsefnek). 5149. 5161. 5187 (és Bajza Józsefnek).
 5196. 5202. 5206. 5208. 5214. 5217. 5249. 5284. 5291.
 Kis János. 4983. 5100. 5225. 5304. 5330.
 Kisfaludy Sándor. 5255.
 Kovacsóczy Mihály. 5278. 5316.
 Kölcsey Ferencz (és Kazinczy F.) — Szemere Pálnak. 5280.
 Kraynik Alajos. 5027.
 Laicsák Ferencz. 5201.
 Lánczy Ferencz. 5067. 5088. 5104. 5120. 5150. 5159. 5200.
 Majláth János gr. 4971. 5153.
 Márton István. 5313.
 Mocsáry Antal. 5309.
 Nagy Gábor. 5035.
 Perger János. 5008.
 Ráday Gedeon gr. 5306.
 Rátkay Pál. 5068.
 Sárközy István. 4964. 5055.
 Scitovszky János. 5277.
 Szalay László. 5203. 5236.
 Szemere Pálné. 5372.

Szenvey József. 4986. 4987. 4997. 5001.
Széchenyi István gr. 5070.
Szógyény Ferencz. 5019.
Teleki József gr. 5051. 5207. 5271.
Tessedik Ferencz. 5339.
Toldy Ferencz. 5011. 5018. 5072. 5123. 5219. 5227. 5240. 5253. 5268. 5299. 5355.
Vallerstein Dávid. 5074.
Vay Ábrahám. 5163.
Vay Péter. 5216.
Vörösmarty Mihály. 5301.
Wigand Ottó. 5174.
Zádor György. 5103. 5115. 5129. 5142. 5144. 5155. 5189. 5191. 5198. 5199.
5211. 5215.

